

RÉGI MAGYAR DRÁMAI EMLÉKEK

XVIII. század

4/2.

JEZSUITA
ISKOLADRÁMÁK

Akadémiai Kiadó – Argumentum Kiadó

JEZSUITA ISKOLADRÁMÁK

(Ismeretlen szerzők)

(Régi Magyar Drámai Emlékek
XVIII. század 4/2.)

Sajtó alá rendezte

ALSZEGHY ZSOLTNÉ,
BERECZ ÁGNES, KERESZTES ATTILA,
KISS KATALIN, KNAPP ÉVA,
VARGA IMRE

A jezsuita drámakiadvány második része olyan darabokat tartalmaz, melyeknek nemcsak szerzőit nem tudjuk megnevezni, de ez ideig szövegük nagyobb része is ismeretlen volt. A 20 drámából 13 most jelenik meg először nyomtatásban, és mindössze kettőnek a szövegét közöljük régi kiadásból, mivel forrásuk az idők folyamán elkallódott. A drámák jól szemléltetik az iskolai színjátszásnak a XVIII. század közepétől bekövetkező funkcióváltását. A jezsuita iskolajátékok ettől az időtájtól válnak egyre inkább magyar nyelvűvé, és egyre inkább elvilágiasodnak. Meglepő a vígjátékok túlsúlya. Sajnálatos, hogy a rend 1773-ban történt feloszlása véget vetett ennek a fejlődésnek.

A kiadvány második részében 31 előadás emlékeként magyar nyelvű programokat, színlapokat közlünk. Ezeknek az volt a célja, hogy az előadás latin nyelvét nem értő magyar közönséget tájékoztassák a színpadon történekről. Ilyenek idegen nyelven is készültek, magyar program létezéséből tehát nem következethetünk arra, hogy a szóban forgó darabot magyarul játszották. A közölt dokumentumok ennek éppen az ellenkezőjét mutatják.

A kötetet minden közművelődés, irodalom- és színháztörténet iránt érdeklődő haszonnal forgathatja.

21001000053172

Miskolci Egyetem

JEZSUITA ISKOLADRÁMÁK
(ISMERETLEN SZERZŐK)
PROGRAMOK, SZÍNLAPOK

RÉGI MAGYAR DRÁMAI EMLÉKEK XVIII. SZÁZAD

4/2.

SOROZATSZERKESZTŐ

KILIÁN ISTVÁN, PINTÉR MÁRTA ZSUZSANNA
ÉS VARGA IMRE

A sorozat korábbi kötetei

1. PROTESTÁNS ISKOLADRÁMÁK

Sajtó alá rendezte Varga Imre

Első kötet 816 oldal

Második kötet 817–1539. oldal, 19 fényképmelléklet

Kötve együtt 613 Ft

2. MINORITA ISKOLADRÁMÁK

Sajtó alá rendezte Kilián István

960 oldal, kötve 338 Ft

3. PÁLOS ISKOLADRÁMÁK, KIRÁLYI TANINTÉZMÉNYEK,
KATOLIKUS PAPNEVELDÉK SZÍNJÁTÉKAI

Sajtó alá rendezte Varga Imre

612 oldal, kötve 260 Ft

4. JEZSUITA ISKOLADRÁMÁK (ISMERT SZERZŐK)

Sajtó alá rendezte Alszeghy Zsoltné –

Czibula Katalin – Varga Imre

1. kötet 992 oldal, kötve 890 Ft

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

JEZSUITA ISKOLADRÁMÁK

(ISMERETLEN SZERZŐK)

PROGRAMOK, SZÍNLAPOK

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

ALSZEGHY ZSOLTNÉ — BERCZ ÁGNES —
KERESZTES ATTILA — KISS KATALIN —
KNAPP ÉVA — VARGA IMRE

SZERKESZTETTE

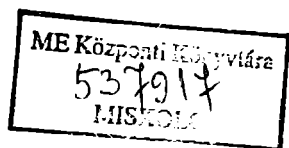
VARGA IMRE

AKADÉMIAI KIADÓ — ARGUMENTUM KIADÓ
BUDAPEST, 1995

Megjelent a „Kulturális és történelmi emlékeink
feltárása, nyilvántartása és kiadása”
program támogatásával

Lektorálta

TÜSKÉS GÁBOR

© Alszeghy Zsoltné, Berecz Ágnes, Keresztes Attila,
Kiss Katalin, Knapp Éva, Varga Imre

TARTALOM

Bevezetés	9
Rövidített szakirodalmi utalások	13
Rövidítések	14

DRÁMASZÖVEGEK EGYKORÚ NYOMTATVÁNYBÓL

1. Az Oltáriszentség az ismeretlen Isten oltárán (Kolozsvár, 1700)	15
2. Az Oltáriszentségben elrejtett Krisztus Jézus (Nagyvárad, 1738)	33
3. Megsértődött ártatlanság (Győr, 1749)	45

BUDAPESTRŐL

4. A rendetlen szeretet példája	105
5. Salamon	191
6. Oktondi	229

A GYULAFEHÉRVÁRI DRÁMAGYŰJTEMÉNYBŐL

7. A Boldizsár, Kaldea királya (Eger, 1761, Székesfehérvár 1766)	255
7. B Boldizsár király (Eger, 1761, Székesfehérvár 1766)	311
8. Kincskapáló (Sárospatak, 1767)	353
9. A fennhéjázó (Eger, 1769)	395
10. Titus kegyelmessége	451

A KOLOZSVÁRI KATOLIKUS LÍCEUMBÓL

11. Botfalvai	509
---------------	-----

PANNONHALMÁRÓL, A CZUCZOR-HAGYATÉKBÓL

12. Gazda Péter (Nagyszombat, 1765)	589
13. Tökmag filkó (Sárospatak, 1768)	633
14. Tékozló Fitódi (Győr, 1795)	683
15. Prelukai Márton (Kolozsvár)	727
16. Intermediumnakvaló	763

17.	Demeter, Fülöp makedon király fia	769
SZÉKESFEHÉRVÁRRÓL, A PÜSPÖKI LEVÉLTÁRBÓL		
18.	Imre és Konrád Esztoráz (Kassa, 1765)	789
TRENCSÉNBŐL		
19.	Erasmus Montanus (Trencsén, 1769)	819
A ZIRCI DRÁMAGYŰJTEMÉNYBŐL		
20.	A sinai hős (Nagyszombat, 1763)	885
PROGRAMOK ÉS SZÍNLAPOK		
Eger		
1.	1. Joacház (1762)	929
Gyöngyös		
2.	Támerlános (1776)	931
Kassa		
3.	Nemzetek doktora Szent Pál apostol (1757)	936
4.	Ámán (1758)	938
5.	Szent Ambrus püspök (1763)	943
Kolozsvár		
6.	A kényszerű szeretet (1700)	946
7.	Hunyadi Mátyás, a tsehek királyának veje (1702)	953
8.	Friz András: Kodrus (1756)	961
9.	Meleager (1766)	966
Komárom		
10.	Maldorinus (1768)	968
11.	Cariolus (1768)	970
Kőszeg		
12.	Demetrius (1761)	972
Nagyszombat		
13.	Mindszenti Imre: Izsák konstantinápolyi császár fiának, Alexiusnak bosszúállása (1714)	976

14.	A szeretet és erősség ritka példája (1717)	985
15.	A megbüntetett nagyravágyás vagy Stilico (1719)	996
16.	A házasság csalárdul elárult istene (1725)	1005
17.	Világhi István: Arsinoe (1730)	1018
18.	Az ifjú Theodosius (1737)	1033
19.	Bartakovics József: Mózes (1749)	1045
20.	Joannes Cantacusenus (1766)	1058
21.	Nehemiás (1761)	1060
22.	Katona István: Béla (1766)	1067

Nagyvárad

23.	Szent László, a váradi püspökség alapítója (1744)	1070
24.	Caracalla (1776)	1077

Pozsony

25.	Keresztyén Hercules avagy Dobó István (1729)	1079
-----	--	------

Sárospatak

26.	Fridericus (1753)	1088
-----	-------------------	------

Sopron

27.	Manasszesz (1768)	1094
28.	Menoceus (1769)	1096
29.	Javangus (1769)	1098
30.	Dosylus (1769)	1100

Ungvár

31.	Idomeneus (1765)	1102
-----	------------------	------

BEVEZETÉS

A XVIII. századi magyarországi, név szerint ismert jezsuita drámaszerzők munkáinak kiadása után jelen kiadványunk a jezsuita iskolai színjátszásnak azokat a szövegelemékeit teszi közzé, melyeknek íróit nem ismerjük, személyüket nem lehet megnyugtató módon megállapítani. Kötetünk első fele 20 ilyen drámának a szövegét tartalmazza.

A kiadvány második részében magyar programokat, színlapokat közlünk. Valamennyi egy megtörtént előadás bizonyítéka, mindegyikükben található magyar nyelvű tájékoztatás, jórészen egész terjedelmükben magyar nyelvűek. Nem vettük azonban fel a programok közé azoknak a magyar nyelven ismert drámáknak a programját, melyeknek szövegét a kötet tartalmazza. Róluk az egyes darabok jegyzeteiben szólunk. (Vö. a 7., 18., 20. szám alatt kiadottakkal!) Az itt közölt 31 dráma emlékét őrző színlap vagy program általában idegen (latin, német) nyelven történt előadásokról szól. Van ugyan köztük magyar előadás programja is. De ez ritka jelenség, mivel a programok készítésének az volt a célja, hogy az előadás nyelvén esetleg nem értő közönséget a színpadon történekről tájékoztassa. A magyar nyelvű program létezéséből nem lehet arra következtetni, hogy a szóban forgó darabot magyarul játszották.

A közölt programok közül ötöt személyhez tudunk kapcsolni (Bartakovics József, Friz András, Katona István, Mindszenti Imre, Világi István), drámáiknak magyar szövege azonban ez ideig nem került napfényre. A személyhez nem fűzhető programokból, színlapokból egy kéziratos feljegyzésben, a többi egykorú nyomtatványban jutott el hozzánk.

Mind a drámaszöveget, mind a programot közlő részben sok az eddig napvilágot nem látott anyag. Meglepő az ismeretlen szerzőktől származó drámák aránylag nagy száma. És köztük a vígjátékok túlsúlya a komoly drámákkal szemben. A század közepétől, 1750-től a jezsuita rend feloszlataáig (1773) 11 vígjáték áll szemben 5 komoly (történeti) drámával. Bár a darabok keletkezésének pontos ideje legtöbbször nem állapítható meg, a jelek szerint az 1760-as évektől megindul és nagy lendületet vesz a jezsuita iskolai színjátszás elvilágiasodása és magyar nyelvűvé válása. Igaztalannak bizonyul a jezsuita iskolai színjátszás eddigi közkeletű elmarasztalása.

Kötetünkben 13 olyan jezsuita darab kerül először kiadásra, melyeknek a létezéséről a szakirodalom még feleárányban sem tudott, és ha tudott is, szövegét nem ismerte. Mindössze 2 drámának a szövegét vettük eddigi kiadásból (19.

és 20. sz.), mivel közlésük óta forrásuk elkallódott. Ezen felül még 2 dráma újraközlés (a 4. és 11. sz.), de az eredeti forrásból. Három darab szövege (a 7., 8., 9. sz.) szintén napvilágot látott már, kiadásunk azonban új forrásból közli őket.

A színlapok és programok közül mindössze 3 újraközlés van kötetünkben. A 7–8. sz. került más kiadásra. Itt magából a forrásból adjuk újra. A 9. sz. alattinak az eredetije a jelzett helyen nem található.

Az ismeretlen szerzők drámáiból csak kevésnek tudjuk a keletkezés idejét és helyét. Erről mindössze három nyomtatásban napvilágot látott egykorú kiadvány tájékoztat. Kötetünk élén ez a három darab áll (1–3. sz.). A többi drámának keletkezési körülményei ismeretlenek. Egy részükről tudjuk, hol és mikor játszották, de ez nem határozza meg a szereztetés időpontját és helyét. Ritkán tudósít a forrás a keletkezés helyéről illetőleg évről. A közölt darabok közt azonban vannak olyanok is, melyeknek másolatából semmi sem derül ki, néha még a darab címe sem.

Ezért a források lelőhelye szerint közöljük a drámákat a helységnevek ábécé rendjében. Ezen belül a sorrendet az esetenkénti színrevitel, esetleg a másolatba vétel ismert dátuma alapján állapítottuk meg. Az egy városból, egy forrásból közlésre kerülő daraboknál, ha előadási időpontjuk ismeretlen, a címek ábécé rendjében adjuk ki a szövegeket.

Ha valamely drámáról tudjuk, mikor, hol játszották, mikor másolták, de az adat nem bizonyul a szereztetés időpontjának, és a keletkezés helyének, a címlapon zárójelben jelezzük a helyet és az időt.

Az iskolai színjátszás több és jelentős darabját őrizte meg az ún. *Gyulafehérvári drámagyűjtemény*. (Lelőhelye: Gyulafehérvár [Alba Julia] Batthány Könyvtár. Mf. MTAK 194.) A gyűjteményről részletesen szól Wagner Sándor (*Jezsuita dráma-kódexek a Batthyáneumban*. Az Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Társulat Évk. 1899. 20–50.). Belőle közöljük a 7–10. sz. darabokat.

A 12–17. sz. drámákat a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Bk 188/I. 12. jelzetű *Czuczor-hagyatékből* vettük. A kézirat kolligátum hat füzetében található a darabok. A *Demeter, Fülöp makedon király fia* (I. a 17. sz. alatt!) című komoly dráma kivételével valamennyi vígjáték. A *Kincskapáló* (I. kötetünkben a 8. sz. alatt!) kivételével eddig a többinek a szövege ismeretlen volt. Valamennyi vígjáték másolata egyetlen kéz írása a XVIII. század végétől. A másolatok tervszerű gyűjtésre vallanak. A cselekményelemek, vígjátéki motívumok, ötletek hasonlósága, azonossága, a stílári sajátságok, kifejezésbeli egyezések, szerepnevek ismétlődése, mondatszakaszok, néha egész sorok átvétele arra vall, hogy ugyanabban a drámaműhelyben keletkeztek. Erdélyi földrajzi helynevek és tájszavak, román szófoszlányok, sajátos mondatszerkezetek minden valószínűség szerint Erdélyhez (Kolozsvárhoz) kötik a komédiákat. Innen ágaztak el Magyarországra, ahol a variánsok tanúsága szerint az eredeti ízes nyelvezeten több helyen változtattak, az idegen földrajzi neveket honiakkal cserélték fel.

Bittenbinder Miklós 1909-ben a volt trencsényi jezsuita (1776-tól piarista) rendház kéziratárában több addig ismeretlen jezsuita drámát talált, melyeknek bő tartalmi ismertetését adta, egynek pedig a szövegét is közölte. (*Adalékok a magyar színmű történetéhez*. ItK 1910. 293–318.; *Holberg, Erasmus Montanus*”-a.

Uo. 433–468.) Ezekben a darabokban is új hang szólal meg; tárgyuk profán, szórakoztató célzatú. A darabok kézírata a mai napig nem került elő, kötetünkben a kiadott darabot reprodukáljuk. (L. a 19. sz. alatt!) Az ismertetéseket nem közöljük.

A most említetteken kívül a jelen kiadvány többi drámaszövege nem gyűjteményből került kiadásra. A 20. sz. *Heros Sinensis* ugyan benne volt a zirci drámagyűjteményben, de mivel ma ott nem található, régebbi kiadásának szövegét vettük át.

A közölt darabok nem mindegyikének van címlapja, címe. Ilyen esetben a cím a sajtó alá rendezőtől származik. A szövegek előtti címlapon magyarul adjuk meg azoknak a drámáknak a titulását is, melyek eredetileg latinul olvashatók. A címlapon a mai helyesírási gyakorlatot követjük.

A kötet 31 jezsuita iskolai előadásnak a színlapját illetőleg programját közli – legalábbis részben, ti. azok magyar szövegét. A programok, színlapok a szerző nevét nem közölték. Feltüntették azonban a programok, hogy kik és mikor adták elő a bemutatott darabot. Legtöbbször azt is, hogy kinek a pártfogásával, kinek a tiszteletére játszották. Mindig elmondták a dráma rövid tartalmát, felsorolták az egyes szerepeket játszó személyeket. A rövid tartalom mellett felvonásról-felvonásra ismertették a jelenetek cselekményét. Főleg az évvégi előadások alkalmával a jutalmat, dicséretet nyert tanulók nevét. Néha az előadás technikai részére is felvilágosítással szolgáltak; közölték a táncot, éneket, zenét szolgálók névsorát.

Voltak csak magyar nyelvű programok, általában azonban latinul és emellett magyarul vagy más hazai nyelven ismertették a drámák cselekményét. Gyakori volt a három nyelven szóló program, amikor latinul, ezt követően magyarul, utána németül tartalmazták ugyanazt a szöveget. Néha nem pontosan tükörfordításban, de lényegében változatlanul. Ezért a több nyelvű programokból csak a magyar részeket adjuk ki. Kivételt képeznek a címlapok, a szerepeket és szereplőket tartalmazó névjegyzékek, melyek sokszor csak latinul jelentek meg a nyomtatványban. Ilyenkor ezeket is közöljük. Az előadásoknak többek közt az is célja volt, hogy mennél több tanuló színpadra lépjen. A névsorok tájékoztatást adnak a tanulók társadalmi, nemzetiségi összetételéről.

A színlapok a programoknál szűkszavúbbak, általában egyleveles nyomtatványok, és a címlapokon kívül csak a játék rövid tartalmát adják és felsorolják a szereplőket.

Mínt hogy a nyomtatott színlapok, programok tájékoztatnak az előadások helyéről és idejéről, szövegüket a helységek abécé rendjében, ezen belül az előadások időrendjében közöljük.

Sem a drámaszövegek, sem a programok közlésében nem elégedtünk meg a másodkézből vett kiadással. Ha lehetséges volt, visszanyúltunk az eredeti forráshoz. A nyomtatványokat autográf forrásokként kezeltük, azokat szövegűen adtuk ki. A mellékjeles *ó* és *ű* betűknél azonban a mai helyesírási gyakorlat szerint tettük ki a magánhangzók rövidegét illetőleg hosszúságát jelző írásjeleket. A nem autográf kézíratos másolatokból közölt szövegek kiadásában, mínt hogy a RMDE XVIII. századi sorozata nem szoros értelemben vett kritikai kiadás, célunk többek közt az volt, hogy a szöveg mennél könnyebben érthető legyen az

olvasó számára. Ezért a központosásban a mai gyakorlathoz alkalmazkodtunk, és a magánhangzók fölé alkalmanként kitettük az írásjeleket. Az ilyen beavatkozásokat nem jeleztük lapalji jegyzetekben, de a szövegben, ahol ez logikusnak látszott és keresztülvihető volt, kurziválással jelöltük. Erről egyébként minden esetben tájékoztatást adunk a jegyzetekben, nem különben eljárásunk más módjáról is.

A kötet összeállítását egy drámakutató munkaközösség fáradozása tette lehetővé. A sajtó alá rendezés munkáját a következő személyek végezték: Alszeghy Zsoltné a 3., 5–6., 10., 20. sz. drámákat, a programok közül a 22.-et; Berecz Ágnes a 18. sz. drámát és a 6. sz. programot, Keresztes Attila a 11. sz. drámát és a 7. számú programot; Kiss Katalin a 12. sz. drámát; Knapp Éva az 1., 12., 14., 18., 20. és 26. sz. alatti programokat; Varga Imre a 2–5., 8–11., 13., 15–17., 19., 21., 23–25. és a 27–31. sz. alatti programokat, valamint az 1–2., 4., 7A., 7B., 8–9., 13–17. és 19. számú drámákat rendezte sajtó alá. Ő írta a bevezetést is.

Az anyaggyűjtést 1992. szeptember 30-án zártuk le.

RÖVIDÍTETT SZAKIRODALMI UTALÁSOK

- CZUCZOR – FOGARASI – CZUCZOR Gergely és FOGARASI János: *A magyar nyelv szótára*. Pest, 1861–1871. I–VI.
- KILIÁN, 1973. – KILIÁN István: *A XVII–XVIII. századi iskolai színjátszás Sárospatakon*. Herman Ottó Múzeum Évk. XII. Miskolc, 1973.
- KILIÁN, 1976. – KILIÁN István: *Iskolai színjátszás Székesfehérvárott a 18. században*. Fejér megyei Történeti Évk. 10. Székesfehérvár, 1976.
- LUKÁCS,
Catalogus generalis – LUKÁCS, Ladislaus S. J.: *Catalogus generalis seu Nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Jesu (1551–1773)* Romae, 1987–1988. I–III.
- RMDE XVIII/2. – *Régi Magyar Drámai Emlékek XVIII. századi sorozat*. 2. köt. Bp. 1989. *Minorita iskoladrámák*. S. a. r. KILIÁN István.
- RMDE XVIII/3. – *Régi Magyar Drámai Emlékek XVIII. századi sorozat*. 3. köt. Bp. 1991. *Pálos iskoladrámák, királyi tanintézmények, katolikus papneveldek színjátékai*. S. a. r. VARGA Imre.
- STAUD, I–III. – STAUD Géza: *A magyarországi jezsuita színjátékok forrásai 1561–1773*. I–III. Bp. 1984–1988.
- TAKÁCS, 1937. – TAKÁCS József: *A jezsuita iskoladráma (1581–1773)* Bp., 1937.
- TSz – SZINNYEI József: *Magyar tájszótár*. I–II. Bp., 1893–1901.

RÖVIDÍTÉSEK

Az egyes tételek irodalmában szereplő címek, kéziratári és levéltári jelzetek nincsenek a jegyzékben.

a. m.	– annyi mint
BEKK	– Budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirattára
h.	– helyett
hi.	– hiányzik
It	– Irodalomtörténet
ItK	– Irodalomtörténeti Közlemények
i. m.	– idézett munka
jav.	– javítva, javítottuk
köt.	– kötet
kvt.	– könyvtár
l.	– lásd
lt.	– levéltár
MKsz	– Magyar Könyvszemle
m.f.	– mikrofilm
MTAK	– Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára
OSZK	– Országos Széchényi Könyvtár
OSZKKT	– Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára
pl.	– például
ru.	– rendezői utasítás
sz.	– szám, számú
ti.	– tudniillik
ún.	– úgynevezett
uo.	– ugyanott
vö.	– vesd össze

1.

**AZ OLTÁRISZENTSÉG AZ ISMERETLEN ISTEN
OLTÁRÁN**

Kolozsvár, 1700

DEUS EUCHARISTICUS IN ARA IGNOTO
DEO (Act. 17.)

Olim Per Sidrach, Misach, et Abdenago Regi Nabichodonsor, Magistratibus, et Populis ejus manifestatus. (Dan. 3.)

Nunc In Sacratissima Eucharistia ab omnibus Gentibus Adoratus. Dum Feriis Theophoriae Sacris, per Urbem ad Domum Parochialem solenni pompa inferretur, Actione Salutatus.

Ab Illustrissima, Magnifica, Praenobili, Nobili, ac ingenua Juventute Academica Claudiopolitana. Vovente, ut

septeM Castra Deo saCra

De hoC saCraMento

MoDerno saeCLO refLoreant,

etc.

Magno Caesare LeopoLDo

ConDente arMa paCe,

paCeM Coronante Deo,

speM De CoeLo Legant.

Claudiapoli, Ex Officina Nicolai Kis de M. Tótfalu.

Actorum 17.

Stans autem Paulus medio Areopagi, ait: Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores vos video; praeteriens enim simulachra Vestra, inveni et Aram, in qua scriptum erat: Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio Vobis.

Allván pedig Pál az Areopagusnak közepette, monda: Athenási Férfiak, mindeképpen mintha szorgalmatosbagnak látnálak titeket az Istennek szolgálattýában. Mert által-menvén, és látván a' ti bálványitokat, találtam olly Óltárt-is, mellyen irva vala: Az Esméretlen Istennek. A' kit azért nem esmérvén tiszteltök, azt hirdetem én néktek.

Joan. 4. v. 22.

Vos adoratis, quod nescitis; nos adoramus, quod scimus.

Joan. 4. v. 22.

Ti azt imádgýátok, a' mit nem tudtok: Mi azt imádgýuk, a' mit tudunk.

PARS PRIMA.

INDUCTIO PRIMA.

Nabuchodonosor operum suorum magnitudine inflatus Divinos honores sibi arrogat: jubet erigi statuam, qua adoretur.

NABUCHODONOSOR

Nonne haec est Babylon magna, quam ego aedificavi in Domum Regni, in robore fortitudinis meae, et in gloria Decoris mei. (Dan. 4.)

AULA REGIS

5 Tu es Rex, qui magnificatus es, et invaluisti: et magnitudo tua crevit, et pervenit usque ad Coelum. (Dan. 4.)

NABUCHODONOSOR

Gens, et Regnum, quod non servierit Nabuchodonosor Regi Babylonis, et qui non curvaverit collum suum sub jugo Regis Babylonis; in gladio, et in fame visitabo super gentem illam, donec consumam eos in manu mea. (Jerem. 22.)

AULA REGIS

10 Omnes terrae istae in manu Nabuchodonosor Regis Babylonis, et servient ei gentes multae, et Reges magni.

NABUCHODONOSOR

Feci statuam auream. Statuite eum in campo Dura Provinciae Babylonis. (Dan. 3.)

COMITES NOBILES

Ecce statua grandis. Statua magna, et statua sublimis. (Dan. 2.)

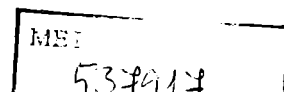
ELSŐ RÉSZ.

ELSŐ KIMENETEL.

15 Nabuchodonosor nagy tselekedetitől fel-fuvalkodván, Isteni ditsőséget kívánván, álló Képet emeltet, mellyben imádtassék.

NABUCHODONOSOR

Nem ez-é a! nagy Babylon, mellyet én építettem Ország Házának, az én erősségemnek hatalmával, és az én ékességemnek ditsőségében? (Dan. 4.)

AULA

20 Te vagy Király, ki fel-magasztaltattál, és a' te nagyságod nevelkedett, és az égig ér. (Dan. 4.)

NABUCHODONOSOR

A' Nemzetség pedig, és az Ország, mely Nabuchodonzornak a' Babylon Királyának nem szolgál; és valaki az ő Nyakát meg-nem hajtya a' Babylon Királyának igája alá, fegyverrel, és éhséggel, és döghalállal látogatom-meg azt a' nemzetséget. (Jerem. 27.)

AULA

25 Mind ezek a' földek Nabuchodonosor Babylon Királya kezében; ő-néki szolgálnak sok Nemzetségek, és Nagy Királyok.

NABUCHODONOSOR

Egy arany álló Képet tsináltam: helyheztessétek azt a' Babylon tartományában a' Dura mezején. (Dan. 3.)

AULA

Imé mintegy nagy álló Kép! ama' nagy és igen magas álló Kép. (Dan. 2.)

INDUCTIO SECUNDA.

30 Jubentur ad Dedicacionan convenire Regnorum, et Terrarum subjectarum Magistratus. Audito concentu Musico adorant, exceptis Anania, Azaria, et Misaele Hebraeis, omnes.

NABUCHODONOSOR

35 Ite ad conragandos Satrapas, Magistratus, et Judices, Duces, et Tyrannos, et Praefectos, omnesque Pincipes Regionum ut conveniant ad Dedicacionen statucae. (Dan. 3.)

AULA REGIS

Sciat omnis Gens, quoniam Nabuchodonosor Deus terrae est. (Judith. 5.)

NABUCHODONOSOR

Et praeter ipsum non est alius. (Judith. 5.)

PRAECO

40 Vobis dicitur populis, tribubus, et lingvis, in hora qua audieritis sonitum tubae, et fistulae, et cytharae, sambucaae et Psalterii, et Symphoniae, et universi generis musicorum cadentes adorare statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor Rex: Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. (Dan. 3.)

SYMPHONIA MUSICORUM.

ARIOCH.

Non est Deus, nisi Nabuchodonosor. (Judith. 6.)

MALASAR.

Nabuchodonosor Dominus est terrae. (Judith. 6.)

ASBENEZ.

45 Omnis terra adoret eum. (Psalm. 63.)

TRES SATRAPAE.

Sidrach, Misach, Abdenago: non adoratis statuam auream? quam posuit Nabuchodonosor Rex?

SIDRACH, MISACH, ABDENAGO.

Dominum Deum adoramus, et illi soli servimus.

SATRAPAE ALII.

Vos non prociditis?

ALII.

50 Non adoratis?

SIDRACH, MISACH, ABDENAGO.

Non est Deus, nisi Dominus Deus noster.

MÁSODIK KI-MENETEL.

Parantsolat megyen-ki a' meg-szentelésre.

NABUCHODONOSOR

55 Mennyetek-el, gyűjtsétek egybe a' Fejedelmeket, a' Birákat, és Törvénytévöket, a' Hadnagyokat és Urakat, és a' Tisztartókat, és a' Tartományoknak minden Fejedelmit, az álló Képnek meg-szentelésére.

AULA

Tudgya-meg minden Nemzetség, mert Nabuchodonosor a' földi Isten. (Judith. 5.)

NABUCHODONOSOR

És ő kívülötte nintsen más. (Judith. 5.)

AULA

60 Néktek mondatik Népeknek, Nemzetségeknek, és nyelveknek. A' melly órában halljátok a' Trombitának, és Sipnak, Czitharának, a' Hárfának és Sól-tárnak, és ének szónak és mindenféle musika szerszámnak zengését, le-esvén imádgjátok az arany álló Képet, mellyet Habuchodonosor emelt. Ha pedig valaki nem imádgya le-borúlván, azon órában bé-vettetik az égő tüzes kemenczébe. (Daniel. 3.)

SOKFÉLE MUSIKA.

PROCER PRIMUS

65 Nints Isten, hanem tsak a' Nabuchodonosor. (Judith. 6.)

PROCER SECUNDUS

Nabuchodonosor Ura minden földnek. (Judith. 6.)

PROCER. TERTIUS

Minden föld imádgya ötet. (Psal. 65.)

SIDRACH. ISACH. ABDENAGO

Az Ur Istent imádgjuk, és tsak egyedül néki szolgálunk.

MALASER

Nem borúltok le?

SIDRÁCH

70 Nem borúlunk.

ASBENES

Nem imádgjátok?

MISACH, ABDENAGO

Nem imádgjuk.

SIDRACH, MISACH, ABDENAGO

Nints Isten, hanem tsak a' mi Urunk Istenünk.

INDUCTIO TERTIA.

Accusarunt impietatis, et Perduellionis.

NABUZARD

75 Rex in aeternum vive! Tu Rex posuisti Decretum, ut omnis prosternat se, et adoret Stauam auream; si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis.

NABUCHODONOSOR

A me positum est Decretum. Quis est, qui non adorat? (Dan. 3.)

NABUZARD

80 Sunt ergo Viri Judaei, quos constituisti super opera Regionis Babylonis, Sidrach, Misach, et Abdenago. Viri isti contempserunt, Rex! Decretum tuum. Deos tuos non colunt, et Statuam quam erexisti, non adorant. (Dan. 3.)

NABUCHODONOSOR

Qui sunt isti, qui resistunt Regi Nabuchodonosor? Adducite Sidrach, Misach et Abdenago. (Judith. 5. Dan. 3.)

NABUZARD

Quis Deus praeter Dominum? aut quis Deus praeter Deum? (Ps. 17.)

HARMADIK KI-MENETEL.

Istentelenségről, és el-pártolásról vádoltatnak.

NABUZÁRD

85 Király örökké ély! Te Király Parantsolatot adtál-ki, hogy minden ember leborúllyon, és imádgya az arany álló Képet; ha pedig valaki nem imádgya leborúlván, az égő tüzes kemenczébe vettessék.

NABUCHODONOSOR

Én tölem adatott-ki Parantsolat. Kitsoda az, a' ki nem imádgya? (Dan. 3.)

NABUZARD

90 Vannak azért Zidó férjfiak, kiket Babylon Tartományának gondviselésére rendeltél, Sidrách, Misach, és Abdenágo: e' férjfiak meg-utálták, Király a' te Parantsolatodat; a' te Istenidet nem tisztelik; és az arany álló-Képet, a' melyet emeltél, nem imádgják. (Dan. 3.)

NABUCHODONOSOR

Kitsodák azok, a' kik ellenkeznek Nabuchodonosor Királlyal? Hozzátok elő Sidrákot, Misákot, és Abdenágot. (Judith. 5.)

NABUZARD

95 Kitsoda Isten az Uron kivül? avagy, kitsoda Isten az Istenen kivül? (Psal. 17.)

PARS SECUNDA

INDUCTIO PRIMA.

Accersiti a Rege, et in pietate constantes, jubentur praecipitari in fornacem ardentem. Flamma interfectis Viris, qui miserant Sidrach, Misach, et Abdenago in fornacem.

NABUCHODONOSOR

100 Vere ne Sidrach, Misach, et Abdenago, Deos meos non colitis, et Statuam auream quam constitui, non adoratis? Nunc ego si estis parati, quacunquē hora audieritis sonitum omnis generis musicorum, prosternite vos, et adorate Statuam, quam feci. Quodsi non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis; et quis est Deus, qui eripiet vos de manu mea? (Dan. 3.)

SIDRACH, MISACH ET ABDENAGO

105 Deus noster, quem colimus potest eripere nos de camino ignis ardentis, et de manibus tuis o Rex! liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi, Rex, quia Deos tuos non colimus, et Statuam auream, quam erexisti, non adoramus.

NABUCHODONOSOR

Succendatur, succendatur fornax septulum quam succendi consuevit, et Viri fortissimi de exercitu, Sidrach, Misach, et Abdenago, mittite in fornacem ignis ardentis. Quis est Deus, qui eripiet vos?

SIDRACH

110 Non adoramus.

MISACH

Non adoramus.

ABDENAGO

Non adoramus.

ARIOCH

Quare vos non obeditis Praecepto Regis? (2Mach. 7.)

SIDRACH

Obedire oportet magis Deo, quam hominibus. (Act. 5.)

MALASAR

115 Quare non prociditis ante Statuam?

MISACH

Ante truncum ligni procidam? (Isai. 44.)

ASBENEZ

Quare non adoratis?

ABDENAGO.

Dominum Deum meum adoro, quia ipse est Deus vivens, iste autem non est Deus vivens. (Dan. 14.)

MASODIK RESZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

120 A' Királytól hivattatván, az áitatosságban állhatatosok lévén az égő kemen-
tzésében vettetnek. A' tűz lángjától megölettetnek, a' kik a' három Férjfiat a' tűzbe
vetették vala.

NABUCHODONOSOR

125 Sidrách, Misák, és Abdenago, valóban nem tisztelitek-é az én Istenimet, és
az arany álló Képet, a' melyet emeltem, nem imádgjátok-é? Most azért ha
készek vagytok, valamely órában halljátok a' trombitának, sípnek, czithará-
nak, hárfának zengését; borúlyatok-le, és imádgjátok az álló Képet, a' melyet
tsináltam; hogyha nem imádgjátok, azon órában bé-vettették az égő tüzes
kementzébe. És kitsoda az Isten, a' ki meg-ment titeket az én Kezemből?

SIDRÁK, MISÁK ÉS ABDENAGO

130 A' mi Istenünk, a' kit tisztelünk, meg-menthet minket az égő tüzes kemen-
czéből, és a te kezeidből, óh Király! meg-szabadíthat. Hogyha nem akarja,
tudtodra légyen néked Király, hogy a' te Istenidet nem tiszteljük, és az arany
álló Képet, a' melyet emeltél, nem imádgjuk.

NABUCHODONOSOR

135 A' kemenczét hétszerte inkább gyújtsák-meg, hogy sem mint meg-szokott vala
gyújtatni. Meg-kötvén a' Sidrák, Misák, és Abdenage lábait, az égő tüzes
kemenczébe vessétek. Kitsoda az az Isten, a' ki titeket meg-szabadítson?

SIDRÁK

Nem imádgjuk.

MISÁK

Nem imádgjuk.

ABDENAGO

Nem imádgjuk.

ARIOCH

Miért nem engedtek ti a' Király parantsolattyának? (2Mach. 7.)

SIDRÁK

140 Az Istennek inkább kell engedni, hogy sem az embereknek. (Act. 5.)

MALASÁR

Miért nem borúltok le az arany Kép előtt?

MISÁK

A' fának törsoke előtt borúlyak-é le? (Isai. 44.)

ASBENEZ

Miért nem imádgjátok?

ABDENAGO

145 Az én Uramot Istenem imádom: mert ő az élő Isten; E' pedig nem élő Isten.
(Dan. 14.)

INDUCTIO SECUNDA.

Innoxii inter ignes Deum laudant, inambulante in iisdem flammis quarto,
simili Filio Dei.

SIDRACH, MISACH ET ABDENAGO

150 Benedictus es Domine Deus Patrum nostrorum: et laudabilis, et gloriosus, et
superexaltatus in saecula. Benedicite omnia opera Domini Domino: Laudate,
et superexaltate eum in saecula. Benedicite Anania, Asaria, Misaël Domino:
laudate, et superexaltate eum in saecula.

MÁSODIK KI-MENETEL.

Sérelem nélkül a' tüzek közt ditsérik az Istent, a' tűz között járván a' negyedik-
is, a' ki hasonló vala az Isten Fíához.

SIDRÁK

155 Aldott vagy Uram a' mi Atyáink Istene: és ditséretes, és ditsőséges, és fel-
magasztaltatott örökké.

MISÁK

Áldgjátok az Urnak minden munkái az Urat; ditsérjétek, és magasztaljátok
ötet örökké.

ABDENAGO

Áldgyátok az Urat, Ananiás, Asariás, Misaël: ditsérjétek, és felmagasztaljátok ötet örökké.

INDUCTIO TERTIA.

160   Obstupescit ad grande miraculum Rex; illaesos omnibus stupentibus educit, praedicans admirandam Dei Veri potentiam.

NABUCHODONOSOR

Nonne tres Viros misimus in medium ignis?

PROCERES AULAE.

Vere Rex!

NABUCHODONOSOR

165   Ecce! ego video quatuor Viros solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis est; et species quarti similis Filio Dei. Sidrach, Misach, et Abdenago! servi Dei Excelsi! egredimini, et venite.

PROCERES

Nihil potestatis habuit ignis in corporibus eorum.

ALII.

Et capillus capitis eorum non est adustus.

ALII.

Et Sarabella eorum non sunt immutata.

NABUCHODONOSOR

170   Benedictus Deus eorum, qui misit Angelum suum, et eruit servos suos, qui crediderunt in eum. (Dan. 3.)

HARMADIK KI-MENETEL.

A' Király álmélkodik a' nagy tsudán; Sérelem nélkül, mindenek álmélkodására ki-hozattya őket, áldván az igaz Istennek tsudálatos hatalmát.

NABUCHODONOSOR

Nem három Férjfiat vetettünk-é a' tűz közepébe?

PROCERES AULAE

175   Bizonyal úgy Király!

NABUCHODONOSOR

Imé én négy meg-öldött Férjfiakat látok; és a' tűz közepett járnak, és semmi fogyasztás nints benne; és a' Negyediknek ábrázattya hasonló az Isten Fiához. Sidrák, Misák, és Abdenago! a' Felséges Istennek Szolgái! jertek-ki, és jöjjetek elő.

PROCERES.

180 Semmi hatalma nem lött a' tűznek a' testeken!

ALII.

És a' fejeknek haja meg-nem perselődött.

ALII.

És az ő Nadrágok meg-nem változtak.

PARS TERTIA

INDUCTIO PRIMA.

Ostenditur eundem Deum, sed absconditum, in Venerabili Eucharistia facere Mirabilia.

NABUCHODONOSOR

185 Benedictus Deus eorum! Sidrach, Misach, et Abdenago! Neque enim est alius Deus, qui possit ita salvare.

SIDRACH, MISACH, ÉS ABDENAGO

Iste est Dominus Deus noster. (Psal. 44.) Qui liberavit de camino ignis ardentis! iste est Deus.

FIDES

Deus absconditus.

HARMADIK RESZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

190 Meg-mútattatik, ugyan azon Isten, de el-rejtetvén az Oltári Szentségben, tsudákat tselekedni.

NABUCHODONOSOR

Áldott az ő Istenek! Sidrák! Misák! és Abdenago! mert nints más Isten, a' ki így meg-szabadíthatna.

SIDRÁK

Ez a' mi Urunk Istenünk. (Psal. 44.)

MISÁK

195 A' ki meg-szabadított az égő kemenczéből.

ABDENAGO

Ez az Isten.

FIDES

El-rejtetett Isten. (Isai. 45.)

INDUCTIO SECUNDA.

Confitetur Magnitudinem illius in Persona Christianorum Nabuchodonosor, et ad eum adorandum omnes invitat.

NABUCHODONOSOR

200 Vere Deus vester, Deus deorum est. (Dan. 2.) Venite, adoremus, quia ipse est Dominus Deus noster. (Ps. 44.) Ego Nabuchodonosor laudo, et magnifico Regem coeli. (Dan. 4.) Altissimo benedicite mecum, et Viventem in sempiternum laudate, et glorificate.

MÁSODIK KI-MENETEL.

205 Meg-vallya az ő Felségét a' Keresztyének képében Nabuchodonozor, és az ő imádására mindeneket híj.

NABUCHODONOSOR

Valósággal a' Ti Istentek Istenek Istene. (Dan. 2.) Jertek, imádjuk, mert ő a' mi Urunk Istenünk. (Psal. 44.) Én Nabuchodonozor ditsérem, és magasztalom az egek Királyját. (Dán. 4.) Áldgyátok én velem a' Magasságbélit, és örökké Élőt örökkön örökké ditsérjétek, és magasztaljátok.

INDUCTIO TERTIA.

210 Deum, in parva Hostia Maximum adorat, et praedicat in genua procidens totum Theatrum.

ECCLESIA

Narrate in Gentibus gloriam ejus, in cunctis mirabilia ejus.

FIDES

Memoriam fecit mirabilium suorum Miserator, et Misericors Dominus, escam
(Non sicut Manna: Joan. 6.) dedit timentibus se. (Psalm. 110.)

ECCLESIA

215 Quia Magnus Dominus, et laudabilis nimis. Potestas ejus sempiterna, et
Regnum ejus in generationem, et generationem. Amen. (1Paralip. 16.)

HARMADIK KI-MENETEL.

A' Kenyér szín-alatt lévő Nagy Istent imádgya le-borúlván az egész Theatrum.

ECCLESIA

Beszélljétek az ő Ditsőségét a' Nemzeteknek, minden népeknek az ő tsudáit.

FIDES

220 Emlekezetet tött minden Tsudáiról az Irgalmas és Kegyelmes Ur eledelt (nem
úgy mint a' Mannát: Joan. 6.) adott az ötet félőinek. (Ps. 110.)

ECCLESIA

Mert Nagy az Ur, és igen ditséretes. Az ő hatalma öröktől, és az ő Országá
Nemzetségről Nemzetségre. (I Paralip. 6.)

EPILOGUS

225 Ex omnibus Mirabilibus Veteris et Novi Testamenti infert Veritatem de Sacratiss
sima Eucharistia Ecclesia Romano-Catholica. Quae si licite vocetur Symbolica,
omnia pariter Miracula Divina Symbolice et figurate facta fuisse dicenda sunt.
(Vide Exod. 3. Exod. 7. 3Reg. 17. Exod. 16. Numer. 21. Joan. 2. Joan. 6. Matth.
16. Joan. 1.)

UTOLSÓ BESZÉD.

230 Istennek ő szent Felségének minden, az ő és Uj Testámentomi Tsudáiból, az Oltá
ri Szentségnek igaz Valóságát ki-hozza a' Romano-Catholica Ecclesia. Mellyeket
ha szabadon tsak jeleknek híhatni, a' több Tsudákat-is nem Valóságnak, hanem
tsak Jeleknek híhattjuk.

NOMINA ACTORUM.

NABUCHODONAZOR

D. Emericus Jankó, Praenobilis Siculus ex Tribus Sedibus, Logices Auditor, e Convictu Nobilium.

ARIOCH. PRINC. MIL.

D. Michaël Mihálcz, Praenobilis Siculus ex Tribus Sedibus, Physices Auditor, e Convictu Nobilium.

MALASER.

Georgius Boér, Praenobilis Siculus ex Tribus Sedibus, Syntaxista, e Convictu Nobilium.

ASBENEZ.

D. Stephanus Toroczkai, Praenobilis Transylvanus ex Comitatu Thordensi, Physices Auditor.

NABUZARDAN.

Franciscus Vikári, Nobilis Siculus ex sede Udvarhely, Poëta.

AULAE FAMILIARES ET PROCERES.

Joannes Franck, Nobilis Saxo Bisztriciensis, Poëta. Sigismundus Varjú, Nobilis Ungarus ex Comitatu Krasznensi, Rhetor, e Convictu Nobilium. D. Joannes Incze, Nob. Siculus ex Sede Gyergyó. Log. Audit. Joannes Geisner, Nobilis Saxo Cibiniensis, Poëta. Emericus Árvai, Praenob. Ungarus ex Comitatu Szolnokiensi, e Convictu Nobilium. Paulus Gindesch, Nobilis Saxo Cibiniensis, Poëta. Joannes Balog, Praenob. Siculus ex Sede Udvarhely, Syntaxista. Joannes Pataki, Nob. Transylvanus, ex Comitatu Dobocensi, Grammatista, e Convictu Nobilium.

SIDRACH.

Stephanus Varjú, Nob. Ung. ex Comitatu Krasznensi, Poëta, e Convictu Nobilium.

MISACH.

Jacobus Karmasin, Nobilis Bohemus, ex Litna, Syntaxista.

ABDENAGO.

Alexander Füleki, Nob. Ung. Fülekiensis, Grammatista.

SACRIFICULI.

D. Petrus Belkény, Nobilis Siculus ex Sede Gyergyó, Logices Auditor. D. Matthias Benkö, Nobilis Siculus ex Sede Csík, Logices Auditor.

FIDES.

L. B. Gabriel Haller, de Hallerkö, Syntaxista, e Convictu Nobilium.

ECCLESIA.

Stephanus Varjú, Nobilis Ungarus ex Comitatu Krasznensi, Poëta, e Convictu Nobilium.

EPHOEBI.

Ladislaus Gyeröfi, Praenob. Ungarus ex Comitatu Kolos, Parvista e Convictu Nobilium. Joannes Gyeröfi, Praenob. Ung. ex Comitatu Kolos, Parv. e Con. Nob.

PRAECO

Joannes Kántori, Nobilis Siculus ex Sede Maros, Synt.

DECEM GENII, FIGURAS SS. EUCHARISTIAE EX VETERI TESTAMENTO EXHIBENTES.

Lazarus Apór, Praenobilis Siculus ex Tribus Sedibus Parvista, e Convictu Nobilium.

Stephanus Árvai, Praenobilis Ungarus ex Comitatu Szólnokiensi, Principista, e Convictu Nobilium.

Gabriel Jábróczki, Praenobilis Transylvanus ex Comitatu Kolos Parvista, e Convictu Nobilium.

Joannes Szegedi, Nobilis Ungarus, ex Comitatu Bihariensi, Principista, e Convictu Nobilium.

Martinus Füleki, Nobilis Ungarus Fülekiensis Syntaxista.

Gabriel Jári, Nobilis Germanus ex Comitatu Kolos Principista e Convictu Nobilium.

Joannes Ketelei, Nobilis Transylvanus ex Comitatu Kolos Parvista e Convictu Nobilium.

Joannes Varjú, Nobilis Ungarus ex Comitatu krasznensi Parvista, e Convictu Nobilium.

Jacobus Karmasin, Nobilis Bohemus ex Litna Syntaxista.

Samuel Potsai, Libertinus Transylvanus ex Comitatu Kolos Grammatista.

Accedunt Musici, Tubicines etc.

A MŰ ADATAI

A katolikus egyház egyik legnagyobb látványos ünneplése az úrnapijához fűződött. Az egyes helységeken ilyenkor felállított négy oltárhoz vezetett processzió (körmenet) sokszor öltött spektakuláris jelleggel, amikor a különböző vallásos társulatoknak a körmenetben részt vevő tagjai, iskolások, hívők, érdeklődők az oltárok előtt liturgikus versusokat, dialógusokat hallgattak vagy az alkalomhoz illő dramatikus jeleneteket, esetleg igazi drámajátékot láthattak. A rengeteg híradás ellenére kézzelfogható emlék alig maradt ránk. (Kötetünkben a következő sz. alatt kiadunk egy Nagyváradon 1738-ban deklamált verssorozatot.) Jelen szám alatt közöljük a Kolozsvárott 1700-ban bemutatott úrnapi játékot. Szövegét Kilián István a Piaristák Központi Levéltárából (jelzete P 33/8/15//30.) bocsátotta

rendelkezésünkre, amiért itt mondunk neki köszönetet. STAUD (I. 246–247.) az átrendezés előtti levéltári számot adja. Jelzi, hogy az OSZK-ban FM2 3041 alatt megvan a mikrofilmje.

Nyomatásban most jelenik meg először.

SZERZŐ

A szerzőről vagy rendezőről a nyomtatvány nem beszél. Személyét nem ismerjük.

FORRÁS

A darab szövege csaknem egészében és szóról-szóra Káldi György bibliafordításából van összeállítva. Legtöbbet Dániel Könyve harmadik fejezetéből vett át, a szöveg 9/10 része innen való. Az ún. Azarja imádságát (26–90. vers) rövidíti meg nagy mértékben. Sidrák, Misák, Abdenago imája a kemencében pl. mindössze pár sorból áll (148–151; 154–159). Egy-két helyen egy kicsit változtat, némileg átfogalmaz, mikor pl. Nabochodonosor első személyben szól (33–35; 53–55). Eredetiséget jelent, mikor a színszerűség kedvéért szereplőit beszélteti. Legtöbbször a bibliából származó sorok után megjelöli a helyet is, ahonnet idéz. De csak a könyvek fejezeit adja meg, azon belül a versek számát nem. Utalásai pontosak, csak a 67. sornál helyesbítendő a Psal. 63. 65-re. A latin szöveg 170–171. sora a magyarból hiányzik; a 220. sorban pedig, valószínűleg sajtóhibaként, a latinban olvasható Psalm. 110. helyett Ps. 120-t találunk.

ELŐADÁS

1700-ban adták elő úrnapiján. Ebben az évben úrnapija június 10-ére esett. A negyedik oltár a plébánia épülete előtt lehetett felállítva. A címlapon ugyanis az áll, hogy itt játszották, miután a körmenet a városon áthaladva itt ért véget.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány kétnyelvű. A címlap csak latinul szól, a továbbiakban a latin szöveget jelenetenként a magyar fordítás követi. A Tótfalusi Kis Miklós nyomdájából kikertült gondos kiadványt betűhíven közöljük. A magyar címet mi adtuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

19 A sor előtti AULA a királyi udvart jelenti. A továbbiakban is.

61 *le-esvén* – leborulva

65 – 67 A sorok előtti PROCER = Proceres – főrendű ember.

150 *Ananias, Asarias, Misael* volt Sidrák, Misák, Abdenago eredeti zsidó neve.

216 *l Paralip.* – A Krónikák könyvének a Septuagintában szereplő görög elnevezése Paralipomena volt.

2.

**AZ OLTÁRISZENTSÉGBEN ELREJTETT
KRISZTUS JÉZUS**

Nagyvárad, 1738. június 8.

AZ OLTÁRI SZENTSÉGBEN EL-REJTETT KRISTUS JESUS

Szent Teste, és Vére jelen létének a' Sz. Írásból rövideden való erőssétése, És Világos bizonyítása ezen kevés számú Magyar Versekből-is ki-tetczik, Mellyeket az 1738-dik esztendőben a' kis Oskolából lévő gyenge Iffiák Nagy-Varadon Urnap után való Vasárnap a' négy Oltárnál nagy Lelki buzgoság-gal mondattak, és mostaná-ban ugyan azon Versek ujon-nan leg először ki-nyomtattattak, A' Tekintes, Nemes, Nemzetes Ternei Julianna Aszszonynak, Tekintetes, Nemes, Nemzetes Vitézljő Martonosi Sigmond Uram, kedves hitves Társának Istenes költségével.

Kassán, az Academiai bötűkkel. 1738.

AZ ELSŐ OLTÁRNÁL.

Világ keregsége tudgyuk négy részből áll,
Égen forgó nap-is úgy négy részre szolgál,
Szelek fúvásit-is, Írás négyet számlál,
Evangelistát-is, négyet emlék Szent Pál.

5 Az Anyaszentegyház Asztalt négyet ve-tett,
Szent Oltár formára fel-is ékessi-tett,
Mellyet vendégek-nek gazdagon teri-tett,
Az érdemesk-nek Vocsorát készí-tett.

10 E' négy Asztal körül ma beszélni lehet,
Hit által az el-me hidgyed tovább mehet;
Mert az érzékenység fogatkozást vehet,
Rút eretnekséget a' szem hamar tehet.

15 Azért el-ménk más négy titkos Asztalhoz jár,
Paradicsomon-is, meg-nyilik ma a' zár,
Holott első Atyánk vala föld, por, és sár,
Onnét a' pusztá-ban bennünköt Mójses vár.

20 A' pusztából el-ménk Betlehem-ben bé-lép,
Ott van az Isteni meg-Testesült Szent kép,
A' negyedik Asztal Jérusálem-ben szép,
Esztet körül ülte az Apostoli nép.

Meg-beszélik ezek Vocsora nagyságát,
Oltári Szentség-nek titkos méltóságát,
Töllök vesszük mi-is, an-nak bizonyosságát,
Gyengeségünk-nek-meg valván gyarlóságát.

25 Az utolsó Asztalt először vizsgálom,
Az Apostolokat hol ülni találom,
Közöttök Szent Jánost első-nek számlálom,
Ki-nek Írásiból, ezeket próbálom.

30 Az Igéket Kristus szájából hallotta,
Mikor kezei-ben a' kenyért tartotta,
Meg-törvén, meg-áldván nyilván azt mondta,
Hogy ez az én Testem, el-is osztogatta.

35 Jól-is tud Szent János erről okoskodni,
Ki-Kristus Szent mellyén szokott meg-nyugodni,
Utolsó Vacsorán kezdé bátorodni,
Az Arúlról-is, így tudakozódni.

40 Ki-árúl el-Uram közülünk tégedet,
Méltatlanul vallyon ki-veszi Testedet,
Eképpen, ki-iszsa nagy árú véredet,
Mond-meg, had dicsirjük örökké nevedet.

Tanú bizonyság-nak bé lehet hát venni,
Ki először kezdé Kristus Testet enni,
Ugy most e' szentség-ben jelen mondgya lenni,
Sok helyen tud arról bizonyóságot tenni.

45 Az hatodik részben Szent János mondása,
Hogy a' Kenyér, mellyet adand Szent áldása,
Az egész Világ-nak az vala váltása,
És a' Szent Atyák-nak nagy vigasztalása.

50 Az Ember Fiá-nak Testét ki nem eszi,
Szent Véré-t italúl méltán ki-nem veszi,
Élete nem-lészen, aztat cselekeszi,
És veszedelemre maga lelkét teszi.

55 Ellen-ben ki Kristus Jesus Testével-él,
Sátány fegyveré-túl nem-retteg, 's nem-is fél,
Hanem az Angyalok társaságá-ban kél,
A' Mennyeiek közt örök étellel-él.

60

Az én Testem tovább úgy mond: bizony étel,
Vérem pedig ital, Szent Vocsora vétel,
Azért járúly ehez méltó készüllettel,
Imádgjad, és vegyed lelki épülettel.

Ki Testemet eszi, az én ben-nem marad,
Én pedig ő benne tőlem el-nem szakad,
Ezen szőlő tő-ben jó gyümölcsre fakad,
Az örök életre-könnyen reá akad.

A' MÁSODIK OLTÁRNÁL.

65

Tovabb-is Szent János folytattya irását,
A' negyedik rész-ben így kezdi mondását,
Judaea-ban Jésus ott *hagya'* lakását,
És Galilaea-ban vévé utazását.

70

Samaria nevű Várashoz közel jút,
A' Váras-ból hozzá egy bűnös Aszszony fút,
Vizet meríteni; mert ott vala a' kút,
És az igasságra vezérő igaz út.

75

El-fáradván Kristus italt magá-nak kér,
Ambár az Aszszony-nak élő vizet ígér,
A' mély kút-ban lévő viznél az többet-ér,
Mellyet a' ki iszik az üdvösségre tér.

80

De nincsen edényed nyughatatlan elme,
Nem merithet eb-bül ember-nek értelme,
Ha csak hozzá nem-jár Isten-nek kegyelme,
Az igaz Hit által Kristus segedelme.

85

Az élő Viz Kristus maga bizonyította,
Szent János pediglen ezt nyilván tanította,
A' szomjúhozókat meg-is vidámitta,
Setétes elménket meg-világosította.

Itt van-nak el-rejtve azon ajándékok,
Mellyeket gyűlöl-nek minden szakadékok,
Melly boldogtala-nok az illy maradékok,
Kik-nek Menyországgra ez lesz akadékok.

- 160 Mójses a' pusztá-ban régen meg-jelent már,
Bennünköt ebédre lelki képpen el-vár,
Húsvéti báránnya, Mannája légyen bár,
De ezektől minket a' Fő-pap ki-nem zár.
- Gazdag Vacsora lesz a' kövér fürjek-vel,
Melly osztogattatik csuda tételek-vel,
A' Manná-ban lévő sok édességek-vel,
Minden izt foglaló gyönyörúségek-vel.
- 165 Ezen vendégség-nek ki-vólt fő-Gazdája,
Az hol hordoztatik a' frigy-nek ládája,
Tetctzik e' ti néktek e' nép Vocsorája,
Vagy Egből le hullott jó ízű Mannája.
- 170 Ha tetctzik, ezt Mójses közli ti veletek,
Meg-is egyez ezzel ti pusztá jeletek,
Ennél többet nem tész a' ti kenyereitek,
Sőt követték amaszt nagyobb tiszteletek.
- 175 Nem elégszünk mi meg-a' pusztá jelek-vel,
De ezeknél nemesb Szent eledelek-vel,
Mellyeket a' Kristus sok szenvedések-vel,
Szerzett, és meg-adott nagy ígéretek-vel.
- 180 Atyáink a' Mannát az Hit által vették,
Az Húsvéti Báránt úgy asztalra tették,
És azon a' külső jelt csupán értették,
De az Apostolok Kristus Testét ették.
- Aztat eszszük mi-is, mely meg-törettetik
A' kereszt-fán értünk, mely meg-feszítetik,
Tulajdon Szent Teste, s' Vére ígértetik,
Szent Írásból nyilván ez erőssétetik.
- 185 Nem-is hazudhat az, kinek a' szájá-ban,
Nincs semmi csalárdság ó bizonyosságá-ban,
Mert az Ég, és a' Föld-el mulik magá-ban,
De csorba nem lészen a' Kristus szavá-ban.
- 190 Ugy imádunk itten Jésus e' szentség-ben,
A' mint, a' Mágusok a' kis Betlehem-ben,
Hiszszük, hogy jelen vagy itt a' Kenyér szín-ben,
A' ki-mindeneket teremtél kezdet-ben.

A' NEGYEDIKNÉL.

195 Az út már bennünköt Betlehem-ben hozott,
Hol Ige Testé lón, és bennünk lakozott,
Kit szeplőtelen szűz méhé-ben hordozott,
És ki váltságunkért köztünk fáradozott.

200 Mitt láthattok vallyon ezen Istálló-ban,
Ki-fekszik Pólában, 's barmok jászolá-ban,
Egy Siró Gyermecskét, erőtlén magá-ban,
Hasonló mi hozzánk kis ábrázattya-ban.

Hitelt ne adgy ennek: mert a' szemed meg-csal,
A' Szent Királyoknak hitek, itten mást vall,
Nem pusztá Ember az ki húst sas gyanánt fal,
De egyczersmind Isten, ki-kereszt-fán meg-hal.

205 Innét a' Királyok a' Test-ben az Igét,
És a' Gyermekség-ben Isten bölcsességét,
Az erőtlenség-ben Isten erősségét,
Földre le-borúlván imádák Felségét.

210 Itt-is fedél alatt más, ki el rejtetik,
Nem a' kenyér, hanem a' Test tiszteltetik,
Lelki eledelül a' néptől vétetik,
Az Angyaloktól-is méltán dicsirtetik.

215 Kenyér színben pedig vagyon mind Test-s' mind-vér,
Mivel eleven Test, vér nélkül nincs itt-bér,
Ha e' nagy titokhoz gyenge elméd nem-fér,
Kötözd meg-eszedet, az hited oda-ér.

220 Nem nagyobb csuda ez, mint a' Testesülés,
A' két Termeszet-ben a' meg-egyesülés,
És az Istenség-ben való részesülés,
És ha ezt nem hiszed nem lesz üdvözülés.

Ugy hasonlóképpen Oltári Szentség-ről,
Elmét felül múló nagy titkos mélység-ről,
Szólhatunk hit által Isteni Felség-ről,
És a' mindenható ígért kegyesség-ről.

225 A' meg-szentelt Kenyér, és Pohár vételét,
A' választott nép-nek nemes eledelét,
Szent Pál írási-ból (csak olvasd levelét)
Könnyen meg-tanúlhad a' Testnek életét.

230 A' Kristus Testének, 's Vérének közlése,
Az Evőnek ab-ban van részesülése,
Ugy ki-méltán ehez jár, egyessülése,
A' Lélek-nek pedig újjabb szentelése.

235 Ha a' Kristus Teste jelen nincs Szentség-ben,
Hanem Szent Attyának jobján ül az Ég-ben,
Es ha nincs el-rejtve ez kis Fejérség-ben,
Szent Jánossal, Szent Pál, hazud mind ezek-ben.

240 Ki-méltatlan vészi e' titkos Szentséget,
Es nem betsülli az Lelki vendégséget,
Nem talál az soha magának mentséget,
Es Kristustúl árra engedelmességet:

Mert az olyan, Kristus Teste árulója,
Olly vétkes mint 'Sidó, ki-vólt Vér ontója,
Gyilkossa annak, ki-lelkünk Orvoslója,
Es ki-e' világnak vólt szabadítója.

245 Tovább, ha ez Testet méltatlanúl veszed,
Halálos vétek-ben nem-becsülvén eszed,
Akkor ítéletre te lelkedet teszed,
Nem-vizsgálván Kristus Testét jól az eszed.

250 Ezek-ből bizonyság ilyen kerekedik,
Hogy kik Kristus Testét itten nem szenvedik,
Méltatlan vegye bár, de meg-menekedik,
Ítélettúl, 's ab-ban nem-is keveredik;

255 Mert pusztá kenyérhez, ki-méltatlanúl jár,
Nem becsülvén aztat, nagy bűnös légyen bár,
De magára azért kárhozott nem vár,
Nem-is követheti azt, az említett kár.

260 Nem lesz árulója, Kristus Szent Testé-nek,
Vér ontója sem lesz Szentséges véré-nek,
Kárhozott sem tész tulajdon lelké-nek,
Semmi rövidséget Szent Pál levelé-nek.

De Sácramentumot készületlen vévén,
Halálos vétekbén Szentség törést tévén,
Kristus Szent Testének árulója lévén,
Itélletre méltó mind iffiú, 's mind vén.

265 Szent Pál ként itt van hát Kristus Teste, 's Vére,
Mi bűnös lelkünk-nek gazdag nemes bére,
Mellyet Vocsorakor Kristus meg ígére,
Méltó készüllettel Szent Pál ehez tére.

270 Végre dicsirtessél Atya Isten meny-ben,
Te-is kegyes Jesus e' titkos Szentség-ben,
Vigasztaló Isten velle egyettem-ben,
Mi-is itt imádunk, mind örökké Amen.

A MŰ ADATAI

Az úrnapi körmenet alkalmával mondott verseket tartalmazó nyomtatványt (előhelye a piaristák Központi Könyvtára P 33/5/26//17.) Kilián István bocsátotta rendelkezésünkre. Érte itt fejezzük ki köszönetünket.

A szöveg után az alábbi betűrövidítések olvashatók: O. A. M. D. G. et V. S. L. C. H.
Ezek feloldása: Omnia Ad Majorem Dei Gloriam et Virginis Sine Labe Conceptae Honorem.
Az úrnapi produkciókról l. az előző sz. alatti jegyzetet!

SZERZŐ

A versek szerzőjét nem ismerjük.

FORRÁS

Az Oltáriszentségről szóló tanításokat a versíró a szentírásból vette. A megfelelő helyeken hivatkozik is forrásaira. (Vö. a „Nyelvi és tárgyi magyarázatok”-kal.)

ELŐADÁS

A jezsuiták nagyváradi „kis oskolából lévő gyenge iffiak” deklamálták el a verseket 1738-ban az úrnapi utáni vasárnapon, azaz június 8-án.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Betűhíven adjuk a kassai nyomtatvány szövegét. A mellékjeles *ó* és *ű* betűk írásában azonban a mai helyesírási gyakorlat szerint írunk rövid, illetőleg hosszú magánhangzót.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 5 Úrnapján a helység négy pontján állítottak fel oltárt, ahol a pap az Oltáriszentséggel a processzió során megállt, imádkozott és az Eucharistiával áldást adott.
- 27 János evangéliumának 13. fejezete alapján szól a továbbiakban.
- 39 *nagy áru véredet* – drága véredet
- 86 *szakadékok* – ereinek
- 109 A kenyérszaporításról János evangéliuma a 6. fejezetben ír az 1–11. részekben.
- 130 *egyes* – egyező
- 161 – 168 A fűjkekről és a mannáról I. 2Móz 11. fejezetet!
- 190 *Mágusok* – a háromkirályok
- 217 *Testesülés* – a megtestesülés, Krisztus emberré levése
- 227 Szent Pál I. levele a Korintusiakhoz. A továbbiakban ennek 11. fejezete alapján szól.
- 240 *arra* – arra

3.

MEGSÉRTŐDETT ÁRTATLANSÁG

Győr, 1749.

Meg – sértődett
ÁRTATLANSÁG
A' Kiért
ISTENNEK EREJE
BOSZSZUT ÁLL,
Ugyan eztet
NEPOMUCENUS
SZENT JÁNOS
MARTYR, CONFESSOR,
ÉS SZŰZNEK,
Jó Hir, és Név Fő – Gondviselőjének
Tisztességére,
Musika 's Comoediabéli Versekkel,
EZEN SZENTNEK,
Bizonyos Tisztelője koholta, és össze-szerzette;
Mikor ezer hét-száz negyven kilentzedik
Eszteendő az egész földön irattatik:
És a' Vers-szerzőben sok bú indittatik,
Abban ez Szent által meg-vígasztaltatik.

Nyomtatott Győrben, Streibig Gergely János, Kir. és Püsp.
Könyv-nyomtató által, 1749-dik Eszteendőben.

[SZEREPLŐ SZEMÉLYEK:

CSEH-ORSZÁGNAK GENIUSSA (tenor)
VENCZELLY, Cseh-Országi Király (basszus)
JOANNA KIRÁLYNÉ, Venczelly Király hitves Társa (szoprán)
NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS, a' Királynénak Gyóntató Lelki-Attya (alt)
EUPHROSINA, Királyné Udvarának Fő-Aszszonya (alt)
PORFIRIUS, Királyi Udvarnak Fő-Kapitánya (tenor)
CORDULA, Királyné Szoba-Leányzója (szoprán)
ELSŐ ANGYAL (szoprán)
MÁSODIK ANGYAL (szoprán)
ELSŐ ANGYAL (basszus)
MÁSODIK ANGYAL (alt)
ELSŐ UDVARI SZOLGA (alt)
MÁSODIK UDVARI SZOLGA (szoprán)
Vitézek és udvariak
Chorus]

ARGUMENTUM

Az-az:

Ezen Munkának rövid Summája.

NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS, Prágai Canonok, és Lelki-Tanító Szentelt Pap lévén, minkeutánna Litvnitslai Püspökséggel meg-kinálatott vólna; az-
5 tat fére tévén, és a' Lelkekhez való gondviselő szorgalmatosságot nagyobbra böt-
sülte. Venczelly Tyrannus Császár, és Cseh-Országi Királynak, böstelen, gonosz,
és vétkekkel tellyes élete ellen, hatalmassan meg-indúl. Ugyan azért Joanna
Királyné, ezen Tyrannusnak hitves Társa Gyóntató Lelki-Attyául választatik, a'
10 Királynak pedig motskos életit dorgállya: és mivelhogy ő néki, a' szent Gyónás-
nak titkát ki-jelenteni nem akarta: leg-elsöben irtóztató-képpen meg-kínoztatik,
azután öszve-kötett kézzel 's lábbal a' Moldva vizében Prágának hidgyáról le-
vettetik: Az által Márttyomságának gyözedelmes Koronáját el-nyeri.

Igy irják külömbféle Cseh-Országi Historikusok.

PROLOGUS

Az-az:
Múlatságnak kezdete.

15 Cseh-Országnak Geniussa, Nepomucenus Szent Jánosnak életét, 's ditséretét;
nem külömben Venczelly Királynak gonoszságát, Musikabéli zöngéssel rövid
Summában jelenti.

RECITATIVO TENORE.

1.

20 Mídön a' Nap szép fényében
Az Egeknek közepében
Ragyag: öszve-gyúl a' Nép;
Akkor én Ujságot mondok
Kit hamissan nem gondolok
De bizonyos, való szép.
Hallgassátok tsendességgel
25 Meg-jelentem békességgel,
Cseheknél van azon Kép.

2.

30 Jánosnak ez hivattatik
Nepomucumbúl származik
Születése helyérül,
Prágai Canonok vala
Eőtet senki nem utalá
Maga szép erköltsérül,
Annak esze 's okossága
Mindnyájokhoz nyájassága
Ki-tettzet termetirül.

3.

35 Angyali szép tisztasága
Mindenkori jámborsága
Meg-láttzik életérül
E' Világnak álnokságát,
Mindennémü gonosságát
40 Futtya tellyes szivébül,
Ugyan azért-is Joanna
Cseh-Országnak Királynéja,
Ezen Papot egyedül.

4.

45 Veszi Gyóntató Attyának
Lelki Vigasztalójának
De Férje boszszonkodik
Mint az Oroszlány úgy ordét
Szive boszszú-állással ég
50 És nyúghatatlankodik
Venczelly Királynak nagy mérge
Szívét rágó gonosz férge,
Még jobban szaporodik.

ARIA.

1.

55 Mi haszna hogy ember tsudálkozik
Másnak titka után fáradozik
Magában mindenkor tusakodik
Szüntelenül nyúghatatlankodik
Most Venczelly Király
Nagy méregben áll,
Mindent öszve-szidván káromkodik.

2.

60 Királyné gyónását meg-nem tudod
A' kit ő titokban Papnak mondott,
Mert a' mit Isten Papra bizott
Hidgyed nagy hallgatást az okozott;
65 Mért dühöskedöl
'S így mérgeskedöl
Midőn egy csöpnyre nintsen okod.

3.

70 Héában a' Papot fenyegeted
Hatalmas karodat emlegeted
Istennek szent Szeme vizsgál téged,
Nem nézi Királyi Fölségedet,
János állandó
'S jóra hajlandó,
Bizony tsak neveti rút mérgedet.

4.

75 Szent Gyónásnak külsát Papok tarttyák
Néked hidgyed Király nem mutattyák
Inkább életeket veszni hadgyák
Hogy sem ez lakatot néked adgyák
    János-is azért
    Kész ontani vért
80 Ha még ezt nem tudtad, most már tudgyad.

5.

Király majd meg-reped nagy mérgiben
Tüzellő lángokat tart sziviben,
De Szent János bizik Isteniben
Meg-nem tsalatkozik reménnyiben
85   Moldva viziben
    Mély örvénnyiben
El-merülve fekszik tsendességben.

6.

90 Azért-is a' Csehek magasztallyák
Midón teste fölött azt meg-látták,
Hogy égi tsillagok bizonyittyák
Ártatlanul történt nagy halálát,
    Jánost Versekkel
    Szép énekekkel
Sip, Dob, 's Trombita közt szivből áldgyák.

ELSŐ RÉSZ.

SCENA I.

95 Venczely Királynak föl-fuvalkodott feslett élete (azzal Udvari tselédgye előtt
kérkedvén) mindennemű gyönyörűséget, tobzódást, és mulandó hivságokat e'
világon keres; az örök üdvösséget meg-vetvén, Udvari Népit gonosz példájával,
minden útalatos vétkekre ingerli.

VENCZELLY KIRÁLY.

RECITATIVO BASSO.

1.

100 Mi Venczelly Királynak méltan neveztetünk
Ha szintén másoktól olykor ítéltetünk
Ugató kutyákat mi könnyen meg-vetünk
Marhák, 's nem emberek, mi tsak gyönyörködünk.

2.

105 El-van hiresítve Királyi kegyelmünk,
Egész Tartományok térdet, fejet nékünk
Hajtanak: mert méltán rettegnek előttünk,
Midőn szerentsének frigye vagon vélünk.

3.

110 Tárházunk tele van ezüsttel arannyal,
Mindenféle drága kintsel martalékkal
Valamit foghatunk gondolatainkkal,
Annak meg-kell lenni egy szempillantással.

4.

Bátran parantsolunk, mint Királyhoz illik
Királyi koronánk fejünk fölött fémlik
Ohajtott szerentsénk, most nékünk meg-nyilik
Talán Isten vagyok, emberek azt vélik.

5.

115 Icarusnak szárnyát mi felyül halladgyuk
Erős hatalmunkat mi leg-jobban tudgyuk,
A' mi kegyelmünket tsak olyannak adgyuk,
Ki tőlünk el-verhet minden szomorú bút.

6.

120 Ha pedig valaki minket meg-ítélne
Avagy mi felőlünk hol mi roszzat vélne
Hítesse magával hogy fejére férne
Annyi veszedelem, hogy reá több sem férne.

ARIA.

1.

125 Fényes palotánkban a' midőn sétálunk,
Királyi-Székünkűl ha ollykor le-szállunk
Ezer mulatságot szívünkben találunk,
'S ujjabb vigasztalást örömmel számlálunk.

2.

130 Hadd üssék a' Dobot, 's fujják a' Trombitát,
Most nézze Cseh-ország Fölséges Királyját
Mosolygó ortzákkal vigasztallya magát,
Noszsza Musicusok vonnyatok vég nótát.

3.

Bolondság embernek haláltúl éjedni,
Vagy-is pokolbéli ördögtül rettegni
Papok dévajsága szokta ijeszgetni
Együgyű elméket hálóban ejteni.

4.

135 Sőt Királyokat-is szoktak rémiteni
Pokollal, 's ördöggel rúttól fenyegetni,
Hogy így erszényeket lehessen tölteni,
De Királyok tudgyák a' Papot nevetni.

5.

140 Azért-is Fiaim bátran vigadgyatok
Papok játékjával ti ne gondollyatok
Parantsolatombúl egyetek, igyatok,
Velem mulatozván vigan tántzollyatok.

Itt következik a' Tántz.

SCENA II.

145 Joanna Királyné, Venczelly Férje 's Királyának gonosz életét tekintvén, siránkoz-
va panaszolkodik: azért Istenhez borúlván könyörög, hogy Férjét Szent Léleknek
malasztya által meg-teríteni, és életének meg-jobbulására vezérteni méltóztas-
sék.

JOANNA KIRÁLYNÉ.

RECITATIVO SOPRANO.

150

1.

Boldogtalan Aszszony! ah mire jutottam
Venczelly gonosz Király Férjemre akadtam,
Jaj! be nagy keresztet magamnak találtam
Inkább föld gyomrában mért nem rakattattam.

2.

155

Az én dolgom nem más, tsak bú és siralom
Szivem ájúlása és belső fájdalom,
Én nálam igazán keserves az álom
Egészlen el-hagyott minden nyugalom.

3.

160

Szerentsétlen Férjem tsak vendégeskedik,
Egyik bűnből másban rútúl öltözkedik
Motskos személyekkel bátran gyönyörködik,
Vásott Cselédgyivel nagyon korhelkedik.

4.

165

Vétkeiben kel-föl, azokban le-fekszik
Gonosz indulattya naponként öregszik
Mint ama' Dús-Gazdag könnyen eszik iszik
Lelkével nem gondol, hogy az el-veszhetik.

5.

170

Istentelen Férfi pogánynál pogányabb
Szállj egyszer magadban, tekénts, hogy Király vagy
Tudd-meg hogy valaha lesz számadásod nagy,
Hát ördögnek rabúl így adod magadat.

ARIA.

1.

Jésus én Meg-váltóm
Ah halgass-meg,
Sirva riva
Kérlek téged
175 Édes Vigasztalóm
Vigasztally-meg,
Búban gondban
Most kereslek
180 Jer siess Istenem, örömem 's mindenem
Soha téged
Nem felejtlek.

2.

Adgy most segítséget
Mert Férjem ez
185 Kiért miért
Esedezek
Nyújtsd-ki szent kezedet
Király-is ez.
Halál reá vár
Ah kegyelmezz
190 Irgalmasságodból Te nagy jóvóltodból
Segétsd őrézd
Majd oda lesz.

SCENA III.

Euphrosina Királyné Udvarának Fő-Aszszonya bánkodik Fölséges Aszszonyá-
nak sorsán, és ne valahogy az Udvarnak föl zurt zavart állapotja romlásra
195 jusson, nagyon tárt attúl. Azért-is a' Király és Királyné közt támadott öszve-
háborodásnak okát előlszámlállya.

EUPHROSINA.

RECITATIVO ALTO.

1.

200 Mihelyest Királynak rendetlen Udvarát
Gonosság el-érte, ott találta úttját
Minden vissza-vonyás: azért-is Joannát
Nagyon háborgattya keserves bú bánat

2.

A' szegény Királyné böjtöl, szomjúhozik,
Ellenben a' Király vigan múlatozik,
Joanna Istenhez sirva imádkozik,
De Király tobzódva bátran dombérozik.

3.

205 Ártatlan Joanna szeléd mint a' Bárány
Ájtatos Élete fémlik mint az arany
Kegyetlen a' Király mint amaz Oroszlány.
Keményebb a' szive, hogy sem kő és márvány.

4.

210 Vallyon utóllýára mi lesz Udvarunkbúl
Királynak élete soha meg-nem jobbúl
Hova tovább inkább mérgeskedik dúl 's fúl,
Ezeken valóban Isten-is meg-indúl.

ARIA.

1.

215 Jég a' túzzel, tűz a vizzel
Könnyebben öszve-férnek,
Rác és Görög, Persa 's Török
Hamarább meg-békélnek,
Hogy sem házasságban föl-zendült sziv
A' ki egymáshoz hamis, 's nem hiv,
Légyen egy sziv.

2.

220 Jaj melly mérges, rút és férges
A' Királynak élete,
Joannának, mint Báránynak
Szeléd a' természeté,
225 Arrúl tsak az bizonytságot tehet
A' ki az Udvarnál be 's ki-mehet
'S köztök lehet.

3.

Királyunknak rút Urunknak
Utálatos Udvara
230 Nagy bűnökkel és vétkekkal
Rakva vagyon pitvara.
De Királynénak szép jámborsága
Istenhez fordultt áitatossága,
'S Imádsága.

SCENA IV.

235 Nepomucenus Szent János, meg-fordúlt szerentséjének mostohaságán bánkó-
dik: hogy Királynak Udvarában lépett, és lakásának csendes helyit, a' kiben
kedve szerént élődött, el-hagyta? nagyon sopánkodik.

SZENT JÁNOS.

RECITATIVO ALTO.

1.

Igazán Bóldogság ki magán lakhatik
Röjtek szobátskájában múlatozhatik,
240 Világgal nem gondol, hanem fohászkozik
Istenhez egyedül, kihez kívánkozik.

2.

A' röjtek szobárúl azt tud beszélleni
A' ki ott örömet zárva kíván lenni,
Világot meg-vetvén mást nem akar tenni
Csak Istent keresni 's azután el-menni.

3.

245

Akkor bődög voltam, midőn magam laktam
Csupán Istenemhez szivbűl fohászkodtam,
De most az Udvarban, jaj mire jutottam!
Veszedelem után mint vak el-futottam.

4.

250

Itt hamis tsalárdság nagyon szaporodik,
Átkozott kevélység itten pompáskodik
Venussal Cupido itt fajtalankodik,
Ajtatos jó erkölcs innéd ki-tolódik.

5.

255

Itt gonosz irigység rútúl uralkodik,
Tobzódás, korhelység itten gyarapodik
Szemérmes szűzesség ezek közt aggódik
Sűrű könyvezéssel jaggat sopánkodik.

ARIA.

1.

260

Áldott ember ki pusztában magánossan lakozik
Röjtek helyen kis szobában tsendessen imádkozik,
Nem vágyódik Palotákra udvari nagy pompákra
Meg-elégszik sorsával, szegény gunyátskájával.

2.

Az olyan helyekrűl futnak e' Világnak fiai,
Jámbor Papok előtt bujnak ördögnek rabjai
Szegény Papok jámborságát mindenütt csak nevetik,
Lelkek után fáradságát nevetséggel meg-vetik.

3.

265

Bizonyára nagy bolondság, Világ után indulni
Csupa veszedelem 's agság igr Világbűl ki-műlni
De valóban nagy bődogság Jesus Kristust keresni,
Vakmerőség 's nem bátorság jégen járni 's nem esni.

4.

270

Oh Jesusom hová lettél, mondgyad hová távozol
Tőlem meszszi-re el-mentél, hol vagy, hol múlatozol?
A' Királynak Udvarában néked maradásod nincs
Föl-kereslek a' pusztában, nálad kívül nincs jobb kincs.

SCENA V.

275

Joanna Királyné, a' Király életének semmi jobbúlását nem tapasztalván, nagyon szomorkodik, azért üdvösséges vigasztalást óhajtván, maga lelki-ismérete Vezérlőjéhez Sz. Jánoshoz el-indúl, a' kivel ájtatos beszédeket indét.

JOANNA KIRÁLYNÉ.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

Mondgyad édes Atyám Istennek szolgája,
Mitsoda bú mostan szivedet fúrdalja
Gondollyad hogy Isten aztat úgy akarja,
Ugyan azért reám-is szállott búmnak árja.

2.

280

Venczell Király gonosz Istentelen férjem,
A' kit úgy szeretnék mint édes test-vérem
De ha motskos éltit jobbatskán szemlélem,
Talán szívem hasad bennem aztat vélem.

3.

285

Melly nagy botránkozás Király rút Élete
A' ki másként vólna Csehek Fejedelme,
De most latorságnak igazán kút-feje
Mert minden gonosság tartozkodik benne.

4.

290

Rendetlen élete, baromhoz hasonló
Bűnekben fitzkándo, mint kemény szájú ló
Valamit ki-gondol azt tudgya, hogy mind jó
Fogja tapasztalni, keserű a' komló.

NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS.

RECITATIVO ALTO.

1.

295 Fölséges Aszszonyom ne kérd, mért bánkodom
Királyi Férjeden föllöttéb aggódom,
Te jutván eszemben, rajtad szánokodom
Illy gondolatokkal gyakorta kinlódom.

2.

Oh vajha már egyszer Férjed meg-jobbúlna,
Lelke motskaibúl bár tsak ki-tisztúlna,
Örömömnek napja mindgyárst meg-ujúlna
Néked-is annyira szived nem búsúlna.

3.

300

Ezt látván Cselédgye magában szállana,
Vétkei meg-bánván Paphoz el-szaladna,
Isten-is malasztyát minnyájokra adná
Tellyes életekben őket el-nem hadná.

ARIA.

JOANNA KIRÁLYNÉ.

SOPRANO.

1.

305

Tehát nints kegyelem
Semmi engedelem,
Nyavalyámnak súllyában
Szivemnek fájdalmában,
Még több veszedelem.

2.

310

Tekéncs Lelki Attyám
Könyves szemmel reám,
Férjemnek sok vétkei
Irtóztató bünei
Tésznek halál számban.

3.

315   **Annak rút életin**
                          Motskos indúlatin,
                          Cseh-Ország tsudálkozik
                          És nagyon botránkozik
                          Maga viselésin.

4.

320   **Illy gonosz Férfival**
                          Böstelen Királlyal,
                          Lehetetlen laknom
                          Ell-köll tőle válnom,

JOHANNA KIRÁLYNÉ.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

325   **Keseredett Aszszony! kihez folyamodgyak,**
                          Édes Lelki Attyám adgyad tanátsodat
                          Kérlek ne szánd tőlem most fáradságodat,
                          Téritsd-meg Férjemet, gonosz Királyodat.

2.

330   **Ah kérlek fáradozz, hogy Istenhez térjen**
                          Mennyei malasztot buzgó szívedel kérjen,
                          Magad-is jól tudod, hogy Uram és Férjem
                          Vezessed melly úton idvességhez férjen.

3.

Ez által valóban meg-tartod éltemet
De meg-is újéted haldozó szívedel,
Annyival-is inkább gerjeszted Lelkemet
Jó indúlatokra igyekezetemet.

NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS.

RECITATIVO ALTO.

1.

335 Oh áldott Királyné szivemből kívánnám
Hogyha Királyunkat jó útra hozhatnám
Bűneiből Lelkit ha ki-tisztéthatnám,
Hogy aztat Istennek ajándékozhatnám

2.

340 Nem-is egyéb okból hozzátok szakadtam
Csupán Lelketekért Udvarban akadtam,
De mihent Királyunk rút életét láttam
Keserűségemben sirva el-fakadtam.

3.

345 Oh hányszor Királynak szemében mondtam
Sok fertelmes vétkit: kirúl pirongattam;
Hivatalom szerént gyakran hurogattam;
De Csókát hijában szóval mosogattam.

ARIA.

1.

350 Felséges Királyné miért siránkozol
Venczelly Férjed után mi haszna bánkodol,
Ez által magadnak tsak több bűt okozol
'S több keserűséget bús szivedre hozol

2.

Venczelly hitves társod nem akar jobbúlni
Motskos életiből nem akar tisztúlni
Isten kegyelméhez nem akar fordúlni,
Ördög 's pokol után el-akar indúlni.

3.

355

Engemet sajdétván mindgyárt káromkodik,
Külömbféle képpen rajtam tsúfolódik,
Naponként élete roszban forgolódik
Abban mint a' barom rútúl hánkolódik.

4.

360

Oroszlányt könnyebben meg-szelédéthetel,
Fene-vadak között bátrabban mehetel,
Kősziklábúl vizet hamarább merhetel,
De gonosz Férjednek semmit sem tehetel.

5.

365

Valaminthogy azért az Isten irgalmas
Irgalmasságában igaz és hatalmas,
Férjed gonosságán többé már ne jajgass
Meg-tér-é, vagy nem tér? Istennek dolga az.

6.

370

Azomban Királyné légy jó reménsséggel,
Siralmas bánatod meg-fordúl idővel
Keresztedet viseld töredelmességgel,
Meg-vigasztal téged Isten sietséggel.

7.

Örök boldogságban mind addig nem jutol
Miglen Kristus után keresztel nem futol
Ideig óráig itten siránkozol,
Azután Kristussal Menyben uralkodol.

JOANNA KIRÁLYNÉ.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

375

Melly nagy vigasságot indétasz szivemben
Midőn illy ígékot botsátasz lelkemben
Édes Lelki Attyám okozol én bennem
Ujjabb nyúgodalmat, kivel táplálsz engem.

2.

380 Nagy szomorúságban ekkoráig éltem
A' melly miatt sokszor bizonyára véltem
Hogy mindgyárt meg-halok belsőképpen féltem
Mert tsak mindenfelé bánatot szemléltem.

3.

385 De most édes Attyám értvén szavaidat
Üdvösségre vonszó szép oktatásidat,
Istenhez vezérlő szent javaslásidat
Szivemben botsátom szép tanátlásidat.

4.

390 Rósa, túske között el-veszti szépségét
Ha illattya nintsen: Nap-is fényességét
Felhókben buritván szép gyönyörűségét,
Mindgyárst tapasztallya szomorú inségét.

5.

Én-is tehát azért nem örvendezhetek
Méglen a' Kristussal szemben nem lehetek,
Országában pedig addig nem mehetek
Hanem köll szenvednem meddig szenvedhetek.

6.

395 Oh áldott szent kereszt szép gyönyörűségem,
Ördög ingerlési ellen erősségem,
Halálom óráján te légy vitézségem
Melly által meg-készül Lelki üdvösségem.

7.

400 Azomban jó Attyám imádkozz Érettem
Hogy a' mit magamban erőssen fel-tettem
Isten jóvoltából azt el-végezhessem,
Szent őrző Angyalom maradgyon mellettem.

ARIA.

1.

Siralmim távozzatok Tőlem
Sok keserves panaszim
405 Bánatim ne keseréttsetek
Belső szívem fájdalmim
Kristusom csak téged szeretlek
Buzgó szívemből föl-kereslek,
410 Nyújtsad hozzám szent karodat
Ne vond tőlem malasztodat
Jésusom!
Légy kegyes Meg-váltóm
Oh édes Vigasztalóm.

2.

Most látom, ez fondorló Világ,
415 Csupa hivság siralom,
Meg-vallom abban állandóság
Nintsen, 's nyűgodalom.
Bolondság Világ után járni
Csak hamissággal akar meg-várni,
420 Isten hozzád tündér Világ
Benned nintsen állandóság,
Egyedül!
Édes Istenemtől
Szeretetem meg-nem húl.

MÁSODIK RÉSZE

SCENA I.

425 Venczely Király, hivságos gyönyörködésiben Udvari Cselédgye előtt tobzódik; kinek panaszi, 's morgolódo ingerlési által, a' midőn tudni-illik Nepomucenus Szent Jánosnak dorgálásival fertelmes életeknek gyakorlása miatt megfeddetnek, boszszú-álló haragra indéttatik: Ugyan azért irtóztató-képpen a' jámbor Lelki Atya ellen, tömlöczözésnek fenyegetésivel dühösködik.

VENCZELLY KIRÁLY

RECITATIVO BASSO.

1.

430 Jertek vigadgyatok választott Cselédim,
Most vigadozzatok kedves hiv szolgaim
Ne szomorkodgyatok szerelmes fiaim
Még élek meg-lesznek vigságos napjaim.

2.

435 Hagyom, 's parantsolom mint kegyelmes Király
Királyi kegyelmem most tinéktek szolgál,
Szerentse szekere Ti veletek sétál,
Minden barátságtok most kedvetekre áll.

3.

440 Gála ruhátokban ma öltözködgyetek,
Nyájasságtok után ma ereszködgyetek,
Papok szavaival Ti ne törődgyetek
Dühödgyék a' feje: Csak vigan legyetek.

Itt következik a' Táncz.

ELSÓ UDVARI SZOLGA.

RECITATIVO ALTO.

1.

445 Oh Felséges Király! jobban múlatoznánk
Te engedelmedbül szebben vigadoznánk,
Ha Nepomucenus Paptúl nem tartatnánk,
Csátsogása által bé-nem vádoltatnánk.

2.

450 Valamit hall 's meg-lát, mindent Királynéhez
Ujságúl sietve, hazudozva bé-hoz,
Azzal Udvarunkban nagy lármákat okoz.
Csupa dévajságot ő szivében hordoz.

3.

Fölséged után-is ugyan agyarkodik
Mind éjjel, mind nappal azon iparkodik
Mikor nem gondolnánk belénk grázdálkodik,
Mint gychennabéli ördög áskálódik.

MÁSODIK UDVARI SZOLGA.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

455 Az semmi sem vólna, de nagyobb az annál,
Hogy Téged Urunkat annyira meg-útál
Míntha Te fene-vad, vagy-is ördög vólnal,
Azért Királynénknak nagy kedviben ő áll.

2.

460 Rettenetes dolog, hogy egy mogorva Pap
Igy bánnyék mi vélünk majd tsak nem minden nap
Templomban, úttzákon, valahol elő-kap
Rágalmaz bennünket, és tsak nem artzúl csap.

ARIA.

VENCZELLY KIRÁLY

BASSO.

1.

Nepomucenus holl sétálsz
Jer elő hadd szóllyak veled,
465 Hát Királyoddal-is tréfálsz
Bizony vas a' te fejed,
Hidgyed hogy majd más letzkére
Elő-foglak keleptzére,
Dühös a' te Pap neved,
470 Nepomucenus hol sétálsz
Jer elő szóllok veled.

2.

Hitesd-el aztat magaddal
Korhely kordély rút Papom.
Mindgyárst tsikorgasz fogaddal
475 Talám még mái napon
Meg-próbálom Papságodat
Majd le-verem szarvaiddat
Testedet meg-tsapatom.
Hitesd-el aztat magaddal
480 Korhely kordély rút Papom.

3.

Még élsz rólam emlékezel
Tudd-meg, hogy Urad vagyok,
Majd ordétaskosz a' tömlöztöbűl
485 Emlékezetül hagyok
Néked békót, tüzes vasat
Kitűl egész tested hasad
Mert dévajságidd nagyok,
Még élsz rólam emlékezel
Tudd-meg, hogy Urad vagyok.

SCENA II.

490 Joanna Királyné, Cordula névű Udvari Szolgálójának panaszolkodván, 's e'
Világnak hívságát meg-útálván, attűl végső búcsúzását magában föl-tette: De
Cordula által meg-vigasztaltatván, következő ünnep napon szent Gyónáshoz
készűlvén szivének töredelmességit mutattya.

JOANNA KIRÁLYNÉ.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

495 Cordula hiv Leányom halgassad szavamat
Ha tudnád szivemben el-rőjtett titkomat
Én ugyan tenéked ki-adom magamat,
De magadban tartsad jó kívánságomat.

2.

500 Lelkemből gyűlölöm Világnak hivságát,
Szin főstékkal mázolt álnok barátságát,
Régen tapasztaltam gonosz csalárdságát
El-hagyom egy szóval minden valóságát.

3.

505 Vig kedvel indúlok puszta Kalastromban
Istennek szolgálván ott nyúgodalomban,
Élek, 's könyves szemmel eszem falatomban,
Méglen holtom után tésznek koporsómban.

4.

Nints vigasztalásom gonosz Királyomtúl,
Inkább el-búcsúszom hitetlen Társamtúl,
Istenhez ő többé soha meg-nem fordúl,
Azért-is könyvező sirásom ki-tsordúl.

5.

510 Nints gyönyörűségem egész Udvaromban,
Ugy tettzik, hogy abban, mintha árestomban
Laknék: azért mégyek inkább Kalastromban
Ott vigasztalódom tsendes kis gunyómban.

CORDULA.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

515 Fölséges Királyné mért panaszolkodol,
Szomorú szivedben így föl-háborodol,
Férjed motskos éltin igen bánakodol,
Mi haszna felőle annyit gondolkodol.

2.

520 Férjednek nem használ ennyi sok lamentum
Szivit nem lágyéttya semmi Elementum
Jóra nem hozhattya égi firmamentum,
Nem köll néki Isten, Törvény Sacramentum.

3.

525 Valamikor akkor Isten büntetésit,
Fogja tapasztalni irtózó verését,
A' Király érezvén szörnyű veszedelmit,
Későn, vagy héában meg-sirattya vétkit.

4.

Csak te jó Királyné tovább-is tűréssel
Isten akarattját töltsed szenvedéssel,
Meg-áldott az Isten Téged okos észszel,
Melly által Kristussal Menyországban lészel.

ARIA.

1.

530 Ámbár keserves, de hasznos 's kedves
Keresztnek terhét fel-venni,
Bizony nem öröm, de csupa öröm
Kristusért kitsinyt szenvedni,
Ez által Jésusunk
535 Akarta Szent Urunk
Maga dücsőségét föl-emelni,
Te-is iparkodgyál
'S erről gondolkodgyál
Mert Menyben keresztel lehet menni.

2.

540 Nem keserű iz, hanem édes méz,
Kit Kristus küldött pohárban,
Ezt kóstolgtván és nyalogatván
Lelked nem ejtheted kárban,
Kristus lesz melletted
545 El-nem hágy ó Téged,
Ó véle fogsz lakni mintegy Várban
Ott nem sirankozol,
Hanem vigadozol
Lelked mátkájával Menyországban.

3.

550 Be nagy bolondság, Világi hivság
És minden földi Uraság,
Csupa dévajtság, és merő rabság
Mert abban nints állandóság,
Ezek mind el-múlnak
555 Magokban meg-fúlnak,
Nints jobb, mint jó erkölts's ajtatosság
Ez által mehetel
Menyben, 's ott lehetel
Ennél már nem lehet jobb Bóldogság.

JOANNA KIRÁLYNÉ.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

560 Cordula eszemmel még tsak most föl-érem,
Istennek sűgásit; kiért szivből kérem,
Menyországban légyen meg-készített bérem,
Ottan nevelkedgyék jó nevem, és hirem.

2.

565 Meny Lelki Atyámért hivjad sietséggel,
Hólnap engem várjon atyai készséggel.
Meg-gyónom ő néki töredelmességgel,
Várom tanéttását engedelmességgel.

ARIA.

1.

570 Hol vagy én Jésusom, hol múlatol?
Sziv nyűgodalma, Lelkem jutalma
Miért távozol?
Ah örök életem! így el-hagyol
Hová futottál? tólem el-bűjtál
Hol lakozol?
575 Téged kereslek szivbűl szeretlek,
Mondgyad óh Jésusom! hol bűjdosol?

2.

Lelkem most bűnökben hánkolódik
Azért kinokkal, gondolatokkal
Háborodik,
Mindenkor magával tusakodik,
580 Lankadásában 's el-ájulásában
Tántorodik,
Mutass kegyelmet, és segedelmet,
Hogy Lelkem örökké jól adózzék.

3.

Kegyessen Péterre tekintettél
585 Annak édesen és kegyelmessen
Meg-engedtél,
Magdolnával-is pörben nem mentél,
Jajgatásárúl sok sirásárúl
Emlékeztél,
590 Sőt a' Latorral nagy kóborlóval
Irgalmasságodbúl ingyen jóvóltodbúl
Sok jót tettél.

SCENA III.

Nepomucenus Szent János, a' Királynének gyónását mély alázatossággal hall-
595 gatván, annak el-végezése után a' Királyné Udvari Népe, és fehér Cselédgyihez
fordúlván, azoknak Lelki tanéttását adgya.

JOANNA KIRÁLYNÉ.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

Edes Lelki Atyám halgasd gyónásomat,
Te elődben adom szivbéli titkomat,
Igazán ki-mondom sok vádolásomat,
Hidgyed meg-jobbéttom ezután magamat.

ARIA.

1.

600 Adgy Úram kegyelmet nékem engedelmet,
Ördög 's pokol ellen győzedelmet,
Oh mennyei Atya,
Te malasztnak Anyya,
Most várok Tőletek segedelmet.

2.

605 Azóval, gondolattal, gonosz indulattal,
A' midőn vétkeztem akarattal;
Azért le-borúlok
És hozzád fordúlok.
Légy bűnös Lelkemhez botsánattal.

3.

610 Oh Te Lelki Atyám add áldásodat reám,
Belsőképpen kinez sok nyavalyám,
Halgasd-meg bűnemet
Botsássad vétkeket,
Hogy tisztán mehessek Jesus után.

615 NB. Itten a' Musicusok lassú és gyöngé nótával pöngetik a' hurt, az alatt a'
Királyné maga gyónását Lelki Attyának fülében súgja, kit-is el-végezván föllül
kezdett éneklésit folytattya.

4.

620 Most vétkeket szánom, tellyes szivbúl bánom
Éltem jobbúlását itt fogadom,
Ez után Istenem,
Lesz nékem mindenem,
El-ne hadgy Jésumom halálomon.

NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS.

RECITATIVO.

625 Szép Ifjú Legények, óh Ti gyöngé Szűzek!
Kristusnak vérével meg-váltatott Képek,
Király Udvarában úgy őrizkedgyetek,
Hogy rút vétkek után el-ne merüllyetek.

SCENA IV.

630 Venczelly Király, Joanna hitves Társának gyónását alattomban észben vévén,
nagyon küszködik magában: Minekutánna a' Királyné szemben akadott volna
véle; a' Király tudakozódik tőle, miért szomorkodik? Ellenben a' Királyné őtet
pénitentzia-tartásra integeti, de haszontalanúl, mert annak szive megkeménye-
dett; azért-is haragra indéttatván a' jámbor Pap ellen fenyegetődzik, kiért a'
Királyné el-keseredvén, és Férjének üdvösségirül kételkedvén, siránkozik.

VENCZELLY KIRÁLY.

RECITATIVO BASSO.

1.

635 Az én Joannámnak nagy ájtatossága,
Valóban szívemnek nyúghatatlansága,
Meg-kérdem, a' Pappal jobb-é mulatsága,
Hogy sem Királlyával tartott vidámsága.

2.

640 Jaj mint vagy édessem! hová lett szépséged,
Ortzádon mosolygó gyöngé fehérséged,
Mit búsúlsz? ha János látogatna Téged.
Talán vissza-térne vidámságod neked.

JOANNA KIRÁLYNÉ.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

Oh édes Királyom adgy hitelt szavamnak,
Jánost meg-ismérjed Isten Szolgájának.
Hidd-el nints szüneti ajtatosságának,
Nem hiszem Papok közt légyen mássa annak.

2.

645

Oh vajha édessem hozzája járúlnál,
Ő véle igazán öszve-barátkoznál,
Bizonnyal szivetském jó útra indúlnál,
Motskos életedből Istenhez fordúlnál.

ARIA.

1.

650

Oh édes Királyom, Te vólnál Angyalom,
De vétkeid miatt gőzölög halálom,
Ah szállj egyszer magadban,
Hadd ez Világot abban
Minden hivságával
Nem léssen nyugodalmod
655 Hanem éj esső álmod
Ha Istenhez nem térsz
És irgalmat nem kérsz.

2.

660

Nézd rósát illattyában, szép vidámságában,
De hamar változik, 's él-hervad magában,
Igy vagyon a' Te dolgoz
Mikor nem gondolod,
Betegség agyában
Könnyen le-fekhetel,
'S el-temettethetel,
665 Nem tod melly órában,
El-veszhetel abban.

3.

Oh hányszor káromkodtál, Istent haragra hoztál,
Valóban nagy tsuda, hogy el-nem kárhoztál,
Csúfja vagy Cseh-Országnak,
Majd nem esmér Urának,
Ah mi jut eszedben.
Gondollyad, meg-kell halnod,
Világott itt kell hannod,
Kárt valhatsz Lelkedben,
El-veszhetsz örökben.

670

675

VENCZELLY KIRÁLY.

BASSO.

1.

Joanna hol vettél ennyi bölcsességet,
Ugyan jól tanított Nepomucenus téged,
De az által bennem indétasz sok mérget,
Majd találok ebben hidd-el könnyű véget.

2.

Jaj lesz néked Jancsi, majd kezemben esel,
Mikor nem gondolnád mély tömlőczben lészel,
Akkoron meg-látom magaddal mit tészel,
Mint egy dühödtt kutya Világból ki-veszel.

680

ARIA.

JOANNA KIRÁLYNÉ.

SOPRANO.

1.

Hát el-kárhozol Istentelen Férfi
'S magadnak örök kint hozol bóldogtalan Fi,
Nézd, készen vár pokol,
Éltedben ostromol,
Abban akarsz sülni,
'S örökössen fülni.

685

2.

690 Gondold nem játék pokolnak a' tüze,
Nem viz fölött úszó tajték ennek gonosz búze
Mit használ hatalmod
Fényes Méltóságod,
695 Midőn köll szenvedned
Pokolban rabságot.

3.

Örömet sirnál, ah bár tsak lehetne,
Akkor tudom bánkodnál, de nints már ideje,
Pokolban kegyelem
Nints segedelem,
700 Hanem ördögök közt
Örök veszedelem.

SCENA V.

Venczelly Király gonosz indulattját, valósággal végben vinni akarván; Porphirius
névű Udvari Kapitányát Nepomucenus Sz. Jánoshoz el-küldi: Kit magához hi-
vatván, elsőben ajándékkal, és Papi Méltóságnak ajánlásával őtet arra ingerleni
705 igyekezik, hogy meg-tudhatná a' Szent Gyónásnak titkát. De meg-csalattatván
reménségiben, a' jámbor Papot tömlöczben vetteti.

VENCZELLY KIRÁLY

RECITATIVO BASSO.

1.

Most akarom Jánost leg-jobban ismérni,
Feleségem vétkit tőle meg-érteni,
710 Annak belső titkát ki-akarom venni,
Másként a' Papságát fére fogom tenni.

2.

Addig én szivemben nem lesz nyúgodalom,
Méglen a' Gyónásnak kulcsa nem lesz nálom
Hítesse-el János, hogy bizony nem álom,
A' kit most gondolok: tudgya meg-találom.

3.

715

Előttem Királyné gyónása nem kedves,
Azért Porphirius Jánoshoz el-siess;
Mond néki nevemmel légyen engedelmes,
Másként az ő dolga, hidgye-el nem jó lesz.

4.

720

Engemet Királyné többé nem boszontol,
Jánosnak te azzal még több bút okozol,
Ótet nem röjtheti sem ördög sem pokol,
Bizony föl-találom, ő légyen akár hol.

ARIA

1.

725

Jer ide szólly velem, meg-van kegyelem,
Nem léssen azután engedelem,
Intlek téged, ne tréfály velem,
Mert léssen tréfából veszedelem.

2.

730

Királyné gyónását ki-köll vallanod,
Minden szive titkat köll mondanod,
Hanem mondod, bizony meg-bánod,
Sótt igazán mondom, meg-köll halnod.

NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS

ARIA ALTO.

1.

Oh hatalmas Király,
Szolgád előtted áll,
Véle pörben ne szállly,
Ki téged magasztal.

2.

735

A' mit kérsz ártalmas,
Szivemnek fájdalmas,
Kéréсед únalmas,
Sótt illetlen-is az.

3.

740

Mi haszna fáradoł,
'S arrúl gondolkodoł,
Engem így fartatol,
Gyónást meg-nem tudol.

4.

745

Királynédnek titka,
Nem léssen föl-nyitva
Lakat alatt csukva
Vagyon el-szoritva.

5.

750

Aztat ki-mondanom,
Ellenzi Papságom,
Elég hogy én tudom,
Néked meg-nem mondom.

6.

Nem köll ajándékođ,
Semmi martalékođ,
Tálán azt gondolod,
Gyermek a' te Papođ.

7.

755

Ámbár tűzzel vassal,
Fenyegess pallossal,
Akár melly halállal,
Nem törődöm azzal.

8.

760

Tudom hatalmas vagy,
Es hogy haragod nagy,
Szived azért nem lágy,
De Isten el-nem hágy.

9.

765

Istenem, Istenem,
Te vagy reménségem,
Ah indéts Lelkemben
Erőt bús szivemben.

10.

770

Irgalmatlan Király
Istennel ne jádszál,
Hidgyed hogy meg-talál
Büntetésre reád száll.

11.

Későn de héjában
Bánkodol magadban
A' midőn pokolban
Fogsz égni kinokban.

12.

775

Engem én Istenem,
Tart győzedelemben,
Minden inségemben
Meg-vigasztal, Amen.

VENCZELLY KIRÁLY.

RECITATIVO BASSO.

1.

780

Kősziklátúl fajzott átkozott kemény Pap,
Hidgyed hogy keserves lesz néked mái nap,
Majd az Porkolábom tömlőczben elő-kap,
Tömlőcz-tartó, Drabant, százakat rajtad csap.

2.

785 Noszsa Porphirius viteds a' tömlöczben,
Ezen hitván Papot földnek mélységiben,
Hadd jöjjön a' Hóhár mennél keményebben,
Csipje, sütögesse annál erősebben.

3.

790 Tanúllyon a' korhely engedelmességet,
Mutasson Királyhoz méltó tisztességet,
Nem hagyatok benne egy csöpp emberséget,
Most adgyon Királyné néki segítséget.

ARIA.

1.

795 Hol vagytok ördögök, pokolban lakó
Kárhozott iszszonyú késértetek,
Húllýatok menykövek, kősziklák viz,
Tűz ostrommal, meg-hasadgyatok Egek,
Jertek sietséggel, minden dühösséggel,
'S nagy kegyetlenséggel ragadgyátok
Ezen Papot, mint az rabot, 's dühös kopót,
Üssétek, verjétek, 's tagollyátok.

2.

800 Boszszúmat ki-állom Feleségemnek
Gyakorta, és titkos gyónásáért,
Mind magát, 's mind Papját rontom
'S tördelem, meg-átalkodásáért,
Hol vagytok Harpiák, kegyetlen Hyennák,
Iszszonyú Furiák, mit múltatok,
805 Sietséggel, mesterséggel, 's vitézséggel
Ezen gonosz Papot kinozzátok.

HARMADIK RÉSZE

SCENA I.

810 Nepomucenus Sz. János a' Királynak parantsolattyábúl, a' tömlöczben tartatván;
Ugyan eztet Euphrosina, a' Királyi Udvarnak Fő-Aszszonya, Cordula névű Ki-

rállyé Szoba-Leányzójának meg-jelenti; Melly iránt föllöttébb el-álmétkodik, és ezt a' Királynénak tudtára adni igyekezik: De Euphrosina (ne tulántán a' Királyné e' miatt szív ájúlást szenvedgyen) ellent áll ebben, hanem mind a'ketten Sz. Jánosnak Isten akarattyából botsátott mostoha sorsán, szánakodva siránkoznak.

815

EUPHROSINA FŐ-ASZSZONY.

RECITATIVO ALTO.

1.

Cordula! nem tudod nálunk mi játtzatik,
Gonosz Udvarunkban most mi koholtatik,
János Lelki Atyánk tömlöczben tartatik,
És ez, Királynénknak nem-is mondattatik.

820

2.

Jaj talán már szegényke hóhároltatik,
Vagy-is mint a' barom öszve-hurczoltatik,
Jámbor életiért nagyon kinoztatik,
Vagy talán hólt színben, vér fagyban hagyatik.

825

CORDULA KIRÁLYNÉ SZOLGÁLÓJA.

RECITATIVO SOPRANO.

1.

Vallyon Méltóságod ezt kitúl hallotta,
Ugyan ki lehet az, a' ki ezt mondotta,
Ez által szívemet nagy bánatban hozta,
Talán Királynénknak halálát okozta.

830

2.

Megyek sietséggel azt néki meg-mondom,
Keserves sirással majd tudtára adom,
Hogy el-szomorodik, könnyen el-gondolom,
Illy szörnyű változást magam sem fontolom.

RECTATIVO ALTO.

1.

840

Ne meny! ugyan kérlek mit gondolsz magadban,
 Már sémlődik János békóban, és vasban,
 Ez által okozol búsúlt Királynénkban,
 Még nagyobb bánatot, 's meg-is halhat abban.

2.

A' mit küld az Isten kedvesnek köll lenni,
 Arrúl az embernek nem lehet mit tenni,
 Ne búsúlyl Jánoson vig kedvel fog menni
 Halálra, 's azután örömben fog lenni.

ARIA.

1.

845

Azt régen észre vettem
 Hogy Szent János
 Lesz nagy kin szenvedésben,
 Oh János óh János
 Hol vagy te most.

2.

850

Venczelly fertelmes Király
 Boszszonkodik.
 Mint Basiliscus ugy áll
 Ó rája, 's ó rája
 Agyarkodik.

3.

855

Hóhárok közt sinlődik
 Ártatlanúl,
 De azzal nem törődik
 Ha még több ha még több
 Kin reá húll.

4.

860

Király tudni akarja
Gyónás titkát,
Nagy erővel facsarja
Gyónásnak Gyónásnak
Titkos kulcsát.

5.

865

De János inkább halni
Kivánczik,
'S a' Királytúl meg-válni
Jó szívvel, 's vig kedvel
Igyekezik.

870

CORDULA KIRÁLYNÉ SZOLGÁLÓJA.

RECITATIVO SOPRANO.

875

Mit gondolsz fene-vad barom és nem Király,
Lássad utánnad jár veszedelmes halál,
Istennek ostora már fejed fölött áll,
Hová futsz, hová bújsz? mindenütt föl-talál.

ARIA.

1.

880

885

Tudgya Méltóságod
Királyné élete
Jámborsággal tellyes
Minden készüllete,
Annak okossága
'S áhíthatossága
Fémlik tisztelete,
Kire oktatója
Lelki Tanétója
Okkal
'S móddal
Szépen föl-emelte.

2.

890 Szent János mindenkor
Vala édes Atyánk,
Minden jó erkölcsben
Nyilvánóságos példánk,
Ugyan azért Király
Nagy dühösségben áll
895 Sziviből fúj halált,
De azon Szent Ember
Mint habozó tenger,
Nem fél
'S úgy él
Hogy vele szemben áll.

3.

900 Oh te áldott Szent Pap
Istennek Szolgája,
Keserves szivünknek
Légy vigasztalója,
Istentől kegyelmet
905 Nyerjél engedelmet
Lelkünk oktatója.
El-ne hagyd bennünket
Ah halgass-meg minket
Hirünk
910 'S nevünk
Légy óltalmazója.

ARIA DUETTO.

1.

915 Tehát edgyütt szomorkodgyunk,
Szent Atyánkat sirassuk,
Veszedelmén bánkodgyunk,
Nyavalyáját jajgassuk,
Már nem lesz vigasztalásunk,
Örömünknek vége van,
Csak bú, és bánathoz lássunk,
Sirjunk minden órában.

2.

920 Jaj majd el-vesztyük Atyánkat,
Be keserves vagy halál,
Bóldogságos Szűz Anyánkat
Kövessük, majd ő talál
925 Vigasztalást Szent Atyánknak,
Melly által erőssedik
Kinnyaiban szive annak
Egy kevéssé enyhődik.

SCENA II.

930 Nepomucenus Sz. János a' tömlöczbűl ki-huzattatván, irtóztató kinzásokat szenved, minekelőtte azokat erős töredelmességgel el-viselné; ennek az eredendő bünt okúl álléttya, a' mint-is kinzását kiáltván, Kristusnak nyomdokit követni igyekezik: Azomban Menyországból küldetett két Angyal, a' Szent Embert ájtatos énekléssel vidáméttják.

NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS.

ARIA ALTO.

1.

935 Paraditsom kertyét
Szép gyönyörúségét
Első Atyáink,
Csak egy almáért
El-vesztették.
Tisztaságos éltit,
940 Tellyes böcsületit
Könyvező szemmel
Veszedelemmel
Emésztették.
Azért életekben
945 Számos esztendőkbén
Isten haragját
'S kemény ostorát
El-szenvedték,

2.

Azoknak Fiai
Pokolnak rabjai,
Isten kegyelmét
950 És segedelmét
Nem érezvén.
Bűnben ereszkedtek
'S abban nevelkedtek.
955 Gyalázatossan
'S útalatossan
Földön élvén.
Az örök haláltúl
Ördög hatalmátúl
960 Nagy rettegéssel
És remegéssel
Méltán félvén.

3.

Azért Isten Fia
El-jött e' Világra
965 'S vett emberi testet
Hogy a' mi meg-feslett
Helyre hozná.
Nem tsak emberré lett,
De értünk szenvedett
970 Hogy Attya haragja
És súllyos ostora
El távozna.
Azért ment halálra
Magos keresztfára,
975 Hogy nékünk örömet
'S nem Lelki gyötrelmet
Azzal hozna.

4.

Ah én bűnös ember
Kinek mint a' tenger
980 Számtalan vétke
Mindennapi étke
Rút 's fertelmes.
Kristus után menni
'S érette szenvedni

985

Mért nem akarok
Kitül mindent várok
'S velem jót tesz.
Oh édes Meg-váltóm
Te légy vigasztalóm
Halálom óráján
Éltem végső napján
Légy kegyelmes.

990

NB. Ez után Szent Jánosnak kinzása következik, a' melly üdö közben, Istentül küldetett két Angyal következő Musika zöngéssel, 's énekléssel vigasztallya.

ELSŐ ANGYAL.

RECITATIVO SOPRANO.

995

Oh Isten Szolgája be jól imádkoztál,
Szenvedésed által zöld koronát hoztál,
Szent Gyónás Titkának hiv Kulcsárja vóltál,
Majd bérit Vérednek látod, kit ontottál.

MÁSODIK ANGYAL.

RECITATIVO SOPRANO.

1000

Most látod magadon Istennek áldását,
Bóven tapasztalod szép vigasztalását,
Mindgyárst érni fogod örök országlását,
Lelkednek 's ott nyered vig bődögülésát.

ARIA.

ELSŐ ANGYAL.

1.

1005

Senki se várjon édességet
A' ki Jésum pohárábúl
Nem kóstol kis keserúséget,
'S jó kedvet nem mutat abbúl
Az olyan nem vigadhatik,
De bánkodik.

2.

1010 Te a' Kristusért vitézkedvén
Testeden viselsz sebeket,
'S ő érette sokat szenvedvén
Jó szívvél tűröd ezeket,
Venczellynek mérgit meg-veted
És neveted.

3.

1015 Majd veszed fáradságod bérit
A' midőn Menyben vitetel,
Igy vésszed Dűcsősséged hirit
Ha szintén el-temettetel,
Ah vigadgy, kész már koronád
1020 Kit isten ad.

MÁSODIK ANGYAL.

ARIA.

1.

1025 Fölyhő után ismét tisztúl
És föl-derül a' szép nap,
A' te bánatod meg-fordúl
Majd vigadol áldott Pap.
Meg-győzted Világ hivságát
És annak múlandóságát,
Örvendezz, örvendezz,
Nyered Kristus Országát.

2.

1030 Kis harcz után győzelem
Következik örömmel,
Ott nem lészen bú 's gyötrelem
Hol vigadol Istennel
A' Kristusnak Országában
Örök uralkodásában
1035 Vigadgyál, vigadgyál
Ott az egész Szentekkel.

SCENA III.

1040 Porphirius Királyi Udvarnak Fő-Kapitánya, Szent Jánosnak irtóztató kinzásit,
a' kiket szenvedett, a' Királynak eleiben adgya, és melly tsudálatos látásokkal,
ahoz Angyali éneklésekkel, mind a' tömlöcz, 's mind a' kinzásnak helye zöngött,
és föl-ékesítve vala, aztat nagy álmélkodással jelenti. Ezt meg-értvén a' Király,
Jánost előbbeni szabadságában ereszteti, és hogy Püspöki Méltóságot ő néki ké-
szített volna; azt izeni: Ellenben ő-is hogy a' Királynak kivánságát bé-tellyeséttse,
aztat akarja.

PORPHIRIUS.

RECITATIVO. TENORE.

1045 Győzedelmes Király héában fáradunk,
Jánost nagy kinzással fartatni akarunk,
Mind én, mind Hóhárok nagyon tsudálkozunk,
János tanéttásán, hidgyed álmélkodunk.

ARIA.

1.

1050 Mint Fülemile úgy énekel
Áldott Szent János szép versekkel,
Nagy kinzásában
Ájulásában
Istenhez járúl
Ő hozzá fordúl
Jó Lélekkal.

2.

1055 Ábrázattyára nap-fény szolgál,
Két Angyal közt ő harmadik áll
Bizik Jéusban
Meg-váltójában,
1060 Annál kegyelmet
'S nagy segedelmet
Hidgyed talál.

3.

Oh ha még többszer halgathatnám,
'S azon tsudákat meg-láthatnám,
Nem bolondoznék,
De gondolkoznék
Hogy életemet
'S természetemet
Jobbéthatnám.

1065

VENCZELLY KIRÁLY.

RECITATIVO BASSO.

Menny-el a' tömlöczhöz Jánost ki-botsássad,
Királyi Nevemmel őtet apolgassad,
A' Gyónásnak kultsát most utólszor lássad
Hogy azt én számamra te ki-facsarhassad.

1070

ARIA.

Utólszor szólok János hozzád,
Joanna titkát gyónásnak kulcsát
Most elő-add,
Azt *ha nem* adod, hidd-el meg-bánod,
Moldovának vizit, zavaros izit
Iszod tudgyad.

1075

De capo.

SCENA IV.

Porphirius Szent Jánost a' tömlöczből ki-bocsáttya, és hogy a' Király kívánságának (Joannának gyónását ki-mondván) azon okból leg-főképpen eleget tegyen, hogy Papi Méltósággal 's tisztelettel őtet meg-ajándékozni akarja, minden tehetséggel javasallya, másként őtet halál fiának lenni mondgya. De Sz. János a' Királynak adományit meg-vetvén, Porphiriusnak pedig szivét meg-lágyétván, őtet a' Királynak illetlen 's vakmerő kívánságátúl el-huzza, és Lelkit Istennek el-nyeri.

1076 [hanem]

PORPHIRIUS.

RECITATIVO TENORE.

1.

1080 Nézd János szerentséd most szabad kinnyin jár,
Midőn a' Királynak kegyelme reád vár,
Püspöki Méltóság hidgyed meg-készült már
Számodra, 's a' Király téged sziviben zár.

2.

1085 Visgáld-meg mit tsinálsz ne légy olyan fejes,
Légy már Királyodnak egyszer engedelmes,
Királlyal jádszani, hidd-el veszedelmes,
Lássad te mit tsinálsz, bizony haláloed lesz.

NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS.

RECITATIVO ALTO.

1090 Oh Te szegény ember! miként meg-vakúltál,
Ördög sűgásival így el-bolondúltál,
Örök üdvösségtől meszsire fordúltál,
Lelked veszedelme után el-indúltál.

ARIA.

1.

1095 Joannának természete,
Angyali tiszta élete
Fémlik házasságában.
Egyedül tsak Istennel
Ugy mint Lelki Jegyessivel
Múlat minden órában,
Még-is róla kételkedel
És én velem vetekedel,
1100 Élven jámborságban.

2.

1105 Az Istennek nagy malaszttya
Joannát mindenkor tartya
Lelki indúlatokban,
Másban nem-is töri fejét,
'S nem-is fárasztya elméjét
Csak jó gyakorlásokban.
Király életin bánkodik

3.

1110 Ah barátom szállj magadban,
Hogy élhetsz olyan Udvarban
Kiben nyugalom nintsen,
Tekéntsed bűnös Lelkedet
Nézd rajta lévő terhedet
Szoréttya mint vas bilincs,
Kérlek Kristus után fussál
1115 Iparkodgy, hogy oda jussál
A' hol vagyon örök kincs.

SCENA V.

Porphirius Istenhez térvén, a' Király előtt mind ábrázattjában, mind indúlattjában meg-változván, ő hozzá bátran szólamlík.

PORPHIRIUS.

RECITATIVO TENORE.

1.

1120 Oh Uram, 's Királyom fáradunk héában
Erős állandóság vagyon Szent Jánosban.
Szent Gyónásnak kulcsát kérésed héában
El-vagyon az rejte Isten hatalmában.

2.

1125 Meg-nem ijjed János dühösködésedtül,
Kigyóhoz hasonló mérgeskedésedtül,
Nem fél ő pokoltul sem tüzes ördögtül,
Mert vagyon ótalma hatalmas Istentül.

ARIA

1.

Már elég
Boszsúság
Gonosság
1130 Elmédben
Fejedben
Forgott te szivedben
Ekkoráig
1135 Jánost minek tartod
'S annyira zaklatod
Hidgyed majd el-röpül
Bóldogságban készül
Istennek házában
1140 Menynek Országában
Ott vigad örökké
Bóldogságban.

2.

Nints haszna
Joanna
1145 Gyónása
Tenéked
Azt hidgyed
Szent János által
Nem mondattatik,
1150 A' Te Feleséged
Föllül hallad téged
Mert Istennél kedves,
De Te veszedelmes
Vallyon hová sietz
1155 Már meszsi nem mehetz,
Ah vigyázz pokolban
Még ma lehetz.

3.

Ideje
Hogy tőled
Készüllyek
1160 Magadban
Váradban
Semmi jó indúlat már

1165 Nem lehet,
Isten hozzád Világ
Te benned nints jóság
Leg-kissebb jámborság
Vagy állandóság
Csak csupa latorság
1170 Vakmerő bátorság,
Nem egyéb a' dolgod
Csak bolondság.

NB. Venczelly Király haragra indéttatik, és Porphiriust az Udvarbúl ki-
parantsollya: Szent János ellen pedig halálos sententiáját Udvari Vitézzének,
's Cselédgvének ki-adgya.

VENCZELLY KIRÁLY.

RECITATIVO BASSO.

1.

1175 Mit tsinálsz? Én velem mit bolondoskodol,
Mint a' dühös kutya dúlsz, fúlsz morgolódol,
Hát ilyen szavakkal velem tusakodol?
Várj, majd én felőlem másként gondolkodol.

2.

1180 Meny-el szemem elől keress szolgálatot,
Mert mutatok néked ajtót vagy ablakot,
Kirúl ki-vettetlek, mint egy dühös kopót,
Nagy boszszúságomra még Te-is adsz okot.

3.

1185 Meny-el, és takarodgy akár gyehennában,
Te légy a' pokolban, 's ördögök ágyában,
Pluto 's Lucipernek maradgy hatalmában,
Venczelly Király téged nem tart Udvarában.

ARIA.

1.

1190 Hol vagytok szolgálaim hiv Katonáim,
Kegyetlenséggel nagy sietséggel
Kötözzétek
Nepomucenust mint kutya 's dög húst
Moldova vizében, mély örvényiben
Le-vessétek.

2.

1195 Ezt így akarom és parantsolom,
Édes fiaim kedves hiveim
Siessetek,
Eb lábú Papját kurva-aszszony fattyát
Moldva halainak, zúgó habjainak
El-vessétek.

SCENA VI.

1200 Nepomucenus Sz. János közelegő halálát meg-értvén, Boleslavi csudákkal tün-
döklő Bóldogságos Szűzhez (a' hová annak előtte-is Búcsúra járúlt) el-indúl
előtte bóldog ki-múlásért, kit-is Sz. Fia által megnyerhessen áhíthatos szívvél
esedezik.

NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS.

RECITATIVO ALTO.

1205 Közelget éltémnek már végső órája,
Boleslaviában hozzád óh Mária
Buzgó szívvél mégyek: Te légy Pártfogója
Istennél Lelkemnek kegyes Szószóllója.

ARIA.

1.

Oh Mária Szűz Szent Anya!
Te vagy vigasztalásom,
Most előtted le-borúlván
1210 Végsőképpen meg-szorúlván,
Halálomról gondolkodom
Szívűl hozzád folyamodom
Oh Mária Szűz Szent Anya
Te vagy vigasztalásom.

2.

Nézd szívemet mint hasadoz
1215 Ájulásában fogy 's haladoz,
El-ne hadgy most nyavalyámban.
Vigasztally végső órámban
Oh Mária Szűz Szent Anya
1220 Te vagy vigasztalásom.

3.

Ah tekéntsed bús Joannát
Cseh-Országnak Királynéját,
Kegyes Anya vigasztallyad
Szükségiben el-ne hadgyad.
1225 Oh Mária Szűz Szent Anya
Te vagy vigasztalásom.

4.

Venczelly dühös Királyunkat
Botránkozó rossz Urunkat,
Térétsed Isten Fiadhoz
1230 Méhedből szült Magzatodhoz,
Oh Mária Szűz Szent Anya
Te vagy vigasztalásom.

5.

1235

Légy Cseheknek Pártfogója,
Magyaroknak Szószóllója,
Ah bűnösök Orvoslója
Szegények Vigasztalója,
Oh Mária Szűz Szent Anya
Te vagy vigasztalásom.

6.

1240

Isten hozzád édes Anyám
Kegyesszemmel tekénts reám,
Már indulok az halálra
Moldva vizének hidgyára,
Oh Mária Szűz Szent Anyám
Te vagy vigasztalásom.

SCENA VII.

1245

Minekutánna Nepomucenus Szent János a' tsudálatos Szűztúl vissza-jött vólna, az Udvari Katonák, és Vitézek, őtet a' Prágai hidon elől-ragadgyák, kezit, lábát meg-kötözvén, Moldvának vizében süllyesztik: azután két Angyal Mennyei fényesség közt meg-jelenvén, Nepomucenus Sz. Jánosnak Mátyomságát Istennek parantsolattayábúl ki-jelentik, a' gonosz Királynak pedig romlását jövendőlik.

A' VITÉZEK, és UDVARIÁK.

TUTTI.

1.

1250

Meg-álly; Hallyad mit parantsol Király,
Utánnad lesődik halál,
Hogy goromba 's fejes valál,
Azért itt friss vizet igyál.

2.

1255

Elég sokáig jádszottál,
Királyunkkal tréfálódtál,
Magadnak halált okoztál,
'S ilyen veszedelmet hoztál.

NEPOMUCENUS SZENT JÁNOS.

1.

1260 Barátom! Nem ijedek az haláltúl,
Király parantsolattyátúl,
Oh Jésum Tenéked most Lelkemet
Ajánlom végső pihenésemet.

2.

1265 Isten hozzátok Vitézek,
Velem már mindent tegyetek,
Bizvást öszve-kötözzetek,
Ezen hidrúl le-vessetek.

ELSŐ ANGYAL.

RECITATIVO BASSO.

1270 Halgassatok! halgassatok,
Csak egy kitsint múlassatok,
És mindenfelé fussatok,
Venczelly Király mérgit
Sziv mardozó férgit
Üdővel lássátok 's tapasztallyátok,
Majd el-fog ő esni
'S magában el-veszni,
1275 Végső veszedelmét, 's örökös gyötrelmét
Meg halljátok.
Dücsőséges János
Gyóntató tisztességed bizony nem héános,
Világot meg-győzted
Magadtúl el-űzted
1280 Király dühösségit
Nagy kegyetlenségit
Most neveted,
Márttyomságodért
Jámbor életedért
1285 Már Mennyekben múlatozol
Ott Kristussal vigadozol.

MÁSODIK ANGYAL.

RECTATIVO ALTO.

1290 Le-nyúgodván a' Nap
Szent János áldott Pap
Moldvának vizében
Sebes örvényében
Ött Csillag között nyúgszik,
Istennek kedvében
Kristusnak ölében
1295 Sok kínzást szenvedvén
Halálát meg-győzvé, n,
Csendes békességgel
Örök tisztességgel
A' Szent Ember alúszik.

EPILOGUS.

1300 Az az,
Bé-fejezése ezen ájtatos Munkának.

Cseh-Országnak Geniussa ezen Sz. Martyr Tisztességének örvendezvén, és annak Musikából álló Verseket mondván, Comédiáját végzi, és a' nyughatatlan fondorló 's ezen Munkát ótsárló nyelvek ellen, Sz. Jánosnak óltalma által intéstészen.

ARIA TENORE.

1.

1305 Nepomucenushoz sietve mennyetek,
Már ellenség in uralkodik,
Oh bóldog Csehek! Ti futva siessetek,
Ó Menny-Országban vigadozik,
1310 Ördögnek ingerlésit meg-győzte
Azt Isten óltalmával el-űzte,
Oh kegyes Szószóllónk tekénts reánk
Van életünkben
Szegény testünkben
Sok nyavalyánk.

2.

1315 Zabolázd, szégyenétsd a' rossz nyelveket
 Órész bennünket hatalmaddal
 Ártatlanságunkban óltalmaz minket,
 Hartzolly mellettünk szent karoddal,
 Oh te Istennek kedves Szolgája,
 1320 Légy hirünknek, 's nevünknek Pártfogója,
 Ah siess, bennünket meg-ne útálly,
 Mikor ellenség,
 Bú, bánat, 's inség
 Ellenünk áll.

3.

1325 Tekénts jó Atyánk hiv szolgáltskáidat,
 Kik sziveket néked ajánlyák,
 Meg-ne vesdd hozzád kiáltó Magyaridat,
 Kik Szent Nevedet magasztallyák,
 Halgass-meg minket óh áldott Szent Pap,
 1330 Téged dicsérünk szivbül minden nap,
 Már Mennyben lakol az Anyalokkal,
 'S földön tündöklesz
 Mint szép nap fémlész,
 Sok csudákkal.

4.

1335 Aztat-is a' ki Te dicsőségedre,
 Ezen kis munkáját dolgozta,
 És a' Te örök emlékezetedre
 Minden szerentséjét áldozta,
 Adgy néki erőt szenvedésiben,
 1340 El-ne hadd ötet sok inségiben,
 Oh Szent Atya nyerjél segedelmet
 Ezen a' földön
 Bizván Istenben,
 Engedelmet.

5.

1345 Te is Szűz Anya Fiadnak malasztyát,
 Istentől kérjed szolgálidnak,
 Lelkünknek üdvösséges ajándékját
 Nyerjed-ki szegény fiaidnak,
 Ah légy velünk halálunk óráján,
 1350 El-ne hadgy éltünk utolsó napján,
 Ez könyörgésünket vedd-el jó névvel,
 Hozzád kiáltunk
 És folyamodunk
 Bátor szíveddel.

CHORUS.

1.

1355 Nepomucene
 Ne hadgy bennünket
 Midőn ellenség
 És nagy irigység
 Gyötör minket,
 1360 Távoztasd tőlünk
 Verd-el mellőlünk
 Hamissan vádoló irigyinket.

2.

Nepomucene
 Harczolj mi velünk
 1365 Midőn gonosság
 'S hamis barátság
 Van ellenünk,
 Légy jó-akarónk
 És óltalmazónk,
 1370 Hogy ne árthasson ellenség nekünk.

3.

Nepomucene
 Téged óhajtunk
 Midőn bánatban
 Szorongatásban
 1375 Forgolódunk,

Sok nyavalyánkban
Halál ágyában,
Hozzád édes Atyánk folyamodunk.

M. E. I. D. B. S. és M. S.
De kiváltképpen
D. N. S. J. Tisztességire.

1380

VÉGE.

A MŰ ADATAI

Darabunk 1749-ben Győrben magyar és latin nyelvű kiadásban látott napvilágot. Ezt az évet tartalmazza mind a magyar kiadás címlapi versikéje, mind a latin nyelvűnek az akrosztichonja. Mindkét kiadvány végén a jezsuita rend jelmondatának betűrövidítéseit olvashatjuk. A magyar szöveg után: „M. E. I. D. B. S. és M. S. de kiváltképpen D. N. S. J. Tisztességire” (= Mindent Egyedül Isten Dicsőségére, Boldogságos Szűz és Minden Szentek, de kiváltképpen Dicsőséges Nepomuki Szent János Tisztességire); a latin után: „O. A. M. D. G. B. V. M. OO. SS. et S. J. Nepomuceni Honorem” (= Omnia Ad Majorem Dei Gloriam, Beatae Virginis Mariae, Omnium Sanctorum et Sancti Joannis Nepomuceni Honorem) formában.

A latin szöveg változatlanul megjelent Nagyszombatban is ugyanebben az évben. Mindössze a címlap mutat csekély változást, jelentéktelen rövidítést. Itt a címlap így hangzik: „Innocentia Laesa Divinitus Vindicata In Sancto Martyre, Confessore, et Virgine Joanne Nepomuceno Honori ac Venerationi Ejusdem Sancti Thaumaturgi, Famae periclitantis Servatoris, Sacramentali Silentii Assertoris composita; A quodam fideli, et indigno Magni Ejusdem Sancti cliente et Auditoribus oblata. Tyrnaviae, Typis Academicis Societatis Jesu, Anno 1749.” A 3. számozatlan lap szövege jelzi a körülményeket: „Dum conclusiones ex Universa Philosophia ad mentem Doctoris Angelici Divi Thomae Aquinatis, In Aedibus Divo Joanni Baptistae Sacris supra Felső Elephant, Anno 1749. Mense Septembris Die [a napnak a helye kihagyva] propugnaret Rel. F. Antonius Péchy, Ordinis Sancti Pauli primi Eremitae Professus. Praeside R. P. F. Josepho Vincze, Ordinis praefati AA. LL. Philosophiae Actuali Professore et Ordinario.” A szöveget ugyanaz a jelmondat-rövidítés zárja, mint a győri kiadásét. A magyar kiadás lelőhelyei az OSzK (P. o. hung. 187 (ugyanaz a pld. 199871 számmal is)) és a BEK (Hd 4^r 30); a latin nyelvű győri kiadásé az OSzK (P. o. lat. 494) és a BEK (Ac4^r 759); a latin nyelvű nagyszombati kiadásé az OSzK (VSS 176) és a BEK (Ac 4^r 516)

A szöveg verses opera-librettó, a szerepek hangfekvésének jelölésével, a recitativók és áriák, duettek és tuttik teljes szövegével. Zenei anyagáról nem maradt fenn feljegyzés vagy kotta.

SZERZŐ

A címlapokon olvasható szubjektív megjegyzések nem elegendőek sem a latin szöveg szerzője, sem annak magyarra való átültetője személyének felderítéséhez. A latin és a magyar szövegben olvasható (III. 6. és Epilogus) magyar vonatkozások – fohászok a magyarságért – azonban azt engedik feltételezni, hogy a latin szöveg is magyar földön született, feltehetőleg azonos a szerzőjük. Erre azonban nincsenek bizonyítékaink.

FORRÁS

A magyar szöveg a latinnak nem szó szerinti fordítása, helyenként szabadon ülteti át a szöveget. A latin szöveg forrását a következő, általunk azonosítani nem sikerült hivatkozások jelölik: „Ballini Miscell. Boh. 1. 43. Hagiogr. Dec. 1. Epit. Reg. Boh. Boreg. Hagec. in Chron.” A magyar szöveg ezt így vonja össze: „Így írják különbféle Cseh-Országi Historikusok”.

ELŐADÁS

A magyarországi jezsuita iskolai színjátszás forrásaiban STAUD sem a győri (II. köt. 34.), sem a nagyszombati (I. köt. 192.) adatnál nem idéz a *Historia Domusból* vagy a *Litterae Annuae*ből hivatkozást arról, hogy a darabot eljátszották, csupán a nyomtatványokra utal forrásként. A két latin kiadás címlapja és a magyar kiadás cím-szövege azonban egyaránt előadásra készült műre vall. A győri latin a „musicali prosa, et Scenis Theatralibus exhibita”, a nagyszombati latin a „... composita et auditoribus oblata”, a győri magyar a „musika s Comoediabéli versekkel ... koholta és össze-szerzette” kifejezést használja. Az előadás visszhangjáról rendi feljegyzések nem maradtak ránk, pedig a gyors átvétel, a második kiadás nem közönséges sikerről tanúskodik. A verses szöveg opera-jellegű. Itt említjük meg, hogy a két angyal kétszeri megjelenése más-más hangfekvést, tehát négy szereplőt kíván.

Nepomuki Szent Jánosról más darabok is keletkeztek. Anton Maurisperm osztrák jezsuita is írt róla iskoladramát (megjelent 1730-ban *Dramata* IV. c. kötetében), s egy 1761-ből való nagyszombati nyomtatvány (OSzK Színháztörténeti Tár 7846) annak emlékét is őrzi, hogy a morva magyar-bródi dominikánusok oratórikus előadással ünnepelték a szentet. E szövegek azonban nincsenek kapcsolatban darabunkkal.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány szövegét betűhíven közöljük. A címlap különböző nyomtatott betűnagyságait nem jelöltük. Az ő, ó, ü, ú jelzésében a szöveg nem különböztet meg időmértéket, azonos mellékjeleket (ő, ú) használ, ezeket mai ejtésünk szerint oldjuk fel. A sajtóhibákat kurzívált szedéssel, a betűcseréket jelölés nélkül javítottuk. A szereplők jegyzékét mi állítottuk össze (a szövegbeli hangfekvés jelzésével).

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

- 108 *martalékkal* – rablott zsákmánnyal; itt: kinccsel (vö. 752)
- 112 *fémlik* – fénylik (vö. 203, 871, 1090, 1328)
- 130 *vég* – víg
- 162 *ama Dus-Gazdag* – célzás a bibliai, a gazdagról és Lázárról szóló példázatra (Lk 16.)
- 191 *zurt zavart* – zűrzavaros
- 196 *viszsa-vonyás* – viszálykodás
- 201 *dombérozik* – tivornyázik
- 263 *agság* – bú, aggodalom
- 267 *mulatozol* – időzöl, tartózkodsz (vö. 568 mulatol)
- 342 *hurogattam* – hangosan szidtam
- 417 *tündér* – változékony, hamar elmúló
- 447 *dévajságot* – gonoszkodást (vö. 447, 549)
- 448 *agyarkodik* – fenekedik; fondorkodik (vö. 843)
- 450 *belénk grázdálkodik* – belénk köt, velünk házsártoskodik
- 465 *keleptzébe foglalak* – kelepcebe ejtelek, csapdába ejtelek
- 470 *kordély* – locsogó
- 647 *gőzölög halálom* – valószínűleg: közeleg halálom
- 652 *éj esső álmod* – rossz álmod
- 738 *engem így fariatol* – engem így faggatsz (vö. 1034)
- 795 *tagolyátok* – tetőtől talpig ütlegeljétek
- 814 *hóhároltatik* – hóhéroltatik: kínoztatik, gyötörtetik (vö. 782, 814, 844, 1035 hóhárok – hóhérok)
- 825 *magam sem fontolom* – magam sem gondoltam
- 827 *sénlődik* – sínylődik
- 1059 *nevemmel...apolgassad* – itt: nevemben nyájasan bánj vele
- 1076 *szabad kinnyin jár* – szabadon, kényére-kedvére jár
- 1095 *vetekedel* – vitatkozol

4.

A RENDETLEN SZERETET PÉLDÁJA

A JÁTEKNAK SOMMÁJA.

Tornyos Péter és Tornyos Pál két testvér, de különböző természetű Atya-fiak. Ez jó és szorgalmas, amaz pedig kedvező és gondatlan Atyának példája.

A JÁDZÓ SZEMÉLJEK.

[TORNYES PÁL
TORNYES PÉTER
LÓRINC szolga
GÁBRIS Tornyos Péter kisebbik fia
LAJOS Tornyos Péter nagyobbik fia
MIHÁLY deák
LATRÓCI Lőrinc barátja
SÁNDOR Tornyos Pál fia
KAPITÁNY
FAMULUS
KATONA]

ELŐ-JÁRÓ ENEK.

1. Tehát el-multatok fársángi napjaink,
Szívünket ébresztő vig oráink! rep.
Alig kezdtünk véletek élni,
Sip szóval nevetek utzákon hirdetni,
Már meg-kell válni, más tántzot jární,
Minden vigasságtól el-szakadni.
2. Nem lesz ez után kik'el Szánkázni,
Sem kívánt Bálokban ejtszakázni,
Vége van immár a Maszkaráknak,
El-mult ideje komédiaknak,
Ez után életemet Tragédiák'ál
Töltöm és hervasztom gyász ruhák'al.

RECITATIO

1. Mi dolog ez? gyalázat ez!
Kí látta a fársángot bánatba tölteni?
Lódulj Tragédia!
Indulj Koedia!
Indulj Komedia!
2. Nem kell a bú, oly mint a Szú,
Szívünket epezsti, éltünket temeti.
Azért sip, dob szóllyon,
Trombita harsogjon,
Trombita harsogjon!

1 – 22 IL [A sorok helyett BÉ-VEZETÉS címmel:]

1.
IMRE A' Jámborságnál ninta drágabb kfta,
GÁBOR Ennek most árta, és betse ninta.
IMRE Hogy ha most földre tsap,
GÁBOR Prédikál mint a' Pap,
IMRE Majd el-jön az a' Nap,
GÁBOR Bolond, ki rajta kap,
IMRE Hogy talpre tesz,
GÁBOR E' késón lesz.

2.
GÁBOR Az Álnokságnak hatalma nagy,
IMRE Ennek példája, 's mestere vagy,
GÁBOR Oltalmaz, mint a' vár,
IMRE Thak bizzál benne bár!
GÁBOR Szerentse vele jár
IMRE Véletlen éri kár,
GÁBOR Égig fel-ér,
IMRE De nyakra tér.

3.
IMRE Ah térj-meg eggyzer, szívedbe azálj,
GÁBOR Fald-be a' nyelved, ne prédikálj.
IMRE Veszted a' pénzedet,
GÁBOR Indítom mérgedet,
IMRE Sérted a' Lelkedet,
GÁBOR Nevetem nyelvedet.
IMRE Ó gonozságl!
GÁBOR Ó Bolondságl!

4.
GÁBOR Tórömbbe akadaz ma jó madár,
IMRE Még meg-nem fogtad, 's melyeszted már,
GÁBOR Nagy annak ereje,
IMRE De nintsen veleje,
GÁBOR Jól foly az eleje,
IMRE Botnak végén feje,
GÁBOR Jó véget vár,
IMRE Thak várrá bár.
18 I mint Szú [A ezótagezam miatt jav.]

ACTUS PRIMUS

SCENA PRIMA

Tornyos Pál

PÁL

25 Kutyatól tanult rossz gyereki, be sok fáradságunkban, költségünkben, bus gondoskodásunkba telik a felnevelések! S még is mi haszna gyakorta minden iparkodásunknak? Vár rá, rossz gyermek, mert rövidebb porásra kötök ez után! De szollanom kell előbb ez iránt a bátyámmal, mert szerencse, hogy ha az a jó fia, Gábris vezére nem volt mindenkiben és kalauzza.

SCENA SECUNDA

Tornyos Péter és Tornyos Pál

PÉTER (*Ad servum:*)

Mászor azért ne hirtelenkédgyél, hanem minekelőtte valamihez fogj, mindenkor jól meggondold előre! Értedé?

PÁL

30 Éppen hozzád megyek vala, Édes Bátyám.

PÉTER

Itt, Pekmeges Mihály Uramnál van egy kevés dolgom. Hát ugyan mi hajtott téged ide oly korán?

PÁL

A baj hajtott, édes Bátyám, a keserűség, a nyomorúság.

PÉTER

Hogy hogy?

23 II [A sor előtt:] ELSŐ FEL-VONYÁS ELSŐ KI-MENETEL. DOMONKOS PÁL.

25 II iparkodásunknak Én hogy a' Gyermekemnek jó, Istenes fel-neveltetéséhez tehetőségem szerint hozzá látni mindenkor igyekeztem, bizonyágom benne a' jó lelki eméretem. Vártam mind ekoráig vég napjaimra való vizsgáztatásomat, és íme fűtbe méne minden igyekeztem, meg-ísal a' reményégem. Várrá

25 II pórásra foglak

26 II az eránt

27 jó fiú, a' kisebbik fia, Gábris; mind ezekben

28 [A sor előtt:] MÁSODIK KI-MENETEL. DOMONKOS PÉTER, és PÁL. PÉTER (*benne, a' Szolgához.*)

31 II Itt a' Pekmeges Mihálynál van egy kis

32 II hajtott ide

PÁL
35 Oda van a Sándor fiam.

PÉTER
Az Istenért! Mi Szerencsétlenség erte?

PÁL
Jaj, koborlós, éjjeli korittyolos, enyves kezű tolvajt neveltem benne.

PÉTER
Azt gondolám, hogy nyakát szakasztotta.

PÁL
40 Bár inkább nyakát szakasztotta volna! A lopáson kaptam rajta a roszt gyermeket.

PÉTER
Nyilván egy két garaskádott tsipte el, és azt fájlalod.

PÁL
45 Mennyit lopott, még magam sem tudom. Nem is a pénzt, hanem az erkölcsét fájlalom én. Elég az, hogy még hajnal előtt el tűnt a házamtól, s, nyitva találtam utánna a vás ládát. A pénz rúttul fel turva, keverve. Most szökiké, buviké, nem tudom, mind ekoráig meg nem találhattam.

PÉTER
He, he! Bizony rendes!

PÁL
Hallad már a mi iránt fordultam hozzád.

PÉTER
Hallyam!

PÁL
50 Vettem én észre e' napokban, hogy igen igenn a fiamhoz adta magát a Gábris fiad.

PÉTER
No!

36 II Mitaoda szerencsétlenség
37 II Kóborlót, éjjeli korittyolót
38 II gondoltam bizony, hogy
41 II 's azt fájlalod te
43 I előtt előtt

44 II el-tűnt házamtól, 's nyitva találtam a' vas
45 II bújik-e'
45 II fel nem találhattam
47 II Hallgasd már

PÁL

Tegnap estve is imitt amott a szegletekbe sokat susogtak, tanácskoztak egymás közt. Annak okáért

PÉTER

55   Annak okáért! Látom, látom, mit akarsz. Azt akarod mondani, ugyé, hogy az én Gábriskám rontotta meg, az én fiamtól tanulta? Hallod-e, ezeket te ugy keverd, hogy engem semmiképpen belé ne keverj!

PÁL

Nem azt akarom, nem! Hanem – –

PÉTER

Ha szinte nem oly gazdag vagyok is, nem vonom el mind azon által annyira a fiamtól a jóságomat, hogy efféle kereskedesekre szoruljan.

PÁL

60   Ne haragudgy, kérlek, édes Bátyám, nem mondom, hogy az nyilván való dolog volna. De meg botsáss, minthogy mind ekoráig nem szinte oly rosszul viselte magát; nem tudom, mire véllyem, hogy most hirtelen oly nagy ugrást tett a gonoszságban.

PÉTER

Nem tudad? Ha meg kell vallani az igazat, tennen magad ugrattad.

PÁL

65   Én ugrattam?

PÉTER

Te bizony, édes Ötsém, mivel tsak jó Ortzát is tsak ritkán mutattál néki. Soha egy kétt garaskát nem adtál Ifiui mulatságra, minden hiába való dib dábságért szüntelen pírongattad, szidtd, fenyegetted. Heába az! Ó is meg unta a sokat.

PÁL

70   Hát mikor egyszer mászszor kiki hágott a korlátból, én az ő tántorodásit tsak pápaszemem által néztem volna, maga kényyére hattam volna? Hiszem, Attya vagyok.

PÉTER

Rendes ember vagy te? Azt akarod, ugyé, hogy az Ifiak mindgyárt gyermek-

56 II semmi féle képpen

59 II vonom mind azonáltal el-annyira fiamtól meg a' jószágomat

59 I-II szorullanak [Értelem szerint jav.]

60 II e' nyilván

61 II oly oly rosszúl; nem tudtam

66 II Mikor tsak jó ortzát-is ritkán

67 II mulatságára

70 II pápa szemeim

75 ségekben vének modgyára meg vonnyák magokat? Hát hol az okosság?
Juttasd eszedbe, bizony te sem voltál jobb a deákné vásznánál, mikor ilyen
voltál. Az ilyen dib dábságokat, melyeket ez a gyenge időcske hoz magával,
néha el kell halgatni, nem kell minden bolondságért mingyárt fel pattanni!
Idő jártával, majd ha meg hül egy kitsint a vérek, magátul is alább szál a
természetek.

PÁL

80 Látom, látom kábaságomat. Kérlek azért, segíts meg a gyermekemnek viszá
térítésében, adgy jó tanácsot, mert mint hogy egyetlen egy fiam, meg vallom,
hogy felettébb kívánnám jó utra hozni.

PÉTER

Sok beszéd kellenék ez iránt, látodé. De jól van. Meny azért te most haza,
én tsak egy kis rendelést teszek a háznál, mingyárt utánnad megyek. Majd az
után inkább megyek Pekmegyes Uramhoz.

PÁL

85 Meg várlak tehát.

PÉTER

Azonnal ott termek.

SCENA TERTIA

Tornyos Péter

PÉTER

90 Imé, ez a vége az oktan kegyetlenkedésnek. Lőrincz, gyere ki! Bezzeg
ám, nem pattanok én fel ellenek minden bolondságért. Sokat gyakorta el
halgatok, mintha nem tudnám. Nyujtok egy két garaskát ifiui multságokra,
borotskára, musikára, tánczotskára. Veszzen az hitvány kereset, hiszem arrá
való! S ezzel azt nyerem, hogy ők viszont szeretnek engem, semmit titkon és
alattomban el nem követnek. De még sem jó a roszt seléd? Lőrintz, hogy nem
jössz ki egyszer? Lőrincz!

74 II Juttasd tsak eszedbe

75 II Ez ilyen dibdábságokat, látod-e, melyeket az a'

79 segíts a' gyermekemnek

81 II meg-vallom felettébb

84 II megyek inkább Pegyemeshez

85 II El-várlak tehát (el-megy) [A sor után folytatólagoasan
következik a 96. és az ezt követő sorok. Nincs külön
jelenet.]

87 II Jer ki. Én mindenkor azt tartottam, hogy jó akarattal
és szeretettel inkább meg lehet tartani fenytékben
a' magzatokat, mint sem félelemmel: mert a' ki tsak

félelemtől viseltetik, az szabadságra kapván egyszer,
mint a' szájára botátott ló, annál inkább vetemedik
a' gonoszra. Ugyan ezen mértékletes kegyességemnek
tulajdonítottam én az én gyermekeimnek jó, dilséretes
maga viseléseket. Nem pattanok ám fel

90 II multságokra, veszzen a' hitván

91 II arra való! 's ezzel azt nyertem-meg, hogy ők-is viszont
szeressenek, velem közöljék minden dolgait, semmit
titkon és alattomban el ne kövessenek.

92 II még se jön

SCENA QUARTA

Tornyos Péter és Lőrincz

LÓRINC

Mit parancsol az Úr?

PÉTER

95 Hát miért nem jöttél mingyárt ki, mikor hívtalak?

LÓRINC

Hiszem azt mondta volt az Úr elébb, hogy mikor valamihez akarok fogni, ne hirtelenkedgyem, hanem mindenkor jól meg gondolyam előre.

PÉTER

100 O, kákó! Mikor a te fejed veleje szerént fogsz valamihez, akkor gondolkodgyál úgy, de mikor én parancsolok, nem reád bizom ám, hogy gondolkodgyál iránta.

LÓRINC

Értem, Uram, értem.

PÉTER

Eredgy frissen a tanuló házba! ... Hallodé? ... Lórintz, ... Gyere vissza! Hát hová mentél volna?

LÓRINC

A tanuló házba.

PÉTER

105 És mit cselekedtél volna ottan?

LÓRINC

Nem tudom.

PÉTER

Csak nem boldogulok én veled. Hallyad elébb egészen beszédemet, Az után

94 II [A sor előtt:] HARMADIK KI-MENETEL. DOMONKOS PÉTER, és LÓRINTZ.

94 No mit parantsol az Úr, ki-jöttem

95 II jöttél-ki mindjárt, mikor hívtalak

96 II Úgy ám hiszem azt mondotta kegyelmed, hogy no-úgy van úgy, mikor

97 II előre, - hát úgy van ám, a' mint mondtam, jól meg-gondoltam, ha ki jöjje-e', vagy sem.

98 II [Hi: O, kákó] Mikor a' tők fejed veleje

99 II parantsolok valamit nem

101 II értem. Osztán taak ki-jöttem. Hát mit parantsol az Úr?

102 II tanuló házba. - LÓRINTZ. (hirtelen tsak el akar menni.) A' Tanuló házba?

104 II Házba, - a' mint parantsolta az Úr

105 II 'S mit

106 II Azt tselekedtem volna hogy, - - nem tudom biz éni!

107 II veled, a' mint látom. Hallyad előbb egész parantsolatomat

Lóduly! Meny a tanuló házba, és szállisd ide az Urfiakat az Író Deákkal egygyütt! Értedé?

LÓRINC

110 Érttem.

PÉTER

115 Eredgy már! Soha ennél sem ostobább, sem restebb tselédre nem akadtam. De tsak el szenvedem a házamnál Gábriskámnak kedvéért, mert igen gyönyörködik az ő ostobaságában. A vas Ládában tizen öt ezer ... a bőr zatskóban öt száz arány ... A szebeni kereskedónél tizen kettő ... A Názánfalvi zsidónál tizen hat ... De az Interest csak nem hozzák a rossz Emberek!

SCÉNA QUINTA

Tornyos Péter, Gábris, Lajos, Mihály

GÁBRIS

Imé, itt vagyok parantsolatodra, kedves Atyám.

PÉTER

Csak első mindenkor szavam fogadásában az én Gabriskám! Nem ok nélkül kedvellek én teged, édes fiatskám.

GÁBRIS

120 Oh, édes Atyám! Ugyan ki ne sietne oly jó és kegyes Attyának szavára? Nekem ugyan nints nagyobb gyönyörűségem, mint sem ha az Atyai Ortzádnak színe előtt lehetek.

PÉTER

He, he, he! Hát volté fölöstökömöd?

108 II lóddj nyakad szakattában. LÓRINTZ. Nyakad szakattában? (*el-akar menni.*) PÉTER. Hová méz megjnt-be? LÓRINTZ. Hát ne mennek-el? Biz úgy-is el-fárodtam már. PÉTER. Menny

110 II [Hi: Érttem] Há, az Író Deákkal (*megy egy kevesé*) Úram a' Gábort-is el-bivjam, az Imrét-is? PÉTER. Mind a' kettőt. LÓRINTZ. Hát a' Ferentz Deáknak ne mondjam-meg, hogy el-jöjjön? PÉTER. Meg-mondtam már: hogy mind a' hámat (!) hidd ide. LÓRINTZ. Érttem. (*Nem akar el-menni.*) PÉTER. Eredj már! LÓRINTZ. Hát el-is mennek? Hiazem előbb semmit se szóltal el-mennek-e', vagy sem. (*El-megy.*)

111 II restebb szolgára

113 II igen igen gyönyörködik Ostobaságában (*magában számlálva, Gábris alattomban halgatódzik*) A' vas

114 II a' Pozsonyi kereskedónél tizenkettő, – az ebródi zsidónál tizenhat – de tsak az Interest nem hozzák-meg

116 II [A sor előtt:] NEGYEDIK KI-MENETEL. DOMONKOS PÉTER, GÁBOR, IMRE, FERENTZ

118 II vagyok nagyra betsülendő parantsolatodra érdemen felett való drága jó Atyám!

117 II a' szavam

118 II tégedet

119 II 's kegyes

GÁBRIS

Atyai gratiadból egy kis tejes kávétt ittam.

PÉTER

Egészségedre válylék, édes fiatskám!

LAJOS

125 Parantsoly, édes Atyám!

PÉTER

Nó, itt vagyé immár te is?

MIHÁLY

Nem hattam ám, hogy nyakra főre szaladgyon, mint Gábris.

PÉTER

130 De bizony tsak olyan Lomha ő természet szerént – Imé, fiaim, énnékem el kel mennem egy kevésé innen hazul. Annak okáért Leg először is az a parantsolatom, hogy azomban zárva tartsátok az ajtót. Senkit magatokhoz be ne ereszeszettek, de fő képen az Ötsém fiával, Sándorral semmi közötök ne legyen!

GÁBRIS

Akár soha se lássam, ha azt akarod.

PÉTER

135 Igen is, azt akarom. Rosz, pajkos, enyves kezű gyermek az. Azután pedig, minthogy ebédre haza nem jöhetek, fel tett szándékom, egygyittek hívségére biznom a koltsokat.

GÁBRIS

Szabad akaratodon ál, melyikünknek adgyad.

PÉTER

Igen. De annak adom, a kit méltóbbnak lenni talállok. Mihály Deák mit itil iránta?

MIHÁLY

140 (Heába való szóvesztegetés, mert tudom, hogy ugyantsak a kissebbiknek adgya.)

124 II fiam! *(Imre és Ferentz meg-érkeznek.)*

126 II vagy te-is már.

127 II szaladna

128 I szérent

133 II ha az az akaratod

134 II Az az akaratom

136 II egygyitetek hívségére bizni azonban a'

137 II adjad, add oda, kinek a' kedved hozza,

138 II Igen, de nem úgy tselekszem, hanem annak

138 Ferentz Deák

140 II *(félre)* Hijába való

PÉTER

Ugyan kit itilne közüllök méltóbbnak lenni?

MIHÁLY

Inkább illenék oda adni a Lajosnak, úgy mint az öregebbiknek.

PÉTER

145 De az életek idejét nem kel tekintetbe venni, mert mit tehet rolla ama szegényke, hogy nem elébb lett a világra.

MIHÁLY

(Mondám, hogy úgy lesz.)

PÉTER

Hanem az ők magok viselések vettessék össze ...

MIHÁLY

Gábris ugyan erre való nézve is nem igen érdemlené meg, Mert a mult etzaka is oda kborlott.

PÉTER

150 Igaz. De már az iránt meg intettem. Azt dicsírem benne, hogy önnön maga vallotta meg szépen a vétkét. Reméllem, hogy többé soha sem tselekszi azt. Ugyé, hogy nem tselekszed?

GÁBRIS

Ah, dehogyan tselekszem, edes Atyám, keszebb leszek inkább meg halni.

MIHÁLY

(E már második, füstbe mene.)

PÉTER

155 De már az otától fogva úgyé, hogy jobban viselteé magát Gábris?

MIHÁLY

Az otától fogva, azt kérdi az Ur, hogy mig alutt, jól viselte é magát. De az otától fogva is tsint tett.

142 II Kít itélne ugyan

143 II Imrének, úgy mint öregebbiknek

145 II előbb jött e'

146 II (féle) Mondám

147 II az ő magok viselése

148 II nézve sem

148 II mert múlt

150 II Igaz, de az eránt már

151 II hogy maga meg-vallotta

151 II 's reménytem, hogy azt többé soha sem tselekszi

152 II tselekszed

153 II ugyan inkább

154 II (féle) E' már; ment

155 II úgy-e' jobban viselte magát

156 II Úr, még alott

157 II Mindazáltal már az otától

PÉTER
Mit vétett?

MIHÁLY
Ma a reggeli imadság alatt illetlenül viselte magát. Szüntelen nevetkezett.

160 PÉTER
Kitsoda? Gábris?

GÁBRIS
Meg nem tarthattam magamot, édes Atyám, mert Lajos oly rendesen forgatta volt az ég felé szemeit.

PÉTER
Az igaz, hogy nem tudom el szoktatni attól a rossz szokástól azt a semmire kellőt.

165 MIHÁLY
(Látom én, hogy semmire se mégyek.)

PÉTER
De egyéb aránt nem de nem frissebb s, serényebb Gábriss?

MIHÁLY
Felettébb is igen friss, főképpen mikor a tanulásnak ideje van, akkor ugyan öszve jár, frissen öszve fut minden szegeleteket.

170 PÉTER
Azt ugyan nem ditsirem. Mind azon által nem mind jó Gazda az, a ki jó Deák...

MIHÁLY
(Ne néked!)

PÉTER
Amugy házi gazdasághoz melyike tudna inkább?

MIHÁLY
(Már inkább tsak ditsirem.)

162 II a' szemeit

165 II (félre) Látom

167 II főképpen midőn

168 II szegleteket

169 II mindazáltal

171 II (félre) Ne

172 II a' házi gazdasághoz melyik

173 II (félre) Már

PÉTER

Mihály Deák, valyon kit itilne jobb Gazdának?

MIHÁLY

175 A mi azt illeti, kétség kívül jobban tud hozzá Gábris. Lajos tsak az aitatosság-hoz, tsak az tanuláshoz, mihez tud inkább.

PÉTER

De még is valami jelét akarnám hallani.

MIHÁLY

Meg ekkoráig egyéb jelét nem tapasztaltam, hanem hogy ha pénze van, el tudja költeni.

PÉTER

180 (Nem jól beszél ez az Ember.)

LAJOS

Ah, Édes Atyám, látom hova tzelez hosszszas kérdezkedésed. Csak ugyan Gábrisnak akarod adni azokat a koltsoakat. Mit alkmatlankodol tehát annyit magadnak? Add oda neki!

PÉTER

És oly mérészen szóllasz az te Atyádnak?

LAJOS

185 Meg botsás, édes Atyám, mert szivemnek belső fájdalmát el nem nyomhattam immár.

PÉTER

Mitsoda bátorság ez?

MIHÁLY

(Mindgyárt gondolám én ezt, hogy ez lesz a vége.)

PÉTER

Csak nem kell hinni az alázatos Matskának.

GÁBRIS

190 Ah, édes Atyám, mintsem hogy az Atyafiságos szeretet közöttünk fel bontasék, inkább add oda a Bátyamnak, elég nékem a te szereteted.

174 II itélne kegyelmed

175 II jobban ért

177 II tsak valami

179 II hanem ha van pénze, ugyan el-tudja

180 II (félre) Nem

181 II kérdezóskedésed

184 II az Atyádnak

185 II a' szivemnek

185 meg-nem nyomhattam

188 II (félre) Mindjárt gondoltam én, hogy a' lesz

PÉTER

Látodé, te irigy? Tanuly az ecsédttől emberséget!

GÁBRIS

Add oda neki, édes Atyám!

PÉTER

195 Nem, fiam, már most éppen nem illik, hogy e rendetlen indulattyának enged-
gyek. Néki adtam volna, de már most azért is neked adom. Ne!

GÁBRIS

Csókolom Atyai kezedet.

PÉTER

Jól gazdálkogyál, fiam! Te pedig, Lajos, rossz természetedet zabola alá vedd,
ály ellent rendetlen indulatidnak, értedé?

LAJOS

Értem.

PÉTER

200 Mihály Deák jőjjön el velem. Ti azonban Legyetek békességben, s, parancso-
latomat tartsátok meg!

SCENA SEXTA

Lajos és Gábris

LAJOS

Boldogtalan Atya, a ki saját keresményit így predáltattya e tékozló által.

GÁBRIS

De tudom, hogy igen szivesen látod te ezeket a kolt sokot az én kezemben.

LAJOS

Eregy, szemtelen!

GÁBRIS

205 Hallodé, tsendesebben szoly, mert töllem fűg jó vagy rossz tartásod.

195 II Ne (által adja.)

197 II Imre a' rossz

198 II indulatidnak. Az irigy Ember többnyire önnön magát
emézi, másnak semmit sem árthat. Érted-e'?

201 II 's a' parantsolatomat meg-tartsátok.

202 II [A sor előtt:] ÖTÖDIK KI-MENETEL. IMRE,
GÁBOR, és LÓRINTZ.

202 II keresményét

203 II a' kezemben

205 II mert akaratomtól függ-most a' jó

LAJOS

Mitsoda? Jaj, te Semmire kellő, magas poltzra hágtál bizony, hogy koltsárra lettél.

GÁBRIS

Bizony, meg is koplaltatlak az ebéden, ha tsak jobban nem keresed kedvemet.

LAJOS

210 De hiszem majd készitek én néked vatsorát, csak térjen haza az Atyám, ne busuly.

GÁBRIS

Mitsoda vatsorát?

LAJOS

O, Gábor, Gábor, Istentelen Ifiu!

GÁBRIS

Mit tudsz tehát ellennem?

LAJOS

Minden titkaidat tudom, azt hidd el.

GÁBRIS

215 O, te Lomha, mitsoda titkaimot? Ugyan hadd hallyam!

LAJOS

Tudtan tudgyad, hogy a Latroczival való tanátskozásidat igen jól tudom.

GÁBRIS

Ugyan tudodé?

LAJOS

A te ejjeli kóborlásidat.

GÁBRIS

Ugyan ugyé? Hát még?

LAJOS

220 A te kotzkázásidot.

208 II ebéden, meg-biz én, ha tsak

208 a' kedvemet

214 II azt el-hidd

215 II [A sor három utolsó szava hi. Utána:]

IMRE Ime tehát, hogy ne véld, hogy ütikon vannak a' te tsintalanságaid. GÁBOR Ugyan hadd haljam, okádd ki eggyyszer mérgedet.

GÁBRIS
Vané meg valami hátra?

LAJOS
Ah, Istentelen! Hát nem elég ez? Azomba, ha több kel, miért akard Atyádot meg lopni? Miért szándékozol a lopás után el bujdosni?

GÁBRIS
Eppenségesen. S te ezeket mind meg mondod az Atyámnak? Ugyé? Ez é az
225 a vatsora, mellyet nékem készits? Igen felek rajta bizony, te eszelős.

LAJOS
Te tékozló!

GÁBRIS
Te semmire kellő!

LAJOS
Te korhel!

GÁBRIS
Te Apácza!

LAJOS
230 Te hires pajkos!

GÁBRIS
Te orsot pergető!

LAJOS
Te szárnyas egér!

SCENA SEPTIMA

A voltak és Lórintz

LÓRINC
Urfiak, harangoztak már a Templomba régen.

223 II több kell, ugy annyira el-hasonlottál e' már, hogy

Atyádat meg-lopni, 's bújdosni szándékozzál?

225 II Ez az a' vatsora, mellyett készítteaz; bizony, hogy
bitele ne legyen előtte házúgágidnak, te eszelős.

231 II pergető apalin ezivű katus

232 II Te, - (meg érkezik a' Lórintz.) [Folytatólagosan
következik a 250. sor.]; II harangoztak ám a'

233 II harangoziak ám a'

LAJOS

Ugyan ugyé? Most éppen e miatt el mulattam volna a sz. Misét.

GÁBRIS

235

Elmehetz, kép mutató.

LAJOS

El megyek, de ne busuly, mert rajta lések, hogy markodba szakasztom szándékidot.

GÁBRIS

Talám most is azért imádkozol. Eregy bizvást, eb orrú rosz embere! Ugyan hogy búzlötte meg ezeket?

SCENA OCTAVA

Gábris és Latroczi

LATRÓCI

240

Gábris.

GÁBRIS

Ki szollit? O, Latroczi! Hozott Isten, kedves pajtásom, éppen jokor jöttel.

LATRÓCI

Jó ideje immár, hogy itten lappangok.

GÁBRIS

Ugyé? Hallottad tehát a Bátyámmal való villongásom?

LATRÓCI

Mind eleitől fogva. De jó, hogy el ment. Hát minek hivattál?

GÁBRIS

245

A Tegnap Szándékunk iránt.

LATRÓCI

Mit végeztél tehát, merre menyünk, mikor indulunk?

234 II éppen el-mulattam volna az Isteni szolgálót e' miatt-e'

237 II szakasztom szándékidot (el-megy a' Lórintz-el.)

238 II bizvást! Nem hallik az eb-ugatás menny-oruzágba.
- Eb orru rosz gyermeke!

239 II búzlötte ő meg

240 II [A sor előtt:] HATODIK KI-MENETEL. GÁBOR és LÁTRÓTZI.

242 II hogy én itt

243 II villongásomat

244 II fogva, Ugyan nem világra termett Ifjú az, jó

GÁBRIS
Annak ugyan még ma meg kel lenni, leg alább dél után.

LATRÓCI
Mi az oka, hogy ugy hirtelenkedel?

GÁBRIS
Az, hogy szoros a kapcza.

250 LATRÓCI
Mi okra nézve?

GÁBRIS
Az ejjel a katonákkal kotzkáztam, a szerencse nem szolgálván, száz aranyat vesztettem.

LATRÓCI
Ugyan gavalléroson.

255 GÁBRIS
Én sem gondolnék sokat vele, de az a baj, hogy még azzal a száz arannyal ados vagyok, s, az a kapitány, a ki ezeket érettem tette volt fel, ugy vélem, nem sokára itt terem, pénzem pedig nints, és így végtére ugyan tsak ki tudódik a dolog. Most azért, mivel a koltok nálam vannak, tsak rajta! Lássunk dolgunkhoz!

LATRÓCI
De leszé utra valónk?

260 GÁBRIS
Lesz. Azt Sándorra biztam.

LATRÓCI
Kire? Tornyos Pál fiára?

GÁBRIS
Ő reá, ő is el akar velünk jönni.

247 II Annak még ma kellene lenni.

LÁTRÓTZI Még ma? GÁBOR Ugy leg-alább

248 II En ugyan minden órában kész vagyok; de még-is mi az oka

249 II kaptza rendszeren jártam az éjjel.

250 II Hogy hogy?

251 II Az itten rostokoló katonákkal kártyáztam az éjjel a' vendég fogadóban, 's a'

254 II avval a'

256 II végtére tsak ki-tudódik a' dolog. Annak okáért, addig bámosd a' hárs fát mig hámlik. Most az Atyám el-ment innen bazúl, a' kútsok pedig nálom

259 II Helyessen okoskodol, de lesz-e'

260 II Annak meg-szerzését a' Domonkos Pál fiára biztám.

261 II Sándorra?

262 II Igen-is: ő-is

LATRÓCI

Jaj, igen együgyű Ifiu még az, nem a mi társaságunkba való.

GÁBRIS

265 Ugy. De látodé, nem gondoltam volt én azt, hogy oly szerencsésen kezembe akadgyanak a költsok. Azért beszéltem volt reá.

LATRÓCI

Ihol éppen ide jó.

GÁBRIS

270 Várákozz, majd meg láttyuk, ha hozott pénzt, akár hogy, tsak vigyük el magunkal. Ha pedig nem hozott, leg alább addig mig el költözünk, hadgyuk abba a vélekédésbe, hogy el viszzük magunkal, mert máskép ki nyilatkoztathatná szándékunkot.

SCENA NONA

A voltak és Sándor

SÁNDOR

Ah, Gábris, ugyan meg tsalál!

GÁBRIS

Hogy hogy?

SÁNDOR

275 Én mind eddig, a mint meg hadtad, a kertek alatt vártalak, és te csak nem érkezél. Most már haza sem merek menni. Az Atyám mindenütt kerestet, s, jaj nékem, ha kezébe kerülök.

GÁBRIS

Minek jöttél tehát most ide, hát ha itt érnek.

LATRÓCI

Térj viszá, s, ott várákozz!

SÁNDOR

Ugy, de el bujdosunk é valójába?

264 II látod, nem gondoltam ám én

266 II Ihol pedig éppen

268 II pénzt, már akár hogy vigyük-el magunkal, ha pedig

270 II másképpen még hamar dél színre hozhatná szándékunkat.

271 II [A sor előtt:] HETEDIK KI-MENETEL. SÁNDOR, és a' voltak.

271 II úgy tsaltál-e' meg?

273 II ott vártalak a' kertek, és te nem jössz.

274 II Már most haza sem merek menni. Az atyám kerestet haragossan mindenütt, 's jaj

278 II el-bújdosúnk-e' tehát valóban?

GÁBRIS

El, el minden bizonynál. De hoztál é utra valót?

SÁNDOR

280 Utra valót? Jaj!

LATRÓCI

Talám rajta kaptak?

SÁNDOR

285 De hogy. Hallyad, miként jártam. Bé furtam volt én magamot szerencsésen a Kamarába, s azzal a koltsal, melyet te nékem adtál volt, szerencsésen felnyitám a vas Ládát, úgy hogy már tsak kellett volna rakni pénznel zsebeimet. Le térdepeltem tehát elsőbben, és a dolognak szerencsés végbe viteléért imádkoztam egy kevésse.

GÁBRIS

(Ostoba!)

SÁNDOR

290 Véghez vivén az imádságot, mikor immár belé markoltam volt a pénzbe, hirtelen eszembe jutott, Hogy é bizony vétek, és talám lopás is volna, és így biz én abba hagyám, és üressen ki menék a kamarábul.

GÁBRIS

Mit tselekedtél?

LATRÓCI

Ó, te scrupulozus! Hogy volna az lopás? Hiszem a mi az Atyádé, az a tiéd is.

GÁBRIS

Vagyon örökös részed az Atyád jóságában, ugyé? Tehát ha mit vettél volna is, a magadét vetted volna.

SÁNDOR

295 Nem tudtam ám én azt akkor úgy meg fejteni magamnak. Ugyan bánom.

LATRÓCI

Már ezt ugyan el repitted.

282 II bé-furtam én volt

284 II aival a' kóltsal, melyet te adtál fel-nyitottam szerencsésen a' vas

284 II rakni kellett volna

286 II kevésé az Órzó Angyalhoz

287 II GÁBOR (félre) Óh bolond.

288–290 II mikor belé markoltam volt a' pénzbe, akkor

hirtelen az jutott eszembe, hogy e' bizony még-is vétek volna. Semmi féleképpen ki-nem vettem ezt a gondolatot a' fejemből, és így biz én abba hagytam, ki-mentem üressen.

295 II azt úgy

GÁBRIS

Csak eredgy tehát viszá oda, mert néked most itt kerengeni nem bátorságos.
Majd hozzá látok én magam, hogy meg szerezzem az Utra valót.

SÁNDOR

300 De hogy mennyek most ismét viszá? Az utzán hátha valami házi cselédre
akadok.

GÁBRIS

Jól mondod. Várákózz tehát, vedd magadra az én éjczakai palástomat! (*Int-
rat.*)

SÁNDOR

És ugyan szép város az a hova megyünk, Latroczi?

LATRÓCI

Ne fély, mert nem egy várost, hanem országokat fogsz látni.

SÁNDOR

305 Ugyan ugyé? Hová megyünk?

LATRÓCI

Batsba, Tordára, Apahidgyára, az után ki Magyar Országra, Nagybányára
experiantíára.

SÁNDOR

Ugyan Örvendek, mert én meg a papiros malomnál tovább nem voltam.

LATRÓCI

Lehetetlen.

SÁNDOR

310 Sőt még a házból se mértem ki menni szabadság nélkül.

LATRÓCI

Szegény Sándor, hiszem egész rabság a te életed.

299 II ismét az utzán viazaza? Hátha valami házi tselédibe

301 II éjczakai palástomat (*bé-megy*)

303 II Látróctzi! És ugyan szép város-e' az

304 II Országokat látaz

307 II Tbornára, Zomborba, Pápára, Gyöngyőcare, Miskoltz-
ra, Kanizsára.

308 II Örvendek rajta; még Buza falvánál tovább soha sem

310 II ki lépni

311 II rabság vólt ez a' te akoráig való életed

GÁBRIS
(*Redux cum larva et pallio.*) Ne, vedd magadra ezt az én palástomat, és fedd
bé az orczádot ezzel az állorczával, s, meny bátorságosson!

SÁNDOR
Ugyan rendes. Hát nem látnak meg benne?

LATRÓCI
315 Bolond! Meg láthatnak, de meg nem ismérnek benne.

GÁBRIS
Ne fély!

SÁNDOR
Ugyan, drága jó portéka ez. Tehát én meg várlak, de sokáig ne késsetek!

GÁBRIS
Eredgy bátran.

SCENA DECIMA

Gábris és Latroczi

GÁBRIS
320 Tsak addig váraozz ott, míg mi más uton el megyünk. Az után nem sokat
gondolok én veled, ha pénzt nem hoztál.

LATRÓCI
Bizony, jobb is, mert még alkmatlanságunkra lenne az *Úton*. De mitsoda
tiszte látok én amott?

GÁBRIS
Hol? Jaj nékem, ugyan az a kapitány az! Ide jó az minden bizonynyal, és pedig
Lajos Bátyámmal beszél.

LATRÓCI
325 Az Istenért! Bujjunk el valahová!

312 II (*Ki-hozza a' palástot, és az ál-ortzát.*) Ne

312 II én éjszakai palástomat

313 II ewel

315 II Meg-láthatnak, bolond!

316 II Ne félj, mert oly bátorságosson jártam én ebben
egész éjszakáknak üdején, hogy tsak egyszer sem
esmérték reám.

319 II [A sor előtt:] NYOLTZADIK KI-MENETEL

GÁBOR, LATRÓTZI, LÓRINTZ

321 I Után [Értelem szerint és a második forrás alapján
jav.] II volna az úton

324 II jön minden bizonynyal, pedig a' bátyámmal

GÁBRIS

De hová? Ha ki megyünk, meg látnak az Utzán. Pedig imé, éppen egyenesen ide jó.

LATRÓCI

Mennyünk bé, s hadd meg a Szolgának, hogy azt mondgya, hogy nem vagy ithon.

GÁBRIS

330 Jól mondod. Lórincz, Lórincz, gyere ki frissen!

SCENA UNDECIMA

Gábris, Látroczi, Lórincz

Lórinč

Megint futni kelletik iten, a mínt látom.

GÁBRIS

Lórincz, látodé azt a katona tisztet oda tova?

LÓRINC

Hol? Nem látom biz én.

GÁBRIS

335 Aha, vak! Ott, ott a templom előtt, erre felé jó. Maradgy ide ki, s ha talán engem keresne, azt mond, hogy nem vagyok itt honn.

LÓRINC

Ertem, Urfi, értem. (*Intrant illi.*) Meg ijedtem volt, mert azt gondoltam, hogy valahova küldenek. E valami Nagy Tiszt lehet, mert szolgálja is vagyon. E nyilván kapitány vagy Generál. Jaj, el felejttem meg kérdeni, mitsoda titulust adgyak néki. De már itt is van.

326 II ime egyenesen

330 II frissen, frissen. [Utána nem kezdődik külön jelenet, mint a kéziratos forrásban, ahol a szereplők között LATRÓCZI bizonyára tévesen szerepel; a jelenet első mondatát értelemszerűleg nem ő, hanem LÓRINCZ mondja. A főszovegben így javítottuk.]

331 I LATRÓCZI II LÓRINTZ (*kí-jön*) futni kell; látom, - szoros a' kaptza.

332 I odo

333 II Hol? Toa! Nem

334 II templom előtt. [A sor ezzel végződik. Utána:]

LÓRINTZ Há há a' Templom előtt, úgy-e' az kinek, mie-is van no - kardja?

335 II ide ki, és ha talám engemet

336 II Há, értem Urfi! értem (*bé mennek*) Tbak hogy más nem parantsoltak, biz azt gondoltam, hogy megint

337-338 II De e' valami nagy tiszt lehet ám, mert izéje-is van néki, no mitsoda tsak? - patvar vigye el az urjás nevét, a' mi földes Urunknak-is van olyanja ló-ló-lokáj lokáj üsse meg a' lobogó, lokájja vagyon. E' nyilván; Generál, vagy éppen káprál. Jaj.

339 II el-felejttem meg-kérdeni majd mitsoda titulust adja néki. Úrfi? - de itt van már.

SCENA DUODECIMA

Kapitány és Lőrincz

KAPITÁNY

340 Valyon jól jöttemé? De éppen itt áll egyvalaki. Hallodé te?

LÓRINC

Mit parantsol Excellentiád?

KAPITÁNY

Óh, ez, Barátom, nem nékem való ez a titulus.

LÓRINC

(Nem találom.) Hát mi kell?

KAPITÁNY

Mi kell? Hát oly hamar oly igen alá szállottál? Fellyebb egy kevéssé, fellyebb!

LÓRINC

345 (Fellyebb?) Mi jó tetzik kegyelmednek?

KAPITÁNY

Azt ugyan tölled fel veszem, de mástól bizony fel nem venném. Hanem hogy ne töltssem heába az időt veled, Imé, Getzi, azt mond meg ennékem

LÓRINC

Uram, nem nekem való ez a titulus. Mert engem nem Getzinek, hanem Lórintznek hinak.

KAPITÁNY

350 Ostoba! Hát mért nem irtad fel az homlokodra?

LÓRINC

Ostoba? Biz az Ur is igen hirtelen alá szállott. Fellyebb, egy kevéssé! Fellyebb!

340 II [A sor előtt:] KILENTZEDIK KI-MENETEL.

KAPITÁNY, LÓRINTZ, és egy KATONA.

340 II áll valaki

342 II az a titulus

343 II Úgy e' mondtam, hogy ki-nem találom. - Hát mi kell kennek?

344 II kell kennek? Hát nagy hamar oly alá szállottál? Fellyebb

345 II Fellyebb? Nohát, nó hát: mi

346 II Azt bizony tölled fel veszem, de mástól ugyan fel-nem

347 II az időt hiában; mond meg azt énnékem

349 II Getzinek hinak, hanem az én betűletes nevem Lórintz.

350 II Hát miért nem ird fel nevedet a' homlokodra, Ostoba!

351 II Ejnye bizony az Úr-is hirtelen igen alá

KAPITÁNY

Ennye, Gaz Ember, meg tsufozni mérsz? Ne (*pofon tsapja*), ez egy kevéssé fellyebb esett.

LÓRINC

355 Ezt ugyan az Urtol fel veszem, de mászol bizony fel nem vennem.

KAPITÁNY

Ha, ha, hé! Ez ugyan vagy igen ostoba vagy igen goromba ember lehet. Mond meg már most, akár Getzinek, akár Lórintznek hinak, ez é a Tornyos Uram háza?

LÓRINC

Hát bizony nem az enyim Ugyan.

KAPITÁNY

360 Itt hon vanné a kissebbik fia?

LÓRINC

Kitsoda? Gábris?

KAPITÁNY

Akár hogy hijják, azt kérdem, itt honn van é.

LÓRINC

Azt parancsolta, hogy mondgyam meg az Úrnak, hogy most nincs ithon.

KAPITÁNY

Kitsoda? Az Urfi hatta azt mondani?

LÓRINC

365 A bizony, csak most nem régen.

KAPITÁNY

Nó, a bizony szep emberség. Látom én, mit akar, ó látom. De eb ugatta hire helylén, akár hogy Lesz, nem engedem a magamét. Szeptelen parasztság! Nyissák meg az ajtót! (*Aggreditur januam.*)

353 II még merz tsufozni? (*pofon végja*) Ne ez

355 II Nó ezt ugyan az úrtól fel-veszem, hogy údtót ne töltsék, de másztól ugyan fel-nem venném ám.

356 II [Hi: *Ha, ha, hé!*] Nó ez ugyan

357 ez a' Domonkos Úram

359 II (*haragosan.*) Hát; enyim ám. Én tsak szolga vagyok, három eaztendeje, hogy Domonkos Úramnál szolgálók, az én fizetésem.

360 II Mi gondom van nékem arra, hanem azt mondd-meg, ithon

361 II Gábris-e', vagy az Imre? ketten vagynak egy

Testvérek, – – én a' Gábris szolgája vagyok.

362 II Akár ki-szolgája vagy, nem azt kérdem, hanem ithon

363 II Ithon van-e'? – De azt parantsolta ám, hogy azt mondjam az Úrnak hogy nints most

365 II tsak épen nem régen, de

366 II akar ó látom, de

367 II helylén nem engedem a magamét

368 II ezt az ajtót

SCENA TERTIA DECIMA

Latroczi, Kapitány és eleinte Lőrincz is.

LATRÓCI

370 *(Latrocius cum libro, calamo ad aurem inserto ovasi e profundo studio, in vestitu ornatiori, domestici heruli instar.)* Mitsoda Zörgés ez? Ki garázdalkodik itten? ... *(Quasi nunc primum observasset centurionem.)* Jaj, követem szepen Nagy jó Uramot, nem gondoltam, hogy oly Uri vendégem érkeznek.

KAPITÁNY

Szolgája az Urfinak. (Nem ez az.)

LATRÓCI

Meny bé frissen, Lőrincz, tedd félre azokat az írásokat, könyveket, egymást!

KAPITÁNY

375 *(Mi dolog ez? Vagy nem jól jöttem, vagy derekassan meg jádczottattam.)*

LATRÓCI

Hát ugyan honnét vagyon nékem ez a szerencsém?

KAPITÁNY

Követem az Urfiat, ki fia az Urfi?

LATRÓCI

Én? Tornyos Péter érdemetlen fiának tartom magamot, tessék parantsolni velem.

KAPITÁNY

380 *(Meg nem foghatom ezt a dolgot. S az Ur finak testvére leszen az, aki most innét a templom felé méne?)*

LATRÓCI

Igen is, testvér bátyám.

KAPITÁNY

Tehát bizony nem jól igazított ide. Mert hogy rövideden ki mondgyam a szándékomot, egy Tornyos Névű Urfi az éjjel velem a vendég fogadóban

369 II [A sor előtt:] TIZEDIK KI-MENETEL. KAPITÁNY, LATRÓTZI, és LÓRINTZ. Latrózi. *(Mint egy foglalatoskodva, ruháját megváltoztatván ül az Asztalnál.)*

371 II itten? *(Észre veszi a' Kapitányt.)*

372 II illy uri

375 II KAPITÁNY. *(félre.)* Mi [A vagy nem jól jöttem sajtóhibaként kétszer olvasható.]

376 II én nekem

379 II velem parantsolni

381 II léezen, aki most innen

384 szándékomat

384 ez éjjel

385 kártyáztván, száz aranyammal maradt ados. Ennek Lakása felől midőn kérdezkedném, az Urfinak bátyja ide igazított, aztot kétség kívül maga Öttsének lenni mondván.

LATRÓCI

Láttya, nagy jó Uram, ha avagyok é.

KAPITÁNY

Kétség kívül, hogy más volt.

LATRÓCI

390 De csudállom a bátyámat, hogy csak gyanyakodhatott is róllam, holott tudta, hogy az éjjel én sehol se voltam.

KAPITÁNY

De én se foghatom meg azt a dolgot, hanem ha talám valamely más álnok ifju csalt volna meg Tornyosnak nevezvén magát.

LATRÓCI

Az ugyan könnyen meg lehet. (Jól foly a dolog.)

KAPITÁNY

395 De nem nyugszom, míg végire nem járok. Csak láthassam egyszer, mingyárt reá ismérek én. Követem az Urfiat, hogy busítottam.

LATRÓCI

Eppen semmiről. Hálá Istennek, el ment.

SCENA QUARTA DECIMA

Gábris, Latroczi, Lórintz

GÁBRIS

Ember vagy, Latroczi! Derekassan viselted magadat.

LATRÓCI

400 Tul estünk most az egyszer a gáton. Csak azon légy már, hogy valamiképpen szemeiben ne tűny!

386 II kérdezősködném

388 II Uram, hogy ha

389 II kívül más

391 II felőlem, holott tudta, hogy én az éjjel sehol sem

392 II ezt a'

395 II mindjárt

397 II semmiről - - El ment biz az halá Istennek!

398 II [A sor előtt:] TIZENEGYEDIK KI-MENETEL.

GÁBOR, LATRÓTZI, LÓRINTZ.

399 II gáton. El-igazítottam, csak azon légy már mindenkép-
pen, hogy

GÁBRIS

Rajta lészek. Ez az ostoba pedig csak hogy meg nem vesztegetett tellyességgel.
De hiszem csak ez után – Tudod, mit mondtam oda bé?

LÓRINC

Tudom bizony, s, érzem is.

GÁBRIS

Maradgy azért most itt kin, és a mint meg mondtam, vigyázz.

SCENA DECIMA QUINTA

Lőrincz

LÓRINC

405 No, ez Után bizony nem oly könnyen vesz valaki rá, hogy ez után el áruljam
az Uramat. Ugy meg pasmakolt most oda bé, szint ugy el fáradtam bele. De
én is eszre vettem volt magamat. Valahányszor meg akar ütni, mindenkor a
karomat vetettem néki. Mikor ő jobb felé, én is jobbra. Mikor ő Amarra, én is
410 arra vettem a kezemet. Mikor már az egygyik karom ki fáradt volt, megint a
másikat kezdettem vetegetni a bottya alá. És így egyszer se ütött meg engem,
hanem csak a karomat. Semmi az, okosabb leszek ez után. Le fekszem most
egy kitsint magamnak, mert el fáradtam már a sok futkározásban, hiszem fekve
is vigyázhatok én. (*Decumbit pro foribus et obdormit. Hic Cantilena. Hic saltus
parvulorum.*)

ACTUS SECUNDUS.

SCENA PRIMA

Lajos és Lőrincz eleinte aluván.

LAJOS

415 (*Tentat januam obseratam intus.*) Ez aluszik, az ajtó Zárva van. ... (Meg kém-
lélem az hatulsó ajton) (*Intrat per posticum, ac mox revertitur.*) Oh, Istenem,

401 I Rajtok II Rajta lészek (a' Lőrinczhez) Ez

404 II a' mint meg-bagytam vigyázz (el-mennek.) [Utána
Lőrincz monológja nem képez külön jelenetet.]

405 II vez reá valaki, hogy el-árújjam

406 II úgy meg-loholt most

409 I ütött; II ki-fáradott volt, megént a' másikat keztem

411 II engem tsak a' karomat

411 az után

413 II [A rendezői utasítás csak:] (le-fekszik)

415 II [A sor előtt:] MÁSODIK FEL-VONÁS. ELSŐ KI-
MENETEL. IMRE, és LÓRINTZ. IMRE (*próbálja az
ajtót.*)

416 II ajtón (*bé-meg és vissza tér.*)

mit láttam! Latroczíval tanácskozik Gábor. Hogy nincs Emberem, a kit az Atyámért küldenék! De jól van, fel kötöm Lórincket. Lórinck, Lórinck!

LÓRINC
(*Semisopitus*) Kicsoda?

420 LAJOS
Kely fély, Lórinck!

LÓRINC
Mitsoda a madarkák?

LAJOS
Tsit, halgass, mert el szállanak.

LÓRINC
Ugyan el aluttam volt édesdeden. édesdeden.

425 LAJOS
Eredgy frissen, Lórinck, ide a szomszédba Tornyos Pál házához. Ott van az Atyám, azt mond, hogy igen kérem, jőjjön haza frissen egy kevéssé.

LÓRINC
Ugy, de Gábris meg hagyta, hogy

LAJOS
Csak eredgy hamar, ne fély, majd én ide ki várlak meg.

LÓRINC
Csak bé ne meny, kérlek azomban.

430 LAJOS
De hogy megyek, csak meny mentől hamarébb! ... Istentelenek! Ezt ők strázsának hattak itt kin, a mint veszem észre. De Istennek rendeléséből ugy esett, hogy el nyomta az álom a rosz Embert. O, bár csak frissen jönne haza most az Atyám, hogy mint hogy nékem semmit sem akar hinni, érne most rajta Önnön maga! Oh, itt van, a mint látom, máshonnét jön.

418 II a' kit Atyámért

418 II fel-költöm a' Lórintzet

419 II (*dírnosan*) Mitsoda, a' Kapitány?

IMRE Kellj-fel Lórintz. Itt van a' Kapitány.

LÓRINTZ Mitsoda tituluat adjak néki, előbb is (*egyvet ástíoz.*)

IMRE Hamar! hamar!

LÓRINTZ Ejnye nó eb a' (*ástíozik*)

423 II Ugyan el-aluttam volt jó ízűen.

424 II Eredj frissen a' Domonkos Pál hazához.

LÓRINTZ Hízem most keltem-fel, már menyek?

- Mit csinállok ott?

IMRE Ott van az Atyám, hidd haza frissen.

LÓRINTZ Ejnye de meg-kell húzódoznom. - Mit mondott az Úrfi.

IMRE Eredj már hidd haza az Atyámot.

426 II Ugy ám de Gábris

428 II azonban (*el-megj.*)

430 II De az Istennek

432 II most haza

SCENA SECUNDA

Tornyos Péter és Lajos

LAJOS

Ah, Isten Angyala hozott, édes Atyám!

PÉTER

435 Miokra való Nézve?

LAJOS

Ah, mit nem cselekedett ismét az Öcsém!

PÉTER

440 Mindgyárt gondolám, hogy az Ecsére fog neheztelni. Lajos, Lajos, ismét elő veszed rossz természetedet, ismét irigykedel? Miért fáj a teneked, hogy Öcsédnek egy kevéssel jobb Orczát mutatok? Hiszem én mind a kettőtököt szeretlek. Hogy ha pedig az öcsédre egyszer egyszer rá mosolygok, azt te ne csudáld, mivel hogy ő kisebb és ifiabb náladnál, egyszóval gyermek, a kinek te, ha okos volnál, magad is kedveznél, magad is egy kicsint.

LAJOS

Oh, Istenem!

PÉTER

Mind azon által, mit cselekedett?

LAJOS

445 Imé, hogy ne hozzam elő régi szokott csintalanságait, csak az éjjel mit nem cselekedett.

PÉTER

Mit?

LAJOS

A Vendég fogadóban a katonákkal kártyáztván száz aranyat veszett.

434 II [A sor előtt:] MÁSODIK KI-MENETEL. DOMONKOS PÉTER, és IMRE.

434 II az Isten

437 II gondoltam

438—440 II veszed a' 'Természetedet irigykedel? Mert látom, hogy ez a' szokott rendetlen indulat háborgatja a' szívednek nyugodalmát. Az fáj te néked, hogy egy kevése jobb ortzát mutatok az Öcsédnek, azért

zugolódol, de nem méltán zugolódol: mert én látod-e', mint a' kettőtököt szeretem, az Öcsédre pedig, hogy reá mosolygok néha, azt te

441 II egy szóval még gyermek

442 II magad-is kedveznél inkább egy kicsint.

444 II az által mondd-meg, mit

445 II a' régi szokott tsintalanságjait

PÉTER

Eregy, mit beszélsz te! Nem hiszem biz én ...

LAJOS

450 Tudom, hogy nehezen hiszed el, de én önnön magoktól hallottam azt a katonáktól.

PÉTER

Talán csak tréfálosztak, hiszem meg szokta azt ő vallani én előttem, ha mit gyalogságbólis vétett néha.

LAJOS

455 Meg ám, az hol mi aprolékokot, hogy annál inkább palástolhassa ravaszságát, de ama nagy pajkosságit s, belsőbb titkait másokkal közli inkább.

PÉTER

Kivel közlené inkább, talám veled? Eredgy, eredgy, mert látom, hogy csak az irigység bír téged e költeményekre.

LAJOS

Ah, édes Atyám, mit gondolsz? Hallyad, kérlek, mit mondok!

PÉTER

Mondgyad!

LAJOS

460 Latroczit isméréd ugyé?

PÉTER

Hogy ne.

LAJOS

Azt a híres pajkost?

PÉTER

Azt, azt.

LAJOS

A kit te, noha későn, de csak ugyan még is késén, el tiltottál a házunktól.

449 II [Az utolsó szó:] Te!

450 II ezt

453 II tréfálosztak, hiszem meg szokta ő előttem vallani, hamit gyalogságbólis vétett is

455 II a' ravaszságát, de ama nagyobb

456 II közölné inkább? Talám te veled

457 II látom, hogy mind az irigység bírt tégedet

464 II ugyan még-is egyszer tellyességgel ebtiltottál

PÉTER
465 Ismérem jól a rossz ficzkot.

LAJOS
És Gabrisnak keményen meg tiltottad a véle való társalkodást.

PÉTER
Ugy vala, tudom; s mi osztán?

LAJOS
Az, édes Atyam, hogy ugyan azzal az híres pajkos ficzkóval, Latrocziával, az a jó gyermek, Gábris most együtt éppen tanácskozik.

PÉTER
470 Az én Gábriskám?

LAJOS
Az az! Az a jó szó fogadó fiú. És pedig itt a házuknál.

PÉTER
Ah, igazán mondod é te ezeket?

LAJOS
Minden bizonnyal. És a mi nagyobb, az iránt tanácskoznak, hogy s miképpen lohassanak meg tegedet, és el szökhessenek.

PÉTER
475 Az Istenért, mit beszélsz? El nem hiszem.

LAJOS
Lássad magad, imé, ebbe a szobába vannak.

PÉTER
Jaj nékem! Hát mennyünk be!

LAJOS
Bé zárkoztak nyilván, hogy a zörgetésre ki bocsáthassa Latrocziát. Inkább a hátulsó ajtón üssünk rajtok véletlenül.

PÉTER
480 Jól mondod. Mennyünk! Jaj nekem! Mit hallok az Istenért?

466 II Gáborkak

468 II ugyan avval a híres pajkos Latrocziával az a jó
Gyermek most éppen együtt

471 II Az az, a' jó

478 II zörgetésre

SCENA TERTIA.

Gábris, Latroczi és a voltak alattomban.

GÁBRIS

Ugy tetszik, mintha valami beszédet hallottam volna ide ki. De hová lett Lórincz? Jaj nekem, mit látok! Imé, az Atyám a bátyámmal egygyütt. Oda vagyok, immár meg látott... Latroczi, meny ki a házból, mikor mondom, mert mindgyárt oda zárlak, és el megyek az Atyámhoz. (*Quasi non observasset Senem.*)

485

LATRÓCI

(*Hic non observat Senem.*) Minek hijtál ki?

GÁBRIS

Eredgy, hord el magad!

LATRÓCI

Hova?

GÁBRIS

Akár hová, pokolba! (*submisse:*) (Az Atyám van itt) csak szalady, vakarodgy innen, ifjak vesztére termett nemzetség!

490

LATRÓCI

Ugyan mit tsinálasz? (*Nec Senem observat, nec Gabrielem submissem loquentem intelligit.*)

GÁBRIS

Hát nem mész el? (Az Atyám!) Akarodé, hogy éb rudon vesselek ki, te pajkos?

LATRÓCI

495 Meg bolondultálé, vagy mi lelt?

GÁBRIS

Nem csalsz meg ez után, ne busuly. (Csak nem veszi észre az Ostoba!) De hogy mertél közel is jönni a házunkhoz, te ifiak pestisse?

481 II [A sor előtt:] HARMADIK KI-MENETEL. GÁBOR, LATRÓCZI, és a' voltak alattomban.

482 II lett a' Lórincz? (*észre veszi az Atyját*)

485 II Atyámhoz. (*mintha észre nem vette volna az Atyját.*)

486 II Minek hivtál-ki? (*Nem veszi észre az őreget.*)

487 II magadat

489 II pokolba (*félre lassan.*)

490 II termett gaz nemzetség

492 II tsinálasz? (*sem az őreget nem látja, sem a' Gábor beszédit nem érti.*)

495 II Meg-bolondultál?

496 II búsúlj, - hogy nem veszi

PÉTER
(Oh, én szívemnek vigasztalása!)

GÁBRIS
505 Nem tudodé, hogy keményen el tiltott a házunktól az Atyám? (Áhá, vigyáz
hátra.) De óh, jaj nékem, hogy nints most itthon, majd utat mutatott volna
néked, te akasztófára való!

PÉTER
(Oh, én Örömem!)

LATRÓCI
De mit vesződöm véle?

GÁBRIS
(Csak nem veszi észre.)

LATRÓCI
505 Maradgy azért magadnak az Atyáddal, házaddal, nemzetségeddel egygyütt,
embertelen!

GÁBRIS
(Az ugyan meg haragudott.)

SCENA QUARTA

A voltak Latroczin kívül.

PÉTER
Gábriskám!

GÁBRIS
Ki szollit? Áh, édes Atyám, itt vagyé?

LAJOS
510 (Ravasz roka!)

GÁBRIS
Ah, hogy nem voltál itt egy szempillantással előbb!

498 II *(félre)* Óh én

499 II Nem tudod, hogy oly keményen tiltott-el a'
házunktól

501 II mutatna ő néked

502 II *(félre)* Óh én

505 II Maradj tehat magadnak

506 embertelen! *(el-megy)*

508 II [Nincs új jelenet, folytatás a szöveg. Van
rendezői utasítás:] PÉTER *(előbb jön.)*

509 II itt vagy?

510 II *(félre.)* Ravasz

511 II itt csak egy

PÉTER

Itt voltam, fiam, és szívemnek nagy örömével hallottam beszédedet, s, láttam cselekedetedet.

GÁBRIS

Alig tudtam meg menekedni tőlle.

PÉTER

515 Gyere, gyere, hadd ölellyelek meg.

LAJOS

Oh, vakság!

PÉTER

Emberségessen viselted magadot.

LAJOS

Heába beszellek, de, de ez is merő ravasz álnokság vala.

PÉTER

520 Ahá, meg most is patvarkodol? Kérj bocsánatot mingyárt, hogy vakmerőképpen meg itilted ecsédet, irigy kutya! Kövesd meg mindgyárt Őcsédet!

LAJOS

Ah, Atyám, én kövessem meg ecsémet?

PÉTER

Te, te, semmire kellő rossz gyermek!

LAJOS

Áh, az Istenért!

PÉTER

Csak hamar terdepely le!

LAJOS

525 Ah, édes Atyám, még le térdepellyek?

512 II fiam itt

513 beszédidet, láttam cselekedetidet

514 II meg-menekedni a' Latrótzitól

516 II (féle) Óh

517 II magadat! - - Imre! látod-e', mely vakmerő vala a' te itéleted? csak annyit tartok én már a' többi beszéded felől-ia.

518 II Hijába beazéllek, tudom, de merő ravasz álnokság vala ez

519-520 II mindjárt a' vakmerő itéletedről. Te irigykedől kövesd-meg az Őcsédet!

521 II kövessem-meg ötet?

522 II Te, te Imre!

523 II Az Istenért! ah!

PÉTER
Hányszor akarod, hogy mondgyam?

LAJOS
(*Flectit.*) Oh, felséges Isten, mit mondgyak?

PÉTER
Mondgyad utánnam: Edes Öcsém.

LAJOS
Edes Öcsém.

530 PÉTER
Meg bocsáss!

LAJOS
Meg bocsáss!

PÉTER
Hogy meg bántottalak.

LAJOS
Hogy meg bántottalak.

PÉTER
Ez után meg jobbitom magamat.

535 LAJOS
Meg jobbitom.

PÉTER
Látom, fel háborodtál. Eredj bé, tedd le magad, aludgy egy kitsint.

LAJOS
Oh, Egek!

527 II (*le-térdel*) óh

530 II Meg bocsáss, hogy meg-bántottalak.

531 II Meg bocsáss, hogy meg-bántottalak.

532 II Meg bocsáss, hogy meg-bántottalak.

536 II Látom, hogy fel-háborodtál, eredj bé, feküdj-le,
aludgyál egy keveset.

537 II Oh Egek (*el-megy.*) [A sor után nincs új jelenet.]

SCENA QUINTA

A voltak Lajoson kívül.

PÉTER

540 Te pedig, Gabriskám, ez után is úgy viseld magadot, ojjad magadot annak a rossz ficzkónak társaságától. De ugyan hogy ment bé a pajkos, hiszem, úgy véltem, a mint meg hattam, zárva tartottad a házat.

GÁBRIS

Oh, meg nem gondolnád, miképpen tsalt meg. Ugy tettette szava járását, mint ha te lettél volna, édes Atyám.

PÉTER

Álnok Ifiu! Meny bé már, fiam, és ez után ne engedd meg csalatni magadot. Senkit bé ne eresz, mert én ma estig haza nem jöhettek.

GÁBRIS

545 Ugy cselekszem, édes Atyám. (*Intrat.*)

PÉTER

Tudom, hogy már nehezen fog várni Pekmeges Mihály Uram, most azért oda megyek. De mit akar itt megint az Öcsém?

SCENA SEXTA

Tornyos Péter és Tornyos Pál

PÉTER

Hát mi hír? Talán elő került a bujdosó fiad?

PÁL

550 Azt hallom, hogy itt a kertek megint kereng; tettem immár rendelést iránta, hogy haza keritessék. De a pénzemet meg olvastam, és hálá Istennek, vagy igen kevés vagy éppen semmi hejja sints.

538 II édes Gabriskám, azután-is

538 II ójjad magad

539 II ment-bé a' pajkos? Folytatólag: GÁBOR (*félre*) Jaj mit mondjak birtelen?

540 II vélem, hogy a' mint

541 II Oh nem gondolnád, miképpen tsalt meg. PÉTER: Hogy hogy? Álnok ifju;

543 II ezután ne hagyj magadat meg tsalattatni

544 II nem jövök

545 II Atyám (*el-megy.*)

546 II immár, Petymeges Mihály, oda megyek most azért

547 II akar megint az

548 II [A sor előtt:] NEGYEDIK KI-MENETEL. DOMONKOS PÉTER, és PÁL.

549 II kertek mellett

549 tettem már

550 II és hálá Istennek

PÉTER
Örvendek.

PÁL
Azomban nem ez iránt jöttem ide én most, hanem itt hon vanné a Gábris fiad?

PÉTER
Itt hon van, s, minek kérded te azt.

PÁL
555 Nem ok nélkül. Majd olyanokat hallasz, hogy ránczba szedik az egész orczádat.

PÉTER
Ugyan mit?

PÁL
Azt mondgyák, hogy a Gábris fiad azokkal a vándorló katonákkal kártyázzván, az éjjel szaz aranyat veszett.

PÉTER
560 (Mit beszél ez is száz aranyat?) És kitől hallottad te ezt?

PÁL
Az a hire mindenütt.

PÉTER
Eredgy, Vesz el a hireddel egygyütt! Nem hiszem biz én.

PÁL
Szivemből kívánnám, hogy igaz nem volna, de lehetetlen, hogy a közönséges meg egygyezett beszéd merő költemény legyen.

PÉTER
565 Lehetetlen? Az emberi nyelv, látod é, olyan, hogy a bika alatt is bornyut talál. Hát ugyan szollottálé a katonákkal?

PÁL
Én ugyan nem szollottam, de azt hallottam, hogy a tiszt, a kivel kártyázott, keresi most őtet mindenütt a városon.

553 II hanem valyon ithon van-e' Gábris

558 II hogy Gábris azokkal; ez éjjel

560 II Aranyat? Kitől

563 II hogy ne lenne igaz, de igen sokat tartazz földte,
lehetetlen

565 II bika alá-is borjút tehet

566 II szóllotal-e' magad a'

567 II de azt mondják, hogy

568 II keresi őtet

PÉTER

570 E ha igaz volna, Vallyon nem fel találhatta volna é eddig lakásomat? Vagyon meg, Istennek hálá, oly hirre neve szegény házamnak, hogy azt kiki meg mutathatta volna néki. Miért nem jó tehát?

PÁL

A Farkast emlegetik, s ihon a kert mellett kullog. E nyilván az a tiszt, ide jó egyenessen.

PÉTER

Várjuk meg (Egy kevésbé bizony mégis félek.)

SCENA SEPTIMA

A voltak és Kapitány, Famulus

KAPITÁNY

575 Köteles szolgálja az Uraknak.

PÉTER

Hozta Isten szerencsésen!

PÁL

(*ad Famulum*) Mitsoda tiszt ez?

FAMULUS

Kapitány.

KAPITÁNY

Talám éppen jól találtam jó Uraimra?

PÁL

580 Mit parancsol tehát, Vitéz kapitány Uram?

KAPITÁNY

Kérem, nem parancsolok; hogy ha lehet, jó Utra igazítsanak engem.

PÉTER

Örömet szolgálunk, csak hallyuk szándékát Kapitány Uramnak.

569 II volna, gondold-meg csak Ősém, vallyon fel-nem; lakásomat

572 II ihol a' kert megett

572 II Tiszt lesz, ide jön

574 II Bizony még-is félek egy kevesé.

575 I (A szereplők felsorolásából hi. a *FAMULUS.*) II

[A sor előtt:] ÖTÖDIK KI-MENETEL. A voltak, KAPITÁNY, és egy KATONA.

577 II (a' *katondhoz*) Mitsoda

579 II Talám ugyan éppen szerencsésen találtam jó

581 II Kérni fogom inkább az Urakat, hogy

KAPITÁNY

585 Imé, ebben ál a szándékom. Egy Valamely Tornynos névű Ifiu száz aranyammal ados, melyeket én az éjjel a játékban rész szerént tőle el nyertem, rész szerent pedig el fogyván a pénze, fel tettem érette.

PÉTER

(Jaj nékem, szegeny fejem!)

KAPITÁNY

Kérem azért az Urakat, annak fel találására igazítani méltóztassanak engem.

PÁL

El hiszedé immár?

PÉTER

Es kinek hitták kereszt neve szerént?

PÁL

590 Nem Gábrisnaké?

PÉTER

Halgass!

KAPITÁNY

A kereszt nevét ugyan nem tudom, de személylyére mindgyárt rá ismérnék, ha láthatnám. Azomban, a mennyire ki tanolhattam immár annak a Tornynosnak a fia léssen az, a ki itt a szomszédba lakik.

PÉTER

595 A szomszédban?

KAPITÁNY

Igen is.

PÁL

(Mit beszél ez?)

PÉTER

A bizony rendes volna.

583 II áll szándékom

584 II ő tőlle

586 II *(félre)* Jaj

587 II ennek fel-találására reá-igazítani méltóztassanak.

588 II *(Péterhez)* El-hiszed már?

590 II Gábornak?

593 II reá esmérnék, tsak láthatnám

594 II Domonkosnak fia léssen a' ki

PÁL

600 Az én szegény házam itt a szomszédban? De talán tsalatkozik, Kapitány Uram, ittenn lesz a nyilván ennél a háznál.

PÉTER

Nosza, fogd rá ismét!

PÁL

Az itten lakó Batyámnak is vagyon két fia.

PÉTER

S, Mit osztán?

KAPITÁNY

605 Ugyan én is itt kerestem volt az elébb, de szembe beszédbe voltam immár az itten lako Tornynos Urnak mind a két fiával, s, láttam magam, hogy egygyike sem az, a ki velem kártyázott.

PÁL

Mi dolog ez?

PÉTER

Hálá Istennek, tsak ártatlan az én Gábriskám!

PÁL

610 De hogy hozza azt ki, kapitány Uram, hogy mint hogy nem a bátyám fia volt, hogy az enyim?

KAPITÁNY

Ugy hozom ki, mert a ki velem kártyázott ugyan csak Tornynos nevű Ur fia volt. Már pedig, mivel az, a kit keresek, nem ide való, más Tornynos Ur pedig itten nincsen, hanem csak itt a szomszédban, világosan következik, hogy annak kel lenni, a ki ide a szomszédba való.

PÉTER

615 Nő, ez ugyan nyilván való dolog. Helyesen okoskodik, Kapitány Uram.

PÁL

Jaj nékem! De mind a kettővel szollott, Kapitány Uram?

599 II szegény lakásom ez itt

600 II lesz az ugyan ennél

601 II réá ismét patvarkodó

603 II 'S mi osztán?

604 II vólt azt elsőben, de

604 II voltam már

606 II az ki velem

608 II (*félre*) Halá Istennek

609 II hozza ki azt Kapitány Uram, hogy mint hogy nem a'

611 II tsak ugyan Domonkos fia vólt. Már mint hogy az,

613 II szomszédban, a' mint ballom, világossan

615 II No az

KAPITÁNY

Unalmas ember kegyelmed, a mint látom. Én nem álmod hiveszek, hanem igazat mondok; úgy vala, a mint mondtam.

PÁL

Mi véletlen változás ez? Áh, lehetetlen dolog! Nem hiszem biz én.

KAPITÁNY

620 Micsoda? Nem hiszem? De eb ugatta, hire helyen engem senki se hazuttollyon!

PÉTER

Jaj, hogy beszélsz te is? Imé, meg haragítád.

KAPITÁNY

Nem hiszem? Tehát én hazudok?

PÁL

625 Követem, vitéz Kapitány Uramot, az Isten ne adja, hogy hazuttollyam az Urat, hanem azt akartam volt mondani, hogy talám valami rossz emberek által megcsalott Kapitány Uram. Mert én azt hallottam volt, hogy imé, a Bátyám fia, Gábris volt volna a játékban.

PÉTER

Minden tehén a maga borját nyallja. Látodé, ecsém, te sem akárnád, hogy a fiadon száradna a dolog.

PÁL

630 De ugyan gondold meg magad is, hogy ha hozzá férhetetté ez a cselekedet a fiadnak meg gyermeki s, együgyű természetéhez?

PÉTER

De igen együgyűnek mutatá magát csak az éjjel is. Hát mit jelent egyebet az a bujkálás, a pénzbe való kaparázás?

PÁL

635 Igaz, igaz, hogy lehet egy kis gyanu hozzá. Mind az által kérem, ne vegye rossz neven Kapitány Uram, ha kihivattyuk a Bátyám fiát egy kevéssé. Ha

619 II lehetlen dolog [Hi. a biz én.]

620 II hiszem? De eb ugatta

622 II (Pálhoz) Jaj; im meg-haragítottád

624 II Uramat, Isten

625 II Uram, távul legyen az én töllem. Hanem

627 II Gábor

628 II Ládd-e! Ősém

630 II férhet-e'

631 II és együgyű

632 II mutatta ugyan magát taak ez éjjel-is

634 II azon által

ugyan csak a fiamra bizonyodik, nem szánom azt a száz aranyat, csak hogy világosságra jőjjön a dolog.

KAPITÁNY

Nem ellenzem, csak sokaig ne vontassa kentek a dolgot, mert immár masérom kellene.

PÉTER

640 Nem bánom, nem, nem! Hijjuk ki, szemtől szembe kérdezzük!

SCENA OCTAVA

A voltak és Gábris ben a házban.

PÉTER

(*Pulsat fores.*) Gábris, gyere ki, fiam, gyere! Gábriskám!

GÁBRIS

Ki zörget ottan?

PÉTER

En vagyok, nyisd ki az ajtót!

GÁBRIS

645 (*Quasi non novisset Patrem.*) Nem nyitom biz én, akár ki vagy, mert nekem keményen meg hatta az Atyám, hogy senkit se bocsássak bé.

KAPITÁNY

A szava járása ugyan meg egygyezik.

PÉTER

Én vagyok az, fiam, én, a te édes Atyád.

GÁBRIS

Erigy, rosz Ember, ismét meg akarnál csalni.

PÉTER

Ha, ha, he!

637 II hogy világ színre keljen a' dolog.

640 II [A második *nem* hi]; kérdezzük-meg.

641 II [A sor előtt:] HATODIK KI-MENETEL. A' voltak,
'S GÁBOR benn a' házban. PÉTER (*zörget az Ajtón.*)

642 II zörget oda ki?

644 II (*II Mintha az Atyját meg nem esmérné.*)

645 II keményen meg-ültotta; senkit bé ne botaássak

646 II meg-eggyez

647 II én az édes

PÁL

650 Ugyan embertelen csalárdság ez!

PÉTER

Nem a biz ez, hanem azt gondolja szegényke, hogy Latroczi akarja meg csalni, valamint már ma történt. Ne fély, fiam, ne, nem Latróczy vagyok én, hanem édes Atyád.

GÁBRIS

Heába mesterkedel, mert nem tér az én Atyám haza, hanem csak késő estvére.

PÉTER

655 Micsoda hiven tartya meg parancsolatomot. De jól van, hogy nálam van a generalis kulcs. (*Incipit reserare.*)

SCENA NONA

A voltak és egy Katona

KATONA

Vitéz Kapitány Uram, addig nyomoztuk azt a nyulat, hogy csak fel vertük egyszer. Fel találtuk az Ifiat.

KAPITÁNY

Ugyan ugyé? Hol?

KATONA

660 Itt a kertek mellett sajdítottuk meg.

PÁL

(Jaj nékem, az én fiam az, minden bizonynyal.)

KAPITÁNY

De tudgyatoké bizonyossan, hogy az?

KATONA

A biz az minden bizonynyal, ugyanazon ál orczáson, köppenyegezen, valamint

652 II ma meg történt

652 II fiam nem Latróczy, nem, hanem én vagyok az édes

654 II előbb haza, hanem késő

655 II hiven meg-tartja a'

656 II [A rendezői utasítás:] *(fel-akarja nyitni.)*

657 II [A sor előtt:] HETEDIK KI-MENETEL. A' voltak, és egy KATONA.

657 II Addig nyomoztuk addig azt az Ifiat

660 II kertek megett

661 II *(félre.)* Jaj

665 hozzánk jött volt az éjjel. Itt a kertek mellet kerengett, s, látván bennünket,
egy szilvásba szalatt. Ott hajhászszák most minden felől a katonák.

KAPITÁNY

Beste lélek Karafia! Mennyünk oda!

PÁL

Utannok kel mennem magamnak is. Istentelen gyermek!

SCENA DECIMA

Tornyos Péter és Gábris

PÉTER

Csak úgy van az, aki másnak vermet ás, maga esik belé. (*Reserat portam.*)
Gabriskám! Gyere ki! Gyere! Ne fély! Látodé, én vagyok.

GÁBRIS

670 Tehát ugyan csak te voltál itt valósággal? Oh, követlek igen szépen.

PÉTER

Hadd el, fiam, semmit sem vétettél.

GÁBRIS

(Ugyan félelemben valék én most.)

PÉTER

Sőt, ebből ismertem meg leg inkább hivségédet. Mind azáltal azt ne véd, hogy
én ezt csak próbául cselekedtem volna, hanem valósággal akartalak ki hinni.

GÁBRIS

675 Ugyan mi iránt?

PÉTER

Csak ugyan rád akarták fogni azt az éjjeli kártyázást, melyel vádolt volt ma
előttem Lajos Bátyád.

664 II jött ez éjjel; kertek megett

665 II hajhászszák már

666 II oda. (*el-mégyen a' Kapitány.*)

668 II [A sor előtt:] NYÓLTZADIK KI-MENETEL.

DOMONKOS PÉTER, és GÁBOR.

668 II bele (*fel-nyitja az ajtót.*)

669 II Látod hogy én

670 II Ah édes Atyám! Tehát

672 II (*félre*) Ugyan nagy félelemben voltam én

673 II Mindazáltal ne véd, hogy én azt tsak

675 II mi eránt? (*félre* tudom én miért hívtak

676 II reád

677 II előtem a' Bátyád.

GÁBOR Az Istenért!

PÉTER Sőt még az Ősém-is Pál reád akarta volna
azt mázolni.

GÁBRIS

Ugyan hogy s, miképpen s, mitsoda kártyázást?

PÉTER

680 Sok volna erről a beszéd. Sietnem kell Pekmeges Uramhoz. Majd meg beszél-
lem estve vizsgálatásodra. Isten veletek!

SCENA UNDECIMA

Gábris egyedül.

GÁBRIS

Ugyan meg szeppenék. Csak egy kevésbe marada, hogy el nem vágák a ro-
kának a farkát. Jaj, ha szemébe tűntem volna akkor a kapitánynak, mint a
murok, oda lettem volna. De meg sints jó rendben a szénám, mert ha kezébe
kerül a Sándor, csak ki tudódik a dolog. Bár csak Latrocziival lehetnék!

SCENA DUODECIMA

Gábris és Lórincz

LÓRINC

685 Tudgya a patvar, hol jár az öreg. Meg jártam az egész Várost, sohut még is
nem találok, mindenütt csak azt mondgyák, Most ment el, nem volt itt, a
szomszédba keresse kend. Jaj, ugy el fáradtam, hogy alig tartanak a lábaim.

GÁBRIS

Lórincz, eredgy, szaladgy frissen Latroczihoz!

678 II kártyázást? Mert én semmit sem tudok benne.

679 II Pegyemeshez, mert már talám haragszik-is, hogy olly
késón jövök; majd meg-beszéllem estvére, Fiam, vizgasz-
talásodra, mely szépen tetteti ki a' te ártatlanságod.

GÁBOR Áldassék az ártatlanak Pártfogója!

PÉTER: No Isten veletek. *(el-megy.)* [Utána Gábris
monológja nem képez külön jelenetet.]

681 II [A sorok helyett:] Meg pihenek most egy keve-
sé. Úgy megazorúltam volt már oda bé, hogy tsak
léleketet-is alig vehettem volt a' nagy félelem miatt:
mert ugyan-is ha szemeibe tűntem volna, reám esmért
volna mindjárt.

683 I mind II De tsak ugyan most sints jó renden

684 II tsak ugyan ki-tudódik

685 II A sor előtt: [KILENTZEDIK KI-MENETEL. GÁ-
BOR, és LÓRINTZ.] *(Lórincz bé-jön nagy tsammagva.)*

685—687 II az az öreg, meg-jártam már az egész várost
utánna, úgy hogy a' lábaimat-is alig érzém, 's minden-
ütt, patvar vigye-el. — Már szitkolóznom-is kell,

— tsak azt mondják: most ment-el, nem volt itt, most
ment-el, nem volt itt. De már bizony üdéje, hogy le-
feküdjem.

688—694 II Lórintz! [A sorok helyett:]

LÓRINTZ Nő!

GÁBOR Eredj.

LÓRINTZ Jó volna ám, már menyek.

GÁBOR No eredj, szaladj frissen Latroczihoz, mikor
mondom: köszönts nevemmel, és mond-meg neki, hogy
igen kérem jöjjön-el én hozzám most mindjárt egy
szóra.

LÓRINTZ Jó volna ám, talám káptolány a' fejem, hogy
azt a' hosszú parantsolatot egyszerre megtanúljam.

GÁBOR Eredj nő.

LÓRINTZ *(vakarja a' fejét.)* Nő — — hová?

GÁBOR Nem mondtam már?

LÓRINTZ Nem mondtam én-is, hogy nem tudtam
meg-tanúlni.

LÓRINC
(Jaj nékem!)

GÁBRIS
690 Köszöntsd nevemmel, s mondgyad néki, hogy jőjjön hozzám egy kevéssé egy szóra.

LÓRINC
De nem tudom, hol lakik.

GÁBRIS
A Csapó Uczába, mindgyárt a vendég fogadon alól.

LÓRINC
(Hiszem messze van az.) Jakab mehetne el inkább, ő tudgya, hol lakik.

GÁBRIS
695 Ahá, rest ember! Meny el mindgyárt, mert öszve töröm minden csontodat ... Ha othon nem volna, hallodé, vagy Pusztai Uram házánál vagy az Arany Csillagnál vagy a Fejér Lonál találod.

LÓRINC
(Na, jaj lesz immár az én lábaimnak!)

GÁBRIS
700 O, bár csak a Sándort meg ne fognák meg egy kevéssé! De ihol éppen érkezik. Heába már, valami uttal moddal valami rejtekben csak el kel igazitanom.

SCENA TERTIA DECIMA

Sándor és Gábris

SÁNDOR
Ah, jaj nékem! Hova legyek, mihez fogjak?

GÁBRIS
Sándor!

GÁBOR Eredj a' Latrótzihoz.

LÓRINTZ Értem a' Latró.

GÁBOR Hidd ide tsak hamar.

LÓRINTZ Hiazem bizony úgy-is hamar megyek
(*azonban igen lassan megy.*)

695 II [Hi. *Ahá rest ember.*] Menny hamar, mert; csontodat.

697 II nem volna keresd vagy a' vörös ökörmél, vagy a' fejér lónál hallod-e'?

698 II Hallom, hogy a' vörös ökörbe, vagy a' fejér lóba mennek. – No lesz ma megint a' Lábomnak. (*el-megy.*)

699 – 700 II a' Sandort még egy kis üdeig meg-ne fognák – de ihol jön éppen, el-kell már rejtennem akár hogyan.

701 II [A sor előt:] TIZEDIK KI-MENETEL SÁNDOR és GÁBOR.

SÁNDOR

Ki szollit? ... Hát itt vagy e te, jó vezér? Látodé, mire jutottam a te tanácsid után?

GÁBRIS

705 (Ugyan mit mondgyak néki?)

SÁNDOR

Meg haraguván az Atyám, már a katonákkal fogattat. De vissza térek hozzája, lábaihoz borulok, meg vallok mindeneket.

GÁBRIS

Ugy, ugy, esztelen!

SÁNDOR

Hát mi tévő legyek már?

GÁBRIS

710 (Ugyan mit költsek?) Jól van. Maskép miért nem mennel? Szép dolog katonának lenni.

SÁNDOR

Mitsoda? Katonanak?

GÁBRIS

Hát nem tudod, hogy az Atyád bé adott a katonák közé téged dobosnak?

SÁNDOR

Dobosnak?

GÁBRIS

715 Annak. Mint ha nem tudnád.

SÁNDOR

Jaj, az Istenért, mit beszéllesz? Engemet Dobosnak?

GÁBRIS

Teged, teged, minden bizonynyal.

703 II vagy te

704 II tanácsid után indúlván.

705 II (félre) Ugyan

706 II vissza térek, már inkább lábaihoz

709 II [A sor végén a már hi.]

710 II (félre) Ugyan; Másképpen miért nem mennél, hiszem szép

713 II Atyád haragjában oda azántu a' katonák közé, dobosnak adott bé.

715 II Annak hát, mintha

716 II Istenért! Engem dobosnak?

SÁNDOR
Ah, jaj, jaj!

GÁBRIS
Azért hajhásznak ők most teged.

720 SÁNDOR
Oh, édes Istenem, hová forduljak? Jaj, mihez fogjak?

GÁBRIS
Mit jajgat? Örüly inkább!

SÁNDOR
Oh, mikor én rettentő képpen félek a hadakozástól.

GÁBRIS
Bizony, van is mitől félni, pedig ezek éppen most egyenesen a táborba mennek.

725 SÁNDOR
Jaj! Jaj! Jaj!

GÁBRIS
Hogy mérsz tehát itt szimatolni, jajgatni? Hát ha most itt érnek?

SÁNDOR
Ah, elmegyek az Atyámhoz, sirva fogom kérni, hogy ne adjon Dobosnak.

GÁBRIS
Ah, bolond! Mint ha az már az Atyád akarattján állana. Nem gondolnak már most azzal a katonák, minek utánna bé adott, egyszer csak el visznek.

730 SÁNDOR
Jaj nékem! Kérni fogom, hogy váltsa ki az Atyám.

GÁBRIS
Ah, mit gondolsz, véledé ugyan te, hogy mindgyárt száz Aranyat le tegyen eretted az Atyád most haragjában? Pedig annyi kívántatik ki váltásodért.

718 II [Hi. a második *jaj*.]

719 II most tégedet.

721 II jajgat bolond?

722 II hadakozástól, sőt még a' fegyvertől-is.

723 II most éppen

725 II [Hi. a harmadik *jaj*.]

726 II tehát itt forgolódni

727 II sirva kérni fogom, hogy ne adjon oda

729 II most ávval

731 II gondoloz? Az nem tanácsos látod-e', hogy mindjárt

SÁNDOR

Ah, Boldog Isten, *dehogy* adgya meg! Mit tegyek tehát, gyámoltalan?

GÁBRIS

735 Soha jobban nem cselekszel, mint sem, míg el mennek, jól el rejtéd magadat.
Ugy is már induló félbe vannak.

SÁNDOR

Ugy cselekszem tehát. El megyek a Csűrbe, és el buvok a szalmába.

GÁBRIS

(Csak menne el hamar!) Ugy, ugy, Sándorka, majd tudodra adom, mihent el mennek.

SÁNDOR

Megyek. De, jaj, ihon jó az Atyám.

GÁBRIS

740 (Jaj nékem!) Szaladgy tehát erre!

SÁNDOR

Ah, talám még is meg próbálok előbb.

GÁBRIS

Oh, esztelen Ifju, meny el! Jaj, bé haragoson jó.

SÁNDOR

Ah! Ah!

GÁBRIS

Jaj, már itt van, oda vagyok most. (*Morat.*)

SCENA QUARTA DECIMA

Tornyos Pál és Sándor

PÁL

745 Hova lött az a gyermek? Annyian voltunk utánna, mégis ki csúszték kezünk közül.

733 I-II de hogy [Értelemazerüleg jav.]

734 II mint sem ha jól el-rejtéd magadat még el-mennek 's úgy-is

736 II Ah úgy cselekszem, köszönöm a' tanácsodat, el-megyek ide a' tsűrbe, úgy meg-ébezttem már, hogy immár alig látok, de ki nem jövök onnét estig.

737 II adom én mihent.

739 II Megyek - Jaj de ibol az Atyám

740 II Szaladj frissen tehát

744 II most (*bé-megy.*)

745 II [A sor előtt:] TIZENEGYEDIK KI-MENETEL.
DOMONKOS PÁL, és SÁNDOR.

745 II utánna, 's tsak ki-tsúszott kezünk közül mint a' tsik.

SÁNDOR
(*Jam accedit, jam retrahit se a tergo Patris.*)

PÁL
Beste lelek Korafia! És imé, mit látok. Itt vagy te jó madár?

SÁNDOR
Itt vagyok, édes drága Atyám.

750 PÁL
S, kit nevezel te Atyádnak? Engem?

SÁNDOR
Áh!

PÁL
Ha Atyád vagyok, hol a fiúi kötelesség, hűség, engedelmesség? Eredgy, a merre ereszkettél, vesz el! Keres magadnak más Atyát! Keresek én is más engedelmes fiat, elég szegény legény vagyok a világon.

755 SÁNDOR
Oh, édes Istenem!

PÁL
Istentelen gyermek, csak eregy! Egygyezzél meg a Kapitánnyal, mert én egy fillért se adok éretted.

SÁNDOR
Ah, szerelmes édes Atyám!

PÁL
Meny el!

760 SÁNDOR
Meg vallom gonoszágomat. Utalom és bánom! Soha többé!

PÁL
Meny el szemeim elől!

747 II (*Már kezelit, már vissza vonnya magát.*) Ah jaj!

748 II itt van a' jó

749 II Áh itt vagyok itt, édes

750 II nevezted

751 II Ah! Édes Atyám!

752 II Ha Atyádnak tartottál, hol vala a' fiúi kötelesség, tisztelet, engedelmesség, hűség?

753 II más feslett akaratom szerint való Atyát

754 II van

755 II (*le-térdepel*) Óh

756 II egygyezz-meg a' kapitánnyal a' mint tudod, mert én csak egy

758 II szerelmes drága Atyám!

SÁNDOR

Ah, könyörű meg egyszer!

PÁL

Halgass és hord el magadot!

SÁNDOR

Arra az atyai édességes Névre kérlek.

PÁL

765 (Erőszakot tesz a szívem, de)

SÁNDOR

Atyám!

PÁL

Ne várd, hogy többé mondgyam! Hallgass és meny el szemeim elől.

SÁNDOR

Ah, jaj nékem, szegyenek! És hová mennyek gyamoltalan.

SCENA QUINTA DECIMA

Tornyos Pál

PÁL

770 Szinte meg győzi vala szívemet, de csak félelemben legyen meg egy kevesse, mászszor. ugy vélem, nem próbál ilyeneket. Most már nem annyira bánom azt a száz Aranyat, mivel látom, hogy észre tér a rosz gyermek. Oh, bár csak a mint szollottam a kapitánnyal, a katonák által hozattatnék a házamhoz. De imé, Latroczi. Vallyon mit akar itt ez a fickó? ugyan morgolodik magában. (*Retrahít se.*)

764 II [E sorok helyett:] Arra az Atyai édes névre kérlek!

765 II (*félre*) Erőszakot

767 II többeszd

768 II [Hi. a *szegyenek*] [A végén rendezői utasítás:] (*el-megy.*) [Utána PÁL monológja nem képez külön jelenetet.]

769–774 II [A kézirat szövege helyett:] Meg-győzte volna immár a' szívemet, fel-tett szándékomban ellen. Ha csak el-nem igazítottam volna. Már nem annyira bánom azt

a' száz aranyot. Örvendek, hogy ezére tér a Gyermek. De félelemben hagyom még egy kevesé, mert ha olly hamar meg-engesztelődtem volna, lágy természetemben bízván, máskor-is próbálhatná ő ezt. Inkább szeretném, ha a' katonák által hozattatnék a' házamhoz, a' mint őszve szollottam már a' Kapitánnyal. De íme erre jön a' Latroczi. Mit akar itt most az a' fickó? Nem tudom kire morgolódik magában (*hátra vonja magát.*)

SCENA DECIMA SEXTA

Latroczi és alattomban Tornyos Pál

LATRÓCI

775 Eredgy, ugy mond, hord el magad, vakarodgyál innen. Ébrudon vetlek ki, hiszen nem szorultam én még a te rongyos házadra.

PÁL

(Ugyan kire morog?)

LATRÓCI

780 Te pajkos, te ifiak pestisse, te akasztó fárá való. Nem szenvedem. Ő maga kotzkázik, korhelkedik, az után mind másra akarja kenni a maga szennyét. Oda menyek most azért egyenesen, és mind meg beszellem Tornyos Pálnak.

PÁL

A mint látom, a házamhoz megyen, én is utánna megyek.

ACTUS TERTIUS

SCENA PRIMA

Latroczi, Lőrincz

LATRÓCI

Heába unszolsz, mert engem soha se láttok a házatokba.

LÓRINC

Jaj nékem, tudom, hogy ismét futnom kellett utánna. Oh, gyere bé, Latroczi, csak egy kevéssé, kérlek!

LATRÓCI

785 Hogy ismét oly gyalázatosson kergessetek el? Nem vagyok én bolondotok.

775 II [A sor előtt:] TIZENKETTÓDIK KI-MENETEL.

LATRÓTZI, és alattomban DOMONKOS PÁL

775 II magadat vakarodj innen

777 II *(félre)* Ugyan

779 II kotzkázik, pajkoskodik, kortelykedik azután

780 II azért-is egyenesen, 's mind meg-bezéllem a'

Domonkos Pálnak. - *(el-megy.)*

781 I [A sor magasságában a margón: Exponatur sella pro

Petro!] Tornyos.] II A' Házomhoz megyen, a' mint látom utánna megyek.

782 II [A sor előtt:] HARMADIK FEL-VONYAS ELSŐ KI-MENETEL. LATRÓTZI, LÓRINTZ, és GÁBOR.

782 II sem láttok többé

783 II hogy megént futni kellett

784 II igen kérlek.

LÓRINC

Leg alább tehát váraokoz itt kin, majd ki hívom Gábrist.

LATRÓCI

Nem varakozom, semmi közöm nékem ti veletek.

SCENA SECUNDA

A voltak és Gabris

GÁBRIS

El alutt a Bátyám, oh, ugyan éppen jokor jöttél, Édes Barátom.

LATRÓCI

790 Barátom? Hiszem a te mondásod szerent pajkos vagyok én. Hires korhel
vagyok én, akasztófára való, a kit te eb rudon hanyál előbb a házadból. Talám
el felejtetted immár?

GÁBRIS

Latroczi! A bizony valójában haragszik. Jaj, utánna kel mennem, meg el árul
haragjában a bolond Latroczi.

LÓRINC

795 Hála Istennek, hogy maga ment utánna. Tudom, hogy engem hajtott volna
ismég utánna, pedig egészen oda vadnak már a lábaim. Most már ide le
fekszem egy kevésse magamnak.

SCENA TERTIA

Lajos és Lőrincz

LAJOS

El ment biz az. Lőrincz, eredgy frissen a Pekmege Uram házához!

LÓRINC

Ne néked!

786 II Leg-alább hát-váraokoz itt majd kihivom a' Gábrist.

787 II várokozom, mert én nékem semmi közöm sem fog
lenni ezután veletek (jön a' Gábor.) [Utána nincs új
jelenet.]

788 II édeséges

789 II Barátom? Hát hiszem pajkos vagyok én, híres
korhely

790 II hánytál-ki

791 II immár? De én el-nem felejtettem (el-megy.)

792 II valóban

794 II (Őrvend.) Hála; megy

795 II ismét utánna pedig egészen

796 II mar ugyan le-fekazem, és ki-nyugzom magamat.

797 II [A sor előtt:] MÁSODIK KI-MENETEL. IMRE, és
LÓRINTZ.

797 II Lórintz! eredj, eredj frissen a' Pegyemesékhez!

LAJOS

800 Azt mond az Atyámnak, hogy igen kérem, hogy jöjjön haza hamar, mert ha valaha, most ugyan szükséges a haza jövedele.

LÓRINC

Ugyan hadd pihennyek egy kicsit, Urfi!

LAJOS

Aha! Meny frissen semmire kellő, mert

LÓRINC

Ezek bizony öszve esküttek, hogy csak meg öllyenek a sok futkároztatással.

LAJOS

Mégis itt vagy?

LÓRINC

805 Menyek Urfi, menyek. (Hogy a tatár vinne el benneteket!)

LAJOS

Rajta kaplak most az egyszer, rossz gyermek. Azt gondollya vala, hogy aluszom, de, de hogy aluszom, sőt igen is vigyázok minden lépéseidre. De viszá tér immár, és pedig Latroczival. Be menyek én azomba, és aluszom, de csak fél szemre, mind az előtt.

SCENA QUARTA

Gábris és Latroczi, Lajos azomban az ajtó megett halgatodzik.

GÁBRIS

810 Hiszem a szemem pillogtatásából is észre vehetted volna, hogy csak színesen és tetteve szidtalak én. Pfuj, nem hittem volna, hogy oly kába légy.

LATRÓCI

Már a bizony meg lett, én mindent meg beszéltem Tornynos Pálnak.

GÁBRIS

Heába, már egyébképpen nem boldogulunk, hanem ha sietve, mig egybe nem

799 II hogy felettebb igen

800 II ugyan felette szükséges

803 II (félre) öszazve esküdtek ezek ma, hogy meg-öllyenek a' sok futkározásban.

805 II Menyek Urfi, menyek, - - vinne-el a' tatár benneteket.

806 II most rossz Ember

807 II aluszom, sőt igen-is vigyázok

808 II pedig az ó kedvesével, Latroczival. Bé-menyek én

809 II fél-azemmel mint

810 [A sor előtt:] HARMADIK KI-MENETEL. GÁBOR, és LATRÓTZI

810 II pillogtatásából

812 II bizony meg-csett, és mindent

815 szűrök az Öregek a levét, elejét vesszük a dolognak. Eredgy azért, a mint
montam, a kapitányhoz, s, kerjed szépen Nevemmel, hogy egy kevés várako-
zással légyen, én mindgyárt ott termek a száz Arannyal, csak csendességben
légyen. Add ide a kultsot!

LATRÓCI

Ne! Bal kéz felé tekerd.

GÁBRIS

Ne taníts te arra engem, tudok én az efféle mesterségekhez.

LATRÓCI

820 En el megyek, csak vigyáz, ne hogy ugy jársz, mint Sándor!

GÁBRIS

Ha, ha, he! Ne fély, nem imádkozom én elébb, hogy szerencsessen lopjak,
mint Sándor.

SCENA QUINTA

Gábris egyedül.

GÁBRIS

825 Ebbe a kamarába tartya a pénzét az Atyám, ugy tetczik is, hogy ezzel a kultsal
nyitottam volt én egyszer fel a vas Ládát, mert a lakatot tudom, hogy az meg
nyittya. De meg nézem elébb, mit Csinál a Bátyám. (*Intrat, mox redit.*) Aluszik
biza mégis, szintugy hortyog... Meg nyilik biz a szerencsésen.

814 II még őszve nem szólanak az öregek

815 I mind II a' mint mondottam

815 II hogy csak egy kis

816 II Csak hogy csendességben

819 II De hiazem ne taníts te arra, tudok én e' féle

820 II vigyázz úgy ne jársz mint a' Sándor!

821 II fély, bolond, mert nem imádkozom én az őrző

Angyalhoz, csak eredj, ne késsünk. [Utána Gábris

monológja folytatólagosan, nem külön jelenetként
következik.]

823 II tetczik, hogy ezzel

824 II nyitottam-meg én egyszer

824 I mi II hogy ez

825 II előbb a' Bátyám mit tainál. (*be-meg, 's ki-jön*)

826 II Meg-nyilt biz a' szerencsésen (*bé-meg a' kamarába.*)

SCENA SEXTA

Lajos és Gábris

LAJOS

(Oh Istenem, mit látok? Bé zárom az Istentelent.) (*Repente claudit et obserat portam.*) Aha, ott vagy, te jó madár!

GÁBRIS

(*Prospiciens per fenestram cratibus munitam.*) Jaj nékem!

LAJOS

830 No, te jó koltsár, mit keresel te ottan? Hogy mentél bé?

GÁBRIS

(Oda vagyok.) Lajos, ugyan ne tréfály!

LAJOS

Igen is, hogy csak tréfából zártalak be oda. Magad is csak tréfából mentél bé oda, ugyé? Aha, enyves kezű tolvaj!

GÁBRIS

Jaj, mit csinállyak?

LAJOS

835 Fel verted é immár a pénzes ládat? Nosza, vidd hamar Latroczi után a kapitánynak azt a száz Arannyat!

GÁBRIS

Kérlek, édes Bátyám, nyisd ki azt az ajtot.

LAJOS

Várok, majd meg nyitnya az Atyám, csak nem rég küldék érette.

GÁBRIS

Oh, az Istenért, mit cselekedtél?

LAJOS

840 Mindgyárt itt lesz immár.

827 II [A sor előtt:] NEGYEDIK KI-MENETEL IMRE,
és GÁBOR.

827 II Istentelent (bé zárja az ajtot.)

828 II vagy jó madár?

829 II (fenn, ki nézvéen a' rostelos ablakon) Jaj

830 II Nosza te jó koltsár, hát mit

831 II Ugyan Imre ne

832 II zártalak én oda

833 II mentélibé úgy-e'?

837 II régen küldöttem

837 II nyisd-fel az ajtot

GÁBRIS
Jaj!

LAJOS

Ugyana, mit fogsz felelni néki, ha kérdeni fogja, mit kerestél ott, hogy nyitottad fel az ajtót, minek mentél bé abba a kamarába, a melybe meg soha maga után se akart bé bocsatani bennünket?

GÁBRIS

845 Áh, szinte azért félek. Oh, eresz ki, édes Bátyám.

LAJOS

Eppen bizony! Azomban ugyan esztelen vagy te, könnyű a lakatot kulcs nélkül felvetni, de bezzeg fel nyitni mesterség, én pedig efféle mesterségekhez éppen nem tudok.

GÁBRIS

850 Oh, Lajos, ihol a kolts, a melyel fel nyitottam a lakatot. (*Ejicit clavim.*) Csak hamar, kérlek, még el nem jó az Atyám!

LAJOS

Nem azért hivattam, csak maradj ott. Lássá már egyszer az Atyám, micsoda mérges kigyot nevelt kebelében.

GÁBRIS

Oh, az Istenfiáért, nyisd ki, édes Bátyácskám!

LAJOS

Bátyácskád vagyok én most, ugyé, mikor a kelepcczében vagy?

GÁBRIS

855 Oh, édes lelkém, édes galambom, Lajoskám! Áh, vétkeztem. Sokszor meg bántottalak, meg vallom, nem is tudom, mit mondgyak szégyenemben. De csak eresz ki most egyszer, meg látod, utolsó fog lenni ez a csintalanságom.

LAJOS

Ha, ha, he! Ismérlek én téged.

841 II [Hi.]

842 II Ugyan mit felelsz

844 II soha még magával sem akart

845 II szinte ugyan azért félek, ereszsz-ki

847 II lakatot, látod-e' küls nélkül-is bé-tsukni, de bezeg megnyitni

849 II az a küls, a' kivel fel-nyitottam vólt a' lakatot (*ki veti*)

851 II hivattam baza

851 II Atyám világosan

852 a' kebelében

853 II Áh; Báticaškám

854 II vagyok most

858 II Ho ho! esmérlek

GÁBRIS

860 Ah, könyörülj meg! Meg látod, hogy ez után úgy viselem magamot, hogy tes nem embernek, hanem egy Angyali Ifiúnak mondasz.

LAJOS

Ugyan az az én szándékom, hogy jó utra hozzalak.

GÁBRIS

Nyisd ki tehát!

LAJOS

Süketnek beszéllesz.

GÁBRIS

Oh, édes szívem, drága gyöngy virágom, arra az Atyafiságos szeretetre kérlek.

LAJOS

865 Ne is koptasd nyelvedet, egy szó olyan, mint száz, nem nyitom.

GÁBRIS

Jaj nékem, hogy nincs, mit tegyek. Ah! Lehetetlen, hogy elszenvedgyem ezt a gyalázatot. Hogy nincs kötelem, késem, kardom! De jól van, ihol van egy kötél.

LAJOS

Ugyan mit csinál ez?

GÁBRIS

870 Ah, Lajos, kegyetlen ifju, nem immár Atyafi, hanem egy meg dühödött kegyetlen fene, látod é ezt a kötelet?

LAJOS

Mit gondolsz, te?

GÁBRIS

(*Aptat collo funem.*) Most mutatom meg én az egész világnak, mire viheti az embert a kétségbe való esés.

LAJOS

875 Az Istenért!

859 II te

862 II tehát! óh ne vess most alája az Atyai haragnak!

863 II beszélés

864 II szívem! – arra az Atyafiságos

865 II Ne koptasd hijába; egy szó mint

866 II nékem! Mi tévő legyek?

866 II azt a

870 II nem már atyafi, hanem egy irgalmatlan megdühödött fene

873 II (*Nyakába veti a' kötelet*) Most

873 mire veheti

875 II Ah az

GÁBRIS
Te lészel hohérom.

LAJOS
Áh, álj meg, Gábris! (*Reserat cito portam.*) Várakozz, fel nyítom, várakozz az Istenért! (*Irrumpit, interim Gabris erumpit et fratrem claudit.*)

GÁBRIS
Áha, ott vagy te jó madár!

LAJOS
880 (*Per fenestram*) Boldog Isten!

GÁBRIS
Hát mit keresel te ott, te jó kolcsár?

LAJOS
Oh, te minden ravaszágnak Mestere!

GÁBRIS
885 Nosza, kezd el most már te is, Édes ecsem, édes Lelkem, galambom, gyöngy virágom, piros rosám, alakom, rubintom, Gabriskám. Meg halgatlak, ne búsuly. Vagy is ijesz meg, hogy fel akasztod magadot. Ne fély, nem tartoztatlak én, sőt kötelet is adok. Ne!

LAJOS
Oh, igaz Egek!

SCENA SEPTIMA

A voltak és Tornynos Péter

PÉTER
Mi történt itten megint az én nem jelen létemben?

876 II Te leszesz

877 II Gábor (*hamar fel-nyitja az ajtót*) várakozz

878 II Istenért (*azonban ki-szöklék a' Gábor, és az Imrét-bé taszítja, és bé-zárja.*)

879 II itt vagy jó

880 II (*ki-nézvén az ablakon*) Boldog

881 II keresel ott te jó

883 II te-is: édes Lelkem galambom gyöngy virágom
Gábriskám

885 II vagy ijeszsz-meg; tartóztatlak én meg

886 II adok, ha kell-ne (*bé-vezi a' kötelet.*)

888 II [A sor előü:] ÖTÖDIK KI-MENETEL. DOMON-
KOS PÉTER, és a' voltak

888 II megént itten az én távúl létemben?

GÁBRIS

890 Gyere, gyere, édes Atyám! Vallyon csak meg gondolhatnádé, hol van most Lajos?

PÉTER

A templomban imádkozik.

GÁBRIS

Imé, ebbe a kamarába kaptam, s, oda zártam ötet.

LAJOS

(Istentelen patvarkodó!)

PÉTER

Jaj, mit látok én! Az Istenért, hogy ment ő bé oda?

GÁBRIS

895 Jaj, van néki arra való mestersége.

PÉTER

Hatalmas Isten, mi képtelen gonoszság ez! Gyere ki, rosz ember, gyere! (*Aperit.*) Oh te, familiámnak gyalázattya! S miképpen mentél te oda bé? Mit kerestél oda bé?

LAJOS

Igasságnak Isten, mit mondgyak?

GÁBRIS

900 Csudáltad, édes Atyám, miért irigykedett azokért a kolcsokért. Imé, e volt a bibije.

PÉTER

Jaj nékem! Látom, hogy elég bajom lesz nékem itt honn is. Add ide, Gábris, a kulcsokat, és meny Pekmege Mihály Uramhoz, mondgyad, hogy köszöntöm, és már hogy ma nem mehetek oda vacsorara. Te pedig, rosz gyermek, ály elő!

GÁBRIS

905 Majd meg látod, édes Atyám, imé, most önnön magad érted rajta, még is ő azt mind rám fogja háritani.

890 II most az Imre?

893 II patvarkodás

897 II gyere! (*fel nyíja*)

898 II kerestél ott

900 II irigykedett ő annyit azokért

901 II az ő bibije.

902 II Látom én hogy elég bajom lesz ma nékem

903 II azokat a' kulcsokat és meny Petymegehez, mondjad

904 II és hogy már ma; rosz Ember ály-elé.

906 II mint réam fogja ezt háritani

PÉTER

Szokása szerént. De ne fély, fiam, csak meny el, mert többet nyom én nálam a te hivséged, hogy sem hogy ennek eszelőssége azt alább szálíttya.

SCENA OCTAVA

A voltak Gábrison kívül.

PÉTER

910 Szóly már valamit, rosz gyermek, hogy s, miért verted le azt a lakatot, minek mentél bé, mit kerestél ott! Felely!

LAJOS

Irgalmas Istenem, tudom, hogy heába való minden beszédem.

PÉTER

Istentelen Ifiu, ha szükséged volt pénzre, miért nem kértél inkább; mi szükség volt Lopásra vetemedni?

LAJOS

915 Oh, édes Atyám, mit gondolsz, kérlek? Isten látya a lelkeket, mely távul van ettől a szándéktól.

PÉTER

Mit akartál tehát ott? Leg alább valami szines okát add cselekedetednek.

LAJOS

Mi haszna, mikor semmi hitele sincsen nálad beszédemnek? Mindeneket irigységre magyarázol, édes Atyám.

PÉTER

920 Magad vagy az oka. Mind azon által leg alább valami tecző okát add, miért s, miképpen mentél bé, imé, el hiszem.

LAJOS

Imé, ugy történt, édes Atyám. Először az ecsém ment volt bé a kamarába.

907 II menny-el, többet nyom

908 II sem ennek eszelőssége alább szálítsa. – (el-megy a'

Gábor) [Ulána folytatólagosan következik a szöveg.]

909 II gyermek! (le-ül); verted-fel azt

912 II a pénzre

915 II távul voltam e' szándéktól

917 II Mi haszna szólok, mikor; nálad minden beszédemnek

919 II mindazáltal

919 II tetző, tsak bihető okát

921 II Íme így; elsőben; abba a' kamarába

PÉTER

Nem de nem megmondá ezt előre az én Gábriskám?

LAJOS

Oh, jaj!

PÉTER

De mondgyad tovább, csak hazugságban *ne* érjelek!

LAJOS

925 Először tehát, a mint mondám, Gabris ment volt bé abba a kamarába. Eztet én meg sajditván, reá csaptam volt hírtelen az ajtot. Kiért sírt, rimánkodott, hogy ereszem ki.

PÉTER

Ládd é, hogy hazudsz. De hogy eresztetted volna ki őtet, ha egyszer oda zártad?

LAJOS

930 Oh, hallyad, édes Atyám! Nem kérésre bocsátottam én őtet ki, nem.

PÉTER

Hát hogy?

LAJOS

935 Látván ő, hogy erőssen meg köttem magamot, nem tudom, teteté magát vagy nem, azt kiáltya egyszer, hogy fel akasztya magát, és már a kötelet is a nyakába vetette. Mi tévő lettem volna ily állapotban? Meg ijedvén, nagy hamar fel nyittám az ajtót, bé rohanok. Ő azonban ki szalad a csalárd, és csak akkor vettem észre, mikor már láttam, hogy zárva vagyok. Imé, édes Atyám, így és e végre mentem bé a kamaraba.

PÉTER

Furcsán gondoltád ki te ezt.

922 II meg-mondotta ő azt előre, hogy reá akard te hárittani még ezt a' világos magad tsintalanságát-is?

924 I hazugságban érjelek II hazugságban ne

925 II Elsőben tehát mondám

926 II Ezt én

926 II Kért, sírt

928 II te ki őtet; zártad volna

930 II hallyad, kériek tovább, édes Atyám! Nem kérésére bocsátottam én ki őtet, nem

932 II Hallyad, mitsoda tsalárdsággal élt: látván, hogy erőssen meg-kötöttem magamot, nem tudom, teteté magát, igazán mondta-e', azt kiáltja

933 II kötelet-is nyakába

934 II volna itten? Meg-ijedvén, fel-nyitom nagy hamar, bé-rohanok, hát ő azonban

938 II te ki ezt

LAJOS

940 A magas Egekre eszközöm, hogy ugy volt; és ugyan gondold meg, hogy haza
hivattalak volna é én, ha valami rosszat gondoltam volna.

PÉTER

De minek akart volna lopni Gábris, mikor tudta s, tapasztalta, hogy valamit
kér tőlem, soha el nem vontam tőlle?

LAJOS

Ugy ám, mikor két három garaskát *kért*, de mikor száz arany kellett, vallyon
remélhetted, hogy adsz néki?

PÉTER

945 Minek volna néki annyi?

LAJOS

Minek? ne is kételkedgyél felőle, mert akár hogy himezzék hámozzák ők a
dolgot, ugyan csak Gábris az a pénz vesztő koczkás.

PÉTER

Oly bátran mondod te ezt! Ez ugyan ha igaz volna.

LAJOS

Kivánod ezt tudni?

PÉTER

950 Hogy ne, az Istenért! Akkor ám láthatnám világossan, oka volté a kamara
törésre.

LAJOS

Imé, meg cselekszem, édes Atyám, hogy saját szavába fogd meg őtet.

PÉTER

Miképpen lehetne az meg?

939 II Atyám! a' magas; úgy történt

940 II gondold meg, vallyon hivattalak-e' volna én a'
nyakamra, ha valami rosszat akartam volna? De bár
légyen ugy, ha vétkeinek tartasz-is, ha vaara veretaz-
is, csak az Istenért, légy vigyázóbb szemmel Gábrisnak
minden lépésire.

941 II volna ő lopni, kamarát törni, midőn tudta

942 II soha meg-nem vonytam

943 I kért kért II mikor egy két garaskát kért, de hogy
mindjárt száz aranyot-is adsz néki, vallyon remél-
hette-e'?

946 II kételkedj

947 II csak ugyan

947 kockás minden bizonytal.

949 II Kivánod-e'

950 II láthatnám ám

952 II hogy a' maga azaván foghasd-meg őtet, mint a' harist

LAJOS

955 Eképpen. Majd viszá tér ő nem sokára. Vedd ide azonban a kárpit mellé magad, füled hallatára önnön maga szájából töröm én ki mind ezeket.

PÉTER

Jól van, meg cselekszem azt is.

LAJOS

Ihol jó; meny oda, édes Atyám!

PÉTER

Menyek, de vigyázz, mert roszul jársz.

LAJOS

Hatalmadban vagyok, csak meny bé, kérlek.

PÉTER

960 Ez ugyan, ha igaz volna, meg érdemlé Gábris, hogy az egész világ utálna meg.

SCENA NONA

Lajos, Gábris, eleinte alattomban Péter a Kárpit mellett.

LAJOS

Itt egy van immár. En azonban mint egy panaszkodom magamban.

PÉTER

Jól van, jól.

LAJOS

965 Mi tévő légyek már gyámoltan? Imé, semmire sem mehetek. Menél jobban viselem magamot, annál rosszabbul folynak dolgaim. Mi haszna nékem az én jámborságomban? Gyűlöl Atyám, üldözz az ecsém, csufolnak, utálnak minnyájan, mindenütt csak Lomhának, semmire kellőnek neveznek. A Gábris ecsémnek pedig mi baja vagyon? Szereti az Atyám, kedvellik a tanuló társai, maga kénye s, akarattya szerent folytattya ifuságának napjait.

954 II Ime eképpen

955 II azonban a' firhang meg-e' magadat

956 II Jól vagyon

958 II vigyázz te

960 II világ meg-utálja őtet

961 II [A sor előtti:] HATODIK KI-MENETEL. IMRE,
GÁBOR (eleinte alattomban) DOMONKOS PÉTER
(a' firhang megett.)

961 II Imre: Itt van márt én meg azonban itten mint
panaszolkodom

963 II már én

964 II hasznom

966 II neveznek! Az Ősémnek azonban mi baja van?

968 II vig napjait

GÁBRIS

Ez rosszul járt *ismég*, a mint veszem észre.

LAJOS

970 Ah, meg változtatom inkább életemet, kedvem szerent élek ez után. El megyek, a merre a két szemeim visznek.

GÁBRIS

(E bizony rendes!)

LAJOS

Oh, én esztelen, hogy én az Ecsémmel nem értettem eddig! Most már tudom, hogy bé sem fogadna maga társaságába, mert igen sokszor bántottam meg.
975 Áh, mi tévő légyek?

GÁBRIS

Lajos!

LAJOS

Ah, Gábrís, nem az vagyok én már, aki eddig voltam; édes Ecsém, akarodé tudni.

GÁBRIS

980 Hadd el, jól tudom én minden szándékidot, itten halgattam alattomban minden panaszodot, most ismerlek én teged Bátyámnak.

LAJOS

Oh, kérlek, nem csalszé meg?

GÁBRIS

Szivesen bé fogadlak, add bé kezedet.

LAJOS

Fogadom, édes ecsém, hogy illendő becsülettel lészek hozzád.

GÁBRIS

Bár eddig is egygyet értettünk volna, sokkal vigabban élhattunk volna!

969 I is még II (*félre*) E' rosszul járt ismét

970 II magam-is kedvem

971 II El-megyek, merre két

972 II (*félre*) E' bizony

973 II hogy az Ötsémmel egyet nem értettem inkább e' koráig

974 II hogy már bé-nem fogadna; meg-bántottam őtet

977 II én immár

979 II én a' szándékidot, itt halgattam alattomban az egész

980 II tégedet

981 II tsalaz-meg

982 II Bé fogadlak szívesen, add-bé a' kezedet

983 II illendő hívéggel

LAJOS
985 Mit csinállyunk tehát?

GÁBRIS
Hiszem jól tudod te szándékunkot. Bár csak még nálam hadta volna az kolcsokat az Atyám!

LAJOS
Tudom én, hová tette.

GÁBRIS
Ugyan tudodé? Hát nem vitte el magával?

LAJOS
990 Itt hatta. De minek a kolcsok?

GÁBRIS
Tudok én azok között egygyet, a kivel meg nyílik a pénzes láda, mert a külső lakatot fel nyitni nem mesterség; volna pedig szükségem egy néhány aranykára.

LAJOS
Talám az utra?

GÁBRIS
995 Arra is. Azon kívül örömet akarnám most contentálni azt a kapitányt, kinek száz arannyával tartozom.

LAJOS
Jól van. De nézd meg előbb, ha nincse itt közél az Atyám.

GÁBRIS
Jól mondod. (*Tantisper exit.*)

LAJOS
(*Remota non nihil cortina.*) Látod, édes Atyám!

PÉTER
1000 Látom, fiam, édes, látom. Oh, én boldogtalan Atya!

985 II (*vígabb kedvel*) Mit

986 II még most nálam

989 II tudod-e? Nem vitte-el

990 II a' kolcsokat [!]

991 II közt egygyet melyel

992 II lakatot nem mesterség fel-nyitni; eggyénéhány aranyokra szükségem

995 II meg-akarnám elégetteni

996 II arannyal

997 II nints e' közel valahol itten az Atyánk

998 II [A rendezői utasítás:] (*ké-meg még-nézi.*)

999 II (*félre vonván kevesé a' firtangot*) Látod

999 II [Hi. az édes szó.]

LAIOS

Maradgy még ben egy kicsint, viszá tér immár. Majd meg látod, micsoda Comaedia lesz ebből.

GÁBRIS

Bátorság minden felől, hire síncs az Öregnek.

LAIOS

1005

Láss hozzá tehát, Gábris! Ott vannak a kolcsok a firhang megett. Én azonban oda ki vigyázok Addig.

SCENA DECIMA

Tornyos Péter és Gábris

GÁBRIS

Nem gondolok én veled, csak a kolcsokhoz juthassak egyszer. (*Tum remouet cortinam ac Patrem obseruat.*) Jaj nekem, mit láttam!

PÉTER

Rajta kaptalak egyszer, Istentelen tolvaj.

GÁBRIS

Jaj, oda vagyok!

PÉTER

1010

Lőrincz, Jakab, Miska, jöjjetek ki. Istentől el rugaszkodott, így köszönöd meg hozzád való jó akaratomat?

GÁBRIS

Edes Atyám, ugyan el hiszed é, hogy valósággal beszéltem én most a Bátyámmal?

PÉTER

1015

Halgass, Sárkány téjjel hizott fene vad! Tudom már minden Csalárdságidat. Ragadgyatok el a Czigányoknak Czigányját. Zárjátok bé ebbe a belső házba.

1001 II még ott benn egy kevesé

1003 II (*vissza jön*) Bátorság

1005 II Vigyázok. (*ki-meg.*) [Utána nem következik új jelenet.]

1006 II juthassak (*mint félre vonnyá a' firhangot, az Atyjába akad.*) Jaj nékem

1008 II Ally-meg, ály gyilkos, várakozz egy kevesé.

GÁBOR (*félre*) Ah Imrei roz Ember!

PÉTER Hát mi kell? Mit kerestél te ott a' Firhang megett? Istentelen ifjú!

GÁBOR Ah Atyám!

PÉTER Halgass Istentelen tolvaj! soha többé Atyádnak ne nevezz, rajta káptalak egyszer.

1010–1011 II jösztek-kil báladatlan! így köszönöd-e' meg hozzád való jó akaratomat? Úgy hizelkedtél-e'; hogy végtére elnyelhes, te krokodil sárkány!

1012 II hogy én valósággal beszéltem most a'

1015 II Igen későn gondoltad azt ki, vigyéték-el, zárjátok ebbe a' szobába (*meg-foganik a' szolgáktól.*)

GÁBRIS

Jusson eszedbe Lajosnak irigykedése, üldözése.

PÉTER

Csak ragadgyátok bé az Istentelent!

SCENA UNDECIMA

Tornyos Péter

PÉTER

1020 Ott sanyargatom, ott koplaltatom, mig rendelest tesztek felőlle, hogy Aradra vigyék sántzot ásni. Gonosz Istentelen gyermek, ezt vártam én te tőled oly sok jó téteményim után? Oh, én balgatag ember! Annyi panasz jött ő ellene minden felől, és soha senkinek nem akarék hinni. Most látom már nagy vastag gondotlanságimot.

SCENA DUOD ECIMA

Tornyos Péter, és Sándor áll Orczában

SÁNDOR

Oh, Istenem! Ah, légy nékem segécségül, kérlek!

PÉTER

S, ki vagy te, s mi kel néked?

SÁNDOR

1025 (*Deponit larvam.*) Oh, én vagyok, oh én gyamoltalan!

PÉTER

Ihol, eb ebnek baráttya.

1016 II [A sor helyett:] Ah! mikor véletlen ott látván meg-rémültem volt, de én az egész beszédemben csak tettem volt magamat, hogy ki-tudván a' Bátyám szándékát, néked meg-mondhatnám.

PÉTER De nem tsalsz-meg többé.

GÁBOR Az egekre esküszöm, hogy úgy vala.

PÉTER A' tolvajoknak szokott óltalmához ragaszkodom, a' hamis esküvéhez, ragadjátok-bé a' tzigányok tzigányát.

GÁBOR Hát semmi tekintete sinta az tapasztalt bűségemnek! Ah jusson eszedbe, kérlek, a' Bátyámnak irigykedése, üldözése.

1017 II ragadjátok-bé frissen az Istentelent (*maga bé-zárja az Ajítót.*) [Utána TORNYOS PÉTER monológja nem külön jelenetként következik.]

1018 II sanyargatom, éheztetem még rendelést tesztek

1019 II hogy a' Tallói fenyttek házban fel-vitessék.

Gonosz, istentelen Gyermek! ezt várhattam volna-e! én te tőled

1020 II után, oly különös szeretetem után

1021 II jött ellene, és soha senkinek sem akartam

1022 II gondatlanságomat. De miképpen kezdé ismét

mentegezni magát a' ravaszágnak mestere!

1023 II [A sor előtt:] HETEDIK KI-MENETEL. DOMONKOS, PÉTER, és SÁNDOR (*ál-ortzában.*)

1024 II mi kell?

1025 II (*le-tezi az ál-ortzát*) Óh én vagyok, én

1026 II ebnek eb a'

SÁNDOR

Szerelmes Drága Bátyám Uram, Oh, az Istenre kérlek, légy nékem pártfogom az Atyámnál!

PÉTER

Miben lehetnék én néked pártfogod?

SÁNDOR

1030 Ah, meg haraguván az Atyám, bé adott a katonák közé. Voltam immár előtte, kértem, sirtam, de csak ki mondá Magyarán, hogy ő fillért sem fog le tenni érettem.

PÉTER

Mit hallok? Tehát ugyan csak ez a pénz vesztő Koczkás.

SÁNDOR

Könyörű rajtam!

PÉTER

1035 Látodé, rossz gyermek, mire vitted a dolgot. Mindgyárt száz Arannyat le tenni nem bolondság, néktek pedig el veszteni csak játék.

SÁNDOR

Oh, cselekedd meg, mert el visznek a katonák, ha csak ki nem vált az Atyám, én pedig majd csak meg halok, úgy félek a katonaságtól.

PÉTER

1040 Hogy volt az a dolog, beszéld meg, fiam, mert a mi az ügyedet illeti, magamra vállalom.

SÁNDOR

Áh, meg vallok mindent. Ugy volt, hogy én az el mult éjjel Jaj, de ihol jönnek a katonák. Oh, rejcs el valahova, édes Bátyám!

PÉTER

Ne fély, ne fély!

SÁNDOR

Oh, igen szépen kérlek.

1029 II lehetek

1031 II ó bizony csak egy fillért sem térszen-le

1033 II (féle) Mit hallok? Hát ugyan ez az a'

1035 II Ládd-e

1036 II de néktek el-veszteni csak

1037 II el-visznek katonának

1038 II pedig csak hogy meg-nem halok

1039 II fiam már a' mi

1041 II én a' múltt éjjel

1042 II rejts valahová-e!

1043 II Ne félj [Csak egyszer!]

1044 II Ó igen kérlek!

PÉTER

1045

Meny bé tehát ide azomban a firhang mellé, majd szollok én ő véle.

SCENA TERTIA DECIMA

Tornyos Péter és Kapitány, Sándor a firhang megett.

PÉTER

Imé, lassan, lassan nap fényre jó a dolog. De ha ez ugyan úgy van, tehát ártatlan a Gábris. Végére kel járnom e dolognak. Nem akarnám még is ártatlanul gyötreni gyermekemet. Itt van már a Kapitány.

KAPITÁNY

1050

Hiszem bosszonkodásra méltó dolog ez, hallya kend! Hogy mérészel kend hajlékot adni az én foglyomnak az maga házánál?

PÉTER

(Hiszem fen kezdé.)

KAPITÁNY

Eb ugatta hire helyén úgy jádzottasatok, hogy majd másképpen fogok a dologhoz.

PÉTER

1055

Követem Vitéz Kapitány Uramot, de fenyegetéssél ne jőjjön az én házamra. Gondollya meg, hogy ez is Nemes fundus, az Ifju pedig possessionatus Nemes Ember gyermeke. Hogy ha violenciával akar élni, én protestálok, s, oltalmazom magamot. Lőrincz, Jakab, Miska, Mihály Deák, állyatok elé!

KAPITÁNY

Micsoda Emberek ezek itten? (*Haec modice, timide.*) Tehát nem szabad itten az Embernek maga igasságát meg keresni?

PÉTER

1060

Szabad, de okkal s, moddal. Ha valami rövidsége vagyon valakinek, arra valok a bírák. De az én házamnál bizony, senki sem prosmitál.

1045 II a' firhang meg-e, majd szóllok én velek

1046 II [A sor előtt:] NYÓLTZADIK KI-MENETEL

DOMONKOS PÉTER, és KAPITÁNY.

1046 II ez úgy van

1047 II Végére [1]; dolognak, mert nem

1048 II a' Gyermekeket

1050 II kend foglyomnak menedék helyt adni itt a' maga

1051 II (*féle*) Hiszem fenneyen kezdte

1054 II Követem Kapitány; ne jőjjön a' házamra

1055 II hogy e' szabad Nemes Curia

1056 II Embernek a' Gyermeke

1056 II élni prótestálok

1058 II (*Eggy kevésé félékennyen*) Mitsoda

1059 II a' maga

1060 II de annak módja 's rendi szerént. Ha mi

1061 II senki se préabitál

KAPITÁNY

(*Totus affabilis.*) Én, hallya nagy jó Uram, olyan ember vagyok, hogy igen könnyen meg alkuszom a jó emberekkel. Nem is örömezt fakadok a veszedésre, míg csendesen el végezhetem a dolgot.

PÉTER

1065 (Meg ijesztém.)

KAPITÁNY

Hanem ime, én már meg egygyeztem az Attyával, hogy magam emberei által el fogassam.

PÉTER

Lehetetlen.

KAPITÁNY

Ugy vagyon. Kérem azért nagy jó Uramot, ne vessen nékem ebben akadályt.

PÉTER

1070 Meg engedte az Ecsém, hogy katonák által fogadtassék el a fia?

KAPITÁNY

Nincs külömben. Itt vann az Ember az Úr háza előtt.

PÉTER

Ugyan menynyünk ki egy kevéssé, hadd szollyak vélé!

KAPITÁNY

Nem bánom.

PÉTER

(Ugyan bahó ember ez.)

SCENA QUARTA DECIMA

Gabris és Sándor

GÁBRIS

1075 (*Prospiciendo per fenestrellam.*) Sándor, ály elébb egy kevéssé! Ály, ne fély!

1062 II (*hizelkedve*) Én

1065 I Meg ijesztem II (*félre*) Meg-ijesztém.

1067 II az eránt az Atyjával; által fogassam-el őtet.

1069 II azért ebbe akadályt ne vessen nagy jó Uram!

1070 II hogy a' katonák által fogattassék-meg

1071 II van velem az Embere

1072 (*félre*) Ugyan

1075 II [A sor előtt:] KILENTZEDIK KI-MENETEL

GÁBOR, és SÁNDOR. Gábor (*Ki-nézésen az ablakon.*)

1075 II [Ru. magyarul a szereplők neve után.] Ály elő; ne fély Sándor!

SÁNDOR
(*Prodit.*) Ah, Gabris, látodé, miként járék?

GÁBRIS
Ah, én vagyok az oka mindeneknek, én! Szánakodom rajtad, de látod, im, magam is fogva vagyok.

SÁNDOR
1080 Ah, micsoda ez az én nyomoruságomhoz képest, örömet maradnék én, ha mindgyárt békoban is, csak Dobosnak ne vinnének.

GÁBRIS
De oda bizony minden bizonynal el visznek, szegény Sándor.

SÁNDOR
Jaj, jaj, mit csinállyak?

GÁBRIS
1085 Ne fély, ki segítlek én téged. Gyere bé ide én hozzám, soha itten meg nem tanálhatnak. Ne a kolts. (*Ejicit.*) Nyisd meg hamar az ajtot! (*Aperit.*) Sándor, add ide a palástod és az áll orcát, s, meny bé!

SÁNDOR
Oh, ugyan oly jó akarattal vagy é hozzám?

GÁBRIS
Meny bé! Illik, hogy ki segítselek abbol, melybe magam kevertelek.

SÁNDOR
Oh, Gábris! S, hát magad?

GÁBRIS
Csak meny bé! De egygyet se szoly.

SÁNDOR
1090 De hogy szollok.

1076 II (*Ki-jön a' firhang megűl*)

1076 II jártam

1077 II vagyok oka

1077 II íme

1080 II mindjárt fogva-is, békóban-is, tsak az Atyám házánál maradhatnék, de íme engem el-visznek katonánok.

1081 II Nól el-biz azok, a' mint hallom, minden bizonynal, szegény

1082 II Ah jaj, jaj! [A két utolsó szó hiányzik.]

1083 II De ne félj; ide hozzám

1084 II költs (*ki-vesti*); ajtot (*Sándor meg-nyitja*); Add ide a' palástot)

1087 II Menny-bé, méltó, hogy ki-szabadítsalak azon nyomoruságból, melybe

1090 II Óh, de hogy

GÁBRIS

Az ajton lehetetlen, hogy ki illanthassak, mert ott az Atyám és a Kapitány. Jaj, viszá térnek. Immár ugyan mit tegyek? (*Assumpto pallio eo se collocat ubi Sándor fuit.*)

SCENA QUINTA DECIMA

Tornyos Péter, Kapitány, Gabris a fírhang mellett.

PÉTER

1095 A már más. Azt gondoltam volt, hogy valójában Dobosnak akarta őtöt adni az atya. De ha ugy nagyon, hát ki adom.

KAPITÁNY

Igen is ugy van, én csak az én pénzemet kívánom.

PÉTER

Sándor! (*Removet cortinam, neque agnoscit filium larva et pallio tectum.*) Gyere fiam, gyere, ne fély! Tedd le az áll orczát! (*Non permittit deponi Larvam.*) Szégyenli magát, szegényke, ígen szemérmes Ifju.

KAPITÁNY

1100 Szégyenli? Nagyobb szégyen volt ugyan meg nem tartani a parolát. Ugy szökni, ugy bujni.

PÉTER

Nézze már meg kentek, hogy ha valójában az é vagy nem. (*Hic ei detrahunt non nihil larvam; ille iterum vultum a patre aversum militibus obvertit moxque iterum obtegit.*)

KAPITÁNY

1105 Az, minden bizonynal. Szép gavalér az Urfi.

PÉTER

Csak meny el, fiam, meny el, ne fély, majd szollok én melletted.

1091 II (*bé zárja*) Az ajtón lehetlen

1092–1093 II az Atyám, 's a' Kapitány. – Jaj viszsza térnek már [A többi hiányzik.] (*reá vévén a' palástot, 's ál-ortzái a' fírhang megé vonya magát.*)

1094 II [A sor előit:] TIZEDIK KI-MENETEL. DOMONKOS PÉTER, és a' KAPITÁNY.

1094 II A' más; valóban katonának katonának

1095 II úgy van tehát

1096 II a' pénzemet

1097 II Sándor! (*félre vonnya a' Fírhangot, a' fiát meg-nem esmérvén*)

1098 II gyere ki fiam; ál-ortzádat (*nem hagyja le-tétetni.*)

1099 II ifju az!

1101 II így szökni, bújni.

1102 II kentek, ha az-e' valóban vagy sem (*itt le-vonnyák kevesé az ál-ortzáját, a' katonák felé fordul, és ismét magát bé-földi.*)

1105 II Az az minden

1106 II fiam, ne fély; melletted (*el-megy a' kapitánnyal*)

[Ulána PÉTER monológja nem képez külön jelenetet.]

SCENA SEXTA DECIMA

Tornyos Péter

PÉTER

1110 Imé, végtére csak ugyan csak ki tezett az igasság. Nyilván való dolog immár, hogy nem az én Gábriskám az a pénz vesztő Koczkás. Tehát ugyan csak igazan mondta ő azt, hogy csak tetette magát, mikor a Bátyával szollott. Ugyan balgatag ember valék én, hogy ezt észre nem vettem. Mert vallyon hihető dolog volt é az, hogy ő azzal, a kivel mindenkor ellenkezett, oly hirtelen barátságot vetett volna, néki minden titkait ki nyilatkoztatta volna? Szegény Gábriskám! Artatlanul szenvedtél most töllem. Ki hívom. De imé, az Őcsém.

SCENA SEPTIMA DECIMA

Tornyos Péter és Tornyos Pál

PÁL

Keresve kerestelek, édes Bátyám

PÉTER

1115 Vallyon és minek oly szorgalmatosson?

PÁL

Rendes ujságot mondok.

PÉTER

Örömet hallom.

PÁL

Ugyan csak Gábris fiad vala az az éjjeli Koczkás, sőt még nagyobbakat is hallasz felölle. Nem régen beszélte meg Latroczi, mikeppen csalattunk meg.

PÉTER

1120 He, he, he!

PÁL

Hallyad, kérlek, micsoda mesterséggel éltek azok a gyermekek!

1107 II ugyan ki-tetszett; dolog tehat

1109 II ó, hogy akkor tsak

1109 szöllott a' Bátyával

1110 II De ugyan-is balgatag ember vóltam én, hogy azt

1111 II avval, kivel

1114 II [A sor előlt:] TIZENEGYEDIK KI-MENETEL.

DOMONKOS PÉTER, és DOMONKOS PÁL.

1114 II kerestelek mindenütt

1115 II Vallyon 's minek

1118 II Bizony nem tudom, mert látod-e' ugyan tsak a'

Gabris fiad volt; nagyobbat-is

1119 II Latrótzi, hogyan csalattattunk

1120 II Há, há, he!

PÉTER

1125 Hallyad biz inkább magad, mikép csalattál meg ismét! Mert ugyan csak a te fiad, Sándor az a Koczkás, s, ezt nékem nem Latroczi beszélte, hanem önnön maga vallotta meg a fiad. Csak most vala itt, arra kért, hogy beszéljék reá, hogy tedd le azt a száz aranyat a kapitánynak.

PÁL

Itt volt? Ugyan hol van?

PÉTER

Nem tarthatam meg a kapitánytól. Ide jött a házamra, reá ismért, csak éppen most vitte el. Ezeket pedig mind magam szememmel láttam.

PÁL

Boldog Isten, mit hallok ismét!

PÉTER

1130 Nosza, beszéld el immár a Latroczitól hallott ujságot.

PÁL

Mely véletlen változások ezek! Annyiszor már Báránynak, – már megint farkasnak találok a rosz gyermeket. Mikor azt gondolom, hogy immár végére jártam a dolognak, akkor ismét nagyobb dologba s, homályba találok magamot.

PÉTER

1135 De micsoda okosság volt ez te tölled, ecsém? Egy hazug ficzkonak szavára meg indulni! Rácznak hiszek inkább, sem Latroczinak.

PÁL

Pfuj, haragszom immár önnön magamra is.

1122 II Hallyad előbb inkább magad, miképpen csalattattál meg

1123 II a' fiad; és ezt nékem nem Latroczi beszélette

1125 II kért, hogy tedd-le; a' katonáknak

1127 II esmért mindjárt

1130 II már; újságokat

1131 II Mi véletlen változó viszontagságok ezek?

1132 II már farkasnak találok azt a' rosz; hogy már

1133 II akkor megént nagyobb homályban találok

1135 II fitzkonak a' szavára csak kétségbe hívni-is ily nyilván való dolgot.

1136 II Rátznak hiszek inkább hogy sem

1137 II Pfuj! Már haragszom

SCENA DUODEVICESIMA

A voltak és Lőrincz

LÓRINC

Jaj, mit láttam Istenem! A Gábris Urfit hajánál fogva hurczoltak most a katonák.

PÉTER

1140 He, he, he! Azt gondollya, hogy az én fiam, az mint hogy innét vitték el.

LÓRINC

Oh, jőjön az Ur frissen!

PÉTER

Hadgy békét te annak, Geczi, nem reád bízták.

PÁL

Csak hadd vigyék! Nem kétlem a házamhoz viszik, el kel mennem.

SCENA UNODEVICESIMA

Voltak és Mihály Deák.

MIHÁLY

1145 Ugyan mert bocsáttya olyan szabadon az Ur Gábris Urfiat? Azt hallom, hogy ismét valami lármát kezdett a katonákkal a korcsomán.

PÉTER

Ha, ha, ha! Halya, Mihály Deák?

MIHÁLY

Igen is.

PÉTER

No, hallom én is. Hallom. Ha, ha, ha!

1138 II [A sor előtt:] TIZENKETTŐDIK KI-MENET A'
váltak, LÓRINTZ, FERENTZ, IMRE, (egy más után.)

1138 II az Úrfiat, Gábrist, fogva huztolták

1140 II Há, bá he!; fiam, mint hogy innénd vitték-ki.

1142 II bízták (jön a' Ferentz.)

1143 II [Folytatólagosan következik a szöveg, nincs új jelenet.]

1144 II Ferentz: Ugyan miért bocsátja az Úr oly szabadon azt az Ifjat? Hallom, hogy most megint

1145 II lármát indított a' katonákkal a' kortámában a' Gábria.

MIHÁLY

1150 Kérem, tegyen rendelést iránta, mert még valami szerencsétlenség történik rajta.

PÁL

Mi dolog ez?

PÉTER

Nem tudgyák, hogy itt van a kamarában. Ha, ha, ha!

PÁL

E pedig csak nevet.

SCENA VICESIMA

A voltak és Lajos

LAJOS

1155 Oh, édes Atyám, küld meg, kérlek, azt a száz aranyat az ecsémért, mert már veszekedésre kél a dolog.

PÉTER

No, neked szól a dolog, Ecsém. Csak vidd a pénzt!

LAJOS

Ah, Édes Atyám, nem Sándor a, nem, hanem az ecsém, Gábrís.

PÉTER

Láttad é, vagy csak hallottad te is?

LAJOS

Láttam, Édes Atyám, láttam ott a Véndeg fogadó előtt villangott.

PÉTER

1160 Áha, méred é te azt mondani?

PÁL

Ugyan helyen van é az eszed, édes Bátyám? Annyi s, oly izenetekre csak nevensz?

1149 II valami rendelést éránta, mert még ma valami szerencsétlenség esk rajta

1152 II (*félre*) Nem

1153 II nevet (*jön az Imre.*) [Ezután sincs új jelenet, folytatólagosan következik a szöveg.]

1154 II Ah kérlek, édes Atyám, küld-meg azt

1158 II Láttad vagy hallottad

1161 van az eszed; 's ilyen izenetekre

LAJOS

El veszted azt az ifiat, Atyám.

PÉTER

1165 Tehát no, hogy minnyájotoknak mutassam, hogy nékem ugyan helyén van az eszem, de ti néktek szemeitek nincsenek, állatok elő. Ugyan lesz itt Nevetés. (*Incipit reserare portam, ubi clausum putat filium.*) Imé, itt van az én fiam, a kit ti oda ki koberlani láttatok. Itt van a kamarába, csak az elébb zártam volt oda az Ártatlant.

LAJOS

Hiszen nem vagyok én csipás szemű talám.

PÉTER

1170 Gyere ki, fiam, gyere! Eleget szenvedtél én töllem is immár a rosz emberek miatt – – – Gábriskám – – – gyere, fiam, gyere!

SCENA VICESIMA PRIMA

A voltak és Sándor

SÁNDOR

Ah, jaj!

PÉTER

Mi dolog ez? (*Intrat, explorat.*)

PÁL

Hiszem ez az én rosz gyermekem.

SÁNDOR

1175 (*Coram Patre in genua procidit.*) Oh, Drága édes Atyám, ha mindgyárt Lánczon tartasz is házadnál, csak Dobosnak ne adgy, kérlek! Meg jobbitom ezutám magamot.

PÉTER

S, Mit csináltál te ott? Hogy mentél bé, hol van Gábor?

1164 II meg-mutassam

1165 II nevetés ma (*fel-kezdí nyitani a' kamarát.*)

1167 I oda a ki [*Értelemszerűleg jav.*] II Ime az az én

koberly fiam, kit ti oda ki láttatok koberlani

1167 II Itt van azegényke, tsak az előtt zártam oda

1169 II Hiszem, nékem-is jó szemeim vagynak talám?

1170 II azervedtél immár én töllem-is

1171 II gyere ki fiam,

1172 II [*A sor előtti:*] TIZENHARMADIK KI-MENET A' voltak, és SÁNDOR

1173 II ez (*be-megy, és mindent benne meg-visgál.*)

1174 II Hiszem az én rosz gyermekem ez!

1175 II (*Tétre esik az Atyja előtt.*) Óh drága Atyám,

1176 II a' házadnál

1178 II te itt?; a' Gábris?

SÁNDOR

1180 Mikor ki mentél volt, akkor Gábris egy kolcsot vetett ki az ablakon, hogy nyissam meg a lakatot. Meg nyítám, és ő engem a katonák elől ide rejte el, maga pedig kün maradott.

PÉTER

Mit hallok?

PÁL

Nevethetsz immár.

PÉTER

Hogy merted te azt cselekedni, rossz gyermek?

SÁNDOR

1185 Oh, mikor igen féltem, hogy Dobosnak visznek.

PÁL

De mit fecsegsz te a Dobosságról? Ki mondta azt neked, hogy Dobosnak adtalak?

SÁNDOR

Gábris. És ha száz aranyon ki nem váltasz, minden bizonytal el visznek a katonák.

PÁL

1190 Mi képtelen csalárdság ez! Most értem immár az egész dolgot. Láddé, hogy csak igaz, amit Latroczi mondott.

PÉTER

Ah! Látom, látom. Pfuj, be rutul meg jádzottatá vén fejemet! Önnön magam bocsátám ki az ál orcza alatt azt a minden gonoszságnak hajlékát, Gábrist. Mennyünk oda!

1180 II meg-nyitottam, engemet azután a katonák előtt

1181 maga ide ki-maradt.

1185 II mikor én igen

1186 II a' Dobosról?; ezt neked

1188 II Még ez előtt Gábris jelentette volt ezt meg én

nékem, hogy te édes Atyám meg-haragudván Dobosnak adtál-bé a' katonáknak, és ha csak száz arannyal ki-nem

váltasz, minden bizonytal el-viznek, mind eddig eleget kerültem őket, de.

1190 II csalárdság? Most

1191 II igaz amit

1192 II látom, hogy rútúl

1193 II magam ereaztettem-ki ezt a' minden gonoszságnak hajlékat. Mennyünk

SCENA VICESIMA ALTERA

A voltak és Latroczi

LATRÓCI

1195 Ah, Tornynos Péter Uram, segítséget, segécseget! Oda lesz mindgyárt Gabris.
Útik rutul, vágják. De ime, immár nyakra főre szalad erre.

PÁL

Jaj, de meg dühütt! Puskával arányoz utánna.

PÉTER

Áh, ály meg!

PÁL

Oda lesz mindgyánt.

PÉTER

1200 Ály meg, ne lőjj, gyilkos!

SCENA ULTIMA VICESIMA TERTIA

Gábris, Péter, Pál, Lajos

GÁBRIS

Jaj! (*Cadit laesus ante pedes Patris.*)

PÉTER

Az Istenért!

PÁL

Frissen, Borbély!

PÉTER

Gábris, édes fiam, Gábris, ate Atyád szollit.

1195 II [A sor előtt:] UTÓLSÓ KI-MENETEL LATRÓCI-
ZI, és a' voltak

1195 II Uram! az Istenért! segítségét, segítéséget! oda lesz
a' Gábris mindjárt

1196 II vágják rútiul, - - de ibol már nyakra, főre, erre
szalad

1197 II Jaj egy valaki dühödt puskával arányoz utánnal

1198 II ály-meg, ály!

1199 II [Hi: *mindgyánt.*]

1200 II gyilkos (*el-süttetik a' puská. Gábor az Atyja lába
eleibe esik halva.*) [Ezután folytatódólagosan következik a
szöveg, nincs új jelenet.]

1201 I [A sor előtt a jelenet alatt nem jelzi a szereplőket.]
II [A latin rendezői utasítás megfelelőjét l. az előző
jegyzetben! Hi. a *Jaj!*]

1203 II Frissen Borbélyt bijjatoki IMRE: Lórintzi! Papot,
Papot!

1204 II Fiam. - - Gábris. - - áh! az édes

PÁL
1205 Semmi jelét nem adgya életének.

PÉTER
Jaj nékem!

LAJOS
Ah, oda van!

PÁL
Oda van.

MIHÁLY
Boldogtalan Ifiu!

LAJOS
1210 Oh, könyvhullajtásra méltó eset!

PÉTER
Ah! Így veszél el tehát eletednek Zsengéjében, édes gyermekem! Áh, én
vagyok, meg vallom, én vagyok hohérod, én vagyok gyilkosod. Az én kényez-
tetésem, az én bolond szeretetem vesztegett meg téged. Oh, Atyák, Atyak,
vegyetek példát e szerencsétlen esetből. Ime, mire juta szülöttem rendetlen
1215 szeretetem miatt. Ah, Igaz Isten, tapasztalom méltó ostorodat. Méltán en-
gedted, hogy szemeim előtt veszne el fiam, kinek nevelésében oly vak voltam.
Vége Anno Domini 1770.

EPILOGUS

1.

1220 Tehát erre jutál
Oh, te szép virág szál,
A ki az Atyádnál
Szépen illatozál.

1205 II jelét életének nem látom.

1211 I Zsengéjében II Úgy veszél-el tehát eletednek
Zsengéjében szerencsétlen Gyermek?

1212 II Ah! én vagyok hohérod, én

1215 II miatt vesztegetet meg tégedet! Igaz Isten! látom,
tapasztalom

1216 I elott; [A sor után:] Véga. II méltán, igazán enged-
ted; veszne-el, a' kinek meg-tartásán oly Vége. [Nincs
EPILOGUS.]

225

Hogy hajnali korban el hervadnál,
 Halál kaszájával le vágatnál.
 Fakadgy, Flóra,
 Siralomra!
 Nap sugára,
 Forduly gyászra
 Gábriskának halálára!

2.

230

Mit használ Atyádnak
 Most már kedvezése,
 Sok kényeztetése,
 Avagy enyelgese?

235

Fizeti éltednek végezése,
 Atyád szeme előtt el meczése.

240

Fakadgy, Flóra,
 Siralomra!
 Nap sugára,
 Forduly gyászra
 Gábriskának halálára!

A MŰ ADATAI

A szöveg lelőhelye a MTAK RUI 4 r. 218. jelzetű, 21,5 cm. x 18,5 cm. nagyságú, 35 számozott lapot tartalmazó kézirata. A fedőlapon címként *Tornyos Péter* áll. A lap felső részén más, nehezen olvasható írással ezt a megjegyzést találjuk: „Primae Classis tibi esse quibus Nemo est hominum Inter 40 condiscipulorum post [...]” Ez után néhány áthúzott szó, melyekből „E... 4 esse quibus Moya [...] Naje [...]” vehető ki.

A *Tornyos Péter* címet újra tartalmazza a kézirat második levele. Utána négy sorban „A Játék Sommája” következik, majd „A Jádzó Személjek”. A szerepelők felsorolása azonban hiányzik. Utána más színű tintával és más kézírással az alábbi nehezen kibetűzhető szöveg áll: „NB. Hoc product in Seminar. Clericorum Posonij et p. Michael. Landerer Typographum typis suis mandatum Anno 1791. Rescript est Dni Rev [...] Studi [...] Joannis Cserey em. Jesuit. Claudiopoli in Seminario S. Josephi in Budi [...] freqt [...] lusum sub Joanne Illei Ibid dem Regente may [...] Posonij ... [egy olvashatatlan szó] et de verbo ad verbum ... [olvashatatlan szó] nominibus mutatis”.

A MTAK katalógus-céduláján feloldva így olvasható a szöveg első, nagyobb része: „Hoc productum in Seminario Clericorum Posoniensi et per Michaelem Landerer Typographum typis suis mandatum Anno 1791. Rescriptum est Dni Reverendi Reverendi Joannis Cserey em. Jesuit. Claudiopoli in Seminario S. Josephi in Bud. frequenter lusum sub Joanne Illei ibidem Regente.” Az ezt követő rész hiányzik.

Ez a tájékoztatás csak azután kerülhetett a kéziratra, hogy a darabot 1790-ben kinyomtatták, miután azt a pozsonyi kispapok 1790. február 11-én eljásztották.

A latin megjegyzés szerint Cserey János volt (emeritus!) jezsuita másolta le Kolozsvárott a jezsuiták Szent József szemináriumában. Cserey Tordán született 1746-ban, 1763-ban Kolozsvárt lépett be a jezsuita rendbe. 1766-ban Győrben, 1769–1772-ben Sopronban tanított. 1773-ban teológiát tanult

Bécsben. Több adatot nem közöl róla LUKÁCS *Catalogus generalis*. (Vö. I. köt. 197. lappal!) Ha a latin szöveget helyesen értelmezzük, a vígjáték 1763 táján már létezett. Arról, hogy a darabot Budán Illei régensége idején játszották, nem tudunk. Illei a jezsuita rend feloszlatása utáni esztendőben Kolozsvárról Budára költözött, és ott élt 1780-ig. Viszont 1761-ig néhány esztendeig Erdélyben (Székelyudvarhely, Kolozsvár) működött. Jelen kötetünk több vígjátéka arról árulkodik, hogy az 1760-as évektől Erdélyben több jezsuita vígjáték keletkezett, hagyománya volt a komédiaírásnak.

A szöveg végén, de még az *Epilogus* előtt „Véga [!]” és „Anno Domini 1770” olvasható. Ez a dátum a szöveg végén annak másolási idejét vagy előadásának időpontját jelezheti. Az *Epilogus* bizonyára később került a darab utolsó jelenete után.

Szöveg közben elég sok rendezői utasítást találunk – latinul. Négy alkalommal a szükséges színpadi kellékeket a kézirat a margón tűnteti fel. A 87. sornál: „Claves pro Tornyos Péter”. A 283–286. soroknál: „Larva et pallium nocturnum.” A 369–370-nél: „Liber et Calanus”, a 655–656-nál pedig: „Clavis generalis”.

Az MTAK katalógus céduláján ez áll: „Illei János: Tornyos Péter.” A darabnak Illei *Tornyos Péter*éhez semmi köze sincsen. A katalógus tévedése azon alapulhatott, hogy a főhős neve Tornyos Péter. Bizonyára a téves cím következtében a figyelem sokáig nem terelődött erre a drámára, benne a nyomtatásban is megjelent Illei-művet vélték. Kiadásunkban mellőztük a *Tornyos Péter* hamis címet, az utolsó jelenetben utolsó szereplőként beszélő Péter szavaiból értelemszerűen adtuk *A rendetlen szeretet példája* címet.

A kézirat szövegét – bevezető tanulmánnyal – TÓTH Ferenc elég pontatlanul adta ki. (*Egy ismeretlen jezsuita vígjáték*. Bp. 1944.)

Mikor a pozsonyi *seminarium generale* kispapjai a nemzeti nyelv és irodalom felvirágoztatásának szándékával magyar nyelvű darabok előadásához kezdtek (1789 farsangján), 1791. február 11-én ezt a darabot, helyesebben ennek a darabnak átdolgozását vitték színre *A Nevelők* címen. A játék még ugyanebben az évben „A pozsonyi nevendék papságtól ki-adattatott”, ahogyan erről a címlap tájékoztat. Megváltoztatták az eredeti darab főbb szereplőinek a nevét.

„Személyek.

DOMONKOS PÉTER Kedvező, gondotlan Atya.

GÁBOR Péternek kedvelt kisebbik fia.

IMRE Péternek nagyobbik fia.

FERENTZ Író Deák.

DOMONKOS PÁL Péternek testvére, szorgalmatos Atya.

SÁNDOR Pálnak fia.

KAPITÁNY és két KATONA.

LÁTRÓTZI Gábornak rosz társa.

LÓRINTZ Gábornak Szolgája.”

Az erdélyi helyneveket dunántúliakkal, magyarországiakkal helyettesítették. Az „Elő-járó Éneket” más bevezetéssel cserélték fel, az *Epilogust* elhagyták. Helyenként rövidítettek az egyes szereplők mondókájában, máshol betoldottak egy-két mondatot. Ezek a változtatások tartalmi, eszmei tekintetben jelentéktelenek. (L. őket a lapalji jegyzetekben!)

A darabot a jezsuita Csereyhez fűzött vonatkozás miatt jezsuita munkának tartjuk. Ezt erősíti a feltételezett, bár nem bizonyított kolozsvári eredet.

SZERZŐ

A szerzőről nincsenek adataink. A kézirat szövegében Kolozsvár környéki, erdélyi helynevekkel találkozunk. Ez megengedi, hogy a kolozsvári jezsuita renház valamelyik tagjára gondoljunk.

A pozsonyi változat Fejér György kezétől származhat. A pozsonyi kispapok körében ő volt a nemzeti irodalom, a magyar nyelvű színjátszás lelke.

FORRÁS

TÓTH Ferenc szövegkiadványában elveti azt a feltevést, hogy az eredeti darab forrása egy német dráma, melynek címe *Die Erzieher*. Véleményünk szerint ezt a feltételezést eleve csak a pozsonyi kiadvány címe sugallta, és a darabot azért tartották fordításnak, mert nem ismerték a magyar vígjátékot, melynek a pozsonyi kiadás csak kissé átirta mása. A pozsonyi nyomtatvány címe sugallta a német darabnak, mint forrásnak a gondolatát. Maga a német dráma egyébként ismeretlen.

Az elvakult apa mint téma, tartalmi megfelelésekkel, párhuzamos helyekkel Porée, Carolus: *Fabulae Dramaticae* (1755) című könyvének *Pater amore vel odio erga Liberos excaecatus* című művével mutat eszmei és tartalmi egyezéseket. Bár a hasonló részek elhelyezése nem párhuzamos (a latin dráma nincs actusokra osztva!), a megfelelő részek egymás mellé állíthatók. Az 1/2-nek megfelel a latin 14. scenája, az 1/4-nek az 5.; 1/5-nek a 10, 9, 8. scena. Az 1/6–11. jelenetnek nincs a latinban megfelelője, a Kapitány nem lép színre, de egy levél megismerteti Gábris terveit és lelkületét. Értelem szerinti egyezések mutatják a két darab közti összefüggést.

Porée könyvében ezt a drámát egy kockajátékos fiúról szóló darab követi (*Phaesoilius sive Aleator*), mely a fiú mesterkedéséről és bűnhődéséről szól. A kártyázó Gábris alakjának megformálásához ő szolgálhatott mintául. Az 947. és 1033. sorban úgy is szerepel mint *kockás* és nem kártyás.

Feltételezhető természetesen egy olyan közvetítő forrás, melyet 1770 táján magyarra ültettek át. Ez erdélyi helységnevek előfordulása kétségtelenül mutat bizonyos mérvű szerzői beavatkozást. Ez és az erdélyies nyelvi, stílári sajátságok arra vallanak, hogy a kiadásunkban közölt változat Erdélyben, valószínűleg Kolozsvárt keletkezett.

A pozsonyi kiadásban a forrásra nem találunk utalást, ellentétben az ugyanott és ugyanabban az évben megjelent *A tisztiságra vágyóókkal és Az öreg fősvénnyel*. (Kiad. RMDE XVIII/2. 10., 11. sz.) Az elsőnél az előző „egy elavult kézirat” említi, melynek szövegét „megtisztították”, „kicsinosították”. A másodikról meg azt mondja: „deák kéz-írásból megmagyarosítottuk.” *A nevelők* előtt nincs előszó. Helyette az a beszéd olvasható, melyet az előadásban résztvevőknek mondtak, felhíva figyelmüket a magyar nyelv művelésének a fontosságára. (Vö. *A magyarországi katolikus tanintézmények színjátszásának forrásai és irodalma*. Szerk. VARGA Imre. Bp. 1992. 238–239.)

ELŐADÁS

Csak a nyomtatásban megjelent változat (*A nevelők*) előadásáról tudunk: „jádzottatott a’ Posonyi Nevendék Papoktól 1790 Esz. 11. Hal. Hava” – azaz február 11-én.

A nyomtatásban napvilágot látott játék szövegét játszották a győri szeminárium kispapjai is 1792. február 14-én. 1817-ben a székesfehérvári kispapok adták elő. Az 1818. május 20–21-i keszthelyi ünnepségeket Fejér György iránti tiszteletből szülővárosának diáksága a darab előadásával nyitotta meg. (ZSIDI János: *Fejér György*. Bp. 1936. 68.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunkban a kéziratot I-gyel jelezve, főszöveggént közöljük. II-vel a pozsonyi kiadványt jelöljük.

A szövegközlésben az alábbiakban térünk el a kézirat írásától. A szereplők nevét egységesítettük s mai helyesírással közöljük. TORNÝOS PÁL és PÉTER helyett csak a keresztnévet hozzuk, részben mivel a szövegben is így van a szerepeken belül, részben (gyakori előfordulásuk miatt) rövideg okáért. A középpontozásban a mai gyakorlatot követjük. Ennek következtében kiadásunk és a kézirat között a nagybetűk használatában eltérés van. Minden mondatot, minden szerepet (és minden nevet) nagybetűvel kezdünk. Egyébként helyesírás tekintetében követjük forrásunkat. Csupán a K betűvel teszünk kivételt. A kézirat ugyanis csaknem mindenhol a nagybetűs alakot használja – szó belsejében is. A mai gyakorlat szerint járunk el ennek a betűnek az írásában. Az ékezetek kitételében a kézirat következtelen. Mégis követjük eljárását, de az ő és ü betűkre a könnyebb érthetőség végett a mai gyakorlat szerint tesszük ki a hosszú vagy rövid ékezetet. Minden egyéb eltérést, javítást kurzíválunk, és feltüntetjük őket a lapalji jegyzetekben.

A nyomtatvány megváltoztatott szerepneveit a lapalji jegyzetben az egyes jelenetek előtt felsoroljuk. Bár a szerzői szöveg rekonstruálására a pozsonyi kiadvány nem nyújt segítséget, a dráma utóéletére vonatkozólag tanulságos a variánsok számbavétele.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 25 *Vár rá* – várj csak
30 *ad servum* rendezői utasítás azt mutatja, hogy a 31–32. sorokat még a házból való kijövet közben mondja a szolgájának. Vö. a II. forrással!
37 *éjjeli korittyolos* – éjszaka az utcán kurjongatós
98 *kákó* – karó, pózna
114 *Náznánfalva* – valószínűleg a Maros Torda megyei Nazna
115 *Interest* – a kamatot
122 *fölstökömöd* – a reggelid
239 *büzlötte meg* – szagolta ki
306 *Bats* – a Kolozsvártól északnyugatra fekvő Kisbács
307 *experiantúra* – tapasztalatszerzésre
356 *goromba* – tanulatlan, félkegyelmű
366 *éb ugatta hire helyén* – ez a szitkozódásnak tetsző szólás a későbbiekben ismételt előfordul.
401 *meg nem vesztegetett* – el nem vesztett, vesztemet nem okozta
406 *meg pasmakolt* – elpáholta, megvert
455 *pajkoság* – betyárság
489 *vakarodgy* – takarodj
493 *éb rudon vesselek ki* – megszegyenítő módon kergesselek el, kiebrudaljalak
549 *kertek megint* – a kertek megint, a kertek megén, a kertek végén
617 *álmot hivelyezek* – álmod fejték
631 *együgyű* – jámbor
660 *sajdítottuk meg* – sejdítettük, sejtettük
685 *sohut* – sehol
748 *Korafia* – a. m. kurafia
835 *fel verted e* – feltörted-e?
995 *contentálni* – kielégíteni
1055 *Nemes fundus* – nemesi birtok, telek; *possessionatus* – birtokkal rendelkező
1061 *prosmítál* – prézsmítál, haszontalanul beszél
1074 *bahó* – bohó = balga
- A kézirat latin nyelvű rendezői utasításait a nyomtatott változat magyarul tartalmazza. Lásd őket a lapalji jegyzetekben!

5.

SALAMON

[A BESZÉLGETŐ SZEMÉLYEK:

NEHEMIÁS főpap

LÁSZLÓ király

SALAMON király

VIDA

LAJOS

BÁLINT

CSABA

GYULA

} Salamon udvari emberei
} László vezérei

PERICLES Salamon hű szolgája

Salamon katonái, László katonái, négyen a fő rendek közül,
egy olvashatlan nevű főember, főrendek (proceres), katonák, az énekek előadói

A rövid intermedium beszélgető személyei:

SALAMON király

BÁLINT előbb Salamon, majd László hű vitéze]

ELSŐ VÉGEZÉS

ELSŐ KI MENETEL

László, Nehemias és négyen a fő rendek közül
Ladislaus agit cum Militibus, Nehemias et Proceres.

NEHEMIAS
Felséges Király!

LÁSZLÓ

Ah kérlek! Királyi névvel ne epezd szívemet, ne fonnyazd kedvemet, most is az háborgatya elmémet, hogy királyi székből fél lábbal fel hágtam, de ime sem a másikat fel nem hághatok, sem pedig azval ki nem tapodhatok, mely
5 miat éjjeli kevés nyugtom sem lehet. Hidd el, ezerszer boldogabb az alacson, mint a fel emelt rend.

NEHEMIAS

Meg bocsáss, felséges Uram, én az egész Magyar fő rendekkel kivüled egyéb királyt nem ismérek. Ime most is a végre csoportoztunk felséged eleibe, hogy ezen Magyar országnak Angyalis Apostoli koronáját mint sajátodot érdemes
10 fejedre helyheztezzük.

LÁSZLÓ

Távul légyen; él meg koronázott fejetek, Salamon, egy égben két napot, egy királyi székből két koronás fejet senki nem látott.

NEHEMIAS

Mi sem akarunk kettőt, hanem csak egyet, és pedig tégedet az királyi székből látni. Ezt kívánnya a fő rend, ezt a nemesség, ezt a község.

OMNES

15 Ezt kívánnyuk.

LÁSZLÓ

Ha ezt kívánnyátok, ellenségim *vagyok*, életemet Salamon fel forrott mérgeinek prédájára kínályátok. Ösmérem jól Solamont, ki engemet a királyi székből ülni meg szenved é? Éppen nem, tehát fel sem ülök.

NEHEMIAS

20 Egész ország fegyverben áll melletted, mit tehet Salamon egyedül egy országnak?

16 vagytok, ellenségim vagytok

LÁSZLÓ

Ámbár, de ugyan tsak vérem Salamon, nem illik az egész országbul ki forgatni.

NEHEMIAS

Illik, mivel szükség.

OMNES

(*Idem.*)

LÁSZLÓ

25 Mindazáltal fejemet addig nem éri a korona, meddig Solamonnal atyafiságosan meg nem eyezek. Lajos, indulj Salamonhoz, tedd eleibe az országnak háborgását és én kívánságomat, és ha tezik, országunkban valo jussunk iránt alkudjunk meg atyafiui szeretettel! Meg békélő s jussunk iránt valo alku helyünk legyen ezen mező, ahol ezen holnapnak utolsó napjan jelennyen meg.

LAJOS

30 El járok, és pedig szerényen kegyes Parancsolatodnak végére. (*Abit.*)

LÁSZLÓ

Vállyon mit véls, Szent Atya, jól intézem é a dolgot?

NEHEMIAS

Lássad, tsak meg ne keritsen szokott mesterségivel.

LÁSZLÓ

Nem gondolnám; mert neki mint bátyámnak engedelmeskedni fogok, s meg igirem, hogy Uralkodo társom léssen.

PROCERES

35 Az ország nem engedi, nem is lehet.

LÁSZLÓ

Fő rendek, vagy Salamont tisztellyétek királyotoknak és nem engem, vagy ha engem akartok, akaratomnak is engedjete! Az én akaratom pedig és első Parancsolatom az, hogy Salamont is Uralkodo társomnak ösmérjétek. Azért még most vigyétek félre az koronát, nem engemet illet.

PROCERES

40 Lássad, de vigyázz!

40 A sor után három, idegen kéztől származó, nehezen kibetűzhető szó: *M. S. Intermed. [?]*...

MÁSODIK KI MENETEL

Salomon, Vitus és Lajos et Salamon katonái

LAJOS

Mindazáltal László igen nagy atyafiu szeretettel gyuladozz hozzád, s azt kívánnya, hogy ezen a sik mezőn az országban valo jussotok iránt meg alkudjatok.

SALAMON

45 Én rajtam semmi el nem mulik, László öcsémnek szolgálók mindenben, noha kintelen. (De nem esik szája izire, torkára forr az királyság.)

LAJOS

Isten hozzád, hatalmas király! – –

SALAMON

50 Mire jutott ugyan? Én neveztetem királynak, és a mint értém, László süvegettetik. El hódította tülem az Magyar népet, eskütt pártosom, ő szájatul függ az egész ország. – Mostoha Szerencse, így, így jádzasz Salamon Magyar királyal? Nem elégléd Pánczélyos vitézimel eddig szenvedett fáradságimot? Hogy öledbe fogadnál már egyszer! Ki minap az egész országban öröm trombitáját fujtattam a győzedelemnek, ma háttal fordulnyak Lászlónak? Szégyen, gyalázat!

VIDA

55 Ugy vagyon. Sima talpu a hertzegnek méltósága, és mennél nehezebb tetejére emelkedni, annál könnyebb róla le tsuzamodni. A menykövek is közelebb érik a Szálos tornyokot. Mindazáltal azon Isten, ki a mostani eseteket fejedre háritotta, valamint meg bitzentette lábaidot, úgy talpra is épithet, s vissza téritheti jussodat.

SALAMON

Viszsa téritheti é tehát?

VIDA

60 Viszsa, ha ugy fog teczeni. –

SALAMON

65 Micsodát? Ha ugy fog teczeni? – Nem, – nem hagyom magamot. Eszküszöm boszszu állo Pallosomnak élire! Szembe szállok, üstököt vonok az ellenem dörgő – hátra köttetem ma Lászlónak kezeit, és itt pengettetem ma vele a lánczot. Nem tudja az esze veszet, mire mehett elméjével Salomon király, ha meg tsökkent ereje fegyverének. Tsak a gondomnak üszögében te ne szányad a fáradságot.

VIDA

Miben füstölög fejed, félséges király? Tűzbe vasba kész vagyok éretted.

SALAMON

70 Hívségedet tapasztaltom mindenkor. Ime, forr bennem a mérég. Álmomban is előttem forog igaz és különös jussom az egész országban, egy Magyar hüvelyben soha két kardot nem láttam.

VIDA

Nem is képes, hogy meg férhessen.

SALAMON

Azért, mivel gátott vetett a Szerencse Pallosom végének, eszémnek éléhez nyulok, háloban kerittem ma Lászlót, mert nem tudya a dagályos, hogy meg teritettem neki.

VIDA

75 Az Istenért, mi modon? Netalán magunk nyaka szakadjon benne!

SALAMON

80 Vitatni fogom, hogy az egész országbul ki bogározzon tellyeséggel. Ezen szerrel Szent lész a békesség közöttünk, más különben egy tsep véremig fogok vagdalkozni királyságomért. Fenekestül fel forgatom, vérben, tűzben hagyom az országot. Már meg esett ügyemet hosszabb kötélre nem bocsájtom. Azért, 85 Vida, jól értetted, hogy László ezen helyre rövid idő múlva el érkezik? Én azért arra kérlek, hogy te azomba még László ide ér, huzd meg magadot több katonákkal együtt ezen setét barlangba, és ott ébren, talpon várjad, még teli torokkal fogom kiáltani, László, László, Atyámfia. És te, halván ezeket, tüstén jőj melléje fegyveres kézzel, verd vasba Lászlót és lendisd által a Posonyi Várba. És it el hiszem, tsak ásitva is rév partyára érhetünk a tsel vetésnek.

VIDA

Tezik a bölcs találmány, ezt soha meg sem álmodtam volna! Semmi rajtam nem mulik, a mi a dölöngő hazánkot támasthatya.

SALAMON

90 Engemet, Engemet ismérjen már etzer koronás Igaz Urának Magyar ország és Rettegjen. Vidd végbe hiven a mit reád bizok, adósod lészek iránta. Kevés idő vártatva ide viszsza térek, de tsak egyes egyedül. (*Abit.*)

VIDA

Be sulyos Parancsolat, már is látom az iszonyú zur zavart, a mélybe zagvállya országunkot Salamon; a mérég ette, ha keleptzójibe tsallya László Hertzeget. Meg orolta, hogy józanab része el állott túle a népnek. Micsoda boszszura fakad érette! Jaj, érzem, s mintha szemeimmel tapasztalnám a vér patakokat,

95 mellyekkel fogja festeni a piatzos utzakot. Mely szörnyű halmokat fog építeni
a Magyar holtakbul! Magyar édes hazánkot szégyen kotya vetyére fogja vetni,
gyökerébül ki meczeni. Szegény Anyám, gyámoltalan hazám, Magyar ország!
Nem elég bajod külső nemzetekkel? Szülött magzatid is tépik árva falaidot,
véredben fürdőnek. – Ha pedig László Hertzeg nyomát vészi a himes álnok-
100 ságnak? Szent Isten, mit várhatok én nyakomra Salomonnal? Micsoda tsufjai
leszünk a világnak mind a ketten! Ah, boldogtalan, mihez ragazkodyam?
Salomonnál vagyon kezem, királyomat, akármi legyen is, el nem hagyom, de
ha László azon törbül, melybe ejtem, ki vergődik, vallyon hányadán lészen
dolgom? Már késő, Salamon szolgálatyához becsületemet, életemet kötöt-
105 tem, vétek volna vágásából tsak ennyit is ki rándulnom. Tekéntsük meg a
barlangot. /a/ De reám üget egy valaki, el rejtem magamot, még sarkamon
nem érnek szemei. (*Abeunt prius Milites*)

HARMADIK KI MENETEL

Vida és Lászlónak három kém vezérei, Bálint, Csaba, Gyula.

BÁLINT

Itt még a fű sem rezeg.

CSABA

Itt sincs mitül félnünk, bizvást eljöhet László király.

GYULA

110 (*Néznek mindenfelé, reá akad Vidára.*) Ki vagy?

BÁLINT

Mi lelt, ne talán valami rosza tapodtál?

GYULA

Ide, vezérek!

CSABA

Kicsoda? Nem Salomonnak kémje?

GYULA

Lodingja, köntöse Salamon Herczegé. (*Hozzá mégy.*)

BÁLINT

115 Szerencsétlen, nem felels? (*Neki méri kardját. Vida pedig bolondnak tészí
magát.*)

106 Az /a/ jel színi utasítást jelez, de szöveg nincs

GYULA

Meg ficzomodott esze, mennyen dolgára.

CSABA

120 A mint arányzom igen is eszén jár ez az ember. Szánt szándékkal teteti magát, hogy valami olyast ki ne böffentsen, a mi meg égetné száját. (*El akar esni.*)
Ihon hanyat hómlok esik, gyámolitsuk a szegény balgatag esze veszettet.

BÁLINT

(*Meg akarja ölni.*) Oldalába nyargalok, majd eszére hozom.

VIDA

Szegény fejem! Jaj!

CSABA

Ime, immár meg tért.

VIDA

Jóbarátim! Ugyan mivel vétettem?

BÁLINT

125 Ebnek vagy baráttya, nem nekem. Lászlo Magyar királynak tzimerét tarso-lyunkon nem látod, tekéltelen? Miért tsapod a levet hozzánk, mint ha nem hordozná szined roka tsavargásodat.

VIDA

Oda vagyok, ha fel nem adom a mit főzők, de hova lesz le tsatlott hitelem?

BÁLINT

Mit dörmögs magadban, szolj igyenessen izibe.

VIDA

130 Vitézek, akarjátok tudni, kivel van közötök? Ellenségtekkal. Salamonnak fő vezérével, (... majd ki mondám.) Nevemen ne törjétek fejeteket, mert ki nem mondom. Egy szó mint száz, markomba Lászlónak élete, sabadsága.

BÁLINT

Igy tsufolodol, vakmerő, ide a lánczot.

VIDA

Fejemet kötöm belé, hogy semmi sem lesz abbul.

131 [A *majd ki mondám* előtt, melyet Vida feltehetőleg ma-

gában mond, s ezért zárójelbe tettük, egy olvashatatlan szó, talán a *Vi...szótag* áll]

BÁLINT
135 (Neki szögezi kardját.) Halálnak fia vagy, ha ki nem mondd, mit akars.

VIDA
Tsak rajta, nem bánom. (Ő is kardot ránt.) De még is a titkot erős zár alatt magamal viszem a más világra.

BÁLINT
Tehát mint keresed, úgy vegyed hasznát. (Meg vagdalkozik.) Patkoly pokolba!
(Meg sértetik Vida a kezén.)

VIDA
140 Jaj, jaj, Istentelen!

CSABA
Kel é több, világ kevélye, majd én is meg próbálom László Királynak Magyar atzélyát rajtad.

VIDA
Hady békét –

BÁLINT
Ki pöketem véle hamis lelkét.

NEGYEDIK KI MENETEL

László és a voltak és katonái

LÁSZLÓ
145 Az Istenért, mitsoda vér ontás ez? Tedd hüvelyébe a fegyvert. Szerelmes
fiam, aki rontya bontya hazáját, és vérenkedik, nem király az, hanem – O,
vaj ha azon Magyar lelkeket, kik itt helyben szándékom kívül nyugszanak,
fel támoszthatnám! soha nem derülne szerencsésőbb óram ennél. És nem is
150 azért (Bizonyságim az Egek, az Istenben boldogult Magyaroknak halhatatlan
Árnyéki) nem is azért kötöttem kardot, hogy hamuvá Porrá tegyem, fel bitan-
gollyam édes hazámat, hanem az egy Salamon gyökere minden vérontásnak.

VIDA
Felséges Király!

BÁLINT
Ravasz lélek, ismig? (Neki indul a kardal.)

138 [A színi utasítás jelzése az előző betűt ismétli, nyilvánva-
lóan sajtótíhiba]

LÁSZLÓ
Tedd viszsza, mondom.

BÁLINT
155 Nem tudod, felséges Király, mitsoda álnok hazugsággal bír ez az Istentelen.
(*Viszsza teszi.*)

LÁSZLÓ
Beszéld el!

BÁLINT
160 Bolondnak tetette magát, hogy el bocsájtotna tülünk, midőn pedig neki szö-
geztem kardomat, viszsza szögezte ellenem Pallossát, meg is vagdalkozott
vélem.

LÁSZLÓ
Dicsirem iránta, a mihez kezével nem férhetett, eszével próbálta. Magadrul
végy példát, mit nem gondols ki, ha fegyvered haszontalan az ellenség köze-
pén. (*Oda adya kendőjét.*) Ne, a kendő, kössétek be, ahol meg véresztetett.
Vigyétek orvoshoz, onnan, ha be forr sebe, Salamon Udvarába.

BÁLINT
165 Ezt nem vártam volna.

VIDA
Isten lesz meg fizetője kegyességednek Felséges Király, én meg nem hálálha-
tom.

BÁLINT
Tehát, aki nem érdemes, hogy a Magyar földet tapodya, ily böcsülettel
mennyen el tölünk?

LÁSZLÓ
170 Sőt én magam törölöm ki szebeid, (*Vissza vészi a kendőt, maga törli szebeid.*) így
adózzon a Magyar ellenség. Ezt a büntető bélyeget vigye Lászlótul Salamon-
nak fülébe.

VIDA
175 (Mit keménykedem? Miért nem sugom meg a veszélyt, melyben forog fonala
ily kegyes Hertzegnek?) Pirul az arczom, oh Király, midőn ország Poltzához
született kezeid ellenségednek undok sebeit illetik.

LÁSZLÓ
Nem, barátom, az ország Páltzáját még a minap készakartva Salamonnak oda
engedtem, Ó Paranczollyon a Magyar nemzetnek szerentséssen.

VIDA
Annak Uralkodását sokáig el nem nyögheti a Magyar.

LÁSZLÓ
180 Nem tehetek róla. Én meg elégszem egy tsekély segletivel az országnak; tsak a ti javatok nevedekhessenek; a mi több, falatomtul is megfosztom magamot édes Hazánknak kedveért.

VIDA
Nem fér ez a Szövetség Salamon fejébe.

LÁSZLÓ
Remélem meg lesz és talán még ma ezen a helyen.

VIDA
Adná Isten; de, o, hertzeg! (Mit mivelek, hol a hitel, titok?)

LÁSZLÓ
185 Tudom, sebedet jajgatod, kedves barátom!

VIDA
(Fel bontom, nem vétek vele, meg érdemli életét ez a hazánk szerető fejedelem.) Oh, hertzeg, sokkal inkább fáj nekem sorsod, vigyáz magadra kérlek, mert ma, midőn kezet akars fogni a békességnek fejébe, lánczot fogs pengetni a Posonyi Várnak mélységibe.

LÁSZLÓ
190 Mit mondasz? Tsak ketteczkén leszünk szembe, és minden fegyver nélkül. Hanem ha meg szegné hitét Salamon, és parolája ellen ujdón uj ravaszszágot szőne?

VIDA
195 Szó igen is, és ha kezébül ki nem ütöd tsalárdságát, kötve vitett tömlőtze. Ezen halom alatt tsavarodik egy barlang, és midőn ezen szókkal: László, László, Atyámfia, lármát fog verni, az egyezés közben husz vitézek omlonak ki fenekébül, és tégedet meg ragadnak.

LÁSZLÓ
Szent Isten! Mire nem vetemedik Salamon? Salamon, így készül é a Szövetségre? Vezérek!

VIDA
200 Meg ne ütközzön szived mindazonáltal, ritkán éri tárgyát a ravasz ő hamiságának. Reám függesztette minden álnokságát, senki sem tudya kettőnkön kívül. Mellőzd el a veszélyt, a mint tetszik, Felséges Király.

LÁSZLÓ
Ide valaki!

VIDA
Ha két színülködni látsom mindezekbe, rabod leszek miglen

LÁSZLÓ
Távol légyen igaz Magyar Szovadon kételkednem. Reátok bizom barátomat,
205 neki köszönöm Isten után szabadságomat. Palotámba gyógyítsátok, Lászlót
tisztellyétek benne.

VIDA
Isten veled, Felséges Uram! (*El viszik.*)

ÖTÖDIK KI MENETEL

László és Vézér. *Salamon.*

LÁSZLÓ
Ime, László, imé, Salamonnak határozhatatlan mérge! Tekéntete mosolygó,
210 mint a sima márvány, de szive teliden tele fulánkal; nappal ébren törődik,
éjjel törődéssel eszeskedik, hogy el üthessen lábadrul. Mézzel eresztett Szép
Szavai, mint a kigyó a virágszál alatt igyekeznek szivedbe be férkezni, de ezek
mindazonáltal álortzás furtsasági ő neki. (*Ki veszi levelét.*) Levelében írja s
igiri a Szent egységét, de magában tsak ugy, ha téged kötözve vitethet a
215 Posonyi tömlöczbe. Salamon, Salamon, szerelmes vérem! Ezért tsals ki ezen
sik mezőre, fegyver és vitéz nélkül, így készülsz az alku fogásra? Ezt várhatta
túled László? De kinek szaporítottom panaszos sohajtásomat? Már közelit az
alkura rendelt óra. (*Ki veszi Zebéből óráját.*) Vezérek tekincsétek meg tsinnyát
a barlangnak. Ereszkeджетek belé huszad magatokkal, készen légyetek.

BÁLINT
220 Felséges Király, itten tátya száját, és négy ember ki s bé járhat rajta, minnyá-
jan el férünk benne.

LÁSZLÓ
Siessetek, és mikor fen szóval fogja káromlani nevemet Salamon, a mellyet
nekem rendelt, azon lánctal nekem Udvarollyatok. (*Oda adya maga kardját.*)
De halkan és gyengén bánnyatok vele, minden becsülettel, és jusson esze-
225 tekbe, hogy magyar koronás Hertzezzel, Atyámfiával bántok. (*Az barlangba
ereszkeđenek és utánna ött Milites.*) – Te tudod, te látod Seregeknek s Ma-
gyaroknak Szent Istene, hogy semmi kegyetlent, semmi ollyast nem forgatok,

208 [A sor előtti felsorolásból Salamon kimaradt.]

230 amit csak leg kisebb fesslésére is vályék az ország törvényinek. Soha sem
szomjuhoztam romlását Magyaroknak, a vagy Salamonnak vérit, a mely majd
szinte azon tsatornából szivárodott az enyimmel. Meg indul a természet
bennem, mikor eszembe tűnik gyalázatos békója, – de nincs mit tennem, ő
235 szintén eztet készítette nekem ártatlannak. Ugyan mi tévő legyek? Engedjek
é neki? Így szól a törvény, igaz ez, de ellenben átallya az országnak velős
és józan része, nem javollyák a Szent Püspökök; rettegik szilaj természetét,
mint a hajókat törő kő szálakat. Ki szoritsam a királyi székből? Készeb leszen
240 oldalába meg fereszteni a Pallost, hogy sem ezt a szégyent el viselni. Meg
kötöztetem, Visegrádba küldöm, talán meg töri, s magában szállitya a mérges
szivet. – Már ide ballag. Ime, mely szépen festi orcáját a szelidséggel, de csak
még ki törik homloka ránczából lobogó haragja. – Szemei mindazon tüzes
Sikrokkal pattognak. Én szólítom meg előre a kő Sziklát. Föl derül kedvem,
hogy egymást láthatyuk.

SALAMON
Felséges Király!

LÁSZLÓ
Ime, kezdi immár a békességet.

SALAMON
Örömel telik szivem kívánt egésségeden; imádlak.

LÁSZLÓ
Szép üdvözlet, Isten Szegits! –

245 SALAMON
Mint folynak az ország dolgai?

LÁSZLÓ
Békességet sohajt az Atyafiak között, azon kéri az egeket az ország, hogy
minket egybe kaptssollyon a szeretett.

SALAMON
(Ha tudnád, mitsoda kaptzot veretek!) A kapots kész, kész vagyok a tüzet
meg oltani bennem. Térjen vissza a hajdani szeretet, éllünk tzivódás nélkül
250 egymást illető jusunkal.

LÁSZLÓ
Ne a kezem.

SALAMON
Tudom, hogy nem igaz fiai azok a Magyar hazánknak, kik egymást fogyasztják,
egymás ellen vagdalkoznak. – Künn, künn keressen a Magyar, ha igaz
Magyar, ellenséget, kit földhöz verjen, ne dullya ingó falait az országnak, ha

255 nem tudya, a vagy nem akarja segíteni. Kiki elégedjen meg a magáéval, a másét ne sohajtsa.

LÁSZLÓ

Értem, mit akar.

SALAMON

260 (Veszem észre, mire tzielyoz. Ki töltöm boszszúmat.) Én királyi vérből, ágbul és ágbul szakadtam, Magyar országhoz jussomat atyámnak vérivel hoztam az világra.

LÁSZLÓ

Erőnek ereivel reám akarják ragasztani ezt az igát az országnak érdemes s értelmes tagjai. –

SALAMON

265 Én az Magyaroknak nem teczem, és tégedet, tégedet akarnak be furni az országban? Te miattad érdemetlen kellene nékem bucsuznom királyi székemtől? Ti, el fajult Magyarok, így darabollyátok, így osztogatjátok kinek akarjátok a királyi Méltóságokat? Nagy követ emeltek. Ha mingyárt fejére áll is egész Magyar ország, mégis kezemből ki nem facsarja igasságomat. – Ez (*a kardját mutattya:*) lesz bíró közöttünk. –

LÁSZLÓ

270 (*A halmot mutattya.*) Ez é a békesség, Salamon, melyet igirs Leveledben, – – ezért alkuttunk idejövételünkre? Ne keménykedyünk, kérlek!

SALAMON

Nem hallom! – Add vissza országomat, meny el szemem elől, s ki minden Magyar határbul, hogy soha se lássalak!

LÁSZLÓ

Ellenzi a törvény, és ország.

SALAMON

275 Ellenzi? *El szántam* magamot, meg keresem a magamét, akár mint légyen is. El lepem fegyveremmel s haragommal.

LÁSZLÓ

Vallyon honnan várhatod a fegyveres népet, hogy belém merjél kapni, Szerelmes Vérem!

SALAMON

Gyáva! Akarod tudni, hol veszem? A föld gyomra is terem Salamon Király-

274 *En szántam*

280   nak fegyvert és embert. László, László, Atyámfia, én Magyarok királya és Ura
vagyok, azonnal meg fogod tapasztalva látni.

LÁSZLÓ

Tsak álom és szem fény vesztés, a mit képzél magadnak, édes Atyámfia!

SALAMON

Még álom és szem fény vesztés? – Látod ama fegyveres népet? (*László katonái jönnek.*)

HATODIK KI MENETEL

Lászlónak Vezérei és a Voltak.

SALAMON

Ide a Vas Lántzot, keletzémbe vagy, Istentelen Denevér! –

LÁSZLÓ

285   (Már verdődik maga hállójában) Salomon, az Egekre kérlek!

SALAMON

Nem, nem akarlak hallani. – Micsoda Pánczél ez? (*Meg nézi közelébb.*) Ez
nem az én vitézeimnek színe.

LÁSZLÓ

Herczeg, ihon a láncz, a mint Parantsoltad.

SALAMON

Mi lehet ez? Egek, ébren vagyok é?

LÁSZLÓ

290   Mít halgatz Atyámfia, Salamon?

SALAMON

Vida, Vida, hol vannak a vitézek? Szaporán! Hol a kardom?

LÁSZLÓ

Ne emisd magadot, ébren vannak Mínyájan.

SALAMON

Hol a kardom?

LÁSZLÓ

295   Ez a békó a te fegyvered, öltözz belé! – Ah, Salamon, nem iszonyodtál
tsak ki is godnolni vérednek, Magyarok lábára azt a gyalázatott? Mivel
érdemlettem?

SALAMON
Félre az Utbul! – (*Szaladni akar.*)

LÁSZLÓ
Kezét, lábát vessétek a lánczra!

SALAMON
300 Engemet? Engemet, egy koronás királyt, te, te apró Herczeg, köttetnél lánczra?

LÁSZLÓ
Önnön magadnak tulajdoníthatod, öltözz belé!

SALAMON
László köttetne engemet lántzra?

BÁLINT
Ez a Parancsolat. (*Meg akarja kötni.*)

SALAMON
305 Meg nevetné az egész világ, ha Salamon Magyarok Urául hallaná eztet. László, vakmerő! Jól gondolkodyál erről, és mérsékeld meg a mit kezdesz!

LÁSZLÓ
Nem tekénted királyi személyemet? Kössétek meg!

SALAMON
Szertelen ora, ez é becsületem szolgálmtul? Egek, mit végeztek rólam utollyára? Mire tartotok? Méreg, boszszuság, nem türheti királtságom.

LÁSZLÓ
310 Édes atyámfia, tedd félre a puffat dagályt; ideje már. A Visegrádi tömlöcz leszen nyoszolás Palotád. Szabadulásod az én gondom. Ne vádold keménységemet, én sem szoptam Tigris tejet, sem a vad szilaj erdőben nem születtem kő sziklátul. Tudya Isten, tudya Magyar ország, és önnön magad, hogy erőltetve viselem a kárdot hüvelyén kívül; ha látnád szivemnek tsinnyát, hozzád mely mód nélkül ég az atyafiságos szeretetnek tüzétül! Ah, édes (*Meg akarja ölelni.*)

SALAMON
315 Fartoly tülem vérsopó lator! Elébb el mulik az életem, mint sem az én karjaim a boszszu állásbul ki döllyenek.

LÁSZLÓ
Atyámfia, fogj kezet velem, mert mégis tsak meg esik rajtad szivem. Be Mehetz Posonyba, de korona nélkül, mert más különben nem engedi a nép; a fő rendek, Papi Személyek tilalmazzák.

SALAMON

320

Inkább kössétek hátra *királyi* Páltzával született kezeimet, inkább temesse-
tek Visegrád, sajátomnak setét mélységébe, mint hogy Posonynak tsak játék-
ja légyek korona nélkül. (*Itt le teszi egy vánkusra minden királyi czimérét.*)
Mennyünk! De te vigyázz magadra, álnok lélek! Meg fordul még a koczka,
kezemre, békómra kerétek, valahogy tehetem szerit, vissza adom, a mit
325 kölcsön szenvedek túled!

LÁSZLÓ

Akkor élhetz vele, mikor markodban lészen üstöke a Szerencsének. Én kész
vagyok mindenre; a mint Istennek teczik, ugy légyen. Én is ember vagyok. –
Most ötet vigyétek! (*Indul s ismét vissza tér.*) De ugy mint egy Hertzeget!

SALAMON

330

Nem mint Hertzeget, nem, embertelen, hanem mint Magyaroknak koronás
királyát. Talán nem vagyok Urad még most is? El megyek, de mégis szolgál-
nak soha térdet nem hajtok. De számot veszek még túled is, hitetlen Vida,
megduplázom ezen szégyent Visegrádi setétben mind a kettőtökön.

LÁSZLÓ

Errül akkor, most vigyétek. (*El viszik a fog házba, ahol énekelni kezd, kinek
éneklésétül el lankadva a vitézek, ki jön lopva Salamon.*)

SALAMON

335

A mint látom, el nyomta az énekimtül gerjet álom a vitézeket, el illantok.
Pericles, Régi hiv szolgálám, te benned függ életem. Ki ne kiálts, jer velem,
embernek tézlek!

MÁSODIK VÉGEZÉS

ELSŐ KI MENETEL

Pericles, Solamon és Eubulus

SALAMON

Tsak nincs bátor helyem, Pericles, el nem felejthetem rajtam tett tsufságot,
hogy Magyar Országbul, sajátombul ezen vadon erdőbe kénszeritettem jönni.

PERICLES

340

A mely koczka vakra fordult, még hatra fordulhat, és még országodat, Remén-
lem, vissza nyered.

320 királyi királyi

337 [A sor után utólag beírva:] *Intermedium. M. S.* [A két
utolsó betű átbúzva.]

SALAMON

Ah, jó, engemet követő hiv barátom, távozz tőlem egy kevesé, hagy tegyem keserves panaszomat ezen kemény kőszikláknak, környül álló erdőknak. Talán meg tsendesedik fel háborodott elmém, ha magán hagyattatik.

PERICLES

345 Akaratodon járok; szükséges is, nyugosztald meg el fáradt tagjaidat. Én azonban ezen dombokat ki vizsgálom, s a mi tsak nyugodalmadtul meg gátolhatna, tited távoztatom. Isten hozzád, Király! (*El megyen Pericles.*)

SALAMON

350 Ah voltam király! de nem vagyok a, szégyen! gyalázat! Ti túlem el fajult Magyarok, vagy adyátok vissza Királyi Polczágot, *mellyhez* szoktam, vagy ha nektek nem kellem, ezen Pallost fogom ma meg füresztelni mellyembe. Ezen erdő, mellyet még az oktalan állatok is kerülnek, lészen Magyarok Királyának koporsója. Örökké fel maradánd tsufságára édes hazámnak. Oh tsalárd Álnok Szerentse, le vetettél királyi trónusul, ki úztél édes hazámbul, az ország fiainak gyűlötségébe ejtettél, vedd ki immár az én lelkemet is meg unott testemből! Mellyemhöz szögezem ezen kardomat. (A) Mely sokkal illendőbb volna Lászlónak vérével pirulnod. O, szerenczétlen eszköz, oly sok s vajmi keserves fáradságok után önnön Urad ellen fordítatol. Tsapd el már egyszer szulyos bánatimnak rendit, nyiss utat napnak fényétül szaladó gyámoltalan lelkemnek. Mivel országokat nem szerezhettél, ezen meg únt életemtül 360 legalább fel oldozhatol. Üsd ki, üsd ezen szomorú lelket. (B)

MÁSODIK KI MENETEL

Salamon és Eubulus

EUBULUS

Oh, Istenek! Szegétsetek! Ály meg balgatag!

SALAMON

Kicsoda ez?

EUBULUS

Hova ragadd a dühesség?

SALAMON

Ah, engedj egyszer, akar ki légy!

349 melyekhez

355 kardomat A [A színi utasítás hiányzik, csak a szöveg jelzi.]

360 elket. B [A színi utasítás csak jelezve, szövege hiányzik.]

EUBULUS
365 Távul légyen! (*Accipit.*)

SALAMON
Jaj nekem, szerentsétlen fejemnek, meg nem halhatok. – Hallod é, Barátom, mi dolgod itten?

EUBULUS
Én ezen erdőnek állandó lakossa vagyok, és már 12 esztendők forgása alatt első emberi ábrázatot szemlélek benned.

SALAMON
370 Atyámfia, ha már ennyi esztendeig engedte az Isten tölteni napjaidot ezen pusztaságban, zárd ezután is magadra ezen sötétes, néma kő sziklát.

EUBULUS
Szivessen. Isten hozzád, Király!

SALAMON
Istentelen, add vissza előbb kardomat!

EUBULUS
Reá nem vészel, nincs szükséged reá.

SALAMON
375 Ah, jaj, tulajdonomnak vissza térítésit tagadya! Hallod é Remete, tied a gond, vitézé a fegyver.

EUBULUS
380 O, esztelen, hanyat homlok rohansz a kárhozatnak mélységes örvényébe. Mit-soda dühösség tompit, Istentelen, te kardal veszteni akarod életedet, mellyet más tüled aranyal ki váltana, ha tehetné, sótt a természet maga irtózik az tüled kívánt tselekedetedtül.

SALAMON
A boldogok igen is igyekeznek életek meg tartásán, engemet pedig, boldogtalan, tsak a halál segíthet.

EUBULUS
385 Ah, Istentül el Pártolt! Véled e, hogy halál által bajos életednek végét éred? Korántsem, mert szörnyű csoportos kinok, félelmes rettegéssel tömött helyek immár készen várnak, a hova kárhozatni fogja örökre a kétségben esés szerentsétlen lelkedet.

SALAMON
Már a Pokolrul való beszéded buval epedett eszemet meg győzte. Hodsza vissza bátran kardomat, neked köszönöm kétségbe esett életemet.

EUBULUS

390 Meg nem tsals, a harag és dühösség nem oly hirtelen szokott fel hagyni
valakin. Elmédnek háborgásit mint szemeid, mint lehegő mellyed jelentik.
Meszebb érnek ezen ősz hajok –

SALAMON

Meg epedek, ha ugy van – ezentúl fegyver nélkül is halálra utat mutatnak
ezen kősziklák. Mingyárást azokat véremmel ásztatom.

EUBULUS

395 Ály meg kérlek! Engednem kell a gyámoltalannak. Ime, vedd kezedhez
kardodat. Ha már semmi reménséged nem lehet életedhez, ihol tsak méllyen
szögezd mellyedhez ezen Pallost, leg alább vitéz módon haly meg.

SALAMON

Most tértél eszedre.

EUBULUS

Mínek előtte tsak ugyan az homály be fogja szemeidet, ezt egyedül jutalom
gyanánt kérem, szabad legyen egyet kettőt szóllani. Ály meg az Istenért!

SALAMON

400 Mi végét éri dolgom ezen meg aggott emberrel? Légyen ugy tehát, de soká ne
kérdkezgyél, mert pórul járs ma te is.

EUBULUS

Rövideden el végezem életednek számos esztendőkre terjedését.

SALAMON

Az életről egy szót se, ugy Parancsolom.

EUBULUS

Ha már életedet meg untad, vallyon mi erő vitt erre, Hatalmas Királyom?

SALAMON

405 Királynak nevezel engem, eszeden kívül beszélsz, a mint látom.

EUBULUS

Ó, Solomon, Solamon!

SALAMON

Valóban szégyenlem a dolgot, hogy ezen öreg tudja, ki legyek. A Reménség
és a kétségben esés küsködik bennem. Miképen ismérs?

EUBULUS

410 Kétségben esél, magad életét elveszteni akarod? Valóban azt tselekszed, amit egy aszszony állat is végbe vihetne. – El bámult szavaimra. –

SALAMON

A mit egy osszszony is végbe vihetne? Aszszonyi félelmes modra hallyon meg Salomon, Magyaroknak Vitéz Királya? Meg győztél talpig. Tehát erős bátor szívű férfinak mutatom magamot. Térjen helyére kardom. Akárki légy, szerelmes megöregzett Apám, életemet meg tartó kezeidet tsokolom.

HARMADIK KI MENETEL

Pericles, Salamon és Eubulus

PERICLES

415 Segély Isten! Kezemre került a vén Remete! Most ki tészek királyomhoz viselt hivségemért. Mi vak Szerencse hozott ide, vén sas?

SALAMON

Mit tselekszel?

PERICLES

Veszszén, ne becsüld ennyire ezt a meg vetett fejet.

SALAMON

420 Ne mond ezt, barátom! Ihon inkább fejem, ezt üsd le, mint sem ennek tiszte- lendő fejét. Ime ennek szorgalma által tartatott meg életem.

PERICLES

Ennek szorgalma által?

SALAMON

Ennek, a mint mondom, másként önnön fegyverem által kellett volna meg halnom.

EUBULUS

Isten hozzád, jó Király!

SALAMON

425 Hova s meddig, édes, életre vissza térítő Apám?

EUBULUS

Az emberek társaságát el hagyom, el kezdett életemnek módya szerént az

419 ez

erdőben rejtem el magamot. Egyszer láttalak, s ime, allig hogy halál torkában nem szorultam; az tudniillik az élet meg tartásának jutalma.

SALAMON

430 Ály meg, had kövssselek, avagy vegyed végső ölelésemet; törüld el még egyszer ezen köny hullajtásomat, kedves Eubulusom! Nekem sem kell már egyéb ezen szőr postónál, abban öltözni, veled holtig akarok élni. Ime, most ösmérem Uramot, s imádom ily kegyessen látogato kezeit. – Nem, barátom, el szántom magamot mindenekre! Itt vágj, így sütöges Ur Isten, tsak az örökké valóságba bocsáss meg.

PERICLES

435 Füleimnek hidyeké, vagy is inkább tsak álmodozom? Vajmi rendes dolgot forgatz elmédbe felséges Király!

SALAMON

Mondom, király nem vagyok, hanem tsak Salomon. Ezentúl királyi fényes Székemrül, Poltzamrul le mondok.

PERICLES

Igy el hagyatattni soha nem engedem Országunkat, kedves Magyar hazámot.

SALAMON

440 A mindenható Isten azután hazánknak gondyát viseli, és pedig én nálam jobb Urral. Lászlót értem pedig, kinek mind a Szerentse, mind az ország, sőt még az egek is, és ami több, én is, kész akaratombul által adom hazánkot, kinek ezután hiven szolgállyatok. László, László, látom, hogy az Isten hotolma jádzik az emberekkel, kinek fejet kel hajtonom. Ime, édes Atyámfia, neked
445 engedem a koronát, avagy inkább neked ajánlom kedves országomat. Nekem pedig ez után tsak magamra lészen gondom. Tülem el követett gonoszságimrul bocsánatot kérek, és hogy sok esztendőknek szerencsés napjai legyenek rajtad, szivembül óhajtom, méltó királylom!

PERICLES

Mely tsudálatos dolgok ezek! Soha nem hallottam. Elébb állok immár.

SALAMON

450 De végső Parancsolatomat vegyed, szerelmes hiv Barátom! Ezen szivemet, az éget, az égnek tsillagit bizonyságul hívom, nehéz túled meg válásom.

PERICLES

Mind ebbül áll Parancsolatod?

SALAMON

Még többet. Először Juditha hites társomnak ad tudtára, hogy ezen Istria

455 erdőben szerencsésen élek, Lászlónak pedig, kedves Atyámfiának mond meg,
hogy minden királyok birodalma felett emelt engem, midőn országomból ki
űzött. Neis várja soha életének napjaiban vissza térésemet, mert királyság-
nál nagyobb és boldogabb poczra hágtam, midőn ezen erdőben lakásomat
tökéltem. Te pedig Ezen Kardomat vedd hívségednek jutalma gyanánt.
460 Ezzel védelmezted László királyt, mellyel neki életére jártam. – Bár többet
adhatnék.

PERICLES

Ezt számos országoknál nagyobbra betsülöm. Könyveim akadályoztatták
szavaimot. Engedd drága kezeidet.

SALAMON

465 Kegyes Atyám, midőn így adták az Istenek, hogy országlásomnak végét ves-
sem, Nincs egyéb hátra, hanem hogy te vezérlésed alatt az örökké való koroná-
nának el nyerésére siettessem utamat, édes Eubulusom!

EUBULUS

Dicsérem Szent Gondolataidat; jer velem, és ha az Magyar romlandó koronát
el vesztetted, ezen erdőbe az rothadatlan örökké tartandó Menny ország
koronáját el nyerheted.

SALAMON

470 Ah, Boldog óra! Szerencsés állapot az mulandot el hagyni az örökké valóért.
Isten hozzád, tsalárd, álnok világ.

HARMADIK VÉGEZÉS

ELSŐ KI MENETEL

Laszlo, Nehemias, Fő rendek, és Katonák

LÁSZLÓ

475 Vitézim! Solomont, édes Véremet a setétes árnyékból a nap fényre közületek
valaki (*Intrant .... Lajos et duo.*) – Vallyon nem áll é immár az igirt alkura, meg
kel tudnom. Bár tsak kónél keményebb szivét az gyalázotnak és nyomoruság-
nak sulyos köve meg törte volna, hogy ismét velem ujjat vonni, az országot
dulni, vérben foytva forgatni Ne igyekezne. Mert általlom tzivódásunkat,

454 László
459 király

470 [A sor utólagosan beírva:] (Intermedium. M. S. =
manuseriptum)

472 [A rendezői utasítás második szavát nem tudtuk
kibetűzni.]

mellyet ha más nemzet meg orol, mint magában meg oszlott s el hagyattatott országunkra veszedelmes fegyvereket kohol. – Soká késik. (*Ki jön.*)

LAJOS

480 Felséges Uram, ösze jártam minden szögletetskéit a fog háznak, mely Salamon-t el zárva tartotta, De fel nem találhattam. Ugy értettem pedig, hogy Pericles-sel együtt vég bucsút vetek Magyar országtul, fel törvén először reteszit az tömlecznek.

LÁSZLÓ

Vallyon ugyé? Szerelmes Atyámfia, Salamon, bár még etzer szembe lehetnék veled.

L. Főember

485 Vesztedre jár, ugy vélem, Salamon, az görögökkel szövetkezik, hogy azoknak *segítségével* a kezembe nyujtot királyi Pálczát, fejedre menendő Koronát fel lobbant dühössége el orozhassa.

G. Főember

Ezt hozom ki magam is furtsa találmányából, mely veszedelemnek meg gátolására kézzel s lábbal iparkodnunk kel.

LÁSZLÓ

490 Valóban félelmes mindenkor és soha nem biztos a királyok kotzkája, azért, Isten, reád bizom dolgomat. Te tudod, mely igen kerültem a nagy poltzokat s fel emelt és sima talpu Szerencsének felső garádivsit.

MÁSODIK KI MENETEL

Pericles és a Voltak

PERICLES

Ély szokáig, Felséges Király! Jó hirt hozok.

LÁSZLÓ

Kétes dolgomba erősits kérlek, ideje már vigasztalásomnak, háboruságomnak közepette.

PERICLES

495 El hiszem, vigasztalás a mit mondok. Istriabul, Polábul éppen most érkeztem. – De elsőben hozzád való hívségem meg törése iránt bocsánatot kérek. Meg vallom, felséges Uram, hogy midőn ezen tömleczen esedezne Salamon, és

484 [A sor előtt:] L. Fő
485 segítségével

487 [A sor előtt:] G. Fő

500 régi hozzá viseltetett hívségemre emlékeztetne, Nehéz volt tőled, Uramtul
Királyomtul el állandani, és veled bujdosásra indulni, de szívem meg esett
ügyefogyott esetén, így szegénynek szabadítója s szalado társává lettem. –
Most pedig ismét –

LÁSZLÓ

Kely fel! – Valamint én hozzája gyuladozott szeretetemből ez tsufos helyből
ki szabadítani szándékoztam, úgy a ki én szándékomat immár véghez vitte,
annak köszönöm.

PERICLES

505 Fogadj be még etzer kegyes szárnyaid alá! –

LÁSZLÓ

Erről ne törődjél, tsak beszéld el Salamonnak mostani sorsát.

PERICLES

510 Hogy Magyar országból ki kaphattunk, azontul bátor s rejtek helyeket vadász-
tunk, hogy még a nap fény sem szemlélné Salamon, Magyarok hites királyának
meg esett bal sorsát. Végre Istriába lépdégéltünk; az ut felin és Pola várossa
mellett nagy vadon kősziklás erdőre kaptunk. Ott egy öreg, ősz együgyű Re-
metéhez adta magát, kivel fogja tölteni egész életének napjait. Néked pedig,
Felséges Uram, általam ajánlya az országot, birjad félelem nélkül; fogatta,
515 hogy többé ezen a földön láttatni sem fog, sőt, a mint szavaiból értettem,
nagyobb becsüli az erdőnek tsendes lakását, mint Magyar Országának nyug-
hatatlan igazgatását.

LÁSZLÓ

Méltán, ha igazat beszéls.

PERICLES

Nem szoptam ujjaimból.

LÁSZLÓ

520 Mely bölcsen által látta Salamon e világnak tündérségét. Pirul az ortzám,
és fájdalom, hogy én, elébb, mint ő, nyugodalmat Istriában nem kerestem.
– Ah, jőj vissza most Salomon! Üly királyi gondos székedbe, én helyetted
magamra zárom a nyugodalmas erdőt. Bár eszedet velem közlötted volna,
avagy akaratodat szívembe tüntetted volna, igazságomra mondom, én volnék
csendes helyeden, és terhes királyi kívánt pálczádót tarthatnád.

LAJOS

Had el magadot, Pericles! talán még ma Lászlót is Istriába szalastyuk.

PERICLES

525 Nem is alkalmatlankodom többé, tsak alattomba el illantok.

Nehemiás, László és a fő rendek

NEHEMIÁS
Felséges király!

LÁSZLÓ
Nem vagyok, már mondám!

NEHEMIÁS
530 Örömmel telik szívem szerencsés életeden. Hozzád küldöt ismét minket az országnak méltób része, hogy kegyes igazgatásod alá ajánlanánk az országot, és mivel minap továbbra halasztottad koronázásodat, most ismét tőled kegyelmet koldulván kérünk, ne hadd tovább árván mostoha Szerentsétül meg rongáltatott hazánkot.

LÁSZLÓ
Távul legyen! Más akar Uralkodni.

NEHEMIÁS
535 Hírünkre jött, hogy immár Salamon, ki pártos eskütt ellenséged volt, ellene mondott az Királyságnak, és aki fegyverével, eszeskedésével fene modra Magyar országot magáévá nem tehet, Menyországot szent életével nyugodalmasan el nyernyi iparkodik. Így változtatta meg életének rendét. Most immár nincs ki ezen Magyarországi koronát jus szerint fejedrül le ragadná.

LÁSZLÓ
540 Meg bocsáss, Szent Atyám! Itt s jelen vagyok az, kinek sajátja ezen korona, ki örökségben bírja Magyar országot Szent István első érdemes királyunknak utolsó akaratyából. Ezt, ezt illeti a korona, nem engem!

NEHEMIÁS
Ugyan kire mutat? Téged és nem mászt illet ezen korona.

LAJOS
A mi köz akaratunk, hogy vagy László fog Magyar koronát hordozni vagy senki.

?
545 Nem esik felségednek becsületire, ha egész országnak hála könyörgését füle mellett el bocsájtya.

545 , 552, 555, 558, 560 [A sorok előlti szereplőket nem sikerült azonosítanunk, a betűjeleket feloldanunk.]

LÁSZLÓ

550 Csorbullyon az én betsületem, tsak egy élő Istenemnek becsülete fel marad-
jon, és alattam valóimnak üdvössége, kikért születtem Herczegnek. Azért
egy szó mint száz, Fejedelemségből ki vetkezem, s ami kis jussom volna is az
országba, nálam méltóbbnak által adom.

NEHEMIÁS

Hozhat é a Magyar föld nálad méltóbbat?

?

Ellent állok ebben a dologban, mig lélek lészen bennem.

LÁSZLÓ

Kegyess Szent Atyám! Ha ugy teczik, hozd lé nekem készítettett koronát.

NEHEMIÁS

Itt lesz tüstént.

?

555 Ugy vélem, már magában szállott; mi igyekezetünknek rév partyára kapunk
nyilván.

LÁSZLÓ

Fő rendek, ki mai napon meg koronáztatik én kivülem, fogtok neki engedni?

?

Kivüled senkinek.

LÁSZLÓ

Parancsolom mint Herczegetek.

?

560 Mást Parantsolj, ez kemény Parantsolat.

NEHEMIÁS

Ó, mely igen illik ezen főre a korona!

LÁSZLÓ

Mégis jobban illik arra a főre, melyet semmi halál meg nem kopasit – en-
nek fejére tedd, Nehemia az koronát, ha népnek javára, Isten ditsőségének
gyarapítására vagy.

NEHEMIÁS
565 Kire tzeóozol?

LÁSZLÓ

Máriát értem, Nehemia. Mária legyen Magyar ország királynéja, én pedig csak hely tartója lészek. Máriának neve, képe mint valóságos Magyarok Királynéjának, mint arany mind ezüst magyar pénzen hordoztassék.

NEHEMIÁS
570 Szent gondolat! Helybe hagyom Istenes szándékosodot, így boldogithatod Magyar országot. Nem külömben tselekedett első királyunk, Szent Istvány, a mennyire emlékezem. Ki éltében is sokszor, de leg inkább halála előtt Máriának által attá országot, mint örökös királynénknak.

LÁSZLÓ

Ugyanaz vitt engem reá, hogy ezen koronát mint Máriának örökségét és tulajdonát magaménak nem tulajdonithatom.

NEHEMIÁS
575 Üdvöz légy, Magyaroknak örökös Királynéja! Te neked mint sajátodat engedi László; ő lész helytartód ezen a földön, mint Római Pápa Szent Fiadnak. Viseld gondyátt országodnak, fiadnak!

LÁSZLÓ

580 Nehemia menj, és irj uj törvényeket, mellyekre kötelezze magát minden igaz Magyar. Ti pedig, fő rendek, tselekedjétek, hogy ma tudva légyen Budán és mennél hamarabb az egész országba, ki légyen koronás feje hazánknak, Kinek hűségére eskügyön kiki.

NEHEMIÁS
585 Nem is érdemes, hogy ingyen dicsiretes Magyar nevezetet hordozzon, ki ezen fel szenteltetett Királynénknak térdet hajtani viszáskodik. Sőt inkább, *hogy* minden magyar határbul ki bogározzon az illetén, tanátsolom méltóbbnak lenni. Most azért ezen ország fő rendivel, leg inkább pedig fejével fogom közleni a dolgot, szavamnak hozzá ragasztásával, és mint reám vetetted, soríában szedem azon törvényeket, mellyeket királyné aszonyunknak szive szerint leendőnek lelkem ösmérete szerint itilhetek. Isten hírével el ballagunk.

NEGYEDIK KI MENETEL

László egyedül

LÁSZLÓ

590 Előtted vagyon, Magyaroknak Asszonya, lángoló szívemnek tsinnya. Veszed
észre, mely óva állottam őrt az királyi trónusnak számolyán, ne talán ki szo-
ritassanak én velem téged az mellém eskütt Magyarok, meg nem gondolván,
hogy téged ki szorítottak, mikor engemet be fűznek, hogy téged meg foszta-
nak, midőn engem meg koronáznak. De már legyen hála a Mindenhatónak,
595 fel derült azon nap, melyben ujjolag törvényessen, mint örökségedet vissza
nyered túlünk országodat s koronádat; birjad mind egyiket még tsak egy igaz
Magyar lélek leszen a földön. – Én pedig, mivel imádandó Királyok Kirá-
lyának rendelésébül Vicekirállyá és helytartódnak szemeltettem, oldalamra
kötöm kardomat, és véremnek utolsó tsepeig, végső leheletemig ellenségednek
600 oldalát vele nyitogatom, téged gyűlölő sziveket hasogatom, ellened ágaskodó
fejeket darabolom, egy szóval ellenségednek ellensége vagyok mindenkor.

ÖTÖDIK KI MENETEL

László, Nehemias, és a Fő rendek.

NEHEMIÁS

A mint reám biztad, ki szedegettem a törvényeket és rövid sommában elődbe
hoztam, mellyek szerint Mária, Magyarok királynéja akarata szerint mint
helytartója igazgathatod az országot.

LÁSZLÓ

605 Minden² térden álva, fejem hajtva fogok halgatni, mellyet szolgáljának általad
méltóztatott parancsolni országunknak felséges koronázott feje.

NEHEMIÁS

Első: Az egy Római közönséges igaz hit minden igaz Magyartul szentül nyil-
ván bevetessék és tiszteltessék.

LÁSZLÓ

Illendő is, mert tudom, oh kegyes Anya, nagyobbra tartod fiadnak tisztességét,
mint magadét; sőt, nem tiszteli Annját, ki meg veti fiát. Ugy légyen tehát! Egy

598 tsepeig

600 [A sor után a jelenet utolsó sorai részben olvashatatlanok, részben egyeztetési hibák miatt értelmetlenek. Körülbelül ezek a szavak vehetők ki:] Sőt még azoknak is a Magyar földet tapodják ugyan és élik, de azomban nem igaz, hanem pribék [átlúzza, főlötte olvashatatlan betoldás] Magyarok, téged valóságos királynénak nem

ösmér, vérével kardomat festem. Nem is érdemes, hogy koronád alatt éltét tengesse, ki túled s hívségedtül el pártolván meg tagadjon s a mi több, Nevedet szenvedheti az fülében, vagy azájában, hanem tsak Zatsakójában. Kik azok, értsétek reá. [Ez után idegen kéz írásával:] Intermedium.

604 Minden

610 igaz Isten, egy igaz hit; ezen kívül ne legyen helye az országban több hamis, koholt új találmányoknak és vallásoknak.

NEHEMIÁS

Második: hogy az első méltóságokra, tisztségekre ne eresztesen más, hanem ki Máriának, Nagy Aszszonyunknak kedve s akaratya szerint legyen.

LÁSZLÓ

615 Által látom, hogy nagy károkba ejteném az országot, ha ezen szent törvényt által hágnám. Ugy legyen! Nem, – nem emelek fel soha mást, hanem a kit te, ó Mária, kíváns fel emeltetni.

NEHEMIÁS

620 *Harmadik:* Azokon pedig, kiket tisztségekre fel emels, vigyázz, ne talán valaki az alattad valók közül kényszeritessék Isten Annyának királyi széke eleibe vinni panaszát, mert valaha Aszszonyunknak mint helytartója, nem csak magadért, de tisztviselődédért is számot fogsz adni.

LÁSZLÓ

Rajta lések, hogy szomorodva senkinek tülem Mária törvény székéhez apellálni szüksége ne legyen, mert félek Aszszonyomat meg bántani, leg inkább kedvesi s hivei közül valamelyik sanyargattatna.

NEHEMIÁS

625 *Negyedik:* Semmi bűn büntetlen ne maradyon, leg inkább a mely Aszszonyunknak méltó tisztelete ellen legyen.

LÁSZLÓ

Nyilván legyen, hogy a szabadságnak, feslettségnek büntetésének kell lenni.

NEHEMIÁS

Ötödik: Kardot hüvelyén kívül ne ráncsd, hanem vagy Isten dicsőségének öregbitésére, vagy a midőn érezed, hogy királynénknak segítségiből győzedelmessen meg szégyenitheted ellenségedet.

LÁSZLÓ

630 Nem is legyen egyéb ellenségem, hanem aki az Istennek és ő szülőjének ellensége legyen. Ez fogadásomnak örökös jele legyen ezen királynénknak koronája, mellyet mai napon kardomra függesztek.

NEHEMIÁS

Hatodik: Az nyomorultakhoz, ha jámborok, irgalmasságot mutasd, nem különben mint Mária hív fiait ápolgatni kegyessen szokta.

LÁSZLÓ
635 Az ügyefogyottak és árvák, mint testvéreim, olyanok lesznek előttem.

NEHEMIÁS
Hetedik: Ha az országnak környűálló állapota kívánnya enekutánna, hogy
uj törvény szabassék, lehet ugyan, de ugy, ha teczeni fog Máriának.

LÁSZLÓ
Életembe semmi olyast nem rendelek, a mit Aszonyomtul helybe hagyatadni
nem ismérek.

NEHEMIÁS
640 Mely szerencsés léssel László, mely szerencsés az egész ország, ha ezen törve-
nyek virágjában meg nem hervadnak, bölts itiletedre hagyom.

LÁSZLÓ
Jól által látom. Ismét hozzád, fejemet meghajtva, fordulok, széles az Vi-
lágnek öröktül fogva választott Királynéja, ez föld kerekiségének leg kisebb
645 jussombúl, egészen tied légyen egyedül; mint teczik, ugy kormányozd. Én
pedig, mivel így Parantsolod, helytartód lézsek, és ezen szabott törvényedre
essküszöm, ha meg szegem, vedd el tisztségemet, taszj le méltóságomrul,
nálam jobbat, hivebbet, igazabbat állj. Bizonyása akaratomnak légyen azon
650 korona, mellyet kezed fejemre tett; ez alá vetem az országot. Uralkodj és
országoly!

NEHEMIÁS
Ó, szerencsés országlás! Ó, jó Nagy Aszonyunk!

LÁSZLÓ
Országos öröm légyen, tudva légyen az egész országnál, hogy Mária Magyar
Ország királynéja, László pedig helytartója.

OMNES
655 O, Nagy Aszszonyunk! Nagy Aszszonyunk! Hozzád kiáltunk, királynénknak
mondunk! – – –

FINIS – –

PRIMA CANTIO

1.

660 Kedves, kegyes Vendégek, fő rendek, mélton
főt hajtván ma tisztelünk. Nemes, eszes
személyek, ősz fejek: köszöntünk, üdvözlünk.
Szívünk, hívtségünkért ki tészünk, noha
meg vallyuk, nem tagadhatyuk, tsekélység.
semmiség mit mutatunk.

2.

665 Kérünk, legyünk kedvesek szivetek szerint,
valamint is remélylyük, vigan halván Saló-
mont és Lászlót, képzétek, nézzétek, akiknek nem tecz-
nék multságunk, mennyen el ez hely-
rül, gondolkodyon szebbbrül, mi oda azom-
ba el sietünk.

3.

670 Ingyen minden Magyarnek, de jónak, szives nem szines
respectusára (tekéntetére) teszük, kezdyük munkánkat, dol-
gunkat;
tisztelet, becsület, játék ajándékul, nem pénzért,
noha furtsaságok, sok kiáltások után osztán ide
fel áltunk.

4.

675 Valo, László Salamon királyon lészen vitézen bosz-
szút álló; a mi illeti, életét, szentségét játszuk, raj-
zollyuk mind kettőnek. Előttökben adjuk, mint
tudhatyuk. Lássátok, hallyátok, mit tsinálunk.

669 [A tekéntetére szó a respectusára fölé beszúrva.]

SECUNDA

1.

680   Ki vermet áss másnak alája,
Magának lesz az koporsója,
Azon kutba esik, maga megtapasztalya
Maga lába szakad, én vagyok példája.

2.

685   Nagyra vágyok, példát vegyetek
Salamonrul, kit szemléltetek,
Hogy bánt vele vak szerintse, keseregjétek,
Mely szerintse szem be kötve jár, megérsétek.

3.

          Ne tsudáld hát, hogy maradando,
Királyságom nem volt állandó,
Mert gyöngy olvad, gyémánt hasad, ember halando,
Rosa lankad, ruha szakad, mind rothadando.

4.

690   Engem, Salamont így üldöznek,
Egész világ tsufjának tésznek,
Oh, bár egek és fellyegek reám esnének,
Inkább hegyek és mély völgyek eltemetnének.

TERTIA

1.

695   Örvendjünk, Magyarok, Uj Királynénknak,
Ma meg koronáztatott Aszszonyunknak,
Vigadjon, kiben van igaz Magyar vér,
És kinek szivihöz a Szent öröm fér.

2.

700   Ki Máriát királynének nem tartya,
Hanem szavunkat mint mesét úgy hallya,
Bizonnyal nincs abban igaz Magyar vér,
Sőt tompa szivel semmit fel nem ér.

3.

Mert amint játékban már elő attuk,
Ugy krónikákban fel jeczve találtuk,
Azért mondom, hogy nincs abban Magyar vér,
Ki Máriának szárnya alá nem fér.

705

4.

Vagy ne mondyad tehát magad Magyarak,
Vagy ha vagy, hajds fejet Aszszonyunknak,
Másként mondom, hogy nincs benned Magyar vér,
Sőt inkább az eszed semmit fel nem ér.

AD ACTUM SECUNDUM

Salomon és Balint

SALAMON

710 Bálint, Bálint, ki hajdan nekem leg hivebben szolgáltál, mi vitt arra, hogy
nekem ez lántzokkal, setétes rejtekkkel gyalázatomra szolgálnál.

BÁLINT

Királyomhoz eskütt hiveségem szolgáltatta velem.

SALAMON

715 Jusson eszedbe, kérlek, minekelőtte még Lászlónak hirit sem hallád, már mel-
lettem fegyvereddel udvaroltál védelmezésemre, most pedig a vak Szerencse
— — —

BÁLINT

Meg esik rajta a Szívem. Kétes dolgomba bár valaki tanácsot adna, mi tevő
legyek!

SALAMON

720 Markodban van életem, tarts meg kérlek, nyisd meg ajtaját szívemet epesz-
tő, életem fogyasztó gyalázatos kalitkámnak, vágd le terhes békoimot, eresz
utnak.

BÁLINT

Egek, hova legyek? Ha fejről az gyalázatot le veszem, magaméra teszem. —
— Mindazáltal úgy tetzik, egy koronás főt fejem vesztésével is meg váltani nem

710 [A sor előtt az INTER MED szó és ezt követőleg az
„M. S. Cantus 1. Additio” idegen kéz írásával beírval]

kis dicsőség. – – Utat nyitok tehát felségem Uramnak, – hozzám irgalmas kezeidet is feloldozom. –

SALAMON

725 Jer velem, szerelmes Bálintom, embernek tészlek, életem s életed fogytáig el nem hagylak. – –

BÁLINT

Tsak lassan, hogy meg ne sajdija valaki.

A MŰ ADATAI

A Salamonról szóló cím nélküli dráma lelőhelye az OSZKKT quart. hung. 3922. jelzetű, XVIII. századból származó kéziratos kötet 306–314. levele. A 356 lapos kolligátum többféle papíron többféle kéz írásának együttese. Tartalmaz egyházi beszédeket (köztük egy 1787-es újvívi szentbeszédet, Galla Joachim nyírbátori minorita templomszentelési prédikációját 1792-ből), három iskoladrámát (az akrosztichon szerint) 1768-ban újra előadott *Joachim* címűt, az itt közölt *Salamonról* szólót, s egy tőlünk *Oktondinak* nevezett vígjátékot. (L. a következő sz. alatt!). Ezt követően tanulmányi jegyzeteket a matematika, fizika, jog és filozófia területéről. Bennük az egyik 1778-as évjelzésű. A drámák azonos papíron, azonos kéz írásai, de az előttük lévő és az őket követő anyagtól eltérnek.

A kötet a jövedéknapló szerint az 1957. évi államosításkor, különböző szerzetesrendek tulajdonából ömlesztett anyagban került az OSZKKT-ba. Eredetéről közelebbi adat nincs, korábbi jelzettel nem visel. Mivel a *Joachim* c. darab a *Jekóniás* címen ismert jezsuita dráma hű szövege, a Salamon dráma pedig két különböző jezsuita darabot (Illei János: *Salamon király*, *Lászlónak foglya* és Andreas Friz: *Salamon, Magyarország királya*) dolgoz össze egységes harmadik darabbá, és egészít ki egy felvonással, az ismeretlen eredetű drámái szövegeket itt közöljük.

A *Salamon* szövege a kötet 306r lapjától a 314v lapjáig terjed. Ezek tartalmazzák a címtelen, három felvonásos drámát (306–312), az egyes felvonások elé szánt három cantiót (312v). Ezt követi egy üres lap (313r), majd ennek versóján a darab 12 pontba szedett latin nyelvű argumentuma. Ez, sajnos, olvashatatlan. A 314. levél rectója üres. A versón *Intermed. MS. Cantus 1. Additio* utólagosan beírt megjegyzés után egy közjátékot olvashatunk „Ad Actum secundum” fejrészsel. Valószínűleg ez a II. felvonás (végezés!) elé szánt intermedium, melyben Salamon kérésére Bálint kiengedi Salamont a fogságból. Logikusan is az első végezés után van a helye. A 335–337. sorokban kéri Salamon hű szolgájától (Periclestől!), hogy engedje szabadon.

Nem tudjuk, milyen intermediumot játszhattak az első végezés első, a másodiknak az utolsó (harmadik), a harmadiknak a negyedik kimenetele után. Az utólagos, de a másoló kézírásával történt utalások manuscriptumot jeleznek, csak a harmadik végezés negyedik kimenetele utáni *Interm.*-nál nem áll ott az M. S. betűrövidítés.

A másoló a harmadik végezés után éneket jelez *Cantus* szóval. A dráma szövege után három cantiót találunk. Az első prózavers négy részben, mondanivalóját tekintve prologus. A másodiknak és harmadiknak nincs címe, a strófák számozva vannak (4–4 strófa).

Mondanivalója alapján a második éneket énekelhették a második végezés után, s talán ez töltötte be a jelzett intermedium szerepét.

A harmadik ének a dráma végére illik epilógusként. De énekelhették az utolsó előtti kimenetel végén is, ahol a kézirat intermediumot jelez.

Nem valószínű, hogy az egyes kimenetelek után az intermediummal együtt olvasható M. S. (= manuscriptum) a kéziratban a 315. lapon kezdődő játékra utalna. Ennek jelenetei közül a második végén utólagos bejegyzésként, de a másoló kezétől származó írással a *finis* szót találjuk. Hasonlóképpen a negyedik, hatodik és nyolcadik után. A bizonyos értelemben így négy részre tagolt jelenetsor azonban tökéletesen összetartozó, összefüggő játékot képez, nehezen tételezhető fel, hogy ennek kimenetelei szolgáltatták a *Salamon* jelzett intermediumait.

A cím nélküli szövegnek mi adtuk a témához illő címet; a szereplők jegyzékét a darab alapján ugyancsak mi állítottuk össze. Darabunk itt jelenik meg először nyomtatásban.

SZERZŐ

A két jezsuita drámából kompilált és bővített dráma szerzőjét nem ismerjük. A kézirat sem róla, sem a színrevivőről nem tájékoztat.

FORRÁS

A darab eredeti kéziratát, közvetlen forrását nem ismerjük. Kétségtelen azonban, hogy szövegátvétel két jezsuita drámából. Ez új darab első felvonása megegyezik az Illei Jánostól 1767-ben Kassán nyomtatásban is megjelent (hét kimenetelre tagolódó) dráma első felvonásával, csak az első kimenetel önálló, amelyben Nehemiás főpap előkelők kíséretében felkínálja a koronát Lászlónak. Néhány kifejezését azonban már itt is Illei Salamonjából veszi. A második jelenet Illei első és második kimenetelének egyesítése, csak itt Illei Zabolts-a helyett Vida a Salamon hű emberének neve, és az ott csak 1., 2., 3. *Vezérnek* jelzett szereplők itt nevet viselnek: *Bálint, Csaba, Gyula*. A 3., 4. kimenetel a szöveg kis tömörítésével szóról-szóra egyezik Illeivel; az 5. kimenetel Illei 5. és 6. kimenetelének szövegű egybeforrasztása. Illei utolsó (7.) kimenetele itt is utolsó, de az előbbiektől értelmében 6. kimenetel – némi rövidítéssel, de szintén szövegű. Ezt toldja meg adaptálónk három, a második felvonáshoz átvezető sorral. Ebből megtudjuk, hogy Salamon a fogházban énekével „ellankasztja” őrzőit, s hű szolgája, Pericles kíséretében kilopakodik közülük. A második végezés Salamon bűjdósásáról és remetének állásáról szól. Ez az osztrák jezsuita szerző, Andreas Friz latin hexameteres szövegének és prózai magyar fordításában ismert drámájának adaptációja, az előzőnél sokkal erőteljesebb rövidítéssel, de részletek ugyancsak szó szerinti átvételével. Friz dramatiája értelem szerűen egy felvonás, mely négy inductióból illetőleg kimenetelből áll. Ezt tartalmazza darabunk második végezése három kimenetelben. Az első kimenetel ismeretlen szerzőnk viszonylag önálló alkotása, Friz 1–2. kimenetelének ide is illő 15 sorával; Friz harmadik kimenetelétől kezdődik a szorosabb azonosság, ez azonban itt a 2. kimenetel. Hosszú részleteket szövegűen átvesz, de elhagyja a beszélgetést az udvari élet hiúságáról és a felismerési jelenetet, melyben Salamon is ráébred arra, hogy Eubulus, a remete, ifjúkori nevelője volt. Ismeretlen szerzőnk 3. kimenetele Friz 4. kimenetelén alapszik, azonos cselekménnyel, hosszú szövegrészletek áttemelésével. Friznél ezzel zárul a darab, ismeretlen szerzőnké a II. végezés. A III. végezés önállóan látszik. Ez Mária-tiszteletre buzdító jelenetsor (öt kimenetel). László Periclestől megtudja Salamon sorsát, lemondását a királyságról és remeteségét. Még mindig vonakodik elfogadni a koronát, most már azonban azért, mert az ország királynőjének, Szent István felajánlása nyomán is, Szűz Máriát tekint; mint király, az ő helytartója kíván lenni. A 3. kimenetel – s egyben a darab befejezése – László hűségfogadása a Mária sugallta törvényekhez.

ELŐADÁS

A szöveg évszámot nem jelez, de hogy előadásra készült, félreérthetetlenül mutatják az egyes felvonások elé írt, prologus jellegű cantiók. Arról pedig, hogy máskor is játszották, a mindhárom felvonás és az I/1. kimenetel végén az interludiomokra, énekre vonatkozó utólagos rendezői utasítások vallanak.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szövegeket egészen apró betűs, sok helyen az olvashatatlanságig elnagyolt, nehezen betűzhető XVIII. századi kézírás rögzítette. Néhány esetben kihagyással tudtuk csak jelezni az olvashatatlanság helyét.

A másoló az ékezetek háromnegyed részét elhagyta; ezeket az *a*, *e* magánhangzók esetében pótoltuk. Minthogy az *ö* és *ü* hangok rövidségét, hosszúságát igen következtetlenül jelölte, ezeknek írásában a mai gyakorlat szerint jártunk el. Ezeket a változtatásokat, tekintettel azok rendkívül nagy számára, nem jeleztük kurzíválással. Az *i*, *o*, *u* magánhangzók írásában a kéziratot követtük, mivel ez a szöveg megértését sokkal kevésbé nehezíti, mint az *a*, *e*, *ö*, *ü* betűk feletti írásjelek hiánya.

A hosszú mássalhangzókat általában kettőzi, néha a betű fölé tett vonallal érzékelteti; mi ilyenkor is a kettőzést alkalmaztuk. Meghagytuk a *j* hangnak hol *j*, hol *y* betűvel írását. A *cs* és *ty* jelölést másolónk egyaránt használja, legtöbbször nem lehet pontosan, megnyugtatóan megkülönböztetni őket; ezeket legjobb belátásunk szerint próbáltuk kibetűzni és jelölni. Az *s* és *sz* hang értéke elég sok esetben felcserélődik egymással (pl. sikrok – szikrák, seglet – szeglet, postó – posztó, kiváns – kivánsz, féls – félsz, akars – akarsz stb.), vagy a fordítottja: szulyos – súlyos, szegétség – segítség, szegéjük – segítük stb.); ezt szöveg híven jelöltük.

A mondatokat a szövegíró igen sokszor kisbetűvel kezdte. Megjegyzés nélkül nagybetűvel írtunk minden mondatkezdetet, verssort, szerepet. Az *s* és a szókezdő *p* betű írásában nem mindig érzékelhető, mikor kis- illetve nagybetű. A környezetből szemmel láthatóan kiemelkedő betűt nagygyal írtuk. A szöveg írója a kis- és nagybetű használatában következetlen. Következtesen nagybetűvel kezdte azonban a magyar, és legtöbb esetben a király és királyné szót. Az *-e* kérdőszót (*-é* alakban is) és az *el* igekötőt fordított szórend esetében hol egybe, hol külön írta a szótól.

A rövidítéseket (pl. Sz. – szent) feloldottuk. A nyilvánvalóan tévedésből leírt és áthúzott néhány szót megjegyzés nélkül elhagytuk. A szereplők nevét egységesítettük. A szöveg másolója pl. a *Vida* nevet egy ízben *Vitus* (latin megfelelő), több esetben *Vidus* alakban hozta, majd megállapodott a *Vida* alaknál. Ezt a szereplőt következetesen *Vidának* írtuk szerepnévként, a szövegben azonban a kézirat írásmódját követtük.

A szöveg központosításában a mai gyakorlathoz igazodtunk, ami helyenként a szöveg értelmezését is jelentette, de egyúttal nagyon segíti a megértést.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 31 *Szent Atya* – ismételten Nehemiásnak a megszólítása
- 56 *Szálos tornyokat* – magas tornyokat
- 65 *gondomnak üszögében* – tervem készítésében, szándékom elején
- 73 *dagályos* – büszke, gögös; *meg terítettem neki* – cselet vettem
- 76 *Vitátni fogom* – szorongatni, támadni fogom; *ki bogárhozzon* – kifusson
- 79 *meg esett ügyemet* – veszendő ügyemet
- 99 *himes álnokság* – kétszínűség, csalfa álnokság
- 114 *lódíng* – vállra vethető szíj (kard, tarsoly ráakasztására)
- 118 *arányzom* – sejtem
- 126 *tsapod a levet hozzánk* – hízelegsz nekünk
- 127 *róka tsavargás* – ravaszkodás
- 146 *vérenkedik* – vért ont
- 150 *felbitangollyam* – feldúljam, kifosszam
- 174 *ország Poltzához* – országpálcához, jogarhoz
- 199 *éri tárgyát* – éri célját
- 212 *furtsasági* – ravaszasági
- 217 *tsinnyát* – belsejét (vö. 313, 589.)
- 221 *káromlani* – elírás? (Illel szövegében: háromlani – háromszor kiáltani!)
- 229 *megindul a természet bennem* – megborzadok
- 232 *átallya* – ellenzi
- 239 *Sikrokkal* – szikrákkal
- 281 *képzél* – képzelsz
- 309 *puffat dagályt* – pöffeszkedő gögöt, felfuvalkodottságot
- 315 *faritolly túlem* – hátrálj, takarodj előlem
- 336 *ki ne kiálts* – el ne árulj
- 338 *bátor helyen* – biztonságos helyen (vö. 507.)
- 340 *vakra fordul* – szám nélküli oldalára fordul (a kocka)
- 358 *bánatimnak rendit* – bánatimnak sorát
- 384 *csoportos* – sok, számos
- 390 *lehegő* – lihegő
- 411 *félelmes* – félelénk, gyáva

431 *szór postónál* – szórposztónál, itt: szóracsuhánál
457 *poczra* – polcra
458 *tökéllettem* – eltökéltem, elhatároztam
500 *szaladó társává lettem* – bujdosó, menekülő társává lettem
524 *hadd el magadot* – itt: hagyd abba, hallgass el
535 *eszeskedésével* – itt: ravaszságával
583 *viszáskodik* – ellenkezik, vonakodik
626 *szabadságnak* – szabadosságnak
628 *segégységiből* – segítségéből, segítségével
636 *környüálló állapotya* – körülményei
703 *fel jeczve* – feljegyezve

6.

OKTONDI

[BESZÉLGETŐ SZEMÉLYEK

TOLDI (ANDORJÁS) úr
OKTONDI, a szolgája
ÖKRÓNDI } Oktondi pajtásai]
SZAMORONDI }

Andorjás Úr És Octondi

ANDORJÁS

Már Brabanciát, Burgundiát öszve jártom, de sohol jó baráttra nem akattam. Vallyon mi dolog ez? Pénzem annyi, mint a pelyva, eszem is helyes, mind a láng, még sints, aki jó szivel volna hozzám. Most jutt eszembe az oka, mert bizony igen szűk marku vagyok, azért futt minden tülem. Ámde majd meg
5 Probálom, ajándékokkal szerzek magamnak jó barátokat. Jó édes fügétskéim termettek az idén, azon felű jó aszu szőlő borotskám is van, ebből majd küldök Kortyondinak, talám szívét magamhoz huzom. De az a bajom, hogy hiv szolgám nincs egy is, akire merném bizni ezen ajándékot. Ugy teszik, mégis Octondi szolgám a többiek közt leg okossabb, ezt küldöm. Octondi!

OKTONDI

10 Míngyárt.

ANDORJÁS

Szaporán, mert

OKTONDI

Jelen vagyok.

ANDORJÁS

De honnét bujs ki, oh Utálatos!

OKTONDI

Honnét? A konyhárul.

ANDORJÁS

15 Hiszem, te bizony tsak az hassod is hizlalod mindeczer! Torkos, mutasd, mi van a kezedbe!

OKTONDI

Jaj, mikor félek!

ANDORJÁS

Mutasd, mert majd meg mérem az hátadot a botommal!

OKTONDI

20 Köszönöm, de nem vagy te szabó, azok szokták meg mérni röffel az hátamot, midőn aminap azon szép liberiát tsináltottad.

1 jó baráttra nem akattam jó baráttra

ANDORJÁS

Mutasd izibe, te potrohos, mert

OKTONDI

Kérlek, tsak ezt az oldalomat ne báncsd, mert midőn ma tsendessen álmodoznék, észre vettem, hogy üvegből vagyok, és ezért egész kakas szollásig ezen az oldalomon feküdtem, hogy ez a kartzu derekatskám öszve ne törne.

ANDORJÁS

25 Ugyan ugy e! Mutasd, vagy Porrá törlek ma.

OKTONDI

Jaj neked, szegény Octondi; jaj! Édes Uram, ihol szép pántlikás uri süveget készítettem magamnak. – Ugyan kérlek, ne fosz meg ezen gyönyörűségemtől.

ANDORJÁS

Ugyan szépen illik azon üres tökre takarónak. Most eregy, mosdyal még szépen, hajaidot szépen fodorítsd fel, mint illik ily hires ember szolgálójának.

OKTONDI

30 Míngyárt. Mért kívánod oly igen fel ékesijem magamot?

ANDORJÁS

Hogy aki meg látt, majomnak ne tarczon.

OKTONDI

35 De Uram, ha meg mondom [.....] minyájan szeretnek; az uton békével nem mehetek, szüntelen kiáltoznak utánnam: „Ide, édes Octondim, jöszte hozzám, szivem Octondi.” Seregestül járnak utánnam, ugy kedvelik nézni szépségemet.

ANDORJÁS

Többet egyet se szóly, meny, a mint parancsolttam!

OKTONDI

Egyet se szollyok többet; de mord kedvű most az Uram.

ANDORJÁS

40 Láttátok ugy-e Octondi szolgálóknak tök fejét? Ennek adom tehát a Polaszkbort, hogy Kortyondinak el vigye. El hitetem a gorombával, hogy méreg vagyok benne, és aki azt meg iszsa, egybe meghal. Nem is füllentek: mertha a szolgálák áhityák igen a bort, hamar halált szereznek magóknak. Majd reá szedem.

32 [A sor fölél két olvashatatlan szó beszúrva.]

MÁSODIK KI MENETEL

Ugyan azok.

ANDORJÁS

Mond meg igazán, akars e tovább élni?

OKTONDI

45 De ugyan mért nem akarnék, mért akarnék inkább meghalni? Hiszen a holtak fekszenek, halgatnak, nincs is a holtaknak mit egyenek, igyanak. Már pedig ha most gyakorta az éhség és szomjúság majd meg öl, valóban holtom után, ha semmit nem ennék, innék, az éhség és szomjúság éppen meg fojtana.

ANDORJÁS

Octondi, akars é élni?

OKTONDI

Már mondtam, hogy igenis akarok.

ANDORJÁS

50 Tehát ebből a palaskbul ne igyál, mert halált fogsz belőle innya.

OKTONDI

Ne fenegesz ma az halállal, éppen semmi szövetségem *nincs* ma vele; fogadom, hogy ha halál van benne, meg nem iszom.

ANDORJÁS

Az uton ehez a kosárhoz hozzá ne nyúl!

OKTONDI

Tehát magad vidd el, ha nem szabad hozzá nyúlni.

ANDORJÁS

55 De az fogaiddal ne nyulj hozzá, azt parantsolom, együl eddig meg olvastam.

OKTONDI

Hát osztán?

ANDORJÁS

Harminc füge van benne; ha tsak egyet el lopsz is – –

OKTONDI

Hát osztán?

51 nincs nincs

ANDORJÁS

Éhen szomjan öllek meg.

OKTONDI

60 Már előbb is mondtam, éhezni, szomjuhozni nem tanultam meg, meg halni pedig nem akarok.

ANDORJÁS

Vigyáz ismét, hogy valaki túled el ne lopja az uton a fűgétet.

OKTONDI

Ugyan ugy é?

ANDORJÁS

65 Hát így szereted az Uradot? Menny el szaporán, másképp ma meg kenem az hátadot ezen bottal.

OKTONDI

Ne vesztegesd, kérlek, a hátamra a kenetedet, nem fáj most, majd hasznát vesszük még a kenetnek, midőn csizmádot kenni Parancsolod.

ANDORJÁS

Ugyan ilyen csufságokat kel szenvedni annak, aki bolondokat táplál.

OKTONDI

Sok Parantsolatidtul majd meg örülök; nem tudom, mit üzensz Kortyondinak.

ANDORJÁS

70 Oh, igazán, Octondi, tökfejű, vigyázz szavamra! Azt mond Kortyondinak: Neked, Kortyondi, fűgét küld Toldi mint jó barátod, régi pajtásod, vegyed kedvessen, edd meg szívesen.

OKTONDI

(Repetit.)

ANDORJÁS

Jól van, így mond!

OKTONDI

75 Neked, Kortyondi, fűgét küld Toldi, de azt Octondi kedvessen viszi, jó ízűn eszi, mint jó barátod, aztat Octondi Neked, Kortyondi, meg eszi Toldi. [...] – Octondi, Toldi, Kortyondi. *(Finis.)*

76 [Toldi ... olvasataiban azé.]

HARMADIK KI MENETEL

Ökröndi, Szamarondi

ÖKRÖNDI

Várjon ked, pajtás.

SZAMARONDI

De igen, akár nem.

ÖKRÖNDI

80 Semmi, ma jó fűgékkel meg töltyük zarnokunkat.

SZAMARONDI

Mit mondasz? Bár meg tanitanál, mert már igen el aszott a hasam, íme, olyan, mint a kormány dészka. Néha azomba, mintha egy compania cigány gyerek tanczolya itt, így zibok, sok bőjtölésem miatt.

ÖKRÖNDI

85 Ha valaha volt örvendetes napunk, ma léssen, midőn a fűgéknek édessége azon úgy fog le folyni, mint a csatorna.

SZAMARONDI

Jaj, foly a nyálam; vagy ne emlegesd, vagy adyál belőle hamar, hagy egyem!

ÖKRÖNDI

De egy kevés várakozással kel lenni, úgy hallottam, hogy Octondi ezen az uton fog vinni egy jó garabó fűgét. Ettől könnyen meg foszthatjuk őtet, csak okossan bánnyunk a dologgal.

SZAMARONDI

90 Igaz é a mit mondasz?

ÖKRÖNDI

Igaz, tudod, hogy nem szoktam hazudni.

SZAMARONDI

Én sem szoktam kételkedni bölts igaz mondásodról, de bezzeg, ha meg tudná azt Toldi, bennünket meg lapátoltatna, és az fűge árát bőrünkkel fizetnénk.

ÖKRÖNDI

95 Igazán Octondinál octondibb fejed van! Hát mire való tanult mesterségünk? Én azomba abba a barlangba el rejtem magamot, és itt fogom várni Octon-

dit; midőn pedig én nagy szóval fogok kiáltani, te fenegesd, és jőj ki szegétségemre.

SZAMARONDI

Meg kel vallanom, hogy ki tanultad már a tizenharmadik oskolát, által láts mindent böltsen. De meg ismér bennünket, és be mond Toldi uramnak.

ÖKRÖNDI

100 Szakalossan öltözz fel, tedd magadot koldusnak, sántának, kérj tüle Alamisnát, és ha nem akar adni, ály lábra, és foszd meg mindenétül.

SZAMARONDI

105 Ökröndi, Ökröndi, de éles az elméd! Már így bizom, hogy miénk lesz a füge. Ó, édes fűgék, mézes fűgék, de jó izűn éh gyomorral el temetlek! Készijük tehát a fogunkat és gyomrunkat! Már a füge édességében mint ha ajakim usznának, ugy teczik.

ÖKRÖNDI

De közelget az üdő! Rejds tehát el magadot, mingyárt itt lesz Octondi, én eleibe megyek.

NEGYEDIK KI MENETEL

Octondi, Szamarondi, Ökröndi

OKTONDI

110 Jól magadra vigyázz, Octondi, mérget adott neked Toldi. Ez Palaszkbul te ne igyál, mert ebben biz méreg uszkál; ez fűgéket küldi Toldi, majd meg eszi ezt Kortyondi. Ne nyulj hozzá te, Octondi, mert meg botoz azért Toldi!

ÖKRÖNDI

Mely fülemile módra zengedezz Octondi.

OKTONDI

Ismét valaki Octondit emlegeti. Tudom, már elébb is mondám, hogy mihelyest meg mosdom, meg fűszölködöm, szépen fel öltözök, nincs nyugodalmam, egész világ kíván látni.

ÖKRÖNDI

115 Édes Octondim!

98 [A sor fölé beszúrt mondatnyi szöveget nem tudtuk elolvaani.]

OKTONDI
Távozz túlem, Istentelen!

ÖKRÖNDI
Miért szalats túlünk?

OKTONDI
Hogy meszszebb legyetek túlem.

ÖKRÖNDI
Ugyan, nem ösmers engemet, ki leg jobb barátod voltam és vagyok?

OKTONDI
120 Fel ösmerlek Ökröndi, te vagy minden ravasságnak mestere.

ÖKRÖNDI
Ne higyétek barátim, mert ez most meg itta magát, azért beszél így. Ismer járásomról. *Ály meg!* Hagy beszéllyek a fejeddel.

OKTONDI
Nem akarom, hogy beszélly velem.

ÖKRÖNDI
Tehát majd kiáltok.

OKTONDI
125 Azt akarom, hogy kiálts, mert ha beszéllesz, közelébb jösz hozzám, de ha kiáltol, ide meszebre is meg hallom.

ÖKRÖNDI
Talán pestises, mirigyos vagyok, hogy magadhoz nem eresztesz?

OKTONDI
Toldi, Kortyondi, minyájan, ki jó barátim vattok, jőjjetek, szegéllyetek!

ÖKRÖNDI
130 Vallyon kit kiált? Talán Toldi érkezik? De senkit sem látok. Octondi, kövess minket, mert ezen erdőben sok haramiák vannak, máskép oda az életed.

OKTONDI
Tsak a garobom meg maradjon, az életemel nem gondolok.

ÖKRÖNDI
De mi van benne, mond meg, kérlek.

122 meg meg

OKTONDI
Akarod tudni?

ÖKRÖNDI
Akarom!

OKTONDI
135 Mivel meszi vagy tülem, nézd meg.

ÖKRÖNDI
O, csuna állat! Salagy, ihol jönnek az haramiák!

OKTONDI
Mond porantsolatomat az haramiáknak, kérlek, hogy innét távozzanak, hogy sokáig ne maradyak éhen. – Az éhség miatt ösze húzódott a bélem, az hasom mint a cigány fujó, tsak az [... hudots] fujja, eledelt kíván. Ha hamarjában
140 meg nem töltöm, el veszik az uton. Segíts magadot Octondi, gyógyísd meg nyavalyádod, a ményyre lehet; garabot visely, néz bele, senki sincs, ne fély. Oh, én gyönyörúségem, te vagy orvossága ezen ürességnek! Kedves fogaim, meg kezdem. Ó, be jó ízű!

SZAMARONDI
Maga eszi meg a fűgét Octondi, üressen marad a mi hasunk.

OKTONDI
145 Hallátok é, hogy sóhajtya a fűgét Szamarondi? Tsak fűgét, fűgét örökké emleget. Valóban nagy édességnek kel benne lenni, ezért Ökröndi is leselkedett utánnam. Azért mi légyen ezen fűge, az Ajakimmal meg próbálom. Mertha valaki kérdezné tülem az uton, vallyon mit viszel a garaboba, édesset é vagy nem, *ha nem* kóstolnám előbb, tsak ezt az Octondihoz valo szot kellene
150 mondani: nem tudom; ez pedig Uraságomnak nagy szégyenére válnék. Ez nem rossz, a mint veszem észre. Fűge; de hogy ne hibázzak, másikat is meg kóstolom. Nem hibázok, igazán mondom jó, igen jó; és pedig ez második. – De a harmadikot is hozzá kel adnom, mert az trinum perfectum. Hol vagy, jöszte ki? Ez el rejtette magát, és fél, hogy meg ne egyem. Hejába
155 keresem, nincs itt több. Hova lett ily nagy sereg fűge? Én ettem meg? Nem tudom számát, tsak kettőt kóstoltam. Nemde meg olvastam? Hol a többi? Semmi nyomát nem látom, hova mentek. Mongyátok, kik jelen vagytok, nem láttátok e, merre szállottak? Mire vélyem a dolgot? Senki utyára nem igazit, vagy a mint érzem, már a gyomrom fel dagad egy rőfnyire a fűgéktől. Nem
160 tagadhatom, ki jelenti fel puffat hasam, hova lettek a fűgék. Kérlek mind az által, meg ne mondyátok Toldinak. – De jaj, Toldi! Jaj, eszembe jutt gyakorta, meg ösmér a hasamról, hogy meg ettem. El nem kerülöm az verést. Tudom,

pedig érzette gyakorta az hátom botyának keserű izit az Uramnak. – Tehát
te, Octondi lévén, mint a kutya bottal veszel el? Gyalázatos halál ez! Távul
165 légyen! Tehát mit tselekedyem, adjatok tanácsot! Senki nem segít? Oh, vagy
nem akartok, vagy nem tudtok segíteni. Én pedig ki találtam: a mérget meg
iszom, és evvel előzőm meg az uramtul ki gondólt halált. Noha ugyan meg
halni, jaj, meg halni irtozzok! Halál lakik ebbe a Polasskba? Meg szagolom
először. – De bizony ezen halálnak igen édes szaga van! Nem oly keserű
170 koránt is az halál, mint mondják, jó ízű. Bátran meny az halálra Octondi,
meg kel halnod, meg kel innod, és pedig utolso tseppig a mérget; bátran,
félelem nélkül. – Ah, halál, érzem, a mellyem melegsik, a fejem szédeleg,
lábaim ingadoznak, és az örök álom egészen földhöz ver. Ó, halál, azt kérem
egyedül tőled, fel ne költs engemet. Ki nyitott szemmel nem láthatlak. Már
175 oda vagyok, haldoklok, nincs érzékenség bennem; meg halok. – (*Finis.*)

ÖTÖDIK KI MENETEL

Octondi, Szamarondi, Ökröndi

ÖKRÖNDI

Hova lett Octondi, már régen keresem, fel nem találom.

SZAMARONDI

Talán itt valamelyik szökbe fekszik, el rejtette magát.

ÖKRÖNDI

De bézzeg, ha a Polusskot meg üresítette [... ..] szombattul.

SZAMARONDI

Ehen éppen a mint mondod, itt hortyog Octondi! Mélyen el alutt Octondi!

OKTONDI

180 Talán halál vagy te? Már kértelek elébb, ismét kérlek, most engem fel ne kölcz.

ÖKRÖNDI

El hiszem, el hitte, hogy méreg volt a Poloszkban. Rendes játékot tehetünk
vele. Octondi!

OKTONDI

Ó hosszu lábú halál, ne verd ki az álmod a szememből.

ÖKRÖNDI

Nem vagyok halál, én vagyok itt, leg kedvesebb barátod, Ökröndi.

175 [A sor után az ötödik kimenetel jelzése hi.]

181 Poloszk

178 [Két azót nem tudunk elolvasni.]

SZAMARONDI

185 Én pedig Szamarondi vagyok, jó pajtásod.

OKTONDI

Szemeimet az halál be borította, semmit sem látok, mind az által a korhelyeknek szavát értem. Oh, kérlek, már egyszer engedjétek a más világra.

SZAMARONDI

De kinyek hagyod holtod után a jószágodat? Nem emlékezel meg többé Ökröndiről, semmit sem hadsz Szamarondinak?

OKTONDI

190 Jól mondod, csak várakozz egy kevéssé, üzend meg előbb, avagy magad fuss és jelencz meg holtomat Toldinak. Azután testamentumot tészek jószágaimról.

ÖKRÖNDI

195 Octondim, ha ugyan csak már meg akarsz halni, meg ne haly testamentum nélkül, mert akik azt el mulatyák, azok bajt és veszedéket az atyafiak közt, éhséget, szomjúságot is gyakran szenvednek, és még az élők közt is néha meg jelennek.

OKTONDI

Az élők közt örömet forgok, szomjúságomat [...] Kuti pincék el oltyák, éhségemet a konyha. Ezeket fogom gyakran meg látogatni holtom után is.

ÖKRÖNDI

Octondim, jól rendezd[?] nagy jószágodtul! Nem vagy é adós a kortsmára, mond meg, majd fel írom.

OKTONDI

200 Hord el magad, nem vagyok biz én. Hanem egyedül mond meg Toldi Uramnak, hogy igen szépen köszönöm jó akarátját, mivel ily vígan, boldogul küldött a' más világra. Most meny, mert az halál szemeimbe vagyon.

ÖKRÖNDI

Inkább a Szádon ül.

OKTONDI

Tehát egészen el nyelem. Ah, halál –

SZAMARONDI

205 Kedves Octondim! Szerelmes bátyám, tehát csak ugyan meg halsz? – Be hunta szemeit, nem hal semmit, nem tudya él é, hal é.

ÖKRÖNDI

Szerelmes Octondim! A lelkit fuja ki, ki tátya száját. Szegéjük, Bátyám Uram!

SZAMARONDI

Ime, szemeit fel veti; ösmered é Szamarondi Öcsédett?

OKTONDI

Ösmérem a bolondot.

ÖKRÖNDI

210 Az haldokló embereknek szavai gyakran igazak.

SZAMARONDI

Tehát el hats minket Octondi, tsak ugyan meg hols?

OKTONDI

Most ugyan meg kel halnom, mérget ittam.

SZAMARONDI

Örök emlékezetre hagy öcsédnek valamit.

OKTONDI

Ötséimnek nincs eszek, hogy emlékezhetnének.

ÖKRÖNDI

215 De ugyan hozzánk való szeretetednek jelit hadd!

OKTONDI

Jele legyen szeretetemnek ezen tolyvas szüvegem.

SZAMARONDI

Ugyan illik a fejemre ezen szüveg.

ÖKRÖNDI

De Szamarondinak é vagy Ökröndinek adod?

OKTONDI

220 Mind a kettőtöknek, mert nagyobb eszem van mindkettőtöknel, tehát nagyobb fejem is, ezért ezen szüveg mind a kettőtöknek elegendő lészen. Az után ez okért is oda ezzel az erzennyel. Vigyázatok, három grasska van benne, és pedig ujdón uj mind a három.

SZAMARONDI

És azt Mellyikünknek?

OKTONDI

225 Mind a kettőtöknek, hogy rajta ne törvénykezzetek. Akarom pedig, hogy igazán egy formán meg osztozzatok. Meg halok, éllyetek szerencsésen.

ÖKRÖNDI

Jaj, Octondi halni kezd! Octondi! Semmit sem hal. Octondi! Meg merevettek lábai, egész teste hideg, e szomorúság nem engedi többé bátyámat látni. Gyerünk, Szamarondi!

SZAMARONDI

De kire marad csizmája, nadrágja és több tzifra ruhája? (*Finis. Cantus.*)

HATODIK KI MENETEL

Toldi és a voltak

TOLDI

230 Ki huzza így a bőrt fogaival? Talán ugyan Octondi szolgám? A' biza. A palask, a mint látom, üres, fel hörpentette a gonosz lélek – a fügéket is meg ette mint egy szálig. Mérget mondtam, hogy viszen benne; nem hitte, sőt nekem mérget, boszszúságot okozott. Mit mivellyek vele? Ha meg verem, nem érzi, holt részeg. Ha várom, hogy meg józanodjon, akkor haragom el
235 mulik, bolondságával le vesz lábamrul. Így én Musikát inditok, azt tudja majd, hogy Paradicsomba ragattatott. (*Fit musica. Saepe repetit.*) Arany élet, e gyöngy élet.

?

Koporsót készítettünk Bátyánknak.

OKTONDI

240 Tovább meg nem álhotyák a lábaim, hogy ne ugrallyanak ezen Paradicsomi zengedésre. O, be gyönyörű zengés! Egy kevesé még tovább! Nem hallottátok, micsoda éneklés ez? Mely igen örvendek, hogy meg haltam; bánom, hogy hamarabb ide nem siettem. Hol vagyok? Ez valóba Paradicsom, örömembe fel ugrok! De le roskadok. Mi lehet ez? Tagjaim a földre hullonak, talán részeg vagyok? Semmiképpen nem. – Meg kel még egyszer Próbálnom. Hejába,
245 gyengék a lábaim. Tehát nem járhatom a tántzot ezen szép hegedülésen. Meg botsassátok, hogy nem lehet tülem, mert meg haltam. – Nincs vér az tagjaimban, ki szita az halál. Ó, mely boldog életek van az holtaknak, tsak nyugosznak és alusznak.

229 [A sor után a hatodik kimenetel jelzése hiányzik.]

236 [Margóra írt sor. Ökröndiék mondhatják, nincs jelezve a beszéző.]

TOLDI
Még sem ment ki a gőz a fejből. Octondi, kely fely!

OKTONDI
250 Hagy békét, hogy álmodyam, igen szép, amit álmodok.

TOLDI
Toldi Urad Porancsollya, kely fel!

OKTONDI
Hát osztán?

TOLDI
Majd fel kels, ha elé foglak. Részezes állat!

OKTONDI
Lassabban, kérlek.

TOLDI
255 Emeld fel a fejedet, füge verem!

OKTONDI
Hej, hallod-é, szebben szólj a halottaknak, kiknek Paradicsomi szép mezőkben vigan tánczolni szabad.

TOLDI
Ezzel a kulcsal nyitom fel a szemeidet.

OKTONDI
Igen vastag kulcz ez.

TOLDI
260 Így felelgetz-é Uradnak?

OKTONDI
Már meg mentett túled az halál, nem vagy többé uram. – Oh de másképp hegedülnek itt a fülemben, mint elébb. Félek, Toldi, az a félelem ki törülte az álmot szemeimből.

TOLDI
Látod a botot, ösmered é?

OKTONDI
265 Azt vélem, Uram, hogy kutza peczér vagy, midőn bottal járs, bottal fenyegets, bottal üts, mint a kutyát.

TOLDI

Még is morgasz? Mondd meg izibe, hol a füge?

OKTONDI

270 Hol van? Hallyad és majd meg érted. Midőn erre keresztül akarnék menni, és gondolkodnék, hogy vigyem el fűgét, ime, reám ugrik egy éhen holt farkas. Eleget kiáltottam, Toldi, Kortyondi, segéllyetek. De senki nem jött segítségemre, és így ijetembe, hogy életemet meg tarcsam, a fűgét a farkasnak vettem.

TOLDI

Hazugságnak koholója! A fűgétet farkas ette meg! Azaz te, torkos!

OKTONDI

Mingyárt akkor ugy gondoltam, hogy majd te nem hiszed.

TOLDI

275 A bor ismét hova lett, talán azt is a farkas itta meg?

OKTONDI

Meg lehet az is. Nem láttam ugyan, hogy a farkas bort meg itta volna. Azért a bor felől nem felelhetek. Mert én bizony bort nem ittam. Mikor a Polasskban mérget és halált attál a kezembe, magad is jól tudod, bizonyágom lehez.

TOLDI

Hát mért ittad meg a mérget?

OKTONDI

280 Hogy meg hallyak.

TOLDI

Tudd meg azt, hogy hohér pallossa által vészél el.

OKTONDI

Tehát kétser hallyak meg? Nem tartozom, tsak egyszer.

TOLDI

Hol a szüveged, holy a tolyyad, késed és pénzéd?

OKTONDI

Nem értem.

TOLDI

285 Nemdenem ezeket kedves barátidnak, Szamarondinak és Ökröndinek testálatad? Eregy, kérd vissza ajándékidat, és mingyárt vissza hozd!

OKTONDI
Minek nekem azok, ha már meg haltam?

TOLDI
Már éls!

OKTONDI
Ismét élek?

290 TOLDI
Igenis.

OKTONDI
Micsoda változás ez? Hogy az holt is már éllyen, allig hihetem el ravasz szavaidot. Én élek? Soha nem reménlettem volna. Néha már magam is kételkedek, élek é vagy nem. Már úgy tetsik, érzem, hogy czombjaim és az hátam fájnak, de miképen élhet ugyan az, aki egyszer meg holt?

295 TOLDI
Majd rövid üdő mulva meg tudod. Tsak el hiszi az ostoba, hogy most is holt. Mit tsinállyak vele? Elhitetem vele, hogy ez a botom támasztotta fel. Mennyire becsüli majd a botomat, hogy tiszteli! (*Finis.*)

HETEDIK KI MENETEL

Ökröndi, Szamarondi és Octondi

SZAMARONDI
Ide a koporsót!

ÖKRÖNDI
Temessük el tisztességesen jó bátyánkot.

300 SZAMARONDI
Tedd ide ezt a gyoltsot a simitóba, éppen most mosta ki szépen Anyám aszszony, tudom, kedvessen veszi adományát Octondi, terijük a koporsóra, meg Probálom először, lágy-é nyoszolyája. Még sem elég puha, el fáratd gyenge tagotskáinak hozz vánkuskákot is alája.

ÖKRÖNDI
Mingyárt, de minek?

305 SZAMARONDI
Hogy Octondi puha ágyon fekhessék, mert a mely holtak kemény deszkán feküsznek, igen nehezen huzzák az örökké valo álmot.

ÖKRÖNDI

Még ezt soha sem tudtam eddig, tehát el megyek.

SZAMARONDI

Hogy meg köszöni ezen jó akaratunkat Octondi a Paradicsomba, hogy meg dicsíri okosságunkot!

ÖKRÖNDI

310 Ihol van az [...] szép [...] láttam, hogy gyakorta Octondi édesdeden hortyogott, jó lesz az alája.

SZAMARONDI

Ad ide, jó ágyat készítünk neki, hogy tsontotskái ne fájonak Szegénykének. Fogjad ezt a rosát, és azt az után vidd az orrához, hogy szagollya Octondi.

ÖKRÖNDI

Tehát a holt is érzi szagát?

SZAMARONDI

315 Nem hiszed? Esznek és isznak is a halottak; egyszer egy esztendőben, mikor tudniillik az bika a tehenet szép ékes szollásával köszönti. Azért ide teszem a Polaszkyát Octondinak és jó édes eledelit, kényeret is hozzája.

ÖKRÖNDI

Jaj kissirtet!

OKTONDI

A késemet, szüvegemet és erszényemet!

SZAMARONDI

320 Jaj, iszonyuság! El veszek.

ÖKRÖNDI

Fuss, siess, Octondi jön!

OKTONDI

A késemet, szüvegemet és erszényemet!

ÖKRÖNDI

Jaj, lélek! Hajom szála is fel áll. Rettegek!

OKTONDI

325 Tülem szalattok? Sajátomat vissza adni nem akarjátok? Adyátok vissza mingyárt süvegemet, vagy Ökröndi! Szamarondival együtt öszve töröm.

SZAMARONDI

Tele van méreggel. Reszketek.

OKTONDI

Ugyan mit tsináltak az ostobák, talán ebbe a koporsóba akarnak tenni? Jobb nekem szabadon lenni, egészségesebb nekem ezen kívül maradnom.

ÖKRÖNDI

A lélek mindeneket meg vizsgál.

OKTONDI

330 Mít látok? Polask van itt? Jaj, ihatnám! De bezzeg ha ismét méreg van benne? Meg iszom biz én, és így ismét Pradicsomba vissza megyek. De kár, hogy üres.

ÖKRÖNDI

335 Kurási! Iszen katona voltam én huszon hat egész esztendőkig, láttam a töröknek elvágott fejét is. Hozzája megyek a kisírtetnek; de még is csak dobog a szívem! Akar mi legyen, még is vitézségem meg mutatom ma rajta. Szamarondi, bátran! Hund be a szemedet! Octondi, ihol a szüveg.

OKTONDI

Jöszte közelebb!

ÖKRÖNDI

Nem bátorságos az halothoz közelíteni.

OKTONDI

Tehát hozzád megyek.

ÖKRÖNDI

340 Ne jöjj kérlek, tsak maradj!

OKTONDI

Ezt túlem tanulta, mert mig éltem, én is ezt mondtam neki, midőn az fűgét vittem az uton.

ÖKRÖNDI

Ugy teczik, mintha több több kurásit kapnék. Jöszte, Szamarondi! De nem ártasz é nekünk?

OKTONDI

345 Ökröndi, hogy ártanék! Látod, nincs bot nálam. Jöszte ide, Ökröndi, a késemet, az erszényemet ad vissza!

ÖKRÖNDI
Eregy te, Szamarondi!

SZAMARONDI
Nem engem hiv.

350 ÖKRÖNDI
Ó, be nyul szívű vagy, egészen el halványodtál! Lád é, micsoda bátor vagyok én?

OKTONDI
Mit nézel reám?

ÖKRÖNDI
Ugyan mond meg kérlek, ki vagy! Octondi vagy é?

OKTONDI
Lehet-é Octondihoz hasonlóbb Octondinál?

SZAMARONDI
Láttam, mikor lelkedet ki adtad.

355 OKTONDI
Meg vallom

ÖKRÖNDI
Ezen szemeimmel láttam. Hát hogy jöttél az élők közé? Mert ha igazán meg haltál, tsismád, dolmányod, szüveged, és a mi több kincseid vannak, mind a mienk. Mi testvéreid következünk örökségedben. Mond meg igazán, élsz-é vagy meg holtál?

360 OKTONDI
Nem tudom; Toldi tudja ezt jól.

ÖKRÖNDI
Keressük meg Toldit! Jöste, erőssen meg fogd a lelket, hogy ha akar is, el ne szaladhasson! Épen ihol jön Toldi.

362 [A sor után nincs sem jelenet jelzés, sem szereplő

felsorolás. Az előző résztől egy vonal választja el a jelenetet.]

Toldi, Oktondi, Ökröndi, Szamarondi

TOLDI

Jó napot, barátim! Mit akartok velem?

ÖKRÖNDI

365 Vallyon meg mondyam é vagy ne, micsoda rettentő tsuda dolgot láttam, melyhez hasonló, mióta ez világ fel van, nem történt. A te szolgád, Octondi ezen a helyen mérget ivott, mely az egész belső részit meg emisztette, és végre meg holt. Ugye bár?

SZAMARONDI

Ezen szemeimmel láttam, hogy meg holt, és nekünk hatta drága kincseit, úgy mint süvegét, késit, erszényit.

ÖKRÖNDI

370 Ennek utánna ki adta lelkét, és mi az tisztességes temetésre gyoltsot, koporsót már el készítettük, és koporsóba akartuk zární.

OKTONDI

Igy temettétek volna el ezen nagy tálentomot?

ÖKRÖNDI

Azomba nagy *késirtet* tűnik szemeinkbe, és magát Octondinak mondja. De vallyon, kérlek, Octondi volt é az?

TOLDI

375 Te magad mond meg, Octondi vagy é?

OKTONDI

Én vagyok é, mond ki Ökröndi!

ÖKRÖNDI

Nem tudhatom.

OKTONDI

Én vagyok é, nem tudom. Mindazáltal, ha Octondi nem vagyok, kérlek, mondyatok meg, hol vagyon, mert ahol van Octondi, nekem is ott kell lenni.

TOLDI
380 Tehát ez az én Octondim.

ÖKRÖNDI
Ha ez Octondi, esküszöm, hogy a meg holt.

TOLDI
Ugyan mit vélsz, meg holtál é?

OKTONDI
Az előtt az voltam, de most, mivel ezek versengenek, ha meg haltam é vagy
nem, magamrul kételkedek.

SZAMARONDI
385 Kétség kívül mérget ittál.

OKTONDI
Nem tagadhatom, egész fenekéig meg ittam.

SZAMARONDI
Tehát meg holtál, mert aki mérget iszik, annak meg kel halni.

TOLDI
Voltál Paradicsomba is, ugyé, és szép éneklést is hallottál, nemde?

OKTONDI
390 Mért hozod eszembe azon drága örömet, még most is füleimbe zéng azon
musika szó, melyen ott tánczot jártam; még most is mozgatya inaimot. És
pedig téged is láttalak meg halva Poradicsomba.

TOLDI
Engem? Nem jól emlékezel, az én lelkem volt az.

OKTONDI
Te és a te lelked egy forma gonoszak.

TOLDI
Paraditsomba nem mehetnek tsak a holtak. Tehát te halott vagy?

OKTONDI
395 Az igaz.

SZAMARONDI
Nem tagadhatom magam is.

388 éneklés

ÖKRÖNDI

De hogy támadtá fel, mond meg kérlek.

TOLDI

Nehéz fát mozgatz, mint az által meg mondom, halgasd! Látod ugye ezen botot, ennek van ám oly ereje, hogy az holtakat is életre hozza.

SZAMARONDI

400

Ennek a botnak?

TOLDI

Ne tsudáld, mert azt az erejét a tsillagoktul vette. Midőn a Mogyoró fa bizonyos Planétában le vágatik, és illy formában meczetik, a mint látod, fel támasztja a halottat.

OKTONDI

Ugyan szerencsétlen volt nekem az a Planéta.

TOLDI

405

Inkább szerencsés, mert valamint az élőkől holtakat tehet, ugy az holtakbul élőket. Ha nem hiszed, kérdezd, a' ki tapasztolta.

OKTONDI

Én el hiszem az hátomnak, mert tapasztolta.

ÖKRÖNDI

Csudálatos dolog, a mit mondasz!

TOLDI

410

De igaz, hidd el! Azért akarom, hogy ezen botot szeressétek is, féllyétek is, mely illy nagy tsudával tündöklöt ma. Octondi, tsókold meg!

OKTONDI

Tsak többé az hátamot meg ne tsókollya!

TOLDI

Jertek és ezen botot meg becsüllyétek minyájan! Most menyetek, és jó kövér konyhát üssetek, vigan üllyétek Octondi uj születésinek napját.

OKTONDI

Ezt meg tselekeszük, mászor is illyet parantsoly!

TOLDI

415

Ez köz játéunkal meg mutatni akartuk, hogy akit a torkosság eltemet, az bor eszítül meg fost, az veszedelemben esik torkosságá miatt. A veszedelem néha jobb életre hozza.

FINIS

Cantus Mortuo Octondi Decantatus

Látom, hogy Octondi immár crepuisset.
420 Oda kedves bátyám, pridem debuisset.
Szomorúságomba implere lagenas
Hadd kesereghessem adibo propinas.
Ékes ábrázatu ... .. draco
425 Kegyes tekintetű, veluti...

[Félbeszakad a szöveg]

A MŰ ADATAI

A kézirat lelőhelye az OSZKKT quart. hung. 3922. jelzetű kolligátumának 315–319. levele. A kötetről l. az előző szám alatti jegyzetet! Közvetlenül a Salamonról szóló dráma után jegyezte le ugyanaz a kéz. Ez valószínűsíti azt a feltételezést, hogy a két darab szövegét ugyanabban az időben rögzítették. Ezt azonban nem tudjuk közelebbről meghatározni.

Minthogy a kéziratnak ez a része jezsuita, illetőleg minden valószínűség szerint jezsuita drámákat tartalmaz, joggal feltételezhető, hogy ez a vígjáték ugyanabban a környezetben keletkezett és élt.

A darabnak a főhős neve után mi adtuk az *Oktondi* címet, a szereplők jegyzékét is mi állítottuk össze.

Szövegünk itt jelenik meg először nyomtatásban.

SZERZŐ

A vígjáték szerzőjéről, színrevivőjéről semmit sem tudunk.

FORRÁS

Nem tudjuk, eredeti darab-e, átdolgozás-e, esetleg fordítás. Az a motívum, hogy a részeg ember halottnak képzelet magát, kedvelt volt a XVIII. században a magyarországi iskolai színjátásban.

ELŐADÁS

Kétségtelen, hogy a vígjáték alkalmas a sikeres előadásra. Eljátszásáról azonban nincsenek híreink. Pedig az utolsó szereplő szavaiból ez a szándék nyilvánvalóan kitűnik: „Ez köz játékunkal meg mutatni akartuk, hogy akit a torkosság eltemet ...” Itt jegyezzük meg, hogy ez a *köz játék* – itt valószínűleg *közönséges, megszokott, mindannapi* játékot jelent és nem *közjátékot*, *interludiumot*. A két jelenetenkénti *finis* szóval való tagolás azért felveti annak lehetőségét, hogy a darabot esetleg más szövegbe ágyazva ilyen tagolásban adták elő.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A rendkívül apró betűs írás helyenként olvashatatlan. Több helyen kellett erre a jelenségre a lapalji jegyzetekben utalnunk.

A másoló írását ugyanazok a jelenségek jellemzik, mint az előző szám alatt közölt Salamon-drámában. A szöveg kiadásában is ugyanazt az eljárást követtük. Kurzíválás nélkül, a mai helyesírásnak megfelelően tettük ki a helyes ékezetet az *ö* és *ü* magánhangzók fölé, és pótoltuk azt az *e* és *a* hangok esetében. A mássalhangzók írásában igyekeztünk követni a kéziratot. Sajnos azonban itt tág tere nyílhatott a találgatásnak az igen nehezen olvasható kézirat miatt. Itt sem tüntettük fel a másoló áthúzásait, javításait, a véglegesnek ítéltető szöveget közöltük. Javítottunk azonban néhány íráshibát, kihagytunk szóismételeket, pótolunk lemaradt betűket. Ezeket, tehát a szövegben való ilyen jellegű változtatásokat lapalji jegyzetben az eredeti feltüntetésével észrevételeztük. A központosításban a mai gyakorlatot követtük.

Egységesítettük a szereplők nevét. *Octondi* helyett a szerepek előtt *Oktondit* írtunk. Megtartottuk azonban a másoló névhasználatát, mikoris a játék elején Oktondi gazdáját következetesen *Andorjás* (= András!) néven emlegeti. A 90. sorban tűnik fel először, hogy ő azonos azzal a *Toldival*, aki azután a 281.-től ezen a néven is szerepel.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 6 *felü* – felül
- 19 *röf* – hossz mérték és mérőrud (vö. 159)
- 21 *potrohos* – nagyhasú, pocakos
- 38 *polasz* – palack. A darabban végig különböző helyesírással: palaskbul (50), palasskba (168), palusskot (178), poloszka (181), polaszkját (317).
- 39 *goromba* – durva, itt: ostoba
- 55 *együl eddig* – egytől egyig
- 80 *zarnokunkat* – zsarnokunkat, azaz a hasunkat
- 82 *kormán deszka* – kormánydeszka (az eketalp oldalához erősített deszka, mely a földet egyenes vonalba fordítja. Czuczor – Fogarasi, II. 393.)
- 83 *zibok* – zsidog
- 88 *garabó* – kétfülű, henger alakú kosár (vö. 131 garobom, 141 garabot visely, 148 garaboba)
- 96 *szegétségemre* – segítségemre
- 98 *kitanultad már a tizenharmadik oskolát* – a néphit szerint a 13 iskola kijárással szerzi meg a garabonciás diák varázsló tudományát
- 153 *trinum perfectum* – a hármas a teljesség
- 177 *szökbé* – szögletben, zugban
- 207 *szegéjük* – segítsük
- 221 *grasska* – garaska
- 230 *ki huzza így a bőrt a fogaival* – ki hortyog így
- 265 *kutza peczér* – kutyapecér
- 283 *tollyad* – tollad
- 300 *simító* – vasaló-alkalmatosság
- 372 *tálentomot* – kiváló tehetségű személyt
- 402 *planétában* – bolygóállásban, csillagzat alatt (vö. 404)
- 418 *Cantus Mortuo Octondi decantatus* – Oktondi halálakor énekelt ének
- 419 *crepuisset* – meghalt volna
- 420 *pridem debuisset* – már előbb kellett volna
- 421 *implere lagenas* – a borosüvegeket megtölteni
- 422 *adibo propinas* – odamegyek az áldomásra

7. A

BOLDIZSÁR, KALDEA KIRÁLYA

Eger, 1761

Székesfehérvár, 1766

A

BOLDISÁR, KALDEA KIRÁLYA

Keserves Játék

A' BESZÉLLŐ SZEMÉLLEK.

BOLDISÁR, Kaldea Királya.

CYRUS, Persák Királya.

CAMBYSES, Cyrusnak a' fia.

DANIEL Profeta

GOBRIA

OTTANES

} A katona vezerei.

ARBACES Boldisárnak belső Tanácsosa.

Rövid Sommája a' Játéknak.

Boldisár ugyan azon ejjel, a' mellyen Vendégséget tartott és az Israël Istenének Szentegyháziból ragodatt arany ezüst edényekből Vendégeivel lakozat, a' pártosoktól meg öletettvén, életének és Uralkadásának végét szakaszta.

Ez rövid sommája e' jelen valo keserves játéknak, a' melyre szolgálnok minden ki gondolt Ottanes, Gobria és más Pártosok fortelyoskodásai: Cyrus rabsága, véletlen ki szabadulása s' Káldéának reá szálló Birodalma. Dan. 5. 8.

Folytattatik Babylonba az Királyi palatába.

ELSŐ VÉGEZÉS

ELSŐ KI MENETEL

Arbaces és Boldisár

ARBACES

De kérlek, oh Király, meg ne háborodgyál, ha tő hegyel illetem mindenütt a' tárgyat, nem palástalhatom veszélyedet.

BOLDISÁR

Válhatatlanul együtt jár az Istenek gondviselése a' királyakkal. Senki nem árt-
hat azoknak. Mindenütt a' szemes, oltalmazó ör álló vitézeim talpon vigyáz-
nak. Te, a' mit prantsoltam, vigyed végbe. Ma nagyobb pompával, hogy sem
5 annak előtte, áldozatot teszek, azzal Bélt Istenelni el tekéllettem, kiről réánk
szállat őseimnek minden biradalmi. Az Uri fő és Nemesi rendek vendégeim
léznek. A' Jérusalemi sákmányokbul hozott Nabuk arany edényeit az Asz-
talra tétesd. Itt az égyügyú Israél Pórságnak Istenit ijegető vásznak tartván,
10 hátat fordítottok néki, és az ő tiszteletével méltobb Isteneknek kedveskedem.

ARBACES

Igen fen kezdesz héázni, ô Király, el szédül az agyad. Valaki Israél Istenit
tréfákkal tsufolta, boszszú álló kezeit el nem kerülte. Nem tudod Nabuk
szerentsétlen sorsát? Mivel falba meg vetette Israél Istenének minden ható
kezeit, ki vettetett az Emberek közül, barmokkall volt lakása a' vadon erdő-
15 kön, szénát ett az ökrökkel, Egi harmattal öntöztetett. Hét üdő változott rajta.

BOLDISÁR

Arbace, rödédebb porázra fogd mosdatlan nyelvedet, ne koptasd szajadat az
illy bába lelte babonával! Talám már tégedis magához fűvezett Danielnek
szemfényvesztő tettemes szentsége? Ez ilyen fenyetekkel a' szegény tudatlan
község szokátt rettetetni. Gyakoron dudaltatott ezen agg rege, mind az által
20 semmi veszély nem éré fejem.

ARBACES

Ne vedd álom hüvellyezésré szavamat! Tekincs tieidre, vitézidre S-magadra!
Imé, körül belől mindenek rakvák fegyverrel, rakvák veszedelemmel. A' kiet-
len Babylon mezejét egészen el lépé a' Persák, Médusak táméntalan népe.
Sohult nints bátorság, mindenünnen félelem ötlik szivembe.

BOLDISÁR

25 De vallyon mitől rettegsz? Májd már Esztendeje, hogy a' botor, kába ellenke-

dő Persa, Egyptus, Medus tábora Babylon bástyái alatt seregel. Mind azáltal minden igyekezetek tserbe marada.

ARBACES

30 De gyakran égy szem pillantásig nagy dolgok, országok változnak. És nem tudom, mitől ihlett gondoskodó Lelkem mind égyre vádollya a' következő bal szeretsét.

BOLDISÁR

'Tsuda, ha meg nem bájolta eszedet amaz eszelős Dániélnek sültelen tsátságása. Véletlenül jövendő mondo kezdesz lenni?

ARBACES

Vajha jövendölésem hiú lenne! De soha bánatra nem inditá szívem a' fellettéb való félelem.

MÁSODIK KIMENETEL

Gobria és a' Voltak

GOBRIAS

35 A' jó Istenek tétézét áldomásokat áraszszanak réjád, Felséges Király! Ujjabb meg ujjabb Dütsőséggel vidámitsák birodalmad!

BOLDISÁR

Mi hir, vitéz Gobria?

GOBRIAS

40 Bátorság minden felől. Szedé sátorfáját a' Pérsiánok, Mediánok tábora, gyalázatos futással hátot vetett a' Város falainak; az egész Babylon térsége ment az ellenségtől, biztos.

BOLDISÁR

Imé, Arbace, füstbé méne minden félelmed.

ARBACES

Engedgyék a' Mindhato Istenek! De azomban minden botnak végén feje. A véréngéző ellenségnek sok roka lyukaj vannak. Égyikből ki költözvén, másikba rejtézik, az üdőnek, helynek mivoltához szabja magát. Mihellyt
45 ki teriti fekete Sátorát az éj, és mindenek mély álomba merültek, leg ottan fordittya a' kaszát, réánk *sereglük*, réánk ütt dandára.

46 teroglik

BOLDISÁR

Arbace, szed bé nyelvednek vitorláját, fald bé az alkalmatlankodo sipot. Valahányszor a' part mályát turborkolom, mind annyiszor töressel terheled füleim. Köves engem, Gobria, legeltessük már el futott ellenségnek láb nyomdokin szemeink!

GOBRIAS

Ne hirtelenkedgyél, o, király! Halgasd meg előbb szavam, elődbe terjesztem a' lett dolognak velejét, szájord izi szerént esik, és jeles győzödelmi pompádott nagyobb vígasságra neveli.

BOLDISÁR

Mond ki tehát, a' mi nyelveden vagyon!

GOBRIAS

Szokásom szerént, mikor fül hegygel meg kémlém a' nap nyugoti kapúrol az ellenkedő tábort, hirtelen mindnyájon halgatni kezdének. Én is gyantám titkos tsalárdságát a' rokának. Nagy hamarsággal felülőt hirdetek, egybe gyűjtöm a' vitéz sereget, hogy ha meg támodna, szembe szökném erejével. De alig kezde ujj napra fakadni az örvendetes hajnal, a farka ki tettet a' rokának. A' mennyire szemem sajdíthatá, az egész Babylon tér mezejéről mint a' füst, el enyészett az ellenség. Tüstint köntössinket Persiaj köntössel el tserélyük, áll-orczázzuk személyünket, ki ütünk tsoportoson a' szoros korlátból, útól érvén az ellenséget, egy néhányod magammal mindenütt inába lők, apró lépve s' perczentve jártotom gyors paripám, az utolsó Persiai Sereg vezérlőjének tüntetem magamott. Nem is veti füstit mind addig utánna valo olázkodásom, mig villógó pallossal réa nem rohanám. Akkor szaporodott a' veszedelem mind a' két részről. De nem bizhatván erőssen kezdett körmösködésinkel, nyakra főre futa az erdőnek sűrűjébe. Hanem az égy mással öszve tsapásban szaporán pengő és tüzett hányó kardoknak irtósztato villámási között felette két jeles bajnok égy nyomban marada. Számos seregem ellen sokáig hallatlan bátorsággal vitézséget vitatott.

BOLDISÁR

Es el szalodtak e' azok is?

GOBRIAS

Nem, o Király! Környül vétettek seregemtől, inairol le üttettek, most pedig akarattyok ellen raboskodnak.

BOLDISÁR

S végére mentél e', kik legyenek azon foglyok?

GOBRIAS

Nem mind eddig, ô király. De tekintetes ábrázatt yok, a' kemény viadalra gerjedett szertelen buzgoságok, igen fen héjázó mérészségek jelengetik, hogy nem köz emberek.

BOLDISÁR

80 Mennyetek vitézek; állassátok szaporán szemeim eleibe, látni akarom mind a' kettőt.

HARMADIK KIMENETEL

Boldisár egyedül

BOLDISÁR

85 Talám ma királyi őseim Lelkeinek szánt áldozatomat véres áldozattal tetézik az Istenek. Talám a' mely vidám mosolygással Babylonra pirult a' hajnal, oly szomorú hanyatlással döjtendi Persiának veszélyére a' rettentő napot. Eredgy már telhetetlen göggel pépeskedő Cyrus, minden himezés és hámozás nélkül vallyad meg néped előtt tántoradott ügyedet. Hirüllyön mindenütt tsak egyedül Babylon bástyáitól megfutamott, dulatott táborad. Jó rendben van már szénám, földig tsöpültetett az ellenség, diadalmas koszorút kötött fejemnek. Támogdjanak ámbátor éllenem a' mindenható Istenek, le nem vonnyák fejemről.

NEGYEDIK KIMENETEL

Boldisár, Gobrias, Cyrus és Cambyses foglyokkal

GOBRIAS

90 Felséges Uram, imé, dagályos szivének meg aggott dölfösségével puffasztott rabjaid.

CYRUS (*Cambiseshez szól.*)

Szerelmes barátom, nyelvedet nyelvem után jártosd!

BOLDISÁR

95 Ekes ábrázatt yából, ingyenes, szép sugár deli termetiből ki tetzik, s' nyilván ki néz Uri természete s' Nemes vére mind a' kettőnek. (*Cyrushoz beszél.*) Hallod é, mondhasza, ki vagy te! A' mint sajditom meg élemedett napjaid s bátor szived égy huron pendülnek.

90 [A sor előtti felsorolásból kimaradt Boldisár]

CYRUS

100 Tudgyad, király, hogy gőgös kérdésed éppen nem döbbsenti szívem. Mind-
azáltal, hogy értekezésed merő levegő eget ne hasogasson, halhadsza, meg
mondom, mi légyek. Születésem földgye, honnya Persia. Nem is különbözik
erkölcsöm tőlle. Rabod vagyok ugyan, de égszers mind ellenséged. Ama
történetre, ez vétsegre mutatt. De ezen véték, ha Királyi vér buzog benned, és
álkuszszal királyi tisztoddal, ditsiretet, szeretetet, és nem büntetést érdemel.

BOLDISÁR

105 Tsinnyon béretvály szárkány téllyel nevelt Herkules Unokája! Hadgy békét
efféle durvaságnak! A' bűn és büntetés azon égy mértékel vagyon. Méltó
rá, hogy vételkedért adozzan viszálkodásod. Vályyon ki szállittá ezen vérszópó,
dagálljos szivekbe ama éptelen kába gondolatot, hogy királyi lak helyemet,
Persiának leg nagyobb láb ütő követ ostrom alá vennének? Lehet e' tsak égy
parányi ki mosdás eszelős, vétkes vakmerőségtekből?

CYRUS

110 Erről nem szükség szót szaporítani. Nints is ürességem a' Persák el hanyatlott
ügyeket óltalmazni s tömpölőkkel támogatni. Királyokhoz nem illik szóval
hadakozni az ellenség ellen, holott fegyverrel tsáfolhattyák dühösségeket.
Mindazáltal égyet mondok. Az elébbi hartzolásban Cyrus, Persiának hatal-
mas Királyja jelen vala. Turnus modgyára maga jelen létével nagyobb szivet
adott vitézinek, mindenütt a' sereg előtt forgalodat, az harcz nyitásra nogatta
115 őktett. És azomban magais közikbe elegyedvén, mind a' sas kesellő a' meny-
könyves Egi háborukban meg tántorodás nélkül sokáig harczot állott. Már
elégg ez azon közben rollam a' Persiáról. Idővel többet s' valobbat érthetsz.

ARBACES

(O, ki jeles, bátor szívű bajnak!)

BOLDISÁR

120 Tsak ki tetzik a' vass szeg a' Zsákbol: a' Persáknak élesebb a' nyelve, hogy sem
fegyvere. Minden Szónak mássát lélik. De ha ujjat kel vonni az ellenségell,
reteszt vett pattantyujok. De vond le már szines tsavargásodról az áll-orczát,
hozzd Dél színre, mi tisztbe iktatott Ember voltál a' hadi seregbe. Hány
esztendeje zoldoskodásodnak?

CYRUS

125 Meg fordult harmindszor már az esztendő, hogy szüntelen vitézkedek. Min-
denkor szemébe mértem nézni az ellenségnek, a' dologtol nem irtoztam,
nagy próbákat tettem, semmitől bátor szívem meg nem rettent. En voltam
mindenütt első a' verekedésben. E' volt égyetlen égy tisztem, hivatalom, ezzel
kezdettem iffiuságomat, ezzel töltöttem meg élemedett számos napjaimat.

BOLDISÁR

130 Továbbra nyujtozik nyelved, hogy sem erőd. Ha ily nagy mérészségel s vi-
tészszégel birtál, a' mint böffögöd, vallyon miért ereszkedél gyalázatos szala-
dásra társaidal édgyütt? Parantsolom, vess gerebet tsalfaságodnak, jelentsd
ki magadát! Azt is tudni kívánom, ki légyen követő társod. Én a' mennyire
tekintetéből aránzom, egy bordába szótt veled.

CYRUS

135 Hadgy békét az ut kivűn valo haszontalan értekezésnek. Czirkáld még Baby-
lon Várossát, reménlem, ott léssen ismeröm, attol nyilván meg tudhad, ki
légyek.

GOBRIAS

(Vallyon kit kapszol Közzüllünk hozzá ilyen szoros barátság kötele?)

CAMBYSES

140 Meszszé botorkász itiletteddel az igazságtól, ó, király. Értsed sorsomat, dobra
verem. Én ennek szolgálja vagyok. En ugyan ő néki útólsó pihenése mig – s
minden ellenkező dolgokban szolgálnom igyekezem.

BOLDISÁR

Vitéz hadnagyom, Gobria, ezen foglyokat szemes gondviselésre bizom.
Ez légyen azomban bére érdemednek. *(Azután Arbacesnek szól:)* Te pedig
kövesd Királyodat!

ARBACES

Leg alább ves határt mind kettőnek!

GOBRIAS

145 *(Alkalmatlan here!)*

BOLDISÁR

Igen bölcs tanátsod. Parantsolom, az Udvari küszöbön kívül ne lépjeteK.
Ragadd el már! Mi kezdett utainkat nyomozzuk!

ÖTÖDIK KIMENETEL

A' voltak Királyyon és Arbacesen kívül

CYRUS

150 Imé a' gonosságal határos koczipornak illetlen dagállya! – – – Olly kevelly,
mint ha övé volna a' diofáig. És ezen alá valo értelmű Gobria kormányozza
Babylont? Láttjátok, Istenek, tsak a' korság nem ütt el szégyenletemben
érette.

CAMBYSES

S hogy tűrheti szüvetek ennek a' fenevadnak kegyetlenségét? Lehet e' csendes békességel folyo vidám orátok ezen vad természetű királynak pálczája alatt?

GOBRIAS

155 Tsómót keresz a' kákán. Ki bizta réád az Ország dolgát? Eb helye, mi nem te dolgad! A' koczkát el vetettük égszer; ha vakra fordulis fel tettünk melléje, veszteségelis pászonunk kelletik. Vagy Vak vagy, ha ezen elődbe adatat rostán által nem látsz. Noha (de nints mostanság ideje karora tenni a' titkot.)

CAMBYSES

Vidd véghez, a' mihez fogtál!

GOBRIAS

Mind a' tökbe esett egér, nem tudom hirtelen, mit mondgyak.

CYRUS

160 (Ves lakatatt szájodra!) Tsendesedgyék terjedett haragod, Gobria! Látod éretlen korát ez iffiunak, gyenge eszére nézve nem tudgya meg választani a' délczeg indulatott az ingyenes, érdemes erkölcstől. Erre nézve, gondolnám, torlatlan hagyhatod esztelen fetsegésétis. Emberségemre fogadom, sértetlen fen marad számodra nállunk a' betsület.

GOBRIAS

165 Ne féllyetek töllem, kész a' botsánat! Sőt, egyedül tsak azért sziváróg nagy fájdalom szivemre, hogy illy jeles erkölcstű bajnokot semmi díszes ajándékkal magamhoz nem csatolhatom.

CYRUS

Tsak akarjad, fel törheti tellyes tehetséged a' diót.

GOBRIAS

170 (O, Istenek, mit fórról szivébe?) Erezd meg tehát nyelvedet, beszéld ki szivednek titkoit.!

CYRUS

Hagyd égy kis korig magánossan bennünk. Égy nyomba maradok. Embere leszek szavamnak. Ha akarod, erőss hittel le kötöm magamat szavamnak tellyesítettésére.

GOBRIAS

175 Nemes ábrázatod, kellő, tétző magad viselése kimutattyák hiteles szavadott. Nem vetek gátott kérésednek. (Nem kéméllem hánni a' maszlagot, tsak tselembe ejthessem.) Jokar érkeztiél, Ottane! Viselly gondat a' fogolyra, még viszsza térek.

Cyrus, Cambyses, Ottanes

OTTANES

Jó bizodalommal legyetek, barátim! Semmi veszélybe nem keveri ügyeteket a' Persiaj férfiú.

CAMBYSES

180 O, Istenek! Tehát Persa vagy te? Roka modra nem tsalokálkadal?

OTTANES

185 Dárást ne szurkálly! Tsigá biga habozo gyanaságod. Közös hazám hazátokkal. A' jó Istenekre kérlek, el ne titkollyátok töllem sorsát. Igaz e, hogy Cyrus, amaz örök emlékezetre méltó Cyrus, Persák Királya Seregével tábórho nem szállott légyen? Avagy (a' mint vádgja szivem) tsak tsupán gonosz hirrel egyeledett sofia beszéd?

CYRUS

Nem tsalatkózzól. Való dolog. Ugy vagyon. Nints jelen táborában Cyrus, Persák Királya.

OTTANES

Mit mondasz? Talám nem isméred Cyrust? – –

CYRUS

Sótt, ugy ismérem, mint önnön magamot.

OTTANES

190 Meg botsás, nints hite szavadnak előttem! Mint a' zácznak, ég, buzog a vére Cyrusnak a' viadalra. Tsak nem a' bölcsőben, mint Hannibál, oltáron eskütt ellensége lett Babylonnak, soha nem őrzött honnyába tűz helyyet. Kemény fegyverkezések közt táborba gyakran pályázott, most is ettől a' Dütsőségét nem foghatta.

CYRUS

195 Nem hüvelezek álmot, igazat mondok. Véres viadalra buzgó szive ugyan táborba ragadá Cyrust. Mind azáltal mostanság táborában nintsen. De már fejtsd ki szorgalmatos szepelkedésedet Cyrus felől. Forgatt e valaha szemed előtt Cyrus?

OTTANES

Forgatt régen, mikor Assiág hadnagysága alatt vitézkedtem. Még iffiantan sok

200 tsatában példászkodott. Meg rakott fészkből gyakran ki tudta a' kevély ellen-
séget. Ő volt keze lába mindennek, az ő erős vállaira támaszkodott az egész
tábor. Ha királyi nemből s' ágból nem született volna is, tsak tekintetéből
méltónak ítélted volna a' királyi poltzra.

CYRUS

S' attol az üdőtől fogva nem láttod őtött?

OTTANES

205 Tőlem az oka, a' mint eszméllem.

CYRUS

De vallyon mi bérlette a' Persák ellenségének szolgáltyára szivedett?

OTTANES

210 Nagyon viszi embert a' ditsősség. Én (ha meg kell vallani az igazatt), hamu pü-
pü soha nem voltam. Hadakozáshoz szoktam. Gátolta ez velem született fen-
járó vitéz erkölcsömet Persiának hőszsós békessége. Azért az Egyiptommal
hartzóló Lydiába tértem, hogy a Persiai vitézi tzében mutatott mester remé-
kem szerént nem kevés szeretsen vérevel festeném kardomat. De a' Hartznak
közöptötte vakra fordula a' kotzka. Körül foga az ellenség hamar gyűlő árja,
215 markába kerite, vasba vere, s' mind addig pengetém a' vasas bilintset, mig
Cyrus szabad lábra nem állatott. Imé, mennyivel vagyok adós a' Nemes elméjü
Hertzegnek.

CYRUS

Valoban sokkal tartozol néki, mert ki ragadott a' halál torkából. Talán hajdan
ő is néked köszönheti életét.

OTTANES

Ha nem életétt, bizonynal nem kissebb szerentséjét életénél.

CAMBYSES

S' hogy lehet az?

OTTANES

220 Figyelmezz szavamra! Nem bótól szemem, ítéletén nem tsalatkozik. Homlo-
kodbol tudom, te nagy nemből valo persa Atyátúl származtál. Tisztelem, bet-
sülöm a' Persáknak állandó hitit benned. Ha esküvéssel kötölezed magadott,
nagy titkot jelentek hasznodra. Ez pedig azomban távozan el innen!

CYRUS

Sőt, maradgyon itt inkább! Talám valaha hasznodra léend jelen léte.

OTTANES
225 Tudtan Tudgyad tehát, ma ama vásott erkölcsű Nagy Apjának maradékja,
Boldisár, koszorút feleitet személyeknek fertelmes czönköle, órsót pergető,
apalin szívű katona Királyi székéből ki vettetik.

CYRUS
Az Istenekre kérlek, *táld fel*, mi által s' moddal.

OTTANES
230 Hites kenyeres társaim már régtől fogva titkon öszve esküttek ellene, sulykot
faragtak fejére, rövid idő mulva fejére is botsátták. Minden oka, feje Gobria
a' pártolkodásnak.

CYRUS
Vallyon azt a' fő Embert érted e, a' ki minket foglyokat – –

OTTANES
Jol érted beszédemnek tárgyát.

CYRUS
S kit emelnék Boldisár királyi székébe?

OTTANES
235 (*Ide 's tova tekénget nagy vigyázással.*) Ama magas érdemű Persák királyát,
Cyrust.

CYRUS
Mi tsudát hallok?

CAMBYSES
Hiendő e szavad, Ottane? O, Istenek! Cyrus, Atyám!

CYRUS
240 (*Halgass!*) Lehetetlenséget vitatz, Ottane. El *hirhedett* egész Babylomban,
Persáknak táborából távul léte Cyrusnak.

OTTANES
En semmit nem epittek az oktan hiren. Tavol nem lehet Cyrus táborától.
Majd füleibe is röppentik a' követek velejét a' titoknak.

CYRUS
245 Fogas ebnek valo a' tsont rágás. Minden ösvényt, minden részét meg állatták
a' vigyázó ór állók. Ha szárnyalni nem tud a' követ, nem adhattya tudtára
Cyrusnak a' nagy titoknak sommáját.

227 alin [A bizonytalan olvasatú szó értelem szerint jav.]
228 találó fel

239 hirdeted

OTTANES

Próbálva jó a' szerentse. Az örök Istenek kopasznak is haját adnak.

CYRUS

Ki lesz tehát követ benne?

OTTANES

Vagy én, vagy ha én időtt nem vehetek foglalatoságimtol, te léssesz.

CAMBYSES

250 Igaz emberségemre, jó helyen vetéd itt a' hálott meg, Ottane. Ha gyertyával keresnél hir mondót, jobbat ennél nem lelhetnél. Ó Cyrust könnyen fel talállya a' táborban.

CYRUS

Hathatos beszéded meg Győzte szívem. Kész az akaratt, tsak Gobria akadályt ne vessen.

OTTANES

255 Sőt, (igazán meg vallom) annak okáert fogott el Gobria titeket, hogy készen lenne égyvalaki, kinek erős keze nagy fába vágott fejszójét helyéből ki mozdittaná.

CYRUS

Tehát miért adott mind kettőnket Boldizár kezébe?

OTTANES

Hidd el, a' végre tselekedte, hogy szerentsébben kendőztetné titkon koholt fortélyos mesterségét.

CYRUS

260 Félek igen, hogy mind munkája, mind olaja kárba mégyen Gobrianak, mert bizonytal tudom, nem szereti Cyrus az álnok kert alatt való kullogást.

OTTANES

Ha Cyrus a' kézről kézre csely hányatását utállya, te meg nem vetheted.

CYRUS

Ha Cyrus gyűlöli a' purdi cigányságott, én előttem sem kedves.

OTTANES

Semmit nem gondolok Cyrus kemény szívével. Tieddel pedig majd – – –

CAMBYSES

265 Atyám, meg ne vesd ezt a szerentsés alkalmatosságát – –

OTTANES

Örök Istenek! – – – Cyrus – – Felséges király! – – –

CYRUS

Balगतag! Mit tselekedtél?

OTTANES

Ugy vagyok, most emlékezem régi ábrázatodra. Mintha tükörben látnám –
– – És e' jeles iffiu te magzatod, gyermeked?

CYRUS

270 Mi tagadás benne, ő fiam, Cambises, én Attya vagyok, Cyrus.

OTTANES

A' Mindenható Istenekre kérlek, míg időd vagyok, indully innen, minden szem pillantás életedre jár itten.

CYRUS

De hová mennek?

OTTANES

275 A' pártosokhoz és azok vezérékhez, Gobriáshoz. Nogasd őtett ez illy hires s neves cselekedetekre. – – –

CYRUS

Túl estünk már a' gáton, Ottane! Nints hatalmamban csak egy körömnýre is innen ki lépnem.

OTTANES

O, Istenek! Vallyon miért?

CYRUS

Esküvéssel kötölöztem hitemet.

OTTANES

280 Allya meg eskütt igiretit a község, de szükség idején azt a' királyok gyalog meg másolhatták, a' mire lovok hátán meg esküttek.

CYRUS

Istenek ne adgyák, hogy csak egy körömnýre is mozdítsam a' sulykot! Barátom, nem ismersz még engem, ha ígért kötésemet fel bontanám, királyi tisztre alkalmatlannak itélném magomat.

OTTANES

285 Feletéb sanyaru, izetlen erköltsel birsz. Meg sem égyez az üdő véle. Tehát fiad is le kötötte hitit?

CAMBYSES

Semmiképen. Mindazáltal nints kedvem tsak égy ujnyirais innen el távoznam. Szerentsés és szerentsétlen ügyével Atyámnak azon égy vágásban jártotni akarom ügyömet. Ezzel szem és világ ellibe terjesztem, hogy Apám fia vagyok.

OTTANES

290 Ha ugyan el nem akartok állani megátólkodott szándéktoktol; ah, leg alább ma érkező veszélyét Boldisárnak ne gátollyátok! Én Gobriához sietek.

HETEDIK KIMENETEL

A Voltak Ottanes kívül

CAMBYSES

Hallottad, Atyám? O, szerentsés raboskodás! Ez nyit utat néked a' puffadozo Babilonnak biradalára. Mint ha ugyan már látnám – – –

CYRUS

295 Fiam, ne mellyezd a' madarat, melynek röpülését távul látod! Nem mindgyárt bugyan, mihelyt párállik a' patantyu.

CAMBYSES

Még is keteskethetele, ó, Atyám? Tellyességel meg unta az Város a' kegyetlenkedő királyt. Gobria, Ottanes egészen miénk, mi jonkat akarják. Ó töllek füg a' katonaság. Osztán, ha a' tsalárdság – – –

CYRUS

300 Fiam, ha a' tsalárdság markunkba szakad, bezzeg meg agyuk árát mesterkedésünknek! Nagy orcza pirulva mind Babilonnak, mind Országunknak ki kopunk birodalmából.

CAMBYSES

Ah, távoztassák ezt a' Persiaj jo Istenek tölled, Atyám! Avagy ha réad borittják a' mosoha tsillagzatokat, ki vetem nyakambol az igát, királyi Fölségbe öltözöm, fegyverbe hozom a' fogyatéék népet, *oltalmadért ki* szállok, bajt állok.

CYRUS

305 – – – Fiam, meg tanultad az Atyád kedvét keresni, de nem az országglást. Az országok nem az Emberi tetzésben, hanem az Istenek végezésében forognak. Ha az örök Istenek királyságra választattak, minden bizonynyal királykodol. Ha pedig nem akarnak királyi székre emelni, füstbe mégyen mind fegyvered, mind tsalárdságod. Ennek valóságát meg tanulhatod gyakran elődbe adott

310   Cyrus példájából – – – De imé, Gobria siet hozzánk, fiam. Mind addig félre nem vonnyuk a' kárpitot, míg Ottanes viszá nem tér.

CAMBYSES

De vallyon mitsoda Vén szotyorral érkezik?

CYRUS

Őszszel fejrlett Haja, ábrázattyának méltosága nagy Udvari Embernek mutattya.

NYOLCADIK KIMENETEL

A voltak, Daniel, Gobria

GOBRIAS

315   Imé, Daniel, a' meg átalkodó fogoly, kirúl az előtt emlékeztem; ki nem sajtolhatám mind eddig nevét belőlle. Te, kit a mennyei bölcsesség – – –

DANIEL

320   O, Gobria! Tehát az egyedül a' bökkenője, hogy szegény Ószült fejemet e királyi Városba ne idéznéd? Igen illetlenül játzottatod vénségemet. Nem kellett volna ez hiú ügyért bolygatnod elmém tsendességét. Nem illik aggott koromhoz, hogy az udvari dolgokba avassam magamat. Imádság az én dolgom, barlang az helyem.

CAMBYSES

Szerentse, ha ezen embernek szértelen mérésége a' Proféták nemére nem mutat.

CYRUS

(Enis ugyan azon vélekdésbe vagyok. De halljuk mézzel folyó beszédét!)

DANIEL

325   Tudgyad, Gobria, nem minden titokban részelteti Isten a' Profétákat. Kivált akkor rekeszti folyyamit a' titoknak, mikor alakoskodni akarnak a' Proféták feleletével – – – Mind azáltal el nem fogom tölled fületem. Tsak Isten igazában mondki kérdésed bibéjét. Talám el hitetted magaddal, hogy agyafurt patvarkodásodnak kendőzött szerkesztetése szerentsés ki menetellel végződik?

330

GOBRIAS

(O, Istenek! Eszébe vette e már színesen szótt Udvari fortélyomnak vásznát e' komor vénség?) Daniel, nem szükség előtted ki adnom magamat. Tenéked, te néked füledbe sűg minden jövendő történetet, titkot Istened bölcsessége.

335 Te mindenektől el titkolt Nábuk álmát ki fejtéd. Tehát miért kívánod tudni
szivem járását, holott illy nyilván általjár éles eszed minden mélységes homá-
lyos dolgokat? Hanem ha talám viletteddel jobban meg akarod hánni vetni a'
nap világra terjedett titkokat.

DANIEL

340 Hallyad szivem, Gobria! Ki hol bizik, ott hizik. – – – De se helye, se ideje,
hogy tovább nyujtsom beszédem. Ne busuly, meg érted alkalmasbb időben.
Most hadd beszélgessek ezekkel égy kevés korig!

GOBRIAS

O, Daniel, nagyon vidámul régi reményem másolhatatlan hűségdre nézve.
Szándékomnak is nagy ösztönt ad bölcs végezésed. Kérlek, ingóra ne ereszd.

KILENCEDIK KIMENETEL

A' voltak Gobriáson kívül.

DANIEL

345 Barátom, még előttemis mérészled fődözgetni sorsodott? Tudodra légyen, az
Israëlnek örök Istene mindenható, mindenütt nyomunkba vagyon, mindent
tud, mindent lát. Visgállya szivünket, halgat beszédinkre, teként cselekedet-
350 tinkre, olvasgattya s mérsékeli gondolatinkat. Ez az örök mindent tudo egy
Isten, mikor akarja, Profétájval közli a' suttomban cselekedetett Emberek
dolgait. Ugyan e' választá semmiségemnek rebegő nyelvét, hogy az ő imádan-
do parantsolatit hirdessem mind a' porságnak, mind önnön kinnyeken Ügető
negyédés királyoknak.

CYRUS

Délben gyujtasz gyértyát, Daniel. Nem kétlem, nagyobb hatalmu Israëlnek
Istene a' mi Istenünknel. Tudom, a' te Istenednek kezébe vadnak a' felségék
szivei, akarattyán fordul meg minden szerentsének kimenetele.

DANIEL

355 Sőt, ő egyedül égy örök Isten, kinek térdett hajt minden teremtett állatt. A
Persa Bálványok nem Istenek, hanem tsak ember agya alkatmányi, mert az
emberi Gondolat kívül nints a' Teremtett állatt, mely Isten lehetne. Ha ezt
jol meg fontolod, reménlem, imálandod a Mindenható Israëlnek Istenét. És
imádásodnak Kaldaea lészen valaha Gyümölcsse.

CYRUS

Hadd értsem, kérlek, a' mit oly sűrű homályba boritasz Kaldearul!

CAMBYSES

360 Áh, ereszd meg nyelvedet, Isteni férfiú! Beszélj ki szivednek titkaját, ne hadgy bennünket a' reménség és félelem közt habozni!

DANIEL

– – – Herczegek! – – Gyakran az Isten, a' miben tudossá teszi a' Profétákat, égszersmind meg is parantsollya nékik, hogy dél színre nyelvek ne hordogosa.

TIZEDIK KIMENETEL

A' voltak Danielen kívül

CAMBYSES

365 Nem érhetem fel eszemmel e' vén Embernek nyelve járását. Tsudálatos palástolással színezi minden szavát, égy szavával biztat, a' másikkal másba ütteti a' dolgot. Ūrös diot nyujt a' bizodolom helylyébe. Alig kezdé szóllani Káldéáról, leg ottan (mindha mind kettőnket ismérne) nagy szaparán el kapá szemeinkről bojtos személylyét.

CYRUS

370 Ha Nabuk boldogtalansága nem bizonyítaná e döngölő Profétának igazmondása mellett, *álnak* elme leleményének ítélhetnők talám beszédét. Én magam sem tudom, mi titkos rémulést, borzadást ejte szivembe martzonán szóllása. De gongya légyen réánk *Israél Istenének*. Most, fiam, tölled szeretetednek ujjább Zálogját kévánom.

CAMBYSES

375 Szerelmes Atyám, véretem kérjed, éretted kiöntöm.

CYRUS

380 Nem kérek oly sokat, fiam. Tsak azt akarom, vályunk el égy mástul. Én, ha bal kezére fog is a' szerentse, itt maradok. Te kövesd a' futó csillagot, hass az erdőnek derekába, dugjad bátorságos rejtekbe magadott. Ha éngem vérengző fene ki forgatna ügye fogyatt életemből, légyen az Országnek öröme, gyámola te benned.

CAMBYSES

O, Istenek! Szerelmes Atyám, ne terjezd felette sullyos keservemet e' féle szivemnek minden izeit hasagató igékkell. Távuł légyen töllem, hogy illy sűrű veszéllyek között másra bizzam üdvösségedet, veled élni halni nekem leg gyönyörűségessébb életedért életemet le tenni.

CYRUS
385 Induly, fiam, fogadd szavam! Keresd fel Gobriát vagy Ottanest, ezeknek szárnyai alá vedd azomba magadatt! Mit késel? Indully már, parantsolom.

CAMBYSES
Szivem, fejem hajtom parantsolatodra. A' jo Istenek védelmezzenek, édes Atyám! De imé, ama fene vad király közelit hozzánk. Mi tévő legyek már, kérlek.

CYRUS
390 Ally meg tehát! De égy szóval se mondgy engem Atyadnak, vedd eszedbe, mennyivel tartozol nékem, és halgass!

TIZENEGYEDIK KIMENETEL

A' voltak, Boldisár, Abraces

BOLDISÁR
Már ugyan fen jár szerentsém, mindenek szájom izére folynak. A' futo Persáknak serege ki mondhatatlan örömet szállitta bé szivembe. Vidámullyon bús szived, Zákmányom, örömem légyen közös veled! Meg járák szemeim
395 Babylon bástyairól az el enyiszett ellenségnek kietlen tábor helyét. Meg vallom, hadi társaidat s' vezérideit lábok nyomdokaj bátor bajnakoknak ismértetik. De vallyon mi oka lehet, hogy a' ma hires nevezetes harczoknak hadi menyköve, Cyrus seregeteket nem vezérli? Kiki méltán álmélkodik rajta, hogy meg záfólván telhetetlen dütsőségét, vadász buzgoságát, jelen lététől
400 meg fosztá seregét.

CYRUS
Almélkodható tsuda ugyan seregétől távol létele. Mindazáltal valóságos való.

BOLDISÁR
Hol késék tehát illy jeles bajnak? Illy iszonyatos népek holdoltatója? Lám, égyig magasztalod őtett, 's azt pattogatád felőle, hogy ő semmiben hajt minden veszedelmet. Ő birta légyen bajnoki példájával a' Persákot vitézségre s' tábori munkára? Ha ugy vagyon, vallyon 's miért vesztegeti napjait most Susa Várossában a' henye gyönyörködtetésben?

CAMBYSES
(O, Istenek, tsak alig tartasztatam már kezemet az Istentelen nadálytul.)

CYRUS

410 A ki miben tudós, abban Gyanós. Tsak irigységed keni a' henyélésnek, sótt félelemnek szenét Cyrusra. Mind a két gjálázásnak szurkát az ő jeles bajnoki csatákba mutatott vitézsége 's bátorsága, melly nyilván vagy on e' széles világnál, le mossa. Meg tudd, tsak egyedül azért nints most táborában Cyrus, hogy ez előtt nem régen kelleténél tovább ment a' hartzra gyuladott szivének felbuzdulásában.

BOLDISÁR

415 Lehetetlenséget vitatsz. A' szivnek hartzra indúlt felbuzdulása meg nem égyezhet táborától távúl létével.

CYRUS

A mint veszem eszembe, nem érted beszédem velejét. Mostis él, vitézkedik Cyrus vitézeiben. Vedd kérdéskedésre vezereidet, és valót hallasz tőllek.

BOLDISÁR

En vegyem kérdéskedésre vitézeimet? (Mi hurt penget ez, Arbace?)

CAMBYSES

420 (Ah, szerelmes Atyám, nagy árokba hempelygeted magadot, nagy ennek a' szok köllője.)

ARBACES

(Noszsza, törj tovább tormát orra alá a' fogolynak! Az ebbis bánnya az orrát.)

BOLDISÁR

Igen köpi markát Cyrus, s talám füttyönt hánhat az apalin szivü Egyiptomi avagy Lydiai seregnek, de bezzeg nem Kaldeának.

CYRUS

425 Igen tsalatkozol, király. Az élebbi tsatában is a' Káldeai vezérekből álló sereggel egyedül szembe szökött Cyrus; egyedül az egész sereget meg is hajtogatta.

CAMBYSES

(O, Egek! El árullya végtére magát!) Atyám!

BOLDISÁR

(Tsak gyanú képpen sem áránzhatom, mire tzéloznak szavai.) Felelly meg kérdésemre: mikor, hol avagy miképpen seregem ellen Cyrus – – –

CYRUS

430 Gobriától jobban meg tudhatod. Azon kívül, a' sűrűn hulló testeknek lábok alatt egymást érő fetrengése bizonytságot téssen Cyrus forro tsatájáról.

ARBACES

(Örök Istenek, farkast emlegettünk, s' kert mellett kullog. Ez bizonyal Cyrus.)
Királyok királya, imé, előttem Cyrus!

CAMBYSES

(Boldogtalan fejem, mit tselekedgyem?)

CYRUS

435 Ideje már ki fakasztanom a' titkot. Boldisár, imé, én vagyok Cyrus, Persáknak
királya. Nem tulajdon erő, hanem az Isteneknek titkos tanácsa részedre
hajtá a' győzedelmet. Ez előtt ellenséged, most rabod vagyok. Tessél ma-
gadnak mostani szerentsédbe, tapsolly, kérkedgyél, fuvalkodgyál! Nagyobb
440 Dütsőségre emeli híredet, nevedet Cyrus fogsága minden ki gondolható di-
adalomnál. De azonban mértékletesen jártasd elmédet boldogságodban!
Eröss Zabalán hordozd szivednek dagályát! Ugy emberkedgyél, hogy kiki
mondhassa felőled: méltó volt Boldisár, kivel ujjat vonhatat Cyrus. Ha szere-
ted az Emberkedést, szeressed Cyrust! Avagy ha arra nem birhatod magadot,
leg alább tisztellyed. A' vitéz erő tette őtet ellenségedé, a' szerentse ejtette
kezédbe.

ARBACES

445 Ugy vagyon, ó Király! Mind kegyelmességedhez, mind foglyodnak sorsához
illendő a' kérelem.

BOLDISÁR

Hallyátok e', vitézim? Emberségtekre bizom a' rabot, tartásatok. Te pedig,
Arbace, maradgy égy nyomba itten velem.

TIZENKETTEDIK KIMENETEL

A' voltak Cyrus és Cambyses kívül

BOLDISÁR

450 Ugyan való e, Arbace, Cyrus Babylonban raboskodik? Kezeimbe vagyon?
Alig hihetem el tulajdon szemeimmel. Most, most mondhatod méltán Baby-
lon királyának magadot, Bóldisár. Cyrus fogságával széllyes ez világ birodal-
mad alá hajlatt. Ő, szerentsés nap, melyben királyi vérrel tehetek áldozattat
az örök Isteneknek!

ARBACES

455 Ah, Király! Hová ragodnak vágyodásid? Ha Babylon nem pártólkodnék, ha
az álhatatlan község néked eskütt hűségben meg maradna, ha Zurzavarba
nem döntené az országot, talám fel gyuladott haragadhoz illendő volna el
tekéltett boszszú állásod. De mivel mindenek ravkák veszedelemmel, mivel

alig tsendesedett meg a' minapi Zene bona, nem tanátsos erőszakas halálnak torkába dőjteni Cyrus fejét.

BOLDISÁR

460 O, nemes férfiaktól el fajult félénk Aszszony! Ki rettentheti már Boldisárt, minekutánna Cyrus keleptzében került? Ama Nagy hatalmu Nabuk Királynak vérét tsudállya, tiszteli benne a' község. Tsak az egyedül az ujság követő népe szilajságának elégséges meg rekesztő korlárja lészen.

ARBACES

465 Lován jár az községnek jó indulattya, kedve arra fordittya palastyát, ahonnan eregeti szél vitorlárját. Ennek felette köz hir futamodna ki az egész városban, hogy égy nem tudom mitsoda Cyrus nevű, Kaldéának Ura léend valaha.

BOLDISÁR

Régi rege ez, Arbace, meg töltek már füleim vele, nem is más költötte, hanem az alávaló hitván Zsido Nemzett, és tsak erre az okra nézve is nem lehet vétketlen Cyrus.

ARBACES

470 Lassan jár, tovább érsz! A' nyavallyához kell szabni az orvasságot. Ha javadat akarod, botsásd szabadon Cyrust, és állandó frigyvet vetnek veled a' Persák.

BOLDISÁR

Süketnek beszélsz, s malomban hegedülsz. Meg lehet fegyverrel holdoltatni hajdon Persiát, de nem Cyrust.

ARBACES

475 Tehát leg alább hogy nyerjem meg azt tölled: Nyiss szabad utat az el illontásra Cyrusnak, én azomban allattomban minden ösvényt elrekesztek vitézeimmel. Emberségemre fogadom, ismét kezedbe keritem. Azon égy munkával ki nyilatkoztatom az Udvari gyanúban esett, hite szegett tzinkosokat, és nagy bátorsággal kévánt szörnyűséggel Cyrusnak lelkét testéből ki tsigázhatod.

BOLDISÁR

480 Ha én Arbacesnek volnék, akaratom akarattal égyezne. De senki Boldisár boszszú állásának gerebet nem vethet. A' szolgáknak szabatott a' rend tartás törvény; nékem tulajdon akaratom tulajdon törvényem! Senkinek tanátsa nélkül nem szükölködöm, szabados vagyok minden parantsolátóktól.

MÁSADIK VÉGEZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Gobrias és Cambyses

GOBRIAS

Cambyse, ne ingadozz, mint a' nád száll. Vedd utadat az Euphrates kapúja felé. Ott vigyázz az én hű őr álló seregem. E' tsekély ajándékomat mutasd
485 meg néki, szabadon ki botsát a' városból. Reméllem a' meg futamodott Persiai sereg ama sűrű erdőben lappang. Meny vezérihez, nógasd őket, hogy ha Cyrus királyokat ki akarják ragadni a' vérengző Boldisárnak markából, tüstént indullyanak, sűrű setétségre hanyatlott étzakának idején a' bástyák alatt teremjenek az egész seregell. Mihelyt lobbanása fel tetzend a' fáklyánák,
490 rohannyanak bé a' meg nyílt kapu levelin, egyenessen az Udvarba siettessek uttyakot. Én azomban itt várakazom seregemmel utánok. Már te indully, minden késedelem veszedelmes. – – S' mégis készelly? Ballagj már, akarom!

CAMBYSES

Ah, szerelmes Gobriám, akár mit parantsolly egyebet, hiven el járok benne, csak erre a' követségre ne kényszeríts.

GOBRIAS

495 Vallyon s' miért kérlek? Vesd ki szivedből még árnyékát is a' félelemnek! Semmi veszély nem éri fejedet. Avagy ha károddal lenne is a' követség, végbe kéne vinned királyodért.

CAMBYSES

O, Gobria, nyereségnek tartom életem le tenni királyomért, de tanátsod ártalmas Királyomnak.

GOBRIAS

500 (Minden dolgaimat fel Zavarja ezen iffíú.) Meg nem foghatom beszédedet, Cambyse, hogy lehet ártalmas tanátsom királyodnak, holott én szabadulását kerestem.

CAMBYSES

505 Halhadsza, meg mondám. Esküvéssel fogattam királyomnak, mindenütt nyomdokába lészek, életemet halálommal tserélen dem. Ha én meg szabadulok, királyom életét veszti. Ah, távoztassák ezt a' jo Egek!

GOBRIAS

Tudgyad, vitézljó iffíú, ha innent tovább nem állasz, égy napig sem folytatod Királyod után életedet. Akkor bezzeg hüven eleget tészesz esküvéssel allatot hitednek.

CAMBYSES

Tehát sarkán érte Királyomat a' veszély?

GOBRIAS

510 Nints különben jo iffiu, ha tovább késelteted utadott. Annakokáért mi a' tetzésed?

CAMBYSES

(O, nyomorúlt igye fogjatt fejem!) El tekélt szándékom Babylomba maradnam. Engem a' fogadás kötele kívül egyéb hűségnek sokkal szorossabb kötele szorit királyomhoz. De azt kérdésbe ne vegyed most, vitéz Gobria!

GOBRIA

515 (A mint látom, héaba munkálkodom.) Istentelen, a' te balgatag hűséged hengeriti hanyott homlok mostani nyak szegő jégre királyodat. Leg alább ezt ne tagadd meg tőllem, meny el Ottaneshez, anál bátorságosbb helyed lészen azomban, még szabadon hozzád állított Királyodatt.

MÁSADIK KIMENETEL

A' voltak és Ottanes Cambyses kívül

GOBRIAS

520 Balgatag Iffia, minden tanátsomat fonákul fordittya. Meg másolam intézett fortéllomnak uttyát. De mihez kezdgyek előbb? Avagy mit vigyek későbbben végbe, eléggé nem tudom. Kapdossok két felé, mint a Dunába haló Ember. Ha parantsolatomnak gyorsan – –

OTTANES

O, Gobria, mind egyre nyomadatt úzöm mindenütt!

GOBRIAS

525 Eppen jókor jöttél, Ottane. Bizonyal nem vak szerentsém állapotadatt. Tanát-sa Arbacesnek nem vala merő messe Cyrus fogságából származott félelme, mellyel döböntötte királynak szivét. Én ugyan himes szavaimmal annyira el hitettem hűségemet a' királlyal, hogy még tsak müllolag sem tűnik eszében tettetésem. De tölled, kit Persának ismérnek minnyájan, nem tudom, mi titkos félelemmel félti életét.

OTTANES

530 El fogtad e a' királytól a' félelmet? Oltalmaztad e a' veszélytől ügyemet?

510 késeltedel

515 hűséged

520 fortéllomnak

GOBRIAS

Sótt, szán szándékkal nagyobb félelemre ingerlettem szivét. Téged is egyetemben nagyobb veszélyben ejtettek. Mind a' kettőre hathatos okot adott Persák királynak régi tett hű szolgálatod.

OTTANES

O, átkozott párt ütő! És te méreszled farkas kaszára – –

GOBRIÁS

535 Szűnnyék haragod, Ottane, hallyod kegyes tsendel méntségemet, okát adom tselekedetemnek. Jól tudád, nem kétlem, hogy Cyrust a' király halálra ítélte, és mihent ma tengerbe merülend az alkanyado nap, lábaihoz gördül királyi feje. De hogy pontról pontra telnék szánt akarattya, azon szorkaskodik, valakit lelhetne, ki minden okvetetlen el járna hiven paratsolattya. Én azon szó
540 közben meg törlem homlokomat, meg bátorittám szivemet, mondék nékie: királyok királya, ha valami bizonyost akarsz fatsarni Ottanesből, szándékából, bizd réa Cyrust. Avagy ha inkább akarad, parantsold meg néki, hogy önnön pallossával röppöntse ki testéből eleven Lelkét. *Ha nem* akarását nyögéssel,
545 fő rázással avagy sárgálló ábrázattyanak színével jelentendi, hitesegetnek higyed. Ellenben pedig, ha réa áll szaparán parantsolatodra, hiv szolgádnak itéllyed.

OTTANES

S' mit felelt a' király?

GOBRIAS

Jóvá hatta tanátsomat. Te azomban mesterségesen kétszínkegyél.

OTTANES

550 Jol folytatod ugyan a' dolgot, Barátom. De mivel szeles elméjű gyanós, hirtelen haragú Boldisár, job lett volna, ha más helyen vetted volna meg a' hálott.

GOBRIAS

555 Mindent meg próbáltam, Ottane, de tsak borsót hántam a' falra. A Persiaj el futo sereget vissza akarám hivatni, az Euphrates kapuján szándékom bé botsátani, de azon meg általkado Iffiát, kit utánna intéztem, réa nem birhatám akaratomnak végbe vitelére.

OTTANES

Mi Iffiát emlegetz te, kérlek?

GOBRIAS
A' Cyrus fogoly társát.

OTTANES
O, Istenek! Mit míveltél? Azon iffiu Cyrus királynak Cambises fia.

GOBRIAS
Mit mondasz? Cyrus fia? Örök Istenek!

OTTANES
560 Hát hová rejtetted?

GOBRIAS
O, Mindenható Istenek! Ottane! Oh, én szerentsétlen Ember! Ha meg
nem szánnák az Istenek, vesztére járok az iffiúnak. Hozzád küldöttem. Saját
gyűrűmet néki nyújtottam. Ha ismétetlen pórószlók személylyibe ütközik,
nyakon ragadgják. Akár hol légjen az Iffiu, fel keressem. Istenek veled,
565 Barátom.

HARMADIK KIMENETEL

Ottanes egyedül

Szeretsésen találtam Gobriára, külömben életét vesztette volna Cambises.
O, nagy keserőségbe merült volna érette Cyrus! Bizonytalán később volna
meg ölettetni, mint sem fiától meg válni. Noha még most is bizonytalan, mit
végezend Gobria. Ha – – De imé, maga Boldisar siett ide! Most ugyan,
570 Ottane, eszess tanás, bátor szű felette szükségés.

NEGYEDIK KIMENETEL

Boldisár, Arbaces Ottanessel.

BOLDISÁR
Nemillik királyhoz hevet és hideget azon egy nyelven fűni, meg lásd. Azért,
Boldisár, ne enyhítsed méltán búzdult haragodot! El ne állj fel tett szándéka
mellől! Hallyon meg Cyrus! Ezt érdemli gonoszsága, ez fő kívánságom,
ez szükséges az ország le tsilapítására! Arbace, minek előtte az el végezett
575 halálra menynyen az átkozott ellenség, állasd előmbe őtet. Királyi kedvem
szerént utolszor szollok vele. Te pedig, Ottanes, égy nyomot se tégy innen!

562 küldöttem

ÖTÖDIK KIMENETEL

A' Voltak Arbaces kívül

BOLDISÁR

Ime, Ottane, a' te Cyrus fejedemed, ki ennyi ideig távúl vala serege táborától, oly hirtelen bé lépett udvarunkba, mint bolond Istok Debreczenbe. Könnyön el hiszem, fájlalad földidnek szerentsétlen sorsát.

OTTANES

580 Törvénytelenül bánsz velem, ô Király, ha Cyrust enyimnek monád. Valaki te ellened fegyvert fog, nem lehet az enyim. Nem tagadom, Persiaj nemből származtam. De tudgyad, nem kedvellem annyira hazámat, nemzetemet, a' mennyire betsültem tőlled vett tisztsegemet. És valamint a' Persák ellen indított hadakozásnak közöppötte tisztseben hiven el jártam, ennek utánna is
585 eljárók.

BOLDISÁR

Ha ilyen nagy hűsséggel viseltetel hozzám, tehát mi okra nézve oltalmazgatod s tiszteled a' foglyott?

OTTANES

590 En védelmezem, tisztelem a' rabot? Tsalatkozol, ô király! Jollehet még ellenségembenis tisztelem, betsüllöm a' jo erkölsöt, mindaz által azt is jól tudom, mire kötolesztetem esküvéssel állatott hitemtől. Egyedül Uralkodo hatalmas fejedélem, ha ennyi esztendőkötől fogva sértetlen fen maradatt szolgálattam nem bizonyit hűségem mellet, már nem tudom, mi modon vegyem ki szivedből felöllem támadatt gonoszságodat.

BOLDISÁR

595 Végy szivet, Ottane! Mindezeket tsak azért mondottam, hogy meg késértem hűségedet.

OTTANES

(Már minden baj nélkül folynak dolgaim.)

BOLDISÁR

De még égy jelét kívánom hűségednek.

OTTANES

Parantsolly, ô Király, én életem, vérem!

BOLDISÁR

600 Vért nem kíván szolgálittól Boldisár, hanem állando hűségett. Mi légyen pedig akaratom, majdon meg érted.

A' Voltak, Cyrus, Arbaces

BOLDISÁR

Tehát a' ma Nagy Cyrus király, kinek Szárdia, Lydia, Egyiptom térdett hajtának, kinek hatalmát a' földnek kerekése imádá, ama Világ fejedelme, kinek életét halhatatlanságra emelték az Istenek, ama dúzmott, nemzetek duloja, Cyrus, el nem kerülhette Boldisár keleptzójét. S ez volt a' vakmerő bátorságának Zoldja, fel fuvalkodásának bére? S' ez vólt a' vak merő, hogy ujj győzelemmel ditsekedhetnek, ujj világot keresett a' dóre, melyre diadalmas kezeit terjeszteni akarta. De már, dagályos szívű Cyrus, örüll, ditsekedgyél, ha lehet.

CYRUS

Mit boszszantasz, mit kiszttet az örömrre, vérengező fene, itten, a' hol veszélyemre szövetkezett merő gonoszságott, merő boszszonkodást kell szemlélnem? Tehát azért hivattál ide, hogy gógös homlakaddal, fenyeen szóllo nyelveddel, teli torokkal okádnád ellenem mérgeket? Látom én, bátor szívű bajnok vagy, mind addig, valamig szóval hadakoznak ellened. Szó helyébe szót tudsz adni, de ha fegyverre kelt a' dolog, le ütöd sátorodat, mint a' páva, mikor lábát láttya. De nem is tsudállom Aszszonyi félelemmel bélelt szivedet, mert nagyobb részét éltednek nem vitéz férfiaknál, hanem negyedes patyolatos népnek táborába töltötted.

BOLDISÁR

Hallad e, alkalmasabb időre kémeld Deltzeg szájadatt, vedd eszedbe ráboskodásodat, rántsd meg a' Zabolát szájordban!

CYRUS

Jol tudom rabságomat. De mind azáltal szívem rabságát semmi kötéllel korporsomba léptemig le nem engedem köttettni.

BOLDISÁR

Tsendessen jártassd hábaradott indulatidat, Cyrus. Nem azért állítottalak szemem eleibe, hogy boszantsam igye fogyott fejedet, hanem hogy voltaképen nyilván meg mutatnám, mely kedvesen esett fülembe városunkban ama ki futamodott köz hir, hogy hajdonában Káldéának királyi székébe emelkedik Utánnam Cyrus. Nem kétlem, volt néked is ez köz hirben részed.

CYRUS

Ha annyira meg kívántad a' léendő dolgokat, számtalan, haszontalan, tündér bűbajosakat taplálasz udvarodban, azoktól tudakozál a' jövődőről.

ARBACES

630 Hiába kérdezkedel ezektől, valót nem hallasz tőllek. Értekezzél inkább Cyrustól, kikkel ereszkedett légyen bátorságos szövetségben társasságba az Udvarban. Annak felette kikkel? – – –

CYRUS

635 Nagyon ditsérem királyadhoz való szorgalmadat, Arbace. Jollehet érdemetlen légyen. Ha tudni akarad barátimat, halljad: Társom az ártatlanság, pajtásom a' jo erkölts. Ha ezektől magadat s' országodat félted, ô Király, eszelôs fôrgó szél járja fejedet.

ARBACES

Késslélted egy kevéssé ellizellet akaratodat, Király! Hálódba esnek minnyájan a' pártosok. Én ugy vélem, többen láppangnak még az Udvarban.

OTTANES

(Vesz ell, ô átkozatt hizelkedô!)

BOLDISÁR

640 Haszontalan minden tanátsad, Arbace, addig hántsuk a' fát, mig meg hámlik. Ha a' pártosoknak fô vezére fejét veszti, könnyön nyakon ragadhattyuk bokorban lappango farkas maradékját. Avagy szállítsod hozzám Danielt, abbol valami igazságot ki sajtolak. (*El mennyen Arbaces.*) Te néked pedig, nem kétlem, életed fogytában nagy erôtt, bátorságot nyujtand Babylonnak, Kaldéának reméllett királyi páltzája, és a' pokolnak mélységébe is vigasztalo társs képében le száll veled a' bujdosó Lelkekhez.

CYRUS

650 En ugyan a' szerentse reménnyével mind valami nagy örömmel égybe öölkezem, s véle édgýütt le is botsátkozom a' bujdosó Lelkekhez. Él az örök Isten menyben. A' mely szörnyűséget réám forralsz, réad süti hajdon boszú állo keze. Ne vélyed, Boldisár, hogy életemért könyörögjek előtted. Meg állya szivem maga tétézett dühöszködésidett; erôszakas halálomat nem büntetésül, hanem ajándékúl vészem. Olly vigan megyek az halálra, mind a' játék néző helyre.

BOLDISÁR

Tehát nem irtózól felette el áradatt szanyaruságodat emésztendô haláltól?

CYRUS

655 Soha nem irtoztam az haláltól. Most pedig te előtted, Babylonhoz illendô hohér, megis vetem. De hogy ártatlanságam világ előtt fen maradjon, hog maradékimnak tsak égy fontani szösze se légyen miattam, bûnösnek magamat

660 nem érzem, nem vallom. A' mit nékem vétkül tulajdonítasz, ha igaz itélett tudsz tenni a' dologrol, nintsen vétek abban. Hanem ha talám vetedd vétékül, hogy tulajdon néped méltobbnak itilt engem a' Káldéának királyi szikére, hogy sem téged? Ha ez vétség, magadat büntesd, ki kegyetlenkedésednek szerentsétlenségével illy valóságos itélet tételre kénszeritted népedet.

BOLDISÁR

Már eléggé bűnhődöm ama vétkemért, hogy illy sok ideig szenvedtem büntetlen Istentelen, motskos nyelvedésedet. Ottane, te Gondod léssen, ne halasztassék tovább az halálos büntetés.

OTTANES

665 Mérem mondani, senkire bátorságosbban nem bizhattad ezt, felséges Fejedelem.

BOLDISÁR

Meny már, gyaládságal tellyes vér szopó, régen meg érdemlett halálra, és az örökké tartando setéségben beszéld meg Nabuknak, Evilmelnek, mind játszottatá meg erődöt, fegyveredet Babylonak remélt királyi páltzája.

CYRUS

670 Engesztelhetetlen fene, Gyönyörködgyél ambár iszanyotas kegyetlenségében, tölcseid tetézve telhetetlen boszudat ártatlan fejemen! De nem lesz büntetés nélkül gonoszságod. Utánnam hagyom édes véremet, fiamat. Akár hová véendi őtet a' kegyes vagy kegyetlen szerentse, magával hordozza Attyához tsatoltt hűségit, mindenütt boszú állásra gyulasztja édes véremet. Ma fogytig
675 omlando vérem, e reményel vigadozva mégyek a' halottak tartományába.

BOLDISÁR

Ottane, vitéz hadnagyom – – –

HETEDIK KIMENETEL

A' Voltak, Cambyses és Gobrias.

GOBRIAS

(Hallod e?) (*Cambisest a' kezénél fogva tartja*): Ez egyetlen égy tanátsom is – –)

CAMBYSES

680 Hová, Istentelenek, hová ragadgyátok Atyámat? Szemem láttára hűrtzoltatik Atyám az halálra?

OTTANES

(O, Egek!)

CYRUS
Cambises!

BOLDISÁR
Mindenható Istenek, mit hallok? Te vagy Cambises, és ez a' te Atyád?

CAMBYSES
Nem tagadom. Ah, szerelmes Atyám!

CYRUS
685 Ah, mit tselekedtél, fiam?

BOLDISÁR
Gobria, hol került kezedbe e nemess s Nevezetes zákmány?

GOBRIA
(Ő Istenek, mit mondgyak?) A' szaladásból vontam vissza e' jeles iffiat.

CAMBYSES
Ha, király, ha füleidet el nem fogod beszédemtől -- --

GOBRIAS
(Az Istenekre kérek, halgass, ha szollasz Atyádot megöled.)

BOLDISÁR
690 Mit kérsz tőllel? Szakaszd bizvást kívánságodat!

CAMBYSES
Először botsánatot kérek, hogy Cyrus előtt Királynak neveztelek téged. Az után azt kérem tőled, mi hir alatt itilted az halálra, mit vétett a' törvény ellen? Felelly meg!

BOLDISÁR
695 Szentelen martzonan szóllásod ki mutattya fogad fejérségét, meg bizonynyittya, hogy Cyrustól születél. De mivel tudni akarod Atyád fejéhez sujtott végső törvény, tétem sullyának okát, halladsza, megérted. A' te durva bátorságod Cyrus fiaként, ha egyébbe nem volna is vétkes, érdemessé tézsi Cyrust a' halálra.

CAMBYSES
700 Tehát a' mint hallom, tsak egyedül a' pusztá név tulajdonittatik vétkül néki. Valóban szép itilet, biro, székedhez illendő véték! Engem is Cyrusnak hivnak. Vallyon méltó vagyok é azért, hogy testemből ki verjed Lelkemet?

BOLDISÁR
Orczátlan! Mit vered hidegen a' vasat? Nem de nem Cambises neveden szóllita téged elébb Atyád?

CAMBYSES

705 Nem tagadom, úgy vagyok, Cambisesnek nevez vala. De égy a' szóba a ke-
mentzével. Nékem is Cyrus nevem. Reméllem nem is ujjság Babylomba. Ha
már véték Cyrusnak nevét hordozni, én is vétkes vagyok. Tehát egyik sem
bűnös, vagy mind a' kettő.

BOLDISÁR

710 Mind a' ketten bűnösök vattak, mind a' ketten vétkesek, mind a' ketten
halálba merültek. De hogy a' fia Atyával egyenlővé ne tétessék, kegyességem-
nek vég jelenségét tapasztallyad, Cyrus, ma szemed előtt okádgya ki Istentelen
Lelkét fiad. Utánna te is fejed vesztetd.

Cyrus

Kegyetlen fene vad, mi tündér kegyesség a bűnetlent veszteni. De héába
dulfulsz, *átkozott* kegyetlenkedő! Fiam halálát vagy Apja, vagy Apjának ki
óntandó vérét Fia meg boszullya.

BOLDISÁR

715 Felettébb Ditsérem bátor szivedet, el se állj mellőlle, javallom. Majd nagy
Dütsőségell hasznát veszed. Erre azonban viszsely gondot Gobria! Ottane,
égy sovány időre halazd a' halálos büntetést. Ma kettős áldozattal akarom be
fejezni a' vendégséget.

NYOLCADIK KIMENETEL

Cyrus és a Voltak

CYRUS

720 Lásd, fiam, hová hempelygette esztelen szerelmed fejedet! En, mivel bizonyos
voltam szabadulásodról, vig elmével siettem már az halálra. S miért irigyletted
vég örömét ügve fogyatt Atyádnak?

CAMBYSES

Ne emésztődgýél azért, édes Atyám! Mit tselekedhettem egyebet éretted? Ne
engem, kérlek, hanem fiui szerelmemet vádollyad.

GOBRIAS

725 Alkalmatosb időre halaszátok panasztokat, imé most nem gátollya senki
biztoss beszélgetésünket. Hallyátok, mi modon szerkesztettem égybe mester-
kedésemet, hogy szabad lábra allithassalak titeket. Rése Vitézeimnek bé vett
szakásbul környül állya az Udvar. Mindenűnnen őrzőket hány az ajtajához.

709 hálba

712 [A sor előtt tévedésből CAMBYSES neve áll Cyrus
helyett.]

713 átköző

730 Része a' Város kapuját el foglalta. A' Zsidóság akaratommal égyezz. Csak fővel tett intésemet lássa, nyomdokomba lészen. Mihent hevülnek az bortól a' vendégek, leg ottan el rendelt hiv vitézeim bé ütnek az Udvarba. Ottane, tettetett futásra vedd a' dolgot, az Első katonák seregébe egyveledgyél!

OTTANES
Hát Cyrus?

GOBRIAS
En azomban Cyrusra gondat viselek, Cambises pedig házamnál.

KILENCEDIK KIMENETEL

A' Voltak és Arbaces.

ARBACES
Gobria, bizzd reám Cambisest, te a' királyhoz siess!

735 GOBRIAS
(O, Istenek!)

OTTANES
Vallyon mit akar véle a' király?

GOBRIAS
Arbace, én mennyek a' királyod eleibe?

ARBACES
Talám azt akarod, hogy százszor rágjam füleidbe?

740 GOBRIAS
(A' mint látom, ki jelenetetett már titkos tanátsom.) Arbace, nem tette nyelvedre, mi ókból hivott?

ARBACES
Nem. Indully izibe, nagy réménséggel várakozik utánnad.

GOBRIAS
(Leg alább szabad volna meg intenem Ottanest!)

Cyrus, Cambyses, Arbaces, Ottanes

ARBACES

745 Szivessen szánakodom keserves sorsatokon, Hertzegek. Nem reméllyem ezen jeles bajnokot a' gyalázatos halálra hirtzoltatni, kinek diadalmas fegyverrel nyert Dütsősége széllyes e' világra terjedett. Ennek fiától zsengejig meg indúlt szívem. De mivel már nem remélhetem mind kettőnek szabadulását, egyiknek bizonynyal életét meg tartóm.

CYRUS

750 Azzal ne biztass, a' mi hatalmadba nintsen. Én ugyan, Arbace, már eleget értem, soha Ditsósség nélkül nem szükölködtem. Már életem fonalát bátron a' hohér pallossának élére bótsátom. Én ebben helyeztetem leg főbb Dütsőségem. Remélt Dütsósségre mások tartják meg életeket. Én rollom, ki voltam, bizonysgot téssen az halál igaz szollamása. Táplál is olly remélly, hogy igy kedvesebb Lélek elejekbe jutandok hires őseim lelkeinek, és Máska Atyáimnak tisztessébb leszek. Igy vigadozva tsatlom Ditsósséges Lelkeikhez

755 ártatlan Lelkemet; igy a' holt tetemek örök életre támosztyák Cyrus nevét. De mind az által égy vagyon még hátra, a' mi vídám szívem bánotra fordittyá. Te tudni illik, édes vérem, gyermekem, hógj ma magammal égy halomba kell nékedis dólned. Ha ugyan tsak kettőnk közzül égyiknek életet igirsz, ennek igird. Testem le omlása hiremet nevetem el ne temesse mindenestől!

760 Lelkemnek jobb része maradgyon fen. Édes magzatom, reméllem, hajdon nagy örömedre lészen, Arbace. Te, édes Gyermekem, ne gyűlöld kedveskedő kezét jó tévődnek. Ah, meg ne vesd ajándékomat! Nagy viseltt Dolgokkal hires nevem légyen örökséged!

CAMBYSES

765 Ah, ne zaklasd idéetlen búval, bánottal szívemet, édes Atyám! Ne légyek fiad, ha — — —

CYRUS

Sótt, egyedül azzal ismérteted fiamnak magadat, ha halálomat vig s' bátor szívvel szemléled. Már ezután halgass, és miképpen kellessék a' bal szerentsékkal szembe szökni, tanóld meg példamból!

CAMBYSES

770 Ó Istenek! Én szemlélyem édes Atyámnak hólt testét önnön vérébe fetrengegni? Ah, nem Cselekszem, nem! Kegyetlen vérengező pogányhoz siettek inkább. Ezzel a' pallossal átkozott lelkét testéből — —

CYRUS
Ally meg, édes fiam!

ARBACES
Balgatog, mit tselekszel? Nem látode, mely sűrű sereggell vétetett környül az Udvar? Kövesd inkább tanácsomat, te kivált, Cyrus. Hasznotokra léssen.

775 Hozzátok el színre a' pártosokat! Minden okvetetlen kettőteknek valamelyikét szabadon ereszti a' király kegyessége.

OTTANES
(Nagy bajunkra vagy az áll farkasnak jelen léti.)

ARBACES
S mit halgattak, mint a' fa? Már eléggé jelenté halgatástak, mit forroltok szivetekben.

780 CYRUS
'S hát így veszed emberségedre valamelyiknek életét kettőnknek, Arbace?

ARBACE
Így, s' nem különben. Mondgyátok ki nyilván a' pártosok neveit, és így vagy te, vagy ha inkább kívánod, fiad életben meg marad.

785 CYRUS
Az távül töllem, Édes Fiam, hogy a kiadott titok pártosoknak korpájába keverjen bennünket! Ne engedd jo hirdet, neved szép fényét illy rut motsakkal meg szenyiségtetni!

OTTANES
(O, jeles, bátor lélek!)

CAMBYSES
Nem vér levegő eget szavad, édes Atyám. Sőt, kérésed parantsolat gyanánt vészem. Mindazáltal, o, ha bátorságos részt szakaszthatnék szabadságodra valami hátározott ok alatt, édes Atyám, ki örömet halált szenvednék éretted!

790 CYRUS
Nem, édes gyermekem, nem engedem. Ha így akarsz életben tartani, inkább mind ketten haljunk meg ma itten! Az égyetlen égy halál mind kettőnknek légyen szabadsága.

795 CAMBYSES
Ez áll-világból ki bontakozni éretted, édes Atyám, nékem fő örömem, sőt vidám szível, ortzával le tészem életemet. De hogy te, édes Atyám, ély, engedd a' titkot — — —

CYRUS

Hallod-e, Fiam? Ha én az Atyai szívem gyenge gerjedelmeit kemény Zabalán hordozom, illik, hogy te is tieidet ugyan azon Zabolára fogjad.

CAMBYSES

O, kegyetlen kegyesség!

ARBACES

800 (Most akadt a' torkán a' mézzel kentt horog. Különös korlátba tsattlom, ki böffönti, a' mi a' gyomrán vagyon.) Mivel éltetekkel nem gondaltak, s' királyom kegyességét meg vetétek, magatoknak tulajdonítsátok, ha valami szerentsétlen esett érendi fejeteket. Cambises, kövess engem!

TIZENEGYEDIK KIMENETEL

Cyrus és Ottanes

OTTANES

805 El méne már s' bárány bőrrrel bérlett farkas. Nagyon tartok attol, ne talántán mézes beszédekkel ki üsse szegényt eliből, és a' te szabadulásodra intézett fortélyoskodásainkat meg gátollya.

CYRUS

Ne fély, Ottane, szereti Attyát Cambyse, szollásra nem botsáttya nyelvét. De lásdd, Ottane, melly álhatatossan meg állám értetek esküvésem.

OTTANES

810 Szerentsétlen király! Ha tetzik, féjed óltalmaért jelentsd ki a' pártosok nevét. Nem gondolok véle, tsak minden okvetetlen égyik közülletek szabadullynon. De azomban elhitted magaddal, ha Arbace szabadulástok ürügyével a' mi ülönkbe égybe forrat tanásinkat ki tanállya, minnyájunknak halál torkába dönti fejét. Bizzál a' jó Istenekbe, fiaddal égyütt szabad lábra állatt Gobria.

TIZENKETTEDIK KIMENETEL

A' Voltak és Daniel

DANIEL

Felettébb nagyon tsalatkózól, Ottane.

OTTANES

Ismét más akadállyoztato hirét hozza ide a patvar.

807 érték

CYRUS
815 Tehát, ô Daniel, Fiamnak meg kell halni?

DANIEL
Nem! Nem ontatik Vére fiadnak, sértetlen fen marad élete, és a' te örömedre, ebbe ne kételkedgyél.

CYRUS
Gobria hozám nem szabadíttya fiamat, mindazáltal életét nem veszi. Mi viszsza szegezett mese ez, Daniel?

DANIEL
820 Ne busuly, Cyre! Hozzád szabadittatik fiad, de nem Gobriától. Te azonban Királyi véredhez fogható bátorságra elmékedgyél. Vesd ki szivedből a' halálnak az árnyékát. Erészd egy parányi feledékenségre rabságodat. A' mit ennek előtte két száz esztendővel Istennek tsalhatatlan igazságától ihlett egy
825 En, úgy mond a' Seregek Ura Istene, nagyra nevelem és rettenetessé tészem Cyrusnak hatalmát, szélyes ez világra ki terjesztem karjait, minden nemzetek térdet hajtondanak néki, rettegve állandonak előtte a' kevély Királyok, mindenütt a' Városak Vasas kapui meg nyilnak parantsolattyára. Országából ki forgattatott szerte szélyel el bújdósó Zsido népet égybe gyűjtendi konnyába,
830 Lakojába vezet. Sionnak földig rontatott falait fel állíttangya, pogány áldozattakkal fertésztetett örök Istennek szentséges szentéjg Házát előbbi mentségbe és fényességben öltözteti.

OTTANES
O, felséges igiretek!

CYRUS
835 Örök Istennek szent Profétája, tudom, annak az élő Istennek akarattyán fordulnak meg minden léendő dolgok, a' kit te mély imádással tisztelsz. De tudgyad, többen találtottnak a' Persák közt, kiknek Cyrus nevek.

DANIEL
840 Farkasnak mutat az erdőtt. Jól tudom, többen vannak Cyrus nevezettek Persában. De kinek Kaldéának birodalma – – – De ô, ki nagy vilagosság fénye deríti véletlen Lelkemnek szemeit! Ki rettenetes zajj csattog pattog fülembel! Szaporán pengesd a' Lantot, hogy gyenge zengéssel mértékellye szivembe öntött mennyei hévségem! (A' *Lant pengettetik.*) Eufrates, o, ki mondhatatlan Israëlnak nagy Istene, a' te mindenható alkató kezed ez! Iszszonyos szélvész fellegez az északról. Sebess Zugással hempelygeti Eufrates habajt, Babylontól meszsze ágyától fészkiből ki dülnek, Mediának határát bé borittyák. Imé, a'

845 fergeteges tengerből szörnyű ijesztő ábrázatú fene állatok emelgetik fel Fejeket. Egyenlő számba szedettnek. – – – Imé, szemembe ütközik égy kemény

tekintetű fel fuvalkodott szárnyos oroszlány. Sebess párdutznál gyorsobban által futtya az országokat.

CYRUS

(Mi tündér dolgokat emleget e' vén here?)

OTTANES

850 (Félelmembe szinte meg dermedek. Ortzája, szóva, mindene fellyül mullya Emberi gyarloságomat.)

DANIEL

855 Pengessd ujjolag a' lantot! Ki álmélkodható! Sass kesselyő ereszkedik az égből. Iszonyatos szárnyival hasigattya a' levegő eget. Vérengző körmei rakvák ragadományal. Ihol, érkezik. – – – De o, szerentsétlen állott, imé már földhez verettetett. Keresztül ejtett szárnyaival a' föld színén fekszik. – – – De ihól, ismét más tündér allat kerekedik szemem eleibe. Bójtos bőre, szörnyű ábrázattya medvének mutattya – – – Ihol, mely irtószató bömböléssel dühösködik. Mind forgattya vérbe borúlt szemeit! Jajj néktek! Távozzatok izzibe, vitézek! Ihól, tüstént réátok rohan. Állatok égy nyomba! 860 Meg tzáfolá igyenes futását, a' setétes hegynek üregébe ereszkedék. – – – Imé, már az első országnak sorssa pontra telyessedet. Már egyébb dolognak ki derülése kezdődik. – – –

CYRUS

(O, Istenek, mi rettenetes tsudák ezek!) O, Istenek Szent Profétája, mitsoda, kérlek, – – –

DANIEL

865 Cyre, ezeknek titkos látása forgatt szemem előtt. Te a' Mindenható Israëlnak Istenében vesdd minden reményedet! Ugjanó, ki tégedet örök végezéséből – – De már erősedgyél, Cyre, ma igaznak tapasztalod lenni szavam.

HARMADIK VÉGEZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Daniel, Gobrias

GOBRIAS

870 Ha ujjolag gondolando fortéllal nem Szepelkedel Cyrus védelmére, haszon-
talan minden tanátsunk, ó Daniel; hanyatlik az éjj, már tsak nem végződik a'
királyi vendégség; nints jelen Ottánes. Cyrus igen nagy veszélyünkre bízott
Szemes Arbocesre. Szentséges Férfiu, ha a' te serény, okos szorgalmad a' vagy
a' királyi kegyesség ki nem ragod ezen veszélyekből bennünket, ma halálnak
torkába dőlend Cyrus.

DANIEL

875 Bátor Férfiat mind eddig szemlélttem benned, Gobria, de látom, hogy felette
buskódó szőr száll hasogattya, félénk szorgalom epesztí szivedet. Jól vagyon.
Most adod árát éretlen tsavargásodnak. Így szoktak jární valakik tulajdon
tanátsának átsi, kovátsi, nád szál szerént ingadozo baráttyakra vagy a' szerent-
sének bizonytalan ki menetelére támoszkodnak. Ha Isten hírével nyujtál vol-
880 na titkos üldödön koholt dologhoz, sokkal inkább szerentséssbb folyamatyát
látnad most iygekezetednek. De mindazáltal légy nagy bizadalommal; ne
féltsed Cyrust, hitemre fogadom, nem veszti életét.

GOBRIAS

De miképen?

DANIEL

Azt réám bizd, Gobria, te magadra vigyázz. Járj el hiven dolgaiddban!

GOBRIAS

885 Pontra tellyesítem imádando parantsolatidot. Könyörületes szelid elmével bir
Cyrus. Nem kétlem, régtől fogva raboskodó Zsidó rokanységodnak meg téríti
előbbi szabadságát.

MÁSODIK KIMENETEL

Daniel egyedül

DANIEL

Haragodnak közöppötteis Igaz és Irgalmas Isten! Már 70 esztendeje, hogy

884 parantsolatimot [Értelem szerint jav.]

Sionnak hegyéről el széllyedet Izrael népe. Szullyos vasba szorúlt, raboskadik
890 Babylomba. Ez előtt kedves választatt néped vala ez néked. Ő Izraelnek hatal-
mas Istene, most földig le tsöpültetett, meg vetetett, el telyett nyomorusággal,
meg tsügedő alatsankadásra jutott. Törvényéből kiforgatatatt. Szertelen ots-
mánysággal büszhedik Szentégyháza. Pogány áldázatakal telnek Szentséges
895 Oltarai. Hátán háza, házáján kívül bujdosik. Az Eufrates partyán keserves
jajgatással sirattya bűneit. Szemeiből gördült sűrűn potyago könyhullajtási-
val elégyiti Eufrátes fóllyo vizét. Tekints népedre, ő Izraelnek nagy Istene!
Tekints Sionnak el hagyatott falaira! Tekints szentségtelen vérrel fertesztetett
oltárajra, kiken az előtt néked kellemetes engesztelő áldazatok füstölgöttek,
ne engedd a' kátzér pogányoktól keservének nehezében el merült népedet
tsufoltatni!

HARMADIK KIMENETEL

Daniel, Arbaces

ARBACES

900 Sietve siess, ő Daniel! Reméntelenül a' vendégség középette, mint égy iró
ember kezének rettenetes ujjai tetczének a' gyertyátartó elleniben a' király
pallotájának falán. A' király igen felette meg háborodék. Órtzája el változék,
térdei féltében esdegélnek; az Ünnepi jólákást félben hagyá. A' vendégek
905 el rémültek, nem szólhatnak. Senki az írásnak értelmét ki nem fejtheti. Te
benned a Sz. Istennek Lelke vagyon, te, valamint az álmokat ki fejtheted, s'
jövendő homályos dolgokat ki jelentheted, ez írást is meg magyarázhatod.

DANIEL

Ha tudnád, Arbace, melly szomorú jövendő mondás bizatott réám az Istentől,
nem sietettnéd Lábaimat királyodhoz.

ARBACES

910 Akárminémű légyen Istened itilése, ne késsél; holt eleven szerrel váarakazik
utánnad a' király. Valaki az írást meg olvassa, és annak magyarázattyát meg
jelenti néki, bársonyban öltöztetik, arany lántz veszi körül nyakát, és az máso-
dik fejedelem lészen Országában. Nints helyén sütni valod, ha e szerentséd
markodból ki botsátod.

DANIEL

915 O, vakoskado Káldéának tzölönkei, miért nem kuldultak segítséget azóktúl
az Istentelen bálványoktól, kiket esztelenül imádtak? Tudni illik, midőn tsen-
dessen eveztek, nagy fen póktök, tsufos mardásokkal játszottak az örök Izrael
Istenével, de midőn vissza fú a' szél, és félelmes ügyekbe estek, a' természet

920 kisztetéséből indítottván a' faragott Isteneitek Istenéhez folyamodtak. De, Arbace, hogy magyarázzom meg én az ismételten írást, holott a' királynak böltsei, varászloi sem azt nem olvashatták, sem annak meg magyarázattját meg nem jelenthették a' királynak?

ARBACES

O, Istenek, már ez is a' fülében esett?

DANIEL

Én e' egyedül?

NEGYEDIK KIMENETEL

A' Voltak, Boldisár.

BOLDISÁR

925 Ugy vagyon e', ó Daniel! Egyedül te ragadhatz ki engem veszélynek örvényéből. Semmit tőled a' te Istened el nem titkol. Kér tőllem az után valami tetzik, királyi tisztelédet - - -

DANIEL

930 A' te házodnak adományit másnak adgyad, én a' hivságos világi tiszteteket, nyerességeket soha nem vadásztam, soha még eddig szolgálatammal nem kereskedtem. Engemet az Israël Istene jövendőlőnek, nem náp számosznak választa.

BOLDISÁR

Nem azt kívánom tőlled, Daniel, hanem - - -

DANIEL

A' mit te kívánsz, nem mindenkor akarja Isten ki találatni. Mind az által szokot indulatoskodást érzek már lelkemben, ó Király. Istentől ittlettem? Halszasza azért, ki mondom Isten akarattját.

ARBACES

935 (Ez fű kívánságom.)

DANIEL

940 Én, ugy mond az félséges Isten, országot és méltoságot adtam Nabuk Atyádnak. Én Sionnak hajdon tetézet áldomással bővelkedő házát Káldeusok biradalma alá holdoltattam. Én minden Nemzetséget lábajnak zámollyára tettem. Én aláztam meg ellenségét. Én ültettem királyi székre. Én terjesztettem fegyverét, hírét nevét, biradalmát táméntolan tartományokra. De a' szentség törő Lator telhetetlen gögel pupaskodván, Isten gyanánt imádtatta magát,

imádando nevetem fertészettetni mérészlette. Azért fel gerjedett boszszum
ellene, ki vetettem az Emberek Fiai közül ötöt, es olyanná lón szive mind
a' barmoké. Imé, a' ki hozzánk hasonlítotá magát, az esztelen barmokhoz
945 hásonlítatatt, és hasonló lött azokhoz. Négy kéz láb mászkált, a' vadan er-
dőken, szénát rágott az ökrökkel, Egi harmattal enyhítette szomjuságát, még
meg nem ismérte, hogy én vagyok a' seregek Ura Istene, királyoknak királlya,
és hatalmam vagyok az Emberek országán, valakit akarok, azt emelem fel arra.

BOLDISÁR

950 Meg aggott régi dogaknak vágásán bólyongosz. Nem vagyok én szükös ezek
tudománya nélkül – – –

DANIEL

955 Te is, Nabúk fia, Boldisár, nem aláztad meg a' te szivedet, noha jól tudnád
mind ezeket, hanem az Egnek Uralkodoja ellen fel emelkedtél. Az ő szent
égyházából Nábúk Nagy Apádtól Zákmányolt Szentséges edényeit elő hozat-
tad Israhelnek gyalázattárára. Istentelen vendégeskedésnek közepette motskos
parázna ajakiddal fertéztetted. Azért ő tölle küldetett a' kéznek ujjá, melly
ez írást irta: Mane, Tecel, Fares. Ez a' beszédnek magyarázattya: Mane: meg
számlálta Isten a' te országotat, és bé töltötte azt.

ARBACES

(Melly szokatlan forrossággal berzenkedik.)

DANIEL

960 De még kevesset mondtam. Nints vége a' magyarázatnak. Örök Isten há-
zának edényeiből arany, ezüst rútt fertelmes bálványokat öntöttél, imádando
örök egy Istennek hátot vetettél, az ő tiszteletével vak, sükett néma tókének
kedveskedtél. Azokáért jegyeztetett: Tecel. Meg mérettettél a' mérő ser-
penyőbe, és hejával találtattál. Végre, hogy torkig úsznál a' gonoszságban,
duzmodt feledékenségnek tengérébe szülyesztetted az Israhel Istennek mélt-
965 oságát, kinek kezébe vagyok a' léheleted, halálod. Ugyan azon örök Isten
tüneté szemedbe ama' rettenetes nevet: Fares. El osztatott a' te országot, és
adatott Medusoknak és Persáknak.

ARBACES

(O boldogtalan Király!)

BOLDISÁR

970 Mindenhato Istenek, mit hallok? Tehát Medusoknak és Persáknak adatik
Káldea és Babylon királyi páltzája?

DÁNIEL

Már eléggé füleidbe szórtam, Király.

BOLDISÁR
(O, hiú remények!)

DANIEL
Ez a' ki fejtett titoknak értelme, ezt sugta fülembe az Isráel Istene, kinek irgalmával majd égyenlővé lett Gonoszságod Szullya.

BOLDISÁR
975 Tehát e' kegyetlen sorsra szorittyák ma fejem az égyenetlen Egek? Tsigá biga fenyegetés e', Daniel. Elfutott a' Medus és Persa sereg. Fén állanak még Babylom magas falai, kire nézve, ámbátor haraggal fenye, agyarkodva köszörüllýe fogát ellenem az ellenség, portzogossan nevetetem dühösségét.

DANIEL
980 Hagyd békét a' tsufalkodásnak Boldisár. Mikor ingyén sem veled, utól ér az Istennek boszú-álo keze. Nem volt ugyan mind eddig, az igaz, Irgalmas, Nagy túró Istennek büntetése nyomodban, de büntetésének késedelmét szullyos-sággal szokta helyre hozni.

BOLDISÁR
985 Szintén illy martzonán szoktál mádszor is te szollani; de meg hamisittom jövendő mondásodnak hitelességét, s meg ismértem, hogy nálunk is szoval szoznak. Valamig kezembe lészen Cyrus, semminek tartom kelletlen fenyegető berbitélésedet. Hitemre fogadom, mig Derakamba fog pihenni lelkem, Médusokra, Persakra nem száll Káldea Biradalma. Vagy ha kezekbe kerül, merted mondani, bórsós lészen ára, bőven ki potollya kár Vallásomat Cyrusnak halála.

DÁNIEL
990 Ingó, törődékeny nádra támoszkodik bátor reményed; ugyan azon Isten meg menti boszszú álló kezeidtől Cyrust, a' ki téged országból s életedből töves-tül ki forgat.

BOLDISÁR
995 Könnyű ezt mondani, Daniel, de nehéz szavadnak körme füléhez venni. Ha ez előtt a' te Istened a' Jerusalemi Szentégyháztól el nem fordithatta a' Lobogó tüzet, vallyon miképpen ragadhattya ki most az én markambul Cyrust? –
– Arbace, menten meny, hurtzollyad barom gyanánt lábaimhoz az éktelen Cyrust.

ÖTÖDIK KIMENETEL

A' Voltak, Arbacesen kívül.

DANIEL

1000 Zabolázd meg mosdatlan nyelvedet, Boldisár! A' ki most az Eget vered dölf-
fős tetőddel, tudgyad, nem sokára iszonyatos veszélynek örvényébe hengerit
telhetetlen gőgöd. Ugyan azon Isten réád tellesitti jövődő mondásomat,
1005 ki ellen déltzeg indulatakal szörnyű káromlásokat kérődöl, kinek keze írása
előbb a' falon, vagy is inkább árnyéka olly rettentő borzódással környékeszte
inaidat, hogy még az órtzád is tsupa félelem volna. Hallyad annak pontra
tellesendő ígégjét, mellyet Jeremiás Profeta hirdetett: Imé, ugj mond, nép jó
Eszakáról s' nagy Nemzetség, sok királyok kelnek fel a' föld hátairól. Kézij-
jal, paizal fegyverkednek, szovak mind a' tenger zúg. Lovakra ülnek, mind
a' hartzra készült Férfú te ellened, Babylon Léánya. Hallatta a' Babylon
királlya ezeknek hirét, és el lankodtak kezei, szorongatás fogta körül őtet,
fájdalom, mint a' szülő.

HATODIK KIMENETEL

A' Voltak, Cyrus, Arbaces

CYRUS

1010 Kegyetlen hohér, mit kesseritted ujjab meg ujjabb búval bánottal szivemet?
Mit kénszeritted ismét a' kelleetlen Nap fénynek szemlélésére szemeim?

DANIEL

(El távozóm innen, dühösségébe hagyom az eszelőset.)

CYRUS

1015 Nem vólt elég kegyetlenségednek gyalázatom, rabságom? Még édes fiam
(ah, szerentsétlen gyermek!) édes magzatom kegyetlen halálával is zaklatod
éltemet? Édes Ennyémnek vérével töltözni nem irtosztál? Iszanyatos fene,
meg vallom, meg gjőzted Cyrust égyetlen égy kintsemnek, reményemnek,
gyámolomnak, édes fiamnak halálával halál előtt halál torkába kénszeritesz
dólni. Ez légyen Útolsó vigazsságod, dühösséggel el télet király!

BOLDISÁR

1020 Hálát adok, ő Mindenható Istenek, néktek, érdemem kívül vigasztaltok. Meg
adtátok érnem azt az időt, melyben a' ma jeles bojnok, Cyrust tetézett
keservében dermednj láthatom. Nagy igazságnak tartom, mikor ellenségem
szerentsétlen sorsát katzghatom.

HETEDIK KIMENETEL

Cyrus, Arbaces

CYRUS

Ki látott illy embertelen vak paraszt természetű tündért valaha? Ó, Istenek, csak alig tartószathattam már magamat – – –

ARBACES

1025 Fogd zabolára ezt az éretlen indulatot, ô király! Mivel már fiadnak testéből ki butsúzott Lelkét siralmas panaszal vissza nem téritheted, tartsd meg magadnak, országodnak életedet.

CYRUS

1030 Haszontalan tanátsad, Arbace. Fiamtúl meg fosztatván, gyűlölem életemet. El hitesd magaddal, ditsősségnek tartom mar megvetni ez élet napját; vig elmével meg is tserélem a' szép bötsületet a' halállal. Tsupán égyetlen égy kesserűség fogattya Lelkemet, hogy a' véres csatán az halálnak halhatatlan ditsősségét előttem el ragadta fiam.

ARBACES

1035 Ha ily bátron meg veted életedet, oly jeles tselekedetemet, a' rősz a' jövő időkre, hogy hajdonában termő Onokáid rollad gyakran mondassák, hogy Boldisárt holtad utánis földhez verte.

CYRUS

Nem értem, mi tselekedetre tzéloszsz.

ARBACES

Jelentsd ki a' pártosakat, és hálhatatlan ditsősség áradand réád.

CYRUS

Arbace, – – – ha le kötött hitem – – –

ARBACES

Ne szólly arról az Cambisesnek. – – –

NYOLCADIK KIMENETEL

A' Voltak és Gobrias.

GOBRIAS

1040 Siess, fuss, szaladgy, repüly, Arbace! Zúr Zavar, lárma, Zendülés támada a' kösség között, hasogattya már az Eget üvölytése. Az udvarba hatt harsogó hangja. Te bátorságos rejtekbe dugjad a' királyt, én vitézimmel a' királyi ajtokat – – – Semmit ne késsél! – –

ARBACE

(O, Istenek, nem tudom, mit vádol Lelkem.) Hát Cyrus? --

GOBRIAS

1045 Indully nyakra, főre! Siess már, egy tzerina szállón füg élete királyodnak, talám e' szempillantásban kívánnya segítségével.

KILENTZEDIK KIMENETEL

Cyrus és Gobrias

GOBRIAS

1050 Már végtére egyedül vagyunk, már túl estünk a' gátan. Kedvem szerént foly-
nak tsalárdságim. Ottanes a' futásnak ürügyével zászlót emelt a' Lármára.
Darabant serege környül vette az udvarnak kapuit. Már pusztán tsak az
vagyon hátra, hogy erőszakos halállal fejesztessék meg aggatt gonoszsága
királyunknak. Siessünk, nagy ösztönére léssen a' fel Zendült népnek jelen-
létünk.

CYRUS

Kérlek, ne kívánd ezt tőlem. Avagy ha el kell mennem a' fel indított kösseg-
nek közöpette régen kívánt halálnak szentelem éltemet.

GOBRIAS

1055 Ó, Istenek! Mit tselekszel? Igy akarod tehát füstbe tüntetni éretted tött sok
fáradásinkat? El mehetz véle! Szépen hálálod jo téteményinket!

CYRUS

Ah, kérlek, botsás meg vak merő szavamrol, meg másolom meg átalkodáso-
mat. Már éltemet meg tartom, de az Isteneknek esküszem, boszszút állok
Cambises édes Fiamnak haláláért. Jer, siessünk!

TIZEDIK KIMENETEL

'A Voltak és Boldisár

BOLDISÁR

1060 Arbace -- -- o, Istenek -- -- De éppen jokor akadsz szememre, Gobria!
Eredj, sies, jelen létedel csendesicsed meg a' partolkodokat! Könnyen hajol
a' te parantsolatodra a' község.

GOBRIAS

Ah, királyam, felséges Uram, én hadgyalak téged? Egyedül a veszélynek neheziben? Im, látod, jelen ellenséged.

BOLDISÁR

1065

Igen bölcs tanácsod. Néked köszönem éltetemet, maragy velem! Te pedig Istentelen, átkozott Cyrus, meg vallam, azon egy okból diadalmat vész rajtam, hogy minekelőtte éltedet veszted, el rémült ábrázataimat szemléled. De ezen Országnak oltalmazó örök Isteneivel bizonyítottam, drágán kerül néked ez a Diadalom.

TIZENEGYEDIK KIMENETEL

A' Voltak és Arbaces

ARBACES

1070

Felséges király, mindenünnen fejenként mind hydra bokrazik a' veszély. Ments meg éltedet szaladással! Ell pártolt Ottanes. Zurzavarban merült a' város, halálra keresi fejedet.

BOLDISÁR

(Örök Istenek, segítetek!) Vitéz hadnagyom, Gobria, most a' veszet ügyemben — — —

GOBRIAS

1075

Nem, de nem meg jövendöltem én, ô Király, Ottanés hitetlenségét?

ARBACES

Ne higgy a' külső színnek; nem mind barátod az, király, a' ki réád mosólyyadik. Egy követ fűjt e' mérges kigyó Ottanessel.

GOBRIAS

(O, Égek, most jutak a' gázloba.)

BOLDISÁR

1080

Átkozott, Istentelen, szolly! Felely meg már magadért, védelmezd hite szeget párt ütésedet!

GOBRIAS

Királyok királya! (Istenek támogassátok elégtelen eszem!)

1064 [Gobrias második mondatát a kéziratban tévesen Boldisár mondja.]

1080 [A másoló kifejejtett egy fontos mozzanatot, amely a következők megértése miatt szükséges; hogy ti.

Gobrias gyűrűjét Arbaces megtalálta Cambisesnél.

„Lásd Gobriás gyűrűjét, mely Cambisesnél találtatott” olvasható a székesfehérvári másolatban ezen a helyen.]

BOLDISÁR

Meg némulsz, átkozott pártolkodo?

GOBRIAS

(O, Istenek! Hol késik Ottanes?)

BOLDISÁR

1085 Halá légyen az Isteneknek! Már nyilván tudom gonosságát a' hiteszegett állrókának, hogy s' miért nyujtottad ezt cambises kezébe.

GOBRIAS

Ah, még sem jön Ottanes. Talám a' szerentsétlen eset - - -

BOLDISÁR

Még szabadulásodat keresed, ál világnak ál czinkokosa? De ki nem szabadulsz markamból, a nagy Istenekre - - -

TIZENKETTEDIK KIMENETEL

A' Voltak és Ottanes két katonájával.

OTTANES

Ti áljatok meg itten! Ne fély, Gobria, meg szabadulsz.

GOBRIAS

1090 (Eppenséggel meg ujjoltam!)

BOLDISÁR

Ó, Egek! Ottane, téged látlake szemem előtt?

OTTANES

1095 Igenis, engem, király. De Ottanest Persanak szemléyed! Talám kelletlen lészen szólgálatom, melyel ma utalszar tisztellek. De azt az el kerülhetetlen Istenek végezésének s' magadnak tulajdonitsad. Vitézek, itten teremjetez, ragagyátok el a' nap fénye elől ezt az utálatos tündert!

BOLDISÁR

Szentséges mennyei Istenek! Tehát engem? - - Én? - - - Ah, hitetlen! - - - Arbace, avagy ha valaki más szánokadik rajtam - - -

OTTANES

Halgass, vérengező fene! Ma kegyetlenségednek bőv jutalmát veszed. Köves engem!

1100 **BOLDISÁR**
Ó, kegyetlenkedő Istenek! Ó, Babylon! Ó, Kaldea! Ó Boldisár!

TIZENHARMADIK KIMENETEL

Arbaces, Gobrias és Cyrus

ARBACES
Ah, Cyrus, az Istenekért s' Cambises életeért kérlek, segíts királyomat.

CYRUS
Ó, Egek! Tehát életben vagyon Cambises? Hol, kérlek, mi képpen?

1105 **ARBACES**
Minden *bizonyal*. Ne kéteskedgyél! Mind eddig szinelltem halálát királyom előtt. Azomban oly setétes tömlöczének üregébe tartom, hogy minnyájon voltak köze számlálnák. Hozzád vezetem, ha szelid lészesz királyomhoz. Egyedül életéért, nem szabadságáért esedezem.

CYRUS
Siess, kérlek, Arbaces, siess, hadd lássom előbszer Cambisest, azután – – –

TIZENNEGYEDIK KIMENETEL

A Voltak, Daniel és Cambyses.

DANIEL
Aly meg, Arbace!

CAMBYSES
Tsokkal békéllem kezedhez, édes Atyám.

1110 **CYRUS**
Szerelmes fiam, álMOTE vagy ugyan téged látok, édes gyermekem?

CAMBYSES
Engemet, búban merült valóságos fiadat. Oh, ki sűrű köny hüllajtásokkal ásztotta ortzámot *haláloznak* noha bizonytalan hire! De azértis ezer hálátok mondok az Isteneknek. Imár újj életre támodak, hogy téged újj életbe látlok. De hól ama tündér, hol ama kegyetlen fene vad? Hol, kérlek, Boldisár?

1103 bizonyal Cambises ne [Cambises neve értelemszerűleg elbagyva.]

1112 ortzámot noha [Értelemszerű javítás a székesfehérvári másolatból]

CYRUS

1115 Fiam, ne boszszontsd a' nyomorultat! Tsendessen jártasd elmédet a' jó szerentsében, ha szereted a' rossz szerentsében mások kegyességét. Jer inkább, hadd ölelgesselek, hogy enyhísem éretted szenvedet keservemet! Arbace, ezen jeles bátorságod nem marad jutalom nélkül, fogadom. Jerünk már, indúlyunk, adjunk hálákat a' Mindenható Isteneknek! Babylomban mind
1120 eddig hallatlan pompával áldozunk nekik.

DANIEL

Mit eszelőskedel, Cyrus? Nem Babylom Isteninek kell köszönned szerentsédet, kiket bárdolatlan törökből faragott az Emberi kéz, kiknek sem értelmek, sem érzékenységek nintsen; hanem az egyetlen égy, Dániel örök Istenének adgy hálákat, Cyrus, ki önnön ákarattya szerént mindenható kezeivel osztogattya az országokat, kinek kezében vannak a' felségek szivei. Annak adgy
1125 hálát, kinek győzhetetlen lábaj az eget és földöt tapodgyák. Annak tégy Isteni tiszteletet, aki jövendőlfő szavamat pontra tellyesítette; annak borúly lábaihoz, ki ama Boldisár pédájával haragját, ditsősségét széllyel a' Világgal megismértette. Halhadsza, Cyrus, – tiis minyájon, valakik itt jelen vattak: ísmérjétek
1130 meg Israël Istenének hatolmát! Most éppen ebben a' szempillantásban örök Istennek méltán gerjedett haragja Boldisárt utólso vesztébe hadta. Most vettetett által a' pártosoktól, móst fetreng önnön véérébe halva.

ARBACES

(O, Boldogtalan Király!)

DANIEL

1135 Már egyebet tölled nem kíván az égy élő örök Isten, Cyrus, hanem hogy az Israël népéhez, ennek előtte néki kedvés népéhez valaha jó kedvel, szelidséggel viseltessél.

TIZENÖTÖDIK KIMENETEL

A' Voltak és Ottánés a Katonáival.

OTTANES

Engedyed, kérlek, hogy én mindenek között első lehessenek, a' ki Téged, Uramot, Káldeának királyját a' kegyetlenkedő halála után *köszöntselek*.

CYRUS

Tehát el veszet Boldisár? Miképpen?

1119 Istennek

1137 [A sor előtt:] katonával

1138 [Az utolsó szó értelem szerinti betoldás. Megvan a székesfehérvári másolatban is.]

OTTANES

1140

Az udvarba rohanó patvarkodó seregtől környúl vétetett; tetétől talpig romboltatván, kontzoltattván, ki adta átkozott Lelkét.

CYRUS

Noha dütelkedő király volt legien, mindazáltal szánóm boldogtalan sorsát.

OTTANES

Nosza, siessünk mindgyárt! Az egész Város kimozdult helyéből, téged királyi székre akar emelni. Mennyünk eleibe!

DANIEL

1145

Ally meg, ne siess! Káldéának királyi székébe Dariust akarja ma Isten ültetni

--

OTTANES

(O, Istenek!)

GOBRIAS

(Mi tündér változások ezek!)

CAMBYSES

1150

Nem te vagy e' ama jövőendő mondó, ki nem régen Cyrusnak ígérted Káldéának királyi páltzaját? Igy tellesitted jövőendőnek hírét s' kötelességét?

DANIEL

1155

Nem sok idő vártára pontra tellesíti minden szavamat a' nagy Isten. Holott háromszor meg fordul az esztendő, akkor égy leszen Káldéa Mediával, akkor égyyszer s' mind Persiának biradalma alá vettetik. Akkor Cyrus ditsősége széllyes e' világra kiterjed. De oh, hamar füstbe menendő remények! Eljő ismét hajdonába az Ur rettenetes fegyveri készüllettel, és el osztya, el szórja az ő erősségét északra és délre. Igy az Istennek égyetlen égy akarattyán fordúl meg mind romlása, mind álhatatlansága az országnak.

VÉGE

A MŰ ADATAI

A drámának két szövegmásolatát ismerjük, és ránk maradt két előadásának a nyomtatott programja.

1. A gyulafehérvári drámagyűjtemény (Lelőhelye: Gyulafehérvár (Alba Julia) Batthyány-kvtár. Mf. MTAk 194.) 63–110. lapjai a darab terjedelmesebb változatát tartalmazzák.

2. Rövidített átdolgozását olvashatjuk a jelzet nélküli iskoladráma-füzetben Székesfehérváron a Püspöki Levéltárban. A címe itt: *Boldisár király*. A szöveg után *Vége* és a jezsuita rend jelmondatának Ad Majorém Dei Gloriam kezdőbetűiből az A M D G betűk állnak záradékként. A drámát ebből a forrásból kiad. KILIÁN István: *Iskolai színjátszás Székesfehérvárott a 18. században*. In: *Fejér megye történeti évkönyv 10*. Székesfehérvár, 1976. 259–288.

A székesfehérvári magyar nyelvű előadás szövege *Boldi' zar A Jesus Tarsasága nemes iffjuságától Székesfehérvár-ot magyar nyelven tartott szomorú játék* címmel 1788-ban nyomtatásban megjelent Pesten Eitzenberger Antal nyomdájában. (Vö. STAUD, III. 123.)

Boldizsár király történetének 1761. évi egri előadásáról nyomtatott programot őrzött meg a Székesfehérvári Püspöki Lt. (Jelzet nélkül két példányban.) Megvan a Győri Püspöki papnevelő Intézet Könyvtárában is *Stromata Hungarica* XXIII. 2. 11. és 46. sz. alatt. (STAUD, III. 151–152.)

A darab 1766-os székesfehérvári előadásának szintén ránk maradt a nyomtatott programja. (OSZK Színháztörténeti Tár Pro 108.) Mindkettő tartalmazza a szereplők nevét is.

A gyulafehérvári drámagyűjtemény szövege nyomtatásban ez ideig nem látott napvilágot.

SZERZŐ

Sem a gyulafehérvári drámagyűjtemény, sem a székesfehérvári füzet másolója nem szolgáltat adatot, támpontot a szerző személyére vonatkozólag. A drámát már 1761-ben játszották Egerben. KILLÁN megállapítása szerint az ismeretlen fehérvári író (színre vivő) 1766-ban „csupán annyit tett, hogy az egri témát több jelenetre bontotta fel ... Az a sejtésünk, hogy a szöveg szinte teljesen azonos lehetett”. (I. m. 234.)

A székesfehérvári előadás ismert szövege kétségtelenül későbbi átdolgozás, mint a gyulafehérvári variáns. Nincs valószínűsége annak, hogy előbb készült a mintegy harmadával csökkentett szöveg. A terjedelmesebb, bőbeszédűbb, részletesebb darabból készült a rövidebb egri és székesfehérvári előadás. Ez azt jelenti, hogy a gyulafehérvári másolat 1761 előtt keletkezett drámát őrzött meg. A gyűjteménynek ez a darabja is Erdélyben keletkezett. Szerzőjét talán a kolozsvári jezsuita tanárok között lehet keresnünk. Ez a játék is abból a drámapályából kerülhetett ki, mint kötetünk több más darabja. 1760–61-ben a drámaíró Platzkó István, Illei János is Kolozsvárott működött. Itt tanított 1746–1749 közt Lestyán Mózes, aki az *Attilius Regulus*-ról, továbbá az *Egyptomi József*-ről szóló drámát fordította magyarra. (RMDE XVIII/4. köt. 1. rész 15–16. sz.)

FORRÁS

A játék summája után a gyulafehérvári kézirat a Szentírásra, a székesfehérvári előadás nyomtatott programja még Xenophon *Cyropaedia* c. munkájának VII. könyvére is hivatkozik forrásként. A drámának történeti magva van, Kýros perzsa király i. e. 538-ban hadat indított Babilónia meghódítására. A dráma cselekményének központjában álló lakoma leírását megtaláljuk Dániel jövendölése 5. fejezetében. „A többi játéknak kedvéért Sz. Írásból vevők, s-oly-képpen a' Világi Írók értelmével össze szerkesztetők: hogy ennek-is helyt adnánk; amannak-is Sz. Igaza mellől el nem állanánk”, olvassuk a székesfehérvári program címlapjának verzőjén. A szerző tehát nem ragaszkodott szigorúan a valóságos történethez, képzelete kiszínezte az eseményeket.

A Dániel – Boldizsár-, Cyrus-témának a német és magyar iskolai színpadon való kedveltségéről a kiadást bevezető tanulmányában beszámol KILLÁN István (i. m. 232–235.). Keletkezéstörténetéről nem tudunk többet mondani. A Magyarországon játszott latin nyelvű drámák közül, címéből következtetve, közelállónak tűnik a magyar nyelvű darabhoz az 1770-ben Nagyváradon a poéták osztályától játszott darab: *Extincta in Balthassare Assyrica Monarchia* című. (STAUD, I. 335.) Szövegét azonban nem ismerjük.

ELŐADÁS

A gyulafehérvári drámagyűjteménynek kiadásunkban közölt szövege előadásáról nincsenek értesüléseink. Bizonyára valahol Erdélyben (Kolozsvár, Nagyvárad, Gyulafehérvár) eljátszották.

Nyomtatott program tanúsítja a dráma 1761. évi egri előadását. „Boldizsár Király. Jeles Játék, Mellyet A' Jésus Társaságának Egri Oskoláiban-tanuló Nagyságos, Nemes, és Tisztes Iffjuság MDCCCLXI. Kegyelmes Hertzegnek Barkóczy Ferentz Urnak Szentséges Romai Birodalom Fejedelmének, Esztergami Érseknek, Magyar-Ország Fő-Papjának etc. etc. alázatos Tiszteletére folytatott.

Egerben Nyomtatott az Érseki Könyv-Nyomtató által." [1761] A programot kiad. KILLÁN István: *Boldisár király*. Archivum. A Heves megyei Levéltár Közleményei. Eger, 1974. 99–100.)

Ugyanígy nyomtatott program bizonyítja az 1766-os előadását Székesfehérváron. „BOLDI'ZAR a Jesus Társasága Nemes Ifjúságától Székes fehér-várot Magyar Nyelven Tartott Szomorú Játék. Tekéntetes, Nemzetes, S-vitézlő Gyurkovics Ferenc Urnak Tekéntetes, Nemes, Fehér-Vár Vármegeye Substit. V. Ispányának, S-Mint Oskola-Béli Ajándékoknak Szerzésében Már Második Izben, Kegyes Patronussának Tiszteletére. Pesten, nyomtatott Eitzenberger Antal által, 1766-dik esztend.”

Ez a négy oldalas nyomtatvány magyar és német nyelvű. Elől olvasható a magyar szöveg. A címlap verzóján igen rövid summázás után következnek a „Beszélgető Személyek”.

BOLDIZÁR Assyriának Fejedelme	Gyurkovics János, Rhet.	
CYRUS Persianak Királya	Dóry Ignác de Jobba-Háza, Poët.	
CAMBYSES Cyrus Fia	Kreskay Ferencz, Rhet.	
DANIEL Proféta	Szabó József Rhet.	
GORBIA	Baldt József Rhet.	Fő Hadnagy
OTTANES	Mérey Ignác, Poët.	Fő Hadnagy
ARBACES Fő Tanátsló	Petyovsky Ferencz, Rhet.	

A 3–4. oldal német szövege megegyezik a magyarral.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Szövegünket a gyulafehérvári másolatnak a MTAK-ban lévő, nehezen olvasható mikrofilmjéről közöljük. Kiadásunkban követjük a másoló írását. Néhány írássajátságára itt hívjuk fel a figyelmet. Az sz betűnek néha s értéke van (szárkány, szulyos, készel); ennek fordítottja is előfordul: pl. sofia beszéd. A z betű helyenként zs-t jelöl (Zákmán, zoldja, zamollyán). A gy betű g értékű: gyaládság. Néhány mássalhangzó kis- és nagybetűs alakja (K, S, L főleg!) összemósodik. Az ékezetek kitételében a másoló következtelen. A hiányzó ékezeteket az ő és ü értékű hangokra tettük csak ki, ezeket kurziváltuk, és lapalján jeleztük. Ennek a két hangnak hosszúság-jelölésében a másoló korántsem jár el egyöntetűen. Jelzés nélkül a mai helyesírásnak megfelelően írtunk rövid vagy hosszú betűt.

Központozásban a mai gyakorlat szerint jártunk el.

Az itt-ott kimaradt betűket, értelmetlenséget okozó szóhiányokat pótoltuk. A javításokat minden esetben jeleztük a lap alján.

A kézirát a játék szövegét folyamatosan adja, kiadásunkban ezt a szerepek szerint tagoljuk. A szereplők nevét mindig teljes alakban közöljük.

Mínt hogy a székesfehérvári másolat nagy mértékben megrövidített, átformált változata annyira eltér a feltételezett eredeti erdélyi szövegtől, kénytelenek voltunk lemondani arról, hogy variánsait lapalji jegyzetekben közöljük. Mivel azonban ezt a szöveget kétségtelenül előadták, felvettük kiadásunkba. Közlése jó például szolgál annak bemutatására, hogyan változott, alakult egy előadás szövege, mikor az vándorlása során más helyen és más időben, más rendező irányításával került bemutatásra.

Külön jegyzetapparátust nem készítettünk ehhez a szöveghez. A szükséges tájékoztatás megtalálható a gyulafehérvári másolat jegyzetanyagában. Csupán néhány olyan szónak adjuk a magyarázatát, mely nem fordul elő a gyulafehérvári változatban.

A szöveg közlésében ugyanazokat az elveket követtük, mint az A változatban. Megjegyezzük itt, hogy több ízben az l-t ly-nal írja. Az ékezetek kitételében gondosabban jár el, mint a gyulafehérvári másolat készítője, de a rövid, illetőleg hosszú ő, ü magánhangzókat nem különbözteti meg. Észrevételezés nélkül itt is az A változat közlésében alkalmazott gyakorlat szerint jártunk el.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

8 *Nabuk* – a babiloni történeti emlékek szerint Boldisár atyja Nábunáid volt, akit ismertebb néven Nabukodonozornak neveznek. Jeruzsálem elfoglalásáról, a templom kincseinek elhurcolásáról, a zsidók fogságba viteléről szól többek közt 2Krn 5. fej. is.

9 *vásznak* – madárjlesztőnek

- 11 *fen héázni* – fennhéjázni a. m. kevélykedni
 13 *falba meg vetette* – a. m. farba rúgta, kiadott rajta
 15 *Hét üdő* – hét esztendő
 17 *bába lelte* – asszonyi; *füvezett* – magához bűvölt; *tetemes* – tetemesen vétkes (TSz II 722.)
 21 *álom hüvelyezésre* – álomfejtésnek
 23 *táméntalan* – töméntelen, tömérdek
 31 *sültelen* – sületlen, esztelen
 48 *a' part mályját turborkolom* – a part oldalát kotorom
 64 *percentve* – serkentve
 65 *nem is veti füstöt* – észrevétlen marad
 84 *pépeskedő* – pipeskedő, gőgös
 106 *éptelen* – nem ép, lehetetlen; (Talán *képtelen* helyett?)
 110 *tömpölőkkel* – a *tömpöly* apró fadarabka
 121 *reteszt vet pattantyújok* – nem sül el, kudarcot vall ágyújuk
 131 *vess gerebet* – vess gátat (Vö. a 480. sorral!)
 139 *útolsó pihenéséig* – így is értelmes, de talán: utolsó pihegéséig helyett.
 144 *ves határt* – ti. mozgásuknak, szabad járáskelésüknek
 145 *here* – régen férfit jelentett (Czuczor – Fogarasi I. 1526.)
 147 *nyomozzuk* – folytatjuk tovább, követjük
 148 *koczipor* – hitvány, paraszt
 156 *pászonzunk* – passzonzunk, illeszkedünk
 157 *karora tenni* – közzé tenni, kihirdetni
 185 *sofia beszéd* – mendemonda, mesebeszéd
 190 *zácznak* – üledéknek, borseprűnek
 197 *szepelkedésedett* – törekedésedet
 207 *hamu püpi* – tűzhely körül hempergő; hamupipőke
 226 *czönköle* – cölönkje, kolonca
 227 *apalín szívü* – félénk szívü (Vö. a 422. sorral!)
 263 *purdi* – purdó, cigánygyerek
 294 *ne mellyezd* – ne kopaszd
 336 *viletteddel* – véleményeddel
 342 *ingóra ne ereszd* – ne ingasd meg
 350 *negyédes* – negédes = gőgös, büszke
 369 *bojtos* – lompos, kócos
 405 *Susa* – az egyik perzsa tartomány székhelye volt.
 407 *nadály* – pióca
 420 *szók köllője* – szavak kellője, keletje, azaz sok szó kell ehhez
 480 *gerebet* – gátat
 490 *kapu levelin* – kapuszárnyakon
 492 *készelly* – a. m. késel
 534 *farkas kaszára* – martalékra
 603 *dúzmott* – felfulvakodott
 616 *negyedes patyolatos nép* – negédes (büszke) fehérmép
 636 *ellizellet* – ízelve kívánt
 656 *egy fontáni szösze* – egy fontnyi kenderkóca, azaz semmi mocsok
 667 *galádságal* – galádsággal
 668 *Evilmelnek* – Evil-Merodáknak, aki Nabunáid után babiloni király volt (i. e. 561–559).
 753 *máska atyáimnak* – öregapáimnak
 787 *Nem vér levegő eget* – nem hiábavaló
 811 *mi ülönkben* – mi ölünkbe, azaz: kebelünkben
 860 *meg tzáfola* – visszacsinálta
 900 *Reméntelenül* – váratlanul
 909 *holt eleven szerrel* – holtelevenként
 914 *tzölönkei* – koloncái
 916 *mardás* – gyötrődés, mardosás
 933 *ütlettem* – ihletődtem

- 941 *pupaskodván* – fejét fent hordva
975 *égyenetlen Egek* – viszálykodó, nem egyező istenek
983 *mádszor* – máskor
986 *berbitéléседet* – morgásodat, kepeléседet
993 A mondat második felét nem értjük.
1023 *tündér* – csalárd, szemfényvesztő, csaló, tünékeny. A továbbiakban többször előfordul.
1070 *münd hydra bokrazik* – egyre nő (mint a hidra levágott fején az új fő).
1078 *most jutak a' gázloba* – most kerülök bajba (most akadok fenn a gázlón).
1122 *törsökből* – fából, fatörzsből

7. B

BOLDIZSÁR KIRÁLY

Eger, 1761

Székesfehérvár, 1766

B

BOLDISÁR KIRÁLY

ELSŐ VÉGEZÉS

ELSŐ KI MENETEL

Boldisár és Arbaces

ARBACES

De kérlek, oh király, meg ne háborodgyál, ha tő-hegygyel illetem mindenütt a' tárgyat, nem palástolhatom veszedelmedet.

BOLDISÁR

5 Arbace, az Isteneknek gondviselése válhatatlanul együtt jár a' királyokkal, senki nem árthat nékik. Nem látodé, hogy ór-álló katonáimis mindenfelül talpon vigyáznak? Te parantsolatomat vigyed végben. Ma nagyobb pompával, hogy sem annak előtte, fogom tisztelni az Isteneket, kiknek jóvoltából reám szállott őseimnek egisz birodalma. Akarom, hogy ma minden fő rendek vendégeim legyenek, és a' Jerusálemi Templomból hozott Arany edények asztalomra tétessenek. Azokkal Izraelnek együgyű Istenét ma meg tsufolom, 10 és nála méltóbb Isteneknek kedveskedem.

ARBACES

Igen fen kezdesz héjázni, oh király! Valaki Izrael Istenét tréfákkal illette, boszszú álló kezét el nem kerülte. Nem tudod Nábuknak szerentsétlen sorsát? Mivel Izrael Istenét bólygatni mérészlette, ki vettetvén az Emberek közül, hét idő változott rajta.

BOLDISÁR

15 Hallodé, pórázra fogd tsátsogó nyelvedet! Talám már téged-is magához füvezett Dánielnek szemfény vesztő babonás szentsége? Ez ilyen fenytétkkel az együgyű községet rettentsed. Hányszor fülembé dúdolták már ezen agg regét! Mindazáltal semmi veszély nem érte fejem.

ARBACES

20 Ámbár ne tekénts, oh király, Nábuk sorsára, de tekénts Magadéra! Ime, körül-
belül mindenek rakvák veszedelemmel. A' kietlen Babylon mezzeit egészszen
el lépé a' Persák és Medusok táméntalan népe. Sohúl nints bátorság, minden-
ünnen félelem ötlík szívembe.

BOLDISÁR

25 Vallyon mitül rettegsz? Maid esztendeje, hogy Bábylon bástyái alatt seregely
Persák és Medusok nagy kába tábora. Mindazáltal minden szándékok tserbe
marada.

ARBACES

Gyakran egy szempillantás alatt nagy országok változnak; és nem tudom,
mitül, gondoskodó lelkem szüntelen vádollya a' következendő bal szerentsét.

BOLDISÁR

Tsuda, ha meg nem bájolta eszedet Dánielnek sültelen tsátsogása; hirtelen
jövendő-mondó kezdesz lenni.

ARBACES

30 Vaiha jövendölésem hiú lenne! De soha bánatra nem indétotta szívemet a'
vigyázó félelem.

MÁSODIK KIMENETEL

A voltak és Gobriás

GOBRIÁS

A jó Istenek ujab meg ujab szerentsével vidámettyák birodalmadat, felséges
király.

BOLDISÁR

Mi hir, vitéz Gobria?

GOBRIÁS

35 Bátorság minden felől. Szedte sátorfáját Cyrus király, és gyalázatos futással
hátot vetett Bábylon falainak.

BOLDISÁR

Ime, Arbace, füstbe mene minden félelmed.

ARBACES

40 Engedjék a' mindenháto Istenek! De azomban minden botnak végén feje. Az
ellenségnek sok róka lyukai vannak, egyikből ki költöztén, másikba rejtezik;
az időnek mi voltához szabja magát. Hidd-el, oh király, mihelyt ki teréti fekete

sátorát a' sötét éjtszaka, és álomba merülnek vitézeink, legottan meg fordíttya
Cyrus a' kaszát, és reánk sereglük.

BOLDISÁR

Fald bé már egyszer, Arbace, alkalmatlankodó sipodat, és tovább ne terheljed
füleim! Kövess engem, Gobria, legeltessük az elfutot ellenségnek nyomdokin
45 szemeinket!

GOBRIÁS

Ne hirtelenkedjünk, oh király! Halgasd meg előbb szavam, elődbe terjesztem
a' dolognak velejét, és jeles győzödelmedet nagyobb vigasságra nevelem.

BOLDISÁR

Mond-ki, a' mi nyelveden vagyon, örömet hallom.

GOBRIÁS

Midőn fül hegyyel meg kémlém Cyrusnak táborát, azontul farka ki tetszet
50 a' rókának. Meg-saidétám, hogy az egész ellenkedő sereg nagy tsendességgel
mint a' lassú füst, el enyészik Bábylonnak bástyái mellül. Nagy hamarsággal
fel-ülőt fújtatok, csoportoson a' Napnyugotti kapún ki ütünk. Tüstént az el-
lenségnek inába kapunk. Sokat pengő és tüzet hányó kardunkal le vagdalunk.
Két jeles Tiszteket, kik seregemmel sokáig hallatlan vitézséggel vagdalkozá-
55 nak, szép paripájokrúl le ültetünk és rabokká tészünk.

BOLDISÁR

Végére mentélé, kik légyenek azon foglyok?

GOBRIÁS

Nem még, oh király, de tekintetes ábrázattyok és kemény viadalra gerjedett
mérészségek jelengetik, hogy nem köz emberek.

BOLDISÁR

Látni akarom mind a' kettőt! ... Te pedig, mivel hogy meg szúnt a' Zúr-zavar,
60 siettesd az áldozathoz és Vendégséghez-való készületet! Tellyék kedvünk,
lakozzunk!

HARMADIK KIMENETEL

Balthasar solus

BOLDISÁR

Talán ma királyi őseim lelkének készített áldozatomat véres áldozattal teté-
zem. Eredgy már túrhetetlen göggel fel-dúzmadott Cyrus! Minden hémezés
hámozás nélkül vallyad meg néped előtt meg hanyatlott ügyedet! Hirüllyen
65 mindenütt Bábylonnak bástyáitúl meg futamtott táborod! Földig le tsöpültet-

tél Boldisártúl, diadalmas koszorút kötöttél az ő fejének, melyet, ámbár ellen támodgyanak a mindenható Istenek, le nem vonszanak arrúl.

NEGYEDIK KIMENETEL

Boldisár, Cyrus, Cambises, Gobriás, Arbaces

GOBRIÁS

Felséges Uram, ime Uri rabjaid!

CYRUS

(Fiam (*ad Cambysem*), nyelvedet nyelvem után jártasd!

BOLDISÁR

70 (Ékes ábrázattábúl és deli termetébúl nyilván ki néz nemes vére mind a kettőnek.) (*Ad Cyrum:*) Hallodé, mondhasza, ki vagy te? A mint saidétom, nemességed és dagályos kevélységed egy húron pendülnek.

CYRUS

75 Tudgyad, király, hogy kevély kérdésed éppen nem döbrenti szivem! Mindazáltal, hogy értekezésed levegő eget ne hasogasson, halhadsza, meg mondom, ki légyek. Születésem földje Persia. Nem is különbözik szivem és indulatom tőlle. Rabod vagyok ugyan, de egyszers-mint ellenséged.

BOLDISÁR

80 Hadgy békét már efféle dölfösségnek, alázza meg dagályos szivedet szomorú rabságod! Vallyon ki szálltá ezt az éktelen kába gondolatot elmétekbe, hogy királyi lakó helyemnek, Bábylonnak győzhetetlen várát ostrom alá vennétek? Lehet é tsak egy leg kisebb ki mosdás vadmerőségtekből?

CYRUS

85 Nem szükség, nints-is ürességem a' Persák el-hanyatlott ügyérül szót szaporéttanom. Tehozzád sem illik, ő király, szóval hadakozni ellenséged ellen. Mindazáltal egygyet mondok, az elébbi ütközetben Cyrus, Persiának hatalmas királya jelen vala, és maga jelenlétével nagyobb szivet ada vitézinek. Mindenütt előttük forgolóda, sőt, közikba egyeledvén, nagy vér ontással sokáig hartzot álla. Elég ez azon közben felöllem és Persiárul Idővel többet és valóbbat érthetsz.

BOLDISÁR

90 Tsak ki tetszik, hogy amint régen hallottam, a' Persáknak élessebb a' nyelve, hogy sem fegyvere, minden szónak mássát tolállyák, de ha ujjat kell vonni az ellenséggel, mint a' nyulak, erdőt keresnek. Mindazáltal vondle már szinedrül az állortzát, hozdad dél színre, mi tisztben és hány esztendeig zoldoskodtál az hadi Seregbe!

CYRUS

95 Meg fordúlt már harmintzor az esztendő, hogy vitézkedem. Mindenkor szemébe mertem nézni az ellenségnek, semmi veszélytől nem írtóztam, nagy próbákat tettem, sok vért öntöttem. Ez volt egygyetlenegy tisztem, hivatalom; ezzel kezdettem iffiuságomat, ezzel töltöttem számos napjaimat.

BOLDISÁR

100 Továbbra nyújtózik nyelved, hogy sem erőd. Ha olly híres vitézséggel birtál, miért ereszkedtél gyalázatos szaladásra társaiddal egygyüt? De ne többited zsiros hazugságodat, hanem jelencsd-ki magadat! – Azt is kívánom tudni, ki légyen a társod. A mennyire tekintetéből arányzom, egy bordába szütt veled.

CYRUS

Hadgy békét az út-kivül-való haszontalan értekezésnek! Sokan ismérnek Babylonban, tudd-meg azoktól, ki légyek.

GOBRIÁS

(Vallyon kikre czéloz?)

CAMBYSES

105 Széleken horgász, király. Én ennek szolgálja vagyok, utolsó pihéntésemig szolgálja-is lészek.

BOLDISÁR

Gobria, szemes gondviselésedre bizom mind a kettőt. Ez légyen azomban bére szolgálatodnak! (*Ad Arbacem:*) Te pedig kövesd királyodat!

ARBACES

Leg alább, oh király, vess határt mind a' kettő járásának!

GOBRIÁS

(Vesznélel tanátsoddal egygyütt!

BOLDISÁR

110 Igen érett a' te tanátsod. Parantsolom, az udvar küszöbén kívül ne lépjete.

ÖTÖDIK KIMENETEL

Cyrus, Cambyses, Gobrias

CYRUS

Nézd a Világ pökedelmének fellyebbező kevélységét! Ugy fel fujta magát,

hogy maid meg reped. (*Ad Gobriam:*) Es ez a disztelen erkölcsű személy kormányozza ama híres Báblyont?

CAMBYSES

115 S- hogy tűrheti szívetek ennek a' fene vadnak kegyetlenségét? Lehet é valaha vidám órátok ezen mord embernek páltzája allatt?

GOBRIÁS

Ki bizta reád az ország dolgát? Eb helye, a' mi nem te dolgoz! A kotzkát el vetettük egyszer, ha vakra fordult-is, fel tettünk melléje. Veszteséggel is jádzanunk kellettik. Ertedé, mit itélek felyőlle? Vak vagy, ha ezen világos rostán által nem látz. – (De nints még ideje karóra tenni a' titkot.)

CAMBYSES

120 Mondki, a' mi nyelveden vagyon!

GOBRIÁS

(Nem tudom, hirtelen mit mongyak.)

CYRUS

Fogd meg nyelvedet, iffiu! Tsenedesdgyék haragod, kedves Gobriám! Látod érettlen korát az iffiunak, nem tudgya még pórázon hordozni déltzeg indullattját. Azért felelet nélkül botsáthatod alkalmatlan tsevegését.

GOBRIÁS

125 Ne félyetek tőlem! Kész a' botsánat. Sőt, egyedül tsak az fái szívemnek, hogy illy jeles bainokoknak szívet semmi díszes ajándékokkal magamhoz nem kaptsolhatom.

CYRUS

Tsak akarjad, fel-törheted a diót.

GOBRIÁS

(Istenek! Talám tudgya szándékomat? ... És bár tudná!)

CYRUS

130 De hadgy, barátom, most egy kis-korig magánosan bennünk! Meg köszönnyük emberségedet.

GOBRIÁS

Nemes ábrázatod és kellő-tetsző erkölcsed mintegy kinszerit, hogy kérésedet parantsolatúl végyem. (Tsak nevét érthetném!) – Jókor érkezel, Ottane! Vigyáz a foglyokra, mig vissza térek.

HATODIK KIMENETEL.

Cyrus, Cambyses, Ottanes

OTTANES

135 Bátor szível legyetek barátim, veszélybe nem keveri ügyeteket a' Persiai férfit.

CAMBYSES

Mit hallok? Tehát Persa vagy te? Róka módra nem tsalókalkodol?

OTTANES

140 Tavul légyen túled minden habozó gyanuság; közös hazám hazátokkal. A Jó Istenekre kérlek, elne titkollyátok túlem ama örök emlékezetre méltó Cyrus királyunknak sorsát. Igaz é, hogy nints már jelen az ő hadi seregének táborában, vagy tsak hamis hére támodott?

CYRUS

Igaz dolog, barátom; nints már jelen táborában Cyrus.

OTTANES

Mit mondasz? Talán nem isméred Cyrust?

CYRUS

Ismérem, mint önnön magamat.

OTTANES

145 Meg-botsáss, nints hite szavadnak előttem. Cyrus soha nem őrzött honnyában tűzhelyt; búzog a vér benne az harcra. Tsak nem a bölcsőben eskütt ellensége lett *Babylonnak*. Még-sem volna seregével táborban Cyrus?

CYRUS

Nem hüvelezek álmot. Vitéz természete táborba ragadá ugyan Cyrust; mind-azáltal mostanság táborba nintsen... De fejtsd-ki okát, miért oly szorgalmato-son értekezel Cyrus felől? Forgott-é valaha szemed előtt Cyrus?

OTTANES

150 Forgott régen, mikor *Astyages* hadnagysága-alatt vitézkedtem. Még-ifjantan sok tsatákban példaskodott, az ő erős vállaira támaszkodott az egész tábor, ő volt keze lába mindennek.

CYRUS

Ifjuságától-fogva nem láttod őtet?

OTTANES

Nem azólta. Oly szerentsétlen voltam.

CYRUS

155 De vallyon, Persa lévén, mi bérlette kedvedet kaldaeusok szolgálattyára?

OTTANES

160 Nagyra viszi embert a ditsósség. Kályha-őrző soha sem voltam, hadakozáshoz szoktam. Tapasztalta-is vitézségemet sok ütközetekben édes hazám, Persia. De szerentsémnek közepette vakra fordula a kotzka. Feldőjtém hirtelen Astyages előtt a levest; ok nélkül ellenem gerjede, kereszt vasra verete; s-mind addig pengetém vas-lánczát, míg Cyrus szabad lábra nem állatott. Imé, mennyivel vagyok adós Cyrus királynak. Ki-sem állottam volna koporsómg szolgálatyából, ha az nagy szégyen idegen földön szerentsét próbálni nem kinszerített volna.

CYRUS

165 Valóban sokkal tartozol Cyrusnak, mert ki-ragadott az halál torkából. Talán haidan ő is néked köszönheti életét.

OTTANES

Ha nem életét, bizonynal nem kisebb szerentséjét életénel.

CYRUS

Hogy lehet az?

OTTANES

170 Figyelmezz szavamra. Homlokodból tudom, nagy nemből szármoztál Persiában. Tisztelem s-betsüllöm a' Persáknak állandó hitét benned. Ha esküvéssel kötelezed magadat, nagy titkot jelentek hasznodra, (*Ostendit Cambysem.*) De ez azomban távozzon el innen.

CYRUS

Sőt, maradjon itt, talán valaha hasznodra léssen jelenléte.

OTTANES

Tudgyad tehát, ma ama vásott erköltsű nagy-Apjának hasonló maradékja, Boldisár királyi székéből ki vettetik.

CYRUS

175 Oh Istenek! Mi móddal?

OTTANES

Meg hitt társaim titkon össze esküttek ellene; súlykot faragtak fejére, még ma fejére is botsátták. Mestere a' pártolkodásnak Gobriás.

CYRUS

Vallyon azt a fő Embert értedé, ki minket foglyokat reád bizott?

OTTANES

El találtad.

CYRUS

180 S kit emelnek Boldisár királyi székébe?

OTTANES

(*Sollicité circumspiciens.*) Ama nagy érdemű Persák királyát, Cyrust.

CYRUS

Mi tsudát hallok?

CAMBYSES

Híendő é szavad Ottane? (Cyrus Atyám!...)

CYRUS

185 (Hallgass!) Lehetetlenséget vétatz, Ottáne. El hirhedett egész Bábylonban, hogy Cyrus már nintsen táborában.

OTTANES

Én semmit nem épétek az útó fúto héren. Távul nem lehet Cyrus az ő táborátúl. Maid fülébe is röppentyük követek által titkos szándékunkat.

CYRUS

De hogyan? Minden utakat el állottak Boldisárnak őr-álló Vitézei. Ha szárnyolni nem tudnak a' követek, Cyrushoz a' titokkal nem jutnak.

OTTANES

190 Próbálva jó a' szerentse.

CYRUS

Ki lesz tehát követ a' dologban?

OTTANES

Vagy én, vagy ha én időt nem vehetek foglalatosságimtúl, mivel Persa vagy, te lészesz.

CAMBYSES

195 Jó helyre vetéd a' hálót Ottáne, Cyrushoz jobb hír mondót ennél nem lelhet-tél.

OTTANES
Mondhatsza, mit végeztél magadban?

CYRUS
Emberséged nem győzte szívemet, kész az akarat, tsak Gobriás akadályt ne vessen.

OTTANES
Sőt, hogy ki vallyam, tsak azért fogott el Gobriás titeket, hogy lenne egy valaki,
200 aki nagy fába vágott fejszójét helyéből ki mozdítaná.

CYRUS
Mért adott tehát Boldisár kezébe?

OTTANES
Nem más végre tselekedte, hanem hogy szerentsésbben kendőztetné fortélyos mesterségét.

CYRUS
Félek rajta, minden munkája Gobriának tserbe ne maradjon. Mert tudom,
205 hogy Cyrus király az álnokságot és kert alatt való kúllogást nem kedvelli.

OTTANES
Ha Cyrus nem kedvelli-is, te meg nem vetheted.

CYRUS
Ha Cyrus gyűlöli az hamisságot, én előttem sem kedves.

CAMBYSES
Cyre, kedves Atyám, meg ne vessed ezt a' szerentsét! – – –

OTTANES
Örök Istenek! – – Cyre! – – Felséges király! (*Procidit ingenua.*)

CYRUS
210 (*Ad Camb[ysem]:*) Balgatag, mit tselekedtél?

OTTANES
Ugy vagyon, most emlékezem régi ábrázatodra, mintha tükörbe látnám! – –
és Ez a' jeles iffiu a' Te királyi gyermeked?

CYRUS
Kely fel, Barátom! Mi tagadás benne, ő az én Fiam, Cambyses, én az ő Atya,
Cyrus.

OTTANES
215 A mindenható Istenekre kérlek, még időd vagyon, távozzál innen; minden szempillantás életedre jár itten.

CYRUS
De hová mennek?

OTTANES
A Pártosokhoz és Gobriáshoz. Nogasd és bátorécsd őtet jelen léteddel az el kezdett héres tselekedetre.

CYRUS
220 Késő tanács Ottane, nints már hatalmamban csak egy körömnnyire-is innen ki lépnem.

OTTANES
Oh Istenek, mért nints?

CYRUS
Esküvéssel le kötöttem hitemet.

OTTANES
225 Állya meg eskütt ígéretét a' község; a' királyoktól sokszor mást kíván a' szükség.

CYRUS
Barátom, nem ismérsz még engem. Ha kötésemet fel bontanám, királyságra magam alkalmatlannak ítélném.

OTTANES
Igen sanyarú erköltsel bírsz, Felséges király! Tehát fiad is le kötötte hitét?

CAMBYSES
230 Semmi képpen. Mind az által innen el nem távozom. Szerentsés és szerent-sétlen ügyével Atyámnak meg elégszem.

OTTANES
Ha tehát meg átalkodot szándéktokat megnem másollyátok, kérlek, leg alább Boldisárnak ma érkező veszélyét ne gátollyátok. Én Gobriáshoz sietek.

HETEDIK KIMENETEL

Cyrus, Cambyses

CAMBYSES

Hallottad Atyám? Oh, szerentsés raboskodás, ez nyit utat néked kevély Bábylonnak birodalmára.

CYRUS

235 Fiam, ne mellezd a' madarat, mig megnem fogod.

CAMBYSES

Még is kitelkedel, oh, Atyám? Tellyességgel meg unta Bábylon a' kegyetlenkedő királyt, Gobriás és Ottánes a' mi jónkat kívánnyák. És hát ha a' tsalárdság

— — —

CYRUS

240 Fiam, ha a' tsalárdság markunkba szakad, bezzeg nagy Ortza pirulva mind Bábylonnak, mind saját országunknak ki kopunk birodalmából.

CAMBYSES

Ah, távoztassák ezt tőled Attyám Persiának jó Isteni! Ha pedig reád borittyák a' mostoha stillagzatokat, oltalmadért örömet fegyvert fogok, és éltemet kotz-kára vetem.

CYRUS

245 Fiam, meg tanultad Atyád kedvét keresni, de nem az Országlást. Az Országok nem az emberi tetszésben, hanem az Istenek végezésében forognak. — — — De ime, Gobria siet hozzánk. Fiam, mind addig félre ne vonnyuk a kárpitot, mig Ottanes vissza nem tér.

CAMBYSES

Vallyon mitsoda vén Ember késéri őtet?

CYRUS

250 Őszszel fejrlet haja, abrázattyának méltósága nagy érdemű udvari embernek jelenti.

NYOLCZADIK KIMENETEL

A voltak és Gobriás, Daniel

GOBRIÁS

Ime, Daniel, a' fogoly, kirül az előtt emlékezetet tettem. Ki nem saitolhattam nevét belőle, te mennyei böltességgel bírván — — —

DÁNIEL

255 Oh, Gobria! tehát szegény, őszült fejemet egyedül ezért idézted Babylonba? Illetlenül jádzottatod vénségemet, hiú dologért bolygatod elmém tsendességét; nem is illik aggot-koromhoz, hogy udvari dolgokba magamat avassam.

CAMBYSES

Szerentse, ha ezen szertelen mérészség Profétát nem jelent.

CYRUS

Én is azt vélem. De hallyuk mézzel-folyó beszédét!

DÁNIEL

260 Tudgyad Gobria, nem minden titokban részelteti Isten a' Profétákat. Kivált akkor, mikor a' világ tzinkosai a' Próféták feleletével alakoskodni akarnak. Mindaz által elnem fogom tőled fületem, tsak mond ki szivednek bébéjét. Talán el hitetted magaddal, hogy kendőzött pártolkodásod szerentsés kimenetellel végződik?

GOBRIÁS

265 Oh, Istenek, láttya már fortélyomnak színesen szőtt vásznát e' komor vénség? Daniel, nem szükség előtted ki adnom magamat, mert nálam nélkül is minden jövődő történetet füledbe sűg az Isteni böltsesség. Mért kívánod tehát tudni szívem járását?

DÁNIEL

Hallyad, Gobria! Ki hol bizik, ott hízik. – De se helye, se ideje, hogy tovább nyuítsam beszédem, meg érted alkalmasob időben. Most had beszéllyek ezekkel.

GOBRIÁS

270 Oh, Dániel, hűségedre mindenkor nagyon támaszkodtam. Kérlek, mostansággal ingóra ne erezd jó barátodat.

KILENTZEDIK KIMENETEL

Daniel, Cyrus, Cambyses

DÁNIEL

275 Barátom, még előttem is fődözgeted sorsodat? Tud meg, hogy Israelnek örök Istene mindenütt nyomunkba vagyon, visgállya szívünket, szemléli tselekedetinket, halgattya beszédinket, olvasgattya gondolatínkat. Ez a' mindent tudó egy Isten, mikor akarja, Prófétáival közli embereknek leg titkossabb dolgait; meg indéttya azoknak rebegő nyelvét, hogy az ő imádando parantsolatit mind a' pórságnak, mind a' negédes királyoknak hirdessék.

CYRUS

Délben gyuitasz gyertyát, Oh Dániel! Régen tudom, hogy a' te Istenednek akarattján fordul-meg minden dolgoknak kimenetele.

DÁNIEL

280 Sőt, ő egyedül az Igaz Isten, kinek térdet hait minden teremtet állat, kinek tekintetére Persiának faragott Isteni meg rémulnek, és Istenekből hamuvá lesznek. Ezt ha jól meg fontolod, reméllyem, imádandod Israelnek nagy Istenét, és imádásodnak Káldaeá-ország leszén valaha jutalma.

CYRUS

Hadd értsem, kérlek, amit homályos szókkal jövendelsz Kádéárúl.

CAMBYSES

285 Nyisd ki szivednek titkait, Isteni férfiu, s-ne hagy bennünket a' félelem és reménség között habozni.

DÁNIEL

Hertzegek, – – – gyakran az Isten meg parantsollya a' Prófétáknak, hogy a' mit tudnak, dél színre nyelvek ne hordogassa.

TIZEDIK KIMENETEL

Cyrus, Cambyses

CAMBYSES

290 Fel nem érhetem eszemmel e' vén Embernek nyelve járását, egy szavával bíztat, a' másikkal rettent.

CYRUS

Ha Nábuk boldogtalansága nem bizonyittana az ő döngölő Prófétálása mellet, hiú leleménynek ítélhetnök talán beszédét. De magamsem tudom, mi némű titkos rémulést ejte szivembe martzona szóllása. Most, Fiam, tölled szeretetednek ujabb Zálogát kívánom.

CAMBYSES

295 Szerelmes Atyám, véretem kérjed, azt-is ki ontom éretted.

CYRUS

Nem kérek oly sokat, fiam, tsak azt kívánom, vallyúnk-el egy mástúl, én akár mit ádd a szerentse, itt maradok. Te kövesd a' futó tsillagot, és rejtezzél amaz erdőnek derekába. Ha engem a' Vérengző király ki forgat-is életemből, légyen Persiának gyámola te benned.

CAMBYSES

300 Oh Istenek! Atyám, ne öregbítsed keservemet efféle sziv epesztő igékkel!
Veled élni és halni egyetlen gyönyörűségem.

CYRUS

Fiam, fogad szavam! Keresd-fel Gobriát vagy Ottanest, ezeknek szárnyai alá rejtézzél azomban. – – – Mit késel? – – – Indúllly! – – – Parantsolom.

CAMBYSES

305 Fejet haitok parantsolatodnak. A jó Istenek védelmezzenek, édes Atyám! –
– – De ime, ama vér szopó király közelét hozzánk. Mit tévő legyek?

CYRUS

Álly meg tehát! De hallgass, és Atyádnak ne mondgy!

TIZENEGYGYEDIK KIMENETEL

Avoltak, Boldisár, Arbaces

BOLDISÁR

310 Mindenek szájam izére follynak! Cyrusnak futó serege viszá sem tekint!
Vidámúllyon bús szived, rabom, közös légyen örömöm veled! Meg járván
Cyrusnak el-hagyott kietlen táborát, vitéz hadi társaidnak alig találám nyom-
dokát. Vallyon mi oka lehet, hogy amaz héres és hartzoknak rettenetes hadi
menyköve, Cyrus maga táborát elhagyá, és mérészségét meg tzáfolván, Vitéz
seregét maga jelenlététül meg fosztá?

CYRUS

Almélkodásra méltó ugyan seregétül távúl-léte, mind az által valóságos való.

BOLDISÁR

315 Hol lappang tehát olly jeles bainak? Lám, Égig magasztalád őtet. Nyilván
Susa várossában henye gyönyörűségekkel vesztegeti napjait.

CYRUS

Aki miben tudós, abban gyanós. Tsak irégységed keni a' félelemnek szenét
Cyrusra, de széles e' világra el-hirhedett vitézsége azt könnyen le mossa.
Sőt, (alig tartóztatom kezemet halálátúl) tudd-meg, hogy mostis ély, most-is
vitézkeedik ellened Cyrus.

BOLDISÁR

320 Tudom, igen pöki markát ellenem Cyrus, talán most is, de meszszül, füttyöt
hány órrom alá.

CYRUS

(Meszszúl? Igen tsalatkozol Boldisár!...) De lassan nyelvem!

CAMBYSES

(Istenek, el árullya végtére magát.)

BOLDISÁR

325 (Csak gyanó-képpen sem arányozhatom, mire tzéloz.) Felelly-meg kérdésemre: hol és miképpen vitézkedik ellenem Cyrus?

CYRUS

Meg tudod idővel. Gobriás-is bizonytságot téssen, hogy az utolsó tsatában-is vitézidnek nagy kárára jelen volt Cyrus.

ARBACES

(Örök Istenek, ez bizonytal Cyrus.) Királyok királylya! előtted áll Cyrus.

BOLDISÁR

330 Hol vagyon, kérlek? Hol felgerjedet haragomnak egyetlen-egy tárgya? Talán egyik ezek közül Cyrus?

CAMBYSES

Boldogtalan fejem!

CYRUS

335 Ideje ki fakasztanom a' titkot. Boldisár, ime, én vagyok Cyrus, Persiának királylya. Nem tulajdon erőd, hanem az Isteneknek titkos tanátsa részedre haitá a' győzödelmet. Ez előtt ellenséged, most rabod vagyok. Tessél magadnak szerentsédben, tapsolly, kérkedgyél! Nagyobb ditsősségre emeli hitedet nevedet Cyrus fogsága minden ki gondolható diadalomnál. De azomban zabolán hordozd szivednek dagályát, ugy emberkedgyél, hogy kiki mondhasza felőled, méltó volt Boldisár, ki ujjat vonhatna Cyrussal. Ha szereted az emberkedést, szeressed Cyrust! Vagy ha arra nem bírhatod természetedet, leg alább tisztellyed. A vitéz erő tette őtet ellenségedé, a' szerentse ejtette kezedbe.

340

ARBACES

Ugy vagyon, oh királyly! Mind te hozzád, mind foglyod sorsához illendő a' kegyelem.

BOLDISÁR

Vitézeim, mberségtekre bizom a' rabot. Arbace pedig itt maradgy velem.

TIZENKETTÓDIK KI-MENETEL

Baltasar, Arbaces

BOLDISÁR

345 Ugyan való é, Arbace, hogy Cyrus kezeimben vagyok? Tulaidon szemeimnek is alig hihetek. Most, most mondhatod méltán Bábylon királyának magadat, Boldisár! Cyrus fogságával széles e' Világ birodalmad alá hódoltl Oh szerentés nap, melyben áldozatomat királyi vérrel tetézhetem.

ARBACES

350 Hová ragadnak vágyódásid oh király? Ha az álhatatlan község eskütt hűségében meg maradna, talán haragodhoz illendő volna el-tekéllett boszszuállásod. De mivel ellened pártolkodik Bábylon, vallyon tanácsos é a' népet Cyrus halálával mérgesétteni?

BOLDISÁR

Oh, vitéz eleidtűl el fajultt félénk ember! Ha Cyrus keletzémbe került, ki rettenthet engem? Nemes őseimnek vérét tiszteli bennem az egész község. Magad egyedűl az ujság követő népnek szilaiságát meg tzáfolhatod.

ARBACES

355 Oh király, lovon jár a' községnek jó kedve. Arra fordéttya palástyát, a' honnon a' szelet érzi. Nem hallottadé azt a' köz hirt, melly egész Bábylont el futotta, hogy bizonyos Cyrus névű férfiű Ura lészen valaha Káldéának?

BOLDISÁR

360 Régi rege ez Arbace! Meg töltek régen füleim véle. Nem-is más költötte, hanem az alá való hitván Zsidó nemzet. És tsak ebbűl az okbűl-is vétkes előttem Cyrus, és kinos halálra méltó.

MÁSODIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

Gobriás, Cambyses

GOBRIÁS

Cambyse, ne ingadozz mint a' nád szál! Menyki Euphrátes kapuján; hiv őrálló vitézimnek mutasd gyűrűmet, szabadon ki botsáttanak. Reméllyem a' meg futamtott Persiai sereg ama sűű erdőbe lappang; siess, nogasd őket, tús-

353 őseidnek; benned [Értelemszerűleg jav.]

365 tént térjenek vissza, és Bábylon bástyái alatt teremjenek. Mihelyt lobanása fel tettzend a' fáklyáknak, azon helyt a' meg nyílt kapun bé rohannyanak; én készen váron őket hív sereggemmel. Már indully!... Mít késel?

CAMBYSES

Szerelmes Góbriám, akár mit parancsolly egyebet, tsak erre a' követségre ne kinszeréts.

GOBRIÁS

370 Miért, kérlek? Ne fély, semmi veszély nem éri fejed, Noha a' veszélytül sem kéne félned királyodért.

CAMBYSES

Gobria, életem királyomért letenni nyereségnek tartom, de tanátsod királyomnak ártalmas.

GOBRIÁS

375 Cambyse, hogy lehet ártalmas királyodnak tanátsom, holott szabadulását keresem? Tudhatsz, Cambyse, ha innen tovább nem állasz, egy nap sem ély királyod.

CAMBYSES

Tehát sorkon érte királyomat a' veszély?

GOBRIÁS

Nints külömben, vitéz iffiu, ha tovább késelteted utadat. Annak okáért mi a' tetszésed?

CAMBYSES

380 Igye fogyott fejem! Gobria, el tekéltt szándékom Bábylonba maradni, esküvéssel fogadtam királyomnak, hogy mindenütt nyomába lések.

GOBRIÁS

(Héjába munkálkodom.) Istentelen, a' te balgatag húséged hanyat homlok nyak szegő jégre taszéttya királyodat. Leg alább azt ne tagadd meg túlem, meny-el Ottáneshhez, annál bátorságos helyed léssen azomban, még szabadon elődbe állítottom királyodat.

MÁSODIK KI-MENETEL

Gobriás, Ottánés

GOBRIÁS

385 Balgatag iffiu, minden tanátsomat fonákúl forgattya. Mihez kapjak immár, eléggé nem tudom. — — —

OTTANES

Gobria, mindenütt nyomodat űzöm.

GOBRIÁS

390 Jó-kor jöttél, Ottáne, vagyon, a-mit füledbe súgjak. Én ugyan hímes beszédimmal annyira el hitettem hűségemet a' királlyal, hogy tsak múltólag-sem tűnik eszébe tsalárdságom. De te túlled, mivel Persának ismér lenni, nem tudom miért, de félti életét.

OTTANES

Védelmeztedé a' veszélytül fejemet?

GOBRIÁS

Sőt, nagyobb veszélybe eitettem. Okot adna nékem arra Persiához való mindenkori hűséged.

OTTANES

395 Oh átkozott, és te az én fejemet farkas kaszára – – –

GOBRIÁS

400 Szűnnyék haragod, Ottáne, okát adom tselekedetemnek. Tudod, hogy a' király halálra ítélte Cyrust, és tsak azon szorgoskodott, kire bízna ítéletének tellyesetését. Én szó közben meg tórlém homlokomat, és-mondám néki: Királyok Királya, ha valami bizonyost akarsz érteni Ottánés hűségérül, bizzad reá Cyrus halálát, és parantsold néki, hogy Önnön pallossával tegye le királyi fejét. Ha fő rázással vagy nyögéssel jelentendi nem akarását, hite-szegettnek hidgyed. Ha pedig szaporán fogadgya szovodat, hiv szolgádnak itéllyed.

OTTANES

S-mit felelyt a' király?

GOBRIÁS

Helybe hatta tanátsomat. Te azomban mesterségessen kétszínkedgyél.

OTTANES

405 Jól ki főzted ugyan a' dolgot. De mivel isméred Boldisárnak szeles elméjét, bár más helyre vetted volna a' hálót.

GOBRIÁS

Mindent meg próbáltam; a' Persiai fútó sereget vissza akarám hivatni, de azon kövé-keményedett iffiat, ki utánna intéztem, reá nem birhadtam akaratomnak végbe vitelére.

OTTANES

410 Mi iffiat emlegetsz?

GOBRIÁS
Cyrus fogoly társát.

OTTANES
Oh, Istenek! Mit miveltél? Az az iffiu Cambyses, Cyrus királynak fia.

GOBRIÁS
Mit mondsz? Örök Istenek!

OTTANES
Hát hová reitezett?

GOBRIÁS
415 Oh, én szerentsétlen ember! Ottáne, ha meg nem szánnak az Istenek, vesztére jártam az iffiunak. Hozzád küldöttem, gyűrűmet néki nyuitottam. Ha isméretlen poroszlókba ütközik, nyakon ragadgyák. Fel-kell keresnem.

HARMADIK KI-MENETEL.

Ottanes solus

OTTANES
420 Mely szeretnséssen találtam Gobriára. Külömben bizonyosan életét vesztette volna Cambyses. Noha még most-is bizonytalan, mit végzend Gobria, ha talán – – – de Boldisárt látom. Ottáne, most kell a' bátor szív, és eszes tanás.

NEGYEDIK KI-MENETEL

Boldisár, Arbaces, Ottanes

BOLDISÁR
Nem illik királyhoz hideget és meleget azon egy szaibúl fúni. Lásd azért Boldisár, hogy el ne állj végezésed mellől, hallyon-meg Cyrus! De, Arbace, minek előtte halálra mennyen az átkozott ellenség, állasd előmbe őtet! Hadd legeltessem útólszor szemeimet raita. Te pedig, Ottáne, egy nyomot se tégy.

ÖTÖDIK KI-MENETEL

Boldisár, Ottanes

BOLDISÁR
425 Ime, Ottane, a' te Cyrus királyod, ki ennyi ideig seregétül búidosott, hirtelen bé-lépet udvaromba. El-hiszem, hogy fáilalod földidnek sorsát.

OTTANES

Törvénytelenül bánsz velem, oh király, ha Cyrust enyimnek mondod. Nem tagadom, Persiába születtem, de azt-is bánom. Valaki te ellened kezét emeli, az nem enyim, nem földim, hanem ellenségem.

BOLDISÁR

430 Ha illy nagy hűséggel viseltetel hozzám, mért oltalmazod, mért tiszteled a' foglyot?

OTTANES

435 Én oltalmazom, én tisztellem a' foglyot? Egyedül uralkodó hatalmas király, ha ennyi esztendőktül fogva tett szolgálatom nem bizonyét előtted hűségem mellett, már nem tudom, hogyan vegyem-ki szivedbűl ellenem támadott gyanúságodat.

BOLDISÁR

Végy szivet, Ottane, tsak késérteni kívántam régi hűségedet.

OTTANES

Túl estem a' gáton.

BOLDISÁR

De még egy jelét kívánom hitednek.

OTTANES

Oh, királly, kész életem, és vérem - - -

BOLDISÁR

440 Vérént nem kívánnya szolgálainak Boldisár, hanem állandó hűségét. Mi légyen pedig akaratom, maidon meg-érted.

HATODIK KI-MENETEL

A voltak, Cyrus, Arbaces

BOLDISÁR

Tehát ama nagy Cyrus király, kinek annyi duzmatt nemzetek, és országok térdet hajtának, el-nem kerülhette Boldisár kelepcczójét? ... Ez az ő vitézségének zóldgya, dőlfősségének bére.

CYRUS

445 Tehát azért hiyattál ide vérengező fene, hogy gőgös homlokkal s-fennyenszólló torokkal okádnád ellenem a mérget? Látom én, vitéz bajnak vagy mind addig, valamig szóban áll az hadakozás; de ha fegyverre kél a dolog, bezzeg le-ütöd sátorodat. Nemis tsudálom asszonyi bátorsággal bélett szivedet, mert

450 nem vitéz férfiaknak, hanem negédes patyolatos népnek táborában töltöted életed.

BOLDISÁR

Hallod-é, jobb időre kéméld délczeg nyelvedet, jusson eszedbe rabságod!

CYRUS

Jól látom rabságomat, de mindazáltal szívem szabadságát le-nem engedem köttetni.

BOLDISÁR

455 Tsendesedgyék haragod, Cyre! Nem azért kívántalak látni, hogy ügye-fogyott fejedet boszontsam, hanem hogy nyilván meg-mutassam, melyly szívesen hallottam amaz ki-futamodott köz-hirt, hogy hajdanában Kaldeának királyi székebe emelkedik utánnam Cyrus. Nem kétlem, volt fülednek-is e-köz hirben része.

CYRUS

460 Ha annyira meg-kivántod a' léjendő dolgokat, elég haszontalan tündér bubajosok eszik a kenyeret udvarodban, azoktul értsd-meg a jövendőket.

ARBACES

Hijában vesztyük illy beszédekkel az időt, ó király! Értekezzél inkább a rabtól, kikkel ereszkedett barátságos szövetségbe az udvarban.

CYRUS

465 Ditsirem királyodhoz-való szorgalmadat, Arbace; jól lehet érdemetlen légyen. Ha tudni akarod barátimat, halljad! Társom az ártatlanság, paitásom a' jó erkölcs. Ha ezektül félted országotat, király, forgó szél járja a' fejedet.

ARBACES

Késleltesd halálát, oh király, meg ládd hálódba esnek minnyájon a' pártosok. Többen lappanganak az udvarban.

OTTANES

(Vessz-el, átkozott hizelkedő!)

BOLDISÁR

470 Arbace, ha a' pártosoknak vezére fejét veszti, könnyen nyakon ragadhattyúk a többit. Szóllitsd hozzám Dánielt, abbul ki saitolom az igazságot. (*Abit Arbaces.*) Te-pedig (*ad Cyrum*) pallos alá készítsd duzmadott nyakadat, mihelyt az alkonyodó nap tengerbe merül, lábaidhoz gördül fennyen-tartott fejed.

CYRUS

475

Ne vélyyed, hogy életemért könyörgök! Meg állja szívem dühösségedet. Érdemtelen halálomat nem büntetésül, hanem ajándékuul vészem.

BOLDISÁR

Tehát nem érdemell halált gonosságidnak el-áradott tengere?

CYRUS

480

Semmiben magamat bűnösnek nem érzem, hanem ha talán azt veted vétkül, hogy tulaidon néped méltóbbnak ítélt engem Káldéának királyi székére, hogy sem téged. Ha ez vétség, magadat büntesd, ki kegyetlenségednek szertelenségével olly igaz ítélet-tételre kinszeritted magad népét!

BOLDISÁR

Már eléggé bűnhődöm ama vétkemért, hogy illy sokáig büntetlen szenvedtem istentelen nyelveskedésedet. Ottáne, te gondod léssen, hogy tüstént ki-üzettessék testébül lelke.

OTTANES

Senkire bátorságosban nem bizhattad, oh király!

BOLDISÁR

485

Meny-már, vér szopó, az érdemlett halálra, és az Örök setétségben buidosó őseidnek panaszold-meg, mint jádszottatá erődöt, fegyveredet Bábylonnak reméllyet királyi pálczája.

CYRUS

490

Gyönyörködgyél iszonyatos kegyetlenségedben, engesztelhetetlen fene! De utánnam hagyom édes fiamat, véretem, a' ki meg boszszullya ontandó vére-met.

BOLDISÁR

Ottane, vitéz hadnagyom - - - -

HETEDIK KI-MENETEL

A voltak, Cambyses, Gobrias

GOBRIÁS

Hallod é, Cambyse?

CAMBYSES

Istentelenek, hová Atyámat?

OTTANES
Oh, egek!

495 CYRUS
Cambyse!

BOLDISÁR
Mit hallok? ... Te vagy Cambyses?

CAMBYSES
Nem tagadom, én Cambises, ő az én szerelmes Atyám.

CYRUS
Ah, mit tselekedtél, fiam?

BOLDISÁR
Gobria, hol került kezedbe ez a' nemes fogoly?

500 GOBRIÁS
(Mit mongyak?) A' szaladásbul vonszám viszzá e' jeles iffiat.

CAMBYSES
Király, figyelmezz szavamra! ...

GOBRIÁS
Halgass, kérlek, ha szállasz, atyádat veszted!

BOLDISÁR
Szóll bizvást!

505 CAMBYSES
Először botsánatot kérek, hogy Cyrus előtt királynak neveztelek, azután azt
kérdem tőled, atyámat mért ítélted halálra?

BOLDISÁR
Szentelen szállásod ki-mutattya fogad fehérségét. De mivel végső törvény
tételemnek okát érteni kívánod, halladsza! Oka a' te durva bátorságod, oka
Cyrusnak neve. Mind a' ketten bűnösök vadtok, mind a' ketten halálba merül-
tök. De hogy az Atyát fiánál alább bötsüllem, Cyre, szemeid előtt istentelen
510 lelkét ki-okádgya fiad. Utánna teis fejedet veszted. Gobria, Ottáne, visellye-
tek gondot mind a kettőre! Ma kettős áldozattal fejezem-bé vendégségemet.

NYOLCZADIK KI-MENETEL

Cyrus, Cambyses, Gobriás, Ottanes

CYRUS

Lásd, fiam, mire vitte ügyünket oktalan szerelmed.

CAMBYSES

Édes Atyám, mit tehettem egyebet éretted? Ne engemet, kérlek, hanem fiui szerelmemet vádollyad.

GOBRIÁS

515 Jobb időre hallaszátok panasztokat! Ime, most nem gátollya senki biztos beszédünket. Hallyátok, miben fárasztottam eddig mesterkedésemet, hogy titeket szabad lábra állatthassalak. Része vitézimnek környül-állya az Udvar, része el-foglalta a' Város kapuit. A Zsidóság akaratommal egygyez, tsak fővel-tett intésemet lássa, nyomdokomba léssen. Mihelyt hevülnek a' vendégek a'
520 bortul, leg-ottan bé ütök az udvarba vélek. Ottáné, jól a' dologhoz pökjed markodat, az első seregbe egyveledgyél.

OTTANES

Hát Cyrus? –

GOBRIÁS

Én Cyrusra gondot viselek, Cambyses pedig házomnál –

KILENTZEDIK KIMENETEL

A Voltak, Arbaces

ARBACES

Gobria, bizd reám Cambysect, te a' királyhoz siess!

GOBRIÁS

525 Ah, Istenek!

OTTANES

Vallyon mit akar véle a' király?

GOBRIÁS

Arbace, én a' király eleibe?

ARBACES

Talám azt akarod, hogy százszor rágjam füledbe?

GOBRIÁS
530 Nyilván bé fuiták már titkos tanácsomat. Arbace, nem tette nyelvedre, mi okból hivat?

ARBACES
Nem. Indully izibe!

GOBRIÁS
Legalább lehetne meg-intenem Ottánest!

TIZEDIK KI-MENETEL

Cyrus, Cambyses, Arbaces, Ottanes

ARBACES
Szánakodom szomorú sorsotokon, Fejedelmek! De mivel mind kettőnek szabadulását nem reméllyhetem, egyiknek életét bizonynal megtartom.

CYRUS
535 Azzal ne biztass, a' mi hatalmadban nintsen. Ha mindazáltal egyiknek életet igérsz, ennek igéj. Én már eleget éltem, életem fonalát hóhér pallosának élére bátron botsáttom. Tsak lelkemnek jobb része maradgyon fen édes magzatomban! Arbace, reméllyem, örömdre lészen haidanában. Édes gyermekem, ne gyűlöld kedveskedő kezét jó tévődnek; ajándékomat se vesd-meg, hires
540 nevem légyen örökséged.

CAMBYSES
Ne terheld idétlen búval szívemet, édes Atyám! Én szemlélyem édes Atyámnak testét önnön vérebe merülni?... Ah, nem tselekszem, nem! Fel-keresem a' Vérengző pogányt – – – ezzel a pallossal átkozott lelkét testéből –

CYRUS
Álly-meg, fiam! – – –

ARBACES
545 Balgatag, mit tselekszel? Nem látod é a' sűrűn-álló vitézeket? Kövessétek inkább tanácsomat, hozzátok dél színre a' pártosokat, és szabadon ereszti az egyiket Boldisár.

OTTANES
Alig tartóztatom fegyveremet tőlle.

CYRUS
S – hát így veszed emberségedre egyiknek életét?

ARBACES

550 Így s nem különben.

CYRUS

Ah, távul légyen tőlem Arbace, hogy nyelvem mozdulása leg kisebbnek ártalmas légyen. Te se engedd, édes fiam, hirednek szép fényét illy rút motsokkal szennyésíttetni.

CAMBYSES

555 Példádot, édes Atyám, mindenkor parantsolat gyanát vettem, és életemet kotzkára vetni éretted szerentsémnek véltem. De még-is, édes atyám, hogy a' te életedet hosszabíthassam, engedd ki mondanom a' titkot — — —

CYRUS

Fiam, ha én Atyai szívemnek gyenge gerjedelmeit zabolán hordozom, illik, hogy te is tieidet zabolára fogjad.

CAMBYSES

Oh, kegyetlen szeretet!

ARBACES

560 Bé falta, látom, a' mézes horgot, különös korlátba tsatlom. Kibőffenti az iffiu, a' mi gyomrán vagyon. Mivel királyom kegyességét meg-vetettétek, keménységteknek tulajdonítsátok, ha valami szerentsétlenség érendi fejeteket. Cambyse, kövess engem.

TIZENEGYEDIK KI-MENETEL

Cyrus, Ottanes

OTTANES

565 El ment a' bárány bőrrrel bélelt farkas; nagyon tartok tőlle, ne talán mézes beszédivel ki-tsallya szegénybűl a' pártosok nevét.

CYRUS

Ne fély, Ottáne! Szereti Attyát Cambyses, szállásra nem botsáttya nyelvét. De lásd, Ottáne, melly álhatatossan meg-állom érettetek esküvésemet!

OTTANES

570 Jobb szerentsére méltó király, ha tetszik, fejed oltalmáért vallyad-ki a' pártosok nevét, el-szenvedem. De hidd-meg azomban, ha tanátsinkat ki-tanullya Arbaces, minnyájan halál torkába veszünk. Bizzál a' jó Istenekben, fiaddal együtt szabadon lábra állat Gobrias.

A Voltak, Dániel.

DÁNIEL

Nagyon tsalatkozol, Ottáne!

OTTANES

Ismét más akadályt hozott ide a' patvar.

CYRUS

Tehát, oh Dániel, meg kell fiamnak halni?

DÁNIEL

575 Nem, nem ontatik vére fiadnak.

CYRUS

Gobria nem szabadéttya meg fiamat, mindazáltal nem ontatik vére fiamnak.
Mi vissza szegezett mese ez, Dániel?

DÁNIEL

580 Ne búsúly, Cyre, meg szabadítottat fiad, de nem Gobriátul. Te azonban királyi véredhez illendő bátorságra emelkedgyél, vesd ki szivedbűl az halálnak árnyékát, erezd feledékenségre rabságodat, és a' mit két száz esztendőök előtt Istennek tsalhatatlan igazságábűl egy valaki a' Próféták közzűl jövendele, halljad vidám elmével. Én, ugymond a' Seregek Ura Istene, nagyra nevelem és rettenetessé tészem Cyrusnak hatalmát, széles e' világra ki-terjesztem karjait, minden nemzetek térdet haitanak néki, reszketnek előtte a' kevély királyok,

585 a' városok vasas kapui meg nyilnak parantsolattyára, a' búidosó zsidó népet egybe győiti honnyába, Sionnak földig rontatott falait fel-állítottandgya, pogány áldozatokkal fertőztett Istennek Szent-Egyházát elébbi szentségbe öltözteti.

OTTANES

Oh, Felséges igéreték!

CYRUS

590 Oh, Istennek szent Prófétája, tudom, hogy Istennek akarattyán fordulnak-meg mindenek, de tudgyad, hogy Persiában többen viselik Cyrus nevét.

DÁNIEL

595 Jól tudom, Cyre, de kire Káldéának birodalma fog-szállani. ... De melynagy világosság tűnik szemeimbe, mely rettenetes zengés zajoskodik fűleimbe. – – Szaporán pengesd a lantot, hogy gyenge zengéssel mértékellye szivemnek hévségét (*pulsatur Cythera*). – – – – Israelnek nagy Istene, a' te mindenható kezed volt ez! – – – De ime, iszszonyatos szélvész támad éjszagrúl, sebes zúggással hánnya Euphrátes hajjait, Mediának határát fel-forgattya!

600 – – – Ime, a' fergeteges tengerből szörny1 fene állatok fel-emelgetik fejeket, szembe ütköznek a' fel-fúvalkodott szárnyos Oroszlánnyal! Már földhöz verik, már vérbe borult holt testét a' föld-szinén ki-terjesztik! – – – Jaj néktek, távozzatok vitézek! Már nagy dolognak ki-derülése kezdődik. – – –

CYRUS

Oh, Istenek, mi rettenetes tsudák ezek! Istennek szent Profétája, mi tündér dolgokat emlegetz?

DÁNIEL

605 Cyre, sok titkos látások forgottak szemem előtt! Te Israel Istenében vesd reményedet, a' ki téged örök végezéséből... De már erőssödgyél, Cyre, ma igaznak tapasztalod szavam.

HARMADIK VÉGEZÉS

ELSŐ KI-MENETEL

Daniel, Gobriás

GOBRIÁS

Haszontalan minden tanátsunk, oh Dániel! Hanyatlik az étszaka, végződik a' királyi vendégség, nints jelen Ottanes. Cyrus ama szemes Arbacesre bizattatot! Szentséges férfiu, ha serény szorgalmad ki-nem feszét bennünket a' veszélyből, ma minnyájan halál torkába dülünk Cyrussal.

DÁNIEL

610 Látom, hogy felette búskodó szorgalom epeszti szívedet. Jól vagyon, most adod árrát éretlen tsavargásodnak. Így szoktak járni, kik magok tanátsára, nem Istennek segedelmére támaszkodnak. Mindazáltal bizd reám Cyrust: fogadom, nem veszti életét.

GOBRIÁS

615 Fogadom én-is emberségemre, bérét veszed szorgalmadnak. Isméred Cyrusnak szeléd elméjét. Minden bizonnal raboskodó zsidó rokonságodnak meg téríti régi szabadságot.

MÁSODIK KI-MENETEL

Dániel egyedül

DÁNIEL

Haragodnak közepette-is Irgalmas Isten! Már hetven esztendeje, hogy Baby-

lonban kesereg a' te néped. Az előtt kedves választott néped, most földig
le-tsöpültetett néped. Tekints könyhullatásinkra Israelnek Istene! Tekints
620 Sionnak elpusztult falaira, szentségtelen vérrel fertőztetett Oltárára, mellyen
ez előtt néked kellemetes áldozatok füstölgöttek.

HARMADIK KI-MENETEL

Daniel, Arbaces

ARBACES

Sietve siess, oh Dániel! A' vendégség közepette mint egy író embernek keze
tetzék a' királyi palotának falán. A király szertelenül meg rettene, és vendégi-
625 vel innepi jó-lakását félben hagyá. Senki az írásnak értelmét ki nem feitheti; te
egyedül, valamint az álmokat ki-feithetted, ugy az írást-is meg magyarázhatod.

DÁNIEL

Ha tudnád, Arbace, az írásnak szomoru értelmét, nem siettetnéd a' királyhoz
Dánielt.

ARBACES

Akár mi légyen Istenednek akarattya, ne késsél! Holt eleven szerrel váraozik
utánnad a' király.

DÁNIEL

Oh, vakoskodó Káldéának varáslói, mért nem koldultok segítséget a' Bálvá-
630 nyoktól, kiket esztelenül imádtok? Tudni illik, midőn tsöndessen eveztek,
nagy fennyen pöktök, és Israel Istenével jádztatok. De midőn vissza fúnak
a' szelek faragott Isteneiteknek Istenéhez folyamodtok. De Arbace, hogy
635 magyarázzam-meg én azt isméretlen írást, mellyet az országnak bölcs varáslói
olvasni-sem tudnak? –

ARBACES

(Oh Istenek, már ez is fülébe hatot?)

DÁNIEL

Én e' egyedül? – – –

NEGYEDIK KI-MENETEL

A voltak és Boldisár

BOLDISÁR

Ugy vagyon, Dániel, egyedül te ragadhatz-ki engem a' veszélynek örvényébül.
Kérj tülem azután, valami tetszik –

DÁNIEL
640 Ajándékidat másnak adgyad, én még eddig szolgálatommal nem kereskettem.

BOLDIZSÁR
Nem sokat kívánok tülled, Dániel, hanem hogy bizonyos irást –

DÁNIEL
645 Amit te kívánsz, nem mindenkor akarja Isten ki-nyilatkoztatni. Mind az által szokott indulatokat érzek már lelkemben, oh király! Halhadsza azért, ki mondom Isten akarattját. Én, ugymond a' seregek Ura Istene, országot adtam Nábuk Atyádnak, én Sionnak házát az ő birodalma alá hóldúltattam, én az ő fegyverét, hírét, nevét, birodalmát táméntálan tartományokra terjesztettem. De a' szentség-törű lator fel-fuvalkodván, helyettem, Isten gyanánt imádtatá magát. Azért fel-gerjedett boszszum ellene, ki vetettem az emberek fiai közül, és mint a' barom négy-kéz-láb mászkált a' vadon erdőken.

BOLDISÁR
650 Régi vágáson jársz, oh Daniel! Nem vagyok szükös ezek tudománya nélkül.
–

DÁNIEL
655 Te-is, Nábuk fia, Boldisár, az égnek és földnek Ura ellen fel-emelkedté; az ő szentegyházábúl zákmányolt szentséges edényeket Istentelen vendégségben motskos ajakiddal fertőztetted. Azért *Mane, Thecel, Phares*. *Mane*: Meg számlálta Isten a' te Országodat, és bé töltötte azt. *Thecel*: Meg-mérettetél Istentül a' mérő serpenyőben, és héjával találtattál. Azért *Phares*: El-osztatott a' te Országod, és Medusoknak s- Persáknak adatott.

ARBACES
Oh, boldogtalan király!

BOLDISÁR
Mindenható Istenek, mit hallok Daniel?

DÁNIEL
660 Ez a' titkos írásnak ki feített értelme. Ezt súgta fülembé Israel Istene, kinek irgalmát maid fel-érte gonosságodnak táméntalansága.

BOLDISÁR
Hiú fenyegetés ez, Dániel! El-futott a' Medus és Persa sereg, fen-állanak-még Bábylonnak magos bástyái; ámbár agyarkodva köszörüllye fogát ellenem az ellenség, nevettem dühösségét.

DÁNIEL
665 Boldisár, mikor ingyen sem véled, útól ér Istennek boszszú-álló keze.

BOLDISÁR

Illy martzonán szoktál mászszor-is beszélni. De meghamissétom ma beszédnek hitelességét. Mig kezembe léssen Cyrus, semminek tartom kelleetlen fenyegető tsevegésedet. Mert ha el-távozik-is oldalamtúl eddig-való szerentsém, bőven ki-pótollya kár-vallomásomat Cyrus halála.

DÁNIEL

670 Töredékeny nádra támaszkodik botor reményed. Ugyan azon Isten ki szabaddéttya vérengező kezeidbül Cyrust, a' ki téged országo dbul, s-életedbül kiforgat.

BOLDISÁR

675 Ha a' te Istened a' Jerusálemi Szent-Egyháztúl el-nem fordithatta az emésztő tüzet, vallyon miképpen ragadhattya-ki markombul Cyrúst? Arbace, mentemeny és lábaimhoz hurtzollyad ötet.

ÖTÖDIK KI-MENETEL

Daniel, Boldisár

DÁNIEL

Zabolázd-meg szörnyűséges nyelvedet, Boldisár, és a meg-ismért igaz Istennek intési ellen ne rugolydozz tovább! Ha az Istennek keze írása vagy-is inkább árnyéka, elébb olly rettenetes félelemmel környékezte és meg rázta inaidat, nem félsz-é aző mindenható erejének boszszú álló tsapásátúl?

HATODIK KI-MENETEL

A voltak, Cyrus, Arbaces

CYRUS

680 Kegyetlen hóhér, mit keserétted ui bánattal szívemet?

DÁNIEL

Dühösségében hagyom az esze veszettet.

CYRUS

685 Nem volt elég kegyetlenségednek az én gyalázatos rabságom? Még, édes magzatom halálával-is zaklatod éltemet? Ah, szerentsétlen gyermek! – Iszszonyatos fene, meg-vallom, meggyőzted Cyrust, egyetlen egy kintsemnek, édes fiannak halálával halálom előtt meg-öltél.

BOLDISÁR

Hálát adok néktek Istenek, érdemem felett vizagtaltok! Meg-adtátok érnem, hogy ama jeles bainokot, Cyrust keservében dermedni lássam. (*Abit Balthasar.*)

HETEDIK KI-MENETEL.

Cyrus, Arbaces

CYRUS

Ki látott ily embertelen természetű tündért valaha? – – –

ARBACES

⁶⁹⁰ Fogd Zabolára indulatodat, oh király! Mivel már fiadnak testéből kibúszott lelkét vissza nem téretheted, tarcsd meg magadnak életét.

CYRUS

Fiamtúl meg fosztatván, gyűlölem éltetmet.

ARBACES

Ezt a' jeles bátorságot a' jövődő időkre és hartzokra hallaszszad, most más móddal nevelled dütsősségedet.

CYRUS

⁶⁹⁵ Nem értem, mire tzelosz?

ARBACES

Jelencsd-ki a' pártosokat, és halhatatlan ditsősség áradand reád.

CYRUS

Arbace, ha le-kötött hitemet fel bontanám – – – –

NYOLTZADIK KI-MENETEL.

A voltak és Gobriás

GOBRIÁS

⁷⁰⁰ Siess, repüly Arbace, lárma, tsata támada a' község között, hasogattya az egeket a' nagy süvöltés. Rejtektebe dugjad a' királyt, én vitézimmel a' királyi aitókat – – – Mit késel? – – – –

ARBACES

(Nem tudom, mit véllyek.) Hát Cyrust?

GOBRIÁS

Szaladgy nyakra-főre; egy tzerina szálon függ királyodnak élete! (*Abit Arb[aces].*)

KILENTZEDIK KI-MENETEL

Cyrus, Gobrias

GOBRIÁS

705 Már túl-estünk a' gáton, Cyre! Ottánes zászlót emelt a' lármára, környül vette az udart. Tsak az vagyon hátra, hogy véres halállal fejezzük-bé gonosságát királyúknak. Siessünk, Cyre!

CYRUS

Ne kivánd ezt túllem, Gobria! Vagyha el-kell mennem, az habozó községnek közepette hadd szentellyem régen kívánt halálnak éltemet.

GOBRIAS

710 Oh, Istenek! Cyre, így akarod tehát füstbe tüntetni érted tett sok fáradságinkat? El-mehetz véle, szépen hálálad jó-téteményinket!

CYRUS

Ah, kérlek botsáss-meg, meg másolom átalkodásomat, boszszút állok haláláért édes fiamnak. Jere, siessünk!

TIZEDIK KI-MENETEL

Accedit Boldisár

BOLDISÁR

Oh, Istenek! – – – – Éppen jókor akadsz szememre, Gobria, siess, röpüly, tsendesétsed-meg a' pártolkodó községet!

GOBRIAS

715 Felséges Uram, én hadgyalak téged egyedül a' veszélynek nehezében? Im, jelen ellenséged.

BOLDISÁR

Köszönöm tanátsodat, maradgy velem. Te átkozott Cyre, meg-vallyom, egy okbúl diadalmat vészesz rajtam, hogy minek előtte éltedet veszted, meg-rémült ábrázatomat szemléled. – – – –

A voltak és Arbaces

ARBACES
720 Felséges király, mindenünnen bokrozik a' veszély! Bizd étedet szaladásra,
el-pártolt Ottánes, és halálra keresi fejedet.

BOLDISÁR
Örök Istenek! Vitéz hadnagyom, Gobria, most veszett ügyömben –

GOBRIÁS
Nem de nem meg-jövendöltem Ottánes hitetlenségét?

ARBACES
725 Nem mind barátod az, oh király, a' ki reád mosolyodik. Egy követ fuit ez a'
mérgező kígyó ellened Ottánessel. Lásd Gobriás gyűrűjét, mely Cambysesnél
találtatott.

GOBRIÁS
Oh egek!

BOLDISÁR
Istentelen, – – – – szóly, ha szólhatz!

GOBRIÁS
Istenek, segéllyetek!

BOLDISÁR
730 Meg némúlsz, átkozott?

GOBRIÁS
Hol késik Ottánes?

BOLDISÁR
Fel-találtad lyukát a' rókának. Mért adtad ezt (*annulum ostendit*) Cambyses-
nek?

GOBRIÁS
Még sem jön Ottánes!

BOLDISÁR
735 Maid meg-indétom leragadott nyelvedet – – – –

TIZENKETTEDIK KI-MENETEL

A voltak és Ottanes két katonával

OTTANES

(*Ad mil[ites:]*) Allyatok-meg itten, ne fély Gobria!

GOBRIAS

Meg ujultam!

BOLDISÁR

Oh, egek! Ottáne, téged látlak szemem előtt?

OTTANES

740 Engem, igen-is. De Ottánest Persának szemlélyed! Talán kelletlen lé-
szen szolgálatom, mellyel ma útólszor tisztellyek. Vitézek, itten teremjete-
ragadgyátok-el a' nap-fénye elől ezt az utálatos tündért!

BOLDISÁR

Szentséges Istenek! Engemet? – – – Ah, hitetlen! – – – Arbace, vagy
ha valaki más szánakodik rajtam – – –

OTTANES

745 Hallgass, vérengző fene! Ma kegyetlenkedésednek jutalmát veszed. Kövess
engem!

BOLDISÁR

Oh, Irgalmatlan Istenek! Oh Bábylon! Oh Boldisár!

TIZEN HARMADIK KI-MENETEL.

Arbaces, Gobrias, Cyrus

ARBACES

Cyre, az Istenekért és Cambyses életéért kérlek segitsed királyomat.

CYRUS

Oh egek! Ély tehát Cambyses? Hol, miképen?

ARBACES

750 Ély, minden bizonyal. Ne kételkedgyél! Mind eddig szineltem halálát kirá-
lyom előtt, hogy életben tartanám. hozzád vezetem, ha szeléd léssesz kirá-
lyomhoz.

CYRUS

Siess, kérlek, Arbace, sies! Hadd lássam előbb Cambyset, azután — — —

TIZENNEGYEDIK KI-MENETEL.

A Voltak, Dániel, Cambyses

DÁNIEL

Álly meg, Arbace!

CAMBYSES

Hadd tisztellyem tsókkal kezedet, édes Atyám!

CYRUS

755 Édes fiam, álmoté vagy téged látlak?

CAMBYSES

Engemet, önnön fi gyermekedet! Oh, ki sűrű könnyhullatásokkal ásztotta Orzámat haláloznak noha bizonytalan hire! De már új életre támadok, hogy tégedet életben látlak. De hol ama tündér, hol Boldisár?

CYRUS

760 Fiam, ne boszontsd a' nyomorultatt, és ha szereted a' rosz szerentsében másoknak kegyességét, te is a' jó szerentsében tsendessen jártasd elmédet. Jer inkább, hadd ölelgesselek, hadd enyhítség szenvedett keservemet! Arbace, jeles bátorságod nem marad jutalom nélkül. Jerünk már, indullyunk, adgyunk hálákat a' jó Isteneknek, és Bábylonban eddig hallattlan Pompával áldozzunk nekik!

DÁNIEL

765 Mit eszelőskedel, Cyre? Nem Bábylon Isteneinek kell köszönnöd szerentsédet, mellyeket bárdolatlan törsökökből faragtak az emberi kezek, hanem Dániel Örök Istenének, adgy hálát, Cyre, ki-önnön akarattya szerint osztogattya az Országokat! Annak okáért, oh egek, miket látok! Halhadsza, Cyre! —
770 Ti is minnyájan, kik itt jelen vadtok, ismérjétek-meg Israel Istenének hatalmát! Éppen ebben a' szempillantásban Istennek büntetéséből életét veszti Boldisár. Most verettetet által a' Pártosoktól, most fekszik önnön vérében halva.

ARBACES

(Oh Boldogalan Király!)

DÁNIEL

775 Már egyebet, Cyre, nem kíván tölled az Örök Isten, hanem hogy Israel népéhez, Istennek valaha kedves népéhez, szelédséggel viseltessél.

UTÓLSÓ KI-MENETEL

A voltak és Ottánes két katonával

OTTANES

Engedjed, Cyre, hogy téged Uramnak, Káldéa királyának, Boldisár halála után mindenek között leg első köszöntselek.

CYRUS

Tehát el vezett Boldisár? –

OTTANES

780 Az Udvarba rohanó Pártalkodó seregtől fel-kontzoltatván, kiokádta átkozott lelkét.

CYRUS

Noha eskütt ellenségem volt légyen, szánom mind az által boldogtalan sorsát.

OTTANES

Nosza, siessünk mingyárt, egész Bábylon ki-mozdult helyéből, téged királyi székre kíván emelni.

GOBRIÁS

785 Mennyünk, Felséges király, és számtalan fáradságim után királyi székednek lábai mellet hadd nyugodgyak.

DÁNIEL

Ály-meg, Cyre! Káldéának királyi székébe Dariust akarja Isten ültetni.

OTTANES

(Oh Istenek!)

GOBRIÁS

Mi tündér változások ezek?

CAMBYSES

790 Nem te vagy é a' jövődő mondó, ki nem régen Cyrusnak ígérted Káldéának királyi Páltzáját?

DÁNIEL

Nem sokára bé-tellegesíti szavamat a' nagy Isten. Ha háromszor meg-fordúly az esztendő, akkor egy léssen Káldéa Mediával, és Persiának birodalma alá holdoltatik. Akkor Cyrus ditsőssége a' világra ki-terjed, és példájával bizonyítja, hogy minden országok Istennek egy akarattján fordulynak.

VÉGE
A. M. D. G.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

- 63 *fel dúzmadott* – felfuvalkodott, gögös
- 90 *szinedről* – képedről, arcodról
- 104 *pihentésemig* – lélegzetemig
- 136 *tsalókáalkodol* – alakoskodol, ravaszkodsz
- 140 *hére* – híre (Később is így.)
- 159 *Astyages* – a médek királya (i. e. 596–550.)
- 616 *meg téríti* – visszaadja

8.

KINCSKAPÁLÓ

Sárospatak, 1767

KENTS KAPALO NEMZETES KÉNTS DEMETER URAM
Mulatságos Játék

A JÁTÉKBAN FORGO SZEMÉLYEK

Nemzetes KÉNTS DEMETER Ur.

KALMÁN Demeter Ur Fia

INCZE

BALÁS

GYÁRFÁS

} Demeter Ur Atya fiai

FITODI *Demeter Ur Inassa*

BUXI Demeter Ur regi meg hitt Major gazdája

BUGYORADI a Puszta várnak Praefectussa vagyis gondviselője

KONRÁD Ókemének vadássza

SZÖCS GECZI

HARISNYA ANDOR

TILOS BANCSI

CSÁKO PETI

} Paraszatok

ELSŐ KIMENET

Fitodi Maga

Ideje már, hogy a' mit régen főzök, má ki tálolyam. Fogadom, hogy ha szárnya nem szegik gondolatomnak, úgy jár Nemzetes Kéncs Demeter Ur a kéncs kapálással, mint Bertok a Csikkal. 'S nem hiszitek? Feleki esküt uram légyen bizonyosságam! Meg törli még ma a homlokát, jo mesterre akadat, még tanúlya, hogy kell a pusztavárba kéncset kapalni. Van Fitodi Uramnak is anyi esze, hogy nemzetes Kénts uramnakis adhasson egy fél susták árrát. Sok okossok tilolták a kendert, de a baho Fitodi matolára veti. Fogadom, négy nyüstös bordába fogja Nemzetes Demeter Kéncs kapáló uramat. De Buxi Major gazda uramnakis része lesz a Zsufa lében. Sok tormát tört az orram alatt, de ígérem, hogy nem a Bánya bükki kupával mérem vissza a' vén szotyornak. Ez az a derék kéntses pusztavár, a hová ökemék roka ügetéssel sietnek, hogy a Darius kéncsét ki kapályák. De én tsak úgy vélekedem (mert ittis van, a mi van), meg nem üti ma tárgyát ügyekezetek. De hogy hű belé Balás módjára ne fogjok a dologhoz, Fitodi uram liberíája addig a puczikba! Én pedig atyaságá, Remete atyaságá leszek. Ez az habitus, tsak oly hiszembem vagyok, nem immel ámmal segítimég igyekezetemet. Ugyé, hogy már Fitodit senki sem ismeri? Ugye, hogy meg tsalhat akárkitis? Ugye, magad magadot elig isméréd? Nézd meg még etzer magadat! Helyesen vagyon. De valyon Kálmán Urfi hol szuszog oly sokáig, mert szükséges ökemével öszve szűrnom a levet. Akár hol 's akár kinél, de sokaig szimatol. Az utat el nem vesztheti, hiszem egy 's egyenes a szoportá, ha vak volnais, a hidba botlanék, osztán innét a nádas, a monnet a kukuridza földek.

MÁSODIK KIMENET

Kálmán Urffi, Fitodi

KÁLMÁN

Fitodi! Valyon ugyan te vagyé, Fitodi?

FITODI

Hát nem ismer az Urffi? Ebet szőriről, Fitodit beszédéről. Fitodi vagyok tegnapi, mais, holnapis; a subábanis. Fitodi vagyok, és már kétt orája, hogy Fitodi itt vagyok. De hol sütedd a mákkat anyi ideig?

KÁLMÁN

Már sok ideje, mind nézlek, mind nézlek, környös körül el nézlek, s tsak nem

2 I kény kapálással II Kints Kapálással

5 II Fitodinak is

6 Kints Demeter Uramnak is

8 II Nemzetes Kints Kapáló

9 I Zsusa II zsufa; orrom alá

10 I kapával II kupával

20 II egyenes ha vak volna

22 II vagy a' Fitódi

25 II ennyi ideig

26 II el nézlek tetétől fogva talpig el nézlek

hitethetem vala magammal el, hogy Fitodi volnál, ugy meg változtatot ez az habitus. Azt vélem vala, hogy valami Atyasága vagy. Igazan mondom, ha tsak szavad járásáról meg nem ismér, téged senki Fitodinak nem mond.

FITODI

30 Szeretem az eszemet. Ne busúly, Kálmán, nem első dolgom, nem is lesz utolso, hogy az urat vizre viszem.

KÁLMÁN

No, de Fitodi!

FITODI

Éj, éj! Ne legyen reám gondod, Urffi!

KÁLMÁN

35 Én inkább a magam bőremet félttem, mindsem a tiédet. Mert ha markunkba szakad a róka fark, örök gyűlölséggel meg utál az Apám, ki tagad az örökségből, s ugy maradok, mint az ujam.

FITODI

Ami pedig engem illet, nem fél Fitodi. Urffi, járz az én tanátsomon, ígérem, te sem ütöd még az inadat.

KÁLMÁN

Mond ki hát, valamit kívánsz, véghez viszem.

FITODI

40 Meny sietséggel Incze, Balás, Gyárfás Uramékhoz, Atyád fiaihoz; vedd réája, hogy könyebben meg tsalhassuk Apádot, változtassák meg köntöseket, tegyenek áll orczát fel, s veled együt mennél hamarébb ide léptessenek. Meg látod, hogy álmat nem hüvelyezek. Eregy már, Urffi! Én azomban itt meg várlak.

KÁLMÁN

Mind meg tselekszem, de meg lásd.

FITODI

45 No, Urffi, tsak eregysze, és itt sokat ne szemetez, az én gondom a többi. Meg látom, ki tsal meg, hiszem három étzakája, hogy kovácsolom a görény fogot. Eregy már no, de ott ne felejcsd magadat!

HARMADIK KIMENET

Fitodi Maga

A Hisztoriának fundamentomát már meg adám. Hogy a mester gerendákotis
fel rakjam, a pintzibe veszem bé magamat, s evel a kis égő gyertyátskával az el
50 rejtet kintsnek helyét mutatom. Azután le ülek a garadicsra, 's a derék kéncs
kapálokat meg várom. Mert a maszlagos vén Buxi sokat álit az ilyen jelek felől.
Hiszem égy nehányszor meg akarta ásni házunkat, hogy ő kéntsre akad, hogy már
– –, mert a két fekete macskánk, a mely szüntelen a ház körül kalandozik, nagy
széget ütet tők fejébe. És az eö eszelőskedése cselekszi, hogy a nemzetes Úris
55 anyira ásitsan a kintsre. De ugy el hitesse magával Buxi Komám, hogy ki verem
én ma mind a kettőnek fejéből a kénts kapálást. Mihent a pintzének mélyiben
bé lépnek, nagy zörgést támasztak, bizonyoson tudom, szaladásra veszik a dolgot.
De im, valami tsördülést hallék. Nem kétlem, ökemek kullógnak erre felé. Ugy
vagyon, ökemek. Héj, mint sietnek, mint a matska a téjfelre. Már most el
60 rejtem magamat, hogy meg ne lássanak, noha ittis bizvást meg maradhatnék,
szűkön hiszem, hogy észre vennének, mivel a' Kéntsnek kivánsága miat süketekis,
vakokis.

NEGYEDIK KIMENETEL

Nemzetes Kénts Demeter Ur, Búxi

DEMETER

Ugyé, Kedves Buxim, hogy jól folynak dolgaink. Csak el hiszem, hogy még
senkinek orrába nem akadot szándékunknak szere. Meg mutatyuk mü még
65 ma Embereknek, világnak, hogy lehet kéntset kapálni, tsak embere légyen a
dolognak. Nézzedsze, ezen a helyen fekszik a temérdek nagy kints.

BUXI

És mégis olyan koróba valo beszédekot beszéllenek az emberek, ha elő hozo-
dík a kénts ásás, mint ha semmi kénts nem volna az egész világon. De én tsak
70 azt tartom, hogy az olyanakat tsak a felsz bántya s a veszedelem, melyel szokot
járni, (a mint ők vélik), a kénts kapálás.

DEMETER

Én pedig el nem hitethetem magammal, kedves Buxim, hogy it kénts ne
volna. De halgas csak egy kitsidég! Ezt a várat hajdan Duzgazdag emberek
lakták. Megszálván azt az ellenség, tűzzel, vassal, utolso romlással fenyegette.
Ilyen állapotban bizony nem hatták a pénzt az ágy alatt heverni, hanem elébb

57 I lépek, II a pinczébe mélyebben bé lépnek; zörgést
indítok

61 I szűzón II szűkón
64 II szándékunknak szesze

75   álitották az ellenség orra elől, 's kétség kívül a földbe el ásták. Már te jól
vigyaz, mit hozok ki ebből. Pénz bőven elég volt, a való; az ellenség a várat
ostromlotta, a való. Tehát a pénzt a földbe el ásták, a' való. Ugyé, hogy helyes
kötéssel hozám ki? Innet gondolom, hogy nem más okra nézev hánta a kardra
80   a föld népit, 's pusztította el a Várat az ellenség, hanem hogy a pénzt fel nem
markolhatta. A vár lakosi sem nyelték el a pénzt, az ellenség sem emelte el, reá
nem akadhatván. Tehát nyilván való a következés, a pénz a föld alatt vagyon.

BUXI

Mi helyesen okoskodot nemzetes Uram, mi szép, mi éles elméd vagyon, Te-
kértetes Uram! Nints, nemis lehet különben a dolog.

DEMETER

Várj csak tovább! Veszedé észre, mi táplálya leg inkább az én reménségemet?

BUXI

85   Ki nem találám, ha csak meg nem mondod.

DEMETER

Ide vigyáz tehát! Minekelőtte Contractust irnék az várnak meg vételéről, egy
kötés régi írásokat adának kezembe, a mely leveleket mihent el olvastam,
minden kitelkedésem el tűnt az el rejtet kincs felől. Mert előbb egy kitsit
kételkedtem, de már semmit se kételkedhetem. Ide a gyertya világot, egy két
90   dolgot neked el olvasok. In Anno 1200. Még sem úgy van. In Anno 1465. A
vár körül sok hollokat láttak, a'mellyeket semmi képpen el nem kergethettek,
miglen régi, ó, rongyos kalendariumbol tsinált fajtással töltöt puskákkal nem
bővölkédtek, lövölködtek.

BUXI

Bizonyára almilkodásra méltó dolog.

DEMETER

95   Te magad jól tudod azt, hogy a hollok kapnak a pénzen, és olyan helyen raknak
fészketis, a hol pénz van el ásva. És ideis, hogy nem más okból gyülekeztek,
nagy bizonyóság az a tsudálatos mesterség, melyel el kergettettek.

BUXI

E valóban bizonyos jele az el ástot kéntsnek.

DEMETER

Tovább: In Anno 1675. Ezen által menván Füst farago Gyurka, az öllfa vágás

79 I pusztította II pusztította

82 II okoskodol

90 II néked is el

97 II el kergettetének

98 II az el rejtett

100 után fárattan le dől, 's el alszik. Alvásában lába nagyobb ujját az embernek
valaki meg fogja, 's fel költi. Fel serkenvén Gyurka, láttya, hogy kerekbe rakot
öt gyertyáska égne. Ezt látván, meg éjedvén, el szalada, éstsak semminek
tartotta a látást.

BUXI
105 Mítsoda? Semminek tartotta a látást? No, annak az embernek nem kereszt-
ténynek, hanem hitetlen Pogánynak kellet lenni.

DEMETER
Valoba, nagy bükfa volt.

BUXI
De, Tekéntetes Ur, jól eset, hogy ázni nem kezdet, mert ma kents nélkül
maradtunk volna.

DEMETER
110 In Anno 1686 Bundás Gáspár, az Uraság juhássá hallotta, mikor itt pénzt
olvastak.

BUXI
Elég ez már nekem, nosza csak fogjunk hozzá a dologhoz.

DEMETER
115 Ha, ha, Buxi, meg nincs vége. In Anno 1698. Ezt a várat el járván, egy
haszontalan rakás holt szénre akada vitézlő Pépa Vakaro Kozma Uram. Fel
vészen abból egyet, haza érkezvén, ki veszi aztat zsebéből, 's láttya, hogy a holt
szén aranyá változat. Látván ezt, öszve gyűjti tselégyit, nagy sietséggel vissza
tér a várba, hogy a szenet mind fel szedgye, de már semmit sem talál. Én azt
ítélem, hogy másnak volt el szánva az a kénts.

BUXI
De, nemzetes Uram, nekünk vané szánva az a kénts?

DEMETER
S hát kételkedel? Níz csak ebbe a czedulába, tudad é, mi van abba írva.

BUXI
120 Azt én, Uram, nem tudhatom.

100 II el alszik

100 I embereknek II embernek

107 I nélkülünk II nélkül

111 II fogjunk a' dologhoz

113 II el járván Vitézlő Pipa Vakaró Kozma Uram egy
haszontalan rakás holt szénre akada.

115 I aranya II arannyá

117 II el szánva

119 II tud-e

DEMETER

Ó, Drága Czedulám! Ó, minden aránynál drágább czedulám! Ugy szeretlek, hogy tsak meg nem eszlek. Hallodsz, mi van benne! Ebben a várban el rejtet kénts annak van szánva, a ki azt birja, és én vagyok az. Másodsza, a ki kos tsillaga Jegyében szüülétet. És én vagyok az. Harmadszor, a ki hold tóttivel kezdí azt kapálni. És én vagyok az. Ez az oka, miért sürgettem én anyira tegnap, hogy adgyák által Contractusomra a várat.

BUXI

Mit késedelmeskedünk tehát? Fogjunk az ásáshoz! Olyba' tartom, mindha már markomba volna a kénts.

DEMETER

Lassan sies, toáb érsz. Mert én magam két kapást fogattam, a kik ki ássák. Azt mondám nekik, hogy tsak salitromat akarunk ásatatni. Ostobák, nem érik fel eszekkel szándékunkat. Reménlem, nem sokára itt lesznek. Jol vigyáz réá, erre kell a pinczébe lemenni, és az mely helyen az garádics mellet gyertya világot lácz, ot ásatas. Hogy ha holt szénre vagy régi rosdás vasakra akadnak, tüstént küdel őket, mert bizonyosan a' lesz a kénts. Én azomban a kereszt Utra megyek, 's buzgon el mondom Szent Kristoff imádságát, hogy szerentsés legyen mindén dolgunk.

ÖTÖDIK KIMENETEL

Kéntcs Demeter Ur, Szócs Geczi, Harisnya Andor, Buxi

DEMETER

Hát hol a patvarba jártok oly sokaig?

GE CZI

Hát, halya ked, a sötétben ásnak? Halya ked, hiszem, halya ked, a hold világnál nem latunk, halya ked.

BUXI

Ne darály, van níkem gyertya világom.

DEMETER

Menyetek, atyámfiái, menyetek, majd meg mutatya ez az ember néktek, hol kell a salitromat ásní.

124 I holt tóttivel II hold tóttivel

125 I És az oka II És ez az oka

128 II volna a' Kints

131 II jobb vigyáz

133 II akadnak azontól

134 II lesz az a' Kints

137 II jártatok olyan sokáig

138 II ásnunk

ANDOR

Örömet meg látom, mitsoda gyükér az a salitrom.

BUXI

145 Nem gyükér az, jo jámbor, nem, hanem fejr föld, a mely igen könyen meg
gyul, abból tsinályák a puskaport.

GECZI

Ugyé! Köszönöm a kemmétek kénáját, hogy minket fel vessen, ugye?

BUXI

Ne félyetek, szegények, ne! Hiszem ez a lámpás arra valo, hogy a tűz ne
árthasson. Gyertek tsak utánnam!

HATODIK KIMENTEL

Kéntcs Demeter, Buxi, Geczi, Andor

DEMETER

150 Már én tsak a kereszt utra megyek, s mennél buzgobban lehet, el mondom
Imádságomat. Vajha már egyszer istenes szándekimat segitenék meg az egek!

BUXI

Jaj, jaj, jaj, szaladjunk! Jaj, szaladjunk!

DEMETER

Mi dolog ez? Úgy tetik, hogy Buxi sikot, nem tanácsos itt mulatozni, nya-
kunkba a veszedelem.

BUXI

Uram, Uram!

ANDOR

155 Valyon ezek mit tsinálnak?

GECZI

Ezek vagy bolondok, vagy bizony helyen nints az eszek.

ANDOR

Hová levének?

GECZI

Mi ezeket akár mint s akár hol, zaklassuk fel, mert ki fizet meg nekünk.

HETEDIK KIMENETEL

Fitodi, Geczi, Andor

FITODI

Hát ti it miben mesterkedtek?

GECZI

160 Hát ez vallyon mit akar?

FITODI

Mitsoda témérdek mérésség birt reá titeket, hogy étzakának idején ebbe a várba jőjjetek?

ANDOR

Szócs Geczi, nekem Úgy tetzik, hogy ennek az embernek meg veszet a sütni valója, félre beszél.

FITODI

165 Hát illy nagy bátorsággal merészlitek ti háborgatni a meg holt lelkeket?

GECZI

Ah, ah, mi gondunk nekünk a meg holt lelkekkel? Hagyá beket nekünk!

FITODI

Ti it kencset akartok ásni.

GECZI

Mit beszélsz? Kéntset ásni?

ANDOR

Nagyobban kérdezd, mit akar.

GECZI

170 Erigysze te közelebb hozzá, a te gégéd sokkal hangosabb.

FITODI

Mit tétetitek haszontalan magatokat, minden szivetek ágát jól tudom.

158 II Ezeket kü akár mint

165 II illy vakmerő bátorsággal

166 I bagya II Abhá; hagy békét

ANDOR

Hállodde, héj, ugyan tsak mond meg már nekünk igazán, mit akarsz.

FITODI

Azt, hogy meg ne próbályátok többé ebbe a várba bé lépni, hogy kéntset kapályatok.

GECZI

175

Nem üti meg a vágást a te kereked. Minket nem kints, hanem salitrom ásásra fogadtak meg.

FITODI

Ne higyétek! Kints kapálásra hittak ide benneteket.

ANDOR

No hat, Geczi, kints kápálokká tettek minket.

FITODI

180

'S ugy meg tudgyátok, hogy a garabonczás lámpást Academiából hoztak, és ugy olvastak reá, hogy a késértetek ne arthassanak.

GECZI

Ugyan ugyé, ha ugy van! Eregysze Burgundiaba, szidom szüllette garabonczás lámpással! Soha nem tudhatom vala, mi tsiklandgya a kezemet. Ha tovább hordozom vala, talán kezemetis elvesztettem volna.

ANDOR

Hoszszas életet kívánunk, hogy ezt nekünk kinyilatkoztattad.

GECZI

185

Ha pedig felénk akarsz jönni, tapasztalni fogod emberségünket.

FITODI

Köszönöm az emberseget, de semmitek sem kell.

ANDOR

Ha nem kellis, de tsak ugyan egy kis Csiki Turo s egy fenyő viz béli *ital* emberségünket tsak meg mutatyák.

FITODI

Köszönem, de nem iszom. Hanem egyre kérlek.

175 II Barátom nem üti meg

179 II hogy ezt a' lámpást garbonozás Academiából

183 II kezemet is

187 I Hanem; ital fenyő viz béli emberségünket II fenyő viz

béli ital emberségünket

ANDOR
190 Uram, ne kérj, hanem parantsoly!

FITODI
Menyetek, kérlek, ennek a várnak gondviselőjéhez, jelentsétek, hogy külgyen mennél hamarébb egy csoport izmos parasztságot, hogy kössék nyakon ezeket a gonosz embereket, és hamisságok szerint büntetődgyenek.

GECZI
195 Halya ked Uram, ha úgy akarod, mi it maradunk. Fogadgyuk, hogy mint a Csik a varsából ki nem Csusznak kezünkéből.

FITODI
Nem úgy, jo jámborok, a nyilvánságos gonosság nyilván valo Törvény széken büntetődgyék.

ANDOR
Elis hétesd magadál, hogy el járunk pontig a dologban.

FITODI
200 De tsak hamar utánna lássatok, mert bizonyoson egy óra alat viszatérnek a maszlagra. Én azomban *Kunyhótskám*ban rejtem magam.
(*Parasztok éneke következik.*)

NYOLCZADIK KIMENETEL

Kéntcs Demeter Ur, Buxi

DEMETER
Ugyan beszéld elé, kérlek, hogy jártál! Tehát egy szot se fatsarhatok ki belől- led? Ideje már, hogy eszedre térj.

BUXI
Jaj, Nemzetes Uram!

DEMETER
Hát mit láttál?

BUXI
205 Egy kisded, de szerecsennél feketébb embert.

200 I Konyhátscámba II Kunyhótskámban
200 II [A rendezői utasítás hiányzik.]

202 II [A sor utolsó mondata hiányzik.]
205 II de a' szeretsennél

DEMETER
Jaj, halgas, halgas!

BUXI
A feje olyan volt, mint a mészáros szelindek kutyának.

DEMETER
Halgas, elég már!

BUXI
A nyelve két ölnyire le nyúlt.

210 DEMETER
Nem hallok már, semmit sem hallok!

BUXI
Huszig valo kimeredet tüzes szemei.

DEMETER
Kutya egyemeg beszédedet! Az imént harapófogóval sem tudok vala egy szot ki huzni a szájadbol, már vége hosza nintsen locsogásodnak.

BUXI
Borzos szőrú, mind a medve.

215 DEMETER
Én már *nem* akarok többet hallani. De hová lettek a kapások?

BUXI
A labai olyanak voltak, mint a dísznonak.

DEMETER
Ide vigyáz! Hol vannak az ások, azt akarom tudni.

BUXI
Azután lassán, lassan nőni kezdet, mig harmintz könyöknyi Orias lett belőlle.

220 DEMETER
Na, mind el hiszem, mind, tsak fogd bé már egyszer a szájadat, s mond meg, holvannak a parasztok.

BUXI
Azután utánnam rugaszkadat, meg akart fogni, 's el szaggatni.

211 II [Hiányzik a két első szó:] Huszig valo
215 I sem akarok II már sem mit sem akarok

218 I könyöki II könyöknyi

DEMETER

Ahha, semmire való ostoba embere! Egészlen el remitte esztelen darálásával, és csak nem el idegenite a kéncs kapálástol.

BUXI

225 Nemzetes Uram, azt gondolám, hogy már megis holtam, de engem sem vészen soha senki többé réá, hogy ide jőjsek, ha mindgyárt a Tündér Ilona kéntsét igérnéis nékem.

DEMETER

Hol maradtak hát a kapások?

BUXI

Azt én nem tudom.

DEMETER

Hát ókis el szaladtak?

BUXI

230 Mit tudok én belé! Felejtettem vissza nézni.

DEMETER

S hát a lámpás hová lett?

Buxi

A valoban a pínczében maradot.

DEMETER

No, akármit s akár hogy, de a lámpásnak elé kell kerülni, ettől füg nékem minden szerentsém. Néked mégint bé kell menned a pínczében!

BUXI

235 Uram, csak azt ne!

DEMETER

Meg kell lenni!

BUXI

Uram, ah, Tekéntetes Uram, könyörüly!

DEMETER

Meg kell lenni!

232 I [A sor előtt nincs szerepnév.]

KILENCZEDIK KIMENETEL

Fitodi, Kéntcs Demeter UR, Buxi

FITODI
Hát ti itt mit küsködtek?

240 DEMETER
Jaj, Buxi, késértet!

BUXI
Késértet! Ha ho, oda vagyok.

FITODI
Mit féltek? Hiszem ember vagyok.

DEMETER
Ha, ha, édes Buxim, élszé, vagy meg holtál?

FITODI
Jól nézzetek meg, lám husam és csontaim vannak!

245 BUXI
Jaj, már kezd nőni!

FITODI
Kejetek fel, vessétek ki szivetekből a félelmet. A kit láttok, én remete vagyok, had szolhassak Veletek, mert segítségtekre jöttem.

DEMETER
Ha tsak a szemem nem szikrázik, e nem késértet.

250 FITODI
Kely fel, ne fély, megint mondom, hogy remete vagyok. Ime, mely hírtelen meg változtatya az ejettség az embert.

BUXI
Bizonyoson már félig meg holtam vala.

FITODI
Mi hozot ide benneteket, itten mit kerestek?

DEMETER
Eppén semmit sem.

FITODI

Ebbe a pusztaságba haszontalan jöttetek?

DEMETER

255 (Bárcsak hamar takarodnék el innét, mert tsak mulik az üdő.) Tsak szemfülességből jöttünk ide.

FITODI

Mitsoda gyermeki szemfülesség ez?

DEMETER

(Már azt az embert tovább nem tűrhetem, majd valami úttal móddal tsak ki adok rajta.) Jo atyám fia, bocsánatot kérek.

FITODI

260 Ellenem, tuttomra, nem vétettetek.

DEMETER

Nem az, hanem már alkalmasint bé alkonyodott, hogy éjjeli nyugadalomhoz készülünk.

FITODI

Nem oda, nem a gyepelőssel! Engem ugyan meg nem tsaltok. Hát ti ebben a várban nem Kéncset kapáltak? – –

DEMETER

265 Mit beszélsz bolondságot, mi kintset jöttünk kapálni? Kinek volna az esze ágában is?

FITODI

Jol tudom, hogy már egyszer próbáltátok.

DEMETER

Ki méreszelné abba a gödörbe bé menni?

BUXI

270 En ugyan, ha az egész világ kéntsét nékem adnák is, fel nem merném arra a fejemet tenni, hogy oda bé menyek.

FITODI

Ismérem ezt az méresz férfiat, a ki mihent meg láta, meg futamadék, süvegét, lámpássát és sok mas egyebetis ot hagyta.

258 II uttal s' móddal ki adok

260 II tuttomra semmit sem

263 II Nem oda nem oda a' gyepelőssel

264 II Kintset Kapál

268 II méreszlene

DEMETER
Buxi, Talám ez az a fekete Kis ember?

BUXI
Nem az, Uram.

275 DEMETER
Akinek kutya feje, diszno lábai valának.

BUXI
Az éjjelség miat éppen jól nem láthattam.

DEMETER
Hol vannak szikrázó szemei, két ölnyi nyelve.

BUXI
Uram, nem ez az.

DEMETER
Nem látom szarvait, nem a szarvára le nyult füleit.

280 FITODI
Nem irigylettem nékie a kintset, csak azt fájtalalom – –

BUXI
Vályon nem tudhatnoké meg ennek a te szánakodásodnak okát?

FITODI
Hogy a' kénts nem másnak, hanem ennek a várnak Törvényes Urának tartatik.

DEMETER
Hallod ezt Buxi? És ugyan én vagyok az. Nints haszna, kikel már magomat néki nyilatkoztatnom.

285 BUXI
(Várjon egy kitsiddég a nemzetes ur, és magam meg mondom neki.) Atyasága, a Tekéntetes Ur, *ha nem* tudgya ked, ennek a várnak törvényes ura.

FITODI
Mást huzzátok orránál fogva, a ki könnyen hiszen; igenis jól tudom én, hogy Kénts Demeter ur bírja törvényesen ezt a várat.

279 I feleit II a szarvait, nem a vállaira le nyult füleit
280 II néki

286 I II hanem
287 I Most II Mást

DEMETER

És ugyan én vagyok az.

FITODI

290 Ti talám én belőllem tsufat akartak űzni?

DEMETER

Ha nem akarsz nékem hitelt adni, nészdsze a Contractust. Buxsi, ez a dolog, hogy tetzik néked?

BUXI

Ugy tetzik, hogy egy kitsint jobban érzem magamot.

FITODI

295 Én szivemből örvendek, hogy a Tekéntetes Ur igaz, törvényes ura ennek a várnak. Mondhatom, hogy még ma fel talállják a kéntset, még magamis minden tehetségemmel azon lészek.

DEMETER

Nem de meg jövendölém, Buxi, hogy még ma kezünkhez kerityük a kéntset?

FITODI

De aki ezen a helyen bátorságosan akar járni, annál se arany, se ezüst, se papiros ne légyen.

BUXI

300 Most tudom már, mért vesztettük rajta. Tizenöt fél potura vagy a zse-bemben, s a német varga Auszciglijeis nállom vagy. Erre a pénzre nékem szükségem nintsen, vegye magához az auszcigliit is, kedves remete Uram!

DEMETER

Nállom is van egy ezüst ora, egy arany pixis, 's a pénzes erszényem, vedd magadhoz ezeketis.

FITODI

305 Az aranyhaz, ezüsthez nem merek nyulni, mert mingyárást el tűnik kezemből.

DEMETER

Hát mi tevők leszünk a Kints el osztásban, ha tölled mind el tűnik?

FITODI

Én egy fillért sem kívánok, tsak titeket akarlak boldogítani.

295 I városnak II várnak

300 II miért

305 II mindgyárt

307 I akarlag

DEMETER
(E bizonyára tiszta irgalmassággal bánik velünk.) Hiszem a téged illető reszt
kunyhotskádban el tehetjük.

310 FITODI
Ebbe a kosárba tehát rakjátok portékaitokat.

DEMETER
Tegyük ide tehát a leveleketis.

FITODI
Nem tudom, ha bátorságos helyen leszneké nálom.

DEMETER
Bátorságossab helyen nem lehetnek.

FITODI
Már a van hátra, hogy a késértő lelkeket meg engesztelyétek.

315 BUXI
Az én Tékéntetes Uram már annak modgyárol gondolkozik.

FITODI
Nem úgy. Látjátok ama tölgyfát, a kire az hold világ szolgál? Az alá menyetek,
és ott arczra borulyatok, a mig én elé nem szolítlak. En azomban itt maradok,
s mindeneket szorgalmatossan el rendelek.

320 DEMETER
Ez az ember ezt a mesterséget derekasan tudgya. Hát a kereszt utra nem lesz
szabad menni?

FITODI
A mit mondok, ahoz lássatok, itt ne késsetek!

DEMETER
Még egyet tsak nem ell felejteke vala. Ihol az ezüst gyűrűmis, veddel eztis, hogy
semmi ne legyen nálom, a mi a szándékomat meg akadályozhassa.

308 II igassággal bánik
310 II rakjátok tehát
311 II ide hát
315 II gondolkodik

317 II borulyatok akármi történnyen körülettetek meg ne
mozdulyatok, a' mig én
319 II mesterséget ki hinné, derekasan tudgya
320 II nem szabad lesz menni

Fitodi, Kálmán, Incze, Balás, Gyárfás

FITODI

325 Ha van ezeknek egy pénz ára eszek! Ugy meg szeditette fejeget az aranynak
 füstye, mindenre kiszek az esztelenek. Izzacz most Dobosi Demeter, izzacz
 Buxi, de várj tsak, töb vagyon még hátra. Buxit ugyan, emberségemre fo-
 gadom, oly formán meg rakják, hogy oldaltsontainak is hirrével leszen. A
 330 Tekéntetes úr pedig, noha fába nem fut, szárazon mindazáltal el nem mégyen.
 A szégyent és gyalázatot tsak ugyan nyakába keritem. Bár csak Kálmán Urffi
 ne késne atyafiaival! Valámi zörgést hallok. Talám ugyan az Urffi? Éppensé-
 gesen ökeme. De jókor érkezél, édes Kálmán Úrffi!

KÁLMÁN

Én a te tanacsodon jártam, de ha rajta vesztyük, te lássad.

FITODI

Semmit se fély, a nemzetes Ur, amint Fitodi fuja, ugy járja, mert ég benne a
 kentsnek kívánsága, mint az enyedi aszszonyba a pálinka.

INCZE

335 Mi ketten a mi köntösünket a szén égetóktől, ezek a malombol költsenezték.

FITODI

Nem lész vala anyira szükség.

BALÁS

Ugyé, hogy evel az áll orczával jelesen el takarjuk személyünket?

FITODI

Felette igen jól.

KÁLMÁN

De hogy juthattunk a levelekhez?

FITODI

340 Bezeg itt a' bekkenője, Urffi. Várj tsak, ő az garabantzás leveleket kezemhez
 atta, talám azok által valamire mehetünk.

KÁLMÁN

Bolondság a dolgod.

324 II eszek mindgyárt kutya légyek ugy

325 II Dobosi

332 II vesztyünk az után te

337 II helyessen el titkollyuk

338 II felettébb

GYÁRFÁS

Szabad belé nézni, ugyé? Ugy tetzik, hogy ezek azok.

FITODI

Valamie volt, mindenit réám bizta, még a pixissitis.

KÁLMÁN

345 Siess, mond meg hamar, mit akarsz, ne hogy apám rajta kapjon, s mindennel ell sülyünk!

FITODI

Ne Szilpálkodgyál, Urffi, meg tudd hogy valameddig én nem szollitom, ide nem jön!

INCZE

Hol vagyon tehát?

FITODI

350 Ezt mászszorra hadgyuk! Most már menyetek le a pintzében!

BALÁS

De hogy menynyünk le a sötétbe, öcsém? Könyen nyakunk szakad.

FITODI

355 Ott hattam én a' gyertya világot, menyetek! Ketten egy felől, más ketten más felől ályatok a garádicson, a gyertya világot pedig közöperé helyheztesétek! De a tarisnyámra és más köntösömre, melyeket ott hattam, Jo gondot visellyetek.

GYÁRFÁS

Hat osztan ott mit Csinálljunk?

FITODI

360 En előbször be menyek, s. a tarisnyamot ki hozom. Azutan Buxit az Tekentetes Urral be küldöm. Mikor meg Jelennek, Ti, a mint vékony tehetségtekből kitelhetik, Buxi uramat ugyan felesen rakjátok meg, hogy ugyan meg szenteltessek benne a kincsnek kívánsága. A Nemzetes urat szalaszszatok meg, de ne bantsatok. De Buxiból tsak Egeszen ki ne verjétek a lelket. Ismerjek meg, s. vallyak meg vegre, hogy őkis Emberek.

INCZE

Mind helyesen van, de hátha Cserbe maradunk. Meg tud, hogy a te fejedbe sütyük a fa menykövet.

344 II Pibst-is

347 I Szilpálkodgyál II Ne szélpálkodgyál

358 I tehettsegeketből II [Lásd a főszövegben!] ki telhetik,

Buxi uramat ugyan lelkesen

362 I okos II ók is

TIZEN EGYEDIK KI MENETEL

Fitodi, Kents Demeter Ur, Buxi

FITODI

365 Kesz már a kelepce. De eleis Lehet őket szállítani, mert kölömben meg fulladnak. Héj, héj! Kellyetek fel immar, kellyetek fel! Siessetek, eljött az idő. (Ennye, be serenyek! A kakuk se repül serenyebben; de hatudnak, mitsoda Levest készítettem nekik, oly mohon nem kapnának rajta.) Meg Engeszteltetek a lelkeket?

DEMETER

370 Ha meg egy kevesse továbbatska tart vala az Engeszteles, csak meg fulattunk volna bele.

FITODI

Mitsoda? S még tü az ellen az engeszteles elen Zsemblédtök?

DEMETER

Nem sembelődünk bizony mü, a kints kedviert akarmitis el szenvedünk.

FITODI

Hat miért panaszkattak, hogy nehéz volna?

DEMETER

375 Mü nem panaszkodunk, hogy nehéz volt, hanem hogy ném volt könnyü a földre arczúl feküdni, mikor ugy Gőzölög.

FITODI

A ki szereti a kintset, nem árt annak a Góz.

BUXI

Nemzetes uram, ne versengjünk sokat, mert telik az üdő.

FITODI

380 Most már En előre bé menyek, meg töröm előre a jeget, ki hozok, a mennyit ki hozhatok. A többit az után hozzatokki magatokkal. Maradgyatok itt azomban!

DEMETER

Ezt az Embert az Istenek küldötték nekünk.

367 II repül sebesebben

372 II S hát ti még ez ellen

374 II Hát mit panaszkodtok

379 II le menyek

FITODI

Mind azaltal, ha valami Lelek meg szolítana benneteket, ne hebehurgyaskodgyatok.

DEMETER

385

Mit beszél? Tehat a lelkekkel kelletik nekünk szóllanunk? Buxi, En ebben az elsőséget örömeest neked engedem.

FITODI

Mit Sopánkkottak? Semmi rosz nem ér benneteket. Akar mit mondgyanak nektek, egyebet semmit se felellyetek, hanem ezt: Hát ha éppenségesen ugy van a dolog.

DEMETER

390

S. hat ugyantsak ezekkel az igekkel meg Engesztelődnek a kísértő Lelkek? *Hát ha* éppen ségesen ugy van a dolog. Jol eszedbe vedted Buxi?

BUXI

Hátha – – Hatha – – ep – eppensegesen – – eppensegesén – u – – ugy van a dolog. No, jol van, tudom mar, tsak Jójjön a Lélek.

FITODI

En el menyek, tü ellne felejsétek szavaimat.

TIZEN KETTÓDIK KI MENETEL

Kints Demeter Ur, Buxi

DEMETER

395

Csak meg kel vallani, hogy ez valásággal egy igaz szavú Ember.

BUXI

Csak sokaig oda ne Lenne, hogy En is mennel hamarab Lemehetnék.

DEMETER

Lam, ókeme most mit mond. Hiszem te az egész világ Kintséért le nem mennel!

BUXI

Uram, mind máskent van most a dológ.

389 II ugy vagyon [Minden további esetben ugyanigy fordul elő.]

391 Hát eppensegesen II Hát-ha éppenségesen; Jól fejedbe vetted-é Buxi? BUXI Hát ha – Hál ha

hát osztán tovább mi vagyon? DEMETER Hát

ba – – Hát ha – ép – éppenségesen éppenségesen ugy va – ugy vagyon a' dolog. No jól van, tudom már, tsak jójjön a' lélek

DEMETER

400 Ugye, hogy kegyetlen, aki teged' megint a Lemenetelre kenszerit?

BUXI

405 Igen, mert elhitettem volt magammal, hogy megint oly retteges környékéz meg, mint előb. De minekutanna ki tanultam, miben álljon az akadaly a bé menetelre, örömet reá adom magamat. A Nemet Varga Auszcziglije s. a tizenöt fél potura, ezek voltak az akadályak. Masik az, hogy a kesertő Lelkeket nem Engeszteltük. Most ezis meg van. Penzem sints, papirassam sints, a verset is tudom: Hatha éppensegesen ugy van a dolog. Demár talán jó.

DEMETER

410 Nem meg. Buxi, ide aly azomban, proballyuk meg magunkat, ne hogy el vetsük az ugrast, ha valami Lelek hírtelen meg Jelenik. Bar tsak most egyszer essünk által szerentsésen rajta. No, En most Lelek leszek, te felely. Demeter: Kik vattok tü, akik ebbe a varba mereszteltek be lepni?

BUXI

En, Uram, Buxi vagyok, ókeme pedig Nemzetes Kents Demetér Uram.

DEMETER

Ahhá, Tök kolop! Nem ugy! Meg Egyszer: hát Ezen a pusza helyen mit akartak?

BUXI

415 Kintset akarunk kapálni.

DEMETER

O, szamar! Mit mondott a Remete? Miert haborgattyatok a Lelkeket?

BUXI

Mert a Remete mondotta.

DEMETER

Tök a tronf, veled En ma semmire sem mehetek. Azt mond, amire a Remete tanított. Tavozzal el innét, másként mingyart meg Észlek. (*Fugit.*)

BUXI

420 A tekintetes Ur alig hogy meg nem Jeszte.

DEMETER

Hat meg sem *jut* eszedbe, amire tanított a Remete benünköt?

402 II miben állatt

410 I által szerentsen II [Lásd a főszevegben!]

420 II éjlesztett

421 I meg sem eszedbe II [Lásd a főszevegben!]

BUXI
Ugy bizony. Most Jut Eszembe, azt kel vala mondanom: Hátha éppenségesen
ugy van a dolog..

DEMETER
Ugy nem igen sokra vagy talám semmire sem menyünk.

BUXI
425 Hatha eppensegesen ugy van a dolog.

DEMETER
Hogy hogy beszelsz Tök mak filko?

BUXI
Hatha eppensegesen ugy van a dolog.

DEMETER
Latom már, hogy ugyan meg Látogattak Engem veled az Istenek.

BUXI
Hát ha Eppensegesen ugy van a dolog.

DEMETER
430 S hat te meg nekem ilyen szerentsetlenseget kivansz?

BUXI
Hatha eppensegesen ugy van a dolog.

DEMETER
Eletemnek minden napjaiba olyan ostoba allatra nem találek, amilyen te
vagy.

BUXI
Hatha eppenségesen ugy van a dolog.

DEMETER
435 Eredgy a tatárba a te hatha eppensegesen ugy van dolgoddal!

BUXI
Hiszem, hogy igy szollyunk, arra tanított a Remete.

DEMETER
Ugy, mikor a kesértő lelkekkel, de nem mikor velem kel szollanod.

424 II Igy nem igen
426 II Hogy beszélsz

430 II S' hát még te nékem

BUXI

Hiszem a Tekentetes Ur ugy tet, mint a kesertet.

DEMETER

440 Igen, eleb. De nem most. Ha, ha, Buxi, mitsoda Zörges es Zakatolas Ez? Ihol
jó a kesertet. /A kesertet jó./ (Mindaketen:) Hatha Eppensegesen úgy van a
dolog. (*Saeplus repetunt.*)

TIZEN HARMADIK KI MENETEL

Fitodi, Kents Demeter Ur, Buxi

DEMETER

Lád, lad, hiszem a remete! Te talam azt gondolod, hogy ezek Csak régi ringy
rongy fáta? Es hogy ezek Csak rosdas vasatskak? Majd meg latod holnap,
hogy csupa finom arany, Ezüst es mind tisztados tiszta draga arany lanczok.

FITODI

445 En a mit meg igyirtem, veghezis vittem.

BUXI

Ezer s meg Ezer köszönetekkel halallyuk.

FITODI

Mar most tú mennyetek le mindgyárt a pincze torkaba, meg láttyatok az egő
Gyertyat, ide s tova ne tegengessetek, az igeket, mellyekre tanitattalak, el ne
felejtsetek.

BUXI

450 Hat ha éppensegesen ugy vagyon a dolog.

FITODI

Valamennyit el birhat az érőtök, annyival terhellyetek meg magatokat.

BUXI

Uram, Uram, Nemzetes Uram, ma kétszer annyi Eröm lesz, mind maszor.

DEMETER

Eredgy te előre, Buxi.

440 II zörgés ez ihol jön a késértet,
441 I repetent II repetunt

443 II ringy rongy foltok
447 I láttyak II láttyátok

TIZEN NEGYEDIK KI MENETEL

Fitodi, Kénts Demeter Ur

455 FITODI
Mennyetek, Csak mennyetek! Fogadom, hogy kinek, kinek ki adgyák az ő
reszet.

DEMETER
Jaj, segítsetek! Tolvaj! Tolvaj! Segítsetek!

FITODI
Mi dolog?

DEMETER
Jaj, szerentsetenül!

FITODI
Hogy hogy szerentsétlenül?

460 DEMETER
Negy

FITODI
Mitsoda Negy?

DEMETER
Negy – – Iszonyatas kesertet, lelek reank rohant.

FITODI
S. hat Buxi hol van?

465 DEMETER
Jaj, a szegen Buxi, eddig talam ki is atta Lelket, mert mind a Negyen mind a
dühös kutyak rea todulanak. En, hala az Egeknek, körmök közül szerentsesen
meg szabadulek, mert eddig talam belöllem is kivertek volna a Lelket. Az az
egesz hat ha Eppensegesen ugy van a dolog semmit sem használt.

470 FITODI
Mi Lehet Ennek az oka? Lám, En beis mentem, kiis jöttem minden veszedel-
lem nélkül. Nagy dolog, ha valamellyiknel közülletek arany vagy Ezüst marha
nem maradt.

459 I szerentsetlenül
463 II vagyon

464 II a' lelkét
467 II Az egész

DEMETER

Eh, semmi efféle nints nallam.

FITODI

Hat e mitsoda? Ez az oka a szerentsetlenségnek.

[DEMETER (?)]

FITODI

En a szegeny Buxinak segitsegere megyek.

DEMETER

475 Hat En mit Csinallyak? Egyedül maradgyak itt?

FITODI

Hamar tehat! Csak hamar eredgysze, ama bokrok köze ved be magadat!
(Altal láttam en azt, hogy ennek a dolognak ilyen vege leszen.) De Jol eszbe
kel venni, hova rejtette el magát. Ha mar Ez nem nagy Baho, a közeleb valo
fatska ala ledólt.

TIZEN ÖTÖDIK KI MENETEL

Fitodi, Bugyoradi, Szócs Geczi, Harisnya Andor, Tilos
Bancsi, Csako Peti, Konrad

FITODI

480 Ahon la, Ihon Jónek a Parasztok! Soha bizony; né, hogy vadnak felfegyverkez-
ve! Nemellyek fejszevel, Baltával. Nemellyek Cséppel, kapaval. Masok vas
villával, Istuczal; mind, mind fegyveres. Eppen Jol akadtam szembe Vitezlő
Bugyorádi Praefectus Urammal.

BUGYORÁDI

Mi féle Ember Ez?

KONRÁD

485 Uram, En ezt az Embert soha sem láttam, pedig Ejjel nappal itt ala s fel
koslatok.

473 I II [Fitodi egymásutáni kétszeri szerepe között
feltehetőleg Demeter is megszólalt.]

477 II [A zárójelben álló mondatot bizonyára Demeter
mondja.]

479 II Fitodi mondja.

480 II Ahon a!

FITODI

Abban sokat netörődgyetek, es ne törjetek fejeteket, hogy meg tudgyatok, ki legyek En.

GECZI

490 Uram, Nemzetes Praefectus Uram, mi jól tudgyuk, ki legyen őkeme. Őkeme az, aki azt a két Garbonczas Embert ki nyilatkoztatta.

BUGYORÁDI

Hat, Gaz Emberek, miért nem kellett ezt eleb meg Jelenteni, he?

FITODI

Én ma történet szerént erre által mentem, mikor az a két Ember *a vár* allyát asni kezdette.

BUGYORÁDI

S. hat hol vadnak?

FITODI

495 Uram, igen meszsze nem lehetnek.

BUGYORÁDI

Ti, Geczi es Harisnya Andor ezt a Cseret Zaklassatok fel! Tü pedig, hol vattok, Tilos Bantsi es Csáko Peti? A kereszt ut felé menven, azokat az utakat es bokrokat emberül meg vizsgállyatok! Ha füttventek vagy kialtak, töstent itt teremjetek!

ANDOR

500 De ki mer hozzajok nyulni, ha garbonczas Deakok? En Ugyan nem.

BÁNCSI

Hiszem azok olvasni is tudnak az Emberre.

PETI

Ki fogja az en tulkaim mellet az eke szarvát, ha Engem meg babonaznak?

ANDOR

Mit feltek, Sogor, mikor az uraság fogattya meg az olyanakot, nem arthatnak semmit.

BÁNCSI

505 Ni, ni! Ez az en Tarisnyam! Nézd, még lópók is ezek az Emberek!

487 II ne törjétek fejeteket
492 I avar

498 II azokat a' bokrokat

BUGYORÁDI

Amit parancsoltam, vigyetek végbe, holnap mindeneket el vegezünk. Ha valamelyik azok közül keze kerül, s meg nem akarja magát adni, főbe ne verjétek, de masut, valahol eritek, Csak lassatok hozza, hogy az moderamen Inculpatae tutelae meg tartassék. Te, Konrad, mellettem maradsza!

FITODI

510 En mindgyart küldök Egygyet.

Peti

De a Praefactus Uram füttyent e, vagy kialt ez ur? Mondgya meg nekünk, had tudgyuk magunkat mihez kellessek tartani!

BUGYORÁDI

O, ti, ostobák!

KONRAD

Halgass, akar füttyentsen, akar kialtson, mindegy.

GECZI

515 Jol van, meg fizetitek ti ma a salitrom árrát, amelynek kapalásara ide Csaltatok.

UTOLSO KI MENETEL

Mínyajon.

BUXI

Elig tudom, ha magam Vagyok é itt vagy Csak az arnyekom? Jaj, Jaj, fájdalom! Jaj derekam! Jaj oldalom! Jaj lapoczkam! Jaj, Egesz testem, ugy él potyoltak, ugy el vertek, ugy özsze törték, hogy szükön hidgyem, ha vane Csak egy ep
520 oldal Csontom. Ami kevés eletet hagyott vala meg En bennem a retteges, aztis ki kergette a pokolbeli veres. Azok a telhetetlen torkos Kutják meg kísértetökké tettek magokat. Az az átkozot remete, hogy a Monostori Csűrön fellyül legyen temetese, rea szede, hogy masodszor is lemennék a Pinczebe. Valo ugyan, hogy azután ki szabadíta a huherok körmei közül. De – megis,
525 (az mint sajditom), Együt *fújta* ő az urral a kegyo követ. Ah, En szegeny Nyavallyas, annyi ütésekkal meg nyomoritatatt Ember, mar mihez fogjak? Azt sem tudom, hova lett az uram. Elegendő tanatsat nem adhatok magamnak, el mennyek e, vagy itt maradgyak. Ha itt maradok, meg esznek a farkasok, ha el menyek, valahol az uton már adok. De megis tanatsosab el menni. Megyek

507 II verjétek ugyan

513 I Oti

517 II Jaj fájdalom [Az első Jaj hiányzik.]

523 I lemnek II lemennék

525 I Együt ő II [Lásd a főszóvegben!]

526 II én nyavalás

530 a meddig mehetek. De vallyon igaz utat veszek e előmbbe? Ugy tetczik, hogy Erre Jöttünk. Jaj, Tolvajok, Tolvajok!

GECZI
Ahha, kezre kerültel, Jo madár!

BUGYORÁDI
Te, vak merő Ember, mit Csinaltal te itt?

BUXI
Uram, a Remete Csalt meg minket, En semmit sem Cselekettem.

535 BUGYORÁDI
Istentelen, nem akarod meg vallani Gonoszsagodat?

BUXI
Uram, Uram, meg vallom, meg vallom. Csak egy kis irgalmassagot kérek.

BUGYORÁDI
Hol a tarsad?

BUXI
A Remete? Oda be vagyon.

540 BÁNCISI
Meg sem akarsz menni? Meg erzed mar a kezemet, tudom, hogy haza is viszed a kétét.

BUGYORÁDI
Hurczollyatok ide ökemit!

DEMETER
Meg halok inkább, hogy sem ebből az helyből ki-mozdullyak.

ANDOR
Praefectus Uram! Ez az aki münket Salitrom kapalasra fogadott.

545 DEMETER
Mitsoda? Hiszem az az En Jozzagom gondviselője, es megis ilyen Gyalazattal meresz el engemet illetni? Igazan tetetül fogva talpig gaz Ember.

BUGYORÁDI
Ide vezessetek ötöt!

533 II csináltál itt
540 I kekét

545 II illetni engemet

DEMETER

Hítetlen Jobbagyok, hat így kel bánni földes uratokkal? Hallod-e, te? E szempillantástól fogva nem vagy Praefectusom. Titeket pedig más ramara húzlak.

BUGYORÁDI

550 Mit beszelsz, meg a Magistratussal szembe állasz, biraddal ujjat akarsz vonni?

FITODI

(*Cum Lucerna*) Tekentetes Uram, mi patvar dolog ez?

DEMETER

O, kedves Fitodim, bár itt Lész vala, soha ily Nyomorosagra nem Jutottam volna!

FITODI

555 En Meltóságodat, Nemzetes Uramsok ideje már hogy hegyen, Völgyön, Erdőn, Berken mindenütt keresem, vadászom s nyomozom, s vegre itt s így találom. Praefectus Uram, botsassa el az ur ő kégyelmet! Mert az En Uram, Tekentetes Kents Demeter Ur.

BUGYORÁDI

Halgass, mit avatad magad a Törvény dolgába? Ennek a Causanak Judicialiter kell meg rostaltatni.

FITODI

560 S hát hiszem az En Uram Ennek a várnak, Dominiumnak földes, örökös Törvényes Ura.

BUGYORÁDI

En semmit sem tudok a Demeter Uram földes urasága felől. Azt tudom, hogy tekintetes Nemzetes Farmatring Gaspar ur praefectusa vagyok.

FITODI

De mégis – – –

KONRÁD

565 Már Elégge meghallotta, mit arczatlankadot? Ajj félre!

FITODI

Lattyá, Tekintetes Uram, semmire sem mehetek.

548 I fogna

552 I Lész vala

554 I ide II ideje

555 II itt és így

560 I S hat

565 II me hallotta II eleget hallottunk

DEMETER

Csak had abba! Jut meg nekiis a fekete levből. Csak azon legy, kerlek, a fiam semmit ezekből meg ne tudgyon.

FITODI

Az urfi Engem Előre küldöt, magais mindgyart itt terem.

DEMETER

570

Ah, mindgyart meg halok szegenletembe! El nem túrhetem fiam előtt ezt az ektelen gyalazatot.

FITODI

A három Atyaffi Urak is Jőnek Kalman Urfival. Minnyajon felelembe vadnak, ne hogy valami szerentsetlenség erje az Nemzetes urat, latván, hogy az Erdő fele megyen.

KÁLMÁN

575

Egek, mit látok? Ah En Edes Atyam meg kötöztetet? Kivolt az a vak merő vad paraszt, aki azt merészlette Cselekedni?

FITODI

Az Ur, Bugyoradi Praefectus Uram.

KÁLMÁN

580

Mitsoda Bátor vakmerőség hitta arra kegyelmedet, hogy az En Tekéntetes Uram Atyamot meg köttetne? Ezt el nem nyelhetem. Vagy az En Uram Atyamat szabadon botsassa ked, vagy kednek meg kel halni.

BUGYORÁDI

En Tartozam eleget Tenni köteles hivatalomnak.

INCZE

Praefectus Uram, Engemet Ismer ked. En Demeter Uramnak Attyafia Vagyok, Es a fia, ha mit vetet, mü erette keszes leszünk.

BUGYORÁDI

585

Igenis, En Ismerem Jol Incze Uramot, s nagy respectussal viseltetem az ur szemlyehez. Ha annyiban van a dolog, En Ökeméket el botsatom. Oldozatok fel!

DEMETER

Mitsoda Gonosz, vak merő emberek Ezek!

567 Il hogy a' fiam

569 Il engemet

576 Il ezt

578 Il birta arra

579 Il ezt nem nyelhetem

583 Il kezesek

584 Il Igenis ismérem

KÁLMÁN

Uram Atyám, ezt okozta a Kentsek kivansága, la.

DEMETER

590 Halgass, s Kintsről egyet se szoly! Bár a Kintsről soha semmit se tudtam volna!

KÁLMÁN

Hanszor Ellenzettük mi, Uram *Atyám*, hanszor mondottuk, hadgyon beket a Kints kapalasnak.

DEMETER

Semmit sem akarok tudni már e' felől. Praefectus Uramnak is mindenek meg vadnak botsatatva.

ANDOR

595 De hat az mi faradságunkat ki fizeti meg?

GECZI

De hat az En tarisnyamat?

KÁLMÁN

Nesztek egy Nehany sustak, oszszatok el magatok közt.

DEMETER

Azt a remetet, azt a korhelt holnap nekem, Praefectus uram, allitsa elő. Holnap lesz a napja, hogy fel köttetem.

FITODI

600 De biz a Remete meg Valtoztatta mar vocatioját s a subajatis.

BUGYORÁDI

Hogy állitsam En ötet élé, ha nints a földünkön s Dominiumunkban?

DEMETER

Hogy hogy? Hat nem lehetne ötet kezre keríteni? Meg vallom, rendes dolog volna. Hiszem Pixissem, Oram, Erszenyem mind nalla vadnak. De-tsak a Contractusom volna kezem közt!

FITODI

605 En majd utanna nyargalok, talán utol érem.

DEMETER

Eredgy, kedves Fitodim, eredgy, siess.

591 I mi Uram hanszor II [Lásd a főszevegben!]

BUXI
De Nemet varga Ausczigliet is hozd el!

FITODI
Ha a botozast el nyögheted, halgass az Auscziglirólis.

DEMETER
Eredgy Csak! Ha kezhez kaphatom a Contractust, Ezer Darabokra szaggatom, s a mi alkunk füstbe megyen.
610

FITODI
Ehen a level, azt Ő az uton ejtette el.

DEMETER
Ad id! (*Lacerat.*) Kedves Fiam, amely penzt Ennek a varnak s. Dominiumnak meg vetelere szantam, azt a te hivsegedert neked ajandekazom. De hol a Pixís, az ora, az Erszeny penzel?

FITODI
Azt ő minden bizonynal el nem vesztette.
615

DEMETER
Fitodi, hate ki kéresed, mind azokat igaz hiv szolgálatodert neked ajandekozom.

FITODI
En azomban a Tekintetes Ur Grátiajat minden ki telhető alázatossággal s halado szivel Köszönöm. Abból a Remetéből, igazan tudom, hogy szolgálta lett, En őtet maga szolgálattyanban s Gazdajanal minden ketseg nélkül fel talalom.
620

DEMETER
Ez az En mai Esetem Engemet ennek utanna okosabba tészen; soha többé oly haszontalan gondolatoknak helyet nem adok. En mar erről a helyről, amely Engemet rutul meg Gyalázat ugyan, De egy szer s mind üdvességet adot, Ennek utanna Csenedesebben elek, mert Te Engem, O Pusztá Var, O Kentses Pincze, Draga szép okossagra hoztal.
625

614 Il erszeny a' pénzel
621 Il ennek utánna engemet

623 Il a' mely rutul meg gyalázatt ugyan

A Játék közt tartott Enekek

ELSŐ ARIA

1.

AND[OR]

Ennek fele sem barátság, miért hagytak minket itt?

GECZI

Jere, Andor, ebb kapállyon, hadgyuk miis ókett itt!

ANDOR

De nagy szégyen lesz!

GECZI

Ha nem jössz, ide vesz! Tsak te gyere, hiszem

ANDOR

Igy nem lenne eszem.

630

ANDOR ÉS GECZI

Innét menyünk bár, késő panasz már. Rep[etitio]

2.

ANDOR

Ejjel Salitromot ásni, e' bizony nagy tsalárdság!

GECZI

Semmi jutalmát nem Várni, e' még nagjob bolondság!

ANDOR

Engem bánt a' félsz.

GECZI

Jere, ha még élsz. Kapáidat szedd fel!

635

ANDOR

Jobb innét menyünk el!

ANDOR GECZI

Kinek pénze nincs, ásson ótt a' kéncs. Rep[etitio]

3.

ANDOR

Magunk magunkat meg tsalni, e' volna esztelenség!

GECZI

Jobb lesz vala othon alunni, nem kell ilyen Nyeresség!

ANDOR

Várj, meg füzetnek.

640

GECZI

Te hisz ezeknek, mit várhatunk itten?

ANDOR

Igazok mind ketten.

ANDOR GECZI

Mert a' keresztény tsak nem mind fősvény. Rep[etitio]

MÁSODIK ARIA

1.

ANDOR

Akár mint 's akár hogy igaz köz mondás,
Nem kár az, a' mi szép haszonnal jár.

645

GECZI

Soha-sem kell nékem a' Kints kapálás,
De ha réá akadnék, nem bánám már.

ANDOR

Ej Géczí, tsak hidd el, e' jó salitrom.

GECZI

Jo, Andor, de méllyen van a' Talentom.

ANDOR GECZI

A' Pénz hogy jó dolog, ezt el hinni kell,
Szereszhecz te azon, valami tsak kel.

650

2.

ANDOR

Hallád-é, mit monda a' két bolond ész?
Veszszén el, a' Kintsre ki többé néz.

GECZI

655

Az még is nékik tsak nagy hasznok lett,
Hogy a' két bolondból okossat tett.

ANDOR

Ha lehet illy modon bolondból okos,

GECZI

Geczi-is, Andor-is lehet így Orvós.

ANDOR GECZI

Hogy bolond a' Világ, abba hiba nincs,
Tsak ásson, majd eszet meg adgya a' Kints.

3.

660

Néked, Kegyes Püspök, térd és Fő hajtást
Nyujt ez a' kis tsoport, 's nagy hála adást,
Mert ez már második szép kegyességed,
Hogy nekünk mutatod drága személyed.

665

E' kis tréfával-is érted mulattuk.
Ha kegyes szemet nyert, bőv a' jutalmunk.
Ha nem kis hiba vólt, gondold, kegyes vagy,
Hogy vólt az akarat fiadban nagy.

A MŰ ADATAI

Az Európa-szerte ismert kincskereső-mese motívumaiból keletkezett magyar vígjátéknak ma három teljes és egy csonka kéziratot másolatát ismerjük.

1. A gyulafehérvári drámagyűjtemény 199–218. l. (Lelőhelye: Gyulafehérvár (Alba Julia) Batthány-kvtár. Mf. MTAK 194.) A szöveg után *Finis* záradék és az alábbi betűrövidítések olvashatók: Ó. A. M. D. G. et V. M. H. Ezeknek feloldása: Omnia Ad Majorem Dei Gloriam et Virginis Mariae Honorem.

Ezt követi a hetedik kimenetel után énekelt dalbetét, a „parasztok éneke”, majd a valószínűleg az előadást befejező másik ária és a játékot megtekintő püspöknek két strófás köszöntése.

A másoló a kézirat élén álló szerepfelsorolásból kihagyta az egyik szereplő (BUXI) nevét, és személyi meghatározását tévesen az előzőhöz kapcsolta.

2. Jelzet nélküli iskoladráma-füzet Székesfehérváron a Püspöki Levéltárban. Címe: *Ként Kapáló. Nemzetes Kénts Demeter Uram. Mulattságos Játék.* Ugyanabban a terjedelemben, mint az előző forrásban. A szöveg után, az áriák előtt: „Finis coronat Opus” és két sor latin vers:

Et Haec caedant ad DEI ter Optimi, Maximi que Magnam GLORIAM
Atque Beatae, sine labe conceptae MARIAE Virginis HONOREM.

A szöveget bevezető tanulmánnyal közölte KILLÁN István *A XVII–XVIII. századi iskolai színjátszás Sárospatakon* címmel a Herman Ottó Múzeum Évkönyve XII. kötetében a 164–183. lapon. (Miskolc, 1973.)

3. A Czuczor Gergely után maradt drámamások második füzetében az 1–26. lapokon. (Pannonhalma, Főapátsági Könyvtár Kézirattár BK 188/I. 12.) Nem tartalmazza az előbbi két forrásban a szöveg után álló verseket. Címe: *Kints kapáló Nemzetes Kints Demeter Uram Mulatságos Játék*.

A *Czuczor-hagyaték* másolata a XVIII. század végén készülhetett. Helyesírása következetes, gondos. Tudatos javításnak látszik, hogy az ismeretlen ősforráson egyszerűsít. Elhagyja pl. főszövegünk 20. sorában a másoló számára értelmetlen *szoporta* szót, mely a székesfehérvári másolatban még az értelmes *Szoporba* vezető útból (Kolozs megyei falu!) torzult el. Nem értette meg a 211. sorban a „huszig való kimeredet tüzes szem”-et. A sort értelmessé formálta azzal, hogy elhagyta két első szavát. A 443. sor *fútak* szavát (a székesfehérvári példányban *fótak* – KILLÁN *fosokat* olvasott) *foltokkal* értelmesítette.

Rendet teremtett a 390–393. soroknál, melyeket a gyulafehérvári másolatban BUXI, a székesfehérvári kéziratban DEMETER mond, míg itt helyesen, megosztva olvashatjuk a szöveget. Az erdélyi beszéd íze változatlanul érezhető ebben a másolatban is.

A három forrás lényegében azonos textust tartalmaz. De egyik sem másolata a másikkal. Híven megőrizték azonban az ismeretlen ősforrás szöveg hagyományát.

4. Csonkán tartalmazza a játék szövegét az ún. zirci drámakötet az 527–554. lapokon. (Lelőhelye: Veszprém Megyei Levéltár XII. 2. g. 527–539.) Címe: *Kincs kapáló Nemzetes Kincs asó Demeter Ur. Mulatságos Játék*. A másolat a 259. sorral megszakad.

XIX. századi írással lejegyzett szöveg, az előző háromtól sokban eltérő változtatással. Ez már a „beszélgető személyek” esetében megfigyelhető. Demeter fia itt Menyhért, Bugyorádi prefectus vadászának eredeti Konrád nevére Maksus van ráírva; a négy paraszt helyett három *kapás* szerepel: Paksi (ráírva a Geczire!) Bandi és Petyi.

A történet, a cselekmény rendje azonos a többi ismert szöveggel, de azt helyenként megrövidíti, átstilizálja. Leginkább érezhető ez az itt mutatóként közölt I. felvonás 1. jelenetében.

„Fitodi maga: Ideje már, hogy a mit eddig főztem, ma kitálaljam; régen kotlik az eszem, de ma van a napja, hogy meg fiadzik. Ha szárnya nem szegik bölcs gondolatomnak, emberségemre fogadom, ugy jár ma Nemzetes Kints Demeter Uram a kints kapálással, mint Bertók a csikkal. Jó mesterre akadt, meg törlí mégma egynihányszor a homlokát. Ugy nizzen a szemembe, hogy meg tanítottam, miként kell a pusztá várban Kincset kapálni. Van még Fitodinak annyi esze, hogy Nemzetes Kints Demeter Úrnak is adhat egy kít potra árat. Sok okosak tiltották a kendert, de a bohó Fitódi matollára veti. Nemzetes Kints Kapáló Úrammal meg rugdaltattya ma Fitodi a Bordát. Buxi major gazda Uramnakis lesz fontani szöszre. – – Sok tormát tört az órom alá, de én ma sót török a hátán a' tsepeleges szatornak. – – Ez a pusztá vár, az a Tárház, a hová ő kemek Üres Zsákkal sietnek, hogy a Darius kincset el kaparítsák, mert ugyan valóban ittis van, a mi van, de ha élek, nem kopik a körnök a pénz olvasásban. Hogy pedig hübele Balás modgyára ne fogjak a dologhoz, Fitódi Uram liberijája addig balházsan a puczikban. (*Vétkezik*) Én pedig Atyaságá, Remete Atyasága leszek. (*Kezd öltözni*.) Ez a habitus, csak olly hiszembe vagyok, nem immel ámmal fogja taszítani igyekezetemet. – – Ugy é, hogy már Fitodit senki sem ismeri? Ugye, hogy meg csalhat akárkitis? Ugye, hogy magad alig ismédre? Nézd meg még etzer magad, helyessen vagyon, ugy áll, mint a parantsolat, mintha mondra vartak volna. – – De vallyon Menyhárt Urfi holly szuszog olly sokaig? Mert ökemével szükség öszve szürnöm a levet. Akár hol 's akár kivel, de sokáig szimatol. Az utat el nem vétheti, hiszem egyetlen egy, és igyenes, sehol ki nem tér; ha vak volna is a hidon botlanék, osztán innét a nád erdő, amonnét a kukoricza tóbár (!) útát mutatnak.”

Szerkezetileg változtatja meg a szöveget azzal, hogy a 6. kimenetelt hozzáveszi az ötödikhez, kissé megrövidítve. A 8. kimenetel pedig a II. felvonás első jelenete. Egyébként a továbbiakban kevesebb szövegváltoztatással találkozunk, mint a kezdő monológban. De a neveket átkereszteli. Füst faragó Gyurkából Pipánder lesz, Bundás Gáspárból pedig Bundatsek Gazsi, Pépa Vakaró Kozmából Vitézlő Kortyáncz Péter. A 187. sor „csiki turója”, „fenyő-vize” helyett *egy gömböcz, egy-két véres hurka, egy ital lőre* kerül a kapások szájára.

Míndez arra vall, hogy a zirci drámagyűjteménybe másolt játék messzire került az eredetitől.

SZERZŐ

A játék szerzőjére, a keletkezés körülményeire vonatkozólag a források adatot nem szolgáltatnak. A komédiában előforduló erdélyi helynevek (Bányabükk – 19. sor; Szopor – 20. sor; monostori csűr – 522. sor), a csíki túró és fenyővíz említése (187. sor), a főleg Erdélyben közismert szavak (zsufa lé, szotyor, susták), az Erdélyre utaló szólásmondás („ég benne a kentsnek kívánsága, mint az enyedi aszszonyba a pálinka” – 334. sor), a darabnak erdélyies ízes nyelvezete feljogosít annak feltételezésére, hogy a *Kincskapalót* Erdélyben szerezték. Erdélyben a jezsuita iskolai színjátszás Kolozsvárott, Nagyváradon és Gyulafehérváron virágzott. Ismeretes az utóbbi helyről az a gazdag drámagyűjtemény, mely komédiánkat is magában foglalja. Sajnálatos, hogy mindhárom város jezsuita iskoláinak írásos dokumentumai nagyon hiányosan maradtak ránk, főleg pedig Kolozsvárról és Gyulafehérvárról. Ezért sem tudhatunk itteni feltételezett előadásáról.

FORRÁS

KILLÁN István, aki a szövegkiadás bevezetésében (i. m. 146–151.) behatóan foglalkozott a kincskereső mesetéma folklorisztikus alapjaival, irodalmi feldolgozásaival, arra a megállapításra jutott, hogy bár kutatása közben az azonos drámacímek sokaságával találkozott, komédiánknak „sem a német szakirodalomban, sem a magyar jezsuita drámák sorában nem lehet nyomára bukkannunk. Úgy tűnik tehát, hogy nem fordítás, nem is valamiféle travesztia, nem a maga korában közismert témájú darabok kompilációja, hanem eredeti munka.” Az ismeretlen szerző a komédiákban vissza-visszatérő műfaji fogásokat (pl. verekedés, szereppróba, ravasz szolga) alkalmazva, a kincsmese valamelyik erdélyi variánsát használhatta fel.

ELŐADÁS

Bár a *Kincskapalónak* aránylag sok másolata ránk maradt, csak egyetlen előadásáról beszélnek az írások. A sárospataki jezsuiták diáriumában olvashatjuk csupán, hogy 1767 farsangján, február 26-án a syntaxisták a várban lévő palotában nagy sikerrel játszották. – „Hodie P. Professor Syntaxist. Bacchanalisticam actionem vernaculam sane quam lepidam exhibuit in Arcis palatio. Nomen actioni: Kincs kapaló. Ujhelinum de frequenti sua nobilitate non parce Auditores suppediavit, invitatos autem ab eodem professore et Praefecto. Praeciupui erant Rssmus D. Praepositus; spectabilis D. Thomas Szirmai, qui magnam secum traxit catervam; duo e P. Paulinis etc. etc. Viri omnes prandio in Residentia excepti, adeo refecto triclinio, ut nunquam alias; nostris quattuor non pluribus relictum spatium. Dnos Pllis D. Kossuth tractavit. Actio caepit circa quartam, ad mediam circiter 6^{am} peracta.” (Diarium SJ Pat. 1767. 12a.)

A ma ismert szövegek közül egyik sem az, amelyet Sárospatakon előadtak. A székesfehérvári és a gyulafehérvári lelőhelyről előkerült másolat végén a diákok elköszönnek a püspöktől, aki már másodszor tisztelte meg előadásukat jelenlétével. Ha ez Patakon történt volna, a *Diarium* a megjelent és megnevezett előkelőségek között őt is feltétlenül megemlítette volna. A köszönetmondás azonban kétségtelen bizonyítéka annak, hogy a darabot máshol is játszották.

A komédiának Sárospatakon 1767-ben történt bemutatása nem lehetett az Erdélyben keletkezett darab első előadása. A *Kincskapalót* ez előtt szerezték. A vígjáték korai bizonyítéka a jezsuita iskolai színjátszás elvilágiasodásának, melyre a XVIII. század közepétől találunk példákat, nagyobb számban a század hatvanas, hetvenes éveiben.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunk főszövegét a gyulafehérvári drámagyűjteményből vesszük. Ezt a I-gyel jelöljük. Minthogy az ismert teljes másolatok lényeges szövegtérést nem tartalmaznak, a variánsokat csak egyetlen forrásból állítottuk össze. Mivel a székesfehérvári másolatot KILLÁN István teljes egészében közölte, hasznosabbnak véltük a Czuczor-hagyatékban található szöveget választani. Ezt a II-vel jelöltük.

Főszövegünket az MTAK-ban lévő, nehezen olvasható mikrofilmről másoltuk. A másolónak sajátos írásmódja van. Nem ügyel a szavak közti távközökre. Sokszor a legkülönbözőbb nemű szavakat egybeírja. Leggyakrabban a névelőt, az *a* betűt írja össze az utána következő szóval. A könnyebb olvashatóság kedvéért a névelőt elválasztottuk az utána álló szótól – jelölés nélkül. Több mássalhangzó (*S, K, L*) kis és nagy alakja összerosódik. Pl. a *K* betű szókezdeten, szóközépen egyaránt megkülönböztethetetlenül azonos formájú. Kiadásunkban mindenhol (kivéve a *Kénts kapáló* szót!) *k-t* írunk. Az ékezetek kitételében gondatlan, a kézirat második felében alig ír ékezetet. Mivel a másoló helyesírását adjuk, ezen nem változtattunk, kivéve az *ö, ő, ü, ű* értékű *o, u* betűknél, ahol a hiányzó ékezetet kitettük, de a lap alján nem soroltuk fel ezeket a változtatásokat. Következtesen írtunk a megfelelő helyen *ö-t, ü-t*, illetve *ő-t, ű-t*, ezt sem jeleztük a lap alján. Követtük a másoló írásmódját olyankor, amikor a kiejtés szerint, tájszólási alakban írja a szavakat (toább, Ökeme, kejetek fel, ájj félre stb.).

A szereplők nevét a szöveg élén mai helyesírással, egységesítve közöljük, a szövegen belül azonban a kézírást követjük. KÉNTS KAPÁLÓ DEMETER URAM helyett a szerepek előtt csak DEMETERt írunk.

Központozásban a mai gyakorlathoz alkalmazkodunk. Ennek következtében sok, nagybetűvel kezdődő mondat olvasható szövegünkben a kézirattól eltérőleg. Minden szerepet, minden mondatot nagybetűvel kezdünk.

A másolótól itt-ott kihagyott betűket, értelemzavaró szóhiányokat kijavítottuk. A javításokat, változtatásokat lapalji jegyzetben tüntettük fel.

A kézirat a játék szövegét folyamatosan tartalmazza, kiadásunkban ezt a szerepek szerint tagoltuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 6 *susták* – 4–6 krajcárt érő pénzdarab
 7 *baho* = bohó – félkegyelmű; *matolára* = motollára – a megfont kenderfonal feltekerésére való forgatható szerkezet; *nyüstös borda* – a szövéshez szükséges alkatrész a szövőszéken
 9 *Zsufa lé* – savanyú leves; *Bánya bükki* – Bányabükk – község Kolozsvártól 15 km-re délre.
 10 *szotyornak* – szatyornak
 12 *meg nem üti tárgyát* – nem éri el a célt
 14 *puczikba* – batyuba; *atyasága* – atyasággá, atyává, barátta
 15 *habitus* – ruha
 20 *szoporta* – *Szoporba* helyett szórontás. Szopor, Mezőszopor Kolozs megyei község volt. Lásd KILLÁN: i. m. 145.
 78 *kötéssel* – költéssel
 87 *kötés* – köteg
 92 *fajtással* – fojtással
 101 *kerekbe rakot* – körbe rakott
 113 *holt szénre* – kialudt parázsra, üszökre
 146 *kemmetek kénáját* – többféle értelmezése lehetséges: kelmetek kínálását, kénjét
 175 *Nem üti meg a vágást a te kereded* – nem kerékvágásban jársz. azaz: nincs helyed az eszed
 181 *szidom szüllette* – káromkodásféle lehet, mint *ebugatta* (Vö. KILLÁN, 182.)
 195 *varsa* – halászeszköz
 198 *pontig* – pontosan (Később is többször előfordul.)
 300 *potura* – poltura – kevés értékű pénz: fél garas
 301 *Auszciglijje* – cipészszerszám
 303 *pivás* = pikszis – szelence, kis doboz
 328 *noha fába nem fut* – bár nem ütközik botba (botütésbe)
 347 *Ne szilpálkodgyál* – ne szeleskedjél
 413 *Tök kolop* – üres tök, melynek kivájták a belét
 419 *Fugit* = elfut; ti. Buxi
 443 *fátak* – román szó, jelentése: lányok. A II. forrásban: foltok.
 469 *marha* – itt: holmi

482 *Istuczal* – valami szűrő szerszámmal

508 *moderamen inculpatae tutelae* – a jogos önvédelem feltétele; Páriz Pápai szótárában: szabados oltalom

540 *kékét* – ti. a verés kék foltjait

558 *Judicialiter* – bíróilag, törvényes úton

9.

A FENNHÉJÁZÓ

Eger, 1769

FEN HÉJÁZÓ S. MAGA SORSÁVAL MEG NEM ELÉGEDŐ EMBERNEK BOLONDSAGA

Mulatsagos Jatek

A JÁTÉKBAN FEN-FÓRGÓ SZEMÉLYEK

MENYHÁRD, fen-héjazó Ember.

FÜLÖP, Menyhárd Ötse.

FÜZI DEMETER, Menyhárd Léányának Kérője.

TORKOS JÁNOS, Fő Musika Mester.

FA-LÁBI MIKLOS, Tántz Mester.

DÉÁK JAKAB, Filozofia Mestere.

KÚRÚTZ GÁSPÁR, Viadal Mester.

ZSIROS BANTSI, KURTA PETI Menyhárd szolgálai.

NYALKA MINYA, Fúzi Demeter Inassa.

GRÓFF SZELEKUTI

PUSZTA-VÁRI FEJEDELEM

} Menyhárd Barátyi.

ELSŐ VÉGZES

ELSŐ KIMENETEL

Fő Musika Mester tanítvánnnyával, két vocalista, Tancz Mester a Tánczassokkal

TORKOS

Itt egy kis várakozással légyetek, amig eljű.

FALÁBI

Tűis itt tarttsátok az orratokat addig!

TORKOS

Na, keszen vane mar?

TANÍTVÁNY

Éppen most végezém el az utolsó kótát.

TORKOS

5 Mutasd meg! Heljesen vagyon, tsak a' kár benne, hogy igen mesterséges.
Uram, egy szép reggeli éneket faragtaték, a' melyre almos emberis fel ebred.

FALÁBI

Szabad legyen belé tekintenem.

TORKOS

Most meg semmi, de az utan majd versestől együt meg halgattja, az Ur ha el
jű. Nem is fog talám már sokat szuszogni odabe.

FALÁBI

10 Hej, Torkos Ur, Torkos Ur! A' mi kóta, kóta, de nehez bezzeg az *én* kenyere.

TORKOS

15 El hiszem, Uram, hogy néha nehezebb tanczot jární, mint funi. De mind
azonáltal most mind a' ketten egyenlő képpen ditsekedhetünk szerentsénkel,
hogy Menyhárdba oljan emberre kaptunk, kinel Parisba se lelhetnének hasz-
nossabat. Mert ugy tudom, meg adgya az árrát bolondul vadásztot nemessegé-
nék. Most tsak azon törjük a' fejünket, hogy mind az Ur tanczaban, mind az
en Musikamba belé bolonduljon az egész Vilag.

FALÁBI

Addeg mi haszna fáradtságunknak, ha tompa az észze, nem eri fel a' mesterse-
günköt?

8 | halgatta

10 | az kenyere

15 | mint; mint [Értelem szerint jav.]

TORKOS

Elég a' ha jól fizet, a' többit nem kell számba venni.

FALÁBI

- 20 De megis a' mi engemet illet, egy paranyi dicsiretet nem adnék sokért, és higgye el az Ur, hogy én Gyalázatnak tartom mesterségemet holmi díb dáb emberek előtt fitogtatni. Ellenbe a hol okos betsületes Uri emberek állanak körülöttem, kik ditsiretekkal, tapsolasokkal fizetik a szep, Ugrasokat, a' ke gusto! Mint ha hordoznák az embert, úgy járja az ember a sok gálangtot.

TORKOS

- 25 Ugy vagy, jó Uram. Én se tagadom a' bibémet, mert énis a vivat Kedviért egyszer maszor per fistulam tsak el el penderitem a Kiriét. De mind azon által én a' ditsirettel, tapsolással jól nem lakom. Azért pénz emberség, ruha tisztesség! Leg jobb ditsiret az adakozás. A beszéd tsak beszéd, de a pénz, Uram, a' pénz. Menyhárd Ur ő *kegyelme* ugyan oljan ember, akitől jó ítélet
30 nem várhat, mint akinek szárába szállot az esze. De bezzeg az erszénnyével meg ditséri akkor az embert. Üres a feje mint a' tök, de nem üres az erszénye.

FALÁBI

Mond valamit, mond. A' való, Torkos Uram. De mégis nem *kéne* oly mohón kapni a' nyereségen, mert a betsületes Gavallérra nem ferhet a nyereségnek Kivánsága.

TORKOS

- 35 Ugy mondgyák az emberek. De amint látom, Falábi Uram se igen sokat kínálattya magát a pénz, mikor Menyhárd Ur valamitsket *nyujt* neki.

FALÁBI

Mi tagadás benne. De mégis a' pénzbe leg nagyobb boldogságomat nem helyheztetem, és inkább kívánnék Menyhárd Uramnak jó gustust a' szép állapotok kedvelésében, hogy sem a' kintsben bővölkedest.

MASODIK KIMENETEL.

A vóltak. Menyhárd Slafrogban és háló süvegben, annak két szolgálja.

MENYHÁRD

- 40 Szerentsémnek tartom, hogy láthatom az Urakot házamnál. Mi jót hoztak az Urak?

29 | *kegye*
32 | *kének*

36 | *kinlattya; nyit*
41 | *Urak*

TORKOS

Mű egy Kűs Uri mulatsággal akarunk szolgálni az Urnak, ha tudnok, hogy nem leszünk terhere.

MENYHÁRD

45 Igaz! Már elis felejtettem, minek hijak vala a' kentek dudolasait? Prologus-nake, diagaluskanake vagy menyótáknake?

FALÁBI

Eppen ki tanalta az Ur.

MENYHÁRD

Ecce, már áztis tudom.

TORKOS

Mű már készen vagyunk szolgálattyara az Urnak. Ha most teczik parancsolni, mindgyart hozza foghatunk.

MENYHÁRD

50 En ma szép uj ruhaval fel ekesitem magamot, mint egy galánt gavallérhoz illendő.

FALÁBI

Szivessen fogjuk látni az Urat.

TORKOS

Műis a szep ruhához képest szép énekeket keszitetünk, ha teczik meg halgatni.

MENYHÁRD

55 A Szabó mester nekem egy pár Strimflit küldöt, de nem akarom viselni.

TORKOS

Mű tsak azért jöttünk, hogy vig mulatsággal töltsük kedvét az Urnak.

MENYHÁRD

Legyenek egy kis várakozással az Urak, a mig el hozzák a' köntössömet, hogy lathassak meg, be szépen illik a réám.

FALÁBI

A' mint tetszik az Urnak.

MENYHÁRD

60 Meg lattyak, hogy tetetől fogva talpig ki latszik.

45 I menyótákke (II ménvétáknak)

TORKOS

Eppen semmi ketsegünk nints benne. De talám már el kezdhetnök, ha nem vólnánk unalmára.

FALÁBI

De hiszem a Popolhatz most a' Musikarol egy darabig.

MENYHÁRD

Ezt a Slafu rogat tsak itt a Varassan tsinaltattam magamnak.

FALÁBI

65 De szépis, az való.

TORKOS

A' mig a' szabó mester el jó, addig Janko el végezhetné az enekit.

MENYHÁRD

A szabom azt mondotta, hogy az Uri fő emberek reggelenkent mind iljenbe szoktak jarni, s. magamis iljenkor azért szeretem ebbe jarni, hogy reggeli foglatosságim könyeben vihessem véghez.

FALÁBI

70 A valo, hogy irtoztató keppen illik az Urnak.

TORKOS

Most talam vólna egy kis üressége az urnak, hogy Jankó mondhatná el az énekét.

MENYHÁRD

Hallyátoké? Ide mind a ketten!

BÁNCSI

Mit parantsal az Ur?

MENYHÁRD

75 Tsak azt akartam tudni, ha meg hallátoké szavamot ebbe a Slafrogba. – *Mint* tetszik az Urnak a' szolgam liberijaja?

FALÁBI

Ritka öltözöt.

MENYHÁRD

(*A Slafrogat ketfelé szárnyozván, fitogatta veres bársony jo bundajat és zöd bárson lablijat.*) De ne sajnáljak meg nézni az én ruházatomat egészen.

65 I szépis

75 I a mint [Értelem szerint jav.]

78 I bundrajat

TORKOS

80 Na, már ennél szép nem lehet. De már műis valami szép énekkel akarnánk
szolgálni az Urnak.

MENYHÁRD

Hej, szolgák!

BÁNCSI

Itt vagyunk, Uram.

MENYHÁRD

85 Szotty bele silva le, teged bár borsolának. Nem kedet hívam. Gyöszte ide,
Getzi, fogd a' köntösöm! Mint tetszik az Uraknak?

FALÁBI

Ugyantsak helybe ki van.

MENYHÁRD

Lassuk már, mire mehet az ketek mesterségek. Furo lesze belőle avagy kalapacs.

TORKOS

90 Mindjár meg lesz, jo Uram. De előbször tessék meg halgatni a' reggeli éneket,
mellyet az Ur porotsolattyából ezen tanitványommal, de nomine Jankóval
kotara szedtem.

MENYHÁRD

De illjen dolgot nem kell vala a' tanitvánra bizni, mert hiszem a' Tanitvány, a
mint mondják, soha se nagyob a Mesternel.

TORKOS

95 Jó Uram, nem kell azt szorol szora venni, mert az iljen tanitványok, a' mil-
nyenek az enyimek, leg híresseb Mesterennis ki tesznek. Hallyúksza tsak be
mesterséges éneket szedet egybe minden fele kótákból!

MENYHÁRD

(A' *szolgainak*) Ide a' Slafragomot, hogy jobban meg halyom az enek szot.
Vagy talam a' nelkültis lehet? De bizony, tsak adgyatok ide, jobb lesz.
(*Ének*)

MENYHÁRD

Torkos Uram, nekem nem igen teczik ez az ének, mert szomorúságot okoz

100 az embernek inkább, mind sem vigasságot. De bezzeg szebben hallottam en valaha. Vigyázzanak tsak – – – Ba – – Hogian kezdődik tsak?

FALÁBI

Azt én, Uram, ugyan *nem* tudom.

MENYHÁRD

Áhá, már tudom – – – Ugye, hogy szep?

TORKOS

Ennel vigab már nem lehet.

FALÁBI

105 Az Ur igen tisztán énekel.

MENYHÁRD

Azt én pedig tsak ugy magamtól tanúltam, éngemet senki sem tanitot réá.

TORKOS

Kár, hogy az Ur musikára nem adgya magát. Bizony vétek az iljen szép hangós szót vesztiibe hadni. Hát a tanczi mesterséget nem tudja az Úr? Mert az a két mesterseg mind együt jár.

FALÁBI

110 És ez a' két mesterseg igen szép dologra ebreszti az emberi elmet.

MENYHÁRD

Mast veszem én eszre magamot, azért kapnak oly mohon ezeken a főrendi Gavalérok.

TORKOS

Valoba, nem másrá való nézve.

MENYHÁRD

Hogy nem tudtam, hogy nem tudtam! Na de hiszem, még nem kesű, ugye?

TORKOS

115 Hogy volna késő az Ur kapacitassara nézve. Én mindjart meg tanitom az Urat.

MENYHÁRD

Ugyan legyen olyan jó akarattal az Ur én hozzám! Tudom, hogy meg nem bánnya fáradságát.

TORKOS

Uram, ne kerjen, hanem csak parancsoljon.

MENYHÁRD

120 Jaj, Uram, de nem tudom, mire mehetek az idővel, mert a viadal mesteren kívül egi filozófia tanítót fogadtam, aki minden aludt reggelre iskolát szabot.

TORKOS

Uram, hadgya el ezt a filozófiát! Assécurálom, hogy a mostani világba keves hasznát veszi neki, de a Musika, az am musika!

FALÁBI

Musika, Uram, s a tánc, ez a' kettő mindent magában foglal.

TORKOS

Nincs oly hasznos dolog a világon, mint a Musika.

FALÁBI

125 Es én azt mondhatom az Urnak, hogy nincsen a Világon olyan szükséges dolog, mint a tánc.

TORKOS

Musika nélkül nem alhat az ország.

FALÁBI

Tánc nélkül pedig semmire se mehet.

TORKOS

130 Minden féle háborúságoknak, hadaknak és gyilkosoknak egyetlen oka az, hogy az emberek nem tudják jól a Musikát.

FALÁBI

Minden emberi szeretsétlenségek, minden szomorú esetek, amelyekkel teli vannak a nemzetek történelmi, onnantól veszik eredetüket, hogy az emberek nem tudnak jól a tánchoz.

MENYHÁRD

135 Na, ezt én még életemnek napjaiban soha még nem hallám. De hogy a tatarba lehet az?

TORKOS

Hogy lehet? Mindjárt meg mutatom. Nem de attól vadnak minden versengések, hadakozások, hogy az emberek nincsenek egy szível, egy akarral?

Már pedig, ha minyajan az emberek Musikára adnák magókót, mind egy értelemmel volnanak.

MENYHÁRD

140 A Velágos.

FALÁBI

155 És nemde mihentes mihent égy valakinek vagy az erköltsében vagy maga vi-
seletében valami gántsot lelnek az emberek, vagy ha a kiraly az ország kormá-
nyozásában, vezérek az hadi serég vezeteseben valami hibát követnek el, leg
ottan azt mondjak, hogy el vétettek az ugrást, mert ki léptek az utból. Hunnét
veszi pedig eredetét? Úgyé hogy a tánczi mesterségnek tudatlanságából?

MENYHÁRD

Heljessen okoskodnak kentek, a való. Eléggé látom mar, be hasznos a Musika,
a tancz.

TORKOS

Nem tetszik az Urnak egy kis probát tenni a mü mestersegünkbe?

MENYHÁRD

Szívessen fogom nízni.

TORKOS

150 Na, fogjatok hozzá. (*Musika.*)

MENYHÁRD

Vege van már?

TORKOS

Vege, Uram. Ha tetszettünk, örvendek szivessen.

MENYHÁRD

Elég jó vólt, imit amot szép trefakis voltak benne.

FALÁBI

155 Már most reszemrólis, ha tetszik az Urnak, igen helyyes tanczot adok szemei
eleibe egy baletbe.

MENYHÁRD

Azis Pasztori tancz leszen?

FALÁBI

Oljan lész, a' mely az Urnak kétseg kívül fog tetszeni. (*Itten musika nélkül
tancz tartatik.*)

MENYHÁRD

160 Ez, Uram, nem bolondság. Es ezek a legyencskek ugyan tsak fűrgén tudják magokat forgatni.

TORKOS

Sokkal szeb volna, ha musika szora mennenk, és azért nem ártana, ha az Ur egy egész Chorust tartana maga mulatságára, mint az nagy urák szoktanak.

MENYHÁRD

Hat ez a' szokás a nagy Uraknál? Jo, hogy tudom. Annak ugyan megis kell lenni, hogy egész Chorust álítsak.

TORKOS

165 Harom Vocalistara lenne szükség; Hársfára, Hegedűre, Gordonra, Czimbo-lomra.

MENYHÁRD

Talám jó vólna a vadász kürtis, mert a vadász kürt nekem igen tetszik az ő gyönyörűséges szép szaváért.

TORKOS

Tsak reank kell ezeket bizni, eljárunk mü benne.

MENYHÁRD

170 Keremis az Urat bizony. – Apropo, a reverentiazásis a tanczhoz tartozik? Mutassa meg nekem, Falabi Uram, mitsoda reverentiát kell vetni egy Hert-szegnek már vagy derek Uri embernek.

FALÁBI

Adgya ide a kezét az Ur!

MENYHÁRD

Meg tanóloom én ugyis.

FALÁBI

175 Ha valami különös reverentiát akar az Ur vetni, előbször távul kell kezdeni. Azután közelebb kell mennie a masadik reverenciát vetni. Utoljára meg egy lépés után egészen a terdiig hajsa meg az ember magát.

MENYHÁRD

Ne sajnálja meg mutatni az Ur!

FALÁBI

Na, ugi most az ur légyen egy fejedelem! – – –

MENYHÁRD
180 Jól vagyón, már aztis fogom tudni.

HARMADIK KIMENETEL

A Szolga és a Vóltak.

BÁNCSI
Nagysagos Uram, itt a Viadal mester, bé akar jőni.

MENYHÁRD
Mond meg néki, hogy tsak jőjjön bé, és végeze el őis az Iskolajat. Kérem, tesék egy kis varakozással lenni, hogy lassak meg az Urak, abban a mestersegeben is mire mehetek.

NEGYEDIK KIMENETEL

Kurucz János szólga kis páczával Kezébe.

KURUC
185 Allo Uram! Reverencziat! Egyenessen a Fejit – leljen egyyet! – Bátorb szemet – Kar szerent a kardot! – Tsapásra a kardot – – egy, kettő. Lépjen vissza! – Ujjolag kezdgye! – Egy, kettő, tsapjon hozzám! Tsapjon! Ra vigyazon! Viszsa – egy, kettő, egy ugrást! Viszsa! Vigyazzon, Uram, vigyazon, mondám. *(Ezek közöt vagy ketszer meg előzi Menyhárdot.)*

MENYHÁRD
190 Aha!

TORKOS
Ugyan jól tudgya az Ur.

KURUC
195 Már meg mondtottam az Urnak, kettőben áll az egész mesterség, hogy heljesen ejtse a' tsopást, és gyorsan el távaztassa magától. Ez pedig abban áll, hogy az ember izibe, mint egy szempillantásig tudgya magát, a karját forgatni már bé a mellye felé. Eztet jól végye eszire az Ur, mert ez a mesterség sokkal szebb ám annál a Czin czagtatásnal s Ciggany kerekezésnél, tudni illik a tancznál, Musikánál.

FALÁBI
De ugy ne igen beszéljen Kurucz Uram!

TORKOS
200 Kerem az Urat, rövideb poraszra tessék fogni a nyelvet, es a mi dicsiretes mesterségünkről józanabban szoljon, ha szollani akar.

KURUC
Valjon hová let ezeknek az eszek, hogy az én mesterségemhez mérészlik hasonlitani az masokét?

FALÁBI
Nezdel az Ország hasznára termet baglyot!

TORKOS
Nézd a panczélban öltözöt békát!

KURUC
205 Fogd be a betses szádót, Kótás, mert majd hegedű nélkül musikálsz, Véle pedig majd uj tánczot jártok.

MENYHÁRD
Lassabban, Uramek! Itt a nemes Curiában nem szabad marakodni!

ÖTÖDIK KIMENETEL

Jakab a többivel együtt.

MENYHÁRD
Eppen jokor jű, Mester Ur.

JAKAB
Mi dolog, Uram?

MENYHÁRD
210 Kérem, édes Uraim, kenteket, hadjanak nekem egy paranyi ürességet, hogy a Flosafia Mester Urammalis vegezhessem el az Iskolát!

FALÁBI
Te még ma meg érzed a kezemet a rosdas szurkoloddal egygüt.

JAKAB
A mint veszem eszre, itt a dolog nem igen jó.

MENYHÁRD

Hadjukel, had mennyenek dolgokra, lassunk mü a dolgunkhoz!

JAKAB

215 Nohat mit akar az Ur leges leg előbször tanolni?

MENYHÁRD

Akarmit, Uram, tsak legyen valami, mert a tanolasra rettenetes nagy kedvem vagyon, és most nem igen köszönöm a szülőimnek, hogy kitsinségetől fogva fogvást nem tanították.

JAKAB

220 Ditsirem az Urnak indulattyat, nam sine doctrina vita est *quasi mortis* imago.
Nem?

Menyhárd

Sine dubió. De mégis nékem ugy magyarázon mindent, mintha semmitsem tudnek. Azért vg. [= verbi gratia], fejtse ki az Ur, mit akar mondani azon déák versetske által.

JAKAB

Azt, hogy a' tanolatlan ember olyan, mint a dög.

MENYHÁRD

225 Bizony jól mongya Mester Uram, és Déákul igen szépen esik. Azert tsudáltam én eddig, hogy miért vagyok én oljan halavany.

JAKAB

Vané mégis az Urnak valami fundamentoma a tudományba?

MENYHÁRD

Igen, tudok irni is, olvasniis alkalmasint.

JAKAB

230 Hat hunnet kezdjük a tanulast? Akarjae az Ur, hogy leg előbször a logica fundamentomit adjam elibe?

MENYHÁRD

De mi az a Logica?

JAKAB

Az oljan tudomany, mely az emberi ertelemnek három fele ereit igazgattyá.

219 I quasi aetis [?] (II quasi mortis)

221 I [A sor elől a szerepnév hi.]

222 I [A vg. betűk feloldását a II-ből vettük át.]

229 I kezdjük

MENYHÁRD

Hát melyik az a három fele erő?

JAKAB

235 Első, második és harmadik. Első az, a mely által per ideas universales az előnkbe tett dolgokat elménkben képzeljük. Masodik az, a mely által ope Cathegoriarum jó ítéletet hozunk. Harmadik az, amely által a praemissákból jó Conseqventiat mint egy kötéssel hozunk ki ezen figurák szerént: Barbara, Celarent, Darii, ferio, Baralipton, Celantes, dabitis, fapesmo, frisesomorum és a többi.

MENYHÁRD

240 Ezek irtoztató néhez szavak. Esz a Logica nekem nem tetszik, inkább valami mas tudománt végyünk elé.

JAKAB

Nem akarna az Ur az Ethicat meg tanolni? Id est a Moralis filosofiát.

MENYHÁRD

Moralis filosofiate?

JAKAB

Azt.

MENYHÁRD

245 De mit foglal magaba az a tudomány?

JAKAB

Tanította scilicet, mibe áll az emberi felicitas, es az embert a maga rossz indulttyainak, ugy mint a haragnak meg zabolzására vezérli.

MENYHÁRD

250 Nem kell, Uram, mert en oljan haragos vagyok, mint az ördög. Nints az a tudomány a széles vilagon, a ki az en haragomnak határt szabjon. S. osztan akarokis haragudni, mikor réám jű az harag.

JAKAB

Hat a fisicat fogja elé, talam azt jo lesz meg tanolni.

MENYHÁRD

Hát aza fisica mitsoda ének?

JAKAB

255 Ném ének, Uram, hanem tudomány, a mely a természet szerént való dolgoknak eredetét és Corporis propriétássit előnkbe adja; elementumoknak, metallumoknak, mineráknak, köveknek, planetáknak, szivarványoknak, Cometak-

nak, planetaknak, vilámlatoknak, dörgéseknek, menyköveknek, essőknek és Havaknak, jegeknek, szeleknek és a többieknek természetet vizsgálja, s mind ezeknek igaz okait adgya.

MENYHÁRD

260 Jaj, Uram, igen sok az, annak se hosza, se vege, mint a Szent Ivány énekenek. Mikor tánolnám én ezt mind meg?

JAKAB

Hat mit akar tanulni az Ur?

MENYHÁRD

Tanitsson az Ur ortografiara.

JAKAB

Na, jo lesz?

MENYHÁRD

265 Azután tanitsson kalendariomókotis tsinalni, hogy tudgyam, mikor van fogytan a hold, mikor töltén.

JAKAB

270 A mint tetszik parancsalni az Urnak. De hogy mosdatlan kézzel ne fogjunk a dologhoz, és ezen *flosofiai materiát* tractallyuk, secundum rerum ordinem a betűknek meg üsmérésétől kell kezdeni, és azoknak különbféle pronounciaci-ojitol. Azert in ordine praemissa tudni kell az Urnak, hogy a betűk két felé vadnak osztva; mások tudni illik vocalisok, mások Consonánsok. Osztan öt a vocalis: a, e, i, o, u.

MENYHÁRD

No, ezt már értem. Ecce: a, e, i, o, u.

JAKAB

De tudjae az Ur, miként pronounciáltatnak?

MENYHÁRD

Mondottam az Urnak, *ugy* tanitsson, mintha semmit sem tudnek.

JAKAB

275 Ha egy nehanynek pronounciacióját meg tanolja az Ur, a többit az utan könnyebb lesz meg fogni. Ugy példának okáért I pronounciáltatik *lágyan*, egy

263 I Najolesz

267 I materiát flosofiai

269 I féle

274 I nagy [Értelemszerűleg jav.]

276 I lágyan

kevéssé felnyitott szájjal, de úgy, hogy az ajakinak külső végét mind a ket felől a füle felé rántsa el.

MENYHÁRD

I, bizony jól mondgya az Ur.

JAKAB

280 Az O pedig, ha jól akarjuk pronuciálni, az ajakinknak végső végét egybe huzzuk, a közepét pedig ki nyitván, egy kerekcsukot hadjunk rajta: O.

MENYHÁRD

O O. Na, ennel világassab nem lehet. O. IO. IO. Ugyan rendes dolog ez: Io, Io. Valoba, szep ezeket tudni.

JAKAB

285 Az U-nak a pronuciációja abban áll, hogy az ember a fogait égy kisse meg szorítsa, de úgy, hogy egyik a masikot ne érje. Az ajakatis hasonló képpen egybe huzvan. De megis egy kis hasadekot meg kell hagjni.

MENYHÁRD

U. A bizonyos, hogy úgy kell.

JAKAB

Ez a vocalis masok tsufolására való, ha azert valakit ki akar tsufólni az Ur, nem kell neki egyebet mondani, hanem tsak U.

MENYHÁRD

290 UU. Ugy vagyon bizony, na. Ugyan banom, hogy eddig nem tudtam.

JAKAB

Holnap a Consonansokat magyarazzuk ki.

MENYHÁRD

Vannak azokbais oljan szep observatiok?

JAKAB

Vannak, meg szebbekis; de holnap mind fundamentumostol meg tanullya az Ur.

287 I [A szereplő neve hi. a sor elől.]

294 I [A sor után tévesen, folytatólag a 316–318. sor következnek: *Ah mely sok üdot meg jelenryen*. Ezeket a kéziratban aláhúzva találjuk, nyilván így jelölve a tévedést. Ezután a 315. sor következik, melyet a megismételt 316–318. követ, valamennyi MENYHÁRD szájából. A másoló abban is hibázott, hogy kihagyta a

későbbiek miatt szükséges alábbi passzust, mely a II. forrásban a 314. sor folytatásaként így hangzik: „De tudgya é az ur, ez a beszéd, melyet most folytatunk, minek neveztetik. JORDÁN [azaz MENYHÁRD!] Nem uram. JAKAB: Prosának; mert valami nem prosa, a' mind carmen, és valami nem carmen, a' mind prósa. Vö. a 433–437. sorokkal.]

MENYHÁRD
295 Nem gondoltam volna, hogy olyan okos es bölcs ember legyen az Ur. Ah,
mely sok üdőt vesztegettem én a sok semmire valóságokon! És édes szülőim,
édes szülőim, mely rosszul neveltetek! De, Precektor Uram, Kerem szeretettel,
holnap jó reggel meg jelennyen. Mert már igen meg kivantam ezt a szép
tudományt.

JAKAB
300 Meg tselekszem szivessen. Ajánlom magamot az Urnak.

HATODIK KIMENETEL

Menyhárd s. Bantsi

MENYHÁRD
Hallode, Bantsi?

BÁNCSI
Parancsoljon az Ur.

MENYHÁRD
Hát az a gaz szabó még se hozta elé a köntössömet?

BÁNCSI
A nem bizony meg.

MENYHÁRD
305 S. mert nem?

BÁNCSI
Ki mérte vólna az Urat olyan mely tanulásában haborgatni?

MENYHÁRD
Edes eszem tanácsház! Hát ostoba, még se tudad meg tanolni, hogy az okos
ember holtig tanól, he? U – u – u.

BÁNCSI
Mít tsinál az Ur?

MENYHÁRD
310 U, u.

BÁNCSI
Ne ugasson az Ur!

MENYHÁRD
U, u.

BÁNCSI
Aa hát u, u. (*Ugy ugatván mind a' ketten bé mennek.*)

MASADIK VEGEZES

ELSŐ KIMENETEL

Menyhárd két szolgáljával

MENYHÁRD
315 Jőjjetek most utánnam, ki akarok sétálni a Városra, hogy lássák meg leg alab az emberek az öltözetemet. Ti pedig mind a nyomdokomba járjatok az hátom mellet, mert maskent nem vennék észre, hogy szolgálím vadtok.

BÁNCSI
En, Uram, mindenüt Kend utan jarok.

KURUC
En pedig mindenüt kiáltva ki hirdetem, én es Bancsi Uram ő nagysagat szolgállyuk.

MENYHÁRD
320 Hijjátok ide Petitis, hogy hállya Poroncsolatomot. Meg aly, ihon van la.

MASODIK KIMENETEL

Peti es a többi.

PETI
Mi tetszik az Urnak?

MENYHÁRD
Ide halgas!

PETI
He, he, he.

MENYHÁRD
Mit kaczagsz?

PETI
325 He, he, he, he, he.

MENYHÁRD
Vallyon mit akar eza köjök?

PETI
He, he, he, be tsudalatos az Úr! He, he, he.

MENYHÁRD
Mért vagyok tsudálatos, te?

PETI
O, Istenem, Istenem! He, he, he.

MENYHÁRD
330 Mitsoda temérdek vakmerőség ez! Immar egy ilyen veczektől! – Hát még te
mersz belőllem bolondot űzni?

PETI
Biz, Uram, Ked úz magából bolondot, nem én. Én tsak tsudallom az Urat.
He, he, he.

MENYHÁRD
335 Na, tsak még egyszer, de abba a szempillantásba bé töröm az orrodát, semmire
kellő rossz gyermek!

PETI
Uram, nem *vagyok* képes meg állanom, hogy ne kaczagjak. He, he, he, he.

MENYHÁRD
Hát még se szűnsz meg, akasztófára való?

PETI
Uram, meg bocsásson, de olyan tsudalatos az Ur, hogy lehetetlen, na, meg
tartozkodni a nevetéstől. He, he, he, he, he.

MENYHÁRD
340 Nem semmi dolog ez már na! Te ma, ma, bizony ma, ha el foglak, ha Te ma
bizonyara! Istentelen gaz veczke!

PETI
Édes Uram, ne haragugyek réám, mert bizony –

336 I nem képes

MENYHÁRD

Hallode, többet ne boszonts, mert úgy nyakon köszöntölek, hogy a fogaidot bizony a fődről szedegeted fel.

PETI

345 De már többet nem kaczagok, Uram.

MENYHÁRD

Na, ugyis legyen!

PETI

He, he, he, he.

MENYHÁRD

350 Ennye Istentelen átkozot rossz gyermeke! Te, ma, ma bizony úgy meg potyollak ma, hogy azt gondolod, hogy minden hegyen völgyön Lakodalom van. Nem tudod bé fogni a leptses szajadot?

PETI

Had szollyak egyet, kérem az Urat. Engedgye meg az Ur, hogy kaczagjam ki jó formából egyszer magamot, az után, hatsak egy tseppet kaczagokis, verjen el az Ur, hogy, hogy mindjárt meg hasadgyak, De masként, ha nem kaczagok, mindgyárt meg repedek, he, he, he.

MENYHÁRD

355 Most ezt el nem tűröm tovább.

PETI

Uram, csak meg egy küsség, hogy kaczaghassam ki magamot, he, he, he, he, he.

MENYHÁRD

Mi a banka szallot ebbe, hogy a száját be nem tudgya fogni? A helyet, hogy fogadná parancsolatomat, még ki nevet az akasztó fára való rossz veczke, na!

PETI

Hat mit akar az Ur?

MENYHÁRD

360 Várj rá, mert meg adod az árrát a kaczagásodnak! Hanem most úgy néz reám, hogy ha tiszta nem lesz az egész hazom, kivált a Palotam, meg tudd, hogy bé fűttetek a nemes fundusba, úgy hogy el mehecz véle akár hová dolgozdra. Az én kenyereimet többé nem eszed, a való.

PETI

De, Uram, már semmi kedvem nintsen a' kaczagásra.

MENYHÁRD

365 Na, hiszem most meg adod az arrát ennek az esztelen kaczasodnak, var tsak!

PETI

En nem tudom, ennel a háznál semmit se lehet egybe szerkesztetni, mert ugy el vannak mindenek szerte szejjel hányva a sok vendeg miat, hogy tsak én tudom azt.

MENYHÁRD

Hát én utánnad járjak, he? Semmire kellő!

PETI

370 Leg alább ne legyen, mint a kortsoma, hogy minden ember bé lődöröggyek, mint Bolond Istok Debreczenbe.

HARMADIK KIMENETEL

A voltak s Fülöp

FÜLÖP

Ah, ah, mit látok az Istenért? Bátyám Uram, már mire való ez a bolond ruha? Valjon nem tudja meg gondolni, hogy az egész városnak tsufja lészen azért a szokatlan ruházatért?

MENYHÁRD

375 Kérem ötsem Uram, tsak halgosszon már. Én tudom, mit tsinálok. Engemet okos emberek nem tsufolnak, hanem tsak a' bolondok.

FÜLÖP

380 Nem a bolondok, Bátyám Uram, nem, hanem a *józan*, bölcs, tudos emberek valakik rendetlen életek modgyát lattyak s. tudják, méltan meg itilik Batyam Uramat. Valoba el unta már testem Lelkem azt a sok dobzodást, nyefegést, tánczolast, a melyel minden nap fel forgattya az egész házát az a sok Kenyér vesztegető az egész szomszedsagnak nem kevés alkalmatlonságával.

PETI

385 Azt ugyan jól mondja Fülöp Uram ökeme. Már kéntelen vagyok, kintelen vagyok véle, hogy enis egyszer ki mondjam az igazat. Én bizony már meg untam az itt való szolgálatotis a sok temerdekek vendegek miat, akik minden nap három, négy haszontalan sereg embert hoznok magokkal. Talám az egész

365 I adot
373 I egész

377 I ájzón
385 I Tálam

Városnak gazza* egybe szedik, hogy itt tisztítsak tőlle a' labakot, én pedig, szegén fejem, nem győzem a sok seprést.

MENYHÁRD

Es Te neked igen nagy nyelved van az ilyen felelgetésekre.

FÜLÖP

390 Bizony, pedig akár mint s akár hogy, de azt Peti jól mondja, és sokkal job
bírettel lesz ezek felől, hogy sem Batyam Uram. Azt akarnam én tudni, mi
vegre Batyam Uramnak ilyen ven korában tancz mester? Igazán mondom,
jókor kezdet a laba iszketni a tanczra, mikor már egyik labával velem egygüt
tsak nem a koporsóban van.

PETI

395 Már Pedig, hogy annal nagyobb legyen a költség, meg azon kívül Philosophia
mestertis fogadot az Ur.

MENYHÁRD

Fogadtam, fogadtam, nem tagadom, s. nemis banom. Mert én tanult ember
akarok lenni, hogy minden fele dologrol tudgyam folytatni a beszédet minden
betsületes emberek kompaniájában.

FÜLÖP

Valyon mit hoznak ezek a konyhára?

MENYHÁRD

400 Latszik, hogy mind ötsem uramnak, mind szolgámnak alat jár elmejek, mert
ezekről tsak úgy beszélnek, mint akinek egy szikra eszek sintsen. Igazan
mondom, szegyellem mint a kutya a ti tudatlansagtokat. Peldanak okaért,
mondgya meg most nékem, tudgyé, most mit beszélt.

FÜLÖP

405 Bizony tudom, valamit én mondtam, helyesen van mondva. Aztis tudom,
hogy Bátyám Uramnak eszesebben kellene élni, hogy sem él.

MENYHÁRD

Nem azt kérde. Aj, aj, értsék meg már egyszer, az a beszed, amely az én
számból ered, hogyan neveztetik.

PETI

Hogyan neveztetik? Ugy neveztetik, a mint az ember akarja nevezni.

MENYHÁRD

Prosa, ostoba! Prosa!

PETI
410 Prosa?

MENYHÁRD

Biz el hiszem, hogy prosa! Valami nem prosa, a mind Cármen, és valami nem Carmen, a mind prosa. Láttátok e már, mit teszen tanulni? (*A Petihez*) Hat példának okaért, mit kel tselekedned, mikor az ut ki akarod mondani?

PETI
Mit mond ke?

MENYHÁRD
415 Hogy mit tsinalsz, mikor kimondod az ut?

PETI
Mite?

MENYHÁRD
Mondgyad, U, had lám!

PETI
Na, U.

MENYHÁRD
Hát mit tsinalsz, mikor azt mon*od*: U?

PETI
420 Mit tsinalok? Azt mondom: U.

MENYHÁRD
De mikor azt mon*od*: u, mi az, amit te cselekszel?

PETI
S. azt tselekszem, mit az Ur mond.

MENYHÁRD
425 O, te tök kolop! Mely nehéz az embernek ilyen tókével beszélleni! Tudni illik: a fogadat egybe szorítod, úgy hogy egyik a masikat né érje, és az ajakidot mind a két felől öszve huzod úgy, hogy valami kerekcs juk maradjon rajta. U. Latode? U. Szamár!

PETI
E ha, ugyan szép dolog! Ugyan nyersen tud beszélleni, Uram, ő kegyelme! Meg vallom már, hogy ugyan nagy tudomány.

419 I mond

418

FÜLÖP

430 Csak hijja egybe mind, valamennyi ilyen szeles bolond vagyon a Vilagon, hogy az ilyen bolondságokkal meg töltsék a fejit.

PETI

Azt én pedig leg inkább tsudállom, hogy azt a sültelen viadol Mestert fogadta az Ur, aki valahányszor jó a házaba, ugy porosz, hogy mindenek usznak a porban.

MENYHÁRD

435 Na, erről jól emlékezzél meg, a mit most mondottál! Majd meg tanitlak én tégedet, gaz vetzek! *(Azomba a két pálczát fogja, és egyiket Petinek advan kezébe:)* Fogd! Most látható képpen meg mutatom én néked. Mikor negyedszer réád intézek, így viseld magadot *(Mutattya.)* Mikor harmadikszor, így *(Ismét mutattya.)* Latod, így soha rajtad győzedelmet nem vesznek. És az nem szep mindenkor bizonyosnak lenni a maga tsapása felől, valahányszor viaskodik az ember az ellenségével? Már most próbály te réám tann tsapást ejteni. Had lássuk!

440

PETI

Na, nem bánom, jó lesz. *(Egy néhányszor meg tsapja és meg szurja az Urát.)*

MENYHÁRD

Lássaban te, gaz vetzek, lassabban!

PETI

Hát hiszen az Ur parantsolta.

MENYHÁRD

445 Ugy, de te mindgyart harmadszorra hozzam tsaptál, se a negyediket nem vártad, sem pedig arra nem vigyaztal, hogy enis ra készüljek.

FÜLÖP

Csak hejába, mert bolónd Bátyám Uram minden szeleskedésivel egygyüt! A pedig mind az otátóval van, miota a nemessegre héjaz.

MENYHÁRD

450 Hogy en a felvet szokasom szerent a Nemes erköltsekre igyekezem, az által nyilván ki mutatom a fő nemes indulatomat. Az pedig sokkal ditséretesb, hogy sem a maga buta parasztságát es kába tudatlanságát ki mutatni, a mint ötsem Uram. *(Azomban elmegy.)*

FÜLÖP

Ennek bizony elment az esze.

435 I Fogod; látható

436 I intézik viseld

444 I hozza

452 I [A sor után:] 3dik

Fülöp és Peti

FÜLÖP

455 De már nem bánám, akár mit tsinalna. Akar minden penzitis ki sajtoljakis belőlle azok a szellel béllet emberek. De tsak Kisot, a' szegyin leanyát sajnalom, mert az meg arra jut utolyára, hogy mind egy szolgáló idegen hazakat seperjen.

PETI

Azt biz igazan mondgya az Ur.

FÜLÖP

Tudode, hol lakik Fúzi Demeter iffiu?

PETI

Hogy ne tudnám, Uram.

FÜLÖP

460 Az az iffiu nekem igen tetszik a szép maga viseléséért. Talám magadis hallotad már, hogy ő kerte Katzitzát.

PETI

Bizony, Uram, jambor iffiuis az, jól ismerem én ötött, mert nekemis egy néhányszor nyujtot a tenyerembe hol egy polturát, hol többetis taszitot a markomba.

FÜLÖP

465 Már azt akarnám énis, hogy ugyan tsak végére járna igyekezetének.

PETI

Megis erdemli.

FÜLÖP

S ugyan tsak azon lészek most, hogy réa vihessem a Bátyámatis, hogy minél hamaráb meg legyen a Lakadalom. Azert te

PETI

Poroncsalyan az Ur!

FÜLÖP

470 Eregy, fus hamar a Demeter házához, és mondgyad szolgálatomat az Urfinak, hogy minel hamarab hozam jőjön, mert most el igazitom a bajat.

PETI
Szivessen, Uram. Soha kedvesebb poroncsolatot nem adhatott volna az Ur.

FÜLÖP
(*El megyen.*)

PETI
Hol keressem hamar azt a jo Urfiat, hogy minél hamarább ezt az örvendetes
475 *hirt* meg mondgyam neki.

ÖTÖDIK KIMENET

Demeter, Nyalka Mínya és Peti

Peti
Oh, be jokor jó az Urfi! Valami örvendetes hirt mondok az Urfinak.

DEMETER
Távazzál el töllem ravasz roka!

PETI
Hat ugy fogod az Urfi?

DEMETER
480 Távazzál el, mondom, s' mond meg annak a ravasz kis Aszonyodnak, hogy
engyem soha többé az orromon fogva nem hurczol, sem bolondnak nem tart.

PETI
Vallyon mi lelte ezt az embert? (*Ezt felre mondgya Mínyéhez szolván:*) Édes
Mínyam, mond meg nékem, mi dolog lehet ez.

MÍNYA
Meg azt mered mondani? Hord el magad a szemem elől, mert mingyart.

PETI
Mit támadsz tésis réám?

Mínya
485 Hát még mersz papolni? (*Fel emelt kézzel:*) Te törsök, tsak szoly nekem meg
eggyet, de mingyár!

475 I örvendetes meg [A sor után tévesen:] 4dik Kimene

485 I [A sor előtt a szerepnév: NYALKKA]

PETI

Ugyan mi az ördög lelte ezeket? El megyek Fülöp Uramhoz, majd el beszélem neki ezt a véletlen haragot. Ihol pedig itt terem Menyhárd Ural együtt.

Minya

Bizony, jó mind a kettő!

DEMETER

490 Elmenyünk é, avagy maraggyunk, hogy már egyszer meg lássuk, mit akarnak velem.

Minya

Tsak maradgyunk, Uram! Jobb lesz.

HATODIK KIMENETEL

A Voltak s. Menyhárd Bátyával.

DEMETER

Alázatos szolgája az Urnak.

MENYHÁRD

Hozta Isten az Urat.

DEMETER

495 Édes jó Uram, nem akarék mást fogadni, aki erettem ki kérje az én gratiám az Urtól, a mellyet már régen alázatosan instálni szándékom volt. A pedig, a mint magamtól illet, fő képpen úgy minden himezés hamozas nélkül tellyes bizadalommal eleibe viszem az urnak. Kerem azért jó Uramot, ha azon betsületre méltatlan nem volnék, hogy az Urnak veje lehessek.

MENYHÁRD

500 Uram, minek előtte valaszt adjak ezen kéresre, legis leg elsőb tessék meg mondani nékem, ha Nemes embere az Ur.

DEMETER

505 Lattya, jó Uram, enis a mostani Világnak szókása szerint bizvást magamot ollyannak tarthatnám. Mind azon által én ebben az állapotban másképpen és igazab szivel akarok szollani az urral, mert jól tudom, hogy semmi féle szinség követése nem ferhet a betsületes emberre, és azt tartom mindenkor, hogy nagy esztelenség tagadni a nemének szegyín sorsát, a melyben az Ur

489 I [A sor előtt a szerepnév: NYALKA]

492 I [A sor előtt a szerepnév: NYALKA]

495 I most

495 I gratiát

506 I szegyín

Isten teremtette az embert; azon felet pedig nagy titulossokat s czimereket maganak tulajdonítani, amelyhez az elei közel se jártak. Én ugyan betsületes szüléktől származot légyen vagyok, hat egész esztendeig katona kinyeret ettem, és már alkalmas tisztségre fel emelkedtem. Azon kívül *Anyi* vagyont gyűjtöttem magamnak, Istennek hálá, hogy tulajdon állapotom szerint telyes contentummal betsületesen élhessek. Mind azon által nem akarom magamot méltatlanul fitogatni, és nyilván ki mondom az Urnak, hogy én Nemes nem vagyok.

MENYHÁRD
515 Édes Uram, hogy röviden el végezzük e dolgot, az én leányom nem az Urnak való.

Demeter
Hogy hogy?

MENYHÁRD
Az Ur nem Nemes ember, azért az en Leányom *el* nem nyeri.

FÜLÖP
Hát hiszem a mi Atyánk sem volt egyeb, hanem egy közönseges Kalmár.

MENYHÁRD
520 *Hazud a*, ki azt mongya; s. egy szoval már el van végezve, a leányomat Nemes és fő rendű emberhez akarom adni.

FÜLÖP
Maga állopottyához, nem ehez hasonló férj kell bátyám Uram Leanyanak.

PETI
Annal nints igazab dolog.

MENYHÁRD
525 Fogd bé a szadot, orczatlan! Te mindenbe bele avatod magadot? Ki bizta réád az ország dolgát? Nekem egyebre nints szükségem, hanem tsak a nagyob és diszesebb poltzra, melyre nézve a leányomat Grofnenak lenni el tökélttem magamba.

FÜLÖP
Grofnenak?

510 I Anyai - [Értelem szerint jav.]

512 I betsületes

517 I [A sor előtt szerepnévként:] LYS [!]

518 I Leányom nem

520 I Hazuda

MENYHÁRD

Ugy, ugy, Grofnének. Talán bannya ötsem Uram?

FÜLÖP

530 Mit gondol, az Istenert?

MENYHÁRD

Hijaba agyarkodik, ötsem Uram. Ha szintén fejen allis az egész Világ, az én Léányom Groffné léssen. Sőt, ha engemet többet fognak boszontani, azon leszek, hogy Hertzegnének tegyem. *(El megyen.)*

HETEDIK KI MENETEL

Ugyan azok Menyhárdon kívül.

FÜLÖP

535 Ne tüntesse füstbe reményet, Füzi Uram! Én azon leszek, hogy az Unokámat ra beszellyem, hogy az Uran kívül senkihez se menné, es *eltökéltett szándékát* esküvésselis le kötelezze maga Attya előtt. *(El megyen.)*

NYÓCZADIK KI MENETEL

A Voltak Fülöpön kívül.

MINYA

Na, ugyan meg adá az arrat maga igaz szegeny vallás tételének az Ur.

DEMETER

Mit tselekedtem volna egyebet?

MINYA

540 Az én tsekel vélekedesem szerent, nem szükség sokat törni az eszt az ilyen bolond emberekkel. Akarmi furtsa talamány és képzés elégséges, hogy az orránál fogva vezesse, a' hová akarja uram ötet.

DEMETER

Igazat mondasz. De én valójában meg se álmodhattam volna, hogy tetetet Nemességgel kellenek Menyhárd Uramtól azt ki fatsarnom.

MINYA

Ha, ha! *(Nevetve.)*

545 DEMETER
Mít nevecz?

MINYA
Egy gondolatom, mely most tűnek eszembe. Ezzel bezzeg furtsán rá szedhet-
nők Menyhárt Uramot, s. kivansága tzellyat él erhetnők az Urnak.

DEMETER
Hogy hogy, s. miképpen?

550 MINYA
Nints egyebre szükségem, hanem tsak holmi Mosskarakra. Felette nevetseges
lesz a dolog, mellyel ugyan meg tréfálok Menyhárd Uramot.

DEMETER
Ugy, de fejsd ki eleb velejet találmányodnak.

MINYA
Annak idejin mindenekről fogom tudositani az Urat. – – – Ime, közelite-
nek a Groff és a Hertzeg Uraimék. Kétségkívül Menyhárdhoz sietnek. Én
azomban hozza latok a dologhoz. Uram, kövessen engem. (*El mennek.*)

KILENCZEDIK KIMENET

Groff Szelekuti és Pusztá Vari Fejedelem

555 FEJEDELEM
Nem tudom, Groff Uram, mi képpen eset, hogy magamot idegen házhoz, a
hol senkit sem Ismérek, engedtem vezettetni.

GRÓF
Hova vezettedhetném Hertzegségedet masua, minek utanna kivalt magános
és Isméretlen hélyet kivant, a hól bátrabban és meltosága kisseb szérelmével
mulathatná magát.

560 FEJEDELEM
Groff Uram, latom, hogy noponkint hozzam viseltetet szivességének ujjabb s.
mégujjab jeleit ki mutatya.

GRÓF
Ne szegenitsen, O, hertzeg! Tudja jól, menyivel légyek köteles Hertzegsé-
hez. De ime a haznak gazdaja.

A Voltak és Menyhárd

Menyhárd

565 *(Minek Utánna Kétszer reverentiázot volna közel a Fejedelemez) Egy kevesse
tovab menni méltoztassek, Felséged.*

FEJEDELEM

Mi okra nézve?

MENYHÁRD

Tsak egy lépesnyire kérem leg aláb.

FEJEDELEM

De minek?

MENYHÁRD

570 Kérem felségét, tsak egy parányira ne terheltessek maga helyiben meg moz-
dulni az *harmadik reverentiára*.

GRÓF

Menyhárd Uram, oh, Hertzeg, jól tudgya a Politztiát. *(Meg mozdul a helyében a
Fejedelem, s. Menyhárd az harmadik reverentiát vetven:)*

MENYHÁRD

Felséges Hertzeg, szerentsem jób szárnyának tartom, hogy magam szegyin
hazomnál üdvezelhetem fejedelmi személyét. S. vajha – –

GRÓF

575 Elég, Menyhárd Uram. Ő Hertzegsége nagy Ceremoniakot nem kivan. Tud-
gya jól, hogy az Ur egy betsületes Uri gavaller legyen. *(A Fejedelemnek:)* Ez az
ember felete nevetséges maga erköltsiben es együgyű a maga tselekedetebe,
amint lattya Hertzegseged.

FEJEDELEM

580 *(A Grofnak:)* Tetzik az ő együgyűsége, s. nagyon gyönyörködöm az ő nevet-
ségre méltó viseletébé.

GRÓF

Felseges Hertzeg im Menyhárd Uramba lattya a legy szivessebb barátomat.

564 I [A sor előtt nincs szerepnév.]

570 I az harmadikra (II had vethessem el az harmadik
reverentiát)

579 I nagyra

MENYHÁRD
Mod felet tisztel engemet, Groff Uram.

GRÓF
Ez ám a' Flantz ember, akinek minden mozgasa politziabol all.

FEJEDELEM
Nagyra becsüllem valoba.

585 GRÓF
Elig várhatóam, hogy *találhatnám*, hogy lathatnám az Urat.

MENYHÁRD
Alazatos szolgaja az Uraknak.

GRÓF
De kész e, Menyhard Uram, az ebéd?

MENYHÁRD
Kész szolgálatokra. Mind azon által előre követem a fogatkozásokról. Tessek bé menni az ebédlő Palotaba. (*Bé mennek.*)

HARMADIK VEGEZES

ELSŐ KIMENET

Menyhárd és által öltözöt Nyalka Mynya.

590 MINYA
Nem tudom, ha ream üsméré az Ur.

MENYHÁRD
Nem, Uram.

MINYA
(*A' kezét majd térdig le bocsátván*) Ekkorabban volt szerentsem latni az Urat.

MENYHÁRD
Engem?

lehetne. Tsak *halgasson a* jó ötsem, mert tudom en, mit tsinalok. (*Csavarja fejít.*)

MINYA

640 Az utan, hogy en minden képen el mondottam, hogy ismerem, s be Draga Kis Aszony légyen, leg ottan: marabaha száhem, ugy mond, az az: eltökélet akaratom felesegemnek venni őtet.

MENYHÁRD

Ugyan tsudalatos az a Török Nyelv!

MINYA

645 O, Uram, é még semmi! De tudgyé, Meltosagos Ur, mit téssen Karakatra mohen?

MENYHÁRD

Karaka mochen? Nem.

MINYA

Azt teszi; én szives kedves barátom.

MENYHÁRD

Talám felöllem mondotta?

MINYA

650 Igenis, s azt izeni a Méltosagos Urnak, hogy maga személylyébe kívánnya meg latogatni s. meg kerni Léányát. Már pedig, hogy az Urban diszessebb Ipát lelyen, kívánnya Mamochinák, a mely az ő országába leg felsőbb *meltóság* – tenni.

MENYHÁRD

Kérem az Urat, hogy az ő udvarlására maga Qvartelyához engemet vezetni ne terheltessék.

MINYA

655 Onnan ő maga kívankozik előb az Urhoz jőni, s. nem sokara, remellem, itt fog termeni.

MENYHÁRD

Egyetlen egy dolog szorongat tsak éngemet. Hogy az én léányom ugy belé bolondult egy bizonyos Fúzi Demeter Nevú iffiuban, hogy esküvéssel le kötött hite mellet senkihez máshoz férjhez menni el tőkéllette légyen magában.

MINYA

660

Meg változtatottya szándekat, semmit ne busuljon az Ur, mihelyest az Herczeknek szemébe tekintet, mert a' világra egy termetű, abrázatu Demeterrel. Nekém, uram, az Herczek parantsolattyából bizonyos helyen ötet meg kell várnom. A többit könnyen el igazittyuk. És ime pedig egyenessen ide siet, látom, ő Hertzegsege.

MÁSODIK KIMENET

A' Voltak, Fúzi Demeter török köntösbe maga tarsaival

DEMETER

665

Hanmbozahim oqvi boraf bizarra szalomale.

MINYA

Azt mondgya ő Hertzegsége, hogy az szivet számos esztendők folyásával olly virágzo allopotban kivannya lenni, mint a tavaszi gyönyörűségessen virágzo kerti tömöt rósák. Az ilyen mondassál leg szivessebb köszönteset szoktak ki magyarázni a Törökök.

MENYHÁRD

670

Alazatos szolgálja vagyok Török ő Hertzegsegenek.

MINYA

Karigar kani bolo oustin moraf.

DEMETER

Oustin jok katamaleki bazon boze Alanuram.

MINYA

Az Egektől oroszlanyerőt és kigyoi okosságot kivan az Urnak.

MENYHÁRD

675

Török ő Hertzegsege felette tisztel engemet. Ne sajnálja meg mondani, hogy én Ő Felsegenek minden nemű szerentset s. minden napi boldog fel virradast kivanok.

MINYA

Ossa binamen szadok Neballi orakof Oram.

DEMETER

Belmen.

663 I kényen

674 I felett

MINYA

680 *Kivannya ő Hertzegsege, hogy töstént a belső Kamaraba bé menyen az Ur a Ceremoniak tartására s Uj Meltosaga Installatiojára.*

MENYHÁRD

(Öszve tsapja a kezeit:) Oly hoszas értelmét tsak két szóval!

MINYA

Igenis, Uram. Felete rövid beszedű és bő értelmű a Török nyelv. De mennyen az Ur, hóva kívánnya eő Hertzegsege. *(Ceremóniak közt bé megyen.)*

HARMADIK KI MENETEL

Minya egyedül

MINYA

685 Há, há, há! A Tátár vagtat! Ugyán furcsan van a dolog! Meg sem álmodtam volna, hogy oly könnyén, oly jól vegyhez mennyen. – Az én Uramis, na, mindha szüetet Török volna, ugy viselte magat. Osztán én, há, há, há! Tsak attol tartottam, hogy el neveszessem valamiként magamat. De ugyan tsak hivatalomnak jól meg felelék. – – Vallyón meg üsmerneké? – – Nem gondolom.

NEGYEDIK KIMENETEL

Pusztá Vari Fejedelem es Grof Szelekuti

MINYA

690 Az Urak nyilván Menyhárd Uramot keresik.

GRÓF

Igenis. De hol van?

MINYA

Há, há, há, soha ijen dolgot nem láttak Nagysagtok.

FEJEDELEM

Mi az a dolog?

MINYA

Menyhárd Uramból, Uramek, egész bolondot tettem, hi, hi, hi.

679 I Kivannya omlan eo

681 I O hoszast (II olly hoszszabb)

688 I felelek [Értelemszerűleg jav., múlt idő kell.]

GRÓF
695 Hogy hogy?

MINYA
Most az Uram által Török köntösbe öltöztettem, Mamamokhinak Instelláltattam, és el hitettem vele, hogy az Uram Török Bassának a fia. Magam tolmácsa lettem. Altallam kérette Uram a Leanyat. Mind arra, mind égyebre, a mire előb réa nem vihettük, rá állott.

GRÓF
700 Valóban, ha kinem adod vala magadot, meg nem ismertelek volna, ugy el változtatot teged a köntössed. Ditsirem az eszedet, s Uradhoz hivsegedet nagyra betsüllem. Meg erdemli Fúzi Demeter Uram, hogy erette *faradgy*.

FEJEDELEM
Magamis egyet ertek ebbe Grof Urammal. De örömet latnam Menyhárd Uramot Uj öltözeteben.

MINYA
705 Nem fog sokaig kesni. Hanem arra kerem Nagysagtokat, hogy magokis segítsek a trefat s az Ő nevetsegre meltó bolondságot.

GRÓF
Igenis. Ám ha ugy tetszik Ő Hertzeksegenekis, mihelest el érkezik, uj melto-sagaiban, örvendeni fogok Menyhárd Uramnak.

FEJEDELEM
710 Örömet enis ra allok. Remenlemis, mivel ebben a dologban fő közben jaró volt Minya. Meg nem fogom banni itten való mulatasomot. – – Erre latok egyget Török köntösben. Valoba Menyhárd Uram. Bé tsuda a tekintettye, öltözettye, ábrozattya!

MINYA
Én, Uramek, egy kevésse innen el tavozom, nem sokára megint visza fordulok.

FEJEDELEM
Tsak sokaig ne kesedelmeskedgyel, mert örömet latnank teged véle együt.

ÖTÖDIK KI MENETEL

A voltak Minyan kívül és Menyhárd

GRÓF

715 Uram, mind a ketten új Meltosagos szives örvendezésére sietünk, kivált képpen Léányá olj nagy szerencséjének a gratulatiojara.

MENYHÁRD

(*Török reverentiakot vétven:*) Uram, szívemből kívánom tinektek a kigyoi erőseget és az Oroszlanyi okosságot.

FEJEDELEM

720 Nagy Gratiarnak tartom, hogy en ezen új meltoságában az első köszöntői között lehettem.

MENYHÁRD

Kegyelmes Hertzek, kivanom szívemből, hogy a kerti rosas ágyai szüntelen virágozzanak! Hogy pedig az első köszöntőim közöt lenni méltoztatot, azért alazatos szolgajanak tartom magamot. Tessék minden ki telhetőkben velem parancsolni. Kesz vagyok holtig mindenekbe Herczegsegednek szolgálni.

GRÓF

725 (*a Fejedelemhez:*) Látya eő Herczegsege, hogy Menyhárd Uram nem Köz ember, se nem azon alávalo emberek féle, akiket a jó szerentse gőges nagy maga tartására s mas alattavalók meg vetésére szokot fel emelni, aki ugy, mint illik, nagy urasagnak polczanis maga szives barattyait meg ismérni méltoztássék.

FEJEDELEM

Ki tetszik tsak ebbőlis nagyra termet erköltse s. Uri nemzete.

GRÓF

730 Hol van pedig a Török ő Herczeksege? Mi, ugy mint Menyhárd Uramnak szives barattyai udvarlására s köszöntésére jöttünk.

MENYHÁRD

Amint látom, éppen most érkezik.

HATODIK KI MENET

A Voltak és Demeter Török Köntösbe

GRÓF

Hertzegsegednek szolgáltyára jöttünk, s. ajánljuk magunkat felseged Gratiájába.

MENYHÁRD

735 Hol a patvarba vagyon a tolmács, aki az Urak szives indulatit meg magyarázza ő Felsegének? Ugyan meg latnak, mely ekessen felellyen meg köszöntésekre maga ritka értelmű nyelven. – Hol a, hol vagy talmacs? – Enye, enye, hol mulatoz? Struf, strif, strof, straf. Groff Uram Nagy Uri ember, és Pusztavári fejedelem Nagy, Nagy Fejedelem, nagy fejedelem. *(Latvan, hogy nem ertetik:)*
740 Ah, nem érti, amit akarok mondani. Szelekuti uram Momamochi, s. Pusztavári Uram Mamamochi, s. azon kívül nagy Pusztá Varnak fejedelme. Mar vele gyorsabban nem szolhatok. De Ime, szerentsemre jó a tolmács.

HETEDIK KI MENET

A Voltak és Minya

Menyhárd

Hól volt az Istenért, talmács Ur? Az Ur nélkül semmit se erünk ő Herczegségénél. Mondgya, kérem, ő Felsegének, hogy ezek az Uraságok, ugy
745 mint én, szives barátim, magok kötelességeknak Ő Herczeksege Udvarlásával kivannak meg felelni. *(A Groffhoz és Fejedelemhez:)* Majd meg lattyak Nagyságtok be tiszta feleleteket fog adni.

MINYA

A lábálá krocsiram hacsí boram, trat-ab-ámér.

DEMETER

Catali gvitubal ourin sotel amalouchám.

MENYHÁRD

750 *(A Groffhoz es Herczekhez:)* Lattyak?

MINYA

Azt mondja ő felsége, hogy Nagyságtok Uri familiájára minden fele jó szerentsek, Zapor essők soha meg ne szűnnyenek hullani.

742 I jó tanács (II jön a' tolmács)
743 I [A sor elől hiányzik a szereplő.]

746 I kivannyak

MENYHÁRD

Nem de meg mondam, be ritka magyarázatu ertelmeket magya nyelven szokot mondani.

GRÓF

755 Valoba ékes, ritka és almelkodásra méltó értelmek.

NYOLTZADIK KIMENETEL

A Voltak es Fülöp

FÜLÖP

A vala még hátra, jó Batyam Uram, hogy Léányát Pogyan Töröknek adná, sőt magais pogyan köntösbe öltöznek!

MENYHÁRD

760 Mi baja vele ötsem Uramnak? Kerem szeretetel, ennek utanna velem nagyob respectussal Bánnyék, aki ugy mint Mamamuchi vagyok, s. szűnnyek meg már egyszer *piszkálni* abba, a melyekben nem kellene szemtelenül.

FÜLÖP

Bátyám Uramra esik jobban az a szó, akit kiki, a mint latóm, minden bolondságara, sőt Istentelensegreis orranál fogva, a mint látszik, vezeti.

MENYHÁRD

765 Leányomót a Veres Tengeri Bassa fianak adom feleségül. Nem latóm, ebbe mitsoda bolondság vagy Istentelenség légyen. Jovaslom azert inkab, hogy alázza meg magat, ötsem Uram, és Tolmacs Uram által magais eő Hertzekségének térdet féjjet hajtsion.

FÜLÖP

Se a Talmácsra, se a vad Istentelen pogányra sints egy tsep szükségemis. Utállóm mind a kettőt, mind a bűnömöt.

GRÓF

770 (*Fülöpnek:*) Az Istenert, mert kívánnya gátolni az Ur az ily különös szerent-sét? S vallyon gyalázátóság oly hatalmas Török Hertzeg sogoranak lenni?

FÜLÖP

Istenem, Istenem! Kerem az Urat, lásson maga bajához, a hól nem faj, ott ne tapogassa.

760 I egyszer abba (II egyszer piszkálni abba)

FEJEDELEM

Hiszém nagy és ritka szerentse, Ditsóséges állapot ez, melyet kezéből nem kell ki bocsatani.

FÜLÖP

775

Na, kérem herczekségedetis, ugy ne beszellyen bátyám előtt, hanem inkább az ő ostobaságot ismertesse meg vele. Ne elegyitse magát a korpába, ha meg nem akar mardostatni, tudgya már kiktől.

GRÓF

Egyedül tsak a szives jó indulat és az Urak haszna viszen arra, hogy minden után, modón szerentséjeket előmozdítani igyekeznenk.

FÜLÖP

780

Se szívességekre, se baratsagokra sints egy tsép szükségemis.

GRÓF

Ugy, de Kissó ra állót atya akarattyára.

FÜLÖP

El felejtkezhetetté Fűzi Demetérről?

GRÓF

Mit nem tselekszik a Léány, midőn Fő Damaságra mod adatik?

MENYHÁRD

Mit? Talám ellenzi ötsém Uram Attjahoz mutatot engedelmet?

Fülöp

785

Igenis ellenzem, hogy az igazság es diszesseg öszvenye kívül batyam uram parantsolatinak engedelmeskedik.

MINYA

(*Fülöpnek:*) Uram.

FÜLÖP

Mit akarsz?

MINYA

Kérem az Urat, tsak fügylmezzen egyket szomra.

FÜLÖP

790

Nem! Nem!.

785 [A sor előtt lévesen FÜZI I áll.]

MENYHÁRD

Valjón be törie egy szóval a' féjet ötsem uramnak?

FÜLÖP

Nem, nem hallóm meg tsak egy betüetis.

MENYHÁRD

Meg mondgyam

FÜLÖP

Semmit se akarók, hogy mondgyón nekem.

MINYA

795 Uram, tsak figyelmezzen, egyebet nem kivanók. Lassa az után, akármit tevő legyen, tselekedgyen!

FÜLÖP

Na, hát lassuk, mi sül ki belőle.

MINYA

800 (*Felre Fülöpnek:*) Ideje már, hogy ki fejtsem a titkót. Amit most lat az Ur, nem egyebet tselekedtük minnyajan, a mint vagyunk, hanem hogy az mit magais az Ur fő képpen kivant, meg lenne. A Veres Tengeri Bássa fianak szemellye alat lappang Fúzi Demeter Uram, akit, a mint tudva vagyok, Léánya ferjenek nem akárja semmi képpen Menyhárd Ur.

FÜLÖP

(*Felre:*) Ah! Ah!

MINYA

Es én Talmacs képiben Nyalka Minya vagyok.

FÜLÖP

805 Egészen meg ujjulok.

MINYA

De kérem az Urat, titkon *tartsa meg* a dolgot.

FÜLÖP

(*Minnyajok hállottara:*) Már énis meg adom magamot, az uj hazassagra réá allok.

799 I egyebet

799 I magis

806 I tartya a meg a

MENYHÁRD

810 Hala legyen az Istennek, hogy az egész világ már az észere tért. (*Fülöpnek:*)
Lattya, ötsem Uram, nem akarta meg halgatni. Jól tudom vala én, hogy ki
fejtene veres tengeri Hertzeksegenek az ő voltat.

FÜLÖP

Mindeneket helyyesén meg magyarazót, meg elegendtem. De hogy állandob
legyen a kötes, hivattássek *elé* a város notariusza.

MENYHÁRD

Helyessen! Hivattássek ele!

Peti

815 Én minnyart *elé* hívom őtöt, Meltosagós Uram, mert tsak itt lakik a szomszed-
sagba.

MENYHÁRD

Azonban *mutlassak* magokat Felségek, amíg én meg íratom a Contractust. (*Be
megyen.*)

FÜLÖP

820 Ugyan helyyessen meg segíték kegyelmes Uramek az én szandekomot. Soha
meg észembe sem tűnt volna, hogy ezen dolognak ily trefas vegye legyen.
Azertis nagy halaadással veszem Nagysagtok kegyes gratiajat.

Fejedelem

825 Örvendeg, Fülöp Uram, hogy önnön magam multságom kegyelmednek nin-
tsen szomorúsagara. Mindazaltal ha valamire hasznalt *ez a* furtsa tanalmany,
azt mind Minyanak tulaidonitsa s köszönnye. (*Minyahoz:*) Magamis azon
leszek, hogy erdemes jutalom nélkül ne maradgyon faradsagod, Te Minya.

MINYA

Alozatossan köszönöm Herczegseged gratiajat.

FEJEDELEM

Már tsak azt akarnám tudni, mitsoda szivel veszi Menyhard Uram a trefat, ha
eszre veszi, hogy meg tsalatkozék remensegeben.

FÜLÖP

830 Tudom, hogy nagy haraggal ellenzéni fogja a Leanya Lakadalmat. De eleb
nem kell tudtara adni, tsak mikor már Demeter Uraln leszen a contractus.
Azutan akarmit tsinaljon, nem banom.

813 | *éle*

815 | [A sor előtt szereplőként:] GÉCZI; *éle*

817 | *mutlassak*

822 | [A sor előtt szereplőként:] PUSZTAVARI

823 | *ez furtsa*

FEJEDELEM

Grof Uram, talam nem tanacsos nekünk itt maradnunk tova**b**, mert hallom, hogy Menyhard nagy haragu ember, ne talantam boszujat rajtunk toltse.

GRÓF

Azert bizvast maradgyon Hertzegseged, majd meg csillapittom én az haragjat.

Fejedelem

835 Na, lássa, Groff Uram; de en oly könnyen véle ki nem fogok.

FÜLÖP

Ihol pedig hozza már a Contractust.

UTOLSO KI MENET

A Voltak és Menyhard

MENYHÁRD

Na, meg van már a Contractus.

FÜLÖP

De subscribáltáé magat bátyám Uram?

MENYHÁRD

840 Meg van minden rajta, a Nevemis, a Pecsétemis. (*Azomba Fülöp nézi a Levelet.*)

GRÓF

Menyhárd Uram, tessék tehát oda adni a Levelet Török ő Hertzegsegenek tulajdon kezével, és parolatis kérjen ő Hertzegsegetől. Jelensége leszen ez, hogy se ő Hertzegsége, se Menyhard Uram betsüllete vesztese nélkül soha meg nem masolhattya a szandékát.

MENYHÁRD

845 Na, tessék hat Török ő Hertzegségének el venni a Contractust, es parolát adni! Kangi akarbat. (*Azomban parolat adnak egy másnák.*)

FÜLÖP

Már tehát ő Hertzegségé és ő Nagysága nekém bizonysgim lesznek, hogy ezen Lakadalomra mind Menyhard batyam, mind Török ő Hertzegsege önkent rea allottak.

GRÓF

850

Igenis, Fülöp Uram, azt én minden ember előtt kesz vagyok meg bizonyítani. De, Menyhard Uram, én ezen dologban egy kevesse meg ütköztem. Talám ebben nem kell vala oly annyira hirtelenkedni, netalantam üdövel meg tsalassek az Ur.

MENYHÁRD

De, Uram, ember legyen az, aki engem meg csaljon!

FÜLÖP

855

Bizony pedig magam is könnyen meg csalnam Bátyám Uramot.

MENYHÁRD

Meg latnam azt.

FÜLÖP

Ime, mi tagadas benne, hiszem batyám Uram maga magát meg csalta.

MENYHÁRD

Hogy, hogy?

FÜLÖP

860

Ugy, hogy *Fűzi* Demeter Urfinak mind Török ő Hertzegsegenek oda engedte a Léányát, Batyam Uram a gondatlansaga miatt.

MENYHÁRD

Mit? Nékem almat beszély, ötsem Uram. Én ebbe semmit se tudok.

GRÓF

De Menyhard Uram, ebben énis bizonysga leszek Fülöp Uramnak. S. helytelennek alittom előbenni hirtelen valo rendelesest, hogy Török ő Hertzegsegenek oda engedte Kisot, ambar nem is üsmerte őtet, kilegyen.

MENYHÁRD

865

Na, engem ne boszontsanak, Nagysagtok! En mar oda adtam Kisomot Török ő Hertzegsegenek, akar ki legyen.

FÜLÖP

(*Demeterhez nyilván:*) Na, tsak tehat ugyan jol jart Demeter Uram.

MENYHÁRD

Mit?

859 | [A *Fűzi* a második forrásból vettük át, az elsőben

a helyén álló szó nem olvasható ki világosan, inkább látszik *mind*-nek.]

DEMETER

870 Én tehat minden kitelhető alázatossággal köszönöm Menyhárd Uram hozzam-
való gratiáját.

MENYHÁRD

Hat kivagy te?

DEMETER

En az Urnak erdemetlen veje, Fúzi Demeter vagyok.

MENYHÁRD

Ki a hazamból! En Török Hertzegsegenek szántám az en Kissomot. Mas ellen
protestalok. Ad Visza a Contractust, mas képpen a táblara viszem a dolgot.

DEMETER

875 Mit? Talám az Ur perelni akar velem?

MENYHÁRD

Igenis, a tablara viszem a dolgot.

FÜLÖP

Batyam Uram, lég alább tsufot ne tegyen ked magából az egész város előtt,
mert ha perre kell menni a Dolognak, kitudodik Kednek minden bolondsága.

GRÓF

880 Valóban, Menyhárd Uram, nagy szégyent vall, ha meg tudják az emberek,
hogy mitsoda Török Herzegnek adta a' Léányat.

FEJEDELEM

Es megis Kend ellen mondatik a szententia. Bizonyára, ha egyéb nem vol-
nais, Legaláb egy Gavallérhoz nem illenek a szaván meg nem allani.

MENYHÁRD

De hát mert nem mondták ezt meg nekem az előtt?

GRÓF

De ki vehette volna észre?

MENYHÁRD

885 Hát már én nem lézek Mamamochi?

GRÓF

Már, Uram, ahol Török Hertzeg nintsen, ottan mamamochi^r ne keressünk.

879 I tudják

883 I Te hát

886 I mamamochi

MENYHÁRD

De mert nem mondtak ezt meg nékem az előtt?

FEJEDELEM

De hogy mondtuk volna Menyhárd Uramnak, holot magunkis későn vettük észre.

MENYHÁRD

890

Hát már szeginy Kisom sem lészen Hertzezné?

FEJEDELEM

Most az egyszer ugyan nem lészen, de annak utanna talám meg azis meg lehet.

MENYHÁRD

De mert nem mondtak meg ezt nékem az előtt?

GRÓF

Ha az előtt meg mondtuk volna az Urnak, talám meg else hitte volna.

MENYHÁRD

895

Ennek, latom már, nem mas az oka, hanem az az Istentelen Talmács. De ugyan mert nem mondtatok ezt meg nékem az előtt?

FÜLÖP

Tsak hadgyon beket már ezeknek, Bátyám Uram, és a hiaba való nagy polczokra hago gondolatokat elméjjéből ki vesse, es ecczer eszre térvén, maga alacson állopotyárol gondolkozok.

MENYHÁRD

Udde mert nem mondtatok ezt meg nékem az előtt?

GRÓF

900

Menyhárd Uram, mert bannya oly annyira az Ur, hiszem Fűzi Demeter egy becsületes gavaller?

MENYHÁRD

Jaj, de mit hasznal a, ha nem Nemes ember? Ah, de mert nem mondtak nékem az előtt?

FÜLÖP

905

De mi haszna, hogy így panaszkodik bátyám Uram? Már annak ugyan tsak ugy kell maradni.

MENYHÁRD

Ugy, de mert nem mondtak ezt nekem ez előtt meg?

FÜLÖP

De bizony eleget mondtam én bátyám Uramnak azt, maga sem tagadhattya.

MENYHÁRD

Ugy, de mert nem *mondottak ezt nekem ez előtt meg?*

FÜLÖP

910 Már hiaba való minden szó szaporítása, hanem inkább készüllyünk a Lakodalomra.

MENYHÁRD

Ugy, de *mert nem mondottak ezt nekem ez előtt meg?*

FÜLÖP

Na, többet neis szóllyon, mért én már meg untam azt a sok Trécselését, hanem jobb leszen bátyám uramnak, ha ezeket tellyességel el felejtí.

MENYHÁRD

915 Könyű Kednek, Bátyám Uram, mert ked ennek a trefának ostoba, illetlen kimenetelet nem érzi. De bezzeg érzem én, és holtig el se felejtém. De már énis ennek utánna okossab lészek. Ugyan ember légyen az, és jól fel kösse észét, aki éngemet ez után az orrommal fogva akar hurczolni. De mert nem mondottak nekem az előtt? (*Elmegyen.*)

FÜLÖP

920 En mindeneket alázatosson Köszönöm Nagyságtoknak, és kérem, mivel Nagyságtok segítségével ily szerentes ki menetele vala a Dolognak, hogy nagyságtok jelen letekkel ne terheltessenek diszesíteni nem ugyan a mostani modhoz szabót, hanem inkább csekely és parasztos Lakadalmunkat.

A MŰ ADATAI

A vígjáték szövegének két kézirásos másolata ismert. Az egyik a gyulafehérvári drámagyűjtemény 175–198. l. (Lelőhely: Gyulafehérvár (Alba Julia) Batthány-kvt. Mf. MTAK 194.)

A másik az 1769-ben Egerben előadott játéknak 1780-ban készült, ma lappangó kézirata. Ebből az utóbbi forrásból a vígjáték szövegét GRAGGER Róbert közölte. (ItK 1909. 327–359.)

GRAGGER a gyulafehérvári gyűjtemény szövegét az egri „kétségtelen másolatának” tartja, bár a leíró helyenként változtatott rajta. (*Molière első nyomai a magyar irodalomban.* ItK 1909. 154.)

A két szöveg közti eltérések azt mutatják, hogy egyik másolat sem volt a másiknak a forrása. A cselekmény a két másolatban teljesen egyezik egymással. Az 1780-ban készült másolat többletként tájékoztat az 1769-es előadásról, s röviden szól a cselekményről. A gyulafehérvári változattól eltérő szerepneveket használ. „Fen-héjázó, és maga sorsával meg nem elegendő embernek bolondsága.

908 I nem etc.

909 I készüllyük

911 I Ugy de etc.

921 I Nagyk

922 I Lakadalmukat

Mellyet az Egri Diszes iffjuság ugyan ott lakó nemesség előtt jádzott hazájának nyelvén, más országoknak Ditséretes szokását ebben követni akarván. 1769 esztendőben.

A' játékban fen-forgó személyek.

Fen-héjázó JORDÁN, polgár
FÜLÖP, testvér ötse Jórdánnak.
GRÓF SZELEKUTI, Jórdánnak színezett baráttya.
PUSZTAVÁRI FEJEDELEM, Gróf Szelekutinak baráttya.
SUGAR BANTSI
KURTA GETZI Jórdánnak szolgálí
FUR TSA PETI
SIPOS MIHÁLY, feő muzsika mester
FA-LÁBI PÉTER, tántz mester
KURUTZ JÁNOS, viadal mester
JAKAB DEÁK, filozofia mester
FÜZI DEMETER, iffjú legény
NYALKA GETZI, Fúzi Demeternek szolgálja."

A 98. sor után tartalmazza azt az énekszöveget, melyre a gyulafehérvári kézirat csak az *Ének* szóval utal. Az ének így hangzik:

Bákhus isten minden féle vigasságnak kezdője,
Evés, ivás, fársángozás és dobzodás szerzője,
Ide siess, Jórdán urnak légy te ma vezérlője
és hív gondviselője.

Hogy Jórdán ur vendégivel, kik ma uri udvarát
Meg szállatták, 's körül ülték tágos kerek asztalát,
Gavallérhoz illendő kép ma mulathassa magát,
vigan tölthesse napját.

A 103. sor után pedig az ezzel elégedetlen főhős vidámabb, szebbnek tartott énekéből tartalmaz két sort:

Hol vagy te most, nyalka kurutz,
Ki voltál olyan mint a Strutz.

Hasonlóképpen többletként az I. végzés befejezéséül az 1780-as másolatban egy farsangi cantilenát találunk:

Fársáng ünnepe el jött-jött,
Vigasság szívembe lött-lött,
Kolbászt a' szakátsom tölt-tölt,
Zsiros káposzta meg főtt-fött.

Igyunk, ne busullyunk hát-hát,
Míg szemünk valamit lát-lát,
És még leszünk olyanok-ok,
Mint a' tele pintze tok-tok.

Természetesen az egri előadást bevezető prolóógus nincs meg a gyulafehérvári másolatban. Ez az 1780-as másolatban a szöveg után áll, és így hangzik

Prologus ad Episcopum.

1.

1. Üdvözlünk téged, Kegyes Püspök térd és fő hajtással,
  2. Tiszteljük atyai szent kezéd ezer tsókolással.
  1. Vigasztalod szívünket,
  2. Vidámitod nyelvünket,
  1. Hogy kis játékunkra,
  2. Vig multságunkra,
- Uterque.* Meghajtod méltóságodat.

2.

1. A' játék Jórdán gazdát keservessen meg tréfálja,
  2. Mert régi sorsát nagyon vágyódván ő meg utálja:
  1. Bolond ez a' vágyódás,
  2. Esztelen uralkodás;
  1. Mert gyüitött pénzében
  2. És bötsületiben
- Uterque.* Tsorbát tett ez a' vágyódás.

Bár mind a két kéziratban ugyanazt a szöveget találjuk, ritkán előfordul, hogy egyes szavakat az 1780-as másoló mással cserélt fel, egy-két sort pedig a feltételezett közös forrásból kihagyott. A változtatásokat tudatosan, a szöveg érthetőségére törekedve végezte. A gyulafehérvári változat erdélyi tájszavai helyett ismert köznyelvi szavakat találunk nála. Pl. a *vecek* (vetzek) (330., 434., 442. sor) helyett következetesen a *gyermeket*. A *banka* (357. sor) mumust, ijesztő szörnyet, (ördögöt) jelentő szót a közérthető *kő*-vel helyettesíti („Mi a kő szállott ebbe az emberbe?”) Az *O te tők kolop* (= tökfilkó, 423. sor) helyett csak ennyi áll: *O te tők*. Hogy a szöveg érthető legyen, logikusnak tetsző változtatásokat tett. Pl. a 219. sor latin mondását: „sine doctrina vita est quasi mortis imago” – így adta vissza magyarul: „a tanulatlan ember olyan, mint a tők”. (A 31. sorban a főhősről szólva mondják: „üres a feje, mint a tők”; ez az előzmény is hatással lehetett a változtatásra!) A gyulafehérvári másoló a 224. sorban az eredeti forrásban is bizonyára ott található fordulatot másolta le: „a tanolatlan ember olyan, mint a dög.” Az *imago mortis*nak (a franciában: une image de la mort!) ez felel meg, és a következő passzus mindenképpen a halott képére vonatkozik; az lehet *halavány* (226. sor). A tőkről beszélni itt, azt *sárga és halovány*ként emlegetni az adott helyzetben értelmetlen. Bármily szokatlanul hangzik is a kifejezésben a *dög*, ez a franciának (és a latinnak!) helyes megfelelője. Ez állott a feltételezett, a forrásul szolgáló magyar darabban, melyet a gyulafehérvári másoló hívebben követett, mint az 1769-es egri előadás színre vivője vagy talán csak az eljátszott darab későbbi lemásolója.

Ez utóbbinak a szövegében egyéb korszerűsítő, „modernizáló” megoldásokat is találunk. A gyulafehérvári gyűjteményben helyenként homályos passzusokat olvashatunk (pl. a 84., 86. sorban: „Szotty bele silva lé teged bár borsolnának ... Ugyantsak helybe ki van.”), minthogy feltételezésünk szerint a másoló ragaszkodott az előtte fekvő szöveghez. Az 1780-ból származó kéziratban ez az alig értelmezhető rész kimaradt. Ugyanúgy, mint pl. a 846. sorban a főhős szájába adott két török szó, hiszen ő nem tudhat törököül. Az 1780-as másolat szerint a 262. sorban a főhős azt kívánja, hogy őt a filozófia mestere „normális iskolára” tanítsa. Az *ortografára* szót változtatták át erre; ez volt a gyulafehérvári másoló forrásában a francia szövegnek megfelelően, ahol ez áll: „apprenez-moi l'orthographe”.

Bizonyos módosításokat a feltételezett „ősi” forráson valószínűleg a gyulafehérvári gyűjteményben ránk maradt szövegnek a másolója is végzett. Talán a szereplők nevét ő változtatta meg részben. Kurta *Geci* lehetett eredetileg a főhős egyik szolgájának neve. A gyulafehérvári másolatban ő szintén a *Peti* nevet kapta. De a 85. sorban mégis *Getzi* néven szólítja a gazdáját, a 815. sor élén pedig *Peti* helyett az ő nevét találjuk.

A feltételezett ősforrás, a *Fennhéjázó* minden valószínűség szerint Erdélyben keletkezett. Emellett szólnak a szövegben található erdélyi nyelvi sajátosságok, s hogy belekerült a gyulafehérvári drámagyűjteménybe. Feltehetőleg azért, mert a darab valahol Erdélyben (Kolozsvár?) jött létre. Az 1769. évi egri előadásra ezt az ősbibb szöveget valamelyest adaptálták.

SZERZŐ

Molière vígjátékának fordítóját, magyar nyelvre való áttöltőjét nem ismerjük. Valószínűleg német közvetítéssel jutott el a darab magyar földre. (Lásd erről a *Forrás* című fejezetet!) Ezen a feltevésen nem igen változtat az a tény, hogy a 23. sorban olyan olasz szót (a' ke gusto = che gusto) találunk, mely a franciában nem fordul elő.

A *Fennhéjázót* többen azonosítják a Nagyváradon 1759-ben játszott latin nyelvű *Homo gloriosus*-szal. (Vö. GRAGGER, i. m. ItK 1909. 154.) Mások Plautus *Miles gloriosus*-ának leszármazóját sejtik benne. (TÉSI Edit: *Plautus Magyarországon*. Bp. 1948. 11.) Mivel az 1759-es váradai előadás szövegét nem ismerjük, a nagyváradi előadásnak a *Fennhéjázóval* való viszonyát nem lehet tisztáznunk.

1774. február 6-án a minoriták kanta-kézdivásárhelyi iskolájában Miklósi Ambrus rendezésében a *Stolander a bálban* című darabot játszották. (Kiad. RMDE XVIII. 2. köt. 12. sz.) A vígjátékban *Az Úrhatnám polgárral egyező* cselekményelemeket találunk. Stolandert „esztelenitziás titlulussal tőzögerezik fel”, mint ahogy az úrhatnám polgárt, a fennhéjázót mamamuchivá avatják. Stolandert is a hangok helyes artikulációjára oktatják, a hármass reverenciával való tiszteletadásra tanítják. A sajtó alá rendező KILLÁN István feltevése szerint Miklósi Ambrus „a gyulafehérvári variáns alapján dolgozhatott, vagy egy általunk nem ismert *Úrhatnám polgár-változatból*”. (RMDE XVIII. 2. köt. 552.) Mindez azonban nem visz bennünket közelebb a *Fennhéjázó* szerzőjének meghatározásához.

Megemlítjük, de bizonyítani nem tudjuk GRAGGERnek azt a feltevést, hogy a *Fennhéjázót* Illei János is írhatta. (ItK 1909. 155.) Elvileg ez lehetséges lenne. Illei 1759–1761 közt Erdélyben (Udvarhely, Kolozsvár) tartózkodott, 1767-től 1773-ig újra Kolozsvárt élt. Kétségtelen, hogy a *Fennhéjázó*nak a gyulafehérvári gyűjteménybe került szövege Erdélyben keletkezett, és a gyűjteménybe való feljegyzése 1773 előtt történt.

FORRÁS

Nem ismerjük azt a közvetlen forrást, melyet a gyulafehérvári gyűjtemény másolója, illetőleg az 1780-ból származó kézirat készítője használt, kisebb-nagyobb változtatással átdolgozott. Feltételezhetően német szöveget ültetett át magyarra, nem Molière eredeti francia vígjátékát. A *Strimfi* (55. sor), *Slafrog lajbli* (64., 79. sor) szavak német forrásra utalnak.

Darabunk nagyobb részében Molière *Le bourgeois gentilhomme*-jának hű fordítása. (GRAGGER Róbert: *Molière első nyomai a magyar irodalomban*. ItK 1909. 151–155.) A szerelmi jelenetek, a női szerepek kiiktatása következtében szükséges volt a cselekmény módosítása. *Az Úrhatnám polgárnak* Dorimène iránti érdeklődéséről, vonzalmáról, természetesen szó sem esik, a márkinő és kedvese nem kerül színpadra. Szerepüket gróf Szelekuti és Pusztavári játssza a Menyhárdhoz való viszonylatban. A feleséget a főhős öccse, Fülöp helyettesíti. A szolgálólányt pedig Nyalka Minya, Fúzi Demeter inasa. A leány pedig, akinek férjhez adása körül olyan sok bonyodalom kerekedett, egyáltalán nem lép színre.

A szerelmi jelenetet nem tartalmazó részeknek a darab sokszor hű fordítását nyújtja, a cselekményen való módosításokban is nagymérvű szövegegyezéseket találunk. Az adaptátor azonban gyakran rövidít, elhagy a szerepekből. Így pl. a zene-, tánc-, vívástanulási jelenetei alaposan megrövidülnek; a tanítómesterek hajbakapnak ugyan szakmájuk védelmében, de tettlegességre nem kerül sor. A szabómester nem jelenik meg a színpadon. Nem látjuk a mamamochivá avatás ceremóniáját, nincs balett, muzsika, ének, legfeljebb rendezői utasításban hallunk elvétve ilyesmiről. Különbözik azonban a vígjáték befejeződése. A magyar változatban a főhős tudomást szerez róla, hogy becsapták, ostobaságának „illetlen kimenetelét” érezve hagyja el a színpadot. Az eredetiben teljes megelégedettségben távozik, hogy a jegyzővel elkészíttesse a contractust. A színpadon maradtak pedig énekkel, táncsal, muzsikával mulatják magukat.

A magyar vígjátéknak Molière darabjával való eszmei, tartalmi szövegegyezéseit a következő táblázat mutatja.

Fennhéjázó	Le bourgeois gentilhomme
I. 1.	I. 1.
I. 2.	I. 1. II. 1.
I. 3.	II. 1.
I. 4.	II. 2., 3.
I. 5.	II. 3., 4.
II. 1.	III. 1.
II. 2.	III. 2.
II. 3.	III. 3. (első rész)
II. 4.	III. 7.
II. 5.	III. 8.
II. 6.	III. 12.
II. 8.	III. 13.
III. 1.	IV. 3.
III. 2.	IV. 4.
III. 3.	IV. 5. (első rész)
III. 4.	IV. 5. (a ceremónia nélkül)
III. 5.	V. 3.
III. 6.	V. 4.
III. 7.	V. 4.
III. 8.	V. utolsó jelenet.

Az adaptáló az öt felvonásos Molière-vígjátékból három *Végzést* csinált. Hozzáértően szerkesztette át az eredetit.

Az *Úrhatnám polgáron* kívül munkája más Molière-mű ismeretéről is bizonytságot tesz. A befejező jelenetben a főhős nyolcszor ismételteti környezetéhez a kérdést: „De ugyan mért nem mondottátok meg ezt nékem ez előtt.” A *Scapin fufangjaiban* viselkedik hasonló módon Géronte, mikor fiának a török gályára kerülését nem értve, ismételten Scapinhez intézi kérdését: „Que diable allait-il faire dans cette galère?” Igaz, hogy ezt a fogást eltanulhatta magyar vígjátékból is. *Scapin fufangjait* a XVIII. század hatvanas éveitől már magyar nyelven ismerhették nálunk. A *Gazda Péter* című játékban (lásd kötetünkben a 11. szám alatt!), a minorita *Zsákosi fufangjaiban* (kiad. RMDE XVIII/2. 13. sz.) egyaránt megtalálható.

ELŐADÁS

A *Fennhéjázó* előadásáról kétségtelen adatunk 1769-ből van. „A egri Diszes iffjuság” ez év farsangján játszotta el a prologus tanúbizonyossága szerint Eszterházy Károly püspök jelenlétében. Fentebb említettük, hogy a darab legrégebb nyomát az 1759 farsangján Nagyváradon a „risus ciendi causa” bemutatott *Homo gloriosus*-ban keresik – kellő bizonyíték nélkül.

Mivel az 1773 előtt másolt gyulafehérvári szöveg ősbibb, eredetibb szövegnek látszik az egri előadást 1780 táján Kolozsvárott lejegyző Szabó József-féle másoltnál, és mivel a darab nyelvvezete miatt a gyulafehérvári változat kétség kívül erdélyi származású, valószínűnek látszik, hogy valahol Erdélyben is eljátszották, még pedig az egri előadást megelőző években.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunk szövegét a gyulafehérvári drámagyűjteményből vettük. Részben azért, mert ez közelebb áll a feltételezett, ma lappangó eredetihez, nyelvben az 1769. évi egri előadásnál régiebbnek vélt erdélyi keletkezést dokumentálja. Másrészt az 1780 tájáról származó másolatot GRAGGER kiadta, teljes szövege hozzáférhető. A kötetünkben közölt szövegtől való eltéréseit ezért nem közöljük. II-vel jelezve, mégis egyes esetekben idézünk belőle, amikor a gyulafehérvári másolat hibáinak javítását,

homályos részeinek megvilágítását ezzel segíthetjük. Ez a forrás gondosabban, épebben őrizte meg a szöveget. A gyulafehérvári gyűjtemény lejegyzője ugyanis több helyen hagyott ki írás közben betűket, néha szavakat is. Vétségei azonban könnyen javíthatók.

A másoló sokszor a kiejtés szerint írja a szavakat. Az ékezetek kitételében gondatlan. Sajátos hangjelölései vannak. Pl. a *g* hangot sokszor az összetett *gy*-vel írja, viszont a *gy* hangot a *g*-vel jelöli. Ez utóbbit mindig *gy*-re írtuk át a könnyebb olvasat kedvéért. A szövegben az *y*-l ilyenkor mindig kurziváltuk, de mivel ez nagyon gyakori jelenség, a lapalji jegyzetbe ezeket az eseteket nem vettük fel. Nem tüntettük fel az *ö*, *ő* és *ü*, *ű* értékű kijavított *o*-kat, *u*-kat sem. Ennél a két magánhangzónál a hosszú illetőleg rövid kiejtés jelölésében – a kézirat következtelen eljárása miatt – a mai gyakorlat szerint jártunk el. Egyébként követtük a kézirat helyesírását. Megtartottuk a nagybetűs szókezdeteiket, a szavaknak sokszor furcsa egybe – illetőleg különírását. Az egybeírt névelőt azonban jelölés nélkül elválasztottuk a szótól. Ha az érthetőség miatt az egybeírt szavakban változtatnunk kellett, ezt kurziválással jelöltük, és a lapalji jegyzetekben az eredeti írásmódot feltüntettük. Ugyanígy jártunk el minden egyéb szójavításnál.

A szereplők nevét egységesítettük, és a neveket a mai helyesírás szerint (GRÓF, BÁNCSI, FALÁBI) közöltük. De csak abban az esetben, mikor a szöveg előtt kiemelten fordulnak elő. A szövegen belül megtartottuk a kézirat írásmódját.

A központosásban itt is a mai gyakorlathoz igazodtunk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 11 *funi* – fűjni
23 *a' ke gusto* = *che gusto* – micsoda élvezet
26 *per fistulam* – sípval
30 *szárrába* – lábába
45 *diagaluskánake* – dialógusnak-e; *menynótáknak-e* – menüettnek-e
55 *Strimpfiu* – harisnyát
64 *Slafu rogat* – slafrogot – köntöst (Schlafrock = hálóköntös)
79 *labliját* – lajbiját, mellényét (Leiblein)
84 *Szoty bele szilva lé ...* A Czuczor–Fogarasi szótár szerint annak mondják, aki valamely beszédben hívatlanul belekottyant. (III. 1342.)
103 [A II. forrás itt énekszöveget is ad.]
108 – 109 [A II-ben ezt FALÁBI mondja.]
110 [A II-ben Sipos (= TORKOS) mondja.]
120 *flosofia* – filozófia [Többször is így!]
127 *nem alhat* – nem állhat
159 *ezek a legyencskék* – lengyenek, lengyelek [A II-ben a 156. sorban nem pásztori táncról, hanem lengyel táncról van szó!] A szónak azonban lehet legényecskék értelme is.
165 *gordonra* – nagybögőre
170 *a reverentiazás* – a tiszteletadás
196 *Czin czagtatasnal* – cincogtatásnál
222 *verbi gratia* – példának okáért
237 *Barbara, Celarent, Darii ...* – A középkori skolasztikus logika műszavai, önálló értelmük nincs.
297 *Precektor* – praepceptor helyett
330 *veczeztől* – gyermektől [Később is többször előfordul.]
350 *leptses* – ronda, mocskos
357 *banka* – mumus, ártó szellem
362 *fundus* – jószág, telek
392 *iszketni* – viszketni
423 *tök kolop* – tökfílkó; *tökével* – tuskóval
431 *sültelen* – sületlen, tökéletlen
439 *réám tann* – talán [?] rám (II *rajtam* tsapást ejteni!)
454 *Kisot* – Menyhárd lányát ismételtelen így emlegetik (II Katiztát)
485 *törsök* – fatuskó

- 510 *Annyi vagyont* – *anya* vagyomból javítottuk (II. anyai [!] vagyon)
- 537 *szegyen* – szegény
- 542 *tetetet* – hamis, ál
- 557 *masua* – máshová
- 583 *Flantz ember* – jómodot fitogtatóan öltözködő, viselkedő ember
- 592 *Ekkorabban* – abban a korban, [amikor térdig érő termetű volt]
- 631 A török szavak itt is és a továbbiakban is a fantázia szüleményei. Csaknem teljesen ugyanazok, mint Molière komédiájában.
- 651 *Mamochinak* – későbbi Mamamokhi, Mamamuchi alakban fordul elő, (II Mamamóki; Molièrnél: Mamamouchi) kitalált név és méltóság.
- 687 *el nevesessem* – el ne nevessem helyett szórontás lehet (II el ne nevessem), de a *veszít* igének is van értelme: csak pórul ne járjak, el ne veszítsem magam.
- 753 *magya nyelven* – a maga nyelvén
- 785 *öszvénye* – ösvénye
- 846 *Kangi akarbat* – A Menyhárd szájába adott áltörök szavak a II-ből hiányoznak.
- 861 *beszély* – a. m. beszél
- 867 *nyilván* – nyíltan, mindenki füle hallatára

10.

TITUS KEGYELMESSÉGE

[SZEREPLŐ SZEMÉLYEK:

TITUS – római császár

VITELLIA – udvarhölgy, Vitellius volt római császár leánya

SEXTUS – udvari ember, Titus barátja, majd az összeesküvők egyike

ANNIUS } udvari emberek fiai

PUBLIUS }
SERVILIA – udvarhölgy, Sextus huga, Annius jegyese]

TITUS KEGYELMESSEGE

ELSEO VEGEZES

ELSŐ KI-MENETEL

Vittellia, Sextus

VITELLIA

Mi a' patvar? Tehát Sexte, minduntalan tsak egy regét vittatsz előttem? –
Tudom, hogy immár Lentulus a' pártos levet öszve szúrte veled, és hogy segéző
társai tsak a' te parantsolatodtól fügnek. A' fel-dulando Kapitolumnak ropa-
go lángjai kezdete léssen a' zur-zavarnak, melyben Titus ellen rohannyotak.
5 Azoknak kik tzimbora kötésben vannak veletek, piros prémek fognak lobagni
jobb vállokról, mellyekkel másoktól különböztetvén, magokra ismérhessé-
nek. Ezeket mind egy tsöppig immár szászor, ezerszer hallottam tőled, mégis
vontatod boszúállásodat a' rajtam tett gyalázotért. Talán azt várod, hogy
Cupido bolond nyilától sebes Titus fészket verjen magának a' trónus székbén?
10 És benne maga mellé ültesse Bereniczen mátkáját, által adgya a' kevélynek
Augusta nevét kezével-edgyütt? Mondhatsza, mit várhatok egyebet?

SEXTUS

Ó Egek!

VITELLIA

Sovány sohajtás ez! Hadd értselek! – Midőn el válsz, mindenre kész szíved
válsz el tőlem, midőn meg térsz, mindenben üress kézzel térsz meg hozzám.
15 Kapdos, mind a' tengerbe vetett, mindenfelé. Ugyan honnan erednek ezek az
egymást tsapdósó változások benned?

SEXTUS

Szívem, ki beszéllem magomat: mikor reád tekintek el halok éretted, forr
a' méreg bennem, boszumat kívánom tölteni Tituson, hogy meg bottlott a'
törvény igazságban irántod; mikor pedig Titust nézem (felne pattany, ha
20 szollok), szeretem Titust.

VITELLIA
Tehát? –

SEXTUS

Minekelőtte meg dorgálj, engedd, felnyitom szívem titkait. Te a' boszú-állást,
Titus az hitelt várja meg tőllöm. Te gyűrűt váltva noszagatz Titusnak fejé-
re; Titus temérdek jó téteményivel zabolázza törökedésemet koronás fejére.
25 Éretted a' szerelem, Titusért a' mély barátságna tüze és kötölességem vias-
kodik. Hozzád mikor térek, arany ortzádon ujdón ujj rosák, mikor Titust meg
udvarlom, ő benne mindenkor külömbféle drága deli erköltsök virágoznak;
rettegek meg-szegni a' te kedvedet, őtet életéből ki szollítani irtozom. Ha
30 tégedet el tsap kezemről más valaki, hólt színbe maradok, ha el ütöm hüt-
vösségedet, magam magomnak unalmos nyűgöt szerzek. Ezek, ezek az habok
ringetik mindenfelé fel-tett szándékomat. Most pirangoss immár, most dörögj
ellenem.

VITELLIA

Nem, háládatlan, nem, nem vagy méltó, kit harogam ditsóitsen! Nem mind
barátod, a' ki mosolygó szemmel hunyorit reád.

SEXTUS

35 De Titus –

VITELLIA

Nem terheltem tovább füleimet –

SEXTUS

Nem ugy szívem, nem ugy! Mérsékeld meg mind ezeket jozanabb serpenyővel
magadnál! Ne kívánnyad, kérlek, a' Világ Örömét, Roma Városának Atyát, a'
mi szives barátunkat élete virágjából Titusban ki vágotattni. Mutass az egész
40 Őseink közül ehez hasonló Hertzeget, a' ki oly nagy szívű, oly bő kezű, oly
kegyelmes, oly szen nélkül valo volt légyen ő előtte? Tudniillik veszett nap
volt az Titusnál, a' melyben senkinek nem tágitotta ügye fogyatkozását jó-
tételével.

VITELLIA

Ám, de uralkodik –

SEXTUS

45 Uralkodik, de külömben, mint egyéb Hertzegek, ő viseli sulyos terhét az
Országnok, mi veszük hasznát.

VITELLIA

Nyalánk okok ezek, Utálotos! Talán azért jöttem elődbe, hogy itten helyben
halálos ellenségemnek milyen amolyan erköltséit hányad szememre? Nem

jút eszedbe immár, hogy ez a' szép madár, ez az hányott vetett hires bajnok az
50 én Atyámtól ragadta a' thronus széket, melyben most kényére kedvére hival-
kodik; hogy engemet réá szedett, és majd nem erón-erővel (a' mi legnagyobb
vétek benne) öztönözött, hogy szeressem? És még-is azután, az hitetlen, vissza
hitta ismíg Tyberis partyához Bereniczen Aszonyt? Leg alább jedzett volna el
55 magának a' Romai Dámák közül hasonlót magomhaz, és nem fájna szívem.
De Sexte, előmbe tenni egy sült paraszt, számkivetett, sohonnai személyt, ezt
már sokallom.

SEXTUS

Nem tudod Vitellia, hogy Bereniczen Aszonság hivatlanúl tért vissza az utból?

VITELLIA

Áha, ne ámíts ily gyermekes mentséggel! Taposztolva tudom lángozo tűző-
köt. Szemeimmel láttom mind a két félnek zápor könyv-hullajtását, melyekkel
60 ásztották egymást, mikor régente bútsút véve Berenicze. Egy szóval emlétem,
mitsoda tisztelettel, mitsoda öröm tapsolással fogadta ezt a' jövevény aszonyt,
mely sokbéli vissza-tértében Titus. Egészen belé dühödöt a' nagy gyémánt
szívű Hertzeg, majd-nem hal, vész utánna, ugy szereti.

SEXTUS

Vitellia, meg botsáss. a' te szivedet az irigy tsömör bántya.

VITELLIA

65 Enyémet? Távúl légyen; nem éppenséggel, nints-is, mit iriglyenem.

SEXTUS

Irigyled Berenicze Aszszonynak szép szerentséjét.

VITELLIA

Hát irigység az, mikor egy ilyen Dáma meg-vettetik, meg böstelenitetik, és
azon törődik?

SEXTUS

És még-is –

VITELLIA

70 És még-is, nintsen annyi szived, hogy boszút álj gyalázotomért?

SEXTUS

Én vagyok –

VITELLIA

Te rátz vagy, nints hited, mind annak. Vakarj töllem, hitetlen, fel bontom

hazug esküvéseidet, mellyel hozzám tsatlottad hűségedet. Istennek hálá, nem szükölködik még gavallérokból Vitellia, a' kikre bizza boszúját.

SEXTUS

75 Halhadsza, kérlek!

VITELLIA

Untig hallottalak. Sok, a' mi sok –

SEXTUS

Várákózzál!

VITELLIA

Isten hozzád!

SEXTUS

80 Szívem, kintsem, Vitelliám, szépen kérlek, – hová oly komor kedvel? Botsáss-meg, immár meg lesz minden, parantsoly, küldgy tűzbe, vasba, végére járok Titus fejének.

MÁSODIK KI-MENETEL

Sextus, Vitellia, Annius

ANNIUS

Sexte, kedves barátom, a' Tsászár hivat.

VITELLIA

Az markotokban az alkalmatosság, kapjatak üstökébe –

ANNIUS

85 Ugyan-tsak ki-tett magáért a' mi bajnokunk, Titus! Mind Világgal, mind magával parantsol; kiadott Bereniczé Hertzegnén.

SEXTUS

Mit? S hogyan?

VITELLIA

Mit hallok?

ANNIUS

90 Méltó álmétkodástok. Románok szeméből mint a' gyöngy ugy ömlenek a' pityergő könyvek örömeiben, tsudálkozik. Sőt magam-is alig hihetem még most-is, a' ki ezen Nemes dologban jelen voltam.

VITELLIA

(Meg tér ismét minden reményem!) O, kegyes Istenek!

SEXTUS

O, halhatatlan győzedelem!

VITELLIA

Bár csak halhattam volna a' büszke Aszszonynak Titus fejére hintett átkait!

ANNIUS

95 Sőt, soha sem láttam én Vidámabb ortzával az hertzegnét. El bútszótt ugyan, de bőven érezte égő tüzeit a' Tsászárnak, taposztolta-is a' bútszó szempillantást, nem csak magának, hanem Titusnak-is nagy szivszorongatásira válni.

VITELLIA

Könnyön meg tsalatkozik, a' ki könnyön hiszen.

ANNIUS

100 Inkább te tsalatkozá, Vitellia. A' Vak-is tapinthatta Titusnak magáról nyertt győzedelmét, nyertes volt, de serényen iporkadott, el nem nyomattatott, de mindazonáltal mint a' bús tenger magával küsködött, míg ortzáján-is ki-törtek szive, szerelme háborúi.

VITELLIA

Talán (hadd érjen meg a' készület!) hallazd továbbrá, a' mit parantsoltam.

SEXTUS

105 (Mégsem engeded, hogy lássam, avagy hogy a' te kegyetlenségedről panaszomat terjeszem.)

VITELLIA

S mit láttál? miről panászalkadhatz? (*Magának harogassan.*)

SEXTUS

Semmiről. (Ó, Egek, hová légyek? Akarnék-is szollani, nem-is, mint' a' Dunának jeges zaj népe, mikor a' szelektől vettetik ide-is, amoda-is, hasogattya a' terhes hajokat, szakasztya, ugy háborgattatom belől, ugy emésztetem.)

VITELLIA

110 Ha szeretőm akarsz lenni, a' gyanút tedd félre, és többet kétes beszédiddel ne fárazd szived mátkádot. – A' ki Vaktában hisz, magához szegődteti az hitet, a' ki mindenkor tart a' tselvetéstől, gödröt ás magának. (*El mégy.*)

HARMADIK KI-MENETEL

Sextus, Annius

ANNIUS

115 Ihon, barátom, ihon az idő, melyben boldogithatz engemet. Servilia Kis-Aszonykádót már régen ide igitred nékem, tsak Fölséges Urunknak akarattyátúl függ a' Menyegző; most vittasuk.

SEXTUS

Minden jelei szándéknak mind azon törvény parantsolatak előttem. Magam-is azt ohajtom, hogy szüvünket, a' mellyek pitzinségünktől fogva olly szorossan egybe kaptoltattak, vér szerént-is egymásnak le kötelezzük.

ANNIUS

120 Boldogtalan volnék még a' más Világon-is, hogy ha Serviliámat el nem nyerhetném, a' vagy ha más Valaki –

SEXTUS

Ki merne más határán szántani! Servilia pedig tégedet szerett; magam-is mindenestül rajta vagyok, hogy kezet fogjan veled. Titus sem fog gántsot vetni menyegződben, mert igazság szerető Tsászár.

ANNIUS

125 Meg engedem, de még-is minden árnyéktól tartok. Öledbe bizom minden ügymöt, Szerelmes Barátom. (*El-megy.*)

NEGYEDIK KI-MENETEL

Sextus maga

SEXTUS

130 Most adgyatok tanátsot, Istenek! Most segítetek! Lassan lassan, és magam-sem veszem észre, hogy el vesztettem magomat, fartoll mellőllem minden erőm, nintsen egész életemben ártalmassbb, mint az átkozatt szerelmem. Vitellia markába áll szivem, akarotam, minden sorsom. – Jól, és igen-is jól sajdittya eztet a' kevély, azért minden ortza szégyen nélkül forgatt a' mőre tetzik, és mintegy porrázon oramon hurtzol ide 's' tova. Gyalázot! És meg kell engednem, egy Nemes, fenförgő Romai bajnokban. – De mit van, mit tennem? Nem mérek motzanni előtte, tétóva fitzamodik elmém, világossan taposztalam, még sem rázhotam-le rollam az átkozatt szerelmet, el hatott
135 bennem éppenséggel.

ÖTÖDIK KI-MENETEL

Publius. Tanács követek. Polgár-Mester.
Titus a' Poroszlokkal, a' Nép, Annius, Sextus

PUBLIUS

O, Roma szerentséjére vigyázó Istenek, Titus, Augustus, hatalmas, kegyes, ahétatos Urunkban, mi üdönknek fénylő ditsősségét tartásatok szerentséssen! Őrizzétek mindenható kezetekkel fölséges fejében az halhatatlan borosztján koszorút, Világ Örömet, Roma vigasztalását! Ha nem lehet örök életű, legyen leg alább szamos az esztendőkbén. A' mi üdönknek iridgyeljük Titust az hátra üdők. Imé, fölséges, győzhetetlen Tsaszár, a' Romai Tanácsnak sűrű kívánságit, mellyeket szaporitnya szerentsés voltadért az véled vetekedő Istenek előtt, te véled mint hazánknak Attyával fennyen ditsekedvén.

ANNIUS

A' mi több, nem tsak hazánknak Attya, hanem Románok, és egész birto-kunknak őrző Istene vagy, Fölséges Tsászár! Erre való nézve szokjál immár lassanként az imádtatáshoz Istenek modgyára, kik egy mák szemnyivel sem érdemessebbek nállod. Nagy roppant templomat rendel te számodra a' Tanács, és azt kívánnya, hogy ugyanazon Istenek közöt, kiknek térdet hajt Roma Várossa, te-is temjén és egyéb áldozatokkal tiszteltessél.

PUBLIUS

Azon kintseket és finom marhákot, mellyekkel áldoznak az le-győzött birodalmak, Templomodnak állítására áldozzuk. Te, ő halhatatlan Tsászár, ezen hozzád lángozó Szeretetünknek jeleit vedd jó néven!

TITUS

Edes Szerelmes Magzatim, Romáj Vitézek, kívánságimnak a' tárgya egyedül a' ki Szerető Szivetek! – Mind azon által sokallom a' fölötte való szeretetett, és mikor hallom, sok pirós hinti ortzámot. Kedvesebb nevet soha nem tartok meg én, mint az Haza-Atyának nevét, mert ritka madár az a' mostani Világban, a' ki maga fészket fen-tartsa munkájával, annak javára, szerentséjére nézzen igyekezetével; sokan pedig midőn hazájoknak szolgálni látzatnak, szinte akkor rontyák, bontyák falait, hajdani törvényein sövént vágnak, szép régi szabadságait hasogottják. De ezen édes névre tsak méltó akarok lenni, ha el nem ütöm, falba nem verem fejemet. És a' mennyire kívánom a' halhatatlan Isteneket nyomazni éltemmel, anyira irtózom, tsak egy hajszáiban-is vélek ujjat vonni. El-vaditya magától jó barátit az, a' ki hozzájok hasonlittya magát. Nem-is állitok bomlottabb eszű Embert annál, a' ki el felejtí halhatóságát. Még sem vetem meg egy általyába ezen drága ajándékokat, hanem tsak másra akarom fordittani, nem a' mint ti szándékoskadtok.

PUBLIUS

Ha szabad tudnunk –

TITUS

170 Meg-szakadt Vesuviusnak torkai mód nélkül okadgyák szerte széllyel a' tüzet,
el lepték egész Kámpániát, hentergetik a' nagy meredek hegyekről a' rettentő
kő-szálakat, mindenünnen meg környékeszték a' Városokat sik mezőkkel
egyvelesleg. A' szegénység hajlékából ki rekedvén barmok-ként tsavarog a'
pusztákban, jobb része pedig majd el-vész éhen: ezeket segítsük az említett
175 kintsekkal, mert az mindenható Istenek-is átalják a' nyomorultak éhségét a'
pompás, illatozó tiszteletek mellet. Annyival inkább sem illik, hogy mi, pa-
lotás Méltóságok, Hertzegek tobzodgyunk, hivalkodgyunk, Földi kis Istenek
gyanánt imádtassuk magunkat, a' sok kintseket el fetséljük, hólmí dib-dáb vi-
gaszságunkra, tiszteletünkre; az özvegyek, árvák, szerentsétlen ügyefogyottak
azomban sinlődgyenek, ők pótólják-ki véres verétekkel ételünket, italunkat,
és minden tiffra falatért zápor átkokat szórjanak nyakunkra.

ANNIUS

180 Ó, Ditsósséges Tsászár!

PUBLIUS

Ezek, ezek azok az erköltsék, Tite, mellyekre nézve hasonlitasz az temérdek
Istenekhez! Még-is le-mondasz az imádtatásról –

TITUS

Elég, elég immár barátim! Sexte, tevéled vagyon egy kis közöm. Anni, te-is itt
maradgy! Félre álhathat egyéb Udvar és Tanács.

ANNIUS

185 (Most fogd pártomat Sexte!)

SEXTUS

Hogyan válhottál-meg Berenicze Aszszonykádttól, Fölséges –

TITUS

190 Sexte, szerelmes barátom, nem hiszed, melly szertelen ora vólt az nékem!
Nem vélhettem volna – de jól esett – meg győztem Szivetskémet, elment.
Hála az Egeknek! Illik már, hogy magomon-is győzedelmeskedgyem. A' leg-
nagyobb hadd-el haddon által evezünk nyertessen: az apró kökkénőknek-is
szakaszszuk végét.

SEXTUS

Lehet-é még más valami hátra?

TITUS

Vagyon, Sexte, vagyon. Gyökerestől, tövestől ki-akarok törni Roma szivéből

195 minden gyanut, hogy soha többé Berenicze Hertzegnét leendő hűvösömnek ne vélje.

SEXTUS

El-ment immár, senki innentúl erről nem gyanakszik.

TITUS

200 Nem, Sexte! El ment ugy-é minápában-is, de vissza tért ismét. Ha vissza jó harmadszor, félelemmel meg teli Romát, mind addig, a' mig hűvös társom Udvaromban nem leszen. Mód nélkül gyűlöli Roma Berenicznének nevét; akárkit kíván házomnál inkább látni, tsak Szomszéd Országtúl valót ne lássan. Igazlom szája izit magom-is, ditsirem gyomrát. És valóban, mikor találatnak a' Római határookban olly szép szeléd finom dámák, kikre méltán ragaszt-hattjuk szerelmünket, miért sarkolnánk itt, amott sohannában, nem hűvös, 205 és a' kit huszonött borjával kell ingyen tártoni, hogy mind magunkat, mind Országunkat ki pusztítsa.

SEXTUS

Valjon mire arányoznak ezek, Augustus Uram?

TITUS

210 Tudniillik: hogy maradjon tehát a' fa képnél Bereniczé Hertzegné-is, és mivel a' szeretet bennünket mind ekkoráig öszve nem szerezhetet, akarom, hogy szerezen öszve a' barátság. Te hugotskádat kívánom ma el-jedzeni magomnak.

SEXTUS

Serviliát?

TITUS

Azt igen-is.

ANNIUS

(Boldagtalan fejem!)

SEXTUS

215 Egek, ô mit szültök Annius fejére?

TITUS

Hallod-e, Sexte, szándékomat? Mit szollasz hozzá? Miért nem felelsz? Aránzdod-é, hogy ez meg lehet?

SEXTUS

Mit mondgyak? Kegyességed ugy el szoritatta nyelvem járását, hogy lehetetlen – akarnék –

ANNIUS
220 (Én miattam epezsti magát barátom.)

TITUS
Mondd-ki szabadgyában szivednek rőjtek titkait, kész vagyok kedvedért min-
denre.

SEXTUS
(Most kell jó barátom segéttennem!)

ANNIUS
(Rajta nagy szivel, lélékkel!)

SEXTUS
225 (*Bátron mondgya:*) Tite!

ANNIUS
(*Bátron mondgya ő-is:*) Fölséges Tsászár! Sextusnak belső szándékát szemé-
ből olvasom. Alázotból, szégyelletből nem szólhat. Föllöttébnék itéli, amit
kévánsz, nem gondolja-meg azon közben, melly szükséges légyen mind a' két
230 Romai Dámák közöt nintsen se mássa, se párja, akár erkölcsét, akár deli
termetét, személyét tekintsed. Minden tulajdonsági, minden tagjai thrónus
székre szülöttettek.

SEXTUS
(Annius ditséri; vagy tsak álom a' mit hallok?)

TITUS
Emberül mondád Anni, eredgy, adgy hirt ezekről Servilia Kis-Aszszonykának.
235 Te azonban, Sexte, kedves barátom, jer utánnom, és tedd-le az habzó ké-
tességedet, néked is részed thronus székemben. Ugy fel épételek, ugy meg
dütsőitlek, fogadom, hogy a' mennyire lehet, Titus és Sextus közöt ne lászson
Roma külömbségét.

SEXTUS
240 Már ez sok én nékem, Fölséges Tsászár! Határozd meg leg-alább, ha azt
akarad, hogy hála-adoid lehessünk, határozd meg adakozásodnak tengeri
sokasságát.

TITUS
Mitsodát? Hát még az adakozást-is tilalmaztatok töllem Uraságomban? Mit
ér a' többi? Mit érek véle? Ez a' Tszászárságomnak minden jövedelme,
ez az egyetlen fizetésem, a' többi szolgálot és merő unalmas nyűg előttem.
245 Kérem, mit várhotak én tovább, ha ti, fősvények, még azon szerentsés drága

szempillantást-is ki ütitek markomból, melyben a' szegényeken segíthetek, az ügye-fogyattoknak tágíthatom galibájokat, és az kintses ládákat, tárházokat a' jo erkölcsre, az érdemeknek gyűjtésére fordíthatom.

HATODIK KI-MENETEL

Annus azután Servilia

ANNIUS

250 Meg ne bánnyad, szívem Anni, a' mire fakadtál imént Titus előtt! A' beléd öntött nagy lélek birt arra téged. Ha kintsem, Serviliát a' thronus széktől el gátoltam volna, nem őtet, hanem önnön magomat szerettem volna inkább. Ki vetközőm immár a' gyenge gerjedezésekből, arra vetem palastámot, mőre a' szél fuj. Aszszonyomnak vallom, kit elébb mátkámnak tartottam, tisztelni fogom, kit eddig szerettem. De ime, mit látok? Éppen ide apprétya kereken
255 forgó lépéseit. Ó, Isten, soha ily szerelmes nyilakkal nem lövöldözöt reám Servilia! Soha ily sebessen hunyaríttva nem pillantott, egymást úzik rosa mosolygási –

SERVILIA

Édes Szívem! –

ANNIUS

Ah, halgass Servilia! Vétek immár ezt nékem mondani.

SERVILIA

260 Mi okra nézve?

ANNIUS

Tégedet a' Tszászár (mitsoda szívű fájdom!) válozt Fölséges Társának, és ezt (meg-halok) réám bizta, hogy (jaj, oda vagyok) nevével néked bé jelentsem. Én te éretted – (nem szólhatok) – Isten hozzád, Fölséges Aszszony!
–

SERVILIA

265 Mít mondasz? Várokazzál; tébolodik elmém. Én Fölséges Aszszony? Én Titus Tszászárnak hűtvösse? És mi az oka?

ANNIUS

Mert sem erkölcsre, sem tekintetre nézve nem lelt méltóbbat a' thronus szék-re, mint – Ó, ragyogó tsillagok, mit mondgyak? Isten hozzád!

SERVILIA

270 Így hadcz, oh, magomat egyedül sűrű gondolatimban? Fejtsd, mond-ki, mit mivelt, és mi okbúl?

ANNIUS

Ah, szörnyen halok, ha menten nem megyek! Édes Szivem, Isten hozzád! – Ne tulajdonítsd véteknek, hogy szokott járásával esztelen nyelvem nagyon botlott, mondanom kellett volna: Isten hozzád Fölséges Augusta Aszszonyom!

HETEDIK KI-MENETEL

Servilia egyedül

SERVILIA

275 Tehát én Császárnak, nem Anniusnak legyek hűtvösse? Én egy szempillantás-
ban elvágjam az madzagot? Oly nagy hívéséget, oly derék szeretetét Anniusnak
fűstbe, szélnek botsássom eszemből oly hertelen? Isten őrizzen, nem veszi illy
szégyen, s ily drága áron az Augusta nevet Servilia. Ne felj, szivem Anni, a'
fától, melyet Titus mozgat, nem ingó nád-szál jegyessednek fogadása. Két ujjo-
280 mat emelem bogláros pártámra, ebből semmi sem léssen. Te hozzád gerjedet
előbszer szerelmeknek langja, néked szentelem kedvemet mind halálig. Az
ártatlan, hiv, és jámbor élet gyulasztotta szivünket; tüzeit fogadom, senki el
nem oltya a' végső órán kívül. Nem férne egy ilyes Romai dámának orczájára
az a' tündér meg hasonlás.

NYOLCADIK KI-MENETEL

Titus, Publius papirossal a' kezébe

TITUS

Publi! mitsoda levél ez?

PUBLIUS

285 Azoknak nevével terhes, kik a' Fölséges Tszászároknak temető helyeitt fertel-
mes tsél-tsap beszéddel merték bolygatni.

TITUS

290 Mi jó hasznót hajt az el nyugott lelkeknek ez a' vétkeokról mozdított paraszt
értelkedés? Ezerni ezer tsel-vetéseknek kaput tár itt az ártatlanak vesztére.
Ezen kapun, hogy innentúl soha se járjon semmi Istentelen, parantsolom,
hogy az ártatlanak azon istráng szóritsa-ki lelkét testéből, a' mellyet vertt a'
vétkesnek, és azért, hogy az ki-hóltt Fejedelmeknek temető helyei megfer-
tőztetnek, azon fondorló büntetődgyék érdemessen, a' ki a' bűnöst be merte
arúlni.

PUBLIUS

Ugy, de a' törvény, igazság –

TITUS

295 Ha mindenkor keménkedünk, mint a' törvény, és ugyan tsak a' szoros igaz-
ságnak rámájára feszittyük itéletünket, rövid idő alatt pusztán marad az egész
Világ, és bizonyára, hogy ki-mondgyuk egyszer az igazat, adhatsza, tsak egy
300 olyan szemem szedett életű embert, kire sullyos otromba vétek vagy piczin,
aprolékos szén nem ragodott légyen? Forditsuk tsak a tükröt magunk felé,
nézzük meg magunkot, lelkünknek tsinnyában verjük-fel szegle-szuk fáját, de
önnön szemeinkről letett hályoggal, és hidgyed, hogy Isten nem, tsupa ember
az a' bíró, kinek szemeiből ki-nem nyujtózzan a' gerenda, midőn máséban
korpázza, bünteti a' szálkát. Szóval nem jobb egyikünk-is a Deákné vásznánál.

PUBLIUS

Azért vannak birák számára-is a' büntető eszközök –

TITUS

305 Vannak, vannak; de a' büntető tsigákkal tsak okkal 's' moddal 's' ugy kell él-
nünk, mint az illatos fő érdemű fű szerszámokkal. Ha semmi bünt büntetlenül
nem engedünk, ki fárodunk a' büntetésből, kezet fognak, barátságban esnek
véle az Istentől el-rugaszkodatt emberek. Ha nem tanátsos dóbra ütni, mely
kevésen viselnek jámbor életet?

PUBLIUS

310 Ám, de vagyon egy más-is, ki nagy homályt ejtett méltóságodba, hiedet,
nevedet gázolta, fölségedet rútúl meg-kissebitette.

TITUS

Ki vethet gátot más nyelvének, Publi? Talám merő sofi-beszéd, avagy talám
tsak üres, éretlen gyümöltse az iridységnek?

PUBLIUS

Nem, Fölséges Uram, ezekkel (*auribus*) halottam.

TITUS

315 Bátor ugy légyen! Hallyad Publi, ha álhatatosságból vagdalt betsülesembe
az az ember, a' kit vádolsz, nem aggok rajta. Ha szédült észbűl, meg esik
szivem bomlott eszén. Ha helyes, józan okbűl, igaz szeretettel vissza szolgálom
neki a' költsönt; hogy ha pedig roszalkado embertelenségbűl, meg botsátok az
embertelen rosznak, és így arányzom, hogy meg egyezek mind Titussal, mind
320 rágolmazómmal.

Servilia és a' Voltak

SERVILIA

(A' Titus lábához –)

TITUS

Servilia! Augusta!

SERVILIA

Fölséges Uram, ezen cziffra, magos névvel ne illes-még engemet: egy titkom
vagon, tsak néked akarnám először –

TITUS

325 Vedd félre magodat, Publi! De itt maradgy mindazonáltal!

SERVILIA

330 Oly számtalan érdeemesbek közül, hogy vélem akarod közleni Augustus ne-
vedet, méltóságodat, ez oly kimondhatatlan ajándék, hogy még a' kősziklát-is
meg lágyíthatná. Én, hogy eztet fen-betsülésben tartsom, és háláadod légyek
íránta, külső belső titkait szívemnek öledbe, elődbe teritem. Nem akarok zák-
ba matskát árulni, ne talán néma halgatással nagyon meg tsalatkozzál.

TITUS

Beszéld-el, akarom.

SERVILIA

Senki széles e' Világon szép erköltsidet nagyobbra nem bötsüllí, mint én;
tsuda álmélkodva tisztellek, imádlak Fölséges Tsászár! De a' szívem (ne
heszteljd a' mit)

TITUS

335 Mond ki magyarossan, szabad.

SERVILIA

340 A' szívem immár nem az enyém, régóta magáévá tette, szivéhez szorította
Anniust. Szerettem őtet még akkor, mikor ingyen sem vélhette volna. Mind
ekkoráig egyedül ő tetszett nékem. Mind a' két felről egyenlő az erkölts,
és tiszta a' nem jótul; természetünk szakasztott azon egy természet. Ezek-
re való nézve, nem képes, hogy valaha Anniust elmémből ki repénthessem.
Anniushoz mig a' thrónus székéből-is, mellőled vissza járna eszem, szívem.
Tudom, hogy ellenzéd eztet, Fölséges Tsászár; goromba vétek-is ez leg kisebb

szolgálódtól, meg engedem. De még-is, hogy tellyes színét lássod el rablott
szivemnek, kultsát kezedbe mertem adni. Most immár ha a' thronus széket
együtt méltóztatal szolgáloddal meg ülni, ihon a' kezem, tiéd vagyok.

345

TITUS

Áldom az forgó egeket! A' szín nélkül való igaz sziv elő került, egyszer
valaha találkozott, a' ki a' Tsászár előtt sem himezi, hámozza az igazsságot,
hanem minden tzafrangos kerítés nélkül a' fehért a' fehérre, a' feketét a'
feketére mondgya, bátor vesztére száljon-is. Servilia, mitsoda nagy örömet,
s egyszersmind mitsoda álmélkodást pesdíttesz bennem e' mái napon! Meg
veted az Augusta Nevet, hogy Anniusnak le-kötött hitedet meg ne másollyad.
350 És én hányom egymástól szerte-szélyel ezen ketten kedvessen égő lango-
kat? Nem, nem, leányom! Nem tigrisek barlangja az én szivem-is, se nem
atzél. Ne rettegj előttem! Anniust néked oda engedem. Magam én leszek
355 a' kérő, magam adlak öszve. Az igazság szerető Istenek tegyék szerentséssé
derék szándékimot felőlled, hogy boldoggá tehesselek, és hogy valaha édes
hazánkknak hozzátok hasonló fiai, lakossi gyarapodhassanak mint a' számtalan
ragyagó tsillagok!

SERVILIA

O, Tite, ô győzhetetlen Tsászár, igazán Emberek Öróme, vigazzsága vagy te!
360 Hogyan hálálhatom-meg hozzám mutatott kegyességedet?

360

TITUS

Ha meg akard hálálni, öntsd másokba-is igaz egyenes szivedet. Inkább tetzik
Titusnak az együgyű igazság szerető, sem hogy a' beszédben tsavargó, édes-
sen hazudo politikus, kinek ezer szavábúl egy sem jár az egyenes tsapáson.
Szépen mosolygó ajánlatai, mind azon mérges fullánkok. O, bár minnyájon,
365 kiknek ölkben nyukszanak a' Fejedelmek, Méltóságok sok gondtúl, galibátúl
füstölő fejei, bár ezek minnyájon a' te világos sziveddel ditsekedhetnének
tsak egy oráig! Ô, melly erős oszlopi volnának az Országoknak! Hidd-el, nem
törnék annyit búss elméjeket, és oly haszontalan a' koronás Tszászárook, hogy
a' festet szint meg váloszszák a' szivestől. *(El megy.)*

365

TIZEDIK KI-MENETEL

Servilia, Vitellia

SERVILIA

370 Kinek köszönnyem boldog sorsomat? Be szerentsés vagyok! Alig találok
helyemet örömembe.

370

VITELLIA

Szabad-é Fölséges Aszonymnak először örvendeznem, kinek ékes, és majdnem Isteni személye magához tsatólta Titust?

SERVILIA

375 (Miként tsufol? De semmi, tudom miért ütötte be az órrát; hadd emészsze magát az üres árnyékkal a' Világ kevélye.) Nem szabad. Isten hozzád!

VITELLIA

Tehát nem vagyok méltó, hogy Servilia tsak réám-is tekintsen? Ó, egek! ily kényessen pörög előttem? Így hány fütyöt orrom alá a' szemtelen? Így vett meg?

SERVILIA

380 Mit borzankadal ellenem? A' vagy mi közöd Fölségemhez? A' szerelem az oka, annak tulajdonitsad, hogy illy szapora pihegő lépésekkel sietett más felé. Nem-is tsuda, hogy itten nem szemetezhetek veled; mert magom sem tudom, hol állok örömben. Hogy pedig Titust magomhoz édesitettem szép deli termetemmel, tégy rólla, ha bánod. Tszászárné vagyok én szájord vallása szerént. Nem hallik pattogásod a' thronus székbe, irigykedjél szabadjában,
385 nem viszlek mennyegzőmbe.

TIZENEGYEDIK KI-MENETEL

Vitellia, azután Sextus

VITELLIA

390 Miként beszél, mintha egész diofáig az övé volna! Szégyenlem, a' mit el követett rajtom a' negédes páva. Sem heve, sem hava Augusta Nevének, már-is büszke kontya a' fején, meszebb nyujtozzik, mint Titusnak határa a' Tszászárságban. Miként kényeskedik? Szemét lábát nem tudgya, hogyan pöndörítse előttem. És én ezt el nyögjem? – Lehetetlen! Meg tsömörlenék tőlle Nemes gyomrom, ha ki nem adnám. – Kegyetlen, embertelen Titus, a' mit regvel igirsz, így állod-meg délután? Nem laktál jól véle, hogy Berenicze sohannai Aszsonyt előmbe taszitottad? Utolsó vagyok-é én a' dámák közül? Nem telhetik kedved személyemben? – Várj háláadatlan, várj! Vigodgy,
395 tapsoly ortza pirulásomon, de számot adsz érte, minden órán. Én készülök férjhez, de te véled jártotam meg a' butszúzó tántzot. Ma, ma hamis véredet –

SEXTUS

Vitellia! Kintsem, galombam! –

VITELLIA

Jokor érkezel; ég-é Kapitolium? Hol vagyon Lentulus? Ki okádtá-é dühös lelkét Titus?

SEXTUS

400 Nem nyultam még eddig semmihez.

VITELLIA

Nem? Mégis bátron előmbe? – Botskor bőr a' te ortzád utálatos, hogy parantsolatomat meg vetve kintsednek, galambadnak mérsz nevezni?

SEXTUS

Hát nem magod parantsoltad azt-is, hogy szegre akaszszúk –

VITELLIA

405 Ugy! De nem halottad az ujdón-uj rajtom lett gyalázotat? Hányszor kell parantsolnom? Hogyan hihessem, hogy engemet szeretz, ha szived másút bujdoss, és semmi kedvetem nem keresed?

SEXTUS

Bát tsak egy ok volna, kihez képest helyén hadná a' Világ kívánságodat!

VITELLIA

410 Akármit mondgyak, tsak el győzed te azt boronálni. Tsak egy ok vólna? Ezerni ezereket adok! Akarod a' szép ditsősségnek tárgyát el-űtni? Imé, hazánknek szabadulása markodban áll. Rázd-le a' nyűgöt nyakadról, tedd halhatatlanná nevedet! Adgyon mi üdők-is egy Brutus bajnokat, kivel fényekedhessünk! Alkalmas sziv birja teli testedet az uralkodásnak meg-nyerésére? Imé, tárva, nyitva az ajtó a' Tszászárságra; minden jussomat az arany almához reád füg-gösztem. Ha pedig az én károm után lehetz szerentsés, fogadhatza, menny, 415 fuss, áll *buszut* irántam, és holtig tied leszek. Förrezd-meg vérében Titust, és te nállad még a' más Világon sem tartok nagyobb kintset. Ha ezek elégtelen okok Titus fejére, tűdgyod tovább, hogy egyedül Titus az oka tölled el hűlt szivemnek. Még Titus fog élni, kétes marod, kié lészek. Tartok magamtól, meg 420 bonthatnám talám hozzád esküvésemet. Eredgy immár, ha sem a' fenforgó dütsőség, sem az uralkodás, sem a' korona, sem a szerelem tüze fel nem indit-hatt, ha engem mátkádot véle jó szemmel nézhetz, nem tartalok emberséges embernek, hanem leány orsok között nevelkedett alamuszi embernek. Nem-is érdemed alatt.

SEXTUS

425 Mely sok ostromló utak ezek! Mely nyilak, ösztönök ezek! Hadd-el Vitellia, haddel, szépen kérlek! Belém öntötted már egész mérgeidet, által 's' meg által hatotta a' boszú-állás minden portzikámot. Most, most fogad tűzben, porban látni Kapitóliumnak Vitorlás tornyait. Ezen pallossal általjárom Titus oldalát még ma; ma keverem meg vérében az hálá-adatatlannak. (Mindenható Istenek! mitsoda iszonya hideg futtya-el testemet?)

415 buszduj [Értelemszerűleg jav.]

VITELLIA
430 Látod-e, hogy ugyan tsak ember vagy te a' gáton! Már –

SEXTUS
O, Vitellia!

VITELLIA
Nem jövendöltem meg? Ismég meg bántod?

SEXTUS
Nem bántom, de –

VITELLIA
435 Ne darály többet! Látom, háláadatlan, egy szikra sinsen benned a' szeretet-
ből; látom tsavargó változásodat. Illik ez egy férjfiúhoz? Átkozom balgatag-
ságomat. Hittem ime neked, kedveltelek, és ihon! Ki ki a' szememből, hogy
sohase lássalak, soha ne-is emlékezzél én rollam hit szegő, álnok róka. –

SEXTUS
Meg ály Szivem! Megyek, röpülök a' hová küldesz, kész vagyok pokolba-is
éretted.

VITELLIA
440 El hiteted ezt vélem, hogy ismég orron hurczoly mint a' bolondat? Hevében
a' dolognak megint eszedbe tűnik.

SEXTUS
Nem többé, esküszöm, embere lészek szavamnak, mig végét szakasztom! Mély
tengerbe léptem, sótt immár közepét gazolom. *Ha nem* fogtam-is eddig, leg
aláb zavartam.

VITELLIA
445 Induly tehát egyszer! – Még-is itt vagy? –

SEXTUS
Indúlok, tsak békélj hozzám ujjonán, avagy hunyorits szebbetskén réám! –

VITELLIA
Siettesd Titusnak halálát, bizd réám a' többit!

Vitellia, azután Publius

VITELLIA

Eregysze immár, Tite! Meg mutatom, hogy nem mindennek imelíti gyomrát
 Vitellia tekintete, noha a' te finnyás szemeid meg ütköztek-is benne. *Ha nem*
 450 *gerjesztett-is szerelmemre, leg alább meg vesztegeti szives akaroidat. Héjába*
szánod, bánod meg immár, rövid lész az idő hozzá, le rójja Sextus rovásodat
hamarébb, és –

PUBLIUS

S itt töltöd az üdőt Vitellia? Siess, Titus Tszászár házadnál keress, izibe.

VITELLIA

Titus? Mít keresne a' Tszászár Vitellia házánál? Talán Servilia megnyegzőjé-
 455 *ben –*

PUBLIUS

Tehát mégsem tudod? Tsuda dolog? Tégedet kíván fölséges házassának.

VITELLIA

Ne tréfály, Publi! Talám tsak magom vagyok, a' kit játékra üthess.

PUBLIUS

Távúl légyen! Sőtt maga a' Tszászár akarja tőled tudni –

VITELLIA

Hát Servilia?

PUBLIUS

460 *Mi okból, nem tudom, Servilia ki-fittyent a' fölséges poltzból.*

VITELLIA

De én –

PUBLIUS

Te vagy a' Tszászárné; siess, Augustus Mátkád majd el un várni –

VITELLIA

Ne meny-el még! (*Egek!*) Sexte! (Én boldogtalan!) Sexte, térj vissza! Hol
 vagy? – Már el vitte a' szél (*Ad scenam:*) Publi, fuss, szaladgy, érd utól –

465   mondgyad – Sőt inkább – Nem ugy! – (Ah hová ragadott az idétlen méreg!)
Publi, mit akarsz?

PUBLIUS
Hová? Mi kell?

VITELLIA
Sextushoz.

PUBLIUS
Mit mondgyak néki?

470   VITELLIA
Hozzám, ne' késsen!

PUBLIUS
Meg mondom. (Hogyan töri a' szerelem! Szédeleg örömében!)

TIZENHARMADIK KI-MENETEL

Vitellia maga

VITELLIA
475   Ó, mitsoda zenebona, mitsoda szorongatás háborította szívemet? Tite, édes
Mátkám, vétettem, bocsásd meg heves latorságomat! Jaj, ha eddig Sextus-is
hertelenkedett a' parantsolattal, tő-hegyen járnék minden órán – Szomorú
jel, vakarj tovább! – Hátha Titus-is meg bánnya? Ki sima a' talpa, és kétes
kereke az udvar kegyelmének! – De miért bánna meg Titus? Miért tartok –
de még-is nem nyughatik lelkem, verdődik szívem egyről másra a' sok gondok
között, mint a' dagatt tenger Vize, mikor meg-döntik a' kemény szelek.

MÁSODIK VÉGEZÉS

ELSŐ KI-MENETEL

Sextus és a' prêmes pártosok

SEXTUS
480   Hatalmas Istenek, mely dühös adózat! Mely iszonyu kinak szaggatnok belől!
Mintha ezerni ezer furiák telnék testemet. Küszködik az hideg vér erőmmel.
Vaktán neki dülök a' rosznak. Majd meg állok, mint a' bálvány; minden
szél, minden árnyék fel posdította félelmemet, sőt magam magamtól irtózom.

Soha nem hittem volna, hogy oly nehéz terhe legyen a' gonosz szándéknak; de haszontalan, le nem rázhotom immár. Haljon meg Titus, és más világon keresse igazságát! Azon kívül-is Lentulus nyilván eddig Kapitoliumnak neki ugrott az égő fáklýával. Leg-alább, ha el kell vesznem, veszek nem ügötte, hanem nyargalva gyilkosok-ként bátron-bátron! – Lehet-é bátor a' gyilkosok számából egy valaki? – Ő nyomorúlt, szerencsétlen Sextus! Te vagy-é a' gyilkos? Be átkozat név ez! Még-is, hogy enyim lehessen pálját futok – Kin gyilkoskodál pedig, Sexte? – Azon Hertzezen, kinél a' föld se nagyobbat, se igazzabbat, se kegyesebbet még nem teremtett; azon, kitől magadnál-is több jót vettél. – Szépen hálálod meg a' jó tételt, el-mehetsz véle. Emberré tött, talpra állított tégedet Titus! (Tudniillik hogy hohéért nevelne benned maga magának ölében) – Hová lesz jámborságod? – Akár hová legyen, ő lássa. Jó ugyan a' jámbor élet, jó, de e' mostani világban azzal el-nem élhetz – Tehát egy általjában hálaadatlan legyek Augustus Uramhoz? – Ah undok vétek ez Sexte! – Inkább soha ki-ne mennek helyemből, mind-sem el kövessem. Nem, Vitellia, nem szedsz reá dühös szerelmeddel. Kézzele, lélekkle megmutatom, hogy hiv szolgálja vagyok Titus Uramnak. Lábához esem előbb, sem hogy véreben meg-keverjem kardomat. Maradgyon-el a' mit kezdettem! – De hogyan? most, midőn már fel zavartál mindent? – Bátor, de még-is elmegyek. Viszszá rántom Lentulust, a' többit szerentsémre bizom. – De né, a' szerentse sikos, hol futtya, hol űzi az embert. – Annyi mint az, próbáljúnk valamit. (*Indul*) – Szent Isten, mit látok? Immár füstben, lángban vagyon Kapitolum, okádgya egek ellen a' pertzegő szikrákat. Jaj nékem, ismég meg előzte a' dolgat Lentulus. Talán késő Vásár immár. Istenek, tartsátok meg Titust!

MÁSODIK KI-MENETEL

Sextus, Annius

ANNIUS

Sexte, hová illy szived dobogva?

SEXTUS

Sietek, (*viszá tekint*) barátom, az Istenre kérlek, ne vess gántsot lábomnak.

ANNIUS

Még-is hová?

SEXTUS

Indulok, nem sokára ortzám pirulásával meg fogad tudni.

HARMADIK KI-MENETEL

Annus, azután Servilia, Publius katonákkal

ANNIUS

515 Nem sokára ortzám pirulásával meg fogad tudni. – Valjon mitsoda homállyos mese ez? Miért nem kell tudni ezt Annusnak? Szikrázó két szeme, hebegő egyenetlen nyelve mire mutatnak? Nagy fergeteggel vajlódik Sextus! Ha szives baráttya, pajtásna vagyok, nem kellett volna el-hadnom barátomat. Nosza, mennyünk utánna –

SERVILIA

Örvendek, hogy megént öszveszerzett bennünköt a' szeretnse, édes szivem, Anni!

ANNIUS

520 O, Servilia, mennyivel tartozom hozzám fen tartott hűségédért! Ezennel itt termék –

SERVILIA

Dolog ez, itt hadsz oly sietve?

PUBLIUS

Anni, az Istenért, egész Roma Várossát a' zurzavar keveri, Kapitolum tetején futoss az emésztő tűz, te meg-is itten szerelmeskedel?

SERVILIA

O, egek!

ANNIUS

525 (Már arányozom Sextusnak pihegő bútsúzását! Fel hajhászom.)

SERVILIA

Hová ragad mind a' kettőtöket töllem egyszersmind a' forgó szélvész? Ne hadgyátok itt magomat az ellenség torkában.

ANNIUS

Kezrede bizom, Publi, ezt a' kintset, vigyázz reá mint két szemeidre. (*Elmegy.*)

PUBLIUS

530 Vedd nyoszolyás szobádba addig magadat Servilia! Órizd a' tűztől az Isteneiket, míg én Uram parantsolatnya szerént fel keresem Vitelliát, mert mind a' kettőtöket szárnyom alá ajánlott a' Tszászár.

SERVILIA

Ugyan emlékezett-é rollam Titus?

PUBLIUS

És pedig annyira, hogy majd maga sem jutott eszébe magának.

SERVILIA

535 De hogyan tehatték rajta ezt az erőszakot ily véletlenül?

PUBLIUS

Nem, Servilia! Véletlenül nem tehet erőszakot senki, talpra készen várja mind eddig a' szerentse meg hasonlását.

SERVILIA

Ugyan ki lehetett Mestere, Or-gazdája Kapitolum kitörésének, és hogy ezen jó kegyes Tszászárra pörkölnének az habzo langak?

PUBLIUS

540 Adgya Isten, hogy ez a' tűz egy más valakinek ne égesse körmét végtére! Tsak emberek vagyunk, bátor nehezebben, mint mások, de még-is félre horgadazhatunk jó akaronktól.

SERVILIA

Aha, másnak köll kötöznie ezt a' lator sebet. Vigye a' patvar setett beszédedet, ne ijjegess az effélékkel.

PUBLIUS

545 Ne rettegj Servilia! Másnak köll kötöznie ezt a' lator sebet Titus és a' tanás előtt. Menny haza izibe, nékem sietnem kell, amint mondám. *(El-megy.)*

NEGYEDIK KI-MENETEL

Servilia, egyedül

SERVILIA

550 Eredgy, eregy, bús szivem a' honnét tilalmaztatik Servilia! Késérd szemem világát Titust és Anniust! Néktek könyörgök, vigyázó Irgalmas Istenek, ha verembe kell esni egynek, én nyakom szakadgyon inkább, mintsem vagy ezé, vagy amazé az egy pár közül.

ÖTÖDIK KI-MENETEL

Vitellia, Sextus

VITELLIA

Jaj nékem, hol marad Sextus? Haszontalan léptetek utánna, csak láthatnám leg alább!

SEXTUS

Hová rejtsem magomat szerentsétlen? (*Nem látja Vitelliát*)

VITELLIA

(*Nyakába esik*) Isten hozott, Sexte.

SEXTUS

555 Szivem, fától szakatt! Kel é több telhetetlen dühösségednek? El patkolt immár – Titus

VITELLIA

Az Istenért, mit mondasz?

SEXTUS

Által (irtózóm ki mondani) által verettetett oldala, boszúdnak áldozta fölséges lelkét.

VITELLIA

560 Mire vetemettél Kegyetlen denevér? Jaj! –

SEXTUS

Távúl legyen! Nem fért szivemhez mézszárlása, sótt oda lodultam segítségére kegyes Uramnok, de csak akkor értem, mikor egyik gyilkós háta megett belé ütötte pallosát. Meg akartam gátolni, de szaporán elmerült benne a' vége. A' gyilkos pedig egy szempillantásba kertet és berket ugrott, se hire, sem hamva.
565 Én kirántom hirtelen a' fegyvert oldalábúl Titusnak, meg indultt a' szorúltt vér, és egybe ütköző habjainak szökdétselő tajtékja reám fetskendeze; Titus pedig (szegény Tszászár!) tébólóg, tántorog, hanyott homlok esik szemem láttára.

VITELLIA

Egek, mintha magam érzeneim halálát Augustus gyámolomnak.

SEXTUS

570 De oh, Hertzeg Aszony, mit várhotak már én fejemre? Bezzeg nagy vámot fizettem szerelmemért? Meg ejtettél utoljára, Vitellia.

VITELLIA

Puruttya lélek, te szeretz engemet? Átkozlak, gyűlöllek mint az ördögöt. Te Világ tsufja, Istentelen hohér, te egy kard véggel végére jártál az Emberek Örömének, Romát legszebb kintsétől megfosztottad. Ki birhotatt réá? Mivel bántott meg Titus? Vétett-é tsak szalma szalat-is elődbe, hogy meg bitzentse lábodat? Tudom, tudom, miért fented ellene fogadat. Azért, hogy tégedet mód nélkül szeretett. De ezt nem kellett így büntetned.

SEXTUS

Mindent látó Istenek, én vagyok-é a' ki itt állok, ezeket hallom? Így szeret-é Vitellia a' szó-fogadásért? – Hát nem voltál magad, a' ki –

VITELLIA

Tsit, vadnál vadobb gyilkos! Mit hárittod reám hohérmotskodat? Mitsoda oskolába tanultad, hogy egy gyenge szerelmes Aszonnyak heves mérgét kövessed? Gyáva, más rendén volna most dolgam, ha nyakamra nem kötetted volna magadat, hohér születte. Már törvényt szabnék egész Világnak, Kapitoliumban uralkodnám Titusommal. – És pedig ártatlanul most réám ragatt gyilkosságod. Vétkes vagyok véled együtt, te miattad, Tigris fajta, el ejtettem a' thronus széket, betsületemet, lelkem nyugtát, és (a' mi több) Titus szeretőmet.

HATODIK KI-MENETEL

Sextus, azután Annius

SEXTUS

Jol vagyon! Köszönöm néktek, Irgalmatlan Egek! Tul vagyok már minden félelmen, ez utólsó vége ponttya az Emberi nyomorusságnak. Vesztettem, a' mennyit veszthettem. Barátságtól, szeretettől, Vitelliától, Titustól ki rekettem, nintsen egyéb hátra, hanem szagassatok izzé, pórrá pokolbéli dühös Aszonyak, kik elől hátra megkerítettetek! Potolyátok ki latorságomat akár ajándékkal, akár menykő büntetéssel – Mit restéltetek? Nem várom boszu-állástokat! Hohéra voltam Uramnak egy lótyó kedvére nézve? Ah, nem vagyok jobb nálla. Hohéra lészek magamnak-is. (*Kardot ránt.*) Meg követem lelkét, talán még utban érem –

ANNIUS

Kivül, belől ég Roma Várossa Sexte, Titus tégedet óhajt, meg nem foghattya, hogy elugrattál oldalátúl e szoross ügyében.

SEXTUS

Engemet? – Mi képpen? S nem ölte-meg Titust azon pallos? –

ANNIUS
600 Mitsoda pallos? Álom, s esőss idő, nem pallos; most tér-meg Kapitoliumból szerentséssen.

SEXTUS
Látom ártatlan tsalárdságodat, hiszen mint tégedet, úgy láttam, mikor által verettetett, el-hólt, el-esett.

ANNIUS
De hó!?

SEXTUS
605 A' mőre az út Tarpéja hegyre viszen, egy szurdok szegletben.

ANNIUS
Álmodtál, Sexte! Vagy tsak kettőzett szemed a' füstös setétben.

SEXTUS
Nem álmot hüvelyezek! Mert ki merte volna megpróbálni, hogy Titus köntösébe öltözzen, fel tegye a' dücső borosztványt?

ANNIUS
Mondám, hogy rosszúl láttad, életben vagyon, most jövök tőlle.

SEXTUS
610 O, kegyes Istenek, ô kedves Tszászár! Ô szivess barátom, hadd szorittsalak melyemhez! – (Meg öleli) Bár több ilyen volna! – De valóban nem tréfálsz?

ANNIUS
Még-sem hiszed? Ezt nem vártam tőlled! De hadgyunk békét az osztálnak. Ne késs, ha mondom, Sexte!

SEXTUS
615 Ez lehetetlen, Anni! Mitsoda szinnel mennék Titus eleibe, ki én őtet (közötünk maradgyon) által attam a' poroszlók kezébe.

ANNIUS
Mit hallok? Te a' poroszlók kezébe Titust?

SEXTUS
Magadnak szóllak. Igen-is, én adtam által, én vagyok mozdító, nógató eszköze Kapitoliom roppagásának.

ANNIUS
Nem hihető! Avagy mi okból?

SEXTUS

620

Félbe kell harapnom a' többit.

ANNIUS

Sextus párt-ütő volna? A mi nem éget, ne fujd barátom!

SEXTUS

625

Minden szempillantás itten veszedelmes, Anni! *(Meg szorítja kezét.)* Isten veled. Én, Róma, hazámtól hóltig bútsút veszek, emlékezzél rollam, viseld gondgyát Titus Uradnak, hogy új törbe ne kerekedgyen. Magam, tsavargo Vadok mondgyára, mesze pusztákban, keserves könyvekkel fogom ásztattni undok szándékomat. Hogy hitván kereset az lator árulkódás, most veszem észre. Nem várom, hogy sarkon érjen a' törvény, igazsság, elébb állok. Isten veled! –

ANNIUS

630

Jól fel üsd a' mértéket, mig dolgozba nem ereszkedel. Talán ki vágnotad magadat politika mesterséggel mindenből, ha hiven oldala mellet maradsz Titusnak! Ha pedig itt hagyod, félhetz, ne talán gyanút forgassan fellőled. Mert még eddig minnyájon tsak történt-esetnek tulajdonittyák a' zendülést.

SEXTUS

Hát ha az általverettetett valami történet szerint –

ANNIUS

635

Meg tekintem ki légyen? Végére járok, és ha egy szó támod-is felőlled, minekelőtte hiteledről gyanakodgyék a' Tszászár, szárnyadra keltlek.

SEXTUS

Anni, én magammal nem birók, azért kebeledbe fektetem minden gondomat; itiled, hogy mennyek? Imé, menten megyek. *(El megy, ismét meg-áll.)* De Titus maga-is meg-szajolja gyilkosságomat, és észre veszi álhatlan szivemből –

ANNIUS

640

Sexte, ne vontasd a' dolgot; minden fertály nyakadot ejti.

SEXTUS

Megyek – de tehát ez a' vérrel prémes palást?

ANNIUS

Ki vérzette meg?

SEXTUS

Azon szerentsétlen, kiben Titus helyet feresztettem kardomat.

ANNIUS

Ne fittogasd, takard-el okosson, induly!

SEXTUS

645 Ah, hogyan takarjam? A' gyilkos, mikor ingyen sem gondolná, önnön maga a'
széket el-rugja maga alól, és kézre adgya vétékét.

ANNIUS

Ide ezt a' festett palástot, ne az enyém! Fuss, a' mint futhatsz, meg-ne szöp-
peny, ezennel nyomodba lészek.

SEXTUS

650 Ugy tétóváz mindenfelé elmém, hogy élek-é, halok-é, álmot látok-é, ébren
vagyok-é, nem tudhatom.

HETEDIK KI-MENETEL

Titus, Servilia, Publius

TITUS

Életemre esküdtek? Honnan tudgyátok?

PUBLIUS

Egy tzimbora kötő ki adott mindent, esedezett, hogy kegyelmet nyerjünk
tőlled.

TITUS

Lentulus-is pártos?

PUBLIUS

655 Ó a' kezdete és fogyta minden rosznak. Thrónus székedre ásitott, társokat
gyűjtött, le hánta Kapitolum tzimerét, fel dulta, hogy Roma Várossát egy-
be zagyválná. Augustus köntösedbe öltözött, sietett ily zavaros történetben,
mindenre kész pártos népét tőlled magához szitni. De (imé az vigyázo Istenek
660 kegyes jo vólta hozzád) a' mely árkat koronás Urának intézett, maga gördült
belé, mert az eskütt latrok közül egy magosbb szívű gyilkos a' neked készített
kardal ajtót nyitatt háramia lelkének.

TITUS

Meg halálozott-é azon seben?

PUBLIUS

Ha nem-is, hólt számban tartatik.

TITUS

Miként történhetett, hogy ezen fejemben járó támodásnak füstét hiremre nem adta valaki?

665

PUBLIUS

O, Felséges Tszászár, ne hidgy, ne higgy mindennek, több a' szín mind a' sziv melletted! Sokan a' belső tanácsosid közül tsak nyalakodnak udvarodban, meg törlik szájokat, ha jól tartod, hátod megett kelepczehálot vernek, hogy meg kerülyenek, bizonyos bélyeggel különböztetnek hiv szolgáláidtól, kinek kinek piros pántlika tsüg jobb vállárol; visgáld-meg, és ojjad magodat.

670

TITUS

Ki sugta meg neked eztet?

PUBLIUS

A' ki meg átkozta gonosz el-tekéllését, az vallotta meg nékem és Servilia Kis-Azsonynak.

TITUS

Mondhatza immár, Publi, mi tsoda a' thronus szék? Ó, mely nehéz reá verekedni! Ó, mely nehezebb tsendesen rajta megnyugadni! Mely könnyű rolla le-hengeredni! Szerethette-é valaki jobban allatavalóit, hazafiainak előmenetelit, mint én? Meg-is azt sem érdemlettem meg eddig, hogy töllek szerettessem? Vagyon szines, engem gyűlölő barátom! Vagyon, a' ki ezt a' véres veritékkel érdemlett borostyánt le-kévánnya szagattni Titus fejről! Sőt társokat-is lelt magának! És pedig hol? – Roma Várossában – Titus Roma Várossában gyűlöltetik? – Mindenható Istenek! Én gyűlöttem Roma Várossában? Én a' ki hogy Romával jót tegyek, hogy kedvét találjam, magamnak kemény hohéra vagyok, szájomtól el-vonom, és szegényekre osztam kintses tár-szekereimet? Én a' ki hogy Romátul szerettessem, le-mondok szabad multságimról, ártatlan szerelmemtől meg-válok erőn-erővel? Én gyűlöttem Roma Várossátul? És pedig fejemnek veszélyével? – Tanulyatok keserves példámrul irgalmas Hertzegek! Várjatok jót Nemzetettektől jo tett helyében. Ó Hazám, ó undok feledékenység, ó háláadatlan Roma!

675

680

685

PUBLIUS

Én el-megyek Fölséges Tszászár, hogy a' több parantsolatidban-is el-járjak.

NYOLTZADIK KI-MENETEL

Titus, Sextus, Servilia

SEXTUS

(Éppen itt találom Fölséges Uramot! Szint-ugy dobog vádoló szivem!)

70

TITUS

Sexte, édes barátom, hálot szőnek nékem.

SEXTUS

(Jaj, szomorú emlékezet)

TITUS

695 Ugyan el-higyem-é, hogy Titust Roma Várossa gyűlöli? Te, ki tudod minden tsinnyát szivemnek, és kinél soha nem volt szivesbb barátom, te mérsékelj meg, ezt a' fizetést érdemlettem-é én Hazámnak fiaitúl?

SEXTUS

Lelkemet szagattya panaszával a' tudatlan.)

TITUS

Ugyan miben vagyok vétkes, hogy oly mód nélkül irtoznak tőllem?

SEXTUS

Herczeg –

TITUS

Ne fald-bé a' mit akartál.

SEXTUS

700 Ah, Hertzeg, nem szolhatok.

TITUS

Sirsz, zokogsz, kedves barátom? Az én fájdalom gyötör téged, tudom. Jer közel elő, tsak állj meg – ki nem mondhatom vigasztalásomat a' te hűségednek gyenge gerjedezésin.

SEXTUS

705 (El kell vesznem gyötrelmemben! Mint ha aránzoná gyilkosságamat halgatásombúl – hadd-el, tudgyon mindeneket! Ne halászan, a' hol zavorass.)
(Hozzá fordul, meg akarja mondani.)

KILENTZEDIK KI-MENETEL

Vitellia, és a Voltak

VITELLIA

(Hát itt fetereg Sextus? Ő, tsak el ne adott volna eddig!)

SEXTUS

(Ugy, ugy, lábához!) (A' Tzászár lábaihoz akar borúlni.)

VITELLIA
Győzhetetlen Tsászár, gondodat viselték a' téged szerető Istenek!

710 SEXTUS
(Éppen e' volt még hátra)

VITELLIA
Ha eszemben jút veszedelmed, alig állok talpamon, ugy reszketek még most-
is. (Meg-ne motzany, kérlek!) (*Sextusnak*)

SEXTUS
(Uj fájdalom ez megént)

TITUS
715 Hertzeg Aszony, halálomal nem igen törődem, nem-is akarok élni, ha nem
tehetek jót másokkal, mert mind másé a' mit birok. Nem-is életre való az,
a' ki tsak maga bögyét tölti; és azt tartya, hogy egyedül magának születetett.
Ez a' tsunya fősvénység leg тұrhetetlenebb azokban, kik Istentől mások fölött
kintsekkel meg-áldatván, a' tsonka-bénákat elkerült özvegy, árva szegényeket
720 meg-vetik, puffot palotájokból eb-rudon ki-hánnyák. De ha az én véremet
szomjuhozza Roma, és tsak haláloman áll előmenetele, boldogulása, mire
valók a' tsel vetések? Nem szenteltem-é én fel véremet hazámért, midőn a'
szükség meg-kivánta? Nem tudgya-é hálá-adatlan hazám, hogy én-is Roma
tejét szoptam, és hogy Titus vagyok? Miért ragadgya-el azt erőszakkal töllem,
725 a' mit ugy-is jó kedvemből érette szántom? Miért erőlteti rázva a' fát, mikor
magától hull gyümöltse?

SEXTUS
Ó, Dütső igaz bajnok!

TIZEDIK KI-MENETEL

Annus, Sextus palástyában, és a' Voltak

ANNIUS
(Bár előre meg inthetném Sextust! Tapasztalná, hogy pártját fogom.) Fölsé-
ges Uram, hiveid serénysége az éhes tüzet szét hánta; de eredete nem vala
történt-esett. Tégedet készen várnak a' vetett hálok.

730 TITUS
Tudom, hivem Anni, tudom! – De mit látok? Servilia! Nem lobog Annius
palástyán a' gyilkos billyeg?

SERVILIA
(Szent Isten!)

TITUS
Nintsen kétség benne, mert széle, hossza, színe szokasztot olyan.

SERVILIA
Jaj, párt-ütő!

735 SEXTUS
(Mitsoda ujság ez ismég?)

TITUS
Te-is szomjan lessed véremet, Anni, édes fiam? Miért, mivel bántott-meg Titus?

ANNIUS
Annius a' te véredet? Inkább itt szályon fejemre hét ezer menkő –

TITUS
Mi jó haszna átkodnak? Mit tűröd, tagodad? Réád esküszik a' piros tziffra.

740 ANNIUS
Talán ez a' pántlika? Hol-vette itt magát?

SEXTUS
(Ő, én esztelen! Be roszúl tseréltem véle! Előttem képe, mit nyerek a' tserével.)

ANNIUS
Kegyelmes Tszászár, se hirem, se tanátsom e pántlikában, nem tudom, mire mutatt?

745 TITUS
Gondolom mentség ez Anni! Hol-vetted tehát, ki keritette vállodra?

ANNIUS
Az (ha igazat mondak, bé-török jó-barátom feje.)

TITUS
Mit halgatz?

ANNIUS
Az – nem tudom – –

TITUS
Ki-kopatt hazugságából a' tökéletlen.

750 SEXTUS
(Ô, tsudálatos barátság!)

VITELLIA
(Ô, félelem!)

755 TITUS
Ugyan vesződik-é mostohább szerentsével valami Fejedelem, mint én, Sexte?
Nem tart-é igazat, hogy mások leg-inkább jó-tétellel szereznek hiteles barátot magoknak, én pedig imé jó-tételemmel halálos ellenségeket gyarapítottok Udvaromba.

ANNIUS
(Miért emésztődgyem magomtól,)

SEXTUS
(Ne mondassék, hogy én miattam szenvedett ártatlanul panaszoss barátom.
Vitellia meg fakasztom a' mirigyet –)

VITELLIA
(Ne, mert engemet-is meg jajgattatc vele!)

760 SEXTUS
(Ne kénozz az halgatással!)

ANNIUS
(Egek fogjátok pártomat, segítetek!)

TITUS
Servilia! hát ez az a' drága mátkád, ki tégedet el-édesíthetett tőllem?

SERVILIA
Míntha az ortzám bőrét huznák, ugy szégenylem, bánom-is –

SEXTUS
(Nyomorúlt barátom!)

765 TITUS
De mond-meg nékem, te háláadatlan lélek, nem iszonyodtál tsak meg-is gondolni eztet az-égtelen vétket?

SEXTUS

(Nékem szól ez a' dorgált kérdés.)

TITUS

Tudom, tudom, hogyan szállotta-meg szivedet ez a' dühös hálaadatlanlás.

SEXTUS

(Már meg nem álhatom.) Fölséges Tsászár, lábodhoz borulok –

VITELLIA

770 Jaj, átkozatt! Mit gondolsz?)

TITUS

A' mibe keverte magát Annius –

VITELLIA

Igaz hogy szörnyű nagy vétek. De Titus kegyessége föntebb jártattya szárnyait. Mind Sextus, mind én botsánatot kérünk az hit-szegőnek (Miért akartad ki tálolni, főtelen?)

SEXTUS

775 (Ismég mardosnak hohér gondolatim.)

TITUS

Leg alább mosdgyék-ki a' poczalékból Annius.

ANNIUS

Meg valloim – (de mit valhatok?)

TITUS

780 Sexte, nékem borsózik testem; inkább fáj, mint az hitetlennek! Talám szemé-
lyem teböllittya, hogy így veszti eszét? Ide valaki (*elő-áll egy vitéz*), vidd-félre,
a' Tanáts vizsgálja meg törül-hegyre minden ügyét, mert én meg nem merem il-
letni pártosok névével. Üsd-fel mértékét dolgadnak, hála-adatlan! Gondold-
meg jozanobb észszel, a' te gonosz szived mely igen hasogottya Uradnak
785 palástyával teritesz nékem hálot, egy kalán vízbe el-akarsz süllyeszteni; én
pedig félre allok előlled, hogy orczátolan orczádat ne piritsem.

785 teintesz [Értelmi okokból jav.]

TIZENEGYEDIK KI-MENETEL

A' Voltak, Tituson kívül

ANNIUS

Egyszer valaha Servilia, Szivem, mátkám –

SERVILIA

Meszsze töllem, eb-ura a' fakó! Nem kell az olyan hűtvös, a' ki saját házos-
sát gyalázatos tzégér alatt árullya, pusztittya, gyűlölöm mint a' bűnömet az
790 hohérnak kezét.

TIZENKETTŐDIK KI-MENETEL

A' Voltak, Servilián kívül

ANNIUS

(Sextus tsak áll, mint a' fa, sem felel, sem mozdúl.)

SEXTUS

(Nem tudom, hol-vagyon fejem fájdolmimban.)

VITELIA

(Nem győzöm a' nagy félelmet.)

ANNIUS

795 De, Sexte! torkig estem a' nyomoruságban, még sints a' ki kezét nyujtson.
Jól tudod, hogy el-nyomott a' zápor vádoltatás, és hogy én tsak túróm, nyö-
göm, a' mint nyöghetem, békességgel. Látod, hogy ártatlanul gyilkos vagyok.
Kitettem hozzád való barátságomért, tedgy-ki magod-is egyszer, Örömost
pengetem a' kemény vasat; de hogy a' pártosságnak szenét réám kenik, már
ez fele sem barátság, Sexte!

TIZENHARMADIK KI-MENETEL

Sextus, Vitellia

SEXTUS

800 Ideje immár, hogy néked, irgalmatlan, szemedre – –

VITELIA

Kérlek, ne veszejtsük az áldott üdőt haszontalan panaszokkal! Szaladgy a'
Világ szélére, mentsd-meg a' tsigás kinoktól magodat velem együtt!

SEXTUS

El-fussak? Sárban hadgyam Annius pajtásomat? Szégyen volna egy ilyen Udvari embertől, nem férne pofájára.

VITELLIA

805 Senki meg nem szolgálhat a' a szaladásért, mikor szűk a' kaptza; barátodnak én lések gondviselője.

SEXTUS

Mig barátomat tsigán látom, semmi nem lesz tanátsodbúl.

VITELLIA

Esküszöm az Isteni Seregre, szót szollak mellette.

SEXTUS

De mit érsz vele, ha én tovább-állok?

VITELLIA

810 Azt, hogy nem vágják életed fonalát, az én hirem-nevem pedig fen marod virágjában. Oda vagy, ha gonoszságodat elő hozzák a' nap fényre, akkor az én tanátsom-is porban esik, világra fog kéltni.

SEXTUS

El-temetem szivembe tanátsodat, még senki nem tudgya, nem-is fogja tudni koporsóimig.

VITELLIA

815 El hinném, ha ugy nem szeretné Titust! Nem keménysége, nem, hanem kegyessége fog tégedet lábodról le-ütni. Kerüld szemét, kerüld, ha szereted mátkádat, egész eddig oly nagy dolgakat mozdítottál mindenkor reám vala nézve, vessd-hozzá ezt az egyetskét-is, mert kitelik tőled. Sexte, mi tévő lehessenek? végezz magaddal.

SEXTUS

820 Ó Isten! Látom, hogy megesik rajtam szived Vitéllia. El-megyek, kibujdosom hazámból idegen földre. (Mely epésztő szavak ezek!)

VITELLIA

Magamhoz térek, fel derül vidám kedvem.

SEXTUS

Tsak tőled távul ne; kedvedért akárhol örömost – (*El akar menni*)

TIZENNEGYEDIK KI-MENETEL

Publius katonákkal és a' Voltak

PUBLIUS
Sexte!

825 SEXTUS
Mi dolog?

PUBLIUS
Ide kardodat.

SEXTUS
Mi közöd fegyveremhez?

PUBLIUS
Nem végezted-ki a' világbul Lentulust; a' többit értsd-reá.

VITELLIA
Irigy szerentse!

830 SEXTUS
Ne, maradgyon lelkedre vad –

PUBLIUS
Hadgyunk alább, Sexte, ne tsattogj átkozódva, már a' tanáts el-lepte az Ud-
vart, vagy inde, vagy onde oda el-kell jőned velem.

835 SEXTUS
Irgalmatlan Vitellia, ély egészséggel, és ha a' könnyű szél rezező szárnyával el-
suhintván melletted, meg-rettent valaha, juttass eszedbe engemet, mondgyad
– ezek az hiv Sextusnak, mátkámnak utólsó fohászkodási, a' ki szeretetem,
életem, nevem fen maradásáért hohér kezeivel adózott. Isten hozzád!

TIZENÖTÖDIK KI-MENETEL

Vitellia maga

840 VITELLIA
Jaj, én bús, árva fejemnek! Hová legyek? Egek, Szánokodgyatok rajtam! Ez
a' szerentsétlen egyenes utón nyargal az halál tórkába; most majd nem adok
üdőt néki, nyilván ki-teczik Titus előtt Vétkem. Sőt, egész Roma Várossá-
nak, egész Világnak hirivé leszen kudortzamra. Nem birhatom réá magomat,
sem hogy halgassak, sem hogy szökevény-ként házom-hazámtól távozzam,

sem hogy palástal födezzem gyilkos tanátsimot. Most ez, most amaz hányha eszemet, és tsak a' nyakamra omlandó veszélyek, a' szív szorító furdalások, a' rémitő árnyékok, a' mérges furiák, a' kétség, firegnek forognak szemeim előtt.

HARMODIK VÉGEZÉS

ELSŐ KI-MENETEL

Titus, Publius asztal, tenta, kar-szék

PUBLIUS

845 Fölséges Tsászár, mulnak a' játékra szabatt orák. Itt meg nem jelenni nem volna emberség, sótt vétenénk-is e' mái nap ellen, körül állotta a' nép csoportossan a' viaskado pályákat, egyedül tégedet várnak, aprostól cseppestől ohajtanak frissen látni, és hogy törbe nem ejtettél, tiszta szivekből örvendeni. Ne irigyeljed, Tite, ezt a' nagy szép örömét Roma Várossának.

TITUS

850 Meg-lész Publi! de addig nem nyughatik szívem, mig tő-hegyre ki nem tetik Sextus dolga. Valjon ki-fetsölt-é immár a' Tanáts előtt minden gyanuból? Miért nem jó a követ?

PUBLIUS

Tartok tőlle, Fölséges Tsászár, és nagyon, mert igen felesedik a' rosz búze hirének, Lentulus-is nem adott homályos jeleket.

TITUS

855 Lentulus talán más, uj vétekkal kendődzik, hogy vétkéből ki-tisztulyon? Eh, tudgya az hamis, hol tapogassan, veszi észben, melly lelkesen szeretem Sextust, veszett nevét költi, hogy el-veszthesse. Ez a' fortélyok a' vétkeseknek, másokkal akarják osztani a' bilintset, mellyet tsak egyedül érdemlettek. –
860 Mégsem érkezik a' Tanátsbúl valaki? Mire vélyem? Tekintsd-meg Publi, mit végeztek? Egy szálíg mindent akarok előbb tudni, mint a' játékos piaczon mulassuk az üdőt.

PUBLIUS

Fejet hajtok parantsolatodnak, de félő, hogy siralmos váloszt ne hozzak vissza.

TITUS

865 Ugyan el-hiheted-é, Publi, hogy Sextus hitét szegte? Ismérem én őtet, mint magomat. Szívét szívemhez szabta a' természet, lehetetlen, hogy fejemet a' zib-vásárba árulta légyen.

PUBLIUS

Ne felejtöd szavad – beszédedet, Fölséges Tsászár! De a' természet egy embert sem öntött azon-egy serpenyőben. Sokféle a' borítás, néha az hitván sik-is drága ezüst, arannyal vetélkedik, míg a' végső próbára ki nem állityuk. Nem szollak se mást, se többet.

870

MÁSODIK KI-MENETEL

Titus, azután Annius

TITUS

Héjába sarkalod a' gyanut Sextus ellen, Publi, nem győszsz réá, hogy füleimbe botsássom a' bőr-harangnak ijesztő kongását felölle. Reám árosztatta szeretetét egész akkoráig, ez a' szeles változás tsak az holdat, és a' tornyos paloták tetején jádzó vitorlákot illeti, nem fér egy emberséges emberhez. Anni, mi hir? Ártatlan-é Sextus? Nem de az, a' mint magod voltál? Szoly izibe Titus vigasztalására.

875

ANNIUS

Ő, kegyes Tsászár, kegyelmezz néki?

TITUS

Mitsodát? Kegyelmezzek? Talán ugyan tsak igaz, és nem mese, a' mit rebesgettek felölle?

ANNIUS

Mindeneknek füle halattára ki-vallotta, hogy az övé volt az a' pántlikás palást, a' melly az én hitelemet meg tsorbitotta; Lentulus szemtől-szemében vádolya hitetlenségét, hogy ötet-is jégre vitte. Ezt sem tagadgya Sextus. Mi kell több a' valóhoz?

880

TITUS

Ne hirtelénkedgyünk, barátom, gyakorta a' szerentsétlen embernek még jámbor munkája is vétek. Azután, a' mi igaznak látszik, az sem igaz mindenkor. Végy példát magadról! A' pártosok béllyege előttem rajtad vagyon, vétkesnek itül ki ki, én vitatom a' gyanut, el némulsz, szined, szemed változik, rettegsz, a' lántz lábodra forrasztatik mint hohéromra, és egy körömnyi rosz sem ült szived ágán. Ki tudgya? Ez a' földi háboru történetből eshetett Sextus veszélyére.

890

ANNIUS

Bátor ugy esett volna, de nem tsörögne az haraszt, ha szél nem fujna.

TITUS

Az tsöröghet, ha szél nem fuja-is; elő példád lehetz, tekints magadra, a' mint mondám.

ANNIUS

Hát ha gyilkos volna igazán?

TITUS

895 Ha az volna igazán. én-is éppen ki-törölhetném ötet elmémből, valamint ő olly nagy szeretetemnek jelei után erre vetemedvén meg felejtkezhetett Titus Uráról. De reméllem nem száll ezekre Titus.

HARMADIK KI-MENETEL

Publius papirost tart kezében, és a' Voltak

PUBLIUS

Fölséges Uram, nem de nem jól mondám? Sextus volt kalauz minden lator-ságban.

TITUS

900 Kopott ujság ez, Publi, a' bal-hir, ha embert fül-hegyre veszi egyszer, a' koporsóban-is rajta szárod.

PUBLIUS

Már nints kétség felőlle, maga szája vallását értvén a' Tanáts, mind ötet, mind ő vélle közös társokat körmeire itili a' fenevadaknak. Ihon a' kemény parantsolat, egyedül tsak Fölséges kezed irását várja, hogy végét vesse.

TITUS

905 Mindenható Istenek! *(Le üll.)*

ANNIUS

Irgalmas Tszászár! *(Le térdepel.)*

TITUS

Anni, magam akarok lenni. *(Fel-kél Annius)*

PUBLIUS

A nép tsoportossan vár a' pállya helyén, és –

TITUS

Hallottam, mennyetek félre –

ANNIUS

910

Fölséges Tsászár, most tsak Titussal tanátskozzál, kérlek! Felejtsd-el a' Tsászárságod, és juttasd eszedbe, ha az én kérésim nem használnának, hogy Sextus mindenben engedelmes, hiv udvarnokad volt mind eddig.

NEGYEDIK KI-MENETEL

Titus egyedül

TITUS

915 Nem irtóztato iszonyusság, nem rút hit-szegés, nem szégyen álnokság-ez? Tetetni magát előttem, kezemre tsokkal ajakát ragasztani, oldalom körül édeskedni, szeretetét fitogatni; utánnom pedig fejemmel jádzani, thronus szé-
kemre ágoskodni? És én még-is vontatom a büntetést? Nem adom-ki halálát?
920 – Ugy, ugy, a' mint kereste, ugy vegye hasznát, halyon-meg s' tzigéres lator! (Fogja a' pennát.) Meghaljon? – Hogyan? Még nem-is hallottam a' bűnöst, már-is kárhoztatom? – Hallyon meg, untig hallotta a' Tanáts! – Ugy, de a' Tanáts-is hol mikor el-tsaphat az Ország Uttya mellet; és hátha Sextus tsak egyedül magamnak akárna fülembe valamit? – (Vitézek!) Szólljon maga mellet Sextus. (Le teszi a' pennát.) azután ballogjon más Világra. Idézd előmbe tüstént (El-megy valaki érette.) Ő, melly szerentsétlenek a' koronás Fejedelmek! A' paraszt kondás vigan őrzi tsordáját, fel s alá sétál az árnyé-
925 kos erdőken egyedül, bizvást maga fujja, maga járja a' lejtőt szabadgyába, Uraságra nem asitt, tudgya a' gyűlölő ellenségeit, szerető hiv barátyait isméri világossan, hitván galibájában hortyog, tárja ajtokkat. Mi pedig szegény Tsászárok, Hertzegek rettegve, pompás félelemmel ülünk a' meredek poltzon, jó-izűen sem nyughatunk az arany vitorlyás nyoszallyánkban; a' sok politika
930 fortélyban fárosztyuk elménket, himes szinnel trágyázzuk a' beszédet, hogy az álnok ravasságnak ravaszúl meg-felelhessünk. Még-is Sextus, a' tsalárd, kedves mosolygással, ide-is, amoda-is röpitvén hiv beszédeit, ki tudott fogni rajtam, hártját vontt szememre. – Ki hitte volna, hogy efféle förtelmességet forallyon valaha ellenem, kit én (láttyák a' büntető Istenek) nem szinessen,
935 mint más fejedelmek, hanem szivessen, igazán szerettem mindenkor?

ÖTÖDIK KI-MENETEL

Publius, Titus

TITUS

Publi, még-sem lépik-bé Sextus?

PUBLIUS

Mingyárt el-hozzák, Fölséges Tsászár.

TITUS

Észemmel fel-nem érem, miért avagy hol mulat olly sokáig?

PUBLIUS

Közelítenek a' hohérok, Sextus sem lehet meszsze; itt vagyok.

TITUS

940 Alig látom az hálá-adatlant, már-is fel-ébreszti régi szeretetemet magához;
de nem lesz haszna, engemet a' szeretetre nem tsall reá többé. Kötve hiszek
immár minden amétó szavának, azért Urát rettegje Titusban, ne édesitse Titus
baráttját. (*Le-üll nagy pompa méltósággal.*)

HATODIK KI-MENETEL

Sextus a' Darabontok között és a' Voltak

SEXTUS

945 Ó Istenek, ez-é a' Titus? (*Meg-áll, mihent bé lépik*) Szokott kegyessége hová
lett? Nem találok árnyékát-is. (Miként borittya a' boszú ábrázattját, miként
szikráznak szemei?)

TITUS

(Az Istenért! ez-é a' Sextus? Hogyan meg vetköztette őtet el-tekéllése, a'
félelem, a' szomorúság, a' szégyen úntig forr-ki ortzáján.)

PUBLIUS

950 (Egek, mi lesz belőlle? Imé mind a' két részről miképpen ellenkeznek egy-
mással a' sok változások)

TITUS

Álly-elő, dühös lélek, nézz szemembe!

SEXTUS

(*Oda közelít Sextus, ismét meg-áll.*) (Hól állok? Roskadnak inaim, tüzes nyíl
minden szava.)

TITUS

(Meg rémültt az hitetlen, reszkett immár.)

PUBLIUS

955 (Nem tudok el igazulni, Sextusnak fáj-é inkább bűne, avagy Titusnak bünte-
tése.)

TITUS

(Még-is szanokadam rajta.) Publi, hohérok, vissza innen!

SEXTUS

(Meg nem álhottam Fölséges tekintetét Uramnak.)

TITUS

960 (Kegyes szóval:) Sexte, ugyan csak igaz-é tehát, hogy te az én vérembe akartad
meg keverni? – Miben vétett néked a' Tsászár a' te Atyád, a' te egy gyámo-
lad? Hiszem, ha immár Titus Augustus Uradat el-felejthetted, leg alább jó
barátod, és mintegy kenyeres társod Titus jutott volna eszedbe. Így szeret
viszszá szeretetemért, mellyel hozzád oly gyengén gerjedeztem? Kinek ölébe
965 borulylan ezután szegény fejem, ha még Sextus-is (Ő, Egek!), ha még Sextus-
is aztat kardgya végén akarja látni? – És ki telhetett ez tőlled, nem indúlt
meg benned a' természet?

SEXTUS

970 (Sirva:) Ő Tite, ő Irgalmas Tsászár, kérlek, elég legyen most az egyszer, ne
feszegesd tovább! Ha láthatnád rajtom tüzelő kinnyaimat, noha hitszegő,
noha hálá-adatlan vagyok-is, még-is meg hasadna szived. Szemem előtt forog-
nak számtalan jó-téteményeid, és ezek kinoznak, hogy eszemből ki-vetettem!
Előttem latorságom, és ez ortzám szégyennel ostorozz, hogy ellened esküttem
véle. De mind ezek fölött leg nagyobb hohérom nékem a' te fölséges tekinte-
ted, a' te kérdező feddésed és a' te kegyelmességed. Siettesd leg alább halálo-
mat, üttesd-el fejemet, éshogy ha most-is még bé akarsz venni kegyelmedbe,
975 engedd meg, hogy Augustus lábaid eleibe öntsöm véremet egy tsöppig.

TITUS

980 Kelj fel szerentsétlen (*Titus maga-is fel kel.*) (Ezen gyenge sirásra magom-
is majd nem sirok.) Fontold-meg immár, mitsoda meredekre viszi embert
a' zabolátlan indulat, a' törekedés az Uralkodásra. – És mit reménlettél
székben, rév-partyát kívánságodnak? Tellyes boldogságot? Oh, tanátstalan,
ihon mitsoda keserű jövedelmét veszem én Tsászságomnak!

SEXTUS

Ő nem vert, nem engemet ez a' latorságra.

TITUS

Mi vert tehát réá?

SEXTUS

Gyarloságom, velem született szerentsétlenségem.

TITUS

Hadgy békét leg-alább az homálynak, beszélj világosan és igazán.

SEXTUS

985 Jaj, mikor nem –

TITUS

Ide halgass, Sexte! Magunk vagyunk, nints közöttünk Augustus Tsászár, terjezd-ki lett-voltát dolgadnak Titus előtt, és fogadom Augustus Urad meg-nem tudgya. Vald-meg előszer, honnét szivározott az egész Vétek! Azután
990 lássuk, hogyan fejtődhesél-ki belőlle, keressünk fogásokat, mert ez nékem-is igen teczene.

SEXTUS

Ah, nem botsánandó az én vétkem, Fölséges Tsászár!

TITUS

Lágyitson-meg öszve szótt barátságunk, tseleked, a' mire szépen kérlek!

SEXTUS

(Míhez nyullyak? Vagy meg kell bántonam Titust, vagy Vitelliát el-árulnóm)

TITUS

995 Még-is hankolódal Sexte? Sebheted ezzel lelkemet bizonyára, és mód nélkül véthet barátságunk ellen. Többet érdemel jó barátod tőled.

SEXTUS

(Átkozott óra, melyben fogantottam.)

TITUS

Nem-felelsz? – Eh, mivel te ugy tiporad lágy, és könyörgő beszédemet –

SEXTUS

Herczeg, tudgyad tehát – (Mit tselekszem?)

TITUS

Hadd tudgyom, akaram! (*Haraggal.*)

SEXTUS

1000 (Irgalmatlan halál, miért nem szakasztod végét kinnyaimnak?)

TITUS

Ismég félbe haraptad?

SEXTUS

Mind Isten, mind emberek előtt hogy gyalázotos vétkes vagyok, hogy dühös sorsomnak sullyát nem viselhetem tovább, hogy pártot ütöttem, ezzel piron-gatz –

TITUS
1005 (Fel-veszi le-tett méltóságát.) Hálá-adatlan, mit tsavarogsz oly sokáig? Hohér,
ragadd-el előllem.

SEXTUS
Győzhetetlen irgalmas kezedtől hadd el-bútsúzzam útolso tsokkal –

TITUS
Takarodgyál!

SEXTUS
1010 Tsak ez légyen vége reám arasztott ajándékidnak, tsak ezen pertzentés orában
emlékezzél-meg régi szeretetünkről, Fölséges Herczeg! –

TITUS
Menny dolgadra! Már késő, ne ötölly, ne hatolly, meg kell lenni!

SEXTUS
1015 Jól vagyon! Parantsolatodat méllyen imádom, már meg követtelek, már ka-
tanáson, kész szívvvel ölelkezem meg az halállal, nem irtoztatt, egyedül az
hohérkodik lelkemen, hogy ezt az ki-mondhatatlan rosz el-tökéllést meg-is
álmodhattam.

HETEDIK KI-MENETEL

Titus egyedül

TITUS
1020 Ki látott illy nagy hitetlenséget? Soha még e' Világon édes Atya sem bánhotatt
halkabban vétkes fiával, még-is hogyan agyarkodik? – A' tökéletlen boszút
állók. (Az aszthalhoz megy haraggal.) – Boszút? Tite, hozzá fér-é szivedhez ez
a' por-paraszt indulat? Hajba kaphat a' meg bántott meg bántójával? – Ah,
nem! Tsak a' le termett lelkek-é ez a' boszú-álló győzedelmeskedés; életet
mástól el vonhattya minden giz gaz ember, de viszá nem téritheti, se meg
nem maraszthattya senki, az egy Istenek és Fölséges Hertzegeken kívül. –
Ez légyen nékem-is különös tzimerem az emberek allja-seprőjétől? Élyen
1025 azért Sextus, a' gyilkos! – De mit mond a' törvény? Igy védelmezem? Titus
baráttján boszuját nem töltheti. – Manliusok, Brutusok-is néha üdön a' vért
félre-tették, nem nézték magukot, hogy azokat szülték. Nyomozzuk a' nagy
dütső példákat! (Le üll.) A' kegyelem, barátság most belé ne ártsák magokat
dolgomba. – Sextus vétkes, Sextus veszsze életét! (Ki adgya a' törvényt.) Hálá
1030 az egeknek, meg győztem itt-is lágy szívemet, bé léptem immár a' tsopor-
tos Utba (Fel-ke.), tsorog immár kezemről a' Romai piros, és jó barátomon
kezdem először-is a' mészárszéket – De mit fog hinteni Tsászárságomról
a' repdeső hir? – Azt, hogy tudniillik, hogy a' kegyetlenség meg birkózat

1035 Titussal, és földhez verte; hogy tovább Titus ki-kopott kegyességéből, nem
külömben mint Sulla, és Augustus, végtére a' kegyetlen Tyránnusságból ki-
vástok tellyességgel. – Eztet bizonyára nem viselné-el ortzám. – Hiszen
minden bagoly bíró a' maga barlangjában, és egyedül a' Tsászár nem volna
szabad maga magával? Ha meg bántódik, maga érzi, maga fájlalja a' hol
sebes; meg engedhet a' Vétkesnek. Nem-is illenék Titus természetéhez a'
1040 törött utyátúl el rándulni, és szavát fele harmadába meg-állani. – Ellyen
barátom Sextus, a' mint mondám, (*El szagattya a' mit irkált.*) akár pártosom,
akár mitsoda ellenségem volt most az egyszer. Ha általja eztet a' Világ, és
vétkesnek tart iránta: okozza, vádollya a' kegyességet, nem a' kő keménységet
bennem. – Hallod-é, Publi?

NYOLTZADIK KI-MENETEL

Publius, és Titus

PUBLIUS

Parantsolly, Fölséges Tsászár!

TITUS

1045 A' nép szomjan várja kezem irását, siessünk hozzá.

PUBLIUS

Hát Sextus.

TITUS

Sextus-is a' pályára jöjjön velünk.

PUBLIUS

Az ő tsüggő állopatytát pedig –

TITUS

El intéztem immár.

PUBLIUS

1050 (Ő, szerentsétlen!) O, kegyes Istenek, ha az Uralkodásra atzállal bérlett er-
költs kívántatik, vagy tartásatok magatoknak a' thronus széket, vagy adgyatok
réám más erköltsöt. Ha pedig az Országnak hívségét részemre nem szelidit-
hetem szeretettel, hurogatással, fenytéssel általlam meg venni. Nem szokatt
az ilyen keménységhez Titus.

KILENTZEDIK KI-MENETEL

Vitellia Publiust helybe marasztya

VITELLIA
1055 Egy szóra, Publi!

PUBLIUS
Meg botsáss, a' Tsászár után kell mennem!

VITELLIA
Hadd értsem!

PUBLIUS
Kerék Udvarba a' pálya-futókhoz.

VITELLIA
Hát Sextus.

PUBLIUS
1060 Ő-is oda idéztetik.

VITELLIA
Tehát meg-kell néki halni egyáltaljában?

PUBLIUS
El-vagyon végezve!

VITELLIA
Ő nyomorult Sextus! – Szollatt-é Titussal?

PUBLIUS
Nem Titussal, hanem Fölséges Urával. Huzamos üdőig volt számodása.

VITELLIA
1065 Tudnád-é, hogyan folytatta ügyét?

PUBLIUS
Ki-küldött a' Tsászár, maga akart Sextussal számat vetni.

Vitellia, azután Annius, Servilia szem-közbe

VITELLIA

1070 Mit hízkelkedel magadnak Vitellia? Sextus ki-böföntött réád mindent, meg
 tetzik Publius szeméből, soha nem vólt ő én előttem oly szemérmetes, hogy
 föllebb ne tekintene, velem bátrabban ne szólna. Most el-fordúlt, itt hagyott,
 még lehelésem-is dögleletes nálla; bár ideinkoránt mindent, a' mint főztem,
 úgy ki-is tálaltam volna! – De ez-is késő gondolat immár. Ki tanulta Augustus
 Urunk a' lator praktikát, és pedig, a' mi több, az én nyelvem botlása által –

SERVILIA

Vitellia!

ANNIUS

Ő, Hertzeg Aszony!

SERVILIA

1075 Szegény egy testvérem –

ANNIUS

Szerelmes barátom! –

SERVILIA

Oda-vész minden órán. Ezennel meg-szaggattyák az el-fenült Vadok, el-is
 temetik éhes gyomrokba Roma láttára.

VITELLIA

Segíthetnék-é valyon rajta?

SERVILIA

1080 Kéréseden örömet meg nyugszik Titus.

ANNIUS

Nem-is volna derék szeretet szégyent vallasni az uj Hertzeg Aszszonnyal.

VITELLIA

Anni, tsak mellette járok-én még ma az uj hertzégységnek, és leg kisebb
 gondom-is nagyobb ennél.

ANNIUS

1085 Minekelötte az hóld sátort vonnyan tsillag fiatskaival, Titusnak kezet fogsz
 adni, szinte hogy nálla voltam, rendelte-el az Udvari pompás készületet me-
 nyegződre.

VITELLIA

(Tehát tsak igazán meg tartotta a' parolát Sextus? Titokban tartott engemet? Ó szerelem, ô hiveség!) Anni, Servilia jerünk! (De hová illy nyakra-főre tanátstalan?) Mennyetek előre barátim, mindgyárt ott lézsek magam-is.

ANNIUS

1090 Ha tsak egyet pillantasz-is másút, porát sem találád Sextusnak. (*El-megy*)

VITELLIA

Menny te-is utánna Servilia, magommal akarok lenni egy pitzin üdőig.

SERVILIA

1095 Ne mulass, kérlek, mert el tseppenti életét Sextus. Zengéjében tudhatod Vitellia, hogyan szerette ezt a' bajnokot Roma Várossa, hogyan nyugtatta rajta telyes reménységét. Meg tudgya, kitsoda vesztegette meg eszét, hogy effélét gondolna? Szolj azon szerentsétlenért, a' ki két szemeinél jobban kedvelt téged, a' ki teróllád szollat szüntelen, veled kérkedet, és szint-ugy sirt örömében, midőn emlétet.

VITELLIA

Kérlek, ne többet, menny te-is utánna Anniusnak!

SERVILIA

De magad miért nem mozdulsz, Ô Vitellia? Ha jól sajditóm, te –

VITELLIA

1100 Az Istenre kérlek. Szaporán utánnad menek magam-is: ne faggasd sebes szivemet!

TIZENEGYEDIK KI-MENETEL

Vitellia egyedül

VITELLIA

1105 Vitellia, mit gondolsz? Előtted az alkalmos üdő, meg próbálhatod álhatatosságodat Sextusnak veszélyében. Ó ugy szeretett tégedet mindenkor, és szerett most-is, hogy kedvedért Titusnak hohéra akart lenni; ô olly erős zár alatt tartya gyilkos tanátsodat, hogy halni készebb még mostanság-is, mint elő-adni a' Tsászárnak. Mutasd-meg viszont, egyeznek-é forró ígéletid bátorságoddal! A' thrónus székre vagyodasz te mindazon-által? – Fel-léptsélsz a' tetejére ezen meredeknek? – Fel! Visza nem tzáfolya szavát Titus Tsászár. – De ô, hát-ha Sextus árnyékát hadná maga után, hátha maga meg jelenne néked? – Bizonyyára még a' szellőktől, még a' néma fáktól-is félhetnek, hogy dobra ne verjék bárbar szándékomat. Azért inkább batron el-megyek

a' Tsászárhoz, lábai eleibe borítottok mindent, ha el-veszejt-is, és így, ha Sextust
ki nem szapulhatom-is vétkéből egészen, magomra veszem nagyobb részét
1115 a' hohér pallos és gyilkos szándék. Immár Isten tartson Fölséges Mátkám!
Bútsút veszek tőled holtig; el-jött orám. Bolondság-is volna szeretőt tartani
tovább, midőn Sextus szívem készül halni. És e' reménységek furiák modgyára
öszönöznek, midőn Titusnak nyakára gyilkosul ezt kezdvén – és semmit nem
1120 végezvén – átkozott lelkemtől kész szívvvel el válok, de Sextussal lészek, vagy
élek, vagy halok.

TIZENKETTEDIK KI-MENETEL

Titus, Servilia szemközbe egymással, Annius

TITUS

Minekelőtte jelt adgyanak az harsago trombiták e' mái pompa játékra, jöjjön
előmbe lássa boszú allo mérges homlokomat az Istentelen Vad gyilkos.

SERVILIA ÉS ANNIUS

Botsáss-meg néki, Fölséges Tsászár.

TITUS

Ha Sextusért esedeztek, héjába: Reá szabtam utólsó akaratomat.

ANNIUS

1125 És már-is tsendes színnel küldöd az halálra.

SERVILIA

Ô, bezzeg más szive volt Titusnak, mig Titus és a' kegyesség uralkodott benne!

TITUS

Már itt vagyok, többet egy szót-se.

SERVILIA

O, Sexte!

ANNIUS

Ô, édes barátom!

Sextus a' hohérok között, Vitellia, és a' Voltak

TITUS

1130 Sexte, fertelmes hohér, tudod égtelen voltát vétkeidnek? Tudod, mitsoda jutalmát várhatad gyilkos igyekezetednek? Roma Várossának tsendességét zur-zavarral egybe zagyváltad, koronás fölségemet hasogattad, az irott törvényeket meg fertéztetted, hajdon barátságunk frigy-kötését meg bontattad. Ezekért a' sokféle latorságokért, mind Isten, mind Ember előtt érdemes vagy
1135 azon halalra, a' mellyet az én koronás fejemre imparkodtál, halyad tehát, gyalázatos, hálá-adatlan, országos lator!

VITELLIA

Győzhetetlen Tsászár, engedd ezen tsokkal lábaidhoz veszélyemben –

TITUS

Ah, kelly fel! Mit akarsz, mit mivelsz, Vitellia?

VITELLIA

Az ellened eskütteknek fejét elődbe állatom.

TITUS

1140 Hól vagyon? Kitsoda az a' vakmerő?

VITELLIA

El-nem hiszed Tsászár ki 's' hól legyen?

TITUS

Miért nem hinném?

VITELLIA

Mert én vagyok –

TITUS

Te-is azok közül?

SEXTUS ÉS SERVILIA

1145 Ó, egek!

ANNIUS ÉS PUBLIUS

Ó, Istenek!

TITUS

Hányon vattak tehát, életem virágjából kik ki-akartak szorítani?

VITELLIA

1150 Eggedül én vagyok minden gonosznak forrása, én vetettem az háló, én
vertem-le barátságodról leg szívesebb barátodat; szóval, én őtet szerettem,
1155 hogy téged gyűlölné, s egyszerre el-is vesztené.

TITUS

De mire való nézve?

VITELLIA

1155 A' te jóságodban botlott meg lábom, tudni illik jóságodat sezelmemnek
álítottam lenni, és azt vártam gőgös reménységgel, hogy kezet fogva thronus
székedet velem fogad osztani. Azután pedig, mivel mind a' kettő el-pendült
tőllem, bosszú-állást forraltam ellened mérgemnek hevenyében.

TITUS

1160 (Ugyan tsudálotas nap ez énnékem!) Egy vétkesnek meg kegyelmezek, és
azonnal másra találok. Ő, Istenek! mikor akadok már én egy hiv ember-
re? Réám erőködik még a' tsillagos ég-is, és természetem ellen akar réa
kénszeríteni a' Tyrán kegyetlenségre. De szélnek botsátya mesterkedését,
1165 ezt a' győzedelmet nem engedem rollam senki fiának, már el-kezdett az én
erköltsem evezni ellene. (Tegyünk próbát, hogy ha más hitetlensége lesz-
é erősebb, vagy Titus kegyelmessége? Száljunk szembe együtt.) Vitézek!
oldassék-le a' lantzról Sextus, parantsolam. Lentulus, és egytül-egyig, kik
1165 azon egy gyilkos követ futtak véle, szabadon botsátossanak a' fogoly házbúl.
Lássá Roma Várossa, hogy jozan eszén vagyon Titus, hogy semmi tudtán kívül
nintsen, hogy kegyelmezz azoknak, kiktől még bántódat, hogy mindent el-tud
felejtteni.

ANNIUS

O, Herkules szívú bajnok!

PUBLIUS

Kinek erköltse héjázott illy magassan valaha?

SERVILIA

1170 A' véletlen vendég álmétkodás el bamétott egészen.

VITELLIA

Meg-nem tarthatom könyveimet, hogy szememből ki-ne ömöljenek.

TITUS

Vitellia, neked ígertem ujjombúl az Augustus gyűrűt. De –

VITELLIA

Ő, ne, Fölséges Tsászár! El-venné minden fénnjét az én ujjom a' te rubint

ajándéknak; nem hozzám illik, el rémülne rajta széle-hossza a' Világnak,
ha ennyi roszalkado iparkodásaim után meg lenne mindazonáltal.

1175

TITUS

De még-is leg-alább egy részről boldoggá kívánlak tenni. Szeretőt, mátkát szerzek, fogadam, de nem fogsz ülni a thronus-székekben, mert nékem Románál nem kell egyéb mátká. Roma lesz szeretöm, jegyes-társom szemem hunytá-ig. A' birtokom alatt lévő Népeket pedig, mint hertzeg-szüllötteimet fogom tsokolgatni. Ezeknek tartom szivemet, szerelmemet ezeknek áldozom. Váls gyúrút Sextussal, ha kedved tartya, és mikorra Annius Serviliával, te-is akorra készülyl menyegződhez; nem tilalmos előttem. Én nékem sokba tölet, hogy tégedet szerettelek, sok harminczhadot jártom éretted. Mi légyen a' szerelem, izlellye más-is.

1180

VITELLIA

Jó szivel engedek Augustus szavának, és mig-élek, akaratodnak leg-kissebb jelére-is ébren leszek, mintha parantsolnál.

1185

SEXTUS

Ó, Fölséges Tsászár. ô győzhetetlen Tite! 'S' ugyan meg-is tilalmazod, hogy Isteni tisztelettel imádgvunk, hogy neved dütső fen tartására templomakat, oszlapokat támaszszunk? És miképpen mikor üdön reménlhetem én, hogy égbé-kialtó Vétkeket elmédből 's' eszedből –

1190

TITUS

Elég, elég immár Sexte! Ezekről soha semmit! Térjen vissza egészen a' barátság közöttünk, a' te vétked se beszédbe ne jöjjön többé, se tekintetbe! Minden dolgak le töröltettek. – Jer közelébb! Ölely-meg, és fogjad ismét igaz szivemet. Tanulya meg a' Világ kereksege, mitsoda boszút-ál Titus az igaztalanságokon, és kövesse.

1195

VÉGE.

A MŰ ADATAI

Darabunk lelőhelye a gyulafehérvári Batthyány Könyvtár XVIII. század közepéről származó jezsuita drámakolligátuma (Mf. MTAK 194/I.); ennek negyedik darabja a 111–142. lapokon. Egy – az előző darabétól eltérő – kéz szép, egyenletes írása. Szerzőt, fordítót, keletkezési vagy előadási évet, helyet nem jelöl. A kolligátum sorrendje ugyan nem kronologikus, de darabunk előtt az 1750-es években Nagyszombatban előadott művek olvashatók, majd hely és év nélküli darabok követik, illetve a kódex második felében zömében Kolozsvárt 1758–1764 között előadattak.

Ugyanennek a szövegnek pontos mását őrizi (egy-két szó olvasatbeli eltéréssel) az OSZKKt Fol. Hung. 2789 jelzetű gépelt kézírata is. Erről csak annyit tudunk, hogy 1957-ben került a könyvtár tulajdonába, körpecsétjén a Bibl. Script. S. J. Hung. in Coll. Collocensi S. J. felirat olvasható.

Darabunk itt jelenik meg először nyomtatásban.

SZERZŐ

A darab eredetije Pietro Metastasio *La clemenza di Tito* című melodrámája. Metastasiónak ezt a művét 1767-ben Illei János is lefordította (L. első kötet 8. c. sz. alatt!) A gyulafehérvári darab azonban nem az ő alkotása, ismeretlen fordító műve.

FORRÁS

Darabunk forrása tehát Metastasio *La clemenza di Tito* című drámája (1734). De sem Illei, sem névtelen fordítónk nem az eredeti olasz szöveget veszi alapul, hanem egy latin prózai Titus-fordítást. A gyulafehérvári másolatban ennek a vocativusokon kívül egy latin szóban és egy ugyancsak latin nyelvű színi utasításban is nyoma maradt. A latin szöveg az Illei által használttal szerkezeti rokonságot mutat: prózában fordít, a metastasioi áriákat és kórusénekeket elhagyja, illetőleg beolvasztja a prózai szövegbe, ugyanazokon a helyeken, mint Illei. Ugyanazokon a helyeken tolmácsolja bővebb szavakkal a tömörebb olasz eredetit is. Az utolsó jelenet egy Metastasiótól eltérő mondata és az eredetiben nem szereplő tanulsága is megtalálható mindkét fordításban, nyilván a közös latin forrás alapján. Az OSZKK *Bartakovics-gyűjteményében* (Quart. Lat. 693) fennmaradt egy prózai latin Titus-fordítás. Szerkezeti felépítése ennek is azonos a két magyar szövegével, hiányoznak azonban a két magyar drámában azonos szövegbővülések. Ebből az feltételezhető, hogy a magyar fordítók előtt a *Bartakovics-kódexbel*ivel rokon, de azzal nem azonos latin variáns állott. (ALSZEGHY, 1948. 168–169.) A két magyar fordítás szerkezete egyetlen helyen tér el egymástól: a gyulafehérvári másolat a Metastasióé és Illeiné 16 jelenetből álló II. felvonás 3. és 4. jelenetét összevonja, és így e felvonás csak 15 jelenetre tagolja.

ELŐADÁS

Darabunk szövegéről előadási adat nem maradt fenn. STAUD Géza bibliográfiájában (II. 302.) van egy 1756 májusából való trencsényi adat, „Media Grammatices cum Suprema historiae prius Specimen edidit, tum Titi clementiam Spectandam dedit.” De a fennmaradt program – hasonló helyei és dátummal –, amelyet STAUD az előadáshoz fűz, csak *Titus* címet visel, s a szereplők és az argumentum alapján arra enged következtetni, hogy F. Neumayr jezsuita szerző *Titus imperator* c. darabjának előadási adatát őrzi. Ugyancsak Neumayr Titusára utal a selmezbányai, 1771. évi előadási adat (STAUD, II. 366).

Metastasio darabját 1764-ben francia nyelven adták elő az Angolkisasszonyok pozsonyi leánykonviktusában, ennek – francia nyelvű – programja is fennmaradt (OSZK Színháztörténeti Tár Pro 104. Kiad. ZAMBRA, EPhK 1914. 65–66.) A zágrábi jezsuita kollégium grammatikusai 1770-ben évről-évre előadásként horvát nyelven vittek színre egy *Titi clementia* c. darabot (STAUD III. 272.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A darab közlésében a központozást a mai helyesírásnak megfelelően alkalmaztuk. A szöveg leírója a mondatzáró írásjelek után következetesen kisbetűvel kezdett, mi kiadásunkban minden mondatot nagybetűvel indítottunk. Megtartottuk a szövegközi nagybetűs szavak írását, bár sokszor – különösen az *sz* és *v* esetében nehéz a kis- és nagybetű különbségét érzékelni; itt akkor alkalmaztuk a nagybetűt, ha a szövegben következetesen fordult elő ennek gyanúja. A szöveg írásjelhasználata az *ö, ő* illetve *ü, ú* hangok között nem tesz különbséget, általában hosszú ékezeteket alkalmaz; ezeket a mai helyesírás szerint írtuk. A mássalhangzók hosszúságát a másoló néha kettőzéssel, néhányszor a betű fölé húzott vízszintes vonallal jelzi; az utóbbi esetben mi a kettőzést alkalmaztuk.

A szöveg következetlenségeit a szövegközi tulajdonnevek (pl. Bereniczen – Berenice) és közszevak (pl. thronus – trónus, Tsászár – Tszászár, háládatlan – hálá-adatlan, idő – üdö, mely – melly stb.) írásában meghagytuk. Külön lapalji megjegyzés nélkül elhagytuk azonban a másoló által áthúzott, hibás szavakat, a másoló javítgatásait.

Egységesítettük a kimenetek jelzését. A szöveg leírója az első és utolsó kimenetelt betűvel, a

többít arab számokkal jelezte. Ez utóbbiakat betűs jelzéssé oldottuk fel; a kimenetel szót a harmadikig egybeírta, onnan kezdve kötőjellel jelölte, mi a kötőjeles írást alkalmaztuk. A színi utasításokat a másoló a szöveg közben hol aláhúzással, hol zárójellel, hol anélkül jelölte; ezt egységesen zárójelben, kurzívával közöltük. A szereplők nevét mindig teljes alakban adtuk. A kéziratban a szerepek folyamatosan következnek egymás után, kiadásunkban a szöveget a szerepek szerint tagoltuk. A cím után olvasható szerepjegyzéket mi állítottuk össze.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 5 *tzimbora kötésben vannak veletek* – összeszövetkeztek veletek (vö. 652 *tzimbora kötő* – szövetkező, összeesküvő); *piros prémelek* – piros bojtok, rojtok (vö. 479 *prémes pártosok* és 641 *vérrel prémes palást*)
- 8 *vontatod* – halasztod, halogatsz
- 11 *Augusta nevét* – az Augusta (fenséges) a császárné megszólítása Augustus kora óta
- 23 *az hűelt várja* – a hűséget várja (vö. 635)
- 29 *el ütöm hűtvösségedet* – elmulasztom, elszalasztom, hogy feleségül vegyelek
- 31 *ringetik* – rengetik, itt: ingatják
- 41 *szen nélkül való* – szín nélkül való, őszinte
- 42 *nem tágította ügye fogyatkozását* – nem enyhítette szükségét
- 72 *mind* – mint (a darab szövegében mindvégig ebben a formában); *vakarj töllem* – takarodj előlem
- 127 *fartoll mellöllem* – hátrál tőlem, itt: elhagy
- 130 *a' mőre* – amerre (vö. 252, 605)
- 140 *hátra üdők* – jövőendő idők, utókor
- 150 *finom marhákot* – értékeket
- 155 *sok piros* – itt: pír (másutt: vér, vö. 1030)
- 162 *Isteneket nyomozni* – Isteneket követni
- 164 *halhatóságát* – halandó voltát
- 181 *a temérdek Istenekhez* – a hatalmas istenekhez
- 190 *kökkenőknek-is* – bökkenőknek is
- 196 *innentől* – ettől kezdve (a dráma szövegében mindvégig ebben az alakban)
- 204 *pipes* – rátart, cifrálkodó
- 207 *arányoznak* – itt: céloznak (217, 319 *gondol*)
- 239 *határozd meg* – mérsékelj, szabj határt
- 247 *galiba* – kalyiba, kis kunyhó, putri (vö. 927); *tárházokat* – kincstárakat
- 278 *két ujjomat emelem bogláros pártámra* – esküszöm ékköves (gyöngyös) pártámra
- 287 *paraszt értekedés* – durva vélekedés
- 290 *istráng* – kötél
- 299 *aprólékos szén* – apró hamisság
- 300 *lelkünknek tsinnyában* – lelkünk belsejében, rejtekében (vö. 694); *szegle-szuk fáját* – megfjetten szó, esetleg elírás
- 303 *korpázza* – feddi, pirongatja
- 305 *tsiga* – kínzó eszköz (vö. 802)
- 312 *sofi-beszéd* – szófia beszéd, mesebeszéd, mendemonda
- 316 *nem aggok rajta* – nem aggódom
- 326 *közleni* – megosztani
- 377 *igy vett meg* – így vet meg
- 379 *borzankadal* – berzenkedel
- 381 *nem szemetezhetek veled* – nem tölthetem veled az időt
- 387 *negédes* – büszke
- 390 *el-nyögjem* – elszenvedjem, eltűrjem
- 409 *tárgyát elütni* – célját elérni
- 412 *teli testedet* – deli testedet
- 422 *leány orsok között nevelkedett* – célzás a Heraklész-mítoszra; a hősnek vezeklésül Omphale lidiai királynőnél a női munkát kellett végeznie, illetőleg az Achilleusz mondára, amely szerint

- a hőst anyja, Thetisz, hogy végzete elől megmentse, Lykomedesz szküroszi király leányai közt neveltette.
- 424 *öszönök* – ösztökék, az állatot gyorsabb haladásra készítő hegyes karók (vö. 1118 ösztönöz- nek)
- 457 *játékra üt* – tréfát űz valakiből, rászed valakit
- 460 *ki fittyent* – kibillent, kiesett
- 514 *vajlódik* – vajúdik, kínlódik
- 541 *félre horgadozhatunk* – elhajolhatunk
- 572 *purutya* – undorító, csűf
- 592 *elől hátra* – elülről, hátulról, mindenfelől
- 598 *e szoross ügyében* – e veszedelmében
- 605 *Tarpéja hegy* – Rómában a Capitolium egy sziklája, ahonnan – a monda szerint – a szabin háború idején a rómaiak az áruló Tarpeiust és leányát, Tarpeiát büntetésül letaszították
- 607 *álmot hüvelyezek* – álmot fejek
- 612 *hagyjunk békét az osztálynak* – hagyjuk el a viszálykodást, pörlekedést
- 629 *jól fel üsd a mértéket* – jól fontold meg, jól godnold meg (vö. 781)
- 632 *történet eset* – véletlen (vö. 729)
- 640 *minden fertály* – ti. minden fertály óra (negyedóra)
- 644 *fitogasd* – fitogtasd (vö. 915)
- 694 *te mérsékelj meg* – mérd le, ítélj meg
- 707 *fentereg* – ténfereg
- 719 *puffot* – puffadt, pöffeszkedő
- 753 *nem tart-é igazat* – nem igaz-e, nem érvényes-e
- 776 *poczalék* – mocsok
- 784 *hurogatlak* – lármás szavakkal szidlak (vö. 1053)
- 798 *pártosságnak szénét* – pártosság színét, látszatát
- 832 *inde vagy onde* – innen-onnan, előbb vagy utóbb
- 847 *aprostól cseppestől* – apraja-nagyja
- 851 *ki fetsőlt-é* – kijutott-e
- 869 *sik* – arannyal, ezüsttel megfuttatott bőr, posztó, papír
- 872 *bőr-harang* – hírhordó, fecsegő
- 925 *lejtő* – tánc
- 930 *trágyázzuk* – fűszerezünk, meghintjük
- 942 *ne édesítse Titus barátját* – ne nevezze édes barátjának Titust
- 1009 *perczentés ora* – perc
- 1017 *halkabban* – szelídebben; *agyarkodik* – fondorkodik
- 1020 *le termett* – alacsony
- 1025 *a' vért félre tették* – a vérrokonságot nem vették tekintetbe
- 1034 *Sulla* – L. Cornelius Sulla (Kr. e. 138–79) római diktátor, tömeges kivégzéseket hajtott végre, élete utolsó évében azonban visszavonult a politikától
- 1053 *hurogatással...általlam* – fenyegetéssel átalloom
- 1092 *el cseppenti életét* – elveszti életét
- 1113 *ki nem szapulhatom-is vétkéből* – tisztára nem moshatom is vétkéből
- 1155 *mérgemnek hevenyében* – mérgemnek hevében
- 1169 *héjazott* – szárnyalt
- 1172 *Augustus gyűrűt* – uralkodói gyűrűt
- 1183 *sok harminchadot jártam éretted* – sok viszontagságot szenvedtem éretted

11.

BOTFALVAI

A BESZÉLGETŐ SZEMÉLYEK

SZÜKMARKOSI FÜLÖP, Sehonnai Nemes ember
SZÜKMARKOSI PETI, Fülöpnek fia
LOTSONDA LŐRINTZ, Fülöpnek Barátja
KÁRTYÁSI PALKO, Petinek társa
BOTFALVAI GAZSI, Petinek inassa
RETKESI MIKLOS, Álortzás szolga
VOJTÁSI GYÁRFÁS, Játék tartó
SZAKÁTS
VOJTÁSI SZOLGAI
GYERMEK
LEPESI, Nyeresi Inassa

BOTFALVAI

VIG JÁTÉK

A Játéknak Sommája

Szükmarkosi Peti, elvesztvén a játékban minden pénzét, ezüst kardgyát és oráját 30 aranyokban Vojtásinál be zálogítani készerítették oly okkal, hogy ha két hét alatt ki nem váltja, szabadon eladhassa. Leg ottan meg alkusza Nyeresi a zálogot, és előre husz aranyat le tesz. Szükmarkosi ki hülvén minden 5 reménységéből, az Inassához, Botfalvai Gazsihoz folyamodik, ki is egy tétetett szolgát Nyeresinek nevével 10 arannyal a meg mondott napra Vojtásihoz küld, és az urának zálogát elhozattya. Ez meg lévén, elérkezik Nyeresinek valóságos szolgája, Lépesi a hátra maradott pénz el a meg alkútt zálogért. Itt Botfalvainak tsalárdsága nyilván ki tetszik, Vojtási pedig a pénz el zálogostul elveszti.

ELŐLJÁRÓ BESZÉD

- 10 Hozta Isten az urakat, régen nem volt már szerentsém uri személyeket tisztelni. Kérem, tessék le ülni. Mitsoda hírekkel bővelkednek az urak? Én jó hirt mon-
dok, mert a jó embereknek jót kell mondani, a rossz embereknek pedig rosszat.
A rossz emberek azért rosszak, mert gyűlölik a jó embereket; a jó emberek pedig
15 azért jók, mert a rosszakat úgy szeretik, mint ketske a kést, vagy tzigány a tatár
korbátsot. Az urak is azért jók, mert a rosszakat utálják. De még a Deákné
vásznánál is jobbak lesznek, ha jó szívvvel veszik a mulattságos költeményünket,
mellynek állapotját nem szükség előre meg magyaráznom, mert azt ugyan annak
saját szájából meg hallják, kinek bőribe jár a dolog. Nem is illik két dudás
egy kortsmára... s, éppen a hol kullog ő kegyelme, Szükmarkosi Peti Uram, az
20 inassával, Botfalvai Gázsival. A mint látom, vidám ábrázatú, mint a kít a piartzon
meg tsaptak. Alázatos Kapere tuti Szolgája az urnak.

ELSŐ VÉGZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Botfalvai, Szükmarkosi Peti

BOTFALVAI

- Ugyan ha én a néma szádbul ki varasolhatnám, hogy mi a manó gyötri az
elmédet, hideg-é vagy kolika, Ugy egyikünknek sem kellene a nyelvünket kop-
tatni, nékem kérdésekkel, néked pedig feleletekkel, s' így a két dologbul egyet
25 tsinálnánk. De mivel én a varásslal soha sem éltem, nem is kereskedtem,
mert ahhoz tsak annyit értek, mint számár a furullyához; külömben nem is
tudhatom, mi bajod van, ha tsak meg nem monddod, azért tátsd fel a szádat.
Nem győzlek tsudálni egy időtül fogva, hol tekeregsz, mint az uttya veszto
lövöldek, hol sopánkodol, mint a kereke törött Kotsis. Mond meg tehát, mi
30 furdállya a mellyedet, közöld velem bajodat! Miért takarod gondolatidat,
mint kotlos tyúk a tojássát? No, mond meg, hol a bibéd! Segitlek vagy
tanáttsal vagy munkával. Nem tudgya az ember, mellyik bukorba fekszik a
nyul.

PETI

Ah, oda vagyok, Botfalvai!

BOTFALVAI

- 35 Hogyan volnál oda, mikor előttem állasz? Ha tsak az eszed oda nem koszál,
mert máskor is ki szoktak szökni nálad a fölső várbul.

PETI

Ah, talán nékem is úgy áll tréfára a szám, mint néked?

BOTFALVAI

De azt látom, hogy néked elgörbültek az ajkaid, mint ha vad almát rágtál volna.

PETI

40 Nem tudod, mi bajom vagyok?

BOTFALVAI

(*félre:*) (Jobban mint magad...) Nem ám, mert a néma gyermeknek az anyja sem érti a szavát. Ha tudnám, miért kérdezném? Helyén van az eszem. Ha tsemered vagyok, meg tudom én azt törni, csak győzzed.

PETI

Ah, nem ott fáj!

BOTFALVAI

45 Hát hol fáj? Mond meg, majd ott tapogatom; többször is már kirántottalak én a sárbul.

PETI

Ki ugyan, de...

BOTFALVAI

De, no mit de? Mond meg már egyszer, mit szúszogsz, azt tartom, hogy nem ország titka!

PETI

50 Jaj, mi haszna!

BOTFALVAI

Mi haszna vagy bizon magad. No csak mond meg, hol viszked!

PETI

Ugyan meg esett nékem a Dioszegi vásár!

BOTFALVAI

Hogy hogy, talán valahol tányéros nadrágot mértek rajtad?

PETI

Hallyad! Minap, hogy a Vojtásinál voltunk...

BOTFALVAI

55 No, már tudom, ne is beszéld. Nyertél úgy é, mint Bertok a tsikban.

PETI

Hallgass' csak! Vojtázni kezdtünk, elején csak úgy szortam a sok vojttát, hilfet, mint a polyvát.

BOTFALVAI

A' kutyának sem jó az első kölke.

PETI

60 Azután néki bátorkodván, mélyebben vágtam a fejszém, hogy sem ki husz-
hattam volna, s' azonnal kezdettem veszteni. Egyszer nagy volt a Kassa,
mivél forhand voltam, vágyottam reá, mint eb a kontzra, fel veszem a kártyát
duplára, s' bele buktam.

BOTFALVAI

Proficiat kednek. Az alutt tej próbálja meg a matskát. De már ugy én is
tudnék.

PETI

65 Itt, utoljára pénzem nem lévén, szégyenletemben Gavallér léttemre mit tud-
tam egyebet tenni? Némellyek modgyára, kik, midön az erszénnyek meg
éhezett, némü nemü ezüst vagy arany jószágjokat máshoz küldik khsosztba,
tsak hogy bé fedezett ringy rongy gavallérságjokat a nap sugárja ne süsse.
70 Mert tudod azt Botfalvai, hogy mostani modi szerént, szem láttára azok is
páva farkat mutatnak, kiknek korog a hasuk, mint az alföldi komondornak,
és ha valami laposka boronállya a hátok gerentzét, hogy az emberek észre ne
vegyék, komplementiroznak, ki s' be huzzák nyakokat, mint a tekenös béka.

BOTFALVAI

Talán bizon te is ilyen harmintzadra jutottál?

PETI

75 Nints külömben. Mert pénzem nem lévén, s' a Gavallyérnak nevét nem
akartam a koldusnak nevével meg változtatni, a kardomat és orámat harmintz
aranyoss khsosztba adtam Vojtási Uramnál, olly okkal, hogy ha két hét alatt ki
nem váltom, szabadon eladhassa.

BOTFALVAI

No, ugyan elmotskoltad a korbáts nyelét, tsak azt ne tselekedted volna!

PETI

80 Másképp elnem akart botsájtani, egy fillért sem akart adni külömben. Azután
uj pénzel uj szerentsét próbálok, mind addég, még a harmintz aranyba tartott.

BOTFALVAI

Szemesnek a játék.

PETI

Várákozz, még e semmi! Ezt látván a Nyeresi, ott előttem alkussza a zálogot,

67 ezüst

és mingyárt husz aranyat leolvas, a többit pedig akkor teszi le, mikor érette küld, ha én addég ki nem váltom.

BOTFALVAI
85 Ugy szokott a lenni: a ki kutyával fekszik, bolhássan kel föl. Még sok nap van hátra?

PETI
Keserüt! Ván éppen ma két hete.

BOTFALVAI
90 Ho, ho! Ebül van a kend dolga! Huj, huj, huj, tsak két nap előtt tátottad volna föl a málé szádat! De már most későn van, nem hollyag, hogy felfujjam! O, nem szánám, ha Jupiter bugyogot tsinálna belöled. Úgyan mért nem mondottad meg ezt nékem előbb? Hiszen ez előtt mindenkor tanátsommal éltél.

PETI
Egy helyet biztam, de meg tsalt a reménység. Már most nem tudom, melyre fordítsam a szekrem rudgyát.

BOTFALVAI
95 No, én sem tudom, ha ked nem tudgya. Maga kárán tanul a bolond.

PETI
Hát nem esik meg a szived szegény Uradon?

BOTFALVAI
Szegény pára!

PETI
Hát nem sirsz?

BOTFALVAI
100 Nints veres hagymám; az egész nemzettségem száraz szemü volt, ki nem gördíthetek egy könyvet a szemembül.

PETI
Hát tsak nem segitesz rajtam?

BOTFALVAI
Hogy segítsek rajtad? Ha csak nyir poznával, meg nem poznádom bus fejedet.

PETI
Oh!

BOTFALVAI
Ewvel segithetlek. Oh!

PETI
105 Oda vagyok! Nintsen pénzem, költsön senki sem ád.

BOTFALVAI
Tudod az okát, miért?

PETI
Miért?

BOTFALVAI
Azért, mert a ki költsön pénzt ád, veszt, mert ritkán vesszi vissza a pénzét baj
nélkül. Ha kéred a költsönt, parasztnak, emberséget nem tudnak tartanak.
110 A ki pedig költsön vesz másdul, annak nyeresége vagyon, mert tsak az ítélet
napján akarja meg fizetni adosságát, a pedig késön lesz.

PETI
Ugy vagyon biz az a mostani világban, de oh! ...

BOTFALVAI
Az ugyan tsak ugy vagyon, de oh!

PETI
Az atyámtul nem merek kérni, mert szálonként szedné ki a szemem szörét.

BOTFALVAI
115 Oh, oh!

PETI
Ma viszi el Nyeresi a kardomat és az oramat!

BOTFALVAI
Oh, Oh, Oh!

PETI
Ha meg tudgya az atyám, ki kerget az árnyék világbul.

BOTFALVAI
Oh, Oh, Oh, Oh!

PETI
120 Hát tsak ugy segitesz?

BOTFALVAI

A mim van, avval segitlek, a hol nints, ott ne keress. Tudod azt, hogy másban nem gazdagultam az atyád házánál, tsak a sok Oh, Ah és jajban, minden nap azt köllött énekelnem az udvaron, ugy hogy már a torkom is elrekedt abban a keserves Zsoltárban.

PETI

125 Már haszontalan, nints más mod benne. Adhatsz é leg alább négy krajtzárt költsön? Holnap vissza adom.

BOTFALVAI

Mítsoda? Négy krajtzárt? Ho, ho, te is ökör alatt borjút keresel! De ha zálogba adom magamot, még sem találok négy krajtzárt. De mit tsinálsz a négy krajtzárral?

PETI

130 Egy istrángot veszek.

BOTFALVAI

Minek az Istráng?

PETI

Föl kötöm magamot.

BOTFALVAI

135 Ha ha ha! Isten *engem, okos* kend, mint a nádi veréb! Másokat jámborságra tanit a nyavalya, de téged latorságra tanitott. Ha te föl kötöd magadot, ki adgya vissza nékem a négy krajtzárt? Vagy azért akarod magadat fel akasztani, hogy engem meg jakaboly?

PETI

Ah, hogyan éljek világ tsufjára? Szinte ugy már ujjongatnak reám az utczákon. O, átkozott Vojta, mire vittél! Még annak is rosszat mondok, a ki ki gondolta.

BOTFALVAI

140 Már most késű, oda van a fekete tsikó.

PETI

Inkább meg halok.

BOTFALVAI

Ne sirj, édes kotzám, azért meg nem halsz, még a lelked ki nem adod.

133 Isten eng kos; jámborság [A három szóból a mikrofilmen csak ez olvasható. KÁRPÁTI jegyzete

szerint „teljesen kifakult a tinta”. A szöveget az ő kiegészítésében adjuk.]

PETI

O, hogy ne' sirnék keserűségimben!

BOTFALVAI

145 Essős idő, álom látás! Ha csak arany vagy ezüst könyvek ki nem gördülnek a tsipás szemeidből, ezekkel soha ki nem váltod a zálogot. – De hiszen nem vesszük pénzen a reménységet. Légy jó szívvel, viszked a tenyerem, pénzt érez.

PETI

O, bár volna! Ha most ki gázolhatok, soha feléje sem megyek a Veszedelmes Vojtának.

BOTFALVAI

150 El hiszem, mert kinek a meleg tej meg égette a száját, az még a hideget is meg fujja.

PETI

Ah, édes Botfalvaim, vég reményem!

BOTFALVAI

A' no, most tetszel! Való ugyan, nem azért mondom, de ha föl bitsakolom az eszemet, se Rátosi, se Kosdi tanács nem ér föl velem. Én ma, noha nem tudom, honnan, reménylem, hogy te néked pénzt szerzek.

PETI

155 A, vajha szavaid bé tellyesednének!

BOTFALVAI

Tudod te azt, hogy mikor én jól fölötöm a gatyámat, mi képpen tudom a tsigát tsapni.

PETI

Most már csak te benned van minden reménységem.

BOTFALVAI

160 No, meg elégszel avval, ha én ma a kardodat és orádat ki váltom Vojtásitul, vagy ha pénzt nyomok a markodba?

PETI

Meg elégszem, ha meg lesz.

BOTFALVAI

De kérjél engemet szépen, fogadom, hogy meg lesz.

PETI

Kintsem, Botfalvaim, édes badarkám, kérlek szépen.

BOTFALVAI

165

Ugy, ládéd! Már most ne alkalmatlankogy, és hogy bizonyos légy, előre meg mondom, hogy ha mástul ki nem fatsarhatom azt a pénzt, az atyádat fejmem meg egy tál korpánál.

PETI

Az Isten álgyon meg, ha a fiúi tiszteletnek sérelme nélkül lehet, nem bánom, tsald meg mind atyámat, mind anyámat.

BOTFALVAI

170

Elhiszem, hogy nem bánod, mert a szomjú ökörnek a zavaross viz is jó. De azomban bátran meg nyugodhatsz az egyik füleden, a másikkal takarodhatsz, mert pokol fenekéből is ki kotorázom én azt a pénzt te néked.

PETI

O, adnak a jó egek!

BOTFALVAI

175

Most azért az egész világ előtt hirdetem, nemess, nemtelenek, gazdagok, szegények, öregek, Ifjak, déákósok, deáktalanok, atyafiak, rokonyok, komák, sogorok, őrizkedgyetek tőlem, mint a szakállos asszonytul, senki ne hidgyen szavamnak, ha szintén tenyeremre ki pökném a lelkemet! Mert nem tudom, mi álnok ravasz tsalárdság patvarkodik ma körülöttem. Azért, ha valakit meg ruházok, magának tulajdonítsa.

PETI

St, St, halgass kérlek!

BOTFALVAI

180

Mi lelt?

PETI

Vojtási ajtaját zörgeti valaki.

BOTFALVAI

Inkább a hátát zörgetné egy somfa bottal.

PETI

Imhol ni, farkast emlegetünk, a kert alatt kullog.

BOTFALVAI

Ejnye, kő születte, hogy meg sétál magának, mint a Kunok ebe a homokon!

MÁSODIK KIMENETEL

Vojtási négy Szolgaival, *Gyermek* és a voltak

VOJTÁSI

185 Jösztetek ki ti, álom táskák, egy bordába szőtt tzinkosok, jóságom tékozloi,
kenyerem ronto egerek, borom szopogató potkányok, kiknek soha semmi sem
jút eszekben, hogy valami jót tselekednének, ha tsak nem öklözöm. Akkor is
nékem fáj az öklöm; mert akár a falba verjem, akár ezeknek a hátára, mind
egy!... Ide álljatok!... Soha a világ hátán gonosszabb tselédet nem láttam!

BOTFALVAI

190 (*Suttomba:*) (Kinek gézem gűz az ura, kótyon fity a szolgálja!)

VOJTÁSI

Hogy ők egy köröm feketényi hasznot hajtának nekem, nem biz ők, ha-
nem mint a sáskák, a hová férnek, mindent meg emésztenek; telhetetlen bőr
zsákok... tágos' horpaszokat tömitik. Ma holnap bőreből is ki szorúlnak a
kerekre valok. Ez az ők mindennapi dolgok: enni, inni, henyélni, hazudni,
195 lopni, tsalni, ragadni. A' farkasokra juhokat, vagy ezekre házamat bizni, mind
egy patvar. De körmötökre hágok, ne busullyatok. Mikor az ábrázattyokat
tekénted, merő ártatlanságnak tetszenek, pedig bárány bőrébe öltözködött
ravasz rokák... De halgassatok, s' halljátok kemény parantsolatomat! Ha
álmosok, restek fogtok lenni, e-lészen a béretek: az eb kergető szijjal bőro-
200 tőket úgy meg tarkítom, hogy a Tarka Vargáné tarka barka szoknyája sem
lesz tarkább, mint a ti bőrotők. Mert már olly meg átalkodott rőstek, úgy
meg rögzött bennetek a gonosság, hogy ha tsak vas villával nem szurkálnak,
mint a bivalyokat, meg sem emlékeztek kötelességtekrül; korbáts alá született
Nemzettség, soha nem lesz a hátatok lágyabb ennél a szij ostornál. (*It meg*
205 *vág egyet a korbáttal.*) Ne, gaz ember, érzed? Igy fizetnek annak, ki az urát
olyba tartya... Szavaimra vigyázzatok! Ma születésem napját tartom, sok uri
vendégeim lesznek.

SZOLGA

(*Suttomba:*) (Magunknak sints mit enni.)

VOJTÁSI

Te azért, kinél a veder vagyon, töltsd meg vízzel a kondérokot!

SZOLGA

210 Mi haszna töltöm, valamennyi van, mind likas.

185 [A sor előtti szereplők közt hiányzik a GYERMEK.]

199 fogtök

193 tömiti [Értelemszerűleg jav.]

VOJTÁSI

Hadd legyen, ne gondoly vele, ha likas is, tsak te töltsd meg! Te pedig avval a fejszével ugy vigyázz, hogy a konyhán elegendő fa legyen, mert különben meg fejsze fokozlak!

SZOLGA

215 De hogy vághatok fát ewel a fejszével? A meleg vizet sem fogja el, olyan tompa.

VOJTÁSI

Majd meg köszörülöm én a hátadon.

SZOLGA

Nem köszörü kö az én hátam. S azután mit vágjak vele, mikor egy darab fa sints a fa vágon?

VOJTÁSI

Ha nints-is, tsak te vágjál, mert máskép meg váglak én!

SZOLGA

220 Tegnap is a szomszédbul kellett lopnom egynehány fát.

VOJTÁSI

No, azt jól tseleketted, ma is lothatol.

BOTFALVAI

(*Suttomba:*) (Hallod, Peti? E tudgya a' tselédét jora tanítani.)

PETI

(*Botfalvaihoz:*) Ne tsudáld azt, ilyen a mostani praktika, ha nints, ótt kotoráz, a hol van.

VOJTÁSI

225 Néked pedig azt parantsolom, tiszták legyenek a szobák, egy porotskát, egy pokhállotskát ne lássak, mert ki porozom a hátadot.

SZOLGA

Ugy, de seprőt vegyen az úr, mert az ujjammal nem seperhetem.

VOJTÁSI

Hát seprő nélkül nem tudol seperni? (*Meg vágja a korbátsal.*) Ládd, én seprő nélkül meg tudlak seperni.

SZOLGA

230 Add kezembe a korbátsot, uram, én is tudok ugy seperni.

VOJTÁSI

Te pedig Asztalnok léssel; kés, villa, kalány, sótartó...

BOTFALVAI

(*Suttomba:*) (Igazán nints néked sótartód.)

VOJTÁSI

A poharak úgy fénylenek, mint a tükör.

SZOLGA

235 Mesterség lesz a késeket úgy meg tisztítani, mert a rozsdá mind meg ette; azután a villák, poharak töröttek.

VOJTÁSI

No töröttek lesznek a te kezeid-is... Néked pedig a pintzére léssen gondod, hallod, otromba!

SZOLGA

Hallom, Uram.

VOJTÁSI

Ugy vigyázz a boromra, mint a szemed világára.

SZOLGA

240 De hiszem, Uram, tsak bizd reám, tudok én a borral bánni.

VOJTÁSI

Ha a palatzkra mutatok, hozz a közönséges borbúl, ha pedig a pohárra, a mázslásbúl, mert ugyan meg abrintsollak.

SZOLGA

Meg tselekszem... De magamra is lesz gondom.

VOJTÁSI

És tsak egy tseppet igyál, a nyakad tsigáján huzom ki a gégedet.

SZOLGA

245 Hiszen, Uram, a nyomtató lónak sem szokták bekötni a száját. Azonban ne féltsd töllem, mert én a számban sem szenvedhetem meg a bort.

VOJTÁSI

Ha meg szenveded, majd szenved az al feled is. No, ki adtam a parantsolatot.

SZOLGA

(*Suttomban:*) (Inkább a lelked attad volna ki!)

VOJTÁSI

250 Takarodgyatok dolgaitokra! Én a piatzra megyek. Te pedig, gyermek, a vendégek erszénnye körül egerész, a kinél pénzt sajditasz, súgd meg nékem, hogy azt Vojtára ki hijjam, és úgy az ebeknek árát meg vegyem rajta, a többit már tudod.

GYERMEK

Jobban tudom a Miatyánknál vagy a tiz parantsolatlánál.

VOJTÁSI

255 No, ti mennyetek dolgotokra! (*Elmennek a szolgák.*) Igazán mondom, hogy valamim vagyon, mind a Vojtából nyertem. Eleget zúgolodnak ellenem az emberek, hogy hamissan Vojtázok, tsalom őket, hogy se Istenem, se lelkem nints. De én avval annyit gondolok, mint a tavalyi hóval. Elég az azon, hogy pénzt nyerek ravaszságom mellett; a félenk lelki isméretük vesztvén, engem gazdagitnak. A Szükmarkosi Petit is derekassan meg nyeggettem, ha ma ki
260 nem váltya a zálogát, elviszem a Nyeresinek.

HARMADIK KIMENETEL

Peti, Botfalvai, Vojtási

PETI

Hallod, Botfalvai, mit beszél?

BOTFALVAI

Hallom mind a két fülemre.

PETI

Mit javaslasz, mi tévő legyek?

BOTFALVAI

265 Semmit sem busúly, régen jót akartunk mi egymásnak, majd busulok én helyetted is, helyettem is. Meg abrakolom én ötet neve napjára, de elvásik a foga benne.

VOJTÁSI

Múlik az üdő, a piatzra köl mennem... Meny előre gyermek!

PETI

Jaj, elmegy, hid vissza.

BOTFALVAI

Majd meg szollitom. Vojtási Uram, egy szóra.

VOJTÁSI
270 Elkéstem, sietnem köll.

BOTFALVAI
Hej, ma születet Vojtási Uram, egy szóra tekénts vissza, valamit akarunk mondani.

VOJTÁSI
Mi dolog ez, ki akadályoztattya az útamót?

PETI
A ki téged meg boldogított.

VOJTÁSI
275 Meg holt a GyermeK, oda van a komaság!

BOTFALVAI
Hiszen hetykén beszél ő kegyelme, mint ha el adta volna a buzáját. Mi-is voltunk két két pénzelt a vásárban.

VOJTÁSI
Alkalmatlan vagy, *(más felé indul)* előre gyermeK!

PETI
Meny elejbe, Botfalvai!

BOTFALVAI
280 Ketten vagyunk, álljuk meg az úttját!

VOJTÁSI
Mitsoda garázda emberek ezek?

BOTFALVAI
Hin, hin, Király fia kis Miklos, néked is tsak kettő az orrod lika, mint nékem, talán nem szabad veled szollani?

VOJTÁSI
Most nem érkeztem reá.

PETI
285 Kedves vendéged voltam én valaha.

VOJTÁSI
Voltáért semmit sem ád a zsidó. A mi volt, elmúlt, s-talán ebre fordult, kalmár azt fontollya.

BOTFALVAI
Hasznodat akarjuk ám.

VOJTÁSI
Hasznomat-é?

290 PETI
Azt ugyan.

VOJTÁSI
Hasznomért pokolba is el megyek.

BOTFALVAI
Oda vár a Lucifer uzsonnára.

VOJTÁSI
(*Vissza tér:*) No hát, mi kell néked, te ravasz róka?

BOTFALVAI
Ugy áldjon meg az Isten, a mint mi kívánnjuk.

295 VOJTÁSI
No, mint van kend, Szűkmarkosi Peti Uram?

BOTFALVAI
Vigan van, mint kinek a háza ég.

VOJTÁSI
Könyörülnék rajtad, ha könyörületességgel a tselédemet eltarthatnám.

BOTFALVAI
Tudod é, Vojtási, mit akarunk?

VOJTÁSI
Tudom igen is, hogy engemet felakasszanak.

300 BOTFALVAI
Azt is, de mást is akarunk. Hallyad tsak, kérlek!

VOJTÁSI
Hallom, de tsak rövideden, ha mit akarsz, mert sietős dolgom van.

BOTFALVAI
Szégyenli szegény, hogy ki nem válthattya az zálogát.

VOJTÁSI

Szégyenletével ugyan ki nem váltya, ha tsak pénzt nem ád.

BOTFALVAI

305 Az ám a bekenyője, a kutya is hust venne magának, ha pénze volna, de a lapos
guta meg ütötte az erszényét.

VOJTÁSI

Elég pénze van az Attyának.

BOTFALVAI

Ott az eb a pap réttyén, szabad a patak, de nem a palatzk.

VOJTÁSI

Mért nem egeréssz az erszénnye körül? Lopott volna!

BOTFALVAI

Ejnye, Istentelen! Hát még lopásra tanitod?

VOJTÁSI

310 Arra, igenis, ha más modgya nints.

PETI

Én tsiphetnék valamit az atyámtul, a ki ugy örzi a pénzét, mint sas a fiát?

BOTFALVAI

Azután ugy nézz szemem közé, hogy nagyobb ennél a fiui tisztelet a káposztás
kontznál.

VOJTÁSI

Vagy ugy! No hát, azzal a tisztelettel váltsa ki a zálogát, ha lehet!

PETI

315 Nints könnyebb, mint a nyomorultbul tsufot üzni.

BOTFALVAI

Előbb vett szikrát a barát patko, mint sem ennek az attya egy kongót.

VOJTÁSI

Hiszen nem minden ember attya, kérjen költsön valakitúl!

PETI

A költsönnek még a neve is oda veszett.

BOTFALVAI

Adgy hát te neki költsön.

VOJTÁSI
320 Én é? Ki találtad mint Balás pap a vetsernyét.

BOTFALVAI
Ha ennek nem akarsz adni, agy az én szakállamra.

VOJTÁSI
Igen szabad szakállad van, még nem ettem bolond gombát.

BOTFALVAI
Bizony okos gombát sem sokat ettél te.

PETI
Hát tsak nem könyörülsz rajtam?

VOJTÁSI
325 Nem biz én, hiába sopánkodol, ha tsak aranyokkal nem sopánkodol.

BOTFALVAI
Tselekedd meg kérlek, el né add a zálogát! Ha ennek nem hiszel, hidgy nékem, két három nap alatt, ha mingyárt pokolbul veszem is, le teszem azt a pénzt.

VOJTÁSI
Te néked hidgyek én?

BOTFALVAI
Miért nem?

VOJTÁSI
330 Mert ha néked hiszek, annyit tselekszek, mint ha ebre biznám a hájat, vagy farkasra a bárányt.

BOTFALVAI
Bizony tsak annyi becsületem van nállad, mint te néked nállam.

PETI
Hát így hálálod meg veled tett jó tétéménnyeimet?

VOJTÁSI
Elmult essőnek nem kell köpönyeg. De mit akarsz?

PETI
335 Leg alább kérlek, hat napot Várákózz, ne add el zálogomat, s ne gyalázz meg!

VOJTÁSI
Jó szivvel légy, hat holnapot is megvárok.

PETI
De talán tsak tréfálsz?

VOJTÁSI
Keserút tréfálok; sótt, még többet mondok.

PETI
Ugyan mit?

VOJTÁSI
340 Meg nyugodhatsz szivedben, mert már el sem adom a zálogodat.

PETI
O, el nem hihetem! Botfalvai, nem magasztalod ezt az én jó akarómat?

BOTFALVAI
Mi nem! Istenem, hogy imádgyam? Magasztallya fel a nagy szombati Herfot-
ter Ámán palotájára.

VOJTÁSI
Nints okod, hogy halálomat kívánod.

BOTFALVAI
345 Az igaz, hogy te jobban meg bánnád az én halálomat, mint én a tiedet.

VOJTÁSI
Miért?

BOTFALVAI
Azért, ládd-é, ha én meg halok az egész városban nem lesz nagyobb gaz ember
Náladnál, most még is ketten vagyunk.

VOJTÁSI
Azt tudom, ha nem mondod-is, mert mind a ketten egy huron pendültünk.

PETI
350 Ugyan, mond meg igazán, el nem adod a zálogomat?

BOTFALVAI
Szén-égetőnek tőkén a szeme.

VOJTÁSI
Nem adom, nem. Hányszor akarod, hogy mongyam?

BOTFALVAI
Ej, ugy áll a szád, mint nékem, mikor hazudok.

VOJTÁSI

No, igazán mondom, hogy el nem adom, mert már el-is adtam.

PETI

355 Jaj, mit hallok tőled?

BOTFALVAI

Hogy a zálogodat eladta.

PETI

Égessenek meg!

BOTFALVAI

Kár volna reá vesztegetni a fát, inkább a kutyák egyék meg.

PETI

Hogy mered azt tselekedni, te átkozott?

VOJTÁSI

360 Tégy rolla, ha bánod! Nékem úgy tetszett, hogy eladgyam.

PETI

Nem de azt fogadtad, hogy el nem adod?

VOJTÁSI

Ember fogad fogadást, eb a ki meg állya.

PETI

Hát ez az igasság, te latrok orgazdája?

VOJTÁSI

365 Én lator vagyok, de van pénzem, te igaznak tartod magadot, s-egy fa pénzed
sints.

PETI

Hol vagyon Botfalvai, álly ide balyra, terhellyük meg szidalmakkal ezt a paz-
dérján nevelkedett gazembert.

BOTFALVAI

370 Öszve veszett hajdina minap riskásával, társul hijta tziberét. Szivessen meg
tselekszem, bizd reám a dolgot. Te álly jobra, én kezdem a nótát, te kontrálly!
(Itt körül veszik Vojtásit.)

VOJTÁSI

De be illyenének juhász kutyáknak!

BOTFALVAI
Várj, majd meg tanítlak emberségre, te ortzátlan!

VOJTÁSI
Hát azután.

BOTFALVAI
Te szemtelen!

375 **VOJTÁSI**
Ugy vagyon.

BOTFALVAI
Te kaptzám foltya!

VOJTÁSI
A vagyok.

BOTFALVAI
Te Istentül elpártult, sárkány tejen nevelkedett gaz féreg!

VOJTÁSI
Igazat mondasz.

380 **BOTFALVAI**
Te tsizma szár torkú Gófus!

VOJTÁSI
Jól mondgya ked.

BOTFALVAI
Te maszlagon hizott, natragulyán nevelkedett karabiny orrú!

VOJTÁSI
No, még többet!

BOTFALVAI
Te világ tsufja!

385 **VOJTÁSI**
Jol tudom én azt.

BOTFALVAI
Te Lucifer onokája!

VOJTÁSI
Azt már régen hallottam.

PETI
Te Péntek rontó!

VOJTÁSI
A szombatot is tedd hozzá!

390 BOTFALVAI
Te takony poltz, Kalafinta gödény torkú, tselelendi!

VOJTÁSI
Már ez mind régi.

BOTFALVAI
Te disznó pásztor!

VOJTÁSI
Az apám is a volt.

PETI
Te tolvaj!

395 VOJTÁSI
A tolvajság gazdagit.

BOTFALVAI
Akasztófára való!

VOJTÁSI
Azt, ha nem mondod is, tudom.

BOTFALVAI
Te ember tsaló!

PETI
Hamis lelkü!

400 BOTFALVAI
Te város bikája!

PETI
Te ki tsapni való!

BOTFALVAI
Te hollók eledele!

VOJTÁSI
Ejnye, akár mitsoda puszta faluba be illenének kántoroknak.

PETI
Meg verted az atyádot és anyádot.

VOJTÁSI
405 Meg biz én, meg is öltem inkább, hogy sem enni kölletet volna nékik adni. S-
avval mit vétettem?

BOTFALVAI
Botskor bőr az ortzája ennek, nem fogja a fegyver, ha tsak egy furkos bottal
oldala között jól meg nem rakjuk.

VOJTÁSI
No, van-é még valami hátra?

BOTFALVAI
410 Hát nem szégyenled, te bagaria ortzájú?

VOJTÁSI
Egy szikrát sem. De ámbár ugy meg betsültetek, ha tsak a Nyeresi el nem
hozza a ki rendelt napra a pénzt, mellyel tartozik, talán tsak eljárhatok tisz-
temben.

PETI
Mi a te tiszted?

VOJTÁSI
415 Az, hogy ha te előbb pénzt hozol, annak adott hitemet meg szegem, ez az én
tisztségem, mert a hit-szegés nélkül mostani világban élni tsak annyit ér, mint
télben a hó-hátán hálloval takarodzni.

BOTFALVAI
E tsak ugyan fordittya a hitét, mint a gulyáss a kását.

VOJTÁSI
420 Már mondtam, pénz nélkül nállam annyi hasznot teszel, mint ha szappannal
szeretsenyt mosnál. Ez az utolsó végzésem, elhordhatod sátor fádat. (*El akar
menni.*)

PETI
Hát tsak el mész?

VOJTÁSI
Sok dolgom van... Előre, gyermek! (*Elmegy.*)

BOTFALVAI
Még én több s- nagyobb dolgot szerzek, ne busully... Uram, horgot ráगतok én
425 evvel a gaz emberrel ma, ha a taligám kereke nem törik. Ugy meg koppasztom
ötet, mint a verebet. Ha nem te most engemet segís.

PETI
Mit parantsolsz?

BOTFALVAI
Vojtásinak a várát ostromlani akarom, erre pedig szükséges lészen egy okos,
430 álnok, hamis, tsalárd, szem fény vesztő, hozzám fogható legény, ki parantso-
latomat álmodozva is végbe viheti.

PETI
Mit tselekszöl vele?

BOTFALVAI
Már az azén gondom, te abban a fejedet ne törd, meg tudod idővel; takarodgy,
ahová mondtam. *Hanem* jól tekints a szemei közé, mert ezer közül pettye-
getett tsikó a hiv ember.

PETI
435 Tapasztaltam nem egyszer.

BOTFALVAI
No tsak lodúly, vezesd ide azt az embert mentül hamarább.

PETI
El megyek tehát, ha ugy akarod.

NEGYEDIK KIMENETEL

Botfalvai

El ment. Már most mit tsinálsz Botfalvai? Föl biztattad az uradot, mint katona a
lovát. Hol veszed, vagy hol keresed föl azt, amit ígértél, holott azt sem tudod,
440 mellyik végét fogjad a botnak? Ha pénzem volna, könnyen ki húzhatnám a
sárbúl, de koldús kutya vagyok. Költsön vennék, de senkinél sints hitelem, elvesz-
tettem minden hitemet, mint a lotó-futó tzigány... Már most honnan kezdgyem
a vásznat szöni, s mi féle bordába, vagy hol végezzem, nem tudom. Sokat akar
445 a szarka, de nem bírja a farka, ember köll itt a gátra. Tsak könnyebb valamit
meg igéni, mint sem meg tartani. De hiszen máskép, nagy uraknak szokása

sokat ígérni, semmit sem adni... Mind azon által, Botfalvai *Gazsi* ember vagy te a talpadon, eddig sok emberekkel ujjat tudtál huzni, s- mindenkor a tied volt a vivat. Valamint a Poéta, midőn verseket akar írni, azt is ki gondollya, s- ki keresi, a mi soha sem volt, nints, nem is lesz. Merő költeményt igazságnak színe alatt adgya föl az embereknek. Ugy fogok én is tselekedni, s- poéta leszek, és azt a pénzt, mely talán még a Selmetsi bányákba vagyon, ki ásom ma valahonnan. Az öreg Szúkmarkosit akartam hállomba keríteni, de nem tudom, hogyan szagolta meg vizsla orrával akaratomat, már most tsak kapdosom, mint a Dunába haló ember. De, de amott kullog a vén tsausz Lotsondával, akar miként fordúl a kotzka, ebből a vén zatskóbúl veszem én ki azokat az aranyakat, mellyeket az uramnak adok. Most itt meg húzom magamot, hogy a beszédgyeket ki vehessem.

ÖTÖDIK KIMENETEL

Szúkmarkosi Fülöp, Lotsonda, Botfalvai

SZÚKMARKOSI

Ha a kártyásokbul birót választanának, leg többen az én fiamra voxolnának. Hallogatom, hogy a Vojtásinál kardgyát, oráját, pénzét elpenderitette a gaz gyermek, de majd elevenére hágok.

BOTFALVAI

460 (*Suttomba:*) (No, oda van a reménység, meg akatt a tengelyem, a melly ezüst bányába akartam kotorázni, be vágták az uttyát, hozzá nem férhetek.)

LOTSONDA

465 Ha én rajtam állana, egy újhegyig fel akasztatnám a rágalmazokat, mint pedig azokat, kik az ilyeneket halgattyák. Amazokat nyelveken, emezeket pedig fülükön fogva. Tsak igaz az, a rosz nyelv bika alá is borjut tehet. Korán sem igaz az, a mit a fiadrul hazudnak, a petsenyének mindenkor nagyobb a füstye szagánál. De ha szinte igaz volna is, mostani világba se nem tsuda, se nem ujság, ha az ifiu jagyzik, azért Gavallér.

SZÚKMARKOSI

Ugy ám, ha nyerne, de veszt.

LOTSONDA

470 Ugy ám, ha a kontzát meg eszi, levét is hörpentse, mert ugy mérik a fontyát. Valakinek tsak köll vesztetni. Ma veszt, holnap nyer.

BOTFALVAI

(*Suttomba:*) (Ugyan meg tolt a kerekemet.)

SZÚKMARKOSI

Tsak nem akarom én azt, hogy jadjon.

LOTSONDA

De azt hiába nem akarod. Azt tartom, magad sem volnál jobb, ha már a sok pintek el nem ért volna. Igen jámbor Atyának köll lenni, aki jobb fiat akar nevelni, mint maga.

475

BOTFALVAI

(*Suttomba:*) (A' kutyának tsak eb a kölke.)

LOTSONDA

Elöttem a képed, bizony magad is még inaidat birtad, hozzá láttál a kártyához, azért ne tsudáld, hogy a fiad apjára ütött.

BOTFALVAI

De kár, hogy enenk a Lotsondának nints fia, mert ugyan szépen fel tudná ötet nevelni.

480

SZÚKMARKOSI

Ki beszél itten? Mint ha a Botfalvainak szavát hallanám, az rontotta meg a fiamot, a volt mestere minden rosza, de meg tsigáztatom.

LOTSONDA

No már ez bolondság, oly hamar haragudni. Nem köll hirtelenkedni, lassan járj, tovább érsz, szép szóval mind ki veheted belőle, ha igaz-é, a mit beszélnek a fiad felől. A tsendes és erős szív a nyomoruságot felében meg könnyebbíti.

485

SZÚKMARKOSI

Szavadot fogadom. (*Botfalvai felé indul.*)

BOTFALVAI

Feléd jönnek, Botfalvai, készítsd magadat... Elsőbbben az uramot üdvezlem, a mint illik, azután Lotsondát.

SZÚKMARKOSI

Hozott Isten, Gazsi, mit tsinálsz?

BOTFALVAI

Igy állok itt, ni!

490

SZÚKMARKOSI

Nézd, Lotsonda, melly mérészen szembe állott, mint ha ő volna a kis bíró.

LOTSONDA

De látom, ugy néz szemedben, mint ha föl hágott volna az uborka fára.

BOTFALVAI

Illik az, hogy a szolga, a ki semmi rosza nem érzi magát, kevélykedgyen, fő képpen a maga Ura előtt.

SZŰKMARKOSI

495 Valamit kérdek tőled, Botfalvai, ha meg mondd, a mit én csak messziről hallottam.

BOTFALVAI

Nem mondom biz én.

SZŰKMARKOSI

Nem-é?

BOTFALVAI

Mi haszna mondom, mikor soha sem hiszed el, a mit mondok?

LOTSONDA

500 Szükmarkosi, le tsepül e ma téged szoval, úgy gondold meg, hogy nem Botfalvaival, hanem Socratessel beszélsz.

BOTFALVAI

505 De látom, csak úgy van az, már csak annyira betsülsz, mint a szeméten heverő rongyos botskort. Nints több hitelem nálad, mint ebnek a konyhában. Tudom, tudom, azt kívánod, hogy rossz legyek, és többször meg verhessél, de csak azért is jól fogom magamat viselni, mert látom, hogy igen vásik fogad az alfelemre.

SZŰKMARKOSI

No no, halgass csak egy kevéssé, hogy a mit akarok, meg mondhassam.

BOTFALVAI

Halgatok, halgatok, ámbár haragszom reád.

SZŰKMARKOSI

Mit? Te, szolga, uradra haragszol?

BOTFALVAI

510 Azt tsudálad? Ritka szolga, a ki urára nem haragudnék!

SZŰKMARKOSI

A mint veszem észre, másképp gondolkozol te engemet meg tapogatni, hogy sem én szándékoztam tégedet meg tsapatni. Kerülnöm kell a vermes utat.

LOTSONDA

Mit gondolsz? Valóban méltán haragszik reád, mikor semmit sem hiszel neki.

515 Az uraknak hitetlensége is nagyon rontya a szolgák hívségét, mert mennél kevesebbet hisznek az urak, akkor a szolgák annál nagyobb ravassággal és fortelyal élnek, s- akkor tsallyák meg urokat, midőn ezek elhítetik magokkal, hogy meg nem tsalattatnak.

BOTFALVAI

Ugyan jól tudod a szolgák természetét, talán te is szolga voltál valaha?

SZÚKMARKOSI

Ugasson az eb, tsak meg ne harapjon; ójni fogom én magamot, hogy ne ártson.

BOTFALVAI

520 Kérdezz, olly igazán meg felelek, hogy no.

SZÚKMARKOSI

Tehát vigyázz, s- ezt az ígéretedet tartsd meg. Igaz-é, hogy a fiam játékra atta magát?

BOTFALVAI

O, de hogy igaz, annyira van az igasságtul, mint ide az öreg oltár, már két hete, hogy kártyát sem látott.

SZÚKMARKOSI

525 Hát az igazé, hogy a kardgyát és oráját bezálogította?

BOTFALVAI

(*Suttomba:*) (Talán a Lucifer sugta meg neki?)

SZÚKMARKOSI

No, mond meg, igaz-e?

BOTFALVAI

Mi tagadás benne, igaz biz az.

SZÚKMARKOSI

Hát igaz-e, hogy te én töllem tiz aranyat ki akarsz tsalni?

BOTFALVAI

530 (Ennek ördöge van.)

SZÚKMARKOSI

Hej!

BOTFALVAI

Azt tsak azután mondom meg.

SZÚKMARKOSI
Hát ez a hiveség?

BOTFALVAI
A te fiad meg elégszik az én hiveségemmel.

535 SZÚKMARKOSI
Mért nem mondottad ezt nékem?

BOTFALVAI
Azért, mert soha sem voltam hir hordó, nem is akarok lenni. Azután nem akartam uj modit a városba hozni, s- a szolgákat arra tanítani, hogy minden rötttyot az uroknak be mondgyanak.

SZÚKMARKOSI
Ejnye, tsapontó fára való, hát tsak úgy?

540 LOTSONDA
Igazat mondott, ne haragugy.

SZÚKMARKOSI
Húj! húj!

BOTFALVAI
Tsendesegy le, uram, mert igazán meg vallom, mért nem mondottam meg, hogy vojtzáz a fiad.

SZÚKMARKOSI
Miért?

545 BOTFALVAI
Mert a fiad, ki is nékem szinte ugy uram, mint te, hátul költötte volna a sarkomat, ha meg mondottam volna.

SZÚKMARKOSI
Hát azt nem tudtad, hogy kutya lakziba foglak tántzoltatni, ha el tagadod, és én meg tudom?

BOTFALVAI
Sótt igen is jól tudtam.

550 SZÚKMARKOSI
Tehát mért nem mondottad meg?

BOTFALVAI
Mert a fiadtul reám következendő veszedelem közel volt hozzá, te tőled nem sokat tartottam.

SZÚKMARKOSI
Nem-e, no? Meg tsapatlak gaz ember!

BOTFALVAI
Nem bánom, jól szoktattad bőrömet a tsapáshoz.

555 SZÚKMARKOSI
Jól, hogy előre meg tudtam... De már mit tsináltok, mert én tőlem ugyan egy
batkát sem nyertek, azon kívül mingyárt ki hirdtettem, hogy senki költsön ne
adgyon.

BOTFALVAI
Én pedig azért tsak egyszer sem ütöm falba a fejemet, sem másnak nem
könyörgök, még te élsz, mert te tőled nyerek.

560 SZÚKMARKOSI
Én tőlem?

BOTFALVAI
Ugy gondolom, hogy nem a more-vajdátúl.

SZÚKMARKOSI
Szúrd ki a két szememet, ha egy kongot adok.

BOTFALVAI
Adsz, azért előre intlek, örizkedgyél tőlem.

LOTSONDA
Nagy fába vágod a fejszédet.

565 BOTFALVAI
Régen meg álmottam én azt.

SZÚKMARKOSI
Hát ha nem adok?

BOTFALVAI
Tsáváltasd ki a bőrömet. De hát ha adsz?

SZÚKMARKOSI
Ember ne legyek akkor, ha szabadon el nem botsájtlok.

570 BOTFALVAI
Meg emlékézzél szavaidrol, előre intlek, örizkedgyél töllem. Ime ewel a
szúkmarku kezeddél tiz aranyat le tőszöl ma nékem.

LOTSONDA

Tsak akkor hiszem, mikor látom.

BOTFALVAI

Akarod-e, hogy még többet mondgyak, a min még jobban fogtok tsudálkozni?

LOTSONDA

Örömet fogom hallani.

BOTFALVAI

Minek előtte Szűkmarkosi Urammal hartzolok, más hartzot végzek el.

SZŰKMARKOSI

575 Vallyon mitsodást?

BOTFALVAI

Vojtásinak végig huzom a száján a mézes madzagot, a fiad zálogát ki váltom, estvélig mind a kettő meg lesz.

SZŰKMARKOSI

No, ha azt meg tselekszed, diadalmassabb leszel Nagy Sándornál. De ha végbe nem viszed, nem de meg érdemled, hogy kalodába zárattassalak?

BOTFALVAI

580 Sőt, inkább szegesztess az udvar kapujába, mint a bagolyt szokták, ha végbe nem viszem. De ha meg leszs, adol akkor tiz aranyat?

LOTSONDA

Százat is ígérhetsz, mert abbol tsak annyi lesz, mint a Debretzenyi Samú nadrágból.

BOTFALVAI

De hallod, pusza ígéletért, egyet sem lépek, ha tsak meg nem adgya.

SZŰKMARKOSI

585 De, Lotsonda, tudod mi jutott eszembe? Hátha ők öszve szűrték a savót Vojtásival, hogy ravasságokkal körül vegyenek, s így sajtolhassanak ki tolem valami pénzt?

BOTFALVAI

Én szürtem öszve a savót Vojtásival? Aval a giz gaz, lityon fittyel? A sáros lábamat sem törülném hozzá. Nem vagyok én két udvar ebe.

SZŰKMARKOSI

590 No no, hiszem majd meg válik, hány zsákkal tellik.

BOTFALVAI

Sőt, inkább, Szűkmarkosi, ha mi össze szövetkeztünk, vagy ha valamikor tanácskoztunk a dolog felül, vagy egy szót ejtettünk, valamint a könyvben sűrűn szokták nyomtatni a betűket, oly sűrűn szúrdáltasd össze a testemet szilfa tövissel.

SZŰKMARKOSI

595

No, tehát ha tetszik, induly az utba.

BOTFALVAI

Lotsonda uram, kérem kedet, el ne mennyen valahová, még vége nem lesz a historiának.

LOTSONDA

Én ugyan a pusztára szándékoztam, de csak meg várom a végét.

BOTFALVAI

Emberségess ember vagy. Majd látol forgó szeleket.

LOTSONDA

600

Örömet fogom látni, mit fogsz koholni a ravasság méhelyében; és ha ez nem akarja adni az ígért tiz aranyat, inkább én adom meg.

SZŰKMARKOSI

Én el nem tagadom.

BOTFALVAI

605

Mert bizony, ha meg nem adod, minden utzába ki kiáltom, hogy nem vagy embere szavadnak... Most horgyátok el innen sátorfátokat, hogy tzővekellyem le a vadász hállomat.

SZŰKMARKOSI

No, tehát el menek.

BOTFALVAI

De az Úr otthon légyen.

SZŰKMARKOSI

Jól van, jól.

LOTSONDA

Én meg a piatzra megyek.

BOTFALVAI

610 Isten hírével ballagjon kentek. Most én az elmém méhelyébe megyek, számot
vetek az eszemmel, és minden fortélyaimat jó glédába állítom... Ti azonban
egy pitzint mulassatok.

MÁSODIK VÉGZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Botfalvai

Ugyan jól keltem én ma föl, mindenek szám izére folynak, minden találmányom
alkalmas, helyes minden eszem gondolatya, nints miben kételkedgyek, s- mitől
615 féljek. (*A homlokát megüti.*) Itt a só tartó ni, nem megyek sóért a szomszédba;
nagy bolondság is, mástul kérni szamarat, ha magadnak lovad van, vagy dol-
godat egy bolond vargára bizni, ha magad végezheted... Azért, Botfalvai, ha a
gusalyra ültél, úgy pergesd az orsót, hogy jó fonónak mongyanak, már kettős,
hármass ravasságot, s- hitetlenséget állítottam a mellyem' bástyájára, akár hól meg
620 ütközhetek ellenséggel. Bizok fortélyos ravasságomnak sántzaiban, hogy
könnyen árkot ugratok az Uram ellenségeivel. Most szemeitek láttára ezt az
ifiaknak közönséges' ellenséget, húzó, tsaló, ragadó, hite szeget, kerékre való
Vojtásit akarom ki Vojtázni. Csak vigyázzatok, mert biztat a szerentse. Mind-
gyárt el kezdem ostromlani a várát, már a forspontokat mind el küldöttem. Nagy
625 erőre éppen nem lesz szükségem, mert én magam katona is, tiszt is, kommandant
is, pattantyús is leszek... Sok ez egyszerre, de ki tellik tőlem, mert jó rendbe van a
szénám. Azután ha Vojtásit meg veszem, a tsalárdság regementét, az öreg Szük-
markosi vára alá rendelem, a nyert praedát magam és társaim között felosztom,
hogy ismérjen meg az egész világ, ki tehene alatt szoptam. Meg mutatom azt,
630 hogy én derék vitéz katona vagyok... De, de jaj, amott egy valóságos katona jön,
hát ha meg hallotta, s- reám támad. Ugyan meg fenyegetem a sarkommal, inkább
tsak meg húzom itt magamot, talán maga szaván fogom meg a harist.

MÁSODIK KIMENETEL

Lépesi, Botfalvai

LÉPESI

Ez lesz az az utza, mellyben igazított az úram, a mint sajditom. Azt mondotta,
hogy harmadik ház az ebek kapujátúl, a hol Vojtási lakik, a kinek ezt a pénzt és
635 levelet küldötte. Bár tsak valakire akadnék, ki bizonyossan meg mondhatná,
ha itt lakik ő kelme, *Ebhengyi* uram?

BOTFALVAI

Tsitt, tsitt! Az én emberem ez, ha a szerentse el nem hágy. Ujra köl az eszemet penderíteni, uj fortélyt köl ki koholni, mert minden tanátsomat föl forgatta. De ugyan meg vendégem én ezt a Lengyel Követet.

LÉPESI

640 Majd itten kotzogatatom az ajtot, talán ki jön valaki.

BOTFALVAI

Majd meg kotzogatlak én, ne busully! Mi, nem apád tsináltatta ezt az ajtot! Ki lova fia vagy? Vagy mit akarsz?

LÉPESI

Talán te vagy Vojtási?

BOTFALVAI

Én tsak vitze Vojtási vagyok.

LÉPESI

645 Igen okossan beszélsz, nem értem.

BOTFALVAI

Mit tehetek én róla, ha tőkkel ütötték a fejedet. Valahányszor nints ide haza az uram, reám bizza a házat.

LÉPESI

Tehát tsak kapus vagy te?

BOTFALVAI

Mitsoda? Ugy nézz a szemembe, hogy én a kapusnak is parantsolok.

LÉPESI

650 Úr vagy-é vagy szolgál?

BOTFALVAI

Szolga, mikor szolgállok, Úr, mikor parantsolok, de most szolgálatban vagyok.

LÉPESI

Kár is volna számárta a bársony nyereg, a szád sem áll az uraságra.

BOTFALVAI

De látom, téged urnak teremtett az Isten, de elegendő költséget elfelejtett adni.

LÉPESI
655 (Suttomba:) (Nem tetszik nékem ez az ember, ravasz róka ez.)

BOTFALVAI
(Suttomba:) (Üllő vasam lesz e ma nékem, kikalapátsolok ma belőle egynehány tsalárdságot.)

LÉPESI
Mit szúszogsz magadban, mint a náthás matska?

BOTFALVAI
660 Mit nézel rám, mint az Esztergomi roka? Te vagy é a Nyerésinek embere, a ki tőlünk harmintz aranyon egy ezüst kalanat és orát meg alkudott, husz aranyat már eleve le teve, tizzel még tartozik?

LÉPESI
Én vagyok, de láttál valahol engemet ez előtt, mert ebbe a városba életemben nem voltam.

BOTFALVAI
Én tégedet ugyan soha sem láttalak.

LÉPESI
665 Hát hogyan tudod, a miket mondottál?

BOTFALVAI
Hogy ne tudnám, mikor én vagyok a vice, és Vojtási uramnak belső tanátsossa. De még azt is tudom, hogy ma kölletett volna elküldeni a tiz aranyat, még sem küldötte meg.

LÉPESI
De bizony meg küldötte.

BOTFALVAI
670 Talán te hoztad el?

LÉPESI
Én.

BOTFALVAI
Hát hol van?

LÉPESI
Itt nálam.

BOTFALVAI

Tehát tsak add ide, mind egy, akar nékem, akar az uramnak adod.

LÉPESI

675

De nálam nem egy.

BOTFALVAI

Nékem bizvást ide adhatod; én vagyok Vojtásinak szám adoja, én szedem be a pénzt, én fizetek, én adok, a kinek köll.

LÉPESI

Én avval nem gondolok, ha a Frantzia Királynak szám adója vagy is, de a te kezedbe egy fillért sem adok.

BOTFALVAI

680

Talán nints annyi emberségem nálad?

LÉPESI

Mit tehetek én róla, ha nints; te vagy az oka, nem én.

BOTFALVAI

Ha téged a kert alatt találtak, s- a vályóba kereszteltek, én sem vagyok Szegedi bétyár fattya, derék Kurialis nemes embernek gyermeke vagyok.

LÉPESI

685

De látom, azért szegöttél Vojtásihoz korpa hüvelynek. Hány lovat nyúzott az apád életében?

BOTFALVAI

Hány ebet vert agyon apád életében? ... De ne enyelegj, add ide a pénzt, meg lesz fizetve, mint ha magad adtad volna Vojtási Uramnak.

LÉPESI

Bátorságosabb helye vagyon a zsebembe.

BOTFALVAI

Még valahol elveszted, azt nyered vele.

LÉPESI

690

Ha néked adnám, minden bizonyal elveszteném.

BOTFALVAI

Ejnye, kurta pára, hogy mered feszegetni a hitemet? Mint ha nem ezer annyit bizott volna reám Vojtási Uram.

LÉPESI

Higy-ék el mások, én avval nem tartozok.

BOTFALVAI

Mintha azt mondanád, hogy meg akarlak tsalni.

LÉPESI

695 Sótt, inkább mint ha te mondanád, és én oly gyanúba volnék. De ha szabad tudni, mi a neved?

BOTFALVAI

Eb kérdi.

LÉPESI

Kutya mondgya.

BOTFALVAI

700 Hallod-é, az én nevembül tsúfot ne úzz, mert ollyat szabok a nyakad közé, hogy mingyárt le esik a nadrágod.

LÉPESI

Ne haragugy, egy szó nem ember ölés. Ithon van az urad? Hijd ki, ha ide haza van, had végezzem vele dolgomat szaporán!

BOTFALVAI

Nints ithon, oda ment törvénykedni a bíróhoz. Hanem tsak tedd le nálam a pénzt, soha jobb kézre nem adhatod.

LÉPESI

705 Hallod-é, nem azért bizta reám ezt a pénzt az uram, hogy elvessem, *hanem* hogy Vojtásinak adgyam a zálogért. Látom, a hideg ráz, mivel nem szabad hozzá nyulnod. Másnak ugyan a kezébe nem adom, ha nem tsak Vojtásinak magának. Azomban ha haza jön az urad, add oda néki ezt a levelet! Benne
710 vagyon a jegy, melyrül meg tudgya, hogy ki által köl elküldeni Nyeresinek a zálogot.

BOTFALVAI

Jol tudom én azt, ha nem mondd is. Ugy egyezett meg az urad Vojtási Urammal, hogy a ki által maga képét levélben elfogja küldeni a pénzel együtt, arra bizza a zálogot.

LÉPESI

Mind igazat mondasz.

BOTFALVAI

715 Nem is szoktam én hazudni, gyülölöm a hazugot, mint az ördögöt.

LÉPESI

Mert biz ez is hazugság, a mit mondottál. *Hanem* tsak add kezébe a levelet!

BOTFALVAI

Meg tselekszem. De mi a neved, hogy meg tudgyam mondani az uramnak?

LÉPESI

Engemet Lépesinek hinnak.

BOTFALVAI

Lépesinek? Hord el magadat innen, nem tetszik a neved. Ide ugyan a házunkba be nem mész, mert még a kezedhez ragadna valami.

720

LÉPESI

De, Ebkérdi, tudod é mire kérlek?

BOTFALVAI

Te kérded. Tudom, ha meg mondod.

LÉPESI

Én egy kevésbé el megyek a vendég fogadoba a kapun kívül, ahhoz a vastag, vén, sánta Bórához.

BOTFALVAI

No, mit akarsz?

725

LÉPESI

Tselekedd meg azt a jót, ha haza jön az urad, hijj el engemet.

BOTFALVAI

Szivessen meg tselekszem.

LÉPESI

Igen elfáradtam az utba, majd egy kevésbé meg nyugszom.

BOTFALVAI

Okossan tselekszed. De azután ha éretted megyek, mingyárt el jőjj.

LÉPESI

Előbb ugyan valamit főzetek magamnak, mert harmad napja hogy egyet nem laktam a hasammal.

730

BOTFALVAI

Ha jeget eszöl, vizet iszol, lapuval takarodzol, ne fély a hidegtül.

LÉPESI

Álmos is vagyok.

BOTFALVAI

Ha jól lakol, fekúgy le, jó be takarodzz, szerentsés leszel, ha meg izzadsz.

LÉPESI

735 Eleget izzadtam az útban. Isten hozzád, Ebkérdi.

BOTFALVAI

No, tsak eregy, és alugy addég, még utánnad megyek.

HARMADIK KIMENETEL

Botfalvai

El mehetsz orrod után, a hová akarsz, és tsak akkor jöj vissza, mikor én éretted megyek, majd meg eszed a Kokai lentsét. No, ugyan kezemre jádzik ma a szerentse. Szegény Lépesi, lépesebb vagyok én te nálad, mert a lépemre
740 fogtalak, s engemet magad útra valoddal a tévelgésből igaz utra vezettél. Soha alkalmatossabban nem eshetett a dolog, mint sem hogy ezt a levelet kezemhez kerithettem, mert ebben vagyon valamit akarok; ebben vagyon minden ravaságom, minden tsalárdságom, hamisságom. Itt a pénz, itt az uram kardgya s orája. Már ugyan minden fortélyos találmányaimat, practikás álnokságaimat
745 jól elrendeltem, mellyek által elakartam ragadni Vojtásitúl az Zálogot, de már most meg forditom a köpönyegemet. Probályon már most velem szembe állani, akar mitsoda bölts Bak-ló-rákos Bakalaureus, ha ki nem vetem kerekét a kerék vágásból, itt az orrom. Ni-Tsak, hasznos a hazugság! Hijjába mondgyák a Papok, hogy nem jó hazudni, ezt a mostani világ nem hiszi, nem is tartya. Nem jó
750 bizony, ha sarkadra hágnak, ha okossan nem tudsz vele élni, vagy ha természet szerént tők filkó vagy, s azt hazudod, hogy a ravasz embernek, és az ebnek egy az orra, az épen nem vétek. Én, ha Lépesinek igazat mondottam volna, s nem hazudtam volna, hogy a Vojtási szolgája vagyok, az igasság föl döntötte volna a bak szekeremet. De sokat presbitálok, múlik az idő. Addég köll a vasat verni,
755 még meleg. Most én evvel a levéllel hármát szedek reá: az öreg Szükmarkosinak ki vájom mind a két szemeit; a Vojtásinak egy láb-törő követ gördítek eleibe; a Lépesinek ugyan be lépezem horpász kapuját. De imhol az uram, nem tudom, kivel; it megvárom.

NEGYEDIK KIMENETEL

Peti, Kártyási, Botfalvai

PETI

760 Meg mondom, Kártyási, mi furdállya szivemet. Hidd el, úgy vagyok, mint a verembe esött farkas,... tudod már szükségemet.

KÁRTYÁSI

Tudom igen is, de már most mit akarsz velem tselekedni?

PETI

Tudol é valamit a zálogom felül?

KÁRTYÁSI

Hallottam, hogy a kardodat és orádat...

PETI

Mi tagadás benne, jól lehet szégyenlem.

KÁRTYÁSI

765 Hagy békét annak a bolondságnak!

PETI

Az inasom, Botfalvai parantsolta, hogy valami jó akaró embert vezetnék hozzá.

KÁRTYÁSI

Én nem tsak jó akaród, hanem jó barátod is vagyok. De ki az a Botfalvai?

PETI

770 Egy tüzrül pattant hamis fortélyos ember; az meg ígérte, hogy a zálogomat akar hogy, ki tsallya Vojtásitúl.

KÁRTYÁSI

Azon ne búsúly, lehet arrul modot találni; nints oly kemény kő sziklya, melyet el nem lehetne szózni.

BOTFALVAI

Majd meg szollitom ő kegyelmeket!

PETI

Ki beszél itt?

BOTFALVAI

775 Haja huja, haja huja, tégedet, tégedet, Szükmarkosi Peti, akárlak, a ki Bot-

falvainak gyakorta bottal foldoztattad az ülepét, kinek én háromszor három, harmintz három hazugsággal nyert örömet hozok ebbe a le petsételt kis papiroskában.

PETI

Ez a Botfalvai, ha nem ismerted ötet, Kártyási.

KÁRTYÁSI

780 Ejnye, hóhér kölke, hányta magát, mint a fing a gatyába.

BOTFALVAI

Adgy parulát, Peti!

PETI

Én tenéked parulát adgyak? Minek a parola?

BOTFALVAI

785 Majd meg mondom azután, tsak adgy parulát! (*Peti ád neki.*) Három féle örömet hozok, de kilentzet is megér, mert három ravasz rokát keleptzémre keritettem, mind itt vannak petsét alatt. Már most az eb ugatta országán ne fély a vakságtul, még engemet látsz.

PETI

Ime, ezt a betsületess embert hoztam ide.

BOTFALVAI

Ezt hoztad ide? Hiszen magadat sem birod.

PETI

Akarom mondani, ide vezettem.

BOTFALVAI

790 Már a máss, túro, ha nem pap sajt. De kitsoda ő keme?

PETI

Kártyási uram.

BOTFALVAI

Ugy-e? Isten hozta Kártyási uramot!

KÁRTYÁSI

Fogagy Isten, Botfalvai! Mi szükséged van reám, bátran parantsoly velem, ha mit akarsz, szivessen meg tselekszem.

BOTFALVAI

795 Nem akarok nagy alkalmatlanságodra lenni.

KÁRTYÁSI

Nékem semmi alkalmatlanságomra nem leszel, azért mond ki, ha mit akarsz.

BOTFALVAI

Lám, én tudom, még sem kérdem. Nyeresi egy katona által küldötte Vojtásinak a hátra maradt tiz arannyal, hogy el vigye a zálogot, azt én fortélyosan körül vettem, a mézes madzagot végig huztam a száján, s- az árokba döntöttem.

800

PETI

O, mit mondasz, a tiz arany is nálad van?

BOTFALVAI

De hiszen ha az nálam volna, mingyárt végére járnék a processusnak; eleget fartattam ugyan ötöt, hogy kezembe adná, de semmire sem mehettem.

KÁRTYÁSI

Hát ugyan a levélhez hogy jutottál?

BOTFALVAI

805

A pap sem praedikál kétszer, tudgyák ezek az urak, kik jelen voltak, néktek azután meg beszéllem.

PETI

Hát már hogyan vagyunk, tök-é vagy túros derellye?

BOTFALVAI

Semmit se fély, által ugrottam már a veszedelmess árkot, oldaladhoz kötöd ma a kardodat.

PETI

810

Én-é?

BOTFALVAI

Te, te!

PETI

Az én kardomat?

BOTFALVAI

Ne a Török Tsászáret, a tiedet, ha tsak hirtelen engemet meg nem üt a guta, és ha valami kezemre való legénynt adtok.

KÁRTYÁSI

815

Mitsodás legénynek köl annak lenni?

BOTFALVAI

820 Két lábúnak, két kezűnek, kinek az a két szeme között le felé függjön az orra, az alatt keresztül legyen hasítva a szája. Azután a ki nem sokat gondol a lelkével, rossz legyen, hamis, hazug, ravasz, tsalárd, ki ha beteszi a lábát a farkas fogó vasba, ki is tudgya rántani; minden erkölcsében hasonló legyen hozzám.

KÁRTYÁSI

Tehát a miket elő számláltá mind a te kvalitássaid.

BOTFALVAI

Kétség kívül, hogy mind az enyimek. Azután idegen legyen.

KÁRTYÁSI

De ha szolga lesz?

BOTFALVAI

825 Szolgát akarok inkább, hogy sem valami málé szájú pityergő úr fiút, a ki belől széllel van béllelve. A szolgák jobban tudgyák a ravasság notájára aprítani lábaikat.

KÁRTYÁSI

Minap szegődött az atyámhoz egy jövevény szolga, a ki ez előtt soha sem volt ebbe a városba.

BOTFALVAI

830 Igen jól van a dolog. De még tiz aranyra is szükségem volna; ma vissza adom, mert ennek az atya fogadásból tartozik.

KÁRTYÁSI

Azon ne törögy, adok én, ne is keress másutt.

BOTFALVAI

Az Isten áldgjon meg, édes babám! De egy kard is szükséges, meg egy mente.

KÁRTYÁSI

Adok én azt is.

BOTFALVAI

835 De látott-é az az ember valaha karón egy varjút? Mert nem minden botbul léssen borotva.

KÁRTYÁSI

De alkalmas, tavaliban is meg tudja különböztetni a málét a túros lepénytől.

BOTFALVAI
Tud-é lentsét tsapni?

KÁRTYÁSI
Szinte úgy ragad.

BOTFALVAI
Hát haragot színlelni?

KÁRTYÁSI
840 Haragjában úgy szikráznak szemei, mint a Kováts méhelye.

BOTFALVAI
Hát van-é szerentséje az igaz mondáshoz?

KÁRTYÁSI
Aval talán soha sem élt.

BOTFALVAI
845 Okossan tselekedte, mert régen circumdederumot énekeltek az igaz mondásnak. Ha igazat mondasz mostani világban, be török a fejed. De mit, ha valamiben meg kapják?

KÁRTYÁSI
Olyan mint az Angolna hal, ki sikámlik kezekből.

BOTFALVAI
Hát esküdni tud é?

KÁRTYÁSI
Valamint a veress hagyma.

BOTFALVAI
Szurkossak a kezei?

KÁRTYÁSI
850 És igen is, nagyon, a szemedet is ki lopja, ha akarja.

BOTFALVAI
Ennek betsületes embernek kőll lenni, ha úgy vagyon a mint mondod.

KÁRTYÁSI
Sőt, hogy tudgyad, mihelyest meg lát, azonnal maga meg mondgya, mit akarsz vele tselekedni.

BOTFALVAI

Lehetetlen; vallyon szabad tudni mi a neve?

KÁRTYÁSI

855 Öt Retkesinek hiják.

BOTFALVAI

Retkesinek?

KÁRTYÁSI

Annak.

BOTFALVAI

Ugyan honnan való?

KÁRTYÁSI

Horpasz falvára.

BOTFALVAI

860 Merre esik az?

KÁRTYÁSI

Segess váron felül fingó Jutkának fia.

BOTFALVAI

Lehetetlen? Közelrül való atyámfia.

KÁRTYÁSI

Meg lehet. De mit akarsz vele tselekedni?

BOTFALVAI

865 Majd meg mondom. Nyeresinek szolgájanak személlét kötöm reá; ezt a levelet a tiz arannyal vigye Vojtásihoz, hozzá el a zálogot; ez az egész mese. A többire majd meg tanítom, mit köllessék tselekedni. Hanem most mentül hamarább föl öltözve vezessétek ötöt Hörpentesihez.

KÁRTYÁSI

Elébb ott leszünk, mint magad. Gyere, Szúkmarkosi Peti!

BOTFALVAI

870 No, tsak mennyetek! Én a Lodingomat meg nézem, ha van-e elegendő pus-
kapor ott, hogy el ne sikkasszam a Bataliomat.

HARMADIK VÉGZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Vojtási Gyermek

A kit Vojtási rabjának tettek az egek, annál nyomorultabb állat nem lehet a világ hátán, mert a vízess vásznat sem sulkollyák többet, mint ötet. Nints napja, hogy engemet, szeginy párát hatszor, hétszer meg nem kopogtatna, ha tsak valami lopott jószágot nem adok néki. O, de boldogok azok a Gyermek, kik iskolába járnak! Mert ha néha néha le huzzák is nadrágjokat, mind azonáltal jot tanulnak. De én szegény! Az apámot fel akasztották, az anyámat meg égették! Mivel más modon el nem élhettem, Vojtási hálójába kerültem. Látván ő, hogy ragadoss ujjaim vannak, s- hogy igen az apámra ütöttem, maga letzkéjére fogott, maga példájával ugy tanitgat, hogy ő nála alább való tolvaj ne legyek, s- idővel ő vele együtt fel magasztaltassam. Már, hála Vojtásinak, alkalmasint meg tanultam lopogatni, mert midőn az uram a vendégekkel le ül Vojtázni, én akkor körülöttök forgodok, mint a kis spirantz, és tsak arra vigyázok, ki mit tselekszik s merre néz? Akor hol egyiknek, hol másiknak a kassájára tesztem enyvess kezemet, két három aranyka mindenkor hozzá ragad, s- azt uramnak adom, a ki engem erre a mesterségre tanított, mert ha eltagadnám, ugy meg abrakolna, hogy három hétig is be érném vele. Most is keményen meg parantsolta, hogy neve napjára leg alább hat aranykát elpenderitsek a vendégektül, mert máskép lábaimon fogva a füstre akasztat. Majd meg próbálom a szerentsét. De el halgatok, imhol jön már ő kegyelme is, Vojtási uram, szakátsot vezet magával.

MÁSODIK KIMENETEL

Vojtási, Szakáts, Gyermek

VOJTÁSI

A kik a piatzot étek piatznak hijják, bolondul hijják, mert a piatz nem étek piatz, hanem tolvaj piatz, mert én ha lámpásal kerestem volna magamnak takarító embert, nem tanálhattam gonoszabbat ennél a szakátsnál, a kit vezetek. A tzigány nem ditséri jobban a lovát, mint ez magát. Ha szóval köllene főzni, nints az egész sohonnába mássa; De ha dologra jön, maga se tudgya mit kotyvasszon.

SAKÁTS

Ha oly megvetett vagyok előtted, mért fogattál meg?

VOJTÁSI

Kéntelenségbül, mert mást nem kaphattam. De ha te oly derék szakáts vagy, mért nem szegödtél valami nagy Urasághoz?

SZAKÁTS

Mert te nálad többet kereshetek.

VOJTÁSI

900 Az az többet lophatsz, ugy-é?

SZAKÁTS

Azután, nem én vagyok annak az oka, hogy máshoz nem szegöttem, hanem az urak.

VOJTÁSI

Miért?

SZAKÁTS

905 Azért, mert először senki sem akar fogadni oly szakátsot a ki leg jobb, de drága, *hanem* ki ki olytant keres, a ki leg otsóbb, akár tud főzni, akár nem. Azért öriztem én sokáig a piatzot. Mások egy garasért is be szegődnek; én ugyan aranyon alol a főző kanalat sem veszem a kezembe, mert nem ugy szoktam én készíteni az étkeket, mint némely szakátsok, kik a vendégeket ökrökké teszik, mert füvet főznek, azt megint más füvekkel keverik, börokkal, maszlaggal, fog
910 hagymával, mályvával, arra ismét azt az átkozott szem rontó mustár magot törik, és még törik, csak a szemek ki nem foly töle, a vendégeknek pedig ki mondhatatlan has rágást okoznak. Azért oly rövidéletűek most az emberek, hogy az olyan buriánnyal tömik meg gyomrokat, a mitsodást az ökrök sem esznek.

VOJTÁSI

915 Talán bizon te életet hozsabitó étkeket szoktál főzni?

SZAKÁTS

Azt hidd el, mert ugy meg tudom főzni a szalonás káposztát, hogy a ki belöle eszik, két száz esztendeig is el élhet, ha tsak valami halálos nyavalya nem éri.

VOJTÁSI

Vesz el minden hazugsággal!

SZAKÁTS

Talán nem hiszed?

VOJTÁSI

920 Nem ám, ha Bétsbül jöttél volna is.

SZAKÁTS

Ime, négy aranyat teszek fel, ha nem igaz.

VOJTÁSI
Eregy kolduss kutya, hol vennéd a négy aranyat?

SZAKÁTS
Bizony nem mersz *fogadni*.

VOJTÁSI
Én é veled, s- erre a hazugságra? De két annyit is fel merek tenni.

925 SZAKÁTS
No, tsapjunk kezet, itt az urak láttára.

VOJTÁSI
Meg bánod.

SZAKÁTS
Az én gondom az.

VOJTÁSI
(*Kezet tsap.*) No kutya fia, légyen lúd, ha kövér.

SZAKÁTS
Hanem a konyhára mindent böven agy, a mit kérek.

930 VOJTÁSI
Ugy nem mesterség lesz jó ebédet készíteni.

SZAKÁTS
Mert kevésbül keveset, nem is igen jót lehet.

VOJTÁSI
Talán azért kérsz mindenbül böven, hogy böven lopjál.

935 SZAKÁTS
Talán azt gondolod, hogy találhatsz valahol oly szakátsot, a kinek sas körmei nem volnának? Nem bolond az ember, hogy kevés haszonyért piritsa magát a tüznél. Ha tsak nem takarit magának a mibül lehet, hogyan tartya magát, feleségét, gyermekét? Azt az Isten sem tiltya, hogy a szegény szakáts lisztetskébül, szalonátskábul, fűszerszámotskábul el ne tegyen. A nyomtató lonak sem szokták be kötni a száját.

VOJTÁSI
Jaj, átkozott! Ha én azt előre tudtam volna! – Hallod, te gyerek, siess

940 szaporán, dúgj el mindent a házba szeme elől; azután úgy vigyázz a szemeire,
mint a magadéra, mert buját látod. Akár hová fog nézni, te is oda nézz!

GYERMEK

Értem, uram.

VOJTÁSI

Utánna járj mindenkor, akár hova megy, nyomába hágj!

GYERMEK

Értem.

VOJTÁSI

945 Ha a kezét valamire ki nyujtja, nyujtsd ki te is!

GYERMEK

Értem.

VOJTÁSI

Ha a magáébül vesz valamit, hadd vegye, de ha az enyimre teszi a kezét, ragadd meg! Ahol meg áll, ott ály meg te is! Majd a kuktaira is vigyáztatok.

SZAKÁTS

950 Fogadom, hogy valamennyit hörpentesz a levesbül, annyi esztendökkel ifiab
leszel.

VOJTÁSI

Hej, talán ördögös vagy?

SZAKÁTS

Söt, inkább én emberek meg tartója vagyok.

VOJTÁSI

Mennyiért tanítasz meg engemet?

SZAKÁTS

Mire?

VOJTÁSI

955 Arra, hogy tégedet a lopástol megtartoztathassalak.

SZAKÁTS

Ha el hiszed, egy pénzért, ha nem, hat aranyért sem. – De jó barátidnak vagy
ellenségidnek fogsz adni vatsorát?

VOJTÁSI
Én ugyan jó barátimnak.

960 SZAKÁTS
Mért nem inkább ellenségednek? Mert én ma oly jó ízű étkeket fogok készíteni, hogy *akárki* mit kostolni fog, az ujjait szopogattya, s- rendre elrágja. – Vajmi nem minden szakáts az, a kinek hosszú kése *vagyon*.

VOJTÁSI
Jól van, jól. Hanem minek előtte fel adod a vendégeknek az étkeket, te magad kostold meg előre, és a kuktáidnak is adgyál, hogy a lopáshoz szokott ujjaitokat rendre elharapdállyátok.

965 SZAKÁTS
Talán bizony nem hiszed, a miket mondtam?

VOJTÁSI
No, ne alkalmatlankogy, Zengesz már, mint az üress hordó, nem tetszel. – Itt ebben a házban lakom, menybe, készítsd el a vatsorát szaporán.

SZAKÁTS
Arra te néked gondod ne légyen, mert minek előtte a vendégek elérkeznek, készen lesz.

970 VOJTÁSI
Hallod, te tatsko.

GYERMEK
Parantsoljon az úr.

VOJTÁSI
A mint meg mondtam, mindent, a mit el lophatna, zárj el, mindenütt nyomába légy, meny utánna!

HARMADIK KIMENETEL

Vojtási

975 VOJTÁSI
Csak nem lehet baj nélkül az ember; ha semmije nints, nyomoruság, ha valamitskéje *vagyon*, azt nem tudgya eleget meg őrizni az ember szomszédoktól, idegenektől, de még a tselédttől. Mostani tselédnek tsupa gyánta a keze,

980 valamihez nyúl, hozzá ragad. Minden höz magam nem láthatok; tele van az udvarom házi tolvajokkal. Valóban most kitül tartsak leg inkább, vagy mit őrizzek meg? Magam sem tudom. A latrok vezére nem mesze van tőlem; mert hogy a piaizon valék, szembe akad velem az öreg Szűkmarkosi. Nagyon kért, hogy jól vigyázzak magamra; Botfalvainak, a fia inassának ne higyek, mert erőssen patvarkodik utánnam, mi képpen kerithetne keleptzéjébe, selvihesse tőlem az ura zálogát. Most be megyek, meg parantsolom a tselédnek, hogy senki ne hidgyen Botfalvainak.

NEGYEDIK VÉGZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Botfalvai, Retkesi

BOTFALVAI

985 Ha valaha az egek segítségemre akartak lenni, most valóban segitenek, mert minden tsillagzatok meg esküdtek Vojtási veszedelmére, az én Úramot pedig meg akarják tartani. Nem adnám egy tarka malatzért, de három véka krumpiért sem adnám, hogy reád akattam, Retkesi Sogor, mert ugyan jól tudod ütni a karikát. – Jaj, de hol van? Ugyan még én is bolond vagyok, hogy magammal beszéllek! Meg tsalt az átkozott, a mint veszem észre, ben török a késem, ha
990 el hagyott... De amott látom őtet, Ebhengyi uramot. Ugyan reá tartya magát, mint a Kompoti kis asszony... Ugyan meg ijjesztettél, sogor.

RETKESI

Hogy hogy?

BOTFALVAI

Azt gondoltam, hogy tserbe hagyta. Hol késtél?

RETKESI

995 A hol tetszett. Amott egy ház szögletet meg gyujtottam.

BOTFALVAI

Tudom, tudom.

RETKESI

No, ha tudod, minck kérded.

BOTFALVAI

Ugy, ugy, de előbb meg akarlak inteni, hogy valahogy...

RETKESI

1000 Ha, ha, ha, még az is rendess, hogy a tojás okossabb akar lenni a tyúknál!
Régen meg jöttem én onnan, a hová te akarsz menni.

BOTFALVAI

Mi? Hallod, a lónak négy lába van, még is meg botlik, te is...

RETKESI

Meg ugyan, ha szúzi muszi álom táska a kotsis, mint etc.

BOTFALVAI

Ej, hiszen hitvány embernek tartasz engemet.

RETKESI

1005 Hogy ne tartanálak, mikor a kis ujjam is többet tud nálad. Még is te akarsz engemet inteni?

BOTFALVAI

No no, kedé a kaláts, hanem tsak melegébe hozzá lássunk. Most szolgál az alkalmatosság, még a Lépesi aluszik.

RETKESI

Mit siettetz?

BOTFALVAI

1010 Mert félek, hogy ha fel ébred álmából, nem fogja azt várni, hogy utánna mennyek, s- meg előz bennünket, és el rántya alólunk a gyékényt.

RETKESI

1015 Azon te ne törd a fejedet! Mit tehet szék láb vagy hangya, fa borostyány ellen? Hidegen is elverem én a vasat. Sött, azt akarnám, hogy ott találjam Vojtásinál. Ha ő Lépesi, Enyvesi leszek én; annyi betsület sem marad rajta, mint a nagy szombati tisztességen. De még azt is meg tselekszem ravasságom által, ha fel petzkelem az eszemet, hogy önnön magát elfelejtse, ki légyen, és engemet mongyon Lépesinek.

BOTFALVAI

Mi képpen?

RETKESI

Azt most ne kérdezd, nints idöm arra.

BOTFALVAI

Ember vagy, Retkesi sogor.

RETKESI
1020 Hát az öltözetem hogy tetszik?

BOTFALVAI
Mint ha reád szabták volna.

RETKESI
Jól vagyon tehát.

BOTFALVAI
1025 Annyi jót adgyon az Isten néked, Retkesi sógor, a mennyit magad magadnak kívánsz; mert ha csak annyit ad, a mennyit meg érdemlesz, semminél is kevesebb lesz... Mi olta gyalog járok, hamissabb, gonosszabb embert nem láttam ennél.

RETKESI
Mitsoda, hogy mered azt mondani?

BOTFALVAI
Halgatok, halgatok! De mit adok néked, ha szerentséssen végbe viszed a dolgot?

RETKESI
1030 Mít adnál te nékem, kolduss kutya? Hiszen tetőd sints.

BOTFALVAI
Csak arra kérek Retkesi sógor, hogy...

RETKESI
Már tudom, mit akarsz mondani, másnak akarsz patkányt fogni, magadnak pedig egy egeret sem foghatsz. Ne mutass utat farkasnak az erdőre.

BOTFALVAI
De csak még is nem árt két ruha télben.

RETKESI
1035 Csak te magadra vigyázz, jól tudom én mit kellessék nékem tselekedni; jó rendbe állítottam minden tsalárdságimat.

BOTFALVAI
Csak jó ember vagy te.

RETKESI
Jó ember se te, se én nem vagyok; ritka madár a jó ember.

BOTFALVAI
Isten meg tartson...

1040 RETKESI
Az akasztó fára.

BOTFALVAI
Ugy szeretlek, Sogor, ravasságidért, mint a túrók lepényét.

RETKESI
No, ne fetsegi, mert már merő hazugságokat pökdösöl.

BOTFALVAI
Ugyan meg vendégellek ma, mihelyst vége lesz a komédiának.

RETKESI
Eregy, magadnak sints mit rágnod.

1045 BOTFALVAI
Ugy jó tartalak étellel, itallal, hogy tsak birhasd magadat.

RETKESI
Akkor hiszem, ha meg látom.

BOTFALVAI
De Pilátus uttse, meg látod, mihelyest a zálogot elhozod Vojtásitul.

1050 RETKESI
Ha el nem hozom, akkor kedved szerint addég verj egy furkos bottal, még tsak egyet *rughatok*. De szaporán mutasd meg, mellyik a Vojtási háza? Majd vojtázok én vele, de meg vakarja a fejét.

BOTFALVAI
Ez a harmadik az ő háza.

RETKESI
St! tzitt, tzitt, az ajtó nyilik.

BOTFALVAI
Talán magát Vojtásit okádgya ki.

RETKESI
Ez a Vojtási?

BOTFALVAI
1055 Ez az égetni való. Reád bizom, Sogor, majd én itt lesbe állok, mert nem merek szeme elejbe jönni.

RETKESI
Ni, hátra mász az átkozott, mint a rák.

MÁSODIK KIMENETEL

Vojtási, Retkesi, Botfalvai

VOJTÁSI
1060 Nem olyan rossz ember ez a szakács, mint vélekedtem felőle, mert még eddig semmit sem tsipett el, *hanem* csak a kantsut emelgeti. De hiszen ez a szakácsoknak legjobb mestersége.

BOTFALVAI
(*Retkesihez:*) Hallod sogor, ideje van, láss hozzá!

RETKESI
Veled értek.

BOTFALVAI
Vess horgot elejbe!

RETKESI
1065 Azt mondták, *hogya jól* emlékezem, hogy ebben az uttzában, a horpaszi kaputól hatodik házba lakik.

VOJTÁSI
Vallyon mitsoda kardos embert látok én amott? Honnan való, vagy mit keres? Az ábrázattyaiból idegen embernek és tsalárdnak láttatik lenni.

RETKESI
(*Suttomba:*) (Hogy isméri a rosszat a gonosz! – De ime, meg mutattya ez az ember a házát.)

VOJTÁSI
1070 Felém jön. Vallyon mitsoda országból jött ez ide?

RETKESI
Hallodé, te potrohos hasú, görbe szájú, Luciper unokája, mond meg, a mit kérdek.

1064 hogy jó (Értelemszerűleg jav.)

VOJTÁSI

Kivel beszélsz? Hát nem tudsz köszönteni, te sátor alatt heverő, dögön nevedett fáraó maradéka?

RETKESI

1075 Én ebre korpát, hidra szénát nem szoktam vesztegetni.

BOTFALVAI

(*Suttomba:*) (Ugyan policiássan tudnak ezek egymással beszélgetni.)

RETKESI

Ismérsz é valakit itt a horpaszi kapu mellett?

VOJTÁSI

Önnön magamot.

RETKESI

1080 Tönnön magadat? Vaj ki kevesen vanank mostani világban, kik önnön magokat esmerik.

BOTFALVAI

(*Suttomba:*) (Boldogul van a dolog, okoskodik már.)

RETKESI

Én egy gonosz, Istentül elrugaskodott embert keresek, a korhelyoknak tzéhmesterét.

VOJTÁSI

Alig ha nem engemet, mert ez az én titulusom. Kinek hiják azt az embert?

RETKESI

1085 Annak sok féle neve vagyon: Huzó, vonó, tsaló, lopó, ragadó, kerékre való lator, az utolsó neve Vojtási Getzi.

VOJTÁSI

(*A halgatókhöz:*) No, nem mondám, hogy engemet keres? Hallod, te iffiu, én vagyok az, a kit keresöl.

RETKESI

Te vagy Vojtási?

VOJTÁSI

1090 Igen is, én vagyok.

1082 elrugaskodott

RETKESI

El hiszem, mert a szemedből is ki látszik, hogy régen megérdemletted az akasztó fát; e hol az Uram ezt a levelet küldi.

VOJTÁSI

Kitsoda a te urad?

BOTFALVAI

(*Suttomba:*) (Jaj, oda vagyok, elfelejtettem neki meg mondani a nevét.)

RETKESI

1095 Ismérd meg a petsétrül, mond meg te magad a nevét, hogy tudgyam, ha te vagy é valóságosan Vojtási.

VOJTÁSI

Add ide a levelet.

RETKESI

Fogjad.

VOJTÁSI

Ez Nyeresinek tzimere.

RETKESI

1100 Igen is Nyeresinek. Már most tudom, hogy jól adtam kezedbe a levelet, minek utánna Nyeresinek nevét említetted.

VOJTÁSI

Mit tsinál az urad?

RETKESI

1105 Az én uram? Eszik, iszik, jádzik, pipázik, aluszik, mint a kinek minden nap tizen két eke szánt. No tsak olvasd el szaporán a levelet; itt van a pénz nálam; az orát és kardot add kezembe mingyárt, mert sietnem kel, ha holnap délre othon nem leszek, ötven páltza lesz fizetésem fárattságomért.

VOJTÁSI

Jó szerentsét hozz! (*Fel töri a petsétet.*) Hát az urad nem köszöntet engemet?

RETKESI

Nem, mert az én uram tsak betsületes embereket szokott köszönteni.

VOJTÁSI

Tsak betsületes embereket?

1110 RETKESI
Igen is, tsak betsületess embereket.

VOJTÁSI
Hát én nem vagyok betsületess ember?

RETKESI
Még eddig nem nyomtatták nevedet a Kalendáriomba. – No tsak olvasd el a levelet.

1115 VOJTÁSI
Azt akarom, tsak halgass... Lépesi szolgálmat hozzád küldöttem az ezüst kardért és oráért...

RETKESI
A jegy is a levélbe van, ha én vagyok ez a Lépesi, vagy nem.

VOJTÁSI
Látom... De tsak azon haragszom, hogy előre nem köszöntött.

1120 RETKESI
Hallod, ez a Katonáknak rend tartása, hogy ők kézzel szokták köszönteni mind az érdemeseket, mind az érdemteleneket... Hanem tsak olvasd tovább a levelet!

VOJTÁSI
(*Olvassa:*) A hátra maradott tiz aranyat elküldöttem általa, vedd Kezedhez, a kardot és orát küld el.

BOTFALVAI
(*Suttomba:*) (Ugyan karohóz kötötte az ebet!)

VOJTÁSI
De te vagy-é Lépesi, Nyeresinek szolgálja.

1125 RETKESI
Vak vagy, ha nem látod nevedet a levélben.

VOJTÁSI
De mitsoda goromba ember ez a te urad!

RETKESI
Mít? Goromba? Fogd meg a motskos nyelvedet!

VOJTÁSI
Sem előre nem köszöntött, sem utollyára jót nem kíván.

RETKESI

1130 Azt magadnak tulajdonítsad, te magad leg jobban tudod mit érdemlesz. Az én ítéletem szerint, jól tselekedte uram, hogy nem köszöntött előre; hibázott abban, hogy utolyádra ötvenet nem kívánt.

VOJTÁSI

Még tégedet is fa bötsöbe ringattak... No tsak add ide a pénzt!

RETKESI

Nesze, olvasd meg; mert a pénz és a könyv olvasva, az asszony pedig verve jó.

VOJTÁSI

Meg olvasom..., gyere be utánnam.

RETKESI

1135 Megyek, (*a halgatokhoz:*) tőrbe van a madár.

HARMADIK KIMENETEL

Botfalvai

Miolta a világon vagyok, ravasszabb embert nem láttam ennél a Retkesi sógor-nál; ugyan még annak is sok tzőlöntzöt hordozott a nyaka, mint a szökevény malatznak. Már most magam is igen tartok tőle, hogy szinte oly rossz ne legyen, mint Vojtásihoz volt, s ha alkalmatosságot kap, ellenem ne fordítsa szarvait, 1140 vagy zálogostul más ajton el ne illantson. Be meg ruházna akkor! Attól is igen félek, hogy még ő ott bent trétsel, az öreg Szűkmarkosi vissza tér a piatzrol, s a kopokat hájon kapja, vagy minek előtte ki jön a sógorom, el érkezik a valóságos Lépesi, és így valamit fortélyossan építettem, földig le rontya. Bizony, mind a két 1145 felől szoros a kaptzám, nagy veszedelembe ejtettem magamot. De de... hopsza, Marinka! Jól van! Jön a Retkesi sógor, ithon vagyok már.

NEGYEDIK KIMENETEL

Retkesi, Botfalvai

RETKESI

Huja, haja! Huja, haja!

BOTFALVAI

Itt vagy, Retkesi sógor.

RETKESI

Itt, ha nem bánod. Vojta!

BOTFALVAI
Juvó!

1150 RETKESI
Hilfó meg nyertem a vojtát az eb ugatta országán.

BOTFALVAI
O, lelkemnek öröme, szivemnek tsútsa, szopom az orrod hegyét, hagy tso-
kollyalak meg.

RETKESI
Eregy, piszkos vagy, malatz! Imhol a zálog.

BOTFALVAI
Oh, hogy az Isten álgyon meg! De ugyan mit tsináltál annyi ideig ottan?

1155 RETKESI
El hiszem bizony! Mit? Néked a zálogot hoztam, magamnak pedig ezt a
fárattságomért. (*Vojtásinak oráját, és elszénnyét el lopta*)

BOTFALVAI
Nem héjjába mondottad, hogy Enyvesi leszöl.

RETKESI
Azt gondolod, hogy én héjjába faradok? De egy lépést sem teszek haszony
nélkül, az Istennek sem szolgálnak ingyen.

1160 BOTFALVAI
Ugyan szerentséssen jártál a vásárra.

RETKESI
A ki mennyit farag, annyi forgátsa vagyon. Kapály kurta, neked is lesz!

BOTFALVAI
No hiszen, az uram sem kívánnya ingyen fárattságodat.

RETKESI
Meg elégszem ewel, *hanem* máskor is szivessen szolgállok.

BOTFALVAI
Jöszte tehát, leg alább igyuk meg az áldomását.

1165 RETKESI
Mennyünk hát be, ha ugy akarod, a kotsmára! Igyunk Vojtási gazdának is több
ilyen jó szerentséjéért!

ÖTÖDIK KIMENETEL

Vojtási

Ha, ha, ha! jól van a dolog, ki szállottam már a rév partra, elküldöttem a zálogot
Nyeresinek. No kutya rajta, eb költötte Botfalvaia, nints már hol turkálnod!
Szeretném, ha előmbe *akadna* a pokol töltelek, majd meg látnám, mennyiért
1170 a kalmársághoz. Hallom igen pökte a markát, de el törött fejszéje, tsak a nyele
maradott kezébe, annak sem veszi hasznát. Meg tsufolom a semmire kellő gaz
embert, tsak jöjön ide; ide várom a fekete lére. Ho, ho! a ki varjut akar lönni,
nem pettegeti kéz ujját. Bár tsak az öreg Szűkmarkosival lehetnék, hogy el
beszélhetném néki a dolgot! Tudom, hogy Botfalvaitól nem fogja kémélleni a
1175 tatár korbátsot... De jól is esne a kutya párának... És imhol a farkas a mesében.

HATODIK KIMENETEL

Szűkmarkosi, Vojtási

SZŰKMARKOSI

Még látom, mit vitt végbe Botfalvai, mi sült ki mesterségéből, ha fel tette-é
már Vojtási Várának bástyájára a zászlót.

VOJTÁSI

Hozott Isten, Szűkmarkosi! Add ide szerentsés kezedet!

SZŰKMARKOSI

No, mi dolog, Vojtási?

VOJTÁSI

1180 Már...

SZŰKMARKOSI

Mit már?

VOJTÁSI

Már nints mitől félned, örökös rabod Botfalvai.

SZŰKMARKOSI

Volt nálad?

VOJTÁSI

Nem volt.

1169 *akadnál*

1169 *mennyi*

1185 SZÚKMARKOSI
Hát mi dolog?

VOJTÁSI
Azok a tiz aranyak, melyeket Botfalvainak ígértél, ha el viszi tőlem a fiad zálogát, erszényedbe maradtak.

SZÚKMARKOSI
Akarnám ugyan.

1190 VOJTÁSI
Nints különben. No, ládd é (*kezet fog Szúkmarkosival*), ha Botfalvai a fiad kardgyát, s oráját elviszi tőlem, és vissza adgya a fiadnak, akasszanak fel, ha néked tiz aranyat nem adok, azonkívül a zálogot is oda engedem.

SZÚKMARKOSI
Meg akarsz tsalni.

VOJTÁSI
Bizonyomra mondom, nem akarlak meg tsalni.

SZÚKMARKOSI
Jaj, a te bizonyodért az orromat sem fújom ki.

1195 VOJTÁSI
Eb legyenek, ha embere nem leszek szavamnak.

SZÚKMARKOSI
De voltál vele?

VOJTÁSI
Voltam a fiaddal is.

SZÚKMARKOSI
Mit mondott, mit beszéllett?

1200 VOJTÁSI
Gyermekségeket, a minémüket a gyermekek szoktak gagyogni: tolvajnak, akasztófára valónak, tsalónak, hamisnak mondtak.

SZÚKMARKOSI
Valóban nem hazudtak.

VOJTÁSI
Azért én sem haragudtam meg, noha másoknak meg döfi orrokat az igaz mondás.

SZÚKMARKOSI

De már semmit sem félsz tőle? Szeretném tudni.

VOJTÁSI

1205 Egy fekete körömnýt sem, mert már a zálogot el nem viheti tőlem. Emlékezől arról, a mit régen mondtam, hogy Nyeresinek eladtam?

SZÚKMARKOSI

Igen is, emlékezem.

VOJTÁSI

A szolgája által levelet küldött hozzám pénzzel együtt, ki is a fiad kardgyát, oráját el vitte.

SZÚKMARKOSI

1210 Ugyan ugyé?

VOJTÁSI

Nints különben. Már most ha fejere áll is Botfalvai, a zálogba nem kopik a foga.

SZÚKMARKOSI

No, no, vigyázz, igen tartok tőle!

VOJTÁSI

1215 Nékem nints mitől tartanom; bizonyossá tett a levél, Nyeresinek tzimere volt a petséten.

SZÚKMARKOSI

Jol van, jol! De tsak a legénnye volt itten?

VOJTÁSI

Tsak a legénnye.

SZÚKMARKOSI

Hát ha valami álnokság lappang ebbe a dologba? Mert vaj mi practicus, ravasz roka Botfalvai!

VOJTÁSI

1220 Ismérem Nyeresinek keze irását, még az emberinek is fel volt a neve téve.

SZÚKMARKOSI

No, ha ugy van a dolog, ördögöt fog ma Botfalvai, annak is szarva lesz... De mitsoda jóvevény embert látok amott?

VOJTÁSI

Nem ismérem, kitsoda... Vonnyuk meg itt magunkat.

MÁSODIK KIMENETEL

Lépesi, Szűkmarkosi, Vojtási

LÉPESI

1225 Rosz és semmire kellő gaz szolga az, ki az urának parantsolattyát imvel ámval
viszi végbe. A ki kötelességéhez serényen nem lát, ha tsak meg nem intetik,
az korpa moslékra sem érdemes. Némely szolgák, midön uraik nem lattyák,
vagy ha valahova küldetnek, azt gondollyák, hogy szabad a vásár. Szabadon
koborolnak, korhelkodnak, részegeskednek, olyanok a szemeik, mint egy lúd
1230 tojás; bár kérdezze azután valaki, mi lelte a szemeiket, készen van a tzafrangos
hazugság: hogy fájnak, vagy ki nem aludták magokat. Ez ilyen szolgák nem
szolgák, hanem tsak a szolgáknak nevét hordozzák, se lelkek, se Istenek
nints. Ez ilyen szolgákkal én magam nevét nem akarnám egy kalendáriomba
nyomtattatni; a mint ki adta az uram a parantsolatot, jól lehet maga jelen
nintsen, még is úgy szinte végbe viszem, mint ha maga itt volna. Mert ha
1235 Ebkérdire váraoztam volna, még most is a vendég fogadóba nyujtoznék.
Kezébe adtam a levelet, hogy az urának adná. Meg ígérte hogy utánnam fog
jönni, de a mint tapasztalom, ő is azok közül való, kik sokat ígérnek, de semmit
sem tesznek. Majd meg látom, talán haza jött már addég a Vojtási... Meg
kotzogatatom az ajtót, s-ki hívok valakit; ki fizetem ötet, és a zálogot adgya
1240 kezembe.

VOJTÁSI

(*Suttomba:*) (Engem emleget!) Tudod mit, Szűkmarkosi?

SZŰKMARKOSI

Mit?

VOJTÁSI

Ez, enyim ez az ember, a fiad zálogát keresi, de majd horgot ráगतok vele.

SZŰKMARKOSI

Tsak azután ő téged ugyan azon horgon meg ne fogjon.

VOJTÁSI

1245 Nem félek attol, egyszeribe meg ejtem; a jó emberek szegényitenek engem, a
rosszak gazdagitnak.

LÉPESI

De mit kések, mulik az üdő... Hej, ki vagyon bent?

VOJTÁSI

Meg szollitom. Hallod, Ifju! mit keresöl? (*Suttomba:*) (Farkast fogok a ludon.)

LÉPESI

1250 Nyissátok meg az ajtot!

VOJTÁSI

Hallod-é, te, kit keresel?

LÉPESI

E háznak urát, Vojtásit.

VOJTÁSI

Ha Vojtásit keresed, ime, előtted áll.

LÉPESI

Te vagy Vojtási?

VOJTÁSI

1255 Igen is, én vagyok.

LÉPESI

Ugyan reá illené az akasztófára.

VOJTÁSI

(*A halgatokhoz:*) Tsuda dolog, valaki meg lát, mingyárt meg tudgya, mire teremtett engem az Isten. – Mit akarsz velem?

LÉPESI

Valami kardot és orát vett töled az uram.

VOJTÁSI

1260 Ki a te urad?

LÉPESI

Nyeresi György.

VOJTÁSI

Nyeresi György? Vett, igen is, de még tiz arannyal ados maradott.

LÉPESI

Imhol vagyon a tiz arany, a zálogot add kezembe.

VOJTÁSI

Jól van, jól.

LÉPESI
1265 Ne, fogjad!

VOJTÁSI
Atze ide! ... De a Nyeresi küldötte ezt a' pénzt?

LÉPESI
Igen is, Nyeresi.

VOJTÁSI
A te urad?

LÉPESI
Az, az no, Nyeresi, az én uram.

VOJTÁSI
1270 És hogy a te kezedbe adgyam a kardot meg az orát?

LÉPESI
Ugy vagyon.

VOJTÁSI
Várakozz itt egy kevésbé, mingyárt vissza térek hozzád.

LÉPESI
De szaporán, mert sietnem kell hazafelé.

VOJTÁSI
Szükmarkosi, jöszte ide egy szora.

SZÜKMARKOSI
1275 No, mi kell?

VOJTÁSI
Mi tévök legyünk most? Kezembe van ez a legény, a ki ezt a pénzt hozta.

SZÜKMARKOSI
Mi dolog?

VOJTÁSI
1280 Nem veszed észre ravasságát? Ez a Botfalvainak mestersége. Kutya ágyába születtett hamis kölke, ugyan okosan el intézte a dolgát! Éppen annyi pénzt küldött, a mennyivel még tartozott Nyeresi.

SZŰKMARKOSI

Ugy, ugy! De hallod-é, egy a szoba a kementzével; ezt együtt kerestük, fele a nyereségnek engemet illet.

VOJTÁSI

Oda is adom, – imhol vagy az öt arany.

SZŰKMARKOSI

Köszönöm.

LÉPESI

1285 Ne szuszogjatok ottan, add ide a zálogot, azután hadd mennek haza.

VOJTÁSI

Széles az uttza, akár fel, s akár alá! – De hallod é, te, mond meg, igazán a Nyeresi szolgája vagy é?

LÉPESI

Vessen meg az eszed, hányszor mondtam?

VOJTÁSI

Mikor indultál onnan hazul?

LÉPESI

1290 Az estve kiletz órákor.

VOJTÁSI

Más kép, a mint látom, izmossak a lábaid, elviselhetnék a vas békót.

LÉPESI

Te is illené a nyársra.

VOJTÁSI

Mennyit fizet az urad esztendőre?

LÉPESI

Husz forintot.

VOJTÁSI

1295 Husz forintot? husz páltzát minden napra, gaz ember.

LÉPESI

Hallod-é, nem a te szekered farán ülök, velem ne kötekegy, mert meg ismértetem veled a' Magyarok Istenét! Hadd mennek haza!

VOJTÁSI

Nem tartoztatlak, barátom, el mehetsz, a honnan jöttél.

LÉPESI

Ugyan okos ked, mint a nádi veréb. Hát a kard és az óra?

VOJTÁSI

1300 Ho, ho! Hol eddég a kard és az óra?

LÉPESI

Tehát a pénzt add vissza!

VOJTÁSI

Vissza? Nem kopik erszényed tőle.

LÉPESI

Hát csak úgy beszélsz.

VOJTÁSI

Bizony csak úgy, most az egyszer.

LÉPESI

1305 Hallod, keress magadnak bolondot, ha tréfálni akarsz.

VOJTÁSI

Minek keresnék, mikor te it vagy? Ha eszed lett volna, nem hattad volna magadat reá szedni, te alattomba tzinkoskodo!

LÉPESI

Talán kotlik az eszed? Ki tzinkoskodik alattomba?

VOJTÁSI

1310 Te tzinkoskodol! Tudom, kinek bőröbe öltöztél, ravasz roka, de keleptzémre keritettelek az orgazdáddal együtt.

LÉPESI

Talán árendába adtad az eszedet? Ki az én orgazdám?

VOJTÁSI

Árendába adtad bizony te a bőrödöt ma, de ki tsávállják.

SZÚKMARKOSI

De jó fejed vagy, a mint látom, az álnokságra.

LÉPESI

Nosza eb után te is, vén komondor!

SZÚKMARKOSI

1315 Nyilván jól kente a kenyeret Botfalvai Gazsi?

LÉPESI

Mi tsoda Botfalvai?

VOJTÁSI

A te orgazdád és mestered, ki téged erre a ravasságra tanított, hogy ki fatsarjad tőlem a kardot és órát.

LÉPESI

Ugyan, van e jó dolgok? Mitsoda ravasságot vettek szememre?

SZÚKMARKOSI

1320 O, ártatlan pára, tsak meny vissza, s mond meg Botfalvainak, hogy készittse az elfelét!

LÉPESI

Ki a tatár az a Botfalvai? Mert én ugyan se hírét, se nevét nem hallottam.

SZÚKMARKOSI

De minek himezed hámozod a nyilván való dolgot? igen vaknak kel lenni, a ki a rostán által nem lát.

VOJTÁSI

1325 Vald meg inkább igazán, még szépen szollok, vagy pedig takarogyál, és mond meg Botfalvainak, hogy későn ébredett fel, más Lépesi vitte el a zálogot.

LÉPESI

Én magamon kívül más Lépesit nem ismérek.

VOJTÁSI

Elég az azon, hogy én ismérek, és nyilván tudom, hogy te, tudgya a tatár, kinek híjnak, Lépesi akarsz lenni, de én nálam ugyan nem lépeskedel.

LÉPESI

1330 Nem de én adtam kezedbe a tiz aranyat, és az iránt néked szolló levelet, mellyet az uram küldött, az inasodnak adtam?

VOJTÁSI

Az én inasomnak? Mitsoda inasomnak?

LÉPESI

Ebkérdinek.

VOJTÁSI

1335

De már ezt nem jól tanultad meg. (Szűkmarkosihoz:) No nézd, Szűkmarkosi, mitsoda szemtelen alattomba való patvaros gaz ember ez, csak erővel is ki akarja tolni a szemünket. – Hallod, te akasztófa tzimere.

LÉPESI

A vagy bizony te *magad*.

VOJTÁSI

Hogy mered azt hazudni, hogy te a levelet az én inasomnak adtad? Hiszen azt maga Nyeresi szolgálja, valóságos Lépesi adta az én kezembe, nem inasom.

LÉPESI

1340

Hazugság, mert én vagyok valóságos Lépesi, a levelet én adtam az Inasodnak.

VOJTÁSI

Mitsoda inasomnak?

LÉPESI

Már mondom tökfilkó! Ebkérdinek.

VOJTÁSI

Nékem Ebkérdi nevű inasom soha sem volt, nints is.

LÉPESI

1345

1350

No, az úgy van, a mint mondom, annak adtam a levelet. Itt állott a kapuba, még azt mondotta, hogy a bírónál törvénykedel; a pénzt is eleget kérte tőlem, hogy kezébe agyam, de azt nem mertem szakállára bízni. Minek utánna a levelet kezébe adám neki, azonnal a vendég fogadóba mentem; s még azt is ígérte, hogy ha te haza jössz a birotul, érettem fog jönni. De még most is a vendég fogadóba volnék, ha reá várahoztam volna. S- csak most jövök onnan. Azért héában gyanakodtál felőlem, hogy én tsalárdkodom, mert valóságos Nyeresinek, valóságos Lépesi szolgálja vagyok, a Botfalvainak hírért sem hallottam.

SZŪKMARKOSI

Vojtási, szerentse, ha Botfalvai körül nem vett.

VOJTÁSI

Mondasz valamit, Szűkmarkosi.

SZŪKMARKOSI

1355

Nékem igen nagy szöget vert fejembe a levél, és Ebkérdinek neve.

1337 mag [Értelemszerűleg jav.]

1350 gyanakodtam [Értelem szerint jav.]

VOJTÁSI

Hidd el, ennek beszédgye nékem is meg ütötte az orromat.

SZÚKMARKOSI

Mingyárt meg tudgyuk, ha ő volt, é, vagy más. – Mitsodás termetü, ábrázatú volt az Ebkérði?

LÉPESI

1360

Sima ortzáju, mint a pulyka tojás; kerek ábrázatu, mint a tsiko; le fötyög az ajaka, mint a spanyol lónak; gondor a haja mint a sendel szeg; akora a feje mint egy disznó tök; egy tarka köntös volt rajta, hegyes söveg a fejében.

VOJTÁSI

Valóságos Botfalvai volt! Jaj, oda vagyok! Szúkmarkosi, meg halok!

LÉPESI

1365

De azt ugyan nem engedem, hogy meg hally, korság ütötte! Előbb add vissza a tiz aranyat, és meg a huszat, mellyet az uram már előre le tett, azután akaszd fel magadat, nem bánom!

SZÚKMARKOSI

Nékem is tartozol tiz arannyal, fogadásod szerint.

VOJTÁSI

Öt aranyat néked attam a tizbül.

SZÚKMARKOSI

Tartoztál vele, mert egyút kerestük.

VOJTÁSI

De most add vissza.

SZÚKMARKOSI

1370

Mitsoda? Vissza adgyam? Talán bolond gombát ettem? Azon kívül tsak te fizesd le nékem a tiz aranyat, máskép a bíróhoz! Tudod, hogy fel fogattad velem, hogy tiz aranyat adsz, ha meg tsal Botfalvai, és még a zálogot is oda engeded?

VOJTÁSI

Tehát tsak el veszitek azt a pénzt, a mellyet tsak tréfából ígertem.

SZÚKMARKOSI

1375

Tréfa nem répa, tégy eleget fogadásodnak!

VOJTÁSI

Leg alább Botfalvait add kezembe, ha meg köll fizetnem.

SZÚKMARKOSI

Botfalvait a te kezedbe? Mit vétett ellened? Nem mondtam százszor, hogy
ojnád magadat tőle?

VOJTÁSI

No, ugyan meg ruházott az átkozott!

SZÚKMARKOSI

1380

Tehát mért haragszol reá? Ha meg ruházott, köszönd meg.

VOJTÁSI

Nem meg ruházott, hanem meg kopasztott.

SZÚKMARKOSI

Jobban nyól a tollad ezután.

VOJTÁSI

Mi tévő legyek?

LÉPESI

1385

Bomoly meg, már meg mondtam. Mi tévő légy? Add vissza a husz aranyat, a
mit az uram előre adott, és a tizet, a mit én hoztam, azután akaszd fel magad!

VOJTÁSI

(*Szúkmarkosihoz:*) Hát tsak nem adod vissza azt az öt aranyat?

SZÚKMARKOSI

Ugy tetszik, hogy nem; hegedült arrúl a Szent Dávid.

VOJTÁSI

No, üsse meg a fa ménkő! (*Lépesihez:*) Jöszte utánnam a piatzra, majd ki
fizetlek.

LÉPESI

1390

Megyek.

VOJTÁSI

Ma ki fizetem az idegeneket, holnap a város bélieket... Ugyan meg kötöt
nevem napjára hohér kezébe való Botfalvaija!

LÉPESI

Ha annyi lépést tettél volna, a mennyi szót mondottál, már a piatzon lehet-
nénk.

VOJTÁSI

1395

Hiába már! Születésem napja, életem végének napja lesz. Jöszte utánnam,
Lépesi!

Szűkmarkosi

1400 No, ugyan meg esett ma Vojtásinak a Dioszegi vásár! De nem árt néki, sok nemes ifjakat meg rontott már ő. Régen kívántam én azt néki. Tsak igaz az, nints oly ravasz roka, kinek a bőre tsávába nem kerülhet. De azt tartom, az én fitzkom is ezentől okossabb fog lenni, nem egy könnyen adgya magát a Vojtára. Sőt, még több ifiak is példát vesznek rola. Ugyan szeretem annak a Botfalvainak az Eszét. Bár tsak vele lehetnék, ha már meg szolgáltla a tiz aranyat. De kevésé a Vojtási után megyek.

ÖTÖDIK VÉGZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Botfalvai

1405 (*Nagy részegen s- tántorogva*) No, mi manó ez? Mi lehet bennetek, lábaim? Hogy a köszvény törjön meg! Miért nem akarok állani? Én le ülök magamnak... A ha, nem szégenylitek, hogy nem birtok itt az emberek előtt? Vagy talán azt akarjátok, hogy vagy a hátamra vegyelek, vagy valaki más elvigyen benneteket innent? De abbul ugyan semmi sem lesz, ha tsak ti engem nem viztek; én ugyan nem hurtzolak, és én kivülem senki sem viszen el! Azért álljatok fel inkább! (*Tántorog.*) De 1410 ugyan, kérlek, mit tántorgatok, mint a részeges ember? Legyetek vesztég, vagy inkább tsak járjatok!... No megint? Hadd esem el, mingyárt egyviteket ketté töröm, akkor azután jádtzhattok varga tántzot, nem bánom... No tsak, no... legyen eszetek!... De én is minek okozom ártatlan lábaimat? Bor ennek az oka, nem lábaim. Vallyon az előtt is olyan hamis volt é a bor? Ezt majd a Hörpentesi 1415 uramtól meg kérdem. De azt tartom, hogy az előtt még gonosszabb volt, mert az előtt főbe ütötte az embereket, most még is tsak a lábokba száll. De patvar vigye el a lábat, elég az, hogy én ma egyet laktam a torkommal... Oh, lábak, lábak! Álljatok már egyszer! Miért reszkettek? Talán nem laktatok jól? De hajlik a térdem, jól laktak. No, jól laktatok, tartsatok engemet, ki jól tartottalak benneteket. Majd másszor is jól tartalak, ha most meg betsülitek magatokat... Még 1420 sem állotok? Álljatok meg, mert engem utse, ha elé veszem a kantsokat, ugyan reátok hányom... Ha meg haragszom. Mingyárt vizet iszom, iszom... De a viz italtul, nád terem az orromba!... Még sem? No, már látom, semmire sem mehetek veletek. Még egyszer mondom, álljatok vesztég lábak, mert mingyárt itt 1425 hagylak, azután vigyen akár kotsonnyának... lh, minek kötekedem én veletek? Még egyszer mondom, álljatok vesztég, mert mingyárt itt hagylak... Ha meg akartok állani, jósztetek velem az öreg Szűkmarkosihoz, adgya meg, a mit ígért, a tiz aranyat szabadságomon kívül, mellyeket Kártyásinak vissza adom.

MÁSODIK KIMENETEL

Vojtási, Szükmarkosi, Botfalvai, Kártyási

VOJTÁSI

Itt vagy, te kerékre való.

BOTFALVAI

1430

Itt ám bizony, ha nem bánnya ked, pedig mint a tsap.

VOJTÁSI

Nem annyira bánom a káromat, mint hogy ez a varjuk eledele ugy reá szedett.

BOTFALVAI

Ha te nem bánnád, bánná most az én bőröm.

KÁRTYÁSI

Mint van kend, Vojtási uram, mint szolgál egészsége? Örvendek neve napjára.

VOJTÁSI

O, ne boszontsd a lelkemet, kérlek!

SZÜKMARKOSI

1435

Köszönöm, Vojtási uram, a zálogot.

VOJTÁSI

No ugyan meg kötött nevem napjára az átkozott!

KÁRTYÁSI

De bizony héjjába kened te másra, magad fojtottad magadra a kötelet, eb dáb nyereségnek a gélád keresménnye; ebül gyűjtött szerdéknek komondor sáfára.

BOTFALVAI

Uram, tiz aranyat ígértél, ádd meg most.

SZÜKMARKOSI

1440

Meg is adom. Vojtási urammal fel fogattuk, hogy ha ki tsalod tőle a zálogot, tiz aranyat ád... Azért, Vojtási, ádd meg a mivel tartozol.

VOJTÁSI

Hát még te is?

SZÜKMARKOSI

Én is bizony, én tsak az enyimet kérem; én Botfalvainak tiz aranyat ígértem, meg is adom.

BOTFALVAI

1445

Én Kártyásitol tiz aranyat költsön kertem, meg is adom.

KÁRTYÁSI

(*Vojtásinak*) No hát barátom, te is add meg, a mivel ados vagy, ezt az igasságnak törvényre hozza magával.

SZÚKMARKOSI

Ha jóval meg nem akarod adni, a törvény eleibe megyünk, és így ortzád fog pirulni, még is meg adod.

BOTFALVAI

1450

Botskor bör az ortzája.

VOJTÁSI

Inkább a lelkedre hagyom... De jaj, hová lett az erszényem?... Itt nints,... itt sints... Phi, add vissza a pénzemet, tudom hogy te loptad el!

BOTFALVAI

Talán azt gondolod, hogy én is tolvaj vagyok, mint te? Én a te pénzedre nem szorultam, ha nem a Lépési Vojtázott, én tsak néztem.

VOJTÁSI

1455

No hiszen, átkozott Lépési, kezemre kerül még!

BOTFALVAI

Igen fél a király az udvar birotul! Régen el szedte már a Lépési a lépét... De egy orát is láttam én nála.

VOJTÁSI

Meg ütné a guta, ha még az is oda volna... Oda van biz az!

BOTFALVAI

Vojta!

VOJTÁSI

1460

No ugyan meg jártam én nevem napjára a szerentsétlenségnek uttyát.

BOTFALVAI

Vojta!

VOJTÁSI

Ez tiz aranyat kér...

BOTFALVAI
Vojta!

VOJTÁSI
Lépesinek harmincz aranyat adtam.

1465 BOTFALVAI
Vojta!

VOJTÁSI
A zálogot el ragatta az ördög, el vitte pokolba.

BOTFALVAI
Vojta.

VOJTÁSI
Oda az orám.

BOTFALVAI
Vojta.

1470 VOJTÁSI
Az erszényemet el lepták.

BOTFALVAI
Vojta.

VOJTÁSI
Boldog Isten, mire jutottam én!

SZÚKMARKOSI
Koldus táskára.

1475 BOTFALVAI
Mitsoda? Vojtási uram koldus táskára? Tagadom azt; ne fély a vakságtul, még engem látz. Mit adol, ha ebbül a sárbul ki huzlak.

VOJTÁSI
Kötelességed volna gaz ember, mert te kevertél bele.

BOTFALVAI
No, látodé, hogy emberséges embernek meg ismérj, minden elveszett jószágodat vissza téritem.

VOJTÁSI
Ne bosszontsd a lelkemet, keserút térited!

BOTFALVAI

1480

Légy jó reménységgel, ime adok egy kártya biankat (*kártyát ad néki*), mak diszno vana petsétyén, mely sok ezer forintokat ér... Nesze!

VOJTÁSI

(*Elveszi, de elveti*) Aha, lelkem hohérja!

BOTFALVAI

Vedd fel, meg bánod! Vaj ki sok ezer forintokat minden prokátor nélkül fizetne erre a kártya biankára.

VOJTÁSI

1485

Tartsd magadnak! Bár soha kártyát nem láttam volna, most nem üznél tsufot belőlem.

BOTFALVAI

Te lásd, holnap ezek jó reggelt mondanak kednek, de nem esik szád izére. Mi pedig most vendégeskedni megyünk, magad is eljöhetz nézni.

SZÚKMARKOSI

Hát az urakat nem invitáloed?

BOTFALVAI

1490

Ők sem igen invitálnak engem. *Hanem* ha tetszett a játékunk, örvendünk rajta! Ha pedig némely helyet meg botlottunk, azt senki ne tsudálja, mert a lónak négy lába vagyon, még is meg botlik.

VÉGE

A MŰ ADATAI

A kéziratot a Román Akadémia Könyvtárának kolozsvári részlege őrzi. Könyvtári jelzete: Ms. 417. Ide a kolozsvári katolikus líceum könyvtárából (365. a.) került, tehát egykor a jezsuita kollégium birtokában volt.

A szöveget jezsuita vígjátékként közölte KÁRPÁTI Sándor: *Botfalvai. Egy ismeretlen régi vígjáték*. It 1947. 50–73., 121–132.

SZERZŐ

A darab szerzőjét nem ismerjük.

FORRÁS

Kiadásának bevezetőjében KÁRPÁTI rámutatott a darab forrására. Az ismeretlen szerző Plautus *Pseudolus*-át alkalmazta iskolai előadásra. Mellőzte a latin komédia szerelmi motívumát. Míg ott egy katona tartozik a bordélyház gazdájának öt minával, és míg ezt a tartozását meg nem fizeti,

nem viheti el magával szerelmét, a magyar darabban a főhős kártyajátékon veszített, és zálogban ott kellett hagynia ezüst kardját, óráját. Ezeknek a kiváltása okozza a bonyodalmat. Végül is a ravasz szolga cselvetésének, hazugságainak köszönhetőleg sikerül az elzálogosított holmik visszaszerzése. A magyar darab szerzője sokkal bőbeszédűbb Plautusnál; szabadon fordít, de azt tolmácsolja, amit forrásában talált. Sajátos ízt ad a komédiának, hogy az átdolgozó igen sok közmondást visz a darabba. Bár ez általában jellemzi a jezsuita vígjátékokat, itt a sztereotip szólások sűrítve találhatók. A jezsuita magyartításokról, fordításokról l. TÉSI Edit, Plautus Magyarországon. Bp. 1948.

ELŐADÁS

A komédia eljátszásáról nincsenek adataink. A szakirodalom nem tud előadásáról, a játék nem szerepel sem TAKÁCS Józsefnél sem STAUD Géza forráskiadványában. Az *Előljáró beszéd* kétség kívül arra mutat, hogy előadásra szánták. Erre vallanak a játék utolsó mondatai is.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szöveget az eredeti kéziratról készült fotokópiáról közöljük. Követjük annak helyesírását, a kis- és nagybetűk írásában, az ékezetek kitételében. A középpontozást azonban a mai gyakorlatnak megfelelően végeztük, aminek következtében több nagybetűs mondatkezdet található kiadásunkban, mint a kéziratban.

A szereplők nevét egységesítve és mindig teljes alakban adjuk. A szöveget ott is szerepekre tördelve közöljük, ahol a kéziratban másolatban (367–403. sorok) folyamatosan találhatók. A másoló írás közben végzett javítgatásait (áthúzás, betoldás, föléírás) nem tüntettük fel, a végleges szöveget közöljük. A szereplőktől a magukban félremondott szerepeket a kézirat legtöbbször a „suttomban” szóval jelzi. Ezeket kiadásunkban zárójelbe tettük. A rendezői utasításokat kurziváltuk, és szintén zárójelbe tettük. Hasonlóképpen kurziváltuk a szövegjavításainkat is, az eredeti írásmódot lapalji jegyzetben közölve. Egyedül a *hanem* szó írásánál nem tüntettük fel a jegyzetben a javítást, csupán kurziválással jeleztük, hogy a könnyebb megértés végett a két szóként írt kötőszót egybeírtuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

- 14 *tatár korbáts* – rövid nyelű, kemény fonatékú szíjkorbács
21 *Kapere tuti* – ?
29 *lövöldék* – lövöldék = pillangó (Czuczor – Fogarasi, III. 1563.)
36 *kiszökni a fölső várból* – a. m. nem lenni észnél
42 *ha tsemered van ...* – Vö. Czuczor – Fogarasi, I. 1068: a csömör „betegség, mely zsíros, kövér ételekből ered, s a váll-lapockák között támadó csomókban jelentkezik. Kenés, rázás, dörzsölés, gyúrás által szokták orvosolni, eloszlatni.”
53 *tányéros nadrág* – feszesen tapadó nadrág
56 *vojtáz* – a vojta nevű kártyajátékot játszani. A következő sorokban a *vojta, hilf, forhand* ennek a figurái, fogásai.
63 *Proficiat* – hasznára, egészségére
71 *laposka* – féreg, lapostetű
93 *melyre* – a. m. merre
102 *nyír poznával* – nyírfa karóval; *poznaž* – út, ver
136 *meg jakaboly* – rászédjél, bolonddá tegyél
137 *ujjongatnak* – ujjal mutogatnak
156 *tsigát csapni* – a csiga játékszerrel játszani
163 *badarkám* – szépségem
177 *patvarkodik* – gonoszkodik, perlekedik, veszekedik
193 *horpasz* – beesett has
242 *mázslásból* – lőréből, másodborból

- 276 *Mi is voltunk két két pénzel a vásárban* – Talán a népi daljáték emléke: „Elmentem én a vásárba...”
- 282 *Király fia kis Miklós* – népmese hőse
- 312 *káposztás kontz* – káposztás hús
- 316 *kongó* – rézpénz, értéktelen pénzdarab
- 342 *Magasztallya fel* – Itt: akassza fel; *Herfotter* hóhér lehetett Nagyszombatban; *Ámánt*, a zsidók ellenségét Ahasveros perzsa király felakasztatta.
- 368 A sor a *Ciberebán és Konc vajda* ponyvahistóriára emlékeztet
- 380 *Gófus* – ?
- 390 *Kalafinta* – ravasz, szemfényvesztő; *cselefenéi* – semmirekellő
- 462 *újjhegyig* – mind valamennyit
- 512 *vermes utat* – ahol vermek vannak ásva
- 537 *minden rotytot* – minden szert
- 539 *tsapontó fa* – mellyel csapintani, verni lehet
- 561 *more-vajdától* – cigányvajdától
- 582 *Samu naдрág* – hóbortos ember
- 588 *lityon fity* – littyenfity = hitvány
- 612 *mulassatok* – időzzetek
- 684 *korpa hüvely* – tökfaj (Czuczor – Fogarasi, II. 1005)
- 738 *meg eszed a Kokai lencsét* – a kókaikat csúfolták azzal, hogy kétszer ették meg a lencsét
- 803 *farat* – unszol
- 837 *lencsét csapni* – hízelegni
- 909 *börökkel* – bürökkel
- 1030 *tetőd* – tetőd
- 1076 *policiássan* – udvariasan
- 1137 *tzölöntzöt* – cölönköt, koloncot
- 1142 *hájon kapja* – az étken kapja; meg nem engedett dolgon, tilosban
- 1148 –1150 Vö. az 56. sor jegyzetével!
- 1173 *pettegeti* – patogatja
- 1205 *fekete körömyit* – körömfeketényit
- 1243 *horgot ráगतok* – bekapatom vele a horgot
- 1399 *az én fitzkom* – az én fiam
- 1421 *kantsokat* – kancsukát
- 1437 *eb dáb* – A máshonnet eddig ismeretlen szó ugyanazt jelentheti, mint a dibdáb = hitvány
- 1438 *gelád* – galád; semmit érő, piszkos; *szerdék* – keresmény, szerzemény. A közmondás ismertebb változata: „Ebül gyűlt szerdeknek ebül kell elveszni”.

12.

GAZDA PÉTER

Nagyszombat, 1765

GAZDA PÉTER

Víg Játék,

Mellyet A Nagy-Váradí Diszes Ifjuság ugyan ot lakó Nemesség előtt Jádzodt Hazájának nyelvén más országoknak ditséretes szokását ebben követni akarván.

Summája a' játéknak.

15 Gazda Péternek, meg élemedet öreg Embernek egy szülötte, Peti magához hasonló Ifjuval, tudni-illik Szóllós Mártonnak Marczi fiával, a' mig Attya kereskedését úzi, az háznál mindent el vesztegetet, sőt mint magát, mint Paitás társát adosságba verte. Azért félelemtül viseltetvén, Rokai furcsa eszű szolgának mesterségihez folyyamodnak, ki is mint az adosságot önnön Atyoknak erszényébül meg fizeti, mint a' maga ellen dörgölődő fősvény Urát, Gazda Pétert egész bőrig meg tréfállya. Keresd ezen dolog történetét Álom Péter veszett könyvének ki szakadt részének 000 tzikellyében.

A' JÁTZÓ SZEMÉLLEK.

GAZDA PÉTER, fősvény Öreg, Petinek Apja.
PÉTI URFI, Gazda Péternek Tékozló fia.
ROKAI, Gazda Péternek ravasz szolgája.
SZÓLLÓS MÁRTON, Martzinak fősvény Apja.
15 MARTZI URFI, Szóllós Mártonnak fia.
PISTA, Szóllós Mártonnak szolgája.
BANTSI, harmadik szolgál.

Cím II. A' család szolgál. Víg játék 3. végezésben.

17 II [Az eltérő szerepnek miatti közöljük a teljes summázást valamint a szerepek jegyzékét.]

A Játéknak Sommája

Lobontz Miklós, meg élemedett öreg Gazdának egy-szülötte, Peti Fia magához hasonló Ifjuval, Kalangyai Lászlónak Pali névű Fiával, mig Lobontz lakó-belyétül messze kereskedését úzi, az háznál mindent el pazarlott, sőt mind magát, mind paitas-Társát adosságba verte. Azért félelemtül viseltetvén, Rokai furcsa eszű szolgának mesterségihez folyamodik, ki-is mind az adosságot Atyoknak önnön erszényébül meg fizeti, mind 'a maga

ellen dörgölődő fősvény Gazdát, Lobontz Miklóst illetlen tsalárdásgal egész bőrig meg tréfállya.

A Beszélgető Személyek

LOBONTZ MIKLÓS	}	Öreg szomszéd gazdák
KALANGYAI LÁSZLÓ		
PÉTI, MIKLÓSNak	}	Fia
PALI, LÁSZLÓnak		
RÓKAI.	}	Szolgák
PISTA.		
ANDOR.		

[ELSŐ VÉGEZÉS]

ELSŐ KIMENETEL

Peti, Bantsi, Martzi, Pista

Peti atyának meg érkezésén rémül, szerentsés uttyát átkozza. Pista szolga Petit és Martzit félelemmel tölti.

PETI

20 Jaj, jaj, minden szeretsétlenség ma réám rohant, minden átok egyedül enge-
met fogot meg! Áh, éppen most tuttál halálos álomba merülni, te zápor, fer-
getek, szélvésznek Istene, Aeolus, hogy a' vizeken, a' mellyeken sietett Atyám,
nem tudad meg gátolni habok halmaival; sem erdőkön nem rettentetted meg
25 vagy villámlással vagy menkövel, hullasztó dörgésekkel! Átkozottak vattok, ó
szelek, átkozottak, ó vizek, átkozottak hegyek és völgyek, hogy nem tuttátok
vagy akartátok Atyám serénségét meg állétani; átkozottak vattok ti erdőknek,
mezőknek, réteknek nem már Isten aszonyi, hanem czégéres lotyói, hogy
késedelmesse nem tettétek; átkozott szekere, hogy meg nem romlott minden
hid, átkozott nap fénye, hogy tündöklött.

BANTSI

30 Ne nyuítsd oly hoszan imádságodat, ki jöttek immár a' templombul, és atyád
is haza érkezett jó egészségben.

PETI

Ah, átkozott köszvénye, hogy nem rágta keze, lába veleit; átkozott orbáncz,
fekély, vak tetű, hogy nem hánta ki talpát; átkozott sugorodás, hogy nem
gombolétotta öszvő lábait; átkozott tüdő, máj, vese, lép veszélyi, hogy legh
35 alább az uton nem ostromlották; átkozott fül, fog, fő, melly, köldök fájások,
hogy nem szorongatták; átkozott kolika, hogy nem tekerte!

MARTZI

Nem tudom, ki *ne* búsulna, ha úgy, mint én, járt volna; trilom, lárom, rigy. Igy

18 I [A kéziratban nem szerepel az ELSŐ VÉGEZÉS.]

II Peti atyának a kereskedésből visszaza térése miatt réművén, szerentsés uttyát átkozza. [Tovább nincs.]

20 II átok fejemre szállot egyedül

22 II Hogy az Atyámat a vizeken, melyeken baza sietett

24 II meg nem rettentetted vagy irtóztató villámlásokkal vagy menkövet hullasztó

25 II szelek és vizek

26 II vagy nem akartátok meg késedelmeztetni

27 II mezőknek nem már

27—29 II lotyói hogy ötet meg nem alitottátok. Átkozott

szekere, hogy meg nem romlot minden hid, hogy meg bomlott. Átkozott lova, hogy meg nem zabált vagy éppen meg nem döglött. Átkozott nap

31 II érkezet hátyá Isten jó

33 II ki a talpát

34 II lép nyalái

36 II köldök azorongatások kólíka rágások, hogy meg gyötrötték

37 I ki busulna — [értelemszerűleg jav.] II [A sor előtt a ru.]: (Exiens/

40 kellett a' zörgölődő, dörgölődő vén dögöt reá szednem. Eddig Urfi állapotom-
ra nem igen nézvén, tol fosztók Inspectorának, seprés, buza szemelés, hamu
serpenyű Notariussának, szárnya szegett libák, köszvényes lábú, keléses farku
45 tsirkék, golyvás ruczák Commendássának, komondorok harminczadossának,
kehes macskák Jágerának, s- több ilyen méltóságok végbe vitelére ordérozott;
meg vallok, híres Campirozásra a' puczok mellet. – De örömömbé köteles-
ségemet is maid el felejttem. A' vigasságnak Istenei áldgyanak meg tégedet,
Peti bátsi, lelkemnek hiv vezére!

PETI

Jaj, jaj, meg ölnek az átkozottak! Jaj, mihez kezdgyek?

MARTZI

50 Ne tétesd magadat, pajtás! Utályom én ezt a' sörtések trombitája hortyogását.
Nem jaj a' mi notánk! Dinom, dánom, tánczom járom, tölts, nem bánom,
jobban járom – ez, ha jól emlékezem, a' mi nótánk.

PETI

Jaj, jaj, ne süketéts, én is olly bolondul virattam fel, de most bezzeg bánom,
holtig szánom; jaj, jaj!

MARTZI

Ne tetesd már, mondám, magadat, ne ordétsd ezt a' baglok süvöltését!

PETI

Heába szóllasz, heába bátorécz, jaj, jaj, még ez a' baj, jaj, jaj!

MARTZI

55 Pajtás, semmi bajod ma nem lehet; im, lássod Pátrómat (*ostendit lagenam*)!
Engem atyám a' szőlő karó hasogatókhoz még tegnap rendelt, hogy az éjjel
ott töltssem; én is nem sokat szemetezek, talp szekeremet legh ottan maid
indittom, és atyai paripáimat gyepülőzvén, Uri módra, szép könnyű magam
60 alkalmatosságával már utban vagyok; de meszebb nem megyek, hanem ma is
még a' kapánok lábából, pulykák oldalyából, sódorok tsontyokbul maid más
karókat hasogatunk, s- fel is verjük.

PETI

Jaj, tsak a verésrűl szóllasz igazat és a' hasogatásirul! Jaj ma, pajtás, a'

39 II uri állapotomra

40 II seprés, hamu-mérés

42 II golyvás pulykák directorának

43 II méltóságoknak

44 II a tűzhely mellet

45 II téged

47 II Jaj meg ölnek az átkozottak, jaj, jaj mihez

49 II Nem jaj, jaj a mi

51 II ily bolondul

53 I órdétsd

54 II [A sor végén a két jaj hi.]

55 II bajod nem; [a ru:] *ostendit lagenam et canistrum*

56 II éjjelis

58 II indítám

62 II Jaj tsak tsak a verésrűl szóllasz te igazat; hasogatásrűl

pálczáknak, jaj akkor a' korbátsoknak! Már most képzem, hogy vernek, hogy hasogatnak.

PISTA

65 Jaj, jaj, repedgy föld, had bujjak a' szalma jukába! De ti, Uraim, ma meg nem marattok. Utánnod a' porkolábat atyád lánczokkal az erdőre küldötte, maga pedig minden szegletben mint a' sinkoráta kopó szimatol, keress, mozgattya a' korbáts farkát, tsávába készétt. Téged a' város szolgálái akarnak köszönteni, és a' sötét palatába vendégségre késérni.

MARTZI

70 Pista, meg pök a' magva, ha uraddal egy tálbul tseresznyét eszel; s- te még velem tréfálsz, te engem ejesztesz!

PISTA

75 Uram, nem tréfállok; lóding gyanánt egynehány vonyéttást már a' nyakamba vetett atyád. Mint az erdei kannak, ugy habzik haragjában a' szája. Kérlek, kerüld fene kezét, és ha szavamnak hitelt nem adcz, jere, meg isméréd atyádnak holyagos petsétyét a' vállom közöt.

MARTZI

Mondasz valamit, nem fáratt, nem fösvény kéz munkája.

PISTA

Készéttét részedet ellenségid oszszak fel; de ha kezére vehet, nem lesz szükséges izzasztó porra.

PETI

Jaj, talán ő zördüle! Én a' világot veszem nyakamra.

MARTZI

80 Jaj, futnék, de nem bir lábom, le esett a' nyeldeklóm, nem szólhatok. Bátor-kodgy, szivem! A' vízbe ugrom, magam fel akasztom, katona leszek.

63 II jaj a korbátsoknak. Már most irtózom a kékítül hogy vernek

64 II [A sor után:] Második ki-menetel. Pista szolgál, Petit és Palit félelemmel tölti. Pista és a voltak.

66 II Utánnod a bujtárt

67 II mind a serény büzlő kopó haihász mozgattya

68 II téged az helységnek biráji akarnak köszönteni s- a setét

70 I nem II meg

71 II ijegetz

73 II vetett az Atyád. Mind a dühösködő vad kannak

75 II vállaim közöt

76 II valamit de nem sütötte vékonyan reád a som-fa billagét

77 II De még a néked készéttét portziótis kívánom, hogy ellenségeid oszszak fel magok közöt, mert ha kezére keréthet, fogadom nem lesz

79 II zördüle. A világ terbét érzem hegyembe dölni. [!]

81 II szivem De heába a vízbe ugrom [Több nincs a sorból.]

PISTA

85 Ne még, Urfi, oly mérészen, továbbra hadd ezeket! Kitsiny a' viz, gatyá maczagod meg nem tart; nem verbuválnak. Bujjatok inkább a' tsolán és bojtorján közé, ott bátran heverhettek, még én Rokaihoz megyek. Ő reá biztam, hogy az adósság kérőket Attyaitoktul tiltsa; hatsak ő nem segétt, el vesztünk.

MÁSODIK KIMENETEL

Gazda Péter, Rokai, Szöllős Márton

GAZDA

Hol a' szolgám? Oha, jókor jösz, akasztó fa terhe. Hol a' fiam?

RÓKAI

Ki hántam, Uram, a' ganéjt a' tinok alul, meg itattam, ennik attam.

GAZDA

Nem, nem! Hol, mondám, a' fiam.

RÓKAI

90 Még a' jó sarjubul semmit nem attam, tsak kerőt rágnak a' rosz szalmán.

GAZDA

Nem, nem azt kérdem, átkozott. Erre felely, hol vagyon Péter!

RÓKAI

Soha sem parantsoltad, Uram, a' tinók közé kötni. Mit tudok én benne, hol bogároz ő, mondani akarom, az Urfi.

GAZDA

95 Ah, ravasságnak fészke, embertelen parasztságnak egész faluja, tudd meg, erenként nyuzlak, izzenként kinokkal öllyek meg! Hol a' fiam? S- miért távozik tőlem?

RÓKAI

Jaj, most veszem, Uram, észre, hogy tisztemen kívül kérdeztetem. Azt gondoltam, hogy a' tinókrul szóllasz.

82 II hadd eszt a betyárságot. Kitsin a viz. [A II. forrásban betoldás van:] PALI: Fel akasztom magamat. PISTA: Nem tart meg a gatyá maczagod. PALI: Katonává leszek. PISTA: Most nem verboválnak. [Ezzel folytatódik a 83. sor.]

86 II [A sor után:] Harmadik ki-menetel. Rókaitól Fiát tudakozván Lobontz Miklós és Kalangya László, értük,

hogy hirtelen indulatok miatt talán katonaságra állottak az háznál telt kárnak a katonák lévén okai.

88 II alúl a Tebenet is meg itattam

89 II mondom

91 II vagyon a Peti

93 II akarom mondani

94 II egész pusztája

96 II s-izenként öllyekmeg kinokkal;

98 II hogy mást kérdezel

GAZDA

Nem, nem, átkozott! Hol a' fiam?

RÓKAI

Haho! Hol a' fiad? Nehéz erre, Uram, a' felelet. Ha igazat mondok, szeren-
tsétlen, kőbe török a' fejem, ha pedig halgatok, kinokkal ölsz meg.

GAZDA

Jól mondog, átkozott, kinokkal ölyök meg, veres tajtékkal okádod ki lelkedet.

Jaj, mit mondogy, Uram? Illyen convenczióra nem szegődtem.

GAZDA

Nem szállasz? Lánczot, békót, tüzes harapó fogót, legények!

RÓKAI

(Mihez kezdgyek?) Vendéged érkezik, Uram. Én szorongattatom a' félelem-
től, hadd mennek férre egy kevésség.

GAZDA

Nem, hollók ebédgye, nem, itt egy nyomba maradgy!

SZÓLLÓS

Békesség, s- áldás, régi jó szomszédom!

GAZDA

Nints, nem is lesz, a' mig ezt meg nem kinezom, süttögetem! – Hol vannak
a' mi fiaink?

SZÓLLÓS

Magam is abban fárodok, hol vannak.

RÓKAI

Ha bántodás nélkül szabad, mindent ki mondog,

SZÓLLÓS

El veted okát büntetésednek, ha igazat szállasz.

RÓKAI

Kezes lesz kénd hiven szolgálló bőrömért?

100 II nehezebb Uram erre a felelet mint a kérdés

101 II töröm

102 II mondog Istentől el fajúlt Kénokkal

106 II én a félelemtől szorongattatom; II egy kevéssé félre

107 II Nem lelkem gyilkossa, nem, itt maradgy nyomba

108 II [A sor előtti szerepnév után ru.:] (Ezti.)

109 II még ezlet meg nem kenezom és süttögetem

113 II Meg engedtetik vételkednek ha mindent igazán elől
számlálaz

114 II leszé hát kéed a biven

SZÓLLÓS
115 Mond békével!

RÓKAI
De a' mezételen igazságot az én értelmem szerént.

GAZDA
Azt, azt, lelkem gyötrelme, ha el akarod kerülni –

RÓKAI
Nohát ,vagy élek, vagy halok, jój igazság szájomba! De jo akarodbul, Uram,
hadd álljak ide.

GAZDA
120 Mi végre, szivem epesztője?

RÓKAI
(Oh, bár tsak nap sütné most szemembe, hogy mentségül vehetném!) Uram,
fagnyi kezd félelmébe lelkem. Mindent meg vallyok, de nem küldöttél é az
engemet nyuzandókért.

GAZDA
Mihent valami hazugságba talállak, akkor – Megint ide vakarodol?

RÓKAI
125 Ide. De tsak azért, Uram, hogy ha szorulna a' kapcza, odhassam hamar a'
kereket a' katonák felé, talán bé vesznek Stalknechtnek.

GAZDA
Soká tartoztatol, kutya; mond meg mindgyárt, hol vannak fiaink!

RÓKAI
130 Nap fényt beszéllek, mindent meg vallok, de belé ne szólljatok, ne hogy meg
vétse tsekély elmém. Tudod, Uram, hogy mikor el menél, mindent bé zárál és
petsétlettél.

GAZDA
Tudom, és igen is tudom.

115 II Mond tsak

117 II el kívánod kerülni

118 II igazság a számba; akaratedbul

120 II Mi végre Te Tzinkos

121 II tsak a nap

122 II félelmembe őszve kezd fagnyi a lelkem mint a
kotsonya

125 II Ide Uram tsak azért hogy

126 I Stalk-Knechtnek II Süft-knechtnek

127 II Ne tartóztass oly soká eb-Ágyából esett. Mond el; a
fiaink hol

128–129 II ne talántán meg tántorodgyék; el mentél
mindent el zárál bé petsétlettél, meg tiltottad, hogy
senkit házodba ne botsássunk, semmit másoknak ne
költőnőzzünk, ha tsak egy szemetet vagy süttő lapátot
kérnekis. Sőt, még asztis meg hadtad, hogy ha jó
szerentse jön, se ereszszükbé

131 II igenis jól tudom

RÓKAI

135 Ha belé szóllasz, mind el felejem. Nékünk ugyan a' premondát ki szabtd,
de mi vélekedésednél hamarébb végére járván, az éhséggel szállottunk vere-
kedésbe; de hogy meg ne győzettetnénk, Martzit (Uram, a' te fiadat) hittuk
segétségül. Ó Confoederatusunk lévén, egy friss erős kospát vezetett magával;
nevénként tyuk, lud, rutza, kappan, pulyka egynehány eskadrommal; kása,
borsó, lentse, vaj, olaj, szalonna artelariájával jött segétségünkre. Nosza mi is
a' bortul és pálinkátul meg bátorodván, petséteidre is reá rohanánk, pinczéi-
det és kamaráidat fegyveres és baltás kézzel nagy ostromlás után meg vettük.

GAZDA

140 O, derék katonák! De még ma ki adgyátok!

RÓKAI

Igazán szóllok, a' sárga garasid bár üssék agyon erszényemet, ha hazudok.
Látván az után a' katonák sok győzedelmünket, gyakran bé tértek, és jó
delineatziokkal ókémek is segéttetek.

SZÓLLÓS

(Mind várom, mi sül ki belőle.)

RÓKAI

145 Most te, gazda Uram, váarakodásunknál hamarébb vissza érkezvén, félelemmel
szivünket meg töltötted, fiaitok pedig forspont nélkül vagy Roma felé szöktek
paenitentziát tartani, vagy hogy a' büntetéstül meg menekedgyenek, katonák
közé szánták magokat. És ha már katonák lettek, ne búsuly, talám annyit a'
ládába nem gyűitőnek, mint ti, de nagyobb emberek lehetnek. Bizony, nints a'
150 világon oly aka – aka – akadesmia, a' mely olly derék embereket nevelt volna,
mint az hires, tiszteletes Magyaró fas Professorok bárdoltak. A' mi pedig az
én ártatlan személyemet illeti, bé mentem ugyan szolgálni az asztalhoz, de
többet nem tudok. Nó, Uram, én mondhattam volna most, hogy a' tolvajok és
rosz emberek verték fel házadat, de hazudni nem mertem.

GAZDA

155 Nem is javaslom. Meny most, hiv szolgálám, jutalmod lesz, ha fiainkrul bizonyos
hirt hozsz, vagy őket magokat elé kerétted.

132 II No ha belé

134 II az éhséggel verekedésbe estünk

136 II erős korpo-direservót vezetett magával, tyuk lud
kappan rétze pulyka

138 II bortul s- pálinkátul

139 II után ugyantsak meg vettük

140 II katonák Ti átkozottak De még

141 II szollok üssen meg a Pontzius Pilátus ostora, ha
hazudok

142 II a katonák a kik mellettünk valának kvártélon sok

149 II annyit az erszénybe

149 II lehetnek mert bizony semmi aka- aka- akadesmia
nints a világon, a mely

151 II mint az a; tiszteletes nevezetes

154 II fell a házodat

156 II hirt hozol

RÓKAI

A' mint parantsolod, megyek.

HARMADIK KIMENETEL

Gazda Péter, Szöllős Márton, Pista

SZÖLLŐS

Ugy szokott lenni, a' mi erkeltsünket az anya téjjel szopják a' gyermekek, abba nevednek.

GAZDA

160 Ugy van, szomszéd, igazat mondasz.

SZÖLLŐS

Soha az én gyermekem vándorolni eddig nem szokott; mással nem, hanem a' te fiaddal társolkodott, engem soha egy tóni kárban nem hozott.

GAZDA

Haho, szomszéd, igen ditséred fiadat, bár most se kaszált volna más rétén!

SZÖLLŐS

165 A' keréтелен kertnek tsak el vesz a' gyümöltse; az én gyermekemnek minden társolkodás tiltva volt, intettem gyakorta, sokat dorgáltam, vigyázásban, zabolába tartottam.

GAZDA

Nem tudom, szomszéd hová czélosz.

SZÖLLŐS

Tsudáлом. Az én fiam eddig botomtul függött, most –

GAZDA

Te tsak az elejét ditséred, nem az végét; ne kételenits több igazra, barátom!

SZÖLLŐS

170 Fáj szívem, hogy fiaddal fiam –

157 II Megyek, a mint parantsolod [A sor után:] Negyedik Ki-menetel. A két Öreg: Lobontz és Kalangyai, egy más között versengenek. Sucedunt Pista Peti

158 II szokott történni

161 II vándorlani eddig nem szokott, se mással egyéb a Te

162 II kárba nem sülyesztett

163 II jámbor fiadat

164 II keréтелен

165 I vigyázásban II zabolába volt

167 II szomszéd mit feszegetsz

169 II igazra jó barátom

170 II fiaddal fiam

GAZDA

Én jelentemben soha illy nem történt; miért őrizted te a' sötét puczokot, miért nem vizsgálóttál? De jer inkább, ne vesztegessük itt az üdőt, tanátskozzunk itt a' jövődökrül!

PISTA

(*Ex primo observans abitum illudit:*) Békességes utat, soha után boldog visza térést. (*Peti, Martzi prodeunt.*)

PETI

Tsak a' vala héja, hogy ez a' két nyolcz pápa szemű basiliscus a' bojtorjamba tekéntene.

PISTA

Vövéd észre vetékedéseket?

PETI

Oh, a' félelemtül a' fülem is bé sülyvedet. Kérlek, mi dolog volt?

PISTA

Egyik a' másikra veti vétkeiteknek okát. Szöllös Márton Uram ellened mód nélkül dul ful.

PETI

Soha néki nem vétettem.

PISTA

Ujjal találád okát, ha szólni mernék.

PETI

Bátran, és jövődö jutalmaznak reménységével.

PISTA

Hogy Rokai Atyádnak hizelkedve, mint a' kettőt ellened gyullasztotta, és atyádnak is rutul bé vadolt, elő számlálván a' károkat.

171 II ilyen nem; őrizted te a meleg tűzhelyt, Miért

173 II tanátskozzunk a jövődökrül

174 II [A sor előtt ru.:] *Observans e proximo abitum illudit et exit. Cum.* [A sor után:] *(Hic potest esse finis Actus I-mi cum dicto)* Pista (*abit:*) Én utánnuk tekéntek. (*Ita cum pag. Canilenam exit:*) Még most is pörölnék

176 II két pápa-szemű

178 II Vövéd-e észre a vetékedéseket

179 II félelem miatt; bé sülyvedet

182 II Soha nem vétettem néki

183 II Ujjal az okára mutatnék ha

184 II jutalmaznak

186 II gyullasztotta s-elő számlálván a károkat Atyádnakis rútol bé vadolt. [A sor után a II. forrásban kis betoldás van:] PETI: Ah, lelkem bohéra, ha szert tehetek reá, szalag szijat hasított bőrübül. És-avval tsigázom s-ostorozomki álnok lelkét tzigány testéből, hátábül. Bár valahol vélem szembe érkeznek. PISTA: Keressük. [Ez után:] Második végezés. Első Ki-menetel és a jelenet szereplői.

NEGYEDIK KIMENETEL

Peti, Martzi, Rokai, Pista

MARTZI

Hát immár örökös urak leszünk, de tsollány és bojtorján?

PETI

Nagy hirrel nével, de egyszer s- mint nagy sziv dobogással, hogy kezekbe ne akadgyunk.

PISTA

195 Ihon érkezik Rókai, majd meg élleszt.

PETI

Vagy én ötet a' pokolnak áldozom.

RÓKAI

Boldogitnak a' jó Istenek.

PETI

Engemet is, hogy elé kaplak. Mint van Kénd, hollók ebédgyére méltó akasztó fa terhe?

RÓKAI

195 Felettébb való ez a' rolam tett emlékezés! Mint amaz Urfinak szegény szolgálója.

PETI

(*Arripitensem.*) Sok borsot törtél már az orom alá, ideje, hogy meg fizessek.

RÓKAI

(*Flectens.*) Én, Uram?

MARTZI

Ne keménykedgyél, lelkem, pajtásom!

PETI

200 Ne gátoly, hadd áldozzam fel mérgemnek! Te, atyám előtt ellenem hizelkedő eb, te hamis árúlyó, titkon maró kutya, véled é, hogy nem tudom hamis

187 II Tehát immár

189 II akadgyunk az öregeknek

190 II Jobbat remély, ihon

192 II az Istenek

194 II Mint vagy Hollók vacsorája, méltó akasztófa gyümölcse?

197 II [A sor előtti ru:] (*Cultrum aripiens*); immár

198 II [A sor előtti ru:] (*Flectit*)

199 II édes pajtásom

fetsegésid? Vald ki magad, vagy szivedet kardom, karom könyökig járja által!
Nem szóllasz?

RÓKAI

Mit, mit parantsolsz, Uram, hogy szólljak? Kezd, kezd el, kérlek!

PETI

205 Vald meg, fogas róka, minden ellenem tett vétkeidet! Nem tudod?

RÓKAI

Tudom, tudom; most jut valami eszembe, de régi, még a' mult héti. –
Én, Uram, én atyádnak küldetett tokaj hordocskából, midőn néked másbul
loptam, jól ittam; egy kiss jukat vájtam, s- a földet vízzel öntöztem, hogy el
folytnak vélnéd. De kérlek.

PETI

210 Ahá, horgas körmű fülyes bagoly! De nem ez a' mit akarok; többet vagy –

RÓKAI

Meg, meg vallom, Uram, én, én voltam az az ördög, a' ki minap meg éjesztet-
telek, és jól meg is pákoltalak.

PETI

Hol, mikor?

RÓKAI

215 Lád ám, hogy néked sem jut minden eszedben, ne agyarkodgyál, ha féltembe
feleitkezem. Tudod, mikor ejjel a' vargánál, – annál a' háznál – a' hová
sokszor – a' hová bé zárkoztál, a' hol a' régi pinczék vannak.

PETI

Ahol én majd nyakamat törém szalattomba?

RÓKAI

O, szántalak akkor is, de jó szándékbul esett, hogy a' rosz ejjeli koslatástul el
ejesztenélek.

PETI

220 Még sem ez, a' mit akarok tudni. – Mást – többet – vagy –

202 II fetsegésid; szivedet késem és karom által járja

207 – 208 II Én a Tokai hordotskán, midőn néked másbul
loptam egy kis lyukat váítam és jól hórpenitettem s- a
földet vízzel meg

210 II bagoly Nem ez

212 II pákoltalak

214 II Ládd Uram, hogy

215 II Tudod ejjel a varga utzában

216 II a hol bé zártatok magatokat

217 II törtem

218 II de jól esett, hogy az ejjeli koslatástul

220 II a mit kívánok

RÓKAI
Nem tudok.

PETI
Nem?

RÓKAI
Tudok, uram, tudok. Az melly órát küldetted el az mindent áruló
225 cigigánéhoz, hogy a' pénzedet szopó szerelmes Rezihez, – mikor én sároson,
véresen, sirva jöttem vala vissza, mondván, hogy a' tolvajok fosztottak meg,
utolsó szükségemre én dugtam el.

PETI
Tsalárdságoknak rakott szökrénye! S- ezeket mérted te? Már én téged.

MARTZI
Régi szövetségünkre, Peti, érettem, Paitás!

PETI
Hát, czinkos, fondorló, atyámnak, Szöllős Mártonnak ellenem mit mondottál?

RÓKAI
230 Atyádnak, én?

PETI
Az ő szájából tudom, heába tagadod.

RÓKAI
Uram, ha én se jót, se rosszat, csak egygyet rólad szóllottam, Martzi Urfi, te se
mencs tovább, te is halálnak halálával ölly meg engem! Ó, lelkeket által járó
235 dárdák! „Atyámnak szájából tudom”. Mit? Hogy Rokai Peti Urfit el árulta,
a' titkokat néki ki nyilatkoztatta? Ha még egy napot élek, ha még addig tart
a' világ, meg fizeted ezt Gazda!

PISTA
Eddig rémülésembe halgaték; szabad légyen edgyet szóllanom. Sőt, Rókai
ugy szóllot atyátoknak, hogy nem nagy már veszedelmetek. Minket utánnatok
jártotnak, keresnek, jo akarattal várnak. Nem is tudnak egyebet, hanem

223—224 II A mely lopott ezüst késeket köldöttél a
mindent áruló Tzigánéhoz – hogy a pénzedet szopó
szerelmes Mariskának – mikor én

225 II tértem vissza

227 II S e- féleket mertél? Már én tégedet

229 II fondorló haramja az Atyámnak Kalangyainak

231 II tudom, mit tagadod

234 II Peti Urát;

235 titkokat Lobontz Gazdának kinyilatkoztatta. Ha még
egy napot élek meg

239 II keresnek étellel itallal s-jó akarattal

hogy egy kevés kár esett a' háznál. A' mi nagyobb félelemmel meg töltötte *Atyáitokat*, hogy katonák lesztek és a' többi. Egy szóval, ha Rokai tovább atyátok szívét nem kormányozza, én is ugyan, de ti is veszélynek fiai vattok.

MÁSODIK VÉGEZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Martzi, Bantsi, Peti, Rokai, Pista

BANTSI

Friss, fársángos hir, Urfiak! Atyáitok a' konyhát fel verették. Kerestetnek, kivánnak, várnak, féltének, siratnak. Már harágokbul bánnyák, átkozzák a' kevés kárt, másokra vetik; a' mi többet látnak is, látatlanná teszik. Mi is mentek vagyunk Rokai mesterséges szavai által. De jaj, uj nagy felleg támodot az adósságért. Kivált képpen téged, Peti Urfi, a költsönözök kevés óra alatt prokátorral törvénybe keresnek. Jaj, ha atyátokhoz mennek, de jaj, ha törvénybe rántanak is; tudgyátok, ott a' deliberatomnak két végge vagyon: egyik fizess, másik kösd.

PETI

Ah, édes Rokaim, tellyes reménségem, kely fel!

RÓKAI

Ahó! Édes Rokaim, tellyes reménségem! Körmötökre égett? Réám szorultatok?

PETI

Ime, mind azokat el engedem, a' mellyeket most meg vallottál, sőt, ha többet, nagyobbat vétettél volna is, és ha atyámnak el árultál is.

RÓKAI

Nem akarom! Semmit, semmit se engedgy! Bánom, szégyenlem, hogy olly hirtelen meg ieszgett vaskódnak fénnye, és kurásimat nadrágomba ejtette. Most jövök eszemre; most nem félek, sőt kérlek, olly meg. Mit retteg kezed és vaskód? Olly meg!

240 II A mi több félelemmel

241 I Atyáitokat; II s- a többi

242 II ha tovább Rokai Atyátoknak szívét; vezedelemnek; [A sor után:] Második Ki-menetek. [Alatta a szereplők neve.]

243 II Szerentsés jó hír Urfiak! Atyáitok a sütő kementzét fell vettették

247 I költsönösök II Kévált téged illet Peti

250 II Az egyik ízesd, a másik kösd

252 II égett ügye, Réám

254 II Ime, azokat

257 II oly bamar meg ijesztett késednek éle

258 II Nem félek már, sőt

259 II és késed. Olly meg, olly meg

PETI
260 O, én téged öllyelek? Én mentómet és Patronusomat, én reményemet?

RÓKAI
A régi titulusoimrul emlékezzél, Peti! Én, tsalárdságnak fészke, hollók ebéd-
gye, akasztó fa terhe, hamisságnak szekrénye és a' többi, a' mellyekkel boglyas
szekeret meg rakhatnék. Tsak ölly, ölly meg!

PETI
Elégeld meg szép kérésemet, engesztelődgyél!

RÓKAI
265 El nyomta szívemet a' bánót, szememet a' szégyen, tsak ölly, ölly!

MARTZI
Botsásd bánatos szivedhez az én kérésemet is; érettem, érettem, édes Rokaim!

RÓKAI
Pful! Szégyenlem én – és én – térden álva, es ennek az őszi kakasnak –
szégyenlem, hogy élek; tsak ölly meg hamar!

PETI
270 Szivem, Rokaim, ihon a' mire vittelek, magam arra lépek. (*Flectit.*) Én gyön-
gyöm, én gyémántom, én aranyom, én angyalom, én rósám, kedvem, örömöm,
reményem, mindenem; soha többször nem, édes Rokaim!

MARTZI
Vas a' szived, magad tőke vagy, ha ezekre nem hajlasz. Imé, örökös szeretet-
nek jelébe szivemhez szorétlak. (Te is, Peti!)

PETI
275 Ah, a' mint oldalamhoz forrat szived, ugy e' szempillantástul hármunk szive
forjon.

RÓKAI
No, annyi, mint az, egyszer légyen még, de mászor zabolátlan indulatid tartsd
lánczon! Most pedig igazán vald meg nékem, mennyivel tartozol.

PETI
Tsak öt száz tallérral.

260 II meg ölyek, én mentómet és pártfogómat és szó-
szollómat

262 II fészke akasztó-fa; szokevénye s- a többi

263 II egy Baglás szekeret; öly meg, öly meg

265 II szégyen nap-fény Tsak öly meg, öly.

269 II Kintsem Rokaim; arra ereszkedem

270 II Én kedves Rósám örömöm

272 II Im örökös

275 II forrót szivem [!]; forjon egy mászhoz.

276 II No annyit mint az most az egyszer kell fell, de
máskor zabolátlan indulatidat

278 II [Hi. az első szó.]

RÓKAI
Nem bagatella! Hát te?

280 MARTZI
Én két százzal.

RÓKAI
Hoho, ez már disznóság! Ennyi pénzt hol teremtsek én? Lopjaké? De ki akad fel helettem? Ez éppen nem lehet.

PETI ÉS MARTZI
Ó, lelkem, Rokaim!

285 RÓKAI
No no, jó reményben légyetek; meg lesz, és atyátoknak erszényébül. Hozzátok való keménységeket és ellenem valót – magok keze olvasásával pótolják ki. De halljátok, ha magam bántódásomért is rajtok éleget tészek, nem veszek tőletek magamra haragot?

PETI ÉS MARTZI
Ettől ne fély, ha meg nyuzod is.

290 RÓKAI
Mennyetek tehát, és tsak azt hirdessétek, hogy atyátok kegyetlensége kénszerített katona életre.

PETI
Soványodik az inam, már most siet lefelé a' nadrágom, ha vagy atyám rám akad, vagy eleibe rántanak.

295 RÓKAI
Ne bolondozz! Ha pirongat, vedd fel, ha okát keresi, az ő fősvénységét rövid szóval okozd. De elébb próbát tegyünk; én atyád leszek, te bátran felely. – No, te, nemzetednek gyalázottya, atyád keserűségének gyullasztó fáklája, keresztényim tikozlója, jószágom pusztítója, házam fel verő tolvaja, meg epedő szívemnek hóhéra, hiremnek nevemnek koporsója, betsületemnek fekélyes döge, ezé a' fizetése veled való daikalásomnak, szeretetemnek, éretted tett fáradozásaimnak? – Oh, te gyászba borult atyai szívemnek üldözője – Oh, te

281 II Háhá ez már szentség törés
283 II Rókaim segíts
284 II és az Atyátok erszényébül
285 I-II való [Értelem szerjnt jav.]
287 II nem nebesztelytek meg reám
288 II nyuzodis őket.

290 II kegyetlensége katona életre kénszerit
291 II le felé nadrágom
291 II reám
294 II próbát teszünk
298 II Ez a fizetése; érted hullasztott verőtékimnek
299 II gyászba borult szívemnek

300 keseredett lelkem átkainak czéllya! (*Irridet tacentem.*) No, mit álsz hát, bikfa
tarisznya, redves vad alma fa gombája? Hord el magadat! De atyádnak bátran
szóllani igyekezzél.

MÁSODIK KIMENETEL

RókaI, Pista

RÓKAI

A' mint látom, egész bányásznak kell ma lennem, hogy az fogadott pénzt meg
szerezsem.

PISTA

305 Jó két réz bányái vannak Gazdának és Szöllősi Mártonnak.

RÓKAI

De nem is megyek más hová, hanem tsak az töri fejemet, hogy sok heával
vagyok.

PISTA

310 Igaz, hogy a' bányásznak szükség tekerő kerék, vonó tsiga, sok hoszu kötél,
kováts szén, olvasztó kemence, vállasztó viz, fuvó, pöröly, kalapáts, tsákány,
pénn verő forma, vas ládák.

RÓKAI

A' többibe magamat nem avatom, én az utólsó vasas ládán kezdem próbámat.

PISTA

Van ugyan kettő a' két öregnél, de ki nyitya meg.

RÓKAI

Ki főztem már, magok.

PISTA

Nagy fát mozgacz.

RÓKAI

315 Ha társoságom tetczik, részed lesz benne.

PISTA

Kérlek is; de arra főképpen, hogy hátomat, faramat ércznek ne tedd, a' *kitt*
mások tsákányokkal –

301 II magad

302 II szóllani emlékezzél. [A sor után Harmadik Ki-
menetel és a két szereplő neve.]

305 I rész II réz

308 II szükséges vonó tsiga

312 I nyitya

313 II immár magok

315 II részed lehet

316 I a' kik II [A mondat utolsó szava *tedd*]

RÓKAI

Egy sorsunk lesz, sőt, meg ládd, gazdagodunk, tsak tisztvedben jól el járj.

PISTA

Minden rajta leszek, tsak parantsoly.

RÓKAI

320 Tudnál é katona természetben öltözni, hogy a' két vén dögöt félelemmel kországba ejtsed?

PISTA

Meg próbállom.

RÓKAI

325 Nohát, még előttem boszonzkodó módra nyomd süvegedet, járj mint a' ki sárkány tejjel meg részegedet. Jobra, balyra, elő, hátra, egy sarkon forduly, kapj a' fegyveredhez, fel kondorétott orral mindenüvé tekénts, irtóztató kevélységgel egy helybe forogj – Hün, nem, vagy éppen ostoba reménségem fölöt tetczik magad viselésed. Eredgy most, mennél hamarébb katona ruhába öltöz, szememre s- kezemre járj. De ime, közelget az egyik bányám, Szöllös Márton. Siess, s- nem sokára itt teremj!

HARMADIK KIMENETEL

Rokai, Szöllös Márton

SZÖLLÖS

330 Itt vagy, lelkem, Rokaim. Az én szolgáim el széllettek. Kérlek, vigyázz, ha meszszünnen lácz szolga birát vagy prokátort, hidd ide, ints meg engem; soha ugyan pörbe nem szállottam, most meg próbálom szerentsémet. Fiamat a' katonák el tsalták, házomon, jószágomon, ladámon violenciát tettek. Törvényt akarok; nyertes lések a' jég hátán is. Törvént, törvént!

RÓKAI

335 Uram, ha tetczik, én asztalt is teréttek, hogy uj módra mindent készen talállyanak. De ne is szorgalmatoskodgyál, itt lesznek nem sokára a' hollók, ha dögöt éreznek.

319 II Mindenem

323 II nyomd fejedbe

324 II téjtül

325 II minden sutba tekénts

326 II Sü, sü Nem vagy

328 II öltözzél

329 II [A sor után:] Negyedik Ki-menetel és a két szereplő neve.

330 II vagy édes Rókaim

331 II meszsünnét lácz egy prókátort vagy esküttet, soha ugyan eddig pörbe

334 II A jég hátánis nyertes lések

336 II találjanak. Maid könnyebben foly a processusod.

[Több nincs.]

SZÓLLÓS

Tsak eregy hát, terits! Én – egy, prokátor egy, eskütt és Gazda szomszédom,
négyen leszünk.

RÓKAI

340 Haha! Uram, meg botsáss, ez immár nem négy, hanem tizen négy is vagy több
is lesz.

SZÓLLÓS

Nem lesz. Reá vigyázz: én egy, Prokátor kettő, eskütt három, Gazda szomszéd
négy.

RÓKAI

Uram, mondok valamit, ne hogy szégyenbe maradjy.

SZÓLLÓS

345 Örömet hallom.

RÓKAI

Te egy, az én gazdám kettő, a' prokátor három, az eskütt négy; a' prokátorral
három patvarista, az esküttel négy concipista, három Calculista, ezekkel majd
mindenikkel egy egy szolga. Mennyire megyen? S- gondold meg, hogy ezekbe
gyakorta a' lupina phtisis belék esik. Hát a' kik jó szerentsét kívánnak a'
350 pörhöz jövendölni, accessisták és a' többi. Kérlek, Uram, ha gyalázatot nem
akarsz szenvedni, vagy három hordót furass meg az első intrádára, mert ma
tsak Comparitio lesz, holnap exceptio; öt nap a processus, hát még végre az
ápelláta. Már így okoskodgyál: ezek közül egy hétig, ha kiki tsak egy tyuk lábat
355 eszik is, fél fertály tehén hust, három falat szalonnát, egy marok káposztát, és
ha kiki tsak öt öt pohár bort iszik is, Uram, nem sokára a' majorságodba a'
nagy dög, a' pinczédbbe pedig száraz betegség esik.

SZÓLLÓSI

Jaj, be hült bennem a' vér!

RÓKAI

De ugyan tsak meg érdemli a' költést Uri fiad!

SZÓLLÓSI

De nyerek é bizonyosan?

340 II [Hiányzik a sorkezdő Haha;] tizennégy vagy]

342 II Dehogyan lesz; Lobontz Gazda négy

344 II de ne hogy

345 II [Hiányzik.]

347 II Calculista

349–350 II mégyen Hát a kik jó successust jönnek
apprekálni a pörhöz Accessisták s- a többi

351 II nem akarsz vallani

356 II majorságodra dög balál pintzédbbe

357 II be meg hült

RÓKAI
A fiadat, tudom, meg nyered. De, kérlek, mi végre pörölsz?

SZÓLLÓSI
Hogy a' katonák házomat ki pusztították, fiamat el tsalták.

RÓKAI
Ugy, de ezt meg bizonyéthatodé?

SZÓLLÓSI
Meg, *ha nem* mással, veletek.

RÓKAI
Uram, a' szolgálkot, minthogy interessátusok, nem halgattyák, de ha halgatná-
nak is, mi igazságot mondani nem mernénk, mindgyárt katonának ragadná-
nak: a' katonaságtul pedig úgy félek, mint a' haláltul. Nem galuskával lőnek
most, a' magva hamar meg sonyoritya az Embert. Ha pedig meg nyered is,
vallyon hány száz forint költségével nyersz egy néhány ütést a' katonák farán?
Ha pedig vesztesz, Isten őrizzen – nem is merek szólni.

SZÓLLÓSI
Szóly, szóly, én hiv tanátsosom!

RÓKAI
Igy vedd fel a' dolgot: a' regiment, a' bátállion, a' Generalis, az oberster, a'
feldvebel, az auditor, sőt, még a' köz katonák is satisfactiot kérnek, s- ha meg
szorittanak, bőrödből is ki vágják.

SZÓLLÓSI
S. hát hogy az fiamot el tsalták?

RÓKAI
Jaj, Uram, ha tsak napnál világossabban meg nem bizonyéttod, hogy erővel
huzták, vették, vonták –

SZÓLLÓSI
Talán azt is mivelték.

RÓKAI
Talán, talán, de talán nem is mévelték.

364 II [Hiányzik a mondat első szava: *Uram*]; halgatnáki

365 II katonának el ragadnának

366 II valamint az haláltúl; lődöznek-ám most

368 II forintok

370 II szóly édes hiv

371 II [Hiányzik az első négy szó.]; a bátállion a Feldvebel,

375 II ha tsak nap-fénynél

376 II búzták, vitték

378 II nem mivelték

SZÖLLŐSI

Hát én fiamat is veszessem, és annyi kárt is szenvedgyek?

RÓKAI

380 Hát ha még annyi költséggel toldod meg!

SZÖLLŐSI

Veszzen hát abba, átkozott pörlekedése!

RÓKAI

Hát fiadat is el hagyod vitetni a' táborba, kinek kerestél?

SZÖLLŐSI

Ah, ezt, ezt siratom, Rokai, és módgyát nem találok.

RÓKAI

De ha fiadat akarattya ellen ki veszed is, ő ismét közikbe áll?

SZÖLLŐSI

385 Ugy van, fiam, – de te mit itélsz?

RÓKAI

Jobb volna, ha fiadat maga kérésére ki váltanád, így költséged is hasznos lenne benne.

SZÖLLŐSI

O, fiam, olly bölts a' tanátsod, mint az Angyali gondolat; fiam, ha ebben el járnál, tsak nyernél valamit.

RÓKAI

390 Elég lesz nékem, ha néked s- fiadnak ebben szolgálhatok. És hogy meg vallyam, nem tsak a' fiad, hanem a' te dolгодban is jártam, mert ellened is fegyverkezik már a' katonaság, és félek, hogy szerentsétlenség ne érjen. Kerestt is nem régen egy részeg katona, hogy ha fiadat jó pénzzel ki nem váltod, holnap a' tábor felé vezetik.

SZÖLLŐSI

395 Ugyan mit vélnél, mennyire menne a' költség?

RÓKAI

Ugyan azon katona ezer alatt nem igen akar hallani.

379 II veszessem s- még annyi

382 II vitetni Táborba

386 II kérésére váltanád-ki

393 II Keresttt már régen egy részeg katona, mondván,

ha fiadat ki nem

SZÓLLÓSI

Jaj fejem, jaj ládám, jaj sok börtel keresett rokonságaim! Ezer alatt nem akar hallani? Hát a' számár fiam miből él ez után? És magam is? Nem akarom hallani, törvénybe velek, törvénybe! Hol a' prokátor? Hol az eskütt?

RÓKAI

400 Jobb is, Uram, a' ki nem próbál, nem vesz.

SZÓLLÓSI

De ha annyi vendégem, annyi fogadatlan prókátorom, annyi sok nép, és az után még az ápelláta, – jaj, belé halok, el veszek!

RÓKAI

Mit félsz mind ezektől?

SZÓLLÓSI

Hogy ne féllék? De még-is, mit vélnél, mennyibe kerekednék a' pöröm?

RÓKAI

405 Uram, nem annyiba! És ha tetczik, előre mondom, te szám végbe viheted. A' személyért 300 forint, a' tisztnek utra valo egy paripa 100 tallér, (*displicentiae signa dat senex*), egy ugyan azon lóra való czafrang 50 forint, uti költség 12 arany.

SZÓLLÓSI

Jaj, hatod fél száz. Jaj, hát a' perlekedés?

RÓKAI

410 Mi nem vagyunk ugyan igen doctusok, de ugyan tsak azon kívül a' kiket emlétettem, a' dolog, az után az assessorok, Convocatusok; eleibe megy, de előbb valahányot esküttez, fizeted; még a' hajdu, pandor s- a' többi, mind fizetést várnak; vedd tovább, a' sok referensek, patvaristák, Juristák, Cancellisták fáratságokért illendő füzetést kérnek. Hát még a' sentenzia ki
415 váltásért, decretum hozásért, ápelláta ki írásáért.

397 II Jaj jaj fejem, jaj ládám; rokonságom

399 II nem igen akar hallani. Hol a Prokátor, hol az esküt?

Törvénybe velek, törvénybe. Hát a számár fiam miből él az után? S- magamis Nem akarok hallani. De a pöris költséges.

401 II vendégem, annyi sok nép

404 II kerekedik a pöröm

405 II Nem annyiba Uram, én ha tetzik előre el mondom, te számláld. Utána: KALANGYAI: Vagyis mond előbb, mennyire kerülne fiamnak ki-váltása. RÓKAI: Jól vigyáz, ennyivel könnyen végbe viheted.

406 II A személyért 300 forintot; II 100 tallér. (*Dat signa displicentiae senex*), ugyan azon

407 II lóra való tsótár 50 forint

409 II Hatod fél száz forétnál fellebb megy

410 II Uram mi nem vagyunk ugyan doctusok; azokon kívül

411 II assessorok és

413 II meg fizeted. Ved tovább

414–415 II illendő bért várnak. Hát annak utána

a Szentencia, decretum hozásáért, az Apelláta ki írásáért – De még a katona porkoláb haiduis meg állit discretzioért.

SZÓLLÓSI

Jaj, ez is sok.

RÓKAI

Hát a' konyha, pincze, kamara, kert, disznó ól! De, Uram, jön megint az a' katona, a' ki előbb keresett.

SZÓLLÓSI

Jaj, hová vegyem magamat?

RÓKAI

420 Késő már szaladnod, itt maradj, én védelmezlek.

NEGYESZEDIK KIMENETEL

Pista, Rokai, Szöllös Márton

PISTA

Ide szóly, Jámbor! Nem ismersz é egy tökéletlen tseppelyéges vén embert, Szöllös Mártonnak hiják.

RÓKAI

Ismértem, Uram, de jó embernek tartják nálunk. Most a' fia katona lett.

PISTA

425 Hallottam hirét, de azt is értettem, hogy most törvényt akar ellenünk indétani, most abba járok, hogy a' fiának utra valót nyerjek tőle szép kéréssel. –
Másként –

RÓKAI

Jaj, Uram, ewel a' reménséggel ne sokat bátorkodgyál.

PISTA

Talán szolgája vagy annak?

RÓKAI

Én, Uram, ezen sezgény embernek szolgáló vagyok.

PISTA

430 Hát, koporsó kerülő, mi féle bogár vagy?

416 II Juj, juj ez is irtoztató

418 II kamora De Uram jön megént a katona

421 II [A sor előtt:] Ötödik Ki-menetel, alatta a szereplőkkel. [Ru. (*Miles fictus.*); tökéletlen vén embert

423 II Ismérem

424 II de asztis hallottam

425 II hogy fiának; szép móddal

428 II vagy néki

429 II embernek a szolgája

430 II [A sor előtt ru.: (*Ad Kalangyai.*); Hát te koporsó

RÓKAI

Hadd el, Uram, senki ennél többet a' Katonákkal nem emlegeti, lád, most is olvasó a' kezében.

PISTA

Maradgy hát magadnak, és érettem is imátkozzál, hogy Szöllős Mártonra akadhassak.

RÓKAI

435 Uram, nem javaslom, sok erős, iszmos szolgája van. Hát a' szomszédság!

PISTA

Uh, szette, vette, lánczos Milliom! – S- te engem jeszgecz? Térdem kalátsával
440 úgy verlek által, mint Hercules dárdájával, ha még egyet nyöszétesz. – Tizen
két szolga és még annyi szomszédsága és több pereputtya jőjön ide, s- most
velem szembe ütközzék; ah, kívánom és agyarkodom magamat meg mutatni.
Rá is készülök. Én magam egyedül batalion kárét és pluton fájert tsinálok.
445 Erre gránátok helyet hadakozom kullyakomal, erre kardommal, erre fellegig
fel ütő rúgó térdem, lábaimmal, erre vér ontó hegyes törömmel; erre jó maga
szolgáival, erre attyafiai, erre szomszedjaj, erre udvár moslék népe, ezeket
450 így rugdosom. Ne szaladgyatok, pribékek! Most az attya-fiaira fontos mázás
kujak! Ha, kinek kell, közelebb nem jöttök? Én rátok ütök. He, nyul szívű
árnyékok! Hát ti éhséggel vendéglett szomszédok? Oda a' fejed, keresd fel
szemed, sirasd karodat! – Szalattok tikis? Egyszerre ki köpöm sarkából a'
450 kaput. Ti vattok hátra, rongyal tündöklő szolgák! – Szánlak, de mit tegyek?
Jaj, ha valaki hegyes töröm végére akad! Egy – kettő. – Heába szalacz
házadba, kecske nyuzó vén dög, utánnad megyek, verlek, öllek. (*Abit.*)

SZÖLLŐSI

Rokai, nem perlek én az ilyen fergetegekkel, inkább leteszem azt a'
sumát. – Jaj, edes, kényen tartott aranyaim! Ne, ne, – de haza sem merek
menni. Váltsd ki fiamat, én lelkem, én azomban el röjtöm magamat, siratom
pénzemet.

431 I katonákkal II katonákat; Ládde mostis

436 II Micsoda? U kutya szedte vedte két szekér Lántzos
million S- te

437 II nyöszszentz

438 II szolgája s- még annyi szomszédgya s- több
pereputtya

440 II Reá-is

440 II kárét Pluton fájert

441 II hadakozom az öklömmel

443 II udvara

444 II ne szaladgyatok átkozottak; mázás öklömmel; ne, ha
kinek

449 II valakit kardom éle meg talál

450 I vén dög; II [A sor végén ru.] (*etcetera*)

451 II Nem pörölök én azilyen haramjával

452 II aranyim

453 II el buvom és pénzemet siratom. [Utána a 455. sor
változata következik:] Hipp, bopp, vígadgy lelkem, által
estünk edgyen. Én azonban meg olvasom, ha nintsé
valami béja. Meg vagyok mind egy fillérig a pénz, sőt
még Lázsit-is találtam benne.

ÖTÖDIK KIMENETEL

Rokai, Gazda Péter

RÓKAI

455 Hip, hop, vigadgy lelkem, áltol estünk edgyen! De hát hol rángottya a' szároz
kehe gazdámnak torkát? Ezt is kelepczémbe kerittem, tsak segítsenek az
egek, majd ollyat hazudok, hogy magam is el hülök benne. De mennyünk
hátra, közelget. (*Cursitat.*) Ó, álnok tsalárd, igazságot fertőztető, vért szom-
juhozó kegyetlen világ! Ó, ki mondhatatlan Istentelenség! Már lábaim el
460 fárattak, torkom meg szárad Gazda Péter Uram keresésében.

GAZDA

Rosz itt a' posztó, de halgatni akarom egy kevéssé.

RÓKAI

O, szegény Gazda Péter! Ó, szerentsétlen atya! Ó véletlen eset! Hol vagy?

GAZDA

Mi lehet ez? Már a' szivemet titkos rebegés nyomja.

RÓKAI

O, hogy nem akadok valakire, a' ki rá igazétson!

GAZDA

465 Nem lác é? Hol vakultál meg? Mi a' dolog?

RÓKAI

Jaj, Uram!

GAZDA

Mi hir?

RÓKAI

Jaj, jaj!

GAZDA

Mit jajgacz?

RÓKAI

470 Uram, – a' te fiad –

456 I Há II [A sor első részét lásd fentebb, a folytatása:]

de hol, hol rángattya a száraz keb gazdámnak

457 II el hülök belé

460 II meg száradt

465 II Mi dolog?

GAZDA
Katonák közé állott?

RÓKAI
Ez leg kevesebb, és most kívánatos volna. Ah, Uram! – A török rabságba –

GAZDA
Mit, mit? Maga repült, vagy a' boszorkányok usogon [?] vitték a törökök közé?

475 RÓKAI
Eh, nem! Tudod ama hires kereskedő török gallyát?

GAZDA
Jut eszembe.

480 RÓKAI
Ebbe bé tsala a' török vezér, a' mig pedig kényünkre itat és etet, azomba vas macskáit fel szedette, s- meszsze vitt a' partul; engem itt egy tsónakba ültete, és evvel az üzenettel küld ő hozzád: Mond meg Peti Attyának, ha két óra alatt 500 tallért Peti váltságáért nem küld, soha attyát, házát, hazáját nem láttya.

GAZDA
For bennem a' méreg. – Hogy merte az én fiamat? Erégy, mond meg néki, én őtet törvényel halálra fogom keresni.

RÓKAI
Uram, van é jó dolgod? A' széles tengerre küldöd ezen fenyegetést, és a czitáztit a' szeleknek?

485 GAZDA
De mi az ördög dolgotok volt néktek abba a' gallyába?

RÓKAI
Ki láthotta ezt a' veszedelmet előre?

GAZDA
M- m- más jutot eszembe. Rokai, szükség, hogy itt magadat hiv szolgálának mutasd; erigy magad, maradgy fiam helet, a' mig meg szerzem ezt a' sumát!

472 II és most bár inkább az történt volna. De most – Ah
reped a szívem, ha emlétemis. A török

473 II repült oda vagy a boszorkányok nyergelték a
Törökök

475 II Ab nem. Tudod Uram ama

479 I küldő II küldö

481 II Fel forott bennem a méreg, hogy merte az az
átkozot pogány az én

483 II küldöd a fenyegetést s- a

487 II Ni, ni más

RÓKAI

490 Ah, Uram, vedd észre, mit parantsolsz! Gondolod é, hogy olly *balgatag* legyen az a török, hogy egy rongyos hitván szolgát Urfi ékes fiadért el tseréllen?

GAZDA

De mi az ördög vitt titeket abba a' gályába?

RÓKAI

A' szerentsétlen eset, melly másoknak nem ártott eddig.

GAZDA

Mennyit kér vala?

RÓKAI

Ött száz tallért.

GAZDA

495 Van é lelke ismérete annak a' pogánynak? Azt véli, hogy minden ut felén 500 tallér hever?

RÓKAI

Ki veszik ugyan üdővel a' nagy Istenek lelkébűl, de nekünk késő azt várni.

GAZDA

Ki, ki veszik az Istenek, de mi az ördögöt kerestetek abba a' gályába, a' melly nékem örvénybe viszi mindenemet.

RÓKAI

500 Tőled való féltében mindenüt búkolt, s- oda is jutott. O, előttem a' Képe. Melly sulyos lánczokat fog viselni, melly tatár korbátsoktul fog dogadni, és talán két óra mulva!

GAZDA

505 Jaj, édes fiam! Ne, a' kultsok, eredgy gabonás házamba, lentsét, borsót, buzát, árpát, pohankát mérj fel, mindent add el! Késztsed a' kívánt pénzt! Aszalt gyümölts, dió, magyaró, hagyma adódyék minden!

RÓKAI

Uram, a' mig mérem is, fiad mély földeket hallad. Jaj, kinokra született édes Uram, jaj, ha tőlem lehetne!

490 I balgatagok II hitván rongyos

495 II lelki ismérete; minden uton

498 II veszik ugyan az Istenek

500 I búkolt II buikált s- oda is el vetemedet

501 II korbátsokkal

504—505 II árpát merj fel mind add-el. Fordítsd a kívánt pénzre. Aszu gyümölts, dió, hagyma, mogyoró minden adódyék

506 II már fiad

507 II tőlem ki telhetne

GAZDA

De mi az ördög vitt abba a' gályába?

RÓKAI

510 (Igen a' szívéhez evez a' gálya!) Ah, bár tsak holtig való szolgálattal menthetnélek meg!

GAZDA

Meg irigylette az átkozott vad paraszt szerencsenye, hogy ma annyi pénzt, a' mely szép aranyba, vettem fel, s- immár!

RÓKAI

Jaj, Uram, éppen jó szellő támad a' pogánynak, jaj, mint ha látnám, most akar indulni.

GAZDA

515 (*Ad marsupium.*;) Vég butsut kell vennem tőled, ó szivemnek jobb része, o éjjeli és nappali vigassagom! Ne, Rokai, (*retrahit, aspicit, servat apud se*). De mi az ördög vitt abba a' gályába? Ne, mondom, váltsd ki fiamat, hamar jőjtek vissza!

RÓKAI

Hol van, Uram?

GAZDA

520 De mond meg néki, ha én, ha nemzetségem, ha ötlet, ha pereputtyát találok

RÓKAI

Jól van, Uram.

GAZDA

Ezt a' hamisságát én nékie sem éltibe, sem halálába meg nem botsátom.

RÓKAI

Nem is érdemli az átkozott.

512 II s- immar hozz ide egy asztalkát hogy többet ne találjak adni

514 II [Egy mondattal bővebb:] Itt vagyon Uram, én vigyázok, ha valami le hullana, hogy reá akadhassak. (*Sedet senex.*); támad a töröknek.

515 II [Nincs a sor előtt ru. Új sorok:] LOBONTZ: Lám sietek, egy száz - (*Rókai interni furatur ex pileo, in quem pecunia numeratur.*), kétféle száz - Te, nem tizenkét forintos arany-e az? Rókai: Egy forintal

kevesebbet nyom a közönségesnél, mert a karimája igen kopott. LOBONTZ: Három száz - négy - öt. 500. Már látom, hogy koldussá ma holnap Ispitabéli tizert köll hordoznom. Rókai: Uram, mintha rosszúl számlálád volna. LOBONTZ: Jól mondod. Ne a többi. Boszúságomban már az eszem is hanyatlik. No vég butsut

516 II [A ru.-ban:] (*aspicit, et apud se obliviscitur*)

523 II átkozott, sem éltében sem holtában meg

GAZDA
525 Eregy már, ne mulatozz!

RÓKAI
Pénnz nélkül, uram, heába sietek.

GAZDA
Jaj, hát még több kell?

RÓKAI
Nem Uram, nem; de egyik kezedből a' másikba botsátottad.

GAZDA
530 Nem hazutz? Itt van, itt, de a' nagy fájdalom fejemet meg bóditya. De mi az ördög vezérlett abba a' török gályába? Ó, átkozott gályá! Ne, vidd, add oda néki az átkozott pogánynak! Vigye vele együt ezer ördög. (*Abit.*)

RÓKAI
Izzadott most erszényed, Gazda, de hidd meg, bé fűtök bőrödbe is azért, hogy azt hirdetted, hogy én fiadat el árultam néked.

HATODIK KIMENETEL

Rokai, Peti, Martzi

RÓKAI
535 Jókör érkeztek, Peti, Martzi Urfiak, itt a' nyereség. Evel téged apád a' katonák közül vált ki, érted é? Téged pedig a' török hajóbul s- rabságbul.

PETI
Áldgyanak és szerentséltessenek meg téged minden tsillagok!

MARTZI
Köszönnék az ebben részesülendők bölts fáradtságodat!

RÓKAI
Néktek a' történt dolgok módgyát társam, Pista el beszél; én most, mivel azt hirdette atyád, hogy téged el árultalak, néki kívánok szolgálni.

528 II egyik zsebedből

529 II fejemetis

531 II az eb Ágyából esett pogánynak

531 II együl az ördög

532 – 533 II de ugyantsak magamnak is jutot valami száz

tallér, s- a többiis ki sajtoltam. De tudd meg, bé

fűtök bőrödbe-is mivel aszt hirdetted [A sor után:]

Második Ki-menetel [és szereplők].

534 II atyád

536 II Áldgyanak meg téged

538 II Pista Társam

PETI
540 A' mint legh jobban itéllyed, ugy tovább is sorsunkat jövendő örökös szolgál-
latunkért kormányozd. Mi most vigan, de titkon a' Költözőkkel alkuszunk.

HARMADIK VÉGEZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Rokai, Gazda

RÓKAI
Mérészséggel tellyes, a' mit szivemben forralok gazdám ellen, veszélyes, ha
rajta kapattatom, de a' fel tett boszu állás mindenre rá viszen. Országosan
meg dögönyözöm még ma két hónas mankóra.

GAZDA
545 El jön é hamar fiam? Még is itt mulatozol?

RÓKAI
El jön, Uram, de jaj, a' te szörnyű veszedelmed miát szalattam haza.

GAZDA
Hogy, hogy? Mit megint?

RÓKAI
Jaj, midőn veled szóllok, mindenüt halálra keresnek.

GAZDA
Mi okbul, Rokai, hiszen én a' kutyának sem véték?

RÓKAI
550 Tudom, uram, tudom; de Szöllös Márton a' fia miat a' katonákat törvénybe
tztítáta, azok pedig azt vélik, hogy te ösztönözted arra. Ezt az angyal sem
vetheti ki a' fejkéből, azért most téged akarnak ölni, kinzani.

GAZDA
Jaj, uj szorongatás lepi el erejemet s- inaimat!

RÓKAI
555 Miáttad engem a' félelemnek reszkettető hideglelése ver ki. (*Circumspicit:*)
Erre semmit sem hallok, távul zeng erre a' felhaborodott katonaság. Látám

541 II [A sor után:] Harmadik Ki-menetel, szereplők.

542 II Mesterséggel tellyes; uram ellen

543 II Veszélyes ha ben török késem

544 II reá kénszerit; két bonát

548 II keresztetel

552 II verhetné ki fejkéből

én, mint villog fegyverek, mint tsattog a' sok mezételen kard, hegyes tőr, láncz, békó, dárda, buzogány, som bot. Jaj, itt veled és réetted engemet is meg ölnek. Uram, én el szaladok.

GAZDA

Nem, édes szolgám, most az üdeje, hogy hivségedet mutasd, jutalmát veszed.

RÓKAI

560 Ha csak Daedalus szárnyát reád nem varrom, mind heában, el nem kerülöd.

GAZDA

Ne, örökösön az én köntösöm, add ide magadét!

RÓKAI

Jó volna, Uram, de engemet és a' köntösömet ismérik; ha engemet másba és tégedet az enyimbe találnek, még inkább ki jelented magadat.

GAZDA

No, segíts hát!

RÓKAI

565 Né, az Isten áldása! Észre sem veszem, hogy vallomon a' zsák; buj belé, majd úgy vislek az ellenség táborán által, mint ha répát vagy retket vinnék; de az Istenre kérlek, ne mozduly, ha élni kívánsz.

GAZDA

Tetczik gondolatod, segíts, kérlek, hogy fenekig belé bujhassak!

RÓKAI

570 Uram, ha szabnak vagy ütnek, próbálván, mi vagyon a' zsákban, halgass, ne mozduly, szenvedgy!

GAZDA

Többet ne szóllj, ne taníts, ne hogy valaki észre vegye; én itt úgy fülelek, mint a' tetű a kozba.

RÓKAI

(*Ad auditores:*) (Most már bé fenekelhetem ezt a' hordót, s- jól meg abrantsol-

556 II a mezételen sok kard

558 II som fa-bot; én szaladok

559 II jutalmad

560 II szárnyait

562 II engemet a köntösömmel edgyült ismérnek

565 I Ne II Né; vettem, hogy a vállamon

566 II az ellenkező táboron-is mintha répát vagy retket

568 II bé bujhassam

569 II ha szurnak; mi vagyon

571 II ne tanéts ne szóllj, hogy valaki észre ne vegye

572 II mint a nyúl a berekbe

573 II Már be feneköltem eszt az hordot, de maid megis
abrantsolom

hatom. *De* kiáltásával el árul a' kutya lelkű! Ugy bánom vele, hogy szuszszani se merjen, s- mégis eleget kapjon.) Jaj, buj el jól, itt jó az hegyes törös, a' kinek annyi az Embert meg ölni, mint egy bolhát. (*Fingit vocem:*) Tsak az az irigységem, hogy más kezébe ne kerüljön Gazda Péter, had az enyim által halyon meg. Ha a' földbe bujt is, ki ásom, ki keresem. (*Sua voce:*) Halgass, ne moczogj, ne sziszegj! (*Mutata voce:*) Hallodé, te zsák hordozó, ne, egy tallér, igazécs Gazda Péterre! (*Ordinaria:*) Gazda Pétert keresi az Ur? Mi végre? (*Ficta:*) Botom, hegyes töröm, fegyverem végére. (*Ordinaria:*) Uram, az az ember nem botra való, nem szabad ollyas emberrel így bánni. (*Ficta:*) Nem szabad? Azt az halál baglyát, azt a' kenyér vesztegetőt, azt a' semmire valót, azt az ellenünk tanátsló szajkót? Ah, hogy nem akad előmbe! (*Ordinaria:*) Uram a' nem bagoly, szajkó s- a többi, hanem ennek a' városnak érdemes tagja, nékem kedves Uram. (*Ficta:*) És azért mivel néki nem lehet, néked szolgálók. (*Tundit saccum.*) (*Ordinaria*) (*Ficta:*) Ezeket vidd néki! (*Ordinaria:*) Jaj, jaj! (*Ficta:*) Ezt butsu vétel fejébe! (*Ordinaria:*) Jaj, jaj, a' bik fának kölke! Hogy meg se állj, a' mig az akasztó fára az hollók nem késérnek! Jaj, édes vállaim, jaj hátam, faratskám, jaj!

GAZDA

(*Caput extendit.*) Soha bizony tovább nem szenvedhetem.

RÓKAI

Jaj, egybe pótyolta egész derekamat!

GAZDA

O, Rokai, én panaszkodhatom, én érzem, mind rajtam esett az.

RÓKAI

Jaj, Uram, ne hidd! A' mint téged védelmezzén, melletted ugráltam, tsak a' bottyának vége ért téged, én rajtam a' sullya. Jaj, romlott testem! De jaj, hallod, ismét érkezik a' háboru; dugd, dugd bé fejedet, az órrod also szájadat érje.

574 I Ke II De: el árul az eb-ellette úgy bánok vele

576 II [A ru.:] (*ficta voce*)

578 II hanem az enyim által – Ha a földbe

578 II [A ru.:] (*sua*)

579 II [A ru.:] (*ficta*)

580 II [A ru.:] (*sua*)

581 II [A ru.:] (*sua*)

582 II olyan emberrel; [A ru.:] (*ficta*)

583 – 584 II baglyát; vesztegetőt ázt az ellenünk; [A ru.:]

(*sua*)

585 II bagoly se nem szajkó; ennek az belségnek

587 II [A ru.:] (*sua*) az *Ordinaria* helyett! A néki után a ru.:] (*sua*); Jaj, jaj, jaj!

588 I Kik II buk fának [A fejébe után a ru.:] (*sua*)

590 II vállaim jaj hátom, jaj oldalam

591 II [A sor eldött ru.:] (*caput extendens*)

592 II egész testemet

595 II tsak bottyának a vége

596 II hallod ismét

596 II fejedet [A többi hi.]

GAZDA

No, tsak hamar köss bé tehát; de kérlek, mikor ütnek, ály tovább mellem, hogy a' bot vége se érjen.

RÓKAI

600 Halgass, ha szereted életedet! (*Ficta:*) te amba salim gazda Petru a qvi bora za-
burdok Kulancz samalepi Coringi Cambuca Morta. (*Ordinaria:*) meg botsáss,
Uram, nem értem nyelvedet. (*Mutata:*) Gazda Péterre igazéts, vagy (*Ordina-*
ria:) Ama felső uczán előbb tsára járjon kend, az után fordullyon hojszra, ott
a' háza. (*Mutata.*) Ott még a' korpában is hegyes töröm vége keresse; itt is
605 ebbe a' zsákba ugy próbálok. (*Ordinaria:*) Uram, mit mivel az Ur? Szegeeny
legény zsákját luggatni? Hol a' jus gentium? (*Mutata:*) Igy pirongazc engem,
te nagy száju béka? (*Ordinaria:*) Uram, igazságot mondok. (*Mutata:*) S- olly
merészen, te tsipás szemű! Tudd meg, nem büntetés nélkül Gazda Péter
610 oldalára készített tsiklánczó törömet rád köszönöm. (*Ordinaria:*) Ne üss,
Uram, nem lesz köszönet benne! Jaj, jaj, jaj, A' há, kereken száradgyanak
inaid!

GAZDA

O, kedves Rokaim, o, életem védelmezője! O érettem kinoztatott hivszolgám!

RÓKAI

Jaj, jaj, majd el ájúlok, majd el halok a' nagy kinokba!

GAZDA

615 O, magam is szánlak, de mit tehetek? – Arra mégis kérlek, hogy a' bot vége ne
érjen annyira, ály tovább tólem, mert bizon majd ki ver fájdalomnak korsága.

RÓKAI

(*Tympana.*) Jaj, jaj, lárma! Hallod é a' dobot? Most, most rejtőzzél, tiz
katonával jön egy hadnagy, ha most el nem veszünk, soha sem. (*Mutata:*)
Szénába, szalmába, korpába, kasba, kertek mellett, hidak alat, mindenüt
szorgalmatossan! Én a káfárnék közöt, én jobra, én balra, én erre keresem.
620 Ha ki meg talállya, jelt adgyon, hogy együt aprithassuk mint a' laskát, a'
panaszos vén dögöt. (*Hic incipit prospicere ex sacco.*) Hallod é, te szája
tátott, ismérlek, ne is tagadd, Gazda Péternek szolgája vagy; ötet elé add,

598 II mellyöttem

600–601 II életedet; Abradura Lobontz Miklóst aquibora
zaburdak. Kutants ama Lepicambuka tremendi mordu.
(*sua*)

602 II nyelvedet (*ficta*); vagy (*sua*)

604 II háza (*ficta*); kereste

605 II meg próbálok (*sua*)

607 II gentium (*ficta*); S- ily pirongazt Te nagy száju béka
(*sua*); mondok (*ficta*)

608 II Tudd meg büntetés nélkül

609 II törömet maid rád köszönöm – (*sua*)

615 II ver a' fájdalomnak

616–617 II [A sor elől hi. a ru.:] rejtézzél el tizenkét
katonával jö egy káprál; [A ru.:] (*Ficta*)

618 II korpába liszibe kertek mellyet

619 II jobra én erre

620 II apréthassuk edgyütt kontzolhassuk a patzalos vén
bakot

621 II [A ru.-ban *ex sacco* helyett:] Lobontz

625 vagy botoknak zápor eseje vállodra! (*Ordinaria:*) Hogy sem én Uramhoz
való hűségemet meg rontsam, ötet ki adgyam, inkább mindent el szenvedek.
(*Ficta:*) Földig törünk, tapodunk, mosárba rontunk! (*Ordinaria:*) Ha meg kell
is Uramért halmom, hűségbe halok meg. (*Ficta:*) Olajt ettél, tsusz a nyelved,
hogy olly jól hadd próbálom hátodat, ugy kong é. (*Levato bacillo videt se
deprehensum et fugit cum dicto:*) Jaj, el veszttem!

GAZDA

630 O – o – o! – Álmélkodgyatok, o népek, ti láttátok kinaimat, s- még sem
intettétek! Jaj, le törött farcsokam, el hultak sódaraim, meg kékültestem!
– Hol láttatok vagy hallottatok szolgát, a' ki szerentsen dio nélkül, fa héjjal
igy borsolta s- vendégelte volna tulajdon Urát? O, vérengző, szentség törő,
tsalárdságoknak pokolbéli mestere! Oh, hogy nem szaladhatok, öszve rágnám
mérgeembe szívét! De várj rá!

MÁSODIK KIMENETEL

Gazda, Bantsi, Pista

GAZDA

635 (*Pulsat et clamat in omnem partem:*) Szolga, szolgáló, béres, öregaszszony,
kenyér vesztegető tseléd, puczok őrző vén szipák, mind ide, ide hamar, hamar!
Talán déli álomba fáradoztok, Bantsi, Pista?

BANTSI

(*Exit:*) Parantsoly, Uram, itt vagyok!

GAZDA

Erre, erre szaladott Rókai, utánna, utánna, erre, eleibe!

PISTA

640 (*Exit:*) Én is itt vagyok. Mi lárma, Uram?

GAZDA

Minden felé fuss agár képibe, mint a' kengyel futó! Rokai erre szaladott;

623–624 II esője hull vállaidra (*sua*); Hogy sem Uramhoz
való hűségemet meg

625 II rontunk (*sua*.)

626 II halok meg (*ficta*); Olajt ittál te ma hogy olly könnyen
tsusz

627–628 II [A ru.:] (*Levato baculo observat se deprehen-
sum et fugit dicens*)

629 II [A sor előtt ru.:] (*éait ex sacco*)

630 II el hultak sódaraim

631 II láttatok szolgát

632 II vendéglette; o vérengző

634 II szívét. Vár-rá; [A sor után:] Negyedik Ki-menetel [és
a szereplők]

635 II [A ru.:] (*Pulsat humum et clamat*); a szolgáló öreg
Aszazony tseléd tűzhely őrző

637 II Pista, Andor (*hic exit*) Parantsoly [Andor nem külön
szerep, s így a következő szereplő ismét az előző
Lobontz.]

640 II [Hi. a ru.]

645 a' ki fel talállya és elő hozza, meg aranyozom markát. De gyakran vissza-is fordulyatok! Még is itt vattok, tekenyős békák? No, te tündér tsiga! Jaj néked, hosszú fejér zsák! (*Palpat dorsum.*) Vallyon nem szakattál é le, nem váltál é el? Ó, mint szégyenlem, én, meg ért eszű, illy iffju, illy hig és taknyos elméjű fattyutul – Ó, melly sanyaru halállal ölöm meg ötet!

BANTSI

Uram, nyomába kaptam, a' Kováts utzán a' malmok felé futott, mindgyárt utul erik.

GAZDA

650 Tsak te is utánna! Ó, ha harapó fogó legyen a' körmöd, ugy hozd fülénél fogva, haj szekéren. – Jaj, talán a' nadrágom is ki feslett. Angliai voltál valaha, de most kétzeri ványoltá tett az a' fattyu haramia. – Harmadszor rám ütött volna nagy lármával az átkozott; mind azt gondoltam, hogy seregeessen mellettem a' katonaság. – Nem is birom a' tsipómet.

PISTA

Se nyomát, se hírét erre.

GAZDA

655 Jaj, maradgy hát itt pro Custodia Corporis; jer oculátára, nézd, mintha meg dagatt volna!

PISTA

Ez, Uram, tiszta tsemer, ugyan néki tsomósodott, mintha görts fogná; egy jó dörgölés héja.

GAZDA

660 (*Minatur baculo:*) A' dörgölésrül egyet se szóly! – Most is azt fájlalom. – De ha élek; nézd már a' karjaimat.

PISTA

M, m, más betsületes Embereknek az inai, néked a' husod tsomósodik.

GAZDA

Bizony Isten, nem emelhetem.

PISTA

El sibbattak, Uram.

642 II é- elől hozza

644 II tsiga (*scabit humeros*); zsák (*dorsum*); szakattál-e, nem vástál-e-el

645 II meg érett eszű

646 II ötet (*Redit:*)

649 II utánna légy tüzes harapó-fogó

651 II az a haramia kölök Már harmadszor-is reám ütött volna az átkozott

654 II Ere se hirt se hamvát

655 II oculátára Nézd a bátamat mint ha

657 II mint ha a görts-is bántaná, mint ha; ennek egy jó

659 II (*Baculo minatur*); Dörgölésrül

GAZDA
Ah, érzem és szégyenlem.

665 PISTA
Nem szégyen, Uram, az Urakban s- még királokban is a' betegség.

GAZDA
Ugy van, ugy, de jaj be nyillalik az oldalam! U – hogy nem hozzák? Hogy rágom boszumban az orrát, mint a' kecske az ágot. Jaj, nézz rám még egyszer, hogy láttatom néked?

670 PISTA
Fel háborodott elmével, változott szinnel, görsett nyakkal, le szegett fartsokkal, dagadott háttal, köszvényes lábbal, mirigyos oldallal egész ebül, Uram.

GAZDA
El is hiszem, érzem is magamban, mert soha ilyen harcztot, – de vár rá! – Pista, nézz rám még egyszer, vallyon nem halok é meg.

PISTA
Uram, ha jól meg dörgölteted magadat, mindgyárt

675 GAZDA
(*Tundit illum:*) Nem mondám, hogy arrul az átkozott szórul ne emlékezzél; ah, bár tsak dietaliter mindenütt ez a' szó is meg tiltatnék! De zörgést hallok, nyilván hozzák hóhéromat. – Eredgy, lánczot, békót, tüzes harapó fogót, fűrészt, füstölgő üszököt, forró szurkot, mészáros kést, hadd messek eret a' torkán, hadd gyógyúllon mérgem!

HARMADIK KIMENETEL

Gazda, Peti, Martzi, Szöllös Márton

680 SZÖLLÖSI
Sok nyomoruságink után egy kérésem terjed szined eleibe, drága szomszédom: kérlek a' mi régi szeretetünkre, botsásd szivedhez téged szerető fiadat; el követett vétkeinek olyan okát adna néked, hogy szived egészen meg engesz-

664 II Ah vajki érzem

665 II s- még a Fejedelmekben is a

666 II nyilallik oldalam

667 II Hadd rágnám; reám

669 II Háborodot elmével

671 II ilyen kénzást

674 II [A ru:] (*Minatur.*)

675 II Áh bár tsak ez a szó mindenütt dietaliter meg
ültatnék

678 II [A sor után:] Ötödik Ki-menetel

680 II kegyes szomszédom

681 II olyan okát adták nékem, hogy szívem egészben;
Az a

telődnék. Ez a' kérésem, hogy ha ő ez után meg nem szomorít, te is feleítsd el széles vétkeiket.

GAZDA

685 Jő, hogy most érkeztetek, a' mikor más bajjal szorongattatom. Nem bánom, de ugy, ha minyájon fogadgyátok, hogy vélem boszut állatok gyilkos ellenségemen.

PETI

Egész vérig, halálíg.

SZÖLLŐSI

Köszönd meg, Peti!

PETI

Áldom atyai Kegyelmességedet.

GAZDA

690 Meg ne szomoríts ez után! De jaj, hogy még nem hozzák!

SZÖLLŐSI

Mi oka ezen nagy háborodásnak?

GAZDA

Ah, ne kérdezd, a' nagy szégyen! (*Palpat humeros:*) Se a' többi!

BANTSI

695 Uram, véletlen szeretsétlenség. Rokai a' malomba a' malom kő mellé akarván el bunni, helyéből valahogy a' követ el tsusztatta, és fejét, lábát, mellét majd egybe zuzta, az halállal máris tusakodik.

GAZDA

O, bár tsak várokozna egy kevéssé átkozott lelke, hogy én úszhetném ki ravasz testéből; eredgyetek, addig is tsipdessétek, erenként, izzenként bivaly ösztönnel szurkálljátok.

SZÖLLŐSI

Az Istenre kérlek, szomszéd, mi visz illy kegyetlen indulatokra?

GAZDA

700 Könnyű néktek. Én szégyenlem, és a' szégyen mellet én érzem.

683 II szeles indulatitól származó vétkeiket

684 II érkeztetek mikor másón tőprenkedem

687 II [A szereplőnév helyett:] ÓK; Véríg halálíg.

689 II Most ujonnan szül engemet Atyai kegyességed

690 II Ne szomoríts ezután. De

691 II háboruságodnak

694 II helyéből a követ valahogy

696 II üzhessem

SZÓLLÓSI
Valóban, egész természeted fel haborodott.

GAZDA
Nem tsuda! Lásd tsomós karjaimat!

SZÓLLÓSI
Ládd te is a' köszvénytűl meg tsögösödött ujjaimat, nekünk már az öregség szűli ezeket.

GAZDA
Nem öregség, nem! A' fa köszvény engem –

SZÓLLÓSI
Nem értem homályos beszédedet.

GAZDA
Az még vigasztalásom, hogy nem érted. Jaj, árva nyakam, hátom, oldalim, farom, mindenim!

SZÓLLÓSI
Mind ezeket én is nem ritkán fájlalom.

GAZDA
De mitől?

SZÓLLÓSI
Az egy orvosok tudgyák azt, én, elég, hogy érzem.

GAZDA
Jaj, érzem, érzem én is, átkozott fa köszvény, s- immár meg hal, minek előtte boszut álhassak!

SZÓLLÓSI
Bízd Istenre a' boszu állást! De mi szörnyű dolgot látok?

701 II egész tested

703 II te-is meg tsögösödött ujjamat már nekünk

705 II Nem az öregség, nem. A som fa podagra engem

708 II faram mindenem

712 II átkozott som fa nyavalya

714 II [A sor után:] Negyedik Ki-menetel. Priors Rókai et bajuli.

NEGYEDIK KIMENETEL

RókaI és a' hordozók

RÓKAI

715 Jaj, jaj, jaj, nem is lehet, nem is akarok meg halni, a' mig botsánatot nem nyerek meg bántott Uraimtul! Szóllós Márton Uram, kettűl legh elsőben!

SZÓLLÓS

Isten nevében, fiam, induly az örökké valóság uttyára ki tsalt pénzemmel edgyüt!

RÓKAI

720 (*Singultis:*) Jaj, jaj, kezdek halni! Hát ked, Gazda Uram? Kérem kedet is a meg ostorozott Jesus nevében.

GAZDA

Nem, átkozott, őtet nem ostorozták fejr zsákban, nem tsalárdsággal! Ó, szégyen!

RÓKAI

Ah, Uram, öly meg, vagy botsáss meg, had halhassak meg!

GAZDA

725 Nehezen ugyan, de minthogy ugy is meg döglesz, meg botsátok. De ugy, hogy meg haly.

RÓKAI

Meg botsátod, Uram, a' zsákot is?

GAZDA

No – légyen az is, de többet ne emlitsd!

RÓKAI

És mást is, ha valamiben meg tsaltalak?

GAZDA

Veszen abba!

RÓKAI

730 Azt a' gonoszágomat is, hogy én tégedet kétszer a' zsákban –

716 II uramtól

717 II nevében ballagi fiam

719 II [A sor előtt:] *singultiens*

720 II kedetis a Nagy pénteken meg botsáto Pilátus nevében meg ostoroztatott

721 II Ah nem

726 I azókat II a zsákot

727 II emlegesd

730 II gonoszágomat is, hogy kétszer

GAZDA

Pts! Azt is. Ne szólly, Isten békéjével haly meg!

RÓKAI

Ah, Uram, ezekre a' szókra gyógyulni kezdek. –

GAZDA

O hó, legény, én olly móddal botsátok meg, hogy meg hally, mert –

RÓKAI

735

Jaj, megint haldogalok. Ah, Uram, ne vess határt jó akaratodnak, noha én meg érdemlem azért is a' halált, hogy harmadszor meg akartalak abba a' zsákba – és hogy fiadat abba a' török gályába.

GAZDA

No, inkább egészen meg botsátok, tsak halgass, nagy a' szégyen!

SZÓLLÓSI

No, Gazda Péter Uram, fiaink szerentsés visza jöveletekért vig beszédre és barátságos ebédre örömet látlok.

GAZDA

740

Mennyünk!

RÓKAI

745

Isten vigasztallyon! Én is, Istennek hála, meg gyógyultam. Mind azon által eröss fogadást teszek, hogy olly hirtelen szolgálatra nem állok, vagy jobb lések. Kevés heja volt, hogy rajta nem vesztettem tsalárdságimon. Ti pedig, szolgál társaim, tanulljátok meg példámbul a' tsalárdságnak veszedelmét. Urak s- Uri Aszszonyok, se fiaiatoknak, se leányotoknak, se szolgánok, se szolgálónak, se tol fosztó vén szatyoroknak sokat ne hidgyetek! Bor tsepegető, szalonna tsipdeső, vaj nyaló, téjfelt kóstoló kis férgnek most is elegen találatnak. Éllyetek már, és játékunkbul vig oktatást vegyetek!

731 II azoly hanem Isten

734 II baldoklok

736 II akartalak a zsákba és hogy az ördög vitt a török

738 II No Miklos szomszéd fiaink; jöveletére

739 II barátságos vatsorára

741 II Az egek vigasztallyanak én is bálá Istennek; mind az által

743 – 746 II legyek. Ti pedig szolgál társaim példámbul

tanulljátok meg a tsalárdságnak veszedelmét. Uraságtoknak biven szolgállyatok. Kevés héja, hogy most raita nem vesztettem. Uri személyek férfiak és aszszonyok se szolgánok se szolgálónak se toll fosztó le borgadott vén szatyoroknak sok hitelt ne adgyatok. Mert bor

748 II találatnak. Azonban számos vig napokat éllyetek, és ha teszük, rólunk emlékezzetek.

A MŰ ADATAI

A vígjátéknak két kéziratos másolata ismert. Az egyiket *Gazda Péter* címmel a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattárában őrzött *Czuczor-hagyaték* (BK 188/I. 12.) drámakolligátumának első füzeté tartalmazza az 1–19. lapokon. A szöveg után *Vége* záradék olvasható.

A másik kézirat az OSZK kézirattárának quart. hung. 459. számú füzeté. Itt a darab címe: *A csalárd szolgáló*; a szöveg után a jezsuiták jelmondatának rövidítése áll: A. M. D. G. (= [Omnia] Ad Majorem Dei Gloriam). A kéziratra a szöveg másolójától eltérő kézírással az első lapon a cím alá feljegyezték: Cod. Sec. XVIII.

A vígjátéknak volt egy harmadik másolata is. (KÁRPÁTI Sándor: *Két jezsuita vígjáték*. It 1944. 110–114.) Ezt Alszeghy Zsolt látta a Beöthy Zsolt iskoladráma-gyűjteményében. A kézirat szerint a darabot 1765-ben Nagyszombatban Berkóczy Ferenc esztergomi érsek „előtt jádította a jezsuita szerzeti ifjuság”. Alszeghyné, Tési Edit szíves tájékoztatása szerint – melyért itt mondunk köszönetet – Alszeghy Zsolt hagyatékában megvan a Beöthynél egykor XIV. sorszámot viselő játék címlapja, a szereplők jegyzéke, a cselekmény summája és a játék vége. (Kiadásunkban a 741–748. sor.) Szórol-szóra egyezik a tőlünk közölt részekkel. És minthogy a szereplők neve is azonos a jelen kiadásával, kétségtelen, hogy nem az OSZKKT-ban található másolatnak, helyesebben változatnak, *A csalárd szolgáló* szövegét játszották Nagyszombatban, mivel ebben a változatban a szereplők nevét megváltoztatták, és más szövegegtérések is megfigyelhetők.

A vígjáték itt jelenik meg először nyomtatásban.

SZERZŐ

A szerző személye ismeretlen. Minthogy Nagyszombatban és Váradon is a jezsuita tanulók adták elő, jezsuita darab. Bár róla az első hír 1765-ből Nagyszombatból származik, valószínű, hogy Erdélyben keletkezett. Emellett szól a pannonhalmi másolat adata, hogy Váradon is játszották. (Talán előbb mint Nagyszombatban!) Erdélyre mutatnak a közölt szöveg olyan tájszavai (pl. pucok, vaskó, cafrang, sinkorata), melyeket *A csalárd szolgáló*ban más közkeletű szavakkal váltottak fel (tűzhely, kés, csótár, kopó). Nehezen hihető ezért, hogy ez az utóbbi változat előbbi keletű a *Gazda Péternél*. Az erdélyi származást erősíti az a tény, hogy a minorita Jantso Ferenc a komédia változatát Kantában 1774. május 14-én színre vitte. (Kiad. KILLÁN István: RMDE XVIII/2. 13. sz.) Adaptációjának a forrása az itt közölt vígjáték is lehetett a KILLÁNTól említettekén kívül. (Vö. uo. 607–608.)

FORRÁS

A jezsuita és a minorita változatok közvetlen magyar forrását nem ismerjük. Végső fokon Molière *Les fourberies de Scapin* című komédiájának adaptációját kell látnunk a pannonhalmi szövegmásolatban, akárcsak a kantai előadásban, bár akadnak Plautus *Mostellariájára* emlékeztető cselekmény-mozzanatok is.

Természetesen Molière darabját alkalmazni kellett az iskolai játékok szelleméhez; mellőzni kellett a szerelmi motivációt, a női szereplőket. Ennek következtében a két zsugorinak nincsen lánya, csak fia, és nem szerepel a nevelőnő, Nérine sem. A bonyodalmat az okozza, hogy a két apa távollétében a két fiú pazarló életmódot folytat, adósságokat csinál. Az apák váratlan hazatérése miatt bajba jutott ifjakon Scapin magyar párja, Rókai gátlástalan ravaszsága segít. Az ifjak addig nem kerülnek apjuk színe elé, amíg Rókai nem „rendezi” ügyeiket. Rókai *Gazda Péter* fiát (akárcsak Molière-nél Scapin), török gályáról váltja ki, Szöllös Mártonét pedig az állítólagos katonasorból véteti ki. Átvesszi a magyar áttűtő a szolgáló az urán tett bosszúállását; Rókai ugyanúgy veri meg zsákba bujtatott gazdáját, mint ahogyan Scapin tette Géronte-tal.

Bár helyenként vannak a magyar és a francia darabok közt szövegszerű egyezések is, fordításról nem beszélhetünk. Leginkább az alábbi jelenetek egyeznek meg egymással:

Gazda Péter	Scapin furfangjai	A csalárd szolga
I. 4.	II. 3.	II. 1.
II. 1.	II. 4.	II. 2, 3.
II. 3–4.	II. 5–6.	II. 4, 5.
II. 5.	II. 7.	III. 1.
II. 6.	II. 8.	III. 2.
III. 1.	III. 2.	III. 3.
III. 4.	III. 12.	III. 5.

A darabot Rókai színlelt szerencsétlensége, a „haldoklónak” adott megbocsátás után a gazdag ebéd fejezi be, de a magyarban a csalárd szolga nem megy ebédre a többi szereplő után, mint ahogyan Scapin teszi a francia vígjátékban. Mintegy epilógusban a közönséghez szól, példájával óva inti a nézőket a könnyen hívés, a csalárdság bűnétől.

Bár a *Gazda Péter*ben a plautusi és a molière-i jegyek szinte szétválaszthatatlanul vannak jelen, időrendben ez az első Molière-adaptáció Magyarországon. Számos cselekményeleme, motívuma, komikumot rejtő fogása megtalálható a következő évek magyar vígjátékaiban.

ELŐADÁS

A pannonhalmi másolatban a címlap arról tudósít, hogy a darabot „a nagyváradai díszes ifjúság” eljátszotta. De hogy melyik esztendőben, arról nem tájékoztat.

Azt a szöveget, melyet Alszegehy Zsolt Beöthy Zsolt iskoladráma-kézirataiban talált, 1765-ben Berkóczy Ferenc érsek jelenlétében Nagyszombatban adta elő az ifjúság. (KÁRPÁTI, i. m. 114.) Pontos időpontját nem tudjuk, de június 18-a előtt kellett lennie, Barkóczy ezen a napon ugyanis elhalálozott.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Mivel a pannonhalmi másolatban ránk maradt szöveg ősbibnek tetszik, s minden bizonnyal ezt dolgozta át kisebb stiláris és szövegváltoztatással *A csalárd szolga* szerzője, kiadásunk főszövegét ebből a forrásból vesszük, a kéziratot I-gyel jelölve. II-vel hozzuk az OSZKKT másolatának a variánsait.

Híven követjük a pannonhalmi másolatot, csak az alábbiakban tettünk változtatást. A közpon-tozásban alkalmazkodtunk a mai gyakorlathoz, aminek következtében megszaporodott a mondatok száma, a nagybetűs szókezdés. A kéziratból eltérőleg következetesen jelöltük az *ö, ü* magánhangzók rövidségét, hosszúságát. A szöveg előtt álló szereplőneveket egységesen írtuk, a Rókai névre itt mindig kitéttük az ékezetet. A kevésszámú íráshibát kijavítottuk, az eredeti alakot lapalji jegyzetben tüntettük fel. Figyelmen kívül hagytuk azonban a másolás közben áthúzott szavakat, föléírásokat; a végleges szöveget közöltük.

A másolatban folyamatosan írt szöveget szerepekre tördeltük. A szereplők nevét mindig teljes alakban hoztuk, és a helyenként kis kezdőbetűvel írtak helyett megjegyzés nélkül nagybetűvel írtuk őket.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

5 *mint magát, mint* – mind magát, mind A továbbiakban is sokszor így, *mint* áll *mind* értelemben.

44 *Campirozásra a' puczok mellett* – krumplievésre a' kemencepadka, a tűzhely mellett

48 *sörtések* – a. m. sertések

55 *pátrolómat* – védelmezőmet

57 *nem sokat szemetezek* – hamar eltakarodom, nem sokat időzöm

60 *kapánok* – kappanok; *sódor* – disznóláb, sonka

65 *szalma juk* – szalmalyuk: a szalmakazal oldalában készített üreg

- 67 *sinkoráta* – sinkorant: vadászeb, kopó (BALLAGI Mór: *A magyar nyelv teljes szótára*. Bp. 1866–1873. II.)
- 69 *a' sötét palatába* – a börtönbe
- 72 *lóding gyanánt* – lódingpénzként (Vagy talán vállszíjjal?); *vonyéttást* – ütést
- 90 *kérőt rágnak* – kérődzenek
- 93 *bogároz* – bogarászik, idejét tölti
- 103 *convenczióra* – fizetésre, bérre
- 126 *Stallknecht* – istállófiú
- 132 *premondát* – prebendát, járandóságot
- 135 *kospát* – ? A kantai változatban *korpot* (= corpus, katonai egység) áll ezen a helyen. (Vö. RMDE XVIII/2. 565, 610.)
- 136 *eskadrom* – lovasszázad
- 143 *delineatziokkal* – tervekkel
- 151 *Magyaró fas Professorok bárdoltak* – ? Célzás a magyarófavesszővel való verésre.
- 162 *tőni* – tűnyi
- 212 *pákoltalak* – páholtalak
- 257 *vaskódnak* – vasadnak, ti. kardodnak
- 262 *boglyas szekeret* – szénásszekeret
- 272 *tőke* – fa, tuskó
- 325 *fel kondorétott* – fennhordott
- 347 *concipista* – fogalmazó; *calculista* – számvető
- 349 *lupina phtisis* – farkaskórság
- 350 *accessisták* – gyakoronokok
- 352 *Comparitio* – megjelenés, előkészítés; *exceptio* – a peres eljárásban több kifogásfajta létezett (személyelleni, perleszállító, ügydöntő stb.)
- 353 *ápelláta* – fellebbezés
- 372 *feldwebel* – Feldwebel = őrmester a gyalogságnál; *auditor* – hadbíró
- 407 *czafrang* – rojt, sallang
- 421 *tsepellyéges* – kócos
- 440 *batalion kárét* – gyalogsági négyszöget; *pluton fájert* – plutói tüzet
- 441 *kallyakommal* – öklömmel (Vö. a 467. sorban: a *kujak* szóval!)
- 444 *mázás* – a. m. mázsás
- 472 *usogon* – ? Jantso Zsákosijában így: „*a sagon vitték*” KILLÁN szerint *a sagon* = viharfelhőn. (RMDE XVIII/2. 610.)
- 500 *bükolt* – bujkált
- 544 *hónas mankóra* – hónaljas mankóra
- 592 *egybe pótyolta* – összetörte
- 600 – 609 A sorok halandzsa szavait nem tudjuk értelmezni.
- 610 *kereken száradgyanak* – törjenek kerékbe
- 619 *káfárnék között* – kufárnék, kofák közt
- 630 *farcokám* – csípőm
- 643 *tündér* – család, szemfényvesztő
- 655 *oculátára* – nézésre
- 657 *tsemer* – csömör, csomó
- 669 *görsett* – görnyedt
- 697 *bivaly ösztönnel* – bivalyt ösztökélő hegyes (vasvégű) bottal
- 705 *fa köszvény* – ti. a bot, mellyel Rókai elnászpálgolta.

13.

TÖKMAG FILKÓ

Sárospatak, 1768

A JÁDZÓ SZEMÉLYEK.

[A szerepek:

ÚRFI
JAKAB szolga
KOMORNÍK
ELSŐ CSALÓ
MÁSODIK CSALÓ
KORCSMÁROS
KAPITÁNY
HADNAGY
GAVALÉR
KÁPRÁL]

TÖK MAK FILKÓ JÁTÉK

ACTUS PRIMUS

SCENA PRIMA

Urfi, Jakab az szolgálga

ÚRFI

Nem tudom, mi nevetésre valót találnak benne az Emberek. Hiszem szép ékes termetem vagyok.

JAKAB

Én semmi olyat nem látok az Urfiban.

ÚRFI

Nem vagyok görbe hátú?

JAKAB

5 Semmiképpen nem.

ÚRFI

Sem ipsylon lábú?

JAKAB

De hogy.

ÚRFI

Sem sánta?

JAKAB

Nyilván vagyok.

ÚRFI

10 Sem más olyan fogyatkozásom nincsen?

JAKAB

Vak volna, a' ki azt mondaná. Meg mernék eskünni, hogy az Urfi, olly figurát tsinál, hogy az első tekintetből is ki tetczik, és nyilván kiki meg ismérheti, hogy születet pulyka pásztor az Úrfi.

ÚRFI

Mit mondasz?

JAKAB

15 Azt akarám mondani, hogy az első tekintetből is kiki meg ismérheti, hogy nagy nembűl születet az Úrfi.

ÚRFI

Az más. – De azon boszonkodom, hogy azt rajtam minyájon meg nem ismériek.

JAKAB

Legh alább a' kolosváriak más itélettel lesznek az Urfirul.

ÚRFI

20 Azt akarnám. De hallyad, mi történt vélem minapába. El mentem bizonyos Urak urvarlására; elég nagyán kopogtam az ajtón, sőt tizen háromszor is. Bé lépek, szép reverentiát hajtottam, a' mint illik; tehát mind nevetésre fakadtak, és egyik azt találá mondani fen szóval, ihon – Jaj, szégyenlem meg mondani.

JAKAB

Bizvást mondgya meg az Urfi! Mit szégyenli?

ÚRFI

25 Lehetetlen meg mondanom.

JAKAB

Miért? Hiszen tsak magunk vagyunk.

ÚRFI

Azt mondotta, ihon – Általlyába nem resolválhatom magamat.

JAKAB

Ugyan mit szégyenli az Urfi előttem meg mondani? Csak bizvást!

13 [Az *Urfi* szónál x jel utal a margón olvasható jegyzetre:]

„vagy Varga legény, fazokas legény”

ÚRFI
De hogy senki se ércse tőled!

JAKAB
30 Azt ne féltesse az Urfi!

ÚRFI
Azt mondá, ihon, bé toppanik a' tök Mak filkó, mind bolond Istók Debreczenbe. Jaj, maid el veszek szégyenembe!

JAKAB
Mit? Mit? Tök Mak filkó?

ÚRFI
35 De köszönnye meg, hogy a' kardom othon bé volt tsukva az ládába, mert meg mutattam volna az élet.

JAKAB
Rendes állapot! Fell nem érem eszemmel, miért tök mak filkó. Tök Mak Filkó.

ÚRFI
40 Halgass, mert ezt a' szót éppen nem szenvedhetem! Maid el veszek szégyenembe, ha tsak emlékezem is róla. Ercsed, mi történt továbbat. Haragombol ki hortam magamat a' szobából, és még nagyob szoval kaczagtak felőlem.

JAKAB
Az fele sem bolondság! De rutabb az Urfinak ama titulussa: tök mak filko. Azt a' tök mak filkót ki nem vethetem elmémből.

ÚRFI
Halgass, mondám. Bánom már, hogy azt néked ki nyilatkoztattam.

JAKAB
Ugy, de küssebségemre esik, hogy az én Uramat tök mak filkonak nevezik.

ÚRFI
45 (*Dat colaphum et dicit:*) Meg tanitlak halgatni, te selma!

JAKAB
(*Apprimendo manum faciei:*) Jaj!

ÚRFI
Nagyobb emberséggel tanuly az Uradnak szollani! (*Abit.*)

SCENA SECUNDA

Jakab, Komornik

JAKAB

Drága áron meg fizeted te azt a' pofon tsapást! De valaki kolompoz az ajton.
– Tessék az Urnak bé jönni!

KOMORNIK

50 A' mennyire látom, nem hibáztom utomban. Kegyelmed a' szolga inassa az Urfinak, a' ki a közel való postán illetlen szókkal meg becstelenítette Kapitány uramat?

JAKAB

A' mennyire tudom. De bizonyára nem kis tsufott űzöt kigyelmetek az Uramon.

KOMORNIK

55 Nem tagadhatom. De ki nem nevetetné az Urfinak rendes figuráját? Az egész feleki és fénesi országra sem találhatna az ember bolondabbat.

JAKAB

Tehát kemence, velence. Hasonló árral fizettek egymásnak az Urak, vége van az processusnak.

KOMORNIK

Akár mint estek a' dolgok, Kapitány Uram igen neheztel az Urfira.

JAKAB

60 Az valóba tsudálatos Uri Ember lehet.

KOMORNIK

Mért tsudálatos? Én azt vélem, hogy természet szerént való érzékenség. –

JAKAB

Ha, ha! Mitsoda? Természet szerént való erzekenség? Engemet többször már valaki selmánok, korhelynek, pernaheidernek nem fog hinni. De az olyan állapotban mind eddég az forgott elmémbe, hasznos az okos ember a' világon.

KOMORNIK

65 Ugy gondolhat egy szoba inass, de nem egy hadi ember, a' ki az kardal végzi nékie tett boszuságott.

JAKAB

Tehát ez iránt Kapitány Uram meg akarna ütközni az Urammal?

KOMORNIK

Illy formán lészen a dolog.

JAKAB

70 Meg lehet, ha olly nagy kívánsága vagyon Kapitány Uramnak meg halni. Bizvást el jöhet, mert nem isméri még az én Uramat. Az kardal ugy tud banni, hogy az egész feleki földön nem volt párja.

KOMORNIK

Attul éppen nem tart Uram. Arra mégis kérem kegyelmedet, hogy ne talántán tudtára mennyen az Urfinak.

JAKAB

Az én dolgom az.

KOMORNIK

75 Tsak meg akartam tudni, itt szálva legyenek e' kegyelmetek. Kapitány Uram majd szemelébe meg fog jelenni.

JAKAB

Kedves vendégünk lészen mindenkor, de azt javaslom néki, hogy jo kardot kössön az oldalára, mert az én Uram, ha el kezdi, ugyan tüzes egy ember.

KOMORNIK

Mi gondunk az. Isten hozzád, barátom!

JAKAB

80 Adieu!

SCENA TERTIA

Urfi, Jakab

Jakab

Be jó hirt fogok hozni az Uramnak! Bezeg, vagyon alkalmatosságom, hogy boszut keressek rajta. (*Hic strophio obvolvít faciem percussam.*) Mindazonáltal egy kis okosággal kell élni. Drága aron meg fizeted te a pofon tsapást! Éppen jo üdőkör érzet az Kapitány komornyikja.

85 ÚRFI
(*Intra scenam:*) Jakob!

JAKAB
Már hi az Uram. (*Recipit se intra scenam.*)

ÚRFI
Jakab, örömet ki mennék, és – de nincsen jelen a' bestelélek.

JAKAB
Mit parantsol az Urfi?

ÚRFI
Mitsoda állapot ez?

90 JAKAB
Ugyan tsak meg rontotta az Urfi az orczámat; életembe koldus vagyok.

ÚRFI
Ugyan tsak gyenge és kényes Ember vagy te.

JAKAB
Gyenge ám, és kényes ember, mikor egyik pofám olyan, mind a' kék vöröss fösték. Jaj, jaj, ugyan tsak egész életembe el nem feleitem azt a' tök mak filkót.

ÚRFI
Még is mered azt mondani?

95 JAKAB
Ettúl fogva soha, soha, soha. Meg esküszöm, és kész vagyok mingyárt meghalni, mindsem még egyszer azt a' tök mag filkót nevezni.

ÚRFI
Ha meg nem szűnsz, mindgyárt által döflek a' kardommal.

JAKAB
Nem bánom, tsak jójjön által az Urfi, ugy léssen, hogy együt tétessünk a' koporsóba.

100 ÚRFI
Mit értesz te az által, fell nem érem.

JAKAB
Semmit nem akarok érteni.

ÚRFI

Ezentúl mond meg, és ne okoz uj but nékem!

JAKAB

Azt akarom mondani, hogy ha mastanában meg öll az Urfi, egy óra mulva az Urfi is más világon lesz.

ÚRFI

105 Mit? Az más világon?

JAKAB

Ugy bizonyyára, és fél óra mulva.

ÚRFI

Minden bizonynal? Ugy vélem, hogy álmodozol.

JAKAB

Semmi képpen nem álmodzom.

ÚRFI

Ah, kérlek, mond meg. Talán életem veszedelemben forog?

JAKAB

110 Ne busullyón az Urfi, meg fogom én azt mondani a más világon, tsak hamar öllyön meg az Urfi!

ÚRFI

Ne bolondóz, Jakab! Hiszem nem akarlak meg ölni.

JAKAB

115 Én pedig meg akarok halni. És fél óra mulva jelen lesz a' Kapitány, a' kit az Urfi illetlen szókkal meg betstelenített az közzel való postán, és egy szál kardra ki fogja hinni az Urfit.

ÚRFI

Mitsoda? Mitsoda?

JAKAB

(*Irridendo:*) Mitsoda, mitsoda! El fog jönni a' Kapitány, és akkor azt mongyák: az fegyverhez, és egy szempillantásba oda lesz az Urfi.

ÚRFI

120 Soha sem tapasztaltam olyan dolgot, hiszem semmit sem vétettem nékie, egy két szoért sült bolondcság volna az Embert meg ölni.

JAKAB

Egy két szóért? Én is tsak egy két szót mondtam, még is arczul ütött, és e' helyen meg is akart ölni az Úrfi.

ÚRFI

Hiszem nem akarlak meg ölni. Jaj, éppen nékem e' dolog!

JAKAB

A' mint vélem, már meg jelent a' Kapitány.

ÚRFI

125 Ah, édes Jakabom!

JAKAB

Ah, édes Jakabom, édes Jakabom! Annak előtte arczul ütni, meginten meg verni, az után kardal által döfni, mind egy kutyát kinozni! Már édes Jakabom, édes Jakabom? De tsak ölyön meg az Úrfi!

ÚRFI

130 Kérek, bocsásd meg, édes Jakabom, hirtelenségből eset a' dolog, mert igen puska por természetű vagyok.

JAKAB

Azt tapasztalom.

ÚRFI

Emberségemre mondom, ez után nem tselekszem.

JAKAB

De ugyan mit féll az Úrfi?

ÚRFI

Nem félek ugyan – de –

JAKAB

135 De ugyan tsak szoros a kapcza.

ÚRFI

Ugy haragszam a Kapitányra, hogy azt sem tudom, hol vagyok. Ihon, édes Jakabom, egynihány forintocska.

JAKAB

Mostanában egyszer könyörülök az Úrfian.

ÚRFI
Lássad, hogy hamar végét szakaszd e' félelmes dolognak.

JAKAB
140 Örömet, de orczám rettenetes képpen fáj. Jaj, jaj!

ÚRFI
Ne még valami, hogy hamar meg orvosollyanak.

JAKAB
Ugy teczik, mind ha le apadna az daganattya.

ÚRFI
Ha az pénz segét, ime még egynihány aranyocska.

JAKAB
145 Ugy vélem, hogy már éppen meg gyógyult az orczám. Tekéncse meg az Urfi,
kéké még.

ÚRFI
Én semmit sem látok rajta.

JAKAB
Magam is semmit sem érzek. – Mostanába, hogy lássa az Urfi, hogy még
az ellenségemmel is jót akarok tenni, vannak ám nékem itten egynehány jó
barátim.

ÚRFI
150 Véled e', hogy ki fognak mennyi helyettem az Kapitánnyal az ütközetre?

JAKAB
Azt nem, mert az nagy szégyenére vállanék az Urfinak, mindazonáltal találnak
valami módot a' dolognak.

ÚRFI
Kérlek, tsak hamar tégy rendelést.

JAKAB
Tsak mennyen bé az Urfi a' szobába.

ÚRFI
155 Ha el jövend a' Kapitány, mond, hogy nem vagyok ithon.

139 végéd

JAKAB

Reám bizza az Urfi a' dolgot! A' korcsmákon mindétig találni olyan Embereket, a' kik a' borra valóért örömet szolgálnak; rajta leszek, hogy hamar valakit fell találjak. De drága áron meg fizeted te azt a' pofon csapást.

ACTUS SECUNDUS

SCENA PRIMA

Jakab, Két csaló

JAKAB

Jó értettétek a' dolgot, mi tévők legyetek.

ELSŐ CSALÓ

160 Mindenképpen.

MÁSODIK CSALÓ

Már az első szavából az Urnak észre vettem, mely bokorban fekszik a' nyul.

JAKAB

Be derék fejed vagyon, kár, hogy oskolábon nem jartál.

MÁSODIK CSALÓ

De vallyon meg vagyon-e spékelve az Urad erszénye arannyal?

JAKAB

165 Abban semmi kétségtek ne legyen. Merem mondani, meg nem szánnyátok fáradságtokat, mert az Én Uram fösvenységéért minden dologért kétszer fizett.

ELSŐ CSALÓ

Én ugyan senkit életemben meg nem tsaltam.

JAKAB

Jól tudom, hogy az üres korsótul és erszénytül irtozol.

MÁSODIK CSALÓ

Ki vitassa tehát a' dolgot közülünk?

JAKAB

170 Én azt vélem, hogy ókeme, mert ugy is hasonló egy garbonczás Deákhhoz. Te azonba el mehez, és mikor szükségünk lészen reád, akkor érkezzél; én az uramért megyek.

SCENA SECUNDA

Két csaló, Jakab, Urfi

MÁSODIK CSALÓ

Eleintem keménynek mutasd magadat, az után pedig –

ELSŐ CSALÓ

Ne tancsod apádat! (*Abit deceptor secundus.*)

JAKAB

175 Hiszem nincs itten a' Kapitány.

ÚRFI

De jól üsméred e' őtet?

JAKAB

Hogy ne üsméreném. Csak jőjjön az Urfi!

ÚRFI

Eme amaz híres Ember, a' ki veszedelmes állapotomba segíthetne?

JAKAB

180 Ez az, a' ki nékem legh jobb barátom, és ha ez nem segíthet, meg romlott
ügyünk.

ÚRFI

Meg beszelted e' nékie a dolognak mivoltát?

JAKAB

Egy szót sem ejtettem. De nem kell itt sok kérdezőskedés, majd tapasztalni fogja az Urfi.

ÚRFI

185 (*Contemplando deceptorem qui se studiis abreptum fingit:*) Ez bizonyára tsudá-
latos ember, mindha az ördög kerekirúl le esett volna.

JAKAB

Ember ez talpán, mindétig a' Toldi Miklosrul álmélikodik. Tsak tessék az
Urfinak veszedelmes állapotját meg jelenteni, majd tapasztalni fogja.

ÚRFI

Jó napot, édes Uram.

ELSŐ CSALÓ

(Solo gestu et obiter et velut aliud agendo resalutat.)

ÚRFI

190 Ha néked nem hinnék, Jakab, azt vélném, hogy bolond Istoknak a' bátya.

JAKAB

Kérem, ne irtozzon tőle az Urfi, mert a' nagy elméjű emberek többire bokkrétát szoktak viselni a' fejekben.

ÚRFI

Valamit akarok az Urral.

ELSŐ CSALÓ

195 Ály meg! Mitsoda nyelven akar ked vélem beszélni? Az hires Zsidó nyelven e?

ÚRFI

Nem.

ELSŐ CSALÓ

Talám tatárul?

ÚRFI

Soha sem hallottam.

ELSŐ CSALÓ

Vagy törökül?

ÚRFI

200 Veszszen oda a' török, meg rontotta országunkat.

ELSŐ CSALÓ

Tehát Arabiai, siriai, Persiai, bölcs görög nyelven?

ÚRFI

Már mondtam, nem, nem, nem.

ELSŐ CSALÓ

Mert ezeket a' nyelveket én mind jól értem.

ÚRFI

Könnye el hiszem.

ELSŐ CSALÓ

205 Ha akar az Urfi vélem valamit beszélni valami Europai nyelven, tehát erre az felire, azaz tüledre mennyen az Urfi, mert ezzel a fülemmel, ugymind hozzádra, tsak a' napkeleti nyelveket, ezzel pedig az fülemmel, ugymint tüledre az Europai nyelveket értem.

ÚRFI

210 Ewvel az fülel, ugymind tüledre, tsak az Europai nyelveket, és ezzel az fülel, ugy mind hozzádra, tsak az nap keleti nyelveket. Tehát hol érti, kegyelmed, az Magyar szót, mert én se nap keleti, se Europai nyelvet nem tanultam?

JAKAB

Hiszem Magyar ország Europaban vagyon.

ÚRFI

Europában? Az más.

JAKAB

(*Ad auditores:*) Ki tetczik, menyit tanult az Urfi az oskolában.

ÚRFI

215 Tehát Europa felé kell mennem. Tsak egy kis informatiot kell vennem, maid meg tanulom, mint kellessék az Emberekkel bánni. Ugyan tsak sokat kell czeremoniázni. Tehát én az Úrtul Europai nyelven tanácsot akarok kérni.

ELSŐ CSALÓ

(*Fingens iracundiam:*) Vesz el a tanácsoddal! Miért kellene én nékem tanácsot tartanom?

ÚRFI

220 De ugyan tanácsot kell tartani, mert életem nyilván való veszedelembé forog.

ELSŐ CSALÓ

Én minden tanácskozás nélkül meg segéttem az Urfiat.

ÚRFI

Hogyan? Hiszem még nem tudgya az Ur, mit akarok.

ELSŐ CSALÓ

Nem tudom a Kigyelmed dolgát? Tehát mindgyárt el hordom magamat.

ÚRFI

Kérem az Urat, ne oly hirtelen.

212 [A szövegben a sor előtt + jel utal a margón olvasható

URFI szerepnévre, de már előzőleg is az URFI beszél.]

ELSŐ CSALÓ
225 Hiszem én semmit sem tudok.

ÚRFI
Ki mondotta azt?

JAKAB
(A csalóhoz.) Ne vegye azt rossz neven az Ur, mert az Urfi nem üsméri még nagy erkölcsét.

ELSŐ CSALÓ
230 Én valami dolgot éles elmémmel által nem látnám? Azt még senki sem merte én nékem mondani.

ÚRFI
Mindeneket bizonyára tud az Ur, meg mernék reá eskünni.

ELSŐ CSALÓ
235 Én fell érem elmémmel, mennyi mák szem terem esztendeig a' feleki hegyen, mennyi halak usznak a' Szamosban, mennyi madarak repülnek a' levegő égben, mennyi fővény fekszik a' Maros partyán, és kigyelmednek dolgát nem tudom.

ÚRFI
Nyilván vagyon, ha azt tudgya Kegyelmed, mennyi fővény szem fekszik a' Maros partyán, bizonyos, hogy az én dolgomat-is tudgya. Kigyelmed.

ELSŐ CSALÓ
Mutassa meg kegyelmed kezeit, ime itt mindenek meg vannak irva, tsak olvasa az Urfi.

ÚRFI
240 Én semmit sem látok az kezemen.

ELSŐ CSALÓ
Tsak olvassa az Urfi! Malabar, Pixendix, Karansebess, aristulphus, Bellidulger.

ÚRFI
Az vagyon it irva?

ELSŐ CSALÓ
Szórul szóra ugy vagyon.

245 ÚRFI
Jakab, lác é te valamit rajta?

JAKAB
Tellyességgel ugy vagyon, a' mind az Ur mondotta.

ÚRFI
De mit tesznek azok a' szok, Malabar vagy a mint beszéllette az Ur?

ELSŐ CSALÓ
Europai nyelven azt téssen: én nékem mái nap meg kellene ütköznöm e bizonyos Kapitánnyal, de semmi kurásim nincsen.

250 ÚRFI
Azt téssen, de hogy gutában ragadt az a' kezemre?

ELSŐ CSALÓ
Nem de nem ez a' miről tanácsot akart kérni az Urfi?

255 ÚRFI
Efféle. De tsak az nem volna mellette, semmi kurásim nincsen! Mert bizonyan elég kurásim vagyon, egy egész ármádiát el szállasztanék, tsak azt tudnám hogy semmit sem tesznek. Az Kapitánytól ippen semmit nem félek, de k tudgya, mi bolond módra forgatná az kardgyát, az után hamar valami szerent sétlenség erhetne.

ELSŐ CSALÓ
Illyen veszedelmeket én tsak gyermek játéknak szoktam tartani.

ÚRFI
Hogyan viselyi tehát illyen állypotban magát az Ur?

ELSŐ CSALÓ
Előbb, mint sem ellenségem közelitt, le vágom az kardommal.

260 ÚRFI
Ugy. De ha kigyelmedet meg előzi az ellensége?

ELSŐ CSALÓ
Ki előzne meg engem? Láttya kigyelmed ezt a' kardomat?

ÚRFI
Talám még tatár járástul való?

ELSŐ CSALÓ

Hiszem mondom, tekintetre nem igen derék kard, de titokkal tellyes tsuda tévő kard.

ÚRFI

265 Titokkal tellyes tsuda tévő kard?

ELSŐ CSALÓ

Ugy bizonyára, mert ezzel le vágom az embert husz lépésnyire.

ÚRFI

Tsudálatos dolog! Talán valami tátostul nyerte az Ur?

ELSŐ CSALÓ

Nagy apámtól maradtot örekségem. De merem mondani, husz lépésnyire le vágom az Embert, és ha teczik, még továbbra is szolgálly az éle.

ÚRFI

270 Eovel a' kardal?

ELSŐ CSALÓ

Ugyan eovel.

ÚRFI

Hallod, Jakab?

JAKAB

Bezeg nem tökkel ütették ennek a' fejét, ki tanulta a' tizen harmadik oskolátt.

ELSŐ CSALÓ

Tsak állyon az Urfi husz lépésnyire, mindgyárt meg próbálom az Urfin.

ÚRFI

275 Alázatos szolgálja, szipen köszönöm kiegyelmednek a' jo akaratot, mert én se husz, se harmincz lépésnyire nem hagyom magamat meg ölni.

ELSŐ CSALÓ

Hogy még is próbáját lássa az Urfi, ime, melly meszsze állly tőlem az Jakab. Noszsza, Jakab! (*Ferit.*)

JAKAB

Lassan, lassan! (*Cadens:*) Sóha sem véltem volna, hogy annyira érjen a' kard.

280 ÚRFI
Kérem, vigyázzon az Ur, mit tselekeszik.

JAKAB
Ha tsak egy lépéssel közelebb lettem volna, halálra vált ember lettem volna.

ÚRFI
Soha sem hittem volna, hogy enyi ereje légyen a' kardnak, ha tsak szememmel nem láttom volna. Vallyon mit fizessek kennek ezért a' kardért?

285 ELSŐ CSALÓ
Nékem ezért a' kardért? Vallyon mitsoda Embernek tart kigyelmed engem, talám egy korhelynek hogy az kardomat oldalamrol el adgyam?

ÚRFI
Ugyan tsak gyengén kell evvel bánni, mint az vajjal.

290 JAKAB
Nem kellett volna emlegetni az fizetést. – Várjon az Urfi! – Kedves Uram, jól tudom, hogy ezt a' kardott semmi áron meg nem lehet venni, mindazonáltal nem volna az Ur olly kegyességgel, hogy egy két órára kölcsen oda adná az Urfinak?

ELSŐ CSALÓ
Egy kis várakozással legyen kegyelmed. (*Meditatur.*) Egy két órára?

ÚRFI
Igen is, tsak addig, még a' Kapitányt le vágom. Az Ur azomba az én kardomat viselheti.

ELSŐ CSALÓ
Az Urfi kedvéért meg tselekszem.

295 ÚRFI
Hozd hamarjába az kardomat!

ELSŐ CSALÓ
Hidgye az Urfi, hogy nem örömet adom másnak kölcsen az kardomat.

ÚRFI
Könnyen el hiszem, de még is vegye el azomba az Ur az kardomat.

ELSŐ CSALÓ
A' mint észre veszem, aranyos kard ez.

ÚRFI

Jól mondgya az Ur, 40 egész aranyba tölt.

ELSŐ CSALÓ

300 Aranyos kardot én soha életembe fogadásom szerént nem viselek.

ÚRFI

De még is két oráig!

ELSŐ CSALÓ

Reá állok kigyelmed kérésére, de ugy, hogy minden bizonnal vissza nyerjem kölcsön adott kardomat.

ÚRFI

Mihent vége lészen az ütközetnek, azontul vissza adom.

ELSŐ CSALÓ

305 Még edgyet. Talám arany pénze vagyon az Urfinak?

ÚRFI

Teli az erszényem körmöczi aranyokkal.

ELSŐ CSALÓ

Jól, hogy meg kérdeztem, nagyon hibáztunk volna, mert a' kardom minden erejét el vesztené, ha aranyt hordozna az Urfi magával.

ÚRFI

Minden erejét?

ELSŐ CSALÓ

310 Igen; többet nem vihetne az Ember végbe vele, mind akár melly közönséges kardal.

ÚRFI

Valóba, nagyot hibáztunk volna. Ne adgya Isten, hogy az kard maga erejét el veszesse.

JAKAB

Azomba tehát oda adhattya az Urfi az erszényt őrizetre őkemének.

ÚRFI

315 Jól mondod.

ELSŐ CSALÓ

Miért kellene nékem vesződnyöm az erszénnyel?

ÚRFI

De ha szépen kérem az Urat, tsak két órára, mig az Kapitányt fel konczolom. Még egy arany orám is vagon, fog e' valamit ártani a kardnak.

ELSŐ CSALÓ

Minden, a' mi aranybol való, el veszi a' kardnak erejét.

ÚRFI

320 Ezt is vigye el tehát, kegyelmed! – Igaz, még egy arany pixissem is vagon, mert a' kard virtussanok meg kell maradni. (*Gladium accomodat.*) Ugy teczik nékem, mintha egy kiss kurásit nyernék. Husz lépésnyire ha áll tőlem, ugye bár el vághatom, akár ki légyen?

ELSŐ CSALÓ

Husz lépésnyire kétség kívül.

SCENA TERTIA

(*Accedit alter Csaló.*)

JAKAB

325 Valaki áll az aitonál, a' ki az urral örömet beszéllene.

ELSŐ CSALÓ

Vallyon mi kívánsága?

JAKAB

Tsak tessék bé jönni kigyelmednek!

MÁSODIK CSALÓ

(*Az elsőhöz:*) Nagy szerencsémnek tartom, hogy az Urral szembe lehetek, mert bizonyos dolgok kedviért már régen keresem.

ELSŐ CSALÓ

330 Mast nincsen arra való üdöm.

MÁSODIK CSALÓ

Ennek pedig a' dolognak ezentúl meg kell lenni. (*Dein ad Urfi:*) Kend pedig azomba félre áthat.

ÚRFI

És miért kellene én nékem félre állanom? Ugy teczik én nékem, mintha egy kis félelem'ütközne a' szivembe.

JAKAB

335 Ugyan mit fél az Urfi a' tsuda tévő kard mellet? Tsak kurási!

ÚRFI

Igaz, a' tsuda tévő kard mellettem vagyon. Én pedig tsak azért is itt akarok maradni, és mindgyárt le vágom kedet a' kardommal.

MÁSODIK CSALÓ

Eregy, te lomha törpe, mert mindgyárt ki vetlek az ablakon.

ÚRFI

Te gaz Ember!

MÁSODIK CSALÓ

340 Emberséget tanuly! (*Colophum dat Urfo.*)

ÚRFI

Ezt már el nem szenvedhetem, tsuda tévő kard, ne hagy el!

MÁSODIK CSALÓ

Ugy vélem, hogy ki akarja a' kardott huzni ellenem, én is föl készülök.

ELSŐ CSALÓ

Kérem, bocsássa meg az Urfi.

ÚRFI

Hogy botsáttanám.

JAKAB

345 Pardon, pardon!

ÚRFI

Nincs pardon, ennek meg kell halni egy szempillantásban. Husz lépésnyire állj tőlem! (*Ferit, et cadit secundus deceptor clamans jaj, jaj.*) Ugye meg tanitottalak; ugyan tsak tsuda tévő kard ez! Mast fell konczolhatnálak.

ELSŐ CSALÓ

350 Engedgye meg néki az Urfi, elég ditsősséget szerzet magának, hogy földhöz verte.

MÁSODIK CSALÓ

Nem tudom, hogyan eset ki a' kard a' kezemből, és én földre rohantam.

ÚRFI

Ha, ha, ha! El hiszem, hogy nem tudod, de jól tudom én, miként esett. Ved

fell megént a' kardodat, és ha merészelsz, ály ellenem! Mert az ördögtől sem félek mastanában.

MÁSODIK CSALÓ

355 Meg elégszem ezzel.

SCENA QUARTA

Jakab, Urfi, Első Csalo

ÚRFI

Ugyan tsak nagy virtussa vagyon ennek a' kardnak, nem hejába mondotta az Ur, hogy tsuda tévő kard.

ELSŐ CSALÓ

360 Talán azt vélte az Urfi, hogy én hazugsággal szoktam élni? Nem olly bocskor bőr az orczám. Mindazonáltal azt sainálom, hogy egy jó pofon tsapást nyert az Urfi.

JAKAB

(*Ad auditores:*) Meg adta bezeg az előbbeni pofon tsapásnak az árát.

ÚRFI

Semmi az. Tudom, hogy az kardon állat, mert ha elebb ki husztam volna kardomat, elébb a' földhöz vertem volna. Ó, melly nagy kívánságom tart a' Kapitánnyal meg ütközni!

ELSŐ CSALÓ

365 Én tehát nem akarom az Urfiat meg tartóztatni. Bizonyos dolgaim vannak, mellyeknek végére akarok járni.

ÚRFI

Isten hirivel mennyen kigyelmed!

ELSŐ CSALÓ

Mindazonáltal reménlem, hogy igirete szerént vissza fogom nyerni kölcsön adott kardomat.

ÚRFI

370 Semmi kétsége ne légyen benne, vissza adom, mihent el végzem a' dolgot a' Kapitánnyal.

ELSŐ CSALÓ

Mert nékem igen nagy terhemre vagyon az arany partéka.

ÚRFI
Azontul vissza veszem.

JAKAB
(*Ad partem:*) Soha sem látod te azt többé.

SCENA QUINTA

Jakab, Urfi

375 ÚRFI
De tsudálatos ember ez, Jakab, hogy aranyt nem szenvedhet.

JAKAB
Botos bátornak az unokája ám ez.

ÚRFI
Be roszul lesz dolga Kapitánynak!

JAKAB
Sainálom sorsát. De valakit hallok, hogy fell jön a' garádicson.

ÚRFI
Mit vélsz, Jakab? Le vágjom e' mindgyárt?

380 JAKAB
Kérem, vigyázzon az Urfi egy kevéssé magára! Előbb meg kell nézni, kitsoda; talán valami böcsületes Ember. Uram, az vendég fogadós. (*Ad partem:*) Bár tsak az nem jöt volna ide, mert meg rontya a' tréfánkot.

ÚRFI
Mit akar?

385 JAKAB
Vélem, hogy valakit keress, mert arra a' felire ment, és egy nagy bot vagyon a' kezébe.

ÚRFI
És nékem tsuda tévő kardom vagyon, mindgyárt le vágom.

JAKAB
Kérem, ne kapjon már minden emberbe, mert valami szerentsétlenség eshetne.

ÚRFI
Be nyul szívű ember vagy!

JAKAB
390 Már éppen nekünk fordul a' szél. (*Ad partem.*) Ragadta volna el a' Pluto, meg rontya a' dolgunkat.

SCENA SEXTA

Korcsmáros, Urfi, Jakab

KORCSMÁROS
Követem az Urfiat, nem érkezet e' ide valami csákos ifju legény? Czigány vagy oláh ábrázatu, kondor hajju, hoszszu lábu, nagy orru, macska szemű, ritka fogu, gólyya nyaku?

ÚRFI
395 Mi gondgya vagyon kennek arra, ki jó hozzám? Ugye bár, Jakab?

JAKAB
Tsak okossággal élyen az Urfi, és hadgyon békét a' vendég fogadosnak!

KORCSMÁROS
Ki tiltya meg nekem, hogy a' rosz embereket fell keressem magam házába?

ÚRFI
Mitsoda? Rosz embereket? Ne szóly sokat, mert meg tanítlak, te goromba! Ha mindgyárt husz lépésnyire álsz is tőlem, még is le váglak a' kardommal.

KORCSMÁROS
400 Maid le váglak én az botommal.

ÚRFI
Lassan, lassan, had huzzam előb ki a' kardomat.

JAKAB
Ne hirtelenkedgyen az Urfi!

ÚRFI
Nem, nem, mert ezt a' más világra küldöm ezentűl. Husz lépésnyire állj tőlem! (*Ferit.*) Jakabb, le nem akar esni.

JAKAB
405 Magam is azt tsudálom; ne bántsa az Urfi. (*Iterum ferit.*)

KORCSMÁROS

Ugy teczik, hogy meg fordult ennek az esze.

ÚRFI

Még egyszer meg próbálom.

KORCSMÁROS

Maid végét szakasztom én az dolognak. (*Eum prosternit et aliqvot ictus dat.*)

ÚRFI

Elég már, elég!

KORCSMÁROS

410 Mitsoda bolond figurkat tsinált ez! Ha még egyszer illyent próbálsz, minden tsontyaidat össze meg össze töröm. Ezt a' kardot elviszem magammal. (*Abit.*)

SCENA SEPTIMA

Urfi, Jakab

ÚRFI

Jakab!

JAKAB

Mit parantsol az Urfi?

ÚRFI

Mit tartasz e' dolog felől?

JAKAB

415 Én azt tartom, hogy az Urfi alázatossan meg köszönnye az vendég fogadósna,
hogy valami husz pálczát nem mért a' hátára.

ÚRFI

Valóban, tsak félttem már a' Zápor esőtül.

JAKAB

Én tsak a' tsuda tévő kardot tsudáalom.

ÚRFI

420 Magam is meg nem foghatom a' dolgot, mert ugy annyira vágtam, hogy karom
is maid tsak ki nem fitzamodot. Mindazonáltal olly erőssen állat, mint a'
gyükeres tőke.

JAKAB

Raita leszek, hogy a' kardot vissza nyerjük a' vendég fogadóstud, mert maid el érkezik a' Kapitány.

ÚRFI

Nem, nem, mert ennek a' kardnak soha életembe nem hiszek.

JAKAB

425 Mindazonáltal még egyszer meg lehet próbálni a' Kapitányon.

ÚRFI

Mit? Próbálni? Ki tudgya, olly ditséretes ember volna é az Kapitány, mint az vendég fogadós, hogy jól meg botozna? Mit álmétkodol te, Jakab, magadban?

JAKAB

430 Én azt álmétkodom, hogy elébb kellet volna erre szert tartani az Urfinak. Jo ifjakkal, bölcs emberekkel társolkodni, könyveket olvasni, nem az korhelyekkel a' korcsmákra járni, kószálni, henyéléssel tölteni az üdőt, hol az Urfi mást nem tanult, ha nem pipázni, tánczolni, szitkozódni. Mast az egész világ ostobaságát neveti, bolondnak tartya, tökmakfilkónak nevezi.

ÚRFI

Néked tsak mindenkor pörölned kell?

JAKAB

Ugy de –

ÚRFI

435 Halgas! Nem a' te gondod az.

JAKAB

Nem én gondom, mindazonáltal magam is szégyenlem, hogy az Urfiat otrombának tartják.

ÚRFI

Mondottam már, magadra vigyáz és a' magad dolgodra.

JAKAB

Éppen mast érkezik a' Kapitány.

ÚRFI

440 Jaj, mi tévúek legyünk, édes Jakabom?

JAKAB

Én tsak magamra vigyázok és magam dolgára.

ÚRFI

De életem nyilván való veszedelembé forog.

JAKAB

Nem én gondom.

ÚRFI

Te szolga inas lévén, tartozol segétteni.

JAKAB

445 Már meg jelent a' Kapitány.

ÚRFI

Jakabom, Jakabom!

JAKAB

Nem, nem az, hibáztam.

ÚRFI

Tsak mast mutasd magadat hiv szolgának, mert meg halok félelmemben.

JAKAB

450 Nézze az Urfi! Mivel látom olly nyomorult és keserves állapottyát, megintem pártját fogom az Urfinak. Ihon, vegye az Urfi a' szolga ruhámat, én pedig az Urfiéba fell öltözök, és magamat Urfinak fogom nevezni és tartani, és eképpen minden veszedelmet magamra vállalok.

ÚRFI

Bölcsen. De az Kapitánnyal?

JAKAB

455 Ne kérdéskedgyen sokat az Urfi, tsak mennyünk bé a' szobába, és változtassuk a' ruhánkot!

ACTUS TERTIUS

SCENA PRIMA

Jakab, Urfi

JAKAB

Tekincse az Urfi, hogy hibázot bennünk a' természet. Nem de nem illik reám az Uraság? Az Urfi pedig még szolgának sem jó.

ÚRFI

Néked mindenkor tréfálnod kell? De vallyon meg nem fog e' ismérni a'
Kapitány?

JAKAB

460 Hogyan ismérne, hiszen nem szollottunk önnön magával, hanem tsak a' szolga
inassával.

ÚRFI

Igaz. Mindazonáltal vigyáz, Jakab, hogy emberül bány vélem, mert noha
szolga ruhádot viselem, még is tsak Urad maradok.

JAKAB

465 Talán nincs eszem? Már pedig meg kell próbálnunk, miként kellessen magun-
kat viselnünk tetetet személyünkben. Én mast előre megyek mint egy Urfi, az
Urfi utánnam járjon szolga inas gyanánt.

ÚRFI

Abban nem léssen hiba. (*Simul ambulans, et in se mutuo impingunt.*)

JAKAB

No, mitsoda ez? Hátol járjon az Urfi!

ÚRFI

El feleitettem.

JAKAB

470 Vigyázzon tehát magára jól az Urfi! (*Item ambulans.*)

JAKAB

Hogyan?

ÚRFI

Megintem elől vagyok. Miként eset ez dolog, hiszem tsak mast voltam elől.

JAKAB

Erre a' felire! (*Trahit.*)

ÚRFI

Ne légy olly goromba!

JAKAB

475 Jakab!

ÚRFI
Mit parancsol az Urfi?

JAKAB
El hoztad e' már a' levelet a' póstáru?

ÚRFI
Nem, mert nem is voltam még a' postán.

JAKAB
Nem parancsoltam én ezt néked, rossz ember, két óra előtt?

480 ÚRFI
Ha, ha! Két óra előtt! Hiszen két óra előtt nem voltam még szolga inas.

JAKAB
Melly ostobán felel! Nem kérdem én ezt, mindha valóságos dolog volna, hanem csak próbának kedvéért, miként tudja magát alkalmaztatni az Urfi szolga állapotjában.

ÚRFI
Ugye, próbának kedvéért? Az más.

485 JAKAB
Azt kellett volna felelni az Urfinak, hogy igen is, Uram. A' vagy e' félét. Ugyan csak tompa elméjű ked.

ÚRFI
Igen is, Uram. Vagy efféle.

JAKAB
De it jön a' Kapitány.

ÚRFI
Ugyan csak iszonyu Ember ez!

SCENA SECUNDA

Kapitány, Jakab, Urfi

490 KAPITÁNY
Hitemre ment, hogy az Urfi, kit két nap előtt utol értem, ebben az vendégfogadóban szálva légyen.

JAKAB

Nem tsalatkozot meg az Ur, és én legh nagyobb szerencsémnek tartom, hogy Kapitány Uramnak szálásomba szolgálhatok. Széket ide, Jakab!

KAPITÁNY

Vélem, jól emlékezik az Urfi, mitsoda állapotban estünk a' postán?

JAKAB

495 Igen, hogy más lovakat kellett választanunk az utra. – Mondhatom bizonyára, hogy kiváltképpen való gratiamnak tartom.

KAPITÁNY

Nem emlékezet kegyelmed, mitsoda szókat eitet?

JAKAB

Kérem alázatossággal, tessék le ülni.

KAPITÁNY

Tessék? Nincs szükségem, mert én

JAKAB

500 Én egy szóra sem felelek, meddig le nem üll az Ur. (*Vertit sellas dicendo:*) Te, ostoba, ide fordicsd! (*Tum consident dicendo:*) Hála Istennek, szép üdónk vala az utazásra.

KAPITÁNY

Ugy, ugy, de én más dolgot akarok elő hozni.

JAKAB

Épen azt vélem, hogy tartos léssen az üdó.

KAPITÁNY

505 Meg lehet. Mindazonáltal –

JAKAB

Hidgye el az Ur, bizonyára mondom, az én Mercuriusom 50 grádicsra fel emelkedet.

KAPITÁNY

Engedgye meg az Urfi, én mást akarok jelenteni.

JAKAB

De gondollya meg az Ur, nem bolondság 50 grádics!

KAPITÁNY
510 Nem illik ez ide!

JAKAB
Hogyan nem illene? Hiszen tudgya az Ur, mitsoda rossz utunk volt; Isten, barát
ugy segéllyen, alig láczottak ki a' kerekék a' sárbul.

KAPITÁNY
Ez mind eddig más malomba óröll.

JAKAB
Jakab, nézd, hogy áll a' Mercurius!

ÚRFI
515 Nem áll, uram.

JAKAB
Hát mégyen?

ÚRFI
Tsak füg a' falon.

JAKAB
Ugyan tsak nagy számár vagy! (*Surgit aspectatque ipse.*)

KAPITÁNY
Ne fáraszsza ked magát, mert nékem más dolgaim vannak.

JAKAB
520 De azt meg kell tudni az Urnak, mennyire föll ment az Mercuriusom.

KAPITÁNY
Ez ugyan tsudálatos dolog, mindétig félbe szakaszsza beszédemet.

ÚRFI
Ennek a' dolognak rossz vége lészen.

JAKAB
Tsak a' mint mondtam, 50 gradicsra fell emelkedet.

KAPITÁNY
525 Ugyan azon egy bakot nyuzza. Veszszem oda a' ked Mercuriussa, nékem más
dolgot kell úznöm.

JAKAB

Más dolgot? Mért nem mondotta az Ur eleintén?

KAPITÁNY

Talán még emlékezik az Urfi, mitsoda szókat eitet a' közel való postán.

JAKAB

Mit kíván az Ur tőlem?

KAPITÁNY

Azt kíványom, hogy bizonyos helyen meg jelennyen vélem az Urfi.

JAKAB

530 És mi tévőek legyünk azon a' bizonyos helyen?

KAPITÁNY

Az kardal meg akarom fizetni nékem tett boszuságott.

JAKAB

Tehát szembe akar vélem Kapitány Uram szállani?

KAPITÁNY

Kintelen vagyok reá.

JAKAB

Nem tréfál az Ur?

KAPITÁNY

535 Semmi képpen.

JAKAB

540 Mast tudom illendőképpen meg böcsülni Kapitány Uramnak nagy virtusságát. Oh, be szeretem! Allyan meg ked, ugyan tsak jóra akadott, mert bizonyos lehet, hogy holta után minden esztendőben egy szent miséje léssen, mert azokért, kiket eddég kardommal meg öltem, külön külön minden esztendőben egy szent misét szolgáltatok.

KAPITÁNY

Annál szerencséssebbnek tartom magamat.

JAKAB

miséért egy esztendőn bizonyára szép pénz jár ki. Jakab, mennyi? 73 vagy 74 mise?

ÚRFI

Ugy vagyon Uram, vagy efféle.

JAKAB
545 Ó, te buta bikfa! Nem hibázok. 74, Kapitány Uram kedvéért, és éppen 75
lészen. Isten néki a' féll forintjának.

KAPITÁNY
Meg válik még, kinek szolgál a' szerencse.

JAKAB
Nem a' szerencsére bizom én a' dolgot, hanem mesterségemre; egy vágásom
sem hibáz. Jakob, a' kardomat!

ÚRFI
550 Ugyan tsak mérész legény ez.

JAKAB
De vallyon mi módon teczik inkább Kapitány Uramnak veszekedni? Kardall
e', vagy pistollal?

KAPITÁNY
Nékem mind egy.

JAKAB
555 Nékem is mind egy, tsak tessék az Urnak meg mondani. Az pistollal még-is,
tudgye az Ur, jobban tudok élni.

KAPITÁNY
Az engem nem ijeszt, mert én is tanultam azzal bánni.

JAKAB
Ugy talántán egyszermind a' pistollal és kardal.

KAPITÁNY
A' pistollal együtt és a' kardal soha sem láttom.

JAKAB
De én láttom, practicáltom is, és mindenkor jó haszna volt.

KAPITÁNY
560 Meg lehet.

JAKAB
Mivel már itt vagyok a' kardom, tsak azzal éllünk. Mindazonáltal hozd ki a'
kardott és pistolt. Azt meg kell látni az Urnak, miként tudok bánni véle.

KAPITÁNY
Had legyen, nem kívánom látni.

JAKAB
Ne féljen, Kapitány Uram!

KAPITÁNY
565 Nem hogy félnék.

JAKAB
De azt meg kell látni halála előtt Kapitány Uramnak. Jöszte ide, Jakab, állj vesztég. Ime most fejére teszem ezt a' kalapott. Lásza az Ur, és ugy le lövöm, hogy még egy kis hai szalt sem sértek meg a' fején.

ÚRFI
(*Fugiens:*) Nem tartom bizony én! Bolond volnék.

JAKAB
570 (*Fugiens post illum, et identidem retinens:*) Meg kell lenni, akár mint hánya vesse magát.

KAPITÁNY
Kérem, hadgyon békét néki az Ur.

JAKAB
Egy altallyában meg kell lenni.

ÚRFI
Te akaszto fára való oláh!

KAPITÁNY
575 Inkáb valami tókére tegye az Ur a' Kalapot, azon minden veszedelem nélkül meg próbálhattya.

JAKAB
Az Urnak kedvéért. De nagy kívánságom vagyon az ütközetre! De mig valami hátra vagyon. Jakab!

ÚRFI
Mit parancsol az Ur?

JAKAB
580 Egy üveg bort ide, mert előbb, mintsem ellenségemmel szembe szállak, mindenkor egy üveg bort szoktam inni. Fog teczeni Kapitány Uramnak?

KAPITÁNY
Meg tselekszem.

JAKAB

Tessék leülni, mingyárt meg jelen a' bor. (*Incipit discursum:*) Az Mars és az Bakus mindig jó barátok voltak, azt írja Aristotelés.

KAPITÁNY

585 Egy rész szerént jól mondgya az Ur.

JAKAB

Azt még gyermek koromban tanultam az hop Mesteremtől. Sokat tudnék én arról beszélni, melly derék ember vala. De már meg jelent a' bor. Jó kurásira, Kapitány Uram!

KAPITÁNY

Kivánom az Urfinak.

JAKAB

590 Vallyon mitsoda itélettel vagyon Kapitány Uram a' szolga inasom felől?

KAPITÁNY

Rendes egy figura.

JAKAB

Magam is csak bolond állopottyáért szeretem.

ÚRFI

(*Ad latus:*) Várj, te selma!

JAKAB

De kérem, mitsoda rendű embernek véli az Ur lenni?

KAPITÁNY

595 Azt könnyen feltalálom.

JAKAB

Ugyan találja ki az Ur!

KAPITÁNY

Nemde nem csak szuszogó pulyka pásztor és jó egér fogó?

ÚRFI

Várj, te korbely, majd vasba veretlek!

SCENA TERTIA

Hadnagy et reliqui

HADNAGY

Kapitány Uram, egy két szót kívánok az Urral beszélni.

KAPITÁNY

600 Még botsásson az Urfi, nem sokáig fogok mulatni.

JAKAB

Tessék az Urnak, de siessen, mert még ma el kell végeznünk dolgunkat!

KAPITÁNY

Ezentúl it leszünk. (*Simul deambulant et colloquuntur post tergum caeterorum.*)

ÚRFI

(*ad Jakab:*) Te, korhely, az tömlőczbe tetetlek.

JAKAB

605 És miért fenyeget evvel az Urfi?

ÚRFI

Még mered kérdezni? Ugy böcsüllöd az Uradat, hogy egy szuszogó pulyka pásztornak mondgyad? Meg tanitlak!

JAKAB

610 Ha nem teczik az Urfinak, én mingyárt meg másolom szavamat, meg mondom, hogy én szolga inas vagyok, kend pedig az Uram; az után maga mehet ki az ütközetre.

ÚRFI

Ne bolondoz!

JAKAB

Mért engem akasztó fára valónak mondani?

ÚRFI

Nem, nem, Jakab!

JAKAB

Kapitány Uram, a' Jakab nem szuszógó pulyka pásztor.

615 ÚRFI
Halgas, te korhel! Ne hidgye Kapitány Uram, mert én szuszogó pulka pásztor vagyok. Maid meg fizeted, te selma.

JAKAB
És tudgya, Kapitány Uram, minek hiják? Tök mak filko Urfinak.

ÚRFI
Jaj, maid el veszek.

KAPITÁNY
Ugyan tsak illik ez a' név az Urfinak.

620 JAKAB
Hallod, Jakab, mit mond Kapitány Uram? Hogy éppen illik a' tök mak filkó név uraságodra. Ugy vagon, Kapitány Uram, tök mak filkonak nevezik.

KAPITÁNY
Nem tsudálhatom eleget bolond állopottyát az Urfi szolga inassának.

JAKAB
Eddig tsak szánakodásbul, Isten nevéért tartottam, mert nagy familiából való. Isméri talán az Ur az tök mak filkó familiáját? Hires egy familia ez.

625 ÚRFI
Ez a' szolgám halálra viszen.

HADNAGY
Követem kendet, Kapitány Uram, én már jól tekéntvén a' dolgot, nem tréfánok kedvért mondom, mert ez az a' Urfi, *aki* Kapitány Uramat a' közel való postán illetlen szókkal illette.

ÚRFI
Már ez is ellenem támod. Hiszen nem voltam én.

630 HADNAGY
Akár mind tagadgyad, szemeimmel láttalak.

ÚRFI
Ah, édes Jakabom, szóly mellettem!

HADNAGY
De akkor nem volt szolga ruha rajta.

627 Urfi Kapitány [Értelem szerint jav.]

JAKAB

Az azért történt, hogy igen melegem volt, tehát néki adtam az mentémet.

ÚRFI

Kapitány Uram, csak az az Uram mentéje volt raitam.

HADNAGY

635

Akár mi volt rajta, ugyan csak ez bántotta meg Kapitány Uramat.

ÚRFI

Meg mernék eskünni, hogy nem voltam én, és ha mondtam volna azokat a' böstelen szókat, nem Kapitány Uramat, hanem a' posta legyént értettem volna.

JAKAB

640

Jakab, ha te meg bántottad Kapitány Uramat, tehát magad az kardal végezheted dolgodat.

KAPITÁNY

Nagy szégyenemre volna, hogy egy szuszogó pulyka pásztorral mennek ki az ütközetre.

JAKAB

Tehát ment Jakabom az ütközettúl?

KAPITÁNY

Kétség kívül.

ÚRFI

645

Hála Istennek!

JAKAB

Köszönd meg, Jakabb, Kapitány Uramnak!

KAPITÁNY

Mondom, hogy nagy szégyenemre volna az olyan emberrel meg ütközni. Hanem ötven pálczát adatok nékie. Kérem Hadnagy Uramat, hogy jőjjön hamárjában az káprál.

JAKAB

650

Köszönd meg, Jakab, hogy olly kevéssel meg elégedik az Ur!

ÚRFI

Mit, az ötven pálczát meg köszönni? Te korhely, meg halok ötven pálcza alatt.

SCENA QUERTA

Gavalér et reliqui

GAVALÉR

Jól, hogy reá találtom. Ez az Urfi, kivel rövid idő előtt az urnak tarsoságába voltam.

JAKAB

Mit tselekedgyünk? Ki tudódot a' dolog.

ÚRFI

655 De keserves állapot ez!

GAVALÉR

Mitsoda változást tapasztalok én itten?

KAPITÁNY

Már tudom, mit tarcsak a' dolog felül.

ÚRFI

Jakab, gondoly ki valamit!

JAKAB

Régen gondolkodom, de semmi sem jutot eszembe, hanem tsak 50 pácza.

GAVALÉR

660 Nem hibázok; ugyan azon Urfi, kivel volt szerencsém társolkodni az Urak gyűlésében.

JAKAB

És a' kit az Urak jó formán ki tsufolák, hogy nagy szégyenébül el horta magát.

GAVALÉR

665 Annak okáért követik az Urfit minyájon az Urak, hogy olly tsufot úztek belőle, és meg kellett igérenem, hogy minden bizonynal vissza vezetem az Urfiat a' társoságba.

JAKAB

Talán valami mulatást akarnak az Urak indítani, hogy régen nem volt bolondjok?

KAPITÁNY

Nem értem ezeket a' beszédeket.

667 bolondok [Értelmi okokból jav.]

JAKAB
Tehát szoly valamit, Jakab!

JAKAB
670 Meg bocsássanak az Urak, hogy nem jelenhet az Urfi a' társóságban, mert meg változtatta rendét, és pulyka pásztorá lett.

ÚRFI
Mít szollasz te embertelen?

JAKAB
Hiszen azt mondotta az Urfi, hogy valamit szóllyak.

GAVALÉR
Mínek véllyem ezt a' halgatást?

SCENA QUINTA

Hadnagy a' Káprállal

KÁPRÁL
675 El mentem Kapitány Uramnak parancsolattyára. Mít teczik rendelni?

KAPITÁNY
Ennek a' legénynek hátára 50 pálczát mérj!

KÁPRÁL
Szolgálottyára; ugy is már régen nem vólt commotziom.

JAKAB
Hallod, Jakab, azt mondgya a' Káprál, hogy régen nem volt commotiója.

ÚRFI
Veszzen oda commotioja, másut tsinállon commotiot, nem az én hátomon!

JAKAB
680 Édes Kapitány Uram, nem lehetne az 50 pálczából valamit engedni?

ÚRFI
Magam is azt vártom, job lészen, ha abba hadgyuk, mert az hátom nem szokot az pálczához.

KAPITÁNY
Nagy grátiából tsak ötvent mérj.

JAKAB

685 Kedves uram, igen sokaig tart a' tréfa, ezeknek az Uraknak el jövele ki nyilatkoztattya a' dolgot. Magamnak is meg kell vallanom az igazat. Ez az én Uram, és én szolga inossa vagyok.

KAPITÁNY

És hogyan merted te ezt tselekedni?

JAKAB

690 Alázatossan követem Kapitány Uramat, nem annak okáért történt, hogy illendő képpen meg nem tudtam volna böcsülni Kapitány uramat, hanem hogy az Úrfinak szántom szerencsétlen és veszedelmes állopottyát. És hogy valamennyire tudtára adnám az Úrfinak tudatlanságát, hogy ez után másra vetné gondolattit, nem az henyéléssel és dobzódással tölteni az üdött.

KAPITÁNY

695 Tudom, hogy sok nemes ifjok eképpen romlanak meg, legh főképpen, mikor senki gongyát nem viseli, hanem szabad akaratokra eresztetnek. Mindazáltal ked a' szolga inas, és ő keme az Urfi.

JAKAB

Nincs külömben.

KAPITÁNY

Mit felel ked erre?

ÚRFI

Ha az Úrfi szabad az ütközettül, tehát én vagyok; ha pedig nem, nem vagyok Urfi.

KAPITÁNY

700 Jól értem a' dolgot. Ez után pedig vigyázzon magára az Urfi, hogy nemes familiájának szegyenére ne legyen.

JAKAB

Tehát szóllyon valamit az Urfi!

ÚRFI

Nem kell meg ütköznöm!

JAKAB

705 De hogy meg ütközni! Mondgya inkább, hogy igen szépen köszönyi a' jó tanácsot, és hogy abbul magánok hasznot fog hajtani.

ÚRFI

Kigyelmed igen szépen köszöni a' jo tanácsot.

JAKAB

Ki találotd, tsak mondgya tovább az Urfi.

ÚRFI

És hogy abbul magának hasznot fog haitani.

JAKAB

Job, hogy halgasson az Urfi.

GAVALÉR

Tehát nem léssen szerencsém, hogy az Urfiat el vigyem magammal az Urak társóságába?

JAKAB

Kérem szeretettel, meg bocsásson az Ur, hogy mastanában nem szolgálhatunk, mert magam is szégyenlem az Urfinak okatlan erkölcsét. Azért mingyárt postát fogadok, hogy az emberek szemei elől el vigyem.

ÚRFI

Ugy, ugy, Jakab, job, hogy innen el mennyünk.

A MŰ ADATAI

A darab szövege Pannonhalmán a Bencés rend Főapátsági Könyvtára Kézirattárában található BK 188/I. 12. jelzet alatt a *Czuczor-hagyaték* ötödik füzetének 29–47. lapjain. Címlapja nincs. A címet a kezdősorok mellett a margón olvashatjuk: „Tök Mak Filkó Játék”. A cselekmény végét a kézirat nem jelzi. Ebben a terjedelemben a játék mégis befejezettnek fogadható el. Furcsa azonban, hogy hiányzik az iskolajátékokban hagyományos befejező rész, a tanítás, a közönségtől való elköszönés. (Az első csalótól elorzott kard, pénz és aranynemű visszaszerzése nem feltétlenül szükséges a megoldáshoz!)

Hogy a darabot feltehetően nem ebben a terjedelemben adták elő, azt mutatja az a tény, hogy a *Czuczor-hagyaték* első füzetében, a *Gazda Péter* című komédia (lásd kötetünkben a 12. sz. alatt!) után három oldalon olyan szöveget találunk, melyben a jelen vígjáték befejező részét sejtjük. Annál is inkább, mert az első oldalon, a margón, a következő megjegyzést olvashatjuk: „Pertinet ad actionem Tökmak filko”. A jelenetben azonban az Első Csaló, CSALÓ szerepnév helyett a DECEPTORT találjuk. Egy a darabból nem azonosítható személy keresi őt fel otthonában, hogy egy latin levél magyarázatát kérje tőle. Teljes nevét nem tartalmazza a kézirat, első előfordulásakor POP. alakban szerepel, a továbbiakban, mint a többi szereplő is, csak a kezdőbetűvel. A levél megfejtésében a handzsaszzerű beszéd interludium jellegűvé teszi a jelenetet. Megjelenik azonban JAKAB, és csalafinta módon, a darabban tanúsított magatartásának ellentmondóan, visszaszerzi gazdájának a kardját, pénzét és egyéb értékeit, kellő erkölcsi tanulságként megfogadtatva a deceptorral a megjavulást.

Hogy ez a jelenet egy időben és ugyanattól a szerzőtől származott-e, nem állapítható meg határozottan, de feltételezhető. Szövegét mégsem hoztuk főszöveggként, hanem itt közöljük.

DECEPTOR

(*Solus deceptor exit.*) No, több már 40 esztendejénél, hogy a' vászony táblát me [= meg] ütötte

5 oldalam. Taramsot, baranyot is egyész Karakóig egybe jártom már nem egyszer, de még eddig soha ilyen Tökre nem akadék. Ugyan tsak ma igazán a' jobb lábomat tettem ki előbbször az ágybul. Mi van egyéb hátra, hanem hogy vigan töltsem napjaimat. (*Fundit sibi poculum vini et considet.*)

a. b. c. d. luctus cede
Stultorum feriae aguntur hodie,
Luctus cede!

10 e. f. g. h. fársáng van ma,
Dobzódóm, jól lakom, haskomat meg rakom,
Fársáng van ma.

POP.
Uram!

DECEPTOR
Mi bajad van?

POP.
Nem az Ur énekel vala most itten?

15 DECEPTOR
S-osztán?

POP.
A' mint észre veszem, tud deákul is az Ur.

DECEPTOR
Tovább!

POP.
Egy levelet akarnék magyaráztátni.

DECEPTOR
S-honnand, te, ezt a' levelet?

20 POP.
Monomotápából írta a' szarándok bátyám.

DECEPTOR
(*Legit:*) Opifices pro mundo repugnante aedificando destinati ordine Alphabetico. Szép historia, rendre fogom magyarázni. Aurelius Allráiri, professione chymicus laboravit in lapide philosophico poliendo, cujus pulvis virtute sympathica vacua marsupia sarcinet. Azt írja, hogy a' botbul, akár mennyit faragják, soha beretva nem léssen. Barlaty Gribler, arte vitriarius laboravit in Momi fenestra, per qvam cordium arcana perficiat. Ez azt teszi: a' vak tyuk addig piszkál, a' mig szemet talál. Censorius Beller, professione coqvus laboravit in antiqva crambe; érti kend?

POP.
Bizony, tsak süketnek hegedül itt az Ur.

DECEPTOR
A' mely tyuk sokat kodátsol, keveset tojik az. Ego Einbilder, arte architectus laboravit in turri

22 laborabit [Értelem szerint javítva itt és továbbiakban is.]

26 grambe

babylonica absolvenda. Az az: addig nyuitorzáál, a' meddig a' lepedód ér, mert nem mind tiéd a' diofáig. Gaudentius Umundumb, professione studiosus laboravit semel pro semper. Akár mint mongyad a' farkasnak Pater noster, de ő mind azt mondgya, hogy bárány láb. Hornius Nimmersatt, professione lanio laboravit dentibus tantum. Ez ugyan furcsa: az ebnek, ha pénze volna is, hájat venne rajta. Tovább Jactantius Blazer, professione medicus laboravit in mortuis resuscitandis. Ennek ilyen az értelme: könnyebb hazug embert, hogy sem a' sánta kutyát útolérni. Neihardus Gringeld, professione opilio in lupo tegendo. Arra tanit, hogy kötvő higgy komádnak, mert nem mind barátod az, a' ki reád mosolog. Pertinacius Grind, opificio pileator laboravit in pileo pro quolibet capite habilis. Int, hogy a' kinek szekere farkán ülsz, annak notáját halgassad. Ridiculus Kraltig, opificio sutor laboravit in cothurno, qui staturae suae adjiciat cubitum unum. Azt teszi: Ő is reá tartya magát mind a' két pénzes szatyor. Salabustius Reisner, arte pictor laboravit in umbra. Kaparj kurta, Néked is lesz, mert senkinek a' sült galamb szájába nem repül. Tumidus Pffeffermendel, professione mercator laboravit in verbis vendendis. Nagy füsti, kevés vacsorája vagyon konyhájának. Xantippus Stubrubass, arte musicus laboravit in cantu duro moliendo. A' víz italtul nád terem az ember orrába, a' ser is jó, de még is a' bor az annya. Zolpius Amphibius Zwifalter, professione politicus laboravit ut duobus Dominis serviat. A' ki két nyul után fut, egyikét se éri el.

JAKAB

(*Prodit.*) De jó, hogy reád találok, éppen téged kereslek vala.

DECEPTOR

Engem? Miért?

JAKAB

Látod ezt a' zsákot?

DECEPTOR

Látom. De ki vagy te? Jakab?

JAKAB

Mit rikoitozóli itten? Lassabban beszély, hiszen nem vagyok süket. Látod, hogy Urfi lettem, s – elég az, ez a' zsák félig.

DECEPTOR

És ezt te mind az uradtul?

JAKAB

Mind. Tsak halgass! Kell e' belőle?

DECEPTOR

Hogy ne kellene, kérélek. Hiszem tudod, mint szeretem a' pénzt, hogy egy krajczárért Bétsbe hajtanék egy sánta kecskét. Nyisd meg, édes galambom, had markollyak hamar belé.

JAKAB

Talám meg bolondultam? Bezzeg sirva nézhetnék a' zsákomba, ha te szurkos körmeidet belé vetnéd. Mindazonáltal, hogy hálaadatlan ne legyek hozzád, azt meg engedem, hogy a fejedet belé dughasd, és valamit a' szádba vehecz, magadnak tartsad. Tetzik e'?

DECEPTOR

Nem bánom.

JAKAB
60 Jöszte ide tehát. De vallyon nem nyulsz e' hozzá keziddel is?

DECEPTOR
Dehogy nyulok.

JAKAB
Hazucz most. Hej, nem hiszek én néked.

DECEPTOR
Ha attul tartasz, hát kösd meg a' kezemet.

JAKAB
Jól mondod. (*Ligat manus.*) No, most hajtsd le a' fejedet! Avagy még jobb lesz, ha térdre állasz.

DECEPTOR
65 Tsak siess, mert már ugyan tsorog a' nyálom – De mit tsinálsz?

JAKAB
Egy kitsidég a' nyakadhoz kötöm az okáért, hogy mikor fel emelem, ki ne hullyon a' pénz belőle. Móst maradgy tsendességbe egy kevéssé. Midőn háromszor meg fogom ütni a' földet, és ugyan annyiszor kiáltani fogok, nagy serénséggel állj talpra. Eincz, zvaj, trej – Hó, hó, lassabban maczkó. No, Istentül el rugaskodott, kezembe vagy most, ugye? Tedd le mindgyárt az Uram kardgyát!
70

DECEPTOR
Ólyd meg tehát a' kezemet!

JAKAB
Nem ettem bolondgombát. (*Solvit dicens:*) Nem számárta való a bársony nyereg. – Hol az erszény?

DECEPTOR
Nem tudom.

JAKAB
75 Ezentül meg mond, mert mindgyárt vacsorán éred Pilatust.

DECEPTOR
A' zsebembe.

JAKAB
Hát az óra a' pixissel edgyüt?

DECEPTOR
Ah, kérlek!

JAKAB
Még is dadagsz? Ezentül ki okádod tsalárd lelkedet. Siess, mert már fűrézlem a' nyakadat.

DECEPTOR
80 A' másik zsebembe kereskedgyél.

63 hád

JAKAB

Nem illik disznó órára az arany perecz. Isten hozzád, barátom!

DECEPTOR

Ugy, de már oldgy fel innét!

JAKAB

Ha fel fogadod, hogy soha többé bort nem iszol, és soha senkit meg nem fogsz tsalni.

DECEPTOR

Tsak oldgy fel, meg fogadom.

JAKAB

85 Szánad tselekedeteidet?

DECEPTOR

Szánom.

JAKAB

Fel fogadod?

DECEPTOR

Fel fogadom.

A jelenet két részből áll. Első fele a Monomotápából érkezett levél magyarázata, a második részben a Jakab nevű személy rászedi a pénzsóvár Deceptort.

Mindkét részt más-más rendeltetéssel külön-külön megtaláljuk a *Czuczor-hagyaték*ban. A levél értelmezését a gyűjtemény ötödik füzetében olvashatjuk. Incze és Bancsi nevű személyek arra használják, hogy segítségével intermediumot szerezzenek. (Lásd kötetünkben a 16. sz. alatt!) A pénzeszsákkal való becsapás a *Prelukai Márton* tizedik kimenetelét képezi. (Lásd kötetünkben a 15. sz. alatt!)

A fentebb közölt jelenet után folytatólag két nótaszöveget találunk. Minden megjegyzés nélkül következnek, és nehéz tartalmi összefüggést találni köztük és akár az előttük álló jelenet vagy a *Tökmag filkó* vígjáték között. Az egyik ének egy katona toborzója, a másik a diák felelete. Ez utóbbiban előfordul a *Burgus* (= burkus) szó. A Magyar Nyelv Történeti-etimológiai szótára szerint a szó nálunk 1742-től ismert (I. 392.). Elterjedése összefügg az osztrák örökösödési háborúval (1740–1745), illetőleg a hétéves háborúval (1756–1763). Ez a körülmény támpontul szolgálhat a jelenet, esetleg a vígjáték keletkezésének korára.

A két ének a következő.

MILES

Vizet, pajtás, te ne igyál,
Mert a' vizben béka uszkál,
Dinom, dánom, tölts, nem bánom.
Dinom, dánom, tölts, nem bánom!
Jó a jó borocska.

Katonaság, forgandóság,
Az országért fel tett jószág,
Hol nyereség, hol veszteség,
Még is mindenkor tisztesség,
Kedves jó barátom.

Gyere tehát katonának,
Mondgy vég bucsut jó hazádnak,
Pantalléros katonának
Áll te hozzánk fő káprálynak,
Kedves jó barátom.

STUDIOSUS

Sok bort, pajtás, ne igyál,
Mert a' borban méreg uszkál,
Meg tántorét, meg részegét,
Meg gyullasztja benned a' vért,
Kedves jó Káprálom.

Jobb író pennával élni,
Mintsem hijaban el veszni,
Vagy Burgus kezében esni,
S- még így is semmit nyerni,
Kedves jó káprálom.

Nem én tehát katonának,
Hanem jóvára hazádnak
Böltességét deákságnak
Meg tanulom Iskoláknak,
Kedves jó káprálom.

A *Gazda Péter* című komédiában az első jelenetben Martzi talán a toborzó első strófájából idéz változatot: „Dinom, dánom, tánczom járom, tölts, nem bánom, jobban járom” (Lásd kötetünkben az előző számú darab 49–50. sorait!).

A darab nyomtatásban először itt lát napvilágot.

SZERZŐ

A szerző személye ismeretlen. Mivel azonban a darabban említik a kolozsváriakat (19. sor), a feleki földet (71. sor), hegyet (232. sor), a fenesi országot (56. sor), a Szamost (233. sor), a Marost (234., 237. sor), Karánsebest (241. sor), kétszer is előfordul benne az *oláh* szó (393., 574. sor), bizonyára Erdélyben szerezték, közelebről talán Kolozsvárott. A kolozsvári dráma műhely terméke lehet. Innen kerülhetett el a sárospataki jezsuita iskolába, akárcsak a *Kincskapaló*, vagy mint ahogyan a *Gazda Péter* eljutott Nagyszombatba, a *fennhéjázó* Egerbe. A komédiában található témamotívumok, cselekményelemek egy része megvan a *Kincskapaló*ban, a *Prelukai Márton*ban, a *Gazda Péter*ben. Ismeretlen szerzőnk járatos volt az 1760 körül magyar nyelvűvé váló, elvilágiasodó iskolai színjátszásban, mely az adatok és fennmaradt szövegelemek szerint is meglepő gazdagsággal élt a jezsuiták iskoláiban. (Vö. VARGA Imre: Ismeretlen jezsuita vígjátékok. ItK 1993. 337–349.)

FORRÁS

A vígjáték közvetlen forrását nem ismerjük. Nem látszik valószínűnek, hogy fordítás lenne. A kellemetlen, kényes helyzetbe került szereplők önérzetét bántó kifejezések ismételtetése és a miattuk kijáró pofon, verés, majd az ezekért való bosszúállás; a ravasz, gazdjánál jóval okosabb inas letorkolását, megfenyegetését követő bocsánatkérés, segítségért való megalázkodó könyörgés követelményeként való akciók, ruhacserék, szerepváltások (a szerepcserék próbái!); az aranyértékeknek csalafinta módon történő megszerzése; a handabandázó nagyképű hűsködés, a nagyotmon-

dások és ellentétül a szükölő megalázkodások stb. idegen nyelvű és magyar vígjátékokból közismert fogások, cselekménymozzanatok voltak már az 1760-as évek táján. Feltételezésünk szerint ilyen motívumokból összeálló komédia, eredeti szerzemény a *Tökmagfilkó*. A tizenharmadik iskolát is kitanult, tenyérből olvasó, mindent tudó, csodakardot birtokoló, az aranyértékeket begyűjtő csalógarabonciás valószínűleg helyi néphagyomány elemei a vígjátékban.

ELŐADÁS

A darabnak csak a jezsuiták sárospataki iskolájában történt előadásáról vannak adataink. Itt 1768-ban kétszer is eljátszották. Mind a kétszer a principisták tanára vitte színre. Először farsangkor, február 11-én játszották az iskolában. Másodszor az egyházkertület plébánosainak a gyűlése alkalmával adták elő május 4-én: „sumpto prandio in Ambitu ... Extemporali theatro a professore Principiorum reproductus est Tök Mag Filko, magna cum approbatione praesentium Congregatorum”. (KILIÁN István, 1973. 163. – STAUD, II. 1986. 409.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A gondosan készített másolatot az alábbiakban jelzett igazításoktól eltekintve híven követjük. Azokat a rendezői utasításokat, scena jelzéseket, melyek a margón olvashatók, a megfelelő helyre soroltuk be. A szereplők nevét mindig teljes alakban, egységesített formában hozzuk. A szöveg előtt az URFI szereplőre kitettük az ékezetet, de a szövegen belül itt is a kézirat írásmódját követjük. Kiadásunk a másoló helyesírását adja, a kis- és nagybetűk írásában is. Csak a *K* helyett írunk mindenütt kisbetűt, mivel a kézirat szóközepeken is a nagy alakot használja. Csupán mint szereplőnek, a *Kapitány* szónak hagytuk meg a nagybetűs szókezdését. Az ékezeteket illetően az *ö, ü* értékű *o u* magánhangzók fölé ékezetet tettünk, ezt a lap alján nem jeleztük; azt sem, hogy a rövid és hosszú *ö, ő, ú, ü* betűket következetesen a mai gyakorlatnak megfelelőleg ékeztük. A középpontozásban a mai gyakorlatot követtük. A folyamatosan írt szöveget a szerepek szerint tagoltuk. Minden mondatot, minden szerepet nagy betűvel kezdtünk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

22 *tehát* – többször is előfordul *akkor* értelemben

56 *Felek* – Kolozsvártól délre fekvő helység; *Fenes* – Kolozsvártól kissé délnyugatra fekvő helység (Szászfenes)

76 *szemelőben* – személyesen

102 *ezentúl* – nyomban, rögtön (Többször is előfordul.)

206 *tüledre* – jobbra (Lovak irányítására szolgáló szó.); *hozzád* – balra (Ugyanúgy a lovak irányítására szolgál.)

241 A sorban halandzsaszavak. Bár Malabar létezik; indiai vidék neve; Karánsebes meg város Erdélyben.

273 *tizenharmadik iskola* – ezt tanulták ki a garabonciások.

376 A sor mögötti célzást nem értjük. *Botos bátor* valami garabonciás, táltos lehet.

393 *kondor* – göndör

506 *Mercurius grádics* – a barométeren a higany nyomását jelző fok

637 *legényt* a. m. legényt

649 *káprál* – káplár

677 *commotzióm* – testmozgásom

679 *tsinállon* – csináljon

14.

TÉKOZLÓ FITÓDI

Győr, 1795

TÉKOZLÓ FITÓDI

Sommája a Játéknak

Játékkal, todzodással mindenét el pazérollyá Fitódi, azért Balás tőle az örökséget el idegenéti. Igy utolsó inségre jutván, magát ki végeszte volna, ha tsak jó akaró Testvére, Kelemen veszett ügyét és eszét meg nem orvosolta volna.

FENN FORGÓ SZEMÉLLYEK

5

FITÓDI Urfi, a' Tékozló
KELEMEN, ennek Testvére
Siga, mind a' kettőnek kis ötsők
BALÁS, ezeknek Rokona

10

AMBRUS, Ennek Baráttya
BUGYORÓDI Hízelkedő Asztal-leső
BANCSI, Fitódi szolgája
MARTZI, Kelemen szolgája.

A Játék helye Fitódi háza.

7 [A szerepnév FERI. A szövegben sehol sem fordul elő, *siga* áll helyette.]

ELSŐ VÉGZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Bantsi, Marczi

BANCSI

15 Hip, hop, kutya még az eb is! Bezzeg, hogy ki leszünk ma! Ha csak markunkba nem szakad a farka, avagy fel nem akasztják a' hasunkat, olyan tractirt ütünk, hogy hét órszágra fog szollani. Fáczánt, fogoly madarat, isnefet, szarvast, vad disznót, őzet, kolbászt, májost, tüdőst, hurkát, gömböczet, mindent egybe gyűitöttünk. Az egy madár téj kívül minden vagon.

MARCZI

Jo napot, Bantsi, ippen te köllesz vala.

BANCSI

20 Hozott Isten, Marczi!

MARCZI

El butsuzott é a' parnátol Urad?

BANCSI

Régen. Talán nálatok most hasad az hajnal, most szólamlík a' kakas?

MARCZI

Egy két szót váltani lehet é az Uraddal?

BANCSI

Semmi keppen nem.

MARCZI

25 S' mi okbol?

BANCSI

Azért, mert most fontos dolgokba töri a' fejét.

MARCZI

S' vallyon mi baja érkezett?

BANCSI

30 Száz ezer vert tallér nyomja az erszényét, haboz magábon, melly uttal és moddal szabadullyon ezen vendégétől mentől hamarébb, mert ugyan sir a' pénz a zsebében.

MARCZI

Könnyű azon orvosolni.

BANCSI

Hogy, hogy?

MARCZI

Rázza a' nyakamba.

BANCSI

35 De nem ettél bolond gombat? Néked igen helyes recipe volna, ugy-is olyan vagy, mint az éheholt farkas.

MARCZI

Nagy irgalmasságot tselekedne, mert nálunk, mi tagadás benne, kitsin a' mérő.

BANCSI

Felejtí az irgalmasságot, de bezzeg tudgya ám a' tékozlást könyv nélkül az én Uram. Annyi a' fazék mellé szító jó barátya, mint a' *roszfű*. Ezek tsapják a' levelet előtte, és minekutánna zsirját ki sziják, suttomban tréfát űznek belőle.

MARCZI

40 Vallyon, Bantsi, ezen zabáloedókat nem furdallya olykor a' kiss-biró? Hiszem ugyan Istentől el fajult embernek kell lenni, a' ki igy jakabollya barátját.

BANCSI

Te is a' régi jámborok féle vagy! Avas predikátzio ez immár. Hozzá szoktak a' tzigány gyermekek a' szikrához.

MARCZI

Ugyé?

BANCSI

45 Biz-ugy-ám, eddig űzőbe volt a' boldogtalan együgyűség, de már mast fel nyílt az emberek szeme; már ki kopot a' világbul ez a' szokás. – Most pénz emberség, ruha tisztesség; kinek kinek saját haszna szines szívesség, – az a' nem tudom-féle igaz barátság tsak szép szó.

MARCZI

50 Rendes szokás! Tehát annyi tökéletes meg hitt igaz embereknek mind meg fordult volna az agya? De ugyan, Bantsi! Nem szurjaé szemedet ez az itt való gazdaság? Mért fülelsz mindenkor? Mért nem metzed meg torkát ennek a sok éhe holt tányér nyalónak? Volnék én néked, meg tanitanám én őket kesztyűbe dudálni.

38 [Az áthúzott *roszfű* fölött javításként: *vas*. Megbagytuk az creditit.]

BANCSI

55 Nem kéméllettem eleinten munkámat, meddig még hajtot szavaimra Uram,
de végtére néki-is inkább tettet a' lépes méz, mint a' savanyó lé. Azért szinte
eb rudon ki ad vala rajtam. Azomban husz páltzával lölkössen meg töreté
a' tsömört az hátomon. Én is más vágásban jártatom már kerekemet, mások
tobzodását nem nézem éh gyomorral. Én is szeretem a' szalonnás káposztát.

MARCZI

De te ugyan jó evezős lettél volna, ugy tudod a' palástot szélnek fordítani.

BANCSI

60 Ja, ki ki maga fazaká mellé szit. Hiszem a' te urad is egy szörű a' többivel. Az
sem jobb a' Deákné vasznánál. Az enyém egészen belé bolondult, testvére-
nek tanátsát parantsolat gyanánt fogadgya. Ha akarná, ki téréthetné fel vett
uttyából az uramat. De lám, ő nala-is közelebb az ing a' tsuhánál, ő a' legh
65 főbb dézmás az uram jószágába; el annyira, hogy már maid minden jószágunk
hozzátok által költözött.

MARCZI

Igaz, mert ő sem kéméli a' másét. Eleget rágom a' jót a' fülébe, de süketnek
mesézek. De ime az Urad.

MÁSODIK KIMENETEL

Fitodi és az előbbenyiek

FITÓDI

Hallodé, Bantsi?

BANCSI

Hallom, Uram.

FITÓDI

70 Sáfáromnak megmond, hogy nem tulajdonát költi, azért szoros marku ne
légyen; bötsületem ellen jár, midőn oly kémélve kél minden házomnál.

BANCSI

Igaz.

FITÓDI

Egy nyájos szót se veszteges véle, hanem kemény parantsolatomat add eleibe,
hogy mindenek bővségébe uszon palotám.

BANCSI

75 Ugy is mi haszon a' kintsbe, ha nintsen látczottya?

FITÓDI

Jól mondod, számba sem veszem a' többbit, tsak tisztességem fenn maradjon. Tellyes gyönyörűségem, ha, a' kik velem ki tenni mérészelnek, irigységgel bizonyittyák elsőségemet.

BANCSI

80 Szégyen is az, ha egy Gaballér hazába, mind a' kedé, uram, minden költés a' számvető táblára mutat. És, Uram, ha a' sáfár ilyen rossz büszkét akarna kedre költeni, tsak hordgya-el a' sátorfát.

FITÓDI

Én vagyok az Ur a' háznál, ha ő keme nem akarja szovamat fogadni, nyitva a' kapu, akár fel, akár alá. Azért parantsolatom szerént fizessen; a' tseléd-is mindenkor torkig lakozzék!

BANCSI

85 De mi ugyan éhel meg nem halunk. Lám, a' sáfárnak két arasz a' szalonnája. Mi inasokkal mind olyanok vagyunk, mint az háj vagy a' töltött galamb. Azonkévül annak a' számos éhel holt sohonnayságnak ez az ház konyhája, pintzéje, mindene. Tsak az asztalnak maradékja-is egy lakadalom fentartására untig elég volna. Mindenikünk népes barátságot tart, egész hatod izig ki terjedett barátságos atyafiságunk; s' mikor mi meg unyuk a' jólakást, hozzá
90 fognak a' tányértörléshez az atyafiak, s' olly helyessen, hogy mosás nélkül-is tiszta tükör asztali kiszületünk.

FITÓDI

(*Tábákolván:*) Azt szeretem. De még is ugy tetzik, mintha alább hagyot volna, ugyé, Bantsi?

BANCSI

95 Nem az, Uram, hanem szüntelen morog, mint a' sánta komondor, hogy mások jól meg töltik magokat, s' azomba ürül a' láda, fogyatékján vagyon minden. A pintzébe nem lehet válogatni, az élés házba még az egér sem kívánkozik. Ezen agg regét éjjel nappal dunogja.

FITÓDI

100 Bantsi, ember vagy a' talpadon! Ezen a' Goklesz semmirekellő emberen ki kell adni.

BANCSI

Eppen magam is azon töröm az eszemet. De tapogatva kell a' dologhoz nyulnunk, mert ugy akarom a' vizre vinni, hogy szározzan hozzam vissza. Az agg hörsök, hogy szurkos körmét szépétse, takarékos gazdának szinlí magát.

FITÓDI

105 Hasonlét az igaz mondáshoz beszéded; ezer fortély a vagy az ilyen emberek furtsa eszének. Én, mivel a' számvetéshez nem értek, unom is a' bajoskodást, hogy minden üdömet nyájasságba tölthessem, mindent gondviselése alá bocsátottam, s' már ő talán kénye szerént bitanggolya jószágomat. Te láss dolgodhoz!

BANCSI

De Uram!

FITÓDI

110 Mi kell?

BANCSI

Szinte ki üté oldalát, úgy meg dobbant a' szívem.

FITÓDI

Talán késértetet láttál?

BANCSI

Dugva mester emberekkel a' pitvarunk.

FITÓDI

Mit hoztak?

BANCSI

115 Ostromra fel gyűltek ide, talán pénzt akarnak tőlünk ki sajtolni.

FITÓDI

Mit? Én ezen mosdatlan pórság közé elegyedgem? Takarodgyanak ezennel!

BANCSI

Hát ha, Uram, mind úgy meg áll, mint a' kő fal?

FITÓDI

Lábánál fogva hánd ki mind az ablakon!

BANCSI

120 Nem vagyok Toldi Miklos. De tudom, mi tévő legyek. Fel öntetek velek a' garatra, könnyű lesz osztán az alkalom.

FITÓDI

Tsak tőled is osztán a' várból a' malomba ne mennyenek, mert még ma hasznodat akarnám venni.

BANCSI
Bizza ked rám, tudgya Pál, mit kaszál.

FITÓDI
Ballagj tehát!

HARMADIK KIMENETEL

Fitodi, Marczi

125 FITÓDI
Hát te itt vagy, Marczi?

MARCZI
(*Szomoruan:*) Itt, Uram.

FITÓDI
Mi bajod?

MARCZI
Semmi.

FITÓDI
Mit sohajtasz mint a' kárvallott tzigány?

130 MARCZI
(*Altum suspirat:*) Alig szuszanok, nem hogy sohajtanék.

FITÓDI
Mért olly bus és komor tekinteted, mint a' verembe esett farkasnak?

MARCZI
Urának szomorú ügyén vallyon lejtőt járjon é a' szolgál?

FITÓDI
Mit? Talám valami szerentsétlenség érte testvéretem, Kelemen?

MARCZI
Lakatot vetett a' számra, Uram, nem merek szállani.

135 FITÓDI
Vald ki mindgyárt!

MARCZI
De ha meg sajdittyá szállásomat Kelemen, bezeg akkor lesz ám még a' hadd
el hadd.

FITÓDI

Ne fély, még az ingemnek sem szólok semmit is.

MARCZI

Nó, tehát ha tzigért nem kött erre a' titokra.

FITÓDI

140 Bátran szólhatz.

MARCZI

(*Quasi flens:*) Az estve haza jövén innet Uram, husz ezer tallért vigyázatlanul el ejtett.

FITÓDI

Husz ezeret?

MARCZI

Biz annyit.

FITÓDI

145 Hát ily tsekély héjába valóság annyi but áraszthat testvéremre?

MARCZI

Méltán is, Uram, mert nints ám az ő szénája olly jó renden, mint a' kedé, és ő ezen pénzel adós volt, és még ma le akarta róni adóságát. Ugyan rajta voltam, hogy kedhez folyamodgyék.

FITÓDI

Hát ő?

MARCZI

150 Hogy a' hollók károgjanak rajtad, te hollók ebédgye! Pusztuly el esztelen tanátsodal együt, mellyel testvéremet is velem egy verembe ejtenéd! S' evel ki adá a' letzkét.

FITÓDI

Szegény Kelemen! Eredgy izibe a' gondviselőmhöz, mondván, husz ezer tallérral segítsen ügye fogyott testvéremen!

MARCZI

155 Tetézett áldásokat áraszszon az Urra az Isten!

Bugyoródi, Fitódi

BUGYORÓDI

Jó napot, kedves barátom!

FITÓDI

Örvendek jelen léteden. Be jó színbe öltöztél! Tarka barka vagy, mint az Isten madara.

BUGYORÓDI

160 Mit itélsz, ily korban, ily tekintettel és termettel birván, mi nélkül szü-
kölködném? Nem töri nyakamat az inség sulyos igája, azért fenn hejázni,
alakoskodni, nagy göggel emelgetni szememet, testemnek s' elmémnek ritka
tulajdonságait szégyérezni legh főbb gondom. Egyebekbe keresi kedvemet a
szerentse, a' kinek első szülöttöd látod bennem. Ez bőv kézel reám méri
165 ápolgatásit, és minyájok szemét, eszét, akár merre lépjek, reám fordéttya, meg
is nyugtattya rajtam. Így a' ki furtsa észel és hozzám fogható tulajdonsággal
bir, nem tudgya, mi a' szükség; nem szorul zab pogátsára vagy foghagymára,
hanem turkálhat a' fejér tzipóban és petsenyében.

FITÓDI

Érdemedet nagyinak ösmérem; hogy a' szerentse mostohád ne légyen, igen is kívánom.

BUGYORÓDI

170 Szoptató Dajkám az nékem. Semminek Ura nem vagyok, de éltető két helyes
istápom vagyok.

FITÓDI

Mondhatsza Barátodnak?

BUGYORÓDI

175 Első a' Játék, az után a' számos és pénzes pajtáság. Mielta a' szegénység meg
kornyékezet, bánatot, törödést, szükölködést nem ösmerek. Nosza, Barátom,
lépj te is ebbe a' nyomba. – De mit adsz nékem, mert jó hirt hozok?

FITÓDI

Nem mesész?

BUGYORÓDI

Egészlen meg ujjul kedved.

FITÓDI

Részes lehetek é e' jo hirbe?

BUGYORÓDI

180 Ugy-is te lészel minden végzésimnek átsa, kovátsa. Először tehát ma Bachusnak vig poharát huzomossan akarom veled köszöngetni. Másodsor nem olly népes, mint válogatott és mulatásratermett társoságot idéztem hozzád, Tetziké?

FITÓDI

Nagyon le kötelezed szivességemet te hozzád.

BUGYORÓDI

185 Többet hallomásodnál láttandasz. Azomba pedig mitsoda reménységgel táplálsz? Jól terétett asztalhoz ülhetünk é ma, lesz é, a' mit hörpögethessünk? Itt a' sok hegedűs és mindenféle enekes? Ma ugyan tsak tégy ki magadért!

FITÓDI

Semmit tölletek el nem tagad tehetségem.

ÖTÖDIK KIMENETEL

Ambrus, Siga és az előbbenyiek

AMBRUS

(Szép egy pár rigó! Egyik bolond, másik hízkeldő, meg találta a' zsák a' foltyát.) Mint vagy, Fitodi?

FITÓDI

190 A mint látod. (*Ridendo:*) Ma talán bal lábbal keltél fel az ágybul? Olyan mord kedvű vagy, mintha vad almát rágtál volna.

AMBRUS

S' ki nyöghetné el boszonkodás nélkül?

FITÓDI

Mit morogsz, mint a' Medve?

AMBRUS

Én a' szegény atyáddal nagy barátságban éltem.

FITÓDI

195 E' nem ujság előttem.

AMBRUS

De bezeg'az volt ám embert bötsülő, meg ért eszű, barátságot fen tartó ember.

FITÓDI

Tudom, hová mutat beszédednek feje, hogy tudni illik bötsületemre válik barátságod.

AMBRUS

200 Ha azt állétanám is, meg nem torkolhatnál, de most más vadat nyomozok. Azért jöttem ide, hogy már egyszer légyen eszed; ebre korpát, ludra szénát ne veszteges, mert ma holnap a' tseberből vederbe szállasz.

FITÓDI

Az atyámnak élő képe, minden szája mozdulása ilyen szabásu volt.

SIGA

205 Bíz ugy, édes Bátyám, vigyáz magadra, és számot ves erszényeddel, mert nints olly sok, ki el nem kélly, ha nem kémélik. Ma holnap azt mondgyák rólad: Volt az apjának, de nints a' fiának; és még zab kenyeret is jó izűen meg eszed.

FITÓDI

Még a' gyermek-is belém meri vágni nyelvét? Halgass, mert – Vakarodj inkább, és tanuld a' Letzkédet!

AMBRUS

Sótt, végy jó példát ötsédttől, ki okossább immár most, mint te vagy.

SIGA

210 Hátrább az agarakkal, Bátsi, mert a' kitsiny ember sem szalma szál! Kitsiny a' bors, de erőss és gyors.

FITÓDI

Halgass, mondtam már, mert majd borsot török órrod alá!

AMBRUS

Ej, be meg változott a' kárpit, be meszsze eszet ez a' gyümölts attol a' jó fától. Bezeg el pazérolja ez atyának verétékjét és meg kémélet keresményét.

FITÓDI

215 *(Ridendo ad et cum Bugyoródi:)* A' világra, így beszéllet az atyám is. Az is szüntelen dunogó légy volt a' fülembe. – Tessék le ülni, Ambrus Gazda, könnyebb lesz prédikállani!

AMBRUS

(Sedet:) Fel-is adom a' fekete levest, ne busulj, tsak résen tartsd füledet.

FITÓDI

(Ad Bugyoródi:) Üllyünk le mi-is, majd tsudát hallunk. Mondod tehát?

AMBRUS

Hogy te néked egy pénz árra eszed sints; és ez az első tzikely.

FITÓDI

220

No tsak no, rajta! (*Ad Bugyoródi:*) (A' szárába szállot az esze szegénynek.)

AMBRUS

A második pedig, hogy mint a' dögre a' hollók, ugy kába esztelenségedhez a' sok lé nyaló öszve gyülekezik. Ezek, hogy értékiből hapsolhassanak, mézes madzagot vonnak szájadon keresztül. De tsak vessen vakot a' kotzka, meg ládd, hogy borsos lesz árra a' sok édes szónak.

SIGA

225

Ej, Bátsi, nem minden bokorban fekszik a' jó barát. Vaj ki ritkán vannak vetve a' jó barátok! És ezek valaha a' jó tett helyébe innod sem adnak, hanem posványba vezetnek.

BUGYORÓDI

De, Ambrus Uram, vallyon kik azok a' lé nyalók?

AMBRUS

Magad vagy az or-gazdáják.

BUGYORÓDI

230

Ha valamit nem tekéntenék, országoosan meg lakoltatnálók szemtelenségedért, mert olyat beszélsz, hogy az eb sem venné fogára.

AMBRUS

Nints külömben, én álmot nem hüvelyezek.

FITÓDI

235

Hadd, ne boszongodgyál, nem látod, hogy ki szöktek nála a' felső várbul! De Ambrus, oly hoszszu a predikatziód, mint a' szent-Ivány éneke. Nem tudod, hogy rövid predikátzio és jó hoszszu kolbász tetzik a' parasztoznak?

AMBRUS

Egy kérdést teszek még. Nem veszel butsut ezen vigyázatlan tikozlástul? Ime, látod, mely sik nyak törő jégre hempelygeted szerentsédet?

FITÓDI

240

Haszontalan papolsz, ki nem vetsz sarkomból semmi mesterséggel. Untig eleget szenvedtem Atyámnak zsobráksága miat, a' ki engemet, mintha örökbe tartott volna fel, mint egy kopó kölyköt, ugy nevelt. Se szolgám, se lovam, se kotsim; soha pénst sem látom szememmel. Mivel ő olly telhetetlen sobrák ember volt, hogy még azt-is meg siratta, a' mit meg evett, fiát is oly bolondá

245 akarta tenni. De itt-is van ám, a' mi van, nem ütötték tökkel a' fejemet. Ó már
bé hunta szemét, el patkolt, hálá Istennek; örököse vagyok pénzének, aval
élek bötsületessen. Nyalkaságra, tzifraságra költök eleget. Vagyon módom
benne, mint az Antalnak az eb ütésben. Nem tsókolgom én a' pénzt; azért
verik kereken, had kelyen. Azért is én annyi kedvet, mennyi gyűlöletet ő,
találok mindenüt.

AMBRUS

250 Helyes halotti ditsérettel tiszteled atyád emlékezetét! O, boldogtalan atyák,
sok jó falatokat el vonnak szájoktul háloadatlan és sok izzadságokat egy nap
el pazérló fiaikért.

SIGA

Akár mint hánd a' borsót a' falra, de nem ragad rajta. Ej, Bátsi, tovább kell az
embernek orránál látni.

FITÓDI

(*Sumit tabac:*) Nints valami még hátra, Ambrus?

AMBRUS

255 Nintsen.

FITÓDI

Isten tehát veled!

AMBRUS

Rohany hát nyakra főre a' veszélyre!

HATODIK KIMENETEL

Fitódi, Bugyoródi

FITÓDI

El hordá már a' bagariát a' fél eszű.

BUGYORÓDI

Mért hajtasz beszédére?

FITÓDI

260 Szüntelen tsak papol! Bolondság az dolga! Had papollyon, had pörölylön,
szamár rivás nem hallik Menyországba. Azon kívül-is merő irigység beszél
belőle.

BUGYORÓDI

Vesd ki eszedből ezen epe indító mondásokat, legyünk vigan, forgássunk nagy
poharakat! De minekelőtte a' vendégeket meg látogassuk, halladsza!

265 FITÓDI
Mít?

BUGYORÓDI
Adgy nékem két száz aranyat költsön!

FITÓDI
Örömet le olvasom.

BUGYORÓDI
Igen jól van.

MÁSODIK VÉGZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Kelemen, Siga, Marczi

MARCZI
Hát nem várják meg ketek a' vendégségnek végét?

270 SIGA
Kinek ne indulyon meg epéje ezen zurzavarba?

MARCZI
Olyan az Urfi, mint a' tűz.

KELEMEN
275 És kibe ne forjon fel a' méreg? Annyi a' vendég, mint a' tábor. Leg híresebb szőlőknek levét köszöngetik. Soknak eb szőlő sem terem a' kertyekben, és most a' bort válogattják. Az étkeknek se szere, se száma. Minden tartománynak különös tsemegéje tölti a' koplaláshoz szokot gyomrokat. Nintsen hossza, vége a' sok élhetetlen énekeseknek, a' kiket szinte abrontoszni kell, mert olyanok, mint egy duda.

MARCZI
280 Vajki derék szívárványa van azoknak, Uram! Egy huzomba négy itzét-is fel szi. Nem-is tziintzog hegedűjök, ha tsak a' durrogó sípot meg nem kenik. Uram, még a' ked testvérenek el megyn mind az esze.

SIGA
Mindazonáltal nem kell bánni ezt a' más vigasságot; Pokolba is esik néha egy

268 jó [Értelemszerűen jav.]

innep. Én is jól laktam, azonkívül jól meg raktam zsebeimet tsemegékkal. Elő szedegetem néha néha usonnára.

KELEMEN

285   Értesz hozzá mint a' tyuk az abchez. Az ilyen vigasságot, mint a' Pénteki vig tánczot és meg evett malatzot vasárnapi bu talállya. – Bezeg nem ver botot a' bátyám pénzéből az ördög. Nyoltzvan ezer tallérja mint a' füst ugy el enyész. Tapsol, midőn láttya, hogy mások széltibe turkálnak javaiban.

MARCZI

Igaz! Ugyé Uram, emberül meg keresém a' husz ezer tallért?

KELEMEN

290   Sokkal tartozom furcsaságodnak, de még is egy tövis van szemembe. Tudniillik, hogy Fitodi olyan hiszemmel vagyon felőlem, hogy rend kívül vadászom hasznomat.

MARCZI

Nem tudgya ked, Uram, hogy nints az elmének és nyelvnek rokontzája.

SIGA

Nem esik ugyan a' forgáts vágás nélkül, mindazonáltal ki dughattya bé az embereknek lotsogó száját?

MARCZI

295   Azon kívül pénzének, nem személyének köteleszte ked barátságát. Felejtsük akár minémű vélekedését, tsak pénzét magunknak ejthessük.

KELEMEN

Balitéletedet nem vitatom, mindazonáltal tudd meg, hogy holtig fenn marandó barátság tsatol testvéremhez.

MARCZI

300   Igen el veti ked a' sulkot, Uram; tudom már én is süvölteni a' szép izzel béborított horgot. De tsak ráncsa ki egyszer a' gyéként alóla a' szerencse, mindgyárt ösméretlen nevét költöd.

KELEMEN

Nem ösmérsz még engem, Marczi.

MARCZI

305   Mint a' rosz pénzt. Azért ne tétesse magát az Ur, mert engem ugyan el nem ámét. Az igaz barátság nem kapdos máséből, nem irányozza a' hasznot, nem szabja az értékéhez a' szivességet.

KELEMEN

Én is azt tartom.

MARCZI

Eb hidgye, Uram! Könnyebb ám a' hazug embert utol érni, mint a' sánta ebet.

KELEMEN

Mitsoda? Most mindgyárt –

MARCZI

310 De Uram, ha taréját emeli ked, úgy el hiszem inkább, hogy akár meg esküdgyem rajta. De fordítsuk az evezőt. Fitodi, hogy bővebben tölthesse tarsolyait kednek, ugyan nagy fába vágta a' feiszét.

KELEMEN

Hogy hogy?

MARCZI

315 Meg egyezet Domokossal a' jóságának és egész örökségének árrán. S' már által is estek az áldomáson. 'Tsak a' Bantsi tudos a' titokban, a' ki aztot még melegébe ki tálalá előttem.

SIGA

Bizonyára nem titok, a' mit egyszer ketten tudnak.

KELEMEN

Helyessen esett a' dolog.

MARCZI

Azok szája izére kétség kívül, a' kik ötet egészen meg mellyesztik.

KELEMEN

Hogy tudod? – Én voltam azon alkunak mozdétója.

MARCZI

320 Mit? Hát még ked taszétá a' sikra a' fél eszű testvérét?

KELEMEN

Tsak szín az Domokos neve, én vagyok a' vevő.

MARCZI

Boldog Isten! De hol tudott ked annyi pénzt teremteni? Hiszem az Urnak sem szorják lapáttal a' pénzt.

KELEMEN
325 Meg fejtem Fitódi erszényét. Sőt, ő maga kezemre szolgáltatta a' költséget,
gyakor és drága ajándékjait hozzám jártatván.

MARCZI
Szép szándék!

KELEMEN
De azért hirembe, nevembe ne szennyeséts!

MARCZI
Sőt, okosságán az Urnak álmélkodom.

KELEMEN
330 Más moddal veszőbe indult jószágítol az végső el pusztulást el nem tilthattam
volna. De még többet mondok. A' jószágáért le-olvasott pénz-is hozzám,
gazdájához vissza került. Mostan azon hányom az eszemet, hogy a' többit-is
haza költöztessen. De Ime, Fitodi. Tszítsd ám a' kereket!

MÁSODIK KIMENETEL

Fitodi és az előbbenyiek

FITÓDI
Nagy mostohaságot tapasztalom, Kelemen. Gondoltam, segítesz a' gazdál-
kodásban, és az egész terhet vállamon hagyod.

KELEMEN
335 Éné? Hogy még mélyebben taszétalak a' sárba? – Tennen házodba meg
indult reád az ostrom, szemem láttára kopasztnak, mellyesztenek kedvek
szerént minyájon. S' én azt mind el nyögjem? – Nem, azt el nem tűrhetem,
le mondok barátságodrul.

FITÓDI
Meg veted tehát barátságomat?

MARCZI
340 Vég butsut veszünk tőled, s' emberül tselekszünk.

FITÓDI
Hát ez az bére igaz szeretetemnek?

MARCZI
Uram, mit szemetezünk itt?

FITÓDI

Hát te-is reám fordítod a' kaszát, Marczi?

MARCZI

345 A mennyi szelédtség van a' parduczban, annyi kegyelem te hozzád az én szívemben.

FITÓDI

S' mivel tudtam kedveteket szegni?

MARCZI

Esztelen tékozlásoddal.

FITÓDI

Gyertek, édes testvérim!

MARCZI

350 Uram, még kedet is el ámitya; és jóra bizza ked a' Sigát. Tudniillik ebre a' hájat.

FITÓDI

Takarodgyál, béka száju!

KELEMEN

Ha guladozó szeretetemnek utolsó szikrája még pislog szivedbe, állj meg egy szóra!

FITÓDI

Meg állok, parantsoly.

KELEMEN

355 Ha tanátsomra hajlasz, költözködjünk ki apróstól tsepőstől a' te jószágodba, ottan mind ketten helyeshessük lakóhelyünket. Meg ládd, az ott való tsendes élet meg untattya veled ezen városi nyughatatlanságot ... Meg némulsz? Talán nem szájad izére tanátslottam?

MARCZI

360 Hallomásom szerint egész paraditsom azon jószágod. Annak erkélyes kies épülete, ritka vadas kertye, lugosokkal boltozot árnyékossai, ezer térengetésre el terelt pisztrangos folyami, külömbféle gyümölcsöket tenyésző tsemetái tiszta gyönyörűség.

SIGA

Bezeg, foghatnék én ot sok fülemilét, és kereshetnék mádár fészkeket. Azért, édes Bátsi, holnapra kelvén, költözzünk ki mindgyárt!

KELEMEN
365 De mi kedvetlenséged érkezett, hogy egy szót ki nem tudok belőled fatsarni?

FITÓDI
(El árula Domokos.)

KELEMEN
Szokatlan némaságod egészen el keserét, rossz gyanúságra kell fakadnom.

MARCZI
Nékem ugyan valami jutot eszembe, de ne szóly szájam, nem fáj fejem.

KELEMEN
Büntetlen léssen bátorságos szollásod.

MARCZI
370 Akár miben is fel mernék fogadni, hogy más kezében van immár a' jószág. Ma holnap ez a' ház is kotya vetyére kerül. Az után Fitodinak az utza közepén vetik meg a' paplanos ágyat. Bezeg, akkor adod ám meg az árrát a' többinek, bezeg, sétálhatz akkor mint a' kunok ebe a' homokon.

FITÓDI
Szemlátomást tapasztalom Domokostul való el-árultatásomat.

KELEMEN
375 Én-is ezennel ezen szép ujságot meg viszem a' Balásnak.

FITÓDI
Jaj, ha ő néki fülébe megyen, oda az örökségem.

KELEMEN
Az öreg bátyánk előtt nem lehet el rejtennem ezen bölts gazdaságot.

FITÓDI
Ha tsak példázva meg emléted-is a' dolgot, azonnal –

KELEMEN
Mit azonnal?

FITÓDI
380 Azonnal a' vízbe ugrom, vagy katona leszek, vagy éles törömmel ki verem testemből lelkemet.

MARCZI
Ne éppen oly vitézül! Másképpen is el lehet még boronálni ezt a' dolgot. Hánd fel eszedet, talán találtatik még valamid, a' mivel száját Uramnak bé dughasd. Mennyibe adtad el a' jószágot?

385 FITÓDI
Száz ezer talléron. Ebből le faraghattok, a' mennyit tetzik, tsak a' titok kösz-
tünk meg maradgyon.

MARCZI
Jólehet nagyobb büntetésre vakmerőségeddel kötelezted magadot, mindazo-
nálal a' testvéred kegyelmes biró, ötven ezerrel meg elégétheted.

FITÓDI
Mindgyárt leolvasom.

390 MARCZI
Kivánodé, hogy én is tokba tartsam a' nyelvemet?

FITÓDI
Igen is, kívánom.

HARMADIK KIMENETEL

Előbbenyiek Fitodin kívül

MARCZI
Ezer fortéllyal bir ked, Uram.

KELEMEN
Még nem is gyanakodik rólam Fitodi, eszébe sem jut, hogy én vettem meg a'
jószágat.

395 MARCZI
De ugyé, magam-is ugyan tsak tudom hájazni a' tengelyt?

KELEMEN
Jutalom nélkül nem is hadgya Fitodi munkádot.

MARCZI
Tudni illik, hogy le vágom a' fát alatta.

KELEMEN
Magad tanum lehetz, hogy mint egy sárba tapodgya kintseit.

400 SIGA
Egy tál korpán utolsó fillérig meg lehetne szegényt fejni. De, Kelemen, tréfa,
a' mi tréfa; de ez a' dolog nem mese, hanem leki üsméretedben jár. Nem érzesz
é valami furdalásokat?

KELEMEN

Tiszta vas a' mellyem, az ilyen apró fullánk meg nem járja.

MARCZI

Nékem tehát kővé kell válni, hogy bátrabban öszve szövetkezzem keddel
Fitódi meg kopasztására.

KELEMEN

405 Nints egyéb tárgya munkálkodásimnak.

MARCZI

Jó féle juhok az együgyűek, mert azokat nyirni, fejni, térengetni tetzés szerént
lehet.

KELEMEN

Hatsak én vinném őtet a' vizre, türhető volna nyavalája.

NEGYEDIK KIMENETEL

Az előbbeniek, Fitodi

FITÓDI

Ehen ötven ezerre hiteles petsétes levél.

MARCZI

410 De bátorságos é?

KELEMEN

Nintsen semi homály benne.

FITÓDI

Ez talán meg kötheti a' hir harang ütőjét.

MARCZI

Az Isten áldgjon meg! Az én nyavalyámnak evvel az orvossággal még
gyökerét-is ki gyógyitod.

FITÓDI

415 Vald ki igazán, helyre hoztam é már a' régi szövetséget?

KELEMEN

Ujra fel állítottad.

MARCZI

(Pedig ugy szeretik egymást, mint az eb és a' matska.)

FITÓDI

Balásnak sem repéted fülébe tselekedetemet?

KELEMEN

Eszedbe se jusson!

FITÓDI

420 Hát a' te nyelvednek lesz é tartalékja?

MARCZI

Én már el is felejtettem; sótt, néma lettem.

FITÓDI

A vendégek régen ohajtanak benneteket.

KELEMEN

Mindgyárt udvarlunk nékik.

MARCZI

425 Én másként azt hallottam, hogy erőss télnék kell akkor lenni, mikor egyik farkas a' másikat meg eszi. És ez a' két testvér valósággal egyik a' másiknak farkasa.

ÖTÖDIK KIMENETEL

Fitodi

Soha fel nem vehetem Kelemen természetét. Szüntelen változik, mint a' tündér. Tudgya a' kő, mitsoda forgó szél hajtogatta eszét. Egy nyomba mosolog és
430 dul ful, dörög és simogat, keres és kerül, haragomat gerjeszti és le tsendesíti. Egy szóval merő szívárvány ezer változása. Dorgálódik tékozlásomért, s' maga legh markossabban nyul erszényembe. Eleget töltöm, de telhetetlen szoros zsákja. Azért tartok tőle, ne talántán barátsággal ortzázott légyen értékim meg kívánása. S' még akkor kopnék fel nékem az állam, ha ki pusztítván mindenemből, barátságából is ki fejtene. Legh főképpen a' Balás meg sajdittyá tselekedetimet, ebestől,
435 matskástól oda vagyok. De igen bal itélettel vagyok testvérem felől! Szeret ő engemet, mint a' szeme fénnjét, tsak egy kevesé hasznát kereső ember. Igaz, szinte el felejtkeztem a' vendégekről.

HARMADIK VÉGZÉS

ELSŐ KIMENETEL

Martzi, Bantsi

MARCZI

Nó, talán a' gondolatidat akarod az ujadra fűzni, hogy oly mély elmélkedésbe merültél?

BANCSI

440 Uramnak tselekedeteit nyesem, a' kinek egy szikra józansága sints.

MARCZI

Mi is sajnállottuk balgatagságát, de látván, hogy nem fog rajta a' jó intés, hogy késő az agg ebet szélédeteni, az ő kárán mi is epülünk.

BANCSI

445 De láttyuk nevezetes billyegjeit jó szándékotoknak. A' többi izenként fallyák jószágunkot, de Kelemen egyszeribe el sülyeszti mindenünket feneketlen vágyodásinak őrvényébe.

MARCZI

Mi uj mesét koholtál ki? Nyilván álmodozol.

BANCSI

450 Felejtí a' fájdalom a' mesét és az elme futtatást. Az étel italban turkálnak vala, még a' többi, meg zerdüle hirtelen a' kotzka, meg ereszté ideig fékét Fitodinak a' szerentse; azon közben tétovázni kezde. Végtére el rablá Kelemen. Kotz-káról kártyára kelének, de tsak mellettünk lón a' veszetség, fel dulá Fitodit az Urad, házából, pénzéből, mindenéből ki forgatá.

MARCZI

Szemesnek való a' játék. De mely balgatagság volt mindenét egy uttal kotzkára vetni! Mit azomba Fitódi?

BANCSI

Vidámsággal kendőzte halálos sebét.

MARCZI

455 Már mihez nyultok?

BANCSI

Oda vagyunk pereputyostul, és koldus táskára jutottunk. Majd ajtótok küszöbét fogjuk koptatni. Ha még is hamar el patkolna az öreg Balás, talpra állana el esett ügyünk. De aztot bottal sem lehetne agyon verni.

MARCZI

460 Nem kellenék, igasság szerént, 60. esztendőnél tovább nyuitani eleteket az eféle pénzes öregeknek; de látom, egy némely közülök még ifju legény gyanánt rugja a' port.

BANCSI

465 Ezen az vén Baláson esztendőnként kétszer is ki üt a' halál képe, de ugy a' derekához van ragadva a' lelke, mint a' kő közé rakott szeg. Sokszor késztyük már a' Szent Mihály lovát, varrattyuk a' gyászt, azonba érkezik a' kelleetlen posta, hogy megint meg jött a' lelke. De ha valaha, most ugyan szepegek. Hallom, hogy bé kullogot a' Várasra a' vén szatyor; legh alább hirdetik a' koffantyuk, hogy ma elé hozzák a' lidérczek. Ha bé talál hozzánk toppanni, mint Bolond Istok Debreczenbe! Előttem a' képe: néki merevenyéti szemét, fülét erre a' zajra, és akkor tsak bucsuzzék az örökségtől Fitodi.

MARCZI

470 Abba kétség nem lehet, ha tsak egybe nem ütitek fejeteket, és szaporán valamit ki nem koholtok.

BANCSI

Jaj, oda vagyunk! Farkast emlegetünk, és ehen, hol kullog. Olyan, mintha a' sirból huszták volna ki! Phi, canis fol/us, no most ugyan oda vagyunk mint falustul! Mit mondgyak? Mit hazudgyak? Te haitsd ám a' malomra a' vizet!

MARCZI

475 A mennyira tsak lehet, fel tekerem eszemet. De magába morog valamit, hánnya veti fejét, állitsd lesre füledet.

MÁSODIK KIMENETEL

Balás és a' voltak

BALÁS

Kívánom látni, ha emberé é szavának unokám; minapi levelében fogadja jobbulását. De fogadás és meg tartás két dolog.

BANCSI

(Igaz az.)

BALÁS

480 Ha ura fogadásának, már Cáto lett belőle. Hej, ha ezt igaznak találánám, ugyan meg gyúlne kedvem!

MARCZI
(Tudod-é, mit kell fillenteni?)

BANCSI
Veszem észre.

BALÁS
De ha legh kisebbbe útól érem, szemem elejbe nem kerüllyön, mert – találok
485 én okossabb gazdát javaimnak.

BANCSI
(Meg jövendőléem, ugyé!)

MARCZI
(Sarkon ért téteket a' veszély. Ereszkegyél beszédbe véle!)

BANCSI
Téged szemlélek-é jó Uram, Balás Uram! Hálá Istennek, ki illy szerentsével
boldogét engem!

MARCZI
490 Egészen meg vidámult lelkem, hogy tisztelhetlek.

BALÁS
Tartson meg Isten mind kettőtöket! Hogy s' mint van Fitodi?

BANCSI
Egy szakasz üdőtől fogva túrhető képpen.

BALÁS
Talán valami nyavalja bántya?

BANCSI
495 (*Suspirat.*) Bár igazat ne mondanál! De az én eszem szerént tsekély mulatás
van a' tanulásban. Egy darab üdőtől fogva tsak a' könyvekbe bujkál, éjjel
nappal azok közt fészkelődik.

BALÁS
Ez örvendetes hir egészen meg ujit.

BANCSI
Eleinten kivált olly mohon falta a' tudományt, hogy meg is tsemerlett benne,
de már lassanként fel lából betegségéből.

BALÁS
500 És a' tsintalan arról engem nem is tudósétot!

BANCSI
Jaj, Nagy Uram, hogy bátorkodott volna?

BALÁS
S' mértne?

BANCSI
Szeme fénnyénel drágább előtte egészség. Tartott tőle, hogy abba kárt ne tegyen ily szomorú hirrel.

BALÁS
505 El tellek örömmel. Tehát, Istennek hála, már eszére tért!

MARCZI
Miólta belé kapot a' tanulásba, olyan ember vált belőle, mint egy darab kenyér: jámbor, józan, mértékletes, takarékos, kellemetes, többet nyom akkora darab aranynál, mint maga. Egy szóval meg érdemli, hogy posztóba varják a' fejét.

BALÁS
510 Örvendek rajta. De semmi emlétést nem tesztek gazdasága felől, pedig a' nélkül egy babkát sem ér az ember mostani világban.

BANCSI
Abban semmi jót utánna nem mondhatunk, mert mód nélkül szoros marku; bár Marczi légyen bizonyosságom.

BALÁS
Marczi, nem fillent-é most?

MARCZI
515 Nékem ugyan semmi közöm hozzá, de már vezeték neve a' fősvényi títulus.

BALÁS
O, drága unokám! Mondgyák ugyan a' fél eszű emberek, hogy égbe kiáltó vétek a' fősvénység, de –

MARCZI
Jaj, hát csak a' fél eszűek vannak oly ítélettel?

BALÁS
520 Én olyan hiszemmel vagyok, hogy a' szorgos takarékoságba ezerte nagyobb öröm vagyon, mint sem a' pazérlásba.

BANCSI

Ő is mindenkor csak ezt a' bakot nyuzza, szüntelen ezt a' regét dudollya, úgy hogy csak nem meg süketültem immár belé.

BALÁS

Tehát egészen meg változott magátul.

BANCSI

525 Elég ortzánk pirulásával halljuk mindennüt szép ditséretét, hogy somfánál főzet.

BALÁS

Haszontalan nyelvek tsátságása ez. (*Tergit oculos:*) A' könyvem is ered örömbembe; meg ölelem mindgyárt ily kedves unokámot.

BANCSI

(*Retinet:*) Ne fárazd magadat!

BALÁS

Nem nagy fáradság.

BANCSI

530 De még is. –

BALÁS

Mit még is?

BANCSI

(No, most a' sárba maradok.) Marczi-is meg mondhattya bár.

MARCZI

Itt egészen meg fordult a' rendtartás. Fitódi egész étszakákat gyertyász, és csak délbe aluszik.

BALÁS

535 Ez ugyan tsuda, hiszen az előtt halálba gyűlölte az olvasgatást.

MARCZI

Most étszakával pótolya meg unt henyélését. Ilyen az ifjuság, hajlékony és forgó minden felé.

BALÁS

Alig várom, hogy ötet láthassam.

MARCZI

Nem kell szegénkét álmából fel zaklatni.

BALÁS

540

Kedvemért, tudom, örömet félbe szakasztya aluvását.

MARCZI

Igen, de nem tanácsos hirtelenkedni, legh alább várd meg, had alkonodgyék!

BALÁS

Örömöm s' kívánságom nintsen hatalmomba.

BANCSI

Mivel tehát szavunkra nem akarsz hajlani, el jöveteledről hirt teszek.

BALÁS

Mondgyad tehát, hogy nagy lélek apadva utánna sohajtozok.

HARMADIK KIMENETEL

Balás, Marczi

BALÁS

545

De mitsoda iszonyu zenebona ez, mintha fel szabadult volna a' Vásár?

MARCZI

550

Egy az, Uram, hogy legh fő képpen az utolsó betegségétől fogva úgy hortyog, mikor aluszik, mintha ökör bőrt vonnának a' fagyon. Más az, hogy mivel most unokád a' böltességet hajháza, mindenféle böltseket öszve gyűitöget. Ezek felette tüzes emberek, mindenen mindgyárt öszve kapnak, osztán el perlekednek három négy oráig-is.

BALÁS

Tehát böltsek vannak ide bé?

MARCZI

Igen-is, ez a' gyűlés háza.

BALÁS

Hát ezek kiáltása nem veri ki az álmod Fitódi szeméből?

MARCZI

555

Éppen nem, mert ő a' negyedik rend házba vetet ágyat magának; álmából fel serkenvén, le tsap véletlenül közikbe, ezek elejbe rakják, ha valamin meg alkuttak. El húlnél belé, ha hallanád, mely böltsen nyomozza ellenkezőit, mely fontossan vitattya fel vett leleményeit.

BALÁS
Nem birok örömmel!

NEGYEDIK KIMENETEL

Fitódi és az előbbenyiek

FITÓDI
Mit látok? Örömembe meg némul nyelvem.

BALÁS
560 Had kapsollyalak mellyemhez, kedves unokám! Tellyes vigasztalást árrasz-
tasz mind eddig bus fejemre. Szivemnek keserves aggodalmi, fájdalmas szo-
rongatási butszuzatok! Unokámnak változása tetézve reám méri a' vigasságot.

FITÓDI
565 Bölts kormányozásod vezérlette bátorságos révre ezer veszély közt tévölygő
iffjuságotat, a' melynek déltzeg vágyodási mint ama rettenetes tsatázó habok
régen el buritották volna gyámoltalan fejemet, ha okos szivesség a' kormány
mellől el állot volna. Már ezentúl nyomdokidba lépnem fő munkámnok tar-
tom.

BALÁS
570 Tsordulnak könyveim ezen változásodon. (*Tergitur oculos.*) Mindazonáltal,
fiam, mivel az étzakát nyugovásnak szánta a' természet, erődnek gyarlósága
aztot egyébre szánni tilalmazza. Hamar inat üt, a' ki igen serénkedik. És azért
vagy oly halovány, azért tsak tsontod és bőrod, hogy igen tanulsz.

FITÓDI
Nem barátom az éjeli baglyok szokása.

BALÁS
Hiszem ezek mondgyák.

FITÓDI
Hazudnak.

BANCSI
575 Haszontalan szépéted rosz rendtartásodat, (*innuit oculis*) hogy a' vadak tsil-
lagja a' könyv mellé ültet, s' az hajnal hasadása térít el mellőle. Már mind ki
tálaltuk Balás előtt.

FITÓDI
Mivel már enyibe van a' dolog, mi tagadás benne, biz a' nints külömben.

BALÁS

Onnan nem tsuda, ha egésséged meg bomlot.

FITÓDI

580 Én mindég olly fris és egésséges voltam, mint a hal.

MARCZI

Mit? Hiszem tsupa mirigye egésségednek az étzakázás. Hát a' napokban mért valál ollyan fonnyat, mint a' főtt répa?

FITÓDI

Hát mindent ki fetsegtetek immár? A' minapába egy kevés borzadás háborgot, de nem akartalak meg szomorítani.

BALÁS

585 Tellyességgel meg legyen tiltva előtted az illyen éretlen szorgalmatosság!

FITÓDI

O, Balás, a' lépes méznél edéssébb a' tudomány keresése.

BALÁS

590 Ne tanítsd Apádat! De nem jó mindennek könyvekbe turkálni. Te azon légy, hogy jó renden legyen szénád. Az után drága falatokra vágyódni nem minden gyomorhoz való. Nem árt a' könyveket-is néha le porozni. De még-is itéletem szerént, legh vigabban telik az üdő a' pénz számlálásban.

FITÓDI

Nálam ennek előtte mint a' viz, ugy költ a' pénz; de már a' vesztegetést meg eléglettem, tsak azon törődöm, hogyan tölthessem lapos erszényimet.

BANCSI

Veszük észre, mert erős bilintset vetettél erszényed szájára.

BALÁS

Ugy is kell! Mindazonáltal ez az öltözeted menyegzős ruhába is sok volna.

FITÓDI

595 Már mivel az én költségembe került, jobb, hogy én koptassam, mint sem más fél árrába bitangolya.

BALÁS

Igaz az. Ha a' borsát el hánya, fordétsd meg, ött hat esztendőtsak ki szolgál még.

FITÓDI

(*Facit reverentiam.*) Pontra bé tellyesitem tanátsodat.

BALÁS

600 A vagyonnak negédes fitogtatása sokszor szárnyát szegi a' tzipra és büszke
legényeknek. Utálok én azt, a' ki olly kendőző, mint az olajos korsó. De
mivel látom, hogy már süvöltöd a' tékozlásnak keleptzés halóját, ime 50 arany
légyen több ajándékimnak első zsengéje.

FITÓDI

605 Különös kegyességedet nagy örömmel veszem. (*Ad Bancsi:*) Ne, ez a' tiéd
legyen!

BALÁS

Mit? Egy hitván inasnak enyi pénzt? Nem disznó orrára való az arany peretz.

BANCSI

Hát kire bizhattya másra? Ugy-is már régen semmit sem adott a' ház szüksé-
gire és a' konyhára. Még adóssak-is vagyunk a' Mészár székbe.

BALÁS

De vallyon nem enyves-é körmöd? Vallyon tudsz-é a' pénzel bánni?

MARCZI

610 Nintsen nagyobb zsidó nálánál.

ÖTÖDIK KIMENETEL

Ambrus, Siga és az előbbenyiek

BALÁS

De jókor érkeztedél, kedves barátom! Részesüly örömömbel!

AMBRUS

Tisztelem drága személyedet. Régen ohajtott szerentsés vissza-jövedeled na-
gyon örvendeztet.

BANCSI

(No, most vége a' Lakodalomnak!)

MARCZI

615 (E' most mind fel zavarja bordánkot, ha valamit nem sugok fülébe.) Ambrus!

AMBRUS

Fogd bé a' szádod! Mi lehet örömdnek indétója?

MARCZI

(*Ad Ambrus:*) Tsak egy szót repétek füledbe.

AMBRUS

Takoradgyál, ortzátlan, mert pofon nyallak!

BALÁS

Egészlen meg változtam magamban, midőn unokámot tapasztalom, hogy –

AMBRUS

Egy gyékényen árulunk. Szomorúságodat ugyan nagyon sajnálom.

BALÁS

Sőtt, meg jött jó kedvemen magad-is örvendezz!

BANCSI

(*Ad Abrus:*) Tsak egy szót szóllok, halladsza!

AMBRUS

Tí, tökéletlen ravasz rókák, most megént koholtok valamit.

BANCSI

(Hogy a' hollók vájják ki mind a' két szemedet!)

AMBRUS

Meg nem foghatom, hogy min örvendez annyira.

FITÓDI

Ambrus, talán nem tudod, hogy le róttuk a' régi rovást, azért ne feszegezd egybe forrot sebemet.

AMBRUS

Felette lágy ember vagy, Balás! De ha az én szavam hitelt találna nálad –

FITÓDI

Mi uj hirekkel bővelkedel? Vagy inkább meszszönnen jötnek szabad hazudni?

BALÁS

Tudni illik, hogy ki vetkezet rossz szokásából.

FITÓDI

Kétség kívül.

AMBRUS

A róka tsak szőrét változtattya s' nem bőrét. Se most nints egy jó haj szál benne, és akkor lesz jó, mikor az én matskám fog repülni. Eleget hirelik mindenütt bolond vesztegetését.

BANCSI
635 Méltó is tsudálkozásra, hogy attól annyira el fogta magát.

AMBRUS
Véled-é, hogy egy ebül faragot regével el ámétasz, mint egy gyermeket?

BALÁS
Hogy hogy?

AMBRUS
(Ad Balás:) A' mint látom, már te is fel faltad a' maszlagos horgot.

FITÓDI
640 Kérlek, ne is vigyáz beszédére, mert egy üdőtül fogva meg bomlot szegénnek
a' kereke.

BALÁS
Ugyan ugye?

BANCSI
És éppen most a' hold változásán reá érzetet újra a' nyavalya.

MARCZI
Ha valaki keresztül vágja szovát, perel, vagdalkozik keményen.

BALÁS
Szegényke!

AMBRUS
645 Most mit suttogtok? Balás, nem hallod az ide bé való zait? Mert ugyan zeng
és zug ez a' szoba, mint a' méh kosár.

BALÁS
Hallom. A' Fitoditul öszve szedett böltsek vetekedésének zugása, mert ugyan
van most ennél az háznál bötsülete a' tudománynak.

BANCSI
650 Ezek, ha valami fölöt meg nem egygyeznek, olyan zajogást visznek végbe,
mintha négy lud és három kufárné ülne a' piarczon.

AMBRUS
Böltsek vannak ide bé! Ha, ha! Nem bugyogosbul, sem pintes kannábul
meritik a' böltességet? Ugyan orrodnál fogva hurczolnak ezek az álnoksággal
bérlett rokák! Ha, ha!

BALÁS

Mit? Hát tsufot űsz belőlem mindenek előtt?

BANCSI

655 (Ad Balás:) Az Istenért, fel ne ingereld, mert mindgyárt meg dühödik. És távul állj tőle, mert még ma az orrodát tövöstül ki harapja.

AMBRUS

Tsak tekéntenél bé ide, majd látnál itt olyas böltseket, a' kik a' meszelyes poharakkal fejtegetik a' bornak válogatot nemét és erejét, és a' melancholiával üstököt vonnak. Ezek ám a' böltsek, ha, ha, ha, ha!

BALÁS

660 Ez ugyan valóba meg tébolyodot, szinte meg fakad, oly nyersen katzag.

AMBRUS

Ugyan, böltsek, ha, ha! S' azok mostan itt tartanak gyűlést, ha, ha! De ugyan böltsek, éppen a' vinosofiát vitattyák, ha, ha!

BALÁS

Ki ne nevetne rajta, igen is, Ambrus? Nagy értelmű emberek vannak itt most, ha, ha! (*Rident ambo.*)

AMBRUS

665 Ez ugyan helyes játék, ha, ha!

BALÁS

Te a' legh vigabb személyt viseled, ha, ha!

BANCSI

(Kedvünkre jádszottattyuk a' vén szipákat.)

HATODIK KIMENETEL

Bugyorodi és az előbbenyiek

BUGYORÓDI

670 (*Semipotus:*) A Bachusnál okosabb Istene soha se volt a' régieknek. Jó, a' ser-is jó, de még-is a' bor az annya. A viz italtól nád terem az ember orrábam. Hei, Fitódi, embertelenség ez tőled, hogy ezekért a két halál képéért tőlünk el váltál. Hivatlan vendégnek ajtó megett helye. Gyere, köszönts reánk a' butszú poharat! Az után békességben el oszlunk, ne talántán a' harmadnapi vendégnek tzoki legyen neve.

FITÓDI

Jaj, vesztetre buttál ki az asztal mellől!

BUGYORÓDI

675 Vesztedre? Rugd félre ezt a' két bikfa tarisznyát! 40 vendégnek szivessége tsak téged ohajt.

BALÁS

Vendég!

BUGYORÓDI

680 (*Pulsans humeros:*) Biz annyi ám, lelkem apos! Így élnek az emberséges emberek; mikor jó borotskánok szerét tehettük, pajtásink egészségéért tsak fel hajtogattuk. Az után annak gőze fel ágoskodik fejünkbe, szivünk ugyan ugrik örömébe. Kedves pajtásom, igaz ugyan, hogy jó borsóson meg adod árrát a' mai duskázásunknak, de tettél is ám bötsületet magadnak.

AMBRUS

No, Balás, hát nem tiszteled illendő udvarisággal ezen bölts embert?

BALÁS

685 Jaj, tapasztalva tapasztalom, hogy tsak mézes madszagot vontak keresztül a' számon. Hát tsufot, bolondot üsztök belöllem, Istentelenek?

FITÓDI

(Szint meg dermedek mérgembe, földbe bunnám szégyenletembe!)

BUGYORÓDI

Ho ho! Noha el érte a' sok péntek, de még is haragosan fel duzzasztja orrát az a' mezei vén kos.

FITÓDI

Ah, pusztuly el, kiméld meg nyelvedet az öreg bátyámtul!

BALÁS

690 Fitódi, hát így kellet öreg fejemet gúnyolásoddal meg billyegezned? Tsak ugy van az, ahol matska nints, egér ott a' biro. De várj rá! Én is ha élek. –

FITÓDI

Ah, nagy érdemű Bátyám, mindenkor rosz tanácsos a' félelem és kivánság.

BALÁS

Hidegen vered a' vasat! Szemembe se tűnyél többet! Ki törli minden emlékezetedet szivemből illy tsufosan meg sértődött tekintetem.

FITÓDI

695 De még is.

BALÁS

Loduly veled egy bordában szótt zinkosidhoz! Rejtekezzél barlangodba, az hol szájad izére öszve gyültek a' jól sülték.

SIGA

Nem jövendöltük meg azt néked, szerentsétlen Bátyám? Hogy ha pedig egyszer meg vér az eső, késő köpönyeget rád vened.

FITÓDI

700 Kérlek, a' meg keseredtet jobban ne keserítsd!

BUGYORÓDI

A mint látom, ma még kontzot fognak itt osztogatni, el hordom én innét a' bagariat, pajtásimhoz bé térek, a' kik már fel tették az Orbán süvegét.

BANCSI

(Tsak nints olly agg róka, a' mely végtére tsavába nem kerülne.)

MARCZI

(Ugyan el zsibbat a' vállom köze, talán korbácsol jól lákást érez.)

HETEDIK KIMENETEL

Az Előbenyiek Bugyoródin kívül

Balás

705 De te, kedves Ambrusom, meg botsás tantorodásomnak! A lud-is meg esik a' jégen. A lónak négy lába vagy, mégis néha meg botlik.

AMBRUS

Nints részedről a' vétek, ezek akartak a' sikon meg ejteni.

BALÁS

710 (*Ad servos:*) Ne busulyatok ti-is! Bennem marad béretek, ki bolháztatlak emberül. (*Diffugiunt servi.*) Most légy gyámolom, Ambrus! Hivatni kell vagy két meg hitt bötsületes embert.

AMBRUS

Mi okra nézve?

705 [A sor előtt:] BUGYORÓDI

BALÁS

Ezen tékozló unokámot petsétes levelemmel el tiltom örökségemtől.

SIGA

Neszsze, meg lelted, a' mit kerestél.

FITÓDI

Jaj, mit hallok? Ne kegyetlenkedgyél annyira, Balás!

BALÁS

715 Haszontalan kérelmed és sopánkodásod, még én veled jót teszek, addig az
hollónak is solyom fia leszen. Számtalan intésimmal annyit nyertem benned,
mint Bertok a' csikban. Eleget mondtam, tsak addig nyuitorozzál, a' még lepedőd
engedi, de te tsak ugy feleltél, mint a' jól őrlött. Már most, mivel fel kopot
720 az állad, ugy süthetz, a' mint őrlöttél. Kezem szennyét ugyan nem fogod
vesztegetni, hanem kapály kurta, s' néked-is lesz.

FITÓDI

Ah, hiszem, nem botskor bőr az ortzád, hogy nézheted, ha koldus táskára
szorulok. Más képpen rendelem ez után életemet.

BALÁS

725 Ember fogad fogadást, eb a' ki meg állya. A' mit lovon fogadsz, gyalog meg
nem állod. Sokat tudsz te a' kemélléshez, mint a' hajdu a' harang öntéshez.
Már most nyitva az ajtó, akár föl, akár le, szabad a' patak, de nem a' palaczk.
Kelemen és Siga lesznek örököseim, mert ők jámborok, takarékosok. Gyere,
Ambrus, szegjük bé munkánkot. Engem ugyan senki sorkombul ki nem vet.
Bolondnak fa pénz jó, ha el veszti sem kár.

NYOLTZADIK KIMENETEL

Fitodi, Bancsi

FITÓDI

Mit tartasz keserves állapotom felől, Bantsi?

BANCSI

730 Szerentsétlen eseted egészen el keserét.

FITÓDI

Eregy a' testvéremhez, s' mond meg kérésemet, hogy annyi jó téteményeimet
legh alább avval költsönözze, s' fizesse ki tselédimet.

BANCSI

Már mindnyájon ki vették a' béreket.

720

FITÓDI
Hát magad?

BANCSI
735 Nem tudom, mi végzés tetetett felőlem, de el tökélet szándékom, veled egy nyomban jártatom boldog vagy boldogtalan ügyemet.

FITÓDI
Már nálom nints mit keresned, mert ha szalag szijat metzek-is hátomból, egy pénz Urává nem lehetek. Nem akarok másnak patkányt fogni, mikor magamnak egeret sem foghatok.

BANCSI
740 Mi kevéssel bírok, veled örömet közlöm.

FITÓDI
Ah, ez vala tehát hátra tetézet kárvallásim bé fejezésére, hogy tsak egy inas maradna meg barátságom mellet! Ennek példájából tanulhatnátok háloadatlanok.

BANCSI
745 Enyhétsed keserűséged súlyát, nem tsak téged illy mostohán tapogatot a' szerentse. Még vér van a' testbe, addig rajta csüg a' vérszopó, meg telvén, hengeredik. Ilyenek a' barátid. Minek utánna el temették mindenedet, távul nezik nyavaládot. Tserbe hadtak mindnyájan, mert ki eset a' tengely szeg. Mindazonáltal jó az Isten, jót ad.

FITÓDI
750 Tsakugy bisztatz, mint a' katona szolgáját. Elég az, hogy arra jutottam már, hogy szegény fejemet nem bánthattya több kár. Eregy, Bantsi, bus gondgyaimat hadd forgassam magam, ez légyen hiv szolgálatodnak bé fejezése.

BANCSI
Az Isten vigasztallyon.

FITÓDI
Felely meg utolsó kérésemnek, hadgy engem bus magamra.

BANCSI
Ha ugy parantsolod.

Fitódi és Kelemen

FITÓDI

755 De o, haszontalan bánatom, mért emészttem buval magamat? Késő akkor az aggodalom, mikor nem adatik helye az orvoslásnak. Késő lakatolnod és zárnod az Istálót, midőn oda a' Szóke. – El árultatott, el hagyattatott, földig le tsépültetett boldogtalan fejem hová fordétsam, mire vetemedgyem? Ó, átkozott forgó szerentse! Édes izzel rejtett kelepczédnek rabja vagyok. – De
760 mit terjesztem ellened panaszos mérgemet, holot te ismértetted meg velem a' világnak, a' szines barátoknak álnokságát? – De mi hasznot tenyész, hogy vakoskodó elmémnek világosságra meg nyitod szemeit, ha egyszersmind bubá-
765 natnak örvényébe el sülyesztesz? – Mindezekbe te voltál vádolóm, együgyű szivem, hozzád szabtam másoknak kedvességét, a' kik most mellőlem mind el állottak. De ez mind tűrhető volna, hanem te, ah, háláadatlan testvérem, te vagy iszonyu gyötrelmimnek árrasztó s' nevelő kutfeje. Ez a' köszönet számtalan sok adományomért, buzgó szivességemért? Sok uttal ki sajtolt pénzemmél magam jószágimat töllem el idegenétéd, mindenemből játékkoddal ki vetkeztettél. Meg nem telheték mind ezekkel feneketlen zsákod, tetézed
770 kárvallásimat, el kapván előllem örökségemet. Ah, irgalmatlan, ha minden éltetőmből ki fosztottál, fatsard ki már lelkemet-is világ unta testemből! Ez kívánságidnak tárgya, ehez én éles törőmmel el juttatlak. (*Vult se transfigere.*)

KELEMEN

(*Retinet manum.*) Mire fakadsz, Fitódi?

FITÓDI

Ah, ki vagy? Még halálomnak is irigye?

KELEMEN

775 Balgatag, térj immár valahára eszedre! – Ösmérd meg igaz szivű testvéredet! – Ne kend a' fősvénységnek szurkát tökéletes szándékomra! – Ily kárba juttatni akartam ügyedet hogy mind végig ne vakoskodnál; más uttal semmit nem segíthettem esze veszet tékozlásodon. – Im, hogy tudgyad, hogy a' bi-
780 tang marhának nem örvendek, mindennek Ura vagy, a' mellyek az én kezemre kerültek.

FITÓDI

Igaz valóságot hallok-é, vagy tsak képzéssel édesget maid, maid el enyészendő napom?

KELEMEN

Mitsoda homályba borultak szemeid, hogy reám nem ösmérsz?

FITÓDI

785

Ah, nagy érdemű testvérem, ily véletlen örömömnek nints elég tágossága szivem határiban! Illy hallatlan kegyességnek nem lehet illendő ditsérete rebegő nyelvemben, azért lábaidhoz borulván –

KELEMEN

(*Elevando*.) Istené a' ditséret, a' ki mind kettőnket eképpen vezérlett. Gyer, mennyünk Baláshoz, tekintetem könnyen egybe forrasztja a' békességet, és én vissza térétem az örökséget.

FITÓDI

790

O, kedves testvérem, életemnek, örömemnek s' mindenemnek bő forrásu kutfeje! Minden napot, mely reám fog virradni, a' te kegyessednek tulajdonittandok. – Most már nyilván tapasztalom, hogy az okos sziv, hogy ha hiv, olyan kints, mellynél drágább nints.

A MŰ ADATAI

A darab kéziratos másolata a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattárában a *Czuczor-hagyaték* (BK 188/I. 12.) harmadik füzetében található a 2–27. oldalakon.

A címlapra a másolótól elűtő kézírással, nyilvánvalóan később feljegyezték „Jaurini iterum acta Anno 1795 In semin. Cleri Junioris”.

Nyomtatásban itt jelenik meg először.

SZERZŐ

A játék szerzőjéről, a keletkezés körülményéről a kézirat nem tájékoztat. A darab a Kolozsvárott keletkezett *Prelukai Mártonnal* (lásd a következő sz. alatt!) mutat rokonságot; szó szerint átvett sorokat, számos egyező szólást, nyelvfordulatot találunk a két komédiában, azonfelül, hogy témájuk is rokon; rossz pajtásokkal vagyont tékozló ifjúról szólnak. A darab szerzőjének kezében volt a *Prelukai Mártonról* szóló darab, de hogy hol, azt nem tudtuk megállapítani. Lehetséges, hogy Kolozsvárott, de szóba jöhet más város is, hiszen a jezsuita rendházak, kollégiumok között gyakran vándoroltak az iskolajátékok kéziratai. Erdélyre, Kolozsvárra utaló földrajzi vonatkozás nincs a darabban.

FORRÁSA

A darab témában, szerkezetben, felfogásban, stílusban az 1760 táján illetőleg az ez után keletkezett jezsuita vígjátékok csoportjába tartozik, és a magyar nyelvű, elvilágiasodó jezsuita iskolai színjátszás mind ez ideig szegényesnek vélt természetét gazdagítja. Utánozza, folytatja e korszak jezsuita komédiáinak hagyományait. Tárgyválasztásban, cselekményszövésben a drámaírói egyéniségnek kevés elemét fedezhetjük fel. A korabeli komédiákból ismert, velük azonos vagy hasonló témamotívumokat variál, helyenként szóról-szóra átvéve egész sorokat, máskor mondatszakaszokat, szólásokat, kifejezéseket.

Kezdő sorai (14–17) átvételek a *Prelukai Mártonból*, ugyanúgy, mint pl. a 473., 690–691. (L. ott a 37–38., 57–58. sorokat!) Néha egy kevésé változtat csupán. Pl. 138–139. soroknál: FITÓDI: Ne fély, még az ingemnek se szóllok semmit is. MARCZI: Nő tehát, ha tzégért nem köt erre a titokra. A *Prelukai*-ban így fest: SIGA: ... nyelvét meg fogja és ezen titkomre czégért ne kössön (186–187. sor); MÁRTON: ... tsak mondgy ki bátran, még az ingemnek sem szóllok semmit-is. (188–189. sor.) Különösen nagy a száma a közös közmondásoknak, szólásoknak.

Bár a szereplőket másként hívják, az a tény, hogy a szereplők felsorolásában FERİ helyett (az ő neve található meg egyedül a *Prelukai*ban!) a szövegben mindig SİGA áll, véleményünk szerint arra mutat, hogy a két darab keletkezése kapcsolatos egymással.

Természetesen a közös szólások más jezsuita darabban is előfordulnak, és főleg a *Tékozló Fitódiban* számos közmondást, sztereotíp kifejezést olvashatunk. A komédiának egyik jellemzője az ezekben való rendkívüli gazdagság.

Hogy a Fitódírról szóló darab nem fordítás, éppen ezek az egyezések, átvételek és megfelelések mutatják. Ezért nem látszik valószínűnek, hogy a komédiának volt közvetlen drámaforrása.

ELŐADÁS

1795-ben a *Tékozló Fitódit* a győri szeminárium kispapjai „újonnan” (iterum!) színre vitték. Eddig is tudtunk az ottani szemináriumban az ez év február 3-án eljátszott farsangi darabról. (*A magyarországi katolikus tanintézmények színjátszásának forrásai és irodalma 1800-ig*. Szerk. VARGA Imre. Bp. 1992. 226.) Tárgyát azonban nem ismertük, és *A tékozló címből* egy más darab előadására gondoltunk. A csonka cím mögött a *Tékozló Fitódi* rejtőzhet.

A kéziratra utólagosan rákerült megjegyzésből következik, hogy a darabot 1795-öt megelőzően is előadták. Az *iterum* szó arra is feljogosít, hogy ezt megelőzőleg is ott játszották. Az 1795. év szereplése a címlapon kétségtelenné teszi a darabnak XVIII. századi eredetét, a jezsuita komédiákkal való párhuzamai pedig jezsuita voltát.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunkban híven közöljük a pannonhalmi másolat szövegét. A kéziratban folyamatosan olvasható drámát azonban szerepekre tagoltuk. A szereplők nevét mindig teljes alakban és egységesített formában közöltük a szöveg előtt, azon belül azonban megtartottuk a másoló változó írásmódját. Csak a MARCZI névnél tértünk el a kéziratban első alkalommal MARTZI formában szereplő írásmódtól. Az *ö* és *ü* hangok jelölésében azok hosszú, illetőleg rövid voltát a mai gyakorlatnak megfelelően tüntettük fel, a nagyon kevés esetben lemaradt ékezetet pedig kitettük az *ö*, *ü* értékű *o*, *u* fölé; ezt az eljárásunkat kiadásunkban nem jeleztük. Központozásban a mai gyakorlatot követtük, aminek következtében a mondatok száma megnövekedett.

A másolótól itt-ott elrontott szövegnek a tőle származó kijavítását, áthúzásait, föléírásait nem tüntettük fel, a végleges szöveget közöltük. A szükséges helyesbítéseket kurziváltuk, és lapalji jegyzetben jeleztük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

- 16 *isnefet* – szalonkát
- 34 *recipe* – orvosi rendelvény, recept
- 38 *roszfü* – Eredetileg ez volt a szövegben, a szót azonban áthúzták, és föléírták a *vas* szót. Jobbnak véltük az eredetit visszaállítani; *tsapják a' levét* – a. m. hízelegnek
- 40 *a' küss-biró* – a lelkiismeret
- 41 *jakabollya* – rászedi
- 57 *tsömör* – a váll-lapockák közt támadt csomók – zsíros ételtől.
- 79 *Gaballér* – gavallér
- 99 *Goklesz* – kóklesz = kókler, a. m. hamiskodó, ámitó
- 132 *lejtőt* – táncot
- 184 *Többet hallomásodnál* – többet, mint amennyit hallottál
- 206 *vakarodj* – takarodj
- 239 *zsobrákság* – zsugorgató fősvényység
- 292 *rokontzája* – fékje, gátja
- 309 *taréját emeli ked* – felkapja fejét, felágaskodik, azaz fenyegetődzik
- 318 *meg mellyesztik* – megkopasztják

- 320 *a' sikra* – a jégre
332 *Taszítsd ám a' kereket* – segítsél ám
342 *szemetezünk* – időzünk
355 *aprostól csepőstől* – mindenestől (Vö. az apró-cseprő szóval!)
395 *hájazni a' tengelyt* – zsírral kenni a tengelyt
467 *koffantyuk* – vén asszonyok, banyák
473 *canis follus* – veszett kutya
591 *vesztegetést* – ti. a pénz vesztegetését, a költekezést
597 *Ha a' borsát el hánya* – ha megkopik a színe
600 *negédes* – gőgös
601 *kendőző* – kikent-kifent
647 *vetekedésének* – vetélkedésének, vitatkozásának
651 *bugyogosbul* – butykodból
660 *meg fakad* – kipukkad
662 *vinosofiát* – a vinum-ból a filozófia mintájára csinált szó
667 *szipa* – vén ember, gyakrabban asszonyra mondják
675 *bűfá tarisznyát* – haszontalant, faragatlant
678 *lelkem apos* – tiszteletlen, bizalmaskodó beszédmdó: „apukám”
682 *duskázás* – áldomás ivás
719 *kezem szennyét* – itt: keresményemet
745 *a' vérszopó* – a magát vérrel teleszívott piócáról van szó
757 *Szőke* – szarvasmarhák, tehenek gyakori neve

15.

PRELUKAI MÁRTON

Kolozsvár

PRELUKAI MÁRTON

A' JÁDZÓ SZEMÉLYEK

PRELUKAI MÁRTON, kolosvári Varga
JANCSI, } Ennek két fia
SIGA, }
GECZI, Márton Ur szolgája
5 FERJ, } Siga pajkos társai
GYURI, }
DOBOZI ISTOK, korcsomáros
CSUCSI, kondász

A' Játéknak állapotya

10 Prelukai Márton, kolosvári híres varga a' mult ősze némely dolgainak végezésiért Gyergyóba, Szárhegy nevű faluba ment vala. Kövér Csütörtöken dolgait végezvén haza érkezet. De rossz szerencsével, mivel a' kisebbik fiátul különbféle palástok alatt tulajdon házából ki rekesztetett. Nem is léphetett bé abba mind addig, valameddig ezen rossz erkölcsű fia az utzákon fárságló korhelektől agyon nem verettetett. Így költötte a vers-szerző.

15 A' Játék helyhezteszik Kolosvárat, a' gagya-szár utzába.

ELSŐ KIMENETEL

Geczi

GECZI

Híp, hop! Kutya még az eb is! Bezzeg, hogy ki leszünk ma! Ha csak mar-
kunkba nem szakad a farka, avagy fel nem akasztják a hasunkat. Olyan
tractirt ütünk, hogy hét országra fog szállani. Fáczánt, fogoly madarat, isne-
fet, szarvast, vad disznót, őzet, kolybászt, májost, tüdőst, hurkát, gömbeczet,
20 mindent egybe gyűitettünk. Nints-is egyéb hátra, hanem hogy mindenek
előtte az a' vén szatyor orbánczos, köszvényes, Hunyad Vármegyei saruba
való lábát elé csoszogtassa, a' dolognak végére járjunk. Hirdetik ugyan a'
koffantjuk a piatzon, hogy ma elé hozzák a' lidérczek, de én csak azt tartom,
25 hogy a' ki az ilyen hiába való, szélkergető szipák beszédgyeire meg indul,
ahoz tanács kérni nem kell menni. Engem valójába, ha valameddig szájok
a' fülekig hasad, minduntalan locsognak-is, hitessék-el magokkal, meg nem
éjesztenek. Sült bolond volnék, ha az ő fecsegésekre üdő nap előtt kezdeném
el a' nagy bőjtet. Azon kívül-is tudom, ha el-jön, el; de meg adgyuk ám
árát a többinek-is. Nékem kiváltképpen lesz részem a sufa lévben, mert oly
30 hiszemmel vagyok, hogy ha csak legh kisebbben-is utol ér, nem lesz szükségem
bábára, a' ki vállaim között ki kenye a' csömört. Annak okáért, amég üdöm
vayon, én is valójába rajta lézsek. Talám eddig Siga Urfi-is hiv pajtásával el-
erkezett. Ennek miben állyon a' dolog, ezentúl fel adom. – Igaz, ne, majd
el felejtetem volna, asztalunkhoz az Urak-is, kivált ha kün hadgyák az ajtó
35 előtt szájokat, bizvást le ülhetnek, jó szivel láttyuk. (*Videns senem:*) De jaj,
mi patvart szemlélek amott mesze? – Nem tudom, a' szemem káprázik é,
vagy valójába a' vén duda csámpáskodik haza. – Ó minden bizonynal. – Phi,
canis fol/us, no most ugyan oda vagyunk mind falustul! Ha fejünket egybe nem
üttyük, és szaporán valamit ki nem koholunk, e pontba ebet fogunk fiastul. –
40 Jaj, – merre fordullyak, már sarkamba áll? (*Ingreditur cubile portamque probe
obserat.*)

MÁSODIK KIMENETEL

Márton

MÁRTON

Hálá legyen az Egeknek, hogy tégedet, oh áldott hely, még egyszer szemlél-
hetlek. Jaj, mely régen óhajtlak, mely szívesen kívántalak! De mit vélyek?
Ugy teczik, hogy tulajdon városomba el vétettem az utat. – Az én házom,
45 ha jól emlékezem, nem ilyen forma vala; annak én a' mult nyáron tornáczot
és kő kéményt csináltattam volt. Itten ezekből semmit sem látok. Azután

ennek a' háznak a' fedelit-is úgy meg rugdosták a' hollók, hogy még a' kakas
üllők-is mind ki láczanak. Én pedig, mikor el menék, hogy a magamét újra
50 zsendelyesztetnék, a' fiaimnak pénzt hagytam volt. Mit vélyek? Ezek így
légyenek ámbár, még-is hogy ugyan ez az én házom, éppenségesen nem
kétkelkedhetem. Mert az a' nap világnál-is igazabb, hogy ez az utza, a' melyben
most vagyok, az Ebhát utza. Az is tagadhatatlan, hogy imez ház jobb-kéz
felől Subuli komám híres czizmadia háza, e pedig balkézre Léhűttő sogor, a'
55 Monostoron felyül lévő Biró Uram ő kegyelméjé. Tehát az is in aperte vagyok,
hogy ez itt közbül az én házom. Ugy, de még-is ki a' Jancsár tudta volna olly
rövid üdő alat így még változtatni? – Ez valójában nem más dolga, hanem
azoké az Istentől el rugaszkodott átkozott gyermekeké. Csak úgy van az, ahol
macska nintsen, egér ott a' biró. De várjanak, mert ha ma én-is a vizre nem
viszen őket, bár gaz ember legyek.

HARMADIK KIMENETEL

Márton, Geczi

MÁRTON

60 *(Vult ingredi cubiculum, sed non potest:)* Mi dolog ez? Tehát még tulajdon
házomhoz sem mehetek én bé, midőn akarnék? Ez valójában furtsa dolog
volna. – Hallod-é Geczi? Aluszol-é, Geczi? Geczi, aluszol-é?

GECZI

Nem aluszom. De ki az a' vakmerő, a' ki éczakának idején alkalmatlankodik
ily becsületes uri ember házánál?

MÁRTON

65 Ne kérdezőskegyél sokat! Talán nem üsméred harist szováról? Én vagyok
urad isten után.

GECZI

Kitsoda? Urad Isten után? Én ilyen nevű embert ebben a' városban nem
üsmérek.

MÁRTON

70 Ehe, gaz semmire kellő ember! Hát még csufot úsz belőlem? Nyisd meg az
ajtót, mert ha bé megyek bé, de tud meg, hogy meg emlegeted a' Magyarok
Istenét!

GECZI

El-hiszem, mért ha az ég le-esnék, sok fülemilét fognék akkor. De az akarat-
hoz lehetőség-is kellene ám!

MÁRTON

Tehát arra tehetségem nintsen nékem?

GECZI

Ugy teczik; mert amint látom, egyik várba haragusznak, a' másikba pedig egy cseppet sem félnek. De eziránt holnap pörlekedgyünk, most hord-el a' bagariát, nints üdöm discutátzióra, már aluszom.

MÁRTON

Szent Isten, mit tegyek evvel a' goromba szolgálával? Előbb ebren vala, már megint azt mondgya, hogy aluszik. E bizonyára, ha csak valami maszlagot nem vetek eleibe, ma bé nem bocsát. Mihez kezdgyek? – Ha így fogok a' dologhoz, talám reá szedhetem. – Semmiképpen nem. Álnak, mint ama régen meg aggat róka, azonnal észre veszi. Hát ha így? – Semmire sem megyek, a' hátához aszot az hamisság. Ha meg haragszik, majd még agyra főre ver itten. – Így úgy teczik, meg csalhatom, – jól lesz, próbályuk meg. – (*Accedit ad portam ficta voce:*) Tekéntetes, Méltóságos, Nagyságos Geczi Urfi!

GECZI

Ki kuntzog megint az ajtón?

MÁRTON

Ah, kérem alázatossan a' Méltóságos urfit, szegény hideg vette kuldus vagyok. Oh, ereszen bé, hogy fűttőzzem-meg, az Isten-is meg fizeti.

GECZI

Eredgy, meny dolgozra, orczátlan! Éppen bizony most az a' dolgom, hogy midőn legh több vendéget várok, egy rühes koldusnak szállást adgyak. Legh kissebb dolgom-is nagyobb ennél.

MÁRTON

Legh alább csak addig, meddig egy kűs vizet iszom. Oly száraz a' torkom, hogy még a' nyáloamat is alig nyelem.

GECZI

No, váraoz hát, mingyárt meg lesz!

MÁRTON

Ah, kérem a' Méltóságos Urfiat, siessen, mert alig várom.

GECZI

(*Prospicit per fenestram, eumque aqua perfundit.*) Hol vagy? Jöszte közeléb, hogy nézzek szemed közé előbb! Tehát szomjuhozol?

MÁRTON
És erőssen pedig.

GECZI
Nesze, igyál, ha szomjuhozol!

NEGYEDIK KIMENETEL

Márton, Siga

MÁRTON
100 Ahá, akasztófára való hohér. Várj-meg, mert ma, ugyan ha élek, fejedre telik
a' párlug. Nem-is szemetezek többet itt. Ezentúl a' biróhoz megyek. Ne
búsuly, mert a' mely vermet uradnak ástál, majd nyakig esel beléje. – De
vályon mitsoda bolond maskarát látok én amott? Tarka barka, mint az Isten
105 madara, kényesen sétál, mint a' kompodi kis Aszszony. – Lássuk, mit akar.
– Isten hozta az Urat!

SIGA
Ugy lehet.

MÁRTON
Kihez sétál az Ur? Talán engemet keres?

SIGA
Ugy lehet.

MÁRTON
110 Miért keres engemet az Ur? Talán bizonytságot akar tenni, hogy ez az én
házam?

SIGA
Ugy lehet.

MÁRTON
Ugy, de üsmére engemet az Ur?

SIGA
Ugy lehet.

MÁRTON
115 Ugy lehet, ugy lehet. Egyék meg a' kutyák a' kend ugy lehetét! Én nem azt
kérdem. Igyenesen felelyen az Ur, ugy vagy nem!

SIGA
Ugy vagy nem.

MÁRTON
Ennek, amint látom, tökkel ütötték a' fejét.

SIGA
Ha, ha, ha!

MÁRTON
Hogy hijják kendet?

120 SIGA
Ha, ha, ha!

MÁRTON
Ide való-é kend?

SIGA
Ha, ha, ha!

MÁRTON
Ahá, ne kaczogjon kend mindegyre, mint a' fakutya az oltáron, hanem felelyen kend már egyszer!

125 SIGA
Ha, ha, ha!

MÁRTON
Enye, ostoba! Semmire sem megyek én, látom, veled. Vesz ide! – (*Abiturus.*)

SIGA
Mitsoda? Ki beszél velem? – Örvendek, hogy jó egészségbe látom az Uram ő kegyelmét.

MÁRTON
(Várj, majd vissza adom a' kölcsent.)

130 SIGA
Honnan jön, avagy hová megy az Ur? Talám szállást keres?

MÁRTON
Ugy lehet.

SIGA
A mint látom, valakire neheztel az Ur.

MÁRTON
Ugy lehet.

SIGA
Talám reám?

135 MÁRTON
Ugy lehet.

SIGA
Meg bántottam tehát valamibe az urat?

MÁRTON
Ugy lehet.

SIGA
Követem nagy alázatossan, nem vettem észre jelenlétét. Igen el merültem volt a' Batrachomiomachiába.

140 MÁRTON
Ha, ha, ha!

SIGA
Ne kacagjon az Ur! Ezt a' szót ha nem érti, tanolya meg, egy híres tudomány-
nak a' neve.

MÁRTON
Ha, ha, ha!

145 SIGA
Ugyan ne űzzön az Ur csufot belőllem! Ha bolondozni akar, fogja, két krajc-
zár, menyen a piatzra, vegyen bolondot magának.

MÁRTON
Ha, ha, ha!

SIGA
(*Ridet una cum eo. Interea fit strepitus.*)

MÁRTON
De jaj, mely irtoztató zörgést hallok! Édes lelkem Uram, mi dolog ez?

150 SIGA
(Jól van már, meg éjedett, de várj csak, több van még hátra; majd meg fejlek
egy tál korpán.) Hát még azt sem tudgya az Ur? Oh, irtoztató, ki mondhatat-
lan szerek!

MÁRTON
Hogyan? Az Istenért!

SIGA
Jaj, nem merem meg mondani.

MÁRTON
Ugy, de ha szépen kérem az Urat? Édes szívem, tubám, csillagom, mondgya
155 már.

SIGA
Halya tehát az Ur, de hunya-bé a' szemét, hogy meg ne éjdedgyen!

MÁRTON
Azt is meg cselekszem, csak mondgya már!

SIGA
Ez a' ház egy böcsületes Prelukai Márton nevű varga háza volt.

MÁRTON
Tudom. (Én vagyok ám az.)

SIGA
160 Ez a' böcsületes Prelukai Márton nevű Varga holmi dolgainak végezésiért
nemes Gyergyó-székbe, Szárhegy nevű faluba ment még az őszkor.

MÁRTON
Hallom. (Vajha tudná, kivel beszél!)

SIGA
165 Mi történik? Egykor, midőn két fiai, kiket ide haza hagyot volt, legh jobban
alunnának, oly nagy irtóztató süvöltéseket, sirásokat, rivásokat, zörgetéseket
hallottak a' belső kamarába, hogy azonnal el ájulván, ha csak másoktul üste-
keknél fogva ki nem hurczoltattak vola, nem tudom, mi lelte volna szegénye-
ket.

MÁRTON
Mít beszélsz?

SIGA
170 Szent igazat. De te halyad továbbra! Az után az a' két Ifju eleget próbálta
minden uttal s móddal, hogy innen azt a' zörgést ki tilthassa, de semmire sem
mehetet. Mennél többet szentelték a' házat, annál több késértetek láczatta-
nak, annál nagyobb zördülések hallottanak.

MÁRTON

Tehát késértetek vannak ebbe a' házba?

SIGA

Azok bizonyára és sokan pedig.

MÁRTON

175 Most tudom, mért nem akartak bé-bocsáttani.

SIGA

Mítsoda, tehát próbált az Ur bé menni?

MÁRTON

Igen.

SIGA

Soha bizony! És semmi szerencsétlenség nem érte az urat?

MÁRTON

180 Egyébb nem, hanem egy valaki, nem tudom, kisirtet, ördög-é vagy ember volt, az ablakból jól nyakon öntött.

SIGA

Igen szépen köszönny meg az Ur, hogy agyon nem ütötte. Én ugyan tudok vélek beszélteni, de még is a kegyelmed fejéért még csak az ajtón sem mernék kopogtatni.

MÁRTON

185 Kend, hogy a' kisirtetekkel tudgyon beszélni? Azt el nem hiszem. Kitől tanulta volna kend azt? Avagy talám kend-is egyik azok közül? (*Retrahit se.*)

SIGA

Meg mondom, de az Ur vigyázzon, hogy a' nyelvét meg fogja, és ezen titkomra czégért ne kössön.

MÁRTON

Ne félyen az ur, csak mondgya-ki bátran, még az ingemnek sem szóllok semmit-is!

SIGA

190 A többi közöt, kik ezt a' házat szentelték, volt egy Rác pap-is, erre, midón a' kisirtetek reá csördültek, mind untalan azt kiáltozta: abrakál, abrakál, abrakál. Ettől a' szótól a' kisirtetek, valamint az ördög a' keresztől, mind vissza szalattak.

MÁRTON

Ez a' Rác pap valójába ló természetű lehetett, hogy mindegyre abrakot kért.

SIGA

195

Találád szarva közöt a' tölgyét! Mitsoda abrakot?

MÁRTON

Hiszem most mondá az ur, hogy mindegyre azt kiáltózta a' Rác pap: abrakot, abrakot.

SIGA

Ugyan kurta az Urnak az esze! Hiszem én nem abrakot, hanem abrakált, francia szót emlegetek.

MÁRTON

200

Francia szót? Haneha! Tehát ezek a' kisirtetek Francia Országból jöttek ide?

SIGA

Ugy vélem. (*Fit strepitus.*) De már a' mint észre veszem, valójába rosszszul van dolgunk.

MÁRTON

Hogyan? Miként?

SIGA

205

Hogyan? Miként? Hát nem halya az Ur, mit csinálnak a' kisirtetek?

MÁRTON

Jaj! Abrakál, abrakál! (*Exit spiritus et varios gestus facit.*)

SIGA

Abrakál, abrakál! No most csak vigyázzon magára az Ur, mert ha nem segíti magát, el kell veszni. Abrakál, abrakál, oh, abrakál, abrakál!

MÁRTON

210

Abrakál, abrakál, oh, abrakál, abrakál! Jaj, abrakál! (*Durat hoc, donec spiritus redeat.*)

ÖTÖDIK KIMENET

Márton, Siga, Jancsi

JANCSI

Jaj, mit szemlélek, ki bántya az én édes Atyámat?

MÁRTON, SIGA

Abrakál, abrakál, oh, abrakál, abrakál!

JANCSI

Meg érkeztél tehát, édes Atyám! Oh, engedd, kérlek, hogy oly régen ohajtott kezedet tisztelhessem!

MÁRTON, SIGA

215 Abrakál, abrakál, oh, abrakál, abrakál!

JANCSI

Mi dolog ez, szent Isten? Meg tébolyottak-é ezek, vagy talám nints helyen az eszek? Nem ismersz tehát engemet?

MÁRTON, SIGA

Abrakál, abrakál, oh, abrakál, abrakál!

JANCSI

220 Abrakál, abrakál! Mi patvar szózatok ezek? Soha ilyen dolgot még nem-
is álmodtam. Vesd-ki szivedből a' félelmet, édes Atyám, nints kitől félned;
János, a' te fiad vagyok én!

SIGA

Ne hidgyen néki az Ur, késértet! Abrakál, abrakál!

JANCSI

Én, késértet? Mi bolond álmat hüvelyesz? Talám azt gondolod, hogy nem
üsmérlek, jó Etsém?

SIGA

225 Abrakál, abrakál, abrakál!

JANCSI

Hiába téteted magadat, ki teczik eb a' szóriról; akár mely helyessen kösed az
álorczát, tud-meg, meg nem csalsz.

MÁRTON

Mit beszélsz? Tehát isméried ő kegyelmét?

JANCSI

Hogy ne ismérném, hiszem nékem Testvérem, te néked tulajdon fiad!

SIGA

230 Mit? Én néked testvéred? Te cigány sátorból pottyant fekete rigo! Én egy Vargának a' fia? Fogd-meg mosdatlan nyelvedet, mert ugy pofon nyallak, hogy ha huszon-hét borbély kilencz esztendeig mind egyre gyogyit, még-is a' föld-orbánczbol ki nem tisztulsz.

JANCSI

235 Lassabban a' nagyát! Azt gondolod talám, hogy nékem-is a' kezem oldalam-hoz szárott? Jöszte, csak próbáld, majd meg-láttyuk, kinek szolgál inkább a' szerencse!

MÁRTON

(Ennek a' dolognak még ma rossz vége lesz.)

SIGA

Még-is prosmitálsz? Többet ki ne végy belőllem, mert –

JANCSI

Ümhü, bizony, nagy Ur vagy.

SIGA

240 (*Colapho caedit:*) Nesze, meg mondám.

JANCSI

Jaj, jaj, jaj!

SIGA

Éregy most, panaszkodgyál, a' kinek teczik! Gazember, ki biszta reád a' szalonnás káposztát? (*Abít.*)

MÁRTON

Ennek már fele sem barátság!

HATODIK KIMENET

Márton, Jancsi

JANCSI

245 És el szenvedheted ezeket, atyám?

MÁRTON

Hát mit csinálhatok egyebet? Látod magad, melly szűk nálom is a' kapcza. Félttem, ne talántán, ha közétekbe szóllok, ugy ne járjok, mint a' ki ujját két ajtó közé teszi. De mond meg nékem, igaz-é, hogy az a' tulok ábrázatu a' te ötséd.

JANCSI

250 S' ugyan kérlek, nem üsmérhetéd-é meg?

MÁRTON

Képzelttem valamennyire, de ugyan csak nyilván ki nem tanulhattam.

JANCSI

Ó bizonyára, ne kételkedgyél!

MÁRTON

És mért változtatta ugy meg köntösét, abrázattyát?

JANCSI

S' azt sem tudod még? Hogy téged inkább rea szedgyen.

MÁRTON

255 Engem? Miért?

JANCSI

260 Halyad tehát! Az ötsém, azt vélvén, hogy már vagy meg holtál, vagy még vissza nem térsz, a' mennyi korhel volt ebben a' városban, mind egybegyűjtette, hogy azokkal tobzodgyék. Most halván vissza jövedeledet, azt költötte, hogy házodat ördögek, lidérczek, késértetek járják. Veszed-é észre, mi végre?

MÁRTON

O, boldogtalan fejem, miket hallok? De mond meg, igazak-é, a' miket beszélsz?

JANCSI

Nékem nem hisesz, Atyám? Ne kételkedgyél, nem hazudok rovásra.

HETEDIK KIMENET

Márton, Jancsi, Siga

SIGA

265 (Exutus maschara:) Mitsoda zene bona vagyon itten? Ki háborgattya az én szerelmes Atyámat? Ezentúl áldozattya lészen fel-háborodott szivemnek.

JANCSI

(Róka tejen hizott, be helyesen köti fel az álorczáat, mely bőven méri a' kegyes beszédet!)

MÁRTON

Itt vagy megint jó mag? Mit akarsz, talám ujra meg csalni?

SIGA

270 (El árultattam.) Én hogy téged meg csaljalak? Valyon ki költötte ezt a' hazugságot rollam? Talám bizony ezen eszétvesztet szélkergető bátyámnak szavain indultál meg? Ah, ne hidgy néki, ha szeretz! Régi gyűlölséget forral ellenem, hogy el-veszessen; veszet nevemet költi, és a' mibe maga torkig uszkál, engem rostál abbol.

JANCSI

O, te ártatlan macska, tehát semmiben sem érzed magadat bűnösnek?

SIGA

275 És miben érezném?

MÁRTON

S' még kérdezni-is mered? Nem vádol szived, hogy előbb itt ez helyen bolondot úsztél belöllem? Hogy a' házamat fenékkal fel-forgatván, abból álnakul ki rekesztettél engemet? Felely, mit halgatz!

SIGA

280 Halgatok, édes Atyám, mert el bámultam, midőn azokat kell hallanom, a' mik soha még csak eszem ágába sem tűntek, és a' mikben a' bátyámat már nem egyszer meg gátoltam. Tud-meg, Atyám, ha én nem lettem volna, ma a' házadnak még falába sem lenne. A' bátyám, minekutánna mindenedet kotya vetyére hánta, azt bordély háznak, korhelek barlangjának tette. Most-
285 is azért hazudoz, azért agyarkodik ellenem, mert fél, ne talántán több gonosz tselekedeteit-is nap fényre hozzam.

JANCSI

Szent Igasság, mit kell hallanom?

SIGA

El hiszem, nehéz békának a' dér, de tagad-el, ha lehet, készen vannak bizon-
ságim.

JANCSI

295 A' kik tudni-illik veled egy huron pendülnek, egy bordába szótettek! Későn
járász, jó ötsém, meg vetettem már ágyodat. A' korhelekkel miképpen szűrted
egybe a' levet, fel-adtam Atyámnak.

MÁRTON

Ugy, valójába; de a' miben magad vádoltatól, azt mind el-nyögted.

JANCSI

Róllam beszélz-é avagy másról?

MÁRTON

Míntha bizony nem értenéd.

SIGA

295 Ne csudálkozzál, Atyám, csipi az igaz mondás. Hogyan mosdóthassék ki
szennyéből, azon tétováz.

JANCSI

Láttya az Isten.

MÁRTON

Halgass, ne átkozodgyál!

JANCSI

Ugy, de –

MÁRTON

300 És nem fogadhatz szót?

SIGA

Édes Atyám, enged, hogy szólyon. Én szájától nem irtozom. Könnyebb egy
ilyen hazug embert, hogy sem egy sánta kuvaszt el-érni.

MÁRTON

305 Nem, nem, fiam, ezen istentelenségét el nem nyöghetem! – Takarodgy a'
szemem elől, és valameddig parancsolni nem fogom, előmbe jönni meg ne
próbáld!

SIGA
(Ugyan szeretem az eszedet!)

JANCSI
Tehát így bánsz velem, Atyám? Ah, ha nékem nem hiszel, legh alább vigyáz magadra! Az ötsémbé meg rögzött a' hamisság, ha szemeidet idején fel nem nyitod, nem sokára jégre viszen.

310 SIGA
Ne pöröly hiába, tudod, számár rivás nem hallik Meny-országba. Ballagj inkább, ha mondgyák!

NYOLCZADIK KIMENET

Márton, Siga

MÁRTON
El mene. De ugyan, Siga, mond meg azt én nékem, igaz-é, hogy az házomat késértetek járják!

SIGA
Mitsoda tatár késértetek?

315 MÁRTON
Tehát semmit sem hallottál e' dolog felől?

SIGA
Éppenségesen semmit sem. Ki beszéllette?

MÁRTON
A szerelmes fiam. Azt én magam tulajdon kárommal tapasztaltam.

SIGA
Hogyan, kérlek?

320 MÁRTON
Jaj, ne kérdezd! Arrol csak gondolkodni-is irtozom. Olly iszonyatos állatok támodtak volt előbb reám, hogy ha csak valami Istenfélő jó ember nem segétt volna rajtam, minden kétség nélkül, oda lettem volna.

SIGA
Ebből a' házból hogy reád késértetek támodtak? E' csudálatos dolog volna! Semmiképpen el nem hihetem, százszor, ezerszer alá s' meg fel jártom benne, de soha még csak macskát sem láthattam.

MÁRTON
325 Elég az, hogy láttam én. Ha nem hiszed, próbáld meg, majd tapasztalni fogod.

SIGA
Jól vagyon, annyi, mint az! Meg próbálok, te azomba várakoz itten!

MÁRTON
Mitsoda? Itten várakozzam? Nem ettem bolond gombát!

SIGA
Ugy, de ha jelen nem lészesz, azután hitelt nem fogsz adni nékem.

MÁRTON
Te lássad, mit tsinálsz, én itt nem maradok.

SIGA
330 És vallyon miért?

MÁRTON
Irtózom késéretet látni.

SIGA
Úm, ha csak e' bánt, van mod benne.

MÁRTON
Mitsoda mod?

SIGA
335 Én, a' mig megvizsgálom a' dolgot, te ály négy kéz lábra itten. Ezzel a' köpe-
nyeggel majd bé-takarlak. Így te a' késértetet meg nem látod, a' pedig ha ki
tanál is jönni, azt gondollya, hogy valami ágy vagy mi vagy, s' békességben
hágy.

MÁRTON
Igen jól gondoltad, nem bánom. (*Procumbit humi.*) Kérlek, takarj bé jól!

SIGA
Ne busulj, ha ördög lesz, sem lát meg.

MÁRTON
340 No már most siess, járj végire hamar!

SIGA
Ezentúl meg léssen. (De meg nem köszönöd.) (*Ingreditur cubiculum ibique
strepitum excitat.*) Jaj, jaj, ne bántsatok! Jaj!

MÁRTON
Abrakál, abrakál, oh, abrakál!

SIGA
Jaj, jaj, jaj, ne hadgyatok, ne hadgyatok! Most mingyárt meg halok.

345 MÁRTON
Abrakál, abrakál, oh, abrakál, abrakál!

SIGA
(*Prodit cum tumultu.*) Édes, Méltóságos késértet Uram, jaj, ne menyen kend oda, a' sütő tekenyő vagyon ottan!

MÁRTON
Abrakál, abrakál! (*Ut prius.*)

SIGA
Jaj, jaj, jaj, oda van a' csipőm, egybe tört a' lapoczkám! Jaj, jaj, jaj!

350 MÁRTON
Abrakál, abrakál! (*Et caetera.*)

SIGA
(Várj, várj, meg abrakollak én tégedet mingyárt, ne busuly!) (*Appropinquat ei.*)

MÁRTON
Jaj, be melegem van ide bé!

355 SIGA
Mit csinál kend? Takarja bé magát! Ne, hol jön a' késértet! (*Tundit se ipse aliquoties.*) Jaj, jaj, jaj! Elég, elég, elég! Meg halok. Itt a' sütő tekenyőbe fánknak való tészta vagyon, belé ne ülljön az Ur, késértet Uram! (*Insidet et eumque calcibus et pugnibus pertundit.*)

MÁRTON
Abrakál, abrakál, oh, abrakál, abrakál! Jaj, jaj, jaj! Tolvaj, tolvaj, tolvaj, tolvaj, ne hagyatok! Tolvaj, meg őll az átkozott! Tolvaj, tolvaj, tolvaj! (*Abit Siga.*)

KILENCZEDIK KIMENET

Márton, Geczi

360 GECZI
Mitsoda sivás, rivás, kiabálás vagyon itten?

MÁRTON
Jaj, jaj, jaj!

GECZI
Ki jajgat?

MÁRTON
Ah, ha lelked van, segíts, kérlek! Jaj!

365 GECZI
(Ezt is utol érte a' sok péntek.) Mi bajod van, mit heversz a' földön e'
hidegben?

MÁRTON
Jaj, ne kérdezőskedgyél sokat! Valami istentelen késértetek avagy tolvajok úgy
el vertek, hogy alig vagyok el belé.

GECZI
Jaj, mit látok? Az Uram hever a' földön? És kik voltak azok a' vakmerők?
Akár hol legyenek, fel keresem, és e' pontban fel konczolom az átkozottakat.

370 MÁRTON
Nem, nem, Geczi! Jaj, ály-meg nállom, el nem távozol innen! Erre a' vesze-
delmes helyre még holt lábbal sem akarok többé jönni.

GECZI
(Éppen azt akarjuk.)

MÁRTON
Ah, segíts!

GECZI
(*Elevat illum, et sursum dimittit.*) Nó!

375 MÁRTON
Jaj!

GECZI
Igyekezék hát valamit az Ur-is! (*Ut prius.*)

MÁRTON
Aha, gazember, fogj meg jobban!

GECZI
Ugy ám, de olyan nehéz az Ur, mint huszon négy másó só. Nó, most. (*Ut prius.*)

MÁRTON

Te, embertelen, most mingyárt bétöröm a' fejedet!

GECZI

De ha hiv szolgálatomért így akar fizetni az Ur, hát itt maradhat, eb emelye többé.

MÁRTON

S' ugy szállasz uradnak, te goromba?

GECZI

Ugy ugyan, és ime, ihol jönnek a' késértetek, –

MÁRTON

Jaj, jaj, szívem, édes Geczim, ne hadgy itten, mert meg halok!

GECZI

Ugy előbb: te embertelen, goromba, bé töröm a' fejedet! Most már: édes szívem, Geczim. Csépelnek a' nyulak, ugye?

MÁRTON

Nem. De –

GECZI

De még-is ugyan csak szoros a' kapcza? No, hogy lássa az Ur, hogy még az ellenséggemmel sem akarok roszat tenni, fogja-meg jól a' kezemet! – Soha ilyen nehéz vén döget nem emeltem még!

MÁRTON

Ah, mennyünk el már! Jaj, jaj, mind el törtek a' lapoczkáim! Oh, szegény oldalam!

GECZI

Ne jajgasson annyit, hanem jöjjön szaporán! Majd itt kapják a' késértetek.

TIZEDIK KIMENET

Getzi, Dobozi

DOBOZI

Meg-álljatok!

GECZI

Mit akarsz?

DOBOZI

Nem veled, az Uraddal van bajom.

MÁRTON

Máskor jój, nints most üdöm, el kell sietnem!

DOBOZI

Ennek a' dolognak pedig mingyárt meg kell lenni!

MÁRTON

400 Ha éppen oly szorgos, végezd el Geczivel, valamit ő fog rendelni, helybe hagyom. (*Abít.*)

GECZI

Mi dolgod van hát az Urammal, mond ki szaporán!

DOBOZI

Kérdezed, mintha bizony nem tudnád. A bornak, melyet el hordottál, az áráért jöttem, mivel az Uramnak még ma számot kell adnom.

GECZI

405 Kevés várakozással légy, mingyárt meg léssen. (*Intrat cubiculum.*)

DOBOZI

Jol van, csak siess, mert dolgaim mulnak. (*Exit Geczi sacco oneratus*) Mit nyögsz oly igen?

GECZI

Hogy ne nyögnék ily sok pénz alatt!

DOBOZI

Mit beszélsz? Tehát mind pénz, a' mi a' zsákodban vagyon?

GECZI

410 El hiszem bizony, hogy az. Szent János éczakáján ástom a' fellegvár oldalába.

DOBOZI

Úm, hú!

GECZI

Mit ásítosz, talám a' nyálad foly utánna?

DOBOZI

Találád bibémet. Ha meg engeded, hogy egyszer belé markollyak, el engedem a' bor árát.

GECZI

415

Hogy belé markoly, azt meg nem engedhetem, mert ilyen nagy a' tenyered, sirva néznék utánna a' zsákba. Ha nem ha ugy teczik, azt meg engedem, hogy a' menyit a' szádba vehetz, a' mind tied légyen.

DOBOZI

Nem bánom.

GECZI

Nó tehát, térdepöly le, én majd a' fejedbe vonom a' zsákot.

DOBOZI

420

Jól van. (*Flectit.*)

GECZI

De ötsém, váraoz, had lássom, valyon nem igen nagy-é a' szád.

DOBOZI

Nem! Ne, mitsoda kicsin.

GECZI

425

No tehát (*alligat saccum ejus collo*) halyad most, mikor azt mondom: eintz, zvej, trej, akkor üsd bé a' szádot a' pénzbe, és azonnal ály talpra, más ként nem állom meg fogadásomat.

DOBOZI

Meg lesz, csak siess!

GECZI

Igaz, meg kötem a' kezedet, mert szurkos a' körmöd, ha szabadon maradna, valahogy a' zsákba találna nyulni.

DOBOZI

Azt se bánom. Nesze! (*Ligat a terga manus.*)

GECZI

430

(Várj csak, mert el küldlek téged-is két pénzel a' Vásárra!)

DOBOZI

No, meg van-é már minden?

GECZI

Meg lesz mingyárt, ne busulj! (*Fert malleum et clavum.*) Vigyáz most. (*Acclavat saccum pavimento:*) eintz, zvej, trej. Ugorj fel! Ho, ho, maczkó, ho!

DOBOZI
Ej, mi dolog ez?

435 GECZI
Ho, ho, maczkó, ho!

DOBOZI
Ahá, gaz ember, bocsás-el, mert –

GECZI
Pisz, pisz, pisz! Ho, maczkó, ho! Bezzeg, izadcz most, Dobozi.

DOBOZI
Édes Geczim, kérlek, bocsás-el most az egyszer!

440 GECZI
Ugy-é? Talám nem teczik a' zsákba? Nám, előbb kívánkozol vala! Ha fel fogadod, hogy soha többé a' bornak árát még emléteni sem fogod, és nékem minden reggel egy krajtzár ára pálinkát küldesz, el bocsátlak.

DOBOZI
Meg lesz bizonyára, tsak bocsás-el.

GECZI
Jöszte tehát. (*Solvit saccum et saltat cum eo:*) soka bine, maj martine, da un horgas, da, da! (*Repetitur*)

TIZENEGYEDIK KIMENET

Geczi, Siga

445 SIGA
Mit tótted itt az üdőt? Jöszte, hozzuk bé ezt a' ládát! (*Bajulant cistam.*) Merre mész oda, te ostoba? Ide!

GECZI
Oda? Miért nem mondotta előbb az Urfi? A' néma borjunak az anynya sem érti szavát.

450 SIGA
No, ne darály, hanem siess, mert telik az üdő! – Most eredgy, és amik még hátra vannak, hozd-el azokat-is! Mikor gondolom, hogy, ott vagy, itt teremj, érted-é?

GECZI

Értem. De halya az Urfi, valyon lészen-é belőlle részem nékem-is?

SIGA

Hűm, hűm, csak hiába, ösztevér disznó makkal álmodozik. Ne busulj, borral mosdodni, pecsenyével fogsz ma törlődzeni!

GECZI

455 Igen jól lesz. Azon kívül-is a' hasam azt gondolja, hogy fel akasztották a' számat. (*Abit.*)

TIZENKETTÓDIK KIMENET

Siga, Feri, Gyuri

FERI

Mi jó hirrel bővelkedel, pajtás? Tul estünk-é immár a' gáton?

SIGA

Éppen jól érkeztetek, barátim, szájom izére folynak minden dolgaim!

GYURI

Mit beszélsz? Tehát a' vén dudát ki tudad már innen?

SIGA

460 Mért kérded? Hiszem, látod, hogy nints itt.

GYURI

Látom, de nem tudom.

FERI

In X ut tök[!] Halgas, ha nem tudcz hozzá!

GYURI

Nem tudok.

FERI

Igen, talán mint a' bagoly az a. b. chez.

SIGA

465 De ha még sokat osztyátok egy más közöt a' koncztot, hát ma semmi sem lesz a' dologból. Hagyatok békét ily hiába való versengésnek! Jobb lesz, hogy ameddig Geczi el-érkezik a' borral, terítsük meg az asztalt.

FERI

Helyessen, éppen kedvemre szóllasz.

SIGA

470 *(Excipit ex cista mappam:)* Feri, fogd ezt az abroszt! – Te pedig tartsd ezeket a' tángyérokot és késeket! *(Extrahit carnes.)*

GYURI

Úm hű!

SIGA

475 Mi lelt, talám vásik a' harmincz kettő? Mennyünk most! – Terétsétek ki az abroszt! – Rakd fel a' tángyérokot-is! – Hogy hányod oly hű bele balás modgyára? Hiszem nem apád kereste, hogy ugy bánnyál velek, mint a' Csáki szalmájával!

FERI

Ne lobbany fel mindenért!

SIGA

No csak siess, ne locsogj anyit! – Ihon jön Geczi-is.

TIZENHARMADIK KIMENET

Siga, Feri, Gyuri, Geczi

SIGA

Itt vagy már, Geczi?

GECZI

Talám nem lát az Ur?

SIGA

480 Ugyan csak ostoba vagy. Hiszem nem azért kérdem, hanem csak példának kedvéért.

GECZI

Példának kedvéért? (Ez ugyan ökörtől ló példa!)

SIGA

Mit mondasz?

GECZI

485 Semmit. Azt suttogtam magamba, hogy valyon szabad lesz-é én nékem-is innom.

SIGA
Szabad a' patakából, de nem a' palaczkából.

GECZI
Jaj, de a' vizet nem szeretem, nád terem a' viz italtól oromba.

SIGA
Méért? Hiszem a' ser jó.

GECZI
Való ugyan, de még-is bor az annya.

SIGA
490 Ugyan góges szolgál ez! Eb szőlő sem terem a' kertyébe, még is az italba
vállogat. Hozd bé csak a' bort, majd meg látom, ha jól forgodol, gondom
lészen reád.

GECZI
Csak innom adgy, ha azt parancsolod, hogy repülyek, még azt-is meg tselek-
szem.

SIGA
495 Rakd fel a' palaczkokat! – Üllyetek le! – Te vigyáz az ajtón, ha valaki zörget,
mondgyad, hogy senki sints ide haza.

GECZI
Meg lesz. –

SIGA
Várákoz, egy kolbász van a' ládába, hozd el azt is! A' ládát pedig zárd bé, hogy
valami el ne veszzen.

GECZI
500 Jól van. – Mi tatár kolbász e? Oly hoszszu, mint a' szent Ivány éneke. –
Vallyon borsos-é vagy fokhagymás? (*Gustat:*) Ennye, be jó! De ha rajta ér az
Urfi, majd me kostoltattya velem a' száraz kolbászt.

SIGA
Mit tsinálsz oly sokáig oda ki, te tolvaj?

GECZI
Mondám. – Semmit, Urfi, tsak a' ládát zárom be.

SIGA
505 Siess!

GECZI
Itt vagyok. Mit parancsol az Urfi?

SIGA
Ted bé az ajtót! (*Obserat portam.*)

TIZENNEGYEDIK KIMENET

Márton, Jancsi

MÁRTON
De valyon igazak-é, melyeket mondasz?

JANCSI
510 Igazak, bizonyára! Nem szoptam ujjomból, magad tapasztalni fogod. (*Intus:*)
Heja, huja, hop, hop, hop!

JANCSI
Ha, ha!

MÁRTON
Mi lelt?

JANCSI
Jöszte ide csak! Hallod, mit csinálnak? (*Intus:*) Heja, huja, hop, hop, hop!

MÁRTON
Enye, átkozottak!

JANCSI
515 Nám, meg mondám!

MÁRTON
Jaj, miképpen kaphassam rajta az istenteleneket?

JANCSI
Én, Atyám, ha meg fogadod, mutatok módot.

MÁRTON
Melyet? Mond ki szaporán!

JANCSI

520 Látod ezt a' ládát? Ebben a' vendégségre való eszközöket hozták ide, ha el végzik, majd megint vissza rakják. Te fekügy belé, és a' ki legh előbb oda nyul, ragad nyakon, az a' többit-is ki-adgya.

MÁRTON

Enye, be jól beszélsz! Ugyan kár, hogy oskolába nem jártál. (*Accedunt, aperiunt.*)

JANCSI

Ugyan jól esett. Nem hordottak még mindent bé, ezekért majd ki jönnek.

MÁRTON

525 Enye, kutyáknak valók, mitsoda prédálást visznek végbe!

JANCSI

En ezeket el viszem, te fekügy belé, és halgas!

MÁRTON

Jól van. Bocsásd le az ajtót! (*Claudit et abit.*)

TIZENÖTÖDIK KIMENET

Márton, János, Siga, Gyuri, Feri, Geczi

(*Prodeunt e cubili saltando:*) Heja, huja, hop, hop, hop! Ez az élet gyöngy élet, nem a' kopasz vargáké! (*Repetunt.*)

SIGA

530 Igaz, pajtasok, majd el felejtettem volna, egy kis aquadorát isztok-é?

FERI

Mit kérded? Adgy, ha van!

SIGA

Hogy ne volna! Mingyárt itt lesz. (*Aperiens cistam, capitur.*) Jaj, jaj, jaj!

MÁRTON

Ahá, jó mag! Kezembe vagy ugy-é!

SIGA

Ah, édes atyám!

MÁRTON
535 Hiába könyeregsz, nem hordosz az óromnál fogva többé; nyilván vannak minden fortélyid.

SIGA
Jól tudom, édes Atyám. De már ez után – im, láboidhoz borulok. (*Flectit.*)

MÁRTON
Hiába, mondám, téteted magadot. Vak volnék, ha ezen rostán által nem látnék. Ezentúl meg jutalmazom gonoszságodat. (*Vastat eum.*)

SIGA
540 Jaj, jaj, jaj, elég már, elég, édes Atyám!

MÁRTON
Jere most, és ahol oly vigan korhelkeddtél, alud ki részegségedet! (*Ocludit illum.*)

SIGA
Jaj, szegény fejem, mire jutottam?

TIZENHATODIK KIMENET

Márton

545 Im hogy nints oly ag roka, kinek bőre végtére a' csávába nem kerül. De ki gondolta volna az Istentelenrűl, mikor előbb ugy szépítette magát? Csak a' szegény Jancsikámat sajnálom, hogy előbb az ártatlannal oly keményen bántom, a' ki ha nem lesz vala, ezt az átkozott korhelt soha nem tudtam volna utol érni.

TIZENHETEDIK KIMENET

Márton, Csucsi

CSUCSI
Uram, a' sertéseknek mind el fogyot a' korpájok.

MÁRTON
S' osztán?

CSUCSI
550 S' osztán nints miből csinályunk moslékot.

MÁRTON
S' osztán?

CSUCSI
S' osztán adgyon korpát az Ur!

MÁRTON
Korpát? Honnan?

CSUCSI
Honnan? Be csudálatos ember lett az Urbul Gyergyó Országába! Hiszem
555 elég van a' kamarába.

MÁRTON
A kamarába? Nesze a' kolcs. De vigyáz, ne talántán a' fogoly ki szabadulyon!

CSUCSI
Mitsoda fogoly?

MÁRTON
Ne kérdezőskedgyél sokat! Meny-el, és vigyáz!

CSUCSI
Ne félyen az Ur, mert még egeret sem bocsátok-ki!

MÁRTON
560 Én pedig el el megyek, és Jancsika fiamat fel keresem, ne hogy bujába el
bujdossék valahová. Oh, bár csak ennek fogadom vala szavát! (*Abit.*)

TIZENNYOLCADIK KIMENET

Siga, Csucsi

CSUCSI
Enye, mitsoda nehéz korpa ez! Nosza, édes korpám, buj-ki a' zsákbul! (*Siga
prodit ex sacco.*)

SIGA
565 Hip, hop, megint ment vagyok! De valyon a' társaim hová illantottak? Ezekel,
akár hol legyenek, még ma szembe kell akadnom. (*Abit.*)

CSUCSI
Hej, halya az Urfi, hová oly sebes futtába? Hát fáratságomat csak így fizeti
meg? Várj, gaz ember, mert amég én veled jót teszek, addig az hollonak-is
solyom fia léssen!

TIZENKILENCEDIK KIMENET

Márton, Csucsi

MÁRTON

Ki hoztad már a' korpát?

CSUCSI

570

Nem, Uram.

MÁRTON

Miért?

CSUCSI

Mert nints.

MÁRTON

Ihol, azt-is nyilván az a' korhel pazétolta-el. Eregy, és ha valahol Jánost fel találod, szollicsd hozzám.

CSUCSI

575

Jól van. –

MÁRTON

De te, hol van a' jó mag?

CSUCSI

Ben, Uram, aluszik; itt van a' kolcs-is.

MÁRTON

580

Meny-el tehát, és amit parancsoltam, vid végbe! (*Abit Csucsi. Márton tentat pessulum.*) Ben van a' szép madár. Ha, mely szépen énekel! – Várj csak, várj, majd más notára foglak!

UTOLSÓ KIMENET

Márton, János

JANCSI

Atyám, édes Atyám!

MÁRTON

Mi lelt, szerelmes fiam?

JANCSI
Ah, szomorú hírt hozok.

MÁRTON
Hogyan, miként?

JANCSI
585 Az ötsém rossz társaival az utzán holmi garázdálkodó emberekkel egybe vesz-
vén, e' szempillantásban meg ölettetett.

MÁRTON
Te, amint veszem észre, álmodosz. Ötsédet csak most rekesztém bé a' házba.

JANCSI
Ah, ne hidd, édes Atyám! Bizonyosan tudom, ő volt.

MÁRTON
590 Hogyan lehet e, szent Isten? Vegyed ezt a' gyertyát, és jőj utánom! (*Intrant.*)
Siga fiam, Siga! Édes fiam, Siga!

JANCSI
Hiába keresed, nintsen itten.

MÁRTON
595 Jaj, szegény nyomorult gyámoltalan Atya, most veszem észre magamat! Az
a' hohér bocsátotta-ki. Mit csinályok? – Ime, mind füstbe mentek minden
munkáim, minden szorgalmatosságim, minden reményim! Ah, tanulátok,
tanulátok, jó Atyák, miképpen, a' ki fiainak mód nélkül kedvez, és azokat
szabad akarattokra bocsátta, gyilkossa legyen mind magának, mind mag-
zattainak.

Ének a' Játék után

Első

600 El végzők Játékunkat   – Kegyelmes Vendégek,
Kik rövid tréfáinkat   – Tsendessen vették.
Amit várjátok itten   – Nints egyéb már hátra,
Azért békeségben   – Oszolyatok haza!

Második

605   Rebegő nyelvünkkel   – Ha miben vétettünk,
                            Tsekély beszédünkkel   – Eleget nem tettünk,
    Hibáinkról tölletek   – Bocsánatot kérünk,
                            Máskor remélyétek,   – Méltobban tisztelünk.

Harmadik

Végre tsekély munkánkra – Hogy meg jelentetek,
Ezen szegény Házunkra – Hogy emlékeztetek,
Minnyájon sziveinkből – Aztot mi köszönnyük,
Még élünk, elménkből – Ki nem tűn, ígérjük.

A' Játék közben tavaszi ének

GYURI
610   Hallod, Jancsi, mond nékem, mi hir a' városban.

JANCSI
                    Azt hirdetik a' kufárnék, hogy már tavasz vagyon.

GYURI
    Jó répát ültetni.

JANCSI
    Káposztát plántálni.

Gyuri, Jancsi
                    Nosza tehát édes répát vessünk! (*Repetitur.*)

GYURI
615   Fogjunk a' dologhoz!

JANCSI
    Kapjunk a' munkához!

Gyuri, Jancsi
                    És ez helyen káposztát ültessünk! (*Repetitur.*)

614 [A sorok előtt nem a szereplők neve, hanem *Simul*
olvasható.]

617 [A sorok előtt nem a szereplők neve, hanem *Simul*
olvasható.]

A MŰ ADATAI

A komédia szövegét a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Kézirattárában BK 188/I. 12. jelzet alatt található *Czuczor-hagyatéek* második füzeté őrzi a 26–40. lapokon. Folytatólagosan következik a *Kincskapáló* után.

A darabról eddig semmit sem tudunk. Szövege most kerül először kiadásra.

SZERZŐ

A vígjáték szerzőjéről a kézirat nem ad felvilágosítást. *A Játéknak állapottyáról* szóló tartalmi ismertetést azzal fejezi be: „Igy költötte a vers-szerző.” Ebből arra következtethetünk, hogy a darab nem fordítás, hanem „költés”, eredeti alkotás. Ami nem zárja ki, hogy a cselekményelemeket a szerző – legalábbis részben – más darabokból vette. Minthogy a címlap szerint „Kolozsvárat, a’ gagyaszár utzába” helyeztetik a játék, a keletkezés helye minden bizonnyal Kolozsvár. Kolozsvári híres varga a komédia szenvedő hőse. Ő járt Gyergyó-szék Szárhegy nevű falujában, és váratlanul gyors visszatéréssel ő okozta a vígjáték bonyodalmait.

Kolozsvárt valóban létezett Gatyaszár utca (vö. HERPEI János, *Kolozsvári utcák Felvinczi György versében*. In „Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez”. Bp.–Szeged, 1971. III. 528.); Felvinczi György a „Ritkán kellő híves szellő...” kezdetű versében (kiad. RMKT XVII. 13. köt. Bp. 1988. 431–439.) írt róla. De hogy 1760 táján, amikor a darab keletkezhetett, hogyan festett, nem tudjuk. A második kimenetelben Prelukai uram pontosan meghatározza házának a helyét, név szerint is említve szomszédait. Kolozsvári szerző adhatott Prelukai szájába ilyen helyrajzi tájékoztatást. A jelenetben említett Ebhát utca, a felsorolt személyek, így „a Monostoron felyül lévő Biró Uram ó kegyelme” házának említése alig képzelhető el olyan szerzőtől, aki nem Kolozsvárott élt, nem ott írta meg munkáját.

Erdélyi keletkezésre vall a tizedik kimenet román táncnótája (443–444. sor) is.

FORRÁS

A komédia tárgya: a váratlanul hazaérkezett zsupori apa és a könnyelműen tékozló, magát adóságokba vert fiúnak a ravasz szolgától irányított harca sokszor került színpadra az antikvitástól kezdve. Különböző változatai kedvenc témát szolgáltatottak az iskolai színjátszásnak. A témamotívumok, cselekménymozzanatok többször ismétlődnek a jezsuita darabokban is. Vígjátékunkat is rokonszálak fűzik más hasonló témájú drámákhoz, mint a kötetünkben közölt *Tékozló Fütödihöz* (l. az előző sz. alatt!), *Tökmag Filkóhoz* (l. a 13. sz. alatt!), *Gazda Péterhez* (l. a 12. sz. alatt!). Az ismétlődő cselekménymozzanatokon kívül közmondásaink, szólásaink gazdag tárházát képviselő azonos kifejezésformák, szavak, szófordulatok fűzik egy bokorba ezeket a feltehetőleg Erdélyben, közelebből Kolozsvárott keletkezett darabokat. Úgy tetszik, hogy a szólásokból, közmondásokból külön gyűjtemények forogtak közkézen. A pannonhalmi *Czuczor-hagyatéek* ötödik füzetében egy negyedíven pl. az alábbi gyűjteménytörédket olvashatjuk:

„A’ lónak négy a’ lába, még is néha meg botlik.
Annyit tudok a Deáksághoz, mint a’ Tyuk a regéhez.
Nem tsuda, ha meg botlik a’ vak ló.
Utolsó szükségre jutottunk, körmünkre éget a’ gyertya.
Szárába szálla az esze.
Hiába gágosz[!], mint a lud.
Csak csevegsz, mint a fecske.
Nyertes, mint Bertok a’ csikban.
Szakállomra veszem.
Lám, olly bölcs vagy, mint az en macskám.
Meszsze Buda sánta Embernek.
Olytat mondok, hogy magam-is meg bánom.
A mint sipolsz, ugy tánczolok.

Nem holyag, hogy fel fujják.
Nem mind arany, a mi fénylik.
Phiha, szégyenlem, hogy kudarczot vallottam.”

A kötetben közölt vígjátékokat általában jellemzi, hogy feltűnően gazdagok közmondásokban, szólásokban. A *Prelukai Márton* és *A tékozló Fitódi* egyező szólásairól, a csekély változtatással vagy módosítás nélkül átvett passzusairól lásd kötetünkben az előző sz. alatti jegyzetet!

Feltételezésünk szerint a *Prelukai Márton*nak a forrását nem kereshetjük valamilyen latin, vagy más nyelvű magyarországi, illetőleg idegen drámában. Közismert vígjátékelemek felhasználásával egy kolozsvári szerző önálló alkotásaként keletkezett komédia. Bizonyos mértékben csak olyasféle forrásról beszélhetünk, mint a 10. kimenetnél, melyben a *Töknafiglikó* befejező részeként is felfogható jelenetet alkalmazza a vígjátéki helyzettől kívánt módon. (Vö. a 13. sz. darab jegyzetével!)

ELŐADÁS

Mint ahogyan a komédiáról eddig nem volt tudomásunk, előadásáról sem rendelkezünk semmi adattal. Valószínű, hogy előadásra készült, és hogy játszották is.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szöveg kiadásában a pannonhalmi másolatot híven követjük. A kéziratban folyamatosan olvasható drámát azonban szerepekre osztva közöljük. A szereplők nevét a másolat elején a szereposztásban olvasható alakban adjuk. Prelukai Mártont a kézirat módjára mi is csak Márton néven szerepeltetjük. A szövegen belül azonban megtartjuk a másoló változatos névírásait. Követjük helyesírását; nagybetűvel kezdett szavait változatlanul írjuk. Mivel a kéziratban a *k* betű írásában nem lehet különbséget tenni a kisbetűs és a nagybetűs alak között, mindenhol kis *k*-val írjuk közszeit. Az *ö*, *ü* betűk hosszúságát, rövidségét a mai helyesírásunknak megfelelően jelöljük, anélkül, hogy ebben a kézirattól való eltéréseket lapalji jegyzetben közölnénk. Két esetben – szintén jelzés nélkül – ékezetet tettünk az *ö* értékű *o* fölé.

A központozásban a mai gyakorlat szerint járunk el. A másoló javításait, áthúzásait, föléírásait nem jelezzük. Saját javításainkat kurziváljuk, és lapalji jegyzetben feltüntetjük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

- 18 *isnefet* – szalonkát
- 23 *koffantyuk* – banyák
- 24 *szipa* – szipirtó
- 29 *sufa lé* – savanyú leves
- 31 *csömör* – zsiros ételtől a váll-lapockák közt támadt csomó
- 33 *ezentül* – rögtön, nyomban. Később is többször előfordul.
- 38 *canis follus* – veszett kutya
- 47 *kakas üllő* – kakasülő (A szarufákat összekötő keresztfa ólban, házpadláson.)
- 101 *párlug* – fahamból készült lúgos lé a mosáshoz; *szemetezek* – időzöm
- 151 *szerek* – állapotok
- 238 *prosmítálsz* – prézsmítálsz, jártatod a száz
- 268 *mag* – gyerek, magzat; pejoratív értelemben később is előfordul.
- 292 *el-nyögted* – elhallgattad (Vö. a 300. sorban: el nem nyögtem)
- 369 *e' pontban* – nyomban
- 430 A sor nyilván a népi játékdal emlékét őrzi: Elmentem én a vásárra félpénzzel...
- 444 A román táncnóta magyarul kb. így fest: Jól táncolj, te, Márton, most egy horgast (táncfigura, hajlás lehet), rajta, rajta!
- 445 *Mit tönted* – mit töltöd (töltöd)
- 530 *aquadora* – pálinkafajta
- 573 *pazétolta-el* – pazarolta el

16.

INTERMEDIUMNAKVALÓ

INTZE

Tudod-é, te Bancsi, hogy ma Komodia vagyok? Valami intermediumot kellene tsinálnunk.

BANCSI

Intermediumot? Gondoly tehát valamit!

INTZE

Mesze Buda sánta embernek! Annyit tudok én ahhoz, mint a' tyuk a' regéhez.

BANCSI

5 Tekerd fel az eszedet, annyi eszed tsak van, hogy a' Péter Komának-is adhatz egy peták árrát. Osztán itt is van, a' mi van, én is segítlek.

INTZE

Hijába unszolsz, a mi Kevés volt-is, száromba (a' Kákoba) szállott immár. Hanem te reád bizom a' dolgot.

Bancsi

Annyi mint az, meg tselekszem.

INTZE

10 Én a mint sipolsz, ugy tánczolok. Tudod, hogy mint a' János fujja, Jancsikó ugy ropja. Egy levelet irt a' bátyám Bilédul-geridbul. Olvasd, talán léssen valami benne, a' miből intermediumot tsinálhatunk. Deákul van írva.

BANCSI

15 Látom; halgass tehát. (*Legit:*) Opifices pro mundo repugnante aedificando destinati ordine Alphabetico. Szép historia, rendre fogom magyarázni. Aurelius Alrairi, professione chymicus laborabit in lapide philosophico poliendo, cujus pulvis virtute sympathica vacua marsupia impleat. Azt írja, hogy a' botbul, akár mennyit faragják, soha beretva nem léssen.

INTZE

E' nem jó intermediomnok; vigyáz, hogy intermedium nélkül ne maradjunk.

BANCSI

20 Batusius Gribler, arte vitriarius laborabit in Momi fenestra, per quam cordium ascana perspiciat. Azt teszi: a' vak tyuk addig piszkál, a mig szemre talál. Censorius Biller, professione coquus laborabit in antiqua crambe. Érti kend?

9 [A sor előtt nincs szerepnév, utólag van beírva a sorok közé.]

12 [Intze beszédéből] az első mondat a margóra, a második a lap alsó részére írva.]

13 halgass tehát - [A margón megismételve.]

19 Batusius - [Egy áthúzott szó pótlásaként a margóra írva.]

INTZE
Süketnek hegedülsz, nem ertek én ahoz semmit.

BANCSI
A' mely tyuk sokat kodácsol, keveset tojik az.

INTZE
Ez sem jó intermediumnak.

BANCSI
25 Ego Einbilder, arte architectus laborabit in turri Babylonica absolvenda. Az-
az: addig nyuitózzál, a' meddig a' lepedőd ér, mert nem mind tied a' diofáig.

INTZE
Nó, ma intermedium nélkül maradunk. Ha én annyit tudnék deákul, mint te,
eddig immár gondoltam volna valamit.

BANCSI
30 Olyat mondok, hogy magam-is meg bánom; nem hólyog, hogy fel fujják.
Gaudentius Umundumb, professione studiosus laborabit semel pro semper:
akár *mint* mondgyák a' farkasnak Pater noster, de ő *mind* azt mondgya, hogy
bárány láb.

INTZE
Nó, ma semmi sem lesz az intermediumbul.

BANCSI
35 Hornius Nimmersatt, professione lanio laborabit dentibus tantum. Az ugyan
furcsa; az ebnek ha pénze volna-is, hájat venne rajta.

INTZE
Látom már, hogy ugy jártom veled, mint Bertók a csikkal. Be bánom, hogy el
marad az intermedium!

BANCSI
40 Továb: Jactantius Plazer, professione medicus laborabit in mortuis resuscitan-
dis. Ennek ilyen az értelme: Könnyebb a' hazug embert, hogy sem a' sánta
Kuvaszt utól érni.

INTZE
Egye meg a' Kutya a hitván beszédedet, nem tutz immár egy intermediumot
olvasni.

22 ertek én ahoz semmit – [Az áthúzott „tudok Deákul”
pótlására a margóra írva.]

31 mit

31 mint

BANCSI

45 Mit gagogsz, mind a' lud? Vigyáz tsak, maid lesz valami. Neihardus Pringeld, professione opilio laborabit in lupo tegendo. Arra tanit, Hogy kötve higy Komádnak, mert nem mind barátod az, a' ki reád mosolog; nem mind arany, a' mi fénlík. Pertinacius Grind, opificio pileator laborabit in pileo pro quolibet capite habili. Int, hogy a' kinek szekere farkán ülsz, annak notáját halgassad.

INTZE

No, ma minden bizonnyal intermedium nélkül maradunk. Phi, canis fol/us!

BANCSI

50 Ridiculus Kraltig, opificio sutor laborabit in cothurno qui staturae suae adjiciat cubitum unum. Azt teszi: Ó-is reá tartya magát, mind a' két pénzes szatyor.

INTZE

Nó, ez jó lesz, hallod-é?

BANCSI

Van-é eszed? Szatyor intermediumot akarsz tsinálni?

INTZE

Vagy ugy! Meg botsáss, meg botlottam. A' lónak négy lába van, még-is néha meg botlík.

BANCSI

55 Nem tsuda, ha meg botlík a' vak ló. Salabustius Gleisner, arte pictor laborabit in umbra pulicis depingenda. Azt írja, hogy senkinek a' sültt galamb szájába nem repül.

INTZE

Ez-is semmire való. Ugyan nem jutt immár eszedbe egy intermedium?

BANCSI

60 Ne csárogy annyit! Tumidus Pfeffermendl, professione mercator laborabit in verbis vendendis. Nagy füsti, Kevés vacsorája vagyon Konyhájának. Xantipus Tringer, arte cantor laborabit in cantu duro molliendo. Magyarul azt tészí: a' viz italtól nád terem az ember orrába; a' ser-is jó, de még-is a' bor az annya. Zolphius Amphibius Zwipach, professione politicus laborabit ut duobus Dominis serviat. Azt mondgya, hogy a' ki két nyul után fut, egyikét
65 sem éri el. Vége a' levélnek.

48 Phi canis folius [!] - [A margóra írva.]

61 Tringer - [áthúzott nevek [két név] pótlásaként a lap felső részére írva.]

62 magyarul azt tészí - [A margóra írva.]

65 [Az éri el után áthúzva:] <Intze: Nints immár több?> [Ehelyett a margón:] Vége a levélnek.

INTZE

Nesze, intermedium nélkül maradtunk. Phiha, szégyenlem, hogy Kudarczot vallottam.

BANCSI

Tsinál hát magad más intermediumot, én el megyek.

INTZE

70

Én is mit beszéllek? Hiszem intermedium volt ez. Be későn vettem észre! Te Bancsi, jöszte vissza, nem haragszom immár. – Nem akar visza térti a tusko, utánna szaladok, és meg mondom néki, hogy volt intermédium.

A MŰ ADATAI

A tőlünk *Intermediumnakvaló* címmel ellátott közjáték Pannonhalmán a Bencés rend Főapátsági Könyvtára Kézirattárának *Czuczor-hagyatékában* (Bk 188 I. 12.) az ötödik füzetbe számozatlanul betett 3–6. lapokon olvasható minden megjegyzés, cím nélkül. Előtte két üres levél, közben más két levélen közmondások, szólások. (Vö. az előző sz. alatt közölt darab *Forrás*-jegyzetével!)

A befejezett intermediumnak tetsző rész után folytatólag még az alábbi sorokat találjuk, melyek a közölt sorok egyes mondatainak ismétlései:

„INTZE

Jaj, Deákul én nem tudok.

DEÁK

Egy levelet vettem a' bátyámtól Biledulgeridbul, rendes dolgokat ir, még eszembé jutnak, elő beszéllem, te válasz azokból intermediumnak valót.

INTZE

No, jó. Halgass tehát! Így kezdette levelét.”

A közölt „intermediumnakvaló” szöveg 13–65. soraiból a Bancsitol mondott részek néhány névalak különbözőssel egyeznek a *Tökmag filkó* jegyzetében közölt kiegészítő szöveg 21–45. soraival. (Batusius h. Barlaty – 24. sor; Plazer h. Blazer – 33. sor; Gleisner h. Reisner – 39. sor; Xantippus Tringer arte cantor h. Xantippus Stubrubbass arte musicus – 37. sor; Zwipach h. Zwifalter – 39. sor.)

Az eltérések mutatják, hogy a két írás egy harmadik forrásból és nem egymásból keletkezett. A *Tökmag filkó*val való egyezés miatt vettük fel kötetünkbe mint egy ismeretlen darabhoz tartozó töredéket.

SZERZŐ

Ismeretlen.

FORRÁS

Ismeretlen.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kézirat szövegét híven közöljük, a lap alján jelzett és a főszövegbe olvasztott betoldásokkal, javításokkal együtt. Az *ö* és *ü* hangok rövid illetőleg hosszú ejtését a mai gyakorlatnak megfelelően jelöljük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

- 11 *Biledul-gérid* – ? A *Tökmag filkó*ban a 241. sorban az első csaló ehhez hasonló szót: *Bellidulger*
– olvas ki az Úrni tenyeréből
- 59 *ne csárogi* – ne károgi, ne fecsegi

17.

DEMETER, FÜLÖP MAKEDON KIRÁLY FIA

[A SZEREPLŐ SZEMÉLYEK:

PERSEUS, Fülöp idősebbik fia

ATTALUS, Perseus híve

FÜLÖP, makedon király

AEMILIUS, római követ

DEMETER, Fülöp kisebbik fia

PAUSANIAS, Demeter híve]

Játéknak summája

Fülöp, Matzedoniának Királya, noha kétzer diadalmat vévén rajta a Romajok, felettébb meg tsonkúltt hatalma; mindazonáltal az egész Görögségnek gyülekezetében le kötött hite és a közönségessen szerzett békességnek ágazati ellen nem tsak sok ártatlan embereket kegyetlenül ki forgata a' világbúl, hanem
5 az országával határos tartományokba-is tűzzel, vassal pusztitva bé üte. Tehát a kárvallottak követeket Romába küldének, kik-is Görög-oroszának közönséges panaszit a' Romajok eleibe terjesztvén, mindnyájokat méltó haragra felgyulasztattak. El sem kerülte vólna a veszélyt Fülöp, ha Demeter, a kisebbik fia, ki nem segítette volna eőtet. Ez az idét Romában lévén, szép maga viselésével az
10 egész várast, de kiváltképpen a' Tanátsbéli Urakat magához édesitette, annyira, hogy nem egyéb okra nézve, hanem csak egyedül Demeternek kedveskedni akarván a Romajok, Fülöp érdeme szerént meg nem büntetődött. E dolog halált szerzett Demeternek. Mert minekutánna Romábúl Matzedoniába vissza tére, a' király az egész Udvarával egyetembe nagy örömmel fogatta nagy érdemű fiát;
15 mindnyájon-is, de főképpen a község, ugy mint Fülöp kimulása után minden bizonynyal léendő királyokat uralták. Ezt látván Perseus (Fülöpnek nagyobbik fia vala ez), irigységre és meg engesztelhetetlen haragra fel labbanván, ravasz vádolásokkal és mestertelen hazugságokkal addig terhelte füleit a királynak, míg az ártatlan és sokkal külömbet érdemlett fiát, mérget itatván véle, az élők
20 számából ki szoritotta.

ELSŐ KIMENETEL

Perseus

Takarodjál immár, takarodjál, Perseu! Mi tartóztathat-meg tovább Atyádnak házánál, holott sem betsületed, sem reménységed nincsen? Mindenek Demeter hatalmában vannak; ezt Roma várossa, Atyám, a' kösség saját székembe akarják helyettem ültetni, sőt önnön szemem láttára néki készítettik immár örökös koronámot. – Állj-előbb, Perseu, költözzél, indúly bújdosásra! – Tsak ezt várja Atyádnak tunya igyekezete, ezt kívánnya a' gyűlöletes Demeter; így, nem masképp telik pontra a' mostoha szerentsének rendelése. – De azomban, ám-bár mind a kettő előtt meg utáltassam-is, mindazon által fogadom, mindketten tehetségem sullyát fogják érezni. – És ugyan eltekéllettem már egy átallyában, vagy Demeternek veszni, vagy Perseusnak erejéből és minden tsalárd mesterkedésiből ki kell fogyni; nintsen oly fertelmes latorság, melyet szándékomnak véghez vitelére megne próbállyak. Majd kétszinkedik Attalus, addig unszollya, ösztönzi, még törbe ejtheti. – Maga Fülöp-is részünkre állott, – gyanakodik mindenekről; tűrhetetlen előtte, nem annyira, hogy szabadulását hirelik, hanem hogy a' Romajak Atyát vissza-térrítették; egy szóval, a kít ártatlannak akarna tartani, azt csak nem vétkesnek tartja. – Kész a' győzelem, – el kell veszned Demeter! – De mi dolog? Vallyon bizonyos é a diadalom, Perseu? – Sőt, sokkal-is közelebb jársz a' romláshoz, hogy sem a győzelemhez. Ugyanában nem tudod é, mely álhatatlan légyen Fülöpnek indulattya? – És a' követnek jelen létében nem de nem téged burit el inkább az ártalmas fergetek, hogy sem ellenségedet? Remélheted é Demeternek vesztét? – Tellyességgel reménylem; – és ugyan ha nékem el kell-is esnem, ő előttem el-veszend. Inkább választom az halált, ha őtet halva látom mintsem az életet, hogy ha ő életben marad. – Semmi helye nálom a' természet törvényének, mire kötelez a' testvéreket illető szeretet, mit kíván a fiutól Atyának tisztelete, ezt Perseus tudni nem akarja. Vétkes Démeter abban, mivel kedves mindenek előtt; én is vétkes vagyok, mivel Demetert az életben boszú-állás nélkül szemlélem. – El megyek, minnek előtte le-tsillapodjék fel gerjedet haragom, ugyan ezen kézzel –

MÁSODIK KIMENET

Perseus, Attalus

ATTALUS

Boldogok vagyunk immáron, o Hertzeg!

PERSEUS

50 Jobb időkre hallaszd az ilyen izenetet, Attale! Mondjad inkább, hogy szerentsétlenek vagyunk.

ATTALUS

Ujlag mondom, ha csak az Istenek el nem pártolnak tőlünk, boldogok vagyunk.

PERSEUS

55 Hijába biztatsz; miglen Demetert kényén hordozza a szerentse, életemet semmire betsülem.

ATTALUS

Ám ugyan őtet érte-útól a' végső nyomoruság.

PERSEUS

Ugy, de él még eddig.

ATTALUS

Él ugyan, de ha mi serényen forgolódunk, még ma az hallottak közt talállya magát.

PERSEUS

60 Az hallottak között-é? 'S ezt, véled é, az Atya meg engedi?

ATTALUS

Demeternek az Atyában sem reménysége, sem óltalma nintsen.

PERSEUS

Tudom, hogy tellyes gyanuságokkal, de azomban –

ATTALUS

65 Sőt, vétkesnek tartja immár; meg-is dorgálván keményen el tiltotta maga elől, és hogy alattomban valamit ne kohollyon, Pausaniásra bizta, de – a képpen, hogy fogságát ne tudgya. Egy szóval tetszésünk szerint bánhatunk vele.

PERSEUS

Helyessen történt. 'S ki volt e fortélyos dolognak mestere?

ATTALUS

Önnön szorgalmatosságom.

PERSEUS

Barátom, magat egészen és tulajdon életet néked tulajdonitya Perseus!

ATTALUS

Én, ó Hertzeg, azzal meg elégszem, ha te éretted –

PERSEUS

70 Hadd-el ezeket! Beszélj el inkább, miképpen ment légyen végbe fortélyod.

ATTALUS

Szomorú tekintetbe öltözvén, a' Királyhoz Udvari tiszteinek jelen létében járulék, ki-is mihelyt meg-sajdétot, haragos-ként meg kérdé tőlem, mért hal-
lasztanám mind eddig Tráczíába való meneteletem. En erre mélyen fohász-
kodván, azt felelém, hogy a királynak veszedelme gátolta légyen meg utamot.
75 El-rémültek azontúl az Udvaroncok. Kérdezősködni egyetembe és heven
unszolni kezdettek, hogy az ártalmas titkot világossan ki feitsem. És mivel
én, vállaimat vonyogatva késedelmeskedtem, okúl adván, hogy talán hitelt
nem fognék találni, maga a király meg parantsola, hogy a dolognak mivóltát
azontúl igazán ki-adgyam. Akkor én, mintegy óva és ellenkező félbe, Deme-
80 terre keném a' pártolás szenét, állitván, hogy a' Romajaknál nem néked vagy
Atyának, hanem magának tartotta meg az országot, és hogy annál hamarébb
országolna, eltekéllette légyen, hogy Romába szaladna, ahol ellened és Atya
ellen panaszit le tévén, új hadakat gyullasztana Matzedonia ellen.

PERSEUS

Helyessen tselekedted. De vallyon nem tünt-é füstbe vádolásod?

ATTALUS

85 Sőt, helyt-is talált nagy könnyen. A ki miről gyanakodik, azt véle elhitetni nem
nagy mesterség. Gyűlöli Fülöp a' Romajakat, és gyűlölését e' kintelen szerzett
békesség inkább gerjeszti. Azonfellyül Demeternek szokatlan vidámsága, a
követhez való gyakor járása és a Romajakkal ütött barátsága az én beszédimet
igen fontoson erősítik vala. Egy szóval azt költém, hogy Demeternek Valerius
90 és Tiberiusal indított beszélgetését suttomban meg kémléltem, melyből azt
érttettem légyen, hogy menél titkossabb volna szökése, a' követ véletlenül el
akarna indulni Demeterrel egyetemben.

PERSEUS

Mit mondasz, Attale? Leg alább a' követ-felől ne szólottál volna.

ATTALUS

95 Sőt, inkább semmit alkalmasbban nem mondhattam. Az holnapi napra ren-
delte indulását. Tudom, hogy Demetert társúl fogja kérni. És már-is ide
közelget Atyáddal együtt, feleletet utólszor várván tőle.

PERSEUS

Mi tehát azomban innéd távúl –

72 járulék

HARMADIK KIMENETEL

Fülöp, Aemilius, Perseus, Attalus

FÜLÖP

100 Állapodjatok-meg, kedvem szerént esik, hogy jelen vattok! Igen-is kedvellem, Aemili, hogy a' mi barátságunk tetszik a' Romai Népnek. Vélem, hogy ama tiszteletből, melyel engem és országomat illette, által látom, mely tartós lé-
szen velünk ütött szövetsége. Önnön személyedet pedig mennyire betsülöm, hozzád mutatott jó akaratomból ki tanulhatod.

AEMILIUS

105 Azon lések, hogy jó téteményidet feledékenységbe ne botsássam. A Romaj kösség pediglen, tudjad, soha okot nem fog adni, hogy hitünk felől kételked-
hess. Az vagyon tehát még hátra, hogy nyilván való levél által a' békesség szerzésben szabott törvényeket helyben hadgyad.

FÜLÖP

Erre-is reá-állok, de azomban hadd kérjem tőled, mire intézz nálunk való rövid maradásod.

PERSEUS

110 Tudni-illik hazánknak szeretete édesdeden vonson maga után minynyájun-
kat.

AEMILIUS

Sőt, midőn Matzedoniátúl bútsúzó, ugy láztik, mintha hazámból költözném. Nem is távoznék tsak egy lépésnyire is tőle, ha tsak a' Romajak nem parantsolnák.

FÜLÖP

115 Ezeknek illendő engedelmeskedned. (Derekassan szineli szándékát, de álnok-
kül kell az álnokságot dél-szinre hozni.) Hogy hív barátságomat meg ismérje a Tanács és Romaj kösség, ime, Demetert úti-társnak melléd adom, ha tetszik, vezesd magaddal.

AEMILIUS

Meg-előződ kívánságomat, ô király; ugyan ezt akarám tőled kérni, de maga Demeter ellenkezik vala.

ATTALUS

120 (Most minden bizonyal ki tudódik agyafúrt tsalárdságom.)

FÜLÖP

(Demeter ellenkezik é, vagy talán én tsalattatom?) Sőt, örömet fog el menni.

AEMILIUS

Sokat szepelkedtem, hogy engedne kérésemnek, de mindenek hijába valának. Azt állította, hogy Romát ugyan igen kedvelné, mindazonáltal nem akarna édes Attyától ismét meg válni, minekutánna oly sokáig távol volt tőle.

FÜLÖP

125 (Talán nem tudja Demeter ellen fel-gerjedett haragomat? Más egyéb fortély lappang itten, – vagy tsalárdkodik, – vagy – ó, vaiha –) Aemili, ha terhedre nem esik, hadd szóllyak még némellyekről veled. Annak utánna, a' mely levelet kérsz vala, elkészitem.

NEGYEDIK KIMENETEL

Perseus, Attalus

ATTALUS

130 Ha tsak meg nem előzzük esetünket, ugy tetzik, hogy kárunkra fog válni önnön tanátsunk, ô Hertzeg. A követ tagadni fogja, hogy a' szökés felől valami eszébe tünt légyen, valamint-is igazat egyebet nem mondhat. Sôt, hallottad immár, midôn szolván, meg-beszéllette, hogy kiszttetvén Demetert Roma Várossának látogatására, semmire nem mehetet. Mi tehát kelepczébe esünk, és egy részről Fülöpnek haragját el nem kerüllyük, más felől Demeter boszontani fog bennüneket.

135

PERSEUS

Véled é, hogy engem boszontani mérészellyen?

ATTALUS

Éppen nem kétlem, mert igen ritka erkölsű lehet, a ki meg győzött ellenkezőjét nem tsufollya.

PERSEUS

140 Valóban ugy vagyon. – Jutt eszembe, mi tévő legyek. Ha ugyan tsak veszélyre kell indulnom, Demetert előre küldöm. – Barátom, ha tőlem nem sajnáolod tehetségedet, nagyobb lesz jutalmod reménységednél; ha pedig részemről el akarsz állani, nem tartóztatlak.

ATTALUS

Nem véltem volna, hogy olly keveset tartasz hűségemről. Add tudtomra szándéodat, és a mit fogsz parantsolni, serényen véghez viszem.

PERSEUS

145 Fülöpnek hajlandosága az indulatoktól mindenfelé hányattatik. A kit vesztetni kívánna, azt kárhoztatni nem meri. Illy kétes állapotból ki segétem én ötet.

ATTALUS

De vallyon miképen és mi módon?

PERSEUS

Demetert tőrbe kell ejtenem.

ATTALUS

150 Ditsérem tanácsodat, de ugyan ezt hogyhogy végzed.

PERSEUS

155 Tudod, hogy Atya eleibe nem mer jönni. Én majd azt költöm, hogy Fülöp néki mérget küldött légyen, melyel el vesztesen. Noszsa immár, lássunk a' dologhoz, minekelőtte vagy ő kegyelmet nyerjen, vagy én kezdett gonoszságotat meg-bánnyam. – Ugy tetzik, ő maga közelget ide. Én el mégyek, te azomban vedd jó vigyázásra allatomban szavait, és midőn alkalmasnak fogod itélni, engem azontúl szólíts.

ATTALUS

Meg tselekszem.

ÖTÖDIK KIMENETEL

Demeter, Attalus

DEMETER

160 Honnan kezdjem panaszimat, ó Istenek? Atyám haragját említsem-é előbb vagy bátyám gyűlölését? Atyám! Testvérem! Kiket én saját életemnél inkább kedvelek. – O, igasságtalan egek, tehát hogy annál keservebbe esnék életem veszte, ezek által, kiktől leg inkább kellet volna szerettetnem, ezek által akartatok-é kegyetlen halált szerezni?

ATTALUS

(O, mely kellemetes gyümöltse ez a mi álnokságunknak!)

DEMETER

165 Kedves Atyám, Fülöp, ezért neveztél-é engem valaha nemzetséged istápjának? Ezért mondottál romlandó Birodalmad reményének? Ah, mért engedték az Istenek, hogy fiad legyek? Vagy minek utánna fiad lettem, mért nem engedik, hogy boldogabb halál váloszon el tőled? – Te pediglen, Perseu, vallyon mért irigyled annyira életemet? Tudod, testvéred vagyok, és még-is meg nem indúlsz? Emlékezel régi Atyafiú szeretetünkről, mellyel egymáshoz 170 híven viseltettünk, és ez-is elégtelen, hogy meg szelidítsen?

ATTALUS

(Nincs helye az hűségnek, a hol a' gyűlölés uralkodik.)

DEMETER

175 Mi gonosságot követtem-el, mely téged tőlem annyira el-idegenített, hogy a hajdan ismért Perseusnak jelét sem találom benned? Hogy néked hasznót haitsak, az idegenek lábaihoz borúltam, gyalázatokat tűrtem, veszendő koronádót vissza térítettem, meg-jövén onnéd, Atyámnak és néked által-adtam. Ha ezekben vétkes vagyok, ime, nem szánom életemet, óntassék vérem; ezt ha bátyám minden könyörületesség nélkül ki öntheti, ha Atyám száraz szemmel nézheti; hatalmatokba adom, tsak parantsollyad. –

ATTALUS

(Ezeket hallanád bár Perseu, ilyenekkel illik enyhíteni szomjú haragodat!)

DEMETER

180 Atyám, Királyom, minémű boszút akarsz rajtam állani? Majd parantsolod büntetésemet, maid meg-másolod parantsolatodat, – meg engeded életemet, és még-is egy halál nem elegendő meg ölésemre. Sem helyt, sem módot nem adsz, hogy éllyek, azomban az halált-is el tiltod előlem.

ATTALUS

(Maid el nem tiltja Perseus; könyű utat fog nem sokára nyitni pokol felé.)

DEMETER

185 Ah, ha vétkesnek ítélsz lenni, mért szenveded, hogy uj gonosságok elkövetésére életben maradjak? Ha ellenben ártatlannak tartasz, mért nem írtózol önnön fiadat meg ölni, ki jobbakat érdemlett? – De vagyon még, vagyon bizonyára, kihez folyamodjak. – Ti, ő szentséges Istenek, főképpen ti, Matzedonia Birodalmának Gondviselői, engedjétek, hogy fel gyulladott haragtok
190 az én halálommal engesztelődjék! Adjátok szelidebb erkölcsöt Perseusnak, Fülöpnek pedig terjeszéték életét! – Isten hozzád Atyám, Perseu! Hazám fiai, Isten hozzátok! Már a ti –

HATODIK KIMENETEL

Demeter, Pausanias

PAUSANIAS

Hová sietsz olly gyorsan, ó Hertzeg?

DEMETER

A hová vezet mostoha szerentsém, az halálra sietek.

PAUSANIAS

195 Mire vetemedel, kérlek? Önnön magadnak akarsz-é hóhéra lenni?

DEMETER

Kedves Pausaniám, ha a szeretetnek nálad valami ereje vagyon, ne tartóztassad nyomorúlt fejemet! Az halált eltekéllettem magamban; talán így megengesztelem Atyámat, így Perseusnak is eleget tészek.

PAUSANIAS

Ugy! De fertelmes gonosság életedet vesztegetni, a' midőn megtarthatod.

DEMETER

200 Barátom, ezt ne mondd gonosságnak, hanem inkább ügyefogyott sorsom el rendelt kegyetlenségének. Hadd végezzem el egy tsapással mind azokat, mellyek úgy-is nem sokára meg-emészténének. Tsak az egy halál tetzik immár nékem, életemnek minden szempillantását halál gyanánt tartom.

PAUSANIAS

205 Tsendesebb gondolatokat forgass elmédben, ő Demeter! A' Bánat ártalmas tanácsokat szokot adni. Ha egyedül rohannál a romlásra, tűrhető volna szándékod; de minekutánna veszteddal hasonló esetre vonszod egész Matzedoniát, ezt hogy intézheted? Ha tehát önnön boldogságodat irigyled magadnak, leg alább ne irigyeljed Hazádnak. Éltedet hogy lehessen meg tartanod, azon ne törődjél! Semmi alkalmatosság nélkül nem szűkölködhetsz, hogy elébb-álly.

DEMETER

210 Ambár bátorságos elébb állani, de Fejedelmet, Hertzeget éppen nem illet.

PAUSANIAS

Mi légyen illendő, arról máskor szorgalmatoskodgyál; most azt válaszd, a mi hasznos!

DEMETER

215 A szökést tellyességgel ne emlitsd! Az bizonyos, hogy a kies napnak hanyatását tovább nem fogom látni. Végtére, hogy lássam hozzám való szeretetednek utolsó bizonyosságát, arra kérlek, Pausania, menny magához a' Királyhoz, nyerj engedelmet, hogy maga elejébe bocsátván, végső szavaimat meg halgassa.

PAUSANIAS

Ugy! De hallom, hogy ezt meg tiltotta.

DEMETER

220 Meg tiltotta, igen-is, de hogy tovább ne tiltsa, mondd, hogy Demeter az halállal tzimborál, akarván vagy ártatlanságát meg bizonyítani, vagy ha bűnös, gonosságáért eleget tenni. Halandó fiának utolsó bútsozását meg ne utállya. Hidd-el, Barátom, ilyen állapotban forogván Demeter, mind Fülöpnek, mind

Perseusnak fog tetzeni. Indúly, kedves Pausániam, és hogy még előfélben találhass, minden késedelemtől ójjad magadat.

PAUSANIAS

Meg tselekszem, noha nehéz dolgot kívánsz. Éretted mégis meg-tselekszem.

HETEDIK KIMENETEL

Demeter, Perseus, Attalus

DEMETER

225 Ah, kedves Barátom, vajha olly állapotban volnék, hogy hozzám mutatott hűségeidet meg-jutalmazhatnám. Gyűlöl Fülöp, de szeret Pausanias; vesztemet óhaitya Perseus, de ezt Pausanias inkább kívánnya tőlem távosztatni. Meg hálálom azomban, a' mennyire ki telik; fogadom, hogy hálálom –

PERSEUS

230 Mire vélyem én ezeket? Mit mivel Demeter a' királyi Udvarban? Tehát olly hamar másolta-meg szaladásra intézett szándékát? Mit halgatsz, mért rettegsz?

DEMETER

Én bennem félelmet ne képezz magadnak! Rettegnék bizonyára, ha hozzád hasonló, azaz hitetlen, gonosztévő volnék.

PERSEUS

235 Eregy tsak, panaszolkodgyál bár, hogy gondos vigyázásom által raita kaptalak fortélyodon, hogy meg ejtettelek; panaszolkodgyál, hogy Atyámat az haláltúl, hazámat nehéz igátúl meg-mentettem.

DEMETER

Ne hányd szememre, a ki soha eszembe sem tűnt.

ATTALUS

Ám de koholtál álnok mesterséget! Azt állitod, hogy nem akartad, a' mit végbe nem vihettél?

PERSEUS

240 Mi szükség szót szaporítani? Hallyad, Demeter, a' király nevében jöttünk hozzád. Vally meg mindeneket, a miket Romában és a követ előtt ellenünk koholtál! Talán meg engedtetik életed, ha gyorsan engedelmeskedel. Ha pedig erre nem veheted magadat, ne ferteztesd tovább a' levegő eget dögleletes páráddal! Mérget kell innod!

DEMETER

245 Mérget ihatik Demeter, de vétkes nem lehet! Semmi gonosságot nem valhat.
Hol vagyok a' halálos pohár?

ATTALUS

Ime, itt vagyok! (Mit nem tselekedtél, nem vizsgálom, csak ezt tselekedjed, a midőn ki telik tőled.)

DEMETER

Ez tehát Fülöpnek ajándéka?

PERSEUS

250 Érdemidhez mérte a jutalmat.

DEMETER

255 Kedves Atyám, Fülöp! Atyám, kiért én annyi veszedelmekbe vetemedtem, tőled irtózzam-é meg ölettetni, kitől életem vette első eredetét? Semmiképpen! Ebben Fülöp éppen nem vétkes. Kedvessen veszem adományát, és mivel Atyámnak kezeit illendő tsókkal nem illehetem, ezen ajándékját erőssen szívemhez szorítom. – Kegyetlen ital, te szakasztod félbe életemet, melyet én annyi ellenségek között minden sérelem nélkül meg tartottam, de egyszers-
260 mind te adod-ki az egész világ tudtára ártatlan vóltomat. (– – –) Meg esett immár a dolog! Olly állapotra jutottam már, hogy sem az hazugság hasznot, sem vétkenek meg vallása kárt ne tehessen. Hallhadsza immár, Perseu! Én Romában Fülöpért, hogy valamely kissebbséget ne vallyon, én a követnél éretted, hogy Atyád koronáját tsendes bátorsággal viselnéd, nagyon fáradoztam, és végtére azt vittem végbe, hogy noha előbb éltetek-is kétséges volt, ezután méltóságok-is bizonyos volna. Ime, tudgyád, hogy ezeket vétettem, és hogy
265 ezeket vétettem légyen, eregy, beszéld meg a' királynak. Bizonyságim ebben az Istenek, bizonyságim azok, kik utánatok oláilkodtak. Te azonban forgasd helyettem a' Királyi páltzát, melyet halálommal meg fertezettét! Boldogúllj ezzel Matzedonia! Demetert, adják az egek, hogy soha ne óhajtsad!

NYOLCADIK KIMENETEL

Demeter, Perseus, Attalus, Pausanias

PAUSANIAS

Éltessenek az Istenek, ó Hertzeg! Melly szerentsés követ vagyok én, ki néked olly örvendetes hirt mondhatok!

DEMETER

270 (Melly igen tsalatkozik!) Minémű hirt mondasz? Tetzik é Fülöpnek az én halálom? Meg engedte é, hogy vele beszéllyek?

PAUSANIAS

Jobbakat várhatsz, ô Demeter. Nem csak szóllani fogsz a királlyal, hanem érdemed szerént meg engeszteltt, és téged szeretô Atyádnak ölelgetését-is fogod venni.

DEMETER

275 (Tudni-illik, meg engesztelôdet, minekutánna az halálos italt reám köszöntötte. Szereti Demetert, midôn halva láthattya.)

PAUSANIAS

Alig ha ide nem jövend, annyira kíván veled lenni.

PERSEUS

280 (Tsak nem meg-dermedek! Igasságtalan Istenek! – De jól vagyon. Ölelgesse bár kedves fiát Fülöp, de nem elôbb, hanem a mikor lelkét fogja okadni, és az én haragomtúl meg emésztetik.)

PAUSANIAS

Mit vonakodol? Holott víg izenettel vigasztallak. Mit változtatod szinedet?

DEMETER

Feletébb ne örvendezzél, Pausania! Az hirtelen örömet sokszor hirtelen bánat szokta követni.

PAUSANIAS

285 Látom már, hitemet kétségben forgatod, de majd sorsodnak kimenetele meg bizonyítja mondásomat. A követtúl mindeneket meg tudot Fülöp; nyilván vannak a tsalárd intselkedések, noha kitól származtak légyen, még bizonytalan. Nem sokára itt fog teremni Atyád, kitól meg tudod, hogy szavaimban egy körömnnyi költövény sem keveredét. Vajha önnön szemeiddel tekénthetted volna, hogy tapsoltt az öröm miatt, felôled mennyi ditséreteket –

PERSEUS

290 Már tovább nem tûrhetem. – Attale, igen veszedelmes itt való késedelmünk; távúl lévén, jobban folytathatjuk ügyünket.

ATTALUS

Mind jobb, mind bal szerentsére készen követlek. Thratziába szállást-is, fegyvert-is találunk.

Demeter, Pausanias

PAUSANIAS

Mi patvar háborgattya ezeket? Te sem tudod-é, mire tzeóznak?

DEMETER

295

Vald meg inkább igazán, valami hamissággal nem kereskedtél-é előttem!

PAUSANIAS

Villámló menykőjével büntessen a felséges Juppiter, ha leg kisebb szóval is meg tsaltalak.

DEMETER

Azon légy tehát, hogy Atyámhoz mennél hamarébb mehessek, okát ennek megérted annak utánna.

PAUSANIAS

300

Majd elérkezik ő maga. Meg parantsolá, hogy itten várjuk el-jövetelét.

DEMETER

Tsak sokáig ne késsen! – Érzem immár –

PAUSANIAS

Mit, mit szóllasz?

DEMETER

Nem titkolom előttd. Érzem immár, hogy belső részeimbe el-hatol a méreg.

PAUSANIAS

Jáj nékem, mit hallok! Mire vetemedtél? Nem várhattad, míg én vissza –

DEMETER

305

Meg ne tsallyon vélekedésed! Nem én szerzettem a' mérget, hanem Perseus nyuitotta kezembe Fülöp nevében.

PAUSANIAS

Istenek! Ó, átkozot Istentelenség! Ó lator gonosság! Vallyon mért nem jelentéd-meg előbb? De el nem kerüli –

DEMETER

Hová indúlsz?

PAUSANIAS
310 Boszút kell állanom az Istentelenen!

DEMETER
Maragy itten! Bizonyos halálra sietsz, és még így sem viszed véghez szándé-
kodat. A gonosztévőknek mindenkor társaj vannak.

PAUSANIAS
Ne tartóztassál! Ha éretted nem lehet, leg alább veled kívánok meg halni;
akarod é, hogy hivalkodva végezzem éltetem?

DEMETER
315 Már mondtam, itt maragy.

PAUSANIAS
'S meg engedjem, hogy minden boszú nélkül múly ki e' világbúl?

DEMETER
Hát sajnálsz utólsó fáradságodat tőlem, és vonagló jó barátodnak nem akarod
szemeit bé fogni? Hát engem el hagysz végtére?

PAUSANIAS
320 Meg győzted indulatomat kéréseddel. – Már Fülöp-is ide siet. – O, boldog-
talan király!

UTÓLSÓ KIMENETEL

Fülöp, Aemilius, Demeter, Pausanias

FÜLÖP
Ha tehát ilyenképpen szereztetik a békesség, mondd, hogy Fülöp igen-is
reá szegődik.

AEMILIUS
Én is az illetén szövetséghez örökösen lekötöm hitünket.

FÜLÖP
325 Vidámúly, Fiam, a bú és bánat után, ezentúl érdemid illendő bérrel meg-
háláltatnak.

DEMETER
Minden bér és jutalom gyanánt tartom én, ha Atyám kedvét találom. – De,

321 [A sor előtt hiányzik a szereplők felsorolása.]

jaj, hogy tovább – segíts, barátom – már hideg tetemet testemnek el hadgya
élesztő ereje. –

FÜLÖP
Halhatatlan Istenek!

PAUSANIAS
330 Támogassátok erőtlenségét! Felséges Király, ha lehetséges, segedelmet –

FÜLÖP
Mi képtelen dolog ez? Mit tselekszel, Fiam?

DEMETER
Az halállal tusakodom, mely állapotban éppen csak az esik keservessen, hogy
ugyan akkor öled meg Demetert, a midón ártatlanságát nyilván isméred.

FÜLÖP
Sőt, ély inkább, Fiam, azt akarom. Ah, mért sietteted halálotat?

PAUSANIAS
335 Ne úgy értsd esetét, ô király! Midón én Demeter dolgában eljárván, nálot
mulatnék, ugyan te neveddel mérget itata vele Perseus.

FÜLÖP
Perseus-é? Boldogtalan fejem!

AEMILIUS
Hallatlan iszonyuság!

FÜLÖP
Hivatassék elömbé az Istentelen lator!

PAUSANIAS
340 Fogatlan parantsolatod. Mihelyt végbe vitte gonoszságát, azontúl nagy
hamar el-illantott Attalussal egyetemben.

FÜLÖP
Mely úton és hová vették magokat az átkozott hóhérok?

PAUSANIAS
Egyebet nem mondhatok felőlek, hanem hogy Attalusnak ezek vóltak utólsó
szavai: Trátziában szállást is, fegyvert-is találunk.

FÜLÖP
345 'S még fegyverrel-is fenyegetődnek? Minek tartóztatod még-is menydörgő
nyilaidat, hatalmas Jupiter? Minek élesztitek emésztő lángotokat, pokolbéli

Istenek? – Vitézek, csak hamar nyomozzátok úttycokat a szökövény gyilkosoknak! – Ó, boldogtalan Atya, két fiat adának a jó egek, kikben gyönyörködtem, és ime, egy nap meg fosztatom mind a kettőtől. – Ah, kedves fiam, Demeter, 350 tehát így hagyod el minden gyámol nélkül vénségemet? Illendő vólt-é rövid boldogságomat meg tartani, hogy szüntelen halált szereznél? Szerentsétlen ügyem! Azért munkalkodtál é érettem olly hiven, hogy én épségemben meg tartatván, téged veszendő félben látnálak? Vedd vissza, fiam, a mit szerzettél, 355 vedd vissza, és ély helyettem! El-is hitesd magaddal, hogy tovább kimulásod után nem kívánnék élni, ha tsak a’ boszú-állásnak kívansága nem tartóztatna. Ezt ha bé töltendem, utánnad fogok indúlni.

AEMILIUS

Hát én Romába vissza menvén, mit mondjak?

DEMETER

Beszéld meg, hogy Demetert jó téteményi vesztették légyen, és hogy tovább terjedet volna élete, ha az országot Perseusnak meg nem tartotta volna.

AEMILIUS

360 Nem marad büntetés nélkül ez a fene gonosság.

DEMETER

Isten hozzád, Atyám! És ha szerentséssen akarod éltedet folytatni, a Romajak barátságátúl el ne távozzál, ezt Perseusnak is ajánlyad, hogy szentül megtartsa. Isten hozzád, Pausania!

PAUSANIAS

Isten hozzád! Nem sokára az hóltak közt meg láttyuk egy mást.

FÜLÖP

365 Hová fordúlylak immar?

DEMETER

Atyám, tóled vég-bútsút vészek. Isten hozzád!

FÜLÖP

Isten hozzád, Fiam! Indúly, szerentsés lélek, indúly ama kies mezőkre, a hol a dítsőséges vitézek lelkei vigan mulatnak! Eregy, indúly! –

PAUSANIAS

Meg halálozol immár.

FÜLÖP

370 Távozzatok ti-is, hivságos reménységek, mellyek vagy önnön magamat vagy

361 élteted

375

380

385

árva Matzedoniámat eddig legeltették. Ez mai nap félbe szakasztja minden
 igért gyömolcsteket, örök homályba burítá fényességteket. Kinek tulajdonít-
 sam főképpen ez embertelen kegyetlenséget? Magamnak-é vagy Perseusnak?
 – Perseus! Ó vért borzasztó vad nevezet! Te iszonyú vér szopó hohér, te
 törülted-ki az élők közül Demetert! Te szomorú Atyádat-is poklokra szállí-
 tod. – De tudgyad, hogy előbb drágán fogsz fizetődni el követett rettentő
 vétkedért! Reitezzél bár akár mely szegletébe az egész világnak, onnand-is
 ki kereslek a' kinzásra, és halálos szententziára ki-vonszalak, holtom után-is
 kívánván rajtad vett bosszú-állásomban gyönyörködni. Akár élek, akár halok,
 téged szüntelen foglak üldözni. – De vallyon ki ellen készitem én bosszúmat,
 holott magam öltem-meg magzatomat? – Ah, én magam vagyok a' gyilkos!
 Én adtam alkalmatosságot Perseusnak, hogy olly vakmerő méréségre vete-
 medjen. Mind ezeket, mellyek rajtam estek, meg érdemlette balgatag álhatat-
 lanságom. Tudni-illik, midőn mód-nélkül kívánom vala terjeszteni országo-
 mat, és életemet hoszabítani, ugyan azon közben életemet a' bánat fogyasztya,
 országom idegen tsemetére szál. Tanúlylon rajtam az egész világ, és értse kiki
 keserves példambúl, hogy a ki maga vesztét kerüli, hitelt könnyen ne adjon a
 szemtelen vádolóknak.

A MŰ ADATAI

A darab szövege a pannonhalmi Bencés rend Főapátsági Könyvtára Kézirattárában a Bk 188/I. 12. jelzet alatti *Czuczor-hagyaték*ban olvasható a hatodik füzetben. A darabnak nincsen címe. A füzet a *Játéknak summájával* kezdődik. Az írás jellege különbözik az 1–5. füzetben olvasható dráma- és egyéb szövegektől.

A drámának címet mi adtunk és a szereplők jegyzékét mi állítottuk össze. Nyomtatásban itt jelenik meg először.

SZERZŐ

A magyar szövegű Demeter-dráma szerzőjét nem ismerjük.

FORRÁS

A kézirat a forrásról nem szól. A tárgyat a magyarországi jezsuita iskolákban sokszor színre vitték, legtöbbször *Demetrius* címmel. Egy ízben azonban olyan tárgy megjelölő címmel találkozunk, melyből darabunk forrására következtethetünk. Lásd erről alább, a következő fejezetben!

ELŐADÁS

Hogy hol adták elő az V. Fülöp makedon király kisebbik fiának haláláról szóló drámát magyarul, nem tudjuk. Az 1748 és 1772 közötti évekből TAKÁCS (142. l.) 12 alkalommal játszott latin darabot említ, STAUD a bibliográfiájában 10-et. 1756-ban Budán *Demetrius Philippi Macedoniae regis penultimi filius, odio insidiusque Persei fratris sublatus* címmel (III. 89.) ugyanarról a tárgyról szóló drámát mutattak be a principisták, mint jelen darabunk. A többi Demetriusról szóló játékot is általában

a kisebb tanulók játszották. Bizonyára nem voltak bonyolult darabok, bemutatásuk nem okozott problémát. Feltételezhető, hogy a magyar drámát is grammatisták, legfeljebb syntaxisták adták elő ismeretlen helyen.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunkban a kéziratot követjük, csak a következetlenül írt *ö, ő, ü, ú* magánhangzókat igazítottuk a mai helyesírási gyakorlathoz, kurziválás nélkül. Minden más eltérést, javítást lapalji jegyzetben tüntettünk fel. A végleges szöveget közöljük, tekintet nélkül a másoló javításaira.

A folyamatosan írt szöveget szerepekre tagolva közöljük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

- 1 *Romajok* – rómaiak
- 54 *kényén* – kedvén, tenyerén
- 80 *pártolás szenét* – az elpártolás színét (szennyét?)
- 121 *szepelkedtem* – iparkodtam, erőlködtem
- 231 *képezz* – képzelj
- 256 A méreg kiívására vonatkozó utalást a kézirat zárójelbe tett két hullámos vonallal jelzi.
- 266 *óhajtsad* – sóhajtsad vissza
- 287 *költővény* – kitalálás, költés
- 335 *mulatnék* – időznék
- 370 *legeltették* – tápláltatok

18.

IMRE ÉS KONRÁD ESZTORÁZ

Kassa, 1765

[SZEREPLŐK:

DISCIPULUS
ALEO
KONRÁD
BÁNK BÁN
LELESSIUS
IMRE]

PROLOGUS

Recitans

DISCIPULUS

Mitsoda uj fénnység ütközik szemeimbe?
O, Isteneknek váratlan kegyelme!
Illy nagy Püspöktőknek jelen-létén mit miveltek,
Ifiak, Jádzo helyre léptek,
5 Meg nem rettentí mérészségtek
Fénlő méltósága?

ALEO

Sőt méltósága mérészségre ósztónöz,
Mert ő ellőtte játéban forgani melly nagy dicsősseg,
Kivált ha teczhetűnk, lenne kegyesség.

DISCIPULUS

10 Mit szóllasz? Teczeni? Igen fel hajázol,
Midőn teczésére lenni kívánkozol.

Arioso

DISCIPULUS

Mert a mi érdemel leg nagyobb örómet,
Az ollyant ennek méltósága el-temet,
Kinek hogy hazájához erdemet
15 Nagy Király felség méltán tisztelnéd,
Azért Váczrol Egerbe vivéd.

Recitans

DISCIPULUS

Meg nem áll itten a Király felség,
Többet-is ígér ez a kegyesség,
A mint ohaittya magyar országunk,
20 S' téged údvözlő Ifuságunk.
S' ennek te teczeni kívánkozol?

ALEO

25 Nem csak kívánkozom, hanem igen is reménlem,
Hogy pedig eztet mérészelem,
Nem a mi munkánk méltóssága,
Hanem a mi kegyes Püspökünknek miveli jósága,
Játékunk állapotyat vedd tehát kedvesen.

Aria

DISCIPULUS

30 Két Herczeg Esztoráz fegyverre szál,
Kiknek Remennye
És öröksége
Pőr kardon ál;
De Szent Szűz által
Ritka példával
Ismet egyeznek,
S örökösőknek,
35 Ötet írják.

SCENA PRIMA

Conrad és Bank Ban

BÁNK BÁN

Ah! Ne tartóztass Hertzeg! Minden késedelem –

KONRÁD

Az egekre kérlek, ne hirtelenkedgyél. Kire bizod gyámoltalan fejem?

BÁNK BÁN

40 Ha el nem indulok innen, veszned kell velem edgyűtt, fejenként mint hidra
bokrozik a veszély, – látom, gyorsan inal téged Test-Véred telhetetlen boszú-
sága. Jaj, vészély! Már-is reank sereglük, reank üt fegyveres népével. – Neki
lodulok, szembe szőkóm haragjával.

KONRÁD

Álly meg, kérlek, a szomszéd sötét erdőnek derekába vond vélem magadot, e'
rőjték helyeken lappangani tanácsossobb lészen.

BÁNK BÁN

45 E' lappangás nem vólna szájad ézére. Az erdő, mellybe kívánkozol, rakva
veszedelemmel, a' mennyi ágok, levelek a' fákon, annyi keleptzék várják
életedet. Induly már, mit kísél, indully Bankbanc!

KONRÁD

Ah! Bank banc! Szerelmes társom! A' nagy Istenre, – térj-visza!... Siketnek beszéllek... Ez vala még hátra tetézt szerentsétlenségem illendő béfejezésére, hogy Bankban is – O egek! Ki hitte volna, hogy Bankban is, 50 édességes barátom, édességes felem, hite-szegett pártolkodással oldalam mellől el állona? És a' kit erős tölgy fának etéltem lenni, nyárfa levél gyanánt arra hajlana, merre ötet az álhatatlan két szinkedés fuvalati térengetnék. – Azt álitottam, hogy reá vethetem mindenből ki-kopott bizodal-
60 mat, hogy dülőre hajló jussomat mint erős oszlopra támoszthatom, vagy leg alább állandó barátságával enyhithetem bús lelkemnek sűrű bánatit, kifejtegethetem hűsége előtt szomorú gondolatimnak fonalát, ki-fakaszthatom szivemet epezstő mirigyet. – De, o kegyetlen esetek, füstbe tűnt szép reményem! – Elillantának mellőlem biztos társaim, nints-is már, ki vagy vigasztalással szomorúságomat, vagy fegyverrel inaszakatt szerencsémet, vagy okos tanátsal ketséges állapotomat támogassa. O, be nem tanácsos minden mézes nyájos szókra meg-indulni! – Mídőn meg kies sikságon forgottak kerekim, ki ki maga fárodtságát, értékét, tehetségét teli torokkal ajánlotta, kiki vezérem, társom kívánt lenni a pór be-fejezésében, most, alig a' darabosra ki vete a' tündér szerencse, el tűnnek régi jó barátim, minden gyamol nélkül e
65 szélvészben a fa-képnél hadnagynak, a' hol nyersen nevetethné szerencsétlenségemet Imrének fel-duzzadt dőlfőssége. Oh, boldogtalan fejem! Hova rejtezel már? Kire támoszkodol? Kire veted biztos videlmedet? Néked se Vétézed, se néped! – Tehát kedve szerént bitangollya örökségem Imrének telhetetlensége? Uralkodgyon szemem láttára önön kényén értékemin? És én motzanni se mérészelvén, meg vonnyam magamat a bajvivástol? – Nem, nem oly vér buzog ereimben, hogy illy könnyen megsókkenvén reményemben, a' szembe szókéstől el éjedgyek. Még a' földnek gyomrából-is ki-kapálom örökségemet... Nem fogott még kezét Imrével a' szerentse... lehet ujtot vonni véle... Vidámully Esztoráz úri jeles szivem, gerjedgy bátorságra, nem hágy cserbe régi reményem. Bizontalanok minden felől e' világ dolgai, mint kotz-
75 kának kétséges perdőlése... Kitudgya?... talán Emre testvéremet bal kezére, engem jobjára fog a szerentse? – Tapasztalva jó a' szerencse! – Szemessé a' játék... meg-űkőzőm! – Egy tsapással – De mit cselekszem? – Hová ragad délszeg vakmerőségem? – Forgandók e' világ dolgai!... A' szerentsének üstő-
80 ke mint sik, mint rövid... markodbol tsak hamar ki-tsuszhat!... Hát ha fejemre szakad Véremre koholt menykövem? Toljong Emre mellet a' fegyveres nép; én magam, én egyedül!... Hát ha Bankban-is ellenkőző Véremnek részére hajlott? Ma még életem s-jussom életem végét látom? – Szerentsétlen ügyem! Mihez kapjak, hogy két szék alatt pad alá ne essek?! – Tanácsot, Istenem!

85 [Hogy a sor után ének következik, az *Istenem* szó után

+ jel utal a margóra írt megjegyzésre:] Cantus Sokszor nő kősziklán Fol. ultimo.

CANTUS

1.

Sokszor nő kösziklán,
Sovány föld oldalán
Zöldellő ékes ág,
Mint rosa oly virág.
Az ég is haragját
Felejtí boszuját,
Szélednek fellegi,
Nem ártnak kővei.

90

2.

Hasonló tégedet
Kegyelem követhet.
Remellyed, Kegyes Szűz
Két szívet egybe fűz.
Boldognak mongyad már
Mind a két Esztorást,
Kiknek haragját
Szent Szűz el oltya már.

95

100

Konrád

O, mostoha szerentse, melly keserves búba merited fejemet! Mivel érdemlettem ezt, hogy illy bőv kézel töltenéd nyakamba a nyomoruságot? Illy tsoportos szorongatassokkal sujtoatnád szívetem? De miért illy panaszos szokra fakad nyelvem a' szerencse ellen? Holott Barátim faragták ezen inségemet. – Ah, Bankbán! Ah, Társaim! Ezek-e' tsak a napokban teli szível tett fogadásatok? Reménlettem, előbb kedvetlen északra fordul a' piros hajnal, mintsem hűségtekben tsorba találtossék, és ihon a' szó zengéssel edgyütt el-tűnének fogadásatok! – Ah, halá-adattlan társok! Ezt érdemlette annyi hozzátok való jó téteményem? Ti óltóztettetek-fel engem fegyverbe, ti a' baj-vivásra ósztónóztetek, és most – (keserves emlékezet!), és most porba hattok! Azon tórral szakasztyátok életem s-szerentsém fonalát, mellyel hoszabitani kellett volna... De tapsollyatok már, hajdon szives Barátim, most eskütt ellensegim, tapsollyatok! És te, meg-aggot roka, Bank banc, mossd-meg vérebben fertelmes kezedet, ves ki, melly engem illet, órókósómból, ha hiremet vesztettem! S-nevem, leg drágabb kéntsémet! Nem fog többi után szegény fejem fájni. De lészen, reménlem, ki hite szegett fejetekre mérje boszu-álló haragjtá, az egekben igazán uralkodó Isten.

105

110

115

102 [A sor előtt nincs jelezve, hogy Konrád továbbfolytatja panaszkodását.]

113 ellensegem [Értelem szerint jav.]

SCENA SECUNDA

Bánk bán, Conrád.

BÁNK BÁN

Ah herczeg! Kőzel vala imár, hogy –

KONRÁD

120 Kőzel vala immár, ál világnak ál szinkóssa, hogy régen koholtt álnokságodnak tűzes sullyát fejemre sűtnéd. És még jelen léteddel merészled tekéntetem boszontani, semmi szégyen nem fogja bihal bőrű orczádat?

BÁNK BÁN

Mi dolog ez? Mitsoda feltélynak vásznát olly bőven reám méregeted?

KONRÁD

125 Héába takargatod, csak ki tetzik a vass szeg a zságbol. Hite-szegett voltál, bizonynyossá teszi eszt én tőlem való rút el-pártolásod... De változol színedben... Most jött világosságra elmém, melly szivel hozzám viseltettél legyen. Eleget fented agyafurt eszedet, hogy kendőzött ravaszságodnak mézes-madczagával ides-tova hurczolnál, de végre nyakadra tekeredet.

BÁNK BÁN

O, ragyogo csillagok!

KONRÁD

130 Fohász kodol? Hadgy békét ennek. Nékem szivemet méltobban szorongathattya szomorú esetem. Kinek tűnhetett, kinek tűnhetett volna tsak elméjében-is? Egyetlen egy reményem, szives Barátom, ... kinek hűségében, mint önnön magamban bizakodtam ... Nemzetségemnek fényes tüköre, Bank bánus szivéből egészen ki-rekesztett ... Illy borsos arrát fizeted-é veled közlött
135 szeretetemnek? Ah, barátom! Mi modon vihetted eszt végben? Mond-meg, mi birt illy éktelen tanácsra?

BÁNK BÁN

Ah, kegyes herczeg! Miért illy kegyetlen mennykővekkal úgye fogyott fejemet sebesited? Melly hivséggel hozzád kapcsolattam legyen, csak egyedül minyájoknak szivét vizsgáló Isten tudhattya.

KONRÁD

140 Mi oka tehát tőlem való el-válásodnak?

BÁNK BÁN

El válék te tőlled, hogy életedet, örökösödöt bátorságosbb helyre vihethném; közel vala immár, hogy életed után leselkedő sárkányoknak mérges körmei

145 kőzé mind ketten szorulnánk, hogy ha eszes fortéllyal igyekezetéknék gátot nem vetettem volna... Lásd már, fogára férhetett volna-é ez egy hite-szegetnek?

KONRÁD
Tehát én még...

BÁNK BÁN
Uram, Herczegem, és az joszágnak örökösse vagy!

KONRÁD
Tehát Te-is?...

BÁNK BÁN
Mindenkor jovadat ohajtottam.

150 KONRÁD
Ugyan tsak szerencsémét ohajtod?

BÁNK BÁN
Hiteds-el magaddal, méglen lelkem derekomba fog pihenni, hozzád való szeretetemben s-hitemben, mellyel magamat köteleztem, leg kisebb tsonkulást sem szenvedek.

155 KONRÁD
Elég már, barátom, elég; el-oszoltatád elmémnek sűrű felleget. Megbottlottam, más egyéb itélettel voltam felölled; engedd, hogy téged magamhoz kapcsolhassalak. Nagy részét nyomoruságomnak ennyhiti hozzám való hűsséged. De barátom, mond-meg, kérlek, mi uton modon ettől a' veszedelemtől mentek lehetünk? Mitsoda reménség táplál? Vagy mi tanácshoz ragaszkodol e kietlen erdőnek közepette?

160 BÁNK BÁN
Ugyan ez az, melly elmémet szüntelen bojgattya. Sok ideje már, hogy ezen kő szikla szemem előtt forog; bizonynyára ezen helyly veszedelemmel határos. Emre nem mesze innét lest hány életünknek, nincs-is egyéb hátra, hanem hogy sulykát majdon fejünkre bocsássa!

KONRÁD
Mi tévők legyünk tehát? Talán szaladással életünket meg-tarthattuk?

165 BÁNK BÁN
Nincs helye most a szaladásnak... Ah, kegyes Herczeg, ismired-e Emrének hozzád való szeretetét?

KONRÁD

Igen-is jól ismérem, de olly szeretetét, mellyel jovaimtol meg-fosztani, lelke-
met testemből ki-tsigázni igyekezik.

BÁNK BÁN

170 Igen meg-csalatkozol, ha illy bal itélettel vagy ő felőle. A vér soha vézzé
nem valik. Azért jo lehet Emrének Zabolátlan indulattya tágos rést láttassék
szakasztani a kegyetlenkedésre, mind azon által gerebet vett ennek vérében
buzgo szereteted.

KONRÁD

Mire czéloznak beszédid Bankbanc? (Uj gyanu útközik szivembe!)

BÁNK BÁN

(Mindent dobra verni nem bátorságos.)

KONRÁD

175 Mit habosz? Szolly nyilván, mert igen homályossak beszédid.

BÁNK BÁN

(Szerencsét próbálok.) Kegyes Hertzeg! Melly sűrű veszélyek közt forogjon
életed, nem kétlem, eléggé által látod; de ha szavamnak engedcz, mindenek
jovadra fordulnak.

KONRÁD

180 (Nevekedik a gyanú.) Szó szoporításra időm nincsen, mellyel beszédedet
himezed hámozad. Ideje már egyszer, hogy a' mit főszté, ki-is tálold, ne
talántán a gyerttya körmemre égjen.

BÁNK BÁN

Tapasztaltad Emrének szeléd indulattját, könnyen ellened fogott fegyverét
kéz fogással meg-másollya, ha erre kérended, és így mind néked készített
keleptzójét meg-jádzottatod, mind pedig öröksegedhez könnyű kézel férhetz.

KONRÁD

185 (Ismét az alkalmatlan sipot fúja. Boldogtalan fejem! Jobb lenne én nékem a'
világból ki-költözni, mint sem szégyenülve tsak fél lábomat-is vissza tenni!)

BÁNK BÁN

Miért halgacz? Miért fordítod-el tőlem magadat?

KONRÁD

Távozzál én tőlem bárány bőrrel prémezet farkas!

BÁNK BÁN

190 Bizonyságom a' magos Ég, nem más okra nézve ezeket néked szollottam, ha-
nem hogy Irigyeidet szándékokrol le-vernem, ne talántán midőn örökségedből
ki-forgatnak, mélyebb veszelyben süllyedgyél.

KONRÁD

Mivel veszem észre, hogy mindenek mint egy vesztemre eskűznek, se más
modot nem találok, hogy innét kigázollyak...

BÁNK BÁN

A nagy Istenre kérlek!

KONRÁD

195 (*Dat gladium.*) Ime, fegyverem, ha ez volt az oka, hogy eddég kétszinsége-
det palástolnad, Istentelen! Nincsen már, mi fel-tett szándékokban akadált
tégyen... Bátran szerensétlen törőmet piros véremben mártogasd, kegyetlen
mészárszékre vidd ártatlan testemet, kedved szerént konczoltass-fel; tsak
200 egyedül utolsó kérésemet meg ne vessed, hogy tudni illik Emre testvérem
életben ne találjon! Mert ha sok fárotságom közt termett jeles dicsőségem
homályba borult, életem fényétől-is bizvást meg-foszthatz.

BÁNK BÁN

O, Egek! Nékem így szollsz

KONRÁD

Ne késsel tovább, hite szegett agyafurt, mericsd-bé kegyetlen törődöt ártatlan
vérembe!

BÁNK BÁN

205 Oda minden igyekezetem! Lelessi ide siet! Szent Isten, vezérelj elmém!
Örök Isten, most támogassd elégtelen eszem! Istenek, segétsétek! A' szélnek
fordítom vitorlámat.

SCENA TERTIA

Lelessius, Conrád, Bánk bán

LELESSIUS

Ide, vitézek! Fogjátok körül e' helynek minden szegeit, végeit, hogy egyik se
találjon rést a' szaladásra!

BÁNK BÁN

210 Mi, vakmerő? Héába valo minden igyekezeted, a' melly mocsárba essét;
uszhat, még ki-gázol. – Add ki már egyszer Istentelen lelkedet, te fondor
párt útó fejedelem, add ki!

LELESSIUS

Mi dolog ez? Szent Isten! Álly-meg, álly-meg! Ide az fegyvert!

BÁNK BÁN

215 Miért gátolod boszú-állo fegyverem? Hadd veszen minden gonoszságnak kikoholó átkozott feje!

LELESSIUS

Add ide!

KONRÁD

Ne hallaszdd tovább kegyetlenséged, te vérengező fene! De vár rá tsak, hanem halálomon, bizonyyára hited-szegéssén boszút álló véremet tapasztalni fogod.

BÁNK BÁN

220 Ijeszgető szovaid éppen nem dőbbentik szívem.

LELESSIUS

Ereszdd ki markodbol kardodat! Héába támoszkodol villangó pallossodra, mellynek éle mint néked, mint herczegednek fejére hajlott, meg sem is ment semmi halál az rabságtol.

BÁNK BÁN

Kinek illy büszkén s marczonán szollasz?

LELESSIUS

225 Néked s-nem másnak.

BÁNK BÁN

Nékem? Te nemes vértől el-fajultt! S-hát már te is Hertzegedhez valo hűségdtől el állottál, te is már fere horgadozol?

LELESSIUS

Talam azt véled, hogy minyájunkat veled edgyütt egy bordába szóttek? Meg bocsás, még tőled tanácsot nem kértem.

BÁNK BÁN

230 A' mint veszem észre, nem ismersz még engem, de majdon fegyverem megismerteti veled, ki légyek. Engedd, hogy láboid elejébe boricsam ennek veszendő fejét!

KONRÁD

Olcásád már egyszer véremmel telhetetlen szomjuságotat, mellyet eddig el

235 nem olthatot rajtom töltött halhatatlan kegyetlenséged. Tovább éltem fonalat nyujtani nem akarom, a' még téged életben látlak... De miért ennek gyilkossággal meg-ferteszettett kezével halnék meg? Micsoda vitkem aztot érdemlette? Ah, Leless! Azon hozzám való végső jó voltodat kérem, tulajdon kardoddal verj által inkább, hogy ne dicsekedhessék ez az Istentelen Lator maga kegyetlen kezével végbe vitt halálomon!

LELESSIUS

240 Hertzeg! Minden felől bátorságot adok, semmi nincsen, a mi szivedet meg rettenhesse; jó bizodalommal légy, se én, se Bankbán ki nem taszit e világból; éltedet s-jussodat ohajtya egyedül Hertzeg Battyád.

KONRÁD

245 Ugyan-is az a' bökkenyője! Ah, Leless, az halált ajándék gyanánt kérem tőled, s-még-is meg tagadod, melyet a' pogány-is könnyen meg-adná! (O nyomorult fejem! A' szigyen egészen el-foga!)

LELESSIUS

Halhatza Bank banc! Ha Emre Hertzegednek kedvéből ki-esni, s-nagyobb veszedelembe keverődni nem akarsz, ugy rendeldd cselekedetéd, hogy Conrád meg-ne sértődgyék; ez akarattya Emre Hertzegünknek.

BÁNK BÁN

Térdet, fejet hajtok Hertzegem parancsolattyának.

KONRÁD

250 Kegyetlen! Add vissza már kardomot! Mitsoda orcza pirulással szállok szembe Battyámmal fegyver nélkül?

LELESSIUS

Haszontalan kéred, nem illik egy rabhoz a' fegyver.

KONRÁD

A mi Hertzegségemet illeti, reménlem, attol Battyám sem kíván meg-fosztani. S-miért ti vonnyátok-el tőlem?

LELESSIUS

255 Ha királ akarattyaival nem ellenkezik, mi tústén fegyveredet vissza adgyuk.

KONRÁD

Majd hogy a' kország el nem fog szégyeletembe! Fejére öntöm fel-gyuladott haragomnak mérgét. – El megyek, – fegyver nélkül is könnyű az halálra utat találni!

BÁNK BÁN

Álly meg!

LELESSIUS

260 Hova sietsz, Bank banc? Hűségedre bizom azomba a Herczeg rabot; szemes vigyázással légy, ne talántán el-illantson; én Herczegemhez vissza térek.

BÁNK BÁN

Erigy, sies tehát. Én ezen helyből, még vissza nem térsz, tsak fél lábom sem mozdítom.

LELESSIUS

Ugy veszed jutalmát.

BÁNK BÁN

265 Ne kissél, siettesd utodat... el méne már egyszer... Herczeg! Szerelmes Hertzeg! –

SCENA QUARTA

Konrád, Bánk bán.

KONRÁD

Még sem szűnel oramnál fogva porázon hurczolni, Istentelen? Tehát még sem olthatták el naponként fejemre bokrozo nyomoruságim szertelen kegyetlenségedet?

BÁNK BÁN

270 Nem jól eszeskedel... Hallyad beszédemet!

KONRÁD

275 Bár soha se híredet, se álnok beszédedet tsak fül hegyre se vettem volna! A melly két színségednek uttyát eddég jártad, holtig-is aztot fogod nyomozni; akár mint tétesd magadat, a' tegnapi roka ma is csak bőréből isméri meg. Kérlek az Istenre, vedd egyszer határ közé himező hámozó nyelvedet, a' vak is tapasztallya durva hitetlenségedet.

BÁNK BÁN

Meg-vallom, ha az hűségnek külső jeleire tekintesz, régen már az hitetlenek közé számláltottam; de ha jobban cselekedetemet meg vizsgálod, észre veheted, hogy mindenkor szemes voltam jóvaidra.

KONRÁD

280 Tehát esze veszetnek itélsz lenni? De hitesdd-el, nem mozdult ki meg elmém helyéből, hogy az hív és hitetlen között választást tenni ne tudgyak. Eskűtt ellenségeimmel tzimborálsz, s-velek egy huron pendölsz, életem s-örökösöm után leselkedel. Vakmerő! És kedves Barátom gyanánt szeresselek?

BÁNK BÁN

285 Olly gonosznak gondolsz tehát? Olly háládatlannak, olly embertelennek
ítélsz te lenni, hogy se a mi régi barátságunk és szerelmünk, se a' szégyen
arra ne ösztönőzzön, hogy hitemet meg állyam? Ah, Herczeg, Ha a szívemet
láthatnád!

KONRÁD

Untig által láttam álnok, csalárd hozzam gerjedését.

BÁNK BÁN

Tehát csak hite szegett vagyok még előtted?

KONRÁD

290 Párt ütő csalárdságid bizonyityák. – De heába fondorkodol, – heá-
ba czifrázod fortélnodnak durva vásznát, szemem fénnét abba nem vesz-
tem... Szűnnyél-meg már hamis biztatásiddal belőlem csufot üzni.

BÁNK BÁN

300 Boldogtalan fejem! Mit miveltem esztelen? Midőn Herczegemet meg-tartani
akartam, el-vesztettem... Ah, szerencsétlen kardom! Heába való tanácsod,
mellyel fel-biztattál. O, Egek! Oda már biztos reménségem, oda bizonyára
295 mind azok, mellyekre ipéttetem... Meg orvoshatatlan rosztal szültem fejem-
re... Ime, (*reddit enseme*) vedd vissza már kardodat, mellyel ellenséged körmei
közöl ki vágni igyekeztelek; de midőn azzal nem boldogithattalak, fessdd meg
piros véremben; hogy ha pedig irtózol ettől, menny, fuss, meddég szemeid
vezérelnek, és mint lehet, oltalmazdd életedet. Én pedig itt Herczeg Bátyádod
300 meg várom, és véretem egy tsőppig fel szentőlőm éretted.

KONRÁD

Ismét győződelmeskedel szívemen Bankbanc. De még is az egy üdvösségemre
kérek, ha valaha szeretetemnek valami jelét tapasztaltad, valdd meg igazán,
Farkas-e vagy Bárány vagy hozzám.

BÁNK BÁN

305 Egy szó mint száz, soha barátságunknak fel nem bontottam erős fogadását; de
egy ideig ellenségednek kellett tüntetnem magamat, hogy Lelessnek rabsagá-
tol meg-menténélek.

KONRÁD

310 Most, most térek magamhoz, hogy rosszul gyanakottam ellened. O, vajha illy
tenger nagy erdemeidet méltó köszönettel meg-hálalhossam! Meg bocsás,
szerelmes Barátom! Mert ki hitethette volna-el magával ezen hozzam való
szívbeli hűségedet? Szolly már, kérek, hasznos tanácséd helt találunk nálom,
vallyon lehet-é még valami reménségem a' szaladásban?

BÁNK BÁN

315 Ah, ne késsél, fogj utodhoz, minden késedelem itt ártalmas... De nagyon tartok attól – Tanácsosbb volna – De nincsen semmi veszedelem... Szent Isten! Haboz elmém! Mihez tarcsak? – Se tanácsot, se modot nem talállok... Herczeg, mit magad magadnak javaslaná?

KONRÁD

Ha Te tanácsiddal nem támogacz, oda vagyok. Ha szaladásra veszem a' dolgot, az reám leselkedők tsak könnyen keleptzésekbe keritenek; ha pedig Battyámnak meg adom magamat, tsúf gyalázatot indit belőlem, jussombol etszersmint ki-kopok nagy orczám pirulásával.

BÁNK BÁN

320 A mint szemem, szívem sajdéhatta, ohajtva ohajt Emre testvéred életedben látni.

KONRÁD

Nem de, hogy engesztelhetlen aczélja alá vessem nyomorult ügyemet? Ha ugyan el kell már veszнем, jobb egy valaki másnak, mintsem Testvéremnek keze által életem végét szakasztani.

BÁNK BÁN

325 Távúl légyen az én tőlem!

KONRÁD

Isten hozzád.

BÁNK BÁN

Ah, szerelmes Herczeg! Hogy kívánhotod tőled valo szerencsétlen elválásom? Hertzeg, hadd kővesselek a' máss világra! Engedd, edgyütt véled költőzzem ki e' nyomorult világbol.

KONRÁD

330 Bankbánom! Lelkemnek fele, édességes Barátom! Hadd boldogítsa szives őlelésem szerelmem buzgoságát.

BÁNK BÁN

Hertzeg, édes! Im, a barátságnaк, hűségnek kötele koporsom zártáig akaratodra szorit. Akár merre dülyön szerencsétlen ügyőm, te tőled mind azon által tsak egy kőrőmnyére sem állok-el.

KONRÁD

335 Boldog Isten, ki lehet már olly gyámoltalan a föld színén, mint én? Melly nagy zurzavar bolgattya szívem tsendességét! Érzem, a' reménség és kétségben esés bajtvinak bennem. De újolag kérlek, igaz szeretettel vagy-é hozzám?

BÁNK BÁN

Ah, Herczeg, szűnnél meg már etszer szivemet hasogato igékkel terhelni!

KONRÁD

340 Mivel szerentsém s-életem markodban vannak, leheté valami biztos vidémem benned?

BÁNK BÁN

Még-is gyanakodol? Tudgyad azt, hogy leg nagyobb szerentsémnek tartanam, ha vérem ontásával éltedet, szerencsédet védelmezhetném.

KONRÁD

345 Helén van a dolog. Többet nem is várhattam tőled. De Bankbanc, meg bocsás, barátom, ha esküvéssel erre magadat le tsatolnád, inkább fel-bátoritanád meg eszett szivemet.

BÁNK BÁN

Ezt-is meg-cselekszem.

KONRÁD

Esküveseddel bizonyítsad tehát, hogy akaratomat bé-tellegesited.

BÁNK BÁN

Ha akaratodat által hágom, a boszu álló Ég soha nap sugárral ne boldogitson!

KONRÁD

350 Kőszónettel veszem esküvéssel le-tsattlott hitedet. Barátom, én már ide közel valahová rejtezem. Te ki hűvelyezett kardoddal várd meg itten Émre testvéremet, leg ottan diribold darabold fel véretem s-őrőkösömet szomjuhozó lelkét, ne talán engem előbb fel kontzollyon. Ha veszedelmedet fogom látni, azonnal segedelmedre itt termek.

BÁNK BÁN

Az egekre kérlek, vessd ki elmédből illy égtelen gondolatidat.

KONRÁD

355 Mind ezeket meg járá fontos szemem, semmi más remenség nem mutattya magát, a melly engem s-téged boldogithatna. Heába már, fel tett szándékomnak pontra kell tellyesedni.

BÁNK BÁN

Egészen a vér el-húll bennem!

KONRÁD

360 Talán nem teszik akaratom néked, Bankbanc? Most, most mutatod ki fogad
fejéret; alég esküttél meg, már-is meg szezged erős esküvésedet, Istentelen!
Ah, mint jádzottatod barátságomat! Veszem észre, mindeneket fartélljos
tsavargásidra ipétesz.

BÁNK BÁN

365 Bátor védelmezésed halálomba kerülne, még sem irtóznám attol; de illy nagy
gonoszságra semmi se birhat, nem annyira Émrének tekintete miat, mint te
miattad. Mert ki tudgya? Hát ha Émre téged valóságos örökösődbe Attyafi-
ságos szeretettel vissza akar tenni? Nem de meg esnék szived illy jo Herczeg
batyádnak keserves halálán?

KONRÁD

370 (Fel nem foghatom, melly nagy ereje légyen fontos beszédgyének; érzem, már
szivem el-hajol fel-tett céljától, nem teszik már vér szomjuhozó igyekeze-
tem.)

BÁNK BÁN

Hatalmas Isten, ne engedd, hogy olly szertelen gonoszságra árodgyon szived!

KONRÁD

Bankbanc, én ugyan Battyámot nem gyűlölöm, de még-is tekintetétől inkább
irtozom, mint sem halálomtól. Heába való, mi ketten egy Zsákba éppen nem
férhetünk.

BÁNK BÁN

375 Conrad, álom, nem más egyebb ezt a félelmet úté szivedbe.

KONRÁD

Ezen álom éjesztéstől meg menthecz engem, ha hiv szeretettel még hozzám
viseltetel. Az egy Lelkemre kérlek, arra fordítsd minden igyekezetedet, hogy
nyomorúságomnak sullyát ennyhicsed egy kevéssé, távoztasd tőlem a nagy
orcza pirulásomat.

BÁNK BÁN

380 Erigy tehát, vondd réjtékben magadat. Ha valamiben szolgálotom fog kíván-
totni, nem sajnálom tőled fárotságomat.

KONRÁD

Tsokkal tisztelem Istenemnek kegyes gondvéselő kezét, hogy téged nekem
társol adott. Már tovább itt nem mulatok, bátorságosbb helyre rejtezem.

BÁNK BÁN

De Herczeg, jól rá vigyázz, hogy senki rejtiketre ne találjon!

KONRÁD

385 Ez már az én gondom léssen.

SCENA QUINTA

Bankban maga.

BÁNK BÁN

Most, ha valaha, gerjedgyen fel szived vétezlő bátorságra, Bankbanc! –
A hertzegnek saját véreben kell ma fetrengeni; nagy fát mozgatok... De,
vetézlő fegyverem, lépjünk olly cselekedetre, mellynek el-terjedendő híren
álmétkodgyék e' világ... Nyújtó padra kell fektetned egyik Herczegemet...,
390 hogy a másik életétől a veszélyt el-távoztassd. Hogy egyikhez hitedet, ke-
gyességedet meg-mutassad, a' másikhöz hitetlenkedgyél, kegyetlenkedgyél,
szükséges... De melly szokatlan vőszketés szállot baj vivő karomra?... Melly
ismeretlen iszonyodás dobbanttya szivemet?... Tapasztalva érzem, oda min-
den munkálkodásom, midőn indulatomat illy kegyetlen kegyességre serken-
395 getem... Emre! – Conrad! – Herczegek! – Melly nagy viaskodást okoztok
habozó elmében! – Ha egyikének fontolom szive járását, fel pősdől a vér
bennem, mélyen mellyembe rekeszkedik a fene kegyetlenség; ha másikára
forditom szememet, lankad erőm, fogyatkozik méréségem, meg lágyul sziv-
400 vem... Melly utra térítsem már ingó elmémet, mindenható Isten! O, bár vagy
Conrad jozonabb tanácsra bizta volna fel-gerjedett indulatyát, vagy Emre olly
számos érdemekkel magához le ne kötelezett volna, – mellyek szüntelen
szemem előtt forganak, szüntelen sujtogattyák Lelki ismeretemet! – Most
tűnnek eszembe ama szozatok, mellyeket a' tsatának kezdetén én hozzám
405 bocsáta: Bankbán! Bankban, ugy mond, az egekből néked adatott Hercze-
gedet tisztelleyd! Ha jozan elmével birsz, nints mitől rettegjen szived; de
mivel reményédet legeltessd, tetézve fel találod Herczegedben. – És ennek
vérével meg-fertőztessem kezemet? – Ah, távoztassátok töllem ezen szeren-
csétlenseget, O Egek! – De tsőndessebben jártassd fel-lobbant indulatodát
Bankbanc! – Nagy szerelem tsatolt téged Herczegedhez. – Nem de, aki vál-
410 loidra támosztotta gyámoltalan sorsát, olly könnyen feledékenységben ejtet
erős esküvéssel le-kötött hitedet? – Boldogtalan fejem! – Arra jutottam
már, hogy mint tanács, mint gyámol nélkül kellessék szűkölködnöm. –

388 vetézlő

389 fektetnem [Értelemszerűen jav. A kardjának mondja.]

412 [A sor utolsó szava után + jel utal a margón olvasható utasításra:] Ah Bankbán, mit mivelsz Fol. 1.

Cantus

415 Ah, Bankbán, mit mivelsz? Kétséged
Meg busított, veszti reményed,
Mind kettő életét,
Pőrös örökségét
Azt te midőn mellőzed.
Most gerjeszd fel szivedet, Bankbán,
Tanácsodat tsak jártasd bátran!

420 Ment lesz veszélytől hertzegek élte,
Jóra fordul az örökség póre.
Imre hertzeg
Még kegyelmes,
Tsak ki tanuld elméjét.
425 Most gerjeszd fell szivedet, Bankbán
Tanácsodat csak jártasd bátran!

Bánk Bán

430 El-szánom magamat. Émrének ki tanulom szándékát; az ő eltökéltt aka-
rattya téritendi vissza fel-háborodott elmémnek tsóndességét... Ha Vérének
örökösét vér ontással kívánnya, halálával fizeti meg kegyetlenkedő kívansá-
gát. De ha életét ohajttya, éljen én általam! O, könyörúletes egek, száno-
kodgyatok mind kettőknek ügyén, oktassatok engem fontos tanácsol, hogy
egyikéhez ugy mutathassam húségemet, hogy a' másikhöz háláadatlan ne
legyek! De éppen ide téritette a jó szerencse Émre Herczeget... Igazgassátok,
Egek, hebegő nyelvemet!

SCENA SEXTA

Émre, Leless, Bankbán

IMRE

435 Mi dolog ez, Bankbanc, magadra egyedül talállok?

BÁNK BÁN

(Már mit kölcsök hamarjába?)

LELESSIUS

Hol Konrád, hol késsik a' Herczeg?

427 [A sor előtt nincs szerepnév, a kézirat nem jelzi, hogy az ének után is Bánk beszél.]

BÁNK BÁN

Konrád Herczegről haszontalan értekezel... Herczeg, – kegyes, – bocsánatot! –

IMRE

440 A' bocsánatot ne-is emlicsd, tsak térj magadba, előbbi hozzád valo kegyelmem vissza térend.

BÁNK BÁN

(Valóban kegyes Herczeg.) De – Conrad! – Konrád! – Szinte el-áll nyelvem. O, Herczeg!

IMRE

445 Konrádnak sints mitől tarcsón! Nem Herczegségemtől, nem ellenkező karomtól! Ki szives Testvére legyek, e mái nap világosságra hozza.

BÁNK BÁN

De leg alább meg bántódásodat el nem kerülheti.

IMRE

Bátor meg bántodott legyen Herczegségem, boszu-állásra mint az által nem gerjed szívem. Vitek volna, véremen boszú álló mergemet ki-tölteni. Erigy már, vagy két három szóra szolicsd hozzam Conrád Ócsémet!

BÁNK BÁN

450 (Egek, hát ha ezek tsak szines fortélyos beszédek?)

LELESSIUS

Még-is késel? Mondd ki tehát, hol mulatoz Konrád. Én magam Herczegnek elejbe állítom.

BÁNK BÁN

(Vagy nyerek, vagy vesztek, de valami bizonyjost tsak ki-facsarok ma.)

IMRE

Gyorsabnak ítéltelek volna parancsolatim bé-fejezésében.

BÁNK BÁN

455 Meg-bocsás, szívem, fejem hajtanám imádondó parancsolatodra, ha lehetne.

IMRE

Ha lehetne?...

LELESSIUS

Ugy van. Hol maradt a Herczeg? Talán szaladásra vette uttyát?

BÁNK BÁN

Semmi ősvényt, semmi rést nem talált a' szaladásra.

IMRE

Mi tehát tartóztat engedelmességetől?

BÁNK BÁN

460 Ah, Herczeg, tsupán egy kegyességed, tsupán egy Testveredhez való szerel-
med.

LELESSIUS

(Ezt nyilván az hagymáz környékezi.)

IMRE

Ne csavargasdd beszédednek farkát, mit akarsz, süssdd-ki egy szóval!

BÁNK BÁN

465 (Haboz elmém, hogyan tétessem magamat, hogy ki ne nézzen horga palotás
álnokságomnak.) Herczeg, Ócséddel itten beszédben akarsz szólni? Őtet
életben látni akarod?

IMRE

470 Ki találtod. A' többit bizd reám! Rajta lések, ne valami képpen felfegy-
verkezett népemtől meg-sértetődgyék Testvérem. – Vallyon, olly fene ter-
mészetűnek ítélisz-é engem lenni, hogy Herczeg őcsémnek vére ki-ontását
szomjuhozam? Egek, csalatkozol, ha Émrét vérszopo kegyetlen Tyránusnak
tartod s- képzéd.

BÁNK BÁN

475 (O, ha tudná Konrád, melly akarattal légyen hozzája Imre, el-hiszem, meg-
változtatná szándékát.) Meg bocsás, soha még felőled való ítéletemet meg
nem másoltam. Azon izzadot homlokom mind eddég, hogy téged mind kegyes
vérét üdvözlyőn s- szeressen. De el-tekéllette magában, inkább az halálnak
torkába rejtezik, mint sem szemed elejbe jőjőn.

IMRE

Órók Isten, mit hallok! Tehát ki adta lelkét szerelmes Őtsém? Ki vakmerő e
fene cselekedetet merészlette?

BÁNK BÁN

480 Ez néki édes reménye, ez buzgo kérelme vala, hogy kardommal ki tsigáznám
lelket e' világból.

LELESSIUS

(Hálá az egeknek, ki derültek már homályos titkai!)

BÁNK BÁN

Bank banom, úgy mond, minek előtte Imre Bátyyámnak ragadozó kezében jussak, őlly meg, ha szeretsz.

IMRE

485 O, magos Egek! Tehát Bankbán testvéremnek gyilkossa? És meg cselekedtetted?

LELESSIUS

Embertelen gyilkos! Hat így horgadozol félre Imre Herczegnek parantsolyától?

BÁNK BÁN

Ah, ne hasogassd szivem..., most-is borsozik testem! –

IMRE

490 És még-is? – O, fene pribék, Vér szopó!... De fogadom, és nem szabok időt néki, boszut állok édes véremet óntó pogány Lelkeden. Boszut állok Esztoráz Uri jeles Házomat rontó ellenkező fejedem!

LELESSIUS

(Istentől el rugatkozott!)

IMRE

495 Most nyilik-ki szemem, mi okra nézve őcsemhez való szeretetem arra nem birt, hogy szovamat fogadnád, s- még is szemem előtt fetrengeni meriszelsz, kegyetlen Lator? – O, szerencsétlen Hivem, Őcsem, édes Conradom! Ha lehetne, kórmeimmel...

BÁNK BÁN

(Ideje már, hogy a' mit főztem, ki tálaljam. Ha nem hibázok, életbe fog lenni Konrád.) Herczeg, hallyad!

IMRE

Egy szót se... haláloddal fizetened kegyetlenséged!

BÁNK BÁN

500 Máskép vetted fel a' dolgot, – hallyad...

IMRE

Meg se mottczany, mert –

LELESSIUS

Im villongó pallossal ide nyargal Herczeg!

IMRE

O, ragyogó csillagok! Őcsemet képzem-é avagy halálos arnyékát látom?

LELESSIUS

Meg ellőzöm!

BÁNK BÁN

505 (Boldog Isten! Most, most ha valaha, jözon tanácsot e' kétes dologban!)

SCENA ULTIMA

Omnes.

KONRÁD

Add Istennek már lelkedet! Vidám szivvel űgetve megyek a más világra, tsak szemem hunta előtt halálodat lássam!

LELESSIUS

Álly meg! Álly meg! Honnan támodtt illy vakmerő dűhősséged?

IMRE

Hatalmas Isten, fogdd-el tőlem Testvérem meg átolkodott haragját!

KONRÁD

510 Ne gátoldd boszu-álo kezem, mert –

LELESSIUS

Ősztőn ellen berzenkedel... ezen aczélom –

BÁNK BÁN

Egek! Leless! Tedd hüvelyébe kardod, máskép Herczeged fizettendi kegyetlenséged.

LELESSIUS

Istentelen, mire fakatt mérged? –

IMRE

515 Bankban! Conrad, édes Testvérem, hat igr támodod meg tulajdon Battyádat? Mi lobbantotta-fel ellenem dulo haragodat?

KONRÁD

Nem Battyámot, hanem életemet és-őrőkőšomet szomjuhozo fene vadat illetem e kardommal. (*Vult irruere.*) – Hadd tarollyam! –

LELESSIUS
Lágyobban, Hertzeg!

KONRÁD
520 El szántam magamat, (*iterum vult irruere:*) meg kell halnod!

LELESSIUS
Vessz-el! (*Uterque vibrat.*)

BÁNK BÁN
Vessz-el Te is, hite-szeget gyilkos!

LELESSIUS
Halhadsza, ne hirtlenkedgyél!

IMRE
(Szerencsétlen fejem!)

KONRÁD
525 Bank banc! Ne kissél, most boldogithatod Herczegségem, omollyon vére
ellenkező Battyámnak!

LELESSIUS
Hüvelbe kardodat, *ha nem* akarod, hogy pokol fenekére nyargallyon Hercze-
ged.

IMRE
530 Ótsém, édes! Leless! Szives társom! – Vessdd el már örökségem vitato
fegyvered. Éllyen Conrád, én halálommal-is fel adom örökségem.

KONRÁD
Eszet el-hidgyem? (Ujodon uj mesterséggel akar hallojába keríteni az agya
furt.) Ezer mestersége sok ravasságának! Bank banc, járd által jussomra
vágyodo szívét.

IMRE
535 Nem, kedves Ótsém! Nem élek üllön [?] koholt ravasszágot; nem ugy hatot
szivembe titkos Istennek ereje, hogy csalárd találmányal meg ejtselek.

BÁNK BÁN
(Hajnalodik kedves változásan.)

IMRE
Más sugárlások birják szivemet.

527 hanem

KONRÁD

Álnok és csalárd sugárlások!

IMRE

540 Ócsem, édes! Ne illy bal itéletet forally felőlem! O, kegyes Isten, o, hatalmas Aszony! (*Abjicit:*) Im már örökségemért vitézlő fegyverem! Jobb szolgálatot fogsz tenni, ha nagy Aszonyunk tiszteletét videlmezed. – Conrád, most vérem vérednek ismérj! – Im, el-állok jussomrol, de másnak fel szentelem.

KONRÁD

(Egek, ujudon uj hamissággal himesiti fortélyát.) Embertelen, másnak, tudni illik, fel-szenteled, hogy uj izgágát szálits nyakamba?

IMRE

545 Nem szállítottok, sőt tetézett áldamásokat szerzek, midőn nagy Aszonyunknak fel-adom s-szentelem értékemet.

KONRÁD

(Már el-hiszem, vagy eszelősködik, vagy gerjedezésekkkel lángol szive.)

IMRE

550 Még most-is almélkodva képzem... Láttam, láttam édes magyar hazánk nagy pártfogo Aszonyunk, midőn vérengező pallossommal sajátomat ki vágni akarám. De, o, egek, el-felejtven szokott szelédségét, minimő rettentő tekéntettel fordítá reám Szűz Szent Szemeit! – Ah, Conrád, ha tudnád, melly panaszos szokkal sujtogetá szivemet, hogy veled örökségem iránt vérrel végzendő pörbe ereszkettem! – Itten mi tévő lennék? Neked engednem? Nem, nem neked, hanem közben álló s-békéltető Aszonyunknak fel-szentelten. Fel-is szentelem. Most, most, ha el szantt akarad az örökségért, mellyet már Szűz Szent 555 láboihoz teritettem, lelkemet erőszakossan ki sajtolhatod, de jól meg fontold, ne talán szertelen hála adatlanságod Hazád fiai közül, kiknek mindenkor szemek előtt forgott nagy Aszonyunk tisztelete, ki rekeszsen.

BÁNK BÁN

(O, ki mondhatatlan nagy szeretet!)

KONRÁD

560 Fel nem érhetem, mi titkos erő éppen le tsendeséti és akaratom ellen is tsillapitya szivemnek haragos gerjedését. (Álly fére, veszsz-el szerencsétlen fegyverem!) – Ah Herczeg Battyám, a te nagy Aszonyunkhoz való buzgóságod engem is szeretetéhez kapcsol, édes Battyám!

IMRE

Kedves Ócsem, tehát te is tiszteletere szenteled?

KONRÁD

565 Ah, szentelem, szerelmes Vérem! Szentelem és nagy Aszonyunknak tisz-
telésére szentelem. Melly igen bánom, hogy olly kegyetlen szívű Attyafira
talaltál. Ime, láboidhoz borulok, bocsánatot kirek. Birja már örökségünket e
570 Szentséges Szűz, kinek kezében vagyon Nemzetünk hatalma, s-kinek videlme
alatt fénllett mind eddég, s-ezután-is félnleni fog Esztoráz Nemes Vérek jeles
tzimere, el annyira, hogy még a' koronas fejek is nem utolso szerentséjeknek
állittandgyák, ha az Esztoráz vérrel öntözött rosájok közt nevelkedhetnek
felséges nevek.

LELESSIUS

(O, egek, melly hirtelen való változások ezek!)

BÁNK BÁN

Herczeg, im én is már láboid előtt...

IMRE

575 Kell fel, kész nálom a bocsánot. – Conrád, a' bocsánatot ne is emlicsd, örök
feledékenységbe maragyon annak emlékezete, hogy lássa es tsudállya a világ,
mire nem birhattya Eszterháziak szívét Mariához valo buzgóságok!

KONRÁD

Biztos reménnyel vidámul kedvem, hogy az Eszterházi égre felessen olly jeles
580 tsillagok virraddandanak, kik vidám serénnyéggel inalják nagy Aszonyunk
tiszteletében tött örökös nyomdokinkat. Sőt kiket nagyobakra is léptessen
Mariához valo fel gerjett buzgóságok. Lesznek, bizonyára lesznek, kiket maga
Roma, e világ Aszonya, már Mariai fiuknak, már testben öltözködött Angya-
loknak dicsősséges nevezetével fel ekessitettvén, hazánkba küldi. Valóban
585 szerencsés Esztoráz Nemzetünk ága, melly nagy Aszonyunknak illy kedvés
gyümölcset terme.

EPILOGUS

Recitans

DISCIPULUS

Gyer már hiv Társom, erezd-meg nyelvedet
Vélem edgyút köszönettel,
Jelen létét tisztelettel
Püspökünknek meltó képpen háláld-meg.
Duetto

590

DISCIPULUS
Conrádnak, Imrének

ALEO
Erkölcsei félnenek,

SIMUL
De mégis csak árnyékodba sem lépnek.

DISCIPULUS
Kiket le rajzolánk,

ALEO
De nem mint akaránk,

595

SIMUL
Tetzhetett mint azon által játéknak,
Melly szivel Kegyessegedhez vagyunk,
Midőn erkölcsöt mint élő képet
Benned látunk.

DISCIPULUS
Melly Nagy Kegyelmesség,

600

ALEO
Mi hozzánk Kegyesség,

SIMUL
Teljes örömnünk, teljes boldogságunk!

DISCIPULUS
A te jelen léted

ALEO
Okozott örömet,

605

SIMUL
Kegyes pásztorunk, it midőn meg jelensz.
De hogy Kegyelmed tetézve legyen,
Mi tsekélységűnk, nyelv rebegésűnk
Vedd Kegyesen.

A MŰ ADATAI

A drámaszöveg lelőhelye a székesfehérvári Püspöki Levéltár. Jelzete nincs. Az öt, iskoladramát tartalmazó füzet-együttesben ez a harmadik füzetben olvasható. (KILLÁN, 1973. 142–143.)

A kézirat két kéz munkája. Az egyik a dráma szövegét írta le az utolsó hat sor kivételével. Ebben a kissé csonkult állapotban került a második kézhez, aki vagy más kéziratból vagy saját maga szerkesztette kiegészítésekkel toldotta meg a szöveget. Az ő kezétől származik a *Prologus* (1–35. sor) és az *Epilogus* (586–607. sor), valamint az énekek szövege (86–101., 413–421. sor). A prologus és az „Ah, Bankbán, mit mivelsz...” kezdetű ének a szöveget megelőző levélen található, az éneknél „Pertinet ad Scenam 5tam” megjegyzéssel. Az ének után az alábbi tájékoztatást olvashatjuk: „Producta Cassoviae 1765 honoribus Ex. Ill. Eszterházi Ep. Agriensi Tempore Visitationis. A MM (= magistris) Emerico Rákóczi et Laurentio Heiszler poeta”.

Az első kéz írása a 36. sortól a 585. sorig tart.

A kéziratban a darabnak nincs címe, kötetünkben azzal a címmel közöljük, melyet az 1765. évi kassai előadásról ránk maradt nyomtatott program tartalmaz: *Imre és Konrád Esztoráz, Szomorú Szabású, Vig-kimenetelű Játék*, melyet Méltóságos Kegyevelmes Galanthai Gróff Eszterházy Károly úr Fraknó Várának Örökös Ura, Istennek, Apostoli Romai Széknek Kegyelmeiből Egri Püspök Kegyelmes Urunk ... Tiszteletére Jádzott... A Nemes, Nemzetes Académiai Iffiúság. Kassán. Ezer hét-Száz hatvan-ötödik Esztendőben. Pünkösöd Havának Harminczadik Napján. Kassa [1765.] (Lelőhelye OSZK Színháztörténeti Tár Pro 106.) A nyomtatott programot kiad. BAYER József: *A magyar drámairodalom története a legrégebb nyomokon 1867-ig*. I-II. Bp. 1897. Függelék II. 401–404.

SZERZŐ, SZÍNRE VIVÓ

A kézirat 2b lapjának alján található bejegyzés szerint a darab színre vivője Rákóczi Imre vagy a vele együtt említett Heiszler Lőrinc volt. Valószínűleg egyikük egyben a darab szerzője.

Rákóczi Imre 1738. szeptember 14-én született. A jezsuita rendbe 1755-ben lépett Nagyszombatban. Noviciátusát Bécsben töltötte; tanulmányait Győrött mélyítette el. 1761–62-ben már Kassán tartózkodott (a bölceleti studiumokat végezte); 1763-ban egy esztendeig Nagyszombatban a grammatikai studiumok előjárója. 1764–65 között újra Kassán folytatta ezt a tevékenységét; egyben társai előjárója. 1766–71 között teológiai tanulmányait végezte Nagyszombatban, ugyanitt a konviktus felügyelője. 1772-ben Besztercebányán tette le a harmadik probát. LUKÁCS László *Catalogus generalis*ában az utolsó bejegyzés szerint 1773-ban Nagyszombatban tanított. (1. köt. 1333.)

Heiszler Lőrinc 1739. július 30-án született Mecserin. Pozsonyban lépett a rendbe 1757-ben. Noviciátusát ő is Bécsben töltötte 1758–59-ben. Grammatikai tanulmányait Székelyudvarhelyen és Budán végezte (1760-ban és 1763–64 között); közben azonban Kassán folytatott bölceleti studiumokat 1761–62-ben (Rákóczi Imrével egyidőben!). 1765-ben Kassán volt a grammatikai, illetve a bölceleti tudományok tanára. 1766-ban Sopronban a rétorokat tanítja és a kongregációt vezeti. Teológiai tanulmányait Bécsben végezte 1767–68 között. Ezután Nagyszombatban fejezte be az előírt tanulmányokat és ugyanott tanított. Az utolsó bejegyzés szerint 1784-ben halt meg Ungváron. (LUKÁCS, i. m. 1. köt.)

FORRÁS

A darab az ún. Esztoráz-dramák sorába illeszkedik, amelyek az Esterházy-család dicsőítésére szolgálnak. Ezeknek a daraboknak a témája rendszerint egy hősi cselekedet, amelyet a család valamely őse hajt végre az uralkodóért, a hazáért vagy Isten dicsőségére.

Egészen bizonyos, hogy a mű sovány cselekménye (két Esterházy-testvér összevész az örökségen, már csaknem legyilkolják egymást; de Szűz Mária közbeavatkozására kibékülnek egymással, sőt neki ajánlják vagyonukat) nem légből kapott; fő vonalakban valószínűleg megtörtént esemény, amelyet a családi hagyomány tovább színezett. BAYER utal arra (i. m. I. 54.) hogy az eset fel van jegyezve az Esterházy-család krónikájában. Közismert a család hagyományos Szűz Mária-tisztelete (Esterházy Pál imádságoskönyvet írt Szűz Mária dicséretére).

A darabban főszerepet játszik egy bizonyos Bánk bán nevű főúr, az Esterházyak tanácsadója; ennek a szereplőnek azonban semmi köze sincs a később elterjedt Bánk bán-alkhoz.

ELŐADÁS

A darabot 1765-ben adták elő Kassán Eszterházy Károly egri püspök tiszteletére. A szereposztás nem maradt fenn.

Budán 1753-ban a principisták valószínűleg ugyanerről a témáról („... ob bonorum divisionem mutuis odiis misere dissidentes...”) tartottak előadást. (STAUD, III. 85.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunkban híven adjuk a kézirat szövegét, eltekintve az alábbiaktól. A központosításban a mai gyakorlatot követjük. Minden szerepet, verssort, mondatot nagybetűvel kezdünk. A folyamatos szöveget szerepekre tagolva közöljük, a szerepek előtt és szöveg közben a nevek teljes alakjával. A szerepneveket a szerepek előtt egységesítve hozzuk, így pl. Conrad, Conräd helyett Konräd alakban. A margón lévő rendezői utasításokat, bővítéseket a szöveg megfelelő helyén közöljük minden megjegyzés nélkül. Nem tüntetjük fel az áthúzott szavakat, javításokat; a végleges szöveget adjuk. A kézirat helyesírását követjük. Az igazításokat lapalji jegyzetekben közöljük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 10 *fel hajázol* – fennhéjázol
- 16 *Azért váczról Egerbe vivéd* – Eszterházy Károlyt 1759-ben váci, 1761-ben egri püspökké tették.
- 30 *pőr* – pöre, csupasz
- 34 *örökösöknek* – örökösüknek
- 39 *inal* – követ, kerget
- 63 *darabosra* – a nem sima, hanem göröngyös partra
- 79 *délszeg* – dolyfős
- 108 *szó zengéssel* – a szó zengésével, azaz kimondásával
- 147 *joszág* – vagyon, birtok
- 156 *kapcsolhassalak* – ölelhesselek
- 171 *gerebet vet* – gátat vet
- 227 *feré hargadozol* – félrehajlasz
- 275 *durva hitetlenségedet* – itt: durva hűtlenségedet
- 350 *ki hüvelyezett kardoddal* – kivont kardoddal
- 406 *legeltessd* – tápláld
- 438 *haszontalan értekezel* – hiába érdeklődsz
- 543 *himesíti* – színezi
- 578 *felessen* – számosan

19.

ERASMUS MONTANUS

Trencsén, 1769

ERASMUS MONTANUS

avagy
HEGYI ERASM.

Komédia öt ábrázolásban.
Holberg Lajos dániai játéki közül
németből magyarra fordítatott.
1769.

A JÁTÉK VISELŐ SZEMÉLYEK:

JÁNOS, egy paraszt ember.

NILLE, jános felesége.

ERAZMUS MONTANUS, az ő fiok, egy deák, ki az universitásrul megjött.

JAKAB, az ő más egy fiok.

PÉTER, egyházi a faluban.

GÁSPÁR, egy ispány.

JERONYMUS, egy öreg gazdag ember.

MAGDOLNA, Jeronimus felesége.

ÖRSÉBET, az ő leányok.

EGY HADNAGY.

EGY KÁPLÁR.

NB! A játék viselő személyek Luteranusok, a mint a falu is, a hol a játék tartatik.

ELSŐ ÁBRÁZOLÁS.

ELSŐ KIMENETEL

János maga egyedül, egy levélel.

JÁNOS

Ugyan kár, hogy nints itt az egyházfi, annyi deák szó van a fiam levelében, hogy nem érthetem azt. Letsordolnak a könyveim, midőn meg gondolom, hogy egy szegény paraszt ember fia oly tanultá lött; kivált képen mivel mi semmi fő tanult paraszt nemzetségből nem származunk. Hallottam már oly emberektül, 5 kik a Deáksághoz értenek, hogy ő minden barátal, akármilyen légyen az, tud disputálni. Ah, ha én és a feleségem azt az örömet elérhetnénk, hogy halálunk előtt egyszer prédikállani halhatnánk ötet, meg nem bánnánk azt a pénzt, mellyet reá költöttünk. Veszem már az egyházfián, Péteren észre, hogy nem igen örül ő annak, hogy az én fiam hazajön. Mégis rettenetes ez azokkal 10 a tanult emberekkel, hogy ők egymás ellen úgy irigykednek, és hogy nem szenvedhetik, ha más is szinte oly tanult, mint ők. É jó ember máskép szép prédikátiókat téssen annak üdeiben, a mi falubéli templomunkban, és a rossz szokásokruul úgy beszél olykor, hogy majd csak sírni nem kell az embernek. De úgy látczik nékem, mint ha ő maga nem éppen mentt volna ezektül a hibáktul. 15 Én meg nem foghatom, honnan származik ez. Ha valaki azt mondaná nékem, hogy az én szomszédom jobban ért a szántás-vetéshez, mint én, gyűlölnöm kellene é emiatt az én szomszédomat? Nem, nem, ezt Hegyi János nem tselekszi. De ím bizony az egyházfi, Péter.

MÁSODIK KIMENETEL.

János és Péter

JÁNOS

Hozta Isten, Péter!

PÉTER

20 Köszönöm, János.

JÁNOS

Ej, édes Péterem! Nem tudná é kend nékem megmagyarázni, ami a fiam utolsó levelében deákul ál?

PÉTER

Mi a Patvar? Azt gondolya é kend, hogy nem tudok én oly jól deákul, mint a kend fia? Régi akademikus vagyok én. Én, János, én!

JÁNOS

25 Azt én jól tudom, hanem azt vélem vala, ha érti é kend az újmódi deákságot.
Mert hisz ez a nyelv talán szinte úgy megváltozik, mint a mi országunk nyelve.
Mert az én ifjuságomban nem úgy beszéltek itt, mint most. A mit most
lokainak hínak, azt akorában szolgának nevezték, a frailét leányzónak, a
30 Musikust énekes embernek és a secretáriust író-Deáknak mondották. Innen
meghiszem, hogy a Deák nyelv is megváltozott, mióta kend elhatta az iskolát.
Akarna kend oly jó lenni, és ezt a levelet megmagyarázná nékem? Én magam
ugyan ismérem a betűket, de semmit sem hozhatok ki azokbul.

PÉTER

(*Olvassa a levelet*) A kend fia azt írja, hogy ő most Logikát, Rhetorikát és
Metafisikát tanul.

JÁNOS

35 Mi az a Logikát?

PÉTER

Ez az ő prédikáló széke.

JÁNOS

Ezt örömet hallom. Ah, hogyha ő pap lehetne!

PÉTER

Előbb egyházfi, egyházfi előbb.

JÁNOS

Mi volt a második szó?

PÉTER

40 Rhetorika. Az annyit tesz magyarul: Rituale. Hanem a harmadik szónak
rosszul kel írva lenni, avagy az valami francia szó, mert ha Deák volna, min-
denbizonyal tudnám azt. Én, édes Jánosom, kész vagyok az egész vokabulárét
könyv nélkül elmondani. Ala magyarul szárny, barba szakál, Ancilla szolgálló,
coena konyha, campana harangozó, cella kútsár, Lagena sör, Lána farkas,
45 Janus gerenda, cerevisia íróv vaj.

JÁNOS

Egy tatár fejének kel kendnek lenni, Péter.

PÉTER

Igen. Én meg nem álmottam volna, hogy oly sokáig kellyen valaha ebben
a szegény egyházfiségben megmaradnom. Már ennek előtte rég más valami
lehettem volna, ha egy leányzóval öszve akartam volna állani. De készeb

50 vagyok, a mennyire kitelhetik tőlem, inkább magam magamon segíteni, mint hogy azt mondgyák felőlem, hogy asszony után jutottam kenyérre.

JÁNOS

Édes Péterem, de ím itt még más deákság is van, mellyet én nem értek. Lásza kend ezt a rendet itten.

PÉTER

55 *(Olvassa:)* Die Veneris Lipsia domum profecturus sum. E már egy kitsint igen fel van tekerve. Mindazáltal azt én mind jól értem, más valaki ketté hasithatná raita a fejét. Ez azt tész magyarul: Lipsiába profecto felettéb sok Rusznákok jöttek.

JÁNOS

Mit keresnek ott a rusznákok?

PÉTER

60 Ezek nem Muszkák, Hegyi János! Ifjú Deákok azok, akiket ők Rusznákoknak neveznek.

JÁNOS

Úgy, úgy, most értem már.

PÉTER

Mikor várja kend haza a fiát?

JÁNOS

Ma vagy holnap. Várjon kend itt egy kitsint, édes Péterem! Én bé fogok az én Nillemmhez menni, hogy egy korso sert hozzon ki nekünk.

HARMADIK KIMENETEL.

Péter egyedül.

PÉTER

65 Hogy igazat mongyak, nékem semmi közöm ahoz, hogy Hegyi Erazm haza jön, nem hogy én az ő tanulásától félnék. Nem! Mert én már nagy deák voltam akkor, mikor még ő hosszú ingben járt. Az én üdömben más legények deponáltak, mint most. En a soproni iskolákban deponáltam Ebszi Adámál, Drégeli Mátyásal, Hegedős Jánosal, Fűszfási Mátéval, kit álomtáskának hitünk, Sógor Pálal, ki Karabinszájú Pálnak neveztünk. Minnyjan ezek ugyantsak legények
70 voltak ám, oly szakállós bajuszos legények, valamint a ketskék, és a kik capa-

61 [A sor után kétsornyi üres hely van a kéziratban.]

xok voltak minden matériárul disputálni. Én belőlem tsak egy egyházfi lett,
de én megelégszem, mivel mindennapi kenyerem van, és az én hivatalomat
75 a tisztségnek, és anyyim van, a mennyiek nem volt az én előttem valóknak,
amiért még holtom után is meg dítsérnek az én követőim. Az emberek azt
gondollyák, hogy nem sok observatiot érdemel az, ha valaki egyházfi. Úgy,
úgy. Az egyházfi tisztség valóban tsudálatos tisztség, kiváltképen ha arra
80 akarja azt az ember húzni, hogy a maga tisztét eltartsa. Én előttem minden
halotti éneket egynek tartottak ebben a faluban az emberek, de én ezt máskép
kezdtem azután mérni, úgy hogy meg kérdém a paraszt embertül, mijen halotti
éneket akarsz te. Ez itt ennyibe kerül, amaz ott annyiba. Hasonlóképen a
földet is. Tiszta homokot akartok-é, avagy közönséges és valóságos földet?
85 Ezek ám mégis valami observatiok, melyek az előttem lévő Kristófban fel
nem találtattak. De nem is tsuda, mert ő iskolába nem járt. Azt én meg nem
foghatom, miképen lett ő egyházfi. De bezzeg volt is ám ez egyházfi azután! A
Deák szó minden hivatalban igen sokat használ. Én nem adnám száz tallérért,
a mit Deákul tudok. Mert az nékem már száz tallérnál is többet behozott az
én hivatalomban.

NEGYEDIK KIMENETEL.

János, Nille, Péter.

NILLE

90 Egésségel, Péter!

PÉTER

Szépen köszönöm, anyóka. Én máskép sohasem iszom éget bort, hanem tsak
mikor a gyomrom rosszszul van. De az én gyomrom mindenkor rosszszul van.

NILLE

95 Tudja-é kend, hogy az én fiam ma vagy holnap hazaérkezik? Bezzeg lesz akkor
embere kendnek, a kivel beszélhetni fog. Mert amint hallottam, ugyan derék
szája van néki.

PÉTER

Igen, igen. Elhiszem, hogy egy rakás kalastromi Deákságot fog ő maid magával
hozni.

NILLE

Kalastromi Deákságot? Hiszem a kalastromi Deákság a legjobb, valamint a
kalastromi vászony legjobb vászony.

PÉTER
100 Ha, ha, ha.

JÁNOS
Mit nevet kend, Péter?

PÉTER
Semmit sem, Hegyi János. Prosit, még frissebb jön! Prosit, Nille! Ha, ha, ha.
Az ugyan igaz, a mit Kend mond: a kalastrom vászony jó vászony, de –

NILLE
105 Nem a kalastromban tsinállyák azt a vásznat, miért hiják mégis azt kalastromi
vászonynak?

PÉTER
Igen, igen, ez ugyan igenis való! Ha, ha! Azonban adhatna mégis kend valamit
az égett borra, a min rágodgyam.

NILLE
Itt van egy darab kenyér és éret sait, ha meg nem veti kend azt.

PÉTER
Köszönöm, Nille, köszönöm. Tudgya kend, mit tész kenyér deákul?

NILLE
110 Nem, valóban nem.

PÉTER
(*Eszik egyszersmind és tsátság.*) Az ezt tész: panis. Genitivus pani, Dativus
pano, Vocativus panus, Ablativus pano.

JÁNOS
Éj, éj, Péter! Mely bőv ez a Deák nyelv. Hogy hiják a fekete kenyeret?

PÉTER
Azt Gravis Panis-nak hiják, a fejér kenyeret pedig Panis fere.

JÁNOS
115 Hísz a fele magyar.

PÉTER
Igenis, minden bizonyal. Töb Deák szók vannak, mellyek az ő eredetiket a
magyar nyelvből veszik, mint Tabulla Tábla, Komontzio Conventio és más e
félék, a mint a Grammaticában ál.

JÁNOS

Mit térszen ez a szó Grammatica?

PÉTER

120 Szinte azt, a mit emanuelis. Ha tarka papirosban van a békötve, tehát akkor emanuelis. Ha pedig bőrbe, s a háta meg van aranyozva, akkor Gramatica a neve, és Declináltatik, mint Ala.

NILLE

Éj, éj, miképen maradhat e mind meg ezeknek az embereknek a fejében? Az enyim máris szédül, hogy ha tsak másokat beszélni hallok is efféliekrül.

JÁNOS

125 Innen van, hogy töbnyire az tanult emberek feje veleje nintsen mindenkor jól helyén.

NILLE

Ej, bolondság! Tehát azt gondolod, hogy a mi fiunknak sints az ő feje veleje helyén?

JÁNOS

Ugy van, édes feleség. Mert az már tsudálatos, hogy ő nékem deák levelet írt.

PÉTER

130 Ezt kend, János, jól mongya, mert ez egy kitsint esztelenség. Szinte anyi ez, mintha én, hogy megmutassam, hogy görögül tudok, az ispányal görögül akarnék beszélni.

JÁNOS

Ért kend görögül is, Péter?

PÉTER

135 O, igenis. Húsz esztendő előtt oly perfektus voltam én ebben, hogy az egész litaniát el tudtam olvasni. De már most semmirül sem emlékezem másrul, hanem hogy az utolsó szó aban Amen.

JÁNOS

Ej, Péter, ugyan szép lesz az, ha az én fiam megjön, mi akkor kendteket öszve állíthattuk.

PÉTER

140 Ha ő én velem disputálni akar, így minden bizonyal emberre fog kapni. Ha pedig a karban énekelni, tehát fel ne tegyen velem. Én egyszer tíz egyházfival énekeltem a karban, de nékik minnyájoknak félre kellett előlem álnok, mert én mind a tíznél hangosabban bögtém a Crédot. Tíz esztendővel ez ezelőtt

145 kántorsággal kínáltak itt a szomszéd faluban, de azt én nem akartam. Mert
miért tselekedném én ezt? János, miért hadnám én el az én kösségemet, mely
150 ugy betsül és szeret engem, és a mellyet én viszontag betsülök, s szeretem. Én
egy helységben lakom, ahol mindennapi kenyerem van. A mi Tisztartó urunk
soha sem jön ide, hogy mindjárt magához ne hína, hogy az üdöt mulaszszam
vele, és énekellyek néki. Az elmúlt esztendőben, ilyen táján ő nékem egy
fél forintot adot azért, hogy el énekeltem előtte az ut, re, mi, fa, sol-ót. Meg
150 esküdött, hogy jobban tetczik néki az én éneklésem, mint a legnagyobb vocal
musica, mellyet a Nagyságos uraságnál hallot valaha. Nem adna még kend egy
üveg éget bort, János? Kendnek is eléneklem azután azt.

JÁNOS

Örömet. Hé, Nille, tóts még egy üveg éget bort!

PÉTER

155 Én nem énekelek mindenek előtt. De kend, János, az én jó barátom, a kinek
szívesen szolgállok. *(Énekelni kezd, és eleinte hoszasan bőg.)* Ut, re, mi, fa,
sol, la, si, ut. Most már vissza: ut, si, la, sol, fa, mi, re, ut. Most hallya kend
máskép, mely fen tudok énekelni. Ut, re, mi, fa, sol, si, ut, re, mi, fa, sol, fa, si,
ut, re.

JÁNOS

160 Ej Patvar! Ez az utolsó ugyan vékonyan vala. A mi apró malatczaink nem
sikoithatnak vékonyabban.

PÉTER

Most szaporán fogok énekelni: ut, re, mi, re. Nem, e nem volt jól. Ut, re, mi,
do, re, mi, ut. Nem, ez is bolondul van. Tatáros nehéz e, János, oly szaporán
énekelni! De ihol jön Monsieur Jeronimus.

ÖTÖDIK KIMENETEL.

Jeronimus, Magdolna, Örsébet, Péter, János és Nille.

JERONIMUS

(Jánoshoz:) Jó reggelt, Ipa! Van-é jó hír a kend fiátul?

JÁNOS

165 Igenis. Elhizsem, hogy talán még ma vagy holnap megjön.

ÖRSÉBET

Ugyan való ez, apám uram? Mennyi üdő van még holnapig?

JERONIMUS

Mitsoda kérdés ez? Halgas, hagy minket öregeket szólni! Hallya-sza kend, János gazda, tanácsosnak tartya-é kend, hogy ezt a két ifju személyt össze adjuk, minek előtte élő kenyerek legyen?

JÁNOS

170 E nékem mindegy, valamint kendnek tetczik. Máskép ugyan én eltarthatom őket. Mindazáltal mégis jobb volna, ha előre valami jövedelmek volna.

JERONIMUS

Én legalább hasznomat nem gondolom, hogy minekelőtte legyen miből élniek, össze házasodgyanak.

ÖRSÉBET

(*Sír és bög.*)

JERONIMUS

175 Ej pfuj! Patvar, nem szégyenled-é? Hiszem gyalázat, szégyen ez egy leányban, hogy eképen viseli magát.

ÖRSÉBET

(*Sírva:*) Fog-é néki nemsokára kenyere lenni?

JÁNOS

180 Ebben semmi kétség nintsen, hogy nemsokára kenyere leszén néki, mert a mint én hallottam, ő oly tanult, hogy minden könyvből tud olvasni, akármit-sodás is legyen az. Az ő utolsó levele, mellyet nékem ír vala, Deákul volt.

NILLE

A pedig bizony nem rossz, a mint az egyházi is tudgya.

ÖRSÉBET

Oly jól volt-é az írva?

PÉTER

185 Elég jól egy olyan ifju embertől. Ő belüle jó lehet, Örsébet leány. De ahoz még sok kívántatik. Mikor én oly üdös voltam, mint ő most, én is azt gondoltam, hogy én egy tanult legény vagyok, de – –

JÁNOS

Úgy, úgy. Ti tanult emberek sohasem ditséritek egymást.

PÉTER

Ej, szegénység! Én ő ellene irigykedgyem? Még ő világon sem volt, mikor már

nékem háromszor a nyakamaba akasztották az iskolában a szamarat. És mikor ő negyedik classisba járt, én akkor már nyoltz esztendő s egyházi voltam.

JÁNOS

190 De mindazáltal egynek mégis jobb feje lehet, mint a másiknak. Egy esztendő alatt szint annyit tanulhat egyik, mint a másik tiz esztendő alatt.

PÉTER

De Péter ám akár kivel is szembe mér álni.

JERONIMUS

195 Úgy, úgy! A cigány is a maga lovát ditséri. Én haza fogok menni. Jertek, Magdolna és Örsébet! Jó egészséget, János és Nille! Én éppen erre menék el, s így utamban levén, jó reggelt akarék kendteknek mondani.

ÖRSÉBET

(*Jánoshoz*) Ah, adgya kend mégis mindjárt tudtomra, ha meg jön.

JÁNOS

Jól lesz, jól. Jó egészséget! (*Jeronimus, Magdolna és Örsébet elmennek.*)

HATODIK KIMENETEL.

János, Nille, Péter és Jakab.

JÁNOS

Mit akarsz te, Jakab?

JAKAB

O, Apám uram, tud-é ked valami ujságot? Razm megjött.

JÁNOS

200 Patvar! Ugyan való? Mitsodásnak látczik ő?

JAKAB

205 Ő igen tanultnak látczik. Fekete Razm hozta ide őket, és megesküdött, hogy az az egész uton mást nem tselekedett, hanem szüntelen magával görögül, és tudja miként disputált. S ezt pedig oly hevesen, hogy négyszer vagy ötször Fekete Razm hátba vágta, és a mellet ezt kiáltá mindég: Probe majorem, probe majorem. Elhiszem, hogy minek előtte útnak adta volna magát, valami Majoral valami disputatiója volt. Olykor pedig úgy ült, mint egy néma, és tsak a holdat és tsillagokat számlálta. Ezt pedig oly komondor szemekkel, hogy

210 háromszor eset le a szekérül, és a nagy böltseség miatt tsak hogy ki nem törte a nyakát. Ugy hogy Fekete Razm ezen igen nevette, és magában azt gondolá: Hegyi Erazm ugyan böltés ember az égen, de bolond a földön.

JÁNOS

Ej, ej! Jertek, mi néki eleibe fogunk menni. Kedves Péterem, jöjön kend is velünk! Ugy lehet, hogy ő a magyar szót elfelejtette, és egyedül tsak Deákul tud beszélni, s így kend nekünk tolmácsunk lehet.

PÉTER

215 Ugyan bolond volnék én akkor. Más dolgaim vannak nékem. (*János, Nille és Jakab az innenső részen mennek be, Péter pedig a tulsón.*)

MÁSODIK ÁBRÁZOLÁS.

ELSŐ KIMENETEL.

Montanus egyedül, a csizma-szárai lefüttyögvén.

MONTANUS

220 Még tsak egy napja, hogy az univerzitásrul eljöttem, de már megint ott akar-nék lenni. Ha hómi jó könyveim velem nem volnának, így éppen lehetetlen volna ebben az országban élnem. Studia secundas res ornant, adversis sola-tium praebent. Ugy tetczik valóban, mintha valami bajom volna, azért hogy már harmadnaptól fogva nem disputálhattam. Azt még nem tudom, ha van e valami tanult ember ebben a faluban. Ha van valaki, tehát majd fogok néki dolgot adni, mert én nem élhetek, hogyha nem disputálhatok. Az én 225 öreg szüleimel nem beszélhetek, mert ők betsületes együgyű emberek, a kik maid semmit mást nem tudnak, hanem a mit az ő ifjuságokban tanultak, úgy hogy én az ő társaságukból semmi mulatságot sem vehetek. Az egyházfinak ugyan meg a mesternek tanultaknak kellene lenni, de mennyire terjed ki az ő tudományok, nem tudom. Meg látom mégis, mire alkalmasok. Az én szüléim elrémülnek, ha oly hamar látni fognak engem, mert ők meg nem gondolák 230 vala, hogy ez éjtszaka indulám el a városbul. (*Veszi a dohány zatskóját, egy pipa dohánt gyuit magának és a pipáját egy lukon által a kalapiába teszi.*) Ez ám bezzég, igaz Deákos dohányzás! Ez egy jó inventió arra, hogy ha valaki egyszersmind szippogatni és olvasni akar. (*Leül és olvasni kezd.*)

MÁSODIK KIMENETEL.

Montanus és Jakab.

JAKAB

(*Le veszi a süvegét, mondván:*) Hozot isten, hozot isten, kedves Deák bátyó!

MONTANUS

235 Örvendek azon, hogy láthatlak téged, Jakab. De a mi az atyafiságot illeti, az ugyan meglehetett az előbbeni üdőkben, de most már nem illik a többé.

JAKAB

Miért? Nem vagy-é te az én bátyám?

MONTANUS

240 Ezt én nem tagadom. Korhely, én neked bátyád vagyok születésem szerint. Hanem tudnod kel azt, hogy te egy Paraszt gyermek vagy, én pedig Philosophiae Baccalaureus. De halljad-sza, Jakab, mint van Jeronimus és az ő házi népe.

JAKAB

Igen jól. Nem rég, hogy itt voltak és kérdezősködtek, mikor jönnél meg, bátyó.

MONTANUS

Már megint bátya! Én ezt, Jakab, kevélységből nem mondom, mindazáltal e profecto nem túrhető.

JAKAB

Miként híjam tehát a bátyót?

MONTANUS

245 Te engem Monsieur Montanusnak hívj, mert eképpen hínak engem a városban.

JAKAB

Bár tsak meg tarthatnám a fejemben. Nem Monieur Dromedarius vala ez?

MONTANUS

Nem hallasz-é? Nem mondám: Monsieur Montanus?

JAKAB

Moszi Montanus, Moszi Montanus.

MONTANUS

250 Igen, így jól van. Mert Montanus szint azt tészén Deákul, a mit magyarul Hegyi.

JAKAB

Nem lehetek é tehát én is Moszi Montanus Jakab?

MONTANUS

255 Ha te oly sokáig fogsz iskolába járni, mint én, és a te exameneiden által mentél, akkor te is vehetsz valami Deák nevet magadnak. de a meddig tsak paraszt gyermek maradsz, addig megelégedhetel, ha magadat közöseségesen és igazán Jakabnak hivatod. De nem vetted észre, hogy Örsébet nem kívánkozott-é utánnam?

JAKAB

Biz igen! Ó felettéb nyugtalan vala, hogy te oly sokáig oda maradsz.

MONTANUS

Hallod, te buta, te engem ne te-ezzél!

JAKAB

260 Mondani akarám, Moszi, hogy, hogy Örsébet felette nyughatatlan vala, hogy te oly sokáig oda voltál.

MONTANUS

Igen, most már megjöttem, Jakab, és tsupán az ő kedvéért. De itt én meg nem akarok öregedni, mert mihelyt el fogtam vele lakni a lakodalmat, azontúl ismét a városba megyek, és őtet magamal elviszem.

JAKAB

265 Nem akarna Moszi engem is magával elvinni?

MONTANUS

Mi dolgod van ott néked?

JAKAB

Meg akarnám egy kitsint a világot nézni.

MONTANUS

Akarnám, hogy te hat vagy hét esztendővel ifiabb volnál, így én téged valami Deák iskolába adnálak, s azután te is deák lehetnél.

JAKAB

270 Nem, ez nem volna jó.

MONTANUS

Miért?

JAKAB

Eképen a mi szüleinknek éppen kódulni kellene.

MONTANUS

Ej, miként beszél ez a gyermek!

JAKAB

275 Igen. Tele az én fejem jó gondolatokkal. Tanultam volna tsak én, akkor éppen fő selma lettem volna.

MONTANUS

Hallottam, hogy jó fejed van. Hanem mit akarnál te a városon csinálni?

JAKAB

Örömmel kívánnám a vendégfogadót, meg egy istállót látni.

MONTANUS

Ha, ha, ha! De van-é az én ipámnak anyi jószága, a mint mondgyák?

JAKAB

280 Minden bizonyal. Jeronimus egy gazdag kutya, a falunak maid tsak nem harmad része az övé.

MONTANUS

De nem hallottad-é, ha ad-é a leányának jegy-jószágot?

JAKAB

Igenis. Tsak elhiszem, hogy jól felfogja ő aztat ruházni, kiváltképen, ha Moszit itt egyszer prédikállani hallya.

MONTANUS

285 Semmi sem lesz ebből. Nem akarom én magamat oly közemberé tenni, hogy mező földön prédikálljak. Én tsak disputálok örömost.

JAKAB

Én azt gondolám, hogy több volna prédikálni.

MONTANUS

Tudod-e te, mi az disputálni?

JAKAB

Biz igen. Én mindennap disputálok a szolgálóval, még sem nyerek azal semmit.

MONTANUS

290 Eféle disputatiókat eleget hall az ember.

JAKAB

Hát mi az, a mirül Monszi dispitál?

MONTANUS

295 Én nyomós és tanult dolgokrul disputálok, mint példának okáért: ha az angyalok az emberek előtt teremtettek é; ha a föld gömbölyű-é vagy ovalis. Megmeg a naprul, a holdrul és a tsillagokrul, ezek nagyságáru és a földtül való messzeségéru és más eféliekrül.

JAKAB

Nem, ezekről én nem dispitálok, mert ezek olyanok, a mik én hozzám nem tartoznak. Tsak én az én embereimet dologra haithassam. Én miattam az után akár azt mongyák, hogy a föld nyoltz szegletü.

MONTANUS

300 O animal brutum! De hallyadssza, Jakab, nem üzente-é még meg valaki a Jeronimus házánál, hogy én megérkeztem?

JAKAB

Nem. Kételkedem.

MONTANUS

Igy tehát leg jobb lesz, ha te oda futsz, és az én megjöve te lemet hiré adod.

JAKAB

E könnyen meg lehet. De, bátyó, kinek mongyam ezt meg leg inkább mégis?

MONTANUS

Már megint el feleitetted, amit tsak imént mondottam néked?

JAKAB

305 Ha mindjárt mit mondasz is, még is tsak a te ötséd vagyok én.

MONTANUS

Hogy ha halgatni nem fogsz, minden bizonyal a fejedbe hagyítom ezt a könyvet.

JAKAB

E már nem volna szép. A bibliát az emberek után hagyigálni!

MONTANUS

E nem biblia.

JAKAB

310 Ej, ej! Jól esmérem én a bibliát. Ez a könyv ugyan az ő nagysága miatt biblia

lehet. Jól látom azt, hogy az se nem evangéliomos könyv, se nem kátékismus. De akár mi legyen már, elég az, hogy nem igen tsinos a könyvet az öttse fejébe akarni vágni.

MONTANUS

Fogd meg a nyelvedet, korhel!

JAKAB

315 Ugy? Egy ilyen korhely, mint én, magam saját kezeimel keresem az én szüleimnek azt a pénzt, mellyet te eltékozol.

MONTANUS

Hogy ha halgatni nem fogsz, minden tsontodat öszve töröm. (*A könyvet utánna hagyíttya.*)

HARMADIK KIMENETEL.

János, Nille és az előbbeniek.

JÁNOS

Mitsoda lárma ez itten?

JAKAB

320 Oh, a bátyám, Razm ver engem.

NILLE

Mi lehet az? Ő ugyan nem fog téged ok nélkül verni.

MONTANUS

Nem, Anyám-Aszszony, ezt kend jól mongya. Ő ide jön és ellenem támad, mintha hasonló volna hozzám.

NILLE

325 Te semmire való kutya! Nem tudod é jobban respectálni az ilyen tanult embert? Nem tudod azt, hogy ő a mi egész házunknak nagy nagy betsülettye? (*Montanushoz:*) De, édes fiam uram, ne vegye ezt oly roszra, ez egy esztelen buta.

MONTANUS

330 Itt ülök vala, és holmi nyomos dolgok fellet speculálodtam, és ez az impertunissimus és audacissimus juvenis ide jön, és engem gondolataimban hátra maraszt. Nem gyermek játék ezekel a Transcendentalibusokkal bajoskodni. Én nem adnám egy fél forintért, hogy az úgy történt.

JÁNOS

335 Ej, ej, édes fiam, ne nehezteljen, többé ez nem történik. Félek, hogy fiam
uram hirtelen felindult. A tanult emberek nem sokat tűrhetnek el. Jól tudom,
mely hirtelen fel indult egyszer az egyházi, Péter, harmad napig el nem
feleithette azt.

MONTANUS

Ez az egyházi, Péter tanult ember-é?

JÁNOS

Oh igenis. Amennyire én emlékezhetem, nem volt még a mi falunkban oly
egyházi, aki úgy tudott volna énekelni, mint ő.

MONTANUS

E miatt ő mégis igen tudatlan ember lehet.

JÁNOS

340 Ő felettéb jól is prédikál.

MONTANUS

Ezen okra nézve is tudatlan lehet még ő.

NILLE

Ah, nem, fiam uram, hogy hogy lehetne az tudatlan, a ki oly jól prédikál.

MONTANUS

345 Igen könnyen. Minden tudatlan emberek jól prédikálnak. Mert mivel az ő
magok fejből semmit ki nem tudnak koholni, a prédikációkat a prédikációs
könyvekből kiszedik, és így egy valami derék prédikátor írásibul meg tanulnak
valami prédikációt, melyet magok sem értenek. Holott ellenben a tanult
ember azokhoz nem folyamodik, hanem a maga tulaidon fejbül ír össze
valamit. Hidgye el kentek, hogy itt az országban közönséges hiba az, hogy a
350 Deákok tudományát az ő prédikációjokbul akarják kihozni. Hanem hadgyák
az olyan legényeket disputálni, amint én disputálok, ez ám az, a tudomáynak
igaz próbaköve! Én minden matériárul akár mijen légyen is az, jó deákságal
tudok disputálni. Akarja valaki, hogy ez az asztal gyertyatartó légyen, eszt
én meg mutatom. Más azt mongya, hogy a hús vagy a kenyér szalma, ezt
is megbizonyítom, efélieket én már némelykor betsületesen végbe vittem.
355 Hallya kend, Apám uram, el hiszi-é kend, hogy az a ki derekasán iszik, boldog.

JÁNOS

Inkáb elhiszem, hogy az boldogtalan, mert hiszem az ember mind eszit, mind
pénzét meg ihattya.

MONTANUS

360 Én pedig megmutatom, hogy az olyan ember boldog. Quicumque bene bibit, bene dormit. Nem? Igaz az. Kendtek nem értenek deákul, magyarul kel szóllanom. A ki sokat iszik, közönségesen jól aluszik. Nem úgy van-é?

JÁNOS

Kétségkívül ez igaz. Ha én tsak félig részeg vagyok is, úgy aluszom, mint a ló.

MONTANUS

És a ki jól aluszik, nem vétkezik. Nem úgy van-é?

JÁNOS

Igenis. Az is igaz, hogy ameddig az ember aluszik, addig nem vétkezik.

MONTANUS

És a ki nem vétkezik, boldog.

JÁNOS

365 Ez is igaz.

MONTANUS

Ergo: a ki derekasan iszik, boldog. Anyám-Asszony, én kendet kővé fogom változtatni.

NILLE

Éppen bizony, töb mesterség kel ehez.

MONTANUS

No, hallya-sza kend! A kő nem repülhet.

NILLE

370 Nem. E való. Kivévéén, ha fel hagyittya azt az ember.

MONTANUS

Kend nem repülhet.

NILLE

Ez tiszta valóság.

MONTANUS

Tehát kend kő.

NILLE

(Sír.)

MONTANUS
375 Miért sír kend, anyám-Asszony?

NILLE
Ah, félek, hogy kőé leszek. A lábam szárai már hidegülni kezdenek.

MONTANUS
Legyen kend, jó Anyám-Asszony, békével! Én kendet mindjárt megint emberé teszem. A kő sem nem gondolkozhat, sem nem beszélhet.

NILLE
380 Az igaz. Másképp ha gondolkozhat-é, azt nem tudom, de hogy nem tsátsoghat, azt jól tudom.

MONTANUS
Kend pedig, Anyám-Asszony, tud beszélni.

NILLE
Igenis, hála Istennek. Tsak éppen úgy, mint egy szegény paraszt asszony tud beszélni.

MONTANUS
Jól van. Ergo: kend nem kő.

NILLE
385 Ah, e már jó! Most ismét magamhoz vissza térek. A tanuláshoz bizony jó fő kívántatik. Meg nem foghatom, hogy győzi ezt a feje veleje. Jakab, te ennek utánna, mikor más dolgod nem lesz, a bátyád után járj, és halljad, mit mondanak néked a te szüléid. Ha te valami ízetlenséget okozol néki, minden bizonyal annyi bott szál a hátadra, a mennyit tsak elbirhatsz.

MONTANUS
390 Édes Anyám-Asszony, én őtet örömet el szoktatnám, hogy ő engem ne teézne. Nem illyik az egy Paraszt legényhez, hogy ő egy tanult embert teézen. Én örömet akarnám, hogy ő engem Monsieurnak hína.

JÁNOS
Hallod-é, Jakab, ha te jövendőben a te bátyáddal beszélsz, Moszörnek kel őtet hínod.

MONTANUS
395 Örömet akarnám, hogy az egyházfit ma ide hínák, hogy meg próbálhatnám, mire való.

JÁNOS

Igen, igen. E könnyen meg lehet.

MONTANUS

Én azonban meg látogatom a Jeronimus házát.

NILLE

De én félek, hogy esső fog lenni. A köpenyeget Jakab utánna viheti.

MONTANUS

400   Jakab!

JAKAB

Igen, Moszór.

MONTANUS

Jőj és hozd utánnam a köpenyeget, én egy kitsint ki akarok menni. (*Jakab a köpenyeggel utánna mégyen.*)

NEGYEDIK KIMENETEL.

János és Nille.

JÁNOS

Héi, Nille, nintsen-é örömünk ebben a fiuban?

NILLE

405   Minden bizonyal, egy filért sem költöttünk hijába arra.

JÁNOS

Maid meg halhattyuk ma, menyit tehet az egyházfi. De félek attul, hogy el nem fog jönni, ha meg hallya, hogy Hegyi Erazm itt van. Azonban nem szükséges, hogy mi ezt néki tudtára adgyuk. Az Ispányt is el kel hínunk, tudom, ő el jön, mert szereti a mi serünket.

NILLE

410   Az ispánt traktálni, édes uram, veszedelmes. Az olyan embereknek nem kel a mi állapotunkat tudni.

JÁNOS

Ő azt meg tudhattya bízvást, hiszem az egész faluban való az, hogy mi nekünk vagyon. Ha mi a mi adónkat és portiónkat hiven le teszük, egy haj szált sem szakaszthat ki többé a fejünkből az ispány.

NILLE
415 Mít gondolsz te máskép, Társ? Azt véled-é, hogy késő volna már a mi Jakabunkat is iskolába küldeni? Gondold tsak meg, ha ő is egyszer oly tanult ember lenne, mint a bátyya, mitsoda örömünk volna eből nékünk öregeknek.

JÁNOS
Nem, feleség! Elég nékünk ez az egy. Ithon is kel egynek lenni, a ki kezünkre légyen, és a mi munkáinkhoz lásson.

NILLE
420 Ah, az olyan munkával semmit mást a mindennapi kenyérnél nem nyér az ember. Erazm, a ki tanult, töb hasznot haithat az ő tudományával egy óra alatt, mint a másik egy egész esztendő alatt.

JÁNOS
Mind semmi ez, kedves feleség. A mi földeinket szántani, vetni kel, és azért mi Jakab nélkül nem lehetünk. Nézd, ihol már vissza jön ő.

ÖTÖDIK KIMENETEL

Az előbbiek és Jakab.

JAKAB
425 Ha, ha, ha, ha, ha, ha! Az én bátyám ugyan igen tanult lehet, de egyszersmind valóban feletéb ostoba, buta ember is ő.

NILLE
No, te ökör, miként nevezed te a bátyádat ostoba, buta embernek?

JAKAB
Nem tudom, mit gondollyak efelül, Anyám-Aszszony? Úgy eset, hogy szinte lotsogott, és ő engem a köpönyegél maga után hagy menni.

JÁNOS
430 Nem tudhattál volna annyi emberséget, hogy meg mondottad volna néki, Monsör, esik az eső, nem venné-é kend magára a köpenyeget?

JAKAB
435 E nékem ugy tetczik, igen illetlen lett volna, ha én azon személynek, mely az én szülőimnek annyi költségekbe került, hogy valami böltességet és okosságot tanulyon, éppen akor, midőn oly felette esett, hogy az ingét is általjárta a víz, azt mondottam volna, esik az esső, Moször, nem veszi-é kend magára a köpenyeket. Hiszem az én intésemre néki szüksége nem volt, elegendő képen intette az esső őtet.

JÁNOS

Tehát az egész uton utánna mentél, és a köpenyeget mindég a hónalod alatt hordoztad?

JAKAB

440 Semmiképen nem. Én magamat jól betakartam a köpenyegbe, és azért az én ruhám egészen száraz. Jobban tudom én ezt, ámbár anyi pénzt el nem költöttem a böltességre. Mindjárt meg fogom én ezt, noha Deák könyvet sem olvastam.

JÁNOS

A te bátyád elmerült a gondolatokba, amint töbnyire a böltsek szoktak.

JAKAB

445 Ha, ha! Az ördög vigye az ilyen böltességet!

JÁNOS

Ejnye, te korhel, fogd meg a nyelvedet, avagy meg tanítlak én téged! Mi ez, ha mindjárt el merül is olykor a te bátyád az ő gondolattyaiban, ha ő azután sok más dolgokban meg mutathattya a maga böltességét és tanulásai gyümölsit?

JAKAB

450 A maga tanulásai gyümölsit? El beszéllem még, mi történt tovább a mi utazásunkban. A mint a Jeronimus kapujához érénk, Razm éppen arra a részre méne, a hol a kutya a lántszon vala meg kötve, és egy kevés hija volt, hogy az az ő tanult tzombjába nem kapot, ha tsak én más oldalra nem rántottam volna őtet. A lántszon lévő kutyák nem néznek az ember személlére; a kiket nem ismérnek, ugy bánnak egyikel, mint a másikal, és mindjárt az ember lábszárába
455 kapnak, már akár deák legyen az azután, akár görög. Midőn az udvarba érkezénk, Moször Hegyi Rajzm gondolattyaiban igenesen az istállóba méne, és fel kiálta: Hallya-sza valaki. Ithon van-é Jeronimus? De a tehenek minnyájan a hátulyokat fordították néki, és egy sem akart néki felelni. Bizonyos vagyok abban, hogy ha valamelyik szólni tudot volna azok közül, minden kétségkívül
460 azt mondotta volna: ennek a legénynek irtóztató butának kel lenni.

NILLE

Ej, édes társ, elszenveded-é, hogy ez a korhely így koptattya a száját?

JÁNOS

Hallod-é, Jakab, ha te még egyszer eképen fogsz beszélni, meg bánod.

JAKAB

465 Inkáb köszönnye ezt kendtek nékem, hogy őtet igaz útra hoztam, és az istállóból a házba vezettem. Gondollya tsak kend, Apám uram, mi lenne abbul, ha ennek a legénynek valami hoszszabb útra kellene menni? Mert bizonyosan

tudom azt, ha én vele nem letem volna, még most is az istállóban álna, és a merő böltességből a tehenek lyukába nézne.

JÁNOS

Ejnye te, fő korhely! Most már ugyan – (*Jakab elszalad, és János utánna fut.*)

NILLE

470 Mitsoda semmire való gyerek ez! Most már elküldöttem az ispányhoz és az egyházfiához, hogy hozzánk jönnének. Eképpen léssen valaki, a kivel a fiam disputálhat. (*Vége a második ábrázolásnak.*)

HARMADIK ÁBRÁZOLÁS.

ELSŐ KIMENETEL.

Nille egyedül.

NILLE

Az én fiam soká oda marad. Kivánnám, hogy haza jöjjön, minek előtte az ispány el mennyen tőlünk, mert ő örömet akarna egyet s mászt tőle kérdezni, úgymint – De éppen itt van, ihol jön.

MÁSODIK KIMENETEL.

Nille és Montanus

NILLE

475 Isten hozta vissza fiam uramat! A szegény Jeronimus ugy-é nem kevés örömet mutatot, hogy fiam uramat oly hosszú üdő után ismét egésségben látta?

MONTANUS

Én sem Jeronimussal, sem más egyébel az ő házánál nem szólottam a miat a legény miat, akivel disputációba estem.

NILLE

Mitsoda legény volt az? Talán a mester volt az?

MONTANUS

480 Nem, ez egy idegen vala, a ki még ma el mégyen innen. Én ugyan ismérem őtet, ámbár az universitáson semmi társaságom nem volt vele. Tsak meg nem szakadok mérgemben azok ellen, a kik elhiszik, mint ha minden böltességet egyedül ők ettek volna meg, és mégis idioták. Meg mondom kednek, édes

485 Anyám aszszony, mi vala a dologban. Ez a legény valami egyszer-kétszer
ordinarius opponens vala, és ebben ál az ő minden Meritoma. De miként
vitte ő végbe a maga Partesit? Misere et haesitanter absque methodo. Amint
egyszer a Praeses distingvál vala inter rem et modum rei, azt kérdi ő, quid hoc
est. Korhely, ezt tanultad volna meg előbb, antequam in arenam descendis.
490 Quid hoc est? Qua bruta legény, a ki a cardinalis distinctiokat ignorálja, és
még publice akar disputálni!

NILLE

Ej, fiam uram, ne vegye oly igen szivére ezt. Én ezen beszédből észre vehetem,
hogy ennek a legénynek bolondnak kellett lenni.

MONTANUS

Ő egy ignorans.

NILLE

Semmi sem valóbb.

MONTANUS

495 Egy idiota.

NILLE

Nints máskép.

MONTANUS

Et quidem plane hospes in philosophia.

NILLE

Valamit botsáitot ő? Erül ismértetik meg a disznó.

MONTANUS

500 Nem, Anyám aszszony, még rosszabul tselekedet ennél, Confundalya vala
nyilván a matériat a formával.

NILLE

Hogy a guta üsse meg tehát őtet!

MONTANUS

Képzelheti-é az olyan magában, hogy ő disputálni tud?

NILLE

Ej, ő bizony semmit sem tud.

497 „A kéziratban kb. két sornyi hézag van, mert az

író egy mondatot nem értett meg” – olvassuk a kiadásban.

MONTANUS

505

Hogy semmit ne szólyak arul a hibáru, melyet a proemiumában elkövetett,
a hol mondgya vala: Lectissimi et Doctissimi auditores.

NILLE

Mitsoda bolondnak kel annak lenni!

MONTANUS

Ó nékem a Doctissimust a Lectissimus eleibe tézsi, holott Lectissimus-t egy
depositurusnak is meg adhattya az ember.

NILLE

De, fiam uram, éppen nem szóllot Jeronimussal?

MONTANUS

510

Nem, mert éppen amint a szobába bé akartam menni, meg látám azt a legényt
az udvar kapu előtt sórolodni, és mivel mi egymást esmértük, oda menék, hogy
köszöntsem őtet. Azon szempillatásban erre mi egy okos beszédbe, annak
utána disputatioba estünk, úgy hogy az én meglátogatásomat másszora kellett
hadnom.

NILLE

515

De attul félek, Jeronimus ezt rosra fogia venni, kiváltképen ha meg hallya,
hogy az én fiam már az ő házában volt, és anélkül, hogy szóllot volna vele,
elment onnan.

MONTANUS

520

Ebben én nem segíthetek raita. Ha valaki a filozofiába kap, az én betsületem-
be kap. Én ugyan sokat tartok Örsébet felül, mindazáltal az én Metafizikam
és logicam előb valók.

NILLE

Ah, fiam uram, mit hallok? Már két más leányal kezet fogtál az universitás-
ban? Irtóztató dolog fog innen a szent szék előtt származni.

MONTANUS

Kend engem nem ért jól. Nem így kel ezt felvenni. Nem leányok azok, hanem
két tudomány.

NILLE

525

Igy tehát e más! De ihol jön az ispány. Már most tovább nem kel fiam uramnak
haragudni.

MONTANUS

Ó ellene én nem haragudhatom, ez egy együgyű tudatlan ember, a kivel én
nem disputálhatok.

HARMADIK KIMENETEL.

Az előbbeniek, János és Gáspár.

GÁSPÁR

530 (Montanushoz:) Serviteur, Monsieur! Örvendek, hogy szerencsésen megérkezett kelmed.

MONTANUS

Köszönöm, ispány uram!

GÁSPÁR

535 Az én nékem felette kedves, hogy oly tanult emberünk találkozott itten. Ez ugyan belé telt egynehány fő törésbe, a meddig kend anyira jutot. Kendnek is, János, jó szerentsét kívánok a fia mellet. Most már öregségében öröme van kendnek abban.

JÁNOS

Ugyan van. Való ez.

GÁSPÁR

De hallya kelmed, kedves Monsieur Erazm, én kelmedtől valamit akarnék kérdezni.

MONTANUS

Az én nevem Montanus.

GÁSPÁR

540 (Jánoshoz lassan:) Montanus? Deákul ez Erasmot téssen?

JÁNOS

Igenis. Ugy kel annak lenni.

GÁSPÁR

545 Hallya tehát kelmed, Monsieur Montanus Hegyi! Ép hallottam, hogy a tanul-taknak tsudálatos vélekedéseik legyenek. Igaz-é ez? A városban ugy tartják, hogy a világ gömbölyű. Itt a faluban azt senki sem akarja elhinni. Mert miként lehet az? Hiszen a föld éppen laposnak látszik.

MONTANUS

Ez innen származik, mert a világ karikája oly nagy, hogy az ő kerektségét nem láthattya az ember.

GÁSPÁR

550 Igen, az igaz. A föld nagy, az tsak hogy nem fele a világnak. De hallya-sza kel-med, Monsieur, ugyan hány tsillag kívántatnék, hogy egy holdat tsinálhatna azokbul az ember?

MONTANUS

Egy holdat? A hold akora egy tsillaghoz az ő nagyságában, mint egy tó egy lúdhoz.

GÁSPÁR

555 Ha, ha, ha! A tanultaknak soha sincs helyén a fejek. Én egyszer éppen azt hallottam egytől, hogy a föld megy, a nap pedig vesztég ál. Monsieur Erasm, kend is úgy hiszi ezt?

MONTANUS

Egy értelmes ember sem kételkedik ebben.

GÁSPÁR

Ha, ha, ha! Hogy ha a föld menne, tehát nekünk nyakra főre kellene esnünk, és a nyakunk tsigáját kitörnünk.

MONTANUS

Nem mehet é kendtekel a hajó, anélkül hogy a nyakok tsigáját ki törjék?

GÁSPÁR

560 De azt mongyák ám ők, hogy a föld kerengősen forog, már ha a hajó is úgy menne, tehát az embereknek a vízbe kellene hullanak.

MONTANUS

Nem! Ezt én kendnek világosban megfogom magyarázni, ha békességes tűréssel akar kend lenni.

GÁSPÁR

565 Én biz erül semmit sem akarok hallani. Hiszem bolondnak kellene nékem lenni, ha én olyast valamit el akarnék hinni. A föld kerengőbe forogjon, és mi nyakal, fővel pokolba ne hullunk? Ha, ha, ha! Kedves Monsieur Montanus Hegyi uram, honnan van az, hogy a hold olykor oly kitsiny, olykor pedig oly nagy?

MONTANUS

Ha mindjárt meg mondom is azt kendnek, még sem hiszi kend azt.

GÁSPÁR

570 Ugyan legyen kelmed oly jó, és mondgya meg azt!

MONTANUS

Ez onnan van, hogy midőn meg nyól a hold, tehát egynéhány darabokat le vágnának abból, és tsillagokat tsinálnak ottan.

GÁSPÁR

575 E már furtsa! Ezt én nem tudtam annak előtte. Hogy ha darabokat nem vágnának aból, tehát éppen oly nagy és széles lehetne, mint Sopron vármegye. A természet mégis mindent böltsen igazgat. De honnan van az, hogy a hold nem melegít úgy, mint a nap, holott az szinte oly nagy?

MONTANUS

Az onnan van, mert a hold nem világosság, hanem szinte oly setét matéria, mint a föld, és a mely az ő fényességét és világát tsak a naptul költsönzi.

GÁSPÁR

580 Ha, ha, ha! Beszéllyünk más valami egyébrül, ez oly öszve zavart dolog, hogy még eretnek lehetne miatta az ember.

NEGYEDIK KIMENETEL.

Az előbbeniek és Péter.

JÁNOS

Ha, ha, Péter! Hozta Isten kedet! Ahol derék emberek együt vannak, más derekak is örömetst mennek oda. Ihol láttya kend az én fiamat, a ki egy kevéssel előbb érkezne meg.

PÉTER

Isten hozta kendet, Erazm uram!

MONTANUS

585 Lipsiában engem Montanusnak szoktak nevezni, kérem azért, hogy kend is annak híjon.

PÉTER

Örömetst, örömetst! Ez nékem mindegy. Miként van máskép Lipsiában a dolog? Deponáltak-e sokan ebben az esztendőben?

MONTANUS

Amint közönségesen szoktak.

PÉTER

590 Rejiciáltattak valakik az idén?

MONTANUS

Kettó vagy három conditionaliter.

PÉTER

Kitsoda ebben az esztendőben az imprimatur?

MONTANUS
Mi lehet ez?

PÉTER
595 Azt vélem, ki légyen az Imprimatur a könyveknél és verseknél, a mellyek
kinyomtattatnak?

MONTANUS
Deák szó ez?

PÉTER
Igenis, az én időmben e jó Deák szó volt.

MONTANUS
Ha akkor a volt, tehát most is annak kell lenni. Legalább soha sem volt a
Deákszó, abban az értelemben, mellyet kend ért.

PÉTER
600 Igenis, betsületemre mondhatom, ez jól van Deákul.

MONTANUS
Nomen-e ez vagy verbum?

PÉTER
E Nomen.

GÁSPÁR
Ugy, úgy, Péter, tsak raita.

MONTANUS
Cuius Declinationis tehát Imprimatur.

PÉTER
605 Mindazok a szók, mellyeket meg lehet nevezni, nyoltz-féliek: Nomen, prono-
men, verbum, Principium, conjugatio, Declinatio, interjectio.

GÁSPÁR
Igen, igen. Hallya-sza ked, Péter, ha ő kendbe kap! Hellyesen, Péter, no tsak
raita!

MONTANUS
610 Ó még tsak arra sem felel, a mit tőle kérdek. Miként van imprimaturnak a
genetivusa?

PÉTER
Nominativus ala, Genitivus alae, Dativus Alo, Vocativus alo, Ablativus alam.

GÁSPÁR

Ugyan derekasan. Igen, igen, Monsieur Montanus, nekünk is vannak embe-
reink itt a faluban.

PÉTER

615 Én is úgy gondolnám. Az én üdömben más legények deponáltak, mint most.
Azok voltak ám legények, a kik minden héten kétszer borotválkoztak, és
minden generis verseket scandálni tudtak.

MONTANUS

Ugyan nagy dolog az! Ezt most a második classisban is tudgyák. A Paulinusi
iskolákban oly legények deponálnak most, a kik már zsidóul és kaldea nyelven
tudnak verseket tsinálni.

PÉTER

620 Igy tehát ők keveset fognak deákul tudni.

MONTANUS

Deákul? Ha kend, Péter uram, megint iskolába menne, tehát fellyebb nem
mehetne kend az első classisnál.

GÁSPÁR

625 Ne mongya azt kend, Monsieur Montanus! A mi Péter egyházfink bizony jó
deákos ember. Magam hallottam, mikor mind Tisztartó uram, mind Desmás
uram ezt mondták.

MONTANUS

De ez a két úr szinte oly keveset tud deákul, mint kend.

GÁSPÁR

Hallom még is most, hogy ő vitézen meg felel magáért.

MONTANUS

De ő éppen nem felel arra, a mit tőle kérdezek. *(Péterhez)* E qua schola
demissus es, Domine?

PÉTER

630 Adjectivum et substantivum, genere, numero et caso conveniunt.

GÁSPÁR

Ő bizony jól végbe viszi a maga dolgát. Úgy, Péter, ugy! Tsak raita! Maid egy
palatzk éget bort iszunk az után.

MONTANUS

Ispány uram, ha tudná kelmed, mit felel ő nékem, meg fakadna kend nevetve.

635 Azt kérdem tőle, mitsoda iskolából deponált volna, ő pedig erre csak imígy amúgy kotyol valamit.

PÉTER

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

GÁSPÁR

Ugy, ugy. Most megy még legjobban. Felellyen kend reá, Monsieur Montanus!

MONTANUS

640 Én erre nem felelhetek, mert e csak olyan, mint mikor a tojó tyúk kodácsol. Hanem mi magyarul fogunk egymással beszélni, hogy mások is megérthessék, mitsoda ember legyen ez az egyházfi.

NILLE

(Sír.)

GÁSPÁR

Miért sír kend, Nille?

NILLE

Ugy fáí a szívem, hogy a fiam a Deák nyelvben elő nem mehet.

GÁSPÁR

645 Nem is tsuda ez. Hiszem Péter sokal öregeb, mint ő, ez éppen nem tsuda. Hagy beszéllyenek tehát magyarul egymásal, így minyájan megérthetik őket.

PÉTER

Igenis, én mindenre kész vagyok. Mi egynehány kérdést fogunk egymásnak tenni, példának okáért: ki volt az, a ki oly nagyon rikoltott, hogy azt az egész világ meghallotta.

MONTANUS

650 Én senkit sem tudok, a ki nagyoban rikoltana, mint a szamár és az egyházfi.

PÉTER

Gyermekség! Hallatnak-é ezek az egész világon? Ez egy szamár vala Noe bárkájában, mert az egész világ a bárkában vala.

GÁSPÁR

Ha, ha, ha! E biz igaz! Ha, ha, ha! Péternek bizony feltekert esze van.

PÉTER

Ki ütötte agyon a világnak negyedrészt?

MONTANUS

655 Éj, az ilyen buta kérdésekre én nem felelek.

PÉTER

Ez Kain vala, a ki a maga ötsét agyon üté.

MONTANUS

Mutassa azt meg kend, hogy akkor nem volt négy embernél több a világon!

PÉTER

Mutassa kend meg azt, hogy több volt!

MONTANUS

660 Erre nékem szükségem nintsen, mert affirmanti incubit probatio. Érti ked ezt?

PÉTER

Minden bizonyal. Omnia conando docilis solertia vincit. Érti kend ezt?

MONTANUS

Nékem nints eszem, hogy itt állok, és egy maiomal disputálok. Kend disputálni akar, és sem diákul, sem magyarul nem tud. Annál kevesebbet tudgya pedig még kend, mi a logica. Mongya kend meg egyszer: Quid est logica?

PÉTER

665 Post molestam senectutem, post molestam senectutem nos habebit humus.

MONTANUS

Még a gazember vexálni is akar engem! *(Reá rohan. Veszekednek egymással. Az egyházfű elszalad. Minnyáján utánna mennek Gáspáron kívül.)*

ÖTÖDIK KIMENETEL.

Gáspár és Jeronimus.

JERONIMUS

Kelmed szolgája, ispány uram. It taláлом-é őtet? Én az én következő vömöt, Hegyi Erazmot jöttem köszönteni.

GÁSPÁR

670 Maid mindjárt vissza jön. Ugyan kár, hogy valami fél orával hamaréb nem jött kend, bezzeg halhatta volna kend őtet meg az egyházfit egymással disputálni.

JERONIMUS
Mikint mene az végbe?

GÁSPÁR
675 Hamis portéka ez a Péter, ő Tsintalanabb, mint sem gondoltam volna. Veszem észbe, hogy ő még sem a Deák, sem a zsidó nyelvet el nem felejtette.

JERONIMUS
Ezt ugyan én elhiszem, mert nyilván sohasem tudott ő abul sokat.

GÁSPÁR
Ne mond azt! Egy tatár szája van ő neki. Valóban gyönyörűség ezt az embert deákul beszélni hallani.

JERONIMUS
Ezt én nem reménlettem. De mijennek látczik Hegyi Erazm?

GÁSPÁR
680 Tatárosan tanultnak látczik az. Kend nehezen fogja megesmérni őtet. A neve is már más.

JERONIMUS
Más már a neve? Kinek híják tehát őtet?

GÁSPÁR
Ő magát Montanusnak nevezi, és ez szinte azt téssen deákul, mint Erazm.

JERONIMUS
685 Ej, pfui, e tsúnya! Ismértem én már egynémelyt, a ki a maga kereszt nevét megváltoztatta, de sohasem volt annak dolga e világon igen jól. Egynehány esztendővel ezelőtt esmértem egytet, ki Gyurának kereszteltek, és amint ez valamire felkapot, és a maga czimerét meg akará újtatni, magát Györgynek nevezette. De ez a György sokba kerüle néki, mert a lábát kitörte, és nyomortultan meghalt. Az isten nem szenvedti, ispány uram, ez ilyen gonosságokat.

GÁSPÁR
690 Már akár mikint légyen az ő nevével, de még sem tetczik nékem, hogy ő oly rendkívül valo vélekedéseket hiszen.

JERONIMUS
Mitsoda vélekedéseket hiszen ő?

GÁSPÁR
Irtóztatók azok. Tsak hogy a haja fel nem ál az embernek. Én nékem nem jut mind eszembe, a mit ő mond vala, de tudom azt, hogy a többi közöt azt

695 is mondotta, a föld gömbölyű. Mit ne gondollyon az ilyenekről az ember?
Hiszem ez maid tsak nem annyi, mint a Religiot megvetni, és más vallást akarni
béhozni az emberek közé. Még a pogány sem beszélhetne gonoszabbul.

JERONIMUS

Ezt ő tréfából szokta mondani.

GÁSPÁR

De istentelen tréfa ám ez. De ihol jön ő maga.

HATODIK KIMENETEL.

Az előbbiek és Montanus.

MONTANUS

700 Kelmed szolgálja, Ipam uram! Örvendek, hogy jó egészségben láthatom ken-
det.

JERONIMUS

Az ilyen üdős embereknél, mint én, nem lehet az egészség oly állandó.

MONTANUS

Kend mégis igen jó színben van.

JERONIMUS

Ez úgy látszik kendnek.

MONTANUS

705 Mint van Örsébet leány?

JERONIMUS

Igen jól.

MONTANUS

Hogy hogy van ez, kedves ipam uram? Nékem ugy látczik, mintha igen immel
ámmal felelne kend nékem.

JERONIMUS

Méltó okom is van erre.

MONTANUS

710 Mit vétettem én kend ellen?

JERONIMUS

Azt mondták, hogy kendnek oly különös viselkedési lennének, hiszem azt

kell másoknak gondolni, hogy vagy bolond kend vagy éppen eretnek, mert miként eshetne az ember erre a bolondságra, hogy azt mondaná, hogy a világ gömbölyű.

MONTANUS

715 Igenis, valóban gömbölyű az. Ezt nékem ugy kel mondanom, a mint az tiszta igasság.

JERONIMUS

720 Ördögösség ez, nem igasság. Az illetén dolgok nem másünnen veszik eredeteket, hanem a sátántul, a hazugság attyátul. Én bizonyosan tudom, hogy egy sintsen itt a faluban, a ki a kend vélekedését helyben hadná. Kérdezze csak kend ispány uramot mint egy okos embert, ha nem egyet ért ő ebben én velem.

GÁSPÁR

Én nékem ugyan mindegy, akár gömbölyű, akár hosszú légyen a föld, de mégis kel hinnem a szemeimnek, és azok azt mutatják, hogy a föld oly lapos, valamint a deszka.

MONTANUS

725 Nékem is mindegy lehet, a mit az ispány vagy más egyebek a faluban errül vélnék, de tudom mégis, hogy a föld gömbölyű.

JERONIMUS

A bizony, Tatár vigye, nem gömbölyű! Talán ugyan megbolondult kend? Hiszem szinte úgy valamint más embereknek, van szeme kendnek.

MONTANUS

730 Hiszem minnyájan tudják azt, kedves ipam uram, hogy itt mi alattunk emberek laknak, kik lábbal a mi lábainkhoz vannak fordulva.

GÁSPÁR

Ha, ha, ha! Hi, hi, hi! Ha, ha, ha!

JERONIMUS

Méltán nevetet kend, Gáspár uram! Valóban nintsen az ő feje veleje helyben. Probállya meg kend egyszer, monsieur Erazm, és mennyen kend a fedél alatt felfelé lábal, és lássa azután, miként fog az esni.

MONTANUS

735 Ez éppen más, kedves ipam uram, Mert –

JERONIMUS

Én a kend ipa nem akarok lenni. Én inkább othon hagyom a leányomat, mint hogy eképen adgyam el őtet.

MONTANUS

740 Én a kend leányát betsülöm, az igaz, de hogy én ő miatta a Filozofiát megvessem, és az én elmémet számkivetésbe külgyem, e már több, mint sem tőlem kívánhat kend.

JERONIMUS

Ha, ha! Hallom én, más személy forog a kend fejében. Magának tarthattya kend a maga Luciát vagy Sófiát. Én ugyan nem kötöm nyakára kendnek az én leányomat.

MONTANUS

745 Kend engem nem jól ért. A filozofia nem más, hanem egy bizonyos tudomány, mely nékem úgy ebben, mint más egyebekben is megvilágosította szemeimet.

JERONIMUS

Inkább ugyan meghomályosította az a kend eszét és szemeit. Mivel mutathattya ezt meg kend ismét?

MONTANUS

Nem szükség ezt nékem megbizonyítani. Egy bölts ember sem kételkedik arrul.

GÁSPÁR

750 Igen. Legalább a mi egyházfink reá nem ál arra.

MONTANUS

755 Az egyházi? Péter? Ugyan derék ember ez! Nints nékem eszem, hogy itt állok, és kentekel a filozofiáruul beszéllek. De mégis Monsieur Jeronimus kedvéért egy pár megbizonyítást elő fogok hozni. Tudniillik először az utazó emberekrül, a kiknek, ha egy két száz mélyföldet mentek innen, napjok van akkor, mikor nekünk éjtszakánk van, és más eget meg más tsillagokat látnak.

JERONIMUS

Eszeveszett-é kend? Van-é több egy égnél és egy földnél?

GÁSPÁR

Igenis, Monsieur Jeronimus. Tizenkét ég van, egyik a másikánál magosb, még az ember a kristál éghez jut. Ezt ő annyiban jól mongya.

MONTANUS

Ah, quanta tenebra!

JERONIMUS

760 Így én az én ifjúságomban voltam közel tizenhatszor Széplakon, de valamint betsületes ember vagyok, ugy soha én más eget nem láttam ezen kívül, mely itt van.

MONTANUS

Domine Jeronime, még tizenhat annyira mehet kend, ameddig azt észbe veheti, mert –

JERONIMUS

765 Ah, halgasson kend az ilyen gyermekségekel, a mellyek sehol helyben nem hagyattatnak. Hallyuk most a második megbizonyítást!

MONTANUS

A második megbizonyítás a nap és hold fogyatkozásibul vétetik.

GÁSPÁR

Nem! Hallya-sza kend, most már igazán meg bolondul.

MONTANUS

Minek gondollya tehát kend lenni az illetén fogyatkozásokat?

GÁSPÁR

770 A nap és hold fogyatkozási bizonyos jelek, mellyek a napon és holdon látszanak, mikor valami szeretsétlenségnek kel a világon történni, a mit én magam példatapasztalásommal megbizonyítok. A mint tudniillik három esztendővel ennek előtte nékem egy nehányszor a hasam fáit, mindenkor napfogyatkozás volt előbb.

MONTANUS

775 Az ilyen tsátságás mellet még roszul lehetne az ember.

JERONIMUS

Ezt ispány uram jól mongya. Soha sem történik nap vagy holdfogyatkozás, ha nem ha valamit jelent az. Amint az utolsó holdfogyatkozás vala, minden jó látczék lenni. De nem soká tartá ez, mert két hétel annak utánna hírül hozták a városbul, hogy egyszerre hatan reiciáltattak és ugyan két prédikatorok fiai is azok közt. Ha egy helyen valami rosszat nem hal is az ember a nap vagy hold fogyatkozás után, mindazáltal hall az ember másut.

MONTANUS

785 Való ez. Mert egy nap sem mulik el, a mellyen valami szeretsétlenség ne történnyen a világon. A mi pedig a reiciáltattakot illeti, éppen nem bünös abban a hold fogyatkozása. Tanultak volna ők jobban, tehát jobban folyt volna dolgok.

JERONIMUS

Mitsoda a hold fogyatkozása?

MONTANUS

Semmi nem más az, hanem a föld árnyéka, mely a holdat a nap világóságátul

790 megfosztya. Szinte innen pedig meg lehet ismerni hogy a föld gömbölyű. E mind természet szerint megyen, mert a nap s hold fogyatkozásit előre fel lehet számlálni. Innen: bolondság azt mondani, hogy azok valami következő szerentsétlenségnek a jelei.

JERONIMUS

Ah, Ispány uram, rosszul kezdek lenni. (*Montanushoz*) Szerentsétlen óra vala az, mellyben kendet a szüléi az universitásra küldötték.

GÁSPÁR

795 Nem sok kivántatik még, és egész Ateista lész. Megint az egyházfit, Pétert kel nékem ellene küldenem. Ez egy ember, a ki fontosan tud szóllani. Ez meg fogja néki mutatni, ha akarja vagy deákul vagy görögül, hogy a föld (hála Istennek!) oly lapos, valamint a tenyerem. De ihol jön Magdolna a kend leányával.

HETEDIK KIMENETEL.

Az előbbeniek, Magdolna és Örsébet.

MAGDOLNA

800 Ah, kedves vóm uram, ez nékem nagy örömem, hogy megint egészségben látom itt kendet.

ÖRSÉBET

Ah, nemsokára tehát már Aszszony leszek én!

JERONIMUS

Lassan, lassan, Örsébet!

ÖRSÉBET

Hogy hogy?

JERONIMUS

Tsak lassan, mondom.

ÖRSÉBET

805 (*Sír.*) Hiszem a kézfogás már meg volt.

JERONIMUS

Ez ugyan igaz, de azonban más valami adta magát elő.

ÖRSÉBET

(*Sír.*)

JERONIMUS

810 Tudnod kel, kedves leányom, hogy midőn te néki kezét adtál, ő egy kellemetes ember és jó keresztény vala, most pedig már eretnek és szabados életű, a ki inkább megérdemli, hogy a litániában imádkozzon az ember érette, mint hogy a mi atyafiságunkba lépjen.

ÖRSÉBET

Ej, Apám uram, ha csak ez, e miat mi meg egyezünk egymással.

JERONIMUS

Tsak lassan, mondom.

MAGDOLNA

Ispány uram, mit jelenthet ez az állapot?

GÁSPÁR

815 Elég tsudálatos az. Montanus uram egy hamis tudományt hoz ide, és azt mongya, hogy a föld gömbölyű és több más ilyeneket, a mellyeket önön magam is irtózóm említeni.

JERONIMUS

Nem gondollyátok-é, hogy az ő szegény öreg szülei szánakodásra méltók, a kik annyi pénzt költöttek ő reá?

MAGDOLNA

820 Ej, semmi egyéb? Ha néki a mi leányunk valóban tetczik, maid el fog ő maga vélekedésitül állani, és annak kedvéért azt fogja mondani, hogy a föld éppen lapos.

ÖRSÉBET

Édes lelkem, ugyan mongya ked az én kedvemért, hogy a föld lapos.

MONTANUS

825 A meddig az én józan eszemet el nem vesztem, efélét én a kend kedvéért nem tselekedhetek. Hiszem én nem tsinálhatom máskép a földet, hanem amint a természetül van. Én más mindent örömet meg tselekszek, de ez éppen ki nem telhetik tőlem. Mert ha meg tudnák a collégáim, hogy én illyet statuáltam, ők engem meg vetnének és bolondnak tartanának. Enek felette soha nem szokásunk nekünk, tanultaknak vélekedésünkül el álljunk, hanem mi azt, a
830 mit mondottunk, utolsó tintánk tsöpéig védelmezzük.

MAGDOLNA

Halod é, gazda, ezt én nem gondolom oly nyomos dolognak, hogy a miatt félbe hadgyuk a házasságot.

JERONIMUS

Én pedig, ha mindjárt valóban öszve házasodtak volna is, még is el választatnám őket.

MAGDOLNA

835 De biz én is fogok még ebben valamit szóllani, mert ha ez a te leányod ot, tehát az enyim is.

ÖRSÉBET

(Sír.) Ah, lelkem, ugyan mondgya még is kend, hogy a föld lapos.

MONTANUS

Ezt én profecto nem mondhatom.

JERONIMUS

840 Hallod é, Asszony, tudgyad, hogy én vagyok gazda a háznál, és hogy én vagyok az ő attya.

MAGDOLNA

Te pedig tudgyad, hogy én a háznál gazda asszony és az ő anyja vagyok.

JERONIMUS

De én ugy gondolom, hogy mindenkor több az Atya, mint az anyja.

MAGDOLNA

Én pedig nem ugy gondolom, mert –

ÖRSÉBET

(Sír.) Ah, lelkem, ugyan mongya mégis ked az én kedvemért, hogy a föld lapos.

MONTANUS

845 Ezt én nem mondhatom, nam contra naturam est.

JERONIMUS

Elég, elég! Mi innen el menünk. Bizonyos legyen kend, jó Hegyi Erazmom, hogy addig el nem nyeri kend az én leányomat, a meddig ezen tévelygésben megmarad.

ÖRSÉBET

(Sír.) Ah, lelkem, ugyan mongya még is kend, hogy a föld lapos.

JERONIMUS

850 Mondom, loduly, hord el innen magadot! (Megháborodva mennek el minnyájan. Vége a harmadik ábrázolásnak.)

NEGYEDIK ÁBRÁZOLÁS.

ELSŐ KIMENETEL.

Montanus maga.

MONTANUS

Egy egész óráig gyötrettetem már itt az ipamtul, a kik sirásal, fohászokodásokkal akartak felindítani, hogy vélekedésemtül el álljak. De nem esmérik még ők jól Montanus Erazmust. Ha mindjárt tsászár lehetnék is, még sem akarnám
855 többé vissza vonni, a mit mondtam. Én ugy kedveltem Örsébet leányt, de hogy mégis az ő kedvéért a filozofiát farba rugjam, és attul elálljak, a mit egyszer publice sustineáltam, e soha meg nem lesz. Reménylem mégis, hogy minden jól fog menni. Mert mihelyen alkalmatosságom lészen, hogy Jeronimussal szólhassak, tehát az ő tévelygésit én neki eleibe fogom terjeszteni, és
860 igy meg agya magát. De ihol jönnek az egyházfi és az ispány a szüléim házábul.

MÁSODIK KIMENETEL.

Gáspár, Péter, Montanus.

GÁSPÁR

Kedves Monsieur Montanusom, kend miat mi nekünk ma sok dolgunk vala.

MONTANUS

Miként?

GÁSPÁR

Mi ide s tova futkosunk, hogy a kend szüléi és ipai köszöt békességet tehesünk.

MONTANUS

865 S mit vitt végbe kendtek? Az ipam jobbra czélloz-é már?

GÁSPÁR

Az ő utolsó szavai ezek voltak mihozzánk. A mi atyafiságunkban soha sem volt eretnokség. Köszöntse tsak ketek Hegyi Erazmot (ezt én ugy mondom, amint ő mongya vala, mert ő tsak azt sem mondá még Montanus Hegyit), köszöntse tsak kendtek, ugy mond ő, Hegyi Erazmot, és mondgya meg kendtek néki, hogy mind én, mind az én feleségem betsületes és istenfélő személyek
870 vagyunk, a kik inkább nem tudom mit tselekednénk a mi leányunkal, mint sem ollyannak adnánk férjhez, a ki azt mongya, hogy a föld gömbölyű, és következendő-képen hamis tanítást hoz be a faluba.

PÉTER

875 Hogy igazat mongyon az ember, való az, hogy itt minálunk a faluban mindenkor még igaz hit vala, és Jeronimus ebben nem vétkes, hogy ő a házasságot semmivé akarja tenni.

MONTANUS

880 Jó barátim! Köszöntse kendtek megint Jeronimust, és mongya meg kendtek néki, hogy ő igen vétkezne, midőn arra akar engem kényszeríteni, hogy azt ismét visszavonjam, a mit egyszer mondtam. Ez a scholastica legesek és laudabilis consvetudok ellen volna.

PÉTER

Ej, Dominus, elakarná é kend a maga jegyesét veszteni eféle gyermekségéért? Az egész világ meg fogja kendet ezért itélni.

MONTANUS

Az együgyű nép, a vulgus egyedül ítél meg azért engem, ellenben mi, commilitores, az én társaim az éig fel fognak emelni áthatatosságom miatt.

PÉTER

885 Tehát véteknek tartya kend azt mondani, a föld gömbölyű vagy lapos?

MONTANUS

Nem, eből semmi sintsen. Hanem szégyennek és gyalázatnak tartanám, ha ismét megmásolnám azt, a mit egyszer publice subtineáltam, és így valamit tselekedném, a mi rendemen kívül volna. Az én kötelességem az, hogy lássam, ne quid detrimenti patiatur respublica Philosophica.

PÉTER

890 De hogyha megmutattya azt az ember kendnek, hogy az, a mit kend hiszen, hamisság, akkor is véteknek tartya-é még ked a maga előbbeni vélekedésitül el állani?

MONTANUS

Mutassa meg kend, hogy ez hamisság, és ugyan.

PÉTER

895 Ez én nékem igen könnyű. Itt a faluban annyi sok derék ember lakik, először a kend Ipa, a ki egyedül a penna által emelte fel magát. Az után én, méltatlan, a ki már tizenégy esztendeig egyházi vagyok. Annak utánna ez a derék ember, ispány uram a kis bírón és más több itten lakozó derék embereken kívül, kik az ő portiojokat és adojokat szinte ugy a sovány esztendőkben, mint a bővség üdein accurate letették.

MONTANUS

900 Veszedelmes silogismus lesz ez. Mire való mind ez a tsátság?

PÉTER

905 Maid mindjárt meg hallya kend, mit akarok mondani. Kérdezze kend egyszer mind ezeket a derék embereket, a kik itt laknak, és hallya-sza kend, ha kend-el tart-é valaki, és azt fogja-é mondani, a föld gömbölyű. Tudom pedig, hogy mindig azt kel hinni, a mit sokan mondanak, nem pedig amit egy mond. Ergo, kend hibáz.

MONTANUS

Én nem bánom, ha az egész falu és még nem tudom, kik idejönnek is, és ez ellen a matéria ellen opponálnak. Minnyájoknak befogom én nékik a szájokat dugni. Az ilyen embereknek nintsen hitek, nékik azt kel hinniek, a mit én és mások mondanak.

PÉTER

910 De ha azt mondaná kend, hogy a föld zöld sajtból van csinálva, el kellene é azt is hinni?

MONTANUS

Hogyne, kétsékvül. Mongya kend meg, minek tartják itt kendet az emberek.

PÉTER

Egy betsületes embernek és egyházfinak ebben a helységben. A mi mind igaz.

MONTANUS

915 Én pedig azt mondom, hogy e mind hazugság. Én azt mondom, hogy kend kakas, és ezt oly világosan megmutatom, valamint hogy kettő meg három öt.

PÉTER

Mutassa kend meg a kutyát! Mi, tehát kakas vagyok én? Van-e kendnek annyi esze, hogy ezt megmutassa?

MONTANUS

Meg mutathattya é kend, hogy nem az kend?

PÉTER

920 Először, én tudok beszélni. A kakas nem tud beszélni. Ergo: én nem vagyok kakas.

MONTANUS

A beszéd itt semmit sem segít kenden. A szarka, a szaiko is tud beszélni, azért még sem ember.

PÉTER

925 Ezt én még másünnen is meg mutatom, nem tsak a beszédből. A kakasnak nintsen emberi esze. Énnékem emberi eszem van. Ergo: én nem vagyok kakas.

MONTANUS

Proba minore.

GÁSPÁR

Ej, beszéllyen kend magyarul!

MONTANUS

Azt akarom, mutassa meg, hogy néki emberi esze van.

PÉTER

930 Először, soha el nem mulatom az el rendelt üdő szerint a templomba harangozni.

MONTANUS

A kakas sem mulat el szállani, és az üdőt tudokra adgya az embereknek, s őket meginti, mikor kellyenek fel ágyokból.

PÉTER

Másodszor, oly jól éneklek, mint akár mitsoda kántor Saxoniában.

MONTANUS

A mi kakasunk szinte oly jól énekel, mint akar mitsoda kakas Saxoniában.

PÉTER

935 Én viasz gyertyát tudok mártani, azt egy kakas sem tudja.

MONTANUS

940 A kakas tojást tud tsinálni, kend azt nem tudgya. Lássa kend azért, hogy kend a maga hivatallyában meg nem mutathattya, hogy kendnek emberi esze van, és jobb a kakasnál. Lássa kend azt is igen rövideden, mijen hasonlatosság van kend közt és a kakas között. A kakasnak taréja van a fején, kendnek is üstöke van a fején. A kakas énekel, kend is énekel. A kakas fel pufasztya magát, és megpróbállya a szavát. Kend is hasonlóképen. A kakas megemlékezik, mikor üdeje van, hogy megszóllamlyon, és kend, mikor mennyenek az emberek a templomban. Ergo: kend kakas. Mondhat é kend ez ellen valamit?

PÉTER

(Sír.)

GÁSPÁR

945 Ej, Péter, ne sírjon kend! Mit gondol kend az ilyen tsátságással?

PÉTER

Ezek bizony, vigye a tatár, mind merő hazugságok. Én akár az egész falubul hozok attestatumokat, hogy én nem vagyok a kakas, és hogy az én szüleim minnyájan keresztény emberek voltak.

MONTANUS

950 Refutállya tehát kend ezt a silogismust, quem tibi propono. A kakasnak ez a tulajdonsági vannak, mellyek által más egyéb állatoktól különbözik. Ő szózatya által eszekbe juttatja az embereknek, mikor kellyenek fel, ő nékik az üdőt tudokra adgya, ő a maga szavában kevélykedik, ő néki taréja van. Kendben is meg vannak ezek a tulajdonságok. Ergo: kend kakas. Refutállya kend nékem ezt az argumentumot.

PÉTER

955 *(Ismég sír.)*

GÁSPÁR

Ha kend, Péter, be nem tudgya néki a száját dugni, maid be dugom én.

MONTANUS

Nosza, raita! Hallyuk a kend argumentumait!

GÁSPÁR

Először, az én lelkiismeretem szerint nyilván látom, hogy a kend vélekedése nem igaz.

MONTANUS

960 Az ispányok lelkiismeretyekre nem bízhattya az ember mindenkor magát.

GÁSPÁR

Másodszor azt mondom, hogy mind a mit mond kend, az hazugság.

MONTANUS

Mutassa meg kend ezt!

GÁSPÁR

Harmadszor, én egy derék ember vagyok, a kinek mindenkor hittek.

MONTANUS

Mind az ilyen tsátságasal eleget nem tész kend.

GÁSPÁR

965 Negyedszer azt mondom, hogy aképen beszélt kend, mint egy pernahaiter, és hogy megérdemli, a kinek a nyelvét a nyakatsígjánál huzzák ki.

MONTANUS

Még semmi megbizonyítást nem hallok.

GÁSPÁR

És végezetre ötödször, legigazabban meg mutatom én azt kendnek a kardomal avagy e száraz páltzával, a mint inkább tetczik.

MONTANUS

970 Nem! Köszönöm kendnek mind a kettőt. Hanem a meddig a szájával akar kend disputálni, meg lássa ked, hogy nemcsak a mit mondtam, de még többet is meg mutathatok kendnek. Jőjön kend, ispány uram, ide. Én kendnek megmutatom a józan logicából azt, hogy kend bika.

GÁSPÁR

Mutassa meg kend az ördögöt!

MONTANUS

975 Legyen tsak kend békességel, és hallya az argumentumomat.

GÁSPÁR

Jőjön kend, Péter, mennyünk el innen.

MONTANUS

Ezt én eképpen mutatom meg. Quicunque – –

GÁSPÁR

(*Bedugja néki a száját.*)

MONTANUS

980 Hogyha most nem akarja kend az én megbizonyításomat hallani, tehát akár mikor máskor feltalálhat kend engem.

GÁSPÁR

Jobb vagyok én, hogy sem ilyen goborlóval társalkodgyam. (*Gáspár és Péter elmennek.*)

HARMADIK KIMENETEL

Montanus egyedül.

MONTANUS

985 Az ilyen emberekkel én immel ámmal disputálhatok, jóllehet ők gorombául beszélnek velem. Én fel nem indulok, hogy ha csak olyan személyekkel nem disputálok, a kik képzik magokban, hogy ők a disputandi methodust értik, és hogy a filozofiában szinte olly erősek, mint én. Innen tizszer hevesebb voltam, a mint ma azzal a Deákkal disputáltam. Mert mégis látczik vala még a tanulásbul egy sugárka raita. De ihol jönnek a szüleim.

NEGYEDIK KIMENETEL.

János, Nille, Montanus.

JÁNOS

990 Ah, kedves fiam, ne légy még is oly akaratos, és ne vony minden emberel ujat. Az ispány meg az egyházfi, kik a mi kérésünkre te közötted és Jeronimus közt békességet kívántak szerezni, azt mongyák vala nékem, hogy te őket ki tsufoltad volna. Mire való ez? Mit tészzen ez, hogy te ezen jó emberekbül bikát és kakast akartál tsinálni?

MONTANUS

995 E végre tanultam én, e végre törtem én a fejemet, hogy mindent, a mit akarok, mondhassak, és azt meg is mutathassam.

JÁNOS

Eképpen job let volna, úgy látczik nékem, ha te nem tanultál volna.

MONTANUS

El halgasson kend, öreg Apó!

JÁNOS

Mitsoda? Talán éppen még a szüleidet is meg akarod verni?

MONTANUS

1000 Ha mindjárt megtselkedném is ezt, az egész világ előtt meg felelnék én errül.
(*János és Nille sírva mennek el.*)

ÖTÖDIK KIMENETEL.

Montanus és Jakab.

MONTANUS

Semmiképen el nem állok az én vélekedésemről, ha mindjárt minnyájan megbolondulnak is. De mit akarsz te, Jakab?

JAKAB

Egy levelet hozok ide a Moszórnek.

MONTANUS

(*Elveszi a levelet és olvassa:*) Én kedves barátom! Soha sem képzeltem volna magamban, hogy te azt oly könnyen elhagyhattad volna, a kihez annyi esztendővel fogva oly nagy hailandóságát viseltetted. Én néked bizonyosan mondhatom, hogy az én atyám a te vélekedésednek, hogy tudniillik a föld gömbölyű volna, oly igen ellene van, és azt oly nagy hitbéli ágazatnak tartja, hogy soha oda nem ad engem néked, ha csak az ő és más derék emberek hitére nem álsz. Mit használhat az néked, ha a föld hoszú-é vagy gömbölyű, vagy nyoltz szegletű, vagy négyszegletű? Kérlek téged mindenre, a mi kedves lehet előtted, szokjál ehhez a hithez, mely mellet minékünk annyi üdötül fogva már jól vala mindenkor dolgunk. Ha te ezt az én kedvemért meg nem tselekszed, tudgyad, hogy halálra fogom magamat emészteni, és az egész világ fog téged útalni, úgy mint a ki anak halálának oka voltál, ki tehozzád örökös hailandóságát viseltetted.

Örsébet, Jeronimus leánya
maga tulaidon kezével.

Ah, egek! Ez a levél meg lágyít engem, és nagy kétségbe cit, úgy hogy éppen mondhatom a Poetával:

– ut que securi
1020 Saucia trabs ingens ubi plaga novissima restat
Quo cadat in dubio est, omnique a parte timetur
Sic animus –

Egy részről a philosophia ál, mely álhatatosságra ébreszget. Más részről a jegyesem, mely hitelenségemet szememre hánnya. Ki hadgya magát Erazmus Montanus valami által helyéből mozdítani, vagy vélekedésétől, mely előbb ez ő fővirtusa vala, el álljon? Nem bizony nem! Mindazáltal itt a szükség untat, mely semmi törvényre sem kötelez. Ha ebben aláb nem hagyok, így mind magamat,

mind jegyesemet szerentsétlenné tészem. Ó magát halálra fogja emészteni, és e miatt engem minden ember gyűlölni fog, és háladatlanságomat szememre
1030 hánni. Elhadgyam-é én azt, a ki annyi esztendőül fogva oly nagy hívséggel vala hozzám? Oka legyen-é én az ő halálának? Nem, nem tselekszem! De mégis gondold meg, mit tselekszel, Erasme Montane, Musarum és Apollonis Palle? Itt van alkalmatosságod, melyben megmutathatod, hogy te igaz filosofus vagy. Mennél nagyobb a veszedelem, annál nagyobb lauread leszen a Philosophusok
1035 között. Gondold meg, mit fognak mondani tui commilitores, ha ők azt hallani fogiák, ez már nem amaz Erasmus Montanus, a ki az előtt vélekedését utolsó vére tsöppéig védelmezte. Ha a tudatlanok jegyesemhez való hitetlenségemet szememre hánnyák is, mindazáltal ellenben a filosofusok engem egész az éjig fel magasztalnak. Szinte a mi mások előtt meg gyaláz, ugyanaz ezek előtt betsületel
1040 fog megkoronázni. Ellent állok tehát ennek a kísérletnek. Meg győzöm azt. Már meggyőztem. A föld gömbölyű. Jacta est alea. Dixi. Jakab, ennek a levélnek, melyet te nékem a jegyesemtől által hoztál, semmi haszna sem volt nálam. Én amellet maradok, a mit mondtam. A föld gömbölyű, és az soha lapos ne legyen, még az én fejem fen lesz.

JAKAB

1045 Én is ugy gondolom, hogy a föld gömbölyű. Mindazáltal, ha valaki egy kolbászt adna, hogy azt mongyam, hogy az hoszszú, tehát azt mondanám, hogy a hoszszú, mert hisz e mindegy én nékem.

MONTANUS

1050 Ez te nálad türhetőbb, mint egy filosofusnál, a kinek fő virtusa abban ál, hogy végső tehetségig védelmezze azt, a mit egyszer mondot. Én efelül itt a faluban nyilván kívánok disputálni, és mindazokat, a kik tanultak, ki akarom híni.

JAKAB

De kérdezhetek é valamit Moszörtül. Hogy ha Moször nyertes leszen, mi következik abbul?

MONTANUS

Abul az következik, hogy betsüetem leszen mint egy győzedelmes filosofusnak, és engem minnyájan tanult embernek fognak tartani.

JAKAB

1055 Moször, Tsátságó embernek, akarja mondani. Mert hogy a tudomány és a tsátság nem egyféle dolog, ezt én észbe vettem az itt való emberekben. Favágó Miskát, a kinek mindenkor jár a szája, és senki meg nem foghattya néki a nyelvét, mások tsak olybá tartják, mintha tyuk esze volna néki. Ellenben Halgati Palit, a ki keveset beszél és mindenben enged, annyira betsülik, hogy
1060 tisztartónak is alkalmasnak gondollyák őtet.

MONTANUS

Hallya-sza az ember ezt a korhelyt, még ő is eszeskedni akar!

JAKAB

1065 Moször ezt roszra ne vegye! Én tsak az én együgyű eszem szerint beszéllek, és azért kérdezősködöm, hogy valamit tanuljak. És tsak azt akarnám örömet tudni, hogy ha Moször megnyerné a disputatiot, vallyon az egyházfi Péter mindjárt kakasá változna-é.

MONTANUS

Ej, bolondság! Azért ő mégis tsak marad, a mi azelőtt volt.

JAKAB

De így ám kend, Moször, veszt.

MONTANUS

1070 Én nem akarok egy ilyen Paraszt korhellyel, mint te, disputatioba erszkedni. Tudnál tsak deákul, majd felébresztenélek én téged. Én nem szoktam hozzá, magyar nyelven disputálni.

JAKAB

Ez anyi, Moször oly tanultá lött, hogy vélekedéseit már az anyanyelvén ki nem tudgya többé magyarázni?

MONTANUS

1075 Halgas, audacissime Iuvenis! Miért fárasztanám én magamot, és miért magyaráznám én ki vélekedéseimet az ilyen köz és goromba emberek előtt, a kik még tsak azt sem tudgyák, mitsodák az universalia entia rationis és a forma substantialis, nem hogy többet tudnának. Hiszem ez absurdissimum, a vakoknak a színrül prédikálni. Vulgus indoctum est monstrum horrendum informe, cui lumen ademptum. Egy kevésel előbb vala egy ember, a ki te náladnál tízszer tanultabb volt. Ez én velem disputálni akart, de a mint hallám, hogy 1080 még azt sem tudgya, mi a quiditas. Azontul el állék tőle.

JAKAB

Mit teszen másképp quiditas? Nem úgy hiják é azt?

MONTANUS

Azt én már tudom.

JAKAB

1085 Moször talán jól tudja ezt maga, de másoknak meg nem tudgya oly világosan magyarázni. Ellenben azt, a mi keveset én tudok, olyanféle, hogy mihelyen még mondom azt, azontul minden ember megérti.

MONTANUS

Igenis. Te ám ugyan tanult ember vagy! Mit tudsz te?

JAKAB

De hogy ha megmutatnám, hogy én tanultabb vagyok, mint Moször?

MONTANUS

Örömet hallanám ezt.

JAKAB

1090 Én azt gondolnám, hogy a ki legnyomosb dolgokat tanul, az legmélyeb tudományal bír.

MONTANUS

Minden bizonyal.

JAKAB

Én a szántást-vetést tanulom, azért én tanultabb vagyok, mint Moször.

MONTANUS

Tehát te a goromba paraszt munkát legnyomosbna tartod?

JAKAB

1095 Ezt én nem tudom. Hanem tudom azt, hogy ha a parasztnok is pennát vagy egy darab krétát vennének a kezekbe, és méregetnék, mely mesze van a hold ide, tehát ti fő tanult emberek nemsokára szerentsétlenek lennétek a ti gyomrotokban. Ti tanult emberek dispatatioban töltitek az üdőt, hogy ha a világ gömbölyü-é vagy négy szegletű, vagy nyoltz szegletű, és mi azon igyekezünk, hogy a föld szinte mindenkor egyenlő maradjon. Lássá tehát, Moször, hogy 1100 a mi tanulásunk hasznosb és nyomosb, mint a kenteké, és innen, hogy Rókaszakál Estók legtanultabb ember itt a faluban, mert ő úgy meg jobbította a maga földét, hogy egy kéve búza két tallérral többet ér most, mint annak üdeiben, a ki azt ő előtte birta, a ki napestég a pipa mellett ült, és a Magyar Kronikát meg az evangelomos könyvet zsirozta és dörgölte.

MONTANUS

1105 Elájulok! Szemlátomást az ördög beszél belőled. Soha sem hittem volna, hogy egy paraszt gyermek szájából ilyen beszédek hallattathatnának. Mert nem haitván arra, hogy mind a mit mondasz, hazugság és istentelenség, mindazáltal a te beszédid felette különösek egy ilyenre nézve, a mijen állapotú te vagy. Mond meg nékem, kitül tanultad te az ilyen haszontalan tsástogásokat?

JAKAB

1110 Én, Moször, nem tanultam. De azt mongyák az emberek, nékem jó fejem

1104 zirozta

1115 volna. A Désmás soha sem jön ide, hogy utánam ne küldene mindjárt. Ő ugyan százszor is mondotta már a szülémnek, hogy tanulásra fognának engem, én még nagy ember lehetnék valaha. Ha más egyéb dolgom nintsen, fogom magamot, ide s tova sétálok és elmélkedem magamban. A minap egy verset tsinálék Serkanna Mártonyul, a ki kiitta magát a világbul.

MONTANUS

Hallyam-sza azt a verset!

JAKAB

Tudni kell előbb Moszörnek, hogy ennek a Serkanna Mártonnak az atya és az attyának atya halászok voltak, és a vízbe haltak. A vers eképpen vala:

1120   Itt fekszik Serkanna Márton,
                                      Ki hogy szüléihez hasonló légyen,
                                      Kik mint halászok meghaltak vízben,
                                      Égett borral halálra itta magát éltiben.

MONTANUS

Jól lehet a vers formaliter egy pipa dohányt sem ér, mindazáltal az materialiter még is szép. A mi legelső, a prosodia hibáz benne.

JAKAB

1125   Mitsoda az?

MONTANUS

A verseknek nintsen elég lábok, avagy oly lábok, a mellyeken járhasanak.

JAKAB

Lábok? De biz az egész faluban futkostak a minap.

MONTANUS

1130   Látom, hogy tüzes eszed van néked. Kívánnám, hogy tanultál volna valaha, és értenéd tuam Philosophiam instrumentalem, így te respondeálhatnál én velem. Jój, mi innen elmenünk. (*Elmennek. Vége a Negyedik Ábrázolásnak.*)

ÖTÖDIK ÁBRÁZOLÁS

ELSŐ KIMENETEL.

Egy Hadnagy és Gáspár

A HADNAGY

Hol találhatom fel azt a legényt? Én mégis örömet beszéltem volna előbb azal. Jótekintetű-é?

GÁSPÁR

Igenis. Ő elég alkalmas tekintetű, a szája pedig olyan, mint a beretva.

A HADNAGY

E semmit sem tész, tsak egésséges és derék legyen ő.

GÁSPÁR

1135 Ő mindent, a mit akar, mondhat, és meg is felelhet arul. Ő világosan megmutatta azt, hogy a mi egyházfink kakas.

A HADNAGY

Széles vállú-é?

GÁSPÁR

1140 Igenis. Egész szál ember ő. Minnyájan félnek othon tőle. Még ugyan a szüléi is, mert ő azokat minnyájokat teheneké, ökröké, lovaká és meg meg embereké teheti, az az azt ő megmutattya könyvekbül, hogy ők azok légyenek.

A HADNAGY

Óllyanak látczik-é, a ki elálhat valamit?

GÁSPÁR

Ő azt is meg mutattya, hogy a föld gömbölyű volna.

A HADNAGY

Ehez semmi közöm nékem. De látczik ő, mintha merész és vitéz volna?

GÁSPÁR

1145 Életét le tenné vagy egy betőért is, nem hogy még más valamiért nem. Én bizonyos vagyok, hogy ő mindeneket itt maga ellen felindít. De ezel ő nem gondol. E miatt ő éppen el nem ál a maga vélekedésétül és tanításátul.

A HADNAGY

A mint hallom, ebből a legényből egész katona lesz.

GÁSPÁR

Miként akarja kelmed őtet katonává tenni? Hiszem ő Deák.

A HADNAGY

1150 Semmi sem ez. Ha ő másokat juhoká, ökröké és nyulaká tud tsinálni, maid meg próbálom én is, ha nem tehetek-e én egy Deákot katonává.

GÁSPÁR

Kívánnám, hogy már a volna. Ej, miként fogok én nevetni!

A HADNAGY

Tsak lassan! Ha mink ketten, én meg ispány uram egyet értünk, tehát az ilyen dolgok nem lehetetlenek. De itt látok valakit jönni. Nem az-é ez?

GÁSPÁR

Igenis, ez az. Én elmegyek, netalán rosszszat gondollyon felőlem. (*Elmegyen.*)

MÁSODIK KIMENETEL.

A hadnagy és Montanus.

A HADNAGY

1155 Örvendek a kelmed megjövetelin.

MONTANUS

Alázatosan köszönöm.

A HADNAGY

Mivel hogy itt nem éppen felette sok tanult ember találkozik, a kikel beszélhetne az ember, e végre bátorkodom kelmedet meglátogatni.

MONTANUS

1160 Ej, e nékem tetczik, hogy kelmed tanult. Engedelmmivel, Hadnagy uram, mikor deponált kelmed?

A HADNAGY

Már tíz esztendő előtt.

MONTANUS

Tehát kelmed már régi akademikus. – Mi vala pedig a kelmed studiuma, midőn tanult?

A HADNAGY

1165 Én tőbnyire a régi deák autorokat olvastam, és a Természetbeli törvényt, meg még az erköltsökről való tudományt tanultam, a mit most is tselekszem még.

MONTANUS

Ej, ez dibdábság, e nem academicum –

A HADNAGY

Nem, még sem oly igen!

MONTANUS

Igy sohasem disputálhat kelmed?

A HADNAGY

Nem.

MONTANUS

1170 Ej, már e tanulás? Az instrumentalis Philosophia egyedül tsak solidum studi-
um. Más egyéb jó lehet ugyan, de a böltsesség közé nem számláltathatik. Az,
a ki a Logicát és Metafisikát jól úszte, mindenbül kivetheti magát, minden
1175 matériáruul disputálhat, ha szinte semmit se tud afelől. Én nem tudom, mihez
kaphatnék, és ki nem gázolhatnék aból. Egy disputatio sem vala az én üdöm-
ben az universitáson, a hol én oppenens ne lettem volna. Egy instrumentalis
Philosophus Polystifor gyanánt viselheti magát.

A HADNAGY

Ki most a legnagyobb Disputator?

MONTANUS

1180 Ez egy Deák, kinek neve Pauszbányi Claudius. Miután ez a maga elenzőit
refutálya, úgy hogy egy szót sem szólhat többet, tehát azt mongya, fel akarod-
e most az én vélekedésemet venni, így én megint a tiédet mutatom meg. Mind
az ilyenekben kiváltképen segít raita az ő Instrumentalis Philosophiája. Kár,
hogy prokator nem lesz ez a legény, jó jövedele lenne néki. Ő utánna én vagyok
a legerősebb. Legutolszor, a mint disputáltam, fülembe sugot, és azt mondá:
Jam sumus ergo pares. Én mégis mindenkor cedálok néki.

A HADNAGY

1185 De én azt hallottam, hogy kelmed meg tudgya azt mutatni, a Gyermekek
kötelessége volna az ő szüléiket verni. E nékem mégis illetlennek látczik.

MONTANUS

Ha én azt mondtam, tehát ember is vagyok arra, hogy azt megmutassam.

A HADNAGY

Felfogadom egy aranyba, hogy erre kelmed nem capax.

MONTANUS

Én pedig felfogadom egy aranyban, hogy capax vagyok.

A HADNAGY

1190 Parola! E mellett maradunk, meg van mondva. Hallyuk-sza kelmedet!

MONTANUS

1195 A kiket szeret az ember, azokat leginkább veri. Az embernek senkit sem kel jobban szeretni, mint a maga szüléit. Ergo: az embernek senkit sem kel verni, hanem a maga szüléit. Most egy más silogismusban. A mit mástul vettem, azt tehetségem szerint tartozom vissza szolgálni. Én ifúságomban veréseket vettem a szüléimtől. Ergo: tartozom azokat is még vissza adni.

A HADNAGY

Elég. En elvesztettem. A kelmed aranyának meg kell lenni.

MONTANUS

Ej, tréfál kelmed. Én el nem veszem a kelmed aranyát.

A HADNAGY

El kel kelmednek, akár mi legyek, az egy aranyat venni. Megesküszöm reá.

MONTANUS

Igen. Tehát elveszem azt, hogy kelmed hamissan meg ne esküdjön.

A HADNAGY

1200 De nem merem-e én is próbálni, ha nem tsinálhatom-e én is valamivé kelmedet? Par exemple én kendet katonává akarom tsinálni.

MONTANUS

Ej, ez igen könnyű. Minden deák lelki katona.

A HADNAGY

Nem. Én megmutatom azt is, hogy ked egy hitvány katona. Ked elvette a kézpénzt, ergo –

MONTANUS

1205 Nego minorem.

A HADNAGY

Et ergo probo minorem. Arul az aranyrul, melyet kend mint kézpénzt nyert.

MONTANUS

Distingvandum est inter nummos.

A HADNAGY
Semmi distinctiot! Te katona vagy.

MONTANUS
Distingvandum est inter – simpliciter et relative accipere.

1210 A HADNAGY
Nem kel sok tsátság, a kontraktus béfejeztetett. – A kéz-pénzt te fel vetted.

MONTANUS
Distingvandum est inter contractum verum et apparentem.

A HADNAGY
Tagadhatod-é, hogy egy aranyat nyertél tőlem?

MONTANUS
Distingvandum est inter rem et modum rei.

A HADNAGY
Jer, pajtás, mindjárt velem! Most már mondurt adatok néked.

1215 MONTANUS
Ihol, vegye kelmed vissza a maga aranyát. Enek felette bizonyága sints ked-
nek, hogy fel vettem volna a pénzt.

HARMADIK KIMENETEL.

Az előbbeniek, Gáspár és egy Káplár.

GÁSPÁR
Én bizonyság vagyok, és én láttam, a mint hadnagy uram a pénzt néki adta.

A KÁPLÁR
Én hasonlóképen.

MONTANUS
De mitsoda okbul vetem én el a pénzt? Distingvandum est inter –

1220 A HADNAGY
Én most több tsátsogást nem akarok hallani. Káplár, maradj itt, még én a
mondurt kihozom néki.

MONTANUS
Holla! Erő, erőszak!

A KÁPLÁR

Nem halgatsz-e, te kutya! Mindjárt keresztül szurom a banganétot az oldaladon. Nem let-é ő katona, ispány uram?

GÁSPÁR

1225 Oh, kétségkívül! Semmi kételkedés ebben.

A HADNAGY

Raita! A fekete katzikát le, és a mondurt ved fel.

MONTANUS

(*Sír, midőn a mondurt reá huzzák.*)

A HADNAGY

1230 Ejnye, pfuj! Szégyen egy katonának sírni. Hiszem szeb vagy most már, mint sem az előtt. Káplár, exercirozd tsak derekasan őtet! Ó ugyan tanult ember, de még tudatlan az exertitiumban. (*A káplár exercirozni kezdi, és azonközben jól meglóhollya őtet. Gáspár elmégyen.*)

NEGYEDIK KIMENETEL.

A hadnagy, a káplár és Montanus.

A HADNAGY

No, Káprál, meg fogia-é az exerciciumot?

KÁPLÁR

Maid meg tanullya ő azt. De igen lusta kutya, minden szempillantásban vágnom kel a hátát.

MONTANUS

1235 (*Sírva:*) Ah, Nagyságos uram, légyen könyörületes mégis én hozzám! Én gyenge természetű vagyok, és meg nem álhatom az ilyen tractamentumokat.

A HADNAGY

Tsak eleinten nehéz ez. Maid ha egyszer meg laposodik a hátad, nem fog azután az ugy fájni.

MONTANUS

1240 (*Sírva:*) Ah, hogy ha soha sem tanultam volna, soha sem jutottam volna erre a szerentsétlenségre.

A HADNAGY

Ej, e tsak az eleje. Maid ha egynehányszor a számon fogsz ülni, vagy puskát hordozni, az ilyen gyermekségekel nem is fogsz gondolni.

ÖTÖDIK KIMENETEL.

Az előbbiek, Jeronimus, Örsébet, János, Nille.

JERONIMUS

Ezt kend, minden bizonyal tudgya?

JÁNOS

Igen is. Ezt nékem éppen tsak ezelőtt mondotta az ispány.

JERONIMUS

1245 Tsak megint jó hitre hozhatnánk ötet, örömet kiváltanám.

ÖRSÉBET

Ah, én szerentsétlen leány!

JERONIMUS

Ne lármáz előttem, Örsébet, azal te semmit sem nyersz! De ugy tetczik, hogy itt ál ő. Hallya, Hegyi Erazm? Hogy hogy történt ez?

MONTANUS

Ah, kedves Jeronimus uram, én katona lettem.

JERONIMUS

1250 Más dolga lesz most kendnek, mint sem az embereket ökröké és az egyházfit kakasá tenni.

MONTANUS

Ah! Bánom az én előbbeni esztelenségemet! De késő már.

JERONIMUS

1255 Hallya-é kend, barátom? Ha le akar kend mondani az előbbeni bolondságirul, és az országot nem akarja homi szakadásokkal és disputatiokkal betölteni, így én minden tehetségemmel nem gondolok, és kendet kiváltom.

MONTANUS

Ah, semmit jobban nem érdemeltem én, mivel a szüleimet veréssel fenyegettem. De ha könyörölni akarna kend raitam, és engemet megváltana, fogadom bizonyal, hogy ennek utánna más életet fogok viselni, és valami kereskedésre adom magamot, és disputatiommal soha senkinek terhére nem lézsek többé.

JERONIMUS

1260 Legyen kend békével! Maid hadnagy uramal fogok szóllani. Ah, Hadnagy

1256 fenegettem

1265 uram! Kelmed mindenkor jó akarója a mi házunknak. Ez a legény, kit kelmed katonának fogadot az én egyetlen egy leányommal eljegyzett. Botsássa el kelmed ötet, 100 taléral kívánok ezért kelmednek kedveskedni. Meg vallom, magam is örültem, midőn legelőször hallám, hogy úgy reá szedték ötet, mert az ő rendkívül való magaviselése mind engemet, mind más betsületes embereket itt a faluban felindított ellene. De midőn ebben a positurában látom ötet, és hallom, hogy minden előbbeni esztelenségét bányya, tsak meg nem reped a szivem a könyörületesség miatt.

A HADNAGY

1270 Hallya kend, kedves Jeronimusom! A mit tselekettem, azt én az ő javára tselekedtem. Tudom én, hogy ő a kend leányával eljegyzett, és egyedül ezért, a kend kedvéért, vettem ötet ily állapotra, és ezért tractálám is oly keményen ötet, hogy ő a maga vétkit megismérje. De a kend kedvéért ezt a pénzt a szegényeknek adom, mivel hallom, hogy ő magát megváltoztatta. (*Montanus-hoz:*) Hallya-é kend, barátom! A kend szüléi sok pénzt költöttek kendre oly reménységgel, hogy kend nekik öregségekben betsülettyekre és vigasztalásukra lészen. Igen okoson is ment kend el innen, de felette fel fordult észel jött vissza. Itt az egész falut felindította, rendkívül való vélekedéseket tart, és azokat még nyakason védelmezi. Ha ezek a kend tanulási gyümöltsi, azt kívánhatná az ember, hogy egy könyv sem volna a világon. Nékem úgy tetczik, hogy a mi legjelesebbet kellene tanulni az iskolában az embernek, mind 1280 az ellenkezik a kend magaviselésével, és hogy a tanult embernek mindenek felett olyannak kellene magát mutatni, hogy meg lehetne ismérni, hogy ő temperatusbb, okosbb és tisztességesb az ő beszédiben, mint az, a ki nem tanult. Mert a józan filozofia arra tanít bennünket, hogy a visszavonásokat 1285 tsillapítsuk és letsendesítsük, hogy mi azontul el álljunk vélekedésinktül, mihelyen legkiseb tévelygésünket megmutattják valamiben. Az első törvény a filozofiában az, hogy önön magunkat esmérjük, és menél jobban megvisgállya ezt valaki, annál kevesebet gondol az magafelül, sőt annál inkább észre veszi, mely sokat kel még néki tanulni. Kend pedig a filozofiát viadal mesterségé 1290 teszi, és azt tartya filosofusnak, a ki homi subtilis distinctiokkal az igasságot félre fordította, és magát minden vélekedésből kiveri. Ezek által kend magát gyülőletesé teszi az emberek előtt, és a tanulást másokal megütáltatta, mivel azontul azt képzik magokban az emberek, hogy eféle tsudálatos gonosságok legyenek a tanulás gyümöltsi. Legjobb tanáts, mellyet kendnek adhatok az, 1295 hogy valamit dolgozzon, és eképpen tisztítsa ki fejét, és feleitse el mindazt, a mit annyi éjeli vigyázás által tanult. Fogjon kend valami kereskedéshez, melly által elő mehessen e világon. Ha pedig tanulásai mellet akar kend maradni, tehát azokat valami jó rendbe tedgye.

MONTANUS

1300 Ah, nagyságos uram, én az ur tanácsát fogom követni, és azon igyekszem, hogy ennek utánna más ember legyek.

A HADNAGY

Jól van. Így én kendet ismég szabaddá tészem, mihelyen a szüleinek és ipaiznak ezt meg igéri, és őtőlök mind a két részről botsánatot fog kérni.

MONTANUS

1305 Ah, én kentektül minnyájoktul botsánatot kérek, és fogadom kendteknek, hogy ezentul más életet fogok viselni. Ellene mondok az én előbbeni szokásomnak, a melytül nem ezen állapot, melybe estem, hanem ennek a derék tisztnek az ő beszélgetési vonzanak el. Ezen okra nézve az én szüléim és ipám után mindjárt leginkább is fogom tisztelni őtet.

JERONIMUS

Tehát nem tartya már kend, édes vóm, annak, hogy a világ gömbölyű? Ez legjobban szorongattya az én szívemet.

MONTANUS

1310 Édes kedves ipam uram, én erül többet disputálni nem akarok. Egyedül tsak azt akarom mondani, hogy ebben az üdőben minden tanultak vélekedése ez, hogy a föld gömbölyű.

JERONIMUS

A – Hadnagy uram, hagy legyen megint katona, a meddig a föld lapos nem lészen!

MONTANUS

1315 Édes kedves ipam uram, a föld bizony oly lapos, valamint az ember tenyere. Megelégedet már kend?

JERONIMUS

1320 Úgy, úgy! Most már mi megint jó barátok vagyunk. Most már elveheti kend a leányomat. Mennyünk most minnyájan haza, és a békesség poharát igyuk meg! Hadnagy uram is fog annyi betsületet hozzánk mutatni, és velünk jön. (*Elmennek minnyájan.*)

A MŰ ADATAI

A darab kéziratát más négy játékkal együtt a trencsényi egykor jezsuita, majd piarista rendház kéziratái közt találta meg BITTENBINDER Miklós (*Adalékok a magyar színmű történetéhez.* ItK 1910. 293–318.).

1302 ipainak
1304 mondog

1306 ipáim

Szövegét is ő közölte (uo. 432–468.) Szerinte a kézirat eredeti fogalmazásnak látszik, mert nagyon sok törlés és javítás található benne. A szöveg után „Vége ennek a játéknak” záradék olvasható.

Az eredeti kéziratokat ALSZEGHY Zsolt nem találta (*A trencsényi magyar jezsuita-drámák forrása-ihoz*. It 1943. 11–14.). Az újabb kutatások sem vezettek eddig eredményre. Bittenbinder a kéziratból mérítette az 1769. évet, és ő kötötte a darabot a jezsuiták trencsényi iskolájához.

SZERZŐ

Nem ismerjük a dán Holberg vígjátéka német fordításának magyar nyelvre átültetőjét. Az intézet évkönyvei nem emlékeznek meg erről az 1769-ben kelt darabról.

FORRÁS

A kézirat címodalán ez volt olvasható: „Holberg Lajos dániai játéki közül németből magyarra fordítatott.” Fentebb említett dolgozatában Bittenbinder részletekbe menően összevetette a német fordítást a magyar átültetéssel. A magyarban részben megváltozott a szereplők neve. Rasmus Bergből – Hegyi Erasm, Jeppe Bergből – Hegyi János, Rasmus Nielsenből – Fekete Erasm lett. Különösen a mellékszereplők, és a színen meg sem jelenő személyek kaptak hangulatos beszélő neveket, mint pl. Niels Christensen – Halgati Pali, máskor meg Rókaszakál Estók; Peter Monsen – Ebszi Ádám; Matz Hansen – Fűzfási Máté; Matz Pfannkuchen – Álomtáska stb. A magyar nyelvű darab szerzője megváltoztatta a helyneveket: Koppenhagen helyett *Lipsia*; ganz Seeland – *Sopron vármegye*; Kieler Umschlag – *Széplak*; an der Schlagelser Schule – *a soproni iskolában*; in Koppenhagen deponieren jetzt Kerle – *a paulinusi iskolákban deponálnak most* stb.

Doktor Arendt: Hvitfelds Chronik helyett a *Magyar Kronika* áll. Dänisch helyett – *magyart* vagy *országunk nyelvét* emlegeti.

Holberg darabjának katolikusellenes, az átdolgozásnak némi lutheránusellenes éle van. A katolisch helyett mindig *eremek* áll; Pastor helyett *barát* vagy *pap*; a Consistorium = *szezszték*. A magyar átültető kihagyta a kolostori élet és a kolostori tanítás kicsúfolását.

Álakított a szerkezeti tagoláson, másként osztotta fel a jeleneteket. Helyenként változtatott a szövegen is; egy-egy kényes szót elhagyott, jelenetet rövidebbre vont össze. Két helyen (a 61. és 497. sor után) két-két sornak a helyét üresen hagyta, valószínűleg, nem értette meg jól a szöveget. Ilyesmire vallanak azok a passzusok is – bár nem nagy számban –, melyek nehézkesek, melyeknek nem világos az értelme. Általában mégis sikerültnek mondható a fordítás, magyaros szólásokkal fűszerezve. A latin szavak, tudákos „szakkifejezések” gyakoriak, de ez természetesen folyik a témából, növeli a komikus hatást.

ELŐADÁS

A darab színre viteléről nincsenek adataink. Az 1769. évi trencsényi *Historia Domus* két farsangi előadásról is megemlékezik: „Convictores luserunt ferijs Bacchi bina dramatia ita ut a nobili juncta, ac erudito auditore plausum retulerint”. (STAUD, II. 312.) Hozzáértő eruditus közönség szórakoztatónak találhatta (találhatta volna!) ezt a sok helyt szellemes vígjátékot. De hogy a két farsangi játék közül az egyik az *Erasmus Montanus* lehetett, ez legfeljebb feltételezés. A dráma Bittenbinder óta a szakirodalomban jezsuita darabként szerepel 1769-ből. Ilyenként említi STAUD is (II. 313.).

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szöveget Bittenbinder kiadása alapján közöljük, a központosításban azonban a mai gyakorlat szerint járunk el. A rendezői utasításokat kurzíválva ( )-ben hozzuk. A kiadványtól való minden eltérés lapalji jegyzetben tüntetünk fel.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 28 *lokainak* – lakájnak
- 40 *Rituale* – szertartáskönyv – Péter tudatlan a latin nyelvben. Sokszor mond zagyvaságokat. Ezeknek észrevételezésével, javításával, magyarázatával nem foglalkozunk.
- 42 *vokabularét* – a szótárt
- 56 *profecto* – nyilván, bizony – Később is előfordul.
- 67 *hosszú ing* – a hosszú ing régen a kisgyerekek ruházata volt 4–5 esztendőskorukig.
- 68 *deponál* – befejezi a tanulást
- 71 *capaxok* – képesek
- 74 *béjövételét* – jövedelmét
- 140 *fel ne tegyen* – versenyre ne keljen
- 147 *üdőt mulasszam* – az időt töltssem
- 164 *ipa* – após, itt azonban nászuramot jelent.
- 169 *élő kenyerek legyen* – megélhetésük legyen
- 188 *nyakába akasztották a szamarat* – megszegyenítő jelet
- 204 *Probe majorem* – bizonyítsd az első tételt
- 217 *hómi* – holmi Később is előfordul.
- 218 - 219 *Studia secundas res ornant, adversis solatium praebent* – A tudomány a kedvünk szerinti dolgokat ékesíti, a kedvezőtlenekkel szemben vigasztalást nyújt
- 237 *korhely* – dologkerülő – Nem annyira pejoratív értelmű, mint ma érezzük.
- 299 *animal brutum* – oktalan állat
- 328 *nyomos dolgok* – fontos dolgok
- 358 A latin mondat magyarul olvasható a következő sorban.
- 486 *Partesit Misere et haesitanter absque methodo* – A ráeső részeket nyomorultul, akadozva, rendszeres előadás nélkül
- 487 *inter rem et modum rei* – a lényeg és a forma között
- 488 *antequam in arenam descendis* – mielőtt a küzdőtérre lépsz
- 489 *qua bruta legény* – mennyire ostoba legény
- 497 *Et quidem plane hospes in philosophia* – és ugyancsak járatlan a filozófiában
- 504 *proemiumában* = prooemiumában – bevezetőjében
- 508 *depositurus* – aki a középfokú iskolát hamarosan befejezi
- 590 *Rejiciáltattak* – visszautasítottak (megbuktak)
- 592 *imprimatur* – nyomdai munkálatokban használt kifejezés, a szerző ezzel ad engedélyt a kinyomtatásra. Péter ostobaságát a szó használata, a következőkben hallható zagyvaságai jól mutatják.
- 616 *minden generis verseket* – mindenféle verset
- 636 A sor Horatius Epist. I. 18. 80. sorával azonos.
- 659 *affirmanti incubit probatio* – annak kötelessége a bizonyítás, aki állít valamit.
- 661 *Omnia conando docilis solertia vincit* – Mindent megpróbálva arat győzelmet a serénység.
- 665 A latin sor a *Gaudeamus igitur* kezdetű diákbúcsúszókból való, de hibás.
- 760 *Széplakon* – Nem lehet tudni melyik Széplak. Mivel Sopron is szerepel az átültetésben, talán a Balaton melléki Széplak.
- 857 *publice sustineáltam* – nyilvánosan megbizonyítottam, megvédtem
- 889 *ne quid detrimenti patiantur respublica Philosophica* – hogy a filozófus társadalom semmi kárt ne szenvedjen.
- 981 *goborlóval* – kóborlóval
- 985 *képzik magokban* – azt képzelik magukban
- 1019 –1022 A sorok Ovidius Met. X. 372–375. sorai.
- 1026 *untat* – nyom, terhel
- 1040 *kisérletnek* – valószínűleg: *kisértetek* helyett
- 1075 *universalia entia rationis* – az okoskodás egyetemes valósága; *forma substantialis* – lényegi forma
- 1077 *Vulgus indoctum est monstrum horrendum informe, cui lumen ademptum* – Szörnyűségesen borzalmas a tudatlan tömeg, melyből az értelem világa hiányzik.
- 1080 *quiditas* = quidditas – miség; a régi skolasztikus bölcseletben: lényeg – azon körülmények, feltételek összessége, melyek meghatározzák az egyes létezőt.

- 1129 *Philosophiam instrumentalem* – tapasztalatokon nyugvó, eszközfilozófia
1176 *Polystifor gyanánt* – hajlékony, ügyes, sokféleképpen forduló emberként
1184 *Jam sumus ergo pares* – akkor hát már egyformák (egyenlők) vagyunk
1205 *Nego minorem* – a szillogista következtetésnek a részleges, második tételét tagadom (hogyan ti. a kézpénzt elvette)
1207 A latin mondat magyarul: Különbséget kell tenni pénz és pénz között.
1211 A latin mondat: Különbséget kell tenni a látszólagos és a valós szerződés között.
1213 A latin mondat: Különbsébet kell tenni a dolog lényege és a körülmény módja szerint.
1214 *mondurt* – mundért
1223 *banganétot* – bajonétot, a szuronyt
1226 *katzikát* – kabátot, kacagányt
1231 *meglohollya* – megfuttatja, megveri

20.

A SINAI HŐS

Nagyszombat, 1763

HEROS SINENSIS (SINAI HŐS)

1763

Tyrnaviae in Albano

A játék sommája

Igen hires-nevezetes Leángusnak, Sinai Birodalomban Nemzetes férfinak hívsége. Livaniust, földes Urát, igaz Fejedelmét a Sinai nép egykor felzendülvén s pártot ütven Országából kiforgatta; fiait, a birodalomnak örökösit, egy lábíg kárdra hányta, egyedül Soenvangust, a legkisebbiket, ki még a bölcsőben sir vala, a dühöködő népnek torkából kiragadá Leángus. Ezen kegyes vetélyt megtudván a nép, Leángus házán rajta üt. Mit cselekszik? Saját édes kisedet fiacskáját Soenvangusnak pólájába takarja, és így egyetlen egy magzattyát szemei előtt inkább fel hagyja kontzoltatni, hogysen Soenvangust, hazájának örökös urát kezekbe adja.

A BESZÉLGETŐ SZEMÉLYEK.

- 10 LEÁNGUS. Azonban a Sinai birodalomnak kormányosa.
SIVÉNUS (valóban Soenvangus), kit Leángus fiának tartottak, Lisingusnak jó barátja.
LISINGUS. Tatárország királyának fia, a sinaiaknál rab.
ULANIUS. Ugyanannak öccse, rab.
MINTHEUS. Fő hadi-vezér, Sivénusnak jó barátja, Ulaniusnak kedves pajtása.

PROLOGUS. (Aria 1-ma.)

15   Hogy ezen mulatságra jöttetek, köszönjük,
És úri személyteket víg kedvvel tiszteljük,
Már a játék mivoltát értsétek röviden,
Kisded hamar munkánkat vegyétek jó néven.

20   Hires vitéz húségről és deli erkölcsről,
A Sina tartománynak gondviselőjéről
Végezünk e játékban, ki fiát és életét
Feláldozza hazája s királya kedvéért.

25   Valaki honja javát és királya hasznát
Szereti, e vitéznek kövesse nyomdokát.
Boldog ország, mely ily deli vitézet nevel,
Boldog vitéz, ki édes honjának így felel.

MÁSODIK PROLOGUS.

30   Szépen köszöntünk
Kedvesen veszünk,
Kik jelen vagytok
Mind fejenként.
Hozzátok jöttem,
Sommába vettem
A játék voltát;
Ime ez lesz:

          Vitéz húséget,
Deli erkölcsöt
Ma előadunk
Kedvetekért.
Leángus, Sina
Országnak nagyja,
Hív gondos atyja
Lészen a czél.

          Fiát és éltét
Honja kedvéért
Áldozza fel
Hazánk javára,
Király hasznára,
És minket tanít,
Példát ad s int.

ELSŐ VÉGEZÉS

ELSŐ KIMENET

Lisingus és Ulanius

LISINGUS

35   *(Két tatár katona levelet ad.)* Ismérem atyám keze-vonását, szülőmnek, királyomnak pecsétjét alázatos csókkal illetem; kegyes parancsolatját végbe viszem. Ti azonban pihenjete, hirem nélkül vissza ne térjete! Ah segélj Isten!

ULANIUS

Szakaszd fel, hadd értsük atyánk akaratját.

LISINGUS

40 Ah, kedves ecsém, által látom, bétéve is tudom. Ime, a mitől mindenkor tartottam: költöznünk kell innét, kemény parancsolatot hozott ez a levél. Lássad immár, ha ugyan nem méltán rettegtem-e én, mihelyest az új békeség híreit rebesgették.

ULANIUS

45 Igaz, de egyszersmind az unalmas rabságnak is vége szakad; hazánkat, szülönket ismét meglátjuk; örökséged Tatárország, sok tartományokat magadévá tehetsz, főméltóság, királyi korona és palást egyetemben reád száll.

LISINGUS

Úgy van, de Sivénustól, kedves barátomtól vég búcsút kell vennem.

ULANIUS

Nem illik, bátyám, véredhez az ilyen barátság! Tartsd rá magad: mi köze egy hitván jobbagynak illetén országlásra született-termett hertzegegel?

LISINGUS

50 Ah, ne bosszonts, édes ecsém, ilyen szókkal! Más festékekkel rajzolta le az én szívemben Sivénust az hív szeretet. Bár méltó volnék tapasztalt hívségére, deli erkölcsire! Tudod, mely ritka madár az igaz társ. Gyász fogságomban egyedül Sivénusra találtam, kire bátran bizhatnám magamat. Megreped a szívem, ha tőle el kell válnom. (*Sedet.*)

ULANIUS

55 Igen öszveszürtétek a levét. Én rám vigyázz, bátyám, és tanulj tőlem! Ime szívemből kedvelem én Mintheust, de ő nem is tudja. Mostan talán örökre elszakadok tőle; kesereg a szívem, és sóhajtok belsőképpen, mégsem sopánkodom ily asszony módra, nem istenkedem.

LISINGUS

60 Szerencsés lélek, a ki így titkolhatja szeretetét! Bezzeg ha én is kivethetném eszemből Sivénust... Ah, Isten ne adja! Távúl légyen tőlem! Ha együtt nem élhetek, együtt halok vele.

ULANIUS

Mínekelőtte nagyobbra áradjon keserüsed, lássad mit szól a levél: ki tudja, talán...

LISINGUS

65 Ah ne kinozz; egy vigasztalásom, hogy nem tudom. De mit tegyek? (*Legere parat.*)

MÁSODIK KIMENET

Sivénus és az előbbiek

SIVÉNUM

Mit hallok? Igaz-e, hogy egymástól el kell válnunk?

LISINGUS

Ihol a levél! Lássad atyám parancsolatát! Még bele sem mertem tekinteni. Olvasd! Akármit hoz fejemre, könnyebben esik, ha a te szádból érthetem.

SIVÉNUM

70 *(Legit.)* „Fiam, békesség vagyon mindenfelől, hire sincs az ellenségnek; téged rendelvek zálogául a békességnek. Sinai ország királya után második személy leszesz: uralkodni fogsz, a hol most rab vagy. Ezen titok tudva vagyon Leángusnál. Attól értekezzél.” – Hatalmas Isten!

ULANIUS

Mire kell ezt értetni?

LISINGUS

Talán rosszul magyaráztad.

SIVÉNUM

75 Olvasd tennen szemekkel!

LISINGUS

„Sinai Király után második személy leszesz.” Valljon ki lehet ez? Szólj barátom!

SIVÉNUM

Mit mondjak, lelkem barátom? Még ez volt hátra, hogy titkos ellenségtől is félhetnék.

ULANIUS

80 Hiszen a pártütő nép ugy-e hogy kiforgatta országából Livániust?

SIVÉNUM

Közel húsz esztendeje már.

LISINGUS

Idegen földön végét szakasztotta gyász életének.

SIVÉNUM

Ugyanazon a napon, melyen te nálunk rabságba és én teveled barátságba estem.

ULANIUS
85 A királyi vérből valamely örökös... (*Involat.*)

SIVÉNUM
Egy ág sem maradt; a legutolsó csemetét a nép dühössége még a bölcsőben kiirtotta e világból.

LISINGUS
Micsoda örökösről szól tehát a levél?

ULANIUS
A ki erősebb, az hatalmasabb. Ki tudja még, kire jut az ország?

LISINGUS
90 Leángushoz nem fér az illetén dagályos fortély. Nem hiszem, ha száz ember mondja is. Siess, Sivénus, értekezzél atyáddal; hadd tudjuk, mihez kelljen magunkat tartanunk!

SIVÉNUM
Ah, bizontalan állapot! Szedjük le, barátim, a vitorlát, míg jobb szél támad.

HARMADIK KIMENET

Lisingus és Ulanius

LISINGUS
Valljon virrad-e ezután csak egy Isten-áldott nap is kedvemre?

ULANIUS
95 Haszontalan várod homályba borult szivednek tisztulását.

LISINGUS
Miért?

ULANIUS
Mert bús félenkségeddel elsózod, a mi jóval birsz is.

LISINGUS
Ah, mondhatod-e csak színét is a jónak?

ULANIUS
100 Ide vigyázz, ujjal mutatok reá! Te innénd el nem mész; Sivénus itt vagy, az új király még ki nem tudódott. Mit félsz árnyékodtól? Egy bizonytalan talántól miért rettegsz? Legalább képzelj magadnak már egyszer egy jó szerencsét. Ki tudja, talán Sivénusra háramlik az az új királyság?

LISINGUS

Nem ment el az eszem, hogy nádra támaszkodjam.

ULANIUS

105 De csak gondold meg jól a dolgot! Nemde üres a királyi szék, az ország árván maradt; Sivénus nagy Leángusnak édes fia. Leángus az egész sinai birodalomnak gondviselője, mindenetek kedvét találta. Mi könnyebb, mint, hogy a ki mai napiglan atyja volt az országnak, ma-holnap királya legyen?

LISINGUS

Miért nem lett mindedig? Mi gátolta meg? Ily temérdek országnak a súlyos terhét annyi ideig tisztesség nélkül viseli. A királyi méltóságot ki számára...

ULANIUS

110 Ezt, a mint illet, számkivetett királyának őrizte Leángus, de annak holta után valljon kinek tartsa?

LISINGUS

Igen titkos király léssen ez.

ULANIUS

Akármilyen legyen, téged mindazonáltal magas polczra ültethet.

LISINGUS

Bár alább ne taszítson!

ULANIUS

115 Sőt mindenek felébe magasztal. Rólam, kérlek, megemlékezzél, midőn uralkodni fogsz.

LISINGUS

Ah, hallgass! Csúfot üesz belőlem.

ULANIUS

Atyánk írja, ne tétovázz: „uralkodni fogsz, a hol rab vagy...”

LISINGUS

120 Hallgass kérlek, ágon mutatsz madarat, ne mellezd oly forrón, míg meg nem fogtad.

NEGYEDIK KIMENET.

Ulanius, utóbb Mintheus.

ULANIUS

Boldog Isten, mire fakad ki végtére kétes állapotunk? Atyánk méltósággal biztat, lóra ültet, de mi haszna! Idegen földön mely könnyen sárba csaphatnak! Mintheus jön, talán utbaigazit. Ah, kedves barátom! Szivemnek habzását ha csillapíthatnád.

MINTHEUS

125 Micsoda búbanat zavarja elméd csendességét?

ULANIUS

Hívségemet, hozzádvaló kedvemet mindenkor tapasztaltad.

MINTHEUS

Talán gyanuságba estél felőlem?

ULANIUS

Isten ne adja!

MINTHEUS

130 Tehát mi bántja gyomrodát? Barátságomon, jó akaratomon ne kételkedjél!
Ha miben segíthetek.

ULANIUS

Köztünk maradjon. Talán repdes már valami hire, ki lesz a király.

MINTHEUS

Ne törődjél azon, kedves Atyámfia! Légy békével, rövid nap alatt kitetszik.

ULANIUS

Óh, bárcsak jelét adhatnád!

MINTHEUS

135 Nem tanácsos ily nagy titkot kirepíteni s szárnyára ereszteni. Kérlek, hagyj most ennek békét; más dologban járok. Sivénust keresem.

ULANIUS

Mi végre?

129 [A kiadás szövegében így áll:] Tehát mi győtri szivedet
(mi bántja gyomrodát)?

MINTHEUS

Az országnak egybegyült elei jelen lenni kívánják.

ULANIUS

Valljon miért? Talán róla végeznek?

MINTHEUS

Ne szemfüleskedjél, nem bizzák mi reánk a voksot.

ULANIUS

140 Ne neheztelj, édes Mintheusom! Kedvedből ki ne rekeszsz!

MINTHEUS

Ah, ne félj, kedves pajtásom, nem úgy forrott össze a mi barátságunk, hogy ily bátoroságos feszegetéssel elváljon egymástól. Bár méltó volnék királyi véredekhez!

ULANIUS

145 Méltó az erkölcsöd, méltó ritka hűséged. Kedvezz ezután is jó barátodnak, én mellőled soha el nem állok. Isten hozzád! (*Aria 2-a.*)

1-ma Remény, öröm és félelem megütözköznek szivemben,
Most örvend és vidám kedvem most öltözik gyász színbe.
Kedves társam, hív barátom Sivénus majd király lesz,
Reményilem, de a szerencse rettent és új bajt szerez.

150 2-a Alig fénylik egy kevéssé felleg után a napfény,
Ismét gyász homályba borul minden öröm és remény:
Boldog lélek, ki szívének ily fogyását nem érzi,
Örömeinek, jó kedvének változását nem képzi.

ÖTÖDIK KIMENET

Mintheus, azután Leángus

MINTHEUS

155 Meg nem csalatkoztam, hív társra találtam. Testvéremtől sem várhatnék nagyobb hűséget.

LEÁNGUS

Hallod-e, Mintheus, hol az én fiam? Mit csinálsz itt egyedül?

MINTHEUS

Uram, éppen ötet nyomozom.

LEÁNGUS

Talán majd előkerül. Most ide figyelmezz, ne tétovázz! Valld meg igazán, szereted-e Sivénust!

MINTHEUS

160 Szeretem-e Sivénust? Mit akar ez a kérdés? Ne kételkedjél, szeretem mint deli vitézet, mint jóbarátomat, mint szószólómat az udvarban, paizsomat az hadban; szeretem önkényemből nyájasságáért és érdemiért.

LEÁNGUS

Jut-e eszedbe, ki s mi voltál?

MINTHEUS

Alacsony rendből, idegen kézben, azt sem tudom, ki hozott e világra.

LEÁNGUS

165 Hát most mit tartasz felőlem, hogyan s miképp bírod magad?

MINTHEUS

Most Istennek hála, melyért is csókolom atyai kezeidet, a fővezérek között kincscsel s méltósággal díszeskedem, sinai dandárnak feles része parancsolatomon indul meg.

LEÁNGUS

Veszed-e észre, mivel tartozol ezekért a nagy Istennek és én...

MINTHEUS

170 Uram, miért kinozsz engem így? Mivel érdemltem én ezen firtatást? Tehát hitelenségemtől vagy háladatlanságomtól tartasz-e? Ha gyanakodol rólam, vedd vissza minden ajándékodat; sőt vedd fejemet, ellent nem állok. De ezen gyanóságot, óh egek, nem szenvedhetem!

LEÁNGUS

175 Jöszte, kedves Mintheusom, hadd öleljelek meg, tapasztalom hűségedet, lesz gondom előmeneteledre ezután is, semmiben nem vádollok. Talán még ma hasznodat veszem.

MINTHEUS

Kész szolgád, parancsolj!

LEÁNGUS

Még nincsen ideje. Ember légy tovább is!

MINTHEUS

180 Mig hűségemet Isten s világ előtt meg nem mutatom jeles cselekedettel, meg nem nyugszik szívem.

LEÁNGUS

Csak lassan járj, ma végbe viheted!

HATODIK KIMENET

Leángus egyedül

LEÁNGUS

185 Ime, elérkezett már az a nap, mely annyi gondomba, sóhajtásomba került. Sinai birodalomnak mindeddig rejtekben tartott örökösét napfényre hozom ma. Ősének vérszerint reá maradtott királyi székébe ültetem ma, a kit irmagul őriztem, és annyi dajkálkodással neveltem. Már-már partra jutok, nincs miért féljek hajótöréstől. Az hitetlen pártütésnek vezérit egy szálíg megfojtotta az Isten, lecsillapodott minden zenebona, a hadi vezérek kezemre esküdtek. A tatárországi segedelem majd itt terem. Ah, mennyei elmék, kik az emberi szerencsének kockáját pergetitek, fordítsátok kívánságomra! Ime, tudjátok, 190 egyetlenegy magzatomat királyomért feláldoztam, farkas kaszára vetettem. Nem kérek más jutalmat, ez legyen hűségemnek kívánt bére; azután messétek el életem fonalát, eleget éltem, hazámat boldogítottam. De micsoda kopogást hallok?

HETEDIK KIMENET

Leángus, Sivénus

LEÁNGUS

Fellettébb vidám tekintetű az én Sivénusom! Hová sietsz, fiam?

SIVÉNUS

195 Lábaidhoz borulok, atyám!

LEÁNGUS

Mit cselekszel? Kelj fel! Hát ti?

SIVÉNUS

Követ vagyok hozzád, nem tartlak szóval; királyunk légy, arra kérlek az egész ország nevével.

LEÁNGUS

Mit mondasz, fiam?

SIVÉNUS

200 Már egyszer végtére... (*Involat.*)

LEÁNGUS

Keljetek fel, másképp meg nem hallgatlak!

SIVÉNUM

Már egyszer végtére ime megjutalmazza az Isten sok érdemidet. Méltó, hogy aki eddig ezen taméntlan birodalomnak gondviselő atyja voltál, már egyszer fejedelemmé légy.

LEÁNGUS

205 Mit beszélsz?

SIVÉNUM

A fővezérek, a tanács, a papok, az egész gyülekezet, kicsinytől fogva nagyig minden renden valók alig várják válaszodat. Azt óhajtja mindenféle ember. Készen vár az üres királyi szék, és én, kinek-kinek személyében, általjában arra kérlek.

LEÁNGUS

210 (Álnok szerencse, meg akarsz tántoritani! De emberre találtál; nagy fát mozgatsz, másutt vágd bele a fejszét, ha akarod rongálni. Egy királyi korona meg nem szédíti Leángus fejét.)

SIVÉNUM

Haboz az elméd, oh szülóm!

LEÁNGUS

215 És te azon álmétkodol? Mely súlyos legyen a királyi korona, érzik a világ fejedelmi. Tudod fiam, mely bajos állapot az alattvalóknak törvényt szabni és mindenben nekik jó példát adni? Azokat zabolán s szíjokon tartani s egyszersmind kedvekre járni? A rosszakat büntetni, a jóknak kedvezni, mindeneknek eleget tenni? Otthon mindennek igazságot szolgáltatni, künn az ellenséggel csatázni? Tudod, hány késértő ostromolja a király erkölcsét? A bővelkedés
220 tunyasága, a nagy hatalom kegyetlensége nyakra-főre taszítja; a tündérgyönyörűség elveszi szemefényét. A ravasz hizelkedők hányszor bekötik szemét! Egyszóval ugyan tánczot jár körülötte mindenféle kelepczét hányó fortély!

SIVÉNUM

Értem, jól előmbe rakogattad ezen tengernek minden hajósülyesztő helyeit.

LEÁNGUS

És mégis csudálsz, hogy vaktába neki nem ereszkedem?

SIVÉNUM

225 A tudós kormányos, ki így tudja, hol...

LEÁNGUS

MenjeteK vissza a gyülekezetbe, ott megértitek akaratom. Te azonban, fiam, jer velem a templomba, imádd az Istent, hogy szerencséttesse szándékom.

NYOLCADIK KIMENET

Sivénus és Lisingus

LISINGUS

Sivénus, halljad!

SIVÉNUŠ

Ah, kedves barátom!

LISINGUS

230 Igaz-e, hogy atyád... (*Involat.*)

SIVÉNUŠ

Igaz, igen igaz.

LISINGUS

Tehát valóban örököse vagy te ezen országnak?

SIVÉNUŠ

Isten hozzád, rövid idő mulva megtudod.

LISINGUS

Maradj!... De ugyan honnan vagy on ez a változás?...

SIVÉNUŠ

235 Vedd észre... de nem szabad szólanom. Atyámhoz kell sietnem.

KILENCEDIK KIMENET

Lisingus egyedül

LISINGUS

Valjon igaz-e? Hiszen ébren vagyok, nem álmodtam; úgy van, sinai biradalomnak örököse Sivénus. Ime, a titok. Már utban vagyok. Szerencsés harc, mely rabságba ejtett. A hol rab vagyok, uralkodom-e? Jó reménység táplál... Ah, indulatim, ne tolokodjatok, elszorítjátok szívemet. (*Aria 3-a.*)

240

1-ma Remény, öröm, kétség, félelem
Bajt vának együtt szivemben!
Most vidám s örül, most fél és rémül
Szivem, és kedvem hül.

245

2-a Kedves társom, édes barátom,
Sivénus *majd* majd király lesz.
Reménység táplál, de a szerencse
Rettent és nagy bajt tesz.

MÁSODIK VÉGEZÉS

ELSŐ KIMENET

Sivénus és Mintheus

SIVÉNUS

250

Hagyj békét, kedves barátom! Semmi tanácsnak helyt nem ad az én fájdalom.

MINTHEUS

Ah, ne hadd magad, nem illik mindjárt kétségbeesni!

SIVÉNUS

255

Hallgass, kérlek, csak a sebemet ujitod! Nemde atyám a királyságot fel nem vállalja? Nemde hitével pecsételte, hogy Sinaországnak igaz örökösét ma előállítja? Mit reménylhetek tehát immár? Porba esett pecsenyém, elhanyagolt ügyem, nincs semmi gyámolom.

MINTHEUS

Elég gyámolod a te erőseged. Midőn kihülsz a királyi székből, mutasd meg, hogy náladnál méltóbb senki belé nem ülhet.

SIVÉNUS

260

Véled-e, hogy azon törődöm? Megérdemlenni iparkodtam, benne ülni soha sem kívántam. Birja akárki, azért falba nem töröm a fejemet. De hogy Lisin-gust, szóbeli barátomat, életem istápját elszalasztom, az sértegeti szívemet, komorítja kedvemet. Gondold meg tenmagad, ki a mi nyájasságunkban gyönyörködtél, ha tűrhető-e az én állapotom?

MINTHEUS

Szánakodásra méltó vagy, megvallom nagy csapás esett rajtad; de mindazonáltal... (*Involat.*)

SIVÉNUS
265 Isten hozzád.

MINTHEUS
Hová?

SIVÉNUS
Távol inné, valamennyire bátor nem lehet itt ezután semmi békeségem.
Eltűnt boldogságunk képe szemeim elejbe vetemednék szüntelen. Eszembe
270 jutna minden szempillantásban, hogyan estünk egymás kedvébe, miképpen
egyet értettünk, ezek a nyájas beszélgetések, amazok az hűségnek bizonyos
jelei mind akkor előttem forognának. Micsoda fogadásokat tett? Hányszor
megmutatta? És ettől megváljak? Ah, távozzál tőlem!

MINTHEUS
Hová sietsz?

SIVÉNUS
275 Elbujdosom Sinából. Kedvezett hajdonban, most ellenem támadt. Ah, her-
czeg!

MÁSODIK KIMENET

Ulanius és az előbbiek

SIVÉNUS
Láttál-e náloznál nyomorultabb embert a föld hátán? Hol van Lisingus?
Tudja-e balszerencsémet? Mint bírja magát?

ULANIUS
Szánakodik rajtad, keserves sorsodon elájult.

SIVÉNUS
280 Merő álomlátás volt minden reménységem; cselet vetett az álnok szerencse,
kedves barátomat elcsapják kezemről.

ULANIUS
Azt el nem hitethetem magammal.

SIVÉNUS
Bár igaz ne volna! De igenis...

ULANIUS
285 Megelégszik ő teveled, és hogy hozzád való hűségét tudjad, hamindjárást úgy
maradnál is mint az ujjom, soha ő te mellőled el nem állana. Tetőtől fogva
talpig ismérem én őtet, hidd el, veled egy szív és lélek.

SIVÉNUM

290 Bezzeg! Ám ha megtudja sorsomat, talán füstbe megy minden barátság. Oda a nagy reménység, szárnya szegett híremnek-nevemnek, elkapják a koncot előlem. Valljon nem csügged-e meg, ha meghallja? És én így Lisingust elsza- lasztván, hazámat egyszersmind veszni hagyjam? Ah, méltatlan volnék, ki a napfényt nézzem!

ULANIUS

Ki tehet róla? Vakmerőség ily nagy hab ellen küszködni.

SIVÉNUM

Teszek én, hogy tovább ne ragadjon, míg közel vagyok a parthoz, visszaúszok. Eltökéltem magamban, hátat fordítok Sinaországnak.

MINTHEUS

De hová?

ULANIUS

295 Miért?

SIVÉNUM

Ahol semmi vigasztalást ne találjak: hogy ott panaszban, bágyadásban, keser- gésben megdermedjek.

MINTHEUS

És Lisingust, hív társodat így elhagyod?

ULANIUS

Legalább víg búcsút végy tőle!

SIVÉNUM

300 Ne kinozzatok, inkább elkiseríteném! Lelkemet kiadnám színe előtt.

HARMADIK KIMENET

Ulanius és Mintheus

MINTHEUS

Kedves pajtásom, könyörülj Sivénuson: vidd hírére Lisingusnak s az atyjának az ő keserves állapotját! Rávigyázzatok, ki tudja, mire viszi még végtére a nagy fájdalom?

ULANIUS

Hát neked miért nincs rá gondod?

MINTHEUS
305 Ah, ha kitelhetnék tőlem! De mit tegyek? A nép ismét fellázad, oda kell sietnem.

ULANIUS
Ugyan ki zendéti annyiszor fel? Még meg sem pihent, már is patvarkodik.

MINTHEUS
Se fejét, se lábát nem tudom a zenebonának; nem késhetek...

ULANIUS
De miért sietsz oly gyorsan vesztedre, készakartva tűzbe ugrol? Ah, vakmerő.

MINTHEUS
310 Nem magam kényén járok. Alsingus parancsolja, meg kell neki lenni.

ULANIUS
Alsingus? Kicsoda az?

MINTHEUS
Aztonaz, ki engemet kis koromban felválolt, ápolgatott és emberré tett. Nem szült ugyan, de atyám helyett dajkám s gondviselőm volt, azért rossz fia nem vagyok, mindazonáltal véretem is illik érette kiontanom.

ULANIUS
315 (Ki látott ily vitéz hiv lelket?)

MINTHEUS
Isten veled!

ULANIUS
Hallod-e?

MINTHEUS
Parancsolj!

ULANIUS
320 Reád bízom életedet. Tudjad, hogy egyszersmind fejemmel játszol, ha elessel. Szemessen járj, vaktába neki ne menj! Kár volna deliségedért, inkább veszszén oda az egész ország.

MINTHEUS
Édes kincsem, barátom, féltheti-e így atya a fiát? Ezen bús gondod, rajtam szánakodó orcád bőven bizonyítják, mely igazán kedvelsz.

ULANIUS

Annál is inkább vigyázz magadra!

NEGYEDIK KIMENET

Ulanius és Lisingus

ULANIUS

325 Aha, szeles Ulanius, nem titkolhattad-e szeretetedet? De valljon vétek-e igazat mondani? Legalább oly melegében ki nem kellett volna táolnom. Igen mohón kimutatám fogam fejrét. De mit tehetek róla? Csak kigyukik a vasszeg a zsákból.

LISINGUS

330 Igy tudniillik nem gondolsz velem. Jó tanácsra, segítségre soha nagyobb szükségem nem volt; legalább szánakodnál rajtam.

ULANIUS

Büntelen pirongatsz, bátyám, talán jobb szót adnál, ha látnád, mely igen gyöttri szívemet a te sorsod.

LISINGUS

335 Segélj hát rajtam! Nem tudom mi tévő legyek. Mint a vízbehaló ember egy szempillantásban százfélé is kapok, ismét megbánom, és így midőn ezer kételkedések gödrébe vergődöm, szédeleg a fejem, izzad homlokom és csak idestova haboz az elmém. Semmire sem mehetek.

ULANIUS

Ide hallgass! Ha én neked volnék, egynéhány rend írásban és ezt tisztán, igazán mind tudtára adnám atyádnak. Szeret ő téged, és nem akarja, hogy egész életedet ily bubánatba sellyeszsed.

LISINGUS

340 Jól van, ráállok tanácsodra. Te azonban a követeket igazítsd hozzám; én mindjárt a pennához fogok.

ULANIUS

Csak láss hozzá! Megyek.

LISINGUS

Jöszte, míg a követ visszatér, mit tegyek, ha Leángus rákényszerít?

ULANIUS

Menj hozzá és kérjed, ne siessen veled, halaszsa egy kevésé kegyelmét.

LISINGUS
345 Gyerünk együtt! De mivel palástoljam? Szándék ...jam? Nem tanácsos.
Istenem! Mit feleljek?... Hát késik Sivenus... előjönne.

ULANIUS
Által elődbe kerülni.

LISINGUS
Tehát láttad te őtet?

ULANIUS
Láttam.

LISINGUS
350 Mit csinál?

ULANIUS
Szaladásra készül.

LISINGUS
Az istenért! Valljon miért?

ULANIUS
Azon félt, hogy a te fájdalmad és tulajdon gyötrelme a világból ki ne végezze.

LISINGUS
Elment-e már?

ULANIUS
355 Nem tudom.

LISINGUS
Nem tudod? hát úgy... hitetlen! Távozzál szemem elől; semmi hiveség, egy
szikra atyafiui szeretet, egy pénzárú emberség nincsen benned!

ULANIUS
Büntelen korpázod szegény fejemet. Ennyi szorongatás közt azt sem tudom
fejemen állok-e vagy lábomon. Egy pénz áru emberséget nem hagysz rajtam.
360 Éretted magamról is elfeledkezem, és ezzel köszönöd meg? Maradj magad-
nak, ha így bánol velem.

LISINGUS
Ah, nem úgy! Megbocsáss édes ecsém! Eszem hire nélkül jára nyelvem;

magam sem tudám, mit mondék. Tovább is el ne hagyj! Vigyázz, hogy Sivénust el ne szalaszszuk! Tekintsd gyász állapotomat, könyhullatásomon essék meg szived!

ULANIUS

Megcselekszem. De máskor így ne hértelenkedjél, nyelvedet rövidebb pórázra fogd!

ÖTÖDIK KIMENET

Leángus és Lisingus

LISINGUS

Ha Sivénust elszalasztom, Istenem, hova legyek? Keserves ügyömet ki...
(*Involat.*)

LEÁNGUS

Lisingus, mindeddig szivemben tiszteltelek, becsültelek. Mai nap nyilván mindenek láttára külső hódulással, fejem hajtásával ezen roppant országban második személynek, fővezérnek esmérlek. Az sinai égnek ragyogó csillagi között fogsz ma tündöklenni. A királyi méltósághoz legközelebb...

LISINGUS

Igen nagyra héjazsz, Leángusom! Bátor az ország kormányát kezedbe adta az Isten, de mindazáltal azt reád nem bizta, hogy a mások akaratját sértegeds, s egyebek kedvét kényedre hódítsad. A szivet semminemű törvény nem kötheti. Amint nekem tetszett, én elintéztem dolgomat. Azért más más csillagot keress az égnek világosítására! Isten hozzád!

HATODIK KIMENET

Leángus, azután Sivénus

LEÁNGUS

Utra kellene hoznom Lisingust, igen tévelyeg; a mint látom még tudatlan a dologban. Nem, hadd legyen csüggőben! Minekelőtte Tatárországból érkeztek a segítség, nem tanácsos dobra ütni. (*Servus venit.*) Mit hoztál? Adsza a levelet! Takarodjál! (*Non videt Leangum.*) (Lisingus magához hivat, de irtó-zom elejbe..., megyek... de valljon elfülelhetem-e kérését? Megszeghetem-e csak... parancsolatját is?)

LEÁNGUS
385 Legyen hála a felséges Istennek! Ime már kigázlottam belőle, partra jutottam!
A tatár fejedelem már egyszer érkezett.

SIVÉNUS
(Lisingus kívánja, menjünk... De az atyám! Megvárom, vidámulj orcám,
észre ne vegye szívem háborgását!)

LISINGUS
Hallod-e, Sivénus? (A jó Isten hozta ide.)

SIVÉNUS
390 (Mit mondjak neki? Mivel mentsem magamat?)

LEÁNGUS
Ah, uram! (*Flectere vult.*)

SIVÉNUS
Az Istenért! Atyám, mit cselekszel?

LEÁNGUS
Nem vagyok többé atyád.

SIVÉNUS
395 Miért nem? Könnyeznek szemeid! Hová legyek? Szerencsétlen fejem, talán
én vagyok ere ezen forrásnak, mely szemedből csurdogál?

LEÁNGUS
Nekem fiam már nincsen.

SIVÉNUS
400 Jó! Értem! Által látom, idegennel összeszótt barátságom epeszi szivedet.
Megbocsáss, nem tagadom, Lisingus velem egy szív és lélek. Ha ez véték,
megvallom bűnömet, de valljon ki láthatná őtet, hogy egyszersmind ne szeret-
né? Minden nélkül inkább elleszek, de jó barát nélkül, mint a jó házi kenyér
nélkül, óh egek, nem élhetek.

LEÁNGUS
Nem panaszlom, bizvást kedveld, illendő, hogy hív társodnak kényére járj.

SIVÉNUS
405 Ah, atyám, csak szóval tartasz; büntelen kesergetsz. Jól tudom, s tudtam már
régén, hogy te Lisingust a sinai birodalom örökösének segítőül és mintegy
országgló társul elszántad.

LISINGUS

Elszántam, és te vagy fiam az az örökös.

SIVÉNUS

Én?

LISINGUS

410 Te vagy, és nem más. Én téged, midőn testvéridet a dühös nép feldarabolta, megtartottalak, és mindeddig titkon neveltelek. Ezen birodalmat számodra kormányoztam. Alig vártam olyan időt, melyben királyi székedet, tulajdon méltóságodat kezedre bízhatnám. Ime, eljött az a kívánatos nap, már örömezt meghalok!

SIVÉNUS

Én? ... Meg nem csalsz?

LISINGUS

Nem! Te Soenvangus vagy, nagy Livániusnak utolsó szülött fia.

SIVÉNUS

415 Hát az ország?

LISINGUS

A te örökséged.

SIVÉNUS

Lisingus?

LEÁNGUS

A te helytartód.

SIVÉNUS

420 Oh, kedves Barátom! Oh, áldott nap! Oh, véletlen szerencse! Boldog változás! Hirévé adom Lisingusnak...

LEÁNGUS

Hova sietsz?

SIVÉNUS

Lisingushoz.

LEÁNGUS

Megállj! Ha engem szeretsz, ezen állapotban sokat magadat ne fitogasd, csinján járj, zabolán tartsd indulatidat, és gondold meg, hogy...

SIVÉNUS

425 Ah, ne tartóztass! Lisingusnak könybe lábnak szemei.

LEÁNGUS

Megvigasztalom én ezen örvendetes hirmondással. Te azonban, míg a tanács,
a papi rend és fővezérek a templomban összegyűlnek, otthon maradj, reám
várj! Készítsd azonban szivedet nagy gond és súlyos terh' viselésre. Vedd jól
eszedbe, fiam, hány népnek leszesz ma vagy atyja, vagy kegyetlen vérszopó
430 tyrannusa, hány országot nyomoríthatsz meg, vagy boldogíthatsz. Gondold
meg, hogy mindenek reád fogják szemeiket függeszteni! Célja lész ma az
egész világ itéletének. Tudd meg, hogy az alattvaló nép királyának mint jó,
mint rossz példájához hozzá szokta erkölcsét szabni. Írd az homlokodra, s
435 véd mélyen eszedbe, hogy noha a földön nincsen, de vagyon az égben egy
főbíró, kinek a reád bizott birodalomnak kormányzásáról számot fogsz adni,
a ki valamint felmagasztalja azokat, kik ő helyette a földön uralkodnak, úgy
letaszítja a polczról azokat, kik törvénytelenül országlonak.

SIVÉNUS

Úgy, édes atyám! Atya, jó példa... minden leszek... meglátod... Ah, ki nem
mondhatom rövid szóval! Lisingus... királyi pálcza... jó téteményid... nem
440 fér mind a nyelvemre.

LEÁNGUS

Ne törekedjél, én királyom, mind által értem! Szemed, szived, egész tekinte-
ted minden szónál ékebben kimagyarázza.

SIVÉNUS

Ah, ne mondj királyodnak, fiadnak hívj! Ezen névben inkább dicsekedem. Mi
volnék nálad nélkül? Te egyedül atyám, jótevőm, tanítom, jóakaróm, dajkám,
445 mindenem voltál. Sokkal tartozom: tisztelet, szeretet, hívtség...

LEÁNGUS

Hallgass, fiam, elég már; nem bírja szivem.

HETEDIK KIMENET

Sivénus, azután Mintheus

SIVÉNUS

Lehet-e a világon nagyobb öröme valakinek? Ujul a szivem! Elfelejttem
minden bánatomat! Kiugrik a bőréből Lisingus, ha meghallja.

MINTHEUS

Barátom, magad vagy-e?

SIVÉNUS
450 Egyetlen egyedül, mit akarsz?

MINTHEUS
Csudatörténet! Ki hitte volna? Álmomban sem tűnhetett volna eszembe.

SIVÉNUS
Mi történt?

MINTHEUS
Sinai birodalomnak már kitudódott az örököse.

SIVÉNUS
Ki repétette oly hamar füledbe?

MINTHEUS
455 Hát néked ki sugta meg?

SIVÉNUS
Leángus hozá hírét.

MINTHEUS
Juthatott volna-e csak eszed ágába is, hogy Mintheus a te királyod?

SIVÉNUS
Mit mondasz?

MINTHEUS
Hiszed-e, hogy én, Livániusnak édes fia s örököse vagyok?

SIVÉNUS
460 Te-e?

MINTHEUS
Én, ne kételkedjél, én, Mintheus. Ezen véletlen szerencsét, hogy mennél hamarabb tudodra adnám, lélekszakadtában siettem. Vélttem, hogy első hírmondó leszek, de mivel már tudod, engedd, hadd lóduljak máshová, a hol jelen kellennem.

SIVÉNUS
465 Jöszte! Ki mondotta, hogy te Soenvangus vagy?

MINTHEUS
Az öreg Alsingus...

SIVÉNUS

Az, alig ismértelen kisded korodban...

MINTHEUS

Ismértelen gyermek gyanánt tartott, hogy titkon maradnék, rokonomat, annak valóságos billegét, sőt nevemet is iménten kinyilatkoztatta. Isten hozzád!

SIVÉNUS

470 Egy szóra! De ugyan hogyan hallgathatott Alsingus mindeddig?

MINTHEUS

Alkalmatos időt várt, hogy minden zenebona s veszdelem nélkül nékem tulajdoníthatná az országot mint saját örökségemet.

SIVÉNUS

Mi oka, hogy éppen ma járna annak végére?

MINTHEUS

475 Mert éppen ma imádták s kínálták Leángust az országgal, elejét kellett venni, hogy idegen kézre ne kerülne. Oh ha látnád, miképpen tapsol, hogyan tolkodik a nép... De igen bátran kifecsegem a titkot. Isten hozzád! Ha tovább kések, talán ismét felzajdul a nép, sietnem kell. Jöszte, hadd öleljelek meg, akármire vezérel az Isten, kedvemből ki nem vetlek!

SIVÉNUS

Csak két szóra!

MINTHEUS

480 Egyre sem. Isten hozzád!

NYOLCADIK KIMENET

Sivénus és Lisingus

SIVÉNUS

Irgalmas Isten! Mi dolog ez? Ki vagyok én? Soenvángus-e, Sivénus-e? Lábon álllok-e vagy fejemen? Atyám hiteget-e, vagy a barátom csal meg?

LISINGUS

Ah, édes társom, kedves barátom, én királyom! Most már bizton enyimnek hílak.

SIVÉNUS

485 (Boldogtalan, mit mondjak? Ha szólok, kést ütök szívébe.)

LISINGUS

Senkivel ma meg nem cserélnék. De neked miért komorodik kedved?

SIVÉNUS

(Be nagy kin!)

LISINGUS

Mi lelt, kérlek? Ki szegte kedvedet?

SIVÉNUS

Kedves barátom vagy, meghalnék érted.

LISINGUS

490 Szólottál-e atyáddal?

SIVÉNUS

Szólottam.

LISINGUS

Mondotta-e, hogy Soenvangus vagy te?

SIVÉNUS

Mondotta.

LISINGUS

Hogy én utánad legfőbb személy s helytartód vagyok?

SIVÉNUS,

495 Azt is mondotta.

LISINGUS

Tehát miért epeszted szivedet? Ily szerencsés állapotban mit fonnyasztod magadat? Mi oka, hogy szavadat sem vehetem?

SIVÉNUS

Ah kedves lelkem, barátom, arra születtem, hogy kinlódjam. (*Aria 4-a.*)

Post actum 2-um.

500

Oh, álnok szerencse, miért kinzod szívemet?
Ily setét felhő homályba kerítéd kedvemet!
Im gyászba borult örömöm napfénye,
Elhervadt szívem zöldelő reménye,
Oh, álnok szerencse, így csalod hívedet!

Kiestem jussomból, királyi székeimből,
 Másra jut országom, elveszik őszömtől,
 Más kézre kerül szerelmem Lisingus,
 Fáj szívem s bágyad, fogy kedvem s lelke bús,
 Te társom s országom, kikoptam mindenből.

HARMADIK VÉGEZÉS

ELSŐ KIMENET

Lisingus, azután Sivénus katonával

SIVÉNUS

Lisingus! Hála Istennek, hogy már egyszer rád akadtam!

LISINGUS

510 Hová sietsz, mi szorongat? Ezen sok katonát mi végre?

SIVÉNUS

(*Ad milites.*) Vitézek! Im, ezen kedves társomat reátok bizom mint legdrágább kincsemet; oda a vár szegletébe, abba a nagyobbik torony rekeszébe, a hol a viz mossa, vigyétek el! Mint a két szemeteket, úgy őrizzétek! Menj velek édes kincsem, barátom; semmi bántásod nem leszen; ott várj, míg megfordulok,
 515 nem soká késem.

LISINGUS

Én Sivénusom! Ah, egek! Fejem vesztét érzem! Micsoda fergeteg támad reám! Te is elmész? Egyedül hagysz?

SIVÉNUS

Ne fontolódjál! Látod, a nép ismét fegyvert fogott, ellepte a várost, minden utakat elállott. Egy valakit erőszakkal be akar tolni a királyi székbe. Mindjárt
 520 itt leszek.

LISINGUS

Vagy itt maradj, vagy engedd meg, veled együtt tüzre vasra mehessek; nálad nélkül élni nem akarok, veled halni kész vagyok.

SIVÉNUS

Ne kettőztesd veszélyem, ha engem szeretsz! Míg te életben lész, vagyon ki kedvéért ójjam magam az haláltól; ha el találnál esni, talán magam végére járnék életemnek. Úlj vesztég!
 525

LISINGUS

Óh, egek, én itt üljek, és a te veszedelmedet hón alá kulcsolt kézzel itt szemléljem? Te én érettem kardra vessed drága fejedet?

SIVÉNUS

530 Ne félj azon! A várnak a nagyobbik kapuját ostromolja a kesergő nép; ott bokrosan összegyül és agyarkodik. Általellenben azon a kapun, mely a vízre visz, hirtelen rajtok ütök; nem nagy dolog lesz elszéleszteni a fejetlenlábokat... Mit sopánkodol? Jó szívvvel légy.

LISINGUS

535 Igen forgandó a szerencse kockája, vajmi hamar vakra fordul! És én, ki nálad nélkül nem élhetek, halálotat elevenen nézzem? Utolsó húségemet meg se mutathassam? A te halálot az én életem legyen, kiért mindenkor kész voltam százszor meghalni.

SIVÉNUS

Kedves szemeim, ha nem sirtok, kővé vált a szívem!

MÁSODIK KIMENET

Lesingus és Leangus az őrállókkal

LISINGUS

Segíjétek, oh egek, Sivenust! Hordozza a jó Isten békével kedves barátomat!

LEÁNGUS

Mi háborítja úgy fel szivedet, Herczeg?

LISINGUS

540 Hát te, uram, mit déllesz itten, mintha mind jó rendben volna a dolog? Az egész város feltámadt, fegyvert fogott minden nép, a királyi vár már-már feladó-félben vagyon; új királyt akar...

LEÁNGUS

Lassan, lassan, ne indíts lármát Lisinus! Mindent elrendeltem. Még nem égett éppen a körmünkre.

LISINGUS

Ah, hogyanmiképp?

LEÁNGUS

545 Kérésemre roppant tatár sereget küldött atyád, iménten érkezett el, már a várhoz közelget.

LISINGUS

Ugyám, de bezzeg, ha azonban az adázó nép ellepi a várat, késő lesz a vásár; boszút talán állhat rajtok, de meg nem oltalmazhatja.

LEÁNGUS

550 Válogatott vitézek őrzik a kapukat, Mintheus a vezérek; az ő hűségére bátran bizd rá magadat.

LISINGUS

Miért sietett tehát nyakra-főre Sivénus, hogy ellenek álljon?

LEÁNGUS

Hogy ellenek álljon? Merre ment?

LISINGUS

Az uton, mely a víz felé vezet, hátol akar rajtok ütni.

LEÁNGUS

Utána vitézek, tartóztassátok meg!

LISINGUS

555 Ah, úgy kell! Csak hamar lóduljatok!

LEÁNGUS

Be nehéz a vitéz ifjat zabolán tartani! Forr benne a vér, szembekötte neki megy a veszedelemnek. És erre legyen legelőszér is gondod, Lisingusom, midőn a kormányon fog ülni Sivenus, hogy ne hértelenkedjék; reményilem jobb mestere leszesz nálomnál.

LISINGUS

560 Ha az Isten arra segít, azon leszek...

LISINGUS

Soha inkább nem kedvezett az ég, minden szélvész lecsillapodott, már part mellett evezünk.

LISINGUS

Könnyebbedik a szívem, ismét életre hoztál.

HARMADIK KIMENET

Leángus, azután Ulanius

LEÁNGUS

565 Halljátok-e!... Ha még a templomban együtt vannak a főrendek, egy valaki hozzá hírét. Esztendőnél hosszabbnak látszik minden óra!

ULÁNIUS

Hová legyek? Ah, Leángus!... Hol bátyám? Kérlek, oltalmaz!... Szaladjunk!

LEÁNGUS

Ahá, nem szégyenled királyi véredre ily asszonymódra rettegni, lármáskodni?...

ULÁNIUS

570 Méltó a te bátorságod dicséretre; de bezzeg, ha a dühösködő népnek körme közé esünk...

LEÁNGUS

De ugyan félhatsz-e ezen keréttett várban, holott vaskapukkal, aczállal, érczel be vagyon zárva?

ULÁNIUS

575 Be vagyon zárva? Oh, egek! Ime, ezen szemeimmel láttam, mintha esztregán hajtának, úgy tódul be förtessen a nép.

LEÁNGUS

Hát az őrállók?

ULÁNIUS

Senki kezét sem mozdítja, írmagul sem találnál csak egyet is, a ki ellent állana. Csak egy kard vagy egy kopja segítségünkre nem fordul.

LEÁNGUS

Hát Mintheus mit csinál? Valljon mi történt vele?

ULÁNIUS

580 Mintheus tudja, mit cselekszik, rövid idő alatt a királyi székbe ül.

LEÁNGUS

Mintheus? Mit beszélsz? Valljon Mintheus-e az én fiam?

ULÁNIUS

Hát nem tudod, hogy Mintheus ezen pártütésnek feje? Ó gyullasztotta reánk az egész várost.

LEÁNGUS

Hatalmas Isten, mit hallok!

ULÁNIUS

585 Eredj már, higj annak a mézes beszédnek, annak a mosolygó tekintetnek. Oda vagyok! Segélj Isten! De közelget, szaladjunk! Már itt van.

NEGYEDIK KIMENET

Míntheus és az előbbiek

LEÁNGUS

(*Evaginat gladium.*) Ah, hite szegett!

MINTHEUS

Mit akar az a mezítelen kard?

LEÁNGUS

No te istentelen pártütő, háládatlan!

MINTHEUS

590 Uram, nekem szól-e a levél ezen szép titulusokkal?

LEÁNGUS

Ezt érdemlettem-e tőled? Így hálálok meg jótéteményeimet? Hogy mertél hitetlen az ország után ólálkodni? Nem kopik benne körmöd, nem; él még Leángus. Soha lábodat a királyi székbe nem teszed, előbb fejedre járok, mintsem azt lássam. Érzeni fogod igaz haragomat, ki így megtapodtad jóvoltomat.
595 Miglen mozog bennem a lélek, első gondom léssen, hogy reménységed se lehessen hozzá.

MINTHEUS

De az Istenre kérlek, legalább hadd szóljak egyet.

ULÁNIUS

Ne fojtogasd oly hértelen, ki tudja, micsoda mentsége lehet.

LEÁNGUS

Nincsen semmi mentsége is az hitelenségnek.

MINTHEUS

600 Engem Svenvangusnak mondanak lenni. A köznép azt éppen elhitette magával, és ha én elejét nem vettem volna...

LEÁNGUS

És te hiteszegett vezére voltál?

ULÁNIUS

De kérlek, ha minden szavára letorkolod, hogyan...

MINTHEUS

605

Hozzád tanácsot kérni jöttem, mi tevő legyek; lecsillapítsam-e, vagy jobban neki nódítsam a népet?

LEÁNGUS

Ugy van, tanácsot kérsz. De az népet felfegyverkezteted, ellenem vezérléd, a fejedben reád bízott várat néki kitárod.

MINTHEUS

A vár be van zárva, én senkit sem vezérlek, ime egyedül magam jöttem elődbe.

LEÁNGUS

Igaz-e, Ulanius?

ULÁNIUS

610

Ha szemem nem kettőzött, én a kapukat tárva, nyitva láttam, ugyan dült be rajtok a fegyveres nép, Mintheust is közöttök láttam.

LEÁNGUS

No tehát...

MINTHEUS

615

Mind az én szerencsém, mind a sinai birodalom mindenkor terajtd fordult meg. Menj végére a dolognak, az országgal és velem, a mi tetszik, azt cselekedjed. Míg ki nem mondod, ki legyen a király, ime kezekben vagyok, addig el ne bocsáss, kezes leszek érted. (*Deponit gladium.*)

ULÁNIUS

(Vitéz lélek, el nem hagyja magát!)

LEÁNGUS

620

Megvallom, büntelen dorgáltalak, fiam! Megkövetnélek, ha a te ritka erkölcsöd felül nem haladná az én hértelenkedésemet. Mindenkor ugyan becsültelek, de most éppen meggyőzted reménységemet. (*Reddit ei gladium.*)

ULÁNIUS

Mond meg neki legalább, hogy ő nem léssen király.

LEÁNGUS

Nem, azt nem. Jöszte velem, kedves Mintheusom a templomba, ott kimondom a királyt. Te ezen birodalomnak gyámolya és ékessége vagy. Az én gondjaimnak és dolgaimnak édes jutalom vagy, de király, megvallom, nem vagy.

ÖTÖDIK KIMENET

Ulanius és Mintheus

MINTHEUS

625 Reményilem vala, hogy királyságra kapván, téged is elősegíthetlek; de bezeg...

ULÁNIUS

630 Ha király nem vagy is, méltó vagy barátom, a kihez tapasztalt hűségemet ezután is megmutassam. Nem szükölködik az a forgandó szerencsének bizonytalan ajándéki nélkül, a kit a természet így felékesített. Az egész világ birodalmáért fel nem cserélném a te erkölcsidet.

MINTHEUS

Annál nagyobbra tartom ítéletedet, mennél ritkább, a ki érdeme szerint becsülje a jó erkölcsöt.

ULÁNIUS

Menjünk a templomba, Leángus reánk vár!

MINTHEUS

Eredj te előre Sivénussal együtt, mindjárt inadban leszek.

ULÁNIUS

635 Sivénus a váron kívül lódula iménten, oda, ahol a vár bástyáit mossa a víz, hogy a pártütőket hátra verje. Isten tudja, mikor jó vissza.

MINTHEUS

640 Ah, gondatlan! Én oly nagy bajjal száján tartom a versengő népet, önnön magamat zálogba vetem s kezessé teszem érette, ő ismét felberzeszti habahurjádokodván magát veszélybe ereszti. Engedd, barátom, hadd menjek segítségére, talán eddig szoros neki a kapcza.

ULÁNIUS

Tehát engem Silvénusért gyámoltalan itt hagysz?

MINTHEUS

Sivénus a dühös nép villogó fegyvere közt a lelkét markában hordozza, tenéked semmi bántásod itt nincsen.

ULÁNIUS

Most látom, miképpen kedveled Sivénust.

MINTHEUS

645 Igazán szeretem mint jó barátomat. Most vagyon ideje, hogy megmutassam hűségemet.

HATODIK KIMENET

Ulanius egyedül

ULÁNIUS

Ha valaki esztelenségnek tartja az igaz szeretet szelének neki ereszteni a vitorlát, tekintse Mintheus hűségét, és bizvást hányja szememre hozzá való kedvemet.

HETEDIK KIMENET

Leángus katonákkal és Lisingus

LEÁNGUS

650 Ahá, hitetlen korcsosok, most kell-e hiremmé adnotok ily nagy veszedelmet, mikor már a körmömre égett? Noszsa, jertek utánam, Sivénust oltalmazzuk...

LISINGUS

Ah, haszontalan, késő a segedelem! Oda van!...

LEÁNGUS

Micsoda?

LISINGUS

655 Sivénus. Ah, kincsem, barátom! Elesett.

LEÁNGUS

Hihető-e? Ki látta?

LISINGUS

Ezen szemek! Ah egek, ezen szerencsétlen szemek! Én a torony tetejéről... Jaj, nekem!... Láttam, mikor elszánta magát, rajtok ütött... reménylette, hogy... eleget iparkodott... Ah, nem mondhatom ki.

LEÁNGUS

660 Meghül a vér bennem.

LISINGUS

A fürtös seregbe bevágta magát... Környülvették, társai elszélyedtek, magát

665 hagyták. Mit tegyen? Egy kis csónakba ugrik e partról, el nem hagyja magát, egyedül mindnyájokkal szembeáll. Végére erőt vesz a sokaság, hajóstól együtt elsellyeszti. Így mindenfelől elnyomatván, dárdákkal által s meg által verék. Most a vérével festett víz hányja-veti holt tetemét.

LEÁNGUS

670 Fiamnak ily iszonyú pogány veszte leüt lábomról. Kővé válik a szívem. Ah, sinai nép, odavan királyom, füstbe ment annyi esztendei bús gondom, dajkálkodásom! Mostoha, ah mostoha szerencse, azt érdemeltem-e, hogy ily sulykot verj megaggott, ősz fejemhez? Ez-e jutalma annyi esztendeig Istenemhez, hazámhoz viselt hűségemnek? Ah, Soenvangom, mi hasznod jobbágyodnak atyai gondviselésében? Az országgal kínáltak, éretted megvetettem, saját egyetlen egy szülött fiamnak, éretted csorbát metszettem. Ah, édes vérem, kedves fiam! És mégis... (*Aria 5-a*).

675 Ah, ne szegd kedvemet,
Meg ne vesd szívemet,
Én kincsem, Míntheus, Ulaniust.
Szerencsés lélek,
Kinek így történt barátját kedvelni,
Hív társát szeretni,
680 Kedvét lelteni.

Ah, szívem el ne hagyj,
Hozzád jó kedvem nagy,
Életem istápja, s gyámolya vagy.
Ah, vajmi félek,
685 Tudván, mely gyakran elfordul a vakra
Kit vártál az hatra
Az ál koczka!

NYOLCADIK KIMENET

Ulanius és az előbbieik

ULÁNIUS

Oh, Leáng, micsoda hirt mondok!

LEÁNGUS

Tudom; hallgass, kérlek, oda van! Elesett Sivénus.

ULÁNIUS

690 Éppen nem! Él Sivénus, éppen egészen van.

LEÁNGUS
Oh, egek!

LISINGUS
Micsoda Isten őrzette meg?

ULÁNIUS
Hív társa, Mintheus érette harczolt, megvédelmezte.

LEÁNGUS
Mi mondasz?

695 LISINGUS
Valóban igaz-e?

ULÁNIUS
Valamint engem itt látsz. Éppen jókor érkezett, már csak egy hajszálon függött élete, a vérszopó hóhérokat szélylyelverte, a vízből kiragadta.

LEÁNGUS
Jertek barátim, teljességgel szabadítsuk meg.

700 ULÁNIUS
Nem szükséges, utána a tatár sereg, előtte a királyi vár vagyon. Mintheus a népet meggyőzte, észrehozta, egészen megváltozott, megszelidült, kezét sem emeli. Egyedül csak királyt kíván, akárki legyen az.

LEÁNGUS
De hol Sivénus, nem nyugszik szivem, mig nem látom.

ULÁNIUS
Ime, most jön, nézzed!

UTOLSÓ KIMENET

Mindnyájan

705 LEÁNGUS
Jöszte, életemnek gyönyörúsége! Ősz fejemnek gyémántja, öregségemnek gyámolya, jöszte, én királyom!

SIVÉNIUS
Fiadnak mondj, édes atyám, nem királyodnak! Nem illet engem ez a méltóság. A királyi széket, megszabadítómnak sajátját ne tulajdonítsad nekem. Ime, Mintheus, ez az igaz örökös; bőven megbizonyítván ezt az ő erkölcse.

LEÁNGUS
710 (Dat illi chartum:) Olvasd, és lássad, ha vagyon-e valakinek oly jussa hozzá,
mint tenéked.

SIVÉNUM
Ki írta ezt?

LEÁNGUS
A te édes atyád, Livanius.

MINTHEUS
(Valljon tehát ki vagyok én?)

SIVÉNUM
715 (Legit) „Tudjátok meg, népek! Az én fiam Sivénus neve alatt életben va-
gyon... Azon vitéz hívségnek, mely őtet megtartotta, bizonyosága vagyok én
magam: Leángus az a vitéz. Annak higgyetek.”

LEÁNGUS
Mégvagyon tehát a dolog.

SIVÉNUM
720 Szakad a lelkem, tompul az elmém, elbámul minden érzékenységem! De
valljon látod-e ezt a királyi gyermekre való véres öltözetet? (*Miles ei porrigit
vestem.*)

LEÁNGUS
Jaj, mi forog szemem előtt! Honnan jött ez a te kezvedbe?

SIVÉNUM
Majd megtudod! Nem ebbe volt-e öltözve Soenvangus, midőn a pártütők
felkonczolták?

LEÁNGUS
Ah irgalmas Isten! Nem volt.

SIVÉNUM
725 Hogyan, miképp?

LEÁNGUS
Mert az én saját fiam volt ez.

SIVÉNUM
A te fiad? Ki öltöztette ezen ruhába?

LEÁNGUS

Én magam, én ezen szemekkel láttam, midőn lelkét kiadta éretted. És ugyan-
az vala az a fortély, mely az országnak igaz örökösét megtartotta.

SIVÉNUS

730 Ah, vitéz hiveség, ritka kegyesség!

LISINGUS

Oh, ki hallotta mását ezen erkölcsnek? Látott-e a világ ilyen példát?

SIVÉNUS

Tehát ennyibe került ő tenéked, hogy...

LEÁNGUS

735 Elég, hallgass, ... ne homályosítsátok el ily gyászemlékezettel ezen örvedetes
napnak ragyogó fényességét! Ezen atyai szemek nem nézhetnek ama ruhára!
Az a piros vér által s meg által járja a szivemet. Mintha most is látnám ártatlan
magzatomat az istentelen hóhérok lábai alatt fetrengeni. Szemem előtt forog,
miképpen nyújtja gyenge kezecskéit, hogyan szabódik és segítséget kér sirásá-
val. Látom, micsoda hóhérmódon mérszárrolják kisedet fejét, nyakát az ártatlan
báránykának.

MINTHEUS

740 (Nem titkolhatom tovább.)

LEÁNGUS

Keserves halálának gyászpompája még most is...

MINTHEUS

Atyám, ah szerelmes atyám! Ne keseregj, ime a te fiad!

LEÁNGUS

Az én fiam?

MINTHEUS

745 Én vagyok a te édes fiad. A vén Alsingus életben megtartott engemet, azt
vélvén, hogy Sinának királyát tartja meg azon ruhában. Ezen ne kételkedjél!
Ime nézzed, ezen sebhelyek tanubizonyságot tesznek. Édes szülöm, atyám
vagy te nekem.

LEÁNGUS

(*Scenae incumbit.*) Ah tartsatok... El... á... julok.

ULÁNIUS

Oh, egek!

LISINGUS
750 Felséges Isten!

SIVÉNUS
Ah, barátom, ime, atyámtól megfosztasz!

MINTHEUS
De a királyi székre ily érdemes királyt emelek.

SIVÉNUS
Hadd nékem az én atyámat, tartsd te magadnak a királyi széket!

LEÁNGUS
755 Én fiaim, kedves magzatim, szünjetelek meg! Elhanyagolt öregségem ily nagy
örömet el nem viselhet. Kegyelmes Isten, ki a világ tengelyét forgotod és
az emberi életnek határt szabsz, végezz már felőlem! Fiamat visszanyertem,
királyomat megtartottam, hazámat boldogítottam; már örömet meghalok.
Nem őszült meg hiában fejem! Istennek, hazámnak éltem.

CHORUS: DUETTO.

760 Prima. Ki látta mását,
Ki tudja párját?
Ezen hűségnek,
Vitéz erkölcsnek
Példája nincs.

765 Secunda. Egy vitéz hite,
Honja szerelme
Egész országot
És birodalmat
Igy boldogít.

770 Tertia. Vegyünk jó példát,
Kövessük nyomát
Ezen vitéznek,
Hiv erkölcsének!
Most tapsoljunk!

A MŰ ADATAI

Darabunk kéziratát a zirci Ciszterciendi Főapátság Könyvtárának drámakötete tartalmazta. A gyűjtemény az államosításkor a Veszprém Megyei Levéltárba került, jelzete XII. 2. g. 481. sz. Iskoladramák 1–20. Jelenleg a szöveget (16. sz.) tartalmazó levelek nincsenek meg a kötetben. A

drámát kiadta CZAPÁRY László a ciszterci rend székesfehérvári kath. főgimnáziumának 1892/93. évi értesítőjében a 23–43. lapokon, *Heros Sinensis (Sinai Hős)* címmel. Kiadásunkban ezt a szöveget közöljük.

SZERZŐ – ADAPTÁTOR

A darab Pietro Metastasio *L'eroe Cinese* (1752) c. drámájának adaptációja. A kézirat azonban nem jelzi sem a szerzőt, sem az adaptátor személyét. Az adaptációt ismeretlen átdolgozó művének kell tekintenünk.

FORRÁS

Az itt közölt magyar darab forrása Metastasio jelzett darabja, illetőleg, amire Metastasio is hivatkozik, P. du Halde S. J. *Fasti Monarchiae Sinensis* c. műve. A magyar adaptátor prózában fordítja Metastasiót; szerkesztését felvonásban, jelenetezésben pontosan követi, de az áriákat nem fordítja (tartalmilag a szövegbe olvasztja). Ellenben két verses prólógussal (az egyik jelölése: 1. Aria) és saját rimes áriáival toldja meg a szöveget az I. végezés 4. és 9. kimenete, a II. végezés 8. – utolsó – kimenete, a III. végezés 7. kimenete után és a Metastasioéval nem egészen egyező kóruséval és az ott nem szereplő duettel a III. végezés utolsó (9.) kimenete után, azaz a darab végén. Kiküszöböli a szerelmi motívumot és Lisingából Lisingus, Ulániából Ulánius nevű ifjút alkot. Az érzelmek így szerelem helyett barátságról vallanak, de mivel híven tolmácsolja Metastasiót, az érzelmi áradás helyenként kissé fonákul hat. Ettől eltekintve az érzelmi gazdagság a fordítást is elevenné, pergővé, színessé teszi.

Metastasio *L'eroe Cinese* című drámájának az adaptációja az a latin nyelvű darab is, melyet a szakolcai kollégium 1761-ben *Leangus* címen adott elő (STAUD II. 251). A rendi feljegyzés ezt így summázza: „Leangus, qui ut ultimum Livanii surculum paternis sceptris admovendum servaret, suum filium vulgi furori caedendum obicere non dubitavit.” Az előadás programja is fennmaradt. Ennek alapján ZAMBRA Alajos cikkében (*Metastasio és a magyarországi iskoladráma a XVIII. században*, EPhK 1919.) összehasonlítja a szakolcai latin szöveget Metastasio művével. Megállapítja, hogy a darab jellegzetes iskoladráma-eljárással kiiktatja a női szereplőket, a szerelem érzését a barátságával cseréli fel. A két testvér tatár fogolylánny (Urania és Lisinga) helyett két – nem testvér – tatár ifjú, (Zeilanus és Almansor) szerepel, s a statiszta-szerepek két kínai nemessel bővülnek. E latin átdolgozás a szerkezetet kissé lerövidíti (felvonásonként öt jelenet), de közvetve meghagy némi szerelmi motívumot: Sivenus szereti Zeilanus nővérét, aki apja intézkedése nyomán a viszontszeretett Sivenus felesége lehet. Magyar adaptációnk tehát ezzel a latin szöveggel nem azonos. Szoros azonban a kapcsolat egy *Swenvangus* címmel Kőszegen 1762-ből említett latin nyelvű játékkal (STAUD III. 36.), melynek nyomtatott programja is fennmaradt *Heros Chinensis* címmel. (Lelőhelye: BEK Min. A. 35.) A felvonás-, jelenetszám, a szereplők száma azonos, egyező a jelenetek történése. A szereplők közt Lisingus a Lisius nevet viseli. Így feltételezhető, hogy a kőszegi előadás forrása lehetett magyar nyelvű előadásunknak. Szövege azonban nem maradt ránk.

ELŐADÁS

Az általunk közölt magyar nyelvű darabot Nagyszombatban (Tyrnaviae in Albano) 1763-ban adták elő. (CZAPÁRY, 23.; STAUD I. 219.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Szövegünk CZAPÁRY közlését reprodukálja. Két helyen lapszélhiány miatt töredékes a szöveg, ezeket jeleztük. Központosásban a mai gyakorlatot követjük. A szöveg hangjelölését megtartottuk. A darabban előforduló levél szövegét – mivel a kurziválás kiadásunkban a színi utasításokat jelzi – idézőjelbe tettük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 55 *én rám vigyázz* – énram figyelj
 73 *értetni* – érteni
 97 *elszod* – elveszted, elvesztegeted
 109 *tisztesség nélkül* – tiszttség nélkül
 119 *ne mellezd* – ne kopaszd
 170 *fartatást* – firtatást, faggatást
 190 *farkas kaszára vetettem* – prédára tettem
 203 *taméntlan* – töméntelen, igen sok, itt: nagy, hatalmas
 327 *kigyukik a vasszeg a zsákból* – (kigyakik) kiszúródik, kibukkan
 347 *által* – átall
 358 *büntelen korpázod* – ártatlanul szidod, pirongatod
 371 *hóldulással* – hódolással
 374 *nagyra héjazsz* – fennhéjázol
 383 *elfülelhetem-e* – elereszthetem-e a fülem mellett, semmibe vehetem-e
 402 *kényére járj* – kedvét keresd
 423 *ne fitogasd* – (fitog: magasabb helyen mozog úgy, hogy meglássák) ne mutogasd
 467 *ismértelen* – ismeretlen
 469 *valóságos billegét* – valóságos ismertető jelét
 518 *ne fontolódjál* – itt: ne okoskodjál
 529 *bokrosan* – csoportosan, tömegével
 532 *kockája... vakra fordul* – kockája pont nélküli oldalára fordul
 539 *mit déllesz itten* – mit tétlenkedsz itten
 547 *adázó nép* – dühöngő, kegyetlenkedő nép
 574 *mintha esztregán hajtának* – mintha fenyítéssel hajtának; *förtessen* – fürtösen, tömegesen
 590 *szép titulusokkal* – szép címekkel
 634 *inadban leszek* – nyomodban leszek, követlek
 637 *versengő* – itt: háborgó
 638 *felberzeszti habahurjádokván* – haragra gerjeszti, felingerli hebehurgyán, elhamarkodva
 672 *csorbát metszettem* – megkárosítottam; itt: feláldoztam
 754 *szünjetelek meg* – hagyjátok abba

PROGRAMOK ÉS SZÍNLAPOK

Mínt hogy a programokat és színlapokat a drámák előadási helye szerint csoportosítva a városok betűrendjében közöljük, hasznosnak tetszik, hogy a darabokat kronológiai rendbe szedve itt felsoroljuk.

1700–1776 köztről az alábbi évekből és városokból ismerünk jezsuita iskoladráma játszását bizonyító egykorú magyar nyelvű nyomtatványokat.

1700. április 9. Kolozsvár – *A kényszerű szeretet* (Amor sine amore) (6. sz.)
1702. július 8. Kolozsvár – *Hunyadi Mátyás a csehek királyának veje* (Connubium honoris) (7. sz.)
1714. évfázárón Nagyszombat – Mindszenti Imre: *Izsák konstantinápolyi császár fiának Alexáusnak bosszúállása* (Fraternae in fratrem impietatis ultio in Alexio Isacii imperatoris Constantino-politani filio adumbrata) (13. sz.)
1717. szeptember 5. Nagyszombat – *A szeretet és erősség ritka példája* (Rarum charitatis et fortitudinis exemplum) (14. sz.)
1719. évfázárón Nagyszombat – *A megbüntetett nagyravágyás vagy Stilico* (Ambitio vindicta sive Stilico) (15. sz.)
1725. szeptember Nagyszombat – *A házasság csalárdul elárult istene* (Hymenaeus fraude proditus) (16. sz.)
1729. szeptember Pozsony – *Keresztyén Hercules avagy Dobó István* (Hercules Christianus sive Stephanus Dobo) (25. sz.)
1730. augusztus 8. Nagyszombat – Világi István: *Arsinoe* (17. sz.)
1737. szeptember 3. Nagyszombat – *Az ifjú Theodosius* (Theodosius junior) (18. sz.)
1744. június Nagyvárád – *Szent László, a váradai püspökség alapítója* (Sanctus Ladislaus episcopus Varadiensis author) (23. sz.)
1749. július 15. Nagyszombat – Bartakovics József: *Mózes* (Moyses) (19. sz.)
1753. augusztus Sárospatak – *Fridericus* (26. sz.)
1756. augusztus Kolozsvár – Fríz András: *Kodrus* (8. sz.)
1757. szeptember Kassa – *Nemzetek doktora Szent Pál apostol* (3. sz.)
1758. szeptember 5. Kassa – *Ámán* (4. sz.)
1761. június 7. Kőszeg – *Demetrius* (12. sz.)
1761. szeptember Nagyszombat – *Nehemiás* (Nehemias) (21. sz.)
1762. szeptember Eger – *Joacház* (1. sz.)
1763. augusztus Kassa – *Szent Ambrus püspök* (5. sz.)
1765. szeptember 8. Ungvár – *Idomeneus* (31. sz.)
1766. szeptember 8. Nagyszombat – *Joannes Cantacusenus* (20. sz.)
1766. Nagyszombat – Katona István: *Béla* (22. sz.)
1767. július Kolozsvár – *Meleager* (9. sz.)
1768. Komárom – *Cariolus* (11. sz.)
1768. Komárom – *Maldorinus* (10. sz.)
1768. szeptember 6. Sopron – *Manasszesz* (Manasses) (27. sz.)
1769. május Sopron – *Menoceus* (28. sz.)
1769. június 29. Sopron – *Dosylus* (30. sz.)
1769. szeptember 7. Sopron – *Javangus* (29. sz.)
1776. július Gyöngyös – *Tamerlánés* (2. sz.)
1776. szeptember 5. Nagyvárád – *Caracalla* (Caracalla Getam fratrem perimens) (24. sz.)

1.

JOACHÁZ

Eger, 1762

JOACHÁZ

szomorú játék. Melly Egerben. A' Jesus Társasága Érseki Iskolájának Nagyságos, Tekéntetes, Nemes, Nemzetes Ifjuságától tartatott M. DCC. LXIIIdik Esztendőben Sz. Mihály Havának Napján.
Egerben, Nyomt. Bauer Károl József Püspöki Könyv-Nyomt. által.

A' Játéknak Állapottya.

Joacház Iz' raël Országának Királya, a' tulajdon, és népének sok undok vétke miatt Istennek büntetéséből, Házaeltől Syriának Királyától el-raboltattván, minekutánna a' tömlötzben sűrű könyvhulatásival bűneit meg siratta, ugyan azon Istennek könyörületeségéből előbbeni szabadságát, és Országát vissza nyerte.
5 Király. 4dik könyv. 13. Rész.

Ezekhez a' Játéknak kedvéért némelly történhető dolgokat-is teszünk; élvén abban a' vers-költő Tudománytúl nyuitott szabadságunkal.

A' jádzó személylyek.

	JOACHÁZ Iz' raël Királya. Rottenstain János Poët.	ELISEUS Proféta Pók András Poet:
10	HÁZAEEL Syriai Király. Neümayr Ignátz Reth. JOADÁS Házaelnek Hadi Kapitánya. Kovács Imre Synt.	SÁFÁN Joástol jött követ. Haffner Ignátz. Princ. NÁBAT Joacháznak kisebbik Fia. Kovács Floris Parvista
15	ABNER ugyan azon Királynak belső tanátsossa. Mercz Ignátz. Gram. Ezekhez tartozandók: a' Katonák, Tántzosok.	

M. A. I. N. D.

A MŰ ADATAI

A nyomtatott színlap leldőhelye BEKK, jelzete MIN. A. 11. A negyedrért alakú, egyleveles kiadvány magyar nyelvű. A végén a „Mindent Az isten Nagyobb Dicsőségére” jezsuita jelmondat betűróvidítése olvasható.

STAUD III. 152. lapon a Historia Domusból *Rex Joachas in thronum restitutus* címmel a poétai osztálytól év végén magyarul játszott darabként idézi.

SZERZŐ

A szerzőt nem ismerjük.

FORRÁS

„A Játéknak Állapottya” szerint „Király. 4dik könyv. 13. Részé.” A bibliai hely: 2Kir. 13.

ELŐADÁS

A darabot 1762 szeptemberében adták elő. Joacház királyról 1748-ban Kassán *Joachas rex Judaeae*, (STAUD II. 70.), Szokolcán 1755-ben *Joachas e solio detrusus* (uo. 245.) tartottak előadást.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Betűhív közlés a nyomtatvány szerint. A mellékjeles ő és ű betűket a mai helyesírási gyakorlatnak megfelelően írjuk át.

TAMERLÁNES

Gyöngyös, 1776

TAMERLÁNES STZITIAI NAGY HERTZEG

Kit Második, és Első Oskolában nevededő Nemes Ifiúság szokott Mulató Játékában elő-adott Gyöngyösön

M. D. CC. LXXVI. Esztendőben Sz. Jakab Havában.

Egerben, Nyomtattatott A' Püspöki Oskola Betőivel.

A' játéknak sommája.

Midőn Bajazétes minden igazságtúl el-fajult erőszaknak dühödven szertelen kegyetlenkedéssel, zabolátlan ragadozással, iszonyatos vér-ontással sok tartományokat zaklatván, és azokat holl fennen hejazó hatalma alá hódítván, holl erőszakos fegyverével tövöstül ki-irtván tsak hamar füstbe menendő szerentséjében

5   kérkedik, 's gyönyörködik, Tamerlánés Stzitiai nagy Hertzeg negédes szívének dagályját ki-sajtolya, és diadalmas fegyverének élet meg-tompítya; mert Bajazétesnek olly erős kösziklán állapotott, annyi tartományokra terjedet Uraságát nem tsak meg-tántorította, sőt gyalázatos sanyarúságnak feneketlen örvényében telhetetlen gögét hengerítette. Mutatta ugyan Tamerlánés nagy kegyességének

10   vég jelenségét a' követ által Bajazéteshez, de ennek agya fúrt durvasága éktelenül meg-veti a követiséget, melly duzmadt patvarkodás taszítá hanyat homlok nyak szegő jégre piperéskedő Bajazétest: mert Tamerlánésnek méltán fel-buzdúlt haragja, 's boszszu-álló keze azon szörnyűséget, mellyet Bajazétes forralt, reá sütötte. Elsőben: Sebastia Városnak minden ágát bogát tövöstül ki-irtja Orto-

15   bulás halálával; innét Antzira Város alá tódúl. Oda siet Bajazétes-is minden hadi erejével, hogy Tamerlánest inárul le-üsse, de Tamerlánés, hogy túrhetetlen büszkeséggel puffasztott elenség' eszelős reményjének minden inait egy tsapással el-vágja, hallatlan vitézséggel mindjára hálójába ejti Bajazétest, és hogy felgyúladdott haragjának tellyes súlyát tetézett sanyarúságában érezze, vas kalitkába

20   rekeszteti, mellyben egész Asiának keserves Játékot, a' kevélyeknek pediglen, és kegyetlenkedőknek rettentő példát adott. Ita Nicolaus Schmitth in Epitome Turcarum Principum ante captam Constantinopolim fol. 4to.

A' játzó személyek.

- 25 TAMERLÁNES Stitziai Hertzeg: Holló György.
NURADINES Fő-Vezér: Harmos Sándor.
GIANGÉRES az Hertzeg' követe: Rutska István.
DIÓDAS Lídia-béli Hertzeg: Borbás Elek.
NIKANDER Frígyia-béli követ: Mátsár Istvány.
AHMATAGA Konstantzinápol-béli követ: Pólóni János.
30 MENKLIGER Zászló-tartó: Zombori Ignázt.
BAJAZÉTES Török Tsászár: Gyórfi József.
MUSTAFÁS Fő Török Vezér: Tót Ferentz.
ORTOBULÁS Bajazétes fia: Bukovits Mihály.
ISÁS Bajazétes fia: Oláh Antal
MÓSES Bajazétes fia: Borovitsinyi Ferentz.
35 GÁZIS Török Tsászárnak kémje: Alberti Ferentz.

Következnek a' Katonák, Tántzosok, Énekesek, Musikások 's. a'. t.
Helyhezteyűk a' Játékok Antzira Város mellett.

ELSŐ VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

40 Minekutánna fényes győzedelmivel kérkedő Bajazétes Lidiát, Frígyiát, 's több
tartományokat földig tsépelte vólna, és tetézett fenyétékre fogta volna, embe-
ri alatsónságát duzmadt feledékenségnek tengerébe sülyjeszti, és győzedelmes
pompájába fuvalkodik. II. Konstantzinápol-beli bekességet ohajtó követ diadal-
mas labaihoz borúl; de merő levegő eget vert régi sanyarúsággal el tellett szava;
mert Bajazétes kegyetlenkedő indúlatya szerínt egész ki írtást ügyefogyottaknak
45 a' Kémnek, hogy minden titkaiknak fenekét ki-tzirkályja, meg-parantsolyaja;
III. ezen kegyetlen felelet midőn a' követnek fonnyasztott szívet hasogatyja, és
sorsának mostohaságát siratya, Lídiai, és Frígyiai Hertzegek vérenkező Baja-
zétestül üldöztettvén, és szertelen sanyarúságokat enyhítvén, tanátsot egy más
köztt tartanak; miképen gázolhatnának-ki a' veszélybül, és Bajazétest inárúl le-
50 üthetnék. IV. A' Kém tserbe hagyván Bajazétest, az Hertzegek' sűrő fellegét el-
veszi, és kies vígadozásra deríti tanátsával, tudnia illik: hogy Tamarlános Stitziai
Hertzeghez mély alázattal folyamodjanak; mert csak ő Bajazétes fegyverének élet
meg-tompíthattya, és ditsőségéenk tetejérül sanyarúságnak üegébe hengerítheti;
V. A' kinek tanátsa reá birta az Hertzegeket, hogy minden reményjeket Tamerlá-
55 nes Hertzegre fügesztenék; a' ki hogy meg-büzlelte gözit Bajazétes' kegyetlenségé-
nének a' követ által, mind Tsászári kötelességérül, mind szertelen dühösségerül
meg-inti. VI. De Bajazétes nem csak kegyes tsendel meg-nem halgatta intését,
sőt meg-általkodott gyűlölséggel ellene gyomroskodván gögössen meg-veti, és
60 hogy Tamerlánosnak minden perepútyját fogytig a' föld színérül le-törli, meg-
igéri, azért-is Vitézit fegyverbe öltözteti.

MASODIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

Tamerlános meg-értvén a' követtül kegyes intésének éktelen falba rúgását, tsat-
tog, pattog, 's köszörüli mérges fegyverét Bajazétes ellen, és olly boszszúját
tölteni akarja; mellynek álmétkodtató emlékezete egész Asiában nemrül nemre
szályjon: ezt neveli, 's nagyobbtyja a' Kém. II. De azt nagyobbban fel-gyúlasztotta
65 ügye fogyott Hertzegeknek, kiket Bajazétes halálra sarkallott, hirtelen el jöve-
telek, kik minekutánna meg magyarázták volna, minémű félelmet ütött szívek-
ben Bajazetes boszszu álló serege, Tamerlános hogy hódárúl hódára boszszú
állását ne hadja, és országlásának maszlagos kívánságát rövidebb porázra fogja,
tanátskozik, miképen vég tárgyát érje kívánsága. III. Szája izére szolgál ebben a'
70 Kém, mert meg-sajdítván Sebastia Városnak felette való nagy gyengeségét, java-
solya, hogy hamvá, 's porrá tegye, mert ha azt diadalmas keze szabadságából ki-
forgatya, és rabszjira fűzi, leg-otta Bajazétest tövöstül ki-forgatya minden remé-
nyébül; ezen reménséggel tápláltatván, egész seregével meg-szálya. IV. Azomba
jól számot vett a' Kém eszével, hogy azon gödörben, mellyet Bajazétesnek ásott,
75 nyaka ne-törjön, és róka tsavargása torkára ne-forjon; de még-is meg-nem má-
solya ravaszágát; hanem állandó kaptsokkal Tamerláneshoz köti hűségét. V.
Mellyet hogy a' remek hamisságával el-palástolhasson, és hogy Tamerlános alatt
a' fát vágni láztattasson, és hogy Tamerlános boszszújának tetézett mérgét ki-
önteni akarván, Sebastia Várost ostromolyja, és Bajazétes vélvén, hogy még-is
80 markába légyen üstöke a' szerentsének, tsak Ostobulás fiát, hogy ellenségének
boszszú álló kezét meg 'zsibbaszja, némelly Vitézekkel el-küldi. VI. De nyakát
szegte kényen ügető reményje; mert noha a' Kém az ütközet alatt győzede-
lem nevével vídámítá Tsászárát, mind azonáltal, mind a' Várost kegyetlenkedő
fegyverével fel-bitangolta, mind Ortobulással lelkét ki-pökette Tamerlános, és
85 Bajazétest szaladásra kinszerítette.

HARMADIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

Minekutánna már Tamerlános Bajazétes sereglő népének telhetetlen durvaságát
markokba szakasztotta volna, 's el-tünttetett volna minden veszélyt, Hertzegek'
fonnyasztott szive bátor bizodalomra vídámúl, mert már nem haboz elméjek,
hogy Hertzezségek tsak ingó, 's bingó Jóság legyen. II. Még-is nagyobb vígado-
90 zásra gerjesztette szíveket Nuradines, és Menklíger, mert ezek vitézi kényes szí-
lajságtól el-ragadtattván sarkon nyomozták Bajazétes nyakra főre dőlő seregét,
és abban hallatlan tsapást tevének, mert részét rab szjira fűzték, részét kegyetlen-
ül fel mészárolták, kiknek deli Vitézségek, és hűségek nagyon örvendeztette
Tamerlánest. III. Hamar ezen közönséges örömet homályba borítya a' Kém,

95 mert hogy Bajazétes fejekre járó újabb sereggel ki mondhatatlan szörnyűséggel
testekből lelkeket ki-tsigázni akarja, ki-jelenti; ezzel még-is meg-nem döbenté
Tamerlánés Vitéz szívét, hanem szélnek bocsájtya tsak tsupa levegő eget verő
fenyegetését, és hogy Antzúra Város mellett szembe szályon, a' Kém által meg-
100 üzeni; IV. A' Kém, hogy lépbe vérhesse Tsászárá, Tamerlánés győzedelmes se-
regét gyengesége, és kevés száma-miatt nagy gyalázatba keveri: ezen prédán
mohon kap Bajazétes, és mint Ortobulás keserves halála, mint a' nagy tsapás
miátt, mellyel felette szennyeztetik fényre Tsászári személyének, ezen fürdő-
búl Tatár vérrel akar ki mosdani; V. Meg rettentí ugyan Giangéres boszszúra
gerjedett akaratyát, de hiú igyekezettel tsak kősziklának szóllott, mert el-nem
105 szivelhette déltzeg indúlatya, hogy tetézett boszszút ne tégyen eskütt ellenségén,
de igen hitvány eszeskedésre könyöklík kába reményje. VI. Mert Tamerlánés el-
tökélli, hogy iszonyatos galibába keveri már rúttól meg-jázdodtatott Bajazétest,
és világ' tsudájára vasak pengésével kalitkába rekeszti, hogy ott azon tsemetének
gyümölsében, mellybűl kellemetesb hasznót várt, tompúlyon-meg foga. VII.
110 Nem-is ment füstbe el-tökéllött szándékja, mert noha Bajazétes szembe szökött,
's meg-verekédett Tamerlánéssal, de tsupa lehetetlenséget vitatott vitéz serege
ellen, mert Tamerlánés tüstént fonákúl forgatya seregét, és a' régen ohajtott
prédát hálójába ejti, nyűgözi kezeit, karjait arany peretzek helyet lántzokkal
szorongatya, és úgy vas kalitkába rekeszti, mind addig, még forró haragjának
115 tüze meg nem emésztendi őtet: mellyben az halgatóknak világ' tündérséget, Sze-
rentsének mostohaságot sűrű könyvezések közt meg-magyarázza; példát adván
maga véletlen boldogtalanságával, hogy senki az ügye fogyott szegénységnek
vérét igaztalanúl nem sajtolta, senki az Irgalmasságbűl ki-nem vetközött, a' kit
utól nem-ért vólna Istennek boszszú álló keze.

120

MINDEZEK

L. J. N. D. B. Sz. M. O. Sz. A. M. Sz. T.

A MŰ ADATAI

A nyomtatott program az OSzk Színháztörténeti Tárában található Pro 117. jelzet alatt. A 4. r. alakú négy leveles kiadványt Egerben nyomtatták. A címlapon annyit olvashatunk, hogy Gyöngyösön a „második és első iskolában nevedő nemes ifiúság szokott mulató játékként” adta elő. Gyöngyösön 1773-ig az iskola a jezsuiták kezén volt. A rend feloszlata után Eszterházy Károly egri püspök vette védnöksége alá. „3 évig exjezsuiták és világi papok tanítottak benne. Hosszas alkudozás után... 1776. nov. 6-án kezdte meg a tanítást három fiatal ferences rendtag Potsuch János exjezsuita igazgató irányításával”. (*A magyarországi katolikus tanintézmények színjátszásának forrásai és irodalma.* Szerk. VARGA Imre. Bp. 1991. 83.)

Az első és a második osztályt 1772–1776 között Bednarovics József tanította. (VÁGÓ Ferenc: *A gyöngyösi katolikus községi nagygimnázium története.* Gyöngyös, 1896. 290.) Ezekben az években is megvolt még az iskolának a teátrum-terme. A városi tanács ugyanis 1780. március 11-én a „Nationalis Oskola szükséges épületéről” „az Nagy Oskola Teatrumán, ha meg engettetnék, két vagy három szobáknak felépítésével” kíván gondoskodni, mivel ez „kevesebben telnek városunknak, mint sem, hogy ujat köllenek építeni.” (*Gyöngyös város becsületes tanácsa elhatározta ... 1659–1848.* Válogatás két évszázad határozataiból. Szerk. KOVÁCS Béla. Eger, 1984. 216.)

Gyöngyösön a jezsuita időkben élénk színjátszó-hagyomány élt. Ennek utóregzésként foghatjuk fel a *Tamerlánés* című darab előadását.

SZERZŐ, SZÍNREVIVÓ

A szerzőt nem ismerjük. Feltételezhetjük, hogy a fentebb említett Bednarovics József volt. Lehetőséges, hogy ő dolgozta át az ismeretlen drámát, melynek egy másik változatát 1761-ben a pápai pálos gimnáziumban „Maga magán győzedelmeskedő Tamerlán” címmel játszottak. Ennek is készült magyar nyelvű programja. (NÁDASDY Lajos: *A pálosok iskoladrámái és iskolai színjátásuk Pápán*. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. 17. 1984. 434–436.)

FORRÁS

A dráma főhőse Tamerlan (Timurlenk) (+ 1405), tatár fejedelem, aki Bajazet szultánt 1397 tájt Nikápolynál legyőzte. A játék summázása után Nicolaus Schmitth: *Epitome Turcorum Principum* c. történelmi munkájára találunk utalást.

Bizonyos, hogy a Tamerlánról szóló, előttünk ismeretlen drámát a gyöngyösi előadásra alaposan átdolgozták. A pápai darab szerint az eredetiben szerelmi motívum is szerepet kapott: Tamerlán ott lemond a fogságába került szultánlány szerelméről, amikor megtudja, hogy annak jegyese van. A pápai előadásban női szerep is volt. Ezt a mozzanatot bizonyára nem a pápai dráma szövegírója vitte a cselekménybe, így találta abban a forrásban, melyből az előadást szerkesztette.

A gyöngyösi előadás szerzője elhagyta a szerelmi mozzanatot, nála nincs nőszereplő. A főszereplők azonosak. Táncosok, énekesek, muzsikuskok, katonák mindkét darabban színre lépnek.

ELŐADÁS

A gyöngyösi iskolában a darabot a címlap szerint 1776. Szent Jakab havában, azaz július hónapban adták elő.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Híven közöljük a nyomtatvány szövegét. A mellékleles ő és ű magánhangzók hosszúságát, illetőleg rövidségét a mai helyesírási gyakorlathoz igazodva jelöljük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 5 *negédes* – fennhéjázó, büszke
- 11 *duzmadt* – haragos, makacs
- 12 *piperéskedő* – kényes
- 42 *levegő eget* – eget;
- 55 *meg-büzzelte* – megszagolta, észrevette
- 61 *falba rügását* – *farba rügását* helyett néha ezt használták
- 67 *hódárul hódára* – holnapról holnapra (Czuczor–Fogarasi I, 1634)
- 82 *kényen* – maga kedve szerint, kényén-kedvén
- 99 *lépbe verhesse* – lépre vihesse
- 105 *déltzeg* – féktelen
- 106 *könyöklök* – támaszkodik
- 112 *fonákul* – ellenkező oldalra
- 113 *nyüggözi* – kötözi

A szöveg után álló betűrövidítések valószínű feloldása: [Mindezek] Legyenek Isten Nagyobb Dicsőségére, Boldogságos Szűz Mária Oltalmára, Szent Angyalok, Minden Szentek Tiszteletére.

A NEMZETEK DOKTORA

SZENT PÁL APOSTOL

Kassa, 1757

NEMZETEK DOKTORA
SZ. PÁL APOSTOL,

Kit Méltóságos, Tekéntetes, Nemes, Nemzetes Kassai, és a' Vidékségben Lakó,
's magokat meg-alázni Méltoztató Uraknak és Úri Aszszonyoknak Csekély del-
lesti mulatságokra, és Tiszteletekre A' Játékos Palotán ki-adot A' Kassai Jesus
Társasága-béli Déáki szeléd Tudományok, Nagyságos, Tekéntetes, 's Nemes Ifi-
úsága
Szent Mihály havának dik napján. M. D. CC. LVII.

A' Történetnek Mivolta.

El-válosztván túlaidon Apostolának csuda-képpen Isten ó Felsége Szent Pált;
E' midőn az uj törvént imit-is amot-is serényen hirdeti, nem sokára a' 'Zidók
gyűlölségébe keveredik, és maid a' Jerusalemi Templomban meg-is fogatván,
5 minden képpen halálra kerestetik. Azomban mivel idő jártával ezen Istenes
Férfiúnak ártatlanságát tsuda-tétel által-is nap-fényre hozá a' gond-véselő Isten,
végtére Portius Festus névű Romai Fő Tisz-tartótól Caesarca Varassában Agrip-
pa Király eleibe (a' ki Berenitze testvérével az időben Festus köszöntésére oda
jöve) állottatik azon végre, hogy tudni-illik ki-tanolná Festus, mi tévő lenne a'
10 Fogoly Férfiúval. A' Király pedig Szent Pálnak büntelen voltát-meg ismervén,
noha a' ravasz 'Zidóság újdón új mesterségekkel törne Pálra, ezt mindazon-
által, két esztendő s rabságából ki-szabadítani igyekezik vala. De meg-gátolya
Agrippa akarattyát Szent Pálnak a' Romai Császárhoz-való előbbeni véletlen
kivánczozása. Apost. Tselek köny. 26-dik, és előb kelő részeiben.

15 A' többit a' vers szerző tudomány a' költeményekre-való szabadsága szerint
teszi hozzá.

Helyheztetyük a' Játékot a' Caesaréai Tanács házban.

A' beszélgető Személyek.

PÁL, egyedül az Istenre függesztett bizodaljától bátorítottat hív, 's buzgó Apostol.
20 ARISTÁRK, fő Macedo, kartsu szívű; egy ideig alattomban, azután nyilván hív Tanítvánnya Pálnak.
BERENITZE, a' Páltól fel-támasztott Eutik neve alatt, Agrippa elmés Testvér húga, a' 'Zidók ellen
Pált igen védelmezi.
BERENITZE FIACSKÁJA.

- 25 JULIUS, százados kapitány, Pálra eskütt, de végtére annak hive.
AGRIPPA, Kalcidis, 's Trankonitis igazat szerető, de könnyű hitelű Királya.
PORTIUS FESTUS, Romai Fő Tisztartó; szereti az ajándékot, de inkább böcsületét.
Szent Pálnak hamis Tanói.
ANANIÁS, 'Zidó Pap, koros ravaszságú Tzinkos, fő ellensége Pálnak.
30 TERTULLUS, amannak Czimborássa; de okosb, és vigyázobb Ananiásnál.
GAMALIEL Saducaeus vallású; az elebiekkel nem egy fortélynak koholó Mestere.

A Jádzó személyeknek Nevei.

- ARISTÁRK, Keresztszegi Gróff Csáky István, Rhetor.
BERENÍTZE, Fraistáczky József, Rhetor.
ENNEK FIATSKÁJA, Gymessi és Gácsi Gróff Forgács Pál, Parvista.
35 JULIUS, Putnoky Imre, Rhetor.
AGRIPPA, Retly György Rhetor.
PORTIUS FESTUS, Horváth Gáspár, Poëta.
ANANIÁS, Soltész János, Poëta.
TERTULLUS, Ormos Miklós, Rhetor.
40 GAMALIEL, Strohomér Kristóf, Rhet.
Ezekután következnek a' Katonák, Tántzosok, 's a' többi.

A MŰ ADATAI

A folió nagyságú két oldalas, csak magyar nyelvű nyomtatvány lelőhelye a Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hungarica G. XXIII. 2. 11. jelzet alatt található apró nyomtatvány-kolligátum 65. számú darabja. Az előadás napja hiányzik a darab címéből.

SZERZŐ

Ismeretlen.

FORRÁS

A cselekmény rövid összefoglalása után a nyomtatvány a cselekmény forrásául az Apostolok Cselekedeteinek 26-dik és „előb kelő részeit” említi. De azt is tudomásunkra hozza, hogy a versszerző tudományával „a költeményekre való szabadság szerint” hozzatett az ott lévőkhöz. Valóban elég szabadon bánt a bibliai forrásával. Pált ugyanis már a Csel 25. részében elfogják a zsidók, két évig van Cesareában Félix helytartó fogságában, mielőtt Festus kezébe kerül, és Agrippa előtt ártatlannak bizonyul. A cselekmény a Bibliával egyezőleg (26. fejj. 36. rész) ér véget.

ELŐADÁS

A Kassán 1757-ben az évrőzrő alkalmával előadott magyar nyelvű dráma szövege eddig nem került elő, csak az itt közölt programját ismerjük. (STAUD, II. 76–77.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Hűen követjük a nyomtatványt, kivéve, hogy a melléjeles ó, ű hangok rövidségét, illetőleg hosszúságát a mai helyesírási gyakorlatnak megfelelően jelezzük.

ÁMÁN

Kassa, 1758

ÁMÁN

Szomorú Játék, mellyet Kassán a' Jesus Társasága Iskoláiban tanuló Nagyságos, Tekéntetes, Nemes, Nemzetes szelid tudományú Iffiúság képzet. 1758-dik Esztendőben, Sz. Mihály Havának 5-dik napján.

A' Játéknak Sommája.

Ámán Macedonia-béli kevély Görög, Assvér Persák Királyának udvarában Fő Palotás Méltóságra emeltetett: holott-is vérengező dagályra ereszkedvén, Urának veszte által igyekezik vala a' Királyi székre emelkedni. És ugyan a' Komornyíkokat immár maga pártos részeire hódítja vala; de Mardokaeus Zsidó által suttomban ki-adattván tiznkossága, hirtelen el-enyészet botor szándéka. Mellyért fel-gyulladván Ámán, és inkább-is gerjedezvén, hogy az egy Mardokaeustól térd-hajtással nem imádtatték, mind addig meg-nem szűnt ólálkodni élte után, miglen hamis költeményekkel, és mesterséges unszolással a' Király haragját annyira fel-fegyverezné, hogy ő törvényes levele által nem tsak Mardokaeust, hanem az egész Zsidó nemzetet kardra hányatni parantsolná. El-hatot immár minden tartományokba a' Király rendelkezésének hire, midőn a' gyámoltalan Zsidóságnak paisúl választá Estert az Isteni Jóság: kinek közben járása által a' Király meg-engesztelődött, Ámánnak pedig álnoksága nap-fényre jutot. „Fel akaszták azért Amán a' Mardokaeusnak tsináltt akasztó fára: és a' Király haragja megszűnék”. Ester Könyv. 6. Rész. 's a' t.

Ezekhez a' Játéknak kedvéért némelly történhető dolgokat-is teszünk, élvén abban a' Vers-költő Tudománytúl nyújtott szabadságunkal.

A' Játék Susa Várossában a' Királyok Palotáján képeztetik.

A' Jászó személyek.

- 20 ASSVER. Persák Királya, igaz, és kegyelmes Fejedelem: Horváth Gáspár. Rhet.
 ESTER. Assvernek hitese társa, nemzetét szerető Királyné: Lieszkovszki Romual. Rhet.
 MARDOKAEUS. A' Palotának őrzője, hív és Isten-félő, Zsidó: Ujházi Ferencz. Rhet.
 HARBONA. Assvernek Tanácsosa, a' Zsidók Barátya: Soos Sándor. Rhet.
 MAZACES. Fő-Vezér, Assvernek híve: Hódossi Sigmond. Synt.
 25 ÁMÁN. Kevély, és tsalárd Udvari Fő-Tiszt: Soltész János. Rhet.
 ÁMÁNNAK FIAI: Gymessi és Gácsi Gróff Forgács Pál. Parv. és L. B. Vécsei József.

ELSŐ VÉGEZÉS.

30 I. Amán, minekutánna Mardokaeust a' Király parantsolattya-ként diadalmassan
környül-vezette vólna, önnön gyalázattyan fel-háborodván, eleve saját életét
akarja szakasztani: de továbbra a' Király vesztére fordítván tanátsát, Gobriást
pártos seregével az udvar mellékebe állíttya. II. Azomban Jezatával mind a'
dolognak véghez-vitelét, mind pedig a' titoknak el-halगतását esküvés által meg-
35 igértetvén, fel-tett szándékát közli, fogadván viszontag, hogy a' veszélyből őtet ki
fogja ragadni, ha balra fordúland szerentséje: kit-is eképen magához tsatolván, a'
Király kertyéhez lesben helyeztet. Hárbona ellenben mind ezeket titkon fülre
vévén III. Ámán előtt színessen el-titkollya; és hogy őtet bátor beszédbe ejtse,
tettetésképen maga-is a' Király ellen zúgolodik. IV. Ezeknek szerentsés folytán
40 midőn örvend Ámán, Mazaces seregével együtt érkezvén, hírelí, hogy a' Király a'
vendéglés után tábori játékok közt fog mulatozni: azért sajnálván Ámán, hogy
füstbe tűntt iparkodása, új keleptzéket kezd a' Király ellen koholni.

MÁSODIK VÉGEZÉS.

I. Harbona tudván Ámánnak minden fortélyát, magában el-végzi, hogy a' dolgot
mind addig ki-nem adgya, miglen ki-tessék, mire menend az agya-fürt találmány.
45 II. Erről midőn homályos beszédek-közt tudósítván Assvert, maga vigyázására
intí: III. Sietve érkezik Ámán, jelentvén, hogy azon éjjel valaki lest-vetet a'
Király ellen önnön kertyében: mellyet meg-kémlelni midőn vitézek küldetnek,
erössen bizonyítva Ámán, hogy egy némellytől azt-is értette legyen, miképen
Mardokaeus, és ő véle a' Zsidók, fel-zendülvén az ellenek botsátott törvényen,
50 ezen párt-ütésre vetemedtek vólna; de ezt Mardokaeus felől a' Királlyal el nem
hitetheti. IV. Eleibe vezetetik azonközben Jezata: ki értvén, hogy Ámántól
el-árúlatott, és azért haragra gerjedvén, a' dolgot nyilván meg-vallya. Ámán
pedig új álnoksággal távoztatván a' veszedelmet, maga szennyét Mardokaeusra
keni, úgy annyira, hogy Assver Jezatának szavait amarra értvén, őtet a' fogságba
55 vetteti, Jezatát pedig Ámánnak további vizsgálása alá-bizza. V. Jezata szemére
hányván Ámánnak nadályos hitetlenségét, nyilván fenyegeti, hogy, ha őtet ki-
nem bontya a' jelen-való tórból, minden mesterségét ki fogja fejtegetni: arra
pediglen semmiképen nem hajúl, hogy Mardokaeust a' kegyetlenség szerzőjének
hirdesse. Ámán tehát hitét kötvén, hogy ígérétét pontra fogja tellyesíteni, őtet a'
60 tömlöczbe viteti: tartván pedig tőle, ne talán gonosságát ki-burítsa; minekelőtte
ismét a' Király eleibe állitassék, új fortéllyal őtet meg-előzni készül.

HARMADIK VÉGGZÉS.

I. Mardokaeus immár bilintset pengetvén, de okát rabságának nem találván magában, minden reményét az Izraél Istenében helyezteti. II. Estert azomban ösztönözi, hogy érette, és az egész Nemzetért közben-járna: ki még nem ismervén
65 a' tsalárdság kút fejét, ötet durván meg-feddi, mintha a' Királytól el-pártolt volna. III. Közben lépik Hárbona, ki Mardokaeust a' foglyok hézagjába vitetvén, Esternek világossan ki-mutatya Mardokaeus ártatlanságát, és Amánnak álnok mesterségit ki-bontya. IV. Meg-örül ezen izeneten Ester, és gyanós hitelét meg-bánván, el-tekéli magában, hogy eddig kendőzött eredetét ki-takarja, egy-
70 szersmind Mardokaeusért, és maga haza fiaiért esedezzen. V. Ezek közt oda érván Assvér, Amántól héába únszolatik, hogy Mardokaeust azontúl halálra kárhoztassa: azért ezen ítéletet a' vendéglés utánra hallasztja: mellyre Assver a' Királyné, és Amán társaságában el-indúl.

NEGYEDIK VÉGGZÉS.

I. Meg-térvén Ámán a' vendéglő lakásból, attól tart, ne talán, ha Jezata új
75 értekezéssel kiszetnék, galád mesterségét ki tálólná: azért hogy bizonyosbban el-veszne, levelet botsát a' tömlőcz-tartóhoz, mellyben annak vesztéért három tálentom aranyat ígér. II. Tovább heven vítattya a' Királynál Mardokaeus kárhoztatását, minekelőtte ügye ki-tudódnék: de fonakúl fordul eszelős kívánsága, mivel II. Assver Mardokaeust hálá-adatlanságáért tsak meg-dorgállya: hogy pedig
80 meg-bizonyítsa el-tagadott szerkesztetését, Jezatát szállítattya, noha Amán ettől tartván, minden módon ellenkezik. IV. Ezenközben elé-áll a' Királyné, és minekutánna kérelme szabad akarattára hagyattatott, származattját ki-magyarázza, magának, Mardokaeusnak, és egész nemzetének kegyelmet kérvén; Amánt pedig déltzeg gonosságáért meg-torkolván. Ki hogy minden gyanót magáról el-
85 fordítson, életét akarja végezni. De a' Király meg-gátollya igyekezetét: az után el-tudván magától minnyájokat, V. Egyedül önnön magával vetekedik, mi tévő legyen. Végtére el-végezván, hogy Ester kedvéért Mardokaeust szabad lábra állítsa, elsőben Masaces által nyújtott Ámán leveléből. VI. Az után magától Jezatától mindeneket tzikkelen-ként ki-tanúl, mellyre nézve el-mégyen, hogy
90 Hárbonával további rendelése felől tanátskozzék.

ÖTÖDIK VÉGGZÉS.

I. Mardokaeus a' Király akarattjából fel szabadulván, midőn büntelen sorsának nyilván-való isméretén vigadoz, a' dőlős Amántól Pártosi által titkon maga házához ragadtatik. II. Nyomába érván Gobriás meg-beszéli, hogy Jezata élne, és a' Királlyal mindeneket közlöt legyen. Innét habozván Ámán, Gobriásnak, mit intézet eddig, vagy ez után intézne tselekedni Mardokaeus felől, ki-nyilatkoztattya,
95 parancsolván, hogy tüstént házához indulna: ki is Ámánnak iszonyú sok tsalárd-

ságit végtére meg-utállya. Maga pedig Amán akarván a' Király tanácsát vizsgálni, III. Azon szepelkedik, hogy az Udvari szolgálaton fel-adhasson: de midőn a' sok furtsa álnokságokat fejére szállani hallja, tsak nem meg-dermedvén, vasba verettetik. IV. Ez után a' Király belső kamarájába indulván, Ester kényyére 100 bizza az halálos sententziát: ki midőn Amánnak minden patvarkodása után semmi kegyelemre nem hajol, értvén Mazacestől, hogy Mardokaeus sehoh fel nem találtatván meg-öletett legyen, hirtelen meg-keseredik, de tsak hamar meg-deríti búját Amán, igérvén, hogy Mardokaeust elé-állítja, ha néki élete meg- 105 engedtetnék. V. Midőn erről törődik Ester, ott terem a' Király, Hárbonától Mardokaeus történetéről hírt vévén, és ezért komor haragra gerjedvén: mind-azonáltal hogy Esternek Mardokaeust vissza térítse, Amánt tsak nem szabadon ereszteti kényszerítettik. De azomban érkeztvén annak fiatskái, és Attyoknak idvösségeért kúnyorolván, félbe szakasztja a' dolgot: kiket Assver kardra há- 110 nyattni parantsoll, ha Amán Mardokaeus elé-adásával őket ki-nem váltja. Ily zenebona közt VI. Bé-lépvén Gobriás, Amánnak adott hitét szegi, Mardokaeust elő-hozza, és ugyan ez által előbbi pártolásának botsánattyát nyeri. Eképen végeztetvén a' kétes állapot, Jezatának társaival együtt meg-engedtetik esete: Mardokaeus Amán póltzára emeltetvén, és a' Zsidók ellen botsátott törvény, 115 egyedül a' negédes Amán a' Mardokaeusnak készült fára kárhoztatik.

M. A. I. N. D.

A MŰ ADATAI

A Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hugnarica G. XXIII. 2. 11. jelzetű kolligátumának 41. számú füzeté őrizte meg darabunk nyomtatott programját. A két levélből álló nyomtatvány magyar nyelvű. A szöveg végén M. A. I. N. D. betűrövidítés olvasható. A jezsuita rend jelmondatának betűrövidítése ez: Mindent Az Isten Nagyobb Dicsőségére.

SZERZŐ

Nem ismerjük sem a szerzót, sem a darab színre vivőjét.

FORRÁS

A darab rövid summázását, a periochát követő „Fel akasztaték azért Amán a' Mardokaeusnak tsináltt akasztó fára: és a' Király haragja meg-szűnék. Ester Könyv. 6. Rész. 's a' t.” záró mondatban megtaláljuk a dráma forrását. Az idézet Káldi bibliájának Eszt. 7. részének (nem a 6-diknak!) utolsó mondata. A dráma cselekménye Eszter könyve 6. fejezetével indul: Mardokaeus a király parancsára kénytelen Amánt körülvetni a városon. A cselekmény kimenetelét a hetedik fejezet tartalmazza. De a drámaíró „a vers-költő Tudománytúl nyújtott szabadsággal” élve, „némely történhető dolgokat tett” a bibliára támaszkodó történetbe „a Játéknak kedvéért”. Ezt túlzásba is vitte, nagyon összekuszálta az esemény szálait.

ELŐADÁS

1758-ban az évzárón játszották Kassán nagyszámú közönség jelenlétében. (STAUD, II. 77.) Több adat, drámacím bizonyítja, hogy a téma népszerű volt a magyarországi iskolajátékokban. Ámán, Mardokeus, Eszter címen többször színre vitték. Pl. 1699-ben Rozsnyón *Infelix Amanus* (STAUD II. 374.), 1767-ben pedig *Amanus* címmel Székesfehérvárt. (STAUD III. 124.) 1652-ben Trencsénben a jezsuita iskola ifjúsága „produxit Estherem quoque Mardocheum et Amanem cui spectaculo cum omnis inesset decor ex varijs locis habuit spectatores.” (STAUD, II. 262.) 1751-ben Selmecbányán, 1753-ban Nagyszombatban szintén játszották a tárgyat feldolgozó drámát. (Vö. STAUD III. 358. és I. 201.)

A szövegek ismerete hiányában darabunknak ezekhez való viszonyát nem tudjuk meghatározni.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány szövegét reprodukáljuk, de a mellékjeles *ó* *ú* betűket a mai kiejtés és helyesírási gyakorlat szerint írtuk át.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

56 *nadályos* – vérszopó

66 *fogyok hézagjában* – a foglyok zárkájában, abban a részben, ahol a foglyok voltak

71 *azontúl* – nyomban, rögtön

84 *déltzeg gonosságáért* – ellenszegülő, szilaj

98 *szepelkedik* – erőlködik

115 *negédes* – elbizakodott, rátarti, gőgös

SZENT AMBRUS PÜSPÖK

Kassa, 1763

SZENT AMBRUS PÜSPÖK

Szomorú Szabásu, Víg Kimenetelű Játék, Mellyet Kassán, midőn Főtisztelendő és Nagy Méltóságú Galanthai Gróf Eszterházy Károly Fraknó Várának örökös Ura, Isten és Apostoli Széknek Kegyeleméből Egri Püspök, Tsászári, Apostoli Felségek Valóságos Titkos Belső Tanácsosa, Tekéntetes, Nemes Heves, és Külső Szólnok Varmegyéknek, Örökös Fő-Ispánnya, Ő Excellentiája etc. etc. etc, Jesus Társaságának Collegiumát, szokott kegyességgel, Meg-látogatni méltoztatott, Ugyan azon Jesus Társasága gondviselése alatt Hatodik Iskolában tanuló Nagyságos, Tekéntetes, Nemes, Nemzetes Iffiúság képzett.

M. DCC. LXIII-dik Esztendőben, Bóldog Aszszony Havának, Napján.
Kassán Ki-nyomatott az Akadémiai Betőkkel.

A' Játéknak Sommája.

Az Anya-szent-egyház törvényei meg-tartásában való buzgóságnak tsudálatos példája, Szent Ambrus Mediolánomi Püspök Theodosius Tsászárt Thessalonika-béli hét ezer emberek igazságtalan meg-ölettetéséért a' Templomtól el-tiltotta, és nyilván-való penitentia-tartás alá vetette. Du-Mesnil Lajos 17. Könyv.

5

A' Játzó Személyek.

SZENT AMBRUS Mediolánomi Püspök

THEODOSIUS Tsászári

RUFINUS

ARBOGASTES

Farkas György.

Kereszt-szeghi Gróff Csáky Antal.

Ujházy Károly.

Somberegi Sauska Kristián.

10

A' Játék Summájának ki-fejtője Somberegi Suska Ferentz.

ELSŐ KI-MENETEL.

A' Thassalonika-bélieknek, és Maximus kegyetlen Fejedelemnek meg-öletése után, Theodosius Mediolánom Várossában Arbogastessel együtt a' Szent-egyházba akar menni; de Szent Ambrus Püspöktől keményen meg-feddetik, és a' Templomból ki-rekesztetik.

MÁSODIK KI-MENETEL

15 Ezen igen meg-ütközvén a' Tsászár, felette nagy szomorúsággal epeszi szivét.

HARMADIK KI-MENETEL

Mellyről értekezvén Fő Tanátsossa Rufinus, tanátskozó gondolkodása után magára válollya Szent Ambrusnak engesztelését.

NEGYEDIK KI-MENETEL

És midőn a' Püspöknek keménkedésén nagyon aggódik, és az ellen felettébb panaszolkodik,

ÖTÖDIK KI-MENETEL

20 Oda érkezik véletlenül Szent Ambrus, és őtet, ugymint fő okát azon iszonyatos öldöklésnek erősen dorgállya.

HATODIK KI-MENETEL

Rufinus mint, s' hogy tüntette füstbe minden igyekezetét Szent Ambrus, a' Tsászárnak meg-beszéli.

HETEDIK KI-MENETEL

25 Annak okáért ő maga a' Tsászár nagy alázatossággal esedezik, hogy bűneitől fel-oldoztassék: kinek tsudálatos engedelmességén meg-esik ugyan szive Szent Ambrusnak; de harmintz napi penitentzia-tartás előtt nem hajul Könyörgésére.

M. I. N. D.

A MŰ ADATAI

A két levélből álló, csak magyar nyelvű, folió nagyságú nyomtatvány lelőhelye a Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hungarica G. XXIII. 2. 11. számú aprónyomtatvány-kolligátum 42. darabja. A kiadványt a jezsuiták jelmondatának betűrövidítése zárja: Mindent Isten Nagyobb Dicsőségére.

SZERZŐ

Ismeretlen.

FORRÁS

A játék summája után olvasható tájékoztatás valószínűleg Du Mesnil: „Doctrina et disciplina ecclesiae ipsius verborum sanctorum codicum conciliorum, patrum et veterum genuinorum monumentorum secundum seriem temporum digesta et exposita.” Venetiis 1752. munkájára utalhat. A drámának közvetlen forrását nem ismerjük.

ELŐADÁS

Hogy 1763 augusztus havának melyik napján játszották a jezsuiták kassai iskolájában, nem tudjuk. Az eddigi adatokból nem ismeretes, hogy a tárgyról Magyarországon máshol is rendeztek előadást. STAUD szerint (II. 81.) az előadás magyar nyelvű volt. Ez azonban nem bizonyított, a magyar nyelvű programból erre nem lehet következtetni.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatványt szöveghűen közöljük, de ahol mellékjeles *ó* *ú* áll a szövegben, ezeket a mai helyesírási gyakorlat szerint írtuk át.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

2 *Mediolánumi* – milánói

A KÉNYSZERŰ SZERETET

Kolozsvár, 1700

AMOR SINE AMORE

Ad libram Justitiae appensus. Sive Jonathas Peccans, a Saule ad mortem damnatus, communi affectu Populi liberatus: IReg. 14. Sub Schemate Christus Patiens amore generis humani ad mortem damnati, oblationem offerens adumbratus. Et Ab Illustrissima, Spectabili, ac Magnifica, Nobili Academiae Claudiopolitanae Romano-Catholicae Juventute exhibitus.

Anno Domini M. DCC. ipso Die Patientis Christi.

Sumptibus Excellentissimi, ac Illustrissimi Domini Domini Comitis Stephani Apor de Al-Torja: Sac. Caes, Regiaeque. Majestatis, Regii Gubernii Transylvaniae Consilarii Intimi, Thesaurarii et Domini Moecenatis gratiosissimi.

Claudiopoli,

Ex officina Nicolai Kis de M. Tótfalu

1700

ELÖL-JÁRO BESZÉD.

Atyai és Fiúi szeretet egy serpenyőben tétetvén, az Igasság lenyomja; érkezvén az Irgalmasság egygyező állapotban helyezteti.

ELSŐ RÉSZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

Midőn Saul az Isten Parantsolatjából hadakozni készülne Ámálek ellen; meghozza a Hír-mondó Jonathás és a' Philistim Táborá között lévő harczot.

MÁSODIK KI-MENETEL.

- 5 El-érkezik Vitéz Jonathás, és a' győzelem Summáját elő-beszéli. Ki-hirdettetik a' Király Parantsolatya az ételnek meg-tiltásáról.

HARMADIK KI-MENETEL.

Jonathás másodszor-is meg-akar ütközni ellenségével; midőn tévelyegd a' pusztában, meg-kóstollya a' mézet.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

10 Saul tudakozza az Istentől, ha meg-kellene-é újobban ütközni ellenségével; de semmi feleletet nem vészen. Meg-esmérvén a' vétket, tudakozza.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

Jonatháson tapasztaltatik a' vétek, ezért Saul halálra itéli.

HATODIK KI-MENETEL.

Abnert a' Királyné arra viszi, hogy Jonathást a' haláltól megmentené.

HETEDIK KI-MENETEL.

Jonathás Halálára való készület végbe megyen.

NYÓLCZADIK KI-MENETEL.

15 Midőn a' Halálra készülne Jonathás, Abner és a' Vitézlő rendektől megszabadittatik a' haláltól Saul akarattya ellen.

MÁSODIK RÉSZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

Meg-sértetett Isteni betsületnek boszszú-állása bizattatik az Igasság, Igazmondás és Lelki-esméretre.

MÁSODIK KI-MENETEL.

Lelki-isméret az Igasság Itélő-székihez idézi a' Bűnöst, melyet az Emberi gyarlóság, Emberi tekintet és Ratio Status követnek.

HARMADIK KI-MENETEL.

- 20 Az ideig-való és örökké fen maradandó büntetések a' Bünös szemei eleibe tétetnek.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

Az Irgalmasság törekedik a' Bünösért az Igasság előtt, és elégtételt kívánván, az Irgalmasság fáradoz annak fel-találásában.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

- 25 Az Irgalmasság a' Bünös Váltására való fizetést keresi, de sohól fel-nem találja; az Isteni Szeretethez folyamodik.

HATODIK KI-MENETEL.

Halálra keresvén az Igasság a' Bünöst, a Kereszt-fának oltárán fel-áldoztatott Isteni szeretetnél Békeséget köt Isten az Emberrel.

UTÓLSÓ BESZÉD.

Meg-magyarázza Saul és Jonatháshoz való hasonlatosságát a' mennyei Megváltónak és a' Bünös Embernek.

NOMINA ACTORUM.

In Protasi.

SAUL

D. Emericus Janko, Praenobilis Siculus ex Tribus Sedibus, Logices Auditor e Convictu Nobilium.

REGINA

Joannes Geisner, Nobilis Saxo Cibiniensis Poëta.

JONATHAS

Stephanus Varjú, Nobilis Ungarus ex Comitatu Krasznseni, Poëta e Convictu Nobilium.

FILIUS PRIMUS

Nicolaus Kari, Nobilis Siculus ex Sede Csik, Syntaxista.

FILIUS 2-DUS

Georgius Simon, Nobilis Siculus, ex Tribus Sedibus Grammatista.

FILIA PRIMA

Ladislauus Gyeröfi, Praenob. Ungarus ex Comitatu Kolos, Parvista, e Convictu Nob.

FILIA 2-DA

Joannes Gyeröfi, Praenob. Ungarus ex Comitatu Kolos, Parvista, e Convictu Nob.

ABNER

D. Michaël Mihálcz, Praenob. Siculus ex Tribus Sedibus, Physices Auditor, e Convictu Nob.

SACERDOS

D. Nicolaus Bede, Nobilis Siculus ex Tribus Sedibus, Physices Auditor.

ARMIGER

Sigismundus Varjú, Nobilis Ungarus ex Comitatu Krasznensi, Rhetor e Convictu Nob.

PRAEFECT. AULAE

Georgius Boër, Praenob. Siculus ex Tribus Sedibus, Syntaxista e Convictu Nob.

EPHOEBI

Comes Sigismundus Csáki De Keresztszeg, Parvista.

L. B. Ladislauus Haller De Hallerkö, Parvista.

L. B. Franciscus András, Parvista.

MINISTRI

Gabriel Koncz, Praenobilis Transylvanus ex Comitatu Albensi, Poëta e Convictu Nob.

Emericus Árvai, Praenobilis Ungarus, ex Comitatu Szolnokiensi, Syntaxista, e Convictu Nob.

NUNCIUS

Samuël Ungur, Praenobilis Transylvanus ex Comitatu Hunyadiensi, Syntaxista.

MILITES

D. Stephanus Thoroczka, Praenobilis Transylvanus ex Comitatu Thordensi,

Physices Auditor.

Antonius Geréb, Praenob. Siculus ex Tribus Sed. Rhetor.

Samuël Thoroczkai, Praenob. Transylvanus ex Comitatu Thordensi, Rhetor.

Joannes Ungur, Praenob. Trans. ex Comitatu Hunyadiensi, Poëta.

Joannes Franck, Nobilis Saxo Bisztricensis, Poëta.

Paulus Gindesch, Nob. Saxo Cibiniensis, Poëta.

Franciscus Sándor, Nob. Siculus ex Sede Csik, Syntaxista.

Dominicus Bors, Nob Siculus ex Sede Csik, Syntaxista.

Matthias Ballo, Nob. Siculus ex Sede Gyergyó, Synt:

Andreas Ordis, Nobilis Saxo Bisztricensis, Syntaxista.

Joannes Pataki, Nob. Transylv. ex Comitatu Dobocensi, Grammatista e Convictu Nob.

PRECO

Joannes Kántori, Nobilis Siculus ex Sede Maros, Syntaxista.

In Apodosi:

JUSTITIA

L. B. Gabriel Haller, de Hallerkö, Syntaxista e Conv. Nob.

MISERICORDIA

Martinus Füleki, Nob. Ungarus Fülekiensis, Syntaxist.

ZELUS HONORIS DIVINI

Joannes Balog, Praenobilis Siculus ex Sede Udvarhely, Syntaxista.

AMOR DIVINUS

Jacobus Karmasin, Nobilis Bohemus ex Litna, Syntax.

HONOR DIVINUS

Alexander Füleki, Nobilis Ung. Fülekiensis, Gram.

VERITAS

Franciscus Begányi, Nobilis Ungarus ex Comitatu Beregiensi, Principista e Convictu Nobilium.

PECCATOR

D. Emericus Josephus Fodor, Nob. Siculus ex Sede Csík, Physices Auditor.

CONSCIENTIA

Franciscus Vikari, Nob. Siculus ex Sede Udvarhely, Poëta.

FRAGILITAS HUMANA

Joannes Varju, Nob. Ungarus ex Comitatu Krasznensi, Parvista e Convictu Nobilium.

RESPECTUS HUMANUS

Samuël Potsai, Libertinus Transylv. ex Comitatu Kolos, Grammatista.

RATIO STATUS

Joannes Szegedi, Nob. Ungarus ex Comitatu Bihariensi, Principista e Convictu Nobilium.

VINDICTA

Thomas Lippai, Nob. Ungarus ex Lippa, Syntaxista e Convictu Nobilium.

SATISFACTIO

Paulus Simon, Nob. Siculus ex Sede Udvarhely, Syntaxist.

AER

D. Andreas Kováts, Nob. Siculus ex Tribus Sedibus, Physices Auditor.

IGNIS

D. Martinus Csibi, Nob. Siculus ex Sede Gyergyó, Phy. Auditor.

TERRA

D. Georgius Daniel, Nob. Siculus ex Sede Csík, Physices Aud.

AQUA

D. Joannes Dánfalfi, Nobilis Siculus ex Sede Csík, Physices Auditor.

MORS

Joannes Ferenczei, Nobilis Siculus ex Sede Csík, Syntaxista.

JUDICIUM

Stephanus Fogarasi, Nobilis Siculus ex Sede Gyergyó, Poëta.

INFERNUS

Jacobus Felföldi, Nobilis Ungarus, Parvista e Convictu Nobilium.

SEPTEM PECCATA

Gabriel Jabróczki, Praenobilis Transylvanus ex Comitatu Kolos, Parvista e Convictu Nobilium.

Joannes Ketelei, Nobilis Transylvanus ex Comitatu Kolos, Parvista e Convictu Nobilium.

Joannes Szegedi, Ungarus Nobilis ex Comitatu Bihariensi, Principista e Convictu Nobilium.

Lazarus Apór, Praenobilis Siculus ex Tribus Sedibus, Parvista e Convictu Nobilium.

Stephanus Árvai, Praenobilis Ungarus ex Comitatu Szolnokiensi, Principista e Convictu Nobilium.

Ladislaus Szilágyi, Praenobilis Transylvanus ex Comitatu Kolos, Principista.
Andreas Békési, Nobilis Transylvanus ex Comitatu Kolos, Parvista e Convictu
Nobilium.

In Cantu:

D. Martimus Csibi, Nobilis Sículus ex Sede Gyergyó, Physices Aud.
Stephanus Varju, Nobilis Ungarus ex Comitatu Krasznensi, Poëta e Convictu
Nobilium.

Jacobus Karmasin, Nobilis Bohemus ex Litna, Syntaxista.

Martinus Füleki, Nobilis Ungarus Fülekiensis, Syntaxista. ‘ Samuël Potsai, Li-
bertinus Transylvanus ex Comitatu Kolos, Grammatista.

Gabriel Jári, Nobilis Germanus ex Comitatu Kolos, Principista e Convictu
Nobilium.

O. A. M. D. G. et Christi Patientis Honorem.

A MŰ ADATAI

A Tótfalusi Kis Miklós kolozsvári nyomdájában napvilágot látott programot Kilián István találta meg a Piarista Központi Könyvtárban (Bp.) P 32/3/10 jelzet alatt. Magyar címlapja nincs. A prológius és az első, második részben az egyes inductióknál (ki-meneteleknél), valamint az epilógusban először a latin szöveg olvasható, ezt követi a magyar. A cím és a *Nomina Actorum* latin nyelvű. A névsor után a jezsuiták jelmondatának betűrövidítése: Omnia Ad Majorem Dei Gloriam.

SZERZŐ

A nyomtatvány sem a szerzőről, sem a színrevivőről nem tájékoztat. Személyük ismeretlen.

FORRÁS

A darab közvetlen forrását nem ismerjük. Az első rész cselekménye 1Sám 14. fejezetében megtalálható. A második rész a megszemélyesített Igazság, Igazmondás, Irgalmasság, Isteni szeretet közt folyó moralitás, melyben a Bűnösök az Istennel való találkozásukért fáradoznak.

ELŐADÁS

A címlap szerint a kolozsvári jezsuita akadémián adták elő 1700 nagypénteken, április 9-én gróf Apor István erdélyi kincstartó védnökségével és támogatásával.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány szövegét betűhíven közöljük, ahol a nyomtatvány két nyelvű, csak a magyar nyelvű részeket hozzuk.

HUNYADI MÁTYÁS

A TSEHEK KIRÁLYÁNAK VEJE

Kolozsvár, 1702

CONNUBIUM HONORIS

seu Matthias Corvinus e captivo Bohemiae Regis Gener. Hunyadi Matyas A Tsehek Királyának Veje. Nomini Excellentissimi ac Illustrissimi Domini, Domini Comitis Georgii Banfi, de Losoncz. Gubernatoris Transylvaniae, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Consilii Intimi, Inclytorum Comitatum Kolos, et Doboka Comitis, Praesidii Claudiopolitani Capitanei, utrobique Supremi, Dum Privigno Illustrissimi Domini, Domini Stephani Haller, Liber Baro de Hallerkő. Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Regii Gubernii Transylvaniae Consilii intimi, ac Statuum Praesidentis, Comitatus Thordensis Supremi Comitis, Illustrissimo Domino Comiti Adamo Szekely, de Boros-Jenő. Filiam suam charissimam Annam Banfi, Solemni taeda jungeret.

Ab Illustrissima Spectabili, Magnifica, Perillustri, Nobili, ac Ingenua Juventute Romano-Catholicae Academiae Claudiopolitanae in applausum exhibitus. Claudiopoli, Anno 1702. die 8. Julii.

Summája.

László Királynak ifjúkorában való halála után, minden rendek, egy értelemmel Hunyadi Mátyást Magyar Ország Királyának választák. Kinek ki-kérésére (mivel a' Tseh Ország Királyánál Pogiebrági Györgynél fogva tartatik vala:) követség küldeték. Mellyet a' Csehek Királya vatsora felett meg-értvén, Mátyást magánál fővebb helyre ülteti, és Leányát házastársul néki adván, nagy tisztességgel Magyar Országba vissza-küldi. Bonf. rer. Ung. Dec. III. lib. IX.

ELŐLIARO BESZED

Midőn a' Napnak világossága el-fogyatkozot vólna, sirattya Magyar-Ország, hogy az ő hármass hegye, a' nagy Egi háborútól el-szagattatott, és meg-homályosodott

- 10 légyen; a' Providentiától (az az Isteni gondviseléstől) küldetik Hymenaeus, hogy a' Napot a' Hólddal rendben állítsa, a' hármas hegyet öszve rakja, és megvilágosítsa.

ELSŐ RESZ

ELSŐ KI-MENETEL

- Mátyás maga állapotját, fogságában sirattya, és hogy az Isten ditsőségének buzgó fel-magasztalója, az ő ellene tött vétkeseknek pedig erős meg-büntetője
15 légyen jövendőben, azt fogadgja.

MÁSODIK KI-MENETEL

Catharina a' Tseh-Ország Királya leánya szánakodik Mátyásnak szerentsétlen esetén, és ő benne való jóságra nézve szerelmére fel-gerjed, maga fájalmát, kertének gyönyörűségével héjában akarván enyhíteni.

HARMADIK KI-MENETEL

- Pogiebrág szokott Pompával Királynak vállasztatik, a' Nemesség, és Vitézlő rend
20 külömb féle játékokat tsinál kedviért; tiszteket oszt; A' Nemesség közzül, Henricusnak, Tseh-Országi Nemesség fejének leg-főbbik tiszt adatik.

NEGYEDIK KI-MENETEL

Henricus bizván a' Király gratiájában, ennek Leányának házasságával biztatja magát, de Morinustól meg-érti, hogy a' Leálynak Mátyáshoz légyen kedve. Azért Mátyásnak el-vesztésére szándékozik.

ÖTÖDIK KI-MENETEL

- 25 A' Királyi Méltóságot, és Orzágnak jövendő boldog állapotját, Mátyásnak mutatják a' tömlötzen a' szerelmek.

22 Leálynak [A második á kézírással utólag beszúrva.]

23 Leányának [A második á utólag tintával áthúzva.]

HATODIK KI-MENETEL

30 Pogiebrág meg-értvén, hogy a' külső Országokban, a' Hussiták ellen (kiknek maga Királyságra való választását tulajdonítja) hadi készültek legyenek, búsul a' jövendő hadakozáson, és arra való költséget Mátyásnak meg-szabadulásából vár; Henricus hogy az ő szabadságát meg-gátolhassa, a' Hussiták ellen való gyűlölségéről vádolja Mátyást.

HETEDIK KI-MENETEL

Vitéz János Váradi Püspök a' Mátyás Annyától küldetvén Prágába érkezik, hogy az ő ki-szabadításában fáradgyon, mellynek neha örvendetes, neha szomorú jeleit vészi.

CHORUS

35 Fortitudo Scylla és Charybdis között hanyattatik, a' fősvénységtől és Zelotipiától fel-indított háború miat; mellynek le-tillapításán héjába fárad Hymenaeus.

MASODIK RESZ

ELSŐ KI-MENETEL

A' Tsehek Királlya innen fősvénységtől, amonnan jövendőbéli boszszú állásnak félelmétől ösztönöztetvén tanáskozik, mit kellessék tselekedni, kinek a' Főrendek, és hozzá küldetett Magyarok külömb külömbféle képpen voxolnak.

MÁSODIK KI-MENETEL

40 Hire repül hogy Mátyás, Magyar Ország Királyának vállalztatik.

HARMADIK KI-MENETEL

Catharina halván ezt a' hirt, bízik, hogy maga szerelmétől meg-nem tsalattatik.

NEGYEDIK KI-MENETEL

Catharina Attyánál esedezik a' Mátyás meg-szabadulásáért, de meg-nem halgattatik; mindazonáltal halván a' Király az ő virtusit, szándékozik, hogy azokra ezután jobban reá vigyázzon.

ÖTÖDIK KI-MENETEL

45 Henricus kétségbe esik, biztattya ötet Rosinus. Magyar Országból küldetett Követeknek el-jöveletekkel, és Királynak leánya ellen való haragjával, kinek Henricushoz való hódítását magára válallya Rosinus.

HATODIK KI-MENETEL

50 Catharina Reménség es Félelem között háborúan hallya Rosinustól. Mátyásnak hozzá való gyűlölségét, azért szívének indulatit változtattya, de erőt vészen a' szerelem; azért Florinust el-küldi a' tömlöczbe Mátyáshoz, hogy meg-jelentse néki, hozzá való szeretetét, és ki-szabadításában való fáradságát.

HETEDIK KI-MENETEL

Mátyásnak Florinus elő-beszéli minémű szeretettel légyen hozzá Catharina, halgattya azt alatomban Morinus.

NYÓLTZADIK KI-MENETEL

55 Morinus meg-beszéli Henricusnak mit hallot légyen, örvendeznek, hogy új alkalmatoságok légyen arra, hogy ötet a' Királynál gyalázhassák.

CHORUS

A' Labyrinthban siránkozó szerelmet, Ariadne ki-vezeti, kiket azután Magyar Ország a' ditsósségnek Királyi székében helyhezett.

HARMADIK RESZ

ELSŐ KI-MENETEL

A' Magyar Ország Gyűléséből küldetett követeket a' Tsehek Királya szokot Pom-pával fogadgya, és biztattya, hogy Mátyást meg-szabaditandó légyen.

MÁSODIK KI-MENETEL

60 Catharinát bánattyában Mátyásnak hozzá való szerelmével, és Magyar Országi Követeknek el-jöveletekkel vigasztallya Florinus.

HARMADIK KI-MENETEL

Az Udvari Kapitány, Király parantsolattyaából, el-készíti a' mik a' jövendő menyegzőre kívántatnak.

NEGYEDIK KI-MENETEL

65 Azt értvén Henricus biztattyá magát, a' jövendő menyegzővel, de meg-érti, hogy a' Mátyásnak készítettik, azért bánattyában kétségbe esik.

ÖTÖDIK KI-MENETEL

Mátyás a' lakodalomba hívatvatván, a' Tsehek Királynál fővebb helyre ültetetik, mint Magyar Ország Királya köszöntetik, és a' Király maga leányát néki adgya.

HATODIK KI-MENETEL

Magyar Országba való menetelére, Mátyásnak Arcus honoris készítettik.

HETEDIK KI-MENETEL

70 Mátyás nagy pompával Magyar Országba indul.

BÉ-FEJEZÉSE

Hymenaeus Juno templomában, a' szerelmesek szívét fel-gyújtja; kinek a' musák könyörögnek, hogy szerentsés légyen házasságok, elő jó Juno a' szivárványban, és sok féle Szerentséssel való bóldog állapotot ígér, a' Méltóságos Bánfi Háznak, és a' Méltóságos új Hazasoknak, mellyen a' Musák örvendeznek.

Nomina Actorum

GEORGIUS POGIEBRACHIUS Rex Bohemiae.

Gabriel Haller, L. B. de Hallerkő. Rhetor e Convictu Nobilium.

MATTHIAS CORVINUS.

Joannes Gaszner, N. Saxo Cibiniensis Rhetor e Convictu Nobilium.

CATHARINA Regis Bohemiae filia.

Clemens Mikes, Praenobilis Siculus ex Tribus Sedibus. Parvista e Convictu Nobilium.

HENRICUS Princeps Bohemus.

D. Josephus Weisz, Nobilis Ungarus Eperiesiensis, e Convictu Nobilium Logicus.

JOANNES VITÉZI, Episcopus Váradiensis.

D. Martinus Malecsek, Nob. Ungarus Metaphysicus.

ROCHEZANA Episcopus Bohemus.

D. Joannes Polentari, Nob. Ungarus Eperiesiensis, e Convictu Nobilium Logicus.

PRAEFECTUS AULAE.

D. Paulus Balás, Nobilis Siculus ex Tribus Sedibus Physicus, e Seminario S. Josephi.

LEGATI

D. Andreas Perneki, Nob. Ungarus Pernekiensis Logicus.

D. Franciscus Thuroczi, Nobilis Ungarus Thurocziensis Logicus, e Seminario S. Josephi.

CONSILIARII

D. Thomas Puskas, Nobilis Siculus Gyergyoviensis Logicus, e Seminario S. Josephi.

Josephus Geréb, Praenobilis Siculus ex Tribus Sedibus Poëta

Joannes Dési, Nobilis Transylvanus Poëta e Con. Nob.

Josephus Ballo, Nobilis Siculus Gyergyóviensis, Rhetor e Seminario S. Josephi.

Nicolaus Kári, Nobilis Siculus Csikiensis, Rhetor e Seminario S. Josephi.

Cubicularii Regis:

Wenceslaus de Jentis, Praenobilis Leodiensis.

Paulus Rác, Nobilis Valachus Poëta, e Con. Nobilium.

Ephebi:

Joannes Haller, L. B. de Hallerkő.

Joannes Rác, Nobilis Valachus Parvista, e Conv. N.

Petrus Rác, Nobilis Transylvanus Principista.

Gabriel Jabrowszki, Praenobilis Tras. Principista, e Con. N.

Ioannes Antonius Lengyel, Nob. Ungarus Jaurinensis Par.
Stephanus Szalánczi, Praenob. Trans. Princ. e Conv. Nob.
Ladislaus Gyerófi, Praenob. Transylvanus Principista, e Convictu Nobilium.
Ioannes Gyerófi, Praenobilis Transylvanus Principista, e Convictu Nobilium.
Michaël Horváth, Civis Claudiopolitanus, e Convictu Nobilium.

His accedunt Musici, Exactores Pecunarium, Venatores, Conductores militum, Famae, Saltatores, Fabri, Leones, Gryphi, Milites, etc.

O. A. M. D. G.

A MŰ ADATAI

A Bánffy Anna és Székely Ádám házassága alkalmából bemutatott darabnak csak a nyomtatott programja maradt ránk. Lelőhelye a Piarista Rend Központi Levéltára, Bp. P 32/3/10. A színlap latin és magyar nyelvű. A latinból csak a címlapot, a szereplők névsorát közöljük. Ezek csak latinul olvashatók a nyomtatványban.

A nyomtatvány végén a betűrövidítés a jezsuita rend jelmondata: Omnia Ad Maiorem Dei Gloriam. STAUD I. 248. nem tud a nyomtatott programról, a Historia Domus alapján ír az előadásról.

A szöveget közölte PRÓNAI Antal: *Mikes Kelemen mint „aktor”*, Századok, 1909. 46–53.

SZERZŐ, SZÍNREVIVŐ

A darab szerzőjét nem tudjuk minden kétséget kizáróan megállapítani. A kollégium Historia Domusának híradása szerint a nemesi konviktus növendékeinek színjátékként került előadásra („Praeter consuetas Rhetorum et Poetarum Declamationes et praeter Dramation illud quod Convictus Nobilium produxit...”, OSZKKT Fol.Lat. 2039, 1702. 30. p.)

TAKÁCS József – bár gyűjteményében a *Connubium honoris*... nem szerepel – a jezsuita drámaírók felsorolásánál Kereskényi Gáborról (1676–1714) ezt írja: „Kolozsvárott a kormányzó leányának esküvője alkalmából ő írt színdarabot.” (TAKÁCS, 1937. 12.) Az előadás rendezője Újhelyi Ádám, a retorikai osztály mestere volt.

FORRÁS

A szerző Bonfinius *Rerum Ungaricum Decades Quator* (sic!) *cum Dimidia* című művét jelöli meg a darab forrásaként. Az argumentum lényegében rövid kivonata a *Decadis tertiae* kilencedik könyvének, ám a kifejtés több olyan mozzanatot tartalmaz, amelynek nincs történeti alapja.

ELŐADÁS

A nyomtatvány 1702. július 8-át jelöli meg az előadás időpontjaként. A címlap tanúsága szerint a színjátékot a kolozsvári akadémián adták elő, jobbadán (miként az a szereplők elősorolásából kitűnik) a nemesi konviktus növendékeinek közreműködésével. A háztörténet nagy készülődésről és nagy költségekről („magno cum apparatu et sumptu”, 30. p.) tesz említést. (Vö. PINTÉR Márta Zsuzsanna: *Mikes a kolozsvári kollégiumban*. In *Irodalom, történelem, folklór*. Debrecen, 1992. 43–44.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szöveget betűhíven közöljük. Az *ó*, *ű* betűket a mai helyesírás szerint hozzuk rövid, illetőleg hosszú hangzókként.

Kurziválás nélkül feloldottuk a nyomtatvány rövidítéseit, kivéve a szereposztásban találhatóakat, mivel azok vagy közismertek, illetőleg legalább egyszer teljes formájukban szerepelnek a felsorolásban.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

9 *Hymenaeus* – a házasság istene

34 *Zelotipia* – a féltékenység megszemélyesítője

68 *Arcus honoris* – díszkapu

FRIZ ANDRÁS:

KODRUS

Kolozsvár, 1756

KODRUS

KESERVES JÁTÉK

a' melly Kolozsvaratt a' Jesus Társaságának Académiai oskoláiban Hitünk, Hazánk, 's Királyunknak reményére nevendő Méltóságos, Tekéntetes, Nemes, és Nemzetes Ifjuságtól végbe vitetett.

M. DCC. LVI. Esztendőben Kis-Asz. Hav. 16. napj.

A' játéknak allapottyá.

Kodrus Athénás-Várossának utolsó Királya, midőn ő ellene ropantó nagy hadal ki támadtak volna az Heráklidák, avagy Lacedaemonbéliek; értvén, hogy a' jövődőről beszéllő Apóllo azt a' feleletet adta volna, hogy a' két versző király közt azé lenne az hatalom, és Diadalom, a' ki leg előbbszer el esnék az ellenség kargyától: leg-otta pásztor gúnyát ölt nyakába, 's ellenség közzé lopva elegyülvén, addig futa és fárada, a' mig az ellenségtől várton várt halált a' nyakára unszolá. Így csak nem betű szerént jedzi fel ezeket Vellej: Pat:

Szerzése a' Poëtának.

I. Azt szerzi, hogy Médon Kosdrusnak a' fia ki szökött légyen Athénásból, az ellenség táborába, hogy ottan az Attyát meg-védelmézné az haláltól.

10 II. Hogy egy némű némű Nemzetes Athénás Polgára, úgy mint Aristides, Aegystusnak nevezvén magát tiz esztendeig szolgált a' Heráklidáknak; a' kik között nagy méltóságra emeltetvén, midőn látná, hogy el nyomatván erejétől az Heráklidáknak, még végtére utolsó pusztulásra dőlne Athénás Várossa, sok vitézi praktikákkal meg segíté hazáját, a' melly mesterségek a' Játékban mind ki
15 nyilatkozni fognak.

A' beszéllő személylek.

	KODRUS Athénás királya	Nem. Dakó Josef Phys. végzett.
	MÉDEON Kosdrusnak a' Fia	Tek. Henter István Rhetor.
	ARISTIDES az Aegystus név alatt	Nem. Nemz. Horváth Josef Rhet.
	PERIKLES Barátya Aegystusnak	Tek. Ugron Tamás Rhétor.
20	ALTZESTES a' Heráklidáknak Királya	Groff Teleki Ferencz Rhetor.
	KREON Ezeres Kapitánya Altzestesnek	Groff Kemény Farkas Rhetor.
	NEARKUS Százados Kapitány	Tek. Domokos Josef Poëta.
	Athénásbéli Követek	Báró Huszár Josef Gram., Tek. Mariassi Sigmund Poëta.
25	Ezek után következnek a' Katonák, etc. etc.	

ELSŐ VÉGEZÉS

ELSŐ KIMENETEL.

Kodrus pásztor öltözetben Athénásból ki szökvén az Heráklidáknak táborába, ottan a' fiára akad Médonra, a' kit esküvéssel arra késztet, hogy vissza térjen Athénásba, 's az ő halálát ne akadályozza. II. Aegystus, hogy a gyilkosságnak gyanóját másra kenné, egy véres kardot által ad Kodrusnak, meg intvén, hogy avval az ötet inalo ellenségtől védelmezze magát: a' mely kardal Kodrus ellene indul a' közelítő ellenség dandárinak, hogy meg öletessék. III. Médon búsul, hogy meg esküdött Attyának. IV. A' beszéd közben Aegystus Médonra ismér, 's okát adgya, miért nyomta a' véres kardot a' Pásztorra; Médon pedig hite szerint minden titkokat el halgatván, veszi a' levelet, a' melyet küld ő általa Kodrushoz Aegystus, 's hazafelé indul a' mutatott uton. V. Perikles érkezvén hirt hoz Aegystusnak, hogy mihent szárnyára költ hire a' nem régen esett gyilkosságnak, leg ottan meg változtatott a' tábor, ne hogy rész nyilhassék a' gyilkosnak az el szaladásra. VI. Aegystus vélekedvén, hogy bizonyára el fogatott Médon Alcesteshez hivatik nagyon gyanakodván, hogy valamit meg sajdított Alcestes, pártos tanásiból.

MÁSODIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KIMENETEL.

Aegystus reménsége felyül szelid, és hálá-adó szóval fogadtatik Altzestestől, azért, hogy a' mint hozza az hir, ki nyilatkoztatta a' gyilkos Pásztort, és el fogatta. Ezek alatt II. hir jó, hogy Médon el fogatott, 's az ő kebelébe talált levele Aristidesnek adatik Altzestesnek, a' ki ennek a' névnek isméretlenségével meg tsalattatván Aegystusra bizza kitudakozását a' levélben irt dolognak. III. Aegystus reá bírja magát, az Altzestestől való el pártolásra. IV. Kötve Médont magához hozattya, hogy biztabban ötet szabadságra verhesse. Azonban V. meg

értvén hogy még a' Pásztor meg nem ölettetett, meg retten, tartván attól, ne
50 hogy ő általa titkos tselekedeti ki fedeztessenek. VI. Innen midőn már hozzájuk
érkeznek, Alcestes, Médonnak azt adgya tanátsúl, vallaná azt, hogy a' Pásztor
Aristides légyen valóságoson, a' kié a' levél; De VII. Médon tudván a' dolgot se
arra nem veszi magát, hogy Aegystusnak tanátsára állyon, se arra, hogy fogadása
ellen önnön szülőjét óltalmazza. Végre VIII. nem tudván mihez kapjon ki vallya
55 Altiestesnek, hogy a' Pásztor az ő Attya légyen. Ezek után IX. elő hozatik a'
Pásztor, a' ki értvén alkalmatosságát a' kívánt halálnak, minden gonoszságot
magára vállal, és halálra ítéltetik, Médonnak szabadság adatik. X. Kodrus kéri
a' Fiát, hogy a' mig kedvez a' szabadság, Athénásba vissza térjen. XI. Eszre vészi
Aegystus, hogy a' Pásztor Kodrus légyen, 's el tökélli magában, hogy Altzestesnek
halálával-is ki fogja őtet segiteni a' veszélyből.

HARMADIK VÉGEZÉS

ELSŐ KIMENETEL.

60 Kodrus meg inti Altzestesnek Kapitányát az Ura veszedelméről. II. Kreon fe-
nyegeti Kodrust az halállal. III. Médon beszéli az Attyának mi módon védel-
mezte meg Altzestest az haláltól. IV. Kreon szabadságot hirdet Kodrusnak, a'
fia vitességéért, melly szabadságot V. meg-is ad vala néki Altzestes, de midőn
késztetné Médont, hogy a' titkokot tzikellyenként ki adná, Médon az Attya
65 intéséből által hága akarattját Altzestesnek, azért Kodrust a' halálra ragadtatá,
Médont pedig nagyobb kinokra meg tartatá. VI. Siránkozik szerentsétlen sor-
sán Médon, 's beszéli Aegystusnak, hogy már Kodrus ki vitettetett az halálra,
Aegystus Periklesnek parancsol, hogy lopva hirt tégyen Athénásba a' Kodrus
haláláról. VII. Altzestes az Apolló jövendölését értvén magát népiért az halálra
70 szánnya. VIII. Azonban érkeznek Athénásból a' várat fel adó követek, a' kiktől
értvén Kodrusnak a' fiaival való el szökését, akadályozni kívánnya a' Pásztornek
halálát, félvén ne hogy a' Kodrus légyen, de meg hozák, hogy a' már meg öletett:
az-is ki jó, hogy Médon Kodrusnak fia, Aegystus pedig Aristides légyen. A' kit
IX. midőn el akarna vesteni ravaszágáért, érkezik Perikles a' pártos katonákkal,
75 a' kiktől értvén Altzestes, hogy az ő hada meg hódolt Aristidesnek, szabadságot
nyer Aristidestől 's el szalad. X. Érkeznek az Athénásbéliek-is, beszélik, hogy a'
halomba vágott Heráklidák sergén siettek Médon óltalmára. Médon pedig nem
válallya fel a' néki adatott koronát, hanem azt jovasollya, hogy választassanak fő
80 Birák, a' kik legyenek nagygyai a' kösségnek, 's aztot közönséges vaksal igazgas-
sák.

M. A. I. N. D. E. B. S. T.

A MŰ ADATAI

A kolozsvári jezsuita kollégium ifjúságának Kódrosz attikai király önfeláldozó hazaszeretetről szóló játéknak nyomtatott programja az OSZK Színháztörténeti Tárában található Pro 52. jelzettel. A kétleveles 4 r. alakú nyomtatvány kolozsvári eredetű, teljes egészében magyar nyelvű. Ez azonban nem jelenti, hogy maga az előadás nyelve is magyar volt. A szöveg után álló betűrövidítések feloldása: Mindent Az Isten Nagyobb Dicsőségére, Boldogságos Szűz Tiszteletére.

A szöveget kiad. GERENCSÉR István: *Adalékok a magyar iskolai drámák történetéhez*. Bp. 1909. 207–211.

SZERZŐ, SZÍNREVIVÓ

Hogy átültették-e Friz András latin nyelvű drámáját magyarra, nem tudjuk. GERENCSÉR a darab színrevivójét, a program készítőjét Handler Andrásban sejtí, aki 1756-ban és 1757-ben egyike volt a poézist és retorikát tanító három tanárnak, és *Principes tredecim Transylvaniae* című kiadványa (Kolozsvár, 1753) szerint író tevékenységet is folytatott. (Vö. GERENCSÉR, i. m. 50.)

FORRÁS

GERENCSÉR idézett munkájában (43–50. l.) bebizonyította, hogy a drámaprogram előadott darabja Friz András *Codrus* című drámája volt, mely nyomtatásban először Bécsben 1757-ben látott napvilágot. (*Tragoediae duae et totidem dramata*. 1–73.) A latin szöveg belekerült a *Bartakovics-gyűjteménybe* (OSZKK quart. lat. 693.). A szereplők, felvonások és ezen belül a jelenetek száma, a cselekmény a programban és a latin darabban egyezik. Az argumentum után találunk némi eltérést. Friz itt röviden azt mondja meg, kik voltak Athén ellenségei, akiket az argumentum végén idézett Vellej[us] Pat[ercul]us római történetíró lacaedaemonoknak nevez. Ehelyett a drámaprogramban a dráma rövid tartalmát olvashatjuk „a poéta szerzéseként”. Friz latin nyelvű drámája megvan a gyulafehérvári gyűjteményben (mf-je a MTAKKban: 294/l. 264–283), de a III. felvonás vége hiányzik.

ELŐADÁS

Kolozsvárott a darabot 1756 nyarán játszották. A címlapon a kolofon datálása lehet magának az előadásnak a dátuma, de ha feltesszük is, hogy az „MDCCLVI. esztendőben Kis-Asz. hav. [= augusztus] 16. napja” a nyomtatás időpontját jelzi, ez nem eshetett messzire az előadás napjától. STAUD [I. 283.] ezt tünteti fel az előadás dátumának.

A jezsuita iskolákban több ízben is színre vitték Athén utolsó királyának a mondáját. 1751-ben Nagyváradon *Codrus* címmel egy közelebről nem ismert darabot játszottak. (STAUD, I. 322.) Kolozsvár után 1765-ben Komáromban adtak elő hasonló címmel drámát, mely az előadásról tájékoztató *Litterae Annuae* szövegzése („Codrus, ut a celeberrimo hujus aevi comico datus est, in idioma Hungaricum traductum”) (STAUD, I. 499.) szerint Friz András munkája lehetett. Ő volt a kornak „igen neves” színműirója. A kolozsvári és a komáromi előadás bizonyára egy és ugyanazon drámának a színre vitele volt.

A pozsonyi EK-ban is van a XVIII. századból egy latin *Codrus* drámakézirat. (KOTVÁN, Imrich: *Rukopisy Univerzitetnej Knižnice v Bratislave*. Bratislava, 1970. 40.) A szerepek csaknem megegyeznek a Friz dráma személyeivel. A cselekmény ugyanaz. A felvonásokon belül azonban jelentősen eltér a jelenetek száma. A nagymérvű összevonásból a darab valamelyik más variálására gondolhatunk. Ennek előadási helye és ideje ismeretlen.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány szövegét hűen közöljük. A mellékjeles *ó* *ű* magánhangzók rövidségét illetőleg hosszúságát azonban a mai gyakorlatnak megfelelően feltüntetjük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

2 *Heraklidák avagy Lacedaemonbéliek* – a peloponnészoszi félsziget lakói

30 *inalo* – követő

79 *közönséges vaksal* – egyetemleges szavazással

MELEAGER

Kolozsvár, 1766

MELEAGER

pásztori játék, mellyet országunk kegyelmes fő-vezérő generálissa méltóságos gróf Hadik András ő excellentiájának kegyes jelen-létében a kolozvári Jesus Társasága Academiájának méltós. és nem. iffúsága jádzott MDCCLXVII. Sz. Jakab havában.

Summája a' Játéknak.

Aeneus Aetolus Királlyá midőn bé vett szokás szerént a' Kálidoniai termésnek 'zengéjéből áldozatot tenne az Isteneknek, ezek közül Diánnát ki-hagyá. Mellyért felháborodván az Isten Aszszony egy iszonyu nagy vad kant bocsátta Kalidonia határára; és az által minden termésében a' földnek iszonyu károkat
 5 tétete. Nem türhetvén a' Lakósok ezt a' nagy kárt, egybe gyűjték Aetoliának nevezetesebb vadászit, kik közül Meleáger Aeneusnak magzattya szemben álla a' vaddal, és azt szerencsésen el-ejté.

Beszélgető személyek

MELEGÁGER Daphnis pásztor neve alatt: gróf Teleki Mihály;
 MEGACLES: gróf Teleki József;
 10 AMYNTAS: gróf Petki József;
 SYRENUS: báró Domokos Antal;
 THYRSIS: báró Bálintt Ferentz;
 ALEXIS, Meleáger kedves baráttya: Ketheli József;
 SYLVANUS, a' Kalidoniai hegyeken fő pásztor: Keresztes János.

A MŰ ADATAI

NÁDASDY Lajos: *Egy ismeretlen iskola-drámagyűjtemény a XVII. századból* című dolgozatában (MKsz 1984. 233–241.) a Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hungarica G. XXIII. 2. 11. jelzetű aprónyomtatványok kolligátumában található programból közölte a *Meleager* fenti summáját, szereplőinek jegyzékét. A kötetben azonban nincs benne a darab nyomtatott programja. Róla sem TAKÁCS, sem STAUD nem tesz említést. Mindketten ismerik viszont

az 1761-ben Trencsénben játszott drámát Meleagerről, hogy az alsó osztályosok, „infima vero et Elementaris Meleagrum ob caedem Sucrum Avunculorum poena talionis a Matre e vita Subalatum in theatrum induxit” (STAUD, II. 306.; vö. TAKÁCS, 1937. 116.). A latin előadásnak megvan a nyomtatott programja (OSZK Színháztörténeti Tár Pro 90.). Ebből – ahogyan erre a fentebb idézett adatból is következtetni kellett – megállapítható: a két előadás cselekménye nem ugyanaz.

SZERZŐ

A szerző személyét nem ismerjük.

FORRÁS

A NÁDASDY Lajostól közölt szöveg nem hivatkozik forrásra. Valószínű, hogy mint a trencsényi darab, a kolozsvári is Ovidius *Metamorphoses*éből vette a cselekményt.

ELŐADÁS

Szent Jakab havában, júliusban játszották a kolozsvári jezsuita akadémiában.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A NÁDASDY Lajostól közölt szöveget vettük át, azt hűen reprodukáltuk.

MALDORINUS

Komárom, 1768

MALDORINUS

Acta Ab Suprema et Media Grammatices Classe Comaromii Anno MDCCLXVIII.

Personae Agentes.

DIDACUS, Pater Maldorini. Ludovicus Mérey.
 CADURIEL, Nomi Princeps Didaco favens. Ignatius Gerdenich.
 ALANUS, Filius Maldorini. Jacobus Nunberger.
 ORATISTES, Libertus Didaci. Stephanus Závodi.
 BERILLIS, ab obseq. Cadurielis. Josephus Tauber.
 MALDORINUS. Ignatius Szevaldt.
 LINGARDUS, Obvius Maldorino Juvenis. Ignatius Glozer.
 Viatores:
 EURINUS. Mathias Kimerstorffer.
 PLIMBO. Franciscus Kladek.
 BUKENGUS Magus. Francisc. Kotulács.
 TRASES, Magi Interpres. Stephanus Brukáts.

A Játéknak Mi-Volta.

Maldorinus, Idonum-béli Didáknak kedves fia, és öröme; midőn Alánus szövetségét, Attyátúl való el-távoztatása által, követni akarja haszontalanúl; történik, hogy Rokonihoz úti-társa lenne Attyának; leg-ottan szokott társátúl arra ösztönöztetik, hogy öltözetinek el-változtatása, és (ha nyomdokit követni sajdítaná az öreget) bizonyos, a' kősziklákra metszett bötűk által, mellyekkel véletlenül történt halálát Attyával el-hitethetné, a' Lernae-névű Barlangban fel-tett szándékának tegyen eleget. Melly fortélyos álnoksága által, mivel Attyának halált okozza, ugyan az említett Barlangban, álnokságának elég-tételéért sanyarú életet visele.

A MŰ ADATAI

Lelőhelye a Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hungarica G. XXIII. 2. 11. jelzetű, aprónyomtatványokat tartalmazó kötete. Ebben darabunk a 60. szám alatt található. A két számozatlan oldalt tartalmazó nyomtatványon a latin Argumentum után a szereplők nevét olvashatjuk. Ezt követi a magyar, majd a német szöveg.

SZERZŐ

A szerző személye ismeretlen.

FORRÁS

Forrásutalásként a latin argumentum után „Ita Th. mundi” megjegyzés áll. Nem tudtuk azonosítani.

ELŐADÁS

A nyomtatvány tartalmazza mind az előadás helyét (Komárom), mind évszámát (1768).

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A mellékjeles *ō* és *ū* magánhangzókat a mai helyesírási gyakorlat szerint írjuk. Egyébként hűen közöljük a nyomtatott szöveget.

11.

CARIOLUS

Komárom, 1768

CARIOLUS

Acta Ab Infima Grammatices, Et Elementari Classe COMAROMII
Anno. M. DCC. LXVIII.

Personae.

CARIOLUS, Stephanus Anyos.
POLYCARPUS Nuncius, Joannes Glozer.

Familiares Carioli:

MANDLIUS, Joannes Nep. Bogma.
DOLINDUS, Josephus Fabris.
AQUILINUS Frater Car. Adamus Schmitt.

Familiares Aquilini:

FIDELPHUS, Ignatius Tonner.
HUGO, Nicolaus Röth.
SELANDER, Mathias Postel.

Contubernales:

Benedictus Pyber.
Andreas Purian.

Emericus Márjási.
Josephus Jánosics.

A' játéknak állapotya.

Kariolus, Akvilinusnak alkalmatlan feddéseitől fel-háborodván, éjjel, 's nappal törté fejét, Test-verének mi-képen keménységét meg-lágyithatná; de véletlenül, és midőn abba gyorsan forgolodnék, magát tulajdon keletkezéjében találván, tökéletesbb útra hozatik.

O. A. M. D. G.

Tyrnaviae, Typis Collegii Academici Soc. Jesu.
Anno M.DCC.LXVIII.

A MŰ ADATAI

A háromnyelvű (latin, magyar, német) nyomtatvány lelőhelye BEKK, jelzete MIN. A. 14. A program negyedrétt alakú, terjedelme egy levél. A latin cím, argumentum és a szereplők felsorolása után először magyarul, utána németül olvashatjuk az igen rövid periochát. A német szöveg után O. A. M. D. G. betűrövidítés: Omnia Ad Majorem Dei Gloriam.

SZERZŐ

Ismeretlen.

FORRÁS

A latin nyelvű színlap alapján „Sophr.” valószínűleg a Caerarea-ból származó Kappadókiai Sophronios-ra utal.

ELŐADÁS

1768-ban Komáromban mutatták be.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Betűhív közlés a nyomtatvány szerint; csak az *o* és *u* betűket írjuk a mai helyesírási gyakorlat szerint.

DEMETRIUS

Kőszeg, 1761

DEMETRIUS

Keserves Játék

Mellyet A' Jesus Társasága gond-viselése alatt lévő Nemes Nemzetes Negyedik, és Harmadik Iskola-béli Iffiuság Játéku elő adott Kőszegh szabad Királyi Városában

1761-dik esztend. Szent Iván havának 7-dik napján.

Játéknak Állapóttya.

Sándor minekutánna Demetriust Syriának Királyát kegyetlenül a' világbul ki-végezte volna, az országlást erón-erővel el foglalta. De nem sok esztendő mulva Prexáspes Fő-hadi Tiszt Viselő, az Kreta béliek ellen szerentsésen végbe vitt had után, egyenlő szivel az több Ország Nagyaival Sándor Tyrannust erő-szakkal
5 lehempelygeté az Királyi székrül, és Demetriust az meg öletett Királynak fiát arra, ugy mint ügyes Urát, fel-magasztalá.

Első Intések Könyv. L. I.

Ezen valóságos történethez nagyobb mulatságnak kedvéért imitt-is amott-is adogatott valamit az költő eszeskedés.

A' Beszélgető Személyek.

- 10 DEMETRIUS. Alczeses neve alatt Prexáspes rabja. Sigism. Skublics.
SÁNDOR. Kegyetlen Király. Paulus Kugler.
DEUDULIA. Demetrius Huga Firandus neve alatt lappangó Kassander Szeretője. Franciscus Xav.
Lada.
PREXASPES. Fő-hadi-Tiszt-Viselő alattomban Demetrius baráttya. Joannes Hertelendi.
15 KASSANDER. Prexaspes Fia. Mathias Homann.
PINDARUS. Sándor Király Fia. Emericus Egervári.
PAGÓDES. Fő-Pap Deudulia Gond-Viselője. Antonius Pallocsaj.

ELSŐ VÉGEZÉS

ELSŐ KI-MENETEL.

Deudulia óhajtvá óhajtván Demetrius bátyjának szabadságát Kassandertől érti, hogy Prexaspessel már az úton volna; de keservében keveset hajtván ennek szavára II. Pagódest, a ki azomban ótt terem vala, feddi, és heven unszolja, hogy mennél hamarább útot nyisson, mellyen édes bátyya szabad lábra alitathatnék; ez bátorságosbb útot nem tudván az Istenek irgalma kívül, ahoz el végre bizza, 's támosztja esett Deuduliának reményét. III. Deudulia mind azáltal bátyya rabságán bánkodván, véletlenül Prexaspesre, és Álczesztesre akad; kiktől midőn értette, hogy Demetrius ugyan azon Álczesztes keze által a világbul ki végeztetett már, engesztelhetetlen haragra ellene fel gerjedvén, el tekélli, hogy őtet is tsak hamar ki-tünteti a világbul: IV. Erre kivált eszköznek magát ajánlá Kassander, melly vitéz téteménynek bizonyosbb végezésére azt javasálá, hogy Pagódesse közölje a' dolgát, sürgesse, hogy Királlyal el hitesse jövendő-béli szerentsétlenségét, ha Álczesztes áldozat gyanánt nékik fel nem szenteltetik. Erre magát kötelezi Deudulia. V. Kassander pedig hathatossan igyekezetét üzvé az királynál, VI. És hathatósban az után Pagódes, de ugy, hogy mind kettőnek végbe szakadt volna reménye, VII. Ha meg tántorodott ügyeket uj álnaksággal nem támogatta volna Deudulia, mert ez Álczesztes fejére azt koholta, hogy Pindarus lett volna, nem pedig Álczesztes, a ki Demetriust meg ölte; és hogy Pindarus Álczesztes keze által el esett volna, jól ugyan elő vette volt ezt Palotás tzelt, el is mehetett volna jó végre Firandus véle. VIII. Ha mindgyárást maga Pindarus meg jelenésére markába nem szakadt volna a hamisság; mire nézve Pagódes agg ravaszságát nyomozván, ismét előbbi hurát pengeté, addig mig az kívánt áldozatra reá nem venné az királyt.

MÁSODIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

Az már jövendő halálát elmében forgatván Demetrius nagyon epeszi szívét, és keservében el lankad II. Oda érkezik Deudulia Pagódesse, kik tőlle álmában ejtett szokot halván nagyon gyanakodni kezdenek, ha Álczesztes nem volna valóban Demetrius; de ezen kétes reménynek árnyékával nem elégedvén, az Istenhez ujonnan veti lábatlan ügyét Pagódes; Deudulia pedig azonközben nyájoskodásba ereszkedvén Álczesztesse hiu igyekezettel keresi szívét; mindazáltal halálos veszedelmétől menteni őtet midőn akará, magát sarkon érte a veszedelem, III. Mert Kassander rosszul értvén az ő Álczeszteshez való szeretetét, szívét meg másolja, és nagy boszszut ellene forral. IV. Oda érkezik Prexaspes, a ki, midőn látta, hogy már tsak vékony hajszálon függne Álczesztes élete, hogy leg-alább

meg halasztaná halálát Kassander által azt hirdeti a Királynak: hogy Álczesztes Pindarus volna, és a kit eddig Pindarusnak tartottak, léte voltaképpen Demetrius. V. Erre az nem remélt hirre igen meg indulván Álczesztes, hogy ezt a' szennyet magáru le törölné, ki fakasztja a' titkot, és, hogy ő a valóságos Demetrius légyen, 55 meg vallja; abban szerentsés, hogy Deudulia előtt. De mindazáltal Prexaspes nagy unszolásátul el állani nem akarván, fenn-tartja azonban Pindarus nevét. VI. Sándor szembe találkozáván Prexaspessel nagyon meg ütközik vala szivében, hogy Álczesztes maga fiának nevével változtatta nevét; de Prexaspesnek ravasz 60 szándékát, és tsavargó utját nem látván utóbb el-is hiszi, ami hirül néki előbb adatott; azért Álczesztest szabad lábra álitva, Pindarust pedig halálra itéli.

HARMADIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL

Sándor Tyrannust, a' kit eddig Keményen ejtett vala a szerentse, és szörnyű tsapásokkal fenyegetet, kies beszéddel bátorítani akarja Alczesztes. II. De Deudulia az népnek fel-zendülését hirül hozván ujonnan el-keseríti szivét, III. És annál inkább az után Kassander, a ki hogy boszuját töltené Deudulián, levelet 65 kohólt vala, mellyben az eddig titkon maradt titkokat nap fényre terjeszti; tudni illik, hogy Pindarus Deudulia valóságos Demetrius magzattja, és hogy Pindarus nem Demetrius, hanem valóban Királynak fia volna. Oly véletlen dologra el hülvén Sándor, Deuduliát azonnal vasba vereti, ő pedig, hogy életét leg alább meg tarthassa édes fiának, Pagódeshez indul. IV. Azon közben midőn látja Kas- 70 sander, hogy Álczesztes nem idegen személy, a' mint vélte vala, hanem Demetrius Deudulia bátyja, észere tér, vakmerő szándékát meg átkozza, mindazonáltal Deudulia hűségébül történt, hogy viszont előbbeni szeretetre véle ujjulna. V. Oda hat azonban Prexaspes, és el beszéli mikép jádzottatta a' szenrentse minden tanácsait, és fáradságát, és hogy eszszel már végre nem mehetne a' dologban, 75 azért mindgyárast egyenlő szóval Király ellen öszve szövetkeznek, hogy csak hamar a' fene Tyrannust le-hempelygetik a' felső póltsról, valamiképpen meg-is történt. VI. Mert midőn Sándor halálra el intézi vala Deuduliát; Prexaspes rop- pant haddal ellene támad, meztelen Kardokkal reá ütvén szörnyű harczalással ki veti a' Kiralyi székbul, és Demetriust ugy mint ügyes Urát, arra fel magasztalya. 80 Mind ezek legyenek Istennek nagyobb ditsóitésére Szüz Sz. Anyának 's minden Szenteknek tiszteletére, és Sz. J. N. Ö.

A MŰ ADATAI

A nyomtatott program lelőhelye a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum könyvtárának 72/7 jelzetű kézírata. Az előadás tartalmi kivonata két leveles magyar nyelvű nyomtatvány.

SZERZŐ

Ismeretlen.

FORRÁS

A „Játéknak állapottya” utáni tájékoztatást: Első Intések Könyv. L. I.” nem tudtuk ellenőrizni. A forrásban talált cselekményt „az költői eszeskedés” itt-ott „nagyobb mulatságnak kedvéért” meg-bővítette.

ELŐADÁS

A negyedik és harmadik iskolai tanulók játszották Kőszegen 1761. Szent Iván hava, azaz június 7. napján. STAUD (III. 35.) szerint magyar nyelven. A Litterae Annuaera hivatkozással mondja ezt. Pedig magyar nyelvű előadásokhoz nem szoktak magyar programot kinyomtatni. A Magyarországon Demetrius Nicatorról egyéb helyeken játszott darabok mind latin nyelvűek. Így a Budán 1744-ben és 1767-ben (STAUD III. 78., 98.), az Ungváron 1758-ban (STAUD II. 214.) és az Eperjesen 1768-ban tartott azonos témájú előadások. (TAKÁCS, 127.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Hűen közöljük a nyomtatvány szövegét, csak a mellékjeles *ó* és *ű* betűket írtuk át a mai helyesírási gyakorlat szerint.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

6 *ügyes* – törvényes, jogos

20 *heven* – hevesen

27 *ki-tünteti a világbul* – elteszi láb alól, megöli

39 *előbbi hurát pengeté* – ugyanazt a hűrt pengette, mint előbb

45 *lábatlan ügyét* – gyenge lábon álló, erőtlen dolgát

MINDSZENTI IMRE
 IZSÁK KONSTANTINÁPOLYI CSÁSZÁR FIÁNAK,
 ALEXIUSNAK BOSSZÚÁLLÁSA

Nagyszombat, 1714

FRATERNAE IN FRATREM IMPIETATIS ULTIO
 IN ALEXIO ISAACII IMPERATORIS
 CONSTANTINOPOLITANI FILIO ADUMBRATA.

Ac Honori Posthumo Celsissimi Sacri Romani Imperii Principis Pauli Eszterhazi, de Galantha. Regni Hungariae Quondam palatini. Dum Bene merita de re literaria Juventuti munificentissima Ejusdem et aniversaria liberalitate praemia decernerentur In Alma Archi-Episcopali Societatis Jesu Universitate Tyrnaviensi, In Scenam Data.

Tyrnaviae, Typis Academicis, Anno M. DCC. XIV.

Sommája.

Minek utánna Isaacius Constanczinápolyi Császár maga egytestvér ösétől Alexiustul meg-vakittatván, birodalmátúl-is meg-fosztatot volna, Isaaciusnak fia maga-is Alexius nevű, Balduinus, és más Herczegektől, a' kik a' tájban a' Kristus hitéért való Syriai Hadikészületre indultak vala, meg-segittetet, fegyverrel birodalmát vissza nyerte. Es noha ötet minnyájan Császárnak köszöntének, azon névtől magát meg-tartóztatta, és a' tömlöczből ki-szabadítot Attyát az előbbeni méltóságára vissza tette, nagyobra bölcsülvén az Atyai szeretetét a' Császári méltóságnál. Fulgos. Libr. 5. Cap. 4.

ELŐLJÁRO BESZED.

Az kevély-kivánság hitetlenségnek ösztönzéséből, noha a' Hiuság ellent jovallana, a' dicsőségnek Királyiszékére felemelttévén, le-taszittatik, meg-mutatván a' kevély-kivánságnak végét szerencsétlennek lenni.

ELSŐ RESZ.

ELSŐ KIMENETEL.

Alexius, Isaacius Császárnak fia vétén a' Balduinus levelét, a' szent hadi-készültre adatot alkalmatoságon örvendez, és arra készülni kívánván a' Császár-hoz siet.

MASODIK KIMENETEL.

- 15 Isaacius Császár Lysandert Alexius fiának oktatóját új tisztekre emeli, Leander akarattya ellen; el érkezik azon közben a' Fia Alexius, és Balduinusnak el-jövetelét meg-jelentvén szabadságot kér annak társává lenni, a' mellyet meg-is nyeri.

HARMADIK KIMENETEL.

- 20 Leander egyk az Isaacius fő Udvariai közül, látván, hogy Lysander magánál nagyob tisztre emeltet, erőszakos halálal akarja magát elveszteni, a' kit Gottonus az ő jó baráttya Evelindussal együt boszszúállásnak reménségét téven, az akartva való haláltól el-fordittyák.

NEGYEDIK KIMENETEL.

- 25 Balduinus a' töb Fejedelmekkel hajókbúl ki-szálván, szerencsés hajózásért Istennek hálát ad, és a' Császárhoz hadikövettyét el-küldvén, a' városhoz járúlni szándékozik.

ÖTÖDIK KIMENETEL.

A Városnak Gubernatora értvén az Alexius Fejedelemnek Hadi-készülteről való igyekezetét, a' közönséges békességnek fel-haborításátúl tart; érti azomban a' vigyázótúl az hadi sereget a' városhoz közölgetni; mellyet ellenségnek itélvén, a' Császárhoz siet.

HATODIK KIMENETEL.

- 30 Midőn a' félünk Városbéliek meg-rémültek, ki-jön a' Császár Alexius fiával, a' kinek a' város Gubernatora az haborúnak okát meg-jelenti; de az el-érkezet Balduinusnak hadi követe által minden félelemtől meg-szabadíttatván, a' Császár maga a' Taborba való el-jövetelét Balduinusnak meg-jelentetni parancsollja.

HETEDIK KIMENETEL.

35 Leander Gottonussal, és Evelindussal, maga méltatlan szerencsésén boszszonkodó Császár ötséhez Alexiushoz véletlenül érkeznek; ösztönözik őket, hogy a Császári birodalmat erőszakkal magának tulajdonítsa, a' kiket ő a' város Rendelőknek magához való térítésére el-bocsátta.

ELSŐ KÖZBEN-JARO BESZED.

Isaacius Geniussa az Alexius Geniussától üldözést szenvedvén, az Ajtatósságnak, és Igazságnak ótalma alá folyodik.

MASODIK RESZ.

ELSŐ KIMENETEL.

40 Isaacius Császár, meg-akarván Balduinust látogatni, Városnak rendelését annak Gondviselőjére bizza; a' ki az háborútól való félelmét meg-jelentvén, a' Császártól fel-biztattatik, és a' Solinus Tisztviselő által a' Városi Vitézeket alkalmas helyekre rendelteti.

MASODIK KIMENETEL.

45 Császárnak az ötse Alexius annak el-menetelén Vigadozik, leg-inkáb azon örülvén, hogy a' Császári birodalom alkalmatossága adatot.

HARMADIK KIMENETEL.

Amikor Solinus Tisztviselő a' Város vitézeit rendeli, közben érkezik szaladóképpen Leander, a' Tisztviselőtől, és a' Hadnagyoktól segítséget kér, a' kiktől magok ótalma alá vétetvén, ugyan azokat maga részére vonni munkálkodik.

NEGYEDIK KIMENETEL.

50 Balduinus a' több szövetségben lévő Fejedelmekkel az hadi készületről tanácskozik, azonban vissza érkezik a' Császártól a' hadi követ, a' ki a' Császárnak táborba való el-jövetelét Balduinusnak meg-jelenti.

ÖTÖDIK KIMENETEL.

Balduinus az el-érkezet Császárt köszönti, és a' táborba vezetvén, néki vig örömet készít; melynek vége után a' Császár Alexius fiát Balduinusra bizza.

HATODIK KIMENETEL.

55 Alarinus és Leontius Hadnagyok, Gottonus és Evelindustúl az Alexius neve alatt meg-csalatkoztatván, azoknak hiúságára állanak. El jön azonban Leander, és azokat magához vévén, reájok bizza, hogy erővelis a' Tanácsot az Alexius részére kényszerítsék.

HETEDIK KIMENETEL.

60 Alarinus Hadnagy a' Császár ellen való maga hitetlenségét vádollya, és az Alexius igyekezetét meg-vetvén, el végzi magában, hogy a' dolognak minden állapottját a' Császárnak mentúl hamaráb meg-jelenti.

NYOLCADIK KIMENETEL.

Alexius Isaacius Császárnak ötse Leandernek, és azó társainak késedelmességét feddi, a' kit Leander, a' dolognak ki-menetelét elő tévén, valamennyire meg-engeszteli.

MASODIK KÖZBEN-JARO BESZED.

65 Isaacius Geniusa, az Alexius Geniussátul a Dicsőségnek székéről le-vettetvén, a keuelység és Hitetlenség által sötét barlangba bé-rekesztetik.

HARMADIK RESZ.

ELSŐ KIMENETEL.

Amidőn Isaacius Császár Udvarába vissza akar térni, elő jön Alarinus, és a' Császárt az Udvarában való vissza-meneteltől el-akarja téríteni, de haszontalanul; azért a' fiához Alexiushoz siet az Attyának veszedelmét meg-jelenteni.

MASODIK KIMENETEL.

- 70 Isaaciusra, a' mikor ő királyi házába bé-menne, Alexius az ötse leselkedéséből reá róhanik, és Lysandert meg-ölvén, Isaaciust semmit könyörgésére nem hajtván, meg-vakittyá, és a' tömlöczbe vetteti.

HARMADIK KIMENETEL.

Solinus Tisztviselő a' zenebonakor alattomban a' városból ki-menvén Alexiusnak kegyetlenségét meg-útalván, a' Császár állapotján bánkodik, és az el érkezet Alarinussal a' Császár fiához Alexiushoz sietnek.

NEGYEDIK KIMENETEL.

- 75 Alexius Isaaciusnak az ötse, a' meg-nyert Császári birodalomról örvendez; de azon öröm közöt szerencsétlen jövendölést vévén, ellenkező szerencsét jövendöl magának.

ÖTÖDIK KIMENETEL.

A' szemétől, és birodalmátúl meg-fosztatot Isaacius Császár a' tömlöczben maga állapotján panaszkodik.

HATODIK KIMENETEL.

- 80 Balduinust, és Alexiust, egyéb Hadikészületben lévő Herczegekkel egygüt, a' kik már hajókon el-indulni akartak, hertelen való Szélvész vissza téréti; ebből midőn minynyájan szerencsétlenségnek jelét jövendölnének, Solinus Alarinussal el-érkezik, a' kiktől Császárnak keserves esetét érti Alexius, és ugyan az okáert Balduinusnak intéséből seregével együt a' városhoz sietni szándékozik.

HETEDIK KIMENETEL.

- 85 Amikor Alexius Császárnak ötse kétséges elmével a' Lysander árnyékának fenyegetésén álmélkodik, jön rettegve Leander, és Alexius Fejedelemnek seregével egygüt való el-jövetelét jelenti; a' kit Alexius a' városi vitézek öszve-gyűjtésére el-küld, maga az Udvari vitézekkel a' Város bástyáihoz siet.

NYOLCADIK KIMENETEL.

90 Alexius Fejedelemnek, és az ő Társainak serege a városra ütvén a' kapukat el-foglallya, és a' Császárnak ötsét, tisztviselőit meg-futamitván, el-fogja, és a' győzedelmes Alexius eleibe vezeti, a' kitől hasonló büntetéssel meg-büntettetik.

UTOLSO KIMENETEL.

Győzedelmet nyervén Alexius, vig-szókkal Császárnak köszöntetik, de a' Császári birodalomnak czimereit fel-nem válallya, hanem az Attyát tömlöczből ki szabaditván, Királyi székére vissza teszi.

VÉGSŐ BESZÉD

95 Az Atyai szeretet Isaaciusnak Geniussát keresvén, Dicsőségnek székénél a' kegyetlenséget talállyá; azért a' Hadnak Istenét ki-híván, a' kegyetlenséget alá-veti, és az Isaacius Geniussát Királyi székre vezeti.

O. A. M. D. G.

NOMINA ACTORUM.

ISAACIUS IMPERATOR

D. Joannes Leeb Nobilis Ungarus, Philosophus absol.

ALEXIUS FRATER IMP.

D. Georgius L. B. Berényi, Physicus Sem. B. M. V. conv.

ALEXIUS FILIUS IMP.

D. Josephus L. B. Cziráki Hungarus, Logicus.

BALDUINUS

D. Sigismundus Niczki Praenobilis Hungarus, Logicus.

Principes Faederati:

Emericus L. B. Berényi, Hungarus, Rhetor. Comes Joannes Gvadáni, Hungarus, Poeta.

Franciscus Dopsa, Praenobilis Hungarus, Poeta.

Ladislaus Kvássai Praenobilis Hungarus, Poeta.

GUBERNATOR

D. Emericus Bivoléni, Nobilis Hung. Philosophus absolutus.

LEANDER

D. Christophorus Spindler Praenobilis Hungarus, Logicus.

LYSANDER

Franciscus Sándor Praenobilis Hungarus, Rhetor.

SOLINUS PRAET.

D. Franciscus Békási Nobilis Hungarus, Physicus, Seminarii B. M. V. Alumnus.

Duces:

Alarinus: D. Josephus Zeke Praenobilis Hungarus, Logicus, e Seminario S. Adalberti.

Evelindus: Ladislaus L. B. Sándor Hungarus, Rhetor, e Semin. S. Adalberti Convictor.

Leontius: Joannes L. B. Tolvai Hung. Rhetor, Semin. B. M. V. Convictor.

Gottonus: Josephus Jokaj Praenob. Hung. Rhetor.

Levinus Faecialis: Emericus Trungell, Nobilis Hungarus, Rhetor.

Aulici:

Josephus Peisl Nobilis Hungarus, Rhetor.

Paulus L. B. Révai Hungarus, Syntaxista.

Antonius L. B. Pongrácz Hungarus, Syntaxista.

Michael Novotha Praenobilis Hungarus, Syntaxista, Seminarii B. M. V. Convictor.

Stephanus Rácsai Praenobilis Hungarus, Syntaxista.

Senatores:

Andreas Pocsuch Nobilis Hungarus, Rhetor.

Stehanus Szály Nobilis Hungarus, Rhetor.

Joannes Pyber, Nobilis Hungarus, Rhet. e Sem. S. Adalb. Alumn.

Ladislaus Bihari, Nobilis Hungarus, Poeta, Semin. B. M. V. Alumnus.

Ephoebi:

Franciscus Andreanszki, Praenobilis Hungarus, Syntaxista.

Antonius Helmár Nobilis Hungarus, Grammatista, ex Semin. B. M. V. Alumnus.

Antonius Beneken, Nobilis Hungarus, Grammatista.
Alexander Liptai, Praenob. Hung. Syntaxista.
Caspaprus Czingel Praenobilis Hungarus, Parvista.
Comes Emericus Kohári Hung. Parvista, Sem. S. Adalberti Convictor.
Iosephus L. B. Berényi Hungarus, Parvista, Sem. B. M. V. Convictor.
Fridericus Ejersperg Praenobilis Hungarus, Parvista.

UMBRA LYSANDRI

Joannes Wolff, Nobilis Hungarus, Syntaxista.

In saltu Militum:

D. Iosephus Horváth, Nobilis Hungarus, Logicus.
Gabriel Boczkovics, Nobilis Hungarus, Rhetor.
Georgius Godor, Libertinus Hungarus, Rhetor.
Emericus Csillig, Nobilis Hungarus, Rhetor.
Stephanus Ordódi, Nobilis Hungarus, Rhetor.
Franciscus Zgurics, Nobilis Hungarus, e Seminario B. M. V.
Joannes Lippai, Nobilis Hungarus.
Joannes Liptai, Nobilis Hungarus.
Joannes Varju, Civis Hungarus.
Joannes Visnyei, Nobilis Hungarus.
Matthias Quirini, Nobilis Hungarus.
Sigismundus Tuchinszki, Nobilis Hungarus.
Stephanus Bohát, Civis Hungarus.
Nicolaus Gáspár, Civis Hungarus.
Michael Hunkár Nobilis Hungarus, Synt. e Semin. S. Adalberti.
Andreas Rajcsáni, Nobilis Hungarus, Grammatista.
Augustinus Skrinka, Hungarus, Grammatista.
Ladislaus Király, Nobilis Hungarus, Grammatista.

In Choro Musico:

GENIUS ALEXII, MARS, PERFIDIA:

D. Iosephus Repkovics, Coll. Academici S. J. Bassista, Theol. Mor.

FIDES, PIETAS, TYRANNIS:

Antonius Herczeg, Nob. Hung. Tenorista.

AMBITIO, PIETAS:

Matthias Peller, Civis Hung. Rhetor, Coll. Academ. S. J. Altista.

GENIUS ISAACII:

Franciscus Richman, Civis Moravus, Syntaxista, Coll. Soc. Jesu Discantista.

JUSTITIA:

Antonius Breckoczi, Hung. Parvista.

His accedunt Milites, Nuncii, Vigiles, etc.

FINIS.

A MŰ ADATAI

A 10 leveles latin és magyar nyelvű nyomtatvány lelőhelye a BEKK, jelzete MIN. A. 4. A szöveg végén, a szereplők jegyzéke előtt a jezsuiták jelmondatának betűrövidítései állnak: O. A. M. D. G. (= Omnia Ad Majorem Dei Gloriam.) A szereplők neve után az Esterházy Pál alapítványából díjazottak névsora olvasható. Csak a magyar nyelvű részeket közöljük. A cím és a szereplők jegyzéke csak latinul olvasható. A magyar címet mi adtuk a darabnak.

A dráma latin szövegét teljes egészében kinyomtatták az előadás évében Nagyszombatban. (STAUD, I. 135.)

SZERZŐ

A darabot Mindszenti Imre (1675–1722) írta. Tanulóévei után rendjének több iskolájában tanított: 1715–1716: Győrben, 1716–1717: Nagyszombatban, 1717–1718: Kassán; 1718–1719: Sopronban.

FORRÁS

A mű „Sommája” után „Fulgos. Libr 5. Cap. 4.” formában utal a cselekmény forrására. A mű Fregoso, Battista: *Factorum, dictorumque memorabilium libri IX*. A dráma cselekményváza a „De Alexio Imperatore Constantinopolitano” cím alatt olvasható a fent említett fejezetben.

ELŐADÁS

1714-ben az iskolai évszárón adták elő Nagyszombatban. A témát illetőleg azzal érintkező darabot 1732-ben Ungvárott, 1744-ben és 1746-ban Budán, 1771-ben Szokolcán, 1772-ben Trencsénben is színre vitték.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány szövegét hűen közöljük, csak az *ó* és *û* magánhangzókat írjuk át a mai helyesírási gyakorlat szerint.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

9 *Hűség* – olv. hívség, azaz a hűség (L. az 55. sorban is!)

36 *város Rendelőknék* – a város vezetőinek (Vö. a 40. sor *rendelés* szavával!)

A SZERETET ÉS ERŐSSÉG RITKA PÉLDÁJA

Nagyszombat, 1717

RARUM CHARITATIS ET FORTITUDINIS EXEMPLUM

In Sex Caleciae Primatibus Ludis Theatralibus datum.

Ac Honori Posthumo Celsissimi Sacri Romani Imperii Principis Pauli Eszterhazi de Galantha Regni Hungariae quondam Palatini Dicitum. Dum Bene merita de re literaria Juventuti munificentissima Ejusdem anniversaria liberalitate praemia decernerentur. In Alma Archi-Episcopali Societatis Jesu Universitate Tyrnaviensi.

Tyrnaviae, typis Academicis, per Fridericum Gall, 1717.

Sommaja.

Ezer, háromszáz negyven hetedik Esztendőben Edvardus névű Angliai Király, oly erősen bé-kerítette vólt a' Calecia Várasát, hogy az éhség miatt alég tengődnének. A' Fülöp Francziák Királya azt meg akarta szabadítani, de heában vólt szándéka. Azért a' Francziák el-menetele után, Edvardus tüzze, és vassal el-emészteni kívánta a' meg-szállottakat, de az Udvari Fő-Rendeknek esedezése által meg-engeszteltetvén, ezen végezetet tett vélek: hogy a' Várasiak közül hat leg főebbet halálra állítanának, ha a' több sokaságot éppen meg tartani kívánnák. Ezek midőn a' Várasban ki-hirdettettek vólna, János a' Várasnak Fő Gondviselője egybe híván a' Tanácsot, azokkal tanácskodik, kiket kellene elő állítani. Midőn mások késedelmeskednének, fel kél Eustathius a' Várasbéliek között leg főebbek, és magát a' meg nyomorodot sokaságért halálra ajánlya. Ehez adgya magát Joannes ab Arriaco; fel kél a' Wissantho Jakab-is a' maga öcsével Péterrel, és más némelleyek. Ezek nyakokon kötelet, kezekben pedig a' Váras kútsait viselvén, belső öltözetben, mezét láb, és söveg nélkül büntetésre ki-vitetvén, a' Királytól halálra ítéltetnek. Esedezik a' Királyi Herczegekkel a' Nemesség, és életre méltóknak lenni itéli azokat, a' kik olly buzgó szeretettel a' Polgárok szabadulásáért önnön magokat akartva halálra ajánlanák. Mindazáltal a' Király minden könyörgéseket meg-veti. Azomba Philippa Királyné ezen dolog felől előbb tudósítatván azokat magának adatni Kristus Jesusnak szerelméért kívánnya; a' kiket-is noha fölöttéb

5
10
15
20

ELŐL-JÁRO BESZED.

Az Allandóság, Hadi Istennek, és Vulcánusnak dühössége ellen erőssen magát óltalmazza. Az-után Istennek gondviselése segítségére küldi az Erősséget, és a Szeretetet, mellyek által tellyes győzedelmet nyer.

ELSŐ RESZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

25 Janos Várasnak Gondviselője, hosszú vivás miat a' Várasiaknak nyomorúlt állapotját szemlélvén, öszve hja a' Várasnak Fő rendeit; kik midőn egymást mindeneknek el szenvedésére bátoritanák, Juliánust Polgár Mestert segítséget kérni Francziákhoz küldi.

MASODIK KI-MENETEL.

30 Edvardus Király a' Calecia-belieknek hosszú ellenkezéseken igen megharagudván, Fernandus, és Everardus fiait Táborba küldi, és a' Várust minden erővel ostromolni parancsolja, akarván maga-is nem sokára Táborba menni.

HARMADIK KI-MENETEL.

A' Calecia-béli nép meg-értvén a' Fő-Rendeknek szándékját, szükséges dolgokat szerez magának a' meg-szállásnak el-törésére.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

35 Midőn Lortonus Hadi Fő-Tiszt a' vitézeket hadi dolgokban igazgattya, értésére adatik, hogy a' Királyi Herczegek el-érkeznek; a' kik által parancsolatokat vészen a' Királytól.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

A' Váras Gondviselőjének Jánosnak, álomban fegyveres liliomok látszatnak, mellyek midőn hamarjában el-tűnnének, fel-serken az álomból, és sok felé forgatván elméjét, végtére boldog, és ellenkező szerencsének el-törésére magát bátorittya.

HATODIK KI-MENETEL.

- 40 Fülöp Francziai Király, hogy a' Calecia-bélieknek segítségül jőjön tanácskodik; el-érkezik azonban a' Caleciai követ Juliánus, és a' Városiaknak nyomorúlt állapotját eleibe tévén, a' Királytól segítségnek bizonyos reménségével elbocsáttatik.

HETEDIK KI-MENETEL.

- 45 Edvardus Király maga vitézinek tunyaságát feddi, kiket hogy inkább a' dicséretes cselekedetekre ösztönözze, hadi ajándékokat ígér; azért boszszú-állásra gerjedvén, életeket, és véreket a' Királynak ajánlyák.

ELSŐ KÖZBEN-JARO BESZED.

Az Allandóság adakozástúl, és böcsülettől magok zászlója alá héában hivattatik, de mind kettőről győzedelmet vészen.

MASODIK RESZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

- 50 Midőn a' Király népe ostromhoz készül, híről adatik hogy Fülöp Király maga seregével közelgetne; mellyet meg értvén Edvardus Király, a' Tábort erősíteni parancsollya.

MASODIK KI-MENETEL.

Janos a' Városnak Gondviselője annak óltalma felől búsúlván Juliánusnak Fülöp Királytól való vissza jöveteléről tudósittatik, kire ő a' Város falai mellet várakozik.

HARMADIK KI-MENETEL.

- 55 Julianus, Halász személyében öltözvén, midőn a' Városba menni igyekezne, a' Király vitézitől el fogattatik; kiket ő csalárdsággal meg győzvén, a' Városba siet.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

Midőn Lortonus Hadi Fő Tiszt, az hadi rendeket vizsgálná, eleibe jön Murenus, kitől levelet vészen, mellyet Julianus akartva hagyott az hajóban, és azt az Edvardus Királyhoz viszi.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

60 Midőn Edvardus Király valamennyire múlatoznék, el érkezik Lortonus, és annak az el fogot levelet nyújtya; mellyet meg tekintvén, a' Calecia-béliek ellen inkább fel-háborodik.

HATODIK KI-MENETEL.

65 Caleciai Tanács kételkedvén a' Francziák segítsége felől a' Várasnak fel adásárúl tanácskodik. El-érkezik azonban Juliánus, a' ki Fülöpnek el jövetelét seregével edgyüt jelenti; melyre nézve Edvardusnak ellent állani igyekeznek.

MÁSODIK KÖZBEN JARO BESZED.

Az állandóság minden felől az haragtúl környül vétetvén, Borostyán fákkal ültetett kertbe veszi magát, melyben Borostyán fává válik. Az harag azt üldözvén midőn el nem éri, győzödelemre való Borostyánfa ágokat vágni készöl; de midőn a' fát meg üti a' fejszével, a' Borostyán siránkozni kezd, és az eget segítségül
70 híván az Isteni tisztelet által a' veszedelemtől meg szabadittatik.

HARMADIK RESZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

Edvardus a' Francia Seregnek bizonyos el jövele miatt fiairúl búsúlván, Milardust a' Fő Hadnagyot azokhoz rendeli.

MASODIK KI-MENETEL.

Fernandus és Everardus Herczegek halván a' Francziák el jövetelét, magok vitézít bajvivásra ösztönezik.

HARMADIK KI-MENETEL.

- 75 El-érkezik Fülöp Francziák Királya maga seregével, és midőn a' Várasban bemenetelt héában keresne, a' Calecia bélieknek szerencsétlen állapotján bánkodván vissza-tér.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

- Midőn Edvardus az utolsó sententiát készül hozni a' Calecia-béliek ellen, el-érkeznek a' Királyi Herczegek, kiknek esedezése által meg engeszteltetett, Me-
80 nardust végezésekkel a' Várasba küldi; Azomban Fernandus titkon el küldi Araldust a' Királynéhoz.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

- A' Calecia-béliek Francziák segítségével felől kétségbe esvén fel-akarják adni a' Várust. El érkezik Menardus, és elejekbe adgya a' Királynak utolsó akarattját; mellyet halván az Elöl-járók, valamennyire meg-rémülnek. Végteére Menardus
85 által meg jelentik a' Királynak, hogy annak parancsolattját bé akarják tölteni.

HATODIK KI-MENETEL.

Edvardus boszszú-állást kívánván a' Menardus késedelmességét nehezen vészi, ki midőn a' Calecia-bélieknek szándékát ki-nyilatkoztattya, meg parancsollya, hogy elő jőjjenek az Hóhérok, a' kik az ellenkező Várasiakat sietseggel el veszessék.

UTOLSÓ KI-MENETEL.

- 90 Elő-jőnek az halálra rendelt Várasnak Elő-járói, a' kiket a' Király maga szemei előtt meg-öletni parancsollya; és midőn a' Nemesség a' Királyi Herczegekkel edgyütt heában esedezik érettek, közbe-jön Araldus, és attúl levelet nyújt a' Királynak; mellyet midőn el olvassa, a' vétkes Várasnak Elő-járói életüket, noha nehezen, meg-nyerik.

BE-FEJEZÉS.

- 95 Esthajnali csillag a' keresztyén világnak jó étszakát kíván; az után az Igazság által le-vettetvén az égből a' szerencsétlen csillagok, fel-támad az Állandóság, és kegyes folyásokat ígér a' világnak.

Nomina actorum.

EDUARDUS REX.

R. D. Franciscus Nárai, Colleg. Gen. Cleri Reg. Hung. Alum. AA. LL. et Phil. Mag. Theologus primi Anni.

PHILIPPUS REX.

R. D. Martinus Bilinski, Semin. S. Adalberti Alumnus AA. LL. et Philos. Mag. Theologus primi Anni.

Filij Eduardi:

FERNANDUS.

Illust. Comes Ignatius Emericus Kohári, Sem. S. Adalberti Convictor, Syntaxista

EVERARDUS.

Casparus Czingely, Praenob. Sem. S. Adalberti Convictor, Syntaxista.

JOANNES PRAEF. OPPIDI.

D. Joannes Szadeczki, AA. et LL. et Magist. Philosophus absolutus.

JULIANUS.

R. D. Alexander Kovács, Sem. S. Steph. Al. AA. et LL. Phil. Mag. Theol. primi Anni.

Primores Oppidi:

WISSANTHUS.

R. D. Franciscus Kossik Nob. Hung. Sem. S. Stephani Al. AA. LL. et Phil. Magist. Theol. primi Anni.

EUSTATHIUS.

D. Georgius Postek, Nob. Hung. AA. LL. et Phil. Mag. Phil. absol.

HEROLDUS.

Antonius Grueber, Praenob. Rhetor.

LEONARDUS.

Emericus Kotucs, Civis Rhetor.

ARIACUS

Franciscus Andreanszki, Praenob. Rhetor.

PETRUS WISSANTHUS

Joannes Szundi, Nob. Rhetor.

Duces:

LORTANUS.

D. Ignatius Delpini, Nob. Logicus.

MILARDUS.

D. Antonius Harrer, Nob. Logicus.

MURENUS.

D. Georgius Eördögh, Praenob. Logicus.

MENARDUS.

D. Sigismundus Podhorani, Nobilis Logicus.

NORTONUS.

Paulus Merei, Nobilis Rhetor.

EURASTUS.

Matthias Kánya, Nob. Sem. S. Adalberti Alumnus, Poëta.

ARALDUS.

Rev. et Illust. Comes Paulus Antonius de Battyán, C. G. Cl. R. H. Convict.
Poëta.

FORILLUS

Ladislaus Stephanus Füleki, Nob. Rhetor.

LEVINUS

Illust. Comes Franciscus Karolyi, Principista.

FAMA

Josephus L. B. Berényi, Sem. Mariano-Szelepc. Convict. Syntaxista.

Ephoebi:

Emericus Marotti, Civis Hung. Syntaxista.

Nicolaus Bencsik, Nob. Hung. Syntaxista.

Andreas Bossányi, Praenob. Grammatista.

Gabriel Spléni, Illust. Hung. Gram. Sem. Mariano-Szelepc. Convict.

Emericus Bossányi, Praenob. Grammatista.

Gabriel Bossányi, Praenob. Principist.

Emericus Kochanovski, Nob. Principist.

TRIBUNUS

Joannes Trepulka, Nobilis Syntaxista.

Cives:

Gabriel Sótér, Praenob. Hung. Poëta.
Joannes Michaël Schuester, Civis Poëta.
Ladislaus Keöszeghyi, Praenob. Poëta, e Sem. S. Adalberti.
Andreas Frumb, Civis Syntaxista.
Antonius Ficsur, Nob. Syntaxista.
Stephanus Balogh, Praenob. Synt. Sem. Mariano-S epc. Convictor.

Milites Angli:

Michaël Germani, Civis Rhetor.
Joannes Josephus Skerlecz, Nobilis, Poëta.
Joannes Draskovics Nobilis, Poëta.
Andreas Mihalovics, Civis, Poëta.
Antonius Mottko, Nobilis, Poëta. Joannes Antonius Raicher, Nob. Rhet.
Franciscus Ruman, Civis, Poëta.
Franciscus Hernchovich, Civis, Poëta.
Franciscus Schramek, Civis, Poëta.
Georgius Slotai, Civis, Poëta.
Joannes Brancz, Civis, Poëta.
Joannes Machovich, Nobilis Poëta.
Ladislaus Finta, Nobilis, Poëta.
Michaël Koprivchich, Civis, Poëta.
Martinus Barczai, Civis, Poëta.

Milites Galli:

Joannes Vlcsek, Civis. Hung. Poëta.   Antonius Horák, Civis Hung. Poëta.

Grammatistae:

Adamus Kereszturi, Nob. Hung.   Martinus Komparics, Civ. Pan.
Andreas Ivanovich, Nob. Hung.   Martinus Szombat, Nob. Hung.
Balthasar Czompó, Nob, Hung. e   Michaël Ratkovski, Nob. Hung.
Sem. S. Adal.   Paulus Ovcsarovics, Nob. Hung.
Georgius Loboda, Nob. Hung.   Paulus Vásárheli, Civ. Hung.
Joannes Dreskovics, Civis. Pan.   Stephanus Endrődi, Nob. Hung.
Joannes Lukacsovich, Civis. Pann.

In Saltu Hortulanorum:

Flora Emericus Kudlik, Civis Hung.
Synt.
Franciscus Halapy, Nob. Hung.
Rhetor.
Josephus Malonai, Nob. Hung.
Rhetor.
Alexander Beniczki, Nob. Hung.
e Sem. Szelepc. Poëta.
Casparus Nevedi, Nob. Hung. Poëta.
Michaël Ferenczffi, Nob. Poëta.
Emericus Baranya, Nob. Hung. Synt.
Antonius Jablonczai, Nob. Hung.
Synt.
Franciscus Victor, Civis Hung. Synt.
Georgius Speciary, Nob. Hung. Synt.
Joannes Balasovics, Nob. Hung. Synt.

Joannes Kraicsovics, Civis, Pan. Synt.
Petrus Biskupics, Civis Pan. Synt.
Stephanus Missovics, Civis Hung. Synt.
Alexander Vitalis, Nob. Hung. Gramm.
Franciscus Kutnyanszki, Nob. Hung.
Gramm.
Andreas Demkovics, Nob. Hung.
Principista.
Franciscus Tamáskovics, Nob. Hung.
Poëta.
Michaël Kürtösy, Nob. Hung. Princip.
Joannes Dubniczai, Civis Pann.
Principist.
Nicolaus Petko, Nob. Hung. Parvista.

In Saltu Nobilium:

Josephus L. B. Berényi, e Sem.
Szelepc. Synt.
Emericus Maroti, Civis Hung.
Syntax.
Stephanus Balogh, Praenob. e Sem.
Szelep. Syntaxista.
Nicolaus Bencsik, Nob. Hung. Synt.
Andreas Bossányi, Praenob. Hung.
Gram.
Gabriel Spléni, Illustriss. Hung. e Semin. Szelepc. Conv. Grammatista.

Emericus Bossányi, Praenob. Hung.
Princip.
Emericus Kochanovski, Nob. Hung.
Princip.
Gabriel Bossányi, Praenob. Hung.
Princip.
Joannes Pinka, Nob. Hung. Principista.
Joannes Titscher, Austriac. Vien.
Princip.

In Intermediis:

D. Matthias Kanyovich, Nob. Hung.
Bogdanoczen. AA. LL. et Phil. absolut.
Michaël Fabri, Nobilis Hung. Rhetor.

Stephanus Sother, Civis Pan. Rhetor.
Martinus Stolarik, Civis Pan. Rhetor.
Georgius Kurucz, Civis Hung. Parvist.

In Choro Musicorum:

MARS, VULCANUS, FUROR

D. Ignatius Wolfgangus Delpini, No-
bilis, Academici Societ. Jesu Collegij
Bassista. Logicus.

CONSTANTIA

Antonius Breskóczi, Hungarus Cathedral. Eccles. Venerabil. Archi-Capituli Discantista, Grammatista.

LIBERALITAS ASTRAEA.

Alexander Aigner, Coll. Academici Altista, Poëta.

RELIGIO, AMERICA, AFRICA

Bernardus Hecker, Collegij Academici Tenorista, Rhetor.

FORTUTUDO, EUROPA, ASIA

Joannes Hesky, Altista Academici Coll. Parvista.

CHARITAS

Josephus Paltes, Acad. Collegij Discantista. Parvista.

O. A. M. D. G. B. M. V. S. L. C. H.

A MŰ ADATAI

Az angolok és franciák közt folyó százéves háború (1337–1453) egyik legismertebb mozzanatát, Calais válságos sorsát bemutató jezsuita drámának latin és magyar nyelvű nyomtatott programja az OSZK Színháztörténeti Tárában található Pro 3 jelzet alatt. Az egymással egyező kétnyelvű, jelenetről jelenetre haladó cselekményismertetést a nagyszámú szereplőgárda névszerinti felsorolása követi. Az előadást néhai Esterházy Pál nádor tiszteletére rendezték a nagyszombati egyetem hallgatói.

A szöveg végén álló betűrövidítés feloldása: Omnia Ad Majorem Dei Gloriam Beatae Mariae Virginis Sine Labe Conceptae Honorem.

A magyar címet mi fordítottuk le a latinból.

SZERZŐ

Valószínű, hogy ezt az idegen témát színre vivő történeti drámát a nagyszombati jezsuiták külföldi repertoárból vették, s a színrevitelen kívül magyarországi rendtagnak nincs köze a szerzőséghez.

FORRÁS

A drámatörténet forrásáról a kiadvány a summázás végén „Jac. Meyer Antal. Flandr. 1. 13.” megjegyzésben ad tájékoztatást. Az eredeti dráma írója Jacques de Meyer (1491–1552) krónikájából merítette a tárgyat, *Annales*ét Flandria történetéről halála után fia és unokája folytatta.

Csak a történet forrását ismerjük, a dráma eredetijét nem.

ELŐADÁS

1717. szeptember 5-én évváró előadásként játszották. (STAUD, I. 142.) Más magyarországi előadásáról nem tudunk.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A latin–magyar nyelvű program magyar szövegét betűhíven közöljük. A kevés sajtóhibát kijavítottuk (8. sor: ki-hirdetene helyett ki-hirdettettek; 34. sor: parancsoltatokat helyett parancsolatokat; az

49. és a 92. sorban az u fölül hiányzó két pontot pótoltuk a Fülöp, edgyutt szavakban.) Mivel az o, ű jelölésében nem különbözteti meg a magánhangzók hosszú vagy rövid voltát, írásukban a mai helyesírási gyakorlathoz alkalmazkodtunk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 1 Edvardus – III. Edvárd 1327–1377 közt uralkodott.
- 2 *Calecia Várasát* – Calais városát
- 3 Fülöp – Valois (VI.) Fülöp 1328–1350 közt uralkodott.
- 13 *belső öltözetben* – házi öltözetben, ingben
- 32 *el törésére* – eltűrésére (A 38. sorban is!)
- 60 *valamennyire múltatoznék* – valamennyit már ott időzött

A MEGBÜNTETETT NAGYRAVÁGYÁS

vagy

STILICO

Nagyszombat, 1719

AMBITIO VINDICATA.

Sive

STILICO

Romani Imperii Sceptum Violenta manu sibi vindicare volens, Honorii Legitimi Imperatoris jussu captus et capite truncatus, Ludis Theatralibus a Studiosa Rhetorices juventute exhibitus. Ac Honori Posthumo Celsissimi Sacri Romani Imperii Principis Pauli Esterhazi de Galantha. Regni Ungariae Quondam Palatini dicatus. Dum Bene merita de re literaria juventuti munificentissima Ejusdem anniversaria liberalitate praemia decernerentur.

In Alma Archi-Episcopali Societatis Jesu Universitate Tyrnaviensi. Tyrnaviae Typis Academicis per Fridericum Gall. Anno 1719.

A' Dolognak Volta avagy Summája.

A' Wandalusok Nemzetéből származott Stilikónak annyira kedvezett a' Szerencsének mosolygó orczája: hogy rövid idő alatt nagy Tisztekre, és Méltóságokra lépne. Sokszor a' Romai Birodalomnak ellenségivel szembe szállott; mindenkor diadalmassan meg vervén nagy dicsőséggel tért vissza Roma Városába; melyre
 5 nézve Honorius Császártól az egész Nap keleti, és Nap nyugotti Birodalom fegyvere kezére bizattatott, Fő Hadi vezérré tétetvén. De ezek kicsinyek: A' Nap nyugotti Császárnak Veje, a' Nap keletinek Ipa lett. El ragadván a' kedvező szerencsének forgó szele, és bőrében nem férvén, a' Gothussokkal, és Wandalusokkal titkon szövetséget vét, hogy Honorius Császárt Császári székéből le vetvén
 10 helyébe állyon; de nap fényre jövén álnok fel tett szándéka, a' Templomban keresi életének batorságos meg tartását, de onnan is ki vonván a' Vitézek feje vételével fizeti nagyra vágyódását. Baronius ad Annum Christi 398. P.M. Pexenfelder in Cocn. hist. part. 3. hist. 103.

ELŐL JÁRÓ BESZÉD.

15 Typhaeus a' Nagyra Vágyodástul el ragadtatván a' több Oriások seregivel Jupitert több Isten társaival az Egből ki akarván verni; segítség érkezik az Istenek részére, kiktől meg rettenvén az Oriások Jupitertől Ménykövel meg öletnek, és poklokra nyakra főre vetetnek.

ELSŐ KI MENETEL.

20 A' Schitákat Radagaiza Fejedelmekkel győzedelmessen Stiliko meg vervén nagy Pompával, és dicsőséggel mégven Roma Városába, a' hol Honorius Császártól, és az egész Néptől nagy Pompával és dicsőséggel fogadtatik.

MÁSODIK KI MENETEL.

Alindus egy a' Hadi Vezérek közül, és a' Fő rendek közül Rodigerus, kinek az előtt Stiliko egy testvér Attyafiát meg-ölte vala, Stilikonak irigyelvén nagy dicsőségét, halálára esküsznek.

HARMADIK KI MENETEL.

25 Stiliko a' Császári kertben sétálván, és magában főzvéen miképpen juthatna a' Császári Birodalomhoz, az álomtól el nyomattatik, a' holl álmában jövődő dolgainak ki menetelét a' Kerti Geniusok szeme eleibe rakják.

NEGYEDIK KI MENETEL.

Golindus a' Vandalusok Hadi Vezére Stilikónak segítségére indulván, és a' havasokon által érkezővén az Isteneknek áldozik, és szerencsés ki menetelét igirik hadakozásának a' Papok.

ÖTÖDIK KI MENETEL.

30 Látván Stilikó, hogy más Alinduson kívül fel tett igyekezetének akadályt nem tehet, párt ütésrül vádollya Honorius előtt, ki-is vitézeket küldvén tömlőczbe véteti.

HATODIK KI MENETEL.

Alindus a' Császár Udvarába indulván, a' Vitézektől meg fogattatik, és a' tömlöczbe vitetik.

HETEDIK KI MENETEL

- 35 Stiliko nem várhatván tovább a' Császárnak el vesztét leg hivebb emberit Rindulphust maga fegyverével fel fegyverkezteti, hogy mennél hamaráb a' Császár életének végét érje.

NYOLCZADIK KI MENETEL.

Alindus boldogtalan sorsát siratván a' tömlöczben az Égből Vigasztaló szózatot hall: rövid idő mulva meg szabadulására.

CHORUS

- 40 Vulcanus a' tüzes Isten Méhelyében minden némű fegyverek el készítettvén, Mars a' Nagyra vágyodással, és Csalárdsággal a' Császári székben üllő Császári Geniust el akarja fordítani: de segítségre érkezvén Astraea minden ügyekezettel füsté teszi; és a' Császári Geniust ellenségin következendő győzedelméről teszi.

KILENCZEDIK KI MENETEL.

- 45 Hogy annál-is inkább magához csatollya Stiliko a' Vitézeknek szívét, Wandrátus által bő ajándékokat osztogat.

TIZEDIK KI MENETEL.

- Honorius Császár Birodalmát az Istennek gondviselése alá ajánlván a' Templokokat látogattya, kire imádságában Rindulphus a' lesből ki rohan hogy megöllye: de kiváltképpen való fényességtől meg rettenvén gonosz szándékát félben szakasztya gonosságát meg vallya, és kegyelmet nyervén, Stilikónak gonosz
50 szándékát meg jelenti. Ez okáért Alindusnak ártatlansága nap világra jó, és a' tömlöczből ki vétetik: Stilikó pedig mint Pártos helyébe tétetik.

TIZENEGYEDIK KI MENETEL.

Midőn Rodigerus Alindust a' tömlöczben vigasztalná, Stilikó kötözve a' Vitézektől hozattatik, és a' tömlöczbe vétetik, Alindus pedig el eresztetik.

TIZENKETTÓDIK KI MENETEL.

55 Midőn Golindus csudálná hogy Stilikótul feleletett nem venne, meg érti a' Városból küldött hir mondótul, hogy a' Császár Stilikót a' tömlöczbe vetette, és kéri hogy a' Városra rohannyon.

TIZENHARMADIK KI MENETEL.

60 Alindus és Rodigerus Udvarhoz mennek, és Honorius, és Birodalma oltalmazására magokat kötelezik: kikre bizattatik az Udvarnak oltalmazása-is, Stiliko fegyvere Alindusnak adatatván, mellyel Honorius ellenségei ellen vitézül viselné magát.

TIZEN NEGYEDIK KI MENETEL.

Golindus a' Várost meg szállván, a' Városban nagy Zenebona inditatik, és Stilikó a' vélt czimboralóktul a' tömlöczből fegyveres kézzel ki ragadtatik.

TIZEN ÖTÓDIK KI MENETEL.

65 Midőn Golindus másódszor ostromra menne Stilikónak, és Alaricusnak a' Városban forgolódása által, a' Várost meg veszi, és meg egyezvén Honorius Udvarára rohannak, a' honnan mind Alindus, és Rodigerus emberkedése által, mind belső sugárlások által meg rémülvén, futva szaladnak.

TIZENHATODIK KI MENETEL.

A' Vitézek Stilikó után eredvén a' Templomban talállyák, a' honnan (mivel az Anyaszentegyház Privilegiumja reá nem terjedvén) ki vonnyák.

UTOLSO KI MENETEL.

70 Stilikó kötözve Honoriushoz vitetik, és halálra itiltetik. Honorius illy nagy veszedelemtül meg szabadulván hálákat ad az Istennek.

BÉ FEJEZÉS.

Astraea, és Pietas örvendetes éneket énekelnek a' Császári Geniusnak, hogy Mársnak, Nagyra Vágyodásnak, és Csalárdságnak fegyverit össze törvén diadalmassan járt. Végtére Pallas Bókezőséggel és Erdemmel ki jó, és a' Méltósságos

75 Fejedelemnek Esterházi Pálnak régi ősi Czimeréből rósákat szakasztván Cedrus fákra függeszti, mellyel a' Méltóságos Familiának örök fen maradását jövendőli.

O. A. M. D. G.

Nomina Actorum.

HONORIUS Comes Ignatius Emericus Kohári de Csabrág et Szitna Rhetor.
STILICO D. Adamus Galgoczi Praenobilis Ungarus Galanthensis Logicus.
GOLINDUS R. D. Andreas Josephus Ruginszki Nob. Ung. Basinien. Seminarii
Sancti Stephani Regis Ung. Alumnus Logic.
ALINDUS D. Joannes Szögényi Nobilis Ung. Alumnus Logic.
RODIGERUS D. Joannes Alexander Ságghi Ung. Ságghiensis. Physicus.

Duces:

Rindulphus. Josephus L. B. Berényi de Karács Berény et Bodok Ung. Semin.
B. V. M. Szelepcs. Convict. Rh.
Comes Franciscus Karolyi de Nagy Karoly Ung. Karolyiensis Syntaxista.
D. Emericus Bossányi Nob. Ung. Nagy Bossanyien. Logic.
Adamus Pocsuch Nobil. Ung. Szomolanensis Rhetor.
Joannes Niczki Nobilis Ungarus Grammatista.

Aulici:

Gabriel Spléni de Nyárs Ardó Ung. Ex Comitatu Saárosiensis Semin. B. V. M.
Convictor Poëta.
Andreas Bossányi de Nagy Bossány. Praenob. Ung. ex comitatu Nitriensi Poëta.
Emericus Breszniczki Nob. Ung. Soproniensis. Poëta.
Emericus Tiszta Nobil. Ung. Holic sien. Poëta.
Joannes Gömrei Nob. Ung. Szécséniensis Rhetor.
Stephanus Zidanics Praenob. Ung. Ovariensis Semin. B. V. M. Szelepcs. Alum-
nus Rhetor.

Tribuni:

D. Joannes Veszelovszki Ungarus Logicus.
D. Michael Horváth Nob. Ung. Agrien. ex Com. Hev. Log.
Joannes Kubovics Nobilis Ungarus Rhetor.

CENTURIO D. Michaël Földessy Nobilis Ung. Podoliensis Logicus.
DECURIO D. Jacobus Anton. Dombai N. Pan. Lovczen. ex C. Bars. Log.

Sacrificuli:

Joannes Nagy. Plebejus Pannon Ludanensis Rhetor.
Laurentius Jablonovszki Plebejus Pannon Rhetor.

Ephoebi:

Joannes Apponyi Praenob. Ung. Apponiensis Grammatista
Nicolaus Petyko Nobilis Ungarus Grammatista.
Ladislau L. B. Maythény Ungarus Principista.
Emericus Sipeki Praenob. Ung. Parvista.
Stephanus Hrabovszki Nobilis Ungarus Parvista.
Antonius Mocripodari Praenob. Ung. Parvista.

Milites Romani:

Emericus Pocsuch Nob. Ung. Szomolanensis Rhetor.
Michaël Bencsik Nob. Ung. Jászberényiensis Rhetor.
Josephus Zibák Nob. Ung. Alsókörskeviensis Rhetor.
Georgius Adamovics Nobilis Ungarus Rhetor.
Stephanus Hurkovics Civis Slavus Nagy-Tapolcsan. Rhetor.
Matthias Mihalak Plebejus Arvensis Rhetor.
Emericus Palkovics Nob. Ung. Demindiensis Grammatista.
Stephanus Mester Libertinus Ung. Sellyensis Syntaxista.
Adamus Bosnyák Nob. Un. Nitriensis Syntaxista.
Martinus Spanar Nob. Ung. Syntaxista.
Joannes Farkas Pleb. Ung. Födémesien. Grammatista.

In Saltu Militum:

RHETORES

Alexander Kelecséni Nobilis Tyrnaviensis.
Emericus Balási Nobilis Nagy-Bosányensis.
Emericus Bóka Nob. Tyrnavien. Sem. Mariano Szelep. Al.
Emericus Siroki Pannon Gerencséreensis.
Joannes Némethi Civis Tyrnaviensis.
Joannes Sztankovics Civis Tyrnavien.
Joannes Trepulka Nobilis Tyrnavien.
Stephanus Misovics. Nob. Dejthensis.

POETAE

Alexander Vitalis Nob. Vitalisfalvensis.
Emericus Tiszta Nob. Holicciensis.

Franciscus Pyber Nob. Tyrnavien. Sem. S. Adalb. Alum.
Josephus Exl [!] Nob. Comarom. Sem. Mariano Szelepcs Al.

SYNTAXISTAE

Andreas Nedeczki Nob. Nyitraszeghien. Sem. Mar. Szel. Al.
Joannes Dreykovics Pannon Basoviensis.
Joannes Gyuriskai Civis Szakolcsensis.
Joannes Rácsai Nob. Sintavien. Sem. Mar. Szelepcs. Alum.
Martinus Czaban Civis Rosenbergensis.
Martinus Vajdovics. Pannon Kosztolanensis.
Emericus Ledeczi Nobilis Szomolyanensis.
Nicolaus Diviki Nobilis Divikiensis.

In Saltu Hortulanorum:

POËTAE

Andreas Rehorowszki Libertinus Pannon Rown. Poëta.
Emericus Brezniczky Nob. Ung. Soproniensis Poëta.
Franciscus Baxai Nob. Ung. Szomolanensis.
Georgius Zácsik Civis Slavus Namestoviensis.
Joannes Islovics Plebejus Slavus Spacensis.
Joannes Lukacsovics Plebejus Slavus Szilincsen.
Joannes Szepesi Civis Ung. Galgocziensis.
Joannes Sculteti Libertinus Slavus Prusiniensis.
Joannes Timon Nob. Ung. Turnensis.
Stephanus Gyarfás Nob. Ung. Levensis.
Stephanus Endródi Nob. Ung. Szent-Miklosiensis.

SYNTAXISTAE

Franciscus Tamaskovics Nob. Ung. Tyrnavien.
Joannes Kopffmiller Civis Ung. Tyrnavien.
Josephus Kapik Nob. Ung. Galgocziensis.
Martinus Spannar Civis Ung. Pöcsensis.
Melchior Tarnoczi Nob. Ung. Lelocsiensis.
Stephanus Harci Nob. Ung. Tyrnavien.
Stephanus Mester Libertinus Ung. Sellyiensis.

GRAMMATISTAE

Andreas Svirga Civis Ung. Sassiensis.
Andreas Passarovics Civis Ung. Jabloniczen.
Andreas Bossáni Nob. Ung. Nagy-Bossanien.
Emericus Tolnai Civis Ung. Tyrnavien.
Joannes Vitinger Civis Slavus Vitencziensis.
Ladislau Balogh Nob. Ung. Kökösiensis.
Michaël Rehorovszki Libertinus Slavus Równensis.

Joannes Rajcsáni Nob. Ung. Szeredien.
Ladislaus Melczer Nob. Ung. Szomolanen. Parvista.
Joannes Petrus Puris Civis Austriacus Viennen. Parvista.

In Saltu Praedonum:

D. Emericus Bossányi Nob. Ung. Logicus.
D. Franciscus Andrásy Nob. Ung. Logicus.
D. Joannes Draszkovics Nob. Ung. Logicus.
D. Paulus Veszolovszky Ung. Physicus.
D. Laurentius Kurati Nob. Ung. 1mi Anni Theologus.
D. Adamus Balog Nob. Ung. Logicus.
Franciscus Sóss Nob. Ung. Rhetor.

In Intermediis:

D. Jacobus Franciscus Schebesta Silesius 2di Anni Theologus.
D. Martinus Biró Nob. Ung. Padaniensis ex Comitatu Psoniensi Philosoph.
absol.
D. Joannes Rajeczki Nobilis Ungarus.
Joannes Nagy Plebejus Slavus Rhetor.
Andreas Demkovics Nob. Ung. Tyrnaviensis.
Melchior Tarnoczi Nob. Ung. Lelocsiensis.

In Choris Musicis:

TIPHAEUS, MARS

D. Georgius Ignatius Bertalamfi Nobilis Ungarus Ovariensis Physicus.

MAJESTAS

Josephus Siesl Civis Austriacus Poëta.

SATURNUS ASTRAEA

Josephus Walter Nob. Ung. ex valle Dominorum Syntaxista.

JUPITER AMBITIO PIETAS

Joannes Hudada Slavus Parvista.

FINIS.

A MŰ ADATAI

A Nagyszombatban 1719-ben az évről-játszott drámáról az ottani jezsuita Collegium évi jelentésénél (*Litterae Annuae*) többet tudunk meg az előadott dráma nyomtatott programjából, mely a BEKK Min. A. 5. jelzet alatt található. A nyomtatvány kétnyelvű, latin és magyar. A címlap csak latinul olvasható, ugyanúgy, mint a tartalmi ismertetés után a szereplők névsora, valamint a jutalmazottak jegyzéke. Mindig előbb következik a latin szöveg, s utána részenként, kimenetelről kimenetelre a latint követi a magyar fordítás. A magyar hűen tolmácsolja a latin szöveget, bár helyenként nem fordít szóról szóra. A kétnyelvű részekből itt is csak a magyart közöljük. (Vö. STAUD I. 144–145.)

A dráma címét magyarra mi fordítottuk.

SZERZŐ

Sem a dráma szerzőjét, sem az előadás rendezőjét nem ismerjük.

FORRÁS

Az *Argumentum* végén a nyomtatvány két forrást említ, ahonnan a szerző a történet cselekményét merítette. Az egyik egy francia egyháztörténet, Baronius kardinális (1538–1607) évkönyvei (*Annales Ecclesiastici*), amely a 18. sz. alatti program darabjának is forrásul szolgált.

A másik Pexenfelder, Michael: *Concionator historicus rariorum eventuum exemplis ad instructionem moralem explicatis*. Part. III. Monach. 1683.

ELŐADÁS

A nyomtatvány címlapja megmondja az előadás helyét: „In Alma archi-Episcopali Societatis Jesu Universitate Tyrnaviensi”, az évi jelentés az alkalmát: „Sub anni finem”. (STAUD, I. 144.) Valószínű, hogy ugyanezt a darabot játszották 1747-ben Ungváron (*Stiliconis proditio* – STAUD, II. 209.); 1752-ben Szokolcán, 1754-ben Kassán *Stilico* címmel. (STAUD, II. 244., 75.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Híven adjuk a nyomtatvány szövegét, csak a mellékjeles *ó* és *ű* betűknél jelöltük ezeknek a magánhangzóknak a rövidségét, illetőleg hosszúságát a mai helyesírási gyakorlat szerint.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

14 Typhaeus – Tüphón: szörnyóriás, akit Zeusz (Jupiter) legyőzvé, az alvilágba vetett. (Más monda szerint: ráborította az Etna tűzhányót.)

42 Astraea – az igazság istenasszonya

65 *belső sugárlások által* – belső sugallatra (A latinban: „occulta vi numinis” olvasható.)

A HÁZASSÁG CSALÁRDUL ELÁRULT

ISTENE

Nagyszombat, 1725

HYMENAEUS FRAUDE
PRODITUS,

Marte Vindice, Honori, non vitae restitutus,
 Jarmerico Rege, et Svanvilda Regina Daniae Expressus,
 Honori Posthumo Celsissimi Sacri Romani Imperii Principis
 Pauli Eszterhazi de Galantha, Regni Hungariae Quondam Palatini, etc.
 Anniversaria ejusdem munificentia bene merita de re literaria Juventus
 In Alma Archi Episcopali Universitate Societatis Jesu Tyrnaviensi,
 Anno M. DCC XXV. Mense Septembri Proemiis condecoraretur.
 Mus. Comp. D. Martino Francisco Tallszki, Lib. Reg. Civ. Baziniensis Directore
 Chori.
 Tyrnaviae, Typis Academicis per Fridericum Gall.

Summája.

Jarmericus Danusok Királya, a' Vandalusok sullyos rabságából maga tulajdon okoskodásával, országának birodalmára vissza jutván, a' Fő rendektől, és Kösségtől nagy örömmel, és hadi seregeknek eleibe való menetelével fogattaték. Kijs táborban szálván, a' Vandalusokat, és egyszersmind Gotharus Királyt el vesztvén,
 5 Svecia országotis hatalma alá hódította. Ennek Bicco pedig nevű Attyafiát, a' mint afféle holdóltaknál szokott lenni, kéntelen szolgálattára haitotta. Azontul meg fosztatván hites társátúl, egyetlen egy Fiának Broderusnak Annyátúl, éppen a' tengeri szorulatig szerencsésen hadakozott. Itten hajós hartzot tartván a' Konstantzjnápolyi Háznak négy Fejedelmivel, és raitok gyzedelmet vévén;
 10 Hugát ezeknek Svanvildát, Császárok unokáját, és nemzetsége felett tiszta életü, és ékes ábrázatu Leányzót, sartzúl feleségé vette. Bicco azomban, jól lehet, első Udvari tisztségben a' Királynak bé-járója volna, fájaldmát mind azon által, hogy Bátyya meg öletett, és hazájátul meg fosztatott, nem felejtette. Annak okáért ösztönöztetvén mind belső indulattjátul, mind pediglen Jarmericusnak szerencsés birodalmátul, Svanvildát a' Királynét, és a' mostoha fiát, házasság töréssel
 15 hamissan vádollya, a' Királyt ezzel fiának, és Feleségének meg ölettetésére veszi, hogy így a' Konstantzínápolyi Fejedelmeket boszszu állásra gerjessze, és egyszer s mind Dania Országot el veszesse. Nemis halasztották a' Fejedelmek boszszu

20 állásokat; csak hamar Dania Országban teremnek, a' Királyt nagy erővel meg szállyák, Ki jól lehet élesen hartzolna, és önnön magok, a' Fejedelmek sebben esnének, mind azon által a' Királyt szörnyű halállal meg ölik.

ELŐL-JARO JATEK

Dania, és az Artatlanság a' Svanvilda szívét a' szeretetnek tüzeiben ki formálván, a' szerelem Isteni által Czimere jelei közé szerkeszteti. A' Kegyetlenség rettentő állatokkal Környül vétetvén, nézi eszt a' Kőszálrol, és agyarkodik.
25 Azomban segítségül hijja a' Gyanuságot, ki meg segítettvén az Hazugságtúl, a' Svanvilda szívét be kormozza. Maga a' Kegyetlenség oroszlyányok által (Czimerj ezek Daniának) öszve szaggattya, Daniat meg futamtattya, az Artatlánságot kapja, hogy a' sárkányoknak vesse; de az Artatlanságtul segítségül, hivatatték Jupiter, kijs ragadván az Artatlanságot Danianak vissza adgya, a' Kegyetlenséget a' Kőszálhoz kötteti a' szívét pedig sas által ki huzattya, és meg éteti.
30

ELSŐ RESZE.

ELSŐ KI-MENETEL.

Jarmericus győzedelmi után dicsiretet adván vitézinek, örvendez a' Vezérekkel, és Svanvildát leg nagyobb nyereségének állittya. Kinekis, ugy mint szeretetének jelét, egy sziv formára ki metzett drága gyöngyel fel ékesített arany szívet készite, és hogy a' Livoniaj Fejedelemléhez Biccóhoz maga kedvét mutatná, néki adá nagy meg-bántásával a' Danusoknak, hogy asztat Svanvildához vinné.
35

MASODIK KI-MENETEL.

A' Konstántzinápolyi Fejedelmek az Északi Tartományokban szerencsésen véghez vitt Taborozásokból vissza térvén, Holbeca Városánál, Dania kedves partjánál, meg szállanak a' sereg hajoval, Holbecának lakositul nagy tisztelettel fogadtatván, Nicephorust, és Theophilust Követül küldék Jarmericus királyhoz,
40 hogy a' királynak és királynénak, udvarlására jött fejedelmeknek jelen léteket hírül adnák.

HARMADIK KI-MENETEL.

Bicco a' meg hódíttatott Livonián busulván tanátskozik miképpen Daniát el pusztíthassa, és tartományát vissza nyerhesse. Elsőbennis maga fortélyt gondol, hogy tudni illik a' Svanvildához küldött szivben bocsátott gyöngyöt öszve törvén, és ismét mesterségesen vissza tévén adná Svanvildának. mely mivel ki
45

esendő vala, be vádolná Svanvildát, hogy meg utálván Jarmericust, maga a' Broderus kedvéért öszve törte vólna, hogy így haragra gerjedvén a' Király, Svanvildát, és Broderust meg öletné, maga pedig az hugokért boszszu álló Fejedelmektől el vesztettetne.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

- 50 Midón Svanvilda Broderussal a' kerti gyönyörúségek közt mulatoz, el érkezik az arany szivel Bicco Jarmericus Királytul, melyet szerelmesebben és őrizetnélkül forgatván Svanvilda, le ejti a' földre, es a' gyöngy kiváltképpen való szomoruságára öszve reped. Vigasztallya Broderus, hogy ő hasonlót ad helyette, de ugyan csak egészen nem vigasztalhattya.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

- 55 Az Holbeca Városának Lakosi a' Konstatntzjnapolyj Fejedelmeket különbféle mulatságokkal, és játék nézésekkel örvendeztetik.

HATODIK KI-MENETEL.

- Jarmericus a' maga Várában, melyet bátorságára és Királyi méltóságára építetett, a' Fejedelmek követit bé bocsáttya, és hogy a' Fejedelmekhez Atyafiui szeretetét meg mutassa, Svanvildát nagyon dicsiri, tudakozza egyszer s' mind
60 tüle, miképpen tezett az ajándék? ki az hirtelen kérdésre el halványodván, hogy tezett vólna szomoruan meg felel, és a' királyban gyanuságot szerez, melyet ugyan a' király azomban el titkola.

HETEDIK KI-MENETEL.

- Broderus félvén ne talántán a' szolgák vagy hitetlenek, vagy Késedelmesek lennének, hogy szeretetét és tiszteletét a' Mostohájához meg mutatná, maga el
65 változtatván köntösit a' gyöngyökkel gazdag bóltokat el járja, és találván egy igen hasonlót az öszve tört gyöngyhöz, nagy áron meg veszi.

NYOLCZADIK KI-MENETEL.

- Jarmericus vizsgálván olly hirtelen változását Svanvildának a' gyanuságtul haragra gerjéd. Mivel pedig Bicco vádollya vala, hogy Broderussal hiti ellen élne, s'
70 inkább kívánná hogy a' Király Fia férje lenne, kinek kedvéért a' küldött szivet el vetette és a' gyöngyöt ő előtte öszve törte; a' Király felette nagy boszszonkodási között el lankadván el nyomattatik az álomtul, és a' dolognak ki menetelét álmában láttya.

AZ ELSŐ KÖZBEN JÁRÓ ÉNEK SZÓ.

75 Az Hazugság a' Diana, avagy a' Vadászok Isten Aszszonyának képében, a' Házasság béli hitet, és az Artatlanságot vadászatra csallya, és vadakat mutogatván nékik, a' Kegyetlenségnek meredek hegyére vezeti. Onnan a' Dühösséggel a' gynuságnak verméba taszítja; Diana Jupitert kéri, ki el-széllyesztvén ellenségit kiszabadítja a' veremből, és bátorságos helyre vezérli.

MÁSODIK RESZE.

ELSŐ KI-MENETEL.

80 El bocsátta a' Fejedelmek követit Jermericus, és minemű kedvesek fognak lenni a' Fejedelmek, olly homályos szokkkal jelenti, hogy a' követek egészen nem értenék. Broderus, hogy a' Svanvilda Levelét a' Fejedelmekhez vinnék, titkon nékik adgya. Biccó késéri a' követeket, és a' Király feleletét ugy magyarázza, hogy el hitetné vélek Svanvildát a' Királynak nagy gyűlölségben lenni következendő gyálatatos halálának veszedelmével; Javallya azért, hogy sietnének a' Fejedelmek nem a' Királynak Udvarlására, hanem Hugoknak mentségére.

MÁSODIK KI-MENETEL.

85 A' Danusokból álló Udvariak neheztelik hogy Biccó a' Királynak nagyobb kedvében vólna, és elsőbb tisztségben. Broderusnak panaszolják, és hogy emlékezettel légyen felőlők a' Királynál magokat ajánlják, kitűlis nagy reménséget nyernek.

HARMADIK KI-MENETEL.

90 Biccó téteti magát, és szomorú Svanvildát vigasztallja, tagadgya, hogy hasonló vólna a' gyöngy, melyet Broderus vett az előbbenihez, hanem magát ajánlja, hogy ő hasonlót fog találni, javasolgya azonban, hogy maga Svanvilda változtatván ruháját keresné a' Draga kő árosoknál.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

95 Holbeca Városánál meg szállot Fejedelmek értvén a' vissza tért Követektől, hogy Jarmericusnál veszedelmes gyűlölségben vólna Hugok, boszszonkodni kezdének, és Biccó által Svanvildához levelet adnak, mellyben javasolják, hogy titkon uttyát vévén hozzájok sietne.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

100 Üstökös csillagot látván az égen, még rettennek a' Danusok, anyival inkább pedig, hogy a' Fő rendek Udvari szolgaitól érték minémű véletlen dolgok következendők volnának, és hogy mindeneknek Bicco volna Mestere, ki ellen köznséges boszszonkodás lón közöttök.

HATODIK KI-MENETEL.

105 Midőn Bicco a' Livoniabéliekkel örvendez, hogy a' Jarmericus Udvarában olly nagy tisztségre emeltetett, vészi a' levelet, mellyben Svanvildát az allattomban való futásra ösztönözik a' Fejedelmek, vigad tsalárdságának folyásáru. Leg ottan pedig, hogy érti ellene való dühösködésit a' kösségnek, hogy esztet el kerüllye, mind pedig hogy fortélyát végezhesse a' Királyhoz siet.

HETEDIK KI-MENETEL.

Jarmericus az üstökös csillagnak, és álmában sziv emésztő galambnak látásábúl, nagyon fel háborodik Svanvilda ellen, érkézik Biccóis a' Fejedelmek levelével, a' mellet, hogy már férfit köntösben Broderussal el szökött volna jelenti a' Királynak, és azoknak végső halálokra ingerli.

NYOLCZADIK KI-MENETEL.

110 Midőn Svanvilda férfit köntösben Broderussal gyöngyöt keresvén, estve felé a' börtököt környül járja, a' réa rohant Svenótul és vitézektül meg fogattatik Broderussal edgyütt, hogy a' Király eleibe vitettessenek.

A' MÁSODIK KÖZBEN JÁRÓ ÉNEK SZÓ.

115 Az Hazugság Igazságnak képében a' Házasságbéli hitet és az Artatlanságot szivekbül épített királyi székbén hijja de le tévén áll-ortzáját, a' Királyi széket orószlányok vermévé változtattya, mellyben a' Dühösségtül fel ingereltetett Oroszlányok a' Házasságbéli hitet el szaggattyák. Az Artatlanság a' Gyanuságnak foitogato kezeibül Jupiter által Dania kérésére ki szabadul.

HARMADIK RESZE.

ELSŐ KI-MENETEL.

120 Svanvilda és Broderus a' Király éleibe vitetvén, hiyában mentik magokat ártatlanságokkal, és jól lehet Angelina ötseis könyörögne, mind azon által az eltekéllett kénokra sententiaztatnak, és elsőbennis *Svanvilda* a' féné Vadak közibe.

MÁSODIK KI-MENETEL.

A' Daniai Fő Rendek halván a' kegyetlen sententiat, el tökéllék magokban, hogy Broderust meg szabadicsák, Biccot pedig halálra vessék.

HARMADIK KI-MENETEL.

125 Broderust a' fogoly házban hagyvan, Svanvilda a' büntetésnek helyére vitetik, szabadítására öszve fut vala a' kösség, de a' Király vitézitül el üzettetvén, az Oroszlányok vermében vettetik, és öszve szaggattatik.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

A Konstantzinapolyi Fejedelmek Roeshildia Városához *érkeztvén* hallják hogy Svanvilda az oroszlányoktól öszve szaggattatott: hogy azért boszszujokat állanak, a' Királynak várát *meg* szállják.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

130 Biccó örvendez, hogy Jarmericust el árulta, és hogy el veszthesse siet a' Fejedelmekhez, és utat mutat a' Várnak könnyebb meg vételére.

HATODIK KI-MENETEL.

A' Fejedelmek ostromolják Jarmericust, és a' Biccó vezérlése által megis veszik a' Várát, Jarmericust magok vérek ki ontásával meg ölik.

HETEDIK KI-MENETEL.

Míg a' sebben esett Fejedelmek a' Danusok ellen fenyegetődzének, fel kiált a' kösség és Biccot okozza, szabadítanak meg Broderust, ő *világosságra* hozza

135 Tsalárdságát Bicconak, kitűlis meg *tanulván* Biccó fortélyának folyását, s' következendő képpen a' *Királyné* szomorú esetét. Biccot tüzre sententiázzák, és magok a' tenger szigetében térnek.

BE FEJEZES.

140 Jupiter a' Kegyetlenséget Sántzábul ki hánnya, és hogy tüzzel emésztessen meg Danianak adgya. A' Nagy-Szombati Pallas pedig, avagy a' Böltességnek Isten Aszszonya a' Kegyetlenségnek sántzát a' Bóldog emlékezetű Méltóságos Ur Eszterházi Pál Főléges Romai Császárunk birodalma edgyik Fejedelme, és Magyar Ország Palatinussa bő kezűségének emlékeztető épületévé változtattya, Kinekis mind örökös jó tévő Urának illendő hállákat adván, az Iskolabéli hartzokban győzedelmeskedő iffiak érdemek szerint meg jutalmaztatnak.

Nomina Actorum.

JARMERICUS.

R. D. Georgius Snirer, AA. LL. et Phil. Mag. SS. Theol Bacc .. Cler. Regni Hung. Alum. Presbyter.

SVANVILDA.

Alexius Okolichani, Sem. Mar. Szelep. Convict. Rhet.

BRODERUS.

D. Gabriel Desóffi, Sem. Mar. Szelep. Alumnus, Logicus.

Principes Byzantini:

COMNENUS.

R. D. Joan. Helmar, AA, LL. et Phil. Mag. SS. Theol. audit. Coll. Gen. Cler. Reg. Hung. Alum.

CHLORUS.

Ill. Comes Josephus Eszterházi de Galantha, Princip.

NICETAS.

D. Joannes Manigai, Log.

ANGELINA.

Illustr. Comes Carolus Nyari de Bedegh, Parv.

BICCO.

D. Carolus Teúffi AA. LL. et Phil. Baccal. Phys.

Proceres Jarmerici:

BUTLUS.

D. Mathias Koller

FRIDLEVUS.

D. Georgius Helmar

Sem. Mar. Szelep. Al. Log.

OMUNDUS.

D. Stephanus Faber AA. LL. et Phil. Baccal. Physic.

REGNERUS.

D. Joannes Korcsek, Logic.

SIVARDUS.

R. D. Steph. Györgyovics, AA. LL. et Phil. Mag. Sem. S. Adalb. Alum.

SVENO.

R. D. Joan Földvári, AA. LL. et Phil. Baccal. Coll. Gen. Alumn. Phys.

VERMUNDUS.

D. Joannes Kracsun, Logic.

Legati Byzant:

NICEPHORUS.

R. D. Steph. Lenti, AA. LL. et Phil. Mag. SS. Theol. in 2dum ann. Auditor,
Coll. Gen. Alumn.

THEOPHILUS.

D. Michaël Kochanko, AA. LL. et Phil. Baccal. Phys.

Proceres Livonici:

GORMO.

Ill. Comes Josephus Nyári de Bedegh, Rhetor.

GOTTVINUS.

Andreas Chrysost. Schendl, Sem. Mar. Szelep. Alum. Rhet.

FROTO.

Maximil. Palluska

Sem. Mar. Szelep. Convict. Rhet.

TORKILLUS.

Christianus Palluska

NUNTIUS BYZANTINUS.

Emericus Sandor, Sem. Mar. Alum. Rhet.

Senatus Holbekanus:

PRAETOR.

D. Emericus Füzik, AA. LL. et Phil. Baccal. Sem. Mar. Alumn.

CONSUL.

Georgius Moravcsik, Synt.

ARMINDUS.

Ladislauſ Tórei, Sem. Mar. Alum. Rhet.

BERNINGUS

Paulus Bertalanfi, Sem. Mar. Alum. Rhet.

ERICUS.

Joannes Sauska, Sem. Mar. Convict. Rhetor.

FROMUNDUS.

Antonius Macripodari, Poëta.

FULINUS,

Franciscus Pinka, Sem. S. Adalb. Alum. Poët.

FURNERUS.

Joannes Benyovski, Poëta.

HADINGUS.

Michaël Kerekes, Sem. Mar. Convict. Poëta.

HARALDUS.

Stephan. Jezerniczki, Sem. Mar. Convict. Poëta.

Ephebi Jarmerici:

Adamus Kereskényi

Antonius Bardtscherer

Carolus Bardtscherer

Emericus L. B. Pongratz

Michael Ocskai

} Gramm.

Alexander Brunczvik Princip.

Mathias Hávor, Princip.

Alexander Endrődi

Alexius L. B. Révai

Carolus L. b. Révai

Joannes Pullyai

Joannes Tyukos

} Parvistae.

Ephebi Svanvildae et Angel:

Andreas Liptai	}	Grammatistae.
Michaël Hunyadi		
Franciscus Pullyai		
Michaël Podhorszki		
Stephanus Bratlochner Parvista		
Joannes Endródi Minores [!]		

ophorus Szöcs	}	Principistae.
ciscus Vitalis		
cius		
..		
Josephus Öcskai		
Josephus Zabréczki		
Michael Viragh		

Matth. Mentler	}	Parvistae.
Paulus Kalocsai		

In Saltu Nobilium:

Jo * Rhetor	Emericus Koripski.	}	Poëtae.
Antonius Macripodari	Ignatius Munkatsi.		
Michaël Kerekes	Nicolaus Vitalis.		
Steph. Jezerniczki	Stephanus Korláth.		
Nicolaus Mikics, Syntax.			

In Saltu Amorum et Furorum:

Christianus Erhardt	Georgius Hrabovecz.	}	Logici.
Joannes Korcsek	Joannes Szekacs.		
Martinus Berbuch	Martinus Srdos. [!]		
Michael Chrosz	Stephanus Rác.		
Franciscus Wagner	Georgius Kopoerle.	}	Rhetores.
Joannes Krivosuczki	Joannes Legény.		
Martinus Szloboda	Stephanus Victor.		
Josephus Murani	Paulus Volner, Gramm.		

* [Sérülés miatt olvaszatlan.]

Daniel Herczeg Gregorius Herman Joannes Puecher Josephus Nedeczki	Emericus Hrabovszki. Joannes Lakner. Josephus Chrenko. Michael Ujvari.	} Parvistae.
--	---	--------------

In Saltu Nautarum:

Martinus Malinka, Alexander Svetenei Emericus Szendrei Joannes Jablonczai Joannes Vancso Nicolaus Hrabovski et	Thomas Liptai. Emericus Chech. Georgius Hosko. Joannes Pallo. Martinus Malinai. Paulus Ordodi. Thomas Santha.	} Poeta. } Syntaxistae.
Adamus Moncsek Matthias Dubovski Matthias Stetina Franciscus Jakabovics Martinus Petricz Princip.	Andreas Trabalcsik. Matthias Koprivcsics. Paulus Kaloczki. Joannes Magyar Princip. Andreas Purglman Parv.	} Grammatistae.

In Choro Musicorum:

JUPITER.

D. Alexander Aigner, Ven. Archi-Capt. Strigon. Musicus.

CRUDELITAS.

Franciscus Bennaczi Temp. Academ. Bassista. Rhrét.

INNOCENTIA.

Joannes Mostenszki Temp. Acad. Discantista. Parv.

DANIA.

Joannes Gardon RR. PP. Paulinorum Discantista. Princ.

PALLAS, FIDES CONJ. CUP. 2.

Joannes Hegedós Templ. Acad. Altista. Parv.

JUSTITIA CUP. 3.

Emericus Vagri Temp. Acad. Discant. Parv.

SUSPICIO, DOLUS.

Martinus Papai Temp. Acad. Tenorista. Poët.

MENDACIUM.

Georgius Janosi RR. PP. Paulinorum Altista. Gramm.

CUPIDO.

Jacobus Brusinczki Musicus Baziniensis.

Hic accedunt Milites, Opifices, Satellites etc.

O. A. M. D. G.

A MŰ ADATAI

A dráma latin, magyar, német nyelven kinyomtatott programját a BEKK Min. A. 6. jelzet alatt találjuk. A címlap, a szereplők névjegyzéke, a megjutalmazott tanulók neve csak latinul olvasható. Mint általában a többnyelvű programokban, itt is elől áll a latin, ezt követi a magyar, majd a német szöveg részenként, kimenetekre való tagolásban. Jelen esetben a három nyelven szóló ismertetésben kisebb eltérések figyelhetők meg. Ez magát a cselekményt nem érinti. A latin és a német szövegezés konkrétan, kézzel foghatóbban tárja az olvasó elé a cselekménymozzanatokat, nevével nevezi a személyeket, a helyszínt. A magyar szöveg nem mindig fogalmaz egyértelműen, olykor bizonytalan. Jarmericus pl. „a tengeri szorulatig” harcol szerencsésen (8. sor), a latinban „usque ad Thracium Hellespontum”, a németben „in Tracien” áll ezen a helyen. A dráma végén a konstantinápolyi fejedelmek (szerencsésebb a latinban a „Byzantini Principes”, a németben hasonlóképpen!) „a tenger szigetében térnek” meg; a latinban „seque recipiunt in Hellespontum”. Biccó a magyarban „attyafia” Gotharus királynak, (5. sor) a latin és német szöveg pontosan megmondja, hogy a testvére. A harmadik rész hatodik kimenetelében „A Fejedelmek ... Jarmericust magok véreik ki ontásával meg ölik”; a latin világosabb: „Byzantini ... tandemque non sine suo sanguine trucidant resistentem”.

A nem eléggé pontos, nem szabatos fordítás talán azzal magyarázható, „quia tempus ad tantum opus elaborandum angustum nimis erat, quadragesimo enim a decreto ludo die exhibendus erat”. (STAUD, I. 152.)

A latin címet mi fordítottuk magyarra.

SZERZŐ

Az imént idézett rész folytatásában arról van szó, hogy az előadás megszervezését közösen végezték: „partiti sunt inter se laborem compositionis aliqui Scolarum inferiorum Magistri cum suo P. Decano”. Nem valószínű, hogy a *compositio* itt a drámaírással vonatkoznék. Éppen az idő rövidsége miatt nehezen lehetne feltételezni, hogy ezt a túlbonyolított drámát a nagyszombati jezsuita tanárok szerezték. Legfeljebb változtattak rajta egy kissé. Így pl. a *Be fejezéssel* bizonyára ők toldották meg az idegenből kölcsönzött darabot.

FORRÁS

A cselekmény forrását a latin és német argumentum után így olvashatjuk: „Vitus Beringius in Jarmerico. Ad An. Chr. 351.” Vitus Bering *Florus Danicus* (1698) című munkája ugyanezzel a címmel 1716-ban Nagyszombatban is napvilágot látott. Itt a 110–114. lapokon olvasható Jarmericus története.

ELŐADÁS

1725 szeptemberében, bizonyára az évszázó ünnepélyen játszották Nagyszombatban: „In Alma Archi Episcopali Universitate Societatis Jesu Tyrnaviensi.” Ünnepélyes alkalom volt ez az előadás: a teátrum hét esztendeig tartó felújítása után ez volt az első játék. Előkelő közönséget említ az évi jelentés. A látvány hét óra hosszat tartott. A néhai Esterházy Pál bőkezűségéből sokan részesültek jutalomban. A *Seminarium Marianumból* huszonketten. Ők a prémiumukat Máriának ajánlották fel, és „ad Dominae suae pedes deposuerunt.” (STAUD, uo.)

1737-ben a jezsuiták Budán mutattak be *Avito solio redditus Jamericus [!] Daniae regis filius* címmel egy drámát. (STAUD III. 74.) Nem valószínű, hogy darabunkkal azonos.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A programból a latin címlapon és a szereplők névsorán kívül csak a magyar részeket közöljük. A

nyomtatvány elszett munkának tetszik. Kiadásunkban mégis híven adjuk annak helyesírását, központosítását. A mellékjeles ő és ű magánhangzókat azonban a mai helyesírási gyakorlat szerint átírtuk. Kijavítottuk kurzíválás nélkül a nyomtatvány néhány nyomdahibáját (Követul – 39.; követeket 81.; osztónozik – 103.; Duhösségtül – 115. sor.)

A nyomtatvány utolsó két levelén rongálódás miatt néhány szó, főleg a szereplők felsorolásában, hiányzik. A 119–120., 126., 128. és a 133–136. sorokban értelemszerűleg javítottuk a szöveget, s ezt kurzíválással jeleztük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

8 *a tengeri szorulatig* – a latinban: usque ad Thracium Hellespontum

28 *kapja* – elkapja, elragadja

102 *vészi a levelet* – átveszi a levelet (ti. a követtől)

132 *magok vérek kiöntésével* – azt akarja mondani, hogy az ostromlóknak is voltak veszteségeik

137 *tenger szigetébe* – a latinban: seque recipiunt in Hellespontum

A szereplőket követőleg a jezsuita rend jelmondatának betűrövidítése áll: Omnia Ad Majorem Dei Gloriam = Mindent Isten nagyobb dicsőségére.

VILÁGHI ISTVÁN

ARSINOE

Nagyszombat, 1730

ARSINOE TRAGOEDIA,

Honori Posthumo Celsissimi Sacri Romani Imperii Principis Pauli Eszterhazy de Galantha, Regni Hungariae quondam Palatini, etc.

Consecrata: Cum Anniversaria ejusdem munificentia bene-merita de re literaria Juventus, In Alma Archi-Episcopali Universitate Societatis Jesu Tyrnaviensi, Proemiis donaretur.

Anno M. DCC. XXX. Mense Augusto. die 8.

Tyrnaviae, Typis Academicis per Fridericum Gall.

Példának Sommája.

Ptolomaeus Ceraunus, már egész Macedoniát Arsinoë hugátúl s' annak tizenhat esztendő's fiátúl Lysimachustúl, és ennél három esztendő'kkel iffiabb Fileptúl el-ragadta vala Cassandra roppant Várasán-kivül, a' kiben mind a' Királyi tárház, mind a' hadi erő fészket vertek; ezt nyilván-való erővel meg-szállani

5 bátorságos nem vala; mire nézve álnoksággal, és szerelemmel, az aszszonyi nem ellen, leg-hathatós eszközökkel, kezdi fel-tett szándékát elő-mozdítani: hogy levelére kívánt választot venne, követek által, kelemetes ajándékokat küld, 's esküvéssel igéri, hogy Arsinoët Királynénak, a' fiait pedig örökösinek fogja tartani. Kit nem tantorítana-meg illy nagy reménség? mely ígéretnek hitelt-ád

10 Arsinoë, 's nyilván meg-koronáztatik. Ptolomaeus (kihez adgyuk mostoháját, de úgy, hogy tsak a' játék-néző helyben éllyen) Cassandreában hivatattik, 's nagy gyorsan meg-jelen. Eleiben küldöt Unokáit, Atyai szeretettet meg-előző irgalmassággal illeti. De alig menvén bé a' kapukon, a' Várat el-foglallya, a' Fejedelmeket, a' sebek ellenében magat hijában vető bóldogtalan annyoknak

15 ölében meg-öletti, Arsinoë fiaitúl és Országátúl, melyben, mostoháját csalárdsággal meg-ölvén, uralkodik-vala, meg-fosztatván, két szolgáitúl szám-ki-vetésben Samo-Thraciában el-késértetik, másoknak nem homályos intést hagyván, hogy a' mostoha-anyák rendetlen gyűlölségét, többire mindenkor a' boszszú-álló Istennek haragja szokta-követni. Just. 1. 17.

ELŐL-JÁRÓ ÁBRÁZOLÁS.

20 A' Fegyveres Nagyra-vágyás haszontalan igyekeztvén a' Méltóságot széki-
vetni, a' Menyegzők Istenének segedelmihez folyamodik, ez, a' Szerelemnek Iste-
nét, a' Méltósághoz követségben küldi, kinek midőn nagy gondolatlanul Királyi
székiben helyt ad, a' Szereteteknek áll-orczája-alatt Szerelem Istene melle a'
25 Nagyra-Vágyástúl adatott Dühösségnek angyali, ragadván a' Szerelem faklyáját,
a' Királyi széket fel-gyujtják; az el-éget Királyi-palotát el-foglallya a' Nagyra-
Vágyás, és a' Dühösségnek segítsége által a' Menyegzők Istenét helyérül nyakra-
főre le-vetvén, annak örvendetes szekerét gonoszjelt mutató üstökös csillaggá
váltottattya, melynek szomorú sűgáritúl meg ijedvén a' Méltóságnak Nymfai, mi-
dőn kesergenek, elő-áll a' Tanács, 's el-oltván a' gonosz csillagot, a' boldogságnak
30 csillagzását ragyogtattya, a' Királyi háznak romlásit ujjonnan-nőt olaj-ágakkal
vidáméttya, 's jeles ajándékaival a' Bű-kezűség a' szomorú Nymfákat vigasztallya,
és így azoknak fel-indúlt bosszúságát, csendes feledékenséggel enyhéti.

ELSŐ-RESZ:

ELSŐ KI-MENETEL.

Hegyek és Mező.

Ptolomaeus a' hegyre fel-iparkodot seregnek Cassandreát, és az egész tar-
tományt mutogattya sz ő-tőle hajdan, mikor Asiában hadakozni menne, fel-
35 állítottott Jupiter képéig, 's azt állíttya, hogy ez az ő prédájok lészen, ha az
előbbeni hűvségek-szerént vitézkednének.

MÁSODIK KI-MENETEL.

Erdő, és Kő-sziklák.

Lysimachus, a' segítségnek elejében küldetvén, a' Ptolomaeustúl nem sokad ma-
gával elő-járóban küldetett Alcétásra talál, és ugyan annak kelepczéiben essik.

HARMADIK KI-MENETEL.

Királyi Szoba.

Arsinoë, a' közel-lévő ellenség, és az hijában várt segítő seregek kisedelme mi-
40 att, kivált-képpen pedig az ötet hasonló büntetéssel fenyegető mostoha fiának
Agatoklesnek, kit méreggel meg-ölt-va, néki hólta után való meg-jelenése, s'
ezen-kívül Lysimachusnak távúl-létele, gondokban keverik, és álmában hábor-

45 gattyák, fel-serkenvén a' nyughatatlan kiáltásra Lycia, inti a' Királynét, hogy jó reménsséggel légyen, már a' lakossok, Chodiomis el-írkezvén, mind fegyverben vannak.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

Hegy-allyán-lévó Erdő.

Demeter, mostohájának czimboráját meg unván, Cassandra-felé gondolkozik; Alcétás ippen álkalmatossan irkezik-el a' rabokkal, ezek között ne légyen-é Lysimachus, ki-hez bátor maga-viselésiből sajditván, gyanakodik Demeter. Ez állapotban az Arsinoë képét veszzi elsöben el-töle, az honnan ötet mint szérel-
50 minek társát, erőssen fenyíti, s' minek-utánna maga jó szántából meg jelentette-vólna magát, szabadságot ígér néki, ha kötelezné szolgálatyát maga Annyánál Arsinoënál.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

Cassandra Piatcza.

Artagon, Ptolomaeus kegyetlenségét, ha a' Városbéliek markoskodnának, és hogy füstben ment-vólna a' segítségnek reménsége által látván, a' Várasnak fel-
55 adására indittyta a' lakossokat. Chodiont, a' ki parancsolá, hogy ki ki fegyverben öltözzék, nagy méltatlanul meg-veti, és mivel-hogy tovább-is ugyan arra a' Váras-bélieket serkengetné, meg-kötözteti ötet, hogy a' meg-nyitott kapukkal a' várt ellenségnek kezében adassék.

HATODIK KI-MENETEL.

Hegyeknek ereszkedői, 's annak-utána a' mezöségén le-szegezset Sátorok.

Le-száll lassan lassan a' hegy-oldalokrúl a' katonaság a' síkra. Ptolomaeus a' Királynét ismét házasságnak színével próbálni álkalmatosnak itéli lenni; mire nézve Asiából hozott ajándékokkal követeket rendel a' Várasban: Demeter azomban fel-szóval magasztalván a' Várasbéli vitézeket, a' békességet javallya, 's magát közben járónak ajánlya; mivel-hogy Lysimachus ugyan azokat bátorságosbban iffiú indúlatból hánnya-vala, Bardyces ki-vont fegyverrel rajta mégyen, de De-
60 meter magát közben vetvén, úgy üti félre vágását, hogy az a' kebeliben el rejtett Arsinoë-képére, kár nélkül hanyatlanék: és így új találmánnyal mostoha fiának minden gyanosságát el-törli.

HETEDIK KI-MENETEL.

Királyné háza.

Arsinoë az iffiabb fiával Fileppel, a' kertben, hogy gondgyait felejténé, sétálván, maga sorsán szívessen gondolkodik; az közben meg-hallya a' népnek sibongását, a' melynek le-csilapítására küldi Fileppet, ugyan azt javalló Amánnal edgyütt, a' ki azt reméli vala, hogy annak gyermekségen szánakodván, a' Zenebonás nép le-csillapodik.

NYOLCZADIK KI-MENETEL.

A' Kő-sziklák mellet lévő berkes völgy.

Demeter a' Várás meg-kémlésének színe-alatt, a' tábortúl meszebb rándúl, az Arsinoë képét, mely életét nem régen, a' kard életül meg-óltalmazta, szemlélvén; mind maga lángaló szerelmit, mind Lysimachus hitit, a' ki szánszándékal el-tibolodot-vala, kárhoztattya: nehezen szenvedí, és dúl-fúl, hogy az Echotúl meg-csúfoltassék: melyet Lysimachus a' végre ábrázol, hogy Demeter szándékat meg kémléllye, és meg-ismérvén, hogy nem költöt dolgokat folytasson, mint egy történyt-szerént-való nyilt útat mutat néki Cassandréaban.

KILENCEDIK KI-MENETEL.

Várás.

Az holdolásra készülő lakosokat, midőn Amanes haszontalanúl görjegetné az engedelmességre Filep jelen-léte álkalmatosságával, híre ered, hogy az ellenség nagy rohanással a' Várás-fele sietne, azért mind a' ketten az ellenségnek mint egy rabok, eliben vitetnek.

TIZEDIK KI-MENETEL.

A' tábor közepin-való Királyi Sátor.

Bardycs sokat szóll álattomban Demeter-ellen Ptolomaeusnak, sokkal többet pedig Alcétas-ellen, tudni-illik, hogy ennek ravasságiban bízván, amaz a' Királyal Arsinoë szerelmében vetekedik s ez-után nagyobakot-is fel merjen tenni.

ELSŐ KÖZBEN-JÁRÓ ÁBRÁZOLÁS.

Midőn a' Méltóság mulatságnak-okáért a' tengeren hajóját kormányozza, szemben talállya a' czifra sajkán hajózkázó Nagyra Vágyást, a' kiben hívatatík, 's midőn már bé-akarna szállani, akkor a' Nagyra-Vágyás a' Sárkányra szökvén,

90 el-repül: az Alnokság pedig maga rókájára üll, és szell vizet indit, 's az hajót
tengeri csudává változtattya, a' kinek ragadományára a' Méltóság ki-tétetvén a'
Perseus pajsával, 's fegyverivel fel-övedzet Szerelem-Istenétül meg szabadítatik,
a' ki tulajdon rokjárúl az Alnokságot le-vetvén, 's az haború tengert szerencsés
szigetekké változtatván, a' meg-rimült Méltóságot meg vidámitya.

MASODIK RESZ.

ELSŐ KI-MENETEL.

Királyi Pitvar.

95 Arsinoë, a' lakosok párt-ütését meg-értvén, 's dolgairúl kétségben esvén, utolsó
orvosságot keres, de ottan Lycia javallásábúl, magát kényszeréret vidámságra
indítván, el-tökéli, hogy Ptolomaeusnak elejében mégyen, 's magával edgyüt a'
Várat néki fel-adgya; azonközben meg érti, hogy a' segítő seregek, mellyeket a'
meg-rémült lakosok, ellenségnek allítottak, 's ezek-közöt Lysimachus Demeterel
100 edgyüt, a' Váras-alá érkeztek, innen meg vidáméztatik a' Váras, és a' Királyi ház.

MÁSODIK KI-MENETEL.

Tábor.

Ptolomaeus, Zászlók-alat álván a' katonaság, a' napnak nem régen történt fo-
gyatkozásábúl (már az Asiai vallásokra adta-vólt magát), Cassandreának fel-
dulása-felől örvendetes jelt vészen; de midön meg érti, hogy a' segítség kétség-
kívül Demeterrel edgyütt a' Várasban sietne, balúl vitetik a' jel: ő maga paran-
105 csolllya, hogy a' sereg a' Várust meg-szállya, és első iparkodással, ha álkalmatoss-
nak látatnék, az erőszakhoz fogjon; mind az által a' Zászlókat el-rejzeti.

HARMADIK KI-MENETEL.

Pitvar.

Az hit-adásrúl panaszólkodó Demetert, az Lysimachustúl küldöt Amanes, és
Lycia vigasztallyák, amaz, törtínet-szerént jelen-lévő Filepnek, adgya a' maga,
és Lysimachustúl ajándékoztatott Arsinoë képét kéz-ivivel edgyütt, hogy gyer-
110 meki álhatatlanságábúl Arsinoënak vigye; keves verseket-is ir azok-melle, a' ki
vagyodását ki-nyilatkoztassák.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

A' Királyi palotához ragasztott függő-kert.

115 Arsinoë a' Lysimachus, és Demeter sorsárúl tudositatik, az Aretus seregit, és a' Ptolomaeus követyeit, a' Királyi házat érő függő kertből szemléli, 's akkor mind egy vígezés-szerént, Filep, azokat a' mikkel a' Demetertől meg-ajándékozott, elő-hozza: külömb-külobmb féle indúlatok támadnak itt a' Királynéban; mivel mind a' Király bátyya, mind a' rabságban eset mostohája szerelmivel egyetemben ostromoltatnék.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

A' téztességessbb rabok helye.

120 Arsinoë, a' Demeter szerelmére gerjedvén, aztat a' játék nízésre hivattya, akkor midőn hurré adgyák, hogy az ellenség a' keretés-alatt vagyon: annak-okáért Demeternek meg-engedtették, hogy meg-kötözve a' kő-falakra állitassék; hegyestörét mellyének szegezi, ha a' Vár-vivást keményebben úntatná a' Király, hogy így maga veszedelmével, mind a' Ptolomaeus igyekezetit meg-gátollya, mind Arsinoët ezen új érdemével jelesebben magához kapcsolja.

HATODIK KI-MENETEL.

Váras, 's Kő-Bástyák.

125 Ptolomaeus a' Vár-béli vitézeknek erején, 's a' Demeter veszedelmén meg-indulván, kár nélkül a' seregel a' Váras-mellet el-költözik, kiáltván a' békességet szerző-követ, hogy a' Király, nem a' Hadak, hanem a' Menyegezők Istenne áldozatyára jött-vólna. Azomban az első zenebona-alatt a' tömlöczből ki-szérközök Artagon, elsőben a' bástyákra mégyen viadal szénye-alatt, 's osztan fel-adásra való jelt-adván az ellenséghez veszzi magát.

HETEDIK KI-MENETEL.

Tábor.

130 Artagon Ptolomaeusnak maga szerencseit, és hogy a' Váras erővel, Arsinoë szerelemmel hiában ostromoltatnék, meg-beszéli; ha elsőben Demeterrel alkura nem mégyen a' dolog, a' kiknek szerelmeket nyilván-való jelekből megtapasztalta-vólna; helyben hadgya a' Király e' tanácsot; azért némely hadi Vezérekkel a' Demeter kedves barátyját, Alcetást (hogy jobban el-rejcsse ravaszágát)

135 ilyen okok-alatt sietséggel küldi, hogy a' meg-koronáztandó Arsinoë, a' dolognak nyilván-való vigben-vitelére fiával edgyütt ki-hozzák, maga pedig miképpen kerécse hállóban a' hugát, azon folytatya gondolait.

NYOLCZADIK KI-MENETEL.

140 Hogy az ellenség olly véletlenül a' keretésre rohanna, erőssen félni kezd Arsinoë, azt álléván, hogy a' követektül meg-csúfoltatott légyen, minek-előtte meg-értené, micsoda fortéllyal fordította az ellenséget a' Várostúl Demeter, és hogy a' Királynak barátságos akarttyából a' házasság-is ki-kiáltott.

KILENCZEDIK KI-MENETEL.

145 Azomban Demeter Lysimachussal, akarttya-szerént, úgy, a' mint meg-kötözve-va, elő-áll; meg óldgya a' köteleket Arsinoë, 's magához méltónak itélné, ha olly személlyel néki úját nem kellene vonni, a' ki mind Király, mind Mostohája vólna: meg-jelennek azomban Ptolomaeus követtyei, a' kik a' Királynét, hogy meg-koronáztassék, a' Táborba hiják; Demetert szabadsággal meg-ajándékozván, férjének ajánlyák, illy kedve-szerént történt ígérttül felindítván Arsinoë, a' Tábora siet menni.

TIZEDIK KI-MENETEL.

Pitvar.

150 Alcetas álkalmatosságot keresvén inti a' csalárdságrúl Demetert, ez pedig ki-nyilatkotattya azt a' végre hozzája-jött Lysimachusnak, hogy inteni őket a' táborra indúlt Királyné követésére, és el-tökélet akaratyát meg-másoltattya véle. Mire nézve, minek-utánna már Arsinoë a' Várasbúl ki-ment-vólna, hogy benn maradgyanak, magoknál el-végzik: meg-erősítik a' kapukat 's azoknak utyokat meg-gátollyák, a' kik Ptolomaeustúl a' bé-menetere rendeltettek.

MÁSODIK KÖZBEN-JÁRÓ ÁBRÁZOLÁS.

155 A' Nagyra-Vágyást felejobb szorongattya az hogy a' Szerelem-Istenének segítségével a' Méltóság meg-szabadított, 's ugyan azon ábrazatyában öltözöt Alnokságot hozzája-küldvén maga a' Medaea kanta ires aszszony barlangjába megyen, 's azt kívánnya a' boszorkánytúl, hogy az Alabastrombúl csináltatott koronát, mellyel a' régiek a' Menyegzők Istenit szokták-va koronázni, méreggel meg-160 varásolya, és az irtóztató barlangot, Királyi házza, ő-magát pedig Hadak-Istennivel változtassa. A miket bü-bájos Medaea nyilván vigben-vitt. Azomban az Alnokságtúl elő-állított Méltóságnak, a' fegyveres birodalmat, mint egy Hadak-Istene a' maga Dészesség Aszszonyának ajándékúl ajánlya és a' koronát fejibe tészí,

165 melynek mérgétől halálos fájdalommal, faggattatván, a királyi székből ki-esik, 's az pokolbéli ravaszágból az ördögi ábrázatokkal telyes irtóztató tömlőczben vetetni láttya magát, Medaea, 's ő-véle czimboráló dühös lelkek, mint-egy kedveszerént vigezet dolog-után, nagy vígassággal a' szeleken el-repülnek.

HARMADIK RESZ;

ELSŐ KI-MENETEL.

Tábor.

170 Ptolomaeus, fortélyának szerencsés ki-menetelérül, semmit-sem kételkedvén, 's már-is a' Cassandrea dúlásárúl gondolkodik: azomban meg-érti, hogy Arsinoë jelen-vagyon, de a' fiai, és Demeter nélkül; annak-okáért új álnoksággal meg-akarván ejteni őtet, el-vigzi magában, hogy az Aszszony méltóságosan köszön-tessek.

MÁSODIK KI-MENETEL.

Cassandrea Várassának kapui, és rész-szerént hostáttyai.

175 Aretus, Ptolomaeustúl tartván, Cassandreábúl ki-megyen, hijában kéri őtet Demeter, és Lysimachus, hogy a' Várust oltalom-nélkül ne hanná, a' kinek az ő el-menetele hasznára lött; mivel azok be-menni nem méreszlettek, a' kiket arra rendelt-va Ptolomaeus.

HARMADIK KI-MENETEL.

Tábor-közöt a' hadi eszközök.

180 Ptolomaeus a' Királynét ugyan őtett illető köszönettel tiszteli; midőn a' családásgrúl, és kétséges hit-adásrúl panaszolkodik, őtett mesterséges álnoksággal meg-enyhétti, 's azomban meg-koronázza, és hadi játékokkal, az Elefantokot is elő-hozatván, mulatságot indit néki, illy szényes tisztelettel meg-csalatott Aszszony, a' Királyt Várasban hija, 's midőn talán szintén kérdezni Ptolomaeus, mért nem vólna jelen a' Demeter, és a' fiai? azt költi, hogy a' Menyegző-Isten imádására a' Várasban, maradtak, valósággal okát nem tudván, azért vissza-siet.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

Erdő.

185 Aretust Lysimachus, és Demeter késérik, és héjában hiják-va vissza, megvesztegetődvén azért a Váras ótalma, az Aretus el-menetele alkalmatosságával javallya Demeternek Lysimachus, hogy lapangó barlangot keressen, magát minden-féle szerencsékben társúl ajánlván még a' Ptolomaeus dühössége megnyhődvén az Isteni rendelések nyilván ki-teczenek.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

Pitvar.

190 A' táborból haza-jött Arsinoë a' Lyciátúl kiszéttetett lakodalmi kiszületet az éneklők zengése-között szemléli; de nagyobb részét vigasságának el-óltya az otthon nem lévő Lysimachus és Demeter: ezen-kivül, a' Ptolomaeustúl késérésnek okáért melléje-adatott katonaságtúl érkezhető veszedelem-is rémiti. Chodion azomban a' Váras alá jövő Királynak eleiben küldetik, hogy a' mint itéli úgy vigezzzen véle.

HATODIK KI-MENETEL.

Kő-sziklás-erdő.

195 Demeter öltözetit meg-változtatta Lysimachussal bolyongván Artagonra akad, ezek azt vélvén, hogy az ő vissza vitelésekre küldetett, magokat meg-adni nem akarják, ő azért Demetert meg-ölvén, Lysimachust meg-fogta-va: midőn gonosz cselekedetit meg isméri, fel-teszi magában, hogy a' gyilkosságot a' Lysimachusra fogja kenni, a' végre gonoszságárúl bizonyságúl leendő bötüket mecz a' 200 fára, azok helyet, mellyeket ennek előtte az halállal tusakodó Demeter Arsinoëhoz-való szerelme jeléül arra meczetett-va.

HETEDIK KI-MENETEL.

Váras, 's annak közepin-lévő Kápolna.

A' Várasban be-bocsátatott Ptolomaeus a' Juno Kápolnájához mégyen, a' hol midőn csudálkozik a' Demeter, és Lysimachus jelen nem létén, meg-érti Chodiontúl hogy az ő-tőle való félelem miatt szalatak-el, de küldettek, a' kik az 205 örvendetes dolgokat meg-izenvén, őket vissza hiják: mindaz-által Ptolomaeus

boszkonkodván szörnyeb feddi Arsinoë hitetlenségét, 's az esküvést meg újtani nem akarja, ezeket tapasztalván, a' dolgoknak szerencsés ki-meneteléről gyánakodik Chodion; mire nézve a' Várba siet, hogy a' mint lehet, a' Királyné dolgait, ápolygassa.

NYOLCZADIK KI-MENETEL.

Pitvar.

- 210 Amanes, Lycia, Alcetas, a' vissza-jött Királynéval, a' Várban bocsájtatott, és szüntelen a' kapukon strásáló Ptolomaeus Vitézei jelen-létéből, végső veszedelmeket jövendölnek a' Királyné-felől, kiváltképpen ha Lysimachus vissza-jőne, a' kire, hogy leg-inkább agyarkodik a' Király, tudgya-vala Alcétas; ezt ugyan meginteni sörénykednek, hogy a' Várást el-kerülné; de későn ocsódnak.

KILENCZEDIK KI-MENETEL.

Váras, 's a' Várban való bé-menetel.

- 215 Chodion olyan szándékal mene a' Várban, hogy Ptolomaeust bé ne bocsássa; midőn láttya, hogy már azt a' vidéki katonák meg-szállották, a' Király eleiben készülő Királynét inti, hogy már a' veszedelemnek egyéb orvossága ne legyen, hanem hogy a' Ptolomaeusnak dühösségét bé-jövinelekkor mind huga, mind menyé, szényes tiszteletivel-is enyhétse.

UTOLSÓ KI-MENETEL.

Király Palota.

- 220 Annak okáért, midőn a' Várban menne Ptolomaeus, a' mint Chodion javalottavolna, úgy minden tésztelettel becsültetik Arsinoëtül; de ő azt hánya-veti, hogy az ő családása által, nem külömben veszet el Demeter, mint rigen mostohája Agatocles; azért Fileppet az halálra ragadgya, Arsinoët szám-ki vetésbe küldi, és hogy az ő kegyetlenségén lött meg-indulásokat meg-enyhétse a' Lakossoknak szabadságot enged, a' Királyi tárházt a' katonaság ragadományra bocsáttya.
- 225 Azon-közben elő-álétya az holt-eleven (filvén a' Ptolomaeus kegyetlenségétül a' gyűrőiben viselt mérget meg-ita-vala) Lysimachust Artagon, meg mutattya azt, hogy ő volna a' Demeter gyilkossa; mire nizve faggatadni akara őtet Ptolomaeus, de előbb meg-hala. Bóldogtalan Arsinoënek, midőn Fileppet szám-ki-vetésének
- 230 társául kérni, annak el-vágot feje vitetik eleiben, ezeket szemlélvén el-ajúl; azért el-vitetnek előle a' holt-testek, 's észére jövén, tulajdon sorsán siránkozik, és Samo-Tráciában szám-ki-vetésben indul.

PÉLDÁNAK UTÓLSÓ ÁBRÁZOLÁSA.

A' mindenekben gáncsol találó Isten, az Istenek gyűlésében a' kegyetlen Nagyrá-
Vágyásról, és a' meg-nyomorítatott Méltóságról hosszabban panaszkodik, a'
235 Jupiterrel, a' Végezések Istenéhez küldetik, a' ki történt dolgokat magyarázó
bundáját le terítvén, nyilván meg-mutattya, hogy a' Méltóság, a' mostohá-
hoz való gyűlölségéért, azt a' nyomorúságot, a' mellyel íletet meg-érdemlette;
mire-nézve annak szerencsétlen veszedelmit Jupiter jóvá-hadgya. Végtere a'
Tudományok Isten aszszonya, mind az óskolát gyakorló iffiaknak jeles munkáit,
240 mind a' Felsőes Eszterházi Familiának bő adakozását, melyből mind májg a'
Nagy-Szombati Déákok érdemét jutalmazza, a' Jupiternek ajánlya, a' ki Ester-
ház Pálnak Fölséges Fejedelemnek, 's több Magyar-Országban lévő Tudomá-
nyok elő-mozdítóinak haladásra emlékeztető épületet allit fel: ezek-után önön-
245 maga, azon Fölséges Fejedelmet, a' bölcsek Egyén, mint leg első Nagyságú
ragyagó csillagot, Magyar-Orzágnak meg mutattya. Végezetre a' Tudományok
Isten Aszszonya Apostoli Orzágnak 's közönségesen a' jó tudományok
szüntelen-való gyarapítóinak, és a' jelen-való vendégeknek köszönetét mond-
gya.

Nomina Actorum.

PTOLOMAEUS.

R. D. Nicolaus Domaniszki, AA. LL. et Phil. Magister, SS. Theol. in secundum annum Auditor. Coll. Gen. Cleri. Regni Hung. Alum.

ARSINOË.

Illust. C. Carolus Nyári de Bedegh Poëta.

Filij Arsinoës:

LYSIMACHUS.

R. D. Paulus Botka, SS. Theol. in secundum annum Auditor. Colleg. Gen. Cler. Regni Hung. Alumnus.

PHILIPPUS.

Gabriel Viszlai Rhetor.

DEMETRIUS.

Privignus Ptolomaei. D. Joannes Monsperger, Logicus.

Aulic. Reginae:

AMANES.

Franciscus L. B. Vécsei de Hajnácskő, Sem. Mar. Szelep. Convictor. Rhetor.

CHODION.

Stephanus Vida, AA. LL. et Philos. Baccalau.

CAMER.

Franciscus Bene Rhetor.

LYCIA.

Emericus Sebastianus Zidanics Rhetor.

ARTAGON

Praetor Urbis R. D. Franciscus Illyés. AA. LL. et

Phil. Magister. SS. Theol. in secundum annum Auditor, Sem. S. Adalberti
Alumnus.

Duces Ptolomaei:

BARDICES.

R. D. Paulus Comparics, AA. LL. et Phil. Baccalau. Sem. Mar. Szelep. Alum.

ALCETAS.

R. D. Jacobus Czipcziar. AA. LL. et Phil. Baccal. Sem. S. Adalb. Alum.

POLICARES.

Emericus Revai de Reva Gram.

ARETTUS.

Auxiliarium Ductor. D. Nicolaus Kelcz, Logicus.

Ephoebi Ptolomaei et Demetrii:

Augustus Helmays Rhetor

Franciscus Dessó Poeta.

Josephus Balogh. Synta.

Philippus Rezler Synta.

Antonius Szluha Synta.

Carolus Bossáni Gram.

Alexand. Endródi Gram.

Joannes Endródi Gram.

Ladislaus Köszögi Princ.

Casparus Mérei Princ.

Franciscus Zichi Princ.

Paulus Ambro Princ.

Georgius Kerekes Princ.

Antonius Tirempoch. Parv.

Gabriel Michler Parv.

Nobiles Aulici Cassandraei:

Carolus Ruthkai

Paulus Kalócsai

} Rhetor.

Carolus L. B. Révai de Réva Synta.

Ill. Com. Joan. Révai de Réva Princ.

III. Com Anton. Révai de Réva Parv.
III. Com. Carolus Révai de Réva Parv.
Joseph Jókai Synta.
Joann Pullai Gram.
Franc. Pullai Gram.
Joannes Musslai Parvi.

Ephobi Philippi:

Josephus Pigeti.
Joannes Konde.
Sigism. Kerekes.
Alexand. Farkas

} Parvistae.

Primates Cassandraci:

Joannes Lehotai.
Joannes Hrabovszky.
Stephan. Hanula.
Paulus Csongrádi Poëta.

} Rhetores.

Ephoebi Arethi:

Stephanus Gáll.
Joannes Szombathelyi.
Joannes Vajda.
Anton. Szluha. Syntax.

} Poëtae.

In saltu Nobilium Pugilum:

Casparus Jókai.
Josephus Ocskay.
Ladislaus Komiathy.
Emericus Szenczy.
Franciscus Szedmaky.
Andreas Engelman.
Samuel Kovalszky.
Josephus Salczero.

} Rhetores.

Antonius Szály.
Michael Steiner.

} Poëtae.

In Saltu Militum:

Stephanus Petrovics.
Joannes Schuhaiczik.
Joannes Balogh.
Adamus Pap.
Michael Reznak.
Franciscus Czaitler.
Michael Hladics.
Emericus Mikler.

Joannes Szabo.
Lucas Szmertics.
Baltazar Kaprány.
Josephus Freiszeizen.
Joannes Laszlo.
Adamus Győry.
Joannes Galgóczy.

In Choro Musico:

Jupiter. Ambitus. D. Franciscus Benáczy. Bassista.

Majestas. Ungaria. Josephus Lukacsovics. Discant. }
Cupido. Michaël Fu Discant. }
Nympha. August. Neiberth. Discant. }
Hymenaeus. Medea. Triton. Andreas Malyo. Altist. }
Dolus. Constitim. Momus. Michaël Haszig. Tenor. }
Templi Acaddem. S. J.

Munific. Fatum. Stephanus Hlavicska. }
Pallas. Fortuna. Antonius Gerencséry. }
Discant. Templ. Cathed.

His accedunt Milites, Cives, Furores, Umbrae, Pimaei etc.

O. A. M. D. G.

A MŰ ADATAI

Világi István drámája nyomtatásban is napvilágot látott. A latin nyelvű tragédia („Arsinoe Tragodia. Nuper visa, Nunc ... a Rhetorica Tyrnaviensi Inscripta, Anno salutis MDCCXXX. Mense Aug. Die 22. Tyrnaviae” – OSZK 317. 635.) eljátszására készült program latin, magyar és német nyelven jelent meg. Példánya megtalálható az OSZK Színháztörténeti Tárában Pro 18. jelzettel és a BEKK-ban MIN. A. 7. szám alatt.

A magyar fordítás érdekessége, hogy a mitológiai neveket magyarul adja vissza; pl. Cupido helyett a *Szerelemnek Istene*, Venus helyett a *Dészség Aszszonya*, Momus a *Mindenben gáncsot találó Isten*. Hymenaeus = *Menyegzők Istene*, Dolus = *Álnokság*, Ambitus = *Nagyra-vágás*, Fatum = *Végezések Istene* és így tovább. Jóformán csak Jupiter és Medaea neve marad változatlan a magyar szövegben.

A jelenetről jelenetre szóló ismertetést a nagyszámú szereplőgárda névsora követi, majd a jutalomban részesültek jegyzékét olvashatjuk. (Ez utóbbit itt sem közöljük.) A nyomtatvány utolsó (36!) lapjának végén a jezsuiták jelmondatának betűrövidítése áll: O. A. M. D. G. (Omnia Ad Majorem Dei Gloriam.)

SZERZŐ

Világi István (1704–?) Lőcsén járt gimnáziumba, a filozófiát Bécsben tanulta. 1727–1730 közt Nagyszombatban tanított. 1737–1740 közt Budán a filozófia tanára volt. 1740-ben ugyanott kilépett a jezsuita rendből. (TAKÁCS, 1937. 15.)

FORRÁS

A periocha után „Justin. Lib. 17.” megjegyzés áll. A cselekmény tehát Justinus: *Historiarum Philippicarum Libri XLIV* című művéből való. Ezen a címen: „Justini ex Trogi Pompeii Historiis externis libri 44” a XVI–XVII. században többször kiadták. A hivatkozás a 17. könyv 2. fejezetére vonatkozik.

ELŐADÁS

A látványos jelenetekben nem szükkölködő darabot 1730. augusztus 8-án, az évváró alkalmából játszották nagyszámú előkelő néző jelenlétében. Az előadás csaknem hét óra hosszat tartott. (STAUD, I. 163.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunkban a nyomtatványt követtük. A mellékjeles *ō*, *ū* betűket azonban a mai helyesírási gyakorlat szerint írtuk át. Kijavítottuk a nyilvánvalóan nyomdai hibákat: szigetekkel = szigetekké: 94.; segítő = segítő: 98.; meg-enyhétse = meg-enyhétse: 224.; történ dolgokat = történt: 235.; emléketető = emlékeztető: 243. sor.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 10 *nyilván* – mindenkitől látható módon. (Vö. a 270. sorral!)
- 50 *meg-jelentette-volna* – felfedte volna
- 53 *markoskodnának* – ellenállnának
- 76 *el-tibolodot-va* – éltávolodott
- 80 *görjegetné* – gerjesztené, biztatná
- 90 *széll vizet* – szélvész, vihart
- 104 *balul vitetik* – balul vétetik
- 121 *úntatná* – próbálná
- 127 *ki-szérközik* – kiszerzi magát, kiszökik
- 144 *újját* – ujjat
- 157 *kansa ires* – mágikus, bájoló orvosságot készítő, bűvös
- 164 *faggattatván* – szaggattatván
- 206 *újtani* – újtani
- 216 *vidéki katonák* – idegen katonák
- 222 *családsága* – családrdsága
- 230 *kérni* – a. m. kérné
- 244 *Egén* – egén

AZ IFJÚ THEODOSIUS

Nagyszombat, 1737

THEODOSIUS JUNIOR

Pietate Duce De Joanne Tyranno Triumphum Agens, Et Honori Posthumo Celsissimi Sacri Romani Imperii Principis Pauli Eszterházi de Galantha, Regni Hungariae quondam Palatini etc. etc.

In Scenam Datus Cum Anniversaria ejusdem munificentia bene merita de re literaria Juventus In Alma, ac Celeberrima Archi-Episcopali Universitate Societatis Jesu Tyrnaviensi Anno M. DCC. XXXVII. Mense Septembri, Die 3. Praemiis Condecoraretur.

Tyrnaviae, Typis Academicis, per Leopoldum Berger.

Példának Sommája.

Maga példájával jelenti Theodosius: bővebben sehol-sem tündökleni az hadinyert dicsíreteket, mind sem ahol az Istenes élet uralkodik. Szám-kivetésbe küldötte-vala élete fogyásának egy esztendeje előtt Honorius Nap-nyugoti Császár Placidia Császárnének fiait Valentiniánust, és ifjabb Honorius; kinek távül-
 5 léteknben Honoriusnak halála után a' Császári Méltóságot el-foglalá, másként alacsony nemből származandó János nevű Férfiú, de még-is abban az időben a' Palotás vitézeknek udvari Kapitánnya. Ez ellen a' Tyrannus ellen Theodosius földön, és tengeren Ardaburius, és ennek fia Aspár vezérlések alatt hadat indita. Lattatik vala eleintén Jánosnak szolgálni a' szerentse, midőn Ardaburiust, kinek
 10 evezése veszedelmesen esék, meg-fogá, és magát a' Barbarusoknak seregeikkel együtt a' Rávennai tók közt bizodalmassá tevé. De az ájtatos Fejedelmeknek veszett dolgaikat helyre állató Istennek másként tetczék mindeneket forgatni; mert Aspárhoz pásztor képében és öltözetében el-küldvén Angyalát, modot, és utat mutata néki, merre a' Rávenna mellet lévő viz-álláson, minek-utánna
 15 Isteni tehetséggel a' vizek el-enyésztek volna, által vezetné a' városba seregeit, és meg-szabadítván Attyát, boszút-állana a' Tyrannuson. Theodosius nagy igasságú s' jóságú Fejedelem, midőn az udvari tréfás multságok-közt a' Tyrannusnak érti veszedelmét azokat félbe szakasztván az ájtatosságnak jeles példájával hogy hálákat adgyon Istennek a' kösséget maga vezeti templomba. Így beszélli Baron.
 20 Kristus Urunk születésének 425. esztendejéről irván. Theodosiust Illyricomnak abban a' részében, melly Olaszország felé esik, Jánost pedig Ravennaba mulatni ábrázolják.

ÁBRÁZOLÁS.

25 Theseus sok veszedelmekből ki-menekedvén, testének s' szívének nyugodalmát keresvén a' virágos kertben sétál, s' a' nap-enyészeti gyenge szellőket el-fáradt tagjainak vidámitására hija. Pluto a' Képtelen állatokat, és dühösségeket Theseusnak veszedelmére izgattyá, és a' virágos kertet tévelygő Labyrithussá teszi. Theseusnak kegyességétől indittatván azt nem szenvedí Ariadne, hanem Plutot Hercules segítségével meg-szalasztja, és Theseusnak a Labyrithusból czérna szállal utat mutat a' ki-menetelre.

ELSŐ RESZ.

ELSŐ KIMENETEL.

30 Theodosius az harcznak ki-meneteléről szorgalmatoskodván, Jánosnak követyeit bé-fogadgya, kik által kívánnyá János, hogy ő nap-nyugoti Császárnak Theodosius akarattjából-is hirdettessék. Theodosius a' követeket ezen felelettel meg-tartóztatni parancsolja, hogy tudni-illik ő az égből várna segítséget, mellyel a' Tyrannust meg-rontsa. Erre a' végre könyörgéseket parancsol.

MÁSODIK KI-MENETEL.

35 Midőn János maga szerencsés mód-nélkül örvendez, és új adót a' barbarusokból álló vitézeknek táplálásokra szedni Rágérusnak parancsol, el-hozattatik a' fogságban esett Ardaburius, kit ő tömlöczbe rekesztet, s' nagyobb reménséget gerjeszt szívében országlásának meg-erősítése felől. Értvén hogy Aspár az hadi seregnek más részével sérelem-nélkül maradott volna, vitézeit külömb-külobb 40 féle őr-állásokra helyhezteti.

HARMADIK KI-MENETEL.

Aspár veszett esetén Attyának bánkodik. Hir-mondót küld, a' ki Theodosiusnak, meg-fogattatotnak lenni Attyát jelentse. Szívet vévén a' Tyrannusnak elnyomására, annál-is inkább, hogy vitézeinek mérészebb sziveiket látná a' Tyrannus veszedelmére. Parancsol mind addig tábort-járni, míg a' Ravenna Lakosinak 45 kedveket, és hiteleket meg-kémlje.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

Rágérus adót szedvén a' Polgárokon nagy kegyetlenséget teszen. Fel-háborodván a' Polgárok a' sulyos igából ki-menekedni szándékoznak.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

Midőn a' Fő-Polgárok, meg-unván a' kegyetlen uralkodást, az igának le-vetéséről tanácsot tartanak, el-érkezik az Aspár hir-mondója levelet, mellyel őket a' pártolásra szorgalmaztattya, hozván; mellyet el-olvasván a' Polgárok, hogy Aspárnak nagyobb kedvében jutnának, az ő szándékoknak vezéréül Ardaburiust választják, a' kihez járulni együtt az hir-mondóval magokban el-végzik.

HATODIK KI-MENETEL.

Az Aspártól Theodosiushoz küldetett hir-mondó, midőn ez az hadi dolgokról tanácskoznék, el-érkezik Ardaburiusnak fogságát, és szerencsétlenül történt dolognak sorsát el-beszéli; meg-retten egy-kevése Theodosius. Jovallyák néki az udvari Tisztek, hogy Jánosnak fogságban lévő követtyeit szabadon bocsássa, és véle békességet szerezzen. Istenben bizván Theodosius erről a' tanácskozást jövendőre halasztja.

ELSŐ KÖZBEN-JÁRÓ ÁBRÁZOLÁS.

Az Aenéas ellen lévő Istenektől el-küldetvén Iris, Turnust fegyver-fogásra kényszeríti, a' Trojai-sereg-hajót meg-égetni igyekezik; de a' Cybelének (kit arra Aeneásnak ájtatossága indita) Jupiter-előtt tett könyörgése által a' tengeren uzkáló Nymphákká változtatnak az hajok, mellyet Turnus, és az ő követői látván, szívökben meg-merevednek, és dolgaikról rosszat jövendölnek.

MÁSODIK RESZ

ELSŐ KI-MENETEL.

Paulinus Valentiniánusnak, és Honoriusnak Tanítója, mi-képpen magokat, az Istennek gondviselésére bizzák, ezen fejedelmeket oktattya. Imádságban ezekkel egyetemben magát foglallya; mellyben az Isteni gondviselésnek csudálatos jeleit érti, s' azok-által tudtára adatik, hogy a' Theodosius hadakozásának szerencsés ki-menetele leendene.

MÁSODIK KI-MENETEL.

A' Rávennai Polgárok ajándékokkal meg-vesztegetvén a' Tömlöcz-tartót, Ardaburiushoz jönnek, és kérik, hogy fiát Aspárt a' városhoz való közalgéséről intené. Az Aspár hir-mondóját néki meg-mutatták; ki által ők Aspár el-hívására levelet küldenek: kéréseknek enged Ardaburius, és ugyan azon hir-mondó által magagyűrűjét hitel-tételre Aspárnak küldi.

HARMADIK KI-MENETEL.

75 János panaszkodik követtyeinek késődésekről; tanácskozik az ördögös bálványozóval; kitől az Ikarus meséje-alatt ábrázoltatik a' hadakozásnak ki-menetele. János Ikarus képében Theodosiust értvén tapsolásokra fakad.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

80 Theodosius az hadakozásnak végéről inkább szorgalmatoskodván a' János követtyeit szabadon bocsáttani akarja. A' könyörgésből vissza fordult más Udvarral el-érkezik Paulinus, kitől minek-utánna az Isten gond-viselésének jeleit hallya, új reménségre hozattatik Theodosius, és a' kösség multságára szokott tréfás játékokat rendel.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

85 Midón Aspár vitézeit az hadi mesterségben gyakorollya, vissza jön az hirmondó, és a' polgároknak leveleket, s' Attyának Ardaburdusnak gyűrűjét szerencsésen el-hozza. Aspár ezen az izeneten nagyon vigadván, vitéz-játékokat parancsol, és azonnal az hadi szerencsét próbálni itílvén, s' kémeket küldvén, a' sereget a' városhoz mozdítani rendeli.

HATODIK KI-MENETEL.

Ardaburius a' meg-vesztegetett Tömlöcz-tartotúl fogoly társaival szabadon bocsáttatik, és titkos utakon a' Polgár-Mesterhez vezetetik.

HETEDIK KI-MENETEL.

90 Az Aspár kémjei a' városnak állását vizsgálván a' pásztori öltözet-alatt titkolt Angyalra akadnak, és magokkal Aspárhoz vezetik.

MÁSODIK KÖZBEN-JÁRO ÁBRÁZOLÁS.

Scamandernek dühössége (kit az Istenek Xantusnak neveztek) a vizeket Achillesnek el-merítésére támasztya. Ez az égiek segedelmét kérvén, Juno segítségével által a' veszedelemből ki-menekedik, el-küldvén Vulkánust, a' ki tűzzel ki száraszsa a' vizeket.

MÁSODIK RESZ

ELSŐ KI-MENETEL.

95 A' Városnak Polgár- Mestere az Arduburiusnak, és más foglyoknak ki-
szabadulások miatt bizonyosabb a' dolgoknak ki-meneteléről, vigyázokat rendel
a' városban, és hogy minnyájan a' polgárok az Aspár el-jövetelére készszen
legyenek, meg-parancsollya.

MÁSODIK KI-MENETEL.

100 A' Vezető angyallal el-jő Aspár, és a' Rávennai viz álláson, minek-utánna a' viz
Isteni erőttől el-enyészet volna, az első őr-állást meg-győzi, ezektől fel-gerjedvén
a' Városbéliek Ardaburiussal oda futnak, a' Város kapuit fel-nyitják, Jánosnak
ellentálló seregét meg-futtamtyák, és győzedelmet nyervén Jánosnak veszedel-
mére esküsznek, életüket pedig, és véreket Theodosiusnak kötelezik.

HARMADIK KI-MENETEL.

105 A' meg-fogattatott Jánossal, és ki-szabadult Attyával Ardubáriussal nagy pom-
pával tiszteltetvén el-jő Aspár, követet küld a' győzedelemről Theodosiushoz;
a' Tyrannust kötve tartattya, de a' Tyrannus halálát a' Városbéliek kénszergetve
kérlik, meg-is nyerik.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

110 A' Raboknak és Hohéroknek sokasága halálra-való fa-állást épít, mely midőn el-
végeztetik, elő-hozattatik János, és gonoszságának méltó büntetését veszi, példát
adván: hogy semmi-féle boldogság a' latorsággal sokáig nem állana.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

Minek-utánna boszút állot volna a' Tyrannuson Aspár, Vezetőjét meg-jutalmazni
akarja, de Vitézeitől érti, hogy mindeneknek szemek elől el-tűnt volna; onnan
Istennek jó-téteményét meg-ismérvén, a' győzedelmet szerző Istennek hálákat
adni siet.

HATODIK KI-MENETEL.

115 A Tréfás játékok divatjokban vannak Theodosiusnál. El érkezik Aspártól a

győzedelemnek Izenője, melyet halván Theosodius, az ájtatosságnak példájára azonnal meg-szünni parancsolván a játékokat, az egész néppel le-borúl az Isteni hála-adásokra.

PÉLDÁNAK VÉGSŐ ÁBRÁZOLÁSA.

120 A' Világnak négy Részei a' győzedelmes Ájtatosságnak örvendezve tisztességet tesznek, és meg-magyarázzák, hogy semmivel úgy az országlás nem birattatik, mint az Istenes étellel, ezek-közt elő-repül a' Felsőes Fejedelemnek bóldog emlékezetű Eszterházi Pálnak Czimereivel ékesített Griff-madár, s' az Ájtatosságnak széke-eleibe borúl, és ugyan azon néhai Magyar-Ország Palatinusának ő Felsőségének örök bő adakozásából az Iskolabéli vetekedésekben vált
125 győzedelmeseket érdemek-szerént meg-jutalmazza.

Nomina Actorum.

THEODOSIUS.

R. P. Stephanus Ladislaus Kovács, Nob. Ung. Jaur. ex Com. eod. Coll. G. Cl. R. Ung. Alum. SS. Theol. in 4tum an. Auditor.

Theodosii Nepotes:

VALENTINIANUS

Illust. Lazarus, Thadaeus L. B. Amade de Várkony, Ung. Synt.

HONORIUS

Illust. Com. Stephanus Forgács de Gyemes, Ung. Sem. Mar. Szelep. Conv. Princip.

JOANNES

R. D. Matthias Braxatoris. Ung. Wieszkensis ex Com Barsch. Sem. S. Adal. Alum. SS. Theol. in 1mum ann. Aud.

CONSUL

R. D. Joannes Lukácsi Nob. Ung. Bobrov. ex Com. Trench. C. G, C. R. U. Al. SS. Theol. in 2dum ann. Aud.

ANGELUS

illust. Com. Thomas Berényi de Karáncs Berény, perp. in Bodog. Ung. Poët.

In Aula Theodosii:

PAULINUS Moder. Val. et Honorii.

R. D. Joannes Letovics Ung. Nitr. ex Com. eodem, Coll. G. Cl. R. U. Alumn. SS. Theol. in 2dum an. Aud.

Proceres:

Illust. ac. Rev. D. Comes Antonius Révai de Réva, Inclyti Comit. Turocz perp.
Com. Coll. Gen. Cler. R. U. Convict. Phyl.
R. D. Ignatius Kajling, Peril. Ung. Schemn. ex Com. Hont. Coll. Gen. Cl. R. U.
Alum. Phys.
D. Josephus, Casimirus Kazy, Peril. Ung. Lev. ex Com. Barsch. Sem. S. Adalb.
Conv. Log.
D. Franciscus Petrovsky de Mindszent-Falva, Peril. Ung. Tolnens. ex Com. eod.
Sem. Mar. Szelepcs. Conv. Log.
Josephus Pigethi, Peril. Ung. Tyrn. ex Com. Poson. Rhetor.

Duces Theodosii:

ARDABURIUS

R. D. Stephanus Bezur, Nob. Ung. Galanth. ex Com. Poson. Sem. Mar.
Szelepcs. Alum. SS. Theol. in 2dum ann. Aud.

ASPAR

R. D. Joannes Marsovsky, Nob. Ung. Bobrov. ex Com. Trench. Sem. S.
Adalb. SS Theol. in 1mum an. Aud.

Tribuni Asparis:

D. Michaël Sághi Praen. Ung. Agr. ex Com. Hev. Sem. S. Adalb. Alumn. Phil.
Abs.
D. Sigismundus Kvasovszky, Nob. Ung. Tyrnav. ex Com. Poson. Phys.
Ladislaus Balogh de Galantha, Peril. Ung. Cziff. ex Com. Poson. Rhet.

Pro-Tribun. Asparis:

JUSTINUS

Illust. Com. Franciscus Xav. Berényi de Karácsony-Berény, perp. in Boldog,
Ung. Rhet.

Centuriones Asparis:

D. Franciscus Szászi de eadem, Nob. Ung. Ujfal. ex Com. Nitr. Sem. Mar. Szel.
Alum. Phys.
D. Franciscus Szentai. Nob. Ung. Széchén. ex Com. Neograd. Log.
Franciscus Sauska de Samberg, Peril. Ung. Poso. ex Com. eodem, Sem. Mar.
Szel. Conv. Rhet.

Tribuni Joannis:

D. Georgius Millidorfer, Civ. Ung. Poso. ex Com. eod. SS. Theol. in 1mum ann. Log.

D. Joannes Gazdai, Nob. Ung. Galgoczens. ex Com. Nitr. Log.

Centur. Joannis:

D. Josephus Farkas, Nob. Ung. Quinque-Eccles. ex Com. Baranyen. Log.

D. Joannes Kristoffy, Nob. Ung. Galgocz, ex Com. Nitr. Phys.

Legatus Joannis:

Alexander Farkas de Kazub, Peril. Ung. Modren, ex Com. Poson. Rhet.

Legati Aulici:

Joannes Kerekes de Szent-György, Peril. Ung. Cziff. ex Com. Poson. Rhet.

D. Emericus Simoni, Praen. Ung. Simon-falv. ex Com. Barsch. Log.

Ephoebi Theodosii:

Illust. Com. Gabriel Berényi de Karáncs Berény, perp. in Bodog, Ung. Prin.

Illust. Com. Antonius de Bertoldt, Ung. Tyr. ex Com. Poson. Parv.

Illust. Com. Franciscus de Bertoldt Ung. Tyrn. ex Com. Poson, Parv.

Illust. Emericus L. B. Ghiláni de Lázi, Ung. Tyrn. ex Com. Poson. Parv.

Michaël Kerekes de Sz. György, Peril, Ung. Cziff. ex Com. Poson. Synt.

Nicolaus Kellio, Peril. Ung. Thurens. ex Com. Hontensi, Gram.

Josephus Kailing, Peril. Ung. Schemn. ex Com. Honten. Sem. Mar. Szelepcs. Alum. Gram.

Joan Lendvai, Praen. Ung. Szered, ex Com. Pos. Pr[inc.]

Josephus Muszka, Praen. Ung. Szólósi. ex Com. Barsch. Sem. S. Adalb. Alum. Princ.

Joannes Balogh de Galantha, Peril Ung. Barak. ex Com. Poson. Parv.

Joannes Tószegi, Praen. Ung. Tyrn. ex Com. Poson. Parv.

Franc. Bihári, Praen. Ung. Tyrn. ex C. Poson. Par.

RAGERUS

D. Josephus Hellmar, Praen. Ung. Malaczken. ex Com. Poson. Log.

PRAEFECTUS CIVIUM

D. Josephus Scheen, Perill. Ung. Gajarien. ex Com. Poson. Log.

TRIBUNUS PLEBIS.

Illust. Joannes L. B. Pongrácz de Ovár, Ung. Synt.

MELINDUS NUNCIUS.

Illust. Com. Ladislaus Forgách de Gyemes, perp. in Gách, Ung. Poëta.

FAUSTINUS NUNCIUS.

D. Carolus Almási, Peril. Ung. Nitr. ex Com. eodem. Logic.

TABELL. ASPAR.

Carolus Salbek, Peril. Ung. Lipp. ex Ban. Themes. Sem. Mar. Szelep. Conv. Poet.

Senatores:

D. Antonius Madocsányi, Peril. Ung. Leven, ex Com. Barsch. Sem. S. Adalb. Alum. Log.

Josephus Benyovszky, Praen. Ung. Benyov. ex Com. Trench. Sem. S. Adalb. Alum. Poëta.

Michaël Ordódi, Praen. Ung. Liczkov. ex Com. eod. Sem. Mar. Szelep. Alum. Poëta.

Emericus Mikovini, Praen. Ung. Trench. ex Com. eod. Sem. Mar. Szelep. Alum. Poëta.

Joannes Köller, Praen. Ung. Sz. Györgyen ex Com. Poson. Sem. Szelep. Alum. Poëta.

Adalbertus Sándor, Peril. Ung. Brunov. ex Com. Nitr. Synt.

Josep. Sándor, Per. Ung. Brunov ex Com. Nitr. Synt.

Ladisl. Esto, Nob. Ung. Ujvar. ex Com. Nit. Syn.

Filii Senatorum:

Josep. Kvassai, Per. Ung. Brodgy. ex C. Nit. Synt.

Valentinus Kendrai, Praen. Ung. Vedröd. ex Com. Poson. Sem. S. Adalb. Alum. Synt.

Josephus Szőlósi, Praen. Ung. Szered, ex Com. Poson. Synt.

Joannes Pigethi, Peril. Ung. Tyrn. ex Com. Pos. Par.

Josephus Csapodi, Peril. Ung. Pető-fal. ex Com. Nitr. Parv.

Franciscus Csapodi, Peril. Ung. Pető-fal, ex Com. Nitr. Parv.

Franciscus Szilvai, Nob. Ung. Tyrn. ex Com. Poson. Parv.

Ephaebi Consulis:

Josephus Bartlme, Nob. Ung. Szomol. ex Com. Poson. Parv.

Abdreas Müller, Civis Austriae. Vien. Gram.

Cursores Theodosii:

Illust. Ferdin. L. B. Falesi, Ung. Szerd. ex Com. Nitr. Gram.
Joannes Gaisler, Civis Ung. Tyr. ex C. Pos. Syn.
Josephus Harsáni, Peril. Ung. Poson. ex Com. eodem, Gram.
Carolus Bejer, Peril. Ung. Szucsén. ex Com. Trench. Princ.

Cursores Asparis:

Ladislaus Lendvai, Praen. Ung. Czabaj. ex Com. Poson. Gram.
Leopoldus Sunnaperger, Civ. Austr. Vien. Parv.

Cursores Consulis:

Ladislaus Bossányi de Nagy-Bossány, Peril. Ung. Ujhel. ex Com. Nitr. Sem. S.
Adal. Conv. Synt.
Antonius Cséfalvi, Nob. Ung. Tyrn. ex com. Poson. Parv.

AUGUR

D. Joannes Bartos, Civis Sancto Crucens ex Com. Barsch. Phys.

CUSTOS CARCERUM

D. Daniel Palkovics, Libert. Conhensis ex Com. Poson. Theol. Moral.

In Choris Musicis:

JUPITER, HERCULES, RUTULUS

D. Joannes Szlonek, Nob. Ung. Csejt. ex Com. Nitr. Bassista Templi Cathedralis Tubicen.

ACHILLES, PLUTO, TURNUS, RUTULUS, AMERICA.

D. Gabriel, Ignatius Gerencséri, Nob. Ung. Banensis, ex Com. Trench. Log. Bassista.

THESEUS, XANTHUS, ASIA.

D. Joan König, Mor. Neo-Titschinien. Phil. absol. Tenorista.

VULCANUS, RUTULUS, AFRICA.

Georgius Christian, Mor. Neo-Titschinien. Synt. Altista.

CYBELE, EUROPA.

Franciscus Szorocsanszki, Mor. Gajensis, Gram. Altista.

JUNO, PIETAS.

Josephus Gisser, Civis Ung. Kis-Mart. ex Com. Sopr. Princ. Discantista.

IRIS, ARIADNE.

Thomas Schneider, Civ. Ung. Ujbanen. ex Com. Barsch. Parv. Discantista.

His accedunt Cives, Milites Theodosii, Joannis, ac Consulis, Saltus Pastorculorum, Militum, Lanistarum, Spirituum familiarum, Monstrorum, Lictores, Ludiones etc.

O. A. M. D. G. B. V. M. et OO. SS. H.

A MŰ ADATAI

A dráma nyomtatott programját a BEKK Min. A. 5. jelzetű nyomtatványa őrizte meg latin, magyar, német nyelven. Címlapja csak latinul van. A magyar szöveg az egyes latin részek után olvasható. Az *Epilogus* (a magyarban: *Példának végső ábrázolása*) után találjuk latinul a szereposztást. Ezt követik a jezsuiták jelmondatának kezdőbetűi, melyeknek feloldása: Omnia Ad Majorem Dei Gloriam, Beatae Virginis et Omnium Sanctorum Honorem. Ez után fejlécszerű címmel: *Sieghafte Frommkeit Vorgestellet In Theodosio Den Jüngerem einem Kayser in Orient* következik, a program folyamatos német szövege négy lapon. Majd újra latinul a prémiumban részesültek névsora.

A *Theodosius junior* a történelemben II. Theodosius keletrómai császár (408–450) néven ismert. A dráma cselekménye a Honorius nyugatrómai császár (395–423) halálát követőleg Theodosiusnak Joannes császár elleni küzdelméről szól, akinek halála után 425-ben Honorius fiát, III. Valentinianust tette császárrá.

A program magyar szövege a latinnak nem szó szerinti fordítása. Helyenként bővebben, „átstilizálva”, de lényegében hűen adja vissza az eredetét. Ugyanúgy, mint ahogyan a német nyelvű változat is teszi. A magyar rész írója szándékosan kerüli még a közkeletű latin szavakat is, fordítása nem „szokványos”. A prologust pl. *Ábrázolásnak*, a szörnyeket – a latin monstra – *képtelen állatoknak*, a fúriákat (furias) *dühösségeknek*, a consulti *Polgár-Mesternek*, a pietast *újítosságnak*, a Zephirust *enyészeti gyenge szellőnek* fordítja. A „homo divinandi artis peritus” (a németben: Geheimnusz-Kündiger) nála *ördögös bálványozó*, és így tovább.

A címet magyarra mi fordítottuk.

SZERZŐ

Az 1713-ban elhunyt nádor, Esterházy Pál herceg emlékét idéző előadáson bemutatott dráma szerzőjét nem ismerjük. A nyomtatvány sem róla, sem a színrevivőről nem tájékoztat.

FORRÁS

Az *Argumentum* végén a nyomtatvány Baronius francia kardinális (1538–1607) *Annales*-ére utal forrásként. (Vö. a 16. sz. program jegyzetével!)

ELŐADÁS

A drámát 1737. szeptember 3-án az évfáron mutatták be nagyszámú előkelő közönség jelenlétében. Ott volt Esterházy Imre esztergomi érsek is. Az előadás öt órán át tartott. (STAUD, I. 170.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A gondos, tetszetős kiállítású nyomtatvány szövegét hűen közöljük. Az ő, ű betűket azonban a mai helyesírási gyakorlatnak megfelelően írjuk. A latin címlapon és a szereplők jegyzékén kívül csak a magyar nyelvű részeket publikáljuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 11 *bizodalmassá* – erőssé, biztonságossá
25 *képtelen állatokat és dühösségeket* – szörnyeket és fúriákat
33 *meg-tartóztatni parancsollya* – fogságba vetteti
59 *Iris (Irisz)* – az istenek hírnöke
60 *Cybele (Kübelé)* – a természet életető erejét megszemélyesítő istennő.
91 *Scamander* – folyó-isten; szembefordult Akhilleusszal, a trójaiakat belekergette a Trója közelében lévő folyóba.
108 *fa-állást* – kínpadot
111 *Vezetőjét* – a vezető angyalt (Vö. a 99. sorral!)
124 *vetekedés* – versengés, verseny

BARTAKOVICS JÓZSEF

MÓZES

Nagyszombat, 1749

MOYSES

Acta Ab Academicis Almae, Ac Celeberrimae Universitatis S. J. Tyrnaviensis, dum Anniversaria Munificentia Celsissimi S. R. Imp. Principis Pauli Eszterhazy de Galantha Regni Hungariae quondam Palatini, etc. etc. Bene Merita de Re Literaria Juventus Anno M. DCC. XLIX. die 15. Mense Julio Praemiis donaretur. Tyrnaviae, Typis Academicis Societatis Jesu.

Játék Sommája.

Moyses, az Egyiptombéli fogságbanlévő Izrael Népének szabatítója, tiz csapásokkal eléb illetett Farao meg-általkodott kevélységét, végtére úgy megtörte; hogy a' ki maga meg térésére Istentől engedet alkalmatosságot mind addig megvetette, a még tizen-egyedik csapás-által a' tengerben el-merítettvén, többé az ő akarattya-ellen ne rugodozhattna. Moys. 2. Könyv. 5. Rész. s' a' több.

Helyheztetik a' Játék-hely Fihahirót pusztában, a' veres tenger mellyékén.

Ehhez azt tésszük: hogy midőn Elysamás a' Joseph Pátriárkának holt tetemét, Moyses parancsolattya-szerént titkon vinné a' 'Sido táborban, az Egyiptombéli-ektől megfogattatott.

Játék személyek.

10

MOYSES }
AARON. } Atyafiak.
MÁRIA. Moyses Nénnye.
JOSUE.

15

ELYSAMÁS. }
CORE. } Pártolkodók.
DATAN. }
ABIRON. }

20

FARAO Cenchriss.
JANNES.
MAMBRES Bubájások.
LYCOPHRON, a' Király Veje.
AMÁSIS. Hadi Vezér,
Egyiptom Fejedelmi.
Faraó Tábora.
A' Népnek Vénei. Maga a' Kösség.

PROLOGUS.

Theseus baráti, Jupitert arra kéri, hogy Theseust pokolból ki mentené, ki is Hercules munkája által annak szabadulását meg igéri.

ACTUS PRIMUS.

SCENA I.

25 Faraó az Isten ellen dul-fulván, maga táborát a' sido népnek el vesztésére, és fogott uttyának meg gátolására biztatta.

SCENA II.

Faraótól kémleni küldetett Amasis tudtára adgya a' Királynak, hogy Moyses nem Palaestina, hanem a' veres tenger felé utazását folytatná; mellyen igen meg örül: a' Joseph tetemivel pedig el fogott Elysamást, fogságba téteti.

SCENA III.

30 Faraó meg szállitván táborát, a' sidoknak tengerben való vesztéséről fel vett szándékát, a' Fejedelmivel közli; hogy a' melly veszedelmet régenten Merris Királyné kegyelméből el került vólt Moyses, most abban veszne minden népével: de nem várván a' Fejedelmek feleletét, nagy haraggal a' táborhoz indul.

SCENA IV.

35 Melly szándékát a' Királynak helyén hadgya Mamilás, Lycophron pedig az előb-
beni Egyiptomra szállott csapásokat elő számlálván, azt javasollya, hogy az Is-
raéliták el menetelét meg ne gátollya.

SCENA V.

40 Más kémtől értik, hogy Moyses azt ígérte volna, hogy valakik a' sidok után a'
veres tengerhez indulnak, első szülöttyeket vissza vészik; melly ígéretről sokan
meg csalattatván Lycophronnal, Faraó vejével, fiainak szerelmétől viseltettvén,
Moyseshez igyekeznek.

CHORUS I.

Theseust, midőn a' maga sorsát sirattya, Jupitertől küldetett Mercurius vigasz-
tallya, kivel is Charon a' pokolbéli vizen vissza evez.

ACTUS SECUNDUS.

SCENA I.

45 Moyses Corétul támadt Zendülést, és Datánt, a' ki az Egyiptom-béliekre rohanni
akara, le csendesíti; meg parancsolván mind a' kettőnek, hogy a' táborban vegyék
magokat.

SCENA II.

Az után kedvesen fogadván a' hozzája jött Egyiptombélieket, intézi nékiek, hogy
rosszul értették szavait: halván pediglen, hogy Elysamás a' Joseph tetemivel el
fogattatott, őket is rabságban vetteti.

SCENA III.

50 Ezen cselekedetét a' nép Elő jároival közölvén, minek előtte Aáronnal a' Király-
hoz indulna, parancsolatot ad Josuénak, hogy ha fel jedgyzet időben vissza nem
térne, Lycophront, a' Király vejét meg ölesse.

SCENA IV.

Josue értvén a' kösségnek Moyses ellen való vissza vonását, azon igyekezik, hogy elejét végye. Mária azonban a' nép vakságát sirattya.

SCENA V.

55 Josue, Corét, Dátánt, és Abiront, a' kösség között való fel zendülésnek mestereit békességre inti, az után egy kevéssé félre mégyen, kik attul tártván, hogy ne talántán, Farao a' népet a' tengerben el meritse, Moysést a' veszedelemnek szerzőjét el veszteni, a' népet pedig Farao kezében adni szándékoznak.

CHORUS II.

Az attya távul létén kesergő Hyppolitus szemben akadván Herculessél, ő véle Theseusnak fel szabadulására, pokolba tarsúl mégyen.

ACTUS TERTIUS.

SCENA I.

60 Farao halván Moysesnek, és Aáronnak, a' maga táborában alattombéli jövetelét, nagyon meg rémül.

SCENA II.

Moyses elő kapván a' Bubájosokhoz folyamodo Királyt, az Egyiptombéli csapásoknak emlegetésével inkább meg rémiti: és ha mindgyárt vissza nem adgya Elysamást a' Joseph holt testével, Istennek nagyobb ostorival fenyegeti.

SCENA III.

65 Az után, hogy a' Bubájosok csalárdságát meg szégyenitené, tudakozza tőlök, minémű halállal mulna ki a' Király e' világból? és meg csufolván a' hamis jövendőlőknek esztelenségét, szonak kedvéért Elysamáshoz mégyen.

SCENA IV.

Faraonak javasollyák a' Bubájosok, hogy Moysést el ne bocsássa, méglen bubajos

70 mesterségekkel ők a' Moyses, és Ááron képében öltözvén, a' sido népet Egyiptomba, ha lehetne vissza hoznák; melly tanácsra álván, a' Király abban jár, hogy Moysést táborábúl ki ne szalaszsa.

SCENA V.

A' Bubájosok, szándékok végbe viteléről szorgalmatoskodván, utollyára félre tévén minden félelmeket, a' sidok tábora felé vészik uttyakot.

CHORUS III.

Hercules nagy erővel bé hat pokolba,

ACTUS QUARTUS.

SCENA I.

75 Amásis, a' Király végezéséből Moysést fogságban tenni akarja, de az ő emberi természet felet való tekintetétől csak el nem halván, Memnonnal maga társával Faraot keresi.

SCENA II.

80 Elő találván a' Királyt, és okát adván, miért nem tett volna eleget akarattýának, arra kéri, noha haszontalan a' Királyt, hogy a' népnek, mellyet maga vesztesével háborgat vala, meg kegyelmezzon.

SCENA III.

Moyses szabadságot kér Faraotúl az el menetelre, melynek meg engedésében, midőn késedelmeskedne a' Király, azt jelenti nékie, hogy ha őtet Elysamással el nem bocsátana, Lycophront a' Király vejét, ki a' sidoknál fogva tartatik, azonnal meg öletteti.

SCENA IV.

85 Melly véletlen hirtűl meg rémulvén Farao, Moysést, és Elysamást szabadon bocsátýa.

SCENA V.

Kiknek el bocsátása után, szokott álhatatlanságából, maga tanácsát kárhoztattya, és nagy haragra fel gyuladván, a' sidoknak minden uttyait el állattya.

CHORUS IV.

Hercules hoszsu viaskodása után, Jupiter segítségével Plutot meg győzi, és
90 Theseust a' fogságból ki hozza.

ACTUS QUINTUS.

SCENA I.

Core, Datan, és Abiron, a Bubájosok vérével festett hegyes tört mutogatván, Moyses, és Aáronnak (a mint vélik vala) halálán dicsekednek, kik is gonosz cselekedetekért Mariátul meg fedettetnek.

SCENA II.

Midőn Core, ki a' Fő vezér tisztében avatta magát, Faraonak el adni akarná
95 népet, párt ütő társaival Aáront, és Moysést elő talállják, kiket az el szánt gonosságok miat meg dorgal, és a' háboru elméjek büntetését nékiek Moyses meg jövendöli.

SCENA III.

Josue, és Mária tudtára adgyák Moysesnek az Egyiptombélieknek jövetelét, kiket fel bátorit Moyses, és meg fedvén a' népnek nyakasságát, annak rendelését
100 Aáronra bizza, maga penig könyörgésnek okáért félre mégyen.

SCENA IV.

Josue, ki az ellenséget vigyázza vala, midőn azt el közelgetni láttya, hogy azt Moysesnek meg jelentse, ő hozzája siet.

SCENA V.

Aáron, Lycophront az Egyiptombéliekkel egyetemben a' fogságból meg mentvén, haza bocsáttya.

SCENA VI.

105 Moyses, könyörgése után vissza térvén, hogy a' félelem miat el holt népet a' veszedelemtől meg mentené, csuda tevő veszszejével két felé osztván a' tengert, véletlen útat nyit a' sokaságnak az által költözésre, és szerentsésen által viszi.

SCENA ULTIMA.

110 Farao, vakmerőségtől viseltetvén, és a' ketté vált tengernek csudáját maga Isteneinek tulajdonitván, Memnonnak tanácsa ellen, egész seregével az Israëliták után indul, de az öszve folyo tengernek habjaitúl mind edyig el merittetvén, meg átkodott szive keménységének méltó büntetését tapasztalta: midőn ellenben az Israëliták az Istennek hozzájuk való gondviselését a' tulso parton magasztallyák.

EPILOGUS.

Hercules, a' Cerberuson vett győzedelemért, és Theseus ki szabadulásáért, a' Theseus bárattyitól nagy örömmel fogadtatik.

Nomina Actorum.

MOYSES,

R. D. Joan. B. Máchán, Th. 2. an. e S. S. Adal.

AARON,

R. D. Franc. Ujházy, Th. 1. an. e C. G. C. R. H.

MARIA

Soror Moysis, Franc. Drinka, Temp. Ac. Tenor.

JOSUE,

R. D. Franc. Ecsédy, Th. 3. an. é C. G. C. R. H. Presb.

ELYSAMAS,

R. D. Emer. Figuli, Th. 1. an. é S. Mar.

CORE,

Mich. Marloch, Log.

DATHAN,

C. Joseph. Berctholt, Log.

ABIRON,

C. Joan. Forgács de Gyemes, et Gács, Log.

Filii Aaronis:

Sigis. Kunics, Synt.

Paulus Jordanszki, Synt.

} E Sem. Mar.

Filii Elysamae:

L. B. Franc. Xav. Tolvai, Poët. }
Em. Szerdahely, Po. } E Sem. Mar.
Georg. Hávor, Prin. }

PHARAO,

R. D. Jos. Takács, Th. 2. an. é C. G. C. R. H.

JANNES,

D. Carol. Nedeczky, Phys.

MAMBRES,

D. Mi. Erem, Met.

AMASIS,

R. D. Jos. Szalai, Th. 3. an. é S. Mar.

MEMNON,

verus vates Aegypt. D. Nic. Poka, Ph. é S. S. Ad.

LYCOPHRON,

Gener Regis, R. D. Nic. Sebesvári, Th. 2. an. é S. S. Adalb.

Proceres Aegyptii:

R. D. C. Sigism. Keglevics de Bazin, Lo. é C. G. C. R. H.

Adam. Fran. de Körmend. }
Franciscus Hess. } Rhet.

Joseph. Bencsik. }
Josephus Szluha. } Poëtae.
Stephanus Barinyai. }
L. B. Fran. Balassa. Princ. }

Primores Populi:

Joannes Faber, Log. }
Adalb. Lyptai }
Andr. Korompay. } Rhet.
Georg. Ozegovics. }
Joseph Gullik. }
Joann. Stankovics. }

Praefecti Militum:

D. Paul. Karniczki, Jurist.
Ignatius Kelcz, Log.
Emeric. Pongracz, Log.
Georgius Beszedics, Log.
Josephus Faber, Poëta.

In saltu militum:

D. Andr. Kudlik.	}	Theol.
D. Joann. Radóczy.		
D. Mart. Kukucska.		
D. Franc. Kiss.	}	Jurist.
D. Joann. Izák.		
D. Mich. Dubiczki.	}	Metaph.
D. Jacob. László.		
D. Joann. Sartoris.		
D. Andr. Dunajcsek.		
D. Josephus Szabó.	}	Phys.
D. Jacob. Hunyadi.		
D. Joannes Jablonszki.		
D. Mich. Ledniczky.		
D. Josephus Figuli		
D. Joannes Lang.		
D. Joann. Urbankovics.		
D. Mich. Lichner.		
D. Martin. Valentovics.		
D. Jos. Lésztyánszki.		
D. Daniel Petko.		
D. Joan. Nizalovszky.		
D. Ladislaus Halassi.		
D. Mich. Janosik.		
D. Anton. Karlovszky.		

Alexius Beke.
Antonius Páli.
Franciscus Gallovics.
Franciscus Hajmási.
Gasparus Szalix.
Joannes Blaskovics.
Joannes Simna.
Joannes Kvassai.
Joannes Szentess.
Joannes Dohnanszky.
Joannes Tolth.
Joannes Rotermunth.
Joseph. Urbanovszky.
Josephus Tebery.
Josephus Boltizy.
Mathias Izakovics.
Mich. Nechalovics.
Michael Pergam.
Nicolaus Scaszni.
Paulus Szlamcsek.
Stephanus Csillingh.

} Logic.

In saltu symbolico:

GENIUS ISRAELIS.

Ladislaus de Schloszberg, Gram.

FUROR.

Franc. Karafiat, Rhet.

NOBILES ISRAELITAE.

Amad. Hozzpodarz, Rhet.

Carolus Polster, Syntax.

Jacobus Simonffi, Syntax.

Ladisl. de Schloszberg, Gram.

Nobiles Israelitides.

Alexius Csapodi, Poet.

Joannes Nep. Sugho, Synt.

Josephus Mangolt, Synt.

Emericus Palásty, Gram.

Urinatores:

Amad. Hospodarz, Rhet.
Carolus Polster, Synt.
Ladislaus Papp, Poeta.
Josephus Graffics, Synt.

Tritones:

Josephus Golboch, Rhet.
Georgius Krasznyecz, Rhet.
Franciscus Aradi, Poeta.
Casparus Horváth, Synt.
Stephanus Turanszky, Princ.
Casparus Hatala, Parv.

In saltu geniorum Aegypti:

Joan. Nedeczki, Rhet. é S. Mar.
Martinus Mikeska, Rhet.
Ladisl. Barinyai, Par. é S. Mar.
Thomas Ordodi, infim.
Sigism. Harsányi, Infim.
Josephus Ocskai, Parv.
Franciscus Ocskai, Parv.
Nicolaus Puff, Infim.
Ignatius Vildeman, Parv.
Joannes Flaishacker, Infim.

In saltu gladiatorum:

D. Andr. Valko, D. Joan. Spanno,	} Theol.
D. Paul. Karniczki, D. Joseph. Litassy,	} Jurist.
D. Andr. Kvassai, D. Franc. Magyar.	} Metyph.
D. Anton Kosznacs, D. Mathias Krssak,	} Phys.

Martinus Skrovanek, }
Martinus Krajczovics, } Logici.

In choris musicis:

JUPITER.

D. Joseph. Huszár, V. Arch. Strig. Bass.

HERCULES.

D. Joan. Dopjera, Ba.

THESEUS.

D. Fran. Drinka Ten.

PLUTO.

Andr. Renner, Poet. Ten.

HYPOLITUS.

Joann. Bapt. Gazó, princ. Disc.

ANTIOPE.

Idem qui Pluto.

VICTORIA.

Idem qui Hyppol.

CHARON.

Joan. Engsztlér, Log. Ten.

MERCURIUS.

Nic. Huszar, Sy. Alt.

D. Carol. Keszler, Jur. Bass.

Amici. D. Joa. Fancsovics, M. B.

D. Anton. Stieber, Phys. Bas.

Joannes Vrankai, }
Georg. Gyuris, Poët. }
Joann. Engsztlér, log. } Bassis.
Venceslaus Rusicska. }
Joannes Smidelini. }

Joseph. Mertinger, Par. }
Christ. Fabri, Parv. }
Joannes Zubalik. M. P. } Disca.
Antonius Veres. }

Mart. Benyeschovszki, Princ. }
Joann. Remetei, Princ. }
Emer. Valentovics, Par. } Altist.
Joannes Mezer, Parv. }
Joseph. Paulik, Parv. }

His accedit Populus Israëliticus, Exercitus Pharaonis, etc.

A MŰ ADATAI

A 12 leveles latin, magyar, német nyelvű program a BEKK-ben található, jelzete MIN. A. 8. A címlap csak latinul van meg. A részekre tagolt szövegek nyelve a fent jelzett módon következik sorrendben. A latin címlap kivételével csak a magyar nyelvű részeket közöljük.

A dráma teljes szövegét is kinyomtatták ugyanabban az évben, amelyben a program napvilágot látott: *Moyses nuper acta ab Academicis nunc oblata Illustrissimis ... Magistris ...* (STAUD, I. 190–191.)
Lelőhelye: OSZK 319. 146.

SZERZŐ

A bibliai drámát Bartakovics József (1722–1763) írta. Tanulóévei után a rend több iskolájában tanított: Egerben (1744–1746), Nagyszombatban (1746–1749), Gyöngyösön (1753–1754), Kassán (1755–1763). A *Moyses*en kívül nagyszombati tanársága idején írta a *Simon Machabaeus a Ptolomaeo genero trucidatus* című darabot, melyet Nagyszombatban 1747-ben a retorika osztály év végén előadott. Nyomtatásban is megjelent, kéziratban is ránk maradt a szövege a *Bartakovics-gyűjteményben* (OSZKKt quart. lat. 693.). Nyomtatott programja is napvilágot látott. (Vö. STAUD, I. 186.)

FORRÁS

A játék summázása után jelzik a cselekmény forrását: 2Móz 5–15.

ELŐADÁS

1749. július 15-én játszották Nagyszombatban.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatványt betűhíven közöljük, de a mellékjeles *ó* és *ű* magánhangzók rövidségét, illetőleg hosszúságát a mai helyesírási gyakorlat szerint írjuk.

JOANNES CANTACUSENUS

Nagyszombat, 1766

JOANNES CANTACUSENUS.

Acta

A Perillustri, Nobili, ac Ingenua Juventute, in Cardinalitio Archi-Episcopali Societatatis Jesu Gymnasio, dum de re litteraria bene meritorum nomina publice praelegeruntur.

Anno M. DCC. LXVI. 8. Septembris.

Personae Agentes.

JOANNES CANTACUSENUS, Carolus de John Rhet.

MAHTAEUS, ejus Filius pataernae ambitionis haeres, Franciscus Grossinger Poët.

ASANES ANDRONICUS, hujus Avunculus, Mathaeo addictus, Stephanus Mihálffi Poët.

PHACEOLATUS, Cantacuzeni studiosus, Josephus Grossinger, Rhet.

JOANNES PALAEOLOGUS, Joannes Bapt. Goldbrunner de Wartenperg Honorar.

ORCHANES, Princeps Turcarum, Stephanus Csonka Rhet.

SOLIMANNUS, ejus Filius a Cantacuzeno alienus, Antonius de John Synt.

FRANCISCUS CATELUSIUS, Genuensis, Josephus Straller Poët.

PETRUS MELISONIUS, rei nauticae Praefectus, Georgius Ország Princ.

A' Játéknak foglalattya.

Cantacusenus János noha természetének ékes ajándékira nézve még az ellenségeitől-is alkalmasnak lenni ítéltetett, ki a' veszélyre dülő Napkeleti Birodalmat helyre álléthatná, a' bal szerentsének nevezetes játéka lón még-is, mivel az országlás után vészett kívánságátúl meg-szédülvén, Török birodalomnak Európára valo ki-terjesztésére útát nyitott, azzal sem gondolván, hogy ő 5 miatt a' Kereszténység szomszéd nemzeteknek, de kivált a' Magyar Hazánknak ez után következett majd végső romlásával szörnyű vér-ontásokba keveredett. Ő Palaeologus Jánosnak Birodalom örökösének Tutora rendeltetett: ezzel az 10 alkalmatossággal arra gerjedett, hogy a' Birodalom Koronáját magának, és nemzetségének tulajdoná tehesse; azt ugyan a' pártos társainak, és az Asiából segítségre hivatott, 's ez után mint eddig ki-nem üzetett Töröknek fegyverével magának-is koporitotta. De nem sok ideig gyönyörködhetett benne, mert a' Palaeologus János Cantacuzenusnak Vője idővel erősödvén, főképpen a' Cata-

15 Iulius Ferentznek Genuai hatalmas Nemesnek segítségével Bizantium városban hirtelen el-nyomatott Cantacusenusként helyében mint Császár állítatik. E' szerentséttlen esete után világ hitelenségtét meg-utálván, és Joasafus neve alatt Szerzetes életre magát fel-áldozván Baráttá lett.

P. Borjás Kéri Napkeleti Császárokról irtt Történet-Könyveiben.

A MŰ ADATAI

A BEKK Min. A. 13. jelzetű nyomtatvány latin, magyar, német nyelven tartalmazza a szöveget. A latin *Argumentum* és *A' Játéknak foglaltya* közt olvashatjuk a kiadásunkban is közölt szerepeket és szereplőket. A latin után magyar nyelven annak nagyon csekély mértékben eltérő fordítása olvasható. Ezt követi a német, mely után a jezsuita jelmondat betűrövidítését találjuk: O. A. M. D. G. = Omnia Ad Majorem Dei Gloriam.

SZERZŐ

A nyomtatvány sem a szerzőről, sem a színrevivőről nem tájékoztat.

FORRÁS

Az ismeretlen szerző a jezsuita Kéri Ferenc történeti munkájára (*Epitome Historiae Byzantinae seu Imperatorum Orientis ... Tyrnaviae, 1738–1742*; a 9 kötetes munka második kiadásban ugyanott 1744-ben is napvilágot látott) hivatkozik forrásként. Cantacusenusként János 1347–1355 közt volt bizánci császár.

ELŐADÁS

A címlapon az „in Cardinalitio Archi-Episcopali Societatis Jesu Gymnasio” rész Nagyszombatra utal. TAKÁCS az előadás színhelyét Komáromba helyezi (vö. a 124. lappal!), a címlapnak megfelelőleg 1766. szeptember 8-ára. STAUDNÁL az adat nem szerepel.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Híven közöljük a nyomtatvány szövegét, de a mellékjeles *ó*, *ú* magánhangzókat a mai helyesírási gyakorlatnak megfelelőleg írjuk át.

NEHEMIÁS

Nagyszombat, 1761

NEHEMIAS

Mulató-Játék Melly A' Jésus Társasága alatt lévő Nagy-Szombathi Academiában elé-adattatott. Leg-főbb Méltóságú, és Tiszteletű Szalai Gróff BARKÓCZY FERENTZ Úrnak, Pálócz Vára Örökös Urának A' Szentséges Római Birodalom Hertzegének: Istennek, és az Apostoli Romai Szent-Szék Kegyelmebűl Esztergomi Érseknek: Apostoli Magyar Ország Primássának, Született Követyének, Leg-főbb, és titkos Cancellariussának etc. etc. Ő Hertzegségének Tiszteletére, Midőn Minden jóknak közönséges örvendezései között Nagy-Szombáth Városában szokott Pompával először bé-lépne M. D. CC. LXIdik Esztendőben: Sz. Mihály Havában.

Nagy-Szombatban, A' Jesus Társaságának Academiai Bötűivel.

A' Játék Summája.

A' Babilonai fogság idejekor Nehemiás Artakserkesnek a' Persák Királyának felette kedves embere vala. Meg-betsülte tudni illik mind nemes vérét (holott a' 'Zidók között Fő rendből származék;) mind kivált-képen válogatott szép jeles erköltsit. 'S-ugyan-is eleintén fő Pohárnokká tette udvarában, melly méltoságot
5 abban az üdőben még azok-is örömmel viselték, kik a' Királyi vérből egyenesen származának. Az után Nehemiást tulajdon érdeme, 's-a' kegyelme nagyobbra emelé: a' 'Zidóság tartományáank vezérlése reá bizattatott, fel-szabadította a' Király egészen Jerusálem Városának fel-építésére-is egyetemben, és arra bővebb hatalmat engedett néki; mint Tzirus Király az előtt az előbbeni Vezéreknek.
10 Bé-költöztvén tehát Jerusálem várossában, a' mit nemzetsége régtől fogva óhajtott, tsak hamar végbe vitte; a' Várost fel-építette, és nagy pompával fel-is szentelte; jóllehet azomban igen agyarkodnának ellene az írigy szomszédok, kivált-képpen pedig a' Szamariai Fejedelmek, a' többi közt Sanaballát, és Tóbiás. Imégven Esdrás 2. K. Corn. a Lap. Calmet Comment. in L. 2. Esdrae.

15 A' Játék helye Jerusálem Városa.

A Végező Személylek.

- NEHEMIÁS a' 'Zidó nemzet Fejedelme. Tiszt. Béla József, SS. Theol. in tertium ann. Audit. Coll. Gen. Cler. R. H. Alumn. Praesb. Dioec. Transylv.
- BELSÁM Jerusálem Városának Hadnagya, Tiszt. Lórintz József; Ss. Theol. in secundum ann. Aud. Coll. Gen. Cler. R. H. Alumn. Dioec. Agr.
- 20 ANANIÁS Sion Várának Hadnagya, Vitzian Miklós Rhet. e Conv. Reg. Archi-Episc.
GÁBAON Ananiás fia, Berzeláus Veje, Vankai Miklós, Poët. e Conv. Reg. Archi-Episc.
ARTAFERNES a' Persiai Lovas katonák Vezére, Hajszi János, Rhetor.
- SEKONIÁS Fő rendű 'Zidó személy, Tóbiás Ipája, Sanaballát Sógora, Tiszt. Ágotha Antal, SS. Theol. in primum ann. Aud. Sem. S. Adalb. Al. Dioec. Transylv.
- 25 BERZELÁUS Fő rendű 'Zidó személy, Trámpisch János, Jurista.
JAMINUS Sekoniás fia, Ananiásnak el-szánt veje, Ürményi Mihály, Rhet. e Conv. Reg. Archi-Episc.
SOGDIÁNUS a' Persiai Gyalog katonák Vezére, Krasznetz Antal, Rhet. e Conv. Reg. Archi-Episc.
Ezekhez számláltatnak a' Nemes gyermekek, az Éneklők, Katonák, kösség 's-a' t.

ELSŐ VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

- Fel-épült már a' Város, és tsak az vala hátra, hogy az új falakat Nehemiás már
30 fel-szentelné, 's a' nép esküvéssel igérené-meg a' felséges Úr Istennek az egész tör-
vénynek meg-tartását; ihol az alatt Sogdiánus olly gyanakodásban esik, mintha
Nehemiás Királyi méltóságra szaggatván Ura ellen pártot ütne. Úntattya tehát
Artafernest arra, hogy Nehemiástól álljon-el. De haszontalan. II. Nehemiás
mind a' kettőt hívnék tartván kéri őket, hogy ama következő éjszakán öt
35 híven segítenék: nevezet-szerént pedig Sogdiánusnak azt parantsollya; hogy
Sekoniást, ki a' kösséget fel-merete zendíteni, 's-kit azonnal eleibe hozattand,
jó kézbe tartsa: Artafernes azonban tudván annak hit-szegő szívét, 's emennek
szánakodván meg-tsalatkozásán, nem mér szólani, hogy nagyobb galyibába ne
keverje Nehemiást; ha Sogdiánusnak igyekezetét ki-nyilatkoztattya. III. Gába-
40 on Berzelaustól el-ámíttatván, 's halván tőle, hogy Nehemiás a' pártosoktól el-
légyen fogva; a' Persaiákat segítségül 'híja. De látván, hogy ezen a' véletlen híren
Nehemiás meg-rémülne; 's-attól-is tartván: ne talántán Sekoniás azonban ki-
szabadulna; féltében el-titkollya az hallott hírnek költő-Mesterét; hogy az Ipájá-
nak ne ártana, kiről semmi rosszát se gondolt még addig. Még annál-is inkább
45 pedig meg-döbbenik szive, hogy azon dólgot már az Attyának-is meg-izente. IV.
Artafernes Nehemiásnak tudtára akarván adni Sogdiánusnak álnok mestersége-
it, el-vezeti magával Gábaont, es hogy Sogdiánus ezt az új készüléket meg-ne
szagólhatná, úgy tetteteti magát, mintha fel-tett szándékának ő-is pártyát fogná,
's véle kívánna tartani minden-képpen. V. Midőn az alatt Sogdoniás magában
50 Artafernes ígérétét hánnya, veti, és hívsége-felől kételkedve gondolkodik. VI.
Ihol Berzeláus, ki tsak azon gondolkodott, hogy hogy lehetne Sekoniást szabads-
gára segíteni, el-beszéli néki: hogyan mi-kép tsalta-meg Gábaont, hogy hogy
fusson már Nehemiás meg-fogattatásának mindenütt a' híre: végtére magának
mi szép betsülete légyen: mint hogy a' Vár egyik kapuját-is reá bízták. Ezeket el-

55 beszélvén, el-hordgya magát hamarjában, hogy míg ő másutt tartózkodik, ámott valami változás közben ne vetődgyék. VII. Sekoniás pedig ki-feszítvén magát azoknak kezeikből, kiktől, Nehemiás parantsolattya szerént meg-fogattatott, Sogdiánussal öszve-akad; de az alatt, míg véle beszélget, VIII. Meg-fogattatik ismét Annaniástól, a' ki ötet elébb ki-szabadította, gondolván, hogy ezzel Nehemiást segíti. IX. Sogdiánus Nehemiás parantsolattját el-beszélvén, el-ámíttya Ananiást, és arra veszi: hogy Sekoniást a' Persákhoz vitesse, és ott tartassa fogva. X. Meg-fosztván e' képpen Ananiást társaitól, meg-kapattya, 's-párt-ütő szívének titkos járásait-is ki-nyilatkoztattya egyetemben.

MÁSODIK VÉGEZÉS

ELSŐ KI-MENETEL.

Berzeláus, minthogy a' fő rendű 'Zidó familiák számából ki-hagyattatott, és így régi nemességét illető jószágából ki-hullott, felette meg-neheztelvén Nehemiásra, új ravaszsgot gondol, hogy a' Persaiaknál fogva-lévő Ananiás helyébe a' Vár gond-viselését el-nyerhesse: II. Gábaonnal pedig el-hiteti, hogy ő tsalárd-sággal nem élt; sőt arra a' fogadásra bírja a' szegény Jámbort, hogy ama költött hírnek szerzőjét titkollya-el, 's-mint hogy Gábaon az Attyát féltette, arra kíszi, 70 hogy Nehemiásnak nyilatkoztassa-ki: hogy tudni-illik Ananiás Sekoniásnak ki-szabadulásra való alkalmatosságot nyujtott, de tsak azért, mert a' közönséges hír azt-is meg-ajtette. III. Midőn tehát már Gábaon a' Fejedelemhez készülne, hogy az Attya betsületét helyen tartaná, IV. Észre veszi: hogy Nehemiásnál már forr felőle a' gyanu, mentegeti az Attyát, a' mint Berzeláustúl tanulá; de mint hogy 75 az elébb említett hazug hírnek költőjére mutatni nem akar, meg-fogattatik, mint Attyához hasonló, 's-Fejedelmének árrulásával kereskedő rosz fiú. V. Belsám Ananiást vádollya, hogy a' pártosokhoz állott, mivel hogy Sekoniást álnokul ki-szabadítá, és ma holnap Sekoniás fiát tulajdon Vejévé akarja tenni, a' mint híre vala. Álmétkodva hallya ezeket Nehemiás, el-sem hiteti magával, hogy az ő kedves hív baráttya Ananiás illy éktelen hit-szegésre vetemedett légyen. VI. De Berzeláus szép színes költemények-által végtére ugyan tsak el-hiteti Nehemiással, hogy Ananiás, Gábaon, és Artafernes Sekoniással együtt mind egy húron pendülnek, már tsak azzal bíztattya magát, hogy a' Vár kultsai majd reá fognak bízzattni. VII. Artafernes látván, mire jutott légyen Ananiással együtt egy rosz embernek istentelen álnoksága-miatt, igen bánkodik: szánakodik Fejedelmén-is, 85 ki magát Berzeláus kezére meré bízni.

HARMADIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

Sekoniás be-ütvén Nehemiás házába, de meg-nem lélvén azt, kit halálra kerese, vissza hivattya tulajdon fiát, ki az háznak bizonyos részeit még-akkor-is hajhászta: hogy valami véletlen szerentsétlenség ne érné. II. Azomban Jamint Gábaon már maga után hurtzollya, s'-feje vesztésével fenyegetvén tsak arra úntattya, hogy eleve mutasson valahol Nehemiásra. Gábaon pedig készebbnek mutattya magát az halálra, mint sem édes Urának el-áruulására. De végtére meg hanyatlik, halván Sekoniástúl, hogy vagy Nehemiásra kellessék néki vezetni a' pártosokat, vagy oda léssen az Attya, ki akkor a' Persaiáknál rabságban tartatott; ki-beszéli, hogy a' Fejedelem a' Várban légyen. Néki tehát Szekoniás a' fiával együtt egyenessen a' Vár felé, hogy ott Nehemiásnak a' végére járna. III. Gábaon pedig meg-fontolván Ura veszedelmét, azonnal meg-bánnya, a' mit mondott. IV. Azután édes Attyátúl, Ananiástúl, ki az ellenség markábúl ki-tekerte magát, halván Ipájának gonosságát, szánakodik Fejedelmén, ki két gonosz embernek, ugymint Sekoniásnak, és Berzeláusnak markát alég ha el-kerülhetné; Ananiás tüztént a' Várba szalad, hogy Nehemiást szörnyű veszedelmébe meg-segitse. V. Eleget átkozza azomban magát Gábaon, hogy Berzeláusnak első költését el-titkolván illy galyibának okot talált adni. VI. És az után még Artafernessel beszélget, ki a' pártosok, és az őrizők el-menetelek után az ő fogságából ki-verte valami kép magát, VII. Belsám is elé-áll, Nehemiás segítségére sietvén: minthogy pedig mind a' kettőnek hiveségérül kételkedik, fenyegetve, s'-reménkedve akarja ki-venni belőlek, hol légyen Nehemiás. VIII. De Nehemiás azomban előttek terem, mint-hogy ama gyilkosok kezéből ki-ragadtatott Ananiás segítségével. Tudván pedig immár Berzeláusnak párt-ütő gonosz szivet, igen bánja, hogy a' Várat reá bizta; a' néphez pedig Artafernest, és Gábaont igazittya, hogy ezt beszéllyék reá valamiképpen: hogy Berzeláus szavát ezután ne fogadgya. IX. Értvén azomban Belsámustól, hogy a' népnek jó nagy része Sekoniáshoz állott; magának pedig hogy olly híre vólna, mintha Királyi méltóságra vágyódnék; 's-annakokáért halálra kerestetnék, nem gondolván veszélyével el-indul maga a' néphez, hogy aztat le-tsendesítse, noha erről őtet erőssen el-íntené Belsám.

NEGYEDIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

Nehemiás a' nyughatatlan népet hathatós beszédével le-tsillapittya, 's-arra bírja, hogy minnyájan meg-igérnék az Úr törvénye meg-tartását; mint hogy pedig a' le-tsenededett kösség az ő boszszúságát Sekoniáson akará ki-tölteni, ki-vájja a' nyomorúltat a' kezéből, reménlvén; hogy véle békességet szerezhet; a' kösséget

120 pedig a' templomba igazította. II. Tetteti Sekoniás önnön hűségét: és azt ígéri,
hogy még Sogdiánust-is engedelmességre fogja téríteni: azonban szabadságot
nyervén fia el-küldésére, hogy ez által amit meg-ígért, véghez vinné; Imé a' fiának
azt parantsollya, hogy Sogdiánust elébbi kegyetlen szándékára, és Nehemiás
125 meg-ölésére továbbá-is bátorítsa: szavát végezvén int a' fiának, hogy szaladjon.
III. Meg-szomorodván a' jó Fejedelem a' rosz embernek kemény engedetlenség-
gén, olthatatlan haragján, és maga meg-tsalatkozásán, IV. Ismét új rosz hirt hall
Gábaontól; hogy tudni illik a' Várban Berzeláustól függene már az egész nép:
biztatván mind az által magát: hogy talán jelen léttével majd valamit végezni
130 fog köztök, és Berzeláustól tsak ugyan el-vonsza sziveket, hozzájok rándúl a'
Várba. V. Sekoniás azomban Gábaon keze alatt marad, és ki-szabadulását szép
szóval haszontalan kérvén őrizőjétől. VI. Véletlenül ott teremvén a' pártosokkal
Sogdiánus ki-ragadja őtet a' fogságból, ő pedig egynehányod magával tüstént
Nehemiás után indul, hogy a' fel-tett gyilkosságot el-kövesse. VII. Az alatt halván
135 Jamintól Sogdiánus, hogy néki Tobiástul levele érkezett, és hogy azon-kivül Sa-
naballátnak Sekoniáshoz szolló levelét Artafernes katonái el-fogták; meg-rémül,
és a' Táborba siet, magával vivén Gábaont-is.

ÖTÖDIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

Sekoniás, és Berzeláus az ő dolgaiknak jó elő-menetele miatt el-bízzván magokat,
Nehemiást kérten kérik, hogy el-hagyván szándékát, ereszsze-el a' népet a' Vá-
rosból, és Berzeláust írja-bé egyszer a' nemes 'Zidó nemzetség száma közé: mi-
140 dőn pedig erre Nehemiás egy-általlyában nem akarna állani, kedvetlen szívvél ott
hagyák egy mást. II. Berzelánus Sanaballát levelét Sekoniás kezébe adja: azt ama
szomszéd azért írta, hogy a' pártosokat bátoritaná. Levelének különös részében
egy titkot-is foglalt, mellyel, arra tartott, hogy Ananiást-is amazok részéhez von-
szaná; olvasván ezeket Sekoniás változik szándékában, és már azon gondolkodik,
145 mint keresse Nehemiás kedvét. A' titkot Berzeláus előtt el-rejti, feles társait a'
Vár el-foglalására készíti; hogy azt Berzeláus kezéből ki-tekerné, és Nehemiás-
nak vissza méltatná, s'-ez lenne jele a' kívánt barátságának. III. Ananiás pedig
azon munkálkodik, hogy Berzeláust-is Nehemiáshoz kaptssollya, el-beszéli néki,
hogy már a' régi levelekből, mellyek Babilonba még harmintz esztendőök előtt
150 íratattak, ki-tudodott Izraëlből eredendő nemes-nemzetsége. Egyenessen tehát
Berzeláus a' Vár felé; hogy onnét ki-rekeszsze Sekoniást, Ananiásnak pedig int:
hogy vigyázzon; mert ugy mond, majd Sekoniás benned az ő gonoszságára társat
keres. IV. Gábaon Sekoniástól már el-eresztetvén el-beszéli, hogy Sekoniás már
az engedelmességre vissza készül; de ez merő tettetésnek tetszik lenni Ananiás
155 előtt: kivált-képpen, mint-hogy Berzeláus illy ígéretet Sekoniás felől éppen elébb
jövendöle. V. Jaminus meg-követvén Gábaont tudtára adja néki az ő nényének
Tobiás házas társának halálát, és hogy így nintsen már a' barátság kedvéért oka
az Attyának a' pártosság további folytatására: ezeket pedig Tobiásnak Sogdiánus-

160 hoz írt leveléből bizonyította. VI. Meg-örülvén Sekoniás, hogy már Berzeláusnak a' szive-is a' békességre hajlott, hirévé adja Jaminusnak, hogy ő néki Sanaballátal semmi Sógorsága sintsen, s'-hogy Jaminnak az annya, Ananiásnak a' nényje. VII. Azt meg-nem engedi Ananiás, jollehet Sanaballát levele szavait el-hinné; azomban tudokra adja hogy Nehemiás már meg-békéllett ellenségével. VIII. Sekoniás ki-nyilatkozattya Nehemiásnak azt a' titkot, melyet véle Sanaballát, 165 az támadott háborúságnak nevelése okáért esküvés alatt közlött. Abból pedig Ananiás szem-látomást azt hozza-ki: hogy Sekoniás házas-társa Nehemiásnak valóságos húga légyen, ki leányka-korában ugy el-veszett hogy eddig még híre se hallatnék. El-fogja minnyájokat a' nagy öröm: tudtára adatik a' jó hír a' Népnék-is, és az el-készített pompához egyenlő szívet, és lélekkel hozzá fognak.

Tántzolók:

170	Gübl Ferentz, Rhet. Haslpech Antal, Poët. Fst Josef, Synt. Marqvet Josef, Gram. Deáky Antal, Parv. 175 Gerstl Ignátz, Parv.	Gübl János, Rhet. Novák Josef, Synt. Mayr Ignátz, Princ. Marqvet Ferentz, Parv. Haslpech Nep. János
-----	--	---

Tántz Mester:

Posonyi Plachi Károly.

A MŰ ADATAI

A Nehemiásról szóló Esdrás pappal együtt népének és hazájának második megalapítójának, a mózesi törvények visszaállítójának történetét színre vivő drámáról ez ideig csak ez a latinul és magyarul külön-külön kinyomtatott egykorú programokat ismerjük.

A latin nyomtatványnak a címlapja kissé eltér a magyarétól. Így hangzik: „NEHEMIAS acta ab Academicis Almae ac Celeberrimae Universitatis Tyrnaviensis Soc. Jesu Honoribus Celsissimi, ac Reverendissimi S. R. I. Principis Domini, Domini Francisci e Comitibus Barkóczi de Szala, Miseratione Divina Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis Archi-Episcopi, S. Sedis Apostolicae Legati Nati, Regni Hungariae Primatis, ejusdemque Summi, et Secretarii Cancellarii, etc. etc. Dum Primus in Urbem nostram ingressum Solemni pompa, et bonorum omnium plausu celebraret. Anno MDCCXXI; Mense Septembri. Tyrnaviae, 1761. Typis Academicis Societatis Jesu.” Mind a két kiadvány 8 lap terjedelmű negyedréte alakban.

Lelőhelye az OSZK Színháztörténeti Tára Pro 92. jelzettel.

SZERZŐ

A szerző személyét nem ismerjük.

FORRÁS

Ezdrás II. könyve, melyet Nehemiás könyvének is szoktak nevezni, szolgáltatta a dráma főcselekményét. A játék summája után említett szentírásmagyarázók: Cornelius a LAPIDE jezsuita († 1637) és a Szent Benedek rendi Augustinus CALMET († 1757) munkái, a *Commentarii* és a *Dictionnaire de la Bible* (latin fordításban is közkezen forgott) kötetei segítették még a szerzőt hosszúra nyújtott és túlbonyolított játékának a megírásában. Calmetnek egyébként 1751–1753-ban Nagyszombatban napvilágot látott *Dissertationes ac disquisitiones excerptae ex commentario literalí in omnes veteris novi testamenti libros* c. munkája 9 kötetben.

ELŐADÁS

A bibliai drámát Barkóczy Ferenc primás beiktatásakor 1761 szeptemberében adták elő a nagyszombati jezsuita Akadémia növendékei; teológiai hallgatók, rétorok, poéták és egy jurista. Kisebb növendékek a katonák, énekesek között, a „kösség”-ben szerepelhettek. Valamint a táncolók között, akiket egy Pozsonyból hívtat táncmester tanított a darabot és az előadást befejező ünnepség, a „pompa” mutatós produkciójára.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Attól eltekintve, hogy az *ó*, *ú* betűket a mai helyesírási gyakorlat szerint írtuk rövid vagy hosszú magánhangzónak, egyébként betűhíven követtük a nyomtatványt.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 7 *fel-szabadította* – felhatalmazta
- 9 *Tzirus Király az előtt* – Cirusz (Kürosz) perzsa király (i. e. 558–529) a 70 év óta babiloni fogságban lévő zsidóknak 538-ban engedélyt adott a hazájukba való visszatérésre. Nehemiás I. Artaxerxes uralkodása (i. e. 465–425) idején Judea helytartójaként 445-ben ment ősei földjére. Tizenkét év után visszatért Szuzába, de 432-ben újra Jeruzsálemben találjuk.
- 26 *Ananiásnak el-szánt veje* – Ananiásnak szánt vő
- 32 *szaggatván* – törekedvén; *úntattya* – győzködi, biztatja; *Ura ellen* – ti. Cirusz ellen
- 43 *az Ípájának* – az apósának, Tóbiásnak
- 56 *ki-feszítvén magát* – magát kiszabadítván
- 62 *meg-kapattya* – elfogatja
- 81 *költemények* – költsékek, hazugságok (Vö. a 104. sorral!)
- 118 *ki vájja* – kiszakasztja, kimenti
- 142 *ama szomszéd* – Sanaballát, Szamaria helytartója
- 143 *arra tartott* – arra számított
- 145 *feles társait* – híveit
- 147 *viszsa méltatna* – visszajuttatná
- 169 *pompához* – ünnepséghez, ünnepléshez

KATONA ISTVÁN

BÉLA

Nagyszombat, 1766

KATONA ISTVÁN

BÉLA

A beszélgető személyek.

BÉLA, Alom fia, István neve alatt: Gróff Nádasdi Jóseff.

UROS JÁNOS, Palatinus, és fő Hadi vezér: Gróff Eszterházi János.

GRÓFF OTHMÁR, Béla meg tartója, és oltalmazója: Gróff Batthányi Lajos.

IMRE, Gróff Othmár Fia, Bélának jó Barátja: Gróff Serényi Jóseff.

5 ALBERT, Béts-Ország Hertzege, Hedvigh férje: Báró Mednyánszki László.

HEDVIGH, bélának testvére: Tallián Antal.

LÁSZLÓ, Bélának titkon nevelője: Kapy Gábor.

Helyheztetjük a Játékot Székes-Fejér-Vár mellett a Bakonyi Erdő Szélén.

M. A. I. N. D.

A Játéknak Sommája.

10 Kálmán, Magyar Országnak kilentzedik Királya, hogy István Fiára, és Onokáira bizonyosabban hárihassa az Országlást, Álom Test-vérének és az ő Fiának, Bélának vesztére járt. De Groff Othmár, a' kire bizta-vólt kegyetlen Szándékának végbe-vitelét könyörülvén Béla' Ártatlanságán, minek-utánna az ő Atyja, Álom, Görög országba szaladott volna, Bélát titkon neveltette. Azomban Kálmán Király meg-halván, és az ő Fia-is Eger Városában halálos betegségbe esvén, midőn

15 Uros János az Ország Palatinusa, azon vagyon, hogy magáévá tehesse a Királyi méltóságot, Béla Otmár-által napfényre hozatik, és mind Istvánnak mind az országnak nagy vigasztalásával Magyarok Királyává válsztatik. Lásd Ezt bővebben G. (recte: P!) Pray György Kronikájában Ezer, Száz, tizen-hetedik esztendőre.

20 Némelly régi Írók bizonyítják, hogy Masodik Béla nem volt vak tellyességgel; ez elég volt nekünk arra, hogy tetszetesbb mulatságnak kedvéért Bélának vezetőt ne adnánk.

12 könyörülvén

17 [A mind az országnak más egykorú kézírással való betoldás.]

A MŰ ADATAI

Kézírtos drámaszínlap, egy magyar nyelvű iskoladráma létét és előadását jelzi. Megörökítette a címet (*Béla*), a beszélgető személyeket – a szereplők nevének felsorolásával – és a játék summáját. Nem nevezi meg a szerzőt, az előadás helyét és idejét, de adataiból mindez kiolvasható. A szereplők ugyanis a nagyszombati jezsuita kollégium 1765/66. tanévi retorikai osztályának tanulói; tanáruk P. Katona István, a későbbi neves történettudós. A színlap is az ő hagyatékában maradt ránk, a kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár anyagában MS 812 jelzettel. Felfedezője és az adatok meghatározója TIMÁR Kálmán (*Katona István történetíró, a jezsuita dráma művelője*. ItK 1937. 30–37.). A színlap leírását is ő adja: „... ívrétalakú egyleveles kézirat. Címlapját szépen rajzolt, színesen kifestett stílizált keret szegélyezi. Fönt a közepén Béla királynak medaillonszerű képe díszíti a keretet. Fején korona, válláról királyi palást lóg, baljában a jogar. A díszes keretben olvasható a szereposztás.” A hátsó lap „A játéknak sommája”-t tartalmazza.

SZERZŐ

Katona István a XVIII. század legjelentősebb magyar oknyomozó történetírója, jezsuita szerzetes. 1732. december 13-án született a Nógrád megyei Bolykon. Középiskolai tanulmányai (Eger, Esztergom) után, tizennyolc éves korában Besztercebányán lépett a rendbe. Trencsényi noviciátusát követően Gyöngyösön alsóbb osztályokat tanított, majd Kassán filozófiát hallgatott és doktorátust tett. Ismét tanított (Nagyváradon, majd Komáromban), ezután Nagyszombatban teológiát végzett, és 1761-ben pappá szentelték. Harmadik próbaéve után (Eger) Nagyszombatba került, 1767-ig felsőbb osztályokat tanított, majd a következő évtől az egyetem tanára volt 1784-ig, előbb Nagyszombatban, majd Pesten.

Történetírói munkásságával a kor kiemelkedő tudósává vált. Tudományos forráskritikai sorozata, a negyvenkötetes *Historia critica regum Hungariae*. Tudományos munkásságát és forráskutatásait nyugalomba vonulása után is folytatta. A rend feloszlata után az esztergomi, később a kalocsai egyházmegye papja, apát-kanonok lett.

1811. augusztus 19-én Kalocsán halt meg.

Életének középiskolai pedagógusi szakaszait végigkísérte az iskoladráma-rendezés. TAKÁTS Sándor (Beöthy-Badics: *A magyar irodalom történetében*, Bp. 1906, I. 584.) egykorú feljegyzésekre hivatkozva harmincra teszi az általa írt iskolai drámák számát, de csak kettőt ismer közülük. 1758-ból Komáromból a Benjamin könnyeiről és a Vak Béláról szólót. (Szerzőjüket nem ismeri, de a játszott darabokat említi STAUD I. 495.) TIMÁR Kálmán idézett cikkében ezt kiegészíti Katona saját kéziratos feljegyzéseiből nagyváradi előadásokkal, mint az 1757. február 2-i ismeretlen témájú declamatió és az 1757. július 31-i *Borussiae Rex* című darab, melyet Katona a retorikai osztállyal adatott elő. (1757-ben pár hónappal előbb Székesfehérvárott is játszott a jezsuita kollégiumi ifjúság egy *Rex Borussiae* című darabot.) Ezekhez járul a megtalált színlap, amely azt bizonyítja, hogy Katona Nagyszombatban is rendezett előadást.

FORRÁS

Már Katona István darabjának keletkezése előtt is több jezsuita iskolai előadás témája volt Álmos és fia, Béla sorsa. Hogy ezek a darabok előzményei, forrásai-e szerzőnk magyar nyelvű művének, arra nincsen adatunk, bár a század drámaírói gyakorlata alapján feltehető. (1745 Nagyszombat, 1752 Nagyszombat és Szokolca, 1754 Buda, 1756 Székelyudvarhely, 1758 Pozsony, 1764 Székesfehérvár.) A történelmi forrást illetőleg Katona a színlapon is utal arra, hogy az eseményről olvashatunk Pray György *Annales regum Hungariae* című munkájában (Vindobonae, 1753.). Erre már TIMÁR Kálmán rámutatott, de nem az említett 1117-es évnél, hanem 1113-nál és 1127-nél. Itt darabunkéval azonos módon szerepelnek a történelmi tények néhány mondatos terjedelemben.

ELŐADÁS

Színlapunk az 1766-os nagyszombati előadáshoz kötődik. Darabunk alapja valószínűleg a Katona Istvántól 1758-ban rendezett komáromi előadás volt: *Bela elusis Colomanni antecessoris artibus Divino Consilio electus Hungariae rex*. (STAUD I. 495.)

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A szerző hagyatékához tartozó kézirásos színlapot Timár Kálmán közlése alapján adjuk.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

- 10 *Alom, Álom* – Álmos, Kálmán király ellen többször fellázadó öccse, Béla herceg apja.
- 15 *Uros* – Urosz, Kálmán király idejében Álmos herceg híve volt, a gyermek Béla trónra juttatására törekedett, darabunkban maga is trónkövetelő.

SZENT LÁSZLÓ,
A VÁRADI PÜSPÖKSÉG ALAPÍTÓJA

Nagyvárad, 1744

SANCTUS LADISLAUS
EPISCOPATUS VARADINENSIS AUTHOR.

A Spectabili, Perillustri, Nobili, ac Ingenua Sex Classium Juventute, In almo Episcopali Societatis Jesu Gymnasio Magno-Varadini M. MCC. XLIV. Mense Junio die in scenam datus. Dum ex Munificentia Perillustris, ac Generosi Domini Michaelis Beöthy, Inclytorum Comitatum: Aba-ujvariensis, Zempliniensis, et Bihariensis, Tabularum Judicarium Assessoris, Ordinarii Judicis Nobilium, Victores in Arena Literaria Praemiis Donarentur. Cassoviae, Typis Academicis Soc. Jesu.

A' Dolog Léte.

Noha Szent László Király, az Országunkba pusztítani bé járó Kunokat, egy-néhány ütközetben, olly szörnyen, meg rontotta vólna, hogy benne nagyobb részt, Kópulkus névű Királyjokkal egyetemben, le vagdalván, a' többit elevenen elfogná; mindazáltal, hogy a' Magyaroknak a' kölcsönt a' Kunok meg adnák, ismét számtalan sokasággal, az az minden fegyver fogható gyülevész gazsággal, 5 Akos Király vezérlése alatt Magyar Országba bé rohannak, és azt, tűzzel vassal dulják. Kikkel Sz. László olly szerencsésen meg harczol, hogy Akost saját kezével meg ölvén, annak táborát meg futamatja, úzi, kergeti, csaknem egy lábíg el veszti. Melly jeles győzedelem után tágítást vévén a' sulyos dolgoktól, midőn ked- 10 vére vadászna, menyből szózatot véssen, hogy Boldog Aszszonynak tiszteletire, a' Keres mellet szent-egy-házat építsen. Azonnal hozzá fog az épülethez a' Sz. Király, mellyet el készítvén, hogy Istenéhez háladoságát bévségesben mutatná, a' Templomot jeles Püspökséggel fel tiszteli, annak darab környékét el megyézi, néppel meg szállítja, Váradnak hívatja. Bonfinius második tizednek, negyedik 15 könyvében.

PROLOGUS

Fortitudinem in sinu Religionis quiescentem, Idolatria è solio deturbare aggreditur; verum Religione tela, animosque ministrante, tantum non configitur.

ACTUS PRIMUS.

ELSÓ KIMENETEL.

20 Sz. László a' Kunokon Nagy-Bóldog Aszszony segedelmével győzedelmesked-
vén, annak óltárára hálá adójúl ajándékot függeszt, a' Vitezek között a' martalé-
kokat el osztja.

MÁSODIK KIMENETEL.

Akos Király, maga vitézinek vesztén igen meg szomorodván, a' Varáslóktól érte-
kezik; kik őtet a' bálványozó Papokhoz igazítják.

HARMADIK KIMENETEL.

Midón a' pogány Papok Akos parancsolatjából bálványoznak, a' meny-kő reájuk
üt, mellyet a' Királynak hirül adnak.

NEGYEDIK KIMENETEL.

25 Az Esztergomi, és Kalocsai Ersek, a' kóborló Kunoknak meg hőkköléséről ma-
gok közt tanakodnak, mellyről Sz. Lászlót tudósítják.

ÖTÖDIK KIMENETEL.

Az Istenes Sz. Jámbor Király, az haza állapotját a' népnek Országos könyörgé-
sébe ajánlya, hogy az Istentől jót várhasson reá.

HATODIK KIMENETEL.

30 Ezt tévén, ottan egy üstökös csillag tetszik fel előtte, melynek jegyzését Váci
nevű szent Remetének jövendöllésére bizza, ki a' Királynak azt izeni, hogy nem
sokára annak magyarázását maga hallani fogja.

CHORUS PRIMUS.

Idolatria jam Eumenyibus comitate, acrius Fortitudinem adoriri tentat, at haec
illam elusura, Religioni, actioni juncta vinculo, in gloriae throno collocatur,
idolatria in furias abeunte.

ACTUS SECUNDUS.

ELSŐ KIMENETEL.

35 Akos Király, a' Jósolókra parancsol, hogy a' meny-kő ütésnek jelentését ki fejez-
zék.

MÁSODIK KIMENETEL.

Azok bűbájos nézgelésekkel, Akosnak szerencsés harczot jósolnak, kikhez biza-
kodván Akos, fő Vitézek hire nélkül a' Magyarokra készül.

HARMADIK KIMENETEL.

40 Sz. Lászlónak, álmában meg jelentetik, a' Kunoknak Országunk ellen fegyver-
kező igyekezeték, mellyet midőn a' Király a' Püspökökkel, és fő rendekkel közöl,
ott terem Akos Követtye, ki Sz. Lászlónak hadat izen.

NEGYEDIK KIMENETEL.

Ki, a' Pogánynak ezen fenekedő izenésétől semmit meg nem rettenvén, azonnal
Bátorit, maga után való fő vezérségre emeli.

ÖTÖDIK KIMENETEL.

45 Akos fő Vitézi, Királyjoknak Magyarokra hadakozó szándékát neheztellik, fő-
képpen midőn már kihirdetettnek értik a' követtől, azért ők is Akos hire nélkül,
Karukkus névű Vitézt, ki hadi dolgokban dicséretesen forgott, fő Vezérré tészik.

HATODIK KIMENETEL.

Karukkus, hogy az alatta lévő seregeket a' harczra szüvesítené, Sz. Lászlónak
tettetett képét, a' Kunoknak, lövöldözésre tárgyúl emeli.

CHORUS SECUNDUS.

50 *Plaudentem in throno gloriae Fortitudinem, dum furens Idolatria praecipitem
agere intendit, inflicto a Religione vulnere, extinguitur.*

ACTUS TERTIUS.

ELSŐ KIMENETEL.

Sz. László, az olvasóval, és fegyverrel harczra Készülő Magyarorságot, Bóldog Aszszony óltalmába ajánlya, magát pedig, ha szerencsés léssen ütközete, Templom építésre le köti.

MÁSODIK KIMENETEL.

55 Midón Akos a' harcznak kétes kimenetelén őrlődik, nem bizván táborának erejéhez, az ütközetet vontatni akarja, de a' Katonáitól reá unszoltatván, olly bóldogtalanul harczol hogy ötet Sz. László maga öli meg, a' Zsóldosit pedig, győzedelmi pompával fogva viszi.

HARMADIK KIMENETEL.

Sz. László a' szörnyű vérontáson meg jajdúl. Fogadásáról meg emlékezvén, gondolkodik, melly helyen építse a' Szent-egy-házat.

NEGYEDIK KIMENETEL.

60 A' Püspökök, a' pogány Kunok meg térengetésében, hasznoson fáradoznak.

ÖTÖDIK KIMENETEL.

Hogy Sz. László az Országos dolgok suljától tágítást venne, vadászattal, mellyben gyönyörködik vala, felejteti érdeklő gondjait, e' multságban, a' Templomépítésére szabott helyt, mennyei szózatból meg érti.

HATODIK KIMENETEL.

65 Sz. László, a' vadászatban esett szózatot, a' Püspököknek, és fő rendekenk meg beszéli, kik a' Királynak fedhetetlen jámborságára nézve, a' hallomást valónak itélik, fogadásának bé töltésére nógatják; elindúl szavokon Szent László, es a' Keres mellett tekéntetes Templomot épít, e' felett jeles Püspökséggel fel ékesíti, Váradnak nevezi.

EPILOGUS.

Religio, et Fortitudo, de relata victoria sibi mutuo congratulantur.

Nomina Actorum.

S. LADISLAUS REX UNG.
Emericus Budai, Rhet.

ARCHI-EPISCOP. STRIGON
Paulus Petroczi, Rhet.

ARCHI-EPISCOP. COLOCENS.
Georg. Radvanczi, Rhet.

PALATINUS REGNI.
Josephus Magassi, Rhet.

CANCELLARIUS REGNI.
Johannes Belliczai, Rhet.

BATERIUS.
Ladislaus Kerekes, Poëta.

VACZIUS EREMITA.
Franciscus Bohus

Optimates Regni:

Georgius Sugo, Rhet.
Josphus Faber, Poët.
Paulus Kébel, Poët.
Antonius Radics, Synt.
Nicolaus Lencsés, Synt.
Gabriel Kerekes, Gram.
Franciscus Becski, Parv.
Sigismundus Radics, Parv.

Ephebi Regis Ladislai:

Franciscus Budai, Gram. Joannes Nagy, Gram. Michaël Belliczai, Gram.
Franc. Bagosi, Gram. Nicolaus Luka, Princip. Andreas Makai, Parv. Ladis.
Kéri. Parv. Paulus Száz, Parv. Stepha. Zsolnai, Parv. Francis. Száz, Parv.
Joseph. Erdélyi, Parv. Ladis. Goda, Parv.

ACUS REX CHUNORUM.
Steph. Budai. Rhet.

Mysia:

Stephanus Abraham, Rhet.
Ladislaus Bozoki, Rhet.
Joseph. Zemberi, Poët.
Joannes Bohát, Poët.
Fecialis Ladislaus Turtsáni, Rhet.

Haruspices:

Anton. Geréb, Rhet. Georg. Csoltko, Rhet. Emericus Csoltko, Rhet. Martin. Polán, Rhet.

Proceres Aci:

Joan. Gubernáth, Poët. Ada. Dunacsek, Synt. Joannes Serfőző, Synt. Thomas Deák, Synt. Emericus Pongrácz, Parv. Frider. Kolb, Parv.

CARUCCUS

Andreas Jurásko.

Ephebi Aci:

Francis. Kelemen, Gram. Alexius Kovács, Princ. Steph. Arbaiter, Princ. Joann Namenyi, Parv. Emer. Szerdahelyi, Parv. Antonius Marsinski, Parv. Henricus Gartner, Parv. Philippus Kumhober, Parv.

His accedunt: Musicci, Saltatores, Milites, Murarii etc.

O. A. M. D. G.

A MŰ ADATAI

A pogány kunokon győzedelmeskedő, a nagyváradi püspökség és az ott épített székesegyház megalapítójaként bemutatott Szent Lászlóról 1744 nyarán Váradon tartott latin nyelven előadást a jezsuita gimnázium ifjúsága. Ránk maradt az erről szóló latin és magyar nyelven kiadott program, melynek lelőhelye az OSZK Színháztörténeti Tára Pro 40 jelzetű darabja. A latin szöveg és ezt követőleg a magyar is jelenetenként ismerteti a cselekményt. A címlapnak, a *Prologus*nak, valamint az I. és II. felvonást záró *Chorus*oknak nincs magyar megfelelője. Ezeknek latin szövegét közöljük. A nyomtatvány a végén a szereplők nevét adja meg. A címlapon olvashatjuk Beóthy Mihály, több vármegye assessorának nevét, akinek bőkezűsége tette lehetővé a jutalomban részesülők jutalmazását,

és bizonyára a program kinyomtatását is. A szöveg végén a jezsuiták jelmondatának (Omnia Ad Majorem Dei Gloriam) szókezdő betűi olvashatók.

Kiadásunkban a drámának magyar nyelvű címet mi adtunk.

SZERZŐ

Szent Lászlóról a jezsuita iskolákban több ízben tartottak előadást. A szövegek ismerete nélkül nem tudjuk eldönteni, van-e közöttük valamilyen összefüggés. Ismerjük az 1618-ban Nagyszombatban bemutatott *Sanctus Ladislaus Hungariae rex* szerzőjét Szeghi Ferenc személyében (STAUD, I. 83.), de nem állapítható meg, volt-e hatással a nagyváradi darabokra, melyekről csupán azt tudjuk, hogy közülük az 1744-es előadásnak megjelent két nyelven a programja az 1766-os *Divus Ladislaus tularis loci* pedig magyar nyelvű előadás volt. (STAUD, I. 332: „Suprema et Media Grammatices Classis ... patrio idiomate exhibuit”.) A Sopronban 1735-ben játszott *Michael Estorás D. Regi Ladislao contra Cumanos pro libertate virginis depugnans* című darab (STAUD, II. 159.) témájában távolabb állónak látszik a nagyváradi előadástól.

FORRÁS

A történet forrásaként az Argumentum után Bonfini munkájára találunk utalást. A drámának azonban nem ismerjük az eredetijét.

ELŐADÁS

A nyomtatott program címlapja tartalmazza az előadás évét és hónapját (1744 június), de a napját nem jelöli meg.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Hűen közöljük a kiadvány címlapját, magyar szövegét, továbbá a magyarul nem szereplő fentebb említett latin részeket. Az *ó* és *ű* mellékjeles betűket a mai helyesírási gyakorlatnak megfelelően írjuk hosszú vagy rövid magánhangzót jelölő alakban.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

47 *szüvesitené* – bátorítaná

48 *tettetett képét* – félrevezetés szándékával mutatott (hamis!) képét

55 *vontatni* – halasztani

67 *tekéntetes* – szép, mutatós

CARACALLA

Nagyvárad, 1776

CARACALLA
GETAM FRATREM PERIMENS.

Tragoedia. Acta Ludis Theatralibus in Regio-principali, et Episcopali Gymnasio Magno-Varadinensi a suprema, et media grammatices Classibus. Anno M. DCC. LXXVI. die 5. Septembris.
Magno-Varadini, Typis V. Seminarii per Ignatium Joannem Baptistam Bálent.

Personae agentes

CARACALLA, Princeps, Ladislaus Bodonyi. Synt.

Caracallae a Consiliis:

LUCILIUS, Thomas Nemiró. Synt.

et

LEPIDUS, Stephanus Tokodi. Synt.

Belliduces:

PLAUTIANUS, Joannes Bóta. Gram.

et

JUVENALIS. Josephus Sántha. Gram.

GETA, princeps, Andreas Némethi. Synt.

JULIA, Mater Getae, Aloysius Hamar. Synt.

PAPINIANUS, Juris Consultus, Antonius Krenitzky. Synt.

FLAVIUS, Getae a cubiculis, Joannes Káts. Gram.

Scena figitur Romae in aula Severi imperatoris.

A' játéknak sommája.

Severus Tsászárnak két feleségétől lettek fiai, Karakalla, és Géta: Kik valamint hogy Anyára-való-nézve különböztek, úgy belső indúlatyok-szerént egymástól igen meszsze estek. Mert az elsőt, mint öregbiket, szülte Martia, kiben a' nagyravágyódás és vér-szopó vad indúlat az elsőségről vetekedtek. A' másikat hozta világra Julia, kit a' kellemetes elme, természetnek jámborsága a' jóknál szerelmetessé, a' rosszak-előtt tette félelmetessé. Ezek, hogy a' birodalmat egyarányossan osztanak-fel, testamentomúl hagyá az Attyok, úgy, hogy Európa, és Nap-nyugoti Afrika Karakallának; Ásia Áfrikának Nap-keleti részével örökségül

10 Gétának jutna. De az egész birodalmat kívánó Karakalla ötszét Gétát, midőn az Anyja ölébe, mint védelmező helyre, szalad, pallosával világból ki-végzi; azután, hogy el-vett életének jutalmát ádgya, az Istenek közé számlállyá.

A MŰ ADATAI

A Caracalla (eredeti nevén M. Aurelius Antonius) testvérgyilkosságát színre vivő tragédiának kétfelvetes, latin és magyar nyelvű nyomtatott színlapja az OSZK Színháztörténeti Tárában található Pro 119 jelzet alatt.

SZERZŐ

A tragédia szerzőjét nem ismerjük.

FORRÁS

A latin nyelvű *Argumentum* végén „Ita in vita Imperatorum Romanorum” utalás jelzi a drámacselekmény forrását.

Hogy az 1776-os nagyváradi darabnak van-e kapcsolata az 1736-ban Nagyszombatban játszott *Antonius natu minor sublato per summam ambitionem Germano suo Geta Paternum thronum occupans* címen ismerttel, a szöveg hiányában nem állapítható meg. A témát is megjelölő címből arra következtethetünk, hogy igen. (STAUD, I. 170.)

Mikor 1776-ban a nagyváradi püspöki gimnáziumban („regio-principale et episcopale Gymnasium”) a *Caracallát* játszották, az intézmény már nem volt jezsuita iskola. Benne vegyesen tanítottak volt jezsuiták és világi papok. „Tulajdonképpen már nem jezsuita iskoladráma, mert a rend 1773-ban megszűnt. De mivel teljesen az előbbi darabok szellemében adták elő és szerzője csaknem teljes bizonyossággal jezsuita volt, a jezsuita darabok közé sorolhatjuk”, írja róla JUHAROS Ferenc *A magyarországi jezsuita iskoladrámák történeté*-ben (83–84.).

ELŐADÁS

A nyomtatvány szerint 1776. szeptember 5-én játszották.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A kiadvány csak a tragédia rövid tartalmát adja. Mint ahogyan más többnyelvű programmal tettük, itt is csak a címlapot, a szereposztást és a magyar szöveget közöljük. Kiadásunk betűhív. A mellékjeles ő, ű magánhangzóknál azonban a mai gyakorlat szerint megkülönböztetjük a rövid illetőleg hosszú hangot.

KERESZTYÉN HERCULES

avagy

DOBÓ ISTVÁN

Pozsony, 1729

HERCULES CHRISTIANUS

Sive

STEPHANUS DOBO

Arcis Agriensis Praefectus De Achomate Vezirio gloriose triumphans In Scenam datus Ab Illustrissima, Perillustri, Reverenda, Nobili, ac Ingenua Juventute Scholastica in Cardinalitio, et Archi-Episcopali Gymnasio Soc. Jesu Poseniensi Anno M. DCC. XXIX. Mense ... Die ... Dum Excell. ac Illustris. Domini Comitis Domini

GEORGIJ ERDÓDY de Monyokokerék.

Montis Claudij, et Comitatum Varasd. Perpetui, Bars. vero Supr. Comitis, Sacrae Caesareae, Regiaeque Majestatis Intimi Cons. Camerarij, Colonelli, nec non Exc. Cons. R. Locumt. Cons. Inc. Cam. R. Hung. Praesidis, Illust. Familiae Thurzo Bonor. Arva et Lietava Plenip. Directoris. etc. Munificentia, in arena literaria victoribus praemia distribuerentur. Tyrnaviae Typis Academicis, per Fridericum Gall.

Nomina Actorum.

DOBO.

Illustrissimus Comes Antonius Erdódi de Monyorókerék, Ungarus Poseniensis Rhetor.

FILIUS DOBONIS.

Illustris. Adolescens. Comes Joannes Nepumucenus Erdódi de Monyorókerék Ungarus Poseniensis.

ACHOMATES.

Philippus Jacobus de Managetta et Lerchenau Perillus. Austriacus Viennensis Rhet.

MEHEMETES.

Josephus L. B. de Laffert Austriacus Viennen. Synt.

LEGATUS FERDINANDI.

Illust. Comes Antonius de Rosales, Ung. Poson. Saytax.

MECSKEJUS.

Josephus Sauska Perill. Ung. Posoniensis Principist.

SANDORIUS.

Casparus Jokay Perill. Pusztaf. Poëta.

BORSANUS.

Carolus Morocz Perill. Ung. Posoniensis Syntax.

BOTUS.

Paulus Benyovszky Praenob. Ung. Sássiensis.

HAMZA.

R. Joannes Gardon Sem. S. Emerici Alum. Rhetor.

PETTÖ.

Ignatius Bossány Perill. Hung. Nagybossány. Rhet.

VITEZIUS.

Alex. Brunczvik Praenob. Ung. Galgoczien. Rhet.

FIGHETIUS.

Ignatius Kelecsény Praenob. Ung. Vagh-Besztercensis Rhet.

SOOKIUS.

Franciscus Jager Civis Ung Posoniensis Poëta.

ULAMANES.

Andreas Kempelen Nob. Ung. Posoniensis Poëta.

NYARIUS.

R. Joannes Solgan. Sem. S. Emerici Alum. Rhet.

ALAPIUS.

Franciscus Hemkein Civis Ung. Poson. Syn.

BAJAZETES.

Christianus Naipauer Perill. Austriacus Viennen.

SZÉKELIUS.

Franciscus Hergétz Perill. Ung. Boldog-Kően. Rhet.

SOLTAJUS.

Franciscus Nagy Nob. Ung. Posoniensis Syntax.

SOCIUS LEGATI.

Carolus Stur Perill. Ung. Divinien. Synt.

NAGYIUS.

Antonius Khun Praenob. Ung. Kaplatensis Parvist.

FERHATES.

Antonius Fisbach Civis Austriacus Petronell. Synt.

ARMIGER DOBONIS.

Franciscus Palásti Perill. Ung. Palástensis Parvist.

FILIUS ACHOMATIS.

Christianus Veltishoffer Civis Austr. Vienn. Par.

ARSLÁNE.

Carolus Brillie Perill. Ung. Jaurinensis Prin.

BEGLERBEGUS.

Franciscus Teiber Civis Ung. Posonien. Grammatista.

SCANDERBEGUS.

Josephus Fux Perill. Austriacus Hoffensis Princi.

NAGOLIUS

Josephus Nedeczky Nobil. Nedeczien. Syn.

ACHMET

Franciscus Fux Perill. Hoffensis Par.

Juventus Aulica:

Paulus Hirsch Ung. Posoniensis Syntax.

Carolus Várady Praenob. Ung. Poson. Princip.

Andreas Spech Civis Ung. Poson. Grammatist.

Joannaes Rosmon Civis Ung. Poson. Princip.

His accedunt Musici Milites Saltatores Nuncii etc.
Compositore, et Instructore Saltuum Domino Joanne Georgio Fridrich.

O. A. M. D. G.

KERESTYÉN HERCULES

Avagy

Achomet Vezéren dücsőséges diadalmát vévő

DOBO ISTVÁN

Eger-Varának Fő Kapitánya.

Melly Komédiában Meg-mutatattott A' Cardinalisi, és Erseki Jesus-Társaságának Gymnasiumában lévő Nagyságos, Tekéntetes Tisztelendő, Nemes, és jó erkölcsű iffiuságtúl Posonban
1729-dik Esztendőben.

Sommája.

Minek utánna Achomet Vezér Temes-várt, Salonakot, és más erős helyeket, rövid idő-mulva meg-vita vólna, száz huszon-öt ezerbül-áló roppant seregével, *Egerhez* közelgetet, semmit abban nem kételkedvén, hogy csak el-jövetelével-is, a' Várnak fel-adására nem kényszerítené annak óltalmazóit. Meg-is nyerte vólna
5 kévanságának czélyát, ha a' leg-nevezetesbb vitéznek DOBO ISTVANAK győzhetetlen tökéletessége, a' Pogánynak türhetetlen kevélységét meg-nem nyomta vólna. De ez negyvenkét napig olly erőssen el szenvedte, a' Várnak meg-szálását, hogy végtére Achometet meg-is dülta légyen, valamint a' Töröknek nagy kárával, és szégyenével, úgy a' Magyar névnek halhatatlan dücsösségével. Maradékának
10 példát hagyván, hogy semmi kárt nem szerez az helynek erőtlensége, és az óltalmazóknak kevéssége, holott gyors bajnokból rendel bástyát a' Kapitánynak eszes erőssége. Nic. Istvánffi.

ELŐL JÁRÓ BESZÉD.

Hecate Magyar-Országnek Czímerén az hármos hegyen olaj-fákat óltó Békeséget, Mercurius segítségével el áltattya, e' bőség szarva helett, melyet az erőszakos-hatalomnak ad, Pandorának Iskatuláját tévén. Azonban fel-ébred a' Békeség, és Jupitertül segítséget kívánván, Herculest el nyeri.

ELSŐ KI-MENETEL.

Achomet (minek utánna Ulamanes-által Dobónak, a' Vár fel-adása-iránt parancsolatot küldött vólna) a' végre, hogy az oltalmazókat meg-rettentse, egynihány rabokat meg-ölet, és Egernek reménsége-miátt magában örvendez. Az-után pedig Alli bék ezen meg-szállásnak kezdője, hogy Meczkeyt, Dobónal gyanóságba hozná, noha másoknak majorjain zsakmánt tett, ennek partékáit békével el-bocsáttya, sőt hozzájuk egy sisakot helheztet ezen írással: Alli-bék ajándékozta maga hiv baráttyának Meczkey Istvánnak.

MÁSODIK KI-MENETEL.

Dobó az éllés gondgyát Sándorra; a' segítségre jövendő hadnak el-készítését pedig Barcsaira bizván, maga a' Vitézeket meg-számlálya, törvént szab, hogy senki mással alatomba ne szóllyon. Végtére a' Tiszteknek helyt rendel Székelynek ugyan akarattya ellen a' Piarczon. Azonban el-érkezik Ulamanes a' levéllel, és nem sokára Székelynek adatik, hogy ő-tőle úréztessék.

HARMADIK KI-MENETEL.

Achomet magát a' Vitézek tánácsával mulattya. Alli-bék első helyt kíván az Ostromban, és Bosnai Vajdaságnak ígéretivel edgyütt, asztat meg nyeri, melly dologért Hamza-Bassa meg-haraguvék. A' magyar községnek fei-vesztés-alat meg parancsoltatik, hogy a' Várba rekeszkegyék.

NEGYEDIK KI-MENETEL.

Zóltay beszélli, hogy midőn Nyári ki ütett a' Várbúl, Hamza Bassátúl el-fogattatott. El-hozzák a' Meczkey partikáját a' Sisakkál egyetemben, mellyet ő Dobónak ajándékoz, nem tudván a' mellyette lévő írást. Dobó gyánakodik az ellenséggel-való szövedsége felül, és hogy eléit vegye, Allapit (kivel előbb már végezett) tisztétúl meg-fosztya, hogy ez az ellenséghez mévén, annak szándékat meg-tudhassa. A' Parasztok éhség félelme miatt, a' vártul visza űzettetnek.

ÖTÖDIK KI-MENETEL.

Székely, ki az előtt Dobóra neheztel vala, és mostan Ulamenestúl ajándékokkal

19 magbáan
21 el-bocáttya
29 tánácsával
30 ígéretürel

33 ótett
36 kogy
37 tisztétul
39 ajándékokkal

- 40 megvesztegettetik ugyan azon Ulamanest szabadon el-bocsátva, a' kis-kaput-is néki meg-mutatván, mellyen a' Törökök bé-jöhetnek, minek utánna ő a' várban párt-ütést támasztana. Ezen dolgot pedig Kendivel, és Pekrivel közli.

HATODIK KI-MENETEL.

- A' Várnak segítségére jövő seregek, az erdő folyótt repdőző madarakból, az ellenségnek lesben állását meg-ismérvén, vissza térnek. Mind-azon által Borsány
45 Kapitány el fogattatik, és kényszerítettik levelet írni Dobónak, hogy semmi segedelmet ne reménylen.

HETEDIK KI-MENETEL.

- A' Tisztek tanácsában meg-jelenti Sándor, hogy mivel a' Parasztság el-illott, semmi állást nem lehet szerezni. Dobó hogy a' katonák ne félljenek az éhségtől, az üres pajtákat-is szorgalmatosan örezteti, és több malmokat készített. Bor-
50 sányinak galamb-által bé-hozattatott levelét el-titkollya. Székely alkalmas időt nyervén, a' Puska-por toronyba tüzet vét, és mivel erre a' hírre meg-nem retten Meczkey nagyobb gyanakodásban vagyon felőle a' Dobó.

NYOLCADIK KI-MENETEL.

- Achomet maga tiszteit meg-dorgálva tunyaságokért. Allapy, a' ki el-szököt vala, maga gyorsaságát Alli-beknek ajánlja, eleintén meg-vettetik, de hogy Ulamanes
55 Székelynek ígérteit ki-nyilatkoztatta, Kalauzzá tétetik.

KILENTCEDIK KI-MENETEL.

Székely, hogy a' községet Dobó-ellen fel támaszthassa, attól Sóky, és Botthó előtt fizetést kér. Kendi és Pekry bé-árúztatnak a' törvénynek meg-szegéséért. A' Pártosoknak minden tanácsok ki tudódik, hogy pedig valamely Zenebona ne támadyon, Székelyt alattomban a' tömlöczbe vetik.

TIZEDIK KI-MENETEL.

- 60 Dobó, Meczkeit elenségből, a' mint vélé, jó akarújává kívánván tenni, erősségéért meg dicséri. Amaz néki bátorítván első akar lenni az ütközetben, de

45 érní
48 chat

49 Borsányinak
57 fézetést

Dobó attul tartván, hogy által szökik, a' segítségbe helyezetteti. Rosinda jeles-Aszszony Dobónak házas-társa, a' tiszték példájátul ösztönöztetvén, késérőivel, és fiacskájával edgyütt, magát az várnak oltalmazására ajánlya.

TIZENEGYEDIK KI-MENETEL.

- 65 Soky és Botthó magokkal el-hitetvén, hogy a fizetés kérése miatt fogattatott-meg Székely, aztot ki-szabadityák. Ez szabad lévén czédulákat hint, mellyekben Achomates nevével annak nagy kincsek ígértetnek, a' ki Dobót vagy Meczkeyt meg-öli.

TIZENKETTEDIK KI-MENETEL.

- 70 Dobó annyi, és olly nagy énségben lévén, álmában lát (az álhatatosság, és erősség néki hozattatott jelei kívül) hét tábort, és azoknak felötte maga nevét írva. Fel-ébredvén remenségében meg bátoríttatik. A' czedulák olvasása-után Meczkey felől-való gyanóságában-is alább hágy, és a' katonáknak magához való hitét dicséri, hogy abban őket tovább-is meg-tarcsa.

TIZENHARMADIK KI-MENETEL.

- 75 Soky, és Botthó, Székely fogságának vélyt okát beszélvén Dobó ellen párt-ütést indítanak, mellyet hogy le-csillapicson el-jön Dobó, de heába. Illy kétséges állapotban el-érkezik Nyári-is (kit azért bocsát vala Hamza-Bassa el, hogy Alli-bék az ú elensége, győzedelmet ne nyerjen) és az utolsó ostrom felül hírt ad, egyszer-smind meg-mondgya, hogy minden remenség a' fegyverben-áll. A' katonák illy nagy veszedelemtül tartván, Rosindának, és az ő fiacskájának példájátul is ösztönöztetvén, a' harcra készülnek.

TIZENNEGYEDIK KI-MENETEL.

- 85 Alli-bék Allapival edgyütt ostromollya a' Várat; segítségre jön a' Meczkei, és Alli-béknek követyét le-vágja. Dobó egészen el-áll előbbeni gyánakodásátul. Hamza-Bassa Achometet viaskodásra ingerli, azt okozván: hogy az egész dü-csősség Alli-béknek fog-tulajdonitani. Azért midőn Alli-bék, a' Vezér parancsolattyából a' Várnak más része ellen szándékozik, a' többi azt vélvén, hogy meg-szaladott, ők-is futásra vették a' dolgot, és nagy kárral vissza-térnek.

65 fizetés

69 almában

71 remességében meg látortítatik

76 azét

80 ösztönöztetvén

84 tulajdonítani

TIZENÖTÖDIK KI-MENETEL.

Achomet a' meg hólt vitézeit el-temetteti, és Tiszteivel tanácsot tart. Azonban el-érkezik Bajazethes, és Mauritiusnak Saxoniai Herczegnek, Bátori Andrással edgyütt nem sokára leendő el-jüveteleket meg-jelenti. Az ellenség meg-ijedvén el-szál a' Vártul.

TIZENHATODIK KI-MENETEL.

Dobó győzödelmessen ki-jön a' várbúl, eleibe járul Allapi, kit ruhájából töröknek vélvén, midőn Dobó meg-akar ölni, meg-ismér; és Ferdinand Császártul Magyar-Országnak Királyátul, Erdély-Országi Vajdasággal meg-ajándékoztatik e' végre jött követ-által. A' táncz-közben ezen országnak czimerei elő-hozattatnak.

BE-FEJEZÉS.

Hercules minekutána meg-győzte az Hecatetul ellene állított tündéreket, a' Békességet Magyar-Országnak hármas hegyén meg-erősíti. Az erő-szakos hatalmat kő-sziklához kötüzi, annak győzedelme emlekezetire tétetett jelt el-rontván, örvendeznek a' több Istenek, kiknek örömit nagyobbitya a' Posonyi tudomány-nak Isten Aszszonya, ki a' Méltóságos Mecaenásnak házábúl ki jövén az Iskola-béli pályla-futóknak ajándékokat osztogat, és háláadó szüvének jeléül, olaj-fa-ágot tészén ezen nagy Nemzetség Sassának szájában, maga jegygyét hozzá tévén, MARTE ET ARTE erővel és elmével. A' végre hogy a' Jupiter Istennel, ki érdemét bővebben fogja jutalmazni, kedvessebb légyen.

A MŰ ADATAI

A töröktől 1552-ben sikertelenül ostromlott Eger várának hős védelmezőjéről 1729-ben Pozsonyban eljátszott drámának három nyelven ránk maradt az egykorú nyomtatott programja. Több példány is ismert belőlük. Az OSZK Színháztörténeti Tára Pro 10 (latin), Pro 11 (magyar), Pro 12 (német) jelzetű darbjait használtuk. Sem a magyarnak, sem a németnek nincs külön címlapja, csak a latiné tájékoztat arról, hogy gróf Erdődy Györgynek, a magyar királyi Kamara elnöke bőkezűségének volt köszönhető a mutatós előadás, a játékot követő prémiumosztás. A továbbiakban a 4–4 leveles negyedréte alakú, különálló füzetek ugyanazt a szöveget tartalmazzák.

A latin nyelvű füzet utolsó oldalán az egyes szerepek színre vivőinek a nevét olvashatjuk. Dobó Istvánt és a fiát a mecénás Erdődy György fiai személyesítették meg.

SZERZŐ

A darab szerzőjét nem ismerjük. Lehetséges, hogy eredeti alkotás. Istvánffy történeti munkájából egy 1700. évi egeri darab szerzője a ránk maradt nyomtatott program (*Triumphus gloriosus sive novem Stephanorum pro Agria strenue pugnantium gloriosa defensio ac victoria* – Kegyesrendi Központi Könyvtár P 33/8/15//23.) tanúsága szerint más felfogásban vitte színre a vár védelmét; a történeti forrás azonossága ellenére ez a jezsuita darab a pozsonyinak nem szolgált mintául. Külföldi törökellenes jezsuita drámák közt sem ismerünk ez ideig olyant, amelyik forrásul szóba jöhetne. Az említett darab azonban megihlethette az 1755-ös soproni (*Dobo, Agriae gubernator*, STAUD, II. 171.) és az 1766-os kassai (*Stephanus Dobo arcis Agriensis ... propugnator*, STAUD II. 84.) közelebből nem ismert darabok szerzőit.

FORRÁS

A program a darab summázása után Istvánffy Miklóst említi forrásként. A *De rebus Hungaricis XIII.* könyvében Istvánffy bőven ír Eger ostromáról. A dráma írója a cselekményt lényegében innen merítette. Jelentősebb változtatása, hogy a történeti munka Hegedüs Istvánjának árulását részletesebben, „kibővítve” adja elő. Egy egész csoport szervezkedik Dobó ellen; a pártütők mesterkedései szinte az egész drámán végighúzódnak, pl. a lőporos tornyot is ők robbantják fel. Mekcseyre is sokáig a gyanú árnyéka vetődik.

A szerző találmánya a bevezető mitológiai alakokkal operáló allegorizálása, mely a hasonló szellemű befejezéssel keretbe foglalja a cselekményt.

A darabbal kapcsolatban STAUDTÓL (I. 405) említett irodalom egy része megtévesztő, az ottani *Keresztény Hercules* nem a jelen dráma hőse.

ELŐADÁS

A nyomtatványon az előadás pontosabb megjelölése, annak hónapja és napja hiányzik. A prémiumok osztása tanév végi előadásra mutat. A *Historia Domus*nak a játékról szóló tájékoztatása megerősíti, hogy az szeptemberben volt. Az előadás három óra hosszat tartott. Az előkelő közönséget a magyar nemeseken kívül többek közt a győri püspök, az esztergomi érsek, Pálffy Miklós nádor jelentette. Nagy sikert aratott a Bécsből hozott mesterrel begyakoroltatott tánc. (STAUD, I. 404.) Mindebben szerepe lehetett az előadás mecénásának.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Kiadásunkban a latin nyelvű példányból közöljük azt a címlapot, mely nem szerepel sem a magyar, sem a német nyelvű program élén. Innen adjuk a szereplők neveit is, a magyar szöveg elé kiemelve a latin programnak ezt az utolsó lapon olvasható részét.

Csak a magyar szöveget adjuk ki, a másik két nyelvű kiadvány szövege egyezik ezzel. Kiadásunk betűhív. Mivel azonban az *ó* és *ű* mellékjeles betűk nem mutatják a magánhangzók hosszúságát illetőleg rövidségét, ezeket a mai helyesírási gyakorlat szerint közöljük. A szövegben található, aránylag nagyszámú sajtóhibát kijavítottuk, az eredeti alakokat lapalji jegyzetben közöltük.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZATOK

1 *Salonakot* – Szolnokot

8 *Achometet meg-is dúlta légyen* – ti. az elvonuló törökökre rátámadtak az egriek

11 *holott* – ahol

14 *el áltattya* – lépre viszi

83 *azt okozván* – azt hozván fel okul

FRIDERICUS

Sárospatak, 1753

FRIDERICUS

szász hertzeg. A' Jesus Társasága gond viselése alatt lévő Nemes Nemzetes, első, második Iskola-béli iffiuságtul Theatrumra adatott Sáros Patakon 1753-dik. Esztendőben. Kis-Aszszony Hav. Napján.

Argumentum.

A' Közönséges Keresztyén hit Nagy Károly Tsászár idejében, Aegistus, Marcianus, és Ludgerus Szentek által Szász Országban plántáltatván, Luther Márton eretnek tanétásával Fridericus Elector által ki-irtatott. Kinek ötse és Successora János az Augustai Vallás után meg-térvén, testamentomtól hagyta ugyan János fiának, hogy ki tisztétván az Eretnekséget, a' régi hitet Országába vissza hozná; de semmit véle nem nyere: Mert áitatos Attyának Sz. akarattját meg-szegvén gonosz fia, ötödik Károly Tsászár ellen fegyvert-is foga a' Luther részére. A' miért Országát, és Méltóságát el-vesztvén, a' Fejedelmességgel Albertina ágra botsátá: mellyből rendel kilenczdik fő Fridericus Augustus, a' tévelygő sötétségűl igaz világosságra nézvén; (a' mint hire, Secretarius név alatt nála lévő P. Missionarius munkálkodása által) magát és Hertzege házát, meg-adta a' Catholica Romai Anya-szentegyháznak 1697 esztend. Országának azon reménységével, mellyet nagy részin látunk, adja Isten lássunk az egész tartományban. Rudiment. Histor. Opusc. 4. pag. 38.

Actor. Személyek.

15 FRIDERIC. AUGUS. Anton. Andreánszki.
GUNDISLAUS Udvari Kapit. Georg. Lórincz.
PORTELLUS Franciscus Ordodi.

Tanácsok:

SAUBERUS Michaël Pataki.
SAGONUS Ladislaus Balog.

Hit Comissar:

- 20 HUNTERUS Mathias Büdi.
WILHELM Secretar Miss. Paul. Holbritter.
SIGBERT Cathol. Secret. Florian. Róth.
JANSONIUS Michaël Keményes.

Professores:

- 25 OXANUS Georgius Sedlák.
SVAINANDUS Martin Holbtitter.

Udvari Káplányok[!]:

DRENDONUS Joannes Ordódi.

ELSŐ RÉSZ

ELSŐ KIMENETEL

- 30 Fridericus a' Lutheranusok közt lévő hit-béli egyenetlenség el-igazítására tanátskozáván; Wilhelm a' Concordia könyveinek okozza ellenkező tanításit egy bizonytalan könyvetskétül: azokat jóvallya igazéttatni önnön a' Hertzeg által egynéhány tudos fő segítségével: mellyre ő neveztetik első, a' többek kedveszerént.

MÁSODIK KIMENETEL

Örvendez Wilhelm a' Hertzeg üdvösségének idején, Sigbertel közli: az Udvari Ministerek kívül, Jansonust, Oxanust az Academiaból az Udvarba szálléttatya: ő a' Hertezeget tovább készéteni mégyen: kitül

HARMADIK KIMENETEL

- 35 Kerdeztetvén az egyenetlenségek gyökerirül a' tulaidon észit álléttya, melly a' Sz. Irások szine mellet egy fundamentoma légyen az Augustai refomátiónak: probára kéri az egybe gyűlendő Professorokat, és Ministereket.

NEGYEDIK KIMENETEL

- 40 El-érkeztvén a' Professorok, értik a' Ministerektül a Hertzeg tanását, noha nem illendőt a' hithez, de úgy mint nékik tisztességest a' hit Mesteri névért, a' Hertzeg kedvére helyén hadják, tsak hogy a' Pápastasághoz ne közelítsenek. Azonban

ÖTÖDIK KIMENETEL

A' Hertzegtül kérdeztetvén, meg-hibánosétyyák a' Concordia könyveit, annak Mesterit: a' Sz. Írások értelmérül, és a Sz. Lélek vezérlésérül úgy felelnek, hogy a' Lutheránusok magok eszeken hidni láttassanak.

MÁSODIK RÉSZ

ELSŐ KIMENETEL

45 Wilhelm az Ujétek vakságán és annyi ezer lelkek vesztén törödvén, Mennyei Világosságot kér, nevezet szerént Saxonianak, és előbszer a' Hertzegnek, kinek szép ditséretihez tsak a' hitet kívánván, maga igyekezetinek szerentséltetéséért könyörög. Így

MÁSODIK KIMENETEL

50 Találatván a' Hertzegtül, téteti magát a' hit állapottyáruul nyughatatlankadni: holot az Ecclesiának, és hitnek szükséges egy Voltárul szólván, az Isten segítségére, és üdőt kér az elmélkedésre. Ez alatt.

HARMADIK KIMENETEL

A' Commissariusok haborogni jelentik a' népet, a' Concordia éránt, és kérni, hogy szabadon hagyatna nékik a' hit írások mellet: melyre úgy felel a' Hertzeg, hogy ditsérje Wilhelm szovait a' symbolum igazétása kívül, nem a' Lutherános szabad hitelt. Miben.

NEGYEDIK KIMENETEL

55 Meg ütkezvén a' Comissáriusok az Udvariaknak gyánosan beszéllek: kik olly tanátsra álván, hogy minden-felé a' Hertzeg kedvére hadnák a' Concordia dolgát: ne talám tovább terjedne a' gyanóság, Sigbert magára veszi a' tanáts véghezvitelét a' közben jároknál.

ÖTÖDIK KIMENETEL

60 Az elmélkedés után a' Hertzegnek Wilhelm az egy igaz hitet nyomozza: a' Romaiak szovaival az igaz Apostoli Pásztorokat, és Ecclésiát a' Romaiaknál a

Reformátorokat hamis Pásztoroknak az Augustai gyülekezetet eretnekségnek mutattya: ezek erősségére a' Professorokat próbáltattya, hogy egygyeztetik a' Lutherista Vallást a' régi Keresztyén hittel.

HATODIK KIMENETEL

65 A' Professorok és Ministerek éppen a' régi Szentek hitének kiáltják magokét: de meg-fogtván a' régi Sz. Atyák szöveivaival régi eretnekek tanévtványinak talál-
totnak: innét a' Sz. Íráshoz folyamodván, 's ez el sem álhatván, és csak elejekre mutatván, a' Hertzeget meg ütkeztetik.

HARMADIK RÉSZ

ELSŐ KIMENETEL

70 A' Professorok, és Ministerek bötstelenségekrül vádollyák Wilhelmet és Sigbertet; mindaz-által, azokhoz folyamodnak, hogy szöveivaikat vissza vonyván és az Augustiai Vallást szivessen helyesétvén, bötsületeket fordétták az Udvar előtt.

MÁSODIK KIMENETEL

75 Wilhelm a' Hertzegtül kéretvén a' Romaiak és Augustaiak ügyekrül meg-erőséti, hogy a' Romaiakkal a' régi Szentek: azonban a' Lutheránusok ellen vetését meg-hamiséttya a' Római Tzikkelek ki világosétásával; a' Hertzeg meg-vallya maga félelmét, de Wilhelmtül mást ki nem vehet, hanem hogy Istenhez folyamodgyanak mind-ketten.

HARMADIK KIMENETEL

Az Udvariak külömb-féle jelekbül gyanakodnak, a' Hertzeg hite felől; Bizonyosabb okáért meg-akarják ötet kerölni, és ha úgy vólna, meg-is gábolni; kívánván előbb Wilhelmet és Sigbertel értekezni. Erre.

NEGYEDIK KIMENETEL

80 Sigbert elejekbe kelvén, szorgalmatossan védelmezi magát is Wilhelmet-is minden ok vetéstül, a' Hertzeget minden gyanóságtül; magára veszi az egész dolgot, és őket tellyesen bátoréttya.

ÖTÖDIK KIMENETEL

85 Wilhelm a' Hertzegget mélyen könyörögve érvén, hallya nagy háborgását: maga segítségét igéri, ha értené szándékát: a' Római hitre biztattya: álmélikodik a' Hertzeg, ki légyen, tudakozza: tsak azt vevén, hogy kész véle egy igazra, Catholikus Papot kíván, a' kiz titok alatt meg-igér Wilhelm.

HATODIK KIMENETEL

Az Udvariak, Professorok, Ministerek, egybe gyűlvén végére akarnak járni a' dolognak, és Sigbertül feleletet vésznek, mindeneket helyesen lenni a' Hertzeg éránt, a' Concordia állapottyát más időre hagyattatni, mellyel meg-elégedvén el-oszlanak.

HETEDIK KIMENETEL

90 Wilhelm jelenti a' Catholikus Pap jelen-tettét, a' Hertzeg bizonyos szándékát érteni kívánnya, értvén magát ki-nyilatkoztattya: Mire tsudálkozván a' Hertzeg ő előbbi szines tanétásit nagyon erőséti, és isteni Ditséreték közt Fridericus Augustust a' Római Szent-egyházba fogadja.

O. A. M. D. G. B V M. et Angeli Custodis Honorem.

A MŰ ADATAI

A nyomtatott program lelőhelye a BEKK, jelzete MIN. A. 9. A negyedrét alakú, kétleveles magyar nyelvű program impresszum nélkül jelent meg. A szöveg végén lévő betűrövidítések feloldása: Omnia Ad Majorem Dei Gloriam, Beatae Virginis Mariae ... STAUD II. 404. szerint a Historia Domusban *Fridericus Saxoniae dux deserta haeresi ad Romana sacra Transiens* címmel említik.

SZERZŐ

Személyéről a nyomtatvány semmi tájékoztatást nem ad.

FORRÁS

Az Argumentum szerint „Rudiment. Histor. Opusc. 4. pag. 38.” A hivatkozott forráshely: Dufrene, Maximilian SJ: *Rudimenta Historica ... 4. Opusculum: De Regnis aliisque orbis provinciis*. A műnek több 18. századi magyarországi kiadása is volt.

ELŐADÁS

A darabot a címlap szerint 1753 augusztusában adták elő.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Betűhív közlés; a nyomtatvány mellékjeles *ó*, *ú* betűit azonban a mai helyesírási gyakorlat szerint írjuk rövid illetőleg hosszú ékezzettel. A nyomdahibát javítjuk, lapalji jegyzetben tüntetve fel az eredeti írásképet.

MANASSZESZ

Sopron, 1768

MANASSZESZ,

Acta Ab Supremae Grammatices Classis Juventute in Episcopali Societatis Jesu
Gymnasio Sopronii.

Anno A Partu Virginis M. DCC. LXVIII. Mense Septembri Die VI.

A' Játéknak allapattya.

Manasszeszt Judának Királját sok gonoszsága miatt Istennek parantsolattyaábúl – az Assyriusok Királja hadának fejedelmi meg-fogák és lántzokkal meg-kötözvén – Babylonba vivék. Ki minek-utánna meg-szorongattaték, – és buzgosággal
5 kéré őtet, és meg-halgatá az ő imádságát, és Viszsa vivé őtet Jerusalembé az ő országába. A' mint Kronika II. K. 33. R. ezen szokkal fel jegyesztetik.

Ehez igazsággal határos költését a' Vers-szerző tudomány ragasztya; Jorámot Manasszesz gyermekét hajdon a' tűzből, mellyre Attya által a' Baal tiszteletére
10 vettetett vala. Eliacim ki ragadván, alomba Oziás neve alatt, mint saját fiát, fel-nevelte. Hasznát ezen költésünknek a' játék vége ki-mutattya.

A' Játékot Hellyheztetyük Babylonba a' Kiralyi Palotabon.

A' beszélgető személyek.

MANASSZESZ Judának Királja: Moricz János, Gram.

OZIÁS neve alatt Joram Manasszesz Fia: Szabó Josef, Synt.

ELIACIM Judának Fő-Papja: Klimó Imre, Synt.

NÁBUK Babilon Királja: Stock Leopold, Synt.

HOLOFERNES FŐ-HADNAGGYA, 's Tanátsossa: Fragner Xávier, Synt.

ACHIOR Manasszesz Őrzője: Vogl Josef, Synt.

A MŰ ADATAI

A nyomtatott színlap a Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hungarica G. XXIII. 2. 11. jelzetű kolligátumában a 62. számú. Négy számozatlan oldalon latin,

magyar, német nyelven tartalmazza a darab rövid summázását. A rövid cím csak latinul olvasható. A német szöveg *ballett* betétről is beszél, melyet „Unter Anführung des Herrn Johann Franz von Fischer, hiesigen Ballet-Meissters” táncoltak. A beszélgető személyek az egyes periochák után mind a három nyelven fel vannak sorolva.

SZERZŐ

A szerző személye ismeretlen.

FORRÁS

Manasszesz történetét a 2Krn 33. és a 2Kir 21. fejezetéből vette a dráma szerzője. De a bibliai eseménymozzanatokhoz „a vers-szerző tudomány” „igazsággal határos költését” ragasztotta.

ELŐADÁS

A témát a jezsuita iskolákban Magyarországon többször is színre vitték. *Manasses* címmel játszották 1747-ben Szokolcán, 1760-ban Székesfehérváron; róla szólt 1757-ben Budán az egyik declamatio. A szövegek hiányában az ezekkel való viszony nem állapítható meg. Címe, tematikája alapján leginkább egyezőnek tűnik a Nagyváradon 1758-ban előadott *Manasses ex captivitate liberatus Babylonica, thronoque restitutus*. (STAUD, I. 327.) Nincs kapcsolatban a Kolozsvárott 1758-ban játszott Granelli-féle darabbal, melynek mind a latin szövege, mind a programja ránk maradt. (STAUD, I. 285–286.)

Darabunkat Sopronban 1768. szeptember 6-án adták elő.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány szövegét változtatás nélkül reprodukáljuk, csak a mellékjeles *ó*, *ű* hangokat írtuk át a mai gyakorlatnak megfelelően.

MENOECEUS

Sopron, 1769

MENOECEVS,

Acta Sopronii in Episcopali Soc. Jesv Gymnasio a Mediae Grammatices Classis
Jventvtē
Anno M. DCC. LXIX. Mense Majo.

A Játéknak Állapátja.

Midőn Theba Városa az Görögöktől ostromlatik, Istenek jelentését veszi, hogy ezen igátúl meg-menekedne, ha utolsó Cadmus magzatja magát felajánlaná. Magára értvén imezt Menoeceus, saját kezével élte végét szakasztya.
Eképpen Stat. Theb. 10. Könyv.

Beszélgető személyek.

CREON Theba Városának Királja, Laurier Ágoston.
ANAEL annak fia, Keberlein Bernárd de Rittersfeld.
METELLVS Fő-Pap, Goutt Claudius.
AGILPHVS a Király Tanátossza, Erlich Ignátz.
OSTANES a Királyi seregnek Fő-Tisztje, Hoffer Joseph.
ALCIMVS A Királyi Seregnek Elől-járója, Seldmayer Mátyás.
MENOECEVS Anaél Ötse. Vörös Ignátz.
ACHILLAS Hadi seregeknek Vezérje, Kiss Sándor.
DATAMES a Görögök Követje, Nigst Ferentz.
NARSES Theba-béli ifiu, Concin Domonkos.
FLORILLVS Anaél Barátja, Perger Lórintz.

A MŰ ADATAI

A Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hungarica G. XXIII. 2. 11. jelzetű gyűjteményében drámánk a 63. számú. Három nyelven, latinul, magyarul, németül adja az igen rövid tartalmi összefoglalást és a beszélgető személyeket.

SZERZŐ

A szerző ismeretlen.

FORRÁS

A forrást a periocha után a latin „Stat. 10 Thebaid.”, a magyar „Eképpen Stat. Theb. 10. Könyv.” jegyzetben adja meg. P. Papinius Statius 12 könyvből álló munkájáról, a *Thebais*ról van szó; a szerző a tizedik könyvből vette a cselekményt.

ELŐADÁS

1769 május havában játszották. Az előadás napját a színlap nem közli.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatványt követjük, de a mellékjeles *ō*, *ū* betűket a mai gyakorlat szerint írtuk át.

JAVANGUS

Sopron, 1769

JAVANGUS,

Acta Ludis Autumnalibus Ab Suprema Grammatices Classe in Gymnasio Societatis Jesu Sopronii
Anno M. DCC. LXIX. Die 7. Septembris.

A' Játéknak Állapattya.

Javangus, Kinai Tsászár úgy annyira szereti vala maga népét, hogy az Attyai jámborságtul el-távozó fiát, kit Attya halála után az Uralkodásban való következés illetett vala, az országlásból ki-tagadta, és egy némelly pásztorra, a' kit tsak az egy erkölcs nemesíti vala, hatta a' birodalmat.

5 Eképpen Mártinez Márton a' Kinai Historiának I. Könyvében, 40. levelében. A' Játék Nánkin Város mellett lévő erdőkben képeztetik.

A' beszélgető személylek.

JAVANGUS, Kinai Tsászár: Moricz János.
SUNGOUS, az Országnak első személye: Fagner Ferdinánd.
XUNUS, Pásztor, az Országlásban Javangus után Következő: Sallér László.
10 JUNNÁNUS, Xunusnak Attya: Kiedaibl József.
LEANGUS, Pásztor, Xunusnak jó barátja: Málík Antal.
KHUSUS, a' Tsászárnak fia: L. B. Oetti József.
FANGIUS, Javangusnak Tanácsossa: Diendorfer Joákim.
MANDARIN Fő-Tisztek: Streffler József. Beisman Leopold.
15 TAIKUNGUS, Udvari Kapitány: Schlanstein Antal.

A MŰ ADATAI

A nyomtatvány a Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hungarica G. XXIII. 2. 11. jelzet alatti apró nyomtatványokat tartalmazó kolligátumban található 53. szám alatt. Latin nyelven tartalmazza az argumentumot, a szereplők névsorát és jelenetről jelenetre haladva a dráma rövid cselekményét. Ezután olvasható a magyar nyelvű summázás és a beszélők jegyzéke, majd ugyanez következik németül.

SZERZŐ

Ismeretlen.

FORRÁS

A cselekmény forrásaként a latin argumentum után a „Mart. Martinus Hist. Sin. Lib. I. Fol. 40.”, a magyar a summa után „Eképpen Mártinez Márton a Kínai Historiának I. Könyvében, 40. levelében” tájékoztatást olvashatjuk. Valószínűleg Martiniusnak az 1658-ban Münchenben kiadott *Sinicae Historiae Decas prima, res a gentis origine ad Christum ... gestas complexa* c. könyvéről van szó. Nem sikerült kézbe vennünk.

ELŐADÁS

Az előadás dátuma: 1769. szeptember 7.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány szövegét reprodukáljuk.

DOSYLUS

Sopron, 1769

DOSYLUS,

Acta A Perillustri, Nobili, Ac Ingenua Infimae Grammatices Classis Juventute in
Episcopali Soc. Jesu Gymnasio Sopronii.
Anno M. DCC. LXIX. Mense Junio. Die 29.

A' Játéknak summája.

Kandaules Tzimméria Királya előbb meg-hala, hogy sem valakit Fiai közül maga
helyet a' Királyi székre emelhetne, azért ezek között Nagy versengés támada,
melyet hogy Ariofernes Tratziai Király, kit közbironak választattak, szep moddal
le tsendesittene, Kandaleusnak már Sirba fekvő Testét ki emelteti, és egyfához
5 kötözteti; Azután a' perlekedő Atyafiaknak, hogy Attyok szivére lőjjenek, pa-
rantsolya, oly szándékkal, hogy a' ki szivét éri attyának, azt nevezné Királynak.
Misárkus az öregebbik, és Tezivius szerentsétlenül vetteték nyilakot: a' legg
iffiabb pedik Dosilus készebb volt, a' Királyi méltoságról le mondani, mintsem
Édes Attyának szivét meg tsak halála után-is meg-sérteni, mely nagy erköltset
10 szemlélvén benne Ariofárnes, ötet az országlásra legg méltobnak itéli, és meg-
koronáztattya.

Jádzo személyek.

MISARKUS, Inkei Imre.
TEZIVIVS, Paindtner Bertal. Kandaules Fiai.
DOSILUS, Giber Josef.
15 STRATOÁRKUS Tzimmeria Hadi vezér, Hoffinger György.
ARIOFARNES Tratziai Király, Hérics István.
TEÁRKUS Hadi vezér, Boros Ferentz.
GIRGILLUS Dosilusnak Tanátossosa, Budai Lajos.
Ide Tartoznak a Katonak etc.

A MŰ ADATAI

A Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hungarica G. XXIII. 2. 11. jelzet alatt található aprónyomtatvány-kolligátum 49. számú darabja őrizte meg számunkra két levélen latin, magyar és német nyelven a mesebeli kimmerioszok egyik mítoszát színre vivő dráma színlapját.

SZERZŐ

A dráma szerzőjét nem ismerjük.

FORRÁS

A latin periocha után álló jegyzetből („Hist. Mem. Scena Regia Cimmericae”) nem sikerült megállapítanunk, honnan vette a szerző a dráma cselekményét.

A játék summájából arra következtethetünk, hogy Sopronban ugyanazt a drámát játszották, mint amelyiket 1724-ben Trencsénben, ahol *Pietas Coronata seu Regis Cimmericorum filius ob pietatem in Patrem prae fratibus in solium positus* (STAUD, II. 281.), illetőleg 1760-ban Váradon *Dosylus natu minimus Candaulis Cimmericorum Regis filius, quod in erectum arborique alligatum defuncti Patris cadaver jaculari recusans se Virtute Fratibus Superiorem demonstrasset, in Regem Cimmericae electus* címmel (STAUD, I. 329.) adták elő a jezsuita iskola tanulói.

ELŐADÁS

A darabot 1769. június 29-én játszották.

SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

Hűen közöljük a nyomtatvány szövegét, de ahol a szövegben mellékjeles *ō*, *ū* áll, ezeket a mai helyesírási gyakorlat szerint átírtuk.

IDOMENEUS

Ungvár, 1765

IDOMENEUS

Az Ungvári Jesus Társaságának gondviselése-alatt tanuló Iffiuságtól az Esztendős végső komédiának alkalmatosságával Magyarul előállított.

Midőn azon iffiuság Néhai Méltóságos Benkovics Agoston Váradi Püspök kegyelméből Iskola-béli erkölcséért meg ajándékoztatták.

Ungvárt 1765 Esztend. Sz. Mihály Hav. 8. Napján.

A' Játéknak Állapottya.

Idomeneus Thessaliának Királlya, Deucalionnak Fia, a' feldúlt és el-pusztult Trója-Várossának romlása-után vissza-térvén az hadakozásból, és a' Tengernek habjaitól tsak nem el-burittatván, nagy félelmében fogadást tőn a' Bálvány-Isteneknek, hogy ha azon veszedelemből ki-verdődik, valaki első ki-jő a' Háza-ajtaján, és eleibe akad, mikor vissza-térénd, azt éppen égő áldozatul mutattya-
 5 bé az Isteneknek. Eleibe jőve az ő egyetlen egy Fia, kivel úgy tselekedék, amint fogadta-vala, és fel-áldoztatta őtet a' Bálvány-Isteneknek. Lásd Virgiliust, és a' költő-Mesterségről-írott Könyvetskét.

A' többit a' költő-Mesterség adta hozzá.

10 A' játék-helye Idomeneus Háza mellet helyeztetet.

Beszélgető személyek.

IDOMENEUS, Thessaliának Királlya. Papp József Rhe.

ATIS, a' Királynak Fia. Nidhart Ferencz. Rhetor.

MENTOR, Fő-Pap: Kövesdi József. Synt.

TARKON, a' Király Fiának Baráttya: Eötvös Ferencz. Rhet.

15 ASTYANAX, fő udvari Tanácsos: Horváth László. Gram.

HECTOR, fő-rend-béli: Sándrovics István. Gram.

Fő-Hadnagyok.

HELENUS, Retrovai József. Rhe.

PALLÁS, Boros Gábor, Gram.

20 Ezeket követik a' Tánczosok, Musikások, Vitézek, Papok. etc.

ELSŐ VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

Idomeneus Fiát, ki a' Tengernek bizontalan, és veszedelmes vólta-miatt nagyon félti az Attyát, midőn Tarkon vigasztalja: II. Beszélli Pallás, hogy az egész Tenger teli legyen hajókkal; melly új hír Atisnak félelmét öregbiti, de ezt nem sokára III. Enyhíti Helenus hirt tévén néki, miként verte-meg legyen az ellenséget, és a'
25 meg-vétegett Trója-után melly szerentséssen tért vissza az Attya. IV. Meg-örülvén ezen Atis, és az Attyát illendő készüllettel akarván köszönteni, Tarkon által az Iffiak-seregét egybe hívattya: Pallás pedig és Helenus amaz örvendetes új hírrel tovább sietnek. V. Maga, az Idomeneus Fia azonközben a' győzedelem-szerző Isteneknek meg-hálállya jó-téteményeket.

MÁSODIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

30 Midőn Idomeneus az ő győzedelmes Hadával vissza-tér örvendezve, és hálákat ad az Isteneknek mind diadalmáért, mind szerentsés vissza-téréséért, II. Eleibe mégyen Atis, fia, kit meg-látván, és fogadását eszébe juttatván, nagyon megháborodik elméjében; azért őtet társaival edgyütt, nagy tsudálkozására, el-úzi, 's el-títya magátúl. III. Maga pediglen a' fogadásnak szorongató kötelessége,
35 és az Atyai szeretetnek gerjedelmei között habozván egy-ideig: IV. Mi-tévő legyen, tanátsot kér a' Fő-Paptúl, és Astyanaxtúl, imez nem javasollya, amaz ellenben únszollya őtet az áldozatnak-tételére; azomban V. Atis már tovább el-nem tűrhetvén Attyának hozzá-való komor kedvét, eleibe siet, hogy bánatyának okárúl értekezzék: kitől rövid és bizontalan feleletet vévén, sótt mintegy meg-is
40 vettettvén VI. Alig, hogy búában meg-nem hal; de oda érkező Tarkontúl meg-vigasztaltatik. VII. Astyanax pedig meg-hadgya néki az Attya nevével, hogy innend el-ne mennyen, méglen maga-is elé-jön, hogy véle beszéllyen; mellyen ismét meg-örülvén, VIII. Érti az Attya szavaiból, hogy annak fogadása-szerént ő maga legyen Isteneknek áldozatúl bé-mutattandó; de ebbén sem ütközzén-meg,
45 se vidám orczája meg-nem változván, ajánlya készségét az halálra.

HARMADIK VÉGEZÉS.

ELSŐ KI-MENETEL.

Midőn Tarkon Atisnak más ki-tudódott sorsát keservessen sirattya, II. Ott terem Helenus, ki előtt meg-vallya siralmának az okát, aki-is hogy akadékot tégyen Atisnak fel-áldoztatásában, a' Népnek eleihez siet, Tarkonnak nagy örömevel. III

50 Kész lévén az halálra Idomeneus fia, midőn Tarkonnak jó kedvét láttya, neheztel-
ni kezd-reá, más részről-is háborog, 's berzenkedik, halván ettől, hogy Helenus
gátlást akar szerzeni Attyának szándékában, a' Népek Elő-járói-által, kinek-is
nyomában midőn indul, IV. A' fő-Paptul (aki nem vélte, hogy már tudtára-vólma
Atisnak az áldozathoz-való készüllet) meg-tartóztatatik, noha már alig várja a'
55 maga halálát, és tudosítja a' Fő-Papot kész-vóltáról. V. Örvendenek néki a'
fő-Rendek, hogy az Attyát szándékáról le-vertén, meg-másoltatták a' dolgot,
tsudálkozik ezen a' Fő-Pap, és (Útolsó ki-menet) Idomeneust, aki eddig nagy
lelkű tusakodásában szüntelen haboz vala, Attyai szeretetétől hol ide, hol amoda
hányatattván, mind addig ösztönözi, és bátorítja, még reá nem bírja, hogy az
Isteneeknek fogadott áldozatot véghez vigye. És mivel hogy maga Atis-is ezent
60 kívánnya, az oltárhoz vitetik, ahol e' szokatlan áldozat bé-mutatatik a' Bálvány
Isteneeknek.

M. I. N. D.

A MŰ ADATAI

A Győri Egyházmegyei Könyvtár (Papnevelő Intézet Könyvtára) Stromata Hungarica G. XXIII. 2. 11. jelzetű nyomtatvány-kolligátum 54. számú darabja. Magyar nyelvű nyomtatvány négy számozatlan oldalon. A periocha után a szereplők jegyzéke, majd a három végezés rövid tartalmi ismertetése jelenetről jelenetre. A szöveg végén a jezsuiták jelmondatának Mindent Isten Nagyobb Dicsőségére betűrövidítése olvasható.

SZERZŐ

A szerzőt nem ismerjük.

FORRÁS

A nyomtatvány eléggé megfoghatatlan forrásutalást tartalmaz, Vergiliust és a „költő-Mesterségről-írott könyvetskét” említi. Hozzáteszi: „A' többit a' Költő-Mesterség adta hozzá”. Az Aeneis III. énekének 122. sora megnevezi ugyan Idomeneust, de a krétai királynak a drámában olvasható mítoszáról nem beszél.

A költői mesterségnek szerepe volt a cselekmény előadásában, kezdve azon, hogy Idomeneust Thessalia királyaként szerepelteti. A dráma cselekményelemeiben egyébként megtalálhatók az Idomeneus személyéhez kapcsolódó hiedelmek közül a partraszállás, és a Trójából való hazatéréssel összefüggő mítoszok.

A magyar nyelvű dráma szerzője bizonyára sokat merített a hősről a magyarországi jezsuita iskolákban latin nyelven játszott darabokból. Az 1765-ben Nagyszombatban előadott dráma címe pontosan megjelöli darabunk témáját: *Idomenaeus Cretae rex eversa Troja Redux ac obviuum sibi filium ad solvendam voti religionem Neptuno sacrificans.* (STAUD, I. 224.)

ELŐADÁS

A darabot 1765-ben az évvárón (szeptember 8-án) magyar nyelven adták elő Ungvárott. Az előadás szövege nem maradt ránk, csak a jelen nyomtatvány őrzi emlékét. A fentebb említett nagyszombati előadáson kívül a témát színre vitték 1755-ben Trencsénben (*Idomenaeus ad Trojam dux*), 1757-ben Kassán (*Idomenaeus Cretensium rex*) is. (Vö. STAUD, I. 301. és 76.)

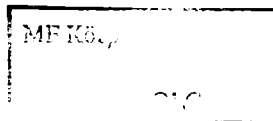
SZÖVEGKRITIKAI MEGJEGYZÉSEK

A nyomtatvány következetlenül jelöli az *ö* és *ü* hangok hosszúságát, néha pedig a mellékjeles alakjukat használja. Ez utóbbiakat a mai helyesírási gyakorlat szerint átírtuk. Egyébként hűen követtük a kiadványt.

NYELVI ÉS TÁRGYI MAGYARÁZAT

4 *ki-verdődik* – kikerül

48 *a' Népnek eleihez* – a nép előjáróihoz

ISBN 963 446 001 1

A kiadásért felel az Argumentum Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Komlovszki Tibor

Műszaki szerkesztő: Köves Gabriella

Terjedelem: 99,03 A/5 ív

Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme

Felelős vezető: Roznai Zoltán

Ára 1400 Ft (ÁFÁ-val)